Petri oſmenſis clariſſimi philoſophi ſacrarum litterarũ magiſtri ac ſalmãticẽſis academie pro feſſoris ĩ ethicoꝝ ariſtotelis libros cõmẽtarii.

T cicero libro officiorũ iuxta platonẽ ait:nõ ſolũ nobis nati ſumus.or tuſq; noſtri partẽ patria uendicat partẽ amici.atq; placet ſtoicis q̃ in terra ginãtur ad uſum hominũ omĩa creari.homines aũt hoĩm cauſa eẽ generatos:ut ipĩ inter ſe aliis alii prodeſſe poſſent.in hoc debemus naturam ducẽ ſequi:cõmunes utilitates in mediũ afferre cõmutatione officiorum dando accipiẽdo.tum artibus tum opera tum facultatibus deuincere hoc eſt ligare & cõiungere hoĩm inter homĩes ſocietates.ego igitur magiſter de oſma officiũ meũ aut ſaltẽ aliq̃m eius partẽ ut in cõmune apponerẽ nõ modo dum uiuerẽ uerũ ſi quoquo modo fieri poterat perpetuo:ariſtotelis ethicorũ libros ab aretino pridẽ e greco in latinũ traductos noſtris hoĩbus pro intellectus mei facultate plane legẽdos fecerim.itaq; nõ queſtus cupiditate ductus nõ inanis glorie ambitione agitatus hũc tantũ laborẽ ſuſceperim:ſed iuxta ariſtotelẽ ſeptimo polithicorũ id ipſũ ad finẽ producere uolẽs qđ in me natura incoharat.prenominatorũ igitur librorum expoſitionẽ efficiẽs.incipiã ab epiſtola in principio poſita ſcripta ad ſumũ põtificẽ qui ut dicũt eugenius fuerat noĩe cuius prefactos libros e greco in latinũ leonardus traduxerat.

On nouũ eſſe conſtat beatiſſime pater ſed iam inde ab antiqs frequentiſſime uſitatum. Vt qui litterarũ ſtudiis inſudant homines laborũ ſuorũ opera ad principes ſcribant. Quod mihi feciſſe uidentur nõ quo diſciplinã aliquã illis proponant ſed quo amor ac beniuolentia ſua bonis principibus ĩnoteſcat Ac ex eorũ autoritate ad quos libri ſcribuntur quedã ipĩs libris accedat autoritas Ego igitur horũ ſequutꝰ exemplũ uigilias quaſdã meas nõ cõtenẽdas ut reor ſed qđ ſine arrogãtia dictũ uelim noſtris hoĩbus ualde utiles cũ

Ec igitur epiſtola in q̃ttuor partes diuiditur.ĩ prĩa parte ponit exordiũ.in ſecunda narrationẽ.in tertia cõcluſionẽ in quarta tãgit ordinẽ in dicendis.ſecũda ibi ego igitur horũ.tertia ibi eos igitur. quarta ibi quia uero ſuſpicor.in prĩa parte facit duo.primo ponit propoſitionẽ.ſecũdo eius aſſignat rationẽ.ſecũda ibi quod mihi.dicit ergo primo beatiſſime pater conſtat nõ eſſe nouũ ſed iam inde.ſ. ab antiquis frequẽtiſſime uſitatũ ut hoĩes qui inſudando intẽdũt litterarũ ſtudiis ad prĩcipes ſcribãt opera que laborãdo effecerint.& eſt hec propoſitio color ille qui a tullio ſententia nuncupatur.ſecundũ uero antiquiores grãmaticos parohemia dicitur. eſt eñi parohemia ſecundũ donatũ accõmodatũ rebus tẽporibuſq; prouerbiũ.quod uero dixit. Vt qui litterarũ & cetera:dictũ eſt per circuitionẽ aut perifraſim.ualet quidẽ color iſte ad orationẽ exornandã & amplificandã.qđ hic a leonardo nõ incõſiderate ſcriptũ fuerat.potuit quidẽ dici ut hoĩes codices aut libros ſuos uel opa ſua ad prĩcipes ſcribant:eſſet tamẽ nimis trite atq; pãnoſe dictũ. Quod mihi.in qua duplicem aſſignat rationẽ.ſecũda ibi ac ex eorũ autoritate.dicit igitur primo ꝙ hoĩes qui litterarũ ſtudiis inſudãt uidẽtur aretino feciſſe rem illã:nõ ut proponãt aliquã doctrinã illis ad quos opera ſua ſcribũt:ſed potius hoc faciũt ut amor ac beniuolẽtia ſcribẽtiũ ſit nota bonis principibus ad quos ſcribũt. Ac ex eorũ.in qua ſecundã aſſignat rationẽ dicens ꝙ illud etiã uidetur fieri ut ex eorũ autoritate ad quos libri ſcribũtur quedã ipſis libris accedat ac proueĩat autoritas.& ponitur in prima ratione illa dictio quo nõ relatiue:ſed pro cõiunctione ſubiunctiua.ut. Ego igitur horũ. hec eſt ſecũda pars epiſtole & diuiditur in partes duas.in prĩa narrat in genere in ſecũda uero magis in ſpecie.ſecũda ibi itaq; ariſtotelis.prima adhuc duas habet partes.in prima oſtẽdit qđ fecerit.in ſecũda tãgit occaſionẽ qua in id qđ fecit uenerit.ſecũda ibi nã cũ. dicit ergo prĩo ego imitatus exẽplũ horũ antiquorũ:perſcripſi cũ omni reuerẽtia ĩ tuo noĩe

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SALAMANCA

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

res quaſdá meas q̄s uigiládo effecerim.nõ ſpernẽdas ut credo ſed hominibus noſtris
ideſt latinis ualde utiles.quod ego uelim eſſe dictum ſine iatantia.hec igitur eſt in ge
nere res quam geſſerit.eſt aduertendũ ꝙ bifariã colores tetigit. quod eni dixit uigili
as quaſdá & cetera:denominatio ſiue metonomia eſt.habet profecto uigilia cauſe mo
dum ad id quod uigilãdo producitur.& dixit in plurali uigilias ut ſignificaret ſe ui-
gilaſſe ſepius.quod expreſſius poſuit in epiſtola ad iohãnem nicolam inquiens nullũ
eſt uerbũ ame imutatum quod mileſies prius nõ olfecerim.uſus eſt etiam ornatus cau
ſa parentheſi.que ſecundũ donatũ eſt ſpecies iperbaton ſecundũ uero tulliũ eſt trãſ-
greſſionis ſpecies.poſſet etiam ibi notari color diminutio uel tapinoſis.per hoc quod
dixit quod ſine arrogantia dictum uelim. Nam cum. in qua tangit occaſionem qua
ductus : hos libros traduxerat.
& primo tangit remotã:ſecũdo
ꝑpinquã.ſecũda cum ibi.in pri
ma parte leonardus ſignificat
ſe in conſtancienſi concilio cir
ca aliquod officiũ occupatũ fu-
iſſe a quo dicit ſe uacaſſe per ua
catione apoſtolice ſedis hoc ẽ ꝑ
morté pape & etiam cum multa
& uaria ac inutilia negotia quo
tidie inſurgerẽt quorũ nec exi-
tum ullum proſpicere ualeret:
ut ait retulit ſe ad litterarũ ſtu-
dia tanq̄m in tranquilliſſimũ a
liquẽ portũ turbationũ cuncta
rum.& eſt hoc dictum de ſtudio
per tranſlatione aut metaphorã
Eſt conſiderãdum ꝙ illa dictio
nam poſita in principio huius
paragraphi tenetur cõplectiue

reuerẽtia tuo noĩe perſcripſi. Nam cũ per
uacationẽ apoſtolice ſedis nuper in Conſtanti
enſi cõſilio ſubſecutã ipẽ quoq; ab officio qđ
in curia preſtare conſueui uacarem multaq; &
uaria quotidie inſurgerẽt quorũ nec finẽ neq;
exitum ullum proſpicere ualebã retuli me ad
ſtudia litterarum tanq̄ in tranquilliſſimũ ali-
quem portũ turbationũ cunctarũ. Cũq; ibi
cum ueteribus amicis ut inquit.Ci.ideſt cum
libris rediſſẽ in gratiã multaq; aſſidua lectiõe
uterer.Placuit tandẽ nõ ſolũ legẽdo mihi ue℞
etiã ſcribẽdo aliis ſi qua poſſem prodeſſe cona
ri.Id enim precipuum ſtudioſorũ munus pu-

aut replectiue.quoniã nõ neceſſitate ſed tantum ornatus cauſa appoſita eſt. item co-
dices aliqui habent quom.credo tamẽ eos eſſe incorrectos. eſt enim quom ſecundum
quintilianũ aduerbiũ temporis.quod hic minus bene poreſt cum ſententia cõuenire
debet igitur eſſe cum cauſalis coniunctio nõ quom aduerbium temporis. Cum ibi
in qua tangit occaſionem propinqua laboris ſuſcepti.dicens ꝙ quando iam exiſtẽs in
ſtudio ſuo redierit in gratiam cum ſuis amicis ueteribus ſcilicet cum libris ut inquit
cicero qui libros appellauit ueteres amicos & cum leonardus multa & aſſidua gratia
iocunde apud ſuos ueteres amicos uteretur:placuit tandem ſibi conari ſi in aliq̄ par-
te poſſet prodeſſe non ſolũ ſibi in legendo.uerum etiam aliis in ſcribendo.cuius cau
ſam ſubdit dicens putandum eſt eĩm id eſſe ſtudioſorum munus precipuum ut ſtudia
ſua referant nõ ad propriam modo ideſt ſolũmodo.uerum ad cõmunem utilitatem.ta
les ſine dubio ſunt homines qui ſuam aliis doctrinam cõmunicant.& magis quidem
hoc faciunt qui ſcriptura docent quam illi qui uerbo.cum ſcripture ad plures homi-
nes quam uerba peruenire queant.pluri quoq; tempore.cum non ſolum in uita : ſed
etiam magis ac cum maiori autoritate poſt mortem actorum hoc fiat. quos ego peni-
tus mori non credo.quod aretinus ſentiẽs:utrumq; ſibi comparauit.aduertendum ꝙ
in principio huius littere codices aliqui habent quom.quod hic bene cum ſententia
cõuenit.eſt eĩm quom ut dictum eſt temporis aduerbium.ſignificat enim idem quod
quãdo.unde con per.c.et.n.prepoſitio eſt inſeparabilis. ſed quom per.q.u.o.et.m.ſe
cundum quintilianum eſt aduerbium temporis. cum per.c.u.et.m.eſt aliquando pre
poſitio aliquando cauſalis coniunctio.& pleriſq; placet quando eſt coniunctio ſcribi
debere quum per.q.et duo.u.et.m.hec tamen ſcripture diferentia hodie nullibi aut
rariſſime cernitur.ſcribitur enim hodie cum per.c.u.et.m.ſiue ſit prepoſitio ſiue ca
uſalis coniunctio ſiue temporale aduerbium.itaq; ſiue quom ſiue cum ponatur ĩ pri-
cipio huius littere aduerbium eſt temporis.cum enim dixit quom ibi uel cum ibi: eſt
dicere quando ibi.conuenientius tamen diceretur quom.tum quia euitaret cacopho

niam cauſatam per aliud cum quod ibi ſubſequitur.tum etiam propter equiuocatio-
nem que tollitur ſi quom ſcribatur. Itaq; ariſtotelis.hec eſt narratio magis in ſpecie
& poteſt eſſe epiſtole diuiſio.eſt enim diuiſio ſecundum tulium cum oſtendimus qui-
bus de rebus ſimus dicturi.quod hic aretinus facit oſtendens quibus de rebus ſcripſe
rit.dicit ergo determinando id quod in genere & cõfuſe narrarat: itaq; traduxi ideſt
cõuerti accuratiori ideſt accuratiſſima diligentia.ponitur quidẽ cõparatiuus pro ſup
latiuo.libros ariſtotelis qui inſcribuntur ideſt intitulantur de moribus.eſt eĩm apud
grecos ethos quod apud latinos mos.ſuauiſſimos quidem quantũ ad dignitatẽ & co-
lorũ picturã ac uarietatẽ.& elegantiſſimos.intellige de puritate claritate & compoſi
tione orationis.cauſam ſubdit dicens putans id uſq; adeo ideſt intantũ utile ut nihil

tandũ eſt ut nõ ad propriã modo ſed ad cõmu
nem utilitatẽ ſtudia referant ſua. Itaq; Ariſ
totelis libros qui de moribus ſcribuntur ſua
uiſſimos quidem ac elegantiſſimos & ad uitã
noſtram plurimum neceſſarios accuratiori di
ligentia in latinũ traduxi.Putans id uſq; adeo
utile ut nihil fieri poſſit utilius. Eos igitur
beatiſſime pater libros ad te mitto nõ quo ua-
care eorum lectioni te poſſe arbitrer.Noui eĩ
fluctus & eſtus paſtoralium occupationũ ſed
ut omnis mea opera in tuum nomẽ referatur.

Quia uero ſuſpicor fore nõ nullos qui for-
ſan grecarum litterarum ignari & ob hoc de-
fectus minime internoſcere ualẽtes huic meo
labori refragabuntur. Pro diſcuſſione rerum
ipſarum quedam premiſſi.

fieri poſſit utilius.quid eni i.ui
ta utilius eẽ poteſt quam ea cog
noſcere per que ad caſum uiue-
re deſiſtamus: uias actuſq; noſ-
tros diſcernamus! Eos igitur
hec eſt tertia pars epiſtole.& eſt
eius concluſio. dicit ergo cõclu
dendo:eos libros ad te mitto be
atiſſime pater non ꝙ ego arbi-
trer te poſſe uacare eorum lecti
oni:ſed ut omnis mea opera in
tuum nomẽ referatur.hoc eſt a
te nominetur.cõueniunt quidẽ
que hic concludit cum his que
in exordio premiſerat. illic qđ
mihi feciſſe & cetera.nec etiam
diſcrepant ab his que narrarat
cum dixit cum omni reuerẽtia
tuo nomini perſcripſi.interpo-
ſuit uero cauſã dicens noui eni
fluctus & ſtus paſtoralium occu
pationum.ideſt negotia frequẽ
tia & ingentia tui paſtoris occu
pati.& tetigit hic bifariã colo-
res.negotia crebra & magna dicũtur quidem fluctus & ſtus tranſlatiue aut metapho-
rice.idem etiam eſtiſi animarũ habens cura paſtor dicatur.& quod dixit tuarũ occupa
tionum enphaſis eſt.cum ſubſtantiuum pro adiectiuo ponatur. & hoc ratione maio-
ris expreſſionis ornatuſue cauſa.cum hec dictio ergo ſepiſſime uenerit in uſum tam
leonardi quam ariſtotelis:conſideraui non eſſe inutile uim illius dictionis cognoſce
re.tenetur quidem aliquando pro cauſa.& tunc accentum habet in ultima ſillaba.ne
q; tamen hoc modo frequenter uenit in uſum iſtorum quos modo nominaui.ſummi-
tur quandoq; complectiue aut ilatiue.aliquando etiam ſolum ornatus cauſa.quod ſe-
pe contingit fieri quando ea dictione utimur in principio rationis nihilq; colligen-
tes aut inferentes.quod dictum eſt de ergo:de igitur dictum eſſe intellige. hic uero
ab aretino colectiue tenetur.in aliis uero locis q̄ pluribus complectiue aut replecti-
ue ponitnr. Quia uero.hec eſt ultima pars epiſtole in qua tangit ordinem in dicen
dis.& poſſet modo aliquo dici color ille qui a tullio tranſitus nuncupatur. dicit igi-
tur quia ſuſpicatur fore aliquos litterarum grecarum ignaros minime ualentes ideſt
potentes internoſcere ideſt cognoſcere deffectus antique traductiõis: & propter hoc
ſuo labori ideſt rei quam laborando effecerit.eſt eĩm hoc dictum per methonomiam.
labor enim ſe habet ut cauſa ad id quod laborando efficitur.refragabuntur ideſt con
tradicẽt.hac igitur de cauſa dicit ſe quedam premiſiſſe pro diſcuſſiõe rerum iparum
que ſcilicet in cauillationem aduerſus eum deduci poterant.

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Ec eſt leonardi prefatio in ethicorũ libros.& diuiditur in q̃ttuor partes. i pria
premittit rõnem.in ſecũda quaſdã aduerſariorũ excludit reſponſiones. i tertia
manifeſtat multifariã qđ in rõnis cõfirmatiõe ſũſerat.in quarta cõcludit. ſecũda ibi
atqui ſtudioſũ tertia ibi ad hic noſter interpres.q̃rta ibi ego igitur infinitis pene hu
iuſmodi pria diuidit in ptes tres.prio premittit ꝓpoſitũ.ſecũdo ſubiũgit ipſius rõnẽ
tertio ponit rõnis cõfirmatonem.ſecũda ibi.nõ quia.tertia ibi cõſtat eni. dicit ergo
prio ariſtotelis ethicorũ libros facere latinos nup.i.paucis diebus ante aut nup.i.no
uiter.dicitur eni nup de nuperus.ra.rum.qđ ſignificat idẽ qđ nouus.ua.uum.inſti-
tui.i.ꝓpoſui.hec eni quattuor idẽ ſignificãt.ꝓpoſitũ inſtitutũ ꝓpoſitio & inſtitutio.
eſt igitur aretini propoſitũ ariſtotelis ethicorũ libros latinos facere.illud quidem ad

Riſtotelis ethicorũ libros facere lati-
nos nuper inſtitui nõ quia pri⁹ traduc
ti nõ eſſent ſed quia ſic traducti erãt ut barba-
ri magiſq̃ latini effecti uiderentur. Cõſtat
enim illius traductionis autorẽ quicũq; tãdẽ
is fuerit quẽ tamẽ ordinis predicatorũ fuiſſe
manifeſtum eſt neq; grecas neq; latinas litte-
ras ſatis ſciuiſſe manifeſtũ eſt Nã & grecas

uerbiũ nuper poteſt cõſtrui cũ
illo uerbo facere.& tũc ſignifi-
cat nouiter.aut ordinatur cum
uerbo inſtitui.& tunc ſignifica
bit pauco tẽpore aut paucis die
bus ante. Nõ quia.in qua tan
git propoſiti rõnem dicẽs ſe nõ
cõuertiſſe prenominatos libros
quia prius traducti nõ eſſẽt:ſed
quia ſic traducti erant ut magis
uiderẽtur barbari.i.alieni & ex
tranei a lingua latina q̃m latini
itaq; cũ prius nõ eſſet latini ſed
potius barbari:leonardus hac rõne ꝓmotus eos libros nouiter latinos fecerit. Cõſ
tat eni illius traductionis.in qua ponit rationis cõfirmationẽ.& prio ponit eam ſecũ
do ipam quoq; manifeſtat. ſecũda ibi nam grecas.dicit prio cõſtat eni illius traductio
nis autorẽ(quicũq; tandẽ is fuerit quẽ tamẽ ordinis predicatorũ fuiſſe manifeſtũ eſt)
nec grecas nec latinas litteras ſatis ſciuiſſe itaq; illa antiqua traductio barbara magis
q̃m latina eſt dicẽda.cuius rei cauſa fuit quia eius autor ut ex dicẽdis iam patebit nec
grecas nec latinas litteras ſatis ſciuerit.& interpoſuit per tranſiectionẽ quicũq; tan-
dẽ uſq; ad eam partẽ nec grecas.qđ ab aretino nõ incõſiderate fuiſſe interpoſitũ ẽ cre
dendũ.per hoc eni reſpõdet ad eos qui dicũt autorẽ illius antique traductionis fuiſſe
boetiũ.cuius opera & cõmunis fama oſtẽdit & grecis & latinis litteris fuiſſe doctiſſi-
mũ.ad quod leonardus bifariã reſpõdet.primo dicẽs ꝙ ſiue ille fuerit boetius ſiue a-
lius quicũq; nec grecas nec latinas litteras ſatis ſciuerit ut ex dicẽdis euidẽtiratione
patebit.nullius eni hoĩs auctoritas preſertim in phĩa eſt tenẽda cuius cõtrariũ euidẽ
ti ratione patefit.qđ ipẽ ariſtoteles habet.nuſq̃ eni cuiuſq̃ hoĩs auctoritatẽ tenet ubi
contrariũ ex ratione euidẽti deprehẽditur.itaq; ſi auctor illius traductionis fuit boe
tius:nõ poteſt refelli quim boetius in multis errauerit in multiſq; defecerit.hec ẽ igi
tur una leonardi ſolutio ad illam odioſam obiectionẽ de boetii auctoritate .aliter di-
cit ꝙ ille nõ fuit boetius .fuerat eni religioſus de ordine predicatorũ genere gallicus
natione brito. quod etiam eius lingua & modus loquendi ſatis aperte oſtendũt. itaq;
leonardus & plures alii cum eo hoc aſſerũt aliis uero hoc negantibus. quocũq; modo
res quantũ ad hec ſe habeat:poteſt tamẽ ſatis euidẽter oſtendi ꝙ ille auctor nõ fuerit
boetius.pro cuius demõſtratione ſupponamus aliqua que ſine dubio tanq̃ uera tene-
mus.primũ ſit ꝙ boetius dies ſue uite clauſerit ante ſexcenteſſimũ annum chriſti. ſe
cundũ ſuppoſitũ ſit ꝙ traductio librorũ ariſtotelis fuerat longe antiquior ex arabico
in latinũ q̃ ex greco in latinum.& inde inoleuit ꝙ arabica antiqua alia uero noua tra
ductio dicatur.tertiũ ſuppoſitũ ſit ꝙ traductio ex arabico fuit multo tẽpore poſt boe-
tium.fuerat enim illa poſt mahom eticã ſectã.prout noſtre cronice cantant.mahomat
uero fuiſſe poſt annum chriſti ſecenteſſimũ:nullus ſaltẽ mediocriter doctus ignorat.
his igitur ſuppoſitis que noſtre referunt hiſtorie:planum eſt nõ fuiſſe boetium illius
traductionis auctorem.cum ille mortuus fuerit ante annum chriſti ſecenteſimũ.tra-
ductio uero illa fuit multo tempore poſt annum ſecenteſſimum.quoniam fuerat poſt
arabicam que aduc ut tertio loco ſupponebamus fuerat poſt annum chriſti ſecenteſſi
mum. Nam & greca.in qua manifeſtat quod dixerat.& hoc facit trifariã.ſecũda ibi
quim etiã. tertia ibi quid dicam.erat igitur dictum ꝙ ille antique traductiois auctor
nec grecas nec latinas litteras ſatis ſciuerit quod hic aretinus oſtendit dicens nã gre
ca in multis locis male accepit ideſt male intellexit.cui rei atteſtabuntur illi ſoli qui
litteris & latinis grecis docti fuerint.nos tamen in hac parte leonardo credimus.qui
uim & naturam uerborum utriuſq; lingue perfecte cognouerit.ſequitur littera & la-
tina ſic pueriliter indocte reddit ut uehementer pudendum ſit tam ſupine craſſeq; ru
ditatis.quod dixit reddit latina expone fecit greca ſcilicet latina. quod uero dixit ſic
pueriliter indocte intellige dictum eſſe per colorem interpretationis. idem enim eſt
dicere pueriliter & indocte.ſunt quidem uerba diuerſa idem ſignificantia.quod au-
tem dixit ſupine craſſeq; ruditatis intellige dictum eſſe per metaphorã aut tranſlatio

multis in locis male accepit & latina ſic pueri
liter & indocte reddit ut uehemẽter pudẽdũ
ſit tam ſupine craſſeq; ruditatis. Quin etiã
frequẽter uerborũ que optima & ꝓbatiſſima
latinitas habet ignarus atq; inopulẽtia noſtra
mẽdicãs cũ greco uerbo latinũ reddere neſci-
at quaſi deſperãs & conſilii inops ita ut iacent
greca dimittit ita ſemi grec⁹ quidã & ſemi la-

nem. hec eĩm tria ſupine craſſe
& rude proprie inueniuntur in
materia exteriori ſenſibili: per
aliquã uero ſimilitudinẽ tranſ-
feruntur ad dicta uel ſcripta. ꝑ
maiori euidẽtia horum eſt ani-
maduertendũ ꝙ ſecũdũ tulium
libro quarto rhetorice ad here-
nium elocutio tria debet habe-
re ſcilicet elegantiam compoſi-
tionem dignitatem.elegantia ẽ
que facit ut unũquodq; pure &
aperte dicatur quod eni dicitur
apud grãmaticos congrue a tullio dicitur pure.compoſitio uero eſt cõſtructio uerbo-
rum equaliter perpolita.hec eni excludit crebras uocalium concuſſiones iatuſq; om̃s
labdaciſmos metaciſmos eiuſdemq; dictionis frequẽtem repetitionẽ.dignitas eſt que
orationem reddit ornatam uarietate colorum eam depingens.oratio igitur peccãs in
elegantia ſupine ſe habet.quod antiqua traductio in locis nõ paucis uidetur habere.
plurimũ enim aut impure aut obſcure loquitur quorum utrũq; elegantie opponitur.
craſſa uero & rudia ea ſunt que incompoſite & inornate dicuntur.in quibus adeo eſt
frequens illius traductionis peccatum ut ſi aliquando eueniat dicere cõpoſite aut or-
nate:id dicamus fieri a caſu potius q̃m ex arte aut ratione.dixerat igitur aretinus ſu
pine ut tangeret deffectum in elegantia.craſſeq; ruditatis adidit ut ſignificaret pluri
mũ erraſſe in orationis compoſitione ac eiuſdem dignitate ſiue ornatu. Quin etiã
in qua idem oſtendit per alium modũ.dicens inſuper uerborũ que optima & probati
ſſima lingua latina habet ignarus atq; in opulentia & copia maxima noſtre lingue mẽ
dicans ideſt aliunde querens:cum greco uerbo latinum reddere neſciat ipẽ quaſi deſ
perans & conſilii inops ita ut iacent greca dimittit.& ita ſemigrecus quidam & ſemi
latinus ſit in utraq; deficiens lingua in neutra integer.& hoc ultimũ aditum eſt ab a
retino ad exagerandum illius deffectum.ſtat aretini ratio in hoc ille non eſt ſatis doc
tus litteris grecis & latinis qui uerbo greco ſimile uerbum latinum reddere nequit.
talis autem fuit illius traductionis auctor.ab aretino ſolum ponitur aſſũtio que a nõ
nullis dialeticis minor propoſitio conſueuit nuncupari.huius aduc propoſitionis ꝓ-
batio pendet ex infra dicendis. Quid dicam.in qua tertio idem oſtendit ex trãſfor
matione orationis antique traductionis.& procedit dubitatiue dicens quid dicam de
tranſformatione orationis qua oratione nihil turbatius nihil peruerſtus?quaſi dicat
infinita ſunt que dici poſſent.& utitur hic aretinus ea figura que diophoroſis dicit.
a tullio uero dubitio appellatur.eſt enim hoc ſicut ſi dicas quo te appellem nomie tu
is moribus digno?aduertendum ꝙ orationis tranſformatio quando fit neceſſitatis or
tatuſue cauſa:eſt figure iperbaton aut ſecundum tullium erit color trangreſſionis.
cum autem ſine ulla ratione fiat dictionum inordinata traſportatio:uitium eſt ſoloe
ciſmo ſimile.quod in antiqua traductione factum fere.ubiq; uidemus.apparet igitur
ex dictis ꝙ auctor illius traductiois nec grecas nec latinas litteras ſatis ſciuerit quod
hic probare uolebamus.pro intellectu tamen dictorum atq; dicendorum non erit in-
utile hic aliqua ſuperadere generalia documẽta ad librorum prologos pertinentia.
primo igitur conſiderandum ꝙ ſecundum ariſtotelem tertio ſue rhetorice ſicut mus-

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ficî ante q̄m ſerio agrediantur melodiam conſueuerunt premittere preludium: ſic oratores & philoſophi ante libros ſuos apponunt prologum prohemium aut prefationem. hec enim tria idem ſignificant. excepto ꝙ prima duo ſunt greca aut ex grecis cōpoſita prefatio uero nomen eſt latinum. dicitur quidem prologus aprotos primum & logos ſermo quaſi primus ſermo. prohemium uero a pros quod eſt ad & hemium ornatus quaſi adornatio uel adornatus ſermo. prefatio uero componitur ex pre & fatio quod eſt uerbale deſcendens a uerbo far faris. unde prefatio quaſi prelocutio. aut prima locutio. et prologus quidem prohemium ſiue prefatio quadrifariam diſtinguitur ſcilicet cōmendaticius argumentatiuus inuectiuus & ex his miſtus. commendaticius eſt qui auctorem aut librum aut utrumq̈ ſimul cōmendare intendit. argumentatiuus uero prologus is eſt qui breui ſermone exponit quod i toto libro continetur. unde a nonnullis ethimologizatur argumētū quaſi breue inuentum. inuectiuus prologus ille eſt qui obtrectatoribus intendit reſiſtere eorumq̈ cauillationes refellere. prologus quidem ex his miſtus erit ille qui ex prefactis componitur. cuiuſmodi ſunt prefationes apud terentii fabellas. hic uero prologus qui ab aretino premittitur totus fere eſt inuectiuus. intendit eīm obtrectantium cauillationes refellere. ſecundo eſt animaduertendum ꝙ ut placet ariſtoteli primo ſue rhetorice argumētationes oratorie plurimum ſunt exempla aut entimemata. entimematice uero argumentationis ſecundum tullium in rhetorica ad herenīū partes ſunt quinq̈. ſcilicet propoſitio ratio rationis confirmatio exornatio concluſio. propoſitio ut ait eſt per quam oñdimus ſūmatim qd ſit quod probare uolumus ratio eſt cauſa que demonſtrat uerum eſſe id quod intendimus breui ſubiectione. rationis confirmatio eſt ea que pluribus argumentis corroborat breuiter expoſitam rationem. exornatio eſt qua utimur rei honeſtande & collocupletande cauſa: confirmata argumentatione. concluſio ſiue complexio eſt que concludit breuiter colligens partes argumentationis. he igitur ſunt partes perfectiſſime argumentationis rhetorice & hac perfectiſſima argumētatione aretinus in preſenti uſus fuerat. cuius prima ponotatur in principio ibi ariſtotelis ethicorum. ſecunda ibi nō quia prius traducti. tertia que longiores habet fimbrias incipit ibi conſtat enim. quarta ibi dicam & de alio errato quāquā infinita pene ſint. quinta ibi ego igitur infinitis. eſtq̈ alia argumentatio ſillogiſtica que nō tam frequens uenit in uſum oratorum. hec etiam ſecundū ciceronem in prima rhetorica ſi complectiſſima eſt quinq̈ habet partes. quarum prima ē propoſitio. ſecunda eius approbatio. tertia eſt aſſūtio que apud dialeticos dicitur minor propoſitio. quarta eſt ipius aſſūtionis approbatio. quinta eſt concluſio ſiue complexio. itaq̈ in hoc genere argumentationis exornatio locum non habet. & in his finitur prima lectio prefationis ſiue prohemii.

tinus ſit in utraq̈ defficiens lingua in neutra integer. Quid dicam de transformatione orationis qua nihil eſt turbatius nihil peruerſius. Atqui ſtudioſum eloquentie fuiſſe Ariſtotelem & dicendi artem cum ſapientia cō-

Tqui ſtudioſū eloquētie. hec eſt ſecūda pars prefatiōis in q̄ intendit antipophorizare cofutādo quaſdā aduerſariorū reſpōſiones ad rōnem predictā. poſſet eīm aliq dicere (ſicut de facto hodie nō pauci dicūt) ꝙ de deffectus & barbaries illius traductionis nō fuerit ex interprete ſed ex ipo eodē ariſtotele qui inordinate atq̈ inornate illa ſcripſerit. aut dicēt forte hoc proueniſſe ex deffectu lingue latine. que ut dicerēt nō eſt ſufficiēs ut in ea elegāter & ornate dicātur quecūq̈ in greco ſic dicta fuerint. hoc igitur modo aliqui uelēt tegere aut ſaltē extenuare deffectū illius interpretis. has itaq̈ cauillationes leonardus excludit. & primo primā ſecūdo excludit ſecūdā ſecunda ibi nec uero mihi quiſq̄ obiecerit. prima duas habet partes. in prima probat id qđ intēdit in ſecūda illud cōcludit. ſecūda ibi itaq̈ ſiquis illi nūc. intēdit igiť aretinus oñdere ꝙ ariſtoteles fuerit doctus nō ſolū in ſapiētia ſed etiā in eloquētia. & hoc bifariā probat. prio ciceronis auctoritate q̄ in re de q̄ agimus nō parua eſtimatiōe eſt tenēda. dicit igitur prio atqui. i. certe cicero ipe teſtatur in multis locis ſuorū librorū ſcilicet in pria rhetorica in tuſculanis queſtionibus & in libro de oratore teſtatur dico ariſtotelē fuiſſe ſtudioſū eloquētie. & ait cicero ariſtotelē cōiunxiſſe ſapientiā cum arte dicendi. hoc eſt cum rhetorica. illa enim eſt que nos docet appoſite dicere. Et libri eius. hic ſecundo probat idem ex ſtilo librorū ariſtotelis in greca lingua: dicēs & libri eius ſcilicet ariſtotelis ſcripti in greco cum ſūmo ſtudio eloquētie. i. elegantie & ornatus. eloqui enim eſt eleganter & ornate loqui. eloquentia elegans & ornata locutio. declarant. i. oſtendunt luculentiſſime. i. apertiſſime. hoc ſcilicet ꝙ ariſtoteles fuerit nō ſolū doctus in ſapiētia: ſed etiā in arte dicēdi q̄m greci rhetoricā noſtri uero eloquentiā dicūt. itaq̈ arguit aretinus ab effectu ad cauſā. & eſt ratio ſatis efficax. ſi ei pictura cuiuſpiā eſt optima: & ipe qui eam depinxerit optime habet pingendi artem. unde ſi libri ariſtotelis in greco ſūt ſcripti cū ſūmo ſtudio eloquētie: recte cocluditur ipm fuiſſe eloquētiſſimū. quod uero dixit cū ſtudio: intellige dictū eſſe p methonomiam. pro effectu ei cauſā poſuit.

uinxiſſe Et Ci. ipe multis in locis teſtať. Et libri ei9 ſūmo cū eloquēcie ſtudio luculētiſſime ſcripti declarāt. Itaq̈ ſi qs illi nūc ſenſ9 ē rerū nr̄ax iā pridē credēdū ē huic abſurditati & incōcinitati traductiōis īfēſū & tātā barbariē indignatū hos ſuos libros eē negare Cū talis apud latinos uideri cupiat q̄lē apud grecos ſeſe ipe exhibuit. Neq̈ uero mihi quiſq̄ obiecerit latine lingue inopiā Nam illa quidē abunde locuples eſt Nec ad exprimendū modo quod uis uerū etiā ad exornādū ſatis modo ipā ſciatur Ignorātē uero iſta aggredi & uiciū ſuū ligue aſcribere ſtultiſſimū ſiť & idigniſſi

Itaq̈ ſiquis illi nūc. In qua cōcludit intētionē dicēs ꝙ tāta eſt hodie diſparitas librorū ariſtotelis in greco ad eoſdem in latino ut ipe idē ariſtoteles ſi hodie uiueret negaret hos libros eſſe ſuos qui ſunt apud nos. & hoc eſt quod dicit itaq̈. i. igitur ſiqs ſenſus. i. aliquod ſentire eſt iam ideſt hodie illi ſcilicet ariſtoteli rerum noſtrarū ideſt librorum noſtrorū. pridē ideſt priorū. ponitur enim poſitiuus pro cōparatiuo. credendū eſt ipm ariſtotelē inſenſū ideſt offēſum huic aſſurditati & incōcinitati ideſt ab hac abſurditate & incōcinitate traductionis ſcilicet antiq. illa quidē abſurda dicitur propter inelegantiam. inconcina uero propter inornatum. & tantam barbariem ideſt propter tantam barbariem indignatum & iratum. credendum eſt inquam ipm negare libros ſuos eſſe hos ſcilicet qui fuere apud nos. cuius cauſam ſubdit dicens cum talis apud latinos uideri cupiat qualē apud grecos ſeſe ipe exibuit. ideſt tales cupiat libros ſuos uideri apud latinos quales apud grecos ipe exibuit. & eſt aduertendum ꝙ barbaries non ſumitur hic ab aretino ſolum pro uicio barbariſmi: ſed communiter pro omni uicio dictionis & orationis. itaq̈ barbaries ab aretino dicta eſt omnis improprietas que elocutioni opponitur excludens elegantiam aut compoſitionem aut dignitatem uel omnia ſimul. qualis eſſe uidetur illa traductio expers omnis elegantie atq̈ ornamenti. item non eſt hec leonardi doctrina negligenda imo ſumme commendanda ſunt enim hodie non pauci de noſtris ſine ulla uera ratione dicentes ꝙ leonardi traductio non eſt ariſtoteles ſed ipſius expoſitio aut gloſa. aduerſus quos leonardus inquit ariſtotelem (ſi hodie uiueret) negare illos eſſe libros ſuos concederet autem libros a leonardo traductos ſine dubio eſſe ſuos. tanta quidem eſt iſtorum in latino ad illos in greco conformitas: ut indubie unitas dici poſſet. quod uero dixit ſiquis ſenſus eſt dictum eſt per colorem conformationis. & poſſet modo aliquo aſſignari proſopopeia. Nec uero mihi quiſq̄m obiecerit. hec eſt ſecunda pars principalis huius lectionis in qua intendit confutare ſiue excludere aliam obtrectantium cauillationem. & habet duas partes. in prima intentum premittit. in ſecunda illud probat. ſecunda ibi uidemus plautum quidem & terentium. aliqui igitur dicerent ſicut de facto hodie non pauci dicunt ꝙ ille deffectus non fuit ex interprete: ſed potius ex lingue latine penuria. hoc itaq̈ leonardus confutans atq̈ refellens: inquid nec uero mihi quiſquam obiecerit ideſt obicere iuſte poterit inopiam lingue latine. nam illa quidem locuples ideſt abundans eſt nec ad exprimendum modo ideſt ſolummodo quoduis ideſt quodcunq̈. uerum pro ſed etiam ad exornandum. modo ideſt dum modo ipa ſciatur ſatis ideſt perfecte. ignorantem uero agridi iſta ſcilicet traductiones ex alia

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uituperiū illius.eſt enī maximē uituperabile in diuiciis mendicare. qđ ille interpres
fecerat cum aliūde queſierit uocabula q̄ in latina lingua ſūt in copia nō parua. Po-
nam unū aliquid.hic proſequitur qđ propoſuit.& prīo ponit unum in quo errauerit
ille interpres.ſecūdo oñdit illud eſſe erratū.ſecūda ibi o ferreū hoiem. dicit igit̃ po-
nam.ſ.exempli gratia aliquid unum de ſuis ſcilicet erratis quo manifeſtius diſcerna-
tur illius error.in illa diligenti ariſtotelis extremorūqꝫ deſcriptione ideſt diffinitiōe
quibus ſcilicet mediis & extremis uirtutes & uicia contineri oſtendit:iſte traductio-
nis antique auctor in quodam loco ſcilicet libro & tractatu ſecundo capitulo tertio.
ſic inquit circa delectabile aūt quod quidē in ludo medius quidē eutrapelos & diſpo-
ſitio eutrapelia.ſuperabundātia autē bomolochia & qui habet eam bomolochos.qui
aūt deffecit agrichos quis & ha
bitus agrichia.hec igitur ſūt il
lius uerba libro ſecūdo.& eadē
fere ponit libro quarto. ubi de
hac uirtute in ſpecie determīat
ariſtoteles. O ferreū hominē
hic manifeſtat prefactū errorē.
& primo inuehit in ipm̄ inter-
pretē exclamādo. ſecūdo oſten-
dit omnia predicta eleganter &
cōmode poſſe dici latine. ſecun
da ibi atqui poterāt.procedit i-
gitur primo exclamādo o ferre
um hominē ſupple dico.itaqꝫ il
lud o nō eſt uocandi aduerbiū:
ſed indignantis interiectio. cū

diuiciis mēdicat. Ponā unū aliquid de ſuis
quo manifeſtius diſcernatur In illa diligenti
ariſtotelis mediorū extremorūqꝫ deſcriptione
quibꝰ uirtutes & uicia cōtineri oñdit iſte int̃
pretās quodā loco ſic inqt Circa delectabile āt
qđ quidē i ludo medīꝰ qdē eutrapelos Et diſ-
poſitio eutropelia ſupabūdātia bomoloxia &
qui hēt eam bomolochos Qui āt deficit agri-
cos qs eſt & habitꝰ agritia. O ferreū hoiem
nō poſſū equidē legēs me cōtinere hoccine eſt

nō cum uocatiuo ſed accuſatiuo conſtruatut.nō poſſū equidem legens me continere
quaſi dicat legendo prefacta & ſimilia nō poterat ſe tenere quin aliquid aduerſus il-
lum interpretem ipm̄qꝫ obiurgando euomeret.& ſi in aliquo uideatur aretinus exce-
dere in reprehenſione.ex hoc eius culpa(que ut ego puto nulla eſt)extenuatur.ſecū-
dum enim philoſophū culpa nō eſt eius qui iraſcitur ſed eius qui ad iram prouocat.
quod magis aperitur per id quod ſubdit dicēs hocine eſt interpretari?quaſi dicat pla
num eſt quod illud nō erat interpretari.relinquere enim greca uocabula ut apud gre
cos iacent planum eſt ꝙ non eſt latine ea interpretari:ſed potius inter latina greca q̄
dam inepte miſcere.& in hoc ꝙ aretinus dixit hoccine ſecutus eſt antiquitatem.ſecū
dum enim antiquiores illud pronomen hic recepit ſyllabam.ce.in omni caſu.cui ali-
quando apponitur dictio dubitandi.ne. & per antitheſin mutatur.i.in.e. & dicitur
hoccine.ſunt tamen non nulli etiam de noſtris hiſpanis qui leonardo in hoc refragā
tur nulla uera ſed inani ac leui ratione permoti.dicunt enim quādo in latina lingua
non inueniuntur uocabula in ſignificando paria grecis uocabulis: minus malum eſt
ea ut iacent in greco relinquere q̄ impropria latina efficere. quod fuiſſe apud anti-
quum interpretem ut dicunt eſt credendum.ſed iſti ut mihi uidetur multifariam pe
cant.primo quia interpretatio latina ex greco ſolum prodeſſe poteſt hominibus qui-
bus latina lingua eſt nota greca uero inota.his tamen hominibus talia greca uocabu
la latinis inſerta non in pauco impedire plurimum uiſum eſt.iuuare autem nequaq̄.
nec intellectus humanus capit talia greca uocabula prodeſſe in parte aliqua homini-
bus litteras grecas ignorantibus.ſi enim talia interpreti fuerunt innota & ea de cau
ſa ſic reliquerit:quid de lectoribus cenſebis?qui non modo in grecis: uerum in lati-
nis plurimum ceſpitant.item qui ſic dicunt:magis interpretem condenant quam ſal
uent.ſi enim in latina lingua ſunt uocabula in ſignificando paria & ea interpreti fue
runt innota:ipē interpres non modicum eſt reprehendendus. eſt enim audatia non
parua imo inſania hominem agredi rem ſibi impoſſibilem. eſt quidem impoſſibile
greca latina perfecte ac recte facere homini utraſqꝫ litteras non ſatis ſcienti. non
eſt tamen hic ignorandum quod lingua quecunqꝫ ad aliam comparata in aliquo una
aliam uincit ac ſuperat in aliquo uero ab alia uincitur ac ſuperatur.quod optime apa
ret ſi compares latinā linguā ad hiſpanicā. in rebus enim quibuſdā latina lingua eſt

copioſior q̄ hiſpanica.ut patet in paſſiua que non eſt in hiſpanica lingua. quaprop-
ter quādo uerba paſſiua in hiſpanicū cōuertere uolumus:unūquodqꝫ p uocabula plu
ra exprimitur.ut ſi uelis hiſpanicū facere legitur aut exulat:loco cuiuſqꝫ eorū ponū-
tur duo uocabula.in rebus uero nō paucis hiſpanica excedit ac uincit latinā.ſicut in
ſpecie equorū hiſpanica habet quā plura diſtinta uocabula latina uero q̄ pauca.ſūt ei
in lingua hiſpanica equorū hec uocabula in re differentiā aliquā conotantia.cauallo
cauallazo.rocin rocinazo.potro potranco.potrillo potrico.haca hacanea.albardō.ga
rañon.ginete.oīa hec apud hiſpanos diuerſa ſub equi ſpē ſignificant.apud latinos
uero ſat erit ſi pro oībus his habuerint tria aut quattuor uocabula.ſūtqꝫ alia q̄ plura
his ſimilia.nō minus credo fuiſſe ſi latina ad grecā cōparetur linguā.erit ei in aliquo
locupletior ac exuberantior.in aliis forte ab ea defficiet.quo caſu interpretes ad cir-
cuitionem que nuſq̄ deffecit re
curſum habēt.itaqꝫ ſi uocabula
ſint paria in utraqꝫ lingua pari-
bus paria ſūt redenda.ſint uero
paria uocabula defficiāt:circui-
tiōe utendū eſt.quod feciſſe ui-
ros nō parue autoritatis. uide-
mus nō eſt igitur aliqua legiti-
ma excuſatio interpretis q greca
latinis mixcuerit. Atqui
poterāt hec oīa.in qua oſtendit
oīa prefacta dici poſſe elegāter
& cōmode latinis uocabulis.&

interpretari At q poterāt hec oīa q̄ ob igno
rātiā reliqt comode & elegāt̃ latīe dici. Pri
mū eī qđ ille i ludo inqt magis equidē i ioco
dicēdū reor Nā ludere pila & alea magis dicīꝰ
iocari āt uerbis. In ioco igit̃ laudabilē illam
mediocritatē q̄ greci eutrapeliā uocant nr̄i tū
urbanitatē:tū feſtiuitatē tū comitatē:tū iocū
ditatem dixere Et qui ita ſe habet urbanꝰ feſti

procedit inductiue oſtendēdo de quolibet eorū diuiſim ꝙ potuit cōmode & elegāter
latine dici.& primo qđ intēdit ꝑponit.ſecundo proſequitur ibi primū enī.dicit ergo
primo atqui.i.certe poterāt hec oīa que ille interpres ob ignorātiā reliquit dici latīe
cōmode & elegāter.i.pure & clare.qđ uero aretinus dixit ob ignorantiā.ut illius cul
pam atqꝫ defectū exageraret ab eo additū eſt.qđ aūt dixit cōmode & elegāter:per iter
pretationē dictū eſſe uidetur.idē enī illa duo ſignificāt.illud profecto cōmode effert̃
qđ elegāter dicitur. Primū enī.hic proſequitur & primo oſtēdit in proprietatē cu-
iuſdam latini uocabuli.ſecundo proſequitur de grecis ſecunda ibi in ioco igitur.di-
cit igitur bene dixi quod poterant hec omnia cōmode & eleganter latine dici.primū
enim quod ille interpres in ludo inquit magis equidē in ioco dicendū reor.nam lude
re pila & alea magis dicimus iocari autem uerbis.quia ludere pila & alea eſt iliberale
cadere nequaq̄ erit materia uirtutis cuiuſpiam. que enim cum uicio ſunt inuolucta
minime ſunt uirtuoſa.ut a philoſopho ponitur tertio ethicorū.nō igitur ludus cum
uirtute agi poterit. In ioco igitur.in qua oſtendit ꝙ illa greca poterant cōmode &
eleganter latine dici.& primo hoc oſtendit de mediocritate dicens in ioco igitur lau
dabilem illam mediocritatem quam greci eutrapeliam uocant noſtri latini tum urba
nitatem tum feſtiuitatem tum comitatem tum iocunditatem dixere.& qui ita ſcilicet
ſecundum mediocritatem in ioco ſe habet urbanus feſtiuus comis iocundus eſt.& ait
hec omnia probata ſunt ideſt aprobata ſunt uerba & ab optimis autoribus frequenta
ta.& in fine aretinus poſt confirmationem utitur interrogatōne dicens & uidetis co
piam lingue noſtre?quaſi dicat ſine dubio credo ꝙ uidetis.cū uni greco quattuor no-
mina reddantur latina.& utitur hic aretinus conuenienter colore interrogationis.
nam ſecundum ciceronis preceptionem non omnis interrogatio eſt grauis & conci-
na ſed ea ſolum que enumeratis que obſunt cauſe aduerſariorum:confirmat ſuperio
rem orationem:itaqꝫ tunc conuenienter interrogamus quando ex prefactis apparet
quid aduerſarius reſpondere poſſit.quod leonardus in hoc prologo ubiqꝫ facit.conſe
quenter idem probat de extremis dicens ſuperabundantia inquit interpres ille eſt
bomolochia.aduerſus hoc dicit leonardus hec proprie eſt ſcurrilitas apud noſtros au
tores latinos. uerbum item optimum ideſt optime conueniens & latine ſignifi-
cans quod bomolochia apud grecos ſignificat. & qui illam habet: ſcilicet ſcur-
rilitatem eſt ſcurra: ideſt ſcurra dicitur. conſequenter proſequitur circa deffec-
tum dicens qui autem deffecit inquit ille interpres agricos quis. contra hoc dicit

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

aretinus hic ꝓprie eſt ruſticus & habitus ipẽ ruſticitas. ĩ fine cõcludit aretinus noĩa latina quibus mediũ & extrema cõmode & elegãter noĩentur dicẽs ut ſit qui mediocritatẽ in iocãdo ſeruat urbanus ſiue comis. qui oĩno deffecit & aborret iocari: ruſticus. qui ita iocoſus eſt ut modũ & menſurã excedat: ſcurra. hec igiť ſũt noĩa quibus aretinus prefacta noĩabit in eis locis in quibus ariſtoteles de his cõſiderabit. & ultĩo inuehit in illũ interpretẽ interrogãdo. dicẽs num. i. nunquid hec latine poſſe dici uidẽtur? quaſi dicat patet ex predictis nõ eſſe dubiũ ꝙ latine dici poſſint. querit etiam continue dicens utrum ergo deffectus in lingua eſt uľ in ipõ? quaſi dicat patet ex his ꝙ deffectus non fuerit in lingua latina ſed in ipõ interprete.

Atqꝫ fieri poteſt ut in phĩa. hic intẽdit quorũdam cauillationẽ excludere. aliqui forte uolendo extenuare deffectũ illius interpretis: dicerẽt ſicut hodie nõ pauci dicunt ꝙ ille & ſi in lingua non fuerit tam elegãs tanqꝫ ſuauis: fuit tñ doctus in phĩa que ſecũdũ boetiũ ſola ueritate etiã ſi nõ ſit colorũ pictura ornata cõtẽtatur. itaqꝫ in phĩa dicũt nõ elegantia & uerborũ ornatus: ſed rerũ ueritas ꝓfũda queritur. dicũt igiť ꝙ ille interpres nõ tãtũ ad uerborũ ornatũ: quãtũ ad modum quo ueritatem exprimere poſſet reſpiciebat. itaqꝫ ſi ꝑ uerba inornata atqꝫ imꝓpria ueritatẽ tñ q̃ doctus erat ubiqꝫ expreſſerit: cauillationẽ atqꝫ friuolã horũ reſpõſionẽ aretinus hic cõfutare ĩtẽdit. & diuiditur hec ꝑs ĩ duas partes. ĩ prĩa ponit illorũ dictũ in ſecũda incipit illud excludere. ſecũda ibi ſed equidẽ nõ puto. dicit primo atqꝫ fieri poteſt ut in phĩa doctus fuerit. ille. ſ. ĩterpres. aliqui uero codices habẽt atqꝫ alii atqui. in quo ut puto nõ differt & poteſt hec littera legi interrogatiẽ. & tũc magis cõueniret atqꝫ q̃ atq. poteſt etiã ſine interrogatione dici. & tũc tam atqꝫ q̃m atqui cõueniet. Sed equidẽ. hec eſt ſecunda pars in qua illud dictũ refellit. & diuiditur hec pars in tres partes. in prima premittit intentũ. in ſecũda ponit ipſius rõnem. in tertia rõnis cõfirmationẽ. ſecũda ibi cum uideã. tertia ibi quid enĩ tritius. dicit primo ſed equidẽ nõ puto ꝙ ille in phĩa doctus fuerit. hec eſt argumẽtatiõis ꝓpoſitio cuius rõnem ponit ibi cum uideam. dicẽs cũ ego uideã ipm interpretẽ res quoqꝫ ſimul cũ noĩbus cõfundentẽ. i. confuſe & indiſtinte proferentẽ itaqꝫ hac ratione uidetur illũ nõ eſſe doctũ in phĩa quia uidemus ꝙ nõ ſolũ noĩa: ſed etiã res cum noĩbus indiſtinte proferebat. quod tamen nuſq̃ faceret ſi in phĩa doctus fuerit. qui enĩ diſtinte intelligit: diſtinte loquitur. itaqꝫ pro rebus diuerſis diuerſa etiã ſi impropria ponit uocabula. cuius cõtrarium in locis nõ paucis fecerit ille interpres. ſepe enĩ pro rebus diuerſis eodẽ indiſtinte ut iam patebit noĩe utebatur. Quid enĩ tritius. hec eſt rationis confirmatio. in qua aretinus procedit ſillogiſtice. ponit enĩ primo maiorẽ atqꝫ eius probationẽ. ſecũdo ponit minorem ibi enimuero hic. probatur igitur ꝙ ille interpres res ſimul cum nominibus confuderit. quid enim tritius. i. manifeſtios apud eos qui de moribus ſcribunt q̃m honeſti uocabulum? quaſi dicat fere nihil eſt tritius. hec igitur eſt prima ſillogiſmi propoſitio. quã trifariã probat dicẽs cum & ſtoici (quorũ ſeneca maxime ĩter latinos iminet idest excellit) collocarint in honeſtate fines bonorũ. i. finalia & bonorũ ultĩa eſt enĩ

uus iocũdus ẽ. Hec oĩa probata ſunt uerba & ab optimis autoribꝰ freq̃ntata & uidetis copiam lingue nr̃e. Supabũdãtia inq̃t homologia hec ꝓprie ẽ ſcurrilitas apud nr̃os uerbũ item optimũ ẽ & q illã hẽt ſcurra. Qui ãt defficit ĩ q̃t agricos qs hic ꝓprie ẽ ruſticꝰ & habitꝰ ipẽ ruſticitas ut ſic q mediocritatẽ ĩ iocãdo ſeruat urbanꝰ ſiue comis Qui oĩno deficit & abhorret ruſticꝰ Qui ita iocoſus ẽ ut modũ excedat ſcurra Nũ hec latine poſſe dici uidenť Vtꝝ ergo ĩ lingua defectꝰ ẽ uel ĩ ipõ. Atq fieri poteſt ut ille ĩ phĩa doctꝰ fuerit. Sed q̃dẽ non puto cũ uideã ipm res quoqꝫ cũ noĩbꝰ cõfũdẽtẽ. Quid eĩ triciꝰ apď eos q de moribꝰ ſcribũt q̃ honeſti uocabulũ Cũ & ſtoici quoꝝ Seneca maxĩe ĩter nr̃os ĩminet fines bonoꝝ ĩ honeſtate collocarũt Et freq̃ntiſſime diſceptetur nũ utile ab honeſto ſepari q̃at & oĩs uirtutis

ſtoicorũ ſentẽtia ꝙ felicitas que supremũ ſũmum maximũ horum finis dicitur in honeſtate conſiſtat. hec eſt igitur una probatio. ſecũdam ſubdit ibi & frequentiſſime dicens patet etiam ꝙ nihil ſit tritius q̃m honeſti uocabulũ cum freq̃ntiſſime diſcetetur idest diſputetur (preſertim a tullio) num. i. nunquid utile ab honeſto ſeparari queat: idest poſſit. huic ſubiungit tertiã probationẽ. dicẽs eſt quoqꝫ illud manifeſtũ cum nos dicamus oĩs actiones uirtutis contine honeſto hoc eſt in re uel genere honeſti. patet igitur ex his nihil fere eſſe tritius q̃ honeſti uocabulũ. per quod nõ modicũ exagerať culpa illius; qui circa tale errauerit. errare enĩ in his que ſũt maxime & plurimũ omibus nota nõ parua erit culpa. Enĩuero hic pro honeſto. hic ponitur minor ſiue aſũtio cũ eius quoqꝫ probatione. ibi nam etſi omne. dicit primo enĩuero. i. certe hic. ſ. interpres ille ãtiquus expreſſit ſemper latine. i. cõuertit ſemꝑ in latinũ bonũ pro honeſto ubiqꝫ poſito ab ariſtotele grece. i. in greco. per abſurde quidem. i. certe ualde abſurde. hec eſt igitur aſſuntio cõfirmationis. quã multifariã probat. & facit duo. prĩo facit quod dictum eſt ſecũdo refellit cauillationẽ quãdam. ſecũda ibi hec ut apud latinos. prĩo igitur ſumitur hec probatio a ſimili. circa qď dicit per abſurde quidem diximus id feciſſe antiquũ interpretẽ. nam etſi idest q̃uis oĩe honeſtũ bonũ ſit: tamẽ aliter idest alio noĩe de honeſto & alio de bono loquimur. quod patet a ſimili. ſicut etiã aliter de animali & aliter de ſubſtãtia loquimur. i. alio & alio noĩe q̃uis oĩe animal ſubſtãtia ſit. itaqꝫ ſicut ſubſtãtia ſuperius eſt & magis cõmune q̃ animal: ſic bonũ ſe habet ad honeſtũ. cũ tria ſint bona honeſtũ utile & delectabile. nõ erit parua quipe cõfuſio ſi magis & minus cõmune eodẽ atqꝫ uno appellẽtur nomine. Qď ſi quia oĩe. ſecũdã ponit ad hoc ꝓbationẽ deducẽdo ad pleraqꝫ incõuenientia. dicẽs qď. i. ſed ſi q̃a oĩe honeſtũ bonũ ſit: ꝓpterea bonũ interp̃tari licebit. i. interpretãdo cõuertere: pro utili quoqꝫ ubicũqꝫ in greco poſitũ ſit bonũ dicemus. & hoc pro tãto quia ſicut oĩe honeſtũ bonũ eſt & ſub eo tanq̃ minus cõmune cõtinetur: ſic etiã & utile oĩe bonũ eſt. & ſub eo quoqꝫ tanq̃ minus cõmune cõtinetur. & hoc ſaltẽ ſecũdũ ꝑipateticorũ ſẽtentiã. quorũ pricipis expoſitionẽ efficere pergimus. & ſi illud detur. ſ. ꝙ pro utili quoqꝫ bonũ dicamus: ita. i. ſic dicẽdo tria maxima. ſ. bonũ utile & honeſtũ in unũ confũdemus. i. confuſe atqꝫ indiſtinte dicemus. quod incõueniẽs erit peſſimũ atqꝫ deterrimũ. ex quo pleraqꝫ alia ſequẽtur. quorũ unum erit id quod ſubdit dicens & cum utile ab honeſto nene idest nũquid ſeparari poſſit querere uolemus: ſic proponetur queſtio nũquid bonum a bono ſeparari queat idest poſſit. q̃ntum hoc fuerit incõueniens quiſqꝫ uidere poteſt. aliam ſubiungit probationem. Et ſtoici. dicẽs & ſtoici ſi beatam uitam dicerent eſſe poſitam in bono: nullus negaret. at in honeſto poſitam epicuri negant in bono aũt concedunt quod bonũ in quo conſiſtit beatitudo ipſi epicuri uoluptatem appellant. & ponitur hic ab aretino. et. complectiue aut repletiue. nõ enim neceſſitatis cauſa ibi ponitur. patet igitur ex his ꝙ alio et alio nomine honeſtum & bonum interpretanda fuerint. & in fine inuehit interrogatiue cõdenando illum interpretẽ dicens iſto igitur modo interpretari utrum tãdem cõuertere eſt ariſtotelis dicta an peruertere? quaſi dicat patet ex his ꝙ ſit potius peruertere quã

actiones honeſto contineri dicamꝰ. Enĩ uero hic ꝓ honeſto grece ab Ariſtotele ubiqꝫ poſito ſemꝑ latine bonũ expreſſit Per abſurde q̃dem Nam & ſi omne honeſtũ eſt bonũ tñ aliter de honeſto aliter de bono loq̃mur Vt etiã aliter de aĩali & aliter de ſubſtãtia q̃uis omne animal ſubſtãtia ſit. Qď ſi q̃a oĩe honeſtũ ſit bonũ ꝓpterea bonũ interp̃tari licebit ꝓ utili quoqꝫ ubicũqꝫ poſitũ fuerit bonũ dicemꝰ Ita tria maxima q̃ in phĩa uerſãtur bonũ utile & honeſtũ in unũ cõfũdemꝰ Et cũ utile ab honeſto ſepari poſſit nec ne q̃rere uolemꝰ ſic ꝓponeť Nũquid a bono bonũ ſepari q̃at. Et ſtoici ſi beatã uitã in bono poſitã eẽ dicerent nullus negaret at inhoneſto poſitam epicurei negãt in bono aũt cõcedũt q̃a & ipĩ bonũ appellant uoluptatẽ Iſto igitur modo interp̃tari utrũ tandẽ conuertere eſt Ariſtotelis dicta an

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

cōuertere.quo d iterū ſic patet bono quidē contrariū eſt malum honeſto autem turpe quaſi dicat ſi aliud eſt quod bono contrariatur aliud uero quo honeſto contrariatur: bonū & honeſtum erunt inter ſe diſtinta nominibuſq; diuerſis appellanda. alioquin eorū cōtraria nō eſſent diuerſa. Hec ut apud latinos. in qua quorūdam ad ſupradictam rōnem tacitā cauillationē excludit. poſſet enī aliquis ad illā rationē dicere ꝙ illa ſcilicet bonū & honeſtū apud grecos nō erant diſtintis nomībus ſcripta: ſed uno atq; eodē noīe. & hec diceret fuit cauſa huius latine cōfuſioīs. hanc cauillationē aretinus excludēs: dicit hec ſcilicet honeſtū & bonū ut ideſt ſicut apud latinos ſunt diſtinta uocabulis: ſic etiā apud grecos. que. i. circa que uocabula ſi ille interpres quicq̃ intelligeret: nunq̃ confudiſſet.

peruertere Bono quidē cōtrarium eſt malū honeſto autē turpe. Hec ut apud latinos uocabulis diſtincta ſūt ſic etiā apud grecos Que ille ſi modo quicq̃ intelligeret nunq̃ cōfūdiſſet

Dicā & de alio errato q̃q̃ infinita pene ſunt at duo uel tria oſtendiſſe ſat erit preſertim in maximis & pondus habētibus. Nulla fere maior contentio in phīa fuit q̃ de uoluptate & dolore Cum alii eudoxum & ariſtipū ſecuti i uoluptate ponere ſūmum bonū nō dubitarint ſūmūq; in dolore malū alii cōtra nō modo ſūmū bonū nō eſſe uoluptatē uerū etiā abiectū q̄dā & prauū Oēs tn̄ res q̄s gerim⁹ dolore & uoluptate tanq̃ gubernacl'is q̄buſdā regi fatebāt

Hec igit̄ duo circa q̄ oīs de morib⁹ uertit̄ diſciplina & que omēs nr̄i qui de phīa unquā ſcripſerūt uoluptatē & dolorem appellāt. Iſte

[Dic]am & de alio errato. hic aretinus ponit ſecundū interpretis antiqui errorem. & ut ſupra tangebatur poſſet hec ꝑs dici argumētatiouis exornatio. ſufficerēt enim que dicta ſūt ad cōfirmationē eorū que infirma uidebātur: ad maiorē tamē abūdantiā ſuperadūtur: ad maiorē tamē abūdantiā ſuperadunt ab aretino quedā alie probationes que ut iam dicebatur erūt quattuor. & diuidit̄ hec pars in tres partes in prima premittit intētum. in ſecūda proſequitur. in tertia tacitā cauillationē excludit. ſecūda ibi nulla fere maior tertia ibi ſed quero nō iā. dicit primo dicā & de alio errato illius interpretis: q̄mq̄ infinita pene. i. fere ſint illius errata de q̄bus poſſet dici. at duo uel tria oſtendiſſe ſat erit. preſertim in maximis ac pondus habentibus quod eſſe dictū intellige per metaphorā. illa quidē principia ex quibus alia quā plura dependent: metaphorice dicuntur plena ſolida ponderoſa atq; grauie. ſicut leuia etiā dicūtur que in ſe pauca continēt: ſic dicta ad ſimilitudinē corporis leuis. leuitas quidem in corporibus plurimū ex inanitione & uacuitate prouenit. que enī in ſe plena ſunt multaq; continētia grauia & ponderoſa ſūt. itaq; ſignificat aretinus per illa uerba illa in quibus reprehēdit antiquū interpretē eſſe talia ex quibus pleraq; alia dependēt. Nulla fere maior cōtentio. in qua intētū proſeqtur. & prīo tāgit rē circa q̄m ille interpres errauerit. ſecūdo ponit illius erratū. tertio oſtēdit illud eſſe erratū. ſecunda ibi hec igitur duo. tertia ibi primū quero q̄ cauſa. dicit ergo nulla fere maior cōtētio in phīa fuit q̄m de uoluptate & dolore. cū alii eudoxū & areſtipū ſecuti: non dubitauerint ponere ſūmū bonū in uoluptate. & ſūmū malū in dolore. alii cōtra. i. contrariū dicūt & tenēt. nō modo. i. nō ſolūmodo dicūt uoluptatē nō eē ſūmū bonū: uerū ꝑ ſed abiectū quidā & prauū dicunt eſſe uoluptatem. omnes tamen philoſophi fatebantur res quas gerimus regi uoluptate & dolore tanquam quibuſdam gubernaculis. ita ꝙ ſi circa uoluptatem & dolorem fuerit erratū: exageratur profecto talis error ꝑ hec duo ꝙ phorum circa ipa fuerit maxima controuerſia. at per hoc ꝙ res humane uoluptate & dolore gubernantur. qnod uero dixit gubernaculis quibuſdam per metaphoram dictum eſt. quod in ſequēti paragrapho exponetur. Hec igitur. hic ponit illud errratum procedens querendo & reſpondendo ſecundū colorem ratiocinatioīs dicēs hec igitur duo. ſ. uoluptatē & dolorē circa q̄ oīs demoribus uertit̄ diſciplina & q̄ duo om̄s noſtri latini qui de phīa unquā ideſt aliquando ſcripſerunt uoluptatem & dolorem appellant iſte interpres quemadmodum ideſt qualiter interpretatus eſt: ad hanc queſtionē aretinus reſpondēs: dicit ſic interpretatus eſt illa duo quaſi nūc primū naſceretur. & quaſi ne quicq̄m unquā legiſſet: pro uoluptate delectationē pro dolore autem triſtitiā poſuit. hoc igitur eſt illius erratū ꝙ uoluptatē & dolorē delectationē & triſtitiā appellauerit. & addidit ibi aretinus quā plura ad augendū magiſq; aperte oſtēdum illius deffectū. errare enī in noībus rerū circa quas omīs de moribus uertitur diſciplina & aliter q̄m noſtri eas nominare atq; in talibus ſequi pueros & eos qui ad pauca reſpexere: grauis error oſtēditur. pro maiori horū intellectu eſt aduertēdum ꝙ oīs de moribus diſciplina uertitur circa animi affectiones. & preſertim uoluptatē & dolorē. itaq; materia principalis ſciētie ciuilis ſūt animi affectioēs & potiſſimū uoluptas & dolor. quod in locis pleriſq; preſertim in libro ſecundo plane poſuit dicēs ꝙ totum negotiū uirtutis & ciuilis ſciētie eſt circa uoluptates & dolores. & prout ex eodē loco patet finis ciuilis ſciētie ē animi affectiones regulare. & hinc agibilium ſciētia eſt dicta. ea igitur de cauſa dictū eſt ab aretino circa q̄ omnis de moribus uertitur diſciplina. itē eſt aduertēdū ꝙ ut placet ariſtoteli atq; rationi homines ut plurimū ſecūtur ſibi iocūda fugiūt aūt doloroſa itaq; talis quiſq; eſt: qualia ſunt quibus dolet atq; oblectatur. & ꝑpter hoc uoluptas & dolor dicta ſūt uite humane gubernacula. ſicut enī gubernaculis nauis agitatur atq; regitur: ſic uite humane operationes uoluptate & dolore ferūtur. Primū quero. in qua oſtēdit illud eſſe erratū. & procedit ut ſupra per uiā rōcinatioīs dicēs primū quero que cauſa fuerit recedēdi ab uſu. i. cōſuetudine loquēdi ciceronis ſenece boetii latātii hieronymi & aliorū noſtrorū latinorum: ad hanc queſtionē reſpōdet ipe idē aretinus id quod ille reſpōdere poſſet: dicēs reſpōdebit credo ille interpres (ſi uera fateri uolet) ſe iſtos nunq̃ legiſſe. delectatioīs aūt & triſtitie uerba e uulgo ſūpſiſſe. hec igitur eſſet illius reſpōſio. quā leonardus refellēs ait at enī. i. certe hos prenominatos preſtātes. i. excellētes uiros legiſſe opportuit. nam uulgus quidē haud quaq̄m. i. nequaq̄m eſt probatus loquēdi magiſter. itaq; error in hoc cōſiſtit ꝙ ille debuit imitari uiros probatos in lingua latina nō aūt uulgus imperitū. quod uero dixit aretinus primū ad ſequentē litterā refertur. querit enī aretinus primo ab ipo eodē interprete. ſecūdo querit ab his quos illū deffēdere credit. & eſt hic aduertēdum ꝙ lingua latina quātū ad orthographiā aliaſq; grāmatice partes i locis nō paucis ex lingua uulgari a nōnullis etiā peritis corrūpitur. quod i noſtra hiſpania frequēter fieri uidemus. quod ut id planius fiat paucis exēplis aperiā. qđ latina lingua dicit nemus hiſpanica appellat mōte. & qđ illa nūcupat oppidū aut municipium hec dicit uilla. quo fit ut hiſpani nōnulli cū uolūt hec in latinū traducere: nemora dicūt mōtes. & oppida ſiue municipia uillas appellāt. credūt & male ꝙ hec apud latinos & hiſpanos idem dicāt. item lingua latina puniētes dicit accipere penas qui uero puniūtur penas dare dicuntur. hiſpanica aūt lingua contrariū dicit. unde hiſpani qui nō uidere intima lingue latine quādo id in latinū uertere putāt: potius barbarice dicūt iudices dediſſe malefecis grauiſſimas penas. infinita huiuſmodi ſūt que niſi hec pauca ſufficerēt. in exēplum deducerē. eodēq; modo eſſe cenſeo in ceteris linguis. nulla eſt itaq; lingua que nō habeat uoces modoſq; ꝓprios loquēdi. que ſi ad aliam linguam ſic ut iacēt traduxeris: impropria & inepta fiūt atq; fere itellegibilia (prout mihi quidē uidetur prudētia eorū qui unā in aliā linguā traducūt in hoc conſiſtit ut qđquid in una proprie dicitur: in alia quoq; proprie & apte dicatur ſecūdū uoces & modos eiuſdē lingue. hec a nobis hic adita ſūt propter aretini uerbū delectationis autē & triſtitie uerba e uulgo ſūpſiſſe. quod ſine dubio credēdum eſt. cum enim illa a latinis probatis nō ſūpſerit: a uulgari britonica qua magis quam latina doctus fuerat id

queādmodmu interpretatus eſt quaſi nūc primo naſceretur: nec quicq̃ unq̃ legiſſet pro uoluptate delectationē poſuit pro dolore autem triſtitiā. Primū quero q̄ cauſa fuit ab uſu loquēdi Senece. Ci. Boetii Lactantii. Hieronimi & aliorū nr̄orum recedēdi. Reſpōdebit credo ſi uera fateri uolet: nunq̃ ſe iſtos legiſſe delectatioīs aūt & triſtitie uerba e uulgo ſūpſiſſe At enī hos preſtātes uiros legiſſe oportuit. Nā uulgus quidē haud quāq̄m probat⁹ eſt lo

Universidad de Salamanca. BGH

quẽdi magiſter. Sed quero nõ iam ab eo ſed his quos illũ defenſuros eſſe reor. que nam cauſa fuerit uetus ac probatũ uerbũ relinquẽdi querẽdi nouũ. Verũ dicent delectationẽ idem eſſe quod uoluptatẽ an uoluptatẽ nõ illud deſignare quod ydoni greci dicũt. Primũ ut idẽ ualeat delectatio & uoluptas: Nõ fuit tamẽ cauſa a conſuetudine ueterũ: preſertim excellen

acceperit. in quo quãtũ ille errauerit notũ eſt etiã pueris. ſic etiã traducere nõ erat facere greca latina: ſed britonica aut potius barbara. ſi igitur in latinũ uoluit greca traducere: ea debuit accipe noĩa q̃ apud latinos preſertim probatos uſitata erant.

Ed quero nõ iam ab eo. hic intẽdit excludere tacitã obtrectatiũ cauillationẽ. & primo ipſam proponit. ſecũdo eam excludit. ſecũda ibi primũ ut idem. & procedit hic aretinus ſecundũ eum colorẽ qui a tullio dicitur ſubiectio. dicit ergo prio ſed quero nõ iam ab eo: ſed ab his quos illũ defenſuros reor que nam cauſa fuerit uetus ac probatũ uerbũ relinquẽdi & querendi nouũ. utrũ dicẽt delectatione idem eſſe qđ uoluptatẽ an uoluptatẽ nõ illud deſignare qđ greci hidogni dicunt. hec eſt igitur obtrectantiũ cauillatio. itaq; ad illã rõnem poſſẽt aliqui obtrectatores bifariã dicere; primo ꝙ delectatio & uoluptas idẽ ſignificant. & ſic non differt ꝙ hoc uel illud ponat pro hidogni greco uocabulo alii forte dicerent ꝙ uoluptas nõ ſignificat latine rem illã quã greci hidogni dicũt ſed dicerẽt magis illud ſignificar delectatio quã uoluptas. utrannis harũ cauillationũ aretinus refellit. ſecundã ibi eẽ aũt uoluptatẽ. ad primã dicit bifariã. ſecunda ibi deinde totum hoc erroneũ eſt. prio igitur excludit illã cauillationẽ cõcedendo qđ aduerſarii dicunt. dicens primũ ut idem ualeat ideſt primo ſic ad illã cauillationẽ dicimus ſupponatur ꝙ idẽ ualeat delectatio & uoluptas ut aduerſarii dicũt nõ tamẽ fuit ideſt eſſe potuit hoc cauſa ſufficiens abeundi ideſt recedẽdi a cõſuetudine ueterũ preſertim excellentiſſimorũ. hoc eſt aretini dictum ꝙ licet illa idem ſignificarẽt: debuit dici uoluptas & nõ delectatio. cum illud ſit uſitatũ apud latinos preſertim excellẽtiſſimos hoc uero nequaq̃m. eſt quidẽ hec aretini ſentẽtia ſumopere cõmendãda aduerſus eos qui illud miſerorũ uerbũ in ore habẽtes: dicũt dum nobis conſtat de re: nõ multũ de uerbis curandũ eſt. ſi dictũ iſtorũ omnino locũ haberet: infinita inde ſequerẽtur incõuenientia. hac enim ratione alii dicere poſſent ꝙ loco illius uerbi hidogni potuit poni aliud arabicũ ebraicũ galicũ italicũ aut hiſpanicũ quod idẽ ualeret quod idogni. hoc tamẽ ridiculũ eſt quoniã tũc nõ eſſet greca latina facere ſed aribica ebraica galica italica aut hiſpanica oportet igitur ſi una in aliã traducatur linguã: eius lingue in quã alia cõuertitur ꝓpria & ĩ ea uſitata accipere uocabula. talia aũt ſũt illa que apud uiros probatos in ea lingua ſũt uſitata. quod ut magis fiat planũ noſtris hiſpanis: in ipa eadẽ lingua hiſpanica exẽpla ſubiciã. eſt quidẽ notũ iſta idẽ ſignificare apud hiſpanos tabla & tabra. blanca & brãca. matarõlo & matorõlo. pormiſe & mieſe. item lado & llado. no & gno. enel cuerpo et egnicuerpo. infinita alia huiuſmodi ſunt quorũ illa quidẽ urbana & liberalia hec uero ruſtica ac ſeruilia apud hiſpanos in ea lingua probatos ſũt reputata. cauſa tamẽ alia nulla eſt: niſi quia illa a uiris probatis in lingua hiſpanica ſũt uſitata hec uero nequaq̃m. eſt enĩ in unaquaq; lingua de nominibus. quod de indumẽtis & huiuſmodi q̃ ex uſu uirorũ approbatorũ modũ & honeſtatẽ in ſe recipiũt. iuxta illud oracii multa renaſcẽtur que iam periere cadentq; noua que nũc ſũt in honore uocabula ſi uolet uſus. cõtra eos apperte loquẽs qui ad rationes ſophiſticas fugientes in grãmatica penitus nihil ſcientes eiuſq; originẽ omnino ignorãtes: ſe philoſophos dicere nõ uerẽtur at tanta eſt horũ ruditas ac temeritas ut dicãt priſcianũ erraſſe aut ſaltẽ in hoc deffeciſſe ꝙ grãmaticã fere totã auctoritate & aliorũ uſu nõ autẽ ratione probarit. quorũ inſipientia eſt plus q̃m manifeſta cũ ibi rationẽ petãt ubi nulla fere alia preter uirorum probatorum uſum eſt exigenda. redeundo igitur ad propoſitum: dicamus ꝙ etiã ſi uoluptas & delectatio idem dicerent: uoluptas & nõ delectatio fuerit dicendum. cũ illud apud uiros probatos in lingua latina ſit uſitatum hoc uero minime. Deinde hec totum. hic ponit ſecundam reſponſionem ad illam ineptam cauillationem. eſt ita ꝙ aretini per interentionem hec reſponſio. negat enim ꝙ idem dicat uoluptas & delectatio. quod bifariam probat ſecunda ibi inſuper ut mihi quidem. dicit ergo deinde ideſt item totum hoc ſcilicet ꝙ idem ſit uoluptas & delectatio erroneum ẽ ideſt falſum eſt. itaq; nõ eſt idem delectatio & uoluptas. hec eſt rationis inſtitutum. quod ab aretino ſic probatur triſtitia nõ eſt dolor: igitur nec delectatio erit uoluptas. conſequẽtia probatur per hoc ꝙ ex contrariis contraria noſcũtur. antecedens quoq; probatur per hoc ꝙ triſtitia nõ dolorem: ſed grauitatem & ſeueritatem ſignificat. hoc ẽ igitur ꝙ aretinus dicit nec eſt idem delectatio & uoluptas. ſi modo cõtraria ex cõtrariis noſcuntur. illud modo tenetur replectiue. ſubiungit antecedentis probationem. dicens tiſtitiam enim ideſt certe quod ille contrarium ideſt quam ille interpres contrariam eſſe uult delectationi: non dolorem ſed grauitatem & ſeueritatem ſignificat que ſũt fere contraria illaritati. itaq; triſtitiam uultus diſpoſitionem dicimus & iudicem triſtẽ ideſt ſeuerum & grauẽ. quod aretinus exemplo ex cicerone ſunto confirmat dicẽs & in lelio ilaritas fuiſſe peribetur. in cipione uero eius familiari uita peribetur triſtis ambitio honorũ maior. ex his concludit aretinus dicẽs cum ergo triſtitia nõ ſit dolor: nec delectatio certe erit uoluptas. Inſuper ut. hic ſecundo probat idem dicẽs delectatio ut mihi quidẽ uidetur extrinſicũ quidã eſt uoluptas aũt intrinſicum quod probãs ait delectant eim magnifici aparatus delectãt ſoni & cantus delectat hiſtrio dũ fabulas agit. i. recitat. hec omĩa ab extra proueniunt. quod exẽplo declarans: ait ut igitur itus ſagitte nõ eſt ipe dolor ſed dolorem mouet ideſt cauſat: ſic delectatio iſtarũ rerũ ab extra profeciſcens nõ eſt ipſa uoluptas ſed effecit uoluptatẽ. hec aretini ratio in hoc uidetur tẽdere ꝙ triſticia exteriorẽ dolor uero interiorẽ dicat diſpoſitionẽ. eodẽq; modo ſe habeãt delectatio & uoluptas. Eſſe aũt uoluptatẽ latine. hic ſecundũ mẽbrũ cauillationis prefacte excludens: primo intentũ premittit. ſecũdo illud probat ibi quo magis. ſicut igitur iam dicebatur aliqui forte dicerent ꝙ delectatio ſignãt latine qđ grece hidogni nõ autẽ uoluptas. auerſus quos aretinus inquit eſſe autẽ uoluptatẽ latine quod hidogni greci uocant nullus uel ideſt ſaltẽ mediocriter doctus ignorat. hoc eſt aretini inſtitutũ. & uidetur tangere colorẽ illũ correctiõis. cum enĩ diceret nullus ignorat: id in meliorẽ ſententiã mutauit dicẽs nullus ſaltẽ mediocriter doctus. Quo magis. hic probat id ciceronis auctoritate. & in principio utitur aretinus occupationis colore. cum id dicat ſe nõ dicere quod maxime dicit. itaq; uerbo faceto & colorato illum interpretem dicit ignorantem. inquit igitur eſt quo ideſt per quod magis admirari cogor in hoc interprete tantam ruditatem ne dicam ignorantiam fuiſſe: cum tullius in libris de finibus bonorum & malorum ita ſcribit qđ greci uocant idogni nos appellamus uoluptatem. & ſepe querimus uerbum latinum par greco & idem ualeat. hic nihil fuit quod queremus. ideſt nulla fuit cauſa propter quam hic aliud uerbũ q̃

tiſſimorũ abeundi. Deinde hoc totum erroneum eſt. Nec eſt idem uoluptas & delectatio ſi modo cõtraria ex cõtrariis noſcũtur. Triſticia enĩ qđ ille contrariũ delectationi eſſe uult nõ dolorem ſed grauitatẽ: & ſeueritatẽ ſignificat que ſũt fere cõtraria hilaritati: itaq; triſtitiam uultus dicimus & iudicẽ triſtẽ. i. ſeuerum & grauẽ. Et in lelio ilaritas fuiſſe peribetur: ĩ Sci. autẽ uita triſtior ambitio maior Cũ ergo triſtitia nõ ſit dolor: nec delectatio: certe erit uoluptas. Inſuper delectatio ut quidem mihi uidetut extrinſecum quidã eſt: uoluptas aũt ĩtrinſecũ delectãt enĩ magnifici apparatus delectãt ſoni & cantus delectat hiſtrio dũ fabulas agit hec oĩa ab extra proueniũt. Vt igitur ictus ſagitte nõ eſt quidẽ ipe dolor: ſed dolorẽ mouet: ſic delectatio iſtarũ rerũ ab extra proficiſcens nõ eſt ipa uoluptas: ſed efficit uoluptatẽ. Eſſe aũt uoluptatẽ latine idem qđ greci ydoni uocãt & ſic interpretari oportere nullꝰ uel mediocriter doctꝰ ignorat. Quo magis admirari cogor in hoc tantã ruditatẽ: ne dicã ignorantiã fuiſſe Tullius in libro de finibus

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

reremus.nullũ eĩ aliud inueniri poteſt quod magis idem declaret latine quod grece quã declarat uoluptas.hec tullius dicit.cuius uerba ni ideſt niſi fallor oſtendũt & uoluptatem dici opportete & delectationem nõ opportere.& in fine aretinus inuehens in illũ interp̃tem:poſt cõfirmationem prefactã interrogat dicens an igitur hũc ducẽ in ſcopulis ſequar quẽ in plano oſtendentẽ ideſt ceſpicantẽ turpiter & labẽtẽ aſpicio? quaſi dicat patet ex antedictis ꝙ nõ oportet imitari illũ interpretem.imo oportet aliter uicere & ab eo in multis deuiare.cuius rõnem replicat dicens ut nec honeſtũ dicere ſciat nec uoluptatẽ & dolorẽ intelligat.itaq; illa dictio ut tenetur hic cauſatiue.qđ uero dixit in ſcopulis:dictũ eſt per metaphorã.ſũt enĩ ſcopuli montiũ ſũmitates difficiles habentes aditus ad quorũ ſimilitudinẽ oſcura & difficilia ſcopuli dicta ſunt.& p ea uerba que hic ponit aretinus maxime exageratur illius deffectus. eſt enĩ deffectus maximus in rebus planis defficere.qđ ille in locis nõ paucis feciſſe apte uidetur.

Nſuper cũ aliud ſit eligere.hic ponit tertiũ erratũ illius interpretis.& deprehẽdit hoc erratũ penes ea uerba eligere & expetere que ab eo interp̃te confuſe & diſtinte ſũmũtur. & arguit aretinus ſic aliud ẽ eligere aliud expetere ſed ea uerba iſte ita confundit ut pro uerbo expetere eligere dicat expetere aũt nunq̃ dicat igitur eum erraſſe nõ eſt dubiũ.in hac ratione aretinus procedit ſic primo probat maiorẽ.ſecũdo ponit minorẽ ibi ea iſte.dicit igitur cum aliud ſit eligere aliud expetere hoc quadrifariã probat primo dicẽs quoniã in eligẽdo cõſultationẽ & deliberationẽ premittimus nõ aũt in expetendo.itẽ expetimus ſemp bonum eligimus aũt nõ nunq̃ ideſt aliquãdo minus malũ.tertiã ſubdit probationẽ dicẽs idq; ariſtoteles accurate diffiniat & in loquẽdo plurimũ caueat. intellige in lingua

bonoꝝ & malorũ ita ſcribit quod greci ydoni uocãt nos appellam⁹ uoluptatẽ & ſepe uerbũ latinũ querimus par greco & qđ idem ualeat. Hic nihil fuit qđ queram⁹.Nullũ enĩ inueniri poteſt qđ magis idẽ declaret latine qđ grece declarat uoluptas.Hec tullius cuius niſi fallor uerba oſtendũt & uoluptatẽ dici oportere & delectationẽ nõ oportere an igitur hunc ducẽ in ſcopulis ſequar quẽ in plano offendentẽ turpiter & labentẽ aſpicio ut nec honeſtũ dicere ſciat:nec uoluptatẽ: & dolorẽ intelligat.

Inſuper cũ aliud ſit eligere aliud expetere quoniã in eligẽdo conſultationẽ:& deliberationẽ premittim⁹ nõ in expetẽdo & expetimus ſemp bonũ eligim⁹ nõnunq̃ min⁹ malũ. Idq; ariſtoteles accurate diffiniat:& ĩ loq̃ndo plurimũ caueat nr̃iq; etiã nõ minori cura hãc diſtintione & cautelã ſequũtur.ea iſte uerba in quibus ad claritatẽ & uĩ doctrine uĩ plurimũ refert.ita cõfundit ut pro uerbo expetere ubicũq; in greco poſitũ eſt eligere dicat.expetere ãt nunq̃ dicat:quo facto tota pene doctria cõfun

greca.itaq; ariſtoteles aliã ponit diffinitionẽ electioĩs aliã expetẽdi.& in loquẽdo maxime caueat ne unũ pro alio ponat ꝙ ea uerba nõ confũdit.quartã probationẽ ſubdit dicens noſtriq; etiã hãc diſtintionẽ & cautellã nõ minori cura q̃ ariſtoteles ſequãtur: ideſt illorũ uerborũ diſtintionẽ caute & prudenter ſequũtur.& ſubdit ea uerba ſcilicet eligere & expetere in quibus ad claritatẽ & uim doctrĩe plurimũ refert.i.differ iſte interpres ita cõfundit ut pro uerbo expetere eligere dicat expetere aut nunq̃ dicat quo facto:tota pene.i.fere doctrina cõfunditur.qđ uero dixit ĩ quibus ad claritatẽ & uim doctrĩe:dictũ eſt ut magis illũ erraſſe oſtẽdatur.itẽ aduertendũ ꝙ littera hec legi debet per patentheſim ab ea parte excluſiue expetere uſq; ad illã incluſiue ea iſta uerba.itaq; oẽs ille quattuor rõnes interponũtur.ſi enim littera cõtinue legatur:ſic ordinãda eſſet:inſup cũ aliud ſit eligere aliud expetere:ea iſte uerba ĩ quibus ad claritatẽ & uim doctrine plurimũ refert ita cõfundit ut pro uerbo expetere eligere dicat expetere eũt nunq̃ dicat quo facto:tota pene doctrina cõfunditur.aliud: inq̃m eſt eligere aliud expetere quoniã in eligẽdo cõſultationem & deliberationẽ premittimus nõ in expetendo & cetera. Quid dicã.hic ponit quartũ illius erratũ.& procedit dubitando dicens quid dicã de extremis & mediis in quibus ariſtoteles uirtutes & uicia collocauit & ſingula ſcrutari nixus eſt? quaſi dicat infinita ſunt que dici poſſent.& hoc eſt hic inſtitutũ.itaq; eſt aretini propoſitũ ꝙ illius interpretis ſũt infinita errata circa extrema & media. quod uero dixit in quibus uirtutes & uicia collocauit: intellige uirtutes ſub mediis cõtineri uicia uero ſub extremis.per hoc etiã plurimũ error ille exageratur.eſt enĩ plus quã maximus error in ſcientia de moribus circa media & extrema errare. Quã hic inermis.hic oſtendit propoſitũ.ſ.quod ille circa media & extrema plurimũ errauerit.& arguit ſic interpretẽ relinquere media & extrema ſic ut iam in greco aut ea latine improprie & inepte exprimere eſt grauiter errare.ſed hoc modo fecit ille interpres.igiť grauiter errauit. aretinus ſolũ ponit huius rõnis minorem dicẽs quã hic inermis & rudis.i.ualde inermis & ualde rudis pauca poſuit de noſtris.i.pauca ĩ latinũ cõuertit.& hec ip̃a inepta ideſt impropria reliqua ut ſũt ĩ greco dimittit.taliter ut qui illa legũt nihil plus adipiſcantur quã ſi nihil legiſſent.quod nr̃is tẽporibus penes nõ paucos fieri uidimus.quod uero dixit inermis:dictũ eſt ab aretino eo ꝙ ille nõ poteſt ad ſibi obiecta qc quã reſpõdere. itaq; inermis dictus eſt quaſi arma nõ habeat quibus ſe defendat.rudis uero pro tanto dicitur qa nõ ſolũ in arduis uerũ in planis ut ex dictis patet errauerit. Preterea cũ uirtuti oppoſitũ.hic ponit quintũ & ultimũ erratũ illius interpretis.& primo premittit illius dictum ſecũdo oſtendit illud eſſe erratũ.ſecũda ibi quod eſt. dicit primo preterea cũ nr̃i latini appellẽt uirtuti oppoſitũ uiciũ quod ciceroni placet dictũ eſſe ſic quia uituperabile ſit:iſte interpres maliciã nũcupat.hoc eſt itaq; illius dictũ.ſ. ꝙ uicium maliciam nuncupat quod erratũ eſſe hic probare intendimus. Quod tum.hic oſtẽdit illud eẽ erratũ.quod ſic probat illud dictũ eſt erratũ quod eſt impropriũ inſolitũ & inſufficiens.ſed tale eſt hoc.igitur eſt erratũ.huius rationis ab aretino ſolum ponitur minor cum inquit quod ſcilicet dictum eſt tum eneptũ ideſt impropriũ.tum inſolitum ideſt nõ ſolitum apud uiros probatos in lingua latina.tum certe unius improbitatis nomẽ ſcilicet iniuſtitie.ſolus enim iniuſtus dicitur iniquus & malicioſus eiuſq; habitus iniquitas ac malicia.itaq; malicia proprie nõ eſt nomẽ uicioſitatis uniuerſe ideſt totius aut omnis uicioſitatis.itaq; intẽperantia & p̃digalitas aliaq; huiuſmodi uicia ſunt nõ tamẽ proprie malicie nominãtur.ſunt tamẽ nõ nulli etiã de nr̃is hiſpanis fuit unus epiſcopus dicẽs aretini dicta preſertim hoc nõ eſſe magne efficatie.tum qa nomina ſũt rebus ad placitũ poſita & hac ratione dicebat pro noſtra uoluntate noĩa rebus cõmodare poſſumus.tum etiã quia dũ nobis conſtet de re:de noĩbus nõ eſt diſputãdũ ſed hec ſi cõcederẽtur ſic abſolute:inumera ut iam dicebatur ſequẽtut incõueniẽtia dicamus igitur ꝙ aretini dicta ſũt efficatia & hoc ultimũ iuxta materiã de qua eſt ſermo eſt ſatis efficax.ad illorũ obiecta dicimus ad primũ ꝙ nomina ſunt ad placitũ nõ quorũcunq; ſed primorũ inſtituentiũ aut eorũ in quorũ uſum primo uenerũt:nõ tamẽ poſterorũ qui aſtringũtur noĩbus uti ſecundũ priorũ uſum in ea lingua probatorum.& quãtum ad hoc nihil differt talẽ linguã eſſe latinã grecã aut quãuis aliam. eſt itaq; de nominibus conſuetudine recta probatis ſicut de legibus in quibus ſecũdum preceptionem ariſtotelis ante q̃ ponantur nihil differt ſic uel aliter operari.poſtq̃ tamẽ ſunt poſite:ſecundũ eas uiuere iuſtũ eſt.contrariũ uero facere eſt iniquũ & prauũ igitur nos quoq; aduerſus eos ſic dicemus leges ſũt ad placitũ:igitur erit nobis facultas ſecundũ eas aut cõtra uiuere.eaſq; pro uolũtate nr̃a mutare.qđ ſi locũ haberet qd aliud eſſet q̃ totã fere humanã uitã ſubuertere? eodẽq; modo poſſet argui de ſingulis

ditur. Quid dicã de extremis & mediis ĩ quibus ariſtoteles uirtutes & uicia collocauit: & ſingula ſcrutari nixus ẽ. Quã hic inermis & rudis.pauca de nr̃is:& hec ip̃a inepta: reliq̃ ut ſũt in greco dimittit:ut q illa legũt nihilo pl⁹ adipiſcãtur q̃ ſi nihil legiſſẽt. Preterea cũ uirtuti oppoſitũ nr̃i uiciũ appellẽt qđ.Ci. placet dictũ eẽ ex eo qa uitupabile ſit:iſte neſcio qua rõne maliciã nũcupat. Qđ tũ ineptũ:tũ inſolẽs:tũ unius certe imp̃bitatis nomẽ

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

rebus conſuetudine hominūq; ſolū inſtitutione firmatis. ad aliud dicimus ꝙ illud dictum uerū eſt quātum ad res ipſas percipiēdas. nō tamē parū differt hec aut illa proferre nomina: etiā idem ſignificātia quātū ad hoim mores. eſt enī hoc plus q̄m manifeſtum eſſe res infinitas quas ſi per hec proferas noīa: erit urbanū ac liberale. ſi uero per alia: turpe erit ac ſeruile. & hoc nō magis eſt in lingua latina q̄m hiſpanica galica aut italica. cui rei cōueniūt exempla que in hiſpanica lingua ſuperius memorauimus. ex hoc itaq; fundamēto tres a cicerone numerātur orationis figure grauis mediocris attenuata. tātum igitur differt per hec aut alia noīa ueritatē exprimere: quātum differt inter pulcrū & turpe. aut inter liberale & ſeruile. ſunt quidē in omni lingua ea noīa urbana faceta atq; ingenua que apud uiros ingenuos ſunt uſitata. turpia uero atq; ſeruilia ea ſunt que apud ſeruiles turpeſq; homines frequētantur patet igitur ex his ꝙ ab illo interprete uirtuti oppoſitū nominandū fuit uitiū nō aūt malicia tum quia malicia eſt nomē unius tantū & nō uniuerſe improbitatis. eſt enī nomē iniuſtitie aut iniquitatis. tum etiā quia licet idem ſignificaret quod uicium: fuit tamē dicēdum uiciū & nō malicia. cum illud apud latinos probatos ſit uſitatū hoc uero nequaquā. patet etiā ex his q̄ diximus ſolutio illarū cauillationū. hanc tamē eādem rem magis infra aperire intendimus ubi de grāmatice origine aliquid tāgemus.

nō uniuerſe uicioſitatis. Ego igitur infinitis pene huiuſmodi erroribꝰ permotuscū hec indigna. Ariſtotelē indignaq; nobis ac lingua noſtra arbitrarer cum ſuauitatē horū librorū que greco ſermone maxima eſt in aſperitatem cōuerſa: nomía in torta: res obſcuratas doctrinam labefactā uiderē laborē ſuſcepi noue traductionis. in qua ut cetera omitam illud aſſequuturum me puto ut hos libros nūc primū latinos fecerim cum ante non eſſent.

Ego igit' infinitis pene. hec eſt ultima pars aretini argumētationis eiuſq; prefationis ultimus terminus. eſt itaq; pars hec argumētationis cōcluſio ſiue cōplexio. in qua licet nō oēs nec ſub eadē forma aretinus colligēs breuiter partes ſue argumētationis: cōcludit id quod a principio demōſtrandū propoſuit: dicēs ego igitur illatiue tenetur hic illud igitur infinitis pene. i. fere huiuſmōi. i. ſimilibus erroribus permotus. i. ualde motus cum hec indigna ariſtotele indignaq; nobis ac lingua noſtra & eſt hoc dictū per colorem interpretatioīs. idē enī per diuerſa uerba ē dicere nobis ac lingua noſtra. arbitrarer ideſt crederē aut iudicarē. cum ſuauitatē horū librorū quātum ad elegantiā cōpoſitionē ac dignitatē. que ſuauitas in greco ſermone maxima eſt. noīa intorta. i. impropria. res obſcuratas. doctrinā labefactā. i. labe plenā uiderem. ponit hic aretinus tria quorū precedēs ſe habet ut cauſa ad ſequēs. impꝓprietas enī nominis cauſa eſt obſcuritatis. obſcuritas quoq; doctrinā labefactā reddit. his enumeratis: cōcludit aretinus dicēs laborē ſuſcepi noue traductioīs. in qua traductione ut cetera ōmittam illud me aſſecuturū puto ut hos libros. ſ. ariſtotelis ethicorū nūc primū. i. primo latinos fecerim. quod a principio propoſuit. cum dicebat ariſtotelis ethicorū libros facere latīos nuper inſtitui. itaq; prius ut ab aretino demonſtratū eſt non latini ſed magis barbari effecti uidebantur. nunc autem a leonardo hos libros latine traductos habemus. & in his clauditur in ethicorum libros aretini prefatio.

Ccaſione tn̄ precedētiū duas his mouebimus q̄ſtioēs. quarū deciſio ꝓ hac materia ut puto erit maxīe utilis. occurrit igit' prīa q̄ſtio an grāmatica fuerit tota ex hoīm uſu an in aliq̄ pte ſit naturalis. & facimus hic q̄ſtionē nō ſolū de latina uerū de uniuerſa grāmatica. ſiue illa ſit ī latina ſiue in greca ſiue in galica italica aut hiſpanica lingua. itaq; erit q̄ſtio de uniuerſa grāmatica. & arguitur prīo ꝙ tota ſit ex hoīm uſu q̄ apud diuerſos diuerſa fiūt nō ex natura ſed ex hoīm uſu originē hn̄t. grāmatica uero apud natioēs diuerſas diuerſa eſt igitur erit tota ex hoīm uſu & nihil ipſius erit ex natura. ꝓpoſitio prīa ſcribit' a boetio ī eo libello quē de rerū diuiſiōe ediderat. ubi ait q̄ apud diuerſos diuerſe fiūt nō ex natura ſed ex hoīm uſu originem hr̄e. ꝓpoſitio uero ſecūda ē nota fere oībus. alia ē enī grecorū grāmatica altera uero latinorū q̄ntū ad rerū uocabula eorūq; accidētia. ab his quoq; & inter ſe ſūt diuerſe ebraica arabica galica italica hiſpanica alieq; ꝑ multe grāmatice. in oppoſitū arguitur q̄ apud uniuerſos hoīes eadē immutata ꝑmanēt ſūt naturalia. ſed grāmatica ſaltē pro aliqua parte ē huiuſmodi. erit igitur pro ea ſaltē parte naturalis. ꝓpoſitio prīa cōmune dogma ē philoſophorū. & ſcribitur ab ariſtotele q̄nto ethicorū. ꝓpoſitio uero ſecūda fiet manifeſta: ſi quedā que tradūtur in grāmatica ꝑ linguas diuerſas induxerimus. ſūt enī in grāmatica noīm caſus. uerborū modi ac tēpora. nō nulle etiā cōſtructiones. hec oīa apud linguas diuerſas uidētur eadē immutata ꝑmanere. apud oēs quidē linguas ſunt noīm caſus. uerborū modi ac tēpora. cōſtructiones etiā alique eedē. ad hanc queſtionē dicimus nō poſſe omnino negari uniuerſā grāmaticā ſaltē pro aliqua parte eſſe naturalē plurimū uero ex hoīm uſu originē habuiſſe. q̄ manifeſta fiēt ſi ea repetamus fūdamēta q̄ in obiciēdo memorauimus quorū alterū a boetio aliud uero ab ariſtotele ſcriptū fuiſſe dicebamus. erat itaq; primū que apud diuerſos diuerſa fiūt nō ex natura ſed ex hoīm uſu originē habere. aliud aūt erat q̄ apud uniuerſos hoīes eadē īmutata permanēt ſūt nō ex hoīm uſu ſed naturalia. fit quidē ex his manifeſtū ꝙ uniuerſa grāmatica plurimū & fere tota ſit ex hoīm uſu. pro aliqua uero parte quā parua ſit naturalis. eſt igitur grāmatica ex hoīm uſu & ut ſic dicā poſitiua quātum ad noīm uocum declinationes. & uerborū cōiugationes. ac plurimū orationū cōſtructiones. cantuſq; proſodiā. recte etiā ſcripture orthographiā. atq; rerum uocabulorū uaſtā ampliſſimāq; diuerſitatē. hec enī apud nationes diuerſas hoīm nō eadē ſed fere tota diuerſa fiūt. ex horū profecto diuerſitate liguarum diuerſitas originē habuit. per hoc enim una ab alia diuerſa efficitur lingua ꝙ aliis pro rebus noībus utitur. aliaſq; eorūdem habet inflexiones. diſtintos etiā modos proferendi. atq; ſcribēdi. nec modū eūdum habet unā cum alia ſociando dictionē. ſunt oīa hec manifeſta quecūq; lingua una ad aliā comparetur. patet igitur ex his ꝙ oīs grāmatica plurimū & fere tota ſit nō ex natura ſed ex hoīm uſu: atq; eorū libitu. ſunt tamē aliqua pauca que apud oīs hoīm nationes earūq; linguas eadem atq; immutata permanēt. huiuſmodi ſūt modo aliquo noīum caſus. uerborū modi atq; eorū tempora. etiā alique partium cōſtructiones. oratioīs etiā ſeptem aut octo partiū diuerſitas. hec omīa modo aliquo cōſiderata apud uniuerſos homines eadē immutata permanēt. & dixi modo aliquo quoniā illa nō omni modo cōſiderata ſunt naturalia. eſt quidē ex natura & apud oīs linguas idem permanēs nomīa caſus habere. eſſe uero ſes plures aut pauciores eſt ex hoīm uſu. item uerba modos & tempora habere naturale ē. cum hoc apud oīs in diſtinte tenetur. eſſe uero plura uel pauciora fuit ex hoīm libitu. cōſtructiones etiā quedā ubiq; permanēt. cuiuſmomodi eſt nomē & uerbū in numero & in perſona cōuenire. & uerbū ſubſequi nomēq; precedere. item adiectiuum & ſubſtantiuū cōuenientiam habere in genere caſu & numero penitus eſt naturale. cum hic & ubiq; id teneatur. relatiuū quoq; cum antecedente in genere & numero cōuenire nō ex hoībus uim habuit. omnis etiā lingua habet orationis partes ſpecie diuerſas. omīs enī lingua tanq̄ diuerſis utitur nomine pronomie uerbo participio cōiunctione prepoſitione aduerbio interiectione. hec oīa apud oīs linguas natura ipa diſtinguit. licet ab hoībus nō omībus diſtintis uocis ſint appellata. ſecundū enī boetiū in principio ſue muſice infinita ſunt que homines ex natura faciunt: quo aūt modo illa fiant neſciunt. oīs quidē fere homines ſentiunt atq; intelligunt melodiaſq; formant. quo autē modo id fiat ſolū ſapientū eſt cognoſcere. at per hoc homo a bellua ſecernitur. beſtie quidē ſentiunt quo aūt modo ſentiant nec ſciūt nec ſcire poſſunt. nec minus eſt de rebus grāmaticis. omniū quidē fere eſt ut ī lingua aliqua grāmatice loquelam habeant. orationeſq; formare. horum tamen principia ac partes diſtinte cognoſcere eorum eſt ſolum qui per multa uidere pariter & intellexere. dicamus igitur ꝙ omnes homines orationis partibus diſtintis utuntur per pauci tamen ſunt qui hanc diſtintionem cognouerit. genera quoq; nominum maſculina & femenina q̄ntū ad aīalia ſexū diſcretū ac nobis notū hn̄tia ſūt ex rōne nature. oīs ei lingue hoc hn̄t ut mares maſculinis femīas uero femeninis noībus nūcupēt. noīa uero ceterorū entium genera habent ex ſolo hominū uſu. quod patens fit per hoc quod huiuſmodi genera apud diuerſos diuerſa fiunt. ſunt enim plura alterius generis apud linguas diuerſas. ut lapis paries caullis funnis apud latinos ſunt maſculina apud hiſpanos uero femenina. eodemq; modo ſe habent greca & latina ut priſcianus de aliq̄bus dixerit. is quoq; libro q̄nto ſcripſerat duo eſſe genera q̄ ſola nouit rō naſe

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

itaq; ſecundū priſcianū noīa maſculorū animaliū apud uniuerſrs nationes ſūt maſcu
lina feminarū uero femenina.aliorū uero entiū genera noim nō ex natura ſed ex ho
minū uſu apud alios alia fieri aſſerit.cui de hoībus noſtri.tēporis quidā refragātur.q
priſcianū uolentes emēdare:grāmaticā penitus corrūpunt. figunt.itaq; in rebus pro
prietates neſcio quales actiuas paſſiuas & neutras a quibus dicunt uniuerſa nominū
genera originē habuiſſe.ego uero huiuſcemodi mētis ſum ut de huiuſcemodi homi-
nibus nō multū exiſtimē.noui eni quāta & quam facile ſit contēnenda iſtorū ſapien
tia.propter eos tamē quos hic inſtruere propoſuimus oſtēdemus q̄m facile ſit eos rep̄
hendere.ſi eni ab eis queras deitas in q̄ nulla ē paſſiua ꝓprietas:unde ē ꝙ ſit generis
femenini.item celū lux q̄ maxime ſūt actiua oīmq; corporū actionū principia q̄re nō
ſūt eorū noīa maſculina:ad has & huiuſmodi queſtioēs cōtra id qđ mēte capiūt men
datia fingūt admiratione digna.& ſi petas ab eis cū rerū ꝓprietates apud oēs linguas
ſint eedem:unde eſt ꝙ noim genera ex illis ꝓprietatibus iunta apud diuerſas linguas
nō ſunt eadem:dicūt oīs linguas erraſſe preter latinā que inter linguas ſola ut illo-
rum uerbo utamur diligenter rerū naturas conſiderat.& cum eis obicitur de ebraica
& caldea probatiſſimis linguis ac de greca aqua latina plurimū originē traxit.in qui
bus tamē inueniūtur nō pauca noīa alterius generis q̄m i latina:iſti incipiūt tūc bra
chia inſane iactare.& balbutiendo uerba interrupta atq; infracta efferre ut nec uerba
nec illi quid dicere uelint ſatis intelligere queas.dicamus igitur ꝙ latina grāmatica
& queuis alia eſt naturalis ſolū quātū ad ea q̄ eadē apud uniuerſos īmutata permanet
quātū uero ad ea q̄ apud diuerſos diuerſa fiunt nō naturalis ſed uſualis ab uſu a quo
primeuā originē traxerit ꝓprie eſt appellāda.his habitis facile ē ad rōnes reſpōdere.
utraq; eni in parte aliqua ueritatē demōſtrat.quod appertius uidebitur ſi eas hic reſu
mamus.erat igitur prima q̄ apud diuerſos diuerſa fiūr nō ex natura ſed ex hoim uſu
originē habēt.grāmatica uero apud natiōs diuerſas diuerſa eſt.erit igitur tota ex ho
minū uſu & nihil ipſius erit ex natura.ad hāc rationē poſſet negari conſequētia.poni
tur eni in cōcluſione tota qđ in premiſſis nuſquā fuerit appoſitū:cum in conſequētia
ſillogiſtica maior extremitas de minori ſola ſit concludēda.poteſt aliter dici ꝙ minor
ꝓpoſitio nō in toto ſed in parte eſt uera.grāmatica eni ut diximus apud nationes di-
uerſas & eadem & diuerſa eſt.eo itaq; modo quo eſt eadē & altera:eſt etiā naturalis &
uſualis.erat aūt ſecūda ratio pro oppoſita parte q̄ apud uniuerſos hoīes eadē īmutata
permanēt ſunt naturalia.ſed grāmatica ſaltē pro aliqua parte eſt huiuſmodi.erit igi
tur pro ea ſaltem parte naturalis.ad hoc dicimus ꝙ ratio hec eſt neceſſaria ueritatem
demonſtrās a nobis ſupra oſtēſam.huius itaq; rationis que pro parte noſtra cōcludit
utraq; premiſſarū eſt uera & cōſequētia neceſſaria.patet igitur quid dicendū ſit ad ra
tiones pro utraq; parte deductas.quid etiā ad totā queſtionē.ſi tamē breuius reſpōde
re uolumus:ſic diſtinguemus grāmatica cōſideratur bifariā.uno modo in ſe & abſo-
lute alio modo particulariter prout eſt hec aut illa grāmatica.ſ.greca latina caldea a-
ut ebraica.primo modo tota eſt naturalis.eſt eni nobis a natura ſermo datus prio po-
lithice.habet itaq; homo ex natura ut ſermonē proferat.eiuſq; octo partes cū ſuis ac-
cidentibus diſtinguat.necnō eas maritādo orationē cōſtruat.hec tamē exprimere his
uocibus.ſ.grecis aut latinis nō ex natura:ſed ex hoim uſu aut in toto aut ſaltē ꝑ ma-
iori parte naſcitur.eſt itaq; de grāmatica ſicut de legibus.leges eni ſecundū eſſe uni-
uerſale & abſolutū ex natura emanarūt.& eni uirtuoſe uiuere.iuſte agere.temperate
cibū ac potū ſumere.proſperitates aduerſitateſq; equo animo ferre.hec & huiuſmodi
naturales ſunt leges.ex ipaq; natura apud uniuerſos hoīes eedem uim habētes.huius
tamē aut illius gētis cōſuetudines ac ſtatuta q̄ nos ad prefacta inducere intendūt nō
naturalia ſed uſualia & poſitiua ac ciuilia ſūt.ſic dicta q̄a nō ex natā ſed ex hoim uſu
ac ciuili poſitōe nata ſūt.dicamus igiť ꝙ ſicut lex cōſiderata nō ꝓut ē hec aut illa ſed i
ſe & abſolute ē natālis:ꝓut uero ē hec aut illa ē ex hoim inſtitutōe:ſic per oēm modū
de grāmatica ꝑcipiēdū cēſeo.nec tn̄ ē hec ignorādū ꝙ licet apđ uniuerſos hoīes ſit u-
ſual' grāmatica:pauci tn̄ ſūt q̄ hāc ad artē reduxere.i nr̄a q̄dē europa greci tātūmodo
& latini hāc ſuſcepe curā.apđ illos apolonius apđ latios uero pſcianus.qđ ſi factū nō
exteriſſet:hec due ligue fere eſſēt iā ꝑdite ac deſtrute.ex his q̄dē nō pauca itelligūt pō
iter artē & uſū i huiuſcemōi liguis dr̄ntia.ē ei uſus pricipiū ars uero certa ꝑceptio q̄
īde colligiť atq; eliciť.ꝓo ex hoc cognoſciť cā unde ars grāmatice ſit uariabilis.hoc ei

inde eſt quia eius principiū ſcilicet uſus pro diuerſis tēporibus uarie ſe hēt.tertio ꝑ-
cipies artē ex uſu correctionē recipere uſū uero ex arte minime emēdari debet.& lo-
cor ſemp̄ de uſu nō quorūcūq; ſed uirorū probatorū.quarto etiā apparet quātus fue-
rit eorū error qui ex ignorātia pura dicūt nomina aut uerba que in aliquo defficiunt
nō ex arte ſed uſu defficere.ars eni & natura ut dicūt in nullo defficiūt.de his homi
nibus erat unus qui nuper ſuos docebat diſcipulos ſe congrue ex arte dictores largio
pecuniā.orto hominē.loco uerba.depreco amicū.uenero deum.uado ad ignē calitū.
has & huiuſmodi infinitas ineptias ille continue docebat probans id per hoc ꝙ ma-
gis cōueniret cum bonitate & magnitudine poteſtate & duratione ſi talia ponamus
plena & ſine ullo deffectu quā ſi ea in aliquo defficere patiamur. & cum unus de ſuis
diſcipulis diceret uidetur mihi iſta que nobis traditis cōuenire multū cū malo & par
uo ac nullo modo poteſtatē nec durationē habere:quoniam talia in latinis codicibus
niſi ſint incorrecti nuſquā inueniētur ſcripta:ille ad hanc diſcipuli irrefragabilē ob-
iectionē uidens ſe nō poſſe reſpondere:cepit a contumeliis dicens tu talis eſſe uoles
qualis fuerit priſtianus qui nihil preter uoces de rerū naturis intelligere quiuit.ego
nō patiar ꝙ in meis ſcolis occaſionē aliis preſtes ſequēdi ignauū priſcianū. & hac de
cauſa illam oliſbone ubi hec contigerant relinquens uniuerſitatē:in hanc noſtrā ſala-
mantinā appulit.ubi hec & alia huiuſmodi inepta nobis referebat. huiuſmodi uero
hoīes quos grāmatica nunq̄ uidit:ad methaphiſicā fugiētes q̄ eos nec uidet nec uide
re dignatur ego quoq; ſimul cōtemno.ſed quoniā iſti illud pro ſe abducunt ars & na-
tura in nullo defficiunt ne inde ſit aliquibus errandi occaſio ad illud hic reſpondebi
mus.oſtendemus itaq; ꝙ illud cuiuſcunq; fuerit dictū ſit expreſſe cōtra eos.& ſi uele-
mus ad hoīem reſpondere:q̄m facile poſſet illud refelli.ut eni ſeſto methaphiſice & q̄n
to ethicorū ariſtoteles ait:natura aliquādo deffecit.ſiquidē natura nunq̄ defficeret ca
ſus nullus eſſet.per hoc eni ſunt fortuitu & caſu euenientia ꝙ natura aliquādo deffe
cit.eſt itaq; caſus ſecundū ariſtotelē nature deffectus.patet igitur ex his illorū plume
um argumentū eſſe facile eſſufflatū.& hec ſit ad illorū rationē quā merentur ſolutio
ad eos uero quos hic inſtruere intendimus longe aliter reſpondebimus. & quoniam
hec ſolutio pendet ex dicendis in queſtione ſequenti:id in eum locum differemus.&
in his deciſio prime queſtionis finem ac terminum habet.

Veſtio uero ſecūda q̄ precedentiū occaſione occurrit eſt quare apud uniuerſas
linguas magis uſui & quorūdā iudicio ſtandū erit q̄m uſui ac iudicio aliorū.ut
exēpli gratia in latina lingua q̄re potius tullio fidē dabimus q̄m alteri.ut dicamus i-
nocētio iohāni ādree bartulo iohāni eſcoto aut thome de aqno.quorū quilibet ligua
latia nō parū fuerit uſus.hec uero q̄ſtio ampliſſima ē tāgēs fere uniuerſū genus enti
tatis.hic tn̄ quātū ad ꝓpoſitū attinet eā enodare intēdimus.nec argumenta ulla adda
mus ut breuiter ſm̄ modū eius ſcie de q̄ agimus ꝓcedamus.ꝓ deciſiōe uero huius q̄ſ-
tioīs illud maximū accipiemus pricipiū ab ariſtotele i locis nō paucis ſcriptū & i ethi
cis quidē frequēter ab eo repetitū.ē itaq; pricipiū unde infinite prodeūt cōcluſiones
ꝙ in opabilibus ille ſolus homo ē metrū mēſura ac regula q optimū habet intellectū
in agibilibus quidē animus optīe probitatis recte iudicat ī factibilibus uero is ſolū q
rerū artē ꝑfecte nouerit.qđ ex ēplo corporis optīe ſanitatis illuſtrius fiet.in cibis eni
ac potibus ceteriſq; rebus dinoſcēdis humano corpori neceſſariis.in ſaporibus quoq;
qui dulces qui amari quiue inter hos medii fuerint non aliud corpus quā optīe ſanū
recte iudicat.itaq; qualia hoc corpus iudicat eſſe:talia ſm̄ ueritatē ſūt huiuſmodi en
tia.qđ de ceteris corporibus nequaq̄ predicare poteris.iudicāt ei hoīes male corpore
ſani amara dulcia eſſe dulciaq; amara.frigida calida fore dicū & nōnunq̄ calida frigi
da.utilia nociua nociuaq; utilia putāt.de potibus ac cibis ceteriſq; rebus corpori nec
ceſſariis iudicat unuſq; ſm̄ ꝙ ei ꝓſūt aut nocēt.dulciaq; ul' amara uideť.i hoc fere oīs
lapſā hn̄s ſanitatē decipiť.ē eni pluſq̄ manifeſtū egroto nō pauca ꝓdeſſe atq; ſibi fore
utilia q̄ tn̄ ī ſe & abſolute nec ſana nec utilia ſūt. uidemus etiā ꝙ cibi & potus aliaq;
huiuſmodi q̄ i ſe & abſolute ſūt ſana & utilia nō parū nocēt egrotis.nō ualēt itaq; hu
iuſmodi illatiōs hic hō iudicat hec amara ul' dulcia:igiť ſūt amara ul' dulcia.nec ſeq̄ť
dicit hec eē utilia ul' nociua ſanitati:igiť ſūt utilia ul' nocia ſanitati.recte tn̄ ſeq̄tur ſi
hoc dixerit corpus optīe ſanitatis.hoc itaq; modo ſe hēt ī agibilibus.illa eni eē dicun
tur honeſta aut inhoneſta.pulcra aut turpia que animus optime probitatis talia eſſe

Universidad de Salamanca. BGH
UNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

iudicauerit.eodēꝙ modo eſt in factibilibus.que enī ars iudicauerit bene eſſe cõſtructa aut errata: ſine dubio ſūt bene cõſtructa aut errata.pro grāmatica uero cuius gratia oīa hec introducta fuere:eſt polithicorū octauo unū ſingulare dictū ex quo noſtra prope ſoluitur queſtio.ponitur enī in ſolutione cuiuſdā queſtiōis fere ſimilis noſtre queſtioni.de melodiis quidē eſt queſtio & fere eadē cum noſtra quare magiſquedā melodie a nobis ſint eligende ac ſpectāde quedā uero tanq̄ ſeruiles lōge repellende.hāc queſtionē phs ibi ſoluēs hec ſecundū leonardi traductionē ponit uerba ſed cum ſpectator ſit duplex alter ingenuus & doctus alter uillis & indoctus ex opificibus turbaꝙ urbana:his quoꝙ accõmodāda ſunt ſpectacula & certamina ad ceſſationē & quietē.ut enī illorū anime diſtorte ſūt a naturali habitudine:ſic armoniarū & melodiarum ſūt diſtorſiones quedā ille que ſunt uehemētes & infracte:quāobrem licentia permittenda eſt his qui de arte muſica certāt in theatro ut ad huiuſmodi ſpectatorē tali genere utantur muſice.hec ſunt philoſophi uerba que niſi fallor noſtrā plene ſoluūt queſtionem.dicamus igitur cū phō ſicut ille de muſica:nos de lingua quauis ꝙ ille uoces ſolum ac modi loquēdi ſunt eligēda ac expetēda quibus utitur homo ingenuus ac liber natura diſciplinaꝙ inſtructus.habēs animū ex natura rectaꝙ conſuetudine nō infractum aut diſtortū ſed ſanū & rectū.ille aūt uoces longe a noſtro idiomate ſūt pellende quas homo ille regula exiſtens repudiauerit.ex his tria intelligūtur.primo ꝙ ī lingua quauis has uoces expetere aliaſꝙ abdicare nō tam ad artem quā ad prudentiā pertinet.hoc patet quoniā ad mores ſicut de armoniis:ſic etiā de uocibus nō parū differ has aut illas proferre.cum earū alique natura ſint recte ingenue ac libere.alie uero īfracte uilles ac ſeruilles nõnunq̄m etiā turpiſſime.ſecūdo ſequitur licet multi in hoc repugnent:tamē ſecundū philoſophū unus homo aliū natura excedit nō ſolū quātū ad corpus:uerum etiā quātum ad animū.quod patet per hoc ꝙ dixerit ut enī illorum anime diſtorte ſunt a naturali habitudine:ſic armoniarū & melodiarū.dixerat etiam hoc idem expreſſius in primo polithice ubi inquit hoiem natura liberū natura ſeruū corpore & animo excedere:licet corporū excelletia nobis ſit manifeſta animorū uero oculta.itaꝙ illā uidere aut ſentire poſſumus hanc uero intelligere ſentire aūt nequaquā ualemus.tertio ſequitur corpus optime ſanitatis de cibis ac potibus eorūꝙ ſaporibus recte iudicare nō tam ex conſuetudine quā ex natura:ſic etiā & animū armonias & uoces recte expetere magis ex natura quā ex doctrina & conſuetudine eſſe uidetur.ſicut enī circa cibos & ſapores corpori optime ſanitatis fide damus nō quia rationem nobis aliquā de huiuſmodi iudicio afferat ſed quia ſcimus eſſe talis nature que errare nō poteſt:ſic etiā & animus nature optīe ſe hēt in melodiis ac uocibus delegēdis.nō enī ratione ſed natura ductus hec abdicat illa expetit.his tribus quartum adiungitur ex libro ſeſto ethicorū traductū ꝙ unus homo nō ſolū ex cõſuetudine & doctrina ſed etiam ex natura poteſt alium in una uirtute excedere in alia quidem ab eo defficere.ut dicamus eum ad induſtriam & prudentiam circa bellica ex natura maiorem habere habilitatem circa peccunias uero expēdēdas minorem. eodemꝙ modo ſe habet in aliis.itaꝙ in lingua latina uoces ac modos loquendi deligendo marcus tullius natura cunctos exceſſit.in aliis quidem perfectionibus nō negamus alios quoſdā ſuper eum ire.& hoc modo mihi uidetur comentator laudauerat ariſtotelē tertio de anima comento.xiiii.ubi eum aliis preponens ſic inquit credo enim ꝙ iſte homo fuit regula in natura.& eſt exemplar quod natura inuenit ad demõſtrandā ultimā perfectionem humanā in naturis hec ille.nō igitur dixit cõmentator abſolute ultimā perfectionē humanā:ſed addidit in naturis.itaꝙ ariſtoteles inter hoies ultimā habuit pfectionem in naturis rerum dinoſcendis nō tamē in eloquentia platonē aut demoſtenem exceſſit.ex his itaꝙ patet quare in uocibus delegendis atꝙ expetēdis magis uni quam alii creditur eiuſꝙ iudicio in modis loquendi itamus.hoc eo fit:quia talem hominem credimus circa uoces expetendas ingenuam liberam rectam ac optimam habuiſſe naturam.& hec tanta de queſtione ſecunda dicta ſint. nūc illud explicemus argumentū quod in hūc locū ſupius differebatur.igiť ignari ignorātes ꝙ artis preceptio ex uſu traducta fuerit nec ullā aliā uim hēat preter eam q̄ ex uſu probatorū ei cõmodata extiterit dicunt deponentia uerba accuſatiuum regentia ex arte uocem actiuam habere ex uſu uero hoim rerum naturas nō ſatis intelligētiū talia uerba nō hr̄e uoces actias.illud p ſe aducētes ars & naťa ī nullo deſſiciūt.ex hoc principio nō pauca ſnepta male inferunt.nobis uero hec ē cura ut oſidamus grāmaticā deſſicere aut p exceſſū peccare ſi huiuſmodi uerbis tales uoces cõmodētur q̄ ī uſu pbato nō ſūt.hoc aūt ut puto erit ſatis manifeſtū ſi hic duo pricipia memoremus.primū ſit illud maxīe uniuerſale atꝙ irrefragabile ꝙ ī oī genere opabiliū illa qdē entia bene ac recte ſe hn̄t q̄ regule adeq̄nť.illa uero q̄ regulā excedūt aut a regula deſſiciūt peccāt. & hinc duo ab ariſtotele & aliis genera peccatorū aſſignātur.ſ.p exceſſū & deffectum.ut ī genere calceorū illi ſolū calcei recte ſe hn̄t q pedi adeq̄ntur ſic ꝙ nec excedūt nec deſſiciūt.q uero maiores ſūt:p exceſſū peccāt.q aūt minores p deffectū.eodēꝙ modo ſe hēt ī ceteris opabiliū generibus.aliud huic iūgamus pricipium.ſ.qď in melodiis & uocibus ac modis loq̄ndi cuiuſcūꝙ idiomatis metrū ſiue regula pria ē uſus uirorū doctrine natureꝙ optīe.ex his ut credo uides qd ſequiť.itaꝙ uerba illa q̄ talē uſū excedūt p exceſſū peccāt.illa quidē uerba aut noīa q̄ minus hn̄t q̄m ille dixerit uſus p deffectū peccare dicunť.uerba igiť deponētia recte ſe hn̄t cū regule ſint adeq̄ta.& ſi exceſſus regule defectus noiētur prout uiris nō parue auctoritatis placet:ſi uoces hēant huiuſmodi uerba q̄ uoces in uſu nō ſint:erit pfecto ars grāmatice ī hoc deffectuoſa.itaꝙ plena recta ac pfecta ē ars p hoc ꝙ nec maior nec minor ē uſu probato.patet igiť ꝙ grāmatica ars in nullo neceſſario deffecit.& ſi tales uoces ſupfluas haberet q̄ in uſu nō ſūt: ſupflua ponēdo cū in uſū nr̄m nunq̄ uenirēt:peccaret p exceſſū at p hoc deffiⁿceret qď hic demõſtrare intēdebamus.& ſi aliqs dixerit ꝙ ille uſus latine lingue nō fuerit uirorū nature optīe:ad hoc diciť ꝙ hec iā q̄ſtio ē de facto nō de iure.nec eā hic diſputare ītēdimus.hoc eī nihil itereſt:dū nobis cõcedať uſū uirorū circa huiuſm odi rem optimam naturā habentium eſſe metrum ac ueram regulam.ſed de his attenus.nūc de aliis ab ariſtotele dictis explicemus.

Apud hoies nō parue auctoritatis libri alicuius expoſitionē agrediētes uſitatum uidemus in exordio opis quedā pmittere q̄ ſaltē in genere reliq̄ dicēda apperiāt nos etiā hos imitātes:quedā hic documēta cõmunia anteferemus.prīo de libri titulo ſecūdo de genere.tertio de ipſius materia.quarto de fine.quinto de partibus quid etiam in eis cõtineať.ſeſto differētia inter praticā & ſpeculatiuā ſcientiā.ultimo de philoſophie partibus.ad primū breuiter ſic dicimus ariſtotelis ethicorū liber ad ſichomacū eius filiū incipit.aut ſi noſtris noibus uti magis placeat:dicemus atiſtotelis de moribus liber ad ſichomacū eius filiū incipit.eſt enī grece ethos qď latine mos.erit itaꝙ idē ſi dicamus liber de moribus & liber ethicorū.hic ē igitur libri titulus. ad ſecūdū dicimus ꝙ ſciētia in hoc libro tradita ut ex dictis phi iam patebit ciuili ſcientie ſicut ſpecies generi ſupponitur.itaꝙ ciuilis ſciētia eſt genus cui tanq̄ ſpēs ſupponūtur moralis & legalis.moralis uero q̄ apud uniuerſos hoies eadē impmutata pmanet ab ariſtotele in libris economice atꝙ polithice & preſertim in his ethicorū traditur.legalis uero ſicut alie ciuitates aliis gubernantur legibus:ſic infinita quodāmodo eſt.qua de cauſa ariſtoteles cuiuſuis ciuitatis legis latoribus ac gubernatoribus legalis curā relinquerat.nemo enī ciuitati cuiquā leges pprias & utiles tradere poteſt:ſi regionem ciuitatis ſitū naturāꝙ gētis nō ſatis cognouerit.pro tertii expeditione dicimus ꝙ ſecūdū marci tuli ſententiā artis ac ſciētie materia ea eſt in q̄ oīs ars & facultas q̄ conficiť ex arte uerſatur.cū igitur oīs ciuilis ſciētia circa animi perturbatioēs uerſetur preſertim circa uoluptatē & dolorē qď libro ſecūdo probandū relinquimus:erit itaꝙ huius ſcīe materia animi pturbatioēs.& pcipue uoluptas & dolor.ſicut igiť medicīe materiam dicimus corporis morbos & uulnera:ſic & ciuilis ſcīe materiā dicūt animi pturbatioēs q̄s nō iniuria animi egritudines nō nulli appellarūt.nec tn̄ intēdimus hic negare ciuilē ſcientiā nõnūquā circa exteriora uerſari.ſed ſic dictū eſt quia plurimū circa interiora negociatur.itē q̄a ſi aliq̄ndo ad externa diuertat:id ad hoīs intima ordinat. ex his intelligitur ciuilē ſciētiā eē actiuā nō factiuā.ē eī de animi pturbatioibus q̄ agibiles & nō factibiles ſūt.factioēs ei ſm̄ phm methice nono ſūt opationes in exteriorē materiā traſeūtes.actiones uero interiorē terminū hn̄t.erit itaꝙ ciuilis de agibilibus.ad quartū diciť ꝙ ſm̄ phm in locis nō paucis finis huius ſciētie eſt non cognitio ſed opatio.itaꝙ bene agere recte ac ſecūdū rōnē uiuere eſt finis quem intēdit ciuilis ſciētia.& quia ut a phō demõſtrabiť hūana bonitas nec externa nec de bonis corporis eē poteſt ſed tātūmodo animi bonū:ide ē ꝙ hec ſcīa hoiem interiorē regulare intēdit. praticā.ſ.rationem & uniuerſum appetitum rationi obedientem. que ut iam patebit

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ſunt animi partes.ex his patet ꝙ hec ſcientia non ſpeculatiua ſed pratica ſit ponẽda.
quod melius loco ſeſto aperiemus.ad quintũ dicimus quod huius codices partes ſunt
decem in eo libri parciales contenti.in primo de quiditate ſeu diffinitõne felicitatis
cõſiderat.in ſecũdo de uirtute in genere ac mediocritate. in tertio de quibuſdã prĩci
piis uirtutũ ſcilicet uoluntario & inuolũtario electione & uoluntate.atqꝫ de fortitu
dine & temperantia in particulari.in quarto de octo uirtutibus. ſcilicet liberalitate
magnificentia magnanimitate & de uirtute que ſe habet ad eam ſicut liberalitas ad
magnificentiam.de manſuetudine quoqꝫ ueritate & de uirtute amicicie ſimili.de ur-
banitate ſiue comitate.ultimo de uerecundia que modo aliquo laudabilis eſt.in quin
to uero determĩatur de iuſtitia eiuſqꝫ partibus.& in ſeſto de uirtutibus intellectiuis
preſertim de prudentia.in ſeptimo de continentia & incontinẽtia. perſeuerantia &
molicie.ac de heroica & ĩmagni diſpoſitione:de uoluptate etiam corporis.in octauo
de amicicia eiuſqꝫ ſpeciebus.in nono de amicicie proprietatibus.in decimo de intel-
lectus uoluptate ac oſtenditur que ſit illa uirtus cuius operatio ſit hominis felicitas.
hec igitur ſunt libri partes.ad ſeſtum dicimus ꝙ praticus & ſpeculatiuus intellectus
uterqꝫ cognitiuus eſt.modo tamen differenti.ſpeculatiuus enim propriam tantũ pra
ticus uero uolũtatis aut appetitus intendit perfectionem.& hinc eſt ꝙ intellectus ex
tenſione ſit praticus.per hoc enim ꝙ ſe extendit ad appetitum dirigendum praticus
efficit.hoc modo ſe habent pratica & ſpeculatiua ſcientia.cũ utraqꝫ habitus ſit cogni
tiuus:ſpeculatiua tamẽ ſolum intellectum in quo eſt perficere intendit.pratica uero
non tam intellectum in quo eſt quam appetitum propter quem nata fuerat.itaqꝫ ſecũ
dum philoſophũ tertio de anima & ſecundo metaphĩce praticum & ſpeculatiuum fi-
ne differunt.eſt enim ſpeculatiua ſolum propter ſcire quod eſt actus intellectus.pra-
tica uero propter agere aut operari appetitus & aliarum potentiarum que ab appeti-
tu mouentur eiqꝫ obediunt.ex his alia quedam intelliguntur.primo ꝙ ſola ſpeculati
ua proprie dicitur ſcientia ac philoſophia:pratica uero proprius potentia quam ſciẽ-
tia aut philoſophia nominabitur.ſcientia enim & philoſophia proprie non operatio
nis tantum quantum cognitionis principia dicunt.potentia uero magis operationis
quam principium cognitionis nominat.talis quidem eſt pratica ſcientia.cum ei eius
cognitio ad operationem referatur:ſi a fine res nominande ſũt:potius operatiua q̃m
cognitiua eſt dicenda.& ſic magispotentia q̃ ſcientia.& hoc cauſa fuerit ut dicũt ſub
philoſophia non cõnumeratam fuiſſe praticam a philoſopho in ſeſto & undecio me-
taphĩce ubi philoſophiam diuiſit ſolum in tres ſcilicet phiſicam mathematicam the-
ologiam.ſunt uero hee tres ſpeculatiue ut locis eiſdem ariſtoteles demonſtrat.itaqꝫ ſi
ſcientia & philoſophia ſtricte ſumantur:ille tres ſolum erunt philoſophie.ſi uero no
men ſcientie & philoſophie extenſius accipiatur:non tantum ſpeculatiue:uerum eti
am omnes pratice ſcientie ac philoſophie dicuntur.& hoc modo nos cũ ariſtotele ſci
entie nomine & philoſophie in ſequentibus utemur.ad ſeptimum dicendũ eſt ꝙ phi
loſophia ſic large ſũpta ut ex philoſopho in locis diuerſis colligitur primaria diuiſio
ne in ſpeculatiuam & praticam ſecatur.ſpeculatiue ille ſunt partes phiſica mathema
tica theologia. & loquor hic de theologia a philoſopho tradita in ſua methaphiſica.
liber enim ille ab ĩpo eodem philoſopho de theologia nuncupatur.noſtri uero thelo
gie nomen in trãſphiſice aut methaphiſice appellationem cõmutarunt. pratica uero
multo plures habet particiones.primo in factibiles & agibiles ſubdiſtinguitur. aut
correctius in queſtuariam & ciuilem.queſtuarie ille dicũtur que ad uite neceſſaria ad
quirenda ab hominibus inuente ſunt.he ſunt de quibus philoſophus primo polithi
ce.ſcilicet agricultiua paſtoralis uenatiua piſcatiua metalica lignorum inciſſiua mer
catiua cãpſoria ſiue numularia fabrilis.& hec ultima cõtinet ſpecies q̃ plures .ſub ea
quidem ſunt frenefatiua ſelefactiua edificatiua ſartores fulones piſtores & uniuerſa
liter cuncti ciuitatis artifices.& nempe ſecundum philoſophum omnes prefacte ar-
tes atqꝫ ſub eis contente ſunt queſtuarie ſeruilles infime ac uilles.in ſuo tamen gene
re quedam excellentiores ſunt q̃ alie.ſunt enim earum quedam pure naturales ut a-
gricultura paſtoralis uenatiua piſcatiua.& harum ſecundum philoſophum prima eſt
longe excellentior.alie ſunt partim naturales & partim artificiales ut ſunt metalica
& lignorum inciſiua.& his meliores ſunt pure naturales.cetere ſunt pure artificia-
les.& omnes hee inferiores ſunt quam naturales quecunqꝫ ille ſint.& inter has arti-
ficiales infime ſunt numularie.hee igitur ſũt ſpecies queſtuarie. ciuilis uero due ſũ
partes ſcilicet moralis in qua de moribus conſideratur & legalis ubi de ciuitatum le-
gibus tractatur.liber quidem ethicorum in quo de moribus agitur ſub morali conti
netur.de libris uero polithicorum & economicorum diſputatio eſt nõparua ſub quo
membro ciuilis ſcientie contineantur.res quidem ĩpa & ariſtotelis dicta nobis inge-
runt difficultatem.cum enim eos libros deſpicimus nec de legibus plane tractare ui-
demus nec de moribus.preterea ariſtoteles eos libros nõnunquã ſub morali uidetur
reponere aliquando uero ſub legali.in fine quidem ethicorum continuando hunc li
brum ad librum polithicorum plane dicit ſe in eo libro de legibus dicturum poſtquã
in hoc de moribus tractauerit.item in polithica dicit ſe de quibuſdam dixiſſe ĩ libro
de moribus.ubi apparet ꝙ liber polithice nõ eſt de moribus.in eodem tamẽ libro in
locis non paucis remittit quedam legislatoribus ac ciuitatum gubernatoribus & illi
ſcientie que de legibus tractat.ita ut frequenter ab eo ſit dictum quedam nõ ad eum
librum ſed ad legalem pertinere.uidetur igitur ex hac parte ꝙ liber ille nõ ſub lega
li ſed potius ſub morali contineatur.mihi quidem uidetur ꝙ hec controuerſia ex no
minum legalis & moralis equiuocatione nata fuerit.legalis enim & etiam moralisbi
fariam ſumitur.uno modo legalis dicitur illa ubi de ordine & legibus alicuius gẽtis
aut ciuitatis tractatur.& hoc modo liber polithicorum ariſtotelis non eſt legalis.alio
modo dici poteſt legalis ubi de re publica eiuſqꝫ ſpeciebus ac etiam de legum princi-
piis doctrina traditur in cõmuni & abſolute.tali itaqꝫ modo ut ad gentes uniuerſas il
la applicari poſſint.& hoc modo ſine dubio liber polithicorum legalis eſt non mora-
lis.appellatur itaqꝫ ab ariſtotele nõ nunquam legalis ea in qua de legibus alicuius de
terminate gentis tractatur.aliquando etiam pro ea que de legum principiis ac ciuili
ordine in uniuerſali conſiderat.nulla itaqꝫ erit in eius dictis contradictio.cum aliq̃n
do modo illo aliquando modo iſto nomine utatur.apud noſtros tamẽ homines freq̃n
tius uſitatum eſt totam ariſtotelis de agibilibus philoſophiam moralem dicere & om
nes quidem ſpeculatiue ac ceuilles operatiue non ſeruiles ſed ingenue ac libere ſunt
ſole enim queſtuarie a philoſopho in polithica ſeruilles ponuntur cetere quidem in-
genue.ſed forte ambiget quis de militari lutatiua & omni exercitatiua.de grãmatica
etiam atqꝫ rhetorica & dialectica ſub qua philoſophie parte ponantur.de militari qui
dem & omni exercitatiua dubium non eſt ſub ciuili ſecundum philoſophum contine
ri.de aliis uero multi multa ſentiunt.& eorum aliqui nimis intelligendo:nihil intel
ligunt.mihi quidem uidetur ꝙ dialectica ſub philoſophia ſpeculatiua cõtinetur.rhe
torica uero & grãmatica ſub ciuili.philoſophi enim eſſe uidetur nõ modo ut uerita-
tem cognoſcat eamqꝫ demonſtret uerum etiam ut demonſtrandi modum habeat. qui
modus ex ĩpa eadem philoſophia parturitur atqꝫ ſcaturit.& preter hanc de gramma-
tica & rhetorica eſt altera ratio.eleganter enim & ornate dicere quorum primum eſt
grammatice ſecundum rhetorice ad hominum mores non modicum attinent. ſed de
his ſatis nunc de aliis dicamus.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Mnis ars|oíſqꝫ doctrina. hic iam libri Incipiūt quos explicare ꝓperamus. quos ordíe hoc proſeq̄mur. libros in partes pricipales diuidemus q̄s tractatus noia bimus. tractatus uero in capitula. & capitula in partes minutas q̄s dicemus paragraphos. primus itaqꝫ liber ethicorū qui ē de quidditate ſeu diffōne felicitatis q̄ttuor cōtinet tractatus. ſecūda ibi qm̄ uero ut prediximus. tertia ibi unde q̄ritur utrū ꝑ diſciplinā. q̄rta ibi his ergo ſic determinatis. primus tractatus ē prohemiū hñs tria capl'a. ſecūdū ibi ſi igitur. tertiū ibi in q̄ in primo premittit quedā neceſſaria ad ꝓpoſiti oſtēſionē. & diuiditur i ſex ꝑtes iuxta ſex documēta in eo cōtēta. ſecūda ibi uidetur autē tertia ibi quorū uero fines. quarta ibi ſed cū. q̄nta ibi quod aūt ſinr. ſexta ibi i cūctis. In prima itaqꝫ ꝑte phus premittit oīa humana. ſ. artes| doctrinas|actus| & electioēs eē in finē aliquē ordinata. pro cuius intellectu cōſiderādū ꝙ ſm aretinū in diſputatione alfōſiniana qđ apud latinos referri dicitur: apud grecos appetere magis uſitatum eſt.

Mnís ars oīſqꝫ doctrina ſimiliter aūt & actus & electio bonū quod dā appetere uidēt. Quaꝓpter bene oſtenderunt ſummū bonum quod omnia appetunt.

itaqꝫ apud grecos res appetūt finē: apud nr̄os uero magis refferri|aut ordiari dicūtur. quod ad intellectū huius paſſus nō modicū facit. dicit igit̄ primo oīs ars. ideſt oīs ſcia opatiua ſiue ſit queſtuaria| ſiue ciuilis. & oīs doctrina ſcilicet ſpecl'atiua cuiuſmodi ē phiſica|mathemtica| aut theologia. ſimil'r aūt actus. ſ. exteriores opatioēs. & electio. hoc ē uolūtatis opatio interior|bonū quoddā appetere uidetur. i. in bonū quoddā referri uidētur. bonū aūt illud in qđ predicta referūtur & tanq̄ in finē ordinatur ut iā patebit eſt bonū ciuile. hoc ē ciuitatis finis ſupmus. ſ. felicitas optimū| ac ſūmū bonū. hec ei idē ſignificāt. ē itaqꝫ ariſtotelis intētio ꝙ oīa q̄ in ciuitatibus q̄ diuerſa uidemus: in finē ipius ciuitatis ordinātur|aut referutur|quod more grecorum ꝑ illud uerbū appetūt expreſſerit. Sequit̄ illa ps. Quaꝓpter bene in q̄ ex his deſcriptōnē ab aliis dactā de ſūmo bono approbat dicēs. quaꝓpter bñ oſtēderūt. ſ. eudoxus & ſui ſeq̄ces ſūmū bonū humanum eſſe quod oīa appetūt. i. in quod oīa referūtur. ſi quidē ita ē ꝙ oīa in ciuitate exiſtētia in bonū quoddā referūtur ut dicebat primo loco. neceſſario illud erit ſūmū bonū in qđ oīa alia ciuitatis bona referūtur qđ ſecūdo loco a phō inferebat̄. ſequi aūt uidet̄ ꝑ hoc quod nichil eſſe poteſt i quod oīa ordinētur: niſi ſūmū fuerit bonū. qđ hic probandū infra relinquit̄. aliqui cauillatores querūt hic quomō lapides & ſingula entia bonū aut ſūmū bonū appetāt. dubitāt etiā aliqui an phus hic uelit oēs artes|doctrinas|actus|& electioēs i bonū unū & idē ordiari|aut unūquodqꝫ i aliud & aliud bonū pro ſolutiōe primi aliqui de nr̄is addūt hic multa perardua quidē ac difficilia|tam ex phia|quā ex theologia traducta. ſupflua tñ|ac inutilia|imo doctrine īpeditiua|at per hoc nociua. hi ut mihi quidē uidet̄ ex ſtultis inſanos faciunt. aretinus uero huius rei ſentiēs ueritatē in epl'a ad uguonē medicū ad illud ſic reſpōdet| poteſt ne eſſe quiq̄ inſulſius|ac puerilius quā cū ariſtoteles de bono loq̄tur hūano: ad lapides & huiuſmodi inſēſa cauillationē traducere? quod q facit lapideus plane|inſēſatuſqꝫ ipe eſt. hec ille. ſignificāt itaqꝫ ariſtotelis uerba ꝙ inter bona hūana unū eſt ſūmū in qđ oīa alia hūana bona tanq̄ in finē referūtur. eiuſqꝫ gr̄a hoīes agere. ꝙ aūt hic nō intēdat de ſūmo bono in qđ entia totius uniuerſi tanq̄ in finē referūtur: multipharíā patet. primo ex libris magnorū moraliū ubi inquit|nō de ſimpl'r bonis dicēdū eſt nobis| ſed de bono quoad nos. nō ei querimus deorū bonū. nā de illo alia rō|aliaqꝫ cōſideratio eēt. de bono igit̄ hūano dicēdū eſt. hec ibi. patet etiā hoc qm̄ eſſet pluſq̄ ſtultū in pricipio id bonū ꝓponere quod poſt nuſq̄ proſeq̄tur. imo id bonū a platone poſitū a phō hic nō recipit̄. ubi ei illā reprehēdit opinionē ſic inq̄t|ſi ei unū quoddā ē quod coiter de oībus dicat̄ bonū|aut ſeparabile aliq̄d per ſe: clarū eſt id nō eſſe tale qđ ab hoie agi|uel poſſideri queat. nūc aūt tale aliq̄d querit̄. hec phus. id igit̄ in pricipio ꝓpoſuit bonū qđ ab hoie agitur & poſſidetur. hoc ē itaqꝫ bonū quod in ſequēti capitulo oſtēdit ciuilem ſciētiā intēdere. itē ꝙ phus hic ſūmū bonū dixerit humanū & nō aliud ē pluſq̄ manifeſtū ſi eius litterā reſpiciamus i fine prohemii|ubi tractatus ſic incipit. qm̄ uero ut ꝓdiximus oīs cognitio|atqꝫ electio bonū qđdā affectāt: uideamus q̄d eſt id (quod ciuilē

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

dicimus affectare) & quid oium agibiliũ ſupremũ ẽ bonũ. hec phus.ecce teſtimoniũ
apertiſſimũ.duo quidẽ poſuit hic phus que noſtrũ apertiſſime oſtendunt propoſitũ.
primo dicit oẽm cognitionẽ|atq; electionẽ bonum quoddam affectare ut predixerat.
nuſq̃ tamen hoc dixerat niſi in principio libri. ſecundo loco dicit id bonum ciuile in
tendere.quod bonũ in capitulo ſecundo a pho demonſtratur eſſe bonorum ſũmum.
ex his itaq; niſi quis ineptire uelit plus eſt q̃ manifeſtũ ariſtotelẽ ſũmum bonũ nõ uni
uerſi|ſed humanũ ſolũ propoſuiſſe.ex his quoq; patet ſolutio ad id quod loco ſecũdo
ab aliis querebatur.ſm eim hanc phi ſententiã patet ꝙ illud unum & idem bonũ qđ
ciuilis ſcientia intendit eſt bonum in quod oẽs artes atq; doctrine|actus & electioẽs
ultimo referuntur.ex his etiam patet eos ineptire qui petunt| quãdo phus propoſuit
oĩs ars|oĩſq; doctrina|ſimiliter autẽ actus & electio:quare nõ addidit elementa|elemẽ
tata|atq; ſtellas|& celos bonum quoddã appetere.ad hoc dicimus ꝙ phs ſolũ propoſu-
it humana in bonũ quoddã referri de quo hic ſolum tractari intendit.ſed de his atte-
nus. Videtur autem. hec eſt
ſecunda pars huius capituli in
qua phus premittit finiũ diffe-
rentiã:dicens uidetur aũt inter
fines differẽtia quedã. alii nãq;
fines ſunt operatioens|alii pre-
ter eas opera aliqua.i.alique res
operate que ſunt preter eas ope
rationes.i.ab eis diſtincte tanq̃
poſterius a priori. & effectus a
cauſa.ad cuius euidentiã conſi-
derandũ ꝙ operationũ quedam
manent in agente ut intellige-
re uelle & ſentire.alie in exteriorẽ materiã tranſeũt.& hoc bifariã fit.quedã eim ex-
teriorẽ materiã nõ tranſmutãt|ſed eam aſſumũt ſolũ ad uſum.ut cum aliquis aſſumit
citharã ad citharizandũ.cultelũ ad ſcindendũ.equũ ad equitandũ. arma ad pugnan-
dum.alie uero ſũt que materiã ad aliquã formã tranſmutãt.ut frenifactiua que ferrũ
tranſmutat ad formã freni.& edificatiua lateres & ligna in formã domus.prime qui-
dem operationes & ſecũde fines eſſe poſſunt.tertie uero operationes generatioẽs ſũt
que nõ ipe|ſed res genite earũ fines erunt.& que manẽt in agẽte nono methaphiſice
actiones ſunt dicte.que uero tranſeũt:factiones.hec tamẽ differẽtia uocabuli per ra-
ro in loquẽdo ab ariſtotele tenetur.eſt eim apud eum frequentatũ uniuerſas operatio
nes:actiones nominare. Quorũ uero fines.hec eſt tertia pars capituli in q̃ premit-
tit finiũ cõparationẽ|dicens ſed in his.ſ.operationib us potiora.i.meliora ſunt opera
ideſt res operate|intellige quã operatio ẽs.quorũ.i.quarũ operationũ fines ſũt aliqui
preter actiones.i.diuerſi aut diſtinti ab operationibus. & eſt hic aduertendũ ꝙ in re
facta ut in cultelo quedã operatio precedit cultelũ.ſ.factio ipius.& hac operatiõe cul
telus eſt melior.cũ ſit eius finis.alia uero eſt operatio que ſequitur rem factã. ut uſus
cultelli:cultelũ ſequitur.& hec talis operatio potior eſt quã res facta. cum ad eam tãq̃
ad finẽ res facta ordinetur.itaq; ariſtoteles hic loquitur de operationibus que res fac
tas precedunt|nõ autẽ de his que ſecũtur. Sed cũ multi.hoc ẽ quartũ quod hic pre-
mittit in quo oſtendit diuerſa in fines diuerſos ordinari.& ait ſed cũ multi.i.diuerſi
genere aut ſpẽ ſint actus artes & ſciẽtie fit.i.ſeqtur etiã ut multi.i.diuerſi ſint fines.
genere.ſ.aut ſpecie.quod exẽplo illuſtrius faciens:inquit ſunt itaq; diuerſi fines.nam
medicine ſanitas eſt finis.nauicularie.i.artis factiue:nauis nauigiũ.i.nauis: ẽ finis.
rei militaris uero.i.artis militãdi:uictoria eſt finis.economice uero.i.ſciẽtie diſpẽſa
tiue domus:diuicie ſunt fines.& loquitur hic phus nõ ſm propriã| ſed multorũ opio
nem qui putant economicã eſſe queſtuariã.hanc tamẽ opionem reprobat in primo po
lithice:ubi oſtendit economicã nõ eſſe ſeruilẽ.nec ad eam pertinere diuicias cõpara
re|& adqrere|ſed eas adquiſitas prudẽter diſpenſare.aduertendũ eſt etiam hic ꝙ arti-
um & ſcientiarũ noia plurimũ ſũt greca uocabula in noſtras declinatioẽs tranſforma
ta.quãdo uero noſtri eas latinis noibus noiare uolũt:cum ſimplicia nõ habeãt: ꝑ hoc
nomẽ res cũ aliquo adiũcto ſciẽtias deſcribũt.ut reſruſtica.reſpublica.reſ familiaris.

Videtur autem inter fines differentia que-
dam:alii nãq; ſunt operationes : alii preter eas
opera quedã. Quorũ uero fines ſunt aliqui
ꝑter actioẽs in his potiora ſũt opera q̃ opatio
nes. Sed cũ multi ſint actus & artes & ſcie
fit etiam ut multi ſint fines.Nã medicine qui
dẽ ſanitas nauicularie uero nauigium rei mili
taris autẽ uictoria economice uero diuicie.

reſmilitaris. itaq; reſmilitaris nobis ſignificat ſcientiã ſiue artẽ militãdi.Item aduer
tendũ eſt ꝙ licet diuerſorũ ſint fines diuerſi in quos tanq̃ in proprios imediate referũ
tur:oim tamẽ eſt unus ſuppremus finis in quẽ(ut ariſtoteles iam propoſuit| & infra
probandum reliquerat)uniuer
ſa ordinantur. Quot autẽ ſũt
hic premittit quintũ.in quo ſci
entiarum adinuicẽ ordinẽ tan-
git.dicit igitur quot autẽ ideſt
quecũq; ſcientie ſunt huiuſmo-
di.i.tales.ſ.in fines diuerſos or
dinate:conſiſtũt ſub una aliqua
uirtute.ſ.intellectiua.quaſi di-
cat prefacte ſcientie ſic ſe adin-
uicem habent ꝙ una ſub alia or
dinatur.quẽadmodũ ars freno-
rum faciendorũ| & alie oẽs ar-
tes que ad ſtructuram equorum
pertinent ut ſelefactiua|& fer-
pidarum operatiua ſub equeſtri
conſiſtunt. hoc eſt equeſtri ſer-
uiunt.at per hoc ad eam ordinã
tur. equeſtris uero & ois belica
actio.i.ars bellice agens ut fundibularia & ſagitaria.ſub remilitari conſiſtũt. & eodẽ
modo alie artes ſub aliis conſiſtunt.quaſi dicat ſicut eſt de his in quibus exempla po-
ſuimus:ſic in aliis ſe habet ſcientiis & artibus.itaq; de fine in finẽ quouſq; ad ſũmum
perueniat nr̃a graditur|atq; procedit intentio.& phus per equeſtrẽ intelligit artẽ que
debet equos domare|& eos ad bellũ reimilitari aptos reddere.milites uero ariſtoteles
intelligit nõ ſolum eos qui equites:uerũetiam qui pedites malũ a ciuitate propulſan
do pugnant.itaq; in nr̃o hiſpanico idiomate pro milite par uocabulũ nõ habemus ni
ſi forte id eſſe dicamus hidalgo. In cunctis autẽ.hec eſt ſeſta pars in qua oſtendit ta
lem inter fines eſſe ordinẽ qualis inter ſcientias fuerit.dicit igitur in cunctis aũt ſci
entiis fines earũ ſcientiarũ que ſunt magis principes.i.magis principales aut princi-
pantes|& eſt dicere magis excellentes oibus inferioribus finibus ſunt anteponẽdi.i.
preferendi.cuius rei cauſa eſt nam perſequimur.i.proſequimur iſtos.ſ.inferiores fi-
nes gratia illorũ.ſ.dignitate & excellentia ſuperiorũ finiũ. eſt itaq; ariſtotelis ſenten
tia que ad reliqua dicenda nõ modicũ facit|ꝙ ſicut ſcientia una ad aliam ſe habet: ſic
eius finis & bonũ ad finẽ & bonũ alterius.Et quia poſſes in dubiũ uenire an finẽ ex-
cellentiorẽ eſſe operationẽ|uel rem operatã aliquid differat.Itaq; dubitaret aliquis an
finis ille qui eſt excellentior eſſe debeat operatio|an res operata. ad hoc reſpõdet phs
ibi. Nihil autẽ refert.dicens nihil refert.i.differt ad hoc ꝙ unus finis ſit alio excel-
lentior utrum operationes ipe fines ſint actuum.i.actorũ uel factorũ. eſt quidẽ enfa-
ſis.ſubſtantiuũ eim pro adiectiuo poſuit.uel preter ipas aliud quoddã.i. ab ipis aliud
quoddã.& hoc exẽplo oſtendens|ait quẽadmodũ in his rebus prefactis que appellãtur
ſcie.ut frenorũ factia cuius finis ẽ res opata.ſ.frenũ cõſiſtit ſub eqſtri cuius finis ẽ o
patio exercitatie qdẽ finis ẽ opatio.ſ.exerciciũ|& ſupponit medicie cuius finis ẽ res
facta.ſ.ſanitas.patet igit ꝙ ſcie inferioris finis poteſt eſſe & res operata & opatio.u-
aliter & forte melius.eſt quidẽ apud phum uſitatũ ſcientias & artes|atq; uniuerſa hu-
mana actus nominare.eſt igitur ariſtotelis intentio ꝙ fines eſſe operationes aut res o
peratas nihil differt ad hoc ꝙ ſint humani.itaq; tam operationes quã res operate eſſe
poſſunt indifferenter fines humani.i.humanarũ rerũ.& hoc eſt quod dicit|utrũ opa
tiones ipe fines ſint actuum.i.rerũ humanarũ|uel preter ipas operationes aliud qui-
dam.ſ.res operata nihil refert.i.nihil differt.intellige quantũ ad hoc ꝙ ſint fines hu
mani.quẽadmodũ apparet in his rebus humanis q̃ dñr ſcie| i quibus fines aliqui ſunt
operationes.ut in equeſtri & militari.aliqui uero ſunt res operate.ut in medecina &
nauicularia.& illa quidẽ dictio utrũ nõ interrogatie|ſed diſiũctiue teneri uidet.
I igitur agibiliũ.hoc eſt ſecundũ capitulũ in quo phs his ſuppoſitis tria demõſ-

Quot autem ſunt huiuſmodi ſub una ali-
qua uirtute quẽadmodum ars frenorũ facien-
dorum & alie oẽs que ad ſtructuram equorũ
pertinent ſub equeſtri conſiſtunt. Ipa uero e-
queſtris & oĩs bellica actio ſub re militari:eo-
demq; modo alie ſub aliis. In cunctis autẽ
fines earum que magis principes ſunt oibus i
ferioribus ſunt anteponendi nam illorũ gra-
tia iſtos proſeqmur. Nihil autẽ refert utrũ
opatioẽs ipe fines ſint actuũ uel ꝑter ipas ali-
ud qddã quẽadmodũ in his q̃ appellãtur ſcie.
I igitur agibilium finis quiſpiam eſt
quem propter ſeipm uelim9: alia uero

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

trat.primo ꝙ agibiliū ſit aliquis finis ſupremus & optimus.ſecūdo ꝙ huius finis cog
nitio ſit homini neceſſaria.tertio ꝙ ad ciuilem ſcientiā pertineat de tali fine tractare
Secunda ibi atq; huius nimirū.tertia ibi uidetur profecto eius eſſe.In prima quidem
parte interrogando procedit dicens|ſi ideſt an igitur.agibiliū finis quiſpiam eſt| quē
propter ſe ipm uelimus|alia uero propter illum:nec oia propter aliud optamus!ſumi
tur hic nec pro & & nō.ut dicat|& an eſt ſic ꝙ nō oia propter aliud optamus!quaſi di
cat fatendū eſt eſſe aliquē finē quē propter ſe ipm uelimus|alia uero propter illum.&
fatēdū eſt etiam ꝙ nō oia propter aliud optamus.nam ſic ideſt ſi oia propter aliud op
taremus:ī infinitū eēt progreſſus|uanaq; & ſtulta reſultaret cupiditas.quod uero agi
bilium phus dixit:intellige rerum humanarū.artes eīm & ſcientias|operationes & e
lectiones|atq; uniuerſa humana conſueuerat|agibilia nominare.illa etiam tria incō-

propter illum:nec omnia propter aliud opta-
mus nam ſic in infinitum eſſet progreſſus.ua
naq; & ſtulta reſultaret cupiditas : manifeſtū
eſt id eſſe ſūmum bonum & optimūm. At
ꝙ huius nimirum cognitio ad noſtram uitam
multum confert ac ueluti ſignum ſagittarii
habentes facilius qđ oportet aſſequeremur

ueniētia que iuxta finē ponunt
ſic ſe habēt ꝙ primū antecedit
ſecundū.& ſecundū infert ter-
tium.ſi eī progreſſus in finibus
eſſet infinitus:cupiditas ultimi
finis eſſet uana.cum id uanū di
camus quod in finē peruenire
nō poteſt.& ex hoc tertiū infer
tur.ſi eīm cupiditas eſſet uana:
nō prudenter nec ſapienter eēt
ordinata. at per hoc ſine dubio
ſtulta foret.quod de rebus natu
re ſm phūm primo de celo nequaq̄ dici poteſt.ne igitur cupiditas ultimi finis nobis
a natura inſerta ſit uana atq; ſtulta:dandus eſt ultimus finis.de quo phus in fine con-
cludit manifeſtū id eſſe ſūmum bonū & optimū .per hoc eīm ꝙ eſt ultimū eſſe ſūmū.
at per hoc optimū dicitur.poteſt etiā ille teſtus aliter legi.illa eīm dictio ſi in princi
pio poſita poteſt teneri pro quia.& tunc erit ſenſus|quia igitur agibilium.i.rerū hu-
manarū finis quiſpiā eſt quē propter ſe ipm uolumus|alia uero propter illū:nec omīa
propter alia optamus.quaſi dicat quia ita eſt ꝙ agibiliū eſt aliquis finis ultimus:ita ſe
habebit ꝙ nō oia propter alia optabimus.& hoc modo intelligendo:ſequens littera ē
probatio antecedentis.nam ſic.i.ſi nō ſit finis quiſpiam agibiliū quē propter ſe ipm
uelimus|alia uero propter illū.in infinitū eſſet progreſſus uanaq; & ſtulta reſultaret
cupiditas:& ex his ut primo dicebatur loco infert manifeſtū eſt id eſſe ſūmum bonū
& optimū.& licet uterq; littere cōueniat:primus tamē intellectus in eo compēdio qđ
de moribus cōpillarat uidetur magis aretino placere.ex hac uero ſententia phi ut mi
hi quidē uidetur ſatis demonſtratur id quod in principio propoſuit.ſi eīm agibilium
eſt aliquis unus finis ſupremus ut hic probat:neceſſario oīs artes|doctrine|actus &
electiones in aliqđ unū bonū ultimo referūtur.quod ibi hic probandū propoſuit.pa
tet etiam plane dictū eudoxi quod loco ſecūdo inferebatur.ſi ille eni finis ultimus ul
tra quē alius nō eſt|& in quē oia referūtur ſūmum & optimum bonū eſſe hic a phō in
fertur:erit probe dictū ſūmum bonū eſſe qđ oia appetūt. Atq; huius nimirū. hec
eſt ſecunda pars huius capituli.in qua duo facit.primo oſtendit ꝙ finis optimi cogni
tio ſit homini neceſſaria.ſecūdo quid & qualiter de eo ſit cōſiderandū.ſecūda ibi ui-
detur profecto.dicit ergo primo atq; nimirū.i.certe cognitio huius.ſ.finis optimi ad
uitā noſtrā multū conferet.i.proderit.hoc eſt itaq; ariſtotelis inſtitutū.quod exemplo
ſic probat|ac nos intellige talē finē cognoſcendo:aſſequemur facilius qđ oportet|hoc
eſt res oportunas & cōuenientes ad finē.uelud ideſt ſicut ſagittarii ſignū habentes in
tellige facilius ſagittas in eū ſignū dirigere poſſunt.qualē itaq; cōparationē ſignū ad
ſagitarios:talē habet ultimus finis ad hoīes.que uero in finē ordinantur ſagitis ſimi
lia ſūt.nec igitur ſagitarii in ſignū ſagitas|nec hoīes opationes in finē recte dirigere
poſſūt:niſi illis quidē ſigni:his uero finis perfecta preexiſtat cognitio.eſt aduertēdū
ꝙ ariſtoteles hic ſicut plurimū in tota phia tam phiſica quā ethica utitur argumenta
tione nō dialetica|ſed rhetorica.quā pauciſſime eī ſillogiſmo utitur.inductiōe quidē
raro.entimemata uero & exēpla adeo ſūt frequētata ut ea quotidiana recte dixeri ar-
gumēta.ego quoq; hāc eamdē uiā demōſtrādi cū phō tenere intēdo.nō eīm adeo arro

gans ero ut ariſtotelem emendare uelim.uolo itaq; potius cum eo errare| eiuſq; uſam
in argumentis tenendo:eum planū facere:quam cū illis recte dicere qui per fictas ne
ſcio quales argumētorū formas phum obſcuriorē reddunt.hi ſunt illi temerarii qui
putant ariſtotelē in phia ſillogiſticas argumentationes in conſiderate ommiſiſſe tanq̄
eum dialectice argucies nō ſatis uiderint:ignorantes illud in elenchis ariſtotelicum
dictum|de rhetoricis quidē erant multa & antiqua dicta : de ſillogiſmis autem nihil|
niſi quod attritione propria queſiuimus. de ſola itaq; dialectica ariſtoteles gloriatur
ſe eam totam inueniſſe.in phica igitur atq; in ethica plurimū utitur argumentatiōe
rhetorica cum hec materie de qua agitur magis cōueniat.hominibuſq; etiam quibus
in his doctrina traditur.itaq; ſillogiſtica forma licet in ſe ſit efficatior:diſcipulis ta-
mē qui plurimū rudes ſunt minus habēt utilitatis.apud quos exēpla oī argumētatiōe

Qđ ſi ita eſt annitendum eſt id ipm quaſi
per figuram comprehendere quid ſit & cuius
ſcientiarū uel facultatum. Videtur profec-
to eius eſſe que maxime dominetur atq; preſi-
deat.Talis uero ciuilis apparet.Hec eīm & q̄s
diſciplinas in ciuitatibus eſſe & quales queq;
addiſcere:& quouſq; oportet ipſa diſponit.Vi
demus & honoratiſſimas facultates huic ſub
eſſe ut rem militarem economicā rhetoricam.

debiliora plurimā hūt efficatiā
Sed de his attenus. Qđ ſi ita
annitendū.hic oſtendit quid &
qualiter de huiuſmodi fine ſit
conſiderandū.dicēs ꝙ ſi ita:an-
nitendū eſt id ipm quaſi per fi-
guram cōprehendere quid ſit.
& cuius ſcientiarū uel faculta-
tū.quaſi dicat ſi ita eſt ꝙ nos ſū
mi boni |cognitionē habentes:
facilius quod oportet aſſeq̄mur
annitendū.i.cognandū eſt com
prehendere quaſi.i. tanq̄ per fi
gurā quid ſit id ipm ſūmū bo-
nū.& cuius ſcientiarū|uel facultatū.i.ad quam ſcientiā uel facultatē eius conſidera-
tio pertineat.illud uero quod in principio poſitū nō relatiue | uerū pro cōiunctione
ſed.ponitur.Item quod ī fine dixit ſcientiarū|uel facultatū per interpretationē dictū
eſſe uidetur.idem eīm per utrūq; ſignāt. aduertendū ꝙ per illa duo|quid ſit & cuius
ſcientiarū tetigit illud de quo dicere intendit. quorū ſecundū immediate proſequit
uſq; ad ipſius perfectam concluſione.de primo uero proſequitur in tractatu ibi quoni
am uero ut prius diximus.id uero ꝙ phs dixit quaſi per figurā tetigit modū tractādi
dicere autem per figurā eſt doctrinā per exempla|ac rerū ſimilitudines tradere. at p
hoc etiam quando res imperfecte demonſtratur:per figurā a phō demonſtrari dicitur
ſm eīm perſpectiuā ſcientiā oīs cognitio que nō a re|ſed ab eius figura ſumitur: hoc
habet ut imperfecta ſit.inde eſt ꝙ nemo ſic propriā ſicut alienā poteſt cognoſcere fa-
ciem.hac igitur de cauſa demonſtratio per figurā dicta eſt nō ſolū exēplaris| ſed etiā
oīs imperfecta.de ſūmo quidē bono doctrina ab ariſtotele tradita per figurā fieri dici
tur|qm̄ plurimū per exēpla traditur.in ea eni parte ubi quid ſm eſſe propriū felicitas
ſit demonſtratur:nō aliter q̄m citaredi exemplo id notū fit.uł dic ꝙ rei figura differt
ab eius pictura tamq̄ imperfectū a perfecto.inde eſt ꝙ oīs impfecta doctrina ab ariſto
tele per figurā fieri dicit. Videtur profecto eius eſſe.hec eſt tertia pars principalis
huius capituli in qua oſtendit ꝙ ſūmi boni conſideratio ad ciuilē ſcientiā pertineat.
& facit duo.primo demonſtrat ꝙ ad ciuilē pertineat conſideratio ſūmi boni. ſecūdo
oſtendit id de quo ciuilis conſiderat nō eſſe bonū unius tantū|ſed ciuitatis aut gētis
Secūda ibi itaq; illud utiq; erit.in prima parte duo facit.primo ponit rationē.ſecūdo
colligens partes argumentationis concludit.ſecunda ibi cunq; ſcientiis.dicit ergo ſū
mi boni conſideratio eius profecto eſſe uidetur ſcientie que maxime dominetur atq;
preſideat.ciuilis uero talis apparet ut maxime dominetur|atq; preſideat. hec ē igitur
ariſtotelis argumentatio.cuius prima propoſitio eſt nota ex dictis in capitulo prece-
dente in ea parte in cunctis autem fines earum que magis principes ſunt. ſecundam
uero propoſitionē bifariam probat.primo ſic|hec eīm quales diſciplinas in ciuitati-
bus eſſe|& quales quenq; adiſcere.intellige conueniat|& quouſq; ideſt quanto tempo
re ipa diſponit|hoc eſt ordinat.huic alia ſubiūgitur probatio ibi cum dicit|uidemus
eīm honoratiſſimas facultates huic ſub eſſe.ut rem militarem economicam rhetori-

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

cam. his & huiuſmodi ciuilis utitur quas philoſophus hic honoratiſſimas dicit ꝑ con paratione ad queſtuarias. aduertendum ꝙ philoſophus quando dixit hec eīm quales diſciplinas in ciuitatibus eſſe| & quales quemq̃ adiſcere| & quouſq; oportet ipa diſ ponit: non loquitur de ciuitatibus hiſpanie in quibus de iuuenibus nulla eſt ciuilis cura: ſed de his tantum que recte gubernantur. cum eīm ſecūdum philoſophū in pri mo politice puerorum prauitas non paruam rei publice partem corrumpat: nō parua cura publica circa pueros & iu uenes eſſe adibēda.

Cunq; ſcientiis reliquis: quarum eſt in agē do opus utatur: ac preterea leges ferat & quid agere quiſq; a quoue abſtinere debeat ipſa conſtituat eius profecto finis aliarum fines continebit. Itaq; illud utiq; erit ſummum humanum bonum Etſi eīm idem eſt uni & ciuitati maius tamen & perfectius ciuitatis eſſe uidetur in capiendo & in conſeruando amabi le quidem & uni ſoli pulchrius tamen ac diui nius genti ciuitatibuſq; Intentio igitur circa iſta uerſatur ciuilis quedā cōſideratio exiſtēs.

Cunq; ſci entiis reliquis. hic colligēs partes argumentationis: concludit intentum. & primo reſumit qd̕ loco ſecundo arguebatur dicēs & cū ciuilis utatur reliquis ſcientiis quarum opus eſt ideſt cō ſiſtit in agendo| non autem in ſpeculando: ac preterea leges ferat ideſt conſtituat: & quid agere quiſq;| uel a quo abſtinere debeat ipa ciuilis conſtituat ideſt ordinet: eius profecto finis aliarum ſcientiarum fines continebit. & hec eſt rationis concluſio Idem enim dicere eſt huius finis aliarum fines continet| ac ſi dixeris hec de ultimo conſiderat bono quod cetera cō tinet bona. & notandum ꝙ philoſophus non inconſiderate dixerit quarum eſt in agē do opus. ciuilis quidem utitur omnibus ſcientiis praticis| non autem ſpeculatiuis. diſ ponit quoq; & ordinat circa omnes ſcientias. aliter tamen circa praticas | & aliter circa ſpeculatiuas. in praticis eīm actum| & modum agendi quantum ad formam rei facte conſtituit. precepit quidē frenorum factiue non ſolum facere| ſed etiam ꝙ tale frenum faciat. circa ſpeculatiuas quidem actum ſolum| non autem modum agendi inſtituit. itaq; ut libro ſexto planius fiet ciuilis non ſpeculatiuis| ſed ad ſpeculatiuas precepit ſcientias. hoc autem facit ordinem inſtituendo talem quo ciues| aut eorum plures ſapientes efficiantur. Sequitur illa pars. Itaq; illud. in qua oſtendit ꝙ illud bonum de quo ciuilis conſiderat ſit non unius ſed ciuitatis totius bonum. pro cuius intellectu conſiderandum ꝙ ſecundum philoſophū polithicorum ſeptimo| idem ſecundum rationem aut diffinitionem eſt unius hominis & ciuitatis felicitas. ſi quidem inquid unius felicitas: externorum affluentia dicatur: ciuitas diuiciis abundans : felix erit. ſi autem unius proſperitas in potentia ponatur: ea quoq; ciuitas erit proſpera que aliis ciuitatibus dominetur. & ſi unius beatitudo uirtutis operatio dicatur: ciuitates ille erunt beate que ſecundum uirtutem uixerint. differt itaq; unius & ciuitatis bonum tā q̃ pars & totum. ſicut eīm unus ad ciuitatem: ſic & bonum priuatum ad bonum ciuile at per hoc bonum ciuile longe melius erit q̃ bonum unius hominis. etiam ſi utrumq; ſūmum fuerit bonum. itaq; quoniā totius bonum ſine comparatiōe bonum partis excedit erit profecto ciuitatis felicitas multo melior q̃ unius felicitas. hoc igitur habito: patet quid hic philoſophus dixerit. circa quod primo intentum premittens: ait ita ꝙ illud ſcilicet bonum ciuile| de quo ciuilis ſcientia conſiderat erit ſūmum bonū humanum. quaſi dicat bonum unius non poteſt eſſe ſūmum bonum humanum| ſed ciuitatis aut gentis: bonum inter humana bona ſolum habet ꝙ ſit ſūmum. quod ariſtoteles ſic probat| eīm pro quia. ſi pro q̃uis. idem ſecundū rationem ſit bonum uni homini & toti ciuitati: maius tamē ac perfectius uidetur bonum ſūmum ciuitatis q̃ bonū ſūmum unius in capiendo ideſt acquirendo| & in conſeruando. eodēq; modo ſe habet bonum ciuitatis ad bonum gentis ſicut eīm ciuitatis ad unius hominis : ſic & gentis ad ciuitatis bonum ſe habet tanq̃ totum ad partē. totum uero multo melius ē q pars. & hoc eſt quod ait adquirere| aut procurare bonum ſūmum uni ciuitati amabile quidem eſt: pulchrius tamē ac diuinius ideſt deo ſimilius eſt procurare bonū ſūmum genti & ciuitatibus. per gentem uero & ciuitates idem intelligit. eſt eīm gens prouincia plures includens ciuitates. & ex his philoſophus concludit dicens igitur circa iſta ſcilicet bonum ſūmum ciuitatis & gentis uerſatur ideſt negociatur intentio huius ſciētie exiſtens ciuilis quedam conſideratio. hoc eſt de bono ciuili conſiderans. & dixit q̃dam ut eam a legali diſtingueret. ſtat igitur ratio ariſtotelis in hoc| ciuilis ſcientia eſt de bono humano ſupremo & optimo: ſed tale nō eſt unius| ſed ciuitatis aut gentis ut probatum eſt: erit igitur ciuilis ſcientia de bono ciuili quod ciuitatis aut gētis bonū dicitur. itaq; bonum ciuitatis & bonum gentis ariſtoteles bonum ciuile indiſtinte appellat. quod autem dixit pulchrius intellige honeſtius. bona eīm quanto meliora: tanto honeſtiora. ul' dic id ab ariſtotele eſſe dictum per metaphoram. ſicut eīm corpora ſi bene ſint proporcionata| quanto maiora tanto pulchriora: ſic etiā & maiora bona pulchriora dicuntur. at per hoc diuiniora. eſt eīm uſitatum apud ariſtotelem ingentia bona tanq̃ deo ſimilia diuina apellare. que uero inter ea excellentiora ſunt diuiniora dicuntur. tres itaq; ab ariſtotele felicitates hic proponuntur. ſ. unius hominis & ciuitatis ac gentis. inter hec uero tria ingentia bona ſunt duo ultima. at per hoc diuina q̃ſi deo ſimilia. ſed quia ſecundum ſe habet ad primū tanq̃ totum ad partem| tertiū quoq; ad ſecundum & primum: inde eſt ꝙ ſūmum bonum ciuitatis maius ac perfectius ē dictum quā ſūmum bonum unius. duo quidem ultima pulchra| ac diuina cum ſint: ultimum tamen quia ad aliud ſe habet ut totum ad partem: erit utiq; pulchrius ac diuinius. hec ut mihi quidem uidetur fuerit ariſtotelis intentio ꝙ ciuilis ſciētia maxima cum ſit. de bono maximo erit eius conſideratio. tale autem nō unius hominis| ſed ciuitatis aut gentis cum ſit: erit profecto ciuilis conſideratio de ciuitatis| aut gentis ſūmo bono| quod ab ariſtotele indiſtincte bonum ciuile dicitur. ex his alia quedam ſatis utilia intelliguntur. primo quis finis & quid genus huius ſcientie dicatur. eſt quidem finis ipſius bonum ciuile. genus uero ciuilis ſcientia. cui tanq̃ generi ſpecies moralis & legalis ſupponuntur. ſecundo ſequitur illam librorum de moribus diſtintionem puerilē eſſe falſam. aliqui eīm nō ſatis conſiderantes dictum hic ab ariſtotele diſtingunt ethicam apolithica & economica per hoc ꝙ in ethicorū libro de unius bono tractetur| in polithica uero de ciuili| & in economica de bono familie. patet totū hoc falſum eſſe. cum ariſtoteles plane dixerit atq; probauerit uniuerſā ciuilem ſcientiam de bono ciuili tractare. res uero quibus in bonum ciuile peruenimus ſunt diuerſe| & quā plures. de earum autem quibuſdam libro ethicorū| de aliis quidem economicorū & polithicorū libris tractatur. patet etiam tertio ſtultam & ineptam eſſe eorum doctrinam qui dicunt ethicam hominē ordinare in ſe uel ad ſe. ciuilem uero ad proximū theologiam autē ad deum. nequeo ſatis credere ꝙ iſti ariſtotelem unquā uiderint. apte eīm trifariam aberrant. falſum profecto eſt eorum primū dictum. quoniā in ethica non paruus eſt tractatus de iuſtitia ac de amicicia| quarum utraq; ordinat hominē ad proximum. de ciuili quoq; prudentia tanq̃ de principali prudentie parte libro ſexto conſideratur. de his tamē nuſq̃ in polithica a philoſopho doctrina traditur. per quod patet etiam ſecundū eorum dictum eſſe falſum. ſi quidem per ciuilem intelligant uniuerſam ſcientiā que de moribus ac legibus conſiderat: manifeſtū eſt eos ineptire. ſi q̃dē per ciuilē intelligant eā ſolā ſcientiā que de re publica eiuſq; ſpēbus cōſiderat: planū eſt hos hoīes eum librū nunq̃ legiſſe. in eo quidē libro qui grece polithica| uel latine de republica intitulatur: nuſquā ariſtoteles tales uirtutes conſiderauit que hoīem ad proximū ordinarent. tertiū quoq; eorū dictū nō minus| imo magis erroneū eſt. ſi q̃dē per theologiā intelligant ſapientiā: patet ꝙ eius nō eſt hoīem ordinare| ſed potius in ipam uel in eius operationē homo ordinatur. itaq; nō ab ipa| ſed ī ipam homo per ciuilē ſcientiā uel prudentiā ordinatur: ut ethicorū ſexto probatur. ſi uero per theologiā intelligāt eam ſcientiā que hominē ordinat in caritatis| aut gratie operationē: planū eſt hos hoīes philoſophū nō intelligere. ea eīm ſciētia ab ariſtotele ciuilis dicit̃ que conſiderat de ſupremo bono ciuitatis quodcūq; illud ſit. ſiue eīm ſit affluētia externorū bonorū| ſiue ſūma potētia| ſiue uirtutis pratice| aut ſpeculatiue operatio non differt. hec profecto ē doctrina phi ī ſeptimo polithicorū ubi credēs ꝙ ſūmū bonum eſſet opatio uirtutis uacatiue: ciuitatē eā ſolū optime gubernari dixit q̃ ab hoīe ciuili ac legiſlatore in uitā cōtēplatiuā ordiatur| illa itaq; ſcientia praticarū ſuprema q̃ de ciuitatis bono ſupremo cōſiderat a phio dicta ē ciuilis. igit̃ ſi ciuitatē uiuere ſm̄ grām

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

aut charitatē ſit ciuitatis ſuppremū ac bonnm optimū : ea ſcientia qne ciuitatem ī ta
le bonum ordinat hic ab ariſtotele ciuilis appellatur. nec differt hoc/ aut illud eſſe bo
num: dum tamē ſit ſūmum & optimū. patet igitur tria illorum dicta errorem implica
re. ex quibus quarto colligitur ꝙ liber ethicorū & polithicorū nō differunt per fines
tanq̄ ibi de uno/ hic de alio conſideretur: diſtinguntur autē per hoc ꝙ ibi de quibuſdā
hic uero de aliis rebus conſideratur quibus ille ſuppremus finis cōparatur & adquiri
tur. ſimilis huic eſt diſtinctio librorū medecine in quibus de rebus diuerſis tractatur
per quas res peruenitur in ſanitatē que finis eſt in cunctis medecine codicibus. quito
intelligitur ꝙ ſi charitatis operatio bonū ciuile ponatur: charitas ordinabitur ī bonū
ciuile tanq̄ efficiēs/ ciuilis uero ſcia q̄ ab aliis theologia dicitur in eūdem bonū ordi
natur/ nō tanq̄ illud efficiēs ſed
tanq̄ ad illud diſponēs. ſi uero
ciuitatis bonū ſūmum ponatur
ſapientie operatio/ quod ariſto-
teli magis placet: ipa eadem ſa-
pientia ordinabitur in bonū ci
uile tanq̄ efficiens in finē: ciui-
lis uero ſcientia tanq̄ diſponēs.
ſicut eīm medecina nō efficit ſa
nitatē/ ſed ad ſanitatē diſponit:
ſic ciuilis nō efficit bonū ciuile
ſed ad ciuile bonū diſponit. ſex
tum ex hoc ſequitur ꝙ ſicut me
dicina in dignitate & excellen-
tia nō adequatur nature que ſa-
nitatē efficit: ſic & ciuilis ſcien
tia non adequatur illi uirtuti q̄
bonū ciuile efficit/ ſiue talis uir
tus ſit charitas/ ſiue gratia/ ſiue
ſapientia ut placet philoſopho.
ex quo ſeptimo patet q̄lis ſit ci-
uilis ſcientie ad theologiā cōpa
ratio. ſi quidē per theologiā in-
telligas eam ſcientiā que hominē & ciuitatem ordinat in bonum ſupremū: patet theo
logiam & ciuilē nō differre. ſed erit tantūmodo differentia in nomine. itaq; a philoſo
pho ciuilis/ ab aliis theologia appellabitur ea ſciētia que nō efficit/ ſed diſponit ad op
timū. ſi uero per theologiā intelligatur ſapientia: erit utiq; theologia que bonum effi
cit ciuile: tantum excellentior ciuili ſcientia quantū natura efficiens ſanitatem excel
lit medicinā que ad ſanitatem diſponit. ex his octauo ſequitur ꝙ bonum ciuile nō eſt
immediatū obiectum ciuilis ſcientie. illud eīm obiectum potentie ac ſcientie eſt im-
mediatum in quod eius operatio immediate terminatur. ſicut igitur in medicina res
ipē quibus in ſanitatem perueitur ſunt obiectum medicine/ ſanitas uero nō obiectū
ſed finis: ſic & in ciuili ſcientia res quibus bonum ciuile comparatur & adquiritur/ e
runt obiectum ipius ſcientie ciuilis. bonum uero ciuile finis/ & nō obiectum dici ui-
detur. nō igitur per fines codices ciuilis ſcientie differunt/ ſed per hoc ꝙ in eis tracta
tur de rebus diuerſis quibus in finē unū peruenitur. nonū q͛d ex prefactis cognoſcit
eſt cōparatio ciuilis ſcie ad prudētiā. erit itaq; ciuilis ſcia ipius prudētie pars. ſicut eī
ex libro ſexto planū fiet/ oīs habitus intellectiuus qui uitā humanā ad honeſtū finem
dirigit aut prudētia eſt/ aut ſub prudētia cōtinetur. talis uero ciuilis apparet: cū nō in
paruū aut mediocre/ ſed ī maximū bonū uitā dirigat humanā. ſed de his attenus.

N qua dici ad ſufficientiam putandū
erit ſi ſecundum ſubiectam materiam
declaretur. Nam certitudo quidem nō eodem
modo eſt in omnibus querenda quēadmodū
in artificum operibus. Honeſta uero & iuſta
de quibus ciuilis conſiderat tantam uarietatē
& diſcrepantiam habent ut lege duntaxat non
autem natura conſtare uideantur talem quā-
dam & ipſa bona habent uarietatem propterea
ꝙ ſepe ab illis accidunt detrimenta. Iam enim
quidam ob diuicias peribere alii ob fortitudi
nem. Satis ergo fuerit de his & ex his loquen-
tes groſſo modo ac ueluti per figuram uerita-
tem oſtendere: & ſecundum ea qua plurimum
fieri ſolent de huiuſmodi rebus tranſigere.

N qua dici ad ſufficiētiā. hoc eſt tertiū capitulū de modo procedendi huius ſci
entie. de qualitate quoq; auditoris. ſecunda ibi quiſq; bene iudicat. prima duas
habet partes. primo ponit modū tractandi quantū ad doctorem. ſecundo quantum ad
auditorem. ſecunda ibi eodemq; modo. in prima parte procedit ſic/ primo intentū pre
mittens ait/ in qua ciuili ſcientia dicit. i. tractari ad ſufficientiā. i. ſufficienter putan-
dum erit: ſi ſecundū ſubiectā materiā. i. conditionē & qualitatē ſubiecte materie de-
clаretur. i. tractetur. hoc eſt igitur ariſtotelis inſtitutū. quod ſic probat/ nam certitudo
quidē nō eſt perquirēda eodē modo in oībus generibus ſciētiarū. hec ē prima ſue ra-
tionis propoſitio quā immediate probat per ſimile dicēs quēadmodū nec in artificum
operibus nō eodē modo ē ſumēda firmitudo. uariatur eī ſecundū materiā. ut domus
lapidea firmior/ ac durabilior eſt: quā ſi ipa eadē ex terra/ uel lignis fuerit conſtructa.
poſt hec aūt pħus ſumit minorē dicēs/ honeſta uero & iuſta de quibus ciuilis conſide
rat tantā uarietatē & diſcrepantiam habēt ut lege & opinione dūtaxat nō aūt natura
conſtare uideātur aliquibus erronee opinātibus. qui putāt nulla eſſe honeſta & iuſta
ex natura: ſed oīa talia eſſe dūtaxat ex lege uel cōſuetudine. probat idem ariſtotelis in
bonis externis/ & corporis dicēs. ipa externa q̄ uulgo ſola putantur bona habēt quan
dam uariabilitatē talē. i. ſimilē precedēti. propterea ꝙ. i. quia ſepe accidūt detrimenta
ab illis. i. propter illa/ uel illorū ocaſione. iam enī quidā periere interfecti a latroibus
ob diuicias. alii periere ob fortitudinē corporis. cuius occaſione aliqua pericula teme
re aggreſſi ſūt. & ex his pħus cōcludit dicēs ſatis ergo fuerit. i. erit nos loq̄ntes de his
quantū ad principia. & ex his quantū ad concluſiones: groſſo modo ac ueluti per figu
ram. i. exēplum: ueritatē oſtēdere. & ſecundum ea que plurimū. i. pro maiori parte fie
ri ſolent: tranſigere de rebus huiuſmodi. i. talibus que talē ac tantam habēt in ſe uari
etatem & diſcrepantiā. hec eſt igitur ariſtotelis concluſio/ ꝙ de huiuſmodi rebus intē
dit doctrinam tradere plano modo/ ac per exempla. & per talia que ſint uera ſaltē pro
maiori parte. ut ſi dicas in tēperantia peccatum per exceſſum eſt deterius: in liberali-
tate uero & in fortitudine deffectus peior ē quā exceſſus. hec & huiuſmōi uera ſūt ꝑ
maiori parte/ poſſibile tamē eſt pro loco & tempore in aliquo defficere. quod uero di-
cebat honeſta & iuſta pro eodē ſumebat. itaq; iuſta hic dicta ſunt cuiuſcūq; uirtutis
opera. uel dic ꝙ honeſta dixit aliarum uirtutū opera: iuſta uero iuſtitie tantum. quod
etiam dixit uarietatē & diſcrepantiā pro eodem dictnm eſt. uel dic ꝙ uarietas rerum
diuerſitatē notat. diſcrepantia uero earum contrarietatē. quod aperte uidebis: ſi com
pares inuicē locorum diuerſas regiones. tēporum mutationes. hominum etates/ atq;
eorum officia & ſtatus. itaq; eedē res ad diuerſa comparate honeſte ſimul & inhoneſte
inueniētur. iuſte etiam atq; iniuſte. quod autē dixit uideantur de popularibus loquit:
qui ob illam rerum uariabilitatem putant nihil eſſe honeſtum/ nec iuſtum ex natura:
ſed tantum lege & conſuetudine. uolebat itaq; philoſophus dicere ꝙ tanta eſt honeſ-
torum & iuſtorum uarietas: ut inſipiētibus uideantur honeſta & iuſta ex ſola lege cōſ
tantiam habere. ut dicamus talia eſſe iuſta quia lex ea iubet. & ſi contrarium iuberet:
contraria horum que nunc ſunt iuſta eſſent tunc iuſta hec uero iniuſta. hoc tamē nō
eſt uerum. ſunt eīm honeſta & iuſta q̄ plura ex natura ut libro quinto demonſtrabi-
tur. cuiuſmodi ſūt honeſte & iuſte uiuere. contraria horum fugere. tēperate comede
re. liberaliter expendere. & breuiter omnia de quibus in morali ſcientia tractatur. q̄
eīm in legali ex lege/ que uero in morali ex natura uigorem habent. quando uero di-
xit bona: de externis loquitur que ab inſipientibus nonunq̄ mala creduntur. propter
ea ꝙ eorum occaſione mala proueniant. nec tamē ſecundum philoſophie ueritatē ꝓp
ter hoc dicenda ſunt mala. abſolute quidem bona ſunt ut libro quinto oſtenditur. ſi
eīm illorum ratio locū haberet: nihil eēt in uniuerſo bonū: cū nihil ſit tāte bonitatis
cuius occaſione aliquādo malum nō eueniat. at per inde dicitur de robore corporis.
robur eīm corporis/ & cetere nature bona abſolute bona ſūt: licet alicui ſint nociua. ē
q̄dē de huiuſmodi rebus ſicut de cibo ſano q̄ tñ alicui utpote īfirmo nocet. illud q̄dē
de his (ut ī exponēdo litterā tetigimus) de pricipiis ītelligit͛. illud aūt ex his de cōclu
ſioibus. uł dic ꝙ loq͛t de bois uniſr. ſed exēplificat ī extnis. uł dic ut alii ꝙ idē ꝑ utrūq;
pħs ītelligit. addidit tñ ſm ad maiorē primi expōitionē. q͛d uero dicebat groſſo modo
ac ueluti ꝑ figurā: iā dixeramus id ītelligēdū eē mō plano & ꝑ exēpla. hoc a pħo dictū
ē nō tanq̄ ſemp exēplo/ & nuſq̄ demōſtratiōe utat͛: ſed hac rōne id dixerat: quia pluri-
mum exēplis pro demōſtrationibus utitur. dixerat aūt pħus & ſm ea q̄ plurimū fieri
ſolent nō ut negaret ſua precepta demoribus tenere in toto & uniuerſaliter. ſūt eīm
ſue de moribus preceptiones pro maiori parte in toto uere/ atq; in nullo defficientes.
ut eſt illa generalis preceptio ſecūdum rectā rationē uiuere. tēperate comedere. iuſte
ac bene agere. hec & alia q̄ plura ī nullo defficiūr. illud tamē addidit philoſophus ut
ſe/ eiuſq; doctrinam ſaluaret quantum ad eas concluſiones que in aliquo defficiunt. at

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

per hoc ſatis demonſtratur ꝙ doctrina a philoſopho de moribus tradita ſit ſcientia:
circa quod non pauci ambigunt. ad hoc eim ꝙ aliq̄ concluſiones ſint ſcibiles: ſuffi
cit eas plurimum ueritatem dicere. hec namq; eſt preceptio philoſophi i ſexto metha
phiſice ubi ſic inquit. omnis nāq; ſcientia aut eſt eius quod ſemper| aut eius quod ſe
cundum magis. & eim quomodo docebit| aut docebitur niſi ſit tale de quo eſt ſciētia:
oportet eim diffiniri per ſemper| aut per magis de quo eſt ſcientia. hec ille. ubi aperte
patet ꝙ ex intentione philoſophi nō ſolum ille concluſioēs ſunt ſcibiles que ſemper
ſed etiam ille que plurimum ſunt uere. eſt itaq; in ſcientiis ſicut in ſpeciebus uniuer
ſi que ſecundū ariſtotelem octauo methaphiſice ſe habent ut numeri. nō eſt quidem
poſſibile duas ſpecies eſſe equales in eſſentiali perfectione. ſi eim eſſent equales: iam
nō eſſēt diuerſe| ſed una eadēq;
ſi igitur ſi omnes ſcientie eſſēt
equales in certitudine: iam nec
de rebus diuerſis| nec etiam in
ter ſe forent diuerſe. ſi igitur
eſſe debent (ſicut ſunt) diuerſe:
oportet diuerſos habere gradus
in certitudine. & ſi dicatur ꝙ in
locis nō paucis reperitur ab a
riſtotele ſcriptū ſcientiam eſſe
de immobilibus atq; perpetuis.

Eodemq; modo ſingula que de his dicen
tur recipienda ſunt. Nam eius qui eruditus ē
eatenus in uno quoq; genere certitudinem exi
gere quatenus eius rei natura recipit Simile
quippe uidetur a mathematico pſuaſionē reci
pere: & ab oratore demonſtrationē requirere.

eſt dicendum ꝙ cuiuſq; hominis dicta poſteriora corrigunt priora & non contra. ari
ſtoteles uero ut ferunt in ultimis diebus ſue uite methaphiſicam ſcripſerat. propter
quod in methaphiſica ſcripta tenenda ſunt ut pote philoſophi ultima ſententia ibi i
taq; corrigens ante ſcripta: dixit ſcientiam eſſe aut eius quod ſemper| aut quod ſecun
dum magis. aliquis forte diceret ſtare non poſſe ꝙ doctrina de moribus ſit ſcientia.
quia ut libro ſexto demonſtrabitur aliud eſt ſcientia aliud prudentia. ad hoc dic ꝙ ibi
loquitur philoſophus de ſcientia ſpeculatiua. eſt eim apud philoſophū uſitatum ſo
las ſpeculatiuas ſcientias dicere. illas quoq; ſolas ut in prohemiis noſtris dixeramus
ponit philoſophie partes. praticas uero de factibilibus: artes| de agibilibus quidē pru
dentias magis nomiat. uel dic ꝙ prudentie ſunt due partes ſcilicet uniuerſalis & par
ticularis. quātum ad primam partem prudentia eſt ſcientia. quātum uero ad ſecundā
magis experimentū q̄ ſcientia. dicitur. & quoniam prudentia fere tota conſiſtit i par
ticulari| in uniuerſali uero quam modicum: inde eſt ꝙ a ſcientia diſtingui conſueuit.
quod ex libro ſexto manifeſtius fiet. de legali quoq; poſſet hic queri an ſit ſciētia. ad
quod ut mihi quidem uidetur eſt dicendum quod ſcientia dici non debet. cum eim le
ges ciuitatis cuiuſcūq; omnes fere ſint mutabiles: earum cognitio uera erit profecto
opinio uera: ſcientia autem nequaquā. at per inde uidetur mihi dicendum de rhetori
ca| & grāmatica cuiuſcūq; lingue. Sequitur illa pars. Eodemq; modo. in qua oſten
dit modum procedendi huius ſcientie quantum ad auditorem. & primo intentū pre
mittens dicit| & ſingula que dicentur de his. ſ. honeſtis & iuſtis| ac de bonis fortune|
& nature recipienda ſunt ab auditore eodem modo. ſ. groſſo ac ueluti per figuram| &
ſm ea que plurimū fieri ſolent in huiuſmodi rebus| nam in huiuſmodi rebus peccatū
eſſet demonſtrationē requirere. hoc eſt ariſtotelis propoſitū. quod ſic probat| nā eius
qui eruditur eſt. i. ad eum qui eruditur pertinet exigere. i. petere eatenus. i. intantum
certitudinē in unoquoq; genere quatenus. i. quantū recipit. i. patitur natura eius rei
. ſ. de qua tractatur. hoc autē ariſtoteles confirmat exemplo dicens| ſimile quippe uide
tur a mathematico perſuaſionem recipere| & ab oratore demonſtrationē requirere. q̄
ſi dicat tantus error eſt iſte quantus ille. tamē iſte eſt per exceſſum| ille uero p deffectū
in mathematica quidē ſuaſione contentari: eſt minorē certitudinē requirere: q̄ rei na
tura patit: in rhetorica uero demōſtrationē expetere ē ultra rei naturā certitudinē ex
igere. & intelligit ariſtoteles hic p demonſtrationē argumētationē neceſſariā q̄ ex ne
ceſſariis pricipiis cōcluſionē iferat neceſſariā. pſuaſionē uero appellat eā argumētati
onē ueriſſimilē q̄ ex ueriſſimilibus ueriſſimilē ifert cōcluſionē. ois itaq; argumētatio
q̄ uel quātū ad pricipia| uel illationē hēt ueriſſimilitudinē & nō neceſſitatē: a phō hic
rhetorica & nō demōſtratiua itelligit. circa qđ ē aduertēdū ꝙ demōſtrationes potiſſi

me locum habent in generibus rerum immobilium ſecundū eſſe ut in methaphiſica
aut ſecundum diffinitionē. ut in mathematica: in rebus uero mobilibus & preſertim
in his que diffoꝛmiter mouentur: magis perſuaſio quā demonſtratio locum habet. ta
les quidem ſunt res de quibus rhetorica & ciuilis conſiderant. in his tamē gradus ſūt
diuerſi. legalis eim eo ꝙ de particularibus| at per hoc de mobilioribus conſiderat: mi
nus demonſtratione utitur quā moralis. que eaſdem res uniuerſaliori at per hoc cer
tiori modo conſiderat. multo quippe certiores ſunt argumentationes morales quā le
gales. poſſunt eim legales in toto deſſicere: morales uero in parte| ſed i toto eſt impoſ
ſibile. hoc autem tenet per hoc ꝙ leges ciuitatis cuiuſcūq; in toto poſſunt mutari. na

Quiſq; bene iudicat que cognoſcit eorūq;
bonus eſt iudex. Singula igitur is qui i ſingu
lis: ſimpliciter autem is qui in cunctis erudi
tus eſt Ex quo fit ut iuuenis quidem nequaq̄
idoneus auditor ſit ciuilis diſcipline rudis ei
earum rerum que in uita uerſantur. Sermo au
tem ex illis & de illis eſt. Sequax uero ad
huc affectibus exiſtens inaniter et inutiliter
audiet cum finis ſit non cognitio:

turalia uero hoc eſt naturales le
ges in parte| ſed i toto nuſq; mu
tantur. Quiſq; bene iudicat.
hec eſt ſecunda pars principa
lis huius capituli. in qua oſten
dit qualis eē debeat auditor hu
ius ſcientie. & facit tria primo
oſtendit quis ſit inſufficiens au
ditor. ſecundo quis inutilis. ter
tio quis ſit conueniens auditor
Secunda ibi ſequax uero. tertia
ibi qui uero. in parte prima ſic
procedit primo premittēs quod
dam pricipium ait| quiſq; bene
iudicat que cognoſcit| eorumq; bonus eſt iudex. ſingula igitur ideſt ſingulatim & diui
ſim bene iudicat de rebus is ideſt ille qui eruditus eſt in rebus ſingulis: hoc eſt ſingu
latim diſcrete ac diuiſim. ſimpliciter autem ideſt uniuerſaliter ille bene iudicat de re
bus omnibus coniuntim: qui eruditus eſt in cunctis rebus ſimul & coniuntim. diffe
runt itaq; he due propoſitiones ab ariſtotele poſite ſecundum differentiam illorum
nominum ſingula & cuncta. illa eim que diuiſim diſtribuit ſingula: in unum colligit
cuncta. hoc itaq; principio poſito: ariſtoteles concludit id quod in hac parte intendit
dicens| ex quo ſcilicet principio| fit ideſt ſequitur ut iuuenis quidem nequaq̄ ſit idone
us ideſt conueniens auditor ciuilis diſcipline. quod autem ſequatur probat philoſo
phus dicens rudis enim ideſt quia ineſpertus & inſciens earum rerum que in uita ci
uili uerſantur. ſermo autem diſcipline ciuilis ex illis & de illis rebus eſt que i uita ci
uili uerſantur. quod uero dixit ex illis & de illis pro eodem accipit. uel dic ꝙ per unū
concluſiones| per| aliud principia intelligit. ſunt itaq; iuuenes adeo rudes: ut nec res
que in uita uerſantur| nec earum nomina ſatis intelligant. ſiquidem iuueni propona
tur liberalem pauciora pro ſe reſeruare: & hominem prudentem animi perturbatio
nes aut nullas| aut moderatas habere. item ꝙ uiuere ſecundum rationem eſt uirtuo
ſum & honum: ſecundum uero animi perturbationem uicioſum ac malum. hec & hu
iuſmodi iuuenis plurimum nec intelligit| nec uix| credere poteſt. occaſione preceden
tium dubitaret aliquis ſi iuuenes ſecundum philoſophū hic non debent audire ciui
lem diſciplinam: quam igitur audient. ad hoc dicitur ꝙ ſecundum ariſtotelis precep
tionem in octauo polithicorum iuuenes liberi in tribus primis ſeptenis debent da
re operam circa quattuor ſcilicet litteras| ginaſticam| muſicam| pictiuam. per litteras
intelligit artes que in litteris ac ſermone conſiſtunt. cuiuſmodi ſunt grammatica| dia
lectica| rhetorica cui adiungitur poeſia. ginaſtica uero continet curſum| ſaltum| iactū|
luctam. muſica uero tam inſtrumentis quamuoce formatur. cui tanq̄ annexe & neceſ
ſarie adiunguntur arithmetica & geometria. ſub arte uero pingendi & figurarum|
& ſcribendi pericia comprehenditur. hec ſunt igitur in quibus ſi liberi iuuenes fue
rint ſatis exercitati: erunt ſecundum philoſophum felices. non abſolute: ſed ea (qua
poſſunt) felicitate iuuenili. his itaq; adeptis iuuenes natu grandiores circa gran
diores uirtutes operam dare debent. quibus adeptis: proculdubio abſoluta| ac
perfecta felicitate erunt ſumme felices. Sequitur illa pars. Sequax uero. in qua
oſtendit quis ſit inutilis auditor huius ſciētie. & primo philoſophus premittit intētū

Universidad de Salamanca. BGH

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

dicēs ſed ad huc ideſt item homo exiſtens ſequax affectibus ideſt inſeruiens deſideriis
appetitus: inaniter & inutiliter audiet ciuilem diſciplinam. illa quippe inaniter & i
utiliter dicta ſunt per interpretationem. idem enim illa ſignificant. hoc eſt igitur a-
riſtotelis propoſitum quod ſic probat|cum finis huius ſcientie ſit non cognitio uirtu
tum: ſed earum actio. ad quam ille qui affectibus inſeruit nunq̄ perueniet. talem igi-
tur hominem audire ciuilem diſciplinam eſt inane|ac inutile. cum id uanum & inuti
le dicamus quod finem non attingit. conſequenter phus iſtum comparat ad iuuenem
oſtendens ꝙ ſequax affectibus non differat a iuuene in conditione uel diſpoſitione.
uterq̧ eni eſt taliter diſpoſitus ut affectibus inſeruiat. iuuenis tamē hoc habet ex eta
te iuuenili cui proprium eſt af-
fectibus inſeruire. ille uero nō
ex etate|ſed ex cōſuetudine po-
tius habet ꝙ affectibus inſerui
at. hoc eſt igitur quod phus hic
ait|dicens|differt etate quis iu-
uenis ſit an ideſt aut moribus.
quaſi dicat quantum ad hoc qđ
eſt eſſe inutilem auditorem hu-
ius ſcientie nihil differt homi-

ſed actio Nihil autem differt etate quis iuue-
nis ſit an moribus. Non eim in tempore defec
tus ſed in uiuendo & perſequendo ſingula ſe-
cundum animi perturbationem. Nam talib9
quidem inutilis erit iſta cognitio quemad-
modum his qui incontinentes ſunt.

nem eſſe iuuenem eſſe etate uel moribus. itaq̧ ſi an tenetur ibi nō interrogatiue| ſed
diiunctiue. hoc uero phus ſic probat|quia deffectus non eſt ideſt non conſiſtit in tem-
pore: ſed in uiuendo & in perſequendo ſingula ſm animi perturbationem. quaſi di-
cat quando dicimus iuuenes & ſequaces affectibus defficere: per ſi defficere non intē
dimus ſignificare deffectum temporis|in quo tempore ſcimus illos non eſſe ſimiles:
ſed eos potiſſime ſimiles dicimus in uiuendo & perſequendo ſingula ſecundū animi
perturbationem. itaq̧ hoc modo uterq̧ ab utroq̧ nomen recepit. eſt eim uterq̧ iuue-
nis|& uterq̧ ſequax affectibus quantum ad hoc ꝙ uterq̧ uiuit & ſingula perſequitur
ſecundum animi perturbationem. de quibus ariſtoteles quod in principio propoſuit
concludit dicens|talibus quidem igitur inutilis erit iſta cognitio ſcilicet que in ciui-
li ſcia traditur. dictio uero illa namq̧ tenetur hic complectiue| nihilq̧ ad ſententiam
addens. conſequenter phus id quod dixit exemplo illuſtrius faciens: inquit quēadmo
dum his hominibus qui incontinentes ſunt. itaq̧ ſecundum phum hic oms illi ſūt hu
ius ſcientie inutiles auditores: qui ſuas cupiditates rationi non ſubiiciunt. ſiue hoc
proueniat|ex etate iuuenili|ſiue ex uicio|ſiue ex incontinentia: nihil differt. licet eim
in aliquo defficiat: tamen oms iſti regulariter & ut plurimum ſunt inutiles auditores
huius ſcientie. nec ergo ercle intelligo illam ineptam diſtinctionem quorūdam diſtin
guentium hic inter uicioſos & incontinentes: cum phus hic quantum ad hoc quod ē
inutiles eſſe auditores huius ſcientie inter eos non differat. uel dic & forte melius ꝙ
philoſophus non intendit dicere iuuenem eſſe inutilem auditoré huius ſcientie: ſed
ꝙ ſequax affectibus ſit inutilis auditor ſiue ſit iuuenis ſiue alterius etatis. & ex hac
littera phi tria notantur. primo ꝙ iuuenis non ſolum eſt huius ſcientie auditor non
idoneus ut loco primo dicebat: uerūetiam eſt inutilis ut hic aſſerit dicens non differ-
re affectibus ſequacem a iuuene. ſecundo notatur ꝙ hec ſcientia ſit pratica & non ſpe
culatiua. cum eius finis ſit non cognitio|ſed actio. ut enim in noſtris prohemiis tan-
gebamus: ſpeculatiua ſcientia & pratica per hoc differunt: ꝙ illius finis eſt cognitio
que eſt intellectus perfectio: huius uero finis eſt operatio appetitus|uel alicuius alte-
rius potentie operatiue. hoc dico propter artem in factibilibus cuius finis non uide-
tur appetitus operatio: ſed potius illa exterior factio que ad materiam exteriorem ter
minatur. hinc eſt ꝙ philoſophus tertio de anima & ſexto ethicorum intellectum ſpe
culatiuum dixit ſcientificum: praticum uero operatiuum. eſt itaq̧ hec denominatio a
fine. ſcientificus eim dicitur quaſi ſcire ſolū intēdat: operatiuus uero quaſi eius finis
ſit nō cognitio ſed opatio. eodēq̧ modo diſtingūtur re|ac noie illius & iſtius habitus.
itaq̧ ſolus hitus itellectus ſpeculatiui dr̄ ſcia ꝓprie: cū ſcia a ſciēdo uł cognoſcēdo di-
cat̄. hitus uero itellectus pratici ut nup dicebamus: magis ars aut prudētia iure debet
noiari. tertio notatur ꝙ inutiles huius ſcie auditores ſūt nō ſolum uicioſi ex natural

uel conſuetudine: uerūetiam incontinentes. & ut breuiter omnes comprehendam: in
utiles auditores huius ſcientie ſunt quicunq̧ cupiditates ſuas rationi non ſubiciunt.

Qui uero cupiditates ſuas rationi ſubiici-
unt iſta ſcire multum admodum proderit.

Sequitur illa pars. Qui uero.
in qua oſtēdit quis ſit huius ſci
entie auditor cōueniens. & di-
cit qui uero cupiditates ſuas ra
tioni ſubiciūt. i. ſubiecre uolūt
his hominibus ſcire iſta que in hac ſcientia traduntur multum admodum. ideſt ual-
de proderit. & eſt auertendum ꝙ phus hic per cupiditates intelligit affectus quos ani
mi perturbationes ante appellabat. itaq̧ idem ſignificant hec tria|cupitas|animi egri
tudo|affectus· & hec omnia ut in libro ſecundo oſtendemus ſunt in appetitu. occaſio-
ne precedentium aliquibus uidetur ꝙ hec ſcientia ſit aut uana| aut ſaltem nō neceſſa
ria. ſi enim ut inquiunt bonis proponatur: erit ſuperflua. nō enim ipa indigent cum
ſine ipa boni ſint. ſi quidem proponatur malis: erit inutilis. cum mali in eius finem
nunq̄ perueniant. erit igitur uana|aut ſaltem non neceſſaria. cum non ſint plura ho-
minum genera|quibus proponatur. ad hanc queſtionem multi multifariā dicunt. his
tamen ommiſſis que mihi inepte uidentur ſolutiones: aliter dicere conſueui. circa qđ
duo ſunt conſideranda. primo ꝙ legalis & moralis multifariam differunt. & preſer-
tim ut libro decimo demōſtratur differūt per hoc ꝙ legalis habet uim coactiuam|mo
ralis uero non habet uim coactiuam|ſed tātum ſuaſiuam. itaq̧ ſcientia legalis non ſo
lum ſuadet|ſed etiam homines cogit bene|ac uirtuoſe uiuere. ſcientia uero moralis
non cogit: ſed tantum nobis ſuadet bene ac iuſte uiuere. hinc eſt ꝙ illa coactiua| hec
uero ſuaſiua nuncupatur. ſecundo conſiderandum ꝙ ſm philoſophū decimo metha-
phiſice|quod etiam ex ſecundo ethicorum manifeſtius fiet: inter bonum & malum ē
dare medium. itaq̧ ſunt homines qui nec boni ſunt actualiter|nec mali. tales autē ſūt
qui nec uirtuoſo |nec uicioſo habitu ſunt informati. huiuſmodi ſunt iuuenes: natu-
ra ingenui|ac nobiles|qui artibus iuuenilibus de quibus parum ante dicebamus ſatis
docti ac inſtructi erunt. itaq̧ poſtq̄ has artes que eos ad meliora diſponebant relique-
rint: anteq̄ ad uirtutes morales que ſole homines bonos faciunt perueniunt: neq̧ ſūt
mali|nec boni actualiter. ſunt tamen diſpoſiti ut facili ſuaſione ad uirtutes trahātur.
his igitur habitis: ut mihi uidetur facile eſt reſpondere ad illam cauillationem. nos
itaq̧ ſic|dicimus ꝙ ariſtoteles hanc de moribus ſcientiam proponit non prauis homi
nibus|nec eis qui iam in uirtute perfecte ſint conſtituti: ſed illis hominibus eam tan-
tummodo proponit qui ſic diſpoſiti ſunt ut eorum cupiditates facile rationi ſubiici-
ant. hec eſt igitur de qualitate auditoris doctrina hic ab ariſtotele ſemel poſita. & in
capitulo ſequenti|aliiſq̧ locis tam ethicorum q̄ polithicorum frequenter repetita. a-
liqui uero addunt ꝙ hec ſciētia ultra hoc quod diximus erit utilis uirtuoſis homini
bus. non inquiunt ut uirtutes adipiſcantur|ſed ut in adeptis uirtutibus conſeruetur
Sed licet iſtorum dictum modo aliquo ueritatem habeat: tamen nihil facit ad propo-
ſitum. non enim ariſtoteles homines in uirtute perfecta conſtitutos hic uocat auditū
hanc ſcientiam|ſed ut diximus illis tantummodo eam proponit qui ſic ſunt diſpoſiti
ut ſine aliqua uiolentia ſola ſuaſione cupiditates ſuas rationi ſubiiciant. tales autem
ſunt iuuenes: natura ingenui|qui in primis tribus ſepteniis liberorum artibus ſint
ſatis inſtructi. nec eſt omnino ſimile de ſanitate|& uirtute morali. poteſt enim fieri ut
quis medecine ignarus perfectam habeat ſanitatem. nemo tamen poteſt habere perfe
ctam moralem uirtutem niſi fuerit in prudentia inſtructiſſimus|ac ciuili ſcientia do-
ctiſſimus. ſanitas nanq̧ ex natura trahitur|uirtus autem moris non natura| ſed pru-
dentia|ac ciuili ſcientia comparatur & adquiritur. ille igitur ignarus medecine ſani-
tatem habens perfectam audire debet medecinam que ad naturalem ſanitatē tuendā
multum admodū proderit. eēt tamē ridiculum ſiquis hominē doctiſſimū ac in mede-
cina expertiſſimū perſuaderet|ac uocaret auditū medecinā qua ſuam tueretur ſanita
tem. eſſet quippe melius ꝙ hic talis alios doceret|q̄mq̧ ab aliis audiret. erit itaq̧ recte
factum ſiquis eum perſuaſerit ut doceat|nō autem ut doceatur. homo uero perfectam
moralē uirtutē nō poteſt habere ſine perfecta prudentia|que ex ciuili ſcientia| aliiſq̧
multis cōparat̄. qđ libro ſexto melius demonſtrabit̄. hēt itaq̧ oīs uirtuoſus pfectiſſie
ſciētiam qua ſuā tueat̄ uirtutē. talis igit̄ rogādus eſt nō ut eam quā habet ſcientiā au-

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

diat: ſed potius ut nos in ea ſcientia qua ad recte uiuendū indigemus inſtruat ac do-ceat. ſi eim uirtuoſū huius ſcientie conſtituas auditorē: quē dabis ipius doctorē? pro-fecto ſi recte ſentio, neminē. ſi igitur ridiculū eſt perfectū ac doctiſſimū cuiuſq ſcien-tie preceptorē in eius auditorē cõuertere: erit quippe diriſio nõ parua uirtuoſū ſciē-tie ciuilis auditorem coſtituere ut ab alio male capiat que ipe melius ſentit| atqꝫ ſapit

Ac de auditore qdē & quēadmodū accipiē-dū ſit: & qd ꝓpõam⁹ hec ꝑfatos eſſe ſufficiat.

Voniam uero ut prediximus omnis cognitio atqꝫ electio bonū quoddam affectat. uideam⁹ quid eſt id quod ciuilem di-cimus affectare & quod oium agibilium ſup-premum eſt bonum. Nomine quidem om-nes fere conſentiunt felicitatem eim, uulgus ſimul eruditiqꝫ appellãt. Sed & bene uiuere & bene agere pro eodē accipiunt: & felicem eſſe.

ſed de his attenus. Sequitur illa pars. Ac de auditore quidē. in qua ariſtoteles ultimo epilogat in ſūma ea que in toto fere pro logo dixerat. nõ tamē eo ordine epilogat quo ab eo dicta fuerãt ſed primo id reſumitur quod ul timo dictum erat. id uero quod loco primo tractabatur hic lo-co poſtremo reſumitur. quod autem ibi ſecundū obtinebat lo cum: hic eūdem etiam retinet. dicit ergo| & de auditore quidē hoc eſt de huius ſcientie audito ris qualitate. & queadmodū ab eo qui eruditur ſit recipiēdum preceptiones que ab huius ſcientie preceptore traduntur. & quid proponamus ideſt de quo in hac ſcientia tractare intendamus ſufficiat nos hec ante dicta eſſe prefatos ideſt preloquutos. ex hoc uerbo apparet ꝙ totum hoc quod preceſſit ariſtoteles premi ſerat ut pote in ethicorū libros prefatione. quod autē in epilogo loco ultimo poſuit fuerat tractatum ab ea parte quiſqꝫ bene iudicat uſqꝫ ad hanc partem que prologi eſt ultima. ſecunda uero expedita fuerat a principio capituli ſecundi uſqꝫ ad illam quiſqꝫ bene. tertia quidē tractabatur a principio libri in primo & ſecundo capitulo uſqꝫ ad principium tertii capituli. in quibus demonſtratum eſt qd tandē hec ſcīa intenderet.

Voniam uero ut prediximus. ſm ordinē a nobis prius inſtitutum hic incipit ſe cundus tractatus. qui eſt de quiditate| ſeu diffinitione felicitatis. & cõtinet ſex capitula in primis quattuor determinat phus de felicitate ſecundū aliorū opiniones in duobus uero ultimis. ſ. quinto & ſeexo determiãbit de felicitate ſm propriā opio-nem. ſecundū ibi ſed nos redeamus. tertium ibi his igitur õmiſſis. quartum ibi rur-ſus uero. quītum ibi enſuero felicitatem. ſextum ibi ſcrutandū eſt. i capitulo primo narrantur opiniones aliorum de felicitate| & oſtendit qualiter de eis ſit conſiderãdū. ſecūda ibi cũctas igit. & ī pria pte prio intētū ꝑmittit ſecūdo ꝓſequit ſecūda ibi noīe quidē. dicit ergo| quoniã uero oīs cognitio. i. cognitiuus habitus| atqꝫ electio bonum quoddam affectant ideſt in bonum quoddam referuntur ut prius diximus in ea ſci-licet prima libri parte oīs ars| oīſqꝫ doctrina: quoniã in quã ita eſt uideamus quid ē id & quid oīm agibiliū ſupremū eſt bonum. quod bonum ciuilē dicimus affectare. ideſt de quo bono ciuilem ſcientiã dicimus tractare. eſt itaqꝫ ariſtotelis intentio oſtendere quid ſit illud ſūmum bonum: de quo ſupra in prefatione tria dixerat. primo omēs ar-tes| doctrinas| actus| & electiones referri| aut ordinari in ipm. ſecūdo in principio ca-pituli ſecundi demonſtrauit ꝙ illud bonum eſſet oium agibilium ſupremū: i eodem quoqꝫ capitulo demonſtrauit ciuilē ſcientiã de hoc ſūmo bono conſiderare. hec igitur tria ariſtoteles de ſummo bono hac de cauſa primo propoſuit: & hec iterum ea reſu-mit: ut oſtenderet de tali bono non ſine cauſa ſumopere conſiderandum| ac tractan-dum. hec uero tria non eo ordine quo prius ſunt tractata: hic reſumuntur| ſed terti-um parentheſim faciens poſuit inter primum & ſecundum. ex hac philoſophi ſentē-tia ſatis ut prius dicebamus plane intelligitur ꝙ in ea parte omnis ars omniſqꝫ doc-trina non loquebatur de bono uniuerſi quod eſt deus ut aliqui putauerant. illud qui-dem ibi propoſuit quod hic proſequitur. hic uero id proſequitur quod ab homine a-gi & poſſideri queat. Sequit illa pars. Noīe quidē. hic ꝓſeqt ꝓpoſitū & prio tãgit id ī quo oēs cõueniūt. ſecūdo id ī quo dſnt. ſecūda ibi, qd uero ipa. dicit igit oēs fere hoēs tã ſapiētes q̃ inſipiētes q de bono ſūmo loquūtur cõueniūt qdē ī noīe. qa uulgus. i. uul

gares inſiptētes & erudite ſapiētes ſimul. i. ſimiliter appellãt. i. nominant ipm ſūmū bonum felicitatē. & pro eodem accipiunt bene uiuere & bene agere| ac eſſe felicem. itaqꝫ ipm ſūmum bonum appellant oms felicitatem. hoiem uero qui illud poſſidet bo num dicunt bene uiuere & bene agere| ac eſſe felicem. hec eim tria apud uniuerſos idem ſignificant. & cum dixit phus ſed et: ſi ſed cõplectiue| aut replectiue tenetur. ni hil eim ad ſententiã addit| nihilqꝫ ſentētie detrahitur: ſi illud ſed auferatur. et quãdo phus dicit oms cõuenire in nomine: intellige de hominibus eiuſdē lingue. quoniam gentes diuerſarū linguarū diuerſis noibus appellabūt ſūmū bonū. uel dic ꝙ illa noia erunt in uoce diuerſa in re uero ſignificata idem erunt nomen. oms quidem intelli-

Quid uero ipa felicitas ſit: de eo ſane inter ſe diſcrepant nec idem uulgus ſapienteſqꝫ tra-didere. Nam alii quidam ex his que clara & manifeſta ſunt: ut uoluptatem aut diuicias aut honorem alii item aliud. Nõnunq̃ etiã unus & idem diuerſa. Egrotans eim ſanitatem pauper diuicias ignorantie ſue conſcii eos qui magnum aliquid & ſupra ſe dicunt admiran-tur quidam uero & preter hec bona aliud qui-dam ipſum per ſe eſſe putant quod cauſa ſit omnibus his cur bona exiſtant.

gent eã rem que ſūme bona eſt. Sequitur illa pars. Quid ue-ro ipa. in qua oſtēdit in quo dif ferant loquentes de felicitate. & tangit tres diuerſitates ſecun da ibi alii itē tertia ibi nõnūq̃. in prima ſic procedit primo tan git id in quo oms diſcrepant di cens| quid uero. i. que res deter-minate & in ſpecie ſit ipa felici tas: de eo ſane iter ſe diſcrepãt qua ſidicat iſtud eſt in quo omēs diſcrepant. ſ. que ſit ea res ī qua conſiſtat felicitas ac ſūme bonū nec idem ideſt eãdem rem deter minate tradidere ſapientes & uulgus. Nam alii quidem. ſ. uul gares tradidere felicitatē eſſe ex his rebus que ſunt clara & magnifeſta ſenſui: ut uo-luptatem| aut diuicias| aut honorem. Sequitur illa pars in qua ponit ſecundã diuerſi-tatem que penes uulgares attenditur & hec tangitur ibi. Nam alii quidã ex his que clara dicit ergo philoſophus item. i. etiam alii. i. uulgares aliud tradidere. hoc eſt uul gares diuerſi diuerſa tradidere eſſe felicitatē. quaſi dicat nõ ſolum uulgares felicita-tem tradiderūt eſſe aliud q̃ ſapientes: uerūetiã ipimet uulgagares inter ſe diſcrepãt. itaqꝫ oms uulgares in hoc cõueniunt ꝙ felicitatē putãt eſſe aliquod bonū ſenſibile qd oibus eſt claru & manifeſtū: inter ſe tamē differūt qm eorū aliqui id bonū putãt eſſe uoluptatē. ut intēperati. alii diuicias ut auari. alii honorē ut ambicioſi. in his itaqꝫ tri bus bonis diſtribuit oīs de felicitare uulgaris opīo. quid uero ſapiētes circa hoc ſenſe re ultimo loco ponet phus. Sequit illa ps. Nõnunq̃ etiã. in qua ponit tertiã diuerſi tatē q̃ ſumit reſpectu eiuſdē hoīs ſm diuerſas diſpoſitioēs. dicit igit ꝙ aliquãdo etiã unus & idē homo diuerſã putat eſſe felicitatē. egrotãs eim ſanitate putat eſſe felicita tē ac ſūme bonū. ipe idē pauper. i. in paupertate exiſtes diuicias putat eſſe felicitatem hoies uero ſue ignorãtie conſcii. i. ignorantiã ꝓpriã cognoſcētes eos tanq̃ felices ad mirãtur qui dicut magnū aliquid & ſupra ſe. i. ultra ſuorū intellectū. itaqꝫ ignorãtes ſuã cognoſcētes ignorantiã: ſapiētes| aut eos quos ſapiētes credūt putant eſſe felices| atqꝫ ueneratione ſimul & admiratiōe dignos. cauſa uero iſtius ultime differētie illud quia finis ultimi eſt conditio ꝙ ſit maxime deſideratus. ac inde natum eſt ut id quod maxime deſideratur ſūmum bonum eſſe credatur. indigentia uero cuiuſqꝫ rei auget eius deſiderium. atqꝫ quanto indigētia maior eſt: tanto eius deſiderium magis creſcit. & oīa quidem hec pertinēt ad uulgarē opīonem. preter uulgares uero ſunt ſapientes quidam. ſ. platonici que preter hec bona ſenſibilia putant aliud quidam eſſe per ſe ip ſum ideſt ſeparatū diſcretum| atqꝫ diuiſum quod ſit cauſa oibus his ſenſibilibus bonis cur ideſt propter quã cauſam oīa hec prefacta bona exiſtant. itaqꝫ platonici ſicut in ce teris rebus: ſic ut ariſtoteles reffert in bonis ponebant bonum unum a ſenſibilibus ſe paratum. quod bonum per ſe bonum erat| aliiſqꝫ cauſa cur bona exiſterent. non enim concedebant platonici ꝙ hec alia eſſent bona: ſed quod eſſent bona per participatio-nē. Et pro littere intellectu eſt aduertendū ꝙ illud pronomē ipm tenet hic diſcretiue itaqꝫ ſi ipm ſignificat illud bonū eſſe ab aliis bonis diſcretū. i. diuiſū atqꝫ ſeparatum.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Itē illa dictio cur nō teneť hic interrogatiue| ſed relatiue.refert eīm illā dictionē cau
ſa.itaqꝫ idem eſt dicere cur bona exiſtāt ac ſi dixeris propter quā cauſā bona exiſtant.

Cūctas igitur opinioēs ſcrutari ſupuacane
um forſā eſſet Sufficiet aūt ſi illas q̄ apparen-
tes ſūt aut rationē aliquam habere uideantur.

Nec uero nos lateat differre eos ſermones
qui a principiis ſunt & eos qui ad principia
Recte eīm Plato dubitauit queſiuitqꝫ utrum
a principiis uia ſit an ad principia quēadmo-
dum ī ſtadiis ab his qui premia ponūt ad finē
uel contra incipiendum quidem a notis eſt.
Sed hec bifariam. Alia eīm nobis nota ſunt:
alia ſimpliciter. Nos fortaſſe ab his que no-
bis nota ſunt incipere debemus.

Cunctas igiť opiniones hec ē
ſecūda ps pricipalis iſtius capl'i
ī q̄ ponit modū ſcrutādi prefac
tas opiōes. & hec tres cōtinet
ꝑticulas.primo oñdit de qbus o
portet inqrere & de qbus nō.ſe
cūdo oñdit quo ordie ſit cōſide=
rādū de huiuſmodi opionibus.
tertio q̄l'r eē debet diſpoſitus q
talia audire debet. ſcd'a ibi nec
uero tertia itaqꝫ bene.dicit prio
cūctas igiť opiones ſcrutari for
ſā eſſet ſupuacaneū.i.ſupfluum
ualde & ſane.ſufficiet āt ſi ſcru
temur illas opiones q̄ apparētes
ſūt.i.aliquā ueritatis apparētiā
hñt:aut rōnem aliquā hēre ui=
deātur.ē itaqꝫ hoīs ſapiētis| atqꝫ
prudētis eas opiones ſcrutari q̄ ueritatis aliq̄m hñt apparētiā| aut rōnem.q̄ uero tales
nō ſūt nec reſpicit| nec dignať reſpicere.illas igiť de felicitate opiones ariſtoteles hic
ꝓſeq̄tur q̄ ueritatis ſaltē apparētiā| aut rōnem aliquā hēre uideantur.& cū dixit phus
q̄ apparētes ſūt| aut rōnem aliquā hēre uideātur: ꝑ opiones apparētes intelligit eas q̄
rōnem nullā hñt| aliqbus tamē hoībus apparēt uere.ꝑ alias uero intelligit eas q̄ uere
nō apparēt| hñt tamē aliquā ueritatis rōnem ſaltē apparentē.uel dic & melius ꝙ phus
idē intelligit ꝑ utrūqꝫ.idē eī eſt opinionē eſſe apparentē| ac ſi dixeris ueritatis hēre ali
quā ſaltem apparentem rationē.Sequitur illa pars. Nec uero nos lateat.in qua oſtē
dit quo ordine ſit hic cōſiderandū de huiuſmōi opionibus| ac ſimpl'r in tota materia
morali.pro cuius intellectu cōſiderandū ꝙ ſm phum in locis pl'ibus preſertim libro
poſteriorū demōſtratio bifariā diſtinguitur.eſt eīm quedā demōſtratio procedēs a pri
oribus ad poſteriora.ſ.a cauſis ad effectus.& hec merito a phō dicta eſt demonſtratio
ꝓpter quid.altera uero ē demōſtratio q̄ procedit a poſterioribus ad priora.ſ.ab effec=
tibus ad cauſas.& hec a phō appellari cōſueuit demōſtratio quia.ſic dicta:qm̄ hñs ta=
lem demōſtrationē nō cognoſcit ꝓpter quid ita iſt:ſed tantū uidet qa ita eſt.i.ꝙ ita ē.
itaqꝫ illa dictio quia ſumitur ibi a phō pro hac cōiunctiōe ꝙ.eſt etiam ſecūdo hic con
ſiderandū| ꝙ entia ſe hñt trifariā.ſūt eīm aliqua in ſe & ſimpl'r magis nota| nobis ue=
ro minus nota.huiuſcemodi ſūt prima entia uniuerſi a materia ſeparata:& uniuerſa=
liter cauſe rerū tam naturaliū quā moraliū.alia uero ſūt entia minoris entitatis| at ꝑ
hoc in ſe & ſimpliciter minus nota| nobis tamē ſunt magis nota.huiuſmodi ſunt effe
ctus & opationes tam naturaliū quā moraliū.hec eīm ſenſui ac humano intelloctui
magis ſunt ꝓporcionata.alia uero ſunt que eadem in ſe & etiā nobis ſunt notiora.ta
lia uidemus entia mathematica.oīs quippe demōſtratio atqꝫ doctrina ſm ariſtotelis ꝑ
ceptionē procedere debet a nobis notioribus.hinc eſt ꝙ in phiſica & morali argumē=
tationes plurimū ſūt demōſtratioēs quia. q̄ pauciſſime uero propter quid.im mathe=
matica aūt quā plures demōſtratioēs ꝓpter quid inueniūtur.his hitis: patet qd phus
hic ſibi uelit cum ait| nec uero nos lateat eos ſermones.i.argumētatioēs| uel demōſtra
tiones qui.ideſt q̄ ſunt a principiis intellige ad principiata & eos ideſt eas que ſūt ad
principia| intellige a principiatis differre ideſt differētiā| ac diuerſitatē inter ſe habe=
re quod ariſtoteles ſic probat| recte eīm plato dubitauit & queſiuit utrū in ſcientia at
qꝫ doctrina ſit uia ideſt proceſſus a principiis intellige ad principiata| an ideſt uel ad
principia intellige a principiatis.& ponit exemplū dicēs quēadmodū in ſtadio intelli
ge eſſe poteſt curſus ab his hominibus qui premia ponūt ad finē ſtadii.uel econtra.ſ.
a fine ſtadii ad eius principiū ubi ſūt illi qui premia ponunt.intellige ita ac ſimiliter
eſt in ſermonibus demōſtratiuis.ſūt eīm alii aprincipiis. & tales ſūt demōſtrationes
propter quid.alii uero ſūt ad principia.& hic ſunt demōſtratioēs quia.& ī omī quidē

doctrina eſt incipiendū.i.procedendū a notis.ꝑ innota eīm nulla preceptio| nullaqꝫ
doctrina tradi poſſet.ſed hec.ſ.nota bifariā ſūt.alia eīm nobis nota ſūt| alia ſimplici=
ter.i.in ſe & abſolute:nulli intellectui cōparata.nos fortaſſe ab his q̄ nobis nota ſūt
incipere debemus.itaqꝫ tam hic cōſiderādo aliorū de felicitate opiones:quā ubiqꝫ pro
cedendū eſt a notioribus nobis ad ea q̄ nobis ſūt minus nota.& hoc eſt qđ phus hic ī=
tēdebat.& poſuit ibi illā dictionē fortaſſe ut teneret modū ſapiētis cuius eſt in rebus
dubie loqui.ſm eīm ipm̄ in ſecūdo ſue rhetorice hec eſt una differētia inter antiquio
res ſapiētes & iuniores inſipiētes.oīa hec ſūt hic deducta ab ariſtotele occaſione opio
num de felicitate quas hic pertractare intēdit.plato quidē felicitatē poſuit ī re nobis
inota| alii uero oēs in re aperta| nobiſqꝫ manifeſta.hec igitur introducta ſūt a phō ut
appareat ꝙ primo pertractāde ſūt opiniones ille q̄ in re nobis manifeſta felicitatē po
ſuere| poſtremo uero loco conſi
derāda ſit opio platonica.

Itaqꝫ bene inſtitutū moribꝰ eē oportet eū q
de honeſtate & iuſtitia & ōni ciuili rōne ſuffi-
ciēter ſit auditurꝰ.Nā pricipiū ē qa & ſi hoc
ſufficiēter cōſtat nihil opꝰ erit ꝓpter qd. ſed
q ita iſtitutꝰ ē:aut iā hēt pricipia aut certe fa-
ciliter capiet cui uero neutrū iſtorū adſit is au
diat Heſiodū optimꝰ ille qdē q ꝑ ſe oīa noſcēs
ꝑceptor ſuꝰ ipē ſibi meliora ꝑegit. Ille bonus
rurſū monitꝰ q recta ſeq̄ť q nec ipē uidet neqꝫ
credit recta monēti. Hic nulla in ꝑte utilis ē.

Sequi
tur illa pars. Itaqꝫ bene. ī qua
oſtēdit qualiter eſſe debet diſpo
ſitus qui talia audire debet.pro
cuius itellectu cōſiderātur duo
primo ꝙ in ſciētiis opatiuis cu
iuſmodi eſt quā premanibus ha
bemus| ſiquis habeat principiū
quia.i.cognouerit ꝙ ſic eſt nō ē
neceſſe ad operādū habere prin
cipiū ꝓpter quid. hoc eſt cauſā
ſcire propter quā ſic eſt.ſi eī cog
nouerit ꝙ talis herba colerā e=
uacuat:poterit colerā euacuare:
etiā ſi nō cognouerit ꝓpter qd
illa herba talē hebeat effectū.in hac itaqꝫ ſciētia de moribus ſi quis pricipia qa habue
rit:poterit uirtuoſe opari etiā ſi cauſā ignoret.ut ſi cognouerit ꝙ tales opationes ho=
minē faciūt tēperatū:poterit ille tēperate opari:etiā ſi ignoret cauſā ꝓpter quā ille o=
perationes hoīem tēperatū faciāt.ſecūdo eſt hic reſumēdum id ꝙ nuper de auditore
diſſerebamus.illi itaqꝫ iuuenes natura ingenui| ac liberorū artibus ſatis inſtructi hu=
ius ſciētie pricipia quia:aut iam habēt:aut ea facile ex preceptore cōprehēdere poſſūt
His igitur notatis:patet quid littera dicat.q̄ ſic incipit| itaqꝫ oportet eſſe bene inſtitu
tū moribus:hoc eſt natura & exercicio bene diſpoſitū ad mores eū hoīem:qui ſit audi
turus ſufficiēter.i.cōuenientēr de honeſtate & iuſtitia & omni ciuili ratione:hoc ē de
rebus honeſtis & iuſtis & ceteris de quibus in hac ciuili ſcientia tractatur. cuius rati
onem phus aſſignat dicēs nā eſſe bene inſtitutū moribus ē in hac ſciētia principiū qa
quaſi dicat ille homo qui natura & cōueniēti exercicio bene diſpoſitus ē ad mores fa=
cile cōprehēdit quia.i.ꝙ ita res ſe habēt:ſicut in ciuili ſciētia traditur. & tamē ſi hoc
.ſ.principiū quia cōſtet ſufficiēter hoc eſt perfecte intelligatur:nihil opus erit ꝓpter
quid.quaſi dicat nō erit neceſſariū hēre pricipiū ꝓpter quid.qđ pricipiū eſt rei cauſā
cognoſcere.ſed ille qui ita.ſ.bene ē inſtitutus.i.diſpoſitus ad mores| aut iam hēt pri=
cipia.ſ.quia:aut capiet recte faciliter.intellige a preceptore.itaqꝫ ille q natura & arte
eſt bñ diſpoſitus ad mores| aut q ꝑ ſeipm̄ poterit hēre ciuilē ſciētiā: aut facile ab alio
eam habebit.cui uero neutrū iſtorū.i.iſtarū duarū cōditionū aſſit.i.exiſtat:is.i.ille ta
lis:audiat eſiodū poetā ſic dicentē.optimus ille quidē eſt qui oīa noſcēs per ſeſe.i. ꝑ
ſemetipm̄ preceptor ſuus.i.ſuimet peregit.i.perfecte egit meliora. ītellige oīa prio=
ra q̄ in eo preexiſterāt ipm̄ ad meliora diſponēdo.rurſū ait eſiodus:ille bonus ē q mo
nitus ab alio.ſ.ſequetur recta.qui nec ipē adde per ſeipm̄ uidet.i. ītelligit.nec credit
recta monēti:hic.i.talis nulla ī parte utilis eſt.Hec uero introducta ſūt hic ab ariſto=
tele occaſiōe opionū de quibus ī ſequēti capl'o tractare incipit. cupiebat itaqꝫ phus ta
les harū opionū eē auditores.q̄les eē uoluit totius ſcīe ciuilis.& hoc ut recte iudicare
poſſēt an ab aliis de felicitate tradita uera eſſēt| an potius illa q̄ ipē docuerit. & quod
phus ī littera dicebat de honeſtate & iuſtitia dictū intellige ꝑ eodē.iuſtū eī & iuſtitia
noīa ſūt ſatis uſitata pro oī honeſto atqꝫ honeſtate.aut ſi magis placet poteſt dici ꝙ ꝑ

b

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

iuſtitiā ītelligit legalia[per honeſtatē uero cetera alia uirtuoſa. & ꝑ ciuilē quidē rōnē intelligit alia de qbus ī hac ſcia tractaṫ: ut ē amicicia uoluptas cōtinētia & huiuſmōi. ſub his quoq; eorū oppoſita cōphēdēda uideṫ. itē pōderādū ē illud uerbū monitus illud etiā monēti. nō eī dixit doctus aut docēti: eo ꝙ ciuilis ſcia potius monere aut ſuadere dṙ q̄ docere. nō ē eī hec ſcia doctrinalꝭ ut ex dictis modo aliquo iā patet[& ex libro ſexto appertius uidebitur.

Ed redeam⁹ unde digreſſi ſum⁹ bonū & felicitatē nō abſq; rōne: ex modo uiuēdi exiſtimare uidētur. Nam uulgus quidem atq; honeroſiſſimi uoluptatem. Quapropter & ipi uitam adamant uoluptuoſam.

Ed nos redeamus unde digreſſi. hoc ē ſecūdū caplm huius ſecūdi tratatus. ī quo phs pſeqṫ opiones ponētiū felicitatē cōſiſtere ī aliquo bono manifeſto ptinente ad uitā hūanā. & diuidiṫ ī ſex ptes. ī pria dicit redeūdū eſſe ad ꝓpoſitū[a quo digreſſionē fecerat. poit etiā unū beñ ac uere dictū ī quo oēs couenīūt opiones de qbus hic cōſiderat. ſecūdo ibi nā uulgus qdē ponit & impbat opionē ponētiū felicitatē ī uoluptate. tertio ibi elegātes aūt ponit & impbat opionē ponētē felicitatē ī honore. q̄rto ibi atq; eā fortaſſe. poit atq; ī pbat opionē ponētē felicitatē ī uirtute. qnto ibi tertia ē cōtēplatia. facit mentionē de uita cōtēplatia. ſexto ibi peccuniis uero impbat opionē ponnetē felicitatē ī pecuniis. pro intellectu pric ptis ītelligenda ſūt duo. prio ꝙ ab ea pte cūctas igiṫ uſq; ad hāc digreſſus ē ariſtoteles a ꝓpoſito. cū eī aliorū opiones de felicitate cōſiderare incepat: interpoſuit modū cōſiderādi de talibus. hec itaq; ps niſi fuiſſet digreſſio: cōtinue eēt ponēda poſt illā pticulā qꝺ cauſa ſit oībus his cur bona exiſtāt. itaq; ubi poniṫ cūctas igṙ deberet poni bonū & felicitatē nō abſq; rōne exiſtimare uideṅṫ. ſecūdo notādū ꝙ oēs opiones q̄s hic phs impbat couenīūt ī hoc ꝙ felicitatē ponūt ī aliquo bono ad uitam humanā ptinēte. & hoc a pho tanq̄ rationabilṙ ac uere dictū apbaṫ. hoc eī modo finis & ea q̄ ad finē ordianṫ erūt ꝓportōnata. itaq; ſicut agibilia ī finē ordīata: ſic etiā & ipſe finis erit de rebus hūanis. tū etiā qa ut iā patebit felicitas ē agibiliū ultimū qꝺ ab hoīe agi & poſſideri queat. his hitis patet qd hec pria ps dicere uelit[cū dicit ſed nos redeamus unde digreſſi ſumus. i. ad eā ptem ulꝭ locū a quo diſceſſimus. itaq; illa dictio unde a pho hic nō poniṫ introgatie: ſed relatie ulꝭ infinite. hoc hito: poit phs illud dictū cōmune cūctis opionibus[dicēs oēs iſti de quorū opionibus hic ſcrutari ītēdimus nō abſq; rōne. i. nō irrationabilṙ uideṅṫ exiſtimare bonū & pro. i. felicitatē ex modo uiuēdi. i. de numero eorū q̄ ad uitā hūanā ptinent. hoc ē itaq; ī quo oēs iſti uere ac melius q̄m plato dixere. cuius rei cauſa ut iā diximus bifariā eſt. pria qa finis & ea q̄ ſūt ad finē eſſe debēt ꝓportionata. itaq; ſi ea q̄ ſūt ad finē hūana ſūt: & finis quoq; eſſe debet de rebus hūanis. alia aūt & uerior aſſignaṫ cauſa[qa finis ultimus eſſe debet talꝭ q ab hoīe agi & poſſideri q̄at. qꝺ uero phs dixit bonū & felicitatem: ꝑ eodem dixit. itaq; illa cōiunctio & nō copulatie[ſed expoſitiue hic a pho poniṫ. Sequiṫ illa ps. Nā uulgus. ī q̄ phs ponit & impbat opionem ponētiū felicitatem ī uoluptate. ſecūda ibi uulgus igiṫ. in pte pria duo facit. prio poit hāc opionem. ſecūdo ex īcidenti diſtīguit tres uitas. ſecūda ibi tres eni. & dicit uulgus qdem. i. uulgares hoīes atq; oneroſiſſimi hoc eſt ad onera portāda aptiſſimi[uoluptatem[intellige eſſe putāt felicitatem. q̄ꝓpter et ipi uoluptuoſā uitā adamāt. i. maxīe amāt. itelligenda ſūt hic tria. prio ꝙ illa dictō nā nō teneṫ hic cauſalṙ[ſed cōplectīe. nihil eim ad ſententiā addit. nihilq; etiā ſubtracta ſnīe detrahit. illa quoq; cōiunctio & q̄ poniṫ poſt li quaꝓpṫ repletie teneri uideṫ. ſecūdo ītelligendū eſt hic ꝙ aliq ꝑ oneroſiſſimos hoīes quos antiq̄ traditio dixit grauiſſimos dicūt phm ītellegiſſe uiros graues ſapia & uirtute. cuiuſmodi fuere eudoxus[et ariſtipus[ſuiq; fautores. alii uero dicūt illud ītelligi de epicucureis: qui ꝓpter ſciam a ut uirtutes graues dici poterāt. mihi qdem uideṫ ꝙ ariſtoteles cū dixit uulgus qdem atq; oneroſiſſimi: idem ꝑ utrūq; intellexerit. ita ut oneroſiſſimi dicātur uulgares corpore grādiſſimi[ad onera portāda[aliaq; uilia exercenda aptiſſimi: ingenio uero & intellectu minimi[ac infra hoīes infimi. uel ſi magis placet dic nomen illud deriuatum eſſe ab onos qꝺ grece aſinū ſignificat. ut ſint dicti oneroſiſſimi q̄ſi aſiniſſimi[aut uerbo nō ficto beſtialiſſimi: quos ariſtoteles ī polithica nō magis ponit ptes ciuitatis q̄m

boues equos aut aſinos. nō enī aliter q̄m beſtie ciuitati deſeruiūt. hi ſūt quos natura diſpoſuit nō ut ciuilia ſed queſtuaria ac uilia exercerēt. tales quippe ſūt de quibus nuper dicebamus nulla ī parte utiles eē philoſophie auditores. ſicut eī natura: ſic etiā & phia eos tanq̄ ineptos ac corpore & aīo male cōpoſitos ab eius auditorio lōge ꝓpellit tertio uero cōſiderandū ꝙ bene ac ꝓprie dictū eſt adamāt inepte uero in antiqua traductione poſitū eſt diligūt. bifariā enī differūt amare & diligere. quoniā quod diligiṫ eſt bonū: quod uero amatur malū. itē diligere eſt remiſſe amare uero intēſe. qui uero felicitatē ponūt in corporis uoluptate beſtiali ac probroſa. malū ſimul & intēſe amāt

Tres enim. in qua phs ex incidenti diſtinguit uitas. dicens tres uite ſunt maxime precipue. ſ. illa uoluptuoſa quā nūc diximus item ciuilis uita tertia eſt contēplatiua.

Tres enī ſūt uite maxime precipue. illa q̄m nūc dicim⁹. Itē ciuilis tertia cōtēplatia. Vulgus igiṫ oīno ſeruile uidetur uitā pecorū deligēdo: Suſtentātur aūt ob id qꝺ pleriq; ī poteſtatib⁹ cōſtituti iſtar. Sardanapali uitā agūt

intelligēda ſūt hic tria primū ē ꝙ ſicut īfra libro nono dicetur id ad quod unuſque maxīe afficitur putat eſſe uitā ſuā. ut phs philoſophari uenator uenari & ſic de aliis. ad finē uero maxime afficitur homo: inde eſt ꝙ ꝑ diuerſitatē finiū uite diſtingūtur Itē quia finis rōnem habet boni: inde etiā eſt ꝙ ſm̄ diuerſitatem bonorū fines diuerſi ſumūtur. itaq; ſm̄ ꝙ hoīes res diuerſas putāt eſſe eis bona: ſic & diuerſi diuerſos fines intendunt. ſecundo notandū ꝙ oīs uita habet ſibi annexā uoluptatē: & tamē phs hic eam ſolā dicit uoluptuoſā que finē conſtituit in uoluptate ſenſus atq; uituperabili & probroſa. & hoc hac de cauſa phs ſic noīauit: quia iuxta cicerone libro quarto tuſculanarū utendū eſt cauſa doctrine uerbo nimis uſitatiſſimo. eſt aūt apud uniuerſos hoīes uſitatiſſimū per uolutuoſā uitā eam ſolū intelligere que in ſēſus uoluptate probroſa finē cōſtituit. per ciuilē uero uitā phs intelligit indifferenter uitā que felicitatē & finē cōſtituit in honore aut uirtute. per contēplatiuā uero eam intelligit que in opatione rationis ſpeculatiue finē ultimū cōſtituit. tertio ē hic intelligendū ꝙ phs has tres uitas hac de cauſa maxime precipuas dixerit ut ſignificaret uniuerſas hoīm uitas plurimū ſub his cōtineri. nec tamē negare intendit aliquā eſſe uitā que ſub iſtis nō cōtineatur. talis mihi uidetur uenatorū ac aleatorū uita. at preterea oīum auarorū qui in nullo alio bono quā in pecunia finē cōſtituūt. illius itaq; uerbi maxime precipue erit uera expoſitio maxīe freq̄ntes aut frequētate uel uſitate. Vulgus igitur. in q̄ phs duo facit prio hāc repbat opionē. ſo eius motiuum aſſignat. ſa ibi Suſtētātur aūt. dicit ergo prio uulgus igiṫ uideṫ oīno ſeruile delegēdo ideſt eligēdo uitā pecorū hoc ē beſtialē aut animalē uitā. hec ē ariſtotelis rō q̄ licet ſit breuis: ſatis tñ intelligibilis. itaq; ī uirtute rō illa erit hec uita pecorū ac ſeruilis nō eſt hoīs uita nec ſuprema: illa aūt uita uoluptuoſa q̄ conſiſtit ī uoluptate ſenſus ē uita pecorū ac ſeruilis: igitur nō erit hoīs uita nec ſuprema qualis eē debet humana felicitas. pria ꝓpoſitio eſt plus q̄m manifeſta. qm̄ ſicut aliud pecorū genus aliud hoīm: ſic etiā & pecorū uita ab humana erit genere diſtinta. uita quoq; ſeruilis ꝙ altera ſit a uita ſuprema nemo ambigit: cū nō modo ab ea differat: uerū eī opponatur. minor etiā ꝓpoſitio patet ꝑ hoc ꝙ oīa pecora tanq̄ in eorum bonū optimū maximo impetu ferūtur in ſēſus uoluptatē preſertim guſtus ac tactus. at ꝑ hoc talis uoluptas ſeruilis erit. ſūt eī pecora oīno ſeruilia atq; hoīm poſſeſſio. itaq; duplex ē rō ꝓpter q̄m ī ſenſus uoluptate nō pōt cōſiſtere humana felicitas. pria qa eſt oīno ſeruilis. at ꝑ hoc infima ac uilis. ſecūda rō qa talis uoluptas nō ē hoī ꝓpria cū ſit cōmunis cūctis aīantibus felicitas aūt ut iā patebit eē debet hoīs ꝓpria pfectio. utraq; iſtarū rōnū tāgiṫ ab ariſtotele. pria ꝑ hoc ꝙ dixit oīno ſeruile. ſa uero ꝑ illud uitā pecorū. aduertēdū tñ ꝙ illa cōiūctio illatia igiṫ nō poniṫ hic a pho illatīe ſed potius incohatiue. Suſtētātur aūt. ī qua phs tāgit iſtorū rōnem. & dicit ꝙ iſti uulgares qui ī ſenſus uoluptate ponūt felicitatē ſuſtētātur aūt. i. credūt ſe ſuſtētari ob id ꝙ pleriq; homines ī poteſtatibus cōſtituti ut reges & huiuſmodi quos uulgares credūt eē felices uitā agūt hoc eſt uiuūt inſtar. i. ad modū & ſimilitudinē ſardanapali regis aſſiriorū qui uoluptatibus oīno fuerat deditus. intelligēdū eſt hic ꝙ licet hec rō nō ſit uera: fuit tamē ſufficiēs ad hoc ꝙ

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ariſtoteles de hac opione cōſideraret.eas ei opiones hic pertratādas eē dixerat q̄ aliq̄
ſaltē apparētē rōnem haberēt. Elegātes aūt.hec ē tertia pars huius capl'i in q̄ inqui
rit de opione ponēte felicitatē in honore.& primo ipam ponit dicēs elegantes aūt ui
ri.i.ingenui ac nobiles ex rebus agēdis apti.i.ad res agēdas apti honorē.intellige eē
credūt felicitatē.cuius rōnem ſubiūgit dicēs hic ei.ſ.honor ciuilis uite hoc eſt eorū
qui ciuil'r uiuūt eſt fere finis.intelligēda ſūt hic duo.primo ꝙ per uiros elegātes ariſ
toteles intelligit ciues ac ciuitatū gubernatores nō lucro ſed honori ſtudētes ingenu
os ac nobiles qui natura & opere a uulgo lōge differūt. hi quidē ciues uulgares autē
nō ciues ſed ciuiū inſtrumēta ab ariſtotele in polithica dicūtur.ſecūdo notandū ꝙ ci
ues ac ciuitatū gubernatores natura ingenui ac elegātes plurimū intēdūt honorē tā-
quā finē ultimū: aliqui tamen
ſūt qui nō honorē : ſed uirtutē
aut eius operationē intēdūt tā-
quā bonū ultimū. & ꝓpter hoc
phs dixit fere.quaſi diceret plu
rimū ſic eſt: in aliquibus tamen
deffecit.illi uero ciues aut eorū
gubernatores qui uoluptati a-
ut lucro magis quā honori aut
uirtuti ſtudēt:nec elegātes neq;
natura ingenui dicēdi ſunt:ſed
omnino uiles ac ex natura ſerui
les. Sed uidetur.in qua bifari
am improbat hanc opionē.pri-
mo ſic ſed honor uidetur leui-
or.i.exterior ac magis facile au
feribilis q̄m ſit is ideſt ille finis
quē hic querimus.ſ.felicitatem
uidetur etiā honor magis con-
ſiſtere in honorātibus q̄m in eo
qui honoratur. & hec eſt argu-
mētationis prima propoſitio.cui alterā ſubiungit dicēs nos aūt uaticinamur.i.uatici
nādo dicimus ſūmum bonū eſſe quidā propriū & tale qđ nequeat auferri leuiter.in-
telligendū ꝙ illa ꝓpoſitio honor eſt in honorāte intelligit̄ in actu ac poteſtate hono-
rantis.conſiſtit enim honor in quibuſdam ſignis exterioribus cuiuſmodi ſūt capitis
inclinatio genuaflectere & huiuſmodi que omnia conſiſtunt in actu & poteſtate ho-
norantis:non autem eius qui honoratur.item aduertendum ꝙ illa coniunctio encli-
tica.que.nō tenetur hic copulatiue ſed expoſitiue.idem enim per illas duas propoſi-
tiones ſignificatur.ſecunda tamē primā exponit. eodemq; modo intelligēdum eſt de
illa coniunctione.et.ſecunda enim primā declarat.quia quod propriū eſt nequit leui
ter auferri.quod uero phs dixit uaticinamur:hac de cauſa dixerat quia nōdum quid
felicitas ſit demonſtrauerat.uel dic ꝙ loquitur ibi in perſona oium de felicitate conſi
derantium qui licet in aliis aberrēt:in hoc tamē quaſi natura ducti recte uaticinātur
Inſuper honorem.in qua ponit rationē ſecundā dicens inſuper.i.item uidētur ho
mines aliqui honorem ſequi.i.honorari uele ut ſe bonos.i.uirtuoſos eſſe confirmēt:
intellige apud ſe & etiam apud alios.itaq; a ſapientibus & apud illos.i. ab illis q eos
cognoſcunt querunt.i.uolunt aut deſiderant laudari maxime. patet igitur quantum
ad hos attinet uirtutem eſſe potiorem.i.meliorem intellige quam honorem.id enim
melius eſt propter quod aliud queritur.ex quo ſubauditur honorem non eſſe felicita
tem.felicitas enim bonum eſſe debet quod propter ſe & non propter aliud queratur.
Atq; eam.hec eſt quarta pars huius capituli in qua inquirit de opinione ponēte fe-
licitatem in uirtute.& primo opinionem ipam ponit dicens atq; eam ſcilicet uirtutē
fortaſſe quiſpiam putabit ciuilis uite eſſe finem magis. ſubaudi quam honorem. ſed
philoſophus hanc opinionem bifariam reprobat.primo ſic ſed uidet̄ hec ſcilicet uir-
tus imperfectior itellige quam felicitas.nam uirtus uidetur recipere ideſt pati:& ho-
minem habentem uirtutem dormire.& etiam nō operari in uita.ſubaudi felicitas āt

Elegātes aūt uiri & rebus agēdis apti hono
rē.Hic eni fere ciuilis uite finis eſt. Sed ui-
detur leuior q̄ is quē querimus finē magiſq;
in honorātibus q̄ in eo qui honoratur cōliſte-
re.Nos aūt ꝓpriū.quoddā & quod leuiter au-
ferri nequeat ſūmum bonū uaticinamur. In
ſuper honorē ſequi uidētur ut ſe honos eē cō-
firmēt.itaq; a ſapiētibus querūt & apud illos
maxime qui eos cognoſcūt & uirtutis cauſa la
udari.Patet igitur quātum ad hos attinet uir
tutem eſſe potiorē. Atq; eam fortaſſe quiſ-
piam ciuilis uite finem magis putabit.Sed ui
detur & hec imperfectior.nam & dormire uir
tutem habētem & nō operari in uita recipere

hec nō patitur.igitur uirtus nō erit felicitas.intelligendum eſt hic ꝙ homo cum dor
mit non habet optimum ſtatum.eoq; meliorem habere poſſit.ſcilicet cum uigilat.fe-
licitas autem eſt optimus ſtatus ultra quem melior eſſe non poterit.Item aduartendū
eſt etiam eſſe poſſibile hominem uirtutem habere perfectam:nihil tamen operari ſe-
cundum eam.ut ſiquis habita in eo liberalitate & magnificentia depauperetur & ſic
per totam uitam uixerit.habebit itaq; has uirtutes:nihilq; ſecundum eas operans in
uita.felicitas autem cum ſit idem quod bene uiuere & bene agere eſſe non poterit ſi-
ne operatione.Sequitur illa pars. Et inſuper maxima.in qua ſecundam ponit ratio
nem dicens & inſuper ideſt item uidetur uirtus pati hominem uirtuoſum ſubire ma
xima mala & aduerſitates.eum uero qui uiuat ita ſcilicet miſere & infortunate : ne-
mo dicet ideſt appellabit beatū
niſi ſit cuſtodiens non ueritatē
ſed poſitionem ideſt opinioēm.
utrum autem ſola uirtus ſit ſuf
ficiens ad beate uiuendum nō
eſt parua diſputatio.& propter
hoc dicit phioſophus & de his
quidem ſatis.nam dictum eſt de
his abunde in coronis. aduertē
dum ꝙ apud noſtros nō ſatis eſt
ſcitum quid philoſophus intel-
liga. cum dixit in coronis.quid
quid tamen de nomine ſit.in re
eē ſuſpicamur librum aut libel
lum ab ariſtotele editum fuiſſe
intitulatum de coronis in quo
ariſtoteles contra ſtoicos ſuffici
enter demonſtrauerit uirtutem
ſolam non ſufficere ad beate ui
uendum.quod etiā infra in hoc
libro demonſtrabit.poſſet exponi in coronis hoc eſt in circulis quos philoſophi diſ-
putantes tenebant.& hoc eſt ueriſimile ariſtotelem intellexiſſe cum dixit de his abū-
de incoronis. Tertia eſt contemplatiua.hec eſt quinta pars in qua philoſophus mē-
tionem facit de uita contemplatiua dicens tertia uita eſt contēplatiua.de qua hic trac
tare non intendimus ſed in ſequentibus ſcilicet libro decimo faciemus de ea uita cō
ſiderationem.intelligendum eſt hic ꝙ poſtq̄ philoſophus determiauerit de rebus ne-
ceſſariis ad bonum ciuile:loco ultimo determinat de uita contemplatiua in qua(ut li
bro ſeptimo polithicorum demonſtratur)conſiſtit humana felicitas ſiue ciuile bonū
ſupremum. Pecuniis uero.hec eſt ultima pars huius capituli in qua bifariam repro
bat opinionem ponentem felicitatem in pecuniis.dicit ergo primo pecuniis uero in
tendens ideſt ſtudens eſt ideſt eſſe poterit uiolentus quidam:hoc eſt malus peruerſus
ac uiolentias faciens.talis igitur non erit felix.cum felicitas(ut fere omnes conſen-
tiunt)ſit bene uiuere ac bene agere.ibi. Ipſeq; profecto.ponit ſecundam rationem
dicens & ipſe profecto diuicie nequaq̄ ſunt bonum quod querimus. ſcilicet ſummū.
utiles enim ſunt & pro ideſt alterius gratia.quod enim utile eſt hac ratione utile dici
tur quod gratia alterius ſit.illa itaq; coniunctio.et.non copulatiue ſed expoſitiue hic
tenetur.aduertendum ꝙ utile bifariam ſumitur. uno modo pro omni bono honeſto
utili aut delectabili.& hoc modo improprie dititur. alio modo proprio ſumitur pro
illo ſcilicet quod non ſui:ſed alterius gratia eſt.& hoc modo hic a philoſopho ſumi-
tur.& per pecunias intelligit non ſolum numiſmata:ſed etiam omnia que numiſma
te poſſunt apreciari.itaq; uniuerſe poſſeſſiones hic ſub pecuniis comprehenduntur.
ibi cum dicit. Itaq; magis.comparat pecunias ad bona prefacta dicens itaq; magis
ideſt melius aut ſaltem minus male quis exiſtimet ideſt exiſtimare poterit illa que ſu-
pra diximus eſſe fines.ſubaudi quam pecuniam.quoniam pecunia non expetitur ꝓp-
ter ſe:illa tamen expetūtur propter ſe. & enim ſi nullum aliud bonum eſſet : nihilo-
minus eſſent expetibilia propter ſe.ſed apparet nec illa bona eſſe felicitatem : q̄muis

uidetur. Et inſuper maxima mala aduerſita
teſq; ſubire.Eum uero qui ita uiuat nemo bea
tum dicet niſi poſitionē cuſtodiens. Et de his
quidem ſatis:nam & in coronis de his abunde
dictum eſt. Tertia eſt contemplatiua uita
de qua in ſequentibus conſiderationem facie-
mus. Pecuniis uero intendens uiolentus q
dem eſt. Ipē quoq; diuicie nequaq̄ ſunt id
quod querimus bonum. Vtiles enim ſunt &
alterius gratia. Itaq; magis illa que ſupradi
ximus fines quis exiſtimet quoniam propter
ſe expetuntur:ſed apparet nec illa eſſe q̄muis
multa uerba in his conſumpta ſunt.

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

multa uerba ſint compoſita in his ideſt ſuper his rebus. ab ſtoicis ſcilicet qui uirtutē ſolam ad beate uiuendum ſufficere demonſtrare cognātur. idem etiam epicuri faciūt de uoluptate. intelligendum eſt hic pro intellectu illius quoniam propter ſe expetuntur: ꝙ bona ut infra dicetur trifariam diuiduntur. ſunt enim quedam propter aliud ſemper & nunq̄ propter ſe expetibilia: cuiuſmodi ſunt pecunie & uniuerſe poſſeſſiones: aliquod uero eſt bonum quod ſemper propter ſe & nunq̄ propter aliud eſt expetibile: tale eſt ſola felicitas: alia uero ſunt que & propter ſe & propter aliud ſunt expetibilia: tales quidem ſunt honor, & uirtus. & de his hic philoſophus loquebatur cum dixit quoniam propter ſe expetuntur. & ex his patet illos magis errare qui felicitatē ponunt in pecunia: quam eos qui in aliis rebus felicitatem conſtituere. nullum eſt ei bonum quod minus ſit propter ſe expetibile quam pecunia.

Is igitur omiſſis de uniuerſali forſam preſtabit & queādmodum dicatur inquirere. Quamquam hec queſtio perardua ſit ob amicos qui ydeas introduxerūt. Sed

Is igitur ommiſſis. hoc eſt tertium capitulum inquo ponitur & improbatur opinio ſapientum platonicorum. & diuiditur in quinq̄ partes. primo premittit huius inquiſitiōis neceſſitatem. ſecundo probat ꝙ nō ſit una cōmunis idea oīum bonorum. tertio inquirit de modo loquendi platonis. quarto inquirit modum quo nomē boni de uniuerſis bonis dicatur. quinto oſtendit ꝙ etiam ſi eſſet idea talis: nō pertinetet ad propoſitum ut ſcilicet ſecūdū eam eſſet querenda felicitas. ſecunda ibi huius opiniōis latores. tertia ibi ambigat uero quiſpiam. quarta ibi ex illis. quinta ibi ſed hec fortaſſe nunc relinquenda ſunt. in prima parte tria premittit. primo utilitatem huius inquiſitionis. ſecundo difficultatem. ibi q̄mq̄m hec. tertio oſtendit hanc difficultatem huic inquiſitioni nō debere impedire. ibi ſed pro defenſione. pro intellectu primi ſunt hic duo intelligenda. primum eſt ꝙ illud in quo platonici ponebāt hominis felicitatem dicebāt eſſe uniuerſale bonum: per cuius participationem cetera alia bona dicerentur. itaq̄ illud, bonum uniuerſale dicebant nō per predicationem: ſcilicet ſic ꝙ de aliis bonis ꝑdicaretur: ſed potius illud uniuerſale dicebant per cauſationem: ſic ꝙ eēt ceteris cauſa cur bona exiſterent. & hoc modo erant bona per participationem ideſt per bonitatis partem eis dactam uel cōmunicatam ab ipſo toto bono. ſecundo notādum ꝙ de opinionibus erroneis quanto aliqua opinio fuerit magis erronea: tanto eius improbatio erit utilior. ariſtoteles quidem credidit ꝙ maior eſſet error ponere felicitatem in bono ac homine ſeparato q̄m in alio bono ad uitam humanā pertinente qualecūq̄ illud bonum eſſet. cuius cauſa ut inquit eſt quia felicitas eſſe debet hominis proprium: ac tale bonum quod ab homine agi & poſſideri queat. dicit ergo primo igitur ommiſſis his ſcilicet prefactis opinionibus. uidere hoc eſt cōſiderare de uniuerſali intellige bono a platonicis poſito & pro ideſt inquirere queādmodum ideſt per quem modum dicatur ſcilicet a platone. uel dic queādmodū dicatur. i. queādmodū dici poſſit: forſā ꝑſtabit. i. erit utilius itellige q̄ prefactas opiones cōſideraſſe atq̄ improbaiſſe. cuius cauſa ut dixerā eſt qa q̄nto opio magis a ueritate deuiat: tāto eius cōſideratio atq̄ impbatio erit utilior. deuiat quidē nimis a ueritate bonū humanū extra hoiem ponere. & illud qnidē aduerbiū dubitādi forſā nō uidetur quicq̄ opari preter hoc ꝙ ē tēperamentū locutiōis. ut ei nup dicebamus & eſt ariſtotelis preceptio ī ſecūdo ſue rhetorice cōſueuerāt ſapiētes ī rebus etiā certis dubitatiue dicere. qđ. ego credo ſic facere ut oēm a ſe procul repellāt arrogātiā. illa etiā cōiunctio. et. potius hic uidetur poni expoſitiue q̄m copulatiue. Quāquā hec queſtio. ubi phs tāgit difficultatē q̄ occurrit ī hac cōſideratiōe. circa qđ aduertēdū eſt difficultatē rei cuiuſpiā bifariā naſci: aut ex re ipſa q̄ in ſe difficilis ē aut ex rei circūſtātiis. ariſtoteles quidē impbare opionē platonis non putat eē difficile nec arduū quātū eſt ex parte rei: hoc tñ putat eſſe ꝑ arduū ac difficile ī quātū in hac materia ē neceſſariū aut dicere falſū qđ nullo modo cōuenit aut aliter q̄m plato qđ nimis uideť durū ꝑpter id ꝙ plato fuerit uir famoſiſſimus atq̄ eius preceptor & amicus. aduertēdū etiā ꝙ hec excuſatio potius hic a pho q̄m alibi poniť ꝑpterea ꝙ aduerſū amicū dicere: aliquibus uidereť eſſe cōtra bonos mores de quibus hic cōſiderat. dicit ergo uidere & cōſiderare debono uniuerſali platonico & inq̄rere

queādmodum dicatur preſtabit: q̄mq̄m hec queſtio ſit perardua ideſt difficilis ob amicos ſcilicet platonicos: qui ideas ideſt formas rerū introduxerunt. itaq̄ difficultas iſta nō ex re ipſa: ſed ex homine originem habet. eſt quippe nimis durum aduerſus amicos dicere. & eſt aduertendum ꝙ illud nomē idea grecum in noſtram declinationem traductum idem ſignificat quod forma. & proprie ut dicunt ſignificat nō formam materie inherentem: ſed potius exemplar ad cuius ſimilitudinem alia producūtur. & hoc cōueniebat ideis platonis. ad earum enim ſimilitudinem inquit uniuerſa ſenſibilia ꝓduci. Sed pro deffenſione. in qua oſtendit nō eſſe ceſſandū ab hac inquiſitione ꝓpter talem difficultatem. ſed non oſtante prefacta difficultate: exiſtimādum eſt uniuerſos homines & preſertim philoſophos ideſt potiſſime ſapientes ueritatis profeſſores

pro defenſione ueritatis etiam propria impugnare oportere preſerti, philoſophos magis forſan extimandū eſt Nam cum ambo ſint amici pium eſt ueritatem in honore preferre. Huius opinionis latores nō ponebant ydeas ī quibus prius & poſterius dicebatur Itaq̄ nec numerorum ydeam conſtituebant Bonum autē dicitur & in eo quod quid eſt & in eo qđ quale & in eo quod ad aliquid, quod uero per ſe atꝙ ſubſtantia eſt prius natura q̄ id quod ad aliquid eſt. Nam id tanq̄ adiacens quidam & accidens ſubſtantie uidetur eſſe. Quare in his q

pro deffēſſione ueritatis impugnare ideſt improbare nō ſolum aliorum dicta: ſed etiam ſua ꝓpria oportere ideſt cōuenire forſam magis: intellige q̄m homini cuipiam in re nō uera aſſintiri. quod autem oporteat ueritatem amicis preferri probat hac ratione nam cum ambo ſcilicet homo & ueritas ſint amici piū eſt ueritatem in honore preferre. ſicut enim infra libro octauo demonſtrabitur: amicus honorandus & amandus eſt propter uirtutem. erit itaq̄ uirtus ī amore & honore homini preferenda. ueritas autē ut libro q̄rto dicetur una eſt de uirtutibus humanis. preferenda erat igitur ueritas platoni & cuicūq̄ homini. imo & ſibi ipſi ꝑut ariſtoteles in littera ſignificare uidetur per hoc ꝙ dixit etiam propria. ex hoc colligitur ad uirtuoſum hominem pertinere ſua dicta uel ſcripta retractare: cum ea ſenſerit eſſe dicta uel ſcripta minus bene. ſi enim dicta ſua non bene dicta uelet ſuſtinere manifeſte faceret contra uirtutem ueritatis. & eſt aduertendum ꝙ philoſophus proprie dixit pium. eſt enim pietas cum honor debitus maioribus exhibetur. ut pote patrie aut parentibus. cum itaq̄ uirtus ſit maior amicus quam homo: ſi uirtus in honore homini preferatur: erit profecto pietas. & ſi econtra fiat: non parua quippe erit impietas. Huius opinionis latores. hec eſt ſecunda pars principalis huius capituli in qua philoſophus quadrifariam oſtendit non eſſe unam ideam cōmunem omnibus bonis. ſecunda ibi preterea cum bonum. tertia ibi preterea cum eorum. quarta ibi ex illis uero. pro intellectu primi intelligendum eſt ꝙ ariſtoteles hic procedit contra platonem ex his que ab eo concedebantur. ponebat enim plato unam cōmunem ideam rebus eiuſdem ſpeciei. rebus uero ſe habentibus ſecundum prius & poſterius prout ariſtoteles refert: non ponebat ideam communem. dicit ergo huius opinionis latores non ponebant ideas in quibus dicebatur ideſt inueniebatur prius & poſterius. itaq̄ nec numerorum ideam conſtituebant. intellige de numeris diuerſarum ſpecierum. ut ſunt binarius & ternarius numerus. numeris tamen eiuſdem ſpeciei plato ponebat ideam. quam ut patet ex ſeptimo methaphiſice in binario dualitatem: in ternario trinitatem appellabat. & ſic de aliis. ex hoc itaq̄ a platone conceſſo: ariſtoteles ſic aduerſus eum procedit bonum autem dicitur ideſt iuenitur in eo qđ quale hoc eſt in q̄litatis genere. & in eo quod ad aliquid. ideſt in genere ad aliquid. quod uero per ſe dicitur atq̄ ſubſtātia prius eſt natura quam id quod eſt ad aliquid. quod ſic probat nam id ſcilicet ad aliquid uidetur eſſe tanquam adiacens quidam & accidens. & hec duo ſcilicet adiacens & accidens idem dicunt. ſicut etiam illa duo per ſe & ſubſtantia. ex his concludit intentum dicens quare pro igitur in his quidem ſcilicet in qualitate & in ad aliquid & ſubſtantia: nequaquam idea quedam ideſt una foret ideſt eſſe poſſet

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

cõmunis.& intellige ſi non in his.nec etiam in bonis erit una cõmunis idea.cum bo
na in his predicamentis reponantur.ſtat itaqꝫ ratio in hoc in rebus dictis ſecundum
prius & poſterius non eſt cõmunis idea: ut ipſe idem plato concedebat. ſed bona ha-
bent ſe ſecundum prius & poſterius.quod patet per hoc ꝙ ſunt in predicamentis di-
uerſis que dicuntur ſecundum prius & poſterius.igitur bonorum non erit una com-
munis idea alioquī rebus dictis ſecundum prius & poſterius eſſet una cõmunis idea.
quod eſt contra platonem. Preterea cum bonum. in qua ponitur ratio ſecunda. &
dicit preterea cum bonum tot modis dicatur quot modis dicitur ens(nam bonum di
citur & in eo quod quid ideſt in genere ſubſtantie.ut deus & mens.& in quali ideſt q̃
litatis genere ſunt uirtutes.& in q̃nto ideſt quantitatis genere eſt menſuratum quod
etiam eſt bonum:per hoc ꝙ mẽ
ſure ſubicitur. & in ad aliquid
eſt utile quod ī finem refertur:
& in tempore hoc eſt in genere
quando eſt occaſio ideſt oppor-
tunitas temporis. & ī loco hoc
eſt in genere ubi : eſt dieta que
dicitur iter aut uia unius diei.
hic tamẽ a philoſopho uidetur
poni pro loco oportuno. & alia
huiuſmodi ideſt & alia ſunt bo
na huiuſmodi hoc eſt per hunc
modum in ceteris generibus ſe
habentia)cum inquã ita eſt:ma
nifeſtum eſt nõ eſſe bonum cõ-
mune uniuerſale & unum ꝙ ue
ro ſeq̃tur probat philoſophus
dicens nõ enim in omnibus ſed
in uno dũtaxat predicamẽto di-
cerentur hoc eſt reponerentur
uniuerſa bona: hoc autem ſequi
uidetur ex fundamento platōis
qui omnia quorum eſt una idea dicebat eſſe unius ac eiuſdem generis. aduertendũ ꝙ
hee due rationes ſolum uidentur differre per hoc ꝙ platonem ad diuerſa deducunt ī-
cõuenientia.uel dic ꝙ hec ſecunda nõ eſt ratio a prima diſtinta ſed eius quod ī ratio-
ne prima ſũpſerat confirmatio.dixerat enim ibi bona dici in predicamantis diuerſis:
quod hic probare uidetur inferẽdo id quod prius inferebat. cum autem philoſophus
in genere ſubſtantie dixit eſſe deum:ſubſtantiam ſumebat non pro aliquo genere li-
mitato:ſed pro omni quod diſtinguitur contra accidens ut ſit ſubſtantia omne quod
non eſt accidens. mens uero ibi ſumitur pro anime parte intellectiua pro ea ſcilicet q̃
diſtinguitur contra ſenſitiuam.uel dic ꝙ mentem appellat partem anime rationalem
quam in fine primi libri diſtinguit ab irrationali parte. ille enim animi partes(licet
aliqui contrarium teneant)mihi tamen uidetur ariſtotelem uoluiſſe fore ſubſtantia-
les partes animi.Sequitur illa pars: Preterea cum eorum.in qua ponitur ratio ter-
tia.& dicit preterea cum eorum que ſecũdum unam ſunt ideam:una ſit ſcientia quod
etiam a platone conceditur:certe & bonorum omnium una ſcientia foret. nunc autẽ
ſunt plures:non ſolum bonorum diuerſorum generum : ſed etiam eorum bonorum
que ſub uno ſunt predicamento:ceu temporis in bello:res militaris. in morbo: medi
cina.in laboribus hoc eſt exerciciis:ginaſtica ideſt exercitatiua. itaqꝫ ex poſitione pla
tonis ſequitur unam eſſe ſcientiam omnium bonorum quod probatum eſt eẽ falſum.
erit igitur poſitio platonica falſa cum ex ea falſum ſequatur.eſt autem hic aduerten-
dum ꝙ aliqui fauentes platoni dicunt ꝙ ariſtoteles per has rationes & ſequentia non
obicit contra platonem ſed contra eos qui platonis dicta non bene capiunt.ego uero
iſtos non intelligo.nec per edem apolinis ambigo ariſtotelem hic platonem impug-
nare:cum ipſe idem in principio huius capituli hoc proteſtatus fuerit. fateor tamen

dem nequaq̃ cõmunis foret ydea. Preterea
cum bonum tot modis dicatur quot modis di
citur ens.Nam & in eo quod quid ut deus &
mens & in quali uirtutes & in quanto menſu
ratum & ad aliquid utile & ī tempore occaſio
& in loco dieta & alia huiuſmodi manifeſtum
eſt nõ eſſe cõmune uniuerſale & unum.Nõ eī
in omnibus ſed in uno dumtaxat predicamen
to diceretur. Preterea cum eorum que ſecũ
dum unam ſunt ydeam una ſit ſcientia certe &
bonorum omnium una ſcientia foret.Nũc au
tem ſunt plures etiam eorum que ſub uno pre
dicamento ſunt.Ceu temporis quidem in bel-
lo res militaris:in morbo medicina in labori-

a nemine de noſtris ſatis fuiſſe ſcitum quid plato intellexerit. nec ego de meipſo hoc
dicere uereor:cum ipẽ idem ariſtoteles in primo methaphiſice apperte dicat ſe non in
telligere quid pithagorici per immitationem aut platonici per participationem dice
re uelint.ſi igitur ariſtoteles platonis diſcipulus ſcripta platonis non ſatis intellige-
bat:quibus commentariis platonis fidem dabimus?& adde ꝙ ille liber qui timeus di
citur ubi de hac materia plato tractauerat ad latinos non peruenerit integre.quid q̃d
igitur fuerit de intentione platonis:ariſtoteles platonis uerba tanquam falſa impro-
bat.aduertendum tamen ꝙ ariſtoteles non intendit negare eſſe unum ſummum bo-
num totius uniuerſi a rebus ſenſibilibus ſeparatum in quod bonum ſicut ipẽ demon
ſtrat in duodecimo methaphiſice cuncta entia ordinantur ut pote in ducem exercitus.
ꝙ uero intendit impugnare eſt
ꝙ bonorum ſit una idea tanq̃m
una communis ratio.& hoc op-
time conuenit cum noſtra theo
logia que rerum ſpecie differen
tium ponit in deo ideas ſecun-
dum rationem differentes.itaqꝫ
res eſt una rationes autem ſunt
diuerſe.eſt itaqꝫ error non par-
uus dicere ꝙ ſit idea cõmunis
una ſecundum rationem rebus
genere aut ſpecie differentium.cum igitur bona genere aut ſpecie differant:nulla e
rit omnium bonorum una communis idea.quod ariſtoteles hic contra platonem pro-
bare intendit. Ambigat uero. hec eſt tertia pars principalis huius capituli in qua
inquirit de modo loquendi platonis.& primo oſtendit ꝙ illud bonum non conueni-
enter nominetur a platone.ſecundo ibi probabilius comparat hanc opinionem opi-
nioni pithagore.pro intellecto primi intelligendum eſt ꝙ plato illud bonum ſepara-
tum appellabat ipſum quodqꝫ.nominabat enim illud bonum quodqꝫ quaſi illud eſſet
omne bonum.appellabat quoqꝫ illud bonum ipſum quaſi per ſe & non per aliud eſſet
uel ipſum & non aliud eſſet.itaqꝫ illud pronomen ipſum teneretur ibi diſcretiue. ut
illud ſit bonum:alia uero non ſint bona:ſed bona per participationem:tanquam ſi di
xeris illud ſolum eſt bonum abſolute: alia uero non abſolute: ſed cum additamento.
ſcilicet per participationem. hanc autem diuerſitatem nominandi bona ariſtoteles
hic improbat dicens ambigat uero quiſpiam quaſi dicat aliquis ambigerere poterit
quid ideſt cur platonici uelint dicere ideſt nominare bonum illum ſeparatum quod-
que ipſum aut ipſum quodqꝫ?quaſi dicat nullam rationabilem cauſam aſſignare pote
runt.procedit enim hic philoſophus interrogando.ꝙ autem illa diuerſitas nominum
irrationabiliter aſſignetur probat dicens ſi quidem ideſt quia certe in homine ſcili-
cet ſenſibili & in homine ipſo ſupple intellegibili qui a platone nominatur homo
ipſe:eadem atqꝫ una eſt hominis ratio.ꝙ autem ſit una atqꝫ eadem ratio probat dicens
nihil enim different qua homo ideſt in quantum homo.quod ſi ita:intellige ſe habet
in homine:nec qua bonum ideſt nec bonum ſcilicet ſenſibile & bonum ipſum quod
eſt bonum intellegibile differrent in quantum bonum.quod etiam declarat per ſimi
le dicens ſi quidem ideſt quia certe non eſt magis album id quod diuturnum quam id
quod eſt unius diei.imo eſt poſſibile id album quod paruo tempore durat eſſe albius
quam id quod longo tempore permanet.uel dic quod in hac particula ſi quidem ma-
gis album & cetera philoſophus confutat aliquorum reſponſionem. poſſet enim ali-
quis dicere non eſſe eadem rationem hominis ſenſibilis & hominis intellegibilis:eo
ꝙ ille paruo tempore durat:iſte uero perpetue. ad hoc philoſophus reſpondet ꝙ du-
ratio diuturna aut parua non facit diuerſitatem in ratione ſpecifica. quod demonſ-
trat per album diuturnum & id quod eſt unius diei.eſt itaqꝫ ariſtotelis intẽtio ꝙ cum
bonum ſeparatum & bona materialia quorum illud eſt idea ſint unius rationis
ſpecifice : eſſe debent? unius atqꝫ eiuſdem nominis. occaſione precedentium uide-
retur alicui ꝙ philoſophus ſibi cõtradicat.in decimo quidẽ methaphiſice iuxta finẽ li-
bri arguendo contra platonẽ demonſtrat hominem corruptibilem & incorruptibilẽ

bus ginnaſtica. Ambigat uero quiſpiam
quid dicere uelit ipſum quodqꝫ ſi quidem in
ipſo homine & in homine una atqꝫ eadem ra-
tio hominis eſt.Qua enim homo nihil differ-
ret quod ſi ita:neqꝫ qua bona.Si quidẽ nec ma
gis albũ id quod diuturnũ q̃ id q̃d unius diei

Universidad de Salamanca. BGH

UNIVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

differre non ſolum ſpecie:ſed etiam genere.quod probat per hoc ꝙ omnia contraria que ſūt unius generis ſūt inuicē trāſmutabilia:corruptibile uero & icorruptibile nō ſūt inuicē trāſmutabilia:erunt igitur ut inquit genere differētia.hic tamē uidet̃ dicere ꝙ homo incorruptibilis a materia ſeparatus & homo corruptibilis in materia exiſtensſint unius atq; eiuſdē rõnis ſpecifice.erit igitur in meta.redargutionis.cum hic cōcedat:quod ibi negauerit.ad hoc dicitur ꝙ phs hic procedit ex conceſſis a platone ex quibus aduerſus platonē infert cōuenientia nō pauca.uolebat enim plato ꝙ homo a materia ſeparatus & homo in materia exiſtēs eſſēt unius atq; eiuſdē ſpeciei.hoc ē ꝙ phs teprobat in methaphiſica hic uero ex hoc a platone conceſſo ipm redarguit ob id ꝙ aliter ſeparata & aliter materialia noiauerit.ſi quidē homo imaterialis & homo in materia exiſtens ſint unius ſpeciei quod plato cōcedebat:neceſſario erūt unius rõnis ſpecifice. at per hoc unius atq; eiuſdē nominis ſpecifici quod ariſtoteles hic aduerſus platonem inferebat. Probabilius autem.in qua platonis & pithagore opiniones inuicem comparat. & dicit pithagorici autem qui in ordine bonorum unum reponunt uidentur dicere probabilius ideſt uériſſimilius intellige quā platonici ponentes unum cōmune omnibus bonis quos pithagoricos ſpēſipus nepos platonis filiuſq; ſue ſororis ſequi uidet̃. itaq; maluit ſequi extraneū pitagoram:q̃m auunculum ſuum platonē. & hoc eſt ſignū ꝙ pitagore opinio erat probabilior q̃m platonis poſitio. uerum de his dicetur alio loco ſcilicet in methaphiſica.pro intellectu horum conſiderandum eſt ꝙ plato idem eſſe dicebat bonnm & unum.at per hoc bonum ſeparatum eſſe dicebat unum cōmune omnibus bonis.pitagoras uero duos ordines rerum ponebat.quorum primum dicebat eſſe bonorum aliud malorum.in ordine quidem bonorum(ut ariſtoteles refert in primo & undecimo methaphiſice)collocabat finitum impar unum deſtrū maſculinum quieſcens rectum lux bonum quadratum. in ordine uero malorum dicebat eſſe iſtorum oppoſita.ſcilicet infinitum par plurale ſiniſtrum femeninum motus curuum tenebra malum altera parte longius.patet igitur ex his quod philoſophus dicebat eſſe probabilius unum inter bona conumerari ut pitagoras dicebat:quam eſſe cōmune cunctis bonis ut plato uolebat. Ex illis uero que ſupra.hec eſt quarta ps principalis huius capituli.in qua inquirit qualiter bona dicantur aut qualiter nomen boni de uniuerſis bonis dicatur.unde aduertendum ꝙ nō parua eſt dubitatio de bonis an ſcilicet dicantur uniuoce aut equiuoce aut potius anologice. hanc igitur queſtionem philoſophus hic determinans:oſtendit primo ꝙ non dicantur ſecundum modū platonicum.ſecundo ueritatem queſtionis determinat ibi Queadmodum ergo.in prima parte tria facit.primo queſtionem premittit atq; queſtionis occaſionem. ſecundo ibi Et que nos.oſtendit uniuerſa bona non eodem modo uel non ſecundum eādem rationem dici.tertio ibi que ergo oſtendit ꝙ nec etiam bona propter ſe ſecundum eandem rationem dicatur.intelligendum eſt hic ꝙ hec tria ſcilicet aliqua dici uniuoce aut ſecundum rationem uel ideam unicam idem ſignificant iuxta platonicam doctrinam.itaq; uno poſito:alia ponuntur.& uno deſtructo:alia deſtruūtur.dicit ergo primo ex his uero que ſupradiximus dubitatio quedam ſub apparet hoc eſt modo aliquo apparet.occaſio uero huius dubitationis eſt quoniam ſermo habebatur hoc eſt fiebat de bono uniuerſo.i.oi.itaq; cū de bonis oibus hic ſermo factus ſit:occurrit dubitatio q̃lr bona dicātur aut qđ ide eſt q̃lr uomē boni de cūctis bonis dicat̃. Et q̃ nos.oſtendit ꝙ nō dicant̃ oia mō unico.& dicit & illa bona q̃ nos ꝑpt̃ ſeipā apetimus atq; opta-

Probabilius aūt uidētur dicere pithagorici:qui in ordine bonorū unū reponūt:quos & ſpeuſipus ſequi uidetur.uerū de his dicetur alio loco. Ex illis uero q̃ ſupra diximus dubitatio quedā ſub orta apparet qm̃ nec de uniuerſo bono ſermo habebatur. Et q̃ nos ꝑpter ſeipā appetimus atq; optamus ſecūdū unā ſpeciem dicuntur.Que uero hec efficiunt aut cuſtodiūt:aut cōtraria prohibent ꝑpter illa dicuntur:& alio modo.Conſtat igitur bifariam dici bona:alia propter ſeipā: alia propter alia.

mus ſecundum ſpeciem unam ideſt modum unum dicuntur. illa uero bona q̃ efficiūt aut cuſtodiunt hec ſcilicet bona propter ſe optabilia aut prohibent contraria ſcilicet iſtorum propter ſe optabilium dicūtur intellige bona propter illa ſcilicet propter ſe optabilia.& modo alio.ideſt diſtinto. ex his infert intentum dicens conſtat ergo bifariam dici bona:ſcilicet alia propter ſeipā alia uero propter illa.ſcilicet que ſunt propter ſeipā.ſunt itaq; bona aliqua propter ſe appetibilia:alia uero utilia que nec appetibilia ſunt niſi in q̃ntum in bona propter ſe referuntur ſcilicet tanq̃m eorū effectiua aut conſeruatiua aut contrariorū prohibitiua.& ex his ſatis ē manifeſtum ꝙ uniuerſa bona nō dicantur ſecundum unam ideam.illa enim que ſecundum ideam unam dicuntur:nec bifariam nec modo quouis multifariā dici poſſunt.ipe namq; plato concedebat ſecūdum unam atq; eādem rationem dici que ſecūdum ideam unam dicerētur.

Que ergo propter ſe bona ſunt ab utilibus ſeparantes conſideremus ſi ſecūdum unam dicantut ydeam.Sed que ponenda ſunt propter ſe bona:an quot ſola licet quis perſequitur ueluti ſapere uidere:& uoluptates quidam & honores.Nam hec & ſi propter aliaperſequamur tamē & propter ſeipā i bonis quis reponat an nihil aliud quicq̃ pterq̃ ydeā.Itaq; ſuperflua ſpēs erit Sin autem & hec ſunt propter ſe bona eadem in cunctis rationē boni extare oportebit:queādmodū albedinis in niue: & cerusa honoris aūt & prudētie & uoluptatis alie atq; diuerſe ſūt rationes que bona ſunt.Non eſt ergo bonum cōmune aliquid ſecūdū unā ydeā.

quod uero philoſophus dixit & que nos ꝑpter ſeipā appetimus atq; optamus ſecundum eādem ſpeciem dicuntur:intellige hoc dictum eſſe prout hec bona ad utilia bona comparantur nō autem inter ſe.eſt enim modus generalis eſſe propter ſe optabilia in quo omnia cōueniunt & per quem a bonis utilibus differūt. ſi tamen illa inter ſe comparentur(ut iam patebit) non unius ſed alterius atq; alterius ſunt ratiois.Sequitur illa pars. Que ergo.in qua oſtendit ꝙ nec etiā bona propter ſe dicantur ſecundum ideam aut rationem unam & primo intentum premittens dicit que ergo propter ſe bona ſunt nos ſeparantes a bonis utilibus cōſideremus ſi ideſt an ſecundum unam dicantur ideam hoc eſt igitur philoſophi propoſitum conſiderare an bona propter ſe optabilia dicantur ſecūdum ideam & rationem unam.hoc uero ſic proſequitur primo queſtionē proponit cuius duo ſunt membra & utrumq; proſequitur dicit ergo primo interrogando ſed que ponenda ſunt propter ſe bona quaſi dicat ſed quero que ſint ponenda ꝑpter ſe bona an intellige eſſe dicemus.quot ideſt quecunq; bona quis ideſt aliquis perſequitut ideſt proſequitur licet ideſt quāuis ſola ideſt ſolitaria ſint & ab aliis preſciſa ueluti ſapere uidere & uoluptates quedam ſcilicet honeſte aut ſaltem que non ſunt i honeſte & honores.& addit rationem cur hec propter ſe bona dicantur. nam & ſi.i. q̃muis nos aliquando proſequamur ideſt proſequamur hec propter aliud: & tamē qs ideſt aliquis reponat ideſt reponere poterit in bonis ideſt inter bona propter ſe ipſa. & continuo philoſophus ponit aliud queſtionis membrum dicens an nihil ideſt non aliud quicquā preter ideam intellige ponendum erit bonum propter ſehec ſunt igitur queſtionis membra quorum ſecundum philoſophus primo proſequitur dicens itaq; ſuperflua ideſt uana erit.ſpecies ideſt idea:ītellige ſi nihil aliud preter ideam ponatur eſſe bonum propter ſe.ponebatur enim a platone idea imago ad cuius ſimilitudinem eſſent alia producta.illa uero imago cui nulla ſunt ſimilia:eſt ſuperflua & uana.talis quidem eſſet idea ſi nulla alia preter ideam eſſent bona preter ſe ipſa.eſſet nāq; exemplar & imago ad cuius ſimilitudinem nulla eſſent producta.hoc igitur excluſo:proſequitur aliud membrum dicens ſin autem hec ſcilicet prefacta ſint propter ſe bona ſubaudi ſecūdum eādem ideam:opportebit ſtare eādem rõnem boni i cūctis.qđ exemplo illuſtrius faciens dicit quemadmodū in niue & ceruſa.ſubaudi eadem eſt ratio albi.continuo iſtud conſequens deſtruit.oſtendit itaq; illorum bonorum non eſſe

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

unam rationem dicens honoris autem & prudentie & uoluptatis alie atq; diuerſe ſūt
rationes. & quia aliquis forte crederet ꝙ loqueretur de propriis ratioībus: hac de cau
ſa addidit qua bona ſunt. quaſi diceret nō ſolum habent rationes diuerſas in quātum
talia ſunt: ſed etiam in quātum bona ſunt: honor eni bonum eſt in quātum premium
aut ſignum uirtutis dicitur. prudentia uero ideo bona eſt quia ratiois pratice eſt per-
fectio aut quia ad finem bonum eſt conſiliatiua. uoluptas autem bonum erit in quan
tum uirtutis operationi tanq̄m eius inſeparabilis proprietas inheret. patet igitur ex
his ꝙ bona nō ſint dicta ſecūdū modū platonicū. itaq; nomē boni nec de uniuerſis bo
nis nec de his que propter ſe dici poterit ſecundū modū platonicū: hoc eſt uniuoce &
ſecuudū ideam atq; rationē unam.

Quem admodum ergo dícuntur neq; enim
ſimilia uidentur his que fortuito equiuoca
ſunt. Sed uidelicet ex eo quia ab uno ſunt aut
quia ad unum cuncta contermínantur uel po
tius ſecundum anologiam Vt enim ín corpo
re uiſus in anima mens. Et aliud certe in alio.

Q uéadmodū ergo dicūtur. in qua pħs uiſo ꝙ bo
na nō dicantur ſecūdum modū
platonicū: determinat qualiter
dicantur ſecundū ueritatem. &
primo interrogando intentum
proponit dicens quéadmodum
ideſt qualiter ergo dicuntur: q̄-
ſi dicat cum ita ſit ꝙ bona nō di
cantur ſecundū modū platoni-
cum: uidendnm eſt qualiter di-
cantur. ſcilicet an equiuoce an
potius anologice dicta ſint. hác
queſtionem pħs determinans inquit nec enim ideſt certe ſimilia uidentur his que ſūt
equiuoca fortuito. cuiuſmodi ſunt illa quorum uox eſt una: ratio uero diuerſa nec u-
num nec ad aliquod unum reſpectū habentia. talem quidē modum bona nō uidentur
habere. ſed inquit ariſtoteles uidelicet, ideſt certe ex eo ideſt ob id bona dicuntur qa
ab uno ſcilicet bonitatis principio ſunt. aut quia cuncta bona ad unum ſcilicet finē
conterminant ideſt ſimul habent terminū. uel potius dicuntur ſecundū anologiam
ideſt ſimilem cōparationē. eſt quidem anologia ſimilis comparatio aut cōparatonum
ſimilitudo. ut duorum ad unum & mille ad quingenta eſt ſimilis comparatio ꝓpterea
ꝙ utrobi eſt dupla proportio. & hoc modo ſe uidentur bona habere. ut eni in corpore
ſe habet uiſus: in anima mens ſe uidetur habere. quéadmodū eni in corpore nihil eſt
uiſu excellentius. ſic etiam in anima nihil mente eminentius reperitur. eodēq; modo
aliud bonum ſe habebit in alio. intelligenda ſunt hic tria. primo ꝙ uoces de rebus di
cuntur trifariā. uno modo ſic ꝙ uox & ratio ſit una. & hec e uniuocatio que ſm̄ pħm
ſeptimo pħicorū in ſola ſpecie athoma proprie reperitur. alio modo dicūtur uoces de
rebus ſic ꝙ uox ſit una rationes uero ſint diuerſe nec res ad unum referantur nec ad
diuerſa ſecundū eandem relationē. talia ſunt equiuoca fortuitu. que licet in cunctis o
rationis partibus reperiantur: frequentius tamē occurrunt in nominibus propriis lo
corum animaliū & hominū. euenit eni frequentius ut eadem uox ſit fortuitu impoſi
ta diuerſis locis aut animalibus uel hominibus. & hac de cauſa fortuito equiuoca ſūt
dicta. eſt eni forte fortuna ut uox eadem apud diuerſos pro rebus diuerſis accipiatur.
tertio modo dicuntur uoces de rebus ſic ꝙ res ipe ad unū referantur ſiue illud unum
ſit principiū ſiue finis ſiue aliud quicq̄ no differt. uel per hoc ꝙ ad diuerſa referūtur
ſecundū eandem relationē. itaq; modus iſte duos includit modos. in primo attenditur
unitas termini in ſecundo unitas relationis. primo modo arma uehiculū & alia quā
plura dicuntur militaria per hoc ꝙ referuntur ad unum ſcilicet militem. res etiā inu
mere ſana dicuntur per hoc ꝙ in ſanitatem referuntur. bona quoq; poſſent hoc mo-
do dici per hoc ſcilicet ꝙ in principium unnm a quo oriuntur uel in finem unum in
quem tendunt referuntur. ariſtoteli tamen uidetur magis placere ꝙ dicantur modo
ſecundo ſcilicet per hoc ꝙ in diuerſa ſecundum eandem relationem referantur. no-
men itaq; boni de cunctis bonis dicitur non ſecundum unitatem rationis nec termi-
ni ſed relationis. hoc modo ariſtoteles in duodecimo methaphiſice eadē dicit eē prin
cipia in cunctis generibus. ſūt ei in quolibet genere tria principia. & quéadmodum ī
genere uno ſe hn̄t tria: ſic ut inq̄t alia tria ſe hn̄t in genere ſuo. & itē alia tria in alio.
ſecundo notandum ꝙ hoc nomen anologia bifariam ſumitur. uno modo eſt nomē cō
mune ad omnia dicta per relationem ad unum uel ad diuerſa ſecundum relationē eā

dem. hoc modo ſumitur a philoſopho anologia quando dicit ſana & entia per anolo-
giam dici. alio modo dicitur anologia proprie quando aliqua referūtur in diuerſa ſe
cundum relationem unam hoc eſt ſimilem. & hoc modo ſumitur hic a philoſopho cū
dicat bona potius per anologiam dici. itaq; anologia poteſt eſſe & nomē generis & no
men ſpeciei. quando eſt nomen generis analoga dicuntur que ad unum uel ad diuer
ſa ſecundum eandem relationem referuntur. quando uero eſt nomē ſpeciei: ea ſolum
modo dicuntur anologa que ad diuerſa ſecundū eandē relationem referuntur. tertio
eſt hic notandum ꝙ aliqui de noſtris etiam contra philoſophū aſſerunt ens unum &
bonum predicari de rebus uni-
uoce. que autem ſint & quātum
ualeant horum ratioues pertra
ctare nos ſimul cum ariſtotele ī
locum alium ſcilicet methaphi
ſicam differimus. uolo tamen te
ſcire ꝙ illum dictum ariſtoteli-
cum bona dicuntur per anolo-
giam hoc eſt per eandem relati-
onem ad diuerſa licet facile ſit
dictu difficile tamē intellectu.
nemo quidem de noſtris fuit q
illud ad uniuerſa bona applicu
erit: ego quoq; id tibi intelligē
dum relinquo.

Sed hec fortaſſe nunc relínquēda ſunt. Nā
ea trite diſcutere alterius eſſet philoſophie ma
gis: ſimiliter autem & de ydea. Si enim unum
quiddam eſt quod cōmuniter de omnibus dí-
catur bonum aut ſeparabile aliquid per ſe cla-
rum eſt id nō eſſe tale quod ab homine agi uel
poſſideri queat. Nunc autem tale aliquid que
ritur. At forte uideri poteſt alicui melius
eſſe id ipſum cognoſcere gratia illorum bono
rum que agi poſſideriq; poſſunt. Nam ſi hoc
tanquam exemplar habuerimus magis intelli
gemus que nobis ſunt bona intelligētes uero
adipiſcemur. Hec uerba ſuaſionē cōtinēt q̄n

Sed hec fortaſ
ſe nunc relinquenda ſunt. hec
eſt quinta ac ultima pars princi
palis huius capituli in qua oſtē
dit ꝙ etiam ſi eſſet idea: nō per-
tineret ad propoſitum: ut ſcili-
cet ſecundū eam eſſet querenda felicitas. & diuiditur hec pars trifariam. primo oſten
dit propoſitum. ſecundo ponit reſponſionē quam aliquis poſſet dare. tertio ipam ex-
cludit. ſecunda ibi At forte uideri poteſt. terria ibi Hec uerba. dicit ergo prio ſed for
taſſe nunc relinquenda ſunt hec ſcilicet qualiter uoces de rebus ac bona dicantur. nā
ea trite hoc ē perfecte diſcutere eſſet magis philoſophie alterius ſcilicet methaphiſice
ſimiliter autem de idea boni conſideratio nō eſt propria huic intentioni. & huius ra
tionem aſſignat. ſi ideſt q̄muis enim unum quoddā bonū eſt ideſt ſit quod de omibus
bonis cōmuniter dicatur aut ſit aliquid per ſe exiſtens ſeparabile hoc eſt ab aliis bo-
nis ſeparatum: clarum eſt id nō eſſe tale quod ab homine agi uel poſſideri queat. nūc
autem aliquid tale queritur. ſcilicet quod ab homine agi uel poſſideri queat. intelli-
genda ſunt hic duo primo ex his eſſe plus q̄m manifeſtum niſi quis ineptire uelit ꝙ a
riſtoteles in principio libri quando propoſuit omnis ars omniſq; doctrina & etiā cū
addidit quapropter bene oſtenderunt ſūmum bonum quod omnia appetūt: nō loque
batur de bono uniuerſi ſeparato a ſenſibilibus. at per hoc ab homine. loquebatur igi
tur de ſūmo bono humano quod ab homine agi uel poſſideri queat. ſecundo notandū
ꝙ hec ratio ab ariſtorele hic addita ē propter cauillatores qui forte ſicut de facto ſūt
uellent ſubſtinere bonorum eſſe unam ideam. aduerſus quos hic pħs dicit ꝙ etiam ſi
eſſet talis idea: nō eſſet id bonum quod hic querimus. bonum eim quod hic queritur
eſſe debet tale quod ab homine agi uel poſſideri queat. illa uero coniunctio uel nō di
iunctiue ſed copulatiue tenetur. etiam illud aduerbium nunc pro hic teneri uidetur.
ſm̄ ei priſcianū aduerbia tēporalia pro localibus ponūtur & nō ecōtra. Ac forte. in
q̄ ponit aliquorū ad hāc rōnem cauillationē. & dicit at forte uideri poteſt alicui. ſ. ca
uillatori melius eē cognoſcere id ipm̄. ſ. ſepatū bonū gr̄a illorū bonorū q̄ agi poſſide
riq; poſſūt. nā diceret ille cauillator ſi hoc bonū ſepatū habuerimus tanq̄ exēplar: ma
gis intelligemus que nobis ſunt bona. intelligentes autem adipiſcemur. ſtat itaq; ca-
uillatorum ratio in hoc ꝙ illam ideam boni cognoſcere ſemper eſt utile ut per eam tā
q̄m p bonorū imagine bona cognoſcamus. & cognita pſeq̄mur. Hec uerba ſuaſionē
in qua bifariā excludit cauillationē prefactā. ſecūda ibi Nec uero. dicit ergo prio hec

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uerba ſuaſionē continēt quādam.ſed uidētur diſſonare.i.nō cōuenire ſcientiis opatiuis.nam oms ille quidē ſcientie opatiue bonū quoddā affectantes.i.bonū quoddā intendētes & qđ deeſt homini perquirētes:pretermittūt cognitionē huius boni ſeparati.atqui ideſt certe tantū ac tale auxiliū a cunctis artificibus ignorari nec perquiri abſurdū eſſet.itaqꝫ ſi illius boni ſeparati cognitio ad opationem cōferret:nō fuiſſet pretermiſſa a cūctis artificibus. Nec uero apparet.in qua ſecūdo oñdit illā cauillationem ſtare nō poſſe.hec ratio uidetur differre a prima per hoc ꝙ prima ſumitur ab eo quod in artibus cūctis fieri uidemus hec uero eſt rei natura ſumit.dicit ergo nec uero apparet qd cōferat textori aut fabro ad artē ſuā.i. ad opationē ſue artis. ſi ſciuirit quid ſit bonū ipm.ſ.ſeparatum aut quid.i.cur medicus uel dux exercitus fuerit.i.erit pitior: ſi ideā ipam contemplatus ſit.qđ ſic probat nec ei medicus uidet conſiderare ſanitatē modo iſto ſcilicet ſeparatā & uniuerſalem ſed hoīs ſanitatē.imo forte huius hoc eſt hoīs indiuidui.nam ſingulis.i. ſingularibus medet uel dic ſingulis.i.omibus diuiſim ac diſcrete medetur.ſtat ita ꝙ ratio in hoc opationes ſūt circa ſēſibilia particularia id autē bonū eſt ſeparatū & uniuerſale nihil igitur eius cognitio conferet ad operandum. ſequi autē uidetur per hoc ꝙ exemplar debet eſſe ꝓpoportionatū rei fiende atqꝫ de his quidem ſatis.

Vrſus uero ad id quod q̄rimus.poſtq̄ philoſophus determinauit quid eſſet felicitas: ſecundum aliorum opiniones: hic incipit determinare qd ſit felicitas ſecūdum ueritatem hoc uero capitulum quartum ē de conditionibus felicitatisque quaſi omnibus ſunt manifeſte. & diuiditur trifariam.prio ponit ultimum finem eſſe ſūmum bonum. ſecundo ibi Sed conandum eſt. ponit conditiones felicitatis. tertio ibi Perfectū ergo

dam ſed ſcientiis diſſonare uidentur. Nam ille quidem omnes bonum affectantes.& quod deeſt perquirentes cognitionem huius pretermittunt atqui tantum ac tale auxilium a cunctis artificibus ignorari neqꝫ perquiri abſurdum eſſet. Neqꝫ uero apparet qnid conferat textori aut fabro ad artem ſuam ſi ſciuerit quid ipſum ſit bonum aut quid medicus aut dux peritior fuerit.ſi ydeam ipſam contemplatus ſit. Neqꝫ enim iſto modo ſanitatem conſiderare uidetur medicus ſed hominis ſanitatē ymo forte huius nam ſingulis medetur ac de his quidem ſatis.

Vrſus uero ad id quod querimus bonum quid tandem ſit redeamus. Videtur enim aliud in alia menſa atqꝫ arte exiſtere.ſi quidem aliud in medicina aliud in re militari aliud item in aliis. Quid ergo in ſingulis erit bonum nōne id cuius gratia fiūt cetera.eſt autem hoc in medicina ſanitas:i re militari uictoria:in architectura edificium item in alio aliud in omni deniqꝫ actu : & inſtituto id quod finis eſt nam huius gratia cetera fiūt.

cōcludit felicitatis generalē diffinitionē.i prima parte tāgit quattuor.primo cōtinuat dicta dicēdis inquies.rurſus uero redeamus ad id bonum quod querimus.i.de quo querere intendimus quid tandē ſit.& dixit tandē ut oſtenderet hanc quam inferet eē ultimā ſententiā de felicitate hoc eſt de quidditate ſeu diffinitione felicitatis. Videtur enim.ponit & oſtendit in artibus diuerſis eſſe diuerſa bona & inquid uidetur enim aliud bonum exiſtere in alia menſa atqꝫ arte.ſi pro quia aliud quidē eſt bonū in medecina aliud in re militari aliud item in aliis artibus.& illa cōiunctio eni nō cauſaliter ſed pro certe aut cōplectiue hic ponitur.itē illud in alia menſa dictū eſſe uidetur per methaphorā.ut artes mēſas dixerit.i qbus ſicut in diuerſis menſis bona diuerſa proponuntur. Quid ergo in ſingulis.oſtēdit quid in omni arte ſit bonum.& procedit interrogando dicens quid ergo in ſingulis artibus erit bonum? ad hanc queſtionem reſpondens ait nonne ideſt certe id cuius gratia cetera fiunt. intellige eſt bonum in ſingulis artibus. uel poteſt illud nonne eſſe due dictiones. & tunc

ſic legitur[ne.i. nūquid nō erit id gr̄a cuius cetera fiūt? q̄ſi dicat nō eſt dubiū quin id ſit.eſt autem hoc ideſt tale bonum in medecina ſanitas. in re militari uictoria.i architectura edeficiū.item in alio.ſ.genere artis aliud erit bonū. & in omni deniqꝫ actu & inſtituto.i. propoſito id quod eſt finis.intellige eſt eorū bonū.quod ſic probat nā cetera fiūt gratia huius.ſ.finis.id uero gratia cuius cetera fiūt bonū eſſe dicebamus.ibi. Quare ſi unus.ex his infert ultimū finē eſſe ſūmū bonū qđ eſt felicitas.& inqt q̄re ſi unus aliqs finis eſt oīm agibiliū hoc eſt rerū hūanarū:i agēdo.i.i opando:id eſſet ſūmū bonū.i.nobis id bonū agentibus.uel dic id.i.ille certe finis eſſet ſūmū bonū i agēdo.i.in agibilibus hoc eſt iter agibilia.itelligendo p agibilia res hūanas q̄ ab hoīe fiūt[ſiue illa ſint actus[ſiue habitus.& inqt ſin aūt plures ſint fines agibiliū:plura eēt ſūma bona.certe ſermo trāſcendens.i.unū eorū p̄teriens:recidit i idē hoc eſt i unū.ſicut eīm i medecina ceteriſqꝫ rebus unicus ē finis:ſic etiā erit i hoīe qui ꝓpter nature unitatē unicū finem hr̄e debet.ex his duo notātur.prio ꝙ finis ultimus[ſiue ſūmū bonū bifariā ſumit.prio in genere aliquo utpote i medicina[alio modo abſolute i toto genere agibiliū.prio modo eſſe poterūt plures fines ultimi[atqꝫ multiplex ſūmum bonū.ut i medecina ſanitas.in re militari uictoria.in alio itē aliud.ſumēdo uero finē ultimū abſolute i toto genere agibiliū nō eſt niſi unicus finis ultimus.qui bonū ſūmū[ac felicitas hūana dicit.nōnūq̄ etiā bonū humanū nūcupat.ſicut finis cuiuſqꝫ artis bonū artis appellatur.ſecūdo notat falſā eſſe doctrinā quorūdā nō ſatis ariſtotelem itelligentiū[q dicūt duas eē hoīs felicitates.ſ.praticā & contemplatiuā. eſt aūt hoc expreſſe cōtra id qđ a phō hic determiat ſed de hoc libro decimo atqꝫ polithicorū ſeptimo apertius tractabitur.ubi phs determiat hoīs finem ultimū eſſe ſapientie opationem.cetere quidem uirtutes nō ſunt felicitatis effectiue[ſed tātūmodo ad felicitatē diſpoſitiue.ſapiētia itaqꝫ ſola eſt boni ciuilis effectiua.

Quare ſi un⁹ aliqs oīm agibiliū finis ē id certe eēt ſūmum i agēdo bonū Sin aūt plures pl'ra trāſcēdēs certe in idē recidit ſermo. Sed conādū eſt etiā magis hoc declarat. Cū ergo cōſtet plures eē fines & quoſdā ex his aliorum gr̄a expeti ceu diuicias fiſtulas oīaqꝫ inſtrumēta patet nō cūctos eē pfectos ad qđ optimū ſit perfectum eſſe cōſtat Quare ſi unū aliquid & ſolū perfectū eſt id certe eſſet quod queritur. Sin plura id quod eorum perfectiſſimum eſt.

Perfectius autē dicim⁹ id quod propter ſe expetibile q̄ id quod propter aliud & id quod nunq̄ propter aliud q̄ ea que ꝓpter ſe & ꝓpter

Sed conādū eſt etiā. hec eſt ſecūda ps principalis huius capituli in qua duas ponit conditiones felicitatis.ſecunda ibi uidetur aūt.prima itaqꝫ conditio eſt ꝙ ſit bonum perfectum.pro cuius intellectu conſiderandum eſt ꝙ prout traditur decimo methaphiſice perfectum eſt extra quod nihil eſt.ille itaqꝫ finis perfectus erit ultra quem alius finis eſſe non poterit:hoc hito: ueio ad litteram in qua tria facit primo intentum premittens inquit ſed cognandum eſt etiam hoc ſcilicet ꝙ dictum eſt de fine ultimo magis declarare:inquirendo ſcilicet conditiones que requiruntur ad ultimum finem.ibi. Cum ergo.oſtendit ꝙ non omnis finis eſſe poterit bonum quod hic queritur.& ait cum ergo conſtet plures eſſe fines[& quoſdam ex his aliorum gratia expeti(ceu diuicias[fiſtulas[omniaqꝫ inſtrumenta) patet non cunctos fines eſſe perfectos.ad quod optimum ſit ideſt eſſe debet cuiuſmodi eſt illud quod hic querimus conſtat eſſe perfectum.quare ſi unum aliquid & ſolum perfectum eſt:id certe eſſet bonum quod queritur.ſin plura: id quod eorum perfectiſſimum eſt.quaſi dicat non omnis finis erit bonum quod hic queritur[ſed ſi inter fines eſt unum aliquid & ſolum perfectum:id certe erit bonum quod hic querimus.aduertendum quod licet diuicie[& fiſtule[& omnia organa ad aliud ordinentur: tamen eſſe poterunt fines aliquorū.diuicie quidem ſunt finis queſtuarie. fiſtule uero[& omnia organa fines ſunt artis factiue fiſtularum[aut organorum. ibi. Perfectius autem.oſtendit ꝙ felicitas ſit bonum ſimpliciter perfectū.& dicit pfectius autē dicimus id qđ ꝓpter ſe expetibile ē q̄m id quod ꝓpter aliud.& id qđ nunq̄ ꝓpter aliud quā ea

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

que propter ſe & ꝓpter alia expetūtur. ſimpl'r quidē id perfectū dicimus qđ ſemp ꝓpter ſe expetendū eſt⟨nec unq̄ ꝓpter aliud. hec ē pria argumentatiois ꝓpoſio. ſub q̄ aliā ſubſumit dicens⟨felicitas aūt que. ſ. eſt bonū qđ hic q̄rimus uidetur eſſe maxime talis Erit igiť felicitas bonū ſimpl'r perfectū. & hoc ē qđ hic pricipal'r intēdebat. ꝙ uero felicitas ſit maxīe ꝓpter ſe expetibilis nec unq̄ ꝓpter aliud phs ſic probat⟨nā eā quidē ſēper ꝓpter ſe ipam⟨nec unq̄ ꝓpter aliud expetimus. honorē uero & uolūtatē & mentē⟨ atq₃ oēm uirtutē tū ꝓpter ſe ipa expetimus⟨tū ꝓpť felicitatē. ꝑ illa nāq₃ beatos nos fore credimus. ipam uero felicitatē nec ꝓpter illā⟨nec oīno ꝓpter aliud quiſpiā expetit. circa uim & naturā terminorū ſūt duo intelligēda. prio ꝙ bonū pfectū bifariā dicił. uno modo ſm quid. & ſic oñe bonū qđ ꝓpter ſe expetiť etiā ſi aliqn̄ ꝓpter aliud ſit expetibile dici poterit bonū pfectū. alio modo dr̄ pfectū bonū ſimpl'r. & ſic id ſolūmodo eſt bonū pfectū qđ ſemp ꝓpter ſe nec unq̄ ꝓpter aliud expetiť. ſecūdo notādū circa illud talis aūt felicitas maxīe uideť eſſe: ꝙ illud aduerbiū maxime poterit teneri excluſiue: & tūc erit ſenſus ꝙ ſola felicitas & nihil aliud uideť eſſe talis: uel poterit teneri pro manifeſtiſſime: ut ſic erit ſenſus felicitas aūt talis eſſe uidetur eſſe maxime. i. manifeſtiſſime. cuius probatio ī promptu ſequiť ibi nanq₃ eam quidem ubi utrāq₃ partē excluſiue ꝓbat. prio ꝙ felicitas ꝓpter ſe & nūq̄ ꝓpter aliud expetetur. ſecundo oſtendit ꝙ nulla alia ſint huiuſmodi. Sequitur illa pars. Videtur aūt. in qua ponit ſecundā felicitatis ꝓprietatē. eſt itaq₃ ꝓprietas iſta ꝙ felicitas eē debet bonū per ſe ſufficiēs. & diuidiť trifariā. primo exponit quid ꝑtinet ad ſufficiētiā. ſecundo ibi Sufficiēs aūt per ſe: exponit qd ſit bonū ꝑ ſe ſufficiēs. tertio ibi

alia expetūtur Et ſimpl'r quidē id perfectū qđ ſemp per ſe expetendū eſt nec unq̄ ꝓpter aliud talis aūt felicitas maxime uidetur eē Nam eā quidē ſemp ꝓpter ſeipam nec unq̄ ꝓpter aliud expetim⁹ Honorē uero & uolūtatē & mentē atq₃ oēm uirtutē tū ꝓpter ſe ipa expetimus tū ꝓpter felicitatē ꝑ illa nāq₃ beatos fore nos credimus Ipam uero felicitatē neq₃ ꝓpter illa neq₃ oīno ꝓpter aliud quiſq̄ expetit. Videť aūt & ex ſufficiētia idē probari Perfectū eīm bonū per ſe ſufficiēs uidetur eſſe. Sufficiēs aūt dicimus nō ſibi ſoli uitā ſolitariā uiuenti ſed parētibus & gnatis & uxori & amicis & ciuibus etiā qm̄ natura homo ciuilis eſt. Sumēdus eſt tamē in his quidē terminus ne ſi ad gnatos gnatorū & amicos amicorū extēdať in infinitū fiat progreſſus Sed de hoc alias conſiderandū erit. Sufficiēs aūt ꝑ ſe ponim⁹ qđ

Inſuper oīm: manifeſtat rationē per ſe ſufficiētie quātū ad hoc qđ dr̄ per ſe. ī pria ptetria uideť tāgere. & dicit prio⟨uideť aūt ex ſufficientia probari idē. ſ. ꝙ nō oīs finis ſit bonū qđ hic querimus. perfectū eī bonū per ſe ſufficiēs uideť eſſe. bonū quidē pfectū & per ſe ſufficiēs differūt ſolū ſm rationē. perfectū eī dr̄ in quātum ꝓpter ſe nec unq̄ ꝓpter aliud expetiť. per ſe uero ſufficiēs dr̄ in quātū uitā facit per ſe optabilē⟨ac nullius indignā. ibi. Sufficiēs aūt dicimus. exponit quid ad ſufficientiā pertineat. & inquit ſufficiēs aūt dicimus⟨nō ſibi ſoli uitā ſolitariā uiuēti: ſed parentibus & gnatis & uxori & amicis⟨& etiā ciuibus. huius ultimi rōnē aſſignat dicēs⟨quādo. i. quia homo natura eſt ciuilis. hoc ē aptus ex natura ut ī ſocietate ciuili uiuat. erit itaq₃ bonū ſufficiēs illud qđ ſufficiētiā preſtat illi cui ineſt⟨& parētibus & filiis & amicis⟨ ac etiā ciuibus. ſic ut pro loco & tēpore auxilia⟨& cōſilia prebere his ualeat. ibi. Sumēdus eſt. reſpōdet tacite queſtioni q̄ ex his dictis oriť. poſſet eī aliqs querere an illa ſufficiētia ſe extēdat ad filios filiorū⟨& amicos amicorū. ad hoc reſpōdet phs dicēs & in his aūt. ſ. parētibus⟨filiis & amicis ſumēdus eſt quidā terminus. cuius cauſā aſſignat⟨ne ſi ad natos natorū & amicos amicorū extēdať: ī iſinitū fiat ꝓceſſus. īfinitis uero nemo poſſed ſufficere. & ſic nemo eēt felix. ſed de hoc cōſiderādū erit alias. i. ī alio loco. ſ. ut aliqui ītelligūt ī economica ul' ī polithica. mihi qdē uideť ꝙ hoc faciat ī octauo & nono ethicorū ubi de multitudīe amicorū determīat. Sequiť illa ps. Sufficiēs aūt. in q̄ exponit qd ſit bonū per ſe ſufficiēs. dicit quoq₃ tale bonū eſſe felicitatē⟨qđ hic pricipal'r

intēdebat. dicit ergo nos aūt ponimus⟨bonū per ſe ſufficiens⟨quod uel ideſt etiam aut uel ideſt q̄muis ſolum ideſt ſolitariū⟨ſit: preſtat uitā ſufficientē & optabilē ac nullius rei indignam: huiuſmodi hoc eſt talem putamus eſſe felicitatē. hoc enim uniuerſi fere homines de felicitate putant. quod uero uniuerſi homines putāt: falſum eſſe neq̄t cum id nō a ſe ſed nature ductu putauerint. erit igitur felicitas bonū per ſe ſufficiēs quod hic intēdebamus. Inſuper omniū. in qua exponit rationē per ſe ſufficiētie q̄ntum ad hoc ꝙ dicitur per ſe. pro cuius intellectu conſiderandū ꝙ per ſe ſufficiens bonum bifariā dicitur. uno modo ſic ꝙ nō poſſit recipere bonitas augmentū. & hoc modo humana felicitas nō eſt bonū per ſe ſufficiēs. nam ſic unus homo nō eſſet alio felicior. itaq₃ nomē felix cōparationē nō reciperet. quod falſū eſt. ſicut enim uirtus aliaq₃ bona augeri poſſūt: ſic etiā huius uite felicitas. alio modo dicitur bonum per ſe ſufficiēs non ſic ꝙ augmentū bonitatis nō recipiat: ſed quia per ſe ſolitarie ſūptū uitā humanā preſtat nullius indiguā. & hoc ē quod phs dicit inſuper autē ſubaudi nos putamus felicitatē nō cōnumeratam ideſt nō coniunctā alicui alteri bonorū eſſe maxime oīm bonorū expetibilē. nam ſi cōnumeretur ideſt coniungať alicui alteri bonorū: clarū eſt cum minimo bonorū. ſ. coniunctā: magis eſſe expetendā: cum ſit accumulatio ideſt cōgregatio bonorum: quidqd adiungiť: ideſt q̄n tūcunq₃ ſit id bonum quod felicitati adiungitur. in bonis autem ideſt inter bona ſemper maius ſit expetendum. erit itaq₃ illud aggregatū maius bonū at per hoc expetibilius. patet igitur qualiter a philoſopho intelligitur illud per ſe: quando dicitur felicitas eſt bonum per ſe ſufficiens. & loquitur ſemper de felicitate huius uite. nō autem alterius de qua nihil aut ꝑparū cognoſcere potuit. Perfectum ergo. hec eſt ultima pars iſtius capituli in qua ex prefactis concludit felicitatis quādam cōmunem diffinitionem. ſunt enim tria de felicitate hic determinata. primo dictum eſt ꝙ ſit agibilium ultimus finis. ſecūdo ꝙ ſit bonum perfectum. tertio ꝙ ſit per ſe ſufficiens. ex his itaq₃ tribus colligitur cōmunis ac prima felicitatis diffinitio. dicit ergo perfectum ergo quidā ideſt quoddā & ſufficiēs per ſe uidetur eſſe felicitas agibilium finis exiſtens. & per agibilia ut iam dixeram intelligere uidetur res humanas in finem ordinatas quecunq₃ ille ſint.

ſolum uitā ſufficientē & optabilē & nulli⁹ indiguā preſtat Huiuſmodi aūt putamus eſſe felicitatē. Inſuper oīum maxime expetibilē nō cōnumeratā Nam ſi cōnumeretur clarū eſt cum minimo bonorū magis eſſe expetendā cū bonorū accumulatio ſit quicqd adiūgitur In bonis autē ſemp maius ſit expetendū. Perfectū ergo quidē & ſufficiēs per ſe uidetur eē felicitas agibilium finis exiſtens.

Nim uero felicitatē eſſe ſūmum bonū manifeſtū ē Sed qd ipa felicitas ſit planius delucidari queritur. Forſā uero id fiet

Nimuero felicitatem eſſe ſūmum. hoc eſt capitulū quintū quod bifariam diuiditur. prima pars eſt de ſpeciali felicitatis diffinitione. ſecunda pars oſtendit qd & qualiter poſt hac ſit conſiderandū. ſecunda ibi Et ſūmum quidē bonum. prima ps duas continet partes. primo inquirit genus felicitatis. ſecundo differentias. ſecunda ibi quod ſi opus. in prima parte facit quattuor. primo intentum premittit. ſecūdo ibi forſitam. oſtendit ꝙ hominis operatio ſit felicitas. tertio ibi utrum igitur. oſtendit ꝙ hominis ſit aliqua propria operatio. quarto ibi quid igitur hoc. oſtēdit que ſit hominis operatio. dicit ergo primo enimuero ideſt certe felicitatem eſſe ſūmum bonū: manifeſtum eſt ſcilicet ex dictis in capitulo precedenti. uel dic manifeſtum eſt ſcilicet ꝑ ſeipm. itaq₃ de hoc nemo fere ambigit. ſed quid ipa felicitas ſit: planius dilucidari q̄ritur. i. queri debet: uel dic queriť. i. deſideratur dilucidari planius quid ipa felicitas ſit. primus tamē intellectus uideť uerior. hoc itaq₃ eſt ariſtotelis inſtitutū oñdere plane qd ipa felicitas ſit. Forſitā uero. oñdit ꝙ opatio hoīs ſit eius felicitas & dicit forſitā uero ſi opus. i. opatio hoīs deprehēdať: id fiet: hoc ē dilucidabiť qd felicitas ſit. illud aduerbiū forſā nihil hic opatur preter hoc ꝙ ē locutiois tēperamentū. eſt itaq₃ in hac parte ariſtotelis concluſio ꝙ hoīs opatio ſit eius ſūma perfectio ac felicitas. quod

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ſic probat.ut eim tibicini & ſtatuario cunctiſq; artificibus ac oīno omnibus his quo-rum eſt aliquod opus atq; actio bonū & bene uidetur eſſe ideſt conſiſtere in opere ipō ſic etiam & homini:intellige bonū & bene hominis uidetur eſſe ideſt conſiſtere i eiūs opere.ſi quidē eius aliquod eſt opus:hoc ē dum tamē hominis ſit aliqua operatio. hec eſt itaq; ariſtotelis ratio cuius aſſūptum tanq̄ per ſe notū ſupponit.eſt enim per ſe notum oīum rerū quarū eſt opus:aliquod earū ſūmum bonum eſſe in opere: hoc eſt eſſe illudmet opus.actio uero & opus hic pro eodē ſumuntur. eodēq; modo bonū & bene idem dicūt.intelligenda ſunt hic duo.unū ſit ꝙ ſicut ariſtoteles in opere cuiuſq; eius ſūmum bonū conſiſtere dixit:ſic & cicero in officio proprio ſūmam rerū perfectionē conſtituit.differūt itaq; nō in re ſed in noīe.ut quod ariſtoteles opus propriū dixerit cicerōi offitiū appellare magis placuit.hoc enī apud latinos facilius intelligitur:ſicut forte illud apud grecos.ſecūdo notādū ꝙ de opere aut officio cuiuſq; ꝑſone ſcientia moralis cōſiderat ſolū in genere : legalis uero in ſpecie determinat que & qualia officio cuiuſq; perſone cōueniant: ut exempli gratia dicamus de officio regis militis epiſcopi aut archiepiſcopi que ad horū officia in ſpecie pertineāt: non moralis ſed legalis conſiderat. de officiis uero rerū naturaliū nō pratice ſed ſpeculatiue ſunt diſcipline. Vtrū igitur.i qua bifariā oſtēdit ꝙ hoīs ſit aliqua operatio propria.ſecūda ibi An quēadmodū.dicit ergo primo interrogādo utrū igitur fabri & ſutoris opera aliq̄ ſūt & actus:hominis uero nullū opus eſt ſed ad nihil agendū uatus eſt?quaſi dicat manifeſtum eſt ꝙ ſicut illorū ſūt opera ꝓpria:ſic & hoīs.& quēadmodū illa ad aliquid agēdum ſunt nata:ſic etiam & homo ad aliquid agendū natus ē:alioquim daremus ꝙ artis entia maioris eſſent dignitatis ac perfectionis:q̄m nature entia. & cum entia nature ſint ex arte diuina:melius res ex humana q̄m ex diuina arte eſſent ordinate. ſeq̄retur itē ꝙ ea que homini accidūt eſſent magis perfecta q̄m homo ipē. ne igitur hec & huiuſmodi cōcedamus:fatendū eſt hoīs eſſe aliquā operationē.cauſa uero propter quā cuiuſq; rei ſit operatio ꝓpria eſt quia unūquodq; ſiue naturale ſiue artificiale eſt per aliquā formā que ē principiū alicuius operationis.unde fit ut ſicut unaqueq; res habet propriū eſſe per ſuam formā:ita etiā propriā operationē. An quēadmodum. ponit ſecundā rationē.& procedit etiā interrogādo.dicit igitur an quēadmodū & oculi & manus & pedis ac ſingulorū mēbrorum aliquod eſt opus ideſt operatio:ſic etiam & hominis preter hec omnia ideſt preter opera horū oīum aliquod opus poni debet?quaſi dicat manifeſtū eſt quod ſicut ſingulorū mēbrorū eſt aliquod opus ꝓprium ſic & hominis erit aliquod opus propriū.alias ſequeretur ꝙ partes eēnt perfectiores q̄m totum.fatendū eſt igitur ut prius:ꝙ hominis ſit aliquod opus propriū:quod iuxta ciceronē hominis officiū appellatur.demonſtrata eſt itaq; concluſio ex his que homini accidunt atq; ex mēbris ipſius. Quid igitur.in qua inquirit que ſit hominis ꝓpria operatio.dictū eſt aūt ꝙ rei cuiuſq; propria operatio eſt que ei cōpetit ſecūdum ſuā formā.forma uero hominis eſt aīa cuius actus eſt uiuere.nō quidē ſecundū ꝙ uiuere eſt eē uiuētis ut in ſecūdo de anima ſed ſecūdū ꝙ uiuere dicitur aliquod opus uiuentis:puta ſentire intelligere & ſimilia.manifeſtum eſt itaq; ꝙ in aliquo opere uite cōſiſtit feliciras ſed quia opera uite multifariā dicūtur:inquirit pħs in quo ipſorū cōſiſtat.& primo queſtionem proponit dicens hoc.ſ.opus hoīs propriū quid tandē erit? quaſi dicat nō ſatis eſt manifeſtū quid ſit illud hominis opus.quod patet nam uiuere quidē cōmune uidetur etiam plantis. at nos querimus opus hominis ꝓprium.igitur

ſi opus hominis deprehēdatur. Vt ei tibicino & ſtatuario cunctiſq; artificib⁹ ac omnino oībus his quorū eſt aliquod opus atq; actio in opere ipō bonū & bene uidetur eſſe Sic etiā homini ſiquidē eius aliquod opus eſt. Vtrum igitur fabri & ſutoris aliqua opa ſunt & actus hominis uero nullū eſt opus ſed ad nihil agēdum natus eſt.. An quēadmodū & oculi & manus & pedis ac ſingulorū mēbrorū aliqd eſt opus ſic & hominis preter hec omnia aliquod opus poni debet. Quid igitur hoc tādem erit Nam uiuere quidem cōmune uidet

ſequeſtranda ideſt ſeparanda uel diſtinguēda eſt uita uegetatiua intellige ab opere aut uita hominis.accipiuntur itaq; a pħo hic uiuere & uegetatiua uita pro eodem.probat etiam ꝙ uita ſenſitiua nō ſit opus hoīs dicens ſenſitiua eſt quedā uita ſequēs ſcilicet uegetatiuā.hanc etiam ſcilicet ſenſitiuā conſtat eſſe cōmunem boni & equo & omni animanti hoc eſt animali.unde ſequitur ꝙ hec nō erit opus hominis.cum hoīs opus nulli alii quā homini cōuenire queat.poſt has uero duas uitas ſolū relinquitur uita operatiua ſecundū rationē.que quidē uita ꝓpria eſt homini.nam homo ſpēm ſortitur per hoc ꝙ ē rationalis.hec etiam uita rationalis bifariā dicitur ꝓpterea ꝙ ratio eſt duplex.eſt enim ratio quedā que per ſe intelligit:& hec eſt intellectus.alia ē ratio que nō intelligit ſed intelligēti obedit:& hec ratio eſt appetitus ratio dictus quia rationi obedit. harū uero rōnum principalior eſt illa que ꝑ ſe intelligit.nam quod per ſe principalius dicitur: quā id quod per aliud.at per hoc uita illius rationis que per ſe intelligit eſt excellentior quā uita eius ratiois que intelligenti obedit. hoc eſt igitur quod ariſtoteles dicit cū inquit reſtat ergo poſt uitas ſcilicet prenominatas quedā ſcilicet uita operatiua rationē habētis : hoc eſt eius partis anime q̄ rōnē habet : atq; huius ſcilicet partis rationalis partim.i. pars quedā eſt:ut ideſt tanquā uel q̄ſi rationi obediens.partim hoc eſt pars altera eſt.ut ideſt tanquā uel quaſi habens ſcilicet rationem atq; intelligens. prima itaq; pars eſt appetitus qui ratio dicitur in quantum rationi obedit.ratio uero ſecunda eſt ipē intellectus qui ex eo ꝙ per ſe ratiocinatur & intelligit per ſe ratio dicitur.appetitus uero quia non ob aliud ratio dicitur niſi quia rationi obedit nō per ſe ſed per aliud ratio dicitur.at per hoc uita & opus eius rationis que per ſe intelligit eſt felicitas.& hoc eſt ꝙ philoſophus dicit cum uero & hec ſcilicet uita rationalis dicatur duppliciter ſcilicet eius rationis que per ſe intelligit & illius que intelligenti obedit:ponenda eſt ſcilicet felicitas uel opus hominis illa uita que dicitur ſecūdū actionem ideſt que eſt eius partis que agit & intelligit. nam hec ſcilicet uita uidetur principalius dici.cum ſit intellige eius rationis que principalior dicitur.ex hac philoſophi ſententia tria notantur.primo ꝙ in ſanitate pulcritudine corporis proceritate & aliis huiuſmodi:felicitas conſiſtere non poteſt.omia enim hec ſunt cōmunia & ad uitam uegetatiuam pertinentia.ſecundo notatur in cognitione aut ſenſus uoluptate non eſſe felicitatem.ſunt etiam hec cōmunia atq; uite ſenſitiue. tertio notatur ꝙ in opere appetitus ratione regulati quātacunq; uirtute poleat:humana felicitas conſiſtere non poterit.eſt enim ut inquit ariſtoteles intellectus principalior ratio quam appetitus.at per hoc eius quoq; opus erit excellentius.ex quo etiam poſſet accipi ꝙ felicitas conſiſtit in operatione intellectus ſpeculatiui magis quam in operatione pratici.ut enim libro decimo demonſtrabitur intellectus ſpeculatiuus eſt principalior ac excellentior quam praticus.ſola quidem uita ſpeculatiua eſt in qua abſolute ſūmum bonnm ac felicitas conſiſtere poteſt.quod infra demonſtrandum relinquimus. Qd ſi eſt opus hominis.hec eſt ſecunda pars principalis prime partis.in qua duas felicitatis inueſtigat differentias.ſecunda ibi Et preterea in uita perfecta.intendit itaq; pħs hic demonſtrare ꝙ felicitas uel opus hominis ſit operatio ſecundum uirtutem optimam.& primo interrogando reſumit genus felicitatis dicens ꝙ pro ſed ſi pro an.ueluti ſi dicat.ſed an eſt opus hominis animi operatio ſecundum rationem uel non ſine ratione?quaſi dicat manifeſtum eſt ex prefactis ꝙ opus hominis eſt animi operatio ſecundum rationem uel nō ſine ratione.hoc eſt itaq; felicitatis genus quod hic tanquā diffinitionis principium reſumitur. & ad addit pħs illud non ſine ratione propter

etiam plantis At nos propriū querimus Seq̄ſtranda eſt igitur uegetatiua uita Sequēs autē ſenſitiua quedam Hanc etiam boui & equo & omni animanti cōmunē eſſe conſtat Reſtat ergo operatiua quedā rationē habentis atq; huius partim ut rationi obediens partim ut habens atq; intelligens Cum uero & hec dupliciter dicatur ponenda eſt illa que ſecundum rationem dicitur Nam principalius hec dici uidetur. Quod ſi opus eſt hominis animi operatio ſecundum rationem uel nō ſine rōne.

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

opus appetitus rōne regulati. Idē autē. probat ꝙ idem ſit opus hois & uiri ſtudioſi
hoc eſt uirtuoſi excellentia uirtutis ad opus adiuncta. eſt quidē uſitatū apud ariſtote-
lem quod eſt bonū: ſtudioſū appellare. itaq; uirtuoſus ſtudioſus appellatur. dicit ergo
idē aūt opus eſſe dicimus generis huius. i. ſpeciei alicuius atq; huius ſtudioſi hoc ē in
diuidui alicuius ſcilicet optimi. ſumit itaq; genus hic pro ſpecie. que in quātum ē cō
munis pluribus indiuiduis ab ariſtotele: in locis nō paucis genus dicitur. ut genus di
catur omne generale. id uero quod propoſuit exemplo facit illuſtrius dicens ut citha
redi & ſtudioſi citharedi intellige idem opus eſſe dicimus. & ſimplr̄ ideſt uniuerſalr̄
hoc tenet in omnibus rerum ſpeciebus. excellentia uirtutis hoc eſt dictione uel con-
ditione excellentiā uirtutis ſignificante ad opus adiuncta. citharedi enim eſt citharā
pulſare ſtudioſi citharedi eſt ci
tharā bene pulſare. itaq; illa dic
tio bene ſignificat in loco iſto
uirtutis excellentiā. ex hoc igiť
uniuerſali principio infertur ꝙ
idem opus ſit humane ſpeciei &
uiri ſtudioſi excellētia uirtutis
ad opus adiuncta. quod hic pro
bare intendebat. alicui tamē ui

Idem autem dicimus opus eſſe generis hu
ius atq; huius ſtudioſi ut cytharedi & ſtudio-
ſi cytharedi & ſimpliciter hoc in omnibus ex-
cellentia uirtutis ad opus adiuncta Cythare-
di enī eſt cytharā pulſare ſtudioſi bene pulſa-

deretur illud ariſtotelicū principiū nō eſſe uerū. & duo propter hoc. primū erit quia
nō uidetur ꝙ eadem ſit operatio animalis & optimi animalis. ſecūdo quia citharedus
eſt ſpecies ſtudioſus uero citharedus eſt indiuiduū. & ſic erunt aliqui citharedi etiam
ſi nō ſint ſtudioſi. ad primū dicitur ꝙ ut iam dicebamus per genus ſpēm intelligit. de
genere quidē qđ ſpēbus eſt cōmune rl̄a illa nō teneret uerū. cū ab animali longe alia
ſit hois operatio. qđ etiam ariſtotelē nō latuit demonſtantē aliā eſſe uitā animātibus
aliā homini. ad ſecundū dicitur ꝙ ſi detur aliquis ſtudioſus citharedus ut pote ſocra-
tes: erit magis cōmune citharedus q̄m ſocrates. nō tamē quia aliqui eſſe poſſint citha
redi qui nō ſint ſtudioſi citharedi: ſed quia plures alii preter ſocratē eſſe poterūt ſtu-
dioſi citharedi. quorū cuiuſlibet idem erit opus cum opere citharedi. illi autē qui nō
ſunt ſtudioſi ac optimi citharedi nō ſunt citharedi niſi ſecundū quid. ꝙ ſi obicias ali
quis ē malus citharedus: ergo eſt citharedus. hec puerilis obiectio peccat. comittit ei
fallaciā ſecundū quid per hoc ꝙ ex parte ac re imperfecta infert rem integram ac per
fectam. nō ſunt itaq; citharedi niſi optimi ac perfecti citharedi. ſed alia longe maior
occurrit difficultas. ſi enim hec uera ſunt: intenſum & remiſſū nō erūt unius ſpeciei
Ad hoc dicitur ꝙ ſi intēſum & remiſſum eiuſdem ſint ſpeciei: dictum philoſophi hic
nequaquā ſtare poterit. intenſum itaq; & remiſſum eſſe unius ſpeciei ſecundum rem
nō eſt poſſibile: licet ſecundum nomē ſepenumero unius credantur ſpeciei. aſciſcun-
tur enim ſepiſſime intenſum & remiſſum ſub nomine unius ſpeciei. & hoc forte tum
propter nominū penuriam tum etiam propter inſenſibilem differentiam. hec tamen
omnia melius in decimo methaphiſice tractabunt ubi ariſtoteles illa ſue philoſophie
maxima principia ponit contraria eſſe maxime diſtantia. nihilq; unius contrariorum
eſſe in alio preter genus: quod utriq; cōmune eſt. eſſe itaq; ex adinuicem incompoſita
que omīa impoſſibile eſt eſſe uera: ſi intēſum & remiſſum unius ſint ſpeciei. nullum
enim album remiſſum a nigro maxime diſtat. cum aliud ſcilicet albius magis a nigro
diſtet. eſt etiam remiſſe album aliquid habens nigri ſecundū rem aut uirtutem. itaq;
remiſſe album ſecundū rem aut uirtutē cōpoſitū eſt ex nigro & albo. q̄ ariſtotelicis p̄
ceptionibus repugnant. dubitant etiam hic aliqui cur ariſtoteles hec maximū pōdus
habentia ex quibus fere tota felicitatis pendet cognitio demonſtrauerit ſolummodo
per exempla. quod genus demonſtrationis eſt infimum. primo enim ꝙ felicitas eſſet
hominis opus non aliter quam exemplo docuit. eodemq; modo indicauit ꝙ hominis
eſſet aliqua propria operatio. nūc etiam citharedi exemplo demonſtrat ꝙ idem ſit ho
minis opus & uiri ſtudioſi. ad hoc dicitur ꝙ ariſtoteli forte (ſicut in aliis nō paucis)
nō occurrebat aliud genus demōſtratiōis. uel dic & melius ꝙ licet exempla in ſe ſint
debiliora: nobis ſunt efficaciſſima. doctrina uero fieri debet per nobis notiora ut in
principio libri premiſerat. & potiſſime habet hoc locum in ſcientia de moribus de q
bus hic tractamus. patet itaq; ex his: ꝙ nō ſubtili ſed groſſo modo ac ueluti p figurā

hic ab ariſtotele ciuilia tractantur. Quod ſi ita. habito ꝙ idem ſit hominis opus &
uiri ſtudioſi ex hoc probat ꝙ hominis felicitas ſit operatio ſecundū uirtutē. & inquit
ꝙ pro ſed ſi pro quia ueluti dixerit ſed quia ita ſupple eſt ꝙ hominis & ſtudioſi uiri
excellentia uirtutis ad opus adiuncta eadem eſt operatio ut iam demonſtratum uides
hominis autem ut ex dictis patet ponimus uitam quādam hanc uero uitam eſſe actio
nem animi & operationem cum ratione demonſtrauimus ſtudioſi autem hoc eſt ſtudi
oſi igitur uiri aut ſtudioſi quidem uiri dicemus eſſe hoc ſcilicet actionem animi & op
ationem cum ratione bene & probe ſi enim eſt hominis operatio erit etiam uiri ſtudi
oſi. ſingula autem bene ſecundū propriam uirtutem perfectiūtur hoc eſt perfecte ef-
ficiuntur uſq; ad hanc partem pendet philoſophi ſententia hic uero intentum cōclu
dit dicēs ſi ita eſt ideſt quia hec
prefacta uera ſunt: ſit ideſt ſeq-
tur ut ſūmum bonum hominis
quod eſt eius felicitas ſit animi
operatio ſecūdum uirtutem. &
hoc eſt quod hic concludere in-
tēdebat. ſtat itaq; ratio philoſo-
phi in hoc eadē eſt operatio ho-
minis & ſtudioſi uiri: excellen-
tia uirtutis ad opus adiūcta: ho
minis autem operatio eſt animi
operatio: erit igitur animi ope-
ratio bene & probe uiri ſtudio-
ſi operatio. bene uero & probe
perficitur operatio ſecūdū uir-
tutem: igitur operatio hominis
que eſt eius bonū ſūmum erit o

Quod ſi ita eſt hominis autē opus ponim⁹
uitam quādam hanc uero eſſe actionem animi
& operationes cum ratione Studioſi autem ui
ri bene hec & probe Singula autem bene ſecū
dum propriā uirtutē perficiuntur Si ita ē ſit
ut ſūmum ſit hominis bonum animi operatō
ſecūdum uirtutē. Et ſi plures ſint uirtutes
ſecūdum optimā ac perfectiſſimā. Et pre-
terea in uita perfecta Nam una quidem irun-
do non facit uer nec una dies eodē modo bea-
tum & felicē nec una dies nec exiguū facit tp̄s

peratio animi ſecundū uirtutē. idem uidetur hic pħs intelligere per animū qđ prius
per rationē. ut ſic dicere operatio animi operatio rationis. Et ſi plures. dicit felici-
tatē eſſe operationē ſecundū uirtutē optimā. inquit igitur & ſi plures ſint uirtutes: ſe
cundū optimā ac perfectiſſimā uirtutē felicitas erit operatio. q̄ aūt ſit illa uirtus opti
ma cuius opatio eſt felicitas: pħs hic nō determinat: ſed illud differt in decimū ethi-
corū ac ſeptimū polithicorū: ubi de hac re nō parua ē inquiſitio. aliqui tamē qui eos
libros nunquā legere: aut minus bene intellexere: dicūt ꝙ illa optima uirtus cuius o-
peratio eſt felicitas dicitur iuſtitia. alii dicūt ꝙ nulla ē una ſed oēs uirtutes ſimul ſūp
te. ſūt etiā qui dicūt ꝙ illa uirtus eſt prudētia. ſed nihil horū cū dictis philoſophi ſta-
re poterit. nō primū. q̄m tūc operatio appetitus eſſet perfectiſſima. quod pħs in locis
nō paucis negat. ꝙ etiam nō ſint oēs patet per hoc ꝙ expreſſe dixerit & ſi plures ſint
uirtutes: ſecundū optimā ac perfectiſſimā. ꝙ uero nō ſit prudētia pħs decimo ethico-
rum multifariā probat. hoc idē etiā demōſtrat ſeptimo polithicorū. itaq; ſecūdū pħm
in locis prenominatis ſola ſapiētia eſt ea uirtus que felicitatē effecit: alie uero uirtu-
tes nō efficiūt ſed diſponūt. aduertēdū tamē ꝙ illi qui in opatione prudētie dicūt eē
felicitatē ut pħi dicta in cōcordiā reducāt: duas inepte diſtinguūt hominis felicitates
ſcilicet ciuilē & cōtemplatiuā. de ciuili inquiunt determinatur in hoc libro de contē
platiua in decimo. hec uero inepta felicitatū diſtintio ſtare nō poteſt. ſi enī due eſſent
hominis felicitates: cum felicitas ſit ultimus finis: eſſēt duo ultimi fines. due quoq; p
prie hominis opationes. at per hoc duo officia rei eiuſdē. due itē uirtutes optime. hec
omnia ſūt impoſſibilia. & cōtra ariſtotelē qui horū cōtraria ut uides diffinierit. dice-
re uero ꝙ in libro primo determinetur de una felicitate & in decimo de alia eſt plane
ineptire. cum in his libris prenomiatis de eadē felicitate tractetur. in primo quidem
libro demōſtrat pħs quid ſit ſecundū ueritatē ciuilis felicitas oſtendēs tādem ꝙ ſit a-
nimi opatio ſm̄ uirtutē optimā i libro uero decimo pquirit q̄ ſit illa uirtus cuius feli
citas ē opatio: determinās tādē ꝙ ſit ſapiā. & dixi ſm̄ ueritatē ciuilis: q̄m de ciuili feli
citate opiōnes fuerūt diuerſe. alii eīm ī honore cōſiſtere putāt alii uero ī uirtute alii
itē ī opatione prudētie. ariſtoteles aūt ī opatione ſapiē. qđ libro ſeptīo polithicorū a-
pertius demōſtrauerat. ille uero primus qui pħm dixerat de alia felicitate ī libro prīo

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

& de alia in decimo tractaſſe:prout ego puto id incõſiderate dixerit.& forte bene pa
ſtus ac melius potatus ab aliquo cui in hac parte cõplacere uoluit. Et preterea i ui-
ta.in qua ponit ſecundã felicitatis differentiã.dicẽs & preterea intellige eſſe debet ta
lis animi opatio ſecundũ uirtutẽ optimã in uita perfecta.i.tota uel dic tota.i.diutur
na.qđ exẽplo declarãs ait nam una quidẽ irũdo nõ facit hoc eſt nõ oñdit uer.nec etiã
dies clara & tẽperata demõſtrat eſſe tẽpus uernale.eodẽ modo beatũ & felicẽ nec una
dies facit nec tẽpus exiguũ.debet itaq; felicitas eſſe cõtinua quãtũ preſẽs uita patitur
patet igitur ex his quid ſit felicitas.eſt eni animi opatio ſecũdũ uirtutẽ optimã & in
uita perfecta. Et ſũmũ quidẽ.hec eſt ſecũda pars principalis huius capituli in qua
oñdit quid & qualr poſt hac ſit agendũ.ſecũda ibi meminiſſe aũt.in pria parte tangit

Et ſũmũ quidẽ bonũ ita circũſcripſiſſe ſuf
ficiat Nã fortaſſe prio figurãdũ eſt poſtea ue-
ro pingendũ. Videtur aũt cuiuſq; eẽ illa q̃
bene circũſcripta ſũt peoducere & mẽbratim

tria. prio ꝓponit quid ſit factũ
& quid reſtet agẽdũ dicẽs & ſũ-
mũ quidẽ bonu ſufficiat ita cir
cũſcripſiſſe hoc eſt modo tali fi
guraſſe ul' quaſi per figuram &
imaginẽ oſtẽdiſſe quid tãdẽ eẽt.
nã fortaſſe primo ẽ figurãdum
hoc eſt rei figurã formãdũ poſ
tea uero pingẽdũ.locutus eſt hic ariſtoteles metaphorice.quaſi diceret ſicut pictores
primo rei figurã circunſcribũt externis lineamẽtis:poſtea uero pingũt ut ſit rei per-
fecta imago:ſic etiã faciendũ fuit circa ſũmum bonũ.itaq; illa cõfuſa & cõmunis dif-
finitio ſumi boni eſt quedã felicitatis circũſcriptio.ea uero que de ſũmo bono in ſe-
quẽtibus dicentur erunt quedã felicitatis pictura.libro itaq; decimo huius negocii e
rit cõplementũ:ubi determinate phs demonſtrabit cuius uirtutis felicitas ſit opera-
tio.& ex his duo intelligũtur.primo quid de felicitate ſit dictũ & quid reſtet dicendũ
ſunt quidẽ habita ea que ad eius pertinẽt circunſcriptionẽ.dicenda uero reſtant ea q̃
ad eius perfectã picturã attinent.ſecundo intelligitur id quod in prohemio predixe-
rat.dicens ꝙ ſi ita:annitendũ id ipm quaſi per figurã cõprehendere quid ſit.itaq; qđ
ibi promiſit:hic adimpleuit quid felicitas eſſet circũſcribẽs.cum uero quid uirtus ſit
que & quot ſint uirtutes & cuius uirtutis felicitas ſit operatio cognouerimus ꝑfecte:
erit proculdubio felicitatis imago nõ ſolũ lineamẽtis circũſcripta:uerũ depicta & ꝑ-
ducta atq; mẽbratim perfecta.ſicut enim imago perfecta rem cuius eſt imago perfec-
te ſignificat:ſi illa de felicitate perfecta doctrinã ueram felicitatẽ perfecte preſenta-
bit. Videtur autẽ.aſſignat rationẽ eius quod dictũ eſt dicens uidetur autẽ eſſe ideſt
uidetur quidẽ eſſe cuiuſq; hominis illa que bene circũſcripta ſint producere:hoc ẽ ꝓ-
cul in ulteriorẽ perfectionẽ ducere ac mẽbratim ideſt per mẽbra ac paulatim perfice-
re.hic etiã ſicut prius metaphorice loquitur.ut dicat queadmodũ in his qui rerum fi
guras producunt cuiuſq; in arte periti eſſe uidetur ut rem primo circunſcriptam in
ulteriorem perfectionem perducat ac membratim hoc ẽ paulatim perficiat:ſic etiam
in doctrina que de ſũmo bono traditur faciendum eſſe uidetur.& cum dixit uidetur
autem:illa dictio autem nõ copulatiue ſed continuatiue uel ſubcontinuatiue teneri
ut ſit ſenſus uidetur autem ideſt uidetur quidem.& hic modus loquendi apud philo
ſophum eſt uſitatiſſimus.hoc etiam modo loquebatur ſupra cum dicebat ſtudioſi au-
tẽ uiri bene hoc at probe.ſenſus ut diximus eret ſtudioſi quidẽ uiri bene hoc & pro-
be.aliquando etiam illa dictio autem ponitur pro coniunctione ſubcontinuatiua ſci
licet pro quoniam aut pro quia.uel enim.& hoc etiam modo poſſet hic teneri quãdo
dicit uidetur aut cuiuſq; eſſe:ut ſit ſenſus uidetur enim cuiuſq; eſſe illa que bene cir
cunſcripta ſint producere ac membratim perficere.ibi Tempuſq; horum. ponit id
per quod homo i tali inquiſitione iuuetur.dicens & tempus eſt probus repertor atq;
adiutor horum hoc eſt homo probe adiuuatur in reperiendo hec ſcilicet que adden-
da ſunt ad rerum circunſcriptiones.unde hoc eſt ex tempore:& artium facta ſunt ad-
ditamenta:cuiuſq; enim hominis melius ſentiẽtis uidetur eſſe quod deſit adiũgere.
intelligenda ſunt hic tria.primo ꝙ tempus per ſe ut quarto phiſicorum traditur cau
ſe eſt obliuionis.ſi enim quis ſtudere negligat:ex ſolo tempore in obliuionem perue
niet earum rerũ que prius ſciuerat.in artibus tamẽ inueniẽdis atq; augẽdis tẽpus di
citur adiutor per accidẽs ſi eim quis cõtinue ac lõgo tẽpore ſtudeat : nõ pauca poſtea

intelliget que prius nõ intellexerat.illa etiã que a predeceſſoribus imperfecte ſũt ad
inuenta a poſteris partim augentur & partim meliora efficiuntur.ſecundo notãdum
ꝙ ariſtoteles hic cum dixerit cuiuſq; enim eſt id quod deſit adiũgere:ſatis expreſſe re
prehendit obtrectatores inuidos mordaces qui ut canes mordere aut latrare nõ uerẽ
tur aduerſus eos qui antiquorũ ſcripta meliora efficiunt.ex eodem etiam fundamẽto
nõ minus redarguuntur:qui antiquorũ ſcripta tanq̃m diuina & a diis tradita colunt
modernorũ uero facta ut pote humana ſpernũt.notandũ etiam ꝙ ariſtoteles uſus eſt
metonomia.tempus ei pro re temporali poſuit.itaq; cum dixit tempus probus reper-
tor eſt horum atq; adiutor:eſt ſenſus homo in reperiendo hec probe ac optime adiu-
uatur ex tempore.unde patet ꝙ nomẽ probus pro aduerbio probe & nomẽ illud rep-

perficere. Tempuſq; horũ repertor atq; ad
iutor probus eſſe uidetur Vnde artium facta
ſunt additamẽta Cuiuſq; enim eſt id quod de-
ſit adiungere. Meminiſſe autẽ oportet eoꝝ
que ſupra diximus neq; exactã diſcuſſionẽ in
omnibus eodẽ modo ſed ſecundũ ſubiectã ma
teriã in ſingulis flagitare & in quãtum diſci-
pline propriũ ſit. Nam faber quidẽ & geo-
metra differenter rectũ inquirũt Alter quan-
tum ad opus utile ẽ Alter quid ſit & quale cõ-
templator eni ueritaris Eodẽ modo in aliis fa
ciendum ne extra opera plura ſint q̃m opera.
Neq; uero cauſã eodẽ modo in omnibꝰ re-
quirendũ Sed ſatis eſt in quibuſdã bene oſten
ſũ eſſe quia ſic eſt ueluti circa principia.Quia

tor pro gerundio reperiẽdo po-
natur. Meminiſſe autẽ.hic oſ
tendit qualiter uel quomodo ſit
proſequẽdum id quod reſtat di-
cendum.& facit duo.primo pro
ponit hoc in genere reſumens
id quod ſupra in prohemio dic-
tum fuerat.ſecundo ibi nam fa
ber manifeſtat illud in ſpeciali.
dicit ergo primo meminiſſe au
tem oportet eorũ que ſupra di-
ximus.hoc eſt oportet ad memo
riã reducere ea que diximus ſu-
pra in prohemio ſcilicet nec fla
gitare ideſt petere diſcuſſionẽ
exactam eodem modo in omni-
bus:ſed oportet flagitare in ſin
gulis diſcuſſionẽ ſecundũ ſub-
iectam materiam. hoc eſt ſecun
dum ſubiecte materie conditio
nem & naturam. & in quãtum
eſt doctrine proprium.hoc ẽ ꝓ-
prietas & natura doctrine que circa talẽ uerſatur materiam. Nam faber.in qua ma
nifeſtat illud in ſpeciali.& primo quantũ ad id ꝙ in ſcientiis diuerſis obſeruatur.un-
de dicit probans id nam faber quidẽ erarius uel lignarius aut alius quiuis & geome-
tra differenter rectũ inquirunt.ideſt conſiderant.alter ſcilicet faber quantũ ad opus
utile eſt.alter ſcilicet geometra conſiderat quid rectũ ſit & quales.hoc eſt quales habe
at proprietates.eſt enim geometra nõ operator:ſed ueritatis contẽplator.eodem mo-
do in aliis dicendũ erit.cuius cauſam ſubdit dicens ne extra opera plura ſint quã ope
ra.quaſi dicat ſic de rebus conſiderandũ uidetur ne extra opera hoc ẽ extranea & alie
na a ꝓpoſito ſint plura: quã opa de quibus ex propoſito cõſideratur.unde nõ modicũ
aberrãt illi qui in quolibet q̃libet tractare uolũt.ſũt ei inepti quidã i mathematica ci
uilẽ & in ciuili mathematicã tractãtes.de his hoibus erat ille quẽ nuꝑ dicebã de uni-
uerſis rebus grãmatice rationẽ reddere.& piget me ꝙ eũ nõ pudet preter hoc ineptũ
aliud maius facere.grãmaticã ei cũ inepte doceat:de uniuerſis rebus facit doctrinam
itaq; eius diſcipuli uniuerſas i tẽpore q̃m breui hñt diſciplinas cũ tamẽ nec grãmati
cã nec ullã aliã ſatis habeãt. Nec uero cauſã.tãgit aliã diuerſitatẽ q̃ attendit penes
principiorũ & eorũ q̃ ex principiis ſecũtur differentiã.& ut mihi quidem uidetur ſu
mitur hic a pħo nec pro nõ.& illud eodẽ modo pro itẽ uel etiã.ut ſit ſenſus itẽ nõ eſt
requirendũ.i.petendũ cauſã in oibus:ſed in quibuſdã ueluti circa principia ſatis eſt
bene oſtẽſũ eẽ qa ſic ẽ.i.ꝙ ſic eſt.cuius cauſã ſubdit dicẽs qa principiũ ẽ primũ.q̃ſi di
cat principiũ cauſã nõ hẽt ꝓpter id ꝙ eſt primũ.primi quidẽ nõ eſt cauſa.q̃m alias an
te primũ eẽt prius.& ſic eẽt in infinitũ proceſſus.in quolibet itaq; genere ſciẽtie ſũt
aliqua prima principia:quorũ nõ ſũt cauſe querẽde.illa uero quorũ cauſe queruntur
nõ principia:ſed cõcluſioẽs dicũtur.patet igitur ex his ꝙ aliter principia & aliter cõ
cluſiones ſint demõſtrãde. qđ hic phs dicere intẽdebat.ut tã per ea q̃ in eadẽ ſcientia

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tractātur q̄m per illa que in diuerſis ſcientiis conſiderātur oſtenderet ꝙ nō eodē mo
do in omnibus eſſet flagitāda exacta diſcuſſio. & ut mihi quidē uidetur multifariā u-
titur hic cōiunctionibus ſuperfluis. Principiorū aūt. tangit aliā diuerſitatē q̄ attē-
ditur penes principiorū inter ſe differentiā. dicit ergo principiorū aūt quedā proſpi
ciuntur. i. cognoſcuntur inductione: ut mathematica quedā ſenſu: ſicut prīcipia phi
ca quedā conſuetudine quadā: ut ciuilia. alia itē aliter. ut in artibus operatiuis quarū
principia experimēto cognoſcūtur. patet itaq̄ ex his ꝙ nō ſolū cōparando principia
ad cōcluſiones: ſed etiā principia inter ſe nō eodē modo in omnibus ē flagitanda diſ-
cuſſio. & hoc eſt ꝙ phs dicit cognandū eſt ut ſingula principiorū ſecundū naturā ſuā
tractētur. i. conſiderentur. uel dic tractētur. i. tradātur uel doceantur. ex his patet eē
nimis ineptū uele tradere diſci
pulis uniuerſa principia ſenſi-
biliter. cū ſolūmodo hoc habe-
at locū i his diſciplinis q̄ de re-
bus ſenſibilibus cōſiderāt. i ce-
teris uero perſuadendū eſt diſci
pulos aliquādo rem imaginari
preter ſenſibiles qualitates: ut i
mathematica & aliquādo id ta-
le conſuetudine probēt uel cōſi
derēt: in his quibus fuerint aſ-
ſuefacti. multa hic de exemplis
ſcribi poſſēt que diſcretis doc-
toribus relinquimus. ſed cōtra
hec opponitur. quoniā ſecundo
libro poſteriorū iuxta finem. &
primo mataphice. in ſexto etiā
ethicorū dicit oīa principia cō
plexa iuductione fieri nota. eiſ
dē etiā locis dicit uniuerſa pri-
cipia cognoſci per ſenſum. in principio quoq̄ poſteriorū inquit oēm doctrinā oēmq̄
diſciplinā ex ſenſu originē habuiſſe. ex quibus uideť ꝙ principia nō diuerſis ut inqt
ſed modo unico cognoſci debeāt. ad hec dicimus uniuerſa principia nota fieri īducti
one īmediate experimēto uero mediate ſēſu quidē remote & quātū ad primā originē
in aliquibus tamē eſt nobis manifeſtius ꝙ inductiōe nota fiāt. ut ē plurimū in mathe
matica in phiſicis uero diſcurſus inductiuus ē nobis quaſi impceptibilis ꝙ uero ſēſu
cognoſcātur eſt fere omnibus notū. ut ſi dixeris oēm ignē eſſe calidū. ignē & aq̄m nō
ſtare ſimul. in aliis aūt ut pote ciuilibus ꝙ principia cōſuetudine percipiātur eſt ma
nifeſtū diſcurſus uero inductius & experimentū nō ita apparēt. ſūt etiā artes aliq̄ ut
medicina & ſimiles in quibus principia ſumi experimēto nemo fere ambigit alia ue-
ro. ſ. ꝙ inductione & ſenſu cognoſcātur: nō ſūt tā manifeſta. diſtinguit itaq̄ ariſtote-
les hic modos cognoſcēdi principia per ea q̄ in eorū cognitiōe manifeſtiora nobis re
periūtur. Et ſtudēdū. ponit unū qđ in oibus ſciētiis obſeruādū uidetur. dicēs & ſtu
dendū. i. cū ſūma diligētia cōſiderandū eſt ut principia recte diffiniātur. hoc ē diſtin
gātur. uel dic diffiniātur. i. tractētur uel cōſiderētur. cuius cauſā ſubdit qa principia
magnū hn̄t ad ſequētia pcipiēda momētū: hoc ē ualorē poteſtatē aut uigorē. plus qdē
q̄m dimidiū totius uidetur eē principiū in oi arte atq̄ ſciētia. p hoc. ſ. ꝙ ſequentia in
prīcipio uirtute ac poteſtate cōtinētur. & hoc ē qđ ſubdit qa multa ex his q̄ ſecunť ui
dētur fieri pſpicua. i. clara & manifeſta p illud. ſ. principiū. ſūt itaq̄ prīcipia mole &
q̄ntitate pua: uirtute qdē ac poteſtate maxīa. qđ ab ariſtotele i locis nō paucis tradiť.
& ut mihi qdē uideť illa cōiūctio eī cū dicit uideť enī nō cāľr ſed cōplectīe aut p qdē
poniť. cū etiā dixit multaq̄: illa cōiūctio q̄: poni uideť cauſaľr. ſ. pro quia.

Crutādū ē igiť de ip̄a. hoc ē capľm ſextū in quo ex dictis aliorū de felicitate cō-
firmat prefactā diffinitionē felicitatis. & cōtinet ptes q̄ttuor. in pria intētū c-
uſq̄ rōnē premittit. ſecūdo oſtēdit ꝙ dictis ſuis de felicitate cōueniāt ea q̄ coiter aſa
piētibus dicūtur. tertio oñdit ſue ſñie cōuenire ea i quo oēs tā ſapiētes q̄ inſipientes

uero primū & principiū eſt. Principiorū
autē quedā in ductione proſpiciuntur quedā
ſenſu quedā conſuetudine quadā alia, item ali
ter Conandū eſt ut ſingula principiorū ſecun
dum naturam ſuā tractentur. Et ſtudendū
ut recte diffiniantur quia magnū ad ſequētia
habent momentū Videtur autē pluſq̄m dimi
dium totius eſſe principium Multaq̄ ex his
que queruntur per illud fieri conſpicua.

Crutandum eſt igitur de ip̄a felicitate
nō ſolum ex concluſione & rationibus
ſed ex his quoq̄ que de illa referuntur. Nam
uero quidē omnia conſonant falſo autem cito

diſſonat uerū. Cū ergo tripliciter diuidanť
bona & alia externa dicātur alia animi & cor-
poris bona animi principaliſſīa dicim9 & ma
xime bona. Actus uero & opationes animales
animi eē ponim9 Itaq̄ recte quidē dicetur ſe-
cundū hanc opinionē antiquam & a philoſo-
fantibus approbatam. Recte etiam q̄ꝺ opa-
tiones quedam & actus fines eſſe perhibētur.
Sic enim ex bonis animi non ex externis eſſet

coiter cōueniūt. quarto demōſtrat ꝙ etiā ſue ſñie cōueniant illa in quibus alii aliter
dicūt. ſecūda ibi cū ergo. tertia ibi cōſonant quoq̄. q̄rta ibi cūcta etiā. dicit ergo prio
ſcrutandū eſt igiť de ip̄a felicitate nō ſolū ex cōcluſione & rōnibus: hoc eſt nō ſolū ſe
cūdū id qđ de felicitate rōnibus cōcluditur: ſed ex his quoq̄. i. ſecūdū ea quoq̄ q̄ refe
rūtur. i. ab aliis dicūtur de illa. ſ. felicitate. cuius cauſā ſubdit dicēs nā uero. i. uerita-
ti quidē oīa. ſ. uera cōſonant. falſo aūt. i. falſitati cito diſſonat uerū. & huius cauſa eſt
quia uero nihil poterit repugnare niſi eius cōtradictoriū aut id ex quo eius ſequitur
cōtradictoriū. ueri aūt cōtradictoriū neceſſario ē falſū. unde ſequiť oīe qđ uero diſ-
ſonat: eſſe falſū. & oīa uera oī uero cōſonare. ſi eī uero repugnaret uero: duo cōtradic
toria eſſēt uera. illud igitur cui aliqđ uerū repugnat neceſſario eſt falſū. nec differt a
quo uel ubi tale uerū ſit dictū.
illud aūt cui oīa uera ſūt conſo
na neceſſario eſt uerū. erit itaq̄
uera ariſtotelis ſententia de fe-
licitate: ſi oīa uera fuerint ei cō
ſona a quocūq̄ & ubicūq̄ talia
dicta ſint. qđ ariſtoteles hic oſtē
dere pergit. & q̄m demonſtrare
ꝙ oīa uera ſue ſentētie ſint con
ſona eſſet ei impoſſibile: cū ne-
mini oīa uera ſint nota: inde eſt
ꝙ ſolū diſcurret per ea q̄ ab ali
is de felicitate uere dicūtur oñ-
dēs oīa talia ſue ſentētie eſſe cō
ſona. ex his quoq̄ ſimul cū hoc demōſtrabitur nullā aliā opionē de felicitate poſſe cō
ſtare. ſūt eī uera nō pauca q̄ illis opionibus diſſonāt. Cū ergo. hec ē ſecūda ps capľi
in q̄ bifariā oñdit ꝙ dicta ſapiētū de felicitate ſue ſñie ſint cōſona. prio q̄ntū ad hoc
ꝙ dicebatur felicitatē eſſe animi opationē. ſecūdo q̄ntū ad illud ꝙ finis & felicitas ſit
opatio & nō res opata. ſecūda ibi recte etiā dicit itaq̄ prio cū ergo bona diuidanť tri
pliciter hoc eſt i tria bona ſpecie differētia & alia externa dicantur: alia animi & alia
bona corporis: animi bona prīcipaliſſima dicimus ac maxīe bona. actus uero & opati
nes animales in quibus felicitatē cōſiſtere dicebamus ponimus eē animi hoc eſt de re
bus animi. ex his cōcludit phs intentū dicēs itaq̄ ſm̄ hāc opionē antiquā & a phanti-
bus approbatā: recte diceretur felicitatē eſſe animi opationē. hoc eī modo erit de ma-
ximis bonis qualis eſſe debet felicitas. hec tn̄ opio antiq̄ uera & a phantibus appbata
nō erit cōſona illis qui felicitatē ponebāt de bonis externis aut corporis: cū talia nō
ſint maxima bona: felicitas aūt eſſe debeat de maximis bonis. circa litterā ſūt aliq̄ in
telligēda. prio ꝙ phs per aīales opationes intelligit animi opatioēs. ne tn̄ cōtinue bis
poneret illū genitiuū animi: unū eorū cōuertit in adiectiuū aīales. itaq̄ cū eēt dicēdū
actus uero & opationes animi: animi eſſe ponimus: dixit actus uero & opationes ani-
males: animi eſſe ponimus. ſecūdo notādū ꝙ bona externa dicūtur honores amici di-
uicie: q̄leſcūq̄ ille ſint: ſiue mobiles ſiue īmobiles. naťales uľ artificiales. aīate aut in
aīate. q̄ etia dicūť bona fortune: pptēa qa magis ex fortūa q̄m ex īduſtria pueniāt. bo
na uero corporis ſūt robur ſanitas pulcritudo hec & huiuſmodi naťe itē bona dicunť
eo ꝙ ex naťa originē habeāt. bona qdē animi ſūt ſciētie & uirtutes earūq̄ opatioēs. &
hec pprie ſūt hūana aut hoīs bona. q̄m hec tātū ab hoīe agūtur. & ſicut animus meli
or ē corpore corpus etiā q̄m fortūa: ſic & animi bona maxīa fortūe minima corporis
uero mediocria dn̄r. aduertēdū itē ꝙ ariſtoteľ. hic p hoc ꝙ dixit extna īnuit aliā bono
rū diuiſionē. ut dicamus bonorū alia eē extna alia īterna. extna uero ſint alia corpis a
lia fortūe. placet itē aliq̄bus bona corpis nec extna nec īterna ſed īter utraq̄ media a-
pellare. Recte etiā. i q̄ idē oñdit q̄ntū ad id ī quo dicebať opatiōs eē fines rerū & di
cit recte etiā ſubaudi dicimus ꝙ opatiōs q̄dā. ſ. pprie & actus pibēť. i. danť eē fines. ſ.
rerū. q̄ſi dicat recte etiā dicimus uľ dr̄ ꝙ opatiōs ſūt fines rerū. & nō aliq̄ res opate.
itaq̄ opationes & actus hic pro eodē dicūtur. illud aūt uerbū pibēť uim ſubſtantiui
uerbi hr̄e uidetur. ut ſit ſenſus pibenť. i. datur hoc eſt dicere ſūt. cauſam huius dicti
ſubdit ſic enim dicendo ſcilicet ꝙ finis ſit opatio & nō res operata: eſſet ideſt eē pote

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

rit ex bonis animi & non externis.ſi quidem finis poneretur res facta uel operata & non operatio:non eſſet poſſibile fore de bonis animi.cum nulla res operata ſit de bonis animi.& ſic non eſſet de bonis maximis.at per hoc nec felicitas.cum omnis felicitas ſit finis.patet igitur illud phiorum dictum antiquũ ac uerum eſſe conſonum ariſtotelis dictis de felicitate. Conſonant quoqꝫ.hec eſt tertia pars huius capituli ĩ qua oſtendit ꝙ ſue ſententie de felicitate ſit conſonum illud uerum in quo oms cõmuniter conueniunt.& dicit felicem hominẽ bene uiuere & bene agere quod dicitur ideſt conceditur fere ab omnibus.conſonat quoqꝫ huic ſcilicet ſententie de felicitate.fere nãqꝫ dicta eſt felicitas quedam uita & actio bona.dictum erat enim ꝙ felicitas eſſet animi operatio ſecundũ uirtutẽ.erit itaqꝫ felicitas uita:cum omnis animi operatio ſit uita.erit etiam bona:cum uirtutis operatio ſit bona.& illa dictio fere nõ ut aliquid diminuat ſed complectiue aut tanq̃m locutionis tẽperamentũ hic poni uidetur.uel dic fere ideſt quaſi cum enĩ dicitur felicitas ẽ operatio animi:nõ dicitur expreſſe ꝙ eſt uita:ſed fere ideſt quaſi dicitur uita.propterea ꝙ oĩs animi operatio eſt uita.quo autẽ dixit quedã intellige ſecũdũ rõnem aut nõ ſine ratione.non enĩ oĩs uita felicitas dicitur: ſed ea ſolum que eſt ſecundũ rationẽm.
Cuncta etiam.hec eſt q̃rta ps capituli in qua oſtẽdit ſue ſententie eſſe cõſona illa in quibus alii aliter dicunt. & diuidiť hec pars trifariã.primo ponit intentum atqꝫ opiones diuerſas circa felicitatem.ſecundo aſſignat differentiã inter talia opinantes. tertio proſequitur de ſingulis oſtendens in quo defficiant & in quo ſue ſententie ſint conſone.ſecunda ibi hec partim.tertia ibi illis ergo qui.dicit itaqꝫ primo cuncta etiam que a diuerſis circa felicitatem querũtur:conſtat adeſſe hoc eſt ineſſe aut inherere.uel dic adeſſe ideſt cõſonaſſe huic ſcilicet felicitati.uel dic huic ſcilicet ſententie noſtre de felicitate.& cõtinuo tangit opiniones quas inferius proſequitur dicens felicitas aliis eſſe uideť uirtus moralis aliis prudentia aliis ſapientia quedam. aliis hominibus uidetur eſſe hec aut horũ aliquid cum uoluptate:aut nõ ſine uoluptate.alii uero externã quoqꝫ affluẽtiam circũplectuntur hoc eſt cum bonis prefactis adiungũtur.& cũ dicit nã aliis:illa dictio nam ut mihi uidetur nõ cauſaliter ſed cõplectiue poniť. Hec partim.in qua oſtẽdit q hoĩes q̃lia de p̃dictis ſint opinãtes.dicẽs multi hoc eſt plebei: aut populares uiiles hoĩes & etiã antiqui rudiores ac minus bene de rebus iudicãtes nulla fere alia preter ſẽſibilia bona cognoſcẽtes:dicũt hec prefacta parti hoc ẽ in parte.hi enĩ felicitati adiungũt ſenſus uoluptates ac bona externa.pauci uero & preclari uiri qui propter ſui paucitatẽ pauci dicũtur:hec prefacta dicũt partim.i.in parte.dicũt enĩ iſti felicitatẽ eſſe in uirtute.itaqꝫ ut diximus eorũ aliqui eſſe credunt moralẽ uirtutem:alii intellectiuã.& horũ etiã aliqui prudentiã:alii uero ſapiẽtiã. reducẽtur itaqꝫ opiones ille ad duas opiones.ſ.ſapientũ & inſipientũ.de quibus phs ſubdit quorũ neutros in totũ aberrare putandũ eſt.ſed eſt credendũ aſſequi.i.dicere recta.i.uera pleraqꝫ ideſt multa in aliquo hoc eſt in parte aliqua.tenetur itaqꝫ illud ĩ aliquo expoſitiue ut dicat putandũ eſt iſtos dicere multa que multa ſunt uera ſaltem pro aliqua parte.ita ut illorum multorũ quolibet ſit uerum pro aliqua parte. Illis ergo.in qua oſtendit prefactas opiniones ſue ſententie de felicitate cõſonare quãtũ ad illa ĩ quibus uerũ dixere. & oñdit hoc de ea opione q̃ felicitatẽ poſuit ĩ uirtute.ſecũdo ibi horũ inſup uita.idẽ oſtendit de ea opione q̃ addidit uoluptatẽ.tertio ibi indiget tamẽ.de tertia que addi-

Conſonat quoqꝫ huic quod dicitur bene uiuere & bene agere felicem Eere nãqꝫ bona quedam uita & bona actio dicta eſt. Cũcta etiã que circa felicitatẽ queruntur huic adeſſe cõſtat.Nam aliis uirtus Aliis prudentia Aliis ſapientia quedã eſſe uidetur.Aliis hec aut horũ aliquid cum uoluptate aut nõ ſine uoluptate. Alii uero externãquoqꝫ affluentiã circũplectũtur. Hec partim multi & antiqui partĩ pauci & preclari dicunt uiri quorũ neutros in totum aberrare putandum eſt.Sed in aliquo & pleraqꝫ aſſequi recte. Illis ergo qui uirtutẽ omnem aut aliquam dicunt conſonat ſermo. Nam huius quidẽ eſt ſecundu ip̃am operatio.

dic bona externa.circa primũ duo facit.primo oſtendit ꝙ illa opinio ſit cõſona ſue ſẽtentie.ſecundo ibi forte uero.oſtendit ꝙ ſua ſententia ſit melior.dicit ergo prio ſermo noſter de felicitate uel dic ſermo ideſt diffinitio a nobis tradita de felicitate: conſonat illis qui felicitatẽ dicunt eſſe uirtutẽ oẽm aut aliquã.cuius rõnem ſubdit nã felicitas aliquid eſt uirtutis huius:ſcilicet operatio ſecundũ ip̃am uirtutẽ.per hoc itaqꝫ ꝙ felicitas ẽ aliquid uirtutis:conſonat illis ſermo felicitatis.illa uero cõiunctio ergo nõ illatiue:ſed complectiue aut incohatiue ponitur. Forte uero. in qua bifariã oſtendit ꝙ ſua ſentẽtia de felicitate fuerit melior.& primo per rõnem ſecundo p̲ cõſuetudines humanas ibi & quẽadmodũ.dicit ergo primo interrogãdo ſed forte non modicũ ideſt multũ refert.i.differt:utrũ in poſſeſſione uel in uſu accipiatur ideſt ponatur optimũ!& utrum in actu uel in habitu!quaſi dicat planũ eſt multum ac maxime differre. eſt enim longe melior uſus q̃m rei poſſeſſio. quod patet in cultelo ceteriſqꝫ rebus externis in quibus uſus multo melior ẽ q̃m poſſeſſio. cum uſus finis ſit poſſeſſionis.ꝙ etiam actus ſit melior q̃m habitus probat phs dicẽs fieri enim poteſt ut habitus exiſtens nihil peragat boni.ueluti in dormiente.ſeu aliter occioſo ſed in actu nequaq̃ fieri poteſt hoc:ſcilicet ꝙ nihil peragat boni.agat enim neceſſe erit:& quidẽ neceſſe erit bene agat:intellige ſi talis habitus ſit uirtus de qua & gratia cuius hic ſermo fuerat introductus.patet itaqꝫ ex his ꝙ quãtum differt uſus a poſſeſſione & actus ab habitu: tantum deuiant a ueritate qui felicitatem & optimum in uirtute eſſe dicunt. at per hoc tantum quoqꝫ ab ariſtotele.& eſt aduertendum ꝙ illa dictio utrum non ponitur hic interrogatiue: ſed diiunctiue.eſt quidem uſitata locutio quando ſequitur diſiunctiua coniunctio.illud utrum precedere.ut ſi dicas ad ornate dicendum nihil differt utrum albus uel niger ſit homo.itaqꝫ ariſtoteles cum hic interrogaret:nullam tamẽ interrogatiuam dictionem poſuit.uel ſi magis placet:dici poterit ꝙ illa dictio utrum poſita eſt a philoſopho pro hac coniunctione quod.ſed hoc in idem redit cum primo. ſicut enim utrum ſic etiam quod poterit diſiunctiue teneri.ut ſi dicas nihil differt quod legas uel non legas.Sequitur illa pars. Et quẽadmodũ.in qua oſtendit idem per humanas conſuetudines.& inquit & quẽadmodũ in olimpia que ut dicunt locus eſt in macedonia iuxta montẽ olimpi nõ coronãtur optimi & fortiſſimi habitu ſed illi qui actualiter certant.nam eorum certantiũ aliqui uincunt & illi coronantur : & ſic ut inquit in uita bonorum & honeſtorum illi duntaxat qui recte agunt:fiunt compotes : hoc eſt optimum aſſequentes.eſt enim compos ille cui res ad uotum ſuccedunt.& quoniã illi ſoli res ad uotum ſuccedum qui optimum aſſequitur:inde eſt ꝙ illi compotes dicuntur qui optimum aſſequſitur.ſtat itaqꝫ ratio in hoc ꝙ ſicut in olimpia nõ datur bonum ultimum olimpie quod bonum eſt corona niſi illis ſolis qui certant ac uincũt:ſic etiam ĩ humana nõ datur ultimum ac optimũ bonum humane uite niſi illis qui recte ac uirtuoſe agunt.patet itaqꝫ ex hic ꝙ optimum non in habitu:ſed in actu conſiſtit. propterea ꝙ premium non pro habitu ſed pro actu ſolummodo conceditur. & eſt aduertendum ꝙ illud nomen olimpias eſſe poterit tertie declinationis aut prime. ut dicas olimpias.dis.uel olimpias.pie.& nomen hoc multifariam ſumitur. aliquando enim pro loco in macedonia iuxta montem olimpi ubi in iouis honorem de quinqꝫ in quinque annos maxima celebrabatur feſtiuitas.aliquando olimpias dicitur ludi ibi facti. tertio modo dicitur olimpias annorum quinqꝫ ſpacium ab una in aliam interceptum & a philoſopho hic ſumi uideť olimpias in prima aut ſecunda ſignificatiõe. Horũ inſuper.hic oñdit in quo opinio q̃ uoluptatẽ adiũgit felicitati conſonet ſue ſentẽtie.

Forte uero nõ modicũ refert utrũ in poſſeſſione uel in uſu optimũ accipiatur & in habitu uel in actu.Fieri enĩ poteſt ut habitus exiſtens nihil peragat boni ueluti in dormiente ſeu aliter occioſo ſed in actu hoc fieri nequaq̃ poteſt agat enĩ neceſſe erit & quidẽ bene agat
Et quẽadmodum in olimpia non optimi & fortiſſimi ſed qui certant coronantur nam eorum aliqui uincunt ſic in uita bonorũ & honeſtorũ qui recte agunt cõpotes fiũt. Horũ inſuper uita ip̃a per ſe uoluptatẽ continet.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

& primo facit hoc. ſecundo oſtendit in quo ſibi & ueritati ſit diſſona. ibi nec eorum circa primũ tria facit. primo intentum proponit dicens inſuper uita horum ſcilicet operantiũ ſecundũ uirtutem ipſa per ſe continet uoluptatem. Nam uoluptatem. oſtendit quod propoſuit. & facit duo primo oſtendit ꝙ in operatione uirtutis ſit uoluptas ſecundo ꝙ hec ſit potior aliis uoluptatibus. ibi multitudini ergo. dicit primo horum inq̄m uita ipſa per ſe continet uoluptatem. nam uoluptatẽ ſuſcipere eſt animalium. licet enim inanimata appetitum habeant: uoluptatem nõ ſuſcipiunt. per quod innuitur ꝙ uoluptas ſit animi operationum in quibus conſiſtit felicitas. erit itaqꝫ cuiuſcunqꝫ animalis & etiam hominis aliqua uoluptas. que autem ſit illa ĩ hominibus philoſophus aperit dicens cuicunqꝫ autem ideſt certe uel quidem uoluptati eſt id cuius amator dicitur hoc eſt in eo uoluptatem habet cuius amator dicitur. ut equus eſt uoluptati homini amatori equorum. & ſpectaculũ amatori ſpectaculorum. eodemqꝫ modo iuſta ſunt uoluptati homini amatori iuſtorum & omnino ea que ſecundum uirtutem hoc eſt uirtuoſe operationes ſunt uoluptati homini amatori taliũ ſcilicet que ſecundũ uirtutem aguntur Cum igitur felicitas ſit operatio ſecudum uirtutem: erit profecto felicitas uoluptati homini amatori operationũ ſecundũ uirtutem. quod hic ariſtoteles concludere intendebat: ut oſtẽderet ſue ſententie de felicitate illam opinionem que felicitati uoluptatem adiungebat modo aliquo conſonare. Sequitur illa pars. Multitudini. in qua oſtendit uoluptatem ſecundum uirtutem eſſe naturalem at per hoc aliis uoluptatibus potiorẽ & ait multitudini ergo. hoc eſt uulgo ſeruili ac imperito & uili iocunda repugnãt. hoc eſt repugnantiam & contrarietatem in ſe habent: ob id quia non ſunt talia ſcilicet iocunda natura hoc eſt per naturam: ſed potius ex diſpoſitione & natura eorum hominum quibus ſunt iocunda. ſunt quidem iſtorum aliqui quibus exceſſus uirtutis eſt iocundus. alii uero quibus deffectus. quo fit ut non omnia nec eadem uicioſa omnibus uicioſis hominibus ſint iocunda. ſed inquit probitatis amatoribus iocũda ſunt ea que natura hoc eſt per naturam ſcilicet propriam ſunt iocunda. huiuſmodi quidem ſunt actus ſecundum uirtutem: qui talibus uiris ſcilicet probitatis amatoribus ſunt iocũdi: etiam per ſe ipſos. actus itaqꝫ uirtutis eſt iocundus ex natura propria. uicioſus uero actus non ex natura propria: ſed ex praua diſpoſitione hominis uicioſi habet iocunditatem. quod apertius fiet in ea parte: ſed & profecto bone & honeſte. Sequitur illa pars. Nec eorum uita. in qua oſtendit in quo prefacta opinio a ueritate defficiat. & primo intentum premittens: ait neqꝫ uita eorum hominum : ſcilicet probitatis amatorum indiget uoluptate quaſi adiuncta : ideſt appoſita : ſed ipſa in ſe ipſa habet uoluptatem. ibi Non eſt preterea. manifeſtat quod dixerat. circa quod tria facit. primo probat uirtuoſam uitam in ſe uoluptatem habere. ſecundo oſtendit actiones ſecũdũ uirtutẽ eſſe bonas & honeſtas ac dici maxime. ibi ſed & ꝓfecto. tertio excludit a ꝓpoſito q̄ndã opionem ibi nec ſeparatũ. dicit ergo prio nõ eſt preterea bonus q bonis: hoc eſt uirtuoſis opibus non delectatur: hoc eſt delectabiliter uel cum delectione

Nam uoluptatem ſuſcipere eſt animalium cuiqꝫ autem uoluptati eſt id cuius amator dicitur ut equus amatori equorum & ſpectaculum amatoris ſpectaculorum eodemqꝫ modo iuſta amatori iuſtorum & omnino ea que ſecũdum uirtutem talium amatori. Multitudini ergo iocunda repugnant ob id quia natura talia non ſunt. Probitatis uero amatoribus iocunda ſunt natura iocunda huiuſmodi autem ſunt actus ſecundum uirtutem qui talibꝰ uiris etiam per ſeipſos iocundi ſunt. Neqꝫ eorum uita indiget uoluptate quaſi adiũcta ſed in ſeipſa habet uoluptatem. Non eſt preterea bonus qui bonis operibus non delectatur: nam neqꝫ iuſtum dicet aliquis qui iuſtis neqꝫ liberalem qui liberalibus non gaudeat & in aliis eodem modo hoc ſi ita eſt actiones ſecundum uirtutem per ſeipſas iocunde ſunt.

nõ operatur. nam nec iuſtũ hominẽ aliquis dicet. ideſt dicere debet illum qui iuſtis operibus nõ gaudet ideſt cum gaudio facit. nec liberalem qui liberalibus nõ gaudet. & in aliis uirtutibus eodem modo ſe habet. hoc ſi ita eſt ideſt quia hoc ita eſt: actiões ſecũdum uirtutem per ſeipſas iocunde ſunt. at per hoc felicitas cum ſit operatio ſecũdum uirtutẽ: ſecũdum ſeipſam erit iocunda. quod hic ariſtoteles concludere intendebat aduerſus eos qui felicitati externam uoluptatem adiungunt tanq̄m felicitas in ſe uoluptatem nõ habeat. intelligenda ſunt hic duo. primo ꝙ illud aduerbium preterea complectiue ponitur. uł dic & melius diſcretiue. ut ſit ſenſus preterea ideſt preter ea que dicta ſunt eſt aliud quod prefacta manifeſtat probat aut confirmat. ſecundo notandũ ꝙ ut libro ſecuudo dicetur cum homo ſecũdum uirtutem incipit uiuere: uirtutem nõ habet quouſqꝫ iocunde cum delectatione & gaudio uirtuoſe operetur. bonitas autem qua homo formaliter eſt bonus dicitur uirtus. inde eſt ut nemo bonus dicatur: niſi qui bona cũ gaudio operatur. Sed & profecto. In qua oſtẽdit ꝙ operationes ſecundũ uirtutẽ ſint bone & honeſte ac maxime dici & ponit ibi duas cõiunctiones quarum una ſuperflue ponitur. dicit ergo & profecto operatiões ſecundũ uirtutẽ ſũt bone & honeſte. & unaqueqꝫ earũ. ſ. operationũ ſecũdum uirtutẽ dicitur maxime: hoc eſt ſi dicatur bona: dicitur maxime bona. & ſi pulcra: maxime pulcra. & ſi iocũda: maxime iocũda. qđ probãs inquit ſi ſtudioſus uir bene iudicat de ipſis. hoc ẽ quia uirtuoſus uir recte iudicat de ipſis. ſcilicet operibus ſecundũ uirtutẽ. iudicat autem ut diximus. ſcilicet ꝙ ſint bone pulcre iocũde. & horũ unũquodqꝫ de eis dici maxime. & cum felicitas ſit operatio ſecundũ uirtutẽ: ex his ſequi uidetur ꝙ ſit optimũ & pulcherrimũ & iocũdiſſimũ. intelligẽda ſũt hic tria. primo ꝙ honeſtũ & pulcrum hic pro eodẽ ſumuntur. pulcrũ enim in corporibus bene comẽſuratis prio repertum fuiſſe uidetur. & inde traductũ ad humanas operationes ratione comenſuratas. itaqꝫ has operationes tanq̄m honore dignas honeſtas dicimus. ſecundo notandum ꝙ unaqueqꝫ operatio ſecundũ uirtutem dicitur maxime nõ abſolute nec etiã ꝑ cõparatõnẽ ad alias uirtutũ operationes : ſed per cõparationẽ ſolũmodo ad ea iocunda bona uel pulchra que nõ ſunt honeſta: uel ad ea que nec honeſta nec inhoneſta dicuntur. tertio eſt animaduertendũ ꝙ ſicut ſe habet homo optime ſanitatis circa cibos & potus & alia ad ſalutem corporis pertinentia. ſic ſe habere dicitur uir optime probitatis circa ea que ad animi ſalutẽ attinẽt. illi itaqꝫ cibi ac potus & alia huiuſmodi ſana ſimpłr ac natura dicuntur: q̄ homo optĩe ſanitatis iudicat eẽ talia. alia uero nõ ſana ſimpłr nec natura ſana dici debẽt: ſed ſana huic. ſ. homini diſcraſiato ac male diſpoſito. eodemqꝫ modo ſe habent res que ad animi ſalutẽ attinẽt. ille enim bone pulchre ac iocunde dicuntur que a uiro optime probitatis talia iudicãtur. hec etiã natura talia dicuntur. alia uero nec bona nec natura bona dici debẽt: ſed bona huic. ſcilicet homini ĩ animo male diſpoſito. Nec ſeparatur. in qua quedam circa hec erronea excluditur opinio circa quod eſt conſiderandũ ꝙ in inſula delos & ut dicunt in templo apollinis erat ſuꝑſcriptio q̄dã dicens pulcherrimũ eſſe id qđ eſt iuſtiſſimũ. & optimũ eẽ hr̃e ſoſpitatẽ ł. ſanitatẽ. iocũdiſſimũ eẽ dicebat re amata potiri. ſed phs dicit ꝙ hec tria nõ diuerſis ſed uni cõueniũt. & hoc ẽ qđ inqt nec ſepant. i. ſepanda ſũt iſta ſm̃ epigrãma hoc ẽ ſuꝑſcriptũ deliacũ. i. delos iſule dicẽs eẽ pulcherrimũ id qđ ẽ iuſtiſſimũ. & optimũ eẽ dicebat hr̃e ſoſpitatẽ. & iocũdiſſimũ potiri re amata. hec ei iqt oĩa iſũt optimis opatioĩbus. eas uero uł earũ unã. ſ. illã q̄ optĩa ſit eẽ dicimus felicitatẽ. ipſa itaqꝫ felicitas unius uirtutis unica exñs: hẽt ĩ ſe hec tria. ẽ ei pulcherrĩa optĩa ac iocũdiſſĩa. qđ hic phs cõcludere itẽdebat aduerſus eos q illđ deliacũ epigrama ſcribũt aut ſcriptũ apꝓbãt.

Sed & profecto bone & honeſte & unaquaqꝫ earum maxime ſi ſtudioſꝰ uir bene iudicat de ipſis iudicat aũt ut diximus optimũ ergo & pulcherrimũ & iocundiſſimum felicitas eſt.

Nec ſeparantur iſta ſecundũ epygrãma deliacum pulcherrimũ id quod iuſtiſſimũ optimum ſoſpitalitatem habere iocundiſſimum reamata potiri nec enim optimis operationibus omnia inſunt. eas uero aut earum unam que optima ſit dicimus eſſe felicitatem.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

& dicitur quidē epigrāma ab epi ſupra & grāma grāmatos quod eſt linea. quaſi ſupra ſcriptio lineis hoc eſt litteris producta. littere quidē linee dicūtur. & inde grāmatica ſecundū primā nominis originē dicitur ſciētia de lineis ſcriptis. circa id uero qđ philoſophus dicebat unā uoluptatē alteri repugnare poterit hic qs dubitare. ſed huius ſolutionē in ſeptimū librū differimus. Indiget tamē ut uidetur. hic accedit phs ad eam opionem que felicitati adiūgebat bona externa in quibus putabat felicitatē pricipaliter conſiſtere. & circa hoc tria facit. primo oſtēdit felicitatē indigere bonis externis que ſe habent ut felicitatis inſtrumenta. ſecundo idem facit de his bonis que ſe habent ut exornantia. ibi Quedā etiam. tertio infert id in quo prefacta opinio ueritati conſonet & cauſam propter quā a ueritate deffeciat. ibi ut ergo. dicit ergo primo & tamē felicitas ut uidetur idest ut ē manifeſtū indiget bonis externis. cuius rationē ſubdit dicens impoſſibile nāq; ē aut certe nō facile preclara ab eo homine agi: cui deſunt exteriores facultates. & hoc iterum ꝓbans inquit multa enim per amicos per diuicias per ciuilem potentiam quaſi per inſtrumenta quedam fiunt. ſunt itaq; oīa prefacta felicitatis non partes ſed inſtrumenta. Quedā etiā in qua oſtendit felicitatem indigere bonis que ſe habent ad eā ut exornantia. & ait quedā etiā bona ſi deſint: beatitudinē maculant ſaltem quātum ad hominum opinionē: ueluti nobilitas ſoboles forma hoc eſt pulcritudo. huius rationē aſſignans inquit nō ſatis enim ad felicitatē habilis eſt homo penitus deformis nec inobilis nec is qui ſolus & ſine prole ſit. & forte minus ſi cui idest alicui filii aut amici ſunt mali: aut ſi cui boni forent interierunt. hec itaq; omnia felicitati ſunt neceſſaria non ut eius partes: ſed tanquā eam exornantia. & hoc ſaltem quantum ad hominum opinionem. ſi enim felix in aliorum oculis uideri debet placidus reſplendens ac beatus: oportet adeſſe omnia prefacta. nec eſt inconueniens quod ariſtoteles quedam inter utraq; cōnumerauerit. uniuerſa enim bona que ſunt felicitatis inſtrumenta ſunt etiam exornantia ſed non econtra. utrum uero ſit poſſibile eē felicem ſine huiuſmodi bonis ad ſequentem pertinet tractatum. Sequitur illa pars. Vt ergo in qua ex dictis infert id in quo prefacta opinio ueritati conſonet & cauſam propter quam a ueritate deffecerit. & ait ut ergo diximus addenda uidetur felicitati proſperitas huiuſmodi hoc eſt talium bonorum: non tamen ſunt addenda tanquam felicitatis partes: ſed tanquam inſtrumenta uel exornantia. & inquit quāobrem in eodem collocant quidam bonam fortunam ac felicitatem. quidam uero collocant uirtutem & felicitatem in eodem. quaſi dicat quia huiuſmodi proſperitas que bona dicitur fortuna eſt felicitati addenda: hinc eſt ꝙ aliqui non potentes diſtinguere inter felicitatem & eius inſtrumenta uel decorantia: collocant in eodem bonam fortunam & felicitatem credentes ꝙ felicitas principaliter conſiſtat in bonis fortune que hic a philoſopho bona fortuna dicuntur. ſimili etiam de cauſa quia felicitas eſt aliquid uirtutis ex eo qđ eſt eius operatio: alii putauerunt felicitatem eſſe uirtutem. de quibus philoſophus antea dixerat.

Indiget tamē ut uidetur & bonis externis Impoſſibile nāq; eſt aut certe nō facile preclara ab eo agi cui deſunt facultates multa enim per amicos per diuicias per ciuilē potentiam quaſi per inſtrumēta quedā fiunt. Quedā etiam ſi deſint beatitudinē maculāt: ueluti nobilitas ſoboles forma. Nō ſatis enim ad felicitatē. habilis eſt homo penitus deformis neq; ignobilis neq; is qui ſolus & ſine prole ſit. Et forte multominus ſicui mali ſint filii aut amici aut ſi cum boni forent interierint. Vt ergo diximus addenda uidetur huiuſmodi proſperitas Quāobrem in eodē collocant quidam bonam fortunam ac felicitatem quidam uero uirtutem.

Nde queritur utrū per diſciplinā. hic incipit tertius tractatus in quo demōſtratur a quo & quādo ſit felicitas. & cōtinet hic tractatus duo capl'a. ſecundū incipit ibi nam frequētes. primū capl'm duas cōtinet partes. in pria oſtēdit q̄ ſit cauſa felicitatis in ſecūda a quibus perſonis excludatur. ſecūda ibi recte igitur. in prima parte duo facit. nam primo queſtionē proponit. ſecūdo eam multifariā arguit. ſecūda ibi ſi ergo. pro euidentia primi eſt cōſiderandū ꝙ neceſſe eſt felicitatē procedere uel a cauſa per accidēs & indeterminata: cuiuſmodi eſt fortuna & caſus: uel a cauſa per ſe & determinata: & hoc fieri poterit bifariā. aut enī a cauſa diui[illegible] aut ab humana. a cauſa uero humana fit in nobis aliquid trifariā. uno modo per diſciplinam ut ſcientia. alio modo per aſſuetudinē ſicut moralis uirtus. tertio modo per aliqđ exercitiū: ut militaris & alie huiuſmodi. proponit igitur queſtionē triū mēbrorū quorū primū ad cauſas pertinet humanas dicēs unde. i. quia ita eſt ꝙ aliqui in eodē collocāt felicitatē & bonā fortunā: alii item aliter dicētes. hac igitur de cauſa queritur utrū felicitas adquiri poſſit per diſciplinā ſicut ſciētia. aut per aſſuetudinē ut adq̄ritur moralis uirtus. ul' alio quopiam modo per exercitiū: ſicut militaris & alie ſimiles. uel inquit queritur utrū proueniat aliqua diuina ſorte & fortuna. & cū dicit fortunaq; illa incletica dictio que: uidetur magis diiūctionis q̄m copulatiōis uim habere. uel dic ꝙ tenetur copulatiue reſumēdo queſtionē hoc modo & queritur utrū felicitas prouenit fortuna. hoc eſt a fortuna uel per fortunā. Sequitur illa pars. Si ergo. in qua proſequitur queſtionē prefactā. & primo arguēdo ſecūdo ueritatē determinando. ſecunda ibi conſpicuū eſt. circa primū tria facit. primo arguit ex probabilibus ꝙ ſit maxime equum & iuſtū felicitatē dactā eſſe hominibus a diis. ſecundo oſtendit rationabiliter dici felicitatē eē ex aliqua cauſa humana. tertio oſtendit eſſe intollerabile felicitatē a fortuna prouenire hoībus. ſecunda uidetur autē. tertia ibi ꝙ ſi melius eſt. & in principio prime partis ponitur hec cōiunctio ergo que nō illatiue ſed incohatiue aut cōplectiue potius poni uidetur. dicit ergo ſi aliud quicquā munus eſt hoībus dactū deorū idest a diis: par idest iuſtum & equū eſt: felicitatem quoq; eſſe dōnum deorū idest a diis dactum. & inquit ac tanto maxime ſubaudi eſt par hoc eſt iuſtū felicitatem eſſe munus hoībus datum a diis: quāto id ſcilicet felicitas eſt preſtabilius rerū humanarum idest inter res humanas. quanto enī aliquis effectus eſt excellentior: tanto ab altiori cauſa dependet. ſicut frenū quod eſt ab arte frenorū factiua. uictoria uero a remilitari q̄ longe preſtabilior dicitur. igitur maximus effectus q̄lis ē felicitas: erit ex maxīa ac ſupīma cauſa: ut pote adeo. qđ āt aliqđ munus ſit hoībus a diis dactū uidet̄ ueriſſimile ꝑ hoc ꝙ īferiores ītellectus ſe hn̄t ad ſupiores: ſicut corpora īferiora ſe hn̄t ad ſupiora. recipit āt hō q̄ntū ad corpus nō pauca nec ꝑua beneficia a corporibus ſupioribus. ſic igit̄ uidet̄ eē quoad ītellectū. recipiet itaq; a diis munus aliqđ. & tn̄ circa hoc phs nō diucius īmorat̄: ſed īnq̄t hoc forſā eēt magis ꝓpriū alterius cōſideratiōis. ſ. eius q̄ ab ariſtotele ī libro ſexto & undecimo theologia nūcupatur. a modernis uero methaphiſica. q̄ ſi cōplecta fuiſſet: hec & huiuſmodi q̄ſtiones ibi eēnt ꝑtractate. & tn̄ ut dicūt ꝑuētus morte ariſtoteles nō cōpleuerat methām. Videtur āt. ī q̄ bifariā oñdit rōnabilr̄ dici felicitatē eē ex aliq̄ hūana cā. ſcd'a ibi eēt etiā. dicit ergo prīo uidet̄ āt etſi. i. q̄uis nō ſit felicitas hoībus miſſa a diis ſed ꝑ uirtutē ac diſciplinā q̄ndā aut exercitatiōnē ꝑueiat: tn̄ eē diuiniſſiōrū. i. de nuēro excellētiſſimorū ul' diuiniſſimorū. i. diuiniſſimū. hoc ē excellētiſſimū. qđ ꝓbās igt nā uirtutis ꝓmiū & finis

Nde queritur utrū per diſciplinā aut per aſſuetudinē uel alio quopiā modo per exercitiū acquiri poſſit ut diuina aliqua ſorte fortunaq; proueniat. Si ergo aliud qcquā deorū eſt munus hominibꝰ datū par ē felicitatē quoq; donū eſſe deorum ac tanto maxime humanarū rerū: quāto id preſtabilius eſt. Sed hoc forſam alterius cōſideratiōis magis ꝓprium eſſet. Videtur aūt & ſi nō a diis miſſa ſed per uirtutē ac diſciplinam quādam aut exercitationem proueniat tamen diuiniſſimorum eſſe. Nam uirtutis premium finiſq́ȝ optimum quidam & diuinum beatumq; uidetur

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uidetur eſſe optimū quidá ideſt quoddá & diuinum ac beatū. talis autem ſubaudi eſt
felicitas. eſt enim uirtutis premium & finis. erit igitur optimū quidam & diuinū ac
beatum. ſtat itaqꝫ ariſtotelis ratio in hoc eſſe optimū & diuinum quidá ac beatum: eſt
felicitatis. & tamē hoc ab ea nō tollitur: etiam ſi ponatur ex cauſa humana prouenire
erit igitur ſatis rationabile dicere ꝙ ex hūana cauſa proueíat. & dicitur quidē felici-
tas diuinū per hoc ꝙ nos deo effecit maxime ſimiles. uel dic uſitatiſſimū eſſe apď phi
loſophū bona excellentiſſima diuina appellare. Eſſet etiam. probat idem alio modo
dicens eſſet etiam felicitas ualde cōmune hoíbus ſubaudi ſi ponatur prouenire ex a-
liqua cauſa humana. quod probans inquit cum intellige hoc modo per diſciplinā q̄n-
dam ciuilē poſſit exiſtere cunctis hoíbus nō orbatis hoc eſt deffectuoſis uel inhabiles
aut inepti ad uirtutē recipiēdá:
cuiuſmodi ſunt hoíes frenetici
aut apopletici & ſimiles: erit i-
taqꝫ rationabilius dicere ꝙ feli-
citas proueniat ex cauſa hūana
quá ex diuina. qm̄ hoc modo e-
rit cōmunis cunctis hoíbus ad
uirtutē nō orbatis. tamē illomo
do nō proueniet cunctis nō or-
batis ad uirtutē: etiá ſi operam
darent ut fierent felices ſed his
hoíbus tātū daretur eſſe felices
quibus dii uelent felicitatē con
cedere. quod ſi eſſet: felicitasnō
eſſet bonū uoluntariū: at p hoc
nec laudabile. Quod ſi meli-
us eſt. in qua bifariam oſtendit
nō eſſe tollerabile felicitatē pro
uenire ex fortuna. ſecunda ibi
maximá uero. dicit primo ſed ſi
melius eſt eſſe felicem hoc modo ſcilicet per cauſā diuinā uel humanā q̄m per fortu-
nam: rationabile eſt ſic ſe habere. hoc eſt hominē eſſe felicē per aliquā diuinā uel hu-
manam cauſam & nō per fortunā. hoc aūt ſic probat ſi pro quia uel quoniá. ut dicat
ea de cauſa eſt hoc uerum: quia certe ea que ſecundū naturā ſunt: hoc eſt entia nature
ut ideſt quātum ſe poſſunt habere optime: ſic ſunt hoc eſt optime in quātum poſſunt
ſe habent. ſimiliter hoc eſt eodem modo ſe habent illa que fiunt ſecundū artē & oēm
cauſam. ex his infert ac maxime ſecūdum cauſam optimá ſubaudi: erunt res facte op-
time in quātum poſſibile fuerit. & adde cum felicitas proueniat ex cauſa optima: eoꝙ
optimus effectus nō niſi ex cauſa optima poteſt prouenire: erit profecto felicitas non
per accidens non fortuitu non caſu & contingenter: ſed certe per ſe ordinate ac ſapi
enter producta. alias ſequeretur ꝙ entia meliora eſſent deteriori modo producta. Se-
quitur illa pars. Maxima uero. in qua ponit ſecundam rationem dicens maximam
uero atqꝫ optimam rem qualis eſt felicitas tribuere fortune: magna profecto eēt aſſur
ditas. maximus eím effectus infime cauſe tribueretur. quod profecto ut prius magna
eſſet aſſurditas. intelligenda ſunt hic duo. primo ꝙ hec ratio eſt prima concluſio. aut
ſi ab ea differt: erit per hoc ꝙ ibi accipitur ratio ex modo hic uero ex cauſa. eſt quidē
incōueniens ꝙ felicitas proueniat fortuitu uel cōtingēter. qď ratio prima uideť oſtē-
dere. incōueniens quoqꝫ eſt maximá rem ex infima cauſa ꝓueire. qď hec rō ſecūda ui-
detur cōcludere. ſecūdo notandū ꝙ cauſa per accidēs ē cōmunior caſu. & caſus etiam
in plus ſe habet q̄m fortuna. per hoc eni ꝙ aliquid accidit cauſe aut effectui efficitur
cauſa per accidēs: caſus tamē ſolū eſt per hoc aliquid accidit effectui. unde medicus cū
edifficat eſt cauſa per accidēs nō tamē eſt caſus nec fortuna. fortuna uero addit ad ca-
ſum cauſá intellectiuá. cum eni homo unū intēdit & in effectu aliud ſequitur: ipē idē
homo circa quē hoc cōtingit ē fortuna. nō quidē p hoc ꝙ ſibi ſed p hoc ꝙ effectui ali-
quid accidit. & eſt hec doctrina cois ex ſecūdo phicorū. Cōſpicuū eſt. in q̄ determi
nat ueritatē q̄ſtionis pfacte. & prio oñdit ueritatē ex diffinitiōe felicitatis. ſecūdo ex

Eſſet etiam ualde cōmune cum poſſit cun-
ctis exiſtere nō orbatis ad uirtutē per diſcipli
nam quādam ac diligentiā. Quod ſi melius
eſt hoc modo quam per fortunā eſſe felicē ra-
tionabile eſt ſic ſe habere. Si quidem ea que ſe
cundū naturā ſunt ut optime ſe habere poſſūt
ita ſunt. Similiter & illa que ſecūdum artē &
oēm cauſā ac maxime ſecundū optimā. Ma
ximam uero ac optimā rem fortune tribuere
magna profecto eſſet abſurditas. Conſpicu
um eſt quod nunc querebatur etiam ex ſermo
ne dictum' eſt enim animi operationē quādam
ſecundum uirtutem. Ceterorum autem bono-

dictis in principio de fine ultimo. ſecūda ibi hec dictis quoqꝫ. dicit ergo primo quod
nūc querebatur. ſ. a quo uel unde proueniat felicitasconſpicuū hoc eſt clarū & mani-
feſtū eſt etiá ex ſermone. i. ex diffinitione. ſ. felicitatis ſuperius tradite. dictū eſt eím
felicitatē eſſe animi operationē ſecundū uirtutē quādá. ſ. optimá. & inquit ceterorū
aūt bonorū alia ad felicitatis decorē ſubeſſe neceſſariū eſt. alia quedá ſūt nata hoc eſt
producta inſtar inſtrumētorū ad cooperationē & uſum. de quibus dictū eſt ſuperius.
& dixit inſtar inſtrumētorū: nō ut negaret bona fortune eſſe proprie inſtrumēta feli
citátis: ſed quia ſecundū modū loquēdi cōmunē ac uſitatiſſimū: inſtrumēta dicūtur ea
quibus factiue artes utūtur. uel dic ꝙ proprie dicūtur inſtrumēta illa quibus ímedia
te forma aliqua producitur. felicitas uero ſolo intellectu ac ſapía elicitur. inde ē ꝙ ta
lia bona q̄ felicitati inſeruiunt
eius uero inſtrumēta ꝓprie nō
dicūtur. nō igitur ſine cauſa a-
riſtoteles dixit inſtar inſtrumē-
torū. Hec dictis. in qua idem
demōſtrat ex dictis de felicitate
in prohemio. dicēs hec. ſ. ꝙ feli
citas nō aliunde proueniat quā
ab homine & ꝙ ſit animi opera
tio ſecundū uirtutē conſonant
etiá dictis ab initio. hoc ē in pri
cipio. nam inquit nos poneba-
mus optimū eſſe finē ciuilis ſci
entie. & inquit ea uero. ſ. ciui-
lis ſcientia plurimū facit diligē
tiam: ut ciues ad felicitatē quo-
dāmodo diſponat atqꝫ ipos effi-
ciat bonos & honeſtorū hoc eſt
honeſtarū rerū actores. patet i-
gitur ex his quid ad illá queſtio
nē ſit dicendū ſecundū mētem
ariſtotelis. eſt itaqꝫ felicitas ab homíe prouenīēs nō aūt erit donum diuinū nec a for-
tuna. quoniá alias nec felicitas eſſet uirtutis operatio: cū oís uirtutis operatio ſit uo-
lūtaria & per electionē humaná: nec etiá diligētia ciuilis ſcientie ut ciues bonos effi
ciat: aliquid prodeſſet. intelligēda ſūt hic duo. primo ꝙ tam moralis quá legalis ciues
diſpoít atqꝫ bonorū & honeſtorū actores efficit. tamē aliter moralis aliter legalis. mo
ralis eí hoc facit ſuadēdo legalis uero nō ſolū ſuadet ſed etiá cogit hoíes honeſte ui-
uere. ſecūdo notādum ꝙ ciuilis ſciētia p hoc ꝙ ciues effecit bonos atqꝫ honeſtorū acto
res: eos ad felicitatē diſponit. ſicut eí materia formá ſubſtātialē nō cōſequiť niſi prio
q̄ntitate & qualitate ſit diſpoſita: ſic etiá homo felicitatē q̄ in opatione conſiſtit ſapíe
nō cōſequiť: niſi prío uirtutibus moralibus ſit diſpoſitus. ſicut eí libro decimo magis
declarabimus: ſapiēs oía q̄ poſſibile ē hoíem intelligere recte intelligit. qui uero non
recte uiuit: nō recte intelligit. patet ex his ꝙ illud atqꝫ expoſitiue ponitur. idē eí eſt di
cere ciuilis ſciētia diſponit ciues ad felicitatē & dicere ꝙ eos efficit bonos & honeſto
rū actores uel opatores. Recte igitur. hec ē tertia pars prícipalis huius capituli í q̄
ex predictis oſtendit a quibus ſit excludēda felicitas. & prio dicit eſſe excludendá ab a
nimátibus rōnem nō habentibus ſecūdo a pueris. ibi ea quoqꝫ. dicit primo recte igiť
dicemus nec bouē nec equū nec aliud quicq̄m animantiū rōnem nō habentiū eſſe fe
lix. qm̄ nullū eorū eſſe poteſt particeps opationis huius. ſ. opatiois animi ſecūdū uir-
tutem: in q̄ felicitatē cōſiſtere dicebamus. & ut mihi quidē uidetur eadē rōne a felici
tate excludūtur hoíes ad uirtutē orbati: cuiuſmodi ſūt frenetici & apopletici & alii ſi
miles. Ea quoqꝫ. í q̄ oñdit pueros excludēdos a felicitate dicēs ea quoqꝫ de cauſa nec
puer felix eſt. ná ꝓpter etatē hoc ē etatis deffectū: nōdū poteſt agere hec. ſ. uirtuoſa q̄
dicūtur animi opationes ſecūdū uirtutē. in pueris quidem nō eſt uſus rōnis. at p hoc
nec uirtutis opatio. & inquit & illi pueri qui dicūtur felices: dicūtur felices propter
ſpem: hoc eſt quia ex aliquibus cōiecturis de eis ſpem habemus ꝙ erūt uirtuoſi at per

rū alia ſub eſſe neceſſe eſt alía ad animi opatio
nem & uſum nata ſūt inſtar inſtrumētorum.
Hec dictis quoqꝫ ab initio conſonant. Nā
finē ciuilis optimū ponebamus. Ea uero plu-
rimā facit diligentiā ut ciues quodāmodo diſ
ponat atqꝫ ipos bonos & honeſtorum actores
efficiat. Recte igitur nec bouē nec equum
nec aliud quicq̄ animantiū felix dicimꝰ. Quo
niam nullū eorum huius opationis particeps
eſſe poteſt. Ea quoqꝫ de cauſa nec puer felix
eſt nam propter etatē nōdum hec agere poteſt
& qui dicuntur felices propter ſpem dicūtur
opus eſt enim ut diximus perfecta uirtute &
uita perfecta.

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

hoc felices.nõ tamẽ ſũt actu felices.ad perfectã eni felicitatẽ opus eſt ut diximus pfe
cta uirtute.& uita perfecta: hoc eſt cõtinua & diuturna. & qđ phs de pueris dixerat:
mihi uidetur eſſe dicendũ de mulieribus.plurimũ eni loquẽdo ut libro ſeptimo phs
ponit uſu rationis nõ participãt.at p hoc nec uirtutis nec felicitatis pticipes eẽ pote
rũt.mulierũ quidẽ ac puerorũ regula nõ rõ ſed affectio animiq; egritudo reperitur.

Am frequẽtes mutationes.hoc eſt caplm ſecundũ in quo inueſtigatur qndo ho
mo dici debeat felix.an ſcilicet in uita uel poſt mortẽ.& habet duas partes.ĩ pri
ma mouetur dubitatio in ſecũda ſoluitur.ſecũda ibi uel fortunã ſequi.circa primum
quattuor facit.prĩo ponitur motiuũ dubitatiois.ſecũdo moueť dubitatio.ibi an igiť
nec.tertio arguiť ad queſtionẽ ibi q; ſi ita ponendũ.quarto excludit quorũdã reſpon
ſionẽ ibi qđ ſi mortuũ.dicit er-
go primo mutationes frequẽtes
accidũt in uita humana & for-
tune uarie.ſ.de bono in malum
& de malo in bonũ.ac etiam de
magno in paruũ & de paruo in
magnũ.& fieri poteſt ut is qui
maxime floret in bonis fortune
magnas in ſenetute incidat ca-
lamitates& miſerias.ceu de pri
amo rege troianorũ fabulantur
ſcilicet hoĩes uel poete in heroi
cis.ſ.cronicis ſcriptis de factis
uirorũ heroũ ac diuinorũ.nul-
lus cenſet beatũ eũ qui finierit
miſerabilr frectus.ſ.antea for-
tuna tali.ſ. quali fretus fuerat
priamus rex.qui ſui regni per-
ditionẽ filios & amicos ab ini-
micis necatos uiderit.ipſeq; etiã
ab eiſdẽ tãdem miſerabilr mata

Am frequẽtes mutationes uarieq; for
tune accidũt in uita fieriq; poteſt ut is
qui maxime floret: magnas in ſenectute inci-
dat calamitates:ceu in heroicis de Priamo fa-
bulantur.Qui uero tali fortuna fretus miſera
biliter finierit eũ nullus cenſet beatũ. An
igitur nec alius quiſq̃ hominũ beatus dici po
teſt quãdiu uiuit.Sed iuxta Solonẽ ſpectare fi
nem oportet. Quod ſi ita ponendũ an tunc
beatus eſt cũ moritur:uel hoc omnino abſur-
dum preſertim nobis qui dicim⁹ operationẽ
quãdam eſſe felicitatẽ. Quod ſi mortuum
nõ dicimus felicẽ nec Solon hoc uult ſed tũc
ſecure beatũ dici poſſe cũ iam extra mala cala

tus fuerit.hoc igitur eſt cauſa motiua queſtionis q̃ imediate ſequitur.& in principio
ponitur illa cõiunctio cauſalis nam q̃ ut mihi uidetur cõplectiue ponitur.uel ſi cau-
ſaliter tenetur:pẽdebit ſentẽtia uſq; ad illã partẽ an igitur.in qua mouetur queſtio a
pho dicẽte igitur occaſiõe huius dubitatur an nec quiſq̃ hoĩm alius a priamo dici po
teſt beatus quãdiu uiuit:ſed oportet ſpectari hoc ẽ reſpici finẽ uite iuxta ſolonẽ hoc
eſt ſolonis ſentẽtiã:qui dicebat neminẽ quãdiu uiueret poſſe felicẽ appellari: ſed op-
portere finẽ uite ſpectari.hic ſolõ unus fuerat de ſeptẽ ſapiẽtibus.& ut fertur ſecun
do polithice atteniensiũ fuerat legiſlator. Quod ſi ita. in qua arguiť ad queſtionẽ
improbãdo dictũ ſolonis.& procedit interrogãdo dicẽs ſed ſi ponendũ.i.dicendũ eſt
ita ſcilicet ut ſolon dicebat:queremus a ſolone an homo eſt beatus tũc cum moritur.
hoc eſt ea hora qua moritur!ad hoc phs reſpõdet dicẽs uel.i.etiã aut profecto aut cer
te hoc.ſ.dicere q; tũc eſt felix cũ moritur:eſt omnino abſurdũ: ppterea q; felicitas eſt
ſũma perfectio:mors aũt eſt maximus deffectus.& inquit preſertim ẽ abſurdũ nobis
qui felicitatẽ ponimus opationẽ quãdam.ſ.ſecundũ uirtutẽ.tũc uero cũ homo moriť
nõ opatur ſecundũ uirtutẽ.at per hoc tũc felix dici nequaq̃m poterit. Quod ſi mor
tuum.in qua bifariã excludit quãdam ad hãc rõnem reſponſionẽ.ſecũda ibi ſed rede
undum.circa primũ duo facit.primo reſponſionẽ pponit & eam improbat. ſecundo
aliam interponit queſtionem.ibi hec etiam.dicit ergo primo ſed ſi aliquis reſpondẽ-
do ad prefactam rationem dixerit nos ſequentes ſolonem non dicimus hominem fe-
licem mortuum hoc eſt tunc cum moritur aut cum iam mortuus eſt:nec ſolon dicere
uoluit:hoc ſcilicet q; tunc diceretur felix cum moritur aut quando iam mortuus eſt:
ſed uoluit dicere ſolon beatum hoc eſt beatum fuiſſe poſſe dici ſecure tunc quãdo mo
ritur uel quando mortuus eſt.cum iam exiſtat extra mala & calamitates : hoc eſt cum
iam non poſſit incidere mala nec calamitates:ſi ita inquam aliquis reſpondeat:id eti
am reſpõſum habet dubitationem quãdam.cuius dubitationis cauſam ſubdit dicens

cum mortuo quoquo homini uideatur eſſe:hoc eſt ineſſe aut prouenire malum quidã
ideſt quodã & etiam bonum.huius rei poſſibilitatem oſtendit a ſimili dicens quemad
modum homini uiuenti & non ſentienti eſt poſſibile prouenire bona & mala ut ho-
nores infamie filiorumq; & poſterorum proſperitates & aduerſitates.ſic igitur uide-
tur poſſibile mortuo homini:mala & etiam bona prouenire poſt mortem. itaq; mor-
tuo eſſe poterunt honores infamie filiorumq; & poſterorum proſperitates aduerſita-
teſq;.habet enim ſe mortuus circa hec:ſicut uiuus cui hec perueniunt: ipõ neſciente
Hec etiam.in qua occaſione premiſſorum aliam interponit dubitatõnem dicẽs hec
etiam ſcilicet honotes infamie. proſperitates aduerſitateſq; filiorum & aliorum poſ-
terorum:afferunt hoc eſt habent dubitationem.cauſam dubitationis ſubiungit dicẽs

mitateſq; exiſtat habet id etiam dubitationem
quãdam cum uideatur mortuo quoq; homini
malum quidam eſſe & bonum quẽadmodum
uiuenti nec ſentienti ut honores infamie filio
rum & poſterorũ proſperitates aduerſitateſq;
Hec etiam dubitationẽ afferunt quia fieri
poteſt ut qui ad ſenectam uſq; beate uixerit de
ceſſeritq; eidem tamẽ multa ac uaria circa fili
os contingant alioſq; eſſe probos & cum dig-
nitate uitam agere alios uero contra.Patet igi
tur q; ſi tranſeãt hec ad parentes uarie ſeſe ha
bere illos contingere poteſt.Eſſet uero abſur-
dum ſi defũctus quoq; imutaretur & modo fe
lix modo miſer eſſet. Abſurdum etiam ſi res
poſterorũ nihil penitus ad parentes nec ad ali
quod tempus quidẽ pertinerent. Sed rede
undum eſt ad id quod primo queſiuimus. nã
forte ex illo poſterius apparebit.Si ergo finẽ

quia fieri poteſt ut qui beate ui
xerit uſq; ad ſenetã & beate de-
ceſſerit hoc ẽ beate mortuus fu
erit : eidem tamen contingant
multa ac uaria circa filios.alioſ
q; filios cõtingit eſſe probos &
uitam agere cum dignitate hoc
eſt cum probitate uel dic cũ dig
nitate talium parẽtum alios ue
ro filios contra. hoc eſt eos con
tingit eſſe improbos ac omnino
diſſimiles parentibus.patet igi
tur q; ſi hec tranſeant ad paren
tes hoc eſt attingant parẽtes:cõ
tingere poteſt illos ſcilicet parẽ
tes mortuos eſſe ſe hr̃e uarie.i-
taq; poſt mortem incident ĩ pro
ſperitates aduerſitateſq;. & in-
quit eſſet uero abſurdum ſi de-
funtus quoq; mutaretur & mo-
do felix modo miſer eſſet.hoc ẽ
aliquando felix & aliquãdo mi-
ſer eſſet. ex alia patte eſſet etiã
abſurdum ſi res poſterorum ſci
licet filiorum ac nepotum & a-
liorum ne ad aliquod quidẽ tẽ-
pus hoc eſt in aliquo tẽpore uel
ſecundum aliquod tempus propinquũ uel remotum nihil penitus ad parentes perti-
nerent:hoc eſt peruenirent uel attingerent. patet igitur ex his eſſe ſatis dubium an
mortuo bona & mala poſſint contingere.cum pro utraq; parte ſit aliqua ratio.Sequi-
tur illa pars. Sed redeundum eſt. in qua ponit ſecũdam rationem ad excludendum
reſponſionem premiſſam dicens ſed pretermiſſa hac ſecunda queſtione:redeundũ ad
id quod primo queſiuimus.itaq; primo uidẽdum eſt de queſtione prima deinde de ſe-
cunda.cauſam huius ordinis aſſignat dicens nam forte ex illo ideſt ex illius ſolutiõe
hoc poſterius hoc eſt huius poſterioris ſolutio apparebit.atq; illam improbans reſpõ
ſionem inquit ſi ergo ut illi dicunt opportet ſpectare ideſt uidere uel reſpicere finem
uite & tunc ſcilicet in fine uite dicere ideſt appellare quẽquam beatum : non q; tunc
ſcilicet in fine uite ſit beatus ut illi dicũt:ſed quod ideſt quia prius erat beatus:ſi hoc
philoſophus inquit ſic eſt:quomodo id non erit abſurdum!& dicit hoc interrogando
quaſi dicat nullo modo eſſe poterit quim ſit abſurdum.cum enim ueritas de preteri-
to dependeat ex ueritate aliqua de preſenti:magna quipe eſt abſurditas dicere de ali-
quo q; fuit beatus de quo nunquam fuit uerum dicere eſt beatus.& hoc eſt quod ſub-
dit dicens ſi quidem dum eſt felix non uerificetur in ipõ id quod eſt : ideſt illud uer-
bum preſens eſt.& hoc dicerent quoniam putamus felicitatem aliquid ſtabile & ne-
quaquam leuiter permutabile fortuna uero ſepe conuertitur a bono ſcilicet in ma-
lum:& a malo in bonum.& ex his infert corolarium unum dicens patet ex his q; ſi in

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſudicando de felicitate ſequimur ideſt ſequi uolumus fortunam hoc eſt fortune con-
ditionem: uel dic fortunam ideſt fortune narietates: dicemus eūdem ſepe felicem ac
poſtea miſerum. proferentes felicem hominem debiliter eſſe firmum. ceu camaleon
ta quēdam hoc eſt ad modum camaleontis qui mutat colores ſecundum colores corpo
rum iuxta appoſitorum. & eſt illud camaleonta accuſatiuus grecus. intelligendum eſt
hic ꝙ illud ſiquidem dum eſt felix cauſa eſt eius quod preceſſerat. ut dicat abſurdum
eſt dicere de aliquo ꝙ felix fuit: ſi de eodem dum eſt felix non uere dicitur eſt felix ob
id ſcilicet quia felix eſſe debet immutabilis: fortuna uero ſit maxime uariabilis. itaqꝫ
quando dicitur ſi quidem: illud ſi uel ſiquidem: cauſaliter ponitur. item cum in coro
lario dicit patet enim: illud enim complectiue ponitur. Vel fortunam ſequi. hec ē
ſecunda pars principalis huius
capituli in qua ſoluit prefactas
queſtiones. & primo primā. ſe-
cundo ſecundam. ibi poſterorū
autem amicorum. circa primū
facit duo. primo quodam neceſ
ſatium ad queſtionis ſolutionē
premittit. ſecundo applicat. ibi
teſtatur autem huic. dicit ergo
primo uel ideſt etiam aut profe
cto aut certe in iudicando de fe
lici ac eius felicitate nequaquā
eſt rectum ſequi fortunam. hoc
eſt fortune bona. cuius rationē
ſubdit dicens cum bene aut ma
le hoc eſt bonum aut malum ho
minis non ſit ideſt nō conſiſtat
in illa ſcilicet fortuna hoc eſt ī
fortune bono aut malo: ſed ut
diximus uita humana indiget
illius ſcilicet fortune hoc ē for
tune bonis. ſunt enim bona for
tune ad cooperatōnem & uſum
nata inſtat inſtrumentorum. operationes uero ſecundum uirtutem ſunt dn̄e felicita
tis hoc eſt dominium & principatum habentes in felicitate operationes uero contra-
rie ſcilicet uicioſe ſūt domine contrarii ſcilicet miſerie. itaqꝫ ille uere felix dicitur q
ſecundum uirtutem operatur. qui uero contrarie ſcilicet uicioſe uixerit: uere miſer
eſt. intelligenda ſunt hic duo. primo ꝙ ariſtoteles cum fortunam pro rebus fortune
poſuit: methonomia eſt uſus. cauſam enim pro effectu poſuit. ſecundo notandum ꝙ
prout ex nono & decimo ethicorum traducitur id quod eſt principale in re: eſt quaſi
res tota. ut ciuitatis principales ſunt quodāmodo tota ciuitas. ut quod illi agant: tota
ciuitas agere dicatur. ſic etiam cum ad beatitudinem plura bona concurrant: operati
ones ſecundum uirtutem felicitatis ſunt domine. at per hoc uiuens ſecundum uirtu
tem (etiam ſi bona fortune fluant & refluant) uere felix dicitur. qui autem uicioſe ui
uit: uere eſt miſer: etiam ſi de aliis bonis nullum ſibi deſit. animaduertendum tamē
ꝙ eſſentia felicitatis ſolūmodo conſiſtit in uirtutis operatione & non cuiuſcunqꝫ ſed
tantum optime. cetera uero bona ad felicitatem concurrere dicuntur uel tanq̃m diſ-
ponentia ut ſunt uirtutes alie ab optima. uel tanq̃ decorantia aut inſtar inſtrumento
rum ut ſunt nature & fortune bona. uiuens itaqꝫ ſecundum uirtutem uere felix erit.
cum habeat felicitatis principale. tum & fortius quia totam felicitatis eſſentiam inſe
habet. & accedit ad hoc ꝙ uere felicitas conſiſtit. in operatione ſapientie ad quam bo
na fortune minus ſunt neceſſaria. hoc eſt dicere ꝙ pauciora ſufficiunt. Teſtatur au
tem. in qua adaptat quod dictum eſt ad propoſitum. hoc eſt ad ſolutionem queſtionis
circa quod tria facit. primo oſtendit operationes ſecundum uirtutem inter res huma
nas maxime permanentiam habere. ſecundo oſtendit ꝙ felicitas ſecundū predicta po
terit per totam uitam permanere. ibi exiſtet ergo. tertio oſtendit ꝙ ſecundū premiſſa

expectare oportet: & tunc beatum dicere quē-
quam non ꝙ tunc beatus ſit ſed ꝙ prius erat
beatus quomodo id non abſurdum ſiquidem
dum eſt felix non uerificetur in ipſo. id quod
eſt: quoniam beatos dicere uiuentes non uolu
mus propter mutationes & quoniam ſtabile
aliquid ad nequaq̃ leuiter mutabile felicitatē
putamus. fortuna uero ſepe conuertitur Pa-
tet eim ꝙ ſi fortunam ſequimur ſepe felicem
ac poſtea miſerum eundem dicemus: ceu Ca-
meleonta quēdam debiliter firmum proferen
tes felicem. Vel fortunam ſequi nequaquā
recte cum bene uel male in illa non ſit ſed illi
us indiget uita humana ut diximus. operatio-
nes uero ſecundum uirtutem domine ſunt fe

excludantur oīa incōuenientia que uidētur ſequi. ibi quod ſi operationes. dicit ergo
primo huic ſcilicet ꝙ felicitatis ſint domine operationes ſecundū uirtutē: teſtatur. i.
teſtimoniū dat id quod modo queſiuimus. ſ. felicitatis permanētia de qua modo queſ
tionem fecimus. eſt eni fere eadē queſtio utrū homo q̃ndiu uiuit felix dicatur & utrū
felicitas per totā uitā habere poſſit permanentiā. ipa igitur permanētia in operatio-
nibus ſecundū uirtutē repta dat teſtimoniū ꝙ opationes ſecundū uirtutē ſint domie
felicitatis. ꝙ aūt ille ſint magis permanētes q̃m cetera bona probat dicens nulla qppe
in re humana certitudo ideſt permanētia tāta eſt q̃nta in opationibus ſecūdum uirtu
tem. hec nāqꝫ uidētur eſſe ſtabiliores q̃m ſcientie. & ex hoc ſequitur ꝙ erunt ſtabilio-
res q̃m bona fortune & etiā nature. hec eni minus firma ſūt q̃m ſcientie: cū ſcientia
oīs ſit firmus ac imobilis animi
habitus. & inquit ſed illarū opa
tionū ille plurimā habēt firmi-
tatē que honeſtiſſime ſūt. & hoc
ſic eſt qm̄ beate uiuūt ī illis ma
xime & continuatiſſime. & ex
his infert corolariū dicens hec
eni uidetur cauſa quo minus. i.
ut nō fiat obliuio circa illas. ſ.
operationes ſecundū uirtutem
circa hanc litterā unū eſt notan
dum & aliud dubitandū. notan
dū quidē eſt ꝙ illud id qđ modo
queſiuimus trifariā poterit intelligi. uno modo ut diximus in littere expoſitiōe. alio
modo ſic id qđ modo idē prius aut parū ante queſiuimus de eſſentia. ſ. ac diffinitione
felicitatis ubi tādem terminatū eſt felicitatē eſſe operationē animi ſecundū uirtutē.
uel dic id qđ modo ideſt parum ante queſiuimus de cauſa felicitatis. ubi tādem demō
ſtratum eſt felicitatē nō a fortuna ſed ab homine prouenire. ex utroqꝫ iſtorū intellec-
tuum ſatis plane uidetur ꝙ in iudicādo de felicitate nō oportet ſequi fortunā. & etiā
ꝙ nō bona fortune ſed operationes ſecundū uirtutē ſint dn̄e felicitatis. ſecundū ue-
ro hos duos modos intelligēdi nō deberet eſſe paragraphus ibi teſtatur. hec eni litte-
ra hoc modo intelligēdo particula eſt illius paragraphi uel fortunā ſequi. & protēdi-
tur uſqꝫ ad illā partē nulla quippe in re. ubi ſequēs incipit paragraphus. dubitaſ aūt
hic quomodo intelligatur uirtutes morales ſūt ſtabiliores q̃m ſcientie quod phs hic
ignuere uidetur. ad hoc dicūt aliqui ꝙ ſcientie demōſtratiue quātū ad obiectū ſūt ſta-
biliores ac firmiores eoꝙ tales ſcientie ſūt de rebus perpetuis uirtutes uero de cōtin
gentibus. tamē ut inquiūt quātū ad exercitiū actus uirtutes ſūt magis cōtinue at per
hoc magis ſtabiles ac firme. cōtinue eni nobis occurrūt aliqua in quibus oportet age
re ſecundū moralē uirtutē. ego uero nec iſtos ſatis intelligo nec per iouē ſcio quid re
ſponderet ariſtoteles ſi hodie uiueret. cum ipe decimo ethicorū demōſtret ſpeculatio
nem eſſe magis continuā q̃m cuiuſcūqꝫ moralis uirtutis operationē. tum etiā quia ut
ibidē demonſtratur felicitas nō conſiſtit in opatione moralis uirtutis: ſed in ſpecula
tione uirtutis intellectiue. que ſi minus eſſet cōtinua & minus ſtabilis ac firma: felici
tas quoqꝫ minorē haberet ſtabilitatē ac permanentiā. quo aūt modo hec ſe habeāt: nec
ego ercle ſatis intelligo. eſt uerū ꝙ aliqui inepti dicūt ꝙ hic phs loquitur de felicita-
te ciuili in decimo uero libro de contēplatiua. ſed iſti bifariā aberrēt. primo quia con
tra rōnem & ariſtotelē duas hominis inepte ponūt felicitates ſecūdo quia etiam ſi de
mus eis quod uolūt: nullius uirtutis moralis operatio eſſe poterit tam cōtinua ut ſpe
culationi in cōtinuitate adequetur quod etiam ut dixi phs in loco prenominato de-
monſtrat. ali uero dicunt ꝙ phs hic ſub ſcientiis nō cōprehendit ſapientiā cuius opa
tio eſt felicitas. morales uero uirtutes ut dicūt ſūt magis ſtabiles ac cōtinue q̃m ſcien
tie nō tn̄ q̃m ſapia. iſti uero duo dicūt quorū primū eſt dubiū ſecūdū eſt manifeſte fal
ſū. ſi eni quis oēs habeat uirtutes intellectiuas ac morales: multo facilius poterit con
tinuare ſpeculationē cuiuſcūqꝫ uirtutis ſpeclatiue q̃m opationē cuiuſqꝫ moralis uir-
tutis. ſūt alii qui dicunt ꝙ philoſophi dicta in libro decimo corrigunt ea que hic mi-
nus conſiderate dixerit. & hi mihi uidentur probabilius dicere. Sequitur illa pars.

licitatis cōtrarie uero cōtrarii. Teſtatur au
tē huic id quod modo queſiuimus nulla qppe
in re humana certitudo tanta eſt quāta in opa
tionibus ſecundū uirtutē. He nāqꝫ ſtabiliores
q̃ ſcientie uidētur eſſe. Sed que illarū honeſtiſ
ſime ſūt he plurimā habēt firmitatē quoniā ī
illis maxime & continuatiſſime beati uiuunt
Hec tamē uidetur cauſa quo minus circa illas

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Exiſtet ergo beato. in qua oſtendit ꝙ felicitas poſſit durare per totā uitā. & primo oſtendit in generali ſecūdo in ſpeciali. ibi cūq; multa. circa primū duo facit. q̄m prio oſtendit illud ex opationibus. ſecūdo ex bonis fortune. ibi fortunāq; feret. dicit ergo primo id qđ queritur. ſ. permanētia de qua querebamus: exiſtet. i. exiſtere poterit beato. & erit ideſt eſſe poterit per totā uitā talis. ſ. beatus. hoc eſt phi inſtitutū qđ ſic probat poſtquā eni beatus perfectā ac firmā habuerit uirtutē: aget & contēplabitur ideſt agere & cōtēplari poterit ſecundū uirtutē. ſemp ideſt cōtinue & omni tempore: uel maxime oīm ſcilicet hominū beatus poterit cōtinue opari. uel dic maxime oīm ſcilicet operationū talis opatio poterit eſſe maxime cōtinua. itelligēda ſūt hic aliqua. primo ꝙ illud ergo in pricipio poſitū poterit ſtare cōplectiue & etiā illatiue: ex premiſſis eni illud ſequitur. & tūc litera illa. ſemp eni & cetera nō aliud eſt quā probationis explicatio. illa etiā cōiunctio incletica cū dicit taliſq;: potius expoſitiue q̄m copulatiue ponitur. itē cum dicit uel maxime: illud uel poſſet teneri pro ſaltē. Fortunāq; feret. in qua idē oſtēdit ex bonis fortune dicēs ꝙ beatus cum ſit prudēs ac omni uirtute preditus: feret optime fortunā hoc eſt fortune naturā & ipſius mutabilitates. ac per omia ſcilicet fortuita omnino decēter. i. prudenter ſe habebit cuius cauſam ſubdit dicēs hic eni ſcilicet beatus eſt uere bonus. & eſt quadrāgulus ſine uituperio. hoc eſt in omni fortuna equo aīo ac prudēter ſe habens ad modū corporis quadrati quod ex omni latere poteſt eque iacere. patet igiẗ ex his ꝙ beatus per totā uitam poterit eſſe beatus. cum omni tempore poſſit agere & contemplari ſecundum uirtutem. tum quia omnes fortunas optime feret quaſi omnes ei optime conſonet. & dicitur beatus agere quantum ad moralem uirtutem. & contemplari quantum ad ſpeculatiuam. uel dic ꝙ agere & contemplari pro eodem hic a phō ſumūtur. contemplatio enim uel ſpeculatio ut polithicorum ſeptimo demonſtratur nō ſolum eſt actio: ſed etiam plus quam actio. Cunq; multa. in qua idem oſtēdit in ſpeciali. & procedit per uiam diuiſionis dicens cum fortuna afferat multa & uaria hoc eſt diuerſa magno & paruo bono & malo: parua quidem ſeu illa ſint proſpera ſeu aduerſa: ſane ideſt certe non habent multum momenti. hoc eſt mouimenti: ſic ut hominē poſſint mouere. gradia uero & multa ſi proſpera ſint: beatiorem uitam efficiunt. nam & condecorare apta ſunt. & eorum uſus bonus ſtudioſuſq; exiſtit & ſumuntur hec pro eodem. ſin autē grandia & multa ſin aduerſa: conterunt quidem beatum. atq; inquinant. nam & triſtitiam afferunt & operationes multas impediunt. ſed tamen in ipſis ſcilicet magnis & multis aduerſitatibus elucet bonum hoc eſt uirtus. huius probationem ſubdit dicens cum multe ac magne aduerſitates perferuntur leuiter hoc eſt equanimiter: & inquit non propter inſenſibilitatem: ideſt non quia beatus non ſenſerit tales aduerſitates ut dicunt ſtoici: ſed propter generoſitatem ac magnanimitatem: hoc eſt quia generoſus ac magnanimus eſt. & hec duo pro eodem hic a philoſopho ponuntur. magnanimus enim proprie generoſus dicitur. conſiderandum eſt circa hoc ꝙ prout ex doctrina tam ſiceronis quam ſenece colligitur ſtoici a peripateticis quorum princeps eſt ariſtoteles bifariam differunt. primo quia ſtoici non concedunt in uiro prudente poſſe cadere iram nec dolorem. peripatetici uero dicunt id eſſe poſſibile: dum tamē ſint

fiat obliuio. Exiſtet igitur beato id quod q̄ritur taliſq; erit per totā uitā. Semp enim uel maxime oīum aget & contēplabitur ſecūdum uirtutē. Fortunāq; feret optime ac per oīa omnino decēter hic enī uero bonus & quadrāgulus ſine uituperatione. Cūq; multa & uaria fortuna afferat parua quidē ſeu illa proſpera ſeu aduerſa nō multū ſane habēt momenti. Grandia uero & multa ſi proſpera ſint beatiorem uitā efficiūt. Nam & cōdecorare apta ſūt & eorū uſus bonus ſtudioſuſq; exiſtit. Si autē aduerſa beatū conterūt quidē atq; inquinant. nam & triſtitiā afferūt & opationes multas īpediunt ſed tamē in ipſis elucet bonū cū multe & magne aduerſitates leuiter preferuntur: nō propter inſenſibilitatē ſed ꝓpter generoſitatem ac magnanimitatē. Quod ſi operationes domine ſunt uite ut diximus nemo beatꝰ fieri miſer poteſt. Nunq̄ enī odioſa atq; imꝓba faciet. uirū enim uere bonū & ſapientē arbitramur omnē fortunā decenter perferre ac ſemper pro facultate rerum optime agere ueluti & bonū ducem preſentibus caſtris bellatiſſime uti & ſutorē ex datis ſibi pellibus calceum optimū facere & eodem modo alios oēs artifices. quod ſi ita eſt felix nunq̄ miſer eſt.

Nec tamē beatus ſi in priami calamitates inciderit. Nec certe uarius nec leuiter mutabilis nam neq; ex felicitate faciliter mouebitur neq; a quibus uis aduerſitatibus ſed ab in

ratione regulata. differunt etiam ſecundo: quia res nature & fortune ſecundum ſtoicos bona nō dicuntur. quod illi trifariam annituntur oſtendere. primo quia illa ſolū bona dicuntur que hominē bonum efficiunt. hec uero nō modo bonum nō efficiunt uerum aliquando deteriorē reddunt. ſecundo ſic bona male adquiri nō poſſūt hec uero ſepe ex furtu rapina & huiuſmodi adquiruntur. tertio ſic nemo poteſt bonis male uti. his uero rebus peſſime quis uti poterit. ad hec peripatetici ſic reſpondent. ad primū dicūt ꝙ ſicut in factibilibus nō ſolum ars que artificem bonum effecit: ſed etiam inſtrumenta que arti deſeruiunt bona dicuntur: ſic & in agibilibus nō ſolum uirtus que hominē bonum effecit: uerum etiam res uirtuti inſtrumentorū inſtar aminiculātes bona dicuntur. itaq; dialectice reſpondendo: prima ſtoicorū propoſitio eſt falſa. ad ſecundū & ad tertium reſpondent negando primā propoſitionem utriuſq; rationis. ſi enim illorum dictum locum haberet: nec artes nec earum inſtrumenta bona dicerentur. cum fere omni arte eiuſq; inſtrumētis male uti poſſimus. ſed de his atenus. Quod ſi operatiōes domine. in qua ex premiſſis excludit incōuenientia que ſequi uidebantur. unde conſiderādum ꝙ ſi homo quādiu uiuit felix dicatur: ſequi uidentur duo incōuenientia. primo ꝙ felix ſit aliquando miſer. ſecundo ꝙ ſit uarius ac leuiter mutabilis ad hec duo hic reſpōdet. primo ad primum. ſecundo ad ſecundū. ibi nec certe uarius. circa primum duo facit. primo excludit illud incōueniens. ſecundo reſpondet ad dubium quod ex dictis oritur. ibi nec tamen beatus. dicit ergo primo ſed quia operationes ſecundum uirtutem ut diximus ſūt domine uite ſcilicet beate: nemo beatus poteſt miſer fieri. hoc eſt in hac parte argumentationis inſtitutum. quod ſic probat nunq̄m enim faciet odioſa atq; improba in quibus ut diximus miſeria conſiſtit. itaq; illud. atq;. expoſitiue hic ponitur. hec igitur ē ratio cuius confirmationē ſubdit dicēs uirum eni uere bonū & ſapientē. i. prudētē arbitramur decēter perferre oēm fortunā. hoc aūt exponēs inquit ac ſemper ꝓ facultate hoc eſt iuxta rerum naturā capacitatē aut cōditionē optime agere. hoc uero exemplo facit illuſtrius. & poteſt dici argumētatiōis exornatio. dicit ergo ueluti & bonū ducem arbitramur bellaciſſime uti caſtris preſētibus: hoc ē ſibi cōmiſſis. aliud quoq; ponit exēplū dicēs & ſutorē bonū arbitramur facere calceū optimū ex pellibus ſibi dactis: hoc eſt ſecūdū naturā pelliū ſibi dactarū. & eodē modo arbitramur oēs alios artifices bonos optima facere pro facultate materie ſibi dacte. ex his cōcludit intentū dicēs qđ. i. ſed uel dic qđ. i. q̄ res ſi ita eſt. i. quia ita eſt ut diximus: felix quidē nunq̄m erit miſer qđ hic ariſtoteles cōcludere intēdebat. Nec tamē beatus. in q̄ reſpōdet ad dubium qđ ex predictis oritur. eſt eni dictū ꝙ beatus miſer nō efficitur ꝓpterea: ꝙ nunq̄ imꝓba opabitur: etiā ſi multa & magna incidat infortunia. ſed tūc eſt dubiū an q̄ndo ſic incidit infortunia multa & magna dici debeat beatus. ad hoc phs reſpōdens dicit nec tamē beatus erit: ſi inciderit in priami calamitatē hoc eſt in tantā & talē in quantā & qualē priamus inciderat. eſt itaq; ariſtotelis ſentētia. ꝙ in magnis calamitatibus uir ſapiens ac probus nec miſer nec beatus dicitur. nō eſt quidē miſer: quia nemo miſer dicitur niſi qui improba facit. nō etiā beatus: quia ſolū ille beatus dicitur qui ſecundū uirtutē ſapie libere contēplatur. qui uero talia incidit infortunia q̄ ueritatis cōtēplationē impediūt: beatus nō dicitur. ꝓpter id ꝙ in opatione ſapie ſecundū philoſophū beatitudo cōſiſtat. Nec certe uarius. in q̄ excludit ſecundū incōueniēs. & prio facit

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

hoc ſecūdo concludit ſuam ſentētiā circa prefactā queſtionē. ibi quid ergo prohibet. dicit primo nec certe beatus erit uarius hoc ē uarie ſe habēs ac leuiter mutabilis. qđ probās inquit nā nec ex felicitate faciliter dimouebitur hoc ē dimoueri poterit. hoc etiā aperiēs: ait nec dimouebitur a qbuſuis aduerſitatibus ſed ab ingētibus & multis ex talibus eni. i. ex talibus quidē nequaq̄m fiet rurſus felix ī breui tēpore: ſed in quodā longo ac pfecto quaſi dicat in lōgo. i. pfecto: ſic ut unū aliud exponat: potitus multorū ac preclarorū. ſ. actuū uirtuoſorū in eo. ſ. tēpore longo ac perfecto. nō igitur facile beatus a felicitate in miſeriā nec rurſus a miſeria in felicitatē dimouebitur ut aliqui male putabant. & ut mihi quidē uidetur phs hic nō intendit concedere beatum poſſe in miſeriam cadere: cum eius contrariū parū ante demonſtrauerit. ſed loquitur hic ex ſuppoſitiōe. ut dicere uelit etiam ſi cōcedatur ꝙ beatus a felicitate in miſeriā dimoueatur: nō fiet hoc faciliter ut aliq credebāt. uel dic ꝙ phs cōcedit beatū poſſe dimoueri. nō quidē in miſeriā: ſed in nō felicitatē. ut eni ſupradiximus in plus eſt nō felix quā miſer. qđ ut mihi uidetur bifariā fieri poterit. uno modo ſi ab opatione ſapientie ex aliquibus infortuniis ingētibus ſit nō penitus priuatus ſed ad tēpus ppeditus. alio modo fieri poterit: ſi ex aliqua corporis infirmitate uſu rationis priuetur. cuiuſmodi eſt furioſitas freneſis apoplexia. & ſimiles dimobitur itaq; beatus a felicitate in nō felicitatē. & rurſus a nō felicitate in felicitatem.

gentibus & multis. Ex talibꝰ autē nequaq̄ rurſus fieret felix in breui tēpore ſed in lōgo quodam ac perfecto multorū ac preclarorum ī eo potitus. Quid ergo prohibet dicere illū eē felicē qui ſecundū perfectā uirtutē operetur & bonis externis ſufficiēter abundet nō ī quouis tēpore ſed in uita perfecta An uero adiungendū eſt & ita uicturus moriturusq; ſecūdū rationē cū futurū quidē nobis incertū ſit felicitatē uero finem & perfectū omnino poſuerimus. Id ſi ita eſt beatos dicemus uiuentiū quibus exiſtunt exiſtentq; predicta beatos autem homines ac de his quidem actenus.

Quid ergo. in qua circa queſtionē prefactam ſuam concludit ſententiam. & eſt ariſtotelis concluſio biceps. itaq; ut ignuit felicitas bifariam ſumitur. uno modo ut eſt operatio animi ſecundū uirtutem optimā & in uita perfecta hoc eſt in aliquo tempore longo. & hoc modo poterit homo dici felix in uita neq; mortem ſpectari opportebit. alio modo dicitur felicitas ſecundū totum eſſe perfectionis quod poſſibile eſt eſſe in felicitate. & hoc modo erit uera ſentētia ſolonis. ſcilicet ꝙ oportet ſpectare finem: ita ut nullus felix dicatur niſi ille qui uiuit & moritur ſecundū uirtutem. & hoc eſt quod phs dicit quid ergo prohibet dicere illum eſſe felicē qui ſecundū perfectam uirtutem operetur & bonis externis ſufficienter abundet nō in tempore quouis: hoc eſt quocunq; uel quantocūq;: ſed in uita perfecta hoc eſt longa uel diuturna: quaſi dicat nihil eſt quod prohibeat talem dicere felicem. cum in ſe habeat felicitatis eſſentiam. & in hoc ſolon reprehenditur qui dicebat talem nō poſſe dici felicem. ibi an uero ſubiungit aliam partem concluſionis que alia dicitur ſolutio. & ponit ibi illam dictionem. an. que nō interrogatiue ſed diiunctiue ponitur. ſcilicet pro aut ſiue pro uel. item illud uero complectiue ponitur. dicit ergo an uero adiungendū eſt uiturus ita ſcilicet ſecundū uirtutem bonis externis ſufficienter abundans & moriturus ſecundū rationē. hoc eſt finē faciat in uita ſecūdū rōnem. quaſi dicat uel poteſt ad queſtionē dici ꝙ ille beatus ē qui bonis externis ſufficiēter abūdans ſecūdū pfectā uirtutē uiuit ac ī futuro ita ē uiturus & tādē moriturus. cuius rōnem ſubiūgit dicēs cū futurū quidē nobis ſit incertū: felicitatē uero finē. ſ. oium rerū humanarū: & pfectū omnino poſuerimus. q̄ſi dicat illud ē adiūgēdū ppterea ꝙ futurum nobis ē incertū: felicitas omnino eē debet pfecta: nō aūt erit oino pfecta niſi toto tpore uite durauerit. & ait: id ſi ita eſt. i. ſi beatus & beatitudo ſic dicanē: beatos dicemus illos uiuentiū quibus exiſtūt & exiſtent in futuro predicta. ſ. in felicitatis diffinitiōe poſita. & ſubdit beatos autē dicemus ſubaudi nō ut deos ſed inquit ut homines. ſicut eni homines & dii differūt in gradu entitatis: ſic etiam & eorū felicitates differūt in

gradu bonitatis. nec quidē ariſtoteles nec quiſq̄ alius ex ſolo lumie naturali uſquā intelligere potuit homines diis poſſe in beatitudine parificari. dixit itaq; beatos ut homines: ut humanā a deorū felicitate diſtingueret. licet hoc alii aliter intelligāt. de qbus mihi uidetur nō eſſe multū curandū. & in fine ſubiūgit epilogū dicens ac de his ſcilicet que ad queſtionē primā pertinent actenus. ſubaudi ſint dicta. Poſterorū aūt amicorūq;. hic phs determinat queſtionē ſecūdam ſuperius interpoſitā que erat utrū ea que fiunt circa filios alios poſteros modo aliquo redūdent in parētes mortuos. huius uero queſtionis intellectus dependet ex intellectu alterius. huius ſcilicet utrū ea que accidūt circa noſtros amicos uiuentes: aliquo modo in nos uiuētes redūdent. inde ē ꝙ phs primo ſoluit hanc dubitationē & ſecūdo illā. ibi imo fortaſſe. circa primū tria facit. primo oſtēdit illa que circa amicos accidūt aliquo modo ad nos pertinere. ſecundo oſtendit que & qualia amicorum accidentia felicitatem amici cōtingant. ibi enimuero cum. tertio oſtendit huiuſmodi accidentia que circa uiuos contingunt aliter in uiuos & aliter in mortuos amicos redundare. ibi ſed utrum. dicit ergo primo dicere ꝙ fortune poſterorum & omnino amicorum nihil ad nos pertineant: uidetur profecto nimis durum ob id ſcilicet ꝙ eſt contra rationem amicicie. eſt quidē amicicia amicorum unio. ita ut quiſq; eorum ſua reputet que alterius fuerit. & uidetur inquit contrarium opinionibus ſcilicet uniuerſorum hominū: qui opiantur que circa unum amicorū accidūt in aliū redūdare. cōmunis uero opio ī toto nequit eſſe falſa.

Poſterorū autē amicorūq; fortune ꝙ nihil ad nos pertineant dicere nimis profecto durū opinionibuſq; contrarium uideretur. Eim uero cum multa ac uaria illis contingant magiſq; & minus ad nos perueniant ſigilatim ea diſtinguere prolixū quidē infinitūq; eēt. Sūmatim uero ſi dicatur fortaſſe ſatis erit ut ī ſe ipo contingētes aduerſitateſquedā graues ſūt momētūq; habēt ad uitā quedā uero leues magis uidētur ſic & ī amicis ſimilr omēs Sed utrum circa uiuos an circa mortuos iſta contingāt id multo plꝰ refert q̄ ī tragediis ſcelera ut iam patrata narrari uel quaſi tunc patrent Conſiderādum eſt ergo iſto modo qd inter ſit

Enimuero cum. oñdit q̄ & qualia amicorū accidētia felicitatē amici cōtingāt dicēs eniuero. i. certe cū multa. ſ. fortuita ac uaria ideſt diuerſa ſcilicet in bono & malo. magno & paruo: illis ſcilicet amicis noſtris contingant: & cum magis & minus hoc eſt ſecundum magis & minus ad nos perueniant ideſt in nos redundēt: quia ita eſt inquit prolixum quidem & infinitum eſſet ea diſtinguere ſigilatim hoc ē particulatim. ſumatim hoc eſt in ſuma uero ſi dicatur: fortaſſe ſat erit. & hoc cōtinuo apperit dicens ut ideſt ſicut enim quedam aduerſitates contingentes in ſeipo ideſt circa ſeipm ſunt graues momentumq; hoc eſt mouimentum aut uim & naturam mouendi ad uitam ideſt circa uitam: quedam uero aduerſitates uidentur magis leues: hoc ē minus graues minuſq; difficiles quia ita eſt: inquit ſic ideſt eodem modo & omnes ſcilicet fortune in amicis hoc eſt circa amicos ſimiliter intellige ſe habent. itaq; aduerſitates graues in amicos redundant leues autem nihil aut parum. Sed utrum. oſtendit ea que circa uiuos accidunt aliter in amicos uiuos & aliter in mortuos redundare & ponit ibi philoſophus utrum & an que non interrogatiue: ſed diſiunctiue ponuntur: dicit ergo ſed utrum circa uiuos an circa mortuos contingant iſta ſcilicet fortuita: id multo plus refert ideſt differt quam ſcelera in tragediis narrari ut. ideſt tanq̄m iam patrata uel quaſi tunc patrentur. & ad maiorem ex preſſionem ariſtoteles uſus ē ſuperlatione aut iperbole. cum enim debuiſſet dicere id non minus uel tātum refert dixit multo plus refert. & ſubdit & ergo iſto modo ſcilicet per differentiam que eſt inter ſcelera q̄ uere patrātur & ea q̄ ī tragediis ut iā patrata repſētanē. ē cōſiderādū qd ideſt quātum inter ſit ſubaudi aliqua accidere circa uiuos aut circa mortuos. eſt itaq; ariſtotelis ſētētia ꝙ ſicut ſcelera q̄ in tragediis repſētanē nihil ſūt ſm̄ ueritatē ſūt tñ aliquid ſm̄ repreſentationē: ſic igitur ea que circa uiuos accidunt redundant in mor

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tuos ſolũ ſecundũ noſtrã opinionẽ. in quãtũ. ſ. nos opiamur in eos redundare. poſſet etiam qui uelet dicere ꝙ ea que accidũt circa uiuos minus attingũt mortuos quam ea que in tragediis repreſentantur. que enim circa uiuos cõtingũt nuſq̃ mortuos attingũt. illa uero que in tragediis repreſentanẽ & ſi nõ in preſenti neč in futuro mortuos attingant: aliquãdo tamẽ. ſ. cũ erant uiui eos attigere. & forte propter hoc dixit ariſtoteles id multo plus refert. Imo fortaſſe querendũ. in qua ex premiſſis ſoluit dubitationem illam. & facit duo. primo inquirit & determinat ueritatem. ſecũdo ſuam circa hoc concludit ſententiam. ibi pertinere igitur. dicit primo imo ideſt ſed fortaſſe querendũ eſt utrũ hi qui deceſſerũt ideſt obierunt: ſũt participes alicuius boni aut mali. intellige accidentis circa uiuos. hec eſt igitur queſtio cuius ſolutionem continuo ſubdit dicens uidetur eim ideſt uidetur quidẽ ex his ſcilicet ſupradictis. & ſi ideſt q̃muis quicquã ſiue bonũ ſiue contrariũ ſcilicet malũ pertineat ideſt pertingat ad illos ſcilicet mortuos: uidetur inquã eſſe leue quidam ac paruũ: & hoc uel ſimpliciter ideſt in ſeipõ: uel ideſt ſaltem erit leue ac paruũ illis ſcilicet mortuis. ut enĩ diximus talia pertingũt mortuos ſolum ſecundũ noſtrã opinionẽ. om̃e uero tale leue quidẽ ac paruũ eſt. & inquit deniq; id tale quod ad mortuos pertingit: nec tantum nec tale eſt ut eos qui nõ ſũt beati: beatos efficere queat: aut illis qui ſũt: auferre queat beatitudinem. cuius cauſa ẽ quia ut dictũ eſt parua accidentia ſeu illa proſpera ſeu aduerſa ſint: non multum ſane habent momenti. itaq; parua uitã mutare non poterunt. ibi Pertinere igitur. ſuam circa hoc concludit ſententiam. dicẽs proſperitates aduerſitateſq; amicorum ſcilicet uiuentium uidentur ad defunctos pertinere in aliquo: ſed eatenus ideſt in tantum duntaxat uidentur ad eos pertinere: ut nec felices nõ felices: nec aliquid huiuſmodi facere poſſint. cauſa autem illa eſt quia parua uitam tranſmutare non poſſunt. tale autem quod in mortuos redundat eſt maxime paruum: cum ſit aliquid non ſecundum rem: ſed tantum ſecundum opinionem quo nihil minus nihilq; fragilius eſſe poterit. circa determinationem huius queſtionis poſſet aliquis dubitare an philoſophus uelit omnino negare que fiũt circa uiuos in defunctos redundare prout eius uerba ſonare uidentur. ad hoc dicũt aliqui ꝙ philoſophus loquitur hic de mortuis prout manent non in ſe: ſed in hominum memoriis. ſed cum iſte intellectus non conſtet ex dictis philoſophi hic nec alibi: mihi uidetur ꝙ intentio ipſius ſit que circa uiuos fiunt in mortuos non redundare ſecundum rem ſed duntaxat ſecundum hominum opinionem. quod nec religio chriſtiana nec aliqua ſecta hodie tenet. concordat tamen ſententia philoſophi cum ueritate chriſtiana in hoc ꝙ dixit nec felices nõ felices nec non felices felices talia poſſe facere. ſed de hoc amplius perſcrutari alterius altiorisq; erit indaginis.

Imo fortaſſe qnerendũ utrũ hi qui deceſſerunt boni alicuius aut mali participes ſunt. Videtur enim & ſi quicq̃ ex his ad illos pertineat ſiue bonũ ſiue contrariũ leue quidam aut paruũ uel ſimpliciter uel ipis eſſe. Deniq; nec tantũ nec tale ut beatos efficere qui nõ ſunt aut illis qui ſunt auferre beatitudinem queat.

Pertinere igitur in aliquo uidentur ad defunctos proſperitates aduerſitateſq; amicorũ. Sed eatenus duntaxat ut nec felices facere nõ felices nec huiuſmodi aliquid poſſint.

Is ergo ſic terminatis uideam⁹ utrũ laudabilium an potius honorabilium felicitas ſit nam potentiarum non eſſe conſtat.

Is ergo ſic determinatis. hic incipit tractatus quartus & ultimus libri primi. & continet duo capitula. ſecundum incipit ibi cum ergo ſit felicitas. capitulũ primum eſt de quadam proprietate felicitatis. inquirit enim philoſophus in hoc capitulo utrum felicitas ſit bonum laudabile an honorabile. determinans tandem ꝙ ſit non laudabile ſed honorabile. & diuidiẽ in ptes duas. in pria q̃ſtionẽ ꝓponit. in ſecũda eã proſeqtur. ibi uideẽ aũt. dicit prio his ergo. ſ. prefactis q̃ſtioibus ſic determiatis: uideamus utrũ felicitas ſit laudabiliũ hoc ẽ de numero laudabiliũ: an potius honorabiliũ cauſam dubitatiois ſubiciẽs inquit nam cõſtat felicitatẽ nõ eſſe potentiarum: hoc eſt

aliquã potentiã aut de numero potẽtiarũ. quaſi dicat occaſio dubitãdi hec fuit: quia laudabilia proprie dicũtur potẽtie que ut quinto methaphiſice traditur in aliqđ opus referũtur. felicitas aũt talis nõ eſt. cum in nihil alterũ referri queat. intelligẽda ſunt hic tria. primo ꝙ illa cõiunctio ergo ĩ pricipio poſita nõ ponitur a pħo illatiue ſed repletiue. ſecũdo cõſiderãdũ ꝙ prout ex qnto methaphiſice traduciẽ potẽtie bifariã dicũẽ quedã enĩ ſũt paſſiue alie actiue. & paſſiue quidẽ nõ laudãtur. qm̃ poſſe pati nõ ẽ laus de actiuis itaq; potẽtiis eſt uerũ ꝙ ſint laudabiles. tertio notandũ ꝙ laus & honor conueniũt in hoc ꝙ utrũq; debetur alicui excellẽtie. differũt tñ bifariã. prio quãtũ ad ea in quibus cõſiſtũt. laus quidẽ ꝓprie in uerbis cõſiſtit. honor uero nõ ſolũ uerbis: ſed etiã multis aliis ſignis tribuitur: ſcilicet caput inclinãdo genua flectẽdo aliaq; huiuſmodi faciẽdo. differũt etiã ſecũdo quãtũ ad ea quibus debẽtur laus enĩ exhibetur rei q̃ ĩ aliud refertur. honor uero exhibetur rei abſolute q̃ in nullũ alterum refertur. & profecto ut ex dictis pħi colligitur: tã hoc q̃m illud cõmendabile dicitur. Videẽ aũt. in qua proſequitur queſtionẽ prefactã. & facit tria. primo oſtẽdit om̃e laudabile eſſe quid quale & in aliud relatũ ul' ordinatũ. ſecũdo oſtẽdit felicitatem nõ eſſe laudabiliũ. ibi qđ ſi laus tertio oſtẽdit felicitatẽ eſſe honorabiliũ. ibi nobis aũt. primũ probat bifariã. primo ex laudibus humanarũ rerum. ſecũdo ex diuinarũ rerũ laudibus. ibi patet aũt id. dicit ergo primo uidetur aũt ꝙ omne laudabile ſit aliquid quale: hoc eſt de genere qualitatis: uel dic aliquid quale ideſt qualitas aliqua. & uidetur etiã ꝙ laudari ideſt laudabile quodãmodo ad aliquid ſe habeat: hoc eſt ad aliud referatur. hoc eſt ariſtotelis inſtitutũ qđ ſic probat nam iuſtũ & fortẽ oẽmq; probitatẽ atq; uirtutẽ laudamus ob facta actioneſq;: hoc eſt ꝓpter opa & actiones in que tanq̃ in finẽ referũtur. idem etiã eſſe oſtẽdit ĩ uirtutibus corporis dicens robuſtũ aũt ideſt corpore fortẽ & uelocẽ ac aliorũ queq; intellige ſimilem laudamus qđ ideſt quia ſit talis hoc eſt taliter diſpoſitus: ac ita ideſt ſic diſpoſitus ſe habeat ideſt referatur. uel dic ſe habeat ideſt ſic aptus & habilis ad bonũ quidã & ſtudioſum hoc eſt uirtuoſũ. ſubaudi agendũ. intelligẽda ſũt hic duo. primo ꝙ uirtus quelibet & omne laudabile conſideratur dupliciter. uno modo ratione ſubiecti. & ſic eſt qualitas alio modo conſideratur ratione operis in quod tanquã in finem ordinatur: & ſic ẽ ad aliquid. erit itaq; om̃e laudabile in genere qualitatis ſimul & in genere ad aliquid: reſpectu tamen diuerſorum. illa igitur duo habet in ſe omne laudabile: ſed quoniã primũ erat de ſe manifeſtum: philoſophus annititur probare ſolũ ſecundũ. notandũ etiam ꝙ inter animi uirtutes & corporis hoc intereſt: ꝙ animi uirtutes laudabiles dicũtur ſolum per hoc ꝙ in actiones proprias referunẽ: uirtutes uero corporis laudabiles duntaxat dicũtur in quãtũ in actiones ſtudioſas referũtur. hac de cauſa pħs loquẽs de animi uirtutibus dixit abſolute ob facta actioneſq;. nõ itaq; addidit nec erat opus adere ſtudioſas. ſed qño de corporis uirtutibus loquebaẽ nõ dixit abſolute ob facta ul' earũ actiones: ſed addidit ad bonũ & ſtudioſũ. q̃ duo hic a pħo pro eodẽ ſumũtur. poterit quidẽ uirtus corporis & bone ac praue opatiois eẽ principiũ: laudabilis aũt ẽ duntaxat in quãtũ eſt principiũ bone opatiois. Patet aũt. oñdit idẽ ꝑ laudes diuinas dicẽs id ſcilicet ꝙ om̃e laudabile ſit aliquid q̃le & ꝙ in aliud referatur: patet hoc ẽ patẽs & manifeſtũ ſit & laudibus diuinis. q̃ ridicule uidentur: ſi referatur ad nos: hoc eſt ſi laudẽtur dii ut nos laudamur. nos eĩ laudamur ꝑ hoc ꝙ ad aliud ſumus bene diſpoſiti ſi hoc modo dii laudẽẽ: ridiculũ erit. ul' dic ſi referãẽ ad nos. i. res nr̃as ſic ut dicamus deos laudari ꝓpẽ ea q̃ nos laudamur. ſ. tẽpantiã liberalitatẽ iuſtitiã & huiuſmodi. uel dic & melius q̃ ſi referãẽ. i. tribuãẽ uel exibeãtur ĩtellige ab aliquo: ad nos. i. apud nos hoc eſt a nobis uidẽtur ridicule. eſt dicere ſi diis laudes referãtur ab aliquo: uidentur

Videtur autem omne laudabile qđ quale aliquid ſit & quodãmodo ad aliquid ſe hẽt laudari. Nam iuſtũ & fortẽ omnẽq; probitatem ac uirtutẽ ob facta actioneſq; laudamus. Robuſtũ aũt & uelocẽ ac aliorum quẽq; ꝙ natura talis ẽ ac ita ſe hẽt ad bonũ quicq̃ & ſtudioſũ. Patet aũt id ex deorũ laudib⁹ q̃ ridicule uidẽtur ſi ad nos referantur Hoc autem ex eo accidit ꝙ per relationẽ ut dixim⁹ laudes fiũt.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

nobis ridicule. & iſte uidetur intellectus uerus cuius cauſā ſubiungit dicēs hoc autē ſcilicet ꝙ tales laudes ſint ridicule ex eo hoc ex ea cauſa accidit: quia ut diximus laudes fiūt ideſt fieri debēt per relationē intellige ad aliud. dii uero nō ſunt in aliud referibiles. ꝓpter quod tales laudes ſūt ridicule. & ariſtoteles hic loquitur ſicut in aliis fere: nō ꝙ ſic eſſe intelligat: ſed loquēs ſecundū ſui tēporis ritū uulgarē exēpli gratia pluribus diis utitur. Qđ ſi laus. in qua trifariā oſtendit felicitatē nō eſſe laudabilē primo per rōnem. ſecundo per auctoritatē. ibi uidetur autē. tertio per ea quibus proprie debetur laus. ibi laus ergo. dicit ergo primo ſi laus ideſt quia laus eſt taliū ſcilicet que in alia referūtur: conſtat optimorū nō eſſe laudē: ſed maius quidā ac preſtātius. quēadmodū apparet ſcilicet ex dicēdis. nam deos felices beatoſqꝫ dicimus. & uirorum eos qui ſūt maxime diuini hoc eſt diis ſimiles beatos appellamus. & ſubaudi nec tñ deos nec uirorū maxime diuinos laudamus: eodēqꝫ modo uidetͬ dicendū de bonis ſcilicet optimis nemo enim felicitatē laudat ut iuſtam ideſt ut iuſtitiā: ſed ut diuinius quidā ac preſtantius beatam ideſt beatitudinē dicit. patet igitur ex his ꝙ optimorū nō eſt laus ſed aliquid multo melius ac preſtantius laude. ſcilicet beatitudo. intelligēda ſunt hic duo. primo ꝙ ſicut in ſpeculabilibus principiorū nō eſt ſciētia ſed aliquid multo melius ac ꝑſtantius ſcientia: ſic etiam optimorū nō ē laus ſed aliquid multo melius ac preſtantius laude. ſecundo notandū ꝙ illud. quod in principio poſitū: pro ſed ponitur. & ut mihi quidē uidetur non neceſſitatis cauſa: ſed replectiue ponitur. uidetur hic in hoc paragrapho ariſtotelē multifarie interpretatione uſum fuiſſe. ſepe enim duo uocabula pro eodem accipit. Videtur autem. in qua idem oſtendit autoritate eudoxi. pro cuius intellectu conſiderandum ꝙ eudoxus dicebat uoluptatem non eſſe laudabilem: ſed laudabilium habens principatum. illud autem demonſtrabat per hoc ꝙ uoluptas ut ille credebat ſūmum erat bonum: & ſummum quidem bonum non eſt laudabile ſed laudabilium habens principatum. ariſtoteles uero eudoxi dictum nō aprobat quātum ad antecedens: imo illud reprobat in libro decimo oſtendens uoluptatem nō eſſe felicitatem. approbat tamen conſequens. ſi enim ita eſſet ꝙ uoluptas eſſet felicitas: optime ſequeretur nō eſſe laudabilem ſed laudabilium habens principatum. & hoc eſt quod philoſophus dicit uidetur autem & eudoxus probe defendere principatum uoluptati. quod probat dicēs quod ideſt quia cū uoluptas non laudetur & ſit bonum: putabat eudoxus ſignificari uoluptatem eſſe quidam preſtabilius quam ea que ſunt laudabilia. talem uero dicebat eudoxus eſſe deum & ſūmum bonum ſcilicet felicitatem que inter humana bona ſūmum dicitur. ad hec enī. ſ. deū & ſūmū bonū & alia dicebat referri. putabat quidē & bene alia eſſe q̄ referūtur & alia illa in q̄ tanq̄ in finē referūtur. illa uero q̄ referūtur ſūt laudabilia: erūt igitͬ illa in q̄ referūtur multo meliora ac preſtātiora. at ꝑ hoc ſūme bona. nā id ſūmū dicitͬ in qđ alia tanq̄ in finē referūtur. Laus ergo. oñdit eādem cōcluſionē ꝑ ea q̄ ꝓprie ſūt laudabilia. dicēs laus ergo uirtutis eſt: ab ea. i. per eā naqꝫ honeſta agimus. ea quidē ꝑ q̄ honeſta agimus ſupra dicebamus eē laudabilia & inqͭ cōmēdatiōs uero dicūtur operū tā corꝑaliū q̄m aīaliū. uel dic cōmēdatioēs uero ſūt operū. i. ꝓpter oꝑa tā corꝑis q̄ animi. itaqꝫ nō cōmēdātͬ uirtutes niſi ī q̄ntū ī oꝑa referūtͬ. igitͬ cū laus ꝓprie ſit uirtutis: felicitas āt nō ſit uirtus nō erit felicitas laudabilꝭ. qđ hic cōcludere itēdebamus. qa tñ tractare de laudibus & huiuſmodi cōmēdatioībus nō eſt ꝑſētis negotii: ideo ait

Qđ ſi laus talium eſt conſtat optimorū nō eſſe laudē ſed maius quidā ac preſtātius. Quēadmodū apparet. Nā deos felices beatoſqꝫ dicimus & uirorū eos qui maxime diuini ſūt beatos appellamꝰ. Eodemqꝫ modo de bonis. Nemo enim ſic felicitatē laudat ut iuſtū ſed ut diuinius quidā ac preſtantius beatā dicit. Videtur aūt & eudoxus probe uoluptati principatum defēdere. ꝙ cum nō laudetur uoluptas ſic bonum preſtabilius eſſe quidam. Significari putabat quam ea que laudabilia ſūt. Talem uero eſſe deum & ſūmum bonum ad hec enim & alia referri. Laus ergo uirtutis eſt ab ea namqꝫ honeſta agimus. Comen-

uerū iſta. ſ. laudes & cōmendationes trite hoc eſt plane & perfecte diſcutere: fortaſſe magis ꝓprium eſſet. i. erit illorū. ſ. poetarū & rhetorū qui in his cōmendationibus laborarūt. & pertinet hoc ad genus demōſtratiuū de quo cicero & etiam ariſtoteles cōſiderat in primo ſue rhetorice. & ut mihi uidetur illud. ergo in principio poſitum tenetur nō illatiue ſed replectiue. & ſi uis ꝙ teneatur illatiue: dic hanc nō eſſe rationē a ſuperioribus diſtintā: ſed erit earum cōcluſio. Nobis aūt. in qua bifariā oſtendit felicitatē eſſe bonū honorabile. ſecūda ibi Videtur autē. dicit primo nobis aūt manifeſtum ex his que dicta ſunt felicitatē eſſe honorabiliū & perfectorū. omne quidē bonum aut eſt laudabile aut honorabile: cum felicitas nō ſit bonū laudabile ut patet ex predictis: neceſſario erit bonū honorabile. quod phs hic cōcludit. quod uero dixit perfectorū pro eodem dictum eſſe uidetur eſt quidē bonum perfectū illud ultra quod aliud non queritur. ut eīm decimo methaphiſice traditur id perfectum eſt: extra qđ nihil eſt. & ibi extra a phō ꝑ ultra ponitͬ. illa itaqꝫ bona ultra q̄ alia non ſunt: perfecta dicūtur: at per hoc honorabilia. Videtur autem. ponit ſecundam rationem que ſumitur ex ratione principii. & ait uidetur autē felicitas habere ſe ita ſcilicet ꝙ ſit non laudabilium ſed honorabilium ob id ideſt propter id quia eſt principium ſcilicet rerum agibilium. ſicut igitur in ſpeculabilibus principiorum non eſt ſcientia: ſed aliquid melius ſcientia: ſic etiam in agibilibus: principii nō erit laus ſed aliquid melius laude. tale autem eſt honor: ꝙ uero felicitas ſit principium probat philoſophus dicens eius enim gratia cetera omnia omnes facimus. quecunqꝫ enim homines agant: felicitari ſi quoquo modo fieri queat intendunt. erit itaqꝫ felicitas cauſa finalis. at per hoc principium cum omnis cauſa ſit principium. & ſubdit principium uero & cauſam bonorum nos ponimus ideſt dicimus eſſe non laudabile ſed honorabile quidam & diuinum: hoc eſt deo ſimilimum. erit igitur felicitas nō laudabilium ſed honorabilium. quod in hoc capitulo philoſophus cōcludere intendebat. hic poſſet aliquis dubitare utrum omne quod eſt principium in genere cauſe finalis: ſit etiam principium in genere alterius cauſe. huius queſtionis ſolutio nō ad hanc ſcientiā ſed methaphiſicam ꝑtinet. nos quoqꝫ ī eā ſciētiā oportunius tractandā differimus.

Vm ergo ſit felicitas. hic incipit caplm ſecūdū ī quo ꝑmittūtur quedā q̄ exigūtͬ ad cōſideratione uirtutis ac felicitatis. & diuiditur ī tres partes. primo bifariā oñdit ad hāc ſcientiā ꝑtinere cōſiderare de uirtute. ſecūdo ꝑmittit quedā de ꝑtibus animi neceſſaria ad cognitionē tā uirtutis q̄m felicitatis. ibi ſed de uirtute. tertio uirtutē diuidit ſꝫm diuiſionē partiū animi. ibi diſtinguitͬ & uirtus. in principio prīe partis ponitͬ illa cōiunctio ergo q̄ nō cōiūgere: ſed locū replere uidetͬ. dicit itaqꝫ cū ergo felicitas ſit animi oꝑatio quedā. ſ. rōnis ſꝫm uirtutē perfectā: uidendū. i. conſiderādū uel tractandū eſt de ipā uirtute. hoc eſt hic phi propoſitū. qđ ſic probat. nā ſic. ſ. uirtutē cognoſcēdo: fortaſſe intuebimur felicitatē melius. i. ꝑfectius. nō ē qdē poſſibile ꝑfecte cognoſcere diffinitū: niſi diffiniētia cognoſcātur. cū ergo ī diffinitiōe felicitatis uirtus ponatͬ: de uirtute tractādū uidetur: ſi felicitatē ꝑfecte cognoſcere uolumus. de qua ut patet ex prohemio intendit philoſophus principaliter tractare. & illud fortaſſe uidetͬ a philoſopho poni non dubitatiue ſed potius cōplectiue. notanda ſunt hic duo q̄ ex dictis phi itelligūtͬ. prīo ꝙ tractatus de uirtutibus ceteriſqꝫ rebus felicitatis gr̄a fuerit itroductus. ſꝫo itelligitͬ tractatū de felicitate nōdū eē cōplectū. poſtq̄ itaqꝫ đ

dationes uero operū tam corporaliū q̄ animalium. Verum iſta trite diſcutere illorū fortaſſe magis propriū eſſet qui in his cōmendationibus elaborarunt. Nobis autē manifeſtū eſt ex his que dicta ſunt honorabiliū & perfectorum eſſe felicitatē. Videtur autem & ob id ſic habere ſe quia principiū eſt. Eius enim gratia cetera omnia omnes facimus principium uero cauſamqꝫ bonorum honorabile quidam diuinumqꝫ ponimus.

Vm ergo ſit felicitas animi operatio quedam ſecundum uirtutem perfectam de uirtute ipſa uidendum eſt. Nam ſic fortaſſe melius felicitatem intuebimur.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uirtute perfecte tractauerit:redibit ad felicitatē ubi perfecte demonſtrabit non ſolū quid felicitas ſed etiam cuius uirtutis ſit operatio. Videtur autem. ponit ratōnem ſecundam dicens uidetur autem & his ideſt ille homo qui ſit uere ciuilis hoc eſt uere gubernator ciuitatis bonum cōmune ac ciuile procurans uidetur inquā plurimū laborare circa hanc ſcilicet uirtutem.quod probans ait uere enim ciuilis ſiue ciuitatis gubernator uult ideſt intendit facere ciues bonos ideſt uirtuoſos & legibus optemperantes ideſt obedientes.hoc manifeſtat philoſophus per exempla dicens exemplū: ideſt pro exemplo huius ſcilicet rei habemus legūlatores cretenſium.& lacedemoniorum.& ſiqui ideſt aliqui fuerunt tales ideſt qui talem haberent curam.illos intellige habemus etiam pro exemplo.poſt hac uero philoſophus colligens rationem: concludit dicēs quod ſi. ideſt ſed quia

Videtur autem & is qui uere ciuilis ſit circa hanc plurimum laborare uult enim ciues bonos efficere legibus obtemperantes. Exemplum huius habemus Chretenſium & Lacedemoniorum legum latores & ſi qui alii tales fuerunt ꝙ ſi ciuilis eſt iſta ſcrutari manifeſtum eſt ut ab initio propoſuimus de illa eſſe querendum. Sed de uirtute humana uidelicet querere oportet. Nam bonum quidam humanum & felicitatem humanam querebamus. Virtutem autem humanam dicimus non corporis ſed animi & felicitatem animi operationem. Hec ſi ita ſūt clarum eſt oportere ciuilē hominē ſcire aliquatenus ea que circa animū

ciuilis ſcilicet ſcientie eſt ſcrutari ideſt conſiderare & tractare iſta.ſcilicet qualiter ciues fiant boni legibuſq; obtemperantes.uel dic iſta: ſcilicet qui ſint & qualiter fiant uere ciuiles ſiue gubernatores ac uere legum latores:quis ita eſt inquam manifeſtum eſt eſſe querendum.i. conſiderandum uel tractādum de illa ſcilicet uirtute:ut ab initio hoc eſt in principio huius capituli propoſuimus. dixerat quidem cum ergo ſit felicitas animi operatio quedam ſecundū uirtutem perfectam:de uirtute ipa uidendum eſt.quod a philoſopho bifariam demonſtratum habemus.tum quia uirtuscadit in diffinitione felicitatis.tū etiam qa ciuilis ſcientie eſt bonos ac uirtuoſos facere ciues.pro maiori intellectu huius littere ſunt tria notāda. primo ꝙ uere ciuilis a phō dicitur ad dr̄am eorū qui nō ſūt uere ciuiles:hoc eſt uere gubernatores:ſed potius rei publice deſtructores.cuiuſmodi ſūt illi qui ciuitatē gubernāt in tirānide aut in paucorū uel in populari pricipatu. ſecūdo notandū ꝙ homo uere ciuilis & ſcientia ciuilis idē intendūt.qđ igit a phō de hoīe uere ciuili dicit:de ciuili ſciētia intelligit.ecōtra.ꝓpter qđ iu qđ in principio de hoīe ciuili ꝓpoſuit tanꝗ de re nobis manifeſtiori:in fine uero de ciuili ſciētia concludit.tertio notandū ꝙ phs de uirtutibus cōſiderat oibus:nō tamē eadē intētiōe de oibus intendit:ſed de illa quidē principal'r cuius opatio eſt felicitas:de aliis uero aut tanquam de his que ad hanc diſponūt & hee ſunt morales uirtutes:aut tanꝗ de his ſine quibus illa perfecte intelligi non poterat.quales eſſe uidentur ſcientia ars & intelligentia. Sed de uirtute.hec eſt ſecunda pars huius capituli in qua premittit q̄dam de partibus animi neceſſaria ad cognitionem uirtutis ac felicitatis.& diuiditur in tres partes.in prima oſtendit quod ſit neceſſarium huic ſcientie quedam de partibus animi premittere.ſecundo oſtendit qualiter talia in hac ſcientia ſint conſideranda.ibi uidendum eſt autem.tertio ponit diuiſionem partium animi.ibi dicuntur autem.primum oſtendit bifariam.primo ratione.ſecundo exemplo.ibi queādmodū qui in prima parte ſic procedit conſiderandum eſt in hac ſcientia de uirtute humana ac de felicitate humana.ſed uirtus humana eſt uirtus animi: felicitas quoq; humana eſt opatio animi:qđ ſi hec ita ſe hn̄t:cōſiderandū eſt i hac ſciētia de animo ac eius ptibus in hac rōne ſic ꝓcedit prio ponit maiorē eiuſq; ꝓbationē dicēs ſed uidelicet.i.certe oportet q̄rere.i.cōſiderare uel tractare de uirtute hūana.hāc ſic ꝓbat. nā bonū hūanū & felicitatem hnmanam querebamus.ideſt querere intēdebamus.itaq; ſi tractatus de uirtute introductus ē felicitatis gr̄a:felicitas aūt ē hūana:de hamana uirtute erit hic conſiderandum. huic ſubiungit minorem dicēs.uirtutem autem humanam dicimus

non corporis ſed animi.cum enim uirtus corporis ſit cōmunis ceteris animantibus: nō humana ſed animalis potius dicitur.& inquit & felicitatem animi operationem ponimus.huic ſubiungit concluſionem & concludit modo rhetorico reſumendo partes argumentationis dicens hec ſi ideſt quia ita ſe habent:clarum eſt oportere hominem ciuilem hoc eſt de ciuili bono tractantem: ſcire aliq̄tenus hoc eſt modo aliquo ea que circa animum.ſcilicet eius compoſitionem ac partium diuiſionem.hec eſt itaque ratio cui ſubiungit exemplum.ibi Quemadmodum.& primo ponit exemplum dicens conſiderare debet homo ciuilis ea que ſunt circa animum queādmodum ideſt ſicut ille ſcilicet medicus qui eſt curaturus oculos ac omne corpus:ideſt omnes corporis partes:intellige conſiderare debet ea que ſunt circa oculos & uniuerſas corporis partes.& addit ac tanto magis ciuilis ſcientia conſiderare debet ea que ſunt circa animum:quanto ciuilis eſt honorabilior ac preſtantior medicina.hoc eſt itaq; exemplum. cui ſubiungit concluſionem.& cōcludit modo oratorio dicens. quod ſi preſtantes hoc eſt excellentes medici circa cognitionē corporis multum laborant: idē circa animum eſt a ciuili homine faciendum.intelligenda ſūt hic duo. primo ꝙ hic ſicut prius quidquid de homine ciuili dicitur:de ciuili ſcientia intelligitur. & etiam quod ciuilem ſcientiam conſiderare dicimus: de homine quoq; ciuili intelligitur. ciuilem nanq; hominem eum appellat:qui de bono ciuili conſiderat.ſecundo notandū ꝙ iuxta platonem in eo libro qui gorgias intitulatur ſocrates ait tria ſūt mala ſcilicet paupertas infirmitas improbitas.a quibus per tres ſcientias liberamur. ſcilicet per queſtuariam medicinam ciuilem.at per hoc patet quantum exemplum hic ab ariſtotele adductum fuerit conueniens.& quo etiam modo hee tres ſcientie in gradu excellentie differant.Sequitur illa pars. Videndum eſt autem.in qua oſtendit qualiter ea que ſunt circa animum in hac ſcientia ſint conſideranda.dicens uidendum.i. tractandum uel conſiderādum eſt autem ea que ſunt circa animum gratia horum ſcilicet uirtutis & felicitatis.& eatenus ideſt intantum eſt de his que ſunt circa animū uidendum ideſt conſiderandum.ut ideſt quantum ſufficiat.adqueſita ideſt ad cognitionem queſitorum ſcilicet uirtutis ac felicitatis.mēſura enim eorum que ad aliquē finem ordinantur:ex ipō fine ſumitur.quod ſi quis aliter preſumat facere:non paruum ſequetur inconueniens.quod ariſtoteles tangens:inquit.nam ſcrutari quidē ea que ſunt circa animum ulterius ſcilicet quam ſufficiat ad queſita: eſſet forſitam operoſius hoc eſt maioris negocii & operis quam pro qualitate rerum propoſitarum.i. quam ſit cognoſcere naturam & qualitatem rerum propoſitarum ſcilicet uirtutis & felicitatis.itaq; ſi de animo eiuſq; partibus abſolute uelimus ſcrutari : eſſet profecto illa ſcrutatio non minor nec minus difficilis:imo forte longe maior maioriſq; difficultatis quam ſit ſcrutatio de uirtute ac felicitate.& cum dixit ariſtoteles ut ad queſita ſufficiat:illud ut non aliter quam relatiue poni uidetur. intelligendum ꝙ iuxta ciceronem libro ſecūdo tuſculanarum queſtionē difficile eſt philoſophie pauca ei eſſe nota cui non ſint pleraq; aut omnia.nam nec pauca niſi e multis eligi poſſunt.hec ille.nemo igitur aliis ciuilem ſcientiam tradere recte poterit:niſi cui omnia aut pleraq; philoſophie ſint nota.is enim ſolus pauca recte intelligit. & ea e multis recte elegit atq; aliis plane intelligēda tradit.nec ariſtoteles quidē ea pauca que hic de animo eiuſq; partibus ꝑmittit potuiſſet recte e multis eligere niſi ei omnia aut pleraq; phie nota fuiſſent. Dicuntur autē.in q̄ ponit diuiſionē partiū animi.& prio diuidit ani

Quemadmodum qui oculos ac omne corpus curaturus eſt ac tanto magis quanto ciuilis honorabilior ac preſtantior eſt quam medicina ꝙ ſi preſtantes medici circa cognitionem corporis multum laborant idem circa animum a ciuili homine eſt faciendum. Videndum eſt autem horum gratia & eatenus uidendum ut ad queſita ſufficiat. Nam ulterius quidem ſcrutari operioſius forſan eēt ꝗ pro rerum propoſitarū qualitate. Dicuntur aūt de illa & in externis ſermonibus ſufficienter quedam quibus utendū eſt Veluti unam

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

mũ in partẽ rõnalem & irrõnalem. ſecũdo ſubdiuidit irrõnalem. ibi ſed irrõnalis q=
dem. tertio ſubdiuidit rõnalem. ibi ſin aũt dicere. circa primũ duo facit. primo ponit
diuiſionẽ. ſecũdo mouet quãdam dubitationẽ: cuius diſcuſſionẽ dicit hic eſſe preter
mittendã. ibi utrũ uero. dicit ergo primo dicũtur aũt quedã de illa. ſ. anima ſufficien
ter in ſermonibus externis hoc eſt phiſicis. ſ. libro tertio de anima: quos externos ſer
mones appellat ad ſermonẽ de uirtute ac felicitate quibus inquit externis ſermoni-
bus eſt hic utendũ ueluti unam partẽ eius. ſ. anime eſſe ſine ratione: aliã rõnem habẽ
tem. Vtrum uero. mouet circa hoc queſtionem quam dicit in propoſito pteremit-
tendam. dicẽs utrum uero iſta ſcilicet rationalis & irrationalis anime partes diuidã
tur hoc eſt diuidi & ſeparari poſſint: ſicut partes corporis & omne diuiſibile: hoc eſt

eius eſſe partem ſine ratione aliam rationem
habentem. Vtrum uero diuidantur iſta ſe-
cundum corporis partes & omne diuiſibile.
Vel ratione quidem duo ſunt ſed diuiſionem
minime recipere apta ceu in circũferentia cõ-
cauum & cõuexum nihil refet ad preſens.

Sed irrationabilis quidem partim cõmuni
& uegetabili ſimilis eſt loquor autem de eo
quod cauſa eſt nutriendi & augmẽtandi. nam
talem animi potentiam in cunctis que nutri
untur quis reponat & i fetibus hãc ipam quo
qȝ in imperfectis rõnabilius q̃ aliquam aliam

ad modum partium corporis &
rei cuiuſq diuiſibilis quorum
partes aut ſeparate aut ſaltem
ſeparabiles ſunt: uel inquit ra-
tione ideſt diffinitione duo ſũt
ſed diuiſionem ideſt ſeparatio-
nem recipere minime ſunt ap-
ta ceu in circũferentia hoc eſt
in circulari corpore concauum
& conuexum ideſt ſuperficies
concaua interior & conuexa ex
terior que inſeparabiliter inhe
rent eidem corpori: nec unquã
ab eo nec ab inuicẽ ſepari que-
unt. utrum inquit hoc aut illo
fuerit modo: nihil refer ideſt di
fert ad preſens ſcilicet negoci-
um de uirtute ac felicitate & q=
dem eque ſatis poterit quiſque
ſcire uirtutem ac felicitatem ſi illa duo ſin ratione diuiſa: ac ſi eſſent loco & ſubiecto
ſeparabilia. hec eſt igitur cauſa cur ariſtoteles illam queſtionem reliquerit indiſcuſſã
intelligendum ꝙ iuxta marcii tullii ſententiam libro primo officiorum duo ſũt uicia
imprudentie: unum eſt ſi incognita pro cognitis habeamus: alterum eſt ꝙ quidã mag
num ſtudium multãq operam in res obſcuras atq difficiles eaſdemq non neceſſarias
conferunt. ariſtoteles igitur prefactam queſtionem interminatam reliquit: cum eius
diſcuſſio ad preſens nõ eſſet neceſſaria. tum etiam quia eius diſſolutio erat obſcura:
atq difficilis & forte ariſtoteli impoſſibilis. eãdem fere queſtionem mouet cicero li-
bro primo tuſculanarum queſtionum: ubi poſitiones philoſophorum tam ariſtotelis
quam platonis quam etiam aliornm percurrit. & tandem inquit harum ſentẽtiarum
que uera ſit deus aliquis uiderit. ego quoq poſitiones tam antiquorum quam moder-
norum phiorum intuitus atq etiam noſtrorum theologorum & quid eorum quiſq p
ſe dicere uelit ſatis intelligens: uidere tamen uideor idem quod marcus cicero. & pi-
get me ꝙ non pudet quoſdam ineptos ſe inepte obligare ad ſufficientem cuiuſq queſ
tionis demonſtrationem. uidimus quidem iſtorum artem & profecto melius quam ip
ſi: quid cum ea effici ualeat ſatis ſciuimus. illi ſunt de quibus marcus tullius dicebat
incognita pro cognitis habere. rõnes quidẽ nec ſemipbabiles: neceſſarias eſſe dicunt

Sed irrõnalis. in q̃ ſubdiuidit partẽ animi irrõnalẽ. & prio ponit unũ mẽbrũ diui-
ſiois. ſecũdo ponit aliud. ibi uidet aũt. circa primũ duo facit. prio ꝑpoit q̃ndã ptẽ ani
mi irrõnalẽ. ſo oñdit ꝙ illa nõ ſit ꝑprie hũana. ibi huius igit. dicit ergo prio ſed irrõ
nalis quidẽ. ſ. animi partis partim. i. pars quedã ipius eſt ſimilis cõmuni & uegetabili
ideſt uegetabilis cõmunis uniuerſe rei uiuenti. itaq illud cõmuni & uegetabili non
tranſitiue: ſed intranſitiue intelligitur. & illud. et. non copulatiue: ſed expoſitiue po-
nitur. illud quoq nomen relatiuum ſimile improprie dicitur. eſt quidem apud ariſto-
telem uſitatum dicere hoc eſt ſimile illi: cum dicere intendat hoc eſt illud. & conti-
nuo philoſophus exponit ſeipſũ dicens loquor de eo quod eſt cauſa nutriẽdi & aumẽ
tandi. hoc eſt de ea parte animi que cauſa eſt nutritiois & augmẽti. hoc probat dicens

nã talẽ animi potẽtiã & itellige nullã aliã i cũctis q̃ nutriũtur quis. i. quiſq. reponat.
i. reponere poterit. & infetibus impfectis q ante partũ in utero nutriũtur. hãc ipam
quoq. ſ. potẽtiã uegetatiuã rõnabilius hoc ẽ ureſimilius: q̃m aliq̃m aliã itellige qſq
poterit reponere. ſi igit in cũctis q̃ nutriũtur hec & nulla alia repitur: hec ſola erit ca
uſa nutriẽdi & augmẽtãdi. & dixit rõnabilius ꝑpter id ꝙ in eis apparet uegetatiẽ op
atio. ſ. nutriri & augeri: nõ tñ apparet i eis opatio alicuius alterius partis animi. ibi.
Huius igitur. bifariã oñdit hãc animi partẽ nõ eẽ hũanã. ſecunda ibi. uidet. primo
cõcludit hoc ex predictis dicẽs igit huius. i. hec uirtus apparet. ſ. ex prefactis cõmuis
oĩ rei uiuẽti & nõ hũana. id ei hũanũ dicimus: qđ ẽ hoĩs ꝑpriũ. hec igit cũ nõ ſit hoĩ
ꝑpria: nõ erit hũana. & ille quidẽ genitiuus huius in trãſitiẽ intelligit. cõſueuerat ei

Huius igit cõis quedã uirtꝰ & nõ humana
apparet. Videt ei i ſomnis maxĩe opari hec
pars atqȝ potẽtia. ac bonꝰ & malus p ſomnum
minime diſcernũtur. Vnde aiũt felices a miſe
riis i dimidio uite nihil differre. Cõtingit aũt
hoc rõnabilr. Nẽ ocioſitas animi ſomnꝰ eſt q̃
nõ dr bona uel mala niſi inquãtũ aliq parũper
eueniũt motꝰ: & q̃ meliora fiũt uiſa modeſto-
rũ hoĩm q̃ quorũcũqȝ. ſed de his quidẽ ſatis &
nutritiuã omittẽdã qa hũane uirtutis exps ẽ.

Videt etiã alia quedã nata animi irrõnabilr
eẽ particeps tñ aliq̃tenus rõnis. Cõtinẽtis ei

phs dicere huius. cũ dicere in-
tẽdat hoc. ibi. Videt eim. idẽ
oñdit ex ſigno quodã dicẽs non
ẽ quidẽ hec ps hũana. uidet eni
hec ps atq potẽtia. ſ. uegetatia:
maxime opari i ſomnis. itaq ef
ficatius i ſomno q̃m in uigilia
opatur. at etiã bonus homo &
malus p ſomnũ hoc eſt i ſomno
minime diſcernũtur hoc ẽ diſti
gũtur: unde aiũt. i. ex hoc inole
uit id qđ cõiter aiũt. ſ. felices a
miſeris nihil. i. nõ differre i di-
midio uite. hoc eſt i ſomno qui
dimidiũ uite dr: per inde qa fe-
re eſt tẽporis uite medietas: uel
qa ſit fere medietas uictus. uel
qaanimalia tũc ſemiuiuũt. ſũt
ei exteriores ſẽſus ligati: interiores uero ſoluti. cauſã aũt illius ſubdit dicẽs hoc autẽ
ſ. ꝙ bonus & malus felix & miſer nõ differat i ſomno cõtingit rõnabilr. nã ſomnus ẽ
animi. i. inrellectus uel rõnis occioſitas q̃ occioſitas nõ dr bona uel mala hoc ẽ uirtu
oſa aut uicioſa. ſtat rõ ariſtotelis i hoc illa potẽtia nõ eſt hũana cuius opatio ẽ cõis at
q una hoĩ bono & malo. felici & infelici. ſed uegetatiẽ potẽtie opatio eſt huiuſmodi.
igitur & cetera. & huius rõnis ſolũ poſuit minorẽ eiuſq probatiõem. differunt quidẽ
bonus & malns i ſomno nõ per ſe ſed p accidẽs: hoc eſt nõ per drãm q̃ ſit inter eos in
ſomno: ſed p drãm q̃ fuerit dũ erãt in uigilia. & ob id phs addit dicẽs q̃ occioſitas non
dr bona uel mala: niſi i quãtũ aliq motus parũper. i. parui eueniũt. ſ. dormiẽti. & hoc
ex rebus ſẽſatis aut cõſideratis i uigilia. & hoc magis declarãs ingt & differũt bonus
ct malus qua. i. in quãtũ modeſtorũ. i. uirtuoſorũ hoĩm: uiſa hoc ẽ apparentia i ſomno
fiũt meliora q̃m quorũcũq. ſ. aliorũ hoĩm. ſomnia ei plurimũ ſimilia ſũt his rebns q-
bus homo i uigilia occupat. itaq modeſti & uicioſi nõ differũt i ſomno ſed i ſomnio.
& hec ut diximus ex ea proueit differẽtie q̃ in uigilia fuerit. at differũt quidẽ ſomnus
& ſomniũ: qa ſomnus ẽ ſenſuũ ligamẽtũ. ſomniũ uero ẽ apparitio aut uiſio in ſomno
facta. ſed de his quidẽ ſatis. & nutritiuã potẽtiã ommittẽdũ. qa expers eſt hũane uir-
tutis. ibi. Videtur & alia. ponit aliud mẽbrũ illius ſubdiuiſidis. & primo illud pro
ponit: ſecũdo id probat. ibi. cõtinẽtis ei. dicit primo quedã natura. i. quedam pars ani
mi alia. ſ. a uegetatiua uidet eſſe irrationalis particeps tamẽ rõnis aliquatenus. i. mo-
do aliquo. ibi. Cõtinẽtis. probat qđ ꝑpoſuit. & primo ꝙ ſit irrationalis. ſecundo ꝙ
ſit rõnis particeps. ibi. quatenus aũt. circa primũ phs ſic arguit. qđ aduerſatur & oui
at rõni: eſt irrationale. ſed pars animi prefacta aduerſat & ouiat rationi: igitur erit ir
rationalis. huius rõnis ſolũ ponit minoris probationẽ dicẽs cõtinẽtis ei. i. cõtinentis
quidẽ & incõtinẽtis rõnem laudamus: & id animi qđ rõnem habet. i. eam partem ani
mi que eſt ratio uel rationalis. hec itaq duo pro eodẽ hic a phĩo ponũtur. idem eim eſt
ratio & id animi qđ rationẽ habet. ꝑprie quidẽ dicitur ratio improprie uero rationẽ
habere. & cõtinuo ſubdit cauſã cur ratio laudetur tam in cõtinẽte q̃m in icontinẽte

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

dicēs.recte eīm & ad optima prouocat.i.ſuadet ratio.& hoc tam incōtinēte q̄m i in
continēte.uterq; eīm q̄ndo nō afficitur animi perturbatione eligit recte|ac optie ui-
uere.& inquit apparet aūt aliud quidā ineſſe.i.inatū eſſe illis.ſ.cōtinēti & incōtinēti
qđ rōni repugnat & reſiſtit.eſt tñ differētia inter eos quia cōtinēs oī tēpore tenet ra-
tionē:incōtinēs uero tēpore cōcupiſcentie rōnem dimittēs:appetitū ſequitur.quo au
tē modo id fiat ariſtoteles exēplo facit illuſtrius dicēs.ut eīm reſolute.i.confūte cor-
poris partes|ſi uelis eas mouere ad partē dexterā:ferūtur in ſiniſtrā partē:ſic & in ani
mo appetitus incōtinentiū.ſ.hoim ferūtur in cōtrariū.ſ.ratiois.& hoc ita eſt ſm ue-
ritatē.ſed in corporibus quidē.ſ.cōſūptis ſicut in paraliticis|& huiuſmodi cernimus
i.uidemus id qđ peruerſe mouetur:in animo uero nō ita cernimus id qđ ꝑuerſe mo-
uetur : ſed nihilominus id non
minus | uel dic nihilominus.i.
non obſtante hoc.ſ.ꝙ nos illud
nō cernimur:putandū eſt i ani-
mo quoq; eſſe aliquid preter ra-
tionē:qđ aduerſat & ouiat hu-
ic:ſ.rōni.intelligendū eſt hic ꝙ
illa animi pars q̄ repugnat & ra
tioni reſiſtit eſt appetitus.qđ ſa
tis aperte a pħo dicit ibi.incōti
nentiū appetitus.quis autē aut
qualis ſit ille appetitus:utrū.ſ.
uolūtas ul' alius a uolūtate:nec
hic nec alibi ariſtoteles plane
ſcripſit.qđ ego puto prudenter
feciſſe ob id ꝙ illud nō ſatis ſci
uerit.ego quoq; cū ariſtotele fa
teor me id nō ſatis ſcire.quouis
tamē modo dicat : nihil differt
ad id qđ de uirtute & felicitate
dicere intēdimus.ibi. Quate
nus aūt.oſtēdit ꝙ hec animi ꝑs
ſit rōnis particeps.& prio oſten
dit hoc ꝑ ea q̄ intra hoiem agū-
tur.ſecundo ex his que extra hominem fiunt.ibi. ꝙ autem perſuadetur. circaprimū
facit tria.primo oſtendit ꝙ hec animi pars.ſ.appetitus ſit rationis particeps.ſecundo
concludit differentiam huius irrationalis partis ad uegetatiuā.ibi.uidetur ergo.ter-
tio oſtēdit que ſit illa ratio cui appetitus obediat.ibi.ſic itaq; patris. dicit ergo primo
quatenus ideſt ea ratione uel in quantum hec animi pars que eſt appetitus nō repug-
nat rationi ultroneus uel ulterius.i.ſponte:uidetur particeps rationis|ut diximus.i.
propoſuimus in ea.ſ.parte uidetur & alia quedā natura animi irrationalis eſſe:parti-
ceps tamē aliquatenus rationis.illud igitur philoſophus quod ibi propoſuit hic pro-
bat dicens|itaq; continentis ſcilicet appetitus paret rationi.forte etiam in homine tē
perato|& forti appetitus eſt magis obediens rationi quam in homine continente. in
his eīm hominibus qui perfecte uirtutis habitum hebent:rationi conſonant omnia|
ſcilicet exteriora atq; interiora:uel dic omnia ideſt omnino.operatur itaq; uirtuoſus
ſecundum rationem ſine ulla repugnantia appetitus.quod facere nequit continens:
ut libro ſeptimo tractabitut.continentes illi ſnnt qui ſecundum ratioem uiuere inci
piunt:et nondum ſunt in uirtute habituati.omnis igitur ſecundū rationem uiuens
ante quam uirtutis habitumrecipiat:continens dicitur.fiet autem hoc ſecundū phi
loſophū toto eo tempore quo homo intra ſe aliquā ſentit appetitus repugnātiam.q̄n
do uero ſecundū rationē uiuere nō modo nō eſt doloroſū:uerū iocundū ac delectabi-
le:erit homo nō continens|ſed profecto uirtuoſus.notandū eſt hic ꝙ illud aduerbiū
ulterius a pħo in littera poſitū nō deſcendit ab ultra|ſed ab ultro qđ eſt ſponte.et co
dices aliqui habēt ultroneus.at tunc planius dicitur.ex his etiā notatur unū ut mihi
uidetur ſatis notandū.et eſt ꝙ appetitus nō ſuperatus nec uictus obedit rationi : ſed

& incontinētis rarionē & animi id qđ rōnem
habet laudamus.Recte eí & ad optima prouo
cat.Apparet aūt & aliud quidā preter rōnē ilł
ineſſe qđ repugnat reſiſtitq; rationi Vt ení re
ſolute corporis partes ſi ad dexterā mouere ue
lis in ſiniſtrā ferūtur ſic & in animo in cōtra-
rium ferūtur in cōtinentiū apprtitus.Sed in
corporibus quidē cernimus id qđ ꝑuerſe mo
uetur in animo uero nō cernimus ſed nihilo-
minus putandū eſt in animo quoq; eſſe aliqd
preter rōnem qđ huic aduerſatur & obuiat.
Qualr aūt aliud nihil differt.   Quatenꝰ aūt
non ulterius repugnat rationi & hec uidetur
particeps ut diximus.Itaq; paret rationi con-
tinentis forte etiā magis obediēs eſt & in tem
perato & forti: omnia eím conſonant rationi.

ſponte & ultro hoc eſt libere ac uoluntarie operatur ſm rōnem.& utinā circa hoc ſa
tis certo ſciremus quid ariſtoteles ſcripſerit.in locis quidē nō paucis uidētur eius di
cta ab hoc diſſonare.ꝙ ſi ſatis certo ſciremus hoc ab eo fuiſſe ſcriptū.reliqua eſſēt om
mittēda|& hoc omnino amplectēdū.ibi.   Videtur ergo.concludit ex premiſſis diffe
reutiā utriuſq; partis irrationalis.& dicit uidetur ergo irrationale duplex aliud.ſ.ue
getabile.i.uegetatiuū nō particeps ratiois:aliud cōcupiſcibile.i.cōcupiſcitiuū & om
nino appetibile.i.appetitiuū uel appetitus:in tantū rationis particeps in quantū illi
ſ.rationi eſt obediēs atq; obtēperans.at per hoc appetitus differt a uegetabili.intelli-
gendū eſt hic ꝙ per illud & omnino appetibile aliqui dicūt pħm intellexiſſe appetitū
iraſcibilē & uoluntatē.mihi quidē uidetur ꝙ intelligat oēm appetitū rationi obediē-
tē|quicūq; ille ſit.utrū eīm i ho
mine ſint tres|an plures|an pau
ciores appetitus rationi obediē
tes:nec ex dictis pħi plane habe
mus|nec ipe pħs ut ego puto ſa
tis hoc ſciuerit.Deide cū dicit.
Sic itaq;.oſtēdit pħs q̄ ſit illa
ratio cui appetitus eſt obediens
Et eſt aduertendū circa hoc ꝙ ſi
cut dicitur tertio de anima ra-
tio ſpeculatiua nec ſpeculat agi
bile|nec aliquid dicit de fugibi
li & perſequibili.ſola itaq; ratō
pratica oſtendit appetitui aliqd
eſſe fugiendū| aut proſequēdū.
ratio igitur illa cui appetitus o
bedit nō eſt ſpeculatiua:ſed pratica.& hoc eſt quod pħs hic dicit cū ait itaq; rationem
cui ſcilicet obedit appetitus:nos dicimus ſe habere ſic ut ſe habet ratio patris i fami-
lia ſcilicet imperantis|aut ordinantis.& amicornm ſcilicet aliquid admonētiū: & nō
ut ratio mathematicorū.eſt eīm ratio mathematicorū ſpeculatiua|& talis quidem ra-
tiois appetitus nō eſt particeps.& uidetur huic littere aliquid deeſſe.ſic ut ſine ſuple
tione ſatis intelligi nō queat.quod ego credo proueniſſe ex eo ꝙ ariſtoteles ſicut & ce
teri ſcribentes ex memorie ſaltu ab uno in diſcontinuum aliquid calamo conceſſerit.
mihi ercle ſepe euenit me putare aliquid ſcribere quod tamē uacuum relinquitur. &
quod plus eſt reuidere ſcripta ter|& quater & nō conſpicere deſſectum & alius uidet:
etiam ſi ſemel legerit.Deinde cum dicit.   Qđ autē perſuadetur. oſtendit per ea que
exterius aguntur ꝙ hec pars irrationalis que eſt appetitus ſit rationis partices ideſt ꝙ
rationi obediat|dicens ꝙ autem id quod eſt irrationale ſcilicet appetitus perſuadetur
quodāmodo a ratione ſignificant ideſt oſtendunt admonitiones amicorū & increpa-
tiones ſuperiorum|& cohortōnes inferiorum que omnia eſſent fruſtra & uana:ſi ap-
petitus nullo modo rationi obediret.omnia quidem prefata ſunt nata ut homo appe
titus ſuos rationi ſubiciat.Deinde cum dicit.   Sin autem.ſubdiuidit rationalem a-
nimi partem dicens.ſin autem dicere oportet hanc quoq; partem ſcilicet appetitū ha
bere rationem:dupplex erit rationē habens.aliud principaliter & in ſe ipō.ſ.intellec
tus:aliud tanquā quidam obediens patri.ſ.appetitus.patet igitur tres eſſe animi par-
tes ſcilicet uegetatiuā|intellectum|appetitum.& uegetatiua quidē eſt irrationalis tan
tum.intellectus uero eſt tātum rationalis.appetitns autem continetur ſub utroq; mē
bro.eſt eīm irrationalis ſm ſe:rationalis uero in quantū eſt ratiois particeps.circa diſ
tintionem predictarum animi partium ex dictis pħi unum colligitur ſatis ut mihi ui
detur notandum.& eſt ꝙ oms prefate animi partes differunt realiter. de uegetatiā pa
tet eo ꝙ operationē habet quando nec intellectus nec appetitus operatur.ꝙ etiam ap
petitus ab intellectu differat realiter patet ex eorum repugnantia.que ſolum cadere
poteſt inter ea que realiter differunt.ꝙ igitur tria prefata realiter differant ſatis ē no
tum.utrū aūt ſint tres ſubſtātie:an tres eiuſdē ſubſtatie partes: an potius eiuſdē ſub-
ſtantie tres ꝓprietates uel qualitates:nec ariſtoteli| nec hoibus eſt ſatis notū. & tamē
ut ante dicebamns quoquo modo res ſe habeat:nihil differt ad id qđ de uirtute & feli

Videtur ergo & irrationabile duplex.aliud
uegetabile nō particeps ratiois.aliud concupiſ
cibile & omnino appetibile & in tantū parti-
ceps in quantū illi obediēs atq; obtēperās eſt.
Sic itaq; Patris & amicorū dicimꝰ rationē
habere.Non aūt ut mathematicorū.   Quod
autē perſuadetur quodāmodo a ratione id qđ
irrationabile eſt admonitiones increpationes
cohortationeſq; ſignificant.   Sin autem di-
cere oportet hanc quoq; partem habere ratio-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

citate intendimus.notatur etiam hic ꝙ appetitus & ſenſus interiores rationi obedi-
ūnt:& quantum ad actum & quantu ad modum agendi.ſenſus uero exteriores ſolū
quantū ad actū:nō aūt quantū ad modū agendi.cum eīm oculus in obiectum dirigit:
uidet nec intenſe nec remiſſe:ſed quantum poteſt.itaq; ex rationis imperio nec inten
ſius nec remiſſius uidere poterit. Sequitur illa pars. Diſtinguitur & uirtus.in qua
philoſophus uirtutem diuidit ſecundō rationis diuiſionem.& primo facit hoc ſecun
do probat quedam que in diuiſione dixerat.ibi.loquentes eīm.& dicit primo & diſti-
guitur uirtus ſecundū differentiā hanc ſcilicet rationis.illarum eīm uirtutū ſcilicet
humanarū quaſdam dicimus eſſe intellectiuas|quaſdam uero morales. & utriuſq; mē
bri ponit exemplum dicens|ſapientiam quidem & prudentiam & ſolertiam dicimus

nem duplex erit rationem habens:aliud prin-
cipaliter & in ſeipo:aliud tanq̄ patri obediens
quidam. Diſtinguitur & uirtus ſecundum
hanc differentiam.Dicimus enī illarum quaſ
dam eſſe intellectiuas quaſdam uero morales
Sapiētiam quidem & ſolertiam & prudentiā
intellectiuas.Liberalitatem autem & modeſti
am morales uocamus. Loquentes enim de
moribus nunq̄ dicimus quia ſapiens aut ſo-
lers ſed quia mitis ac modeſtus. Laudamꝰ
& ſapientem ſecundum habitum habitus ue-
ro eos qui laudabiles ſūt uirtutes appellamꝰ.

intellectiuas. liberalitatem aūt
& modeſtiā ideſt temperantiam
morales uocamus. cauſa uero
cur uirtus ſecundū ratiois diui
ſionem diuidatur eſt quia opus
hominis eſt opus rationis recte
quidem ac perfecte fit opus ſe-
cundum uirtutem neceſſe ē igi
tur ut uirtus in ratione ponat.
in ea quidem ratione que per ſe
intelligit ponuntur intellecti-
ue. in ratione uero que nō in-
telligit| ſed intelligenti obedit
ſunt morales uirtutes. Deinde
cum dicit. Loquentes eīm.p-
bat quedam de his que dixerat.
primo oſtēdit ꝙ ille uirtutes ſo
lum dicantur morales que ſunt
in appetitu.ſecundo oſtendit illa que ſunt in intellectu eſſe uirtutes. ibi. laudamus
aūt:dicit primo|liberalitatem & modeſtiam morales uocamus|quia nos cōmuiter lo-
quentes de moribus ſcilicet alicuius hominis:nunq̄ dicimus ſcilicet bene eſſe mora-
tum|aut morigeratum ex eo quia ſapiens aut ſolers ſit:ſed quia mitis eſt aut modeſ-
tus aut|aliud huiuſmodi.itaq; ex cōmuni modo loquendi probat ariſtoteles ꝙ ſolum
ille uirtutes que ſunt in appetitu morales nominentur.Ibi. Laudamus & ſapientē.
oſtendit ꝙ ea que ſunt intellectu:ſint uirtutes dicens. & laudamus ſapientem ſecun-
dum habitum ſcilicet ſapientie:habituum uero eos qui laudabiles ſūt uirtutes appel
lamus.erunt itaq; habitus intellectus uirtutes.cum ſint laudabiles. circa dicta philo-
ſophi hic eſt unum notandum aliud dubitandum. notandum autem eſt ꝙ prudentia
quantum ad ſubiectum eſt uirtus intellectiua| quantum uero ad obiectum uel materi
am moralis dicitur.dubitatur autem hic an uirtutes morales ſint in uoluntate aut in
appetitu ſenſitiuo. ad hoc quadrifariam dicunt.alii nanq; dicunt omnes uirtutes eſſe
in uoluntate ſolum.alii in appetitu tantum ſenſitiuo.alii uero aliquas in uoluntate
aliquas in appetito ſenſitiuo eſſe dicunt.ſunt etiam alii qui dicant om̄s eſſe in uolun-
tate|& om̄s quoq; eſſe in appetitu ſenſitiuo.ariſtoteles uero cum uideret oīa prefacta
eſſe facilia dictu|difficillima quidem intellectu|& quoquo modo illa ſe haberent ad p
poſitum nō differre.hanc queſtionem in tactam prudenter reliquerat. ultima tamen
opinio & ariſtoteli & rationi uidetur magis conſona.oīs eīm potētia habituabilis ex
operatione frequentata habituatur|in operatione uero uirtuoſa cōcurrit intellectus
conſiliando|uoluptas eligendo|appetitus ſenſitiuus obediendo| & nōnunq̄ exteriora
mēbra exequendo:unūquodq; igitur horum habituatur. & ille habitus in intellectu
eſt prudentia:in ceteris uero moralis uirtus appellatur.ſed de his attenus.

Explicit primus liber.

Vm uero.hic liber ſecūdus qui ē de uirtute ī cōi tres cōtinet tractatus. quorū
primus q eſt de cauſis effectiuis uirtutis:q̄ttuor cōtinet capl'a.ſecūdū icipit ibi
cū igit.tertiū ibi.ſignificatio aūt.quartū ibi.ſed q̄ret.i prio capl'o oñdit ꝙ uir
tus cauſet ī nobis ex uolūtariis opibus.circa qd' tria facit.prio ꝑpoīt uirtutē itellecti
uā ex doctrina:moralē uero ex opū cōſuetudie fieri.ſo oñdit moralē uirtutē nō ineē
nobis a nat̄a.ibi.ex quo.iii.oñdit ꝙ ſicut ex opibus generat:ſic etiā ex opibus corrū-
pat.ibi.inſup oēs.dicit ergo prio cū uero duplex ſit uirtus.ſ.alia ītellectia alia moral'
ītellectiua qdē plurimū.i.p maiori pte|ul' dic plurimū.i.p magna ſui pte ex doctrina
ſ.uerbo aut ſcripto facta hēt.i.pōt hr̄e gñonē atq; aumētū.& licet hec phi p̄ceptio mo
do aliquo locū hēat ī oī uirtute ītellectia:p̄cipue tn̄ tenet uerū ī ſpecl'actis uirtutibus

Incipit liber ſecundus.

Vm uero duplex ſit uirtꝰ alia ītelle
ctia:alia moralis.ītellectia qdē plu
rimū ex doctria gñonē hēt atq; aug
mentum Quapropter experientia indiget &
tēpore moralis autem ex aſſuetudie fit. Vnde
& nomen habet parumper a more declinans.

ex his phs īfert dicēs.q̄propt ex
periētia & tpore.ſ.lōgo indiget
uirtus intellectia.hoc aūt ob id
ſequit:qa ut ī pricipio poſterio-
rū tradit oīs doctria & oīs diſci
plina intellectia ex p̄exiſtēte fit
cognitioē.itaq; hoi cui expimē-
to nulla ſint p̄cognita:nulla do
ctrina|nullaq; diſcipliā fieri po
terit.indiget etiā tpore: qa niſi
tpore lōgo uirtutis intellectiue
doctrina pfecte nō tradit.& cōtinuo phs ſubdit modū gñonis moralis uirtutis dicēs.
moralis aūt uirtus ex cōſuetudie fit & intellige total'r.itaq; ex doctria nec ī toto nec ī
pte fit:nec ullo modo fieri poterit.& infert unde.i.a quo nomē hēt:parūp.i.parū a-
more declinās.i.differēs.uirtutis quidē nomē laudabilē ſignat habitū.mos aūt nō ſo
lū habitū:ſed etiā ipius hitus uſitatā opationē.itaq; nō ſolū tēperātia: ſed etiā tēpate
uiuere mos dr̄.eodēq; fere mō cōſuetudo differt a more:mos eī tātū de uirtutibus ea-
rūq; opatioībus dr̄:cōſuetudo uero nō ſolū de his:ſed etiā de uiciis|eorūq; opibus p-
dicat.erit itaq; mos ī plus quā uirtus|& cōſuetudo quā mos.ex dictis phi hic quedā a-
lia ītelligunt.prio ꝙ uirtus ītellectia & moralis differūt nō ſolū ex ſubiecto ut dictū
erat ī fine libri primi:ſed etiā ex cauſa.ītellectia quidē ex doctria:moralis uero ex cō-
ſuetudie & more ī nobis cauſat.ſecūdo intelligit diuerſus modus loquendi phi circa
gñonē utriuſq; uirtutis.ſm itaq; modū loq̄ndi phi uirtus intellectia nō cōſuetudine
ſed expientia & tpore indigere dr̄:moralis uero nō expientia nec tpre: ſed cōſuetudi
ne.tertio notat cauſa unde hoīes facilius diſcūt praticas quā ſpeculatiuas diſciplinas
hoc aūt eo fit qa plura ī illis q̄m ī his ſūt hoibus expimēto precognita. ſed cōtra phi
dicta multifariā opponit.prio cōtra illud uirtus intellectia gñonē hēt ex doctria.po-
terit eī qs nō ſolū audiēdo:ſed etiā aliorū ſcripta legēdo ſibi adipiſci aliquā uirtutē
intellectiuam.quod etiam noſtris temporibus fieri uidimus. preterea poſſibile eſt ꝙ
aliquis per ſe ipm inueniat aliquam uirtutem intellectiuam:ut pote artē aut diſcipli
nam aliquam.tertio quia etſi non in toto:tamen ſaltem in parte nemo eſt tam igna-
uus|tanq; deſtitute nature:quin aliquid per ſe itelligere queat. quidquid uero homo
intelligat: id ad uirtutem intellectiuam pertinet.quarto ſic nono methafiſice dici-
tur fiſtulatiuam & ſimiles conſuetudine fieri.quinto artes operatiue ut infra dici-
tur ex operibus fiunt.non ergo omnes intellectiue uirtutes fiunt ex doctrina.pro iſ
torum euidentia conſideranda ſunt duo.primo ꝙ appetitus eſt ſolūmodo aſſuefatibi
lis & non doctrinabilis:intellectus uero & doctrinabilis pariter & aſſuefatibilis re-
peritur.itaq; appetitus operando ſolum perficitur:intellectus uero & ex operatione
ſimul & ex doctrina habituatur.in ſpeculabilibus quidem magis ex doctrina: in opa
bilibus uero non tantum ex doctrina quantum ex operationibus.ſecundo conſiderā
dum ꝙ nomē conſuetudinis bifariam ſumitur.uno modo ſtricte ac proprie:& ſic ſo-
lum dicitur de habitibus appetitus eorūq; actibus.alio modo dicitur extenſius ac im
proprius:& ſic oīs habitus ex operatioībus adquiſitus conſuetudo dici poterit|atq;
conſuetudine fieri dicimus. itaq; accipiendo conſuetudinem proprie habitum fieri
per operationē eſt ī plus quā fieri per conſuetudinē: ſi tamē nomē cōſuetudinis acci
piatur extenſius:erūt eq̄lia ſiue cōuertibilia.& loquimur hic de opationibus exterio

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ribus:nõ autē interioribus.patet igitur ex his ꝙ morales uirtutes fiāt ſolū ex cōſue
tudine:intellectiue uero preſertim opatiue ex doctrina ſimul & cōſuetudine generā
tur.his habitis:patet quid ſit dicendū ad prefata. ad primū dicimus nõ differre utrū
talis doctrina fiat uerbo aut ſcripto.intelligit itaq; ariſtoteles ꝙ uirtus intellectía fit
ex doctrina uerbo aut ſcripto tradita.ad ſecundū ariſtoteles reſpõdet per hoc ꝙ dixit
plurimū.uirtus quidē intellectiua plurimū ex doctrina generatur.ꝙ uero aliquis ali
quā per ſe ipm īueniat perfecte:raro cōtingit.uel aliter & melius.ut mihi quidē uide
tur cū ariſtoteles hic intēderet tractare de gñone uirtutis moralis:uoluit prius oſten
dere ꝙ aliter fieret moralis|aliterq; intellectiua ꝑ hoc ꝙ moralis fit ex ſolis opibus ſi
ue cōſuetudine ſic ꝙ nec in toto nec parte fieri poſſet ex doctrina: intellectiua quidē

Ex quo manifeſtum eſt nullam moralium
uirtutum natura nobis ineſſe Nihil enim eo-
rum que natura ſunt aliter aſſueſcit. Veluti la
pis cuius natura eſt ut deorſum feratur: nun-
quam aſſueſceret ſurſum ferri non ſi milleſi-
es illum quis aſſuefaciendi gratia in altum
proiiciat Neq; ignis deorſum neq; aliud quic-
quā ex his que aliter nata ſuut aliter aſſueſce-
ret.neq; natura ergo neq; preter naturā inſūt
nobis uirtutes. Sed ſumus nos quidē ad illas
recipiēdas natura apti:ꝑficimur autem ꝑ con
ſuetudinem. Preterea q̄ natura nobis inſūt
eorū potētias prius ferimꝰ Poſteriꝰ uero actꝰ
reddimus quod in ſenſibus manifeſtum eſt.

uirtus i toto uel in parte fit aut
fieri poterit ex doctrina. ꝑ hoc
igitur dicimus ad aliā obiectio
nē ꝙ etſi aliquis aliquā inueiret
uirtutē intellectiuā: nihilomi-
nus illa in ſe eſt talis q̄ per doc-
trinā generari queat.at per hoc
differt a morali uirtute q̄ ꝑ doc
trinā nec fit| nec fieri poterit.
ad tertiū ꝑ idē dicimus.ad hoc
cī ꝙ uirtus intellectiua differat a morali ī generatiōe:ſufficit ꝙ ſaltē in parte ex doc-
trina ſit adquiſibilis.illud itaq; aduerbiū plurimū mihi uidet̄ exponendū nõ pro ma
iori parte:ſed pro magna parte.ut ſit intellectus:uirtus intellectiua gñonē & augmē-
tū habet.i.poteſt habere ex doctrina plurimū.i.pro magna ſaltē ſui parte. ad quartū
aliqui dicūt ꝙ ariſtoteles nono methaphiſice accepit nomē cōſuetudis large.ſ. ꝓ qua
cūq; freqntata opatiōe.ſed hec ſolutio nulla eſt.qm̄ ſiue fiat ꝑ cōſuetudinē ſtrite ſiue
large:ſemp ſtabit ꝙ nõ fiat ꝑ doctrinā.qđ etiā phs ī eodē loco teſtat̄ dicens aliq̄ nobis
ineſſe natura ut ſēſus:alia cōſuetudie ut fiſtulatiuā & huiuſmodi:alia|uero ꝑ doctri-
nā.ꝓpter qđ dicēdū eſt ꝙ artes ille q̄ fiūt ꝑ opatioēs uel qđ idē eſt ꝑ cōſuetudinē:fiūt
etiā|aut fieri poterūt per doctrinā ſaltē pro aliqua ſui magna pte.& ī hoc ut diximus
differūt a morali uirtute q̄ total'r fit ex more & nequaq̄ ex doctría.ad quītū aliq dicūt
ꝙ ariſtoteles hic loquit̄ ſolū de uirtutibus intellectus ſpeclatiuis & nõ opatis.ſed hec
ſolutio nulla ē cū nec ex dictis phī hic nec alibi appareat.tū qa phs hic drām aſſigna-
re uolebat īter gñonē uniuerſe uirtutis intellectiue & moralis.tū|qa expientia mani
feſtū eſt nobis ꝙ artes opatiue ꝓ magna ſui pte fiāt ex doctrina.dicedū igit̄ ſicut pri-
us ꝙ uirtus intellectía ex doctría hēt gñonē in toto uel ī parte.oēs itaq; ꝑfacte obiecti
ones ꝑter primā ſoluunt̄ ꝑ expoſitōnē illorū duorū terminorū.ſ.aduerbii plurimū &
illius uerbi hēt.qđ etiā magis apitur cū illi uerbo fit addit̄ illud aduerbiū total'r. ar-
guit̄ etiā cōtra illud corelariū:quaꝓpter expientia īdiget & tēpore.uidemus quidē ī-
fātes apud matres diſcere uocabulorū ſignificatiōēs:nulla tñ expientia uidet̄ in eis ꝑ
ceſſiſſe.itē cōtra illud moralis aūt ex cōſuetudie fit opponit̄ de prudētia q̄ ē moralis
uirtus:tñ hēt gñonē ex doctría ſaltē pro aliq̄ ſui pte.uniuerſe quidē ſcie morales atq;
legales ptes ſūt prudētie.q̄ tñ nõ eſſēt:ſi prudētia ex doctría nullā hr̄et gñonē.ad pri-
mū iſtorū eſt dicēdū ꝙ pueri prīo res ipas ſēſu cognoſcūt:atq; ex ea rerū ꝑuia cogniti
one hñt ut uocabulorū ſignificatioēs apud parētes diſcere queāt.cognoſcēs quidē in
fās panē ꝑ uiſū:atq; audiēs matrē|aut aliū noīantē illā rē ꝑ illud nomē panis:tūc īfās
didiſcit ꝙ illa uox panis ſignificaret rē illā quā ipe prius uiſu cognouerat.& ſic de ali
is dicēdū erit.nõ erit itaq; poſſibile hoiem aliqd diſcere ſine ꝑuia cognitiōe.ad aliud
dicimus ꝙ illud dictū de gñone moralis uirtutis intelligit̄ ſolū de uirtutibus appeti-
tus q̄ total'r ac pure ſūt morales:prudētia uero & itellectía & moral' ſiml' dr̄.imo abſo-
lute a phō nõ moral':ſed intellectía dr̄.moralē qde eā dicere cōſueuimus ī quātū circa
materiā moralē uerſat̄.prudētia itaq; qa ē itellectía:ex doctría ꝓ aliq̄ ſaltē ſui magna
pte hēt gñonē atq; augmētū.prudētia itaq; & oēs alie itellectus uirtutes operatie ſiue
pratice ex doctrina ſimul & ex opatioībus fiūt.ex doctría quidē pro aliq̄ magna parte
ex opibus uero pro maxima.deinde cū dicit. Ex quo.oñdit uirtutē moralē nõ ineſſe
nobis a natura.& prīo oñdit hoc rōne.ſecūdo ꝑ ſignū quoddā.ibi.teſtat̄ id.circa pri-

mum duas ponit rationes.ſecūdā ponit ibi.preterea quot.primā rationē ſumit ex eo
quod dixerat uirtutē moralē ex conſuetudine fieri dicēs|ex quo ſcilicet quia moralis
uirtus fit ex conſuetudine:eſt manifeſtū nullā moraliū uirtutū nobis ineſſe natura.i
a natura uel per uaturā. probat aūt phs conſequentiā dicens|nihil eim eorū que ſunt
natura.i.a natura uel per naturā aliter aſſueſcit|hoc eſt per aſſuetudinē aliter ſe hēt.
ueluti lapis cuius natura.i.naturalis diſpoſitio ē ut deorſū feratur| nunq̄ aſſueſceret
ſurſū ferri.nõ:intellige aſſueſceret|ſi:i.q̄uis illū.ſ.lapidē quis milies in altum proii-
ciat gratia aſſuefaciendi.nec ignis deorſu|intellige aſſueſceret ferri|etiā ſi millies eū
quis deorſū proiiciat.nec aliud quiſq̄ ex his que aliter ſūt nata.i.naturata| uel ex na-
tura diſpoſita aliter aſſueſceret|hoc eſt per aſſuetudinē aliter ſe haberet. & ſequitur:
nec ergo natura.i. a natura uel
per naturā inſunt nobis uirtu-
tes|nec preter naturā | ideſt per
uiolentiā.ſicut eim patet ex pre
fatis|id quod eſt naiura uel pre-
ter naturā nõ uariatur ex cōſue
tudine| uirtus quidē conſuetu-
dine uariatur.morales itaq; uir
tutes nec natura|nec preter na-
turā nobis inſūt |ſed nos quidē
ad illas recipiendas ſumus apti
ideſt diſpoſiti natura ideſt a na-
tura uel per naturā. uel dic na-
tura ideſt natiuitate.in quantū.ſ.ex natiuitate trahimus rationē & appetitū natū ra-
tioni obedire.perficimur aūt.i.perfecti efficimur in uirtute per cōſuetudinē.ſ.obe-
diendi appetitū rationi.ex tali quidē cōſuetudine imprimitur in appetitu rationis ſi
militudo & hec profecto rationis ſimilitudo in appetitu moralis uirtus dicitur.ꝓ ma
iori littere intellectu intelligēda ſūt hic aliqua|primo ꝙ nature nomē ut quibuſdam
placet hic a phō pro gñone uel natiuitate ſumitur.itaq; ſecundū iſtos illa dicūtur na-
tura eſſe|uel ineſſe q̄ ex natiuitate uel gñone ſūt| uel inſunt. alii uero dicūt ꝙ natura
hic dicitur cauſa q̄ nec uolūtarie|nec uiolēter operatur.hoc itaq; modo illa dicuntur
eſſe|uel ineſſe natura q̄ nec uolūtarie nec uiolēter fiūt.mihi quidem uidetur ꝙ utraq;
uia ſatis cōueniat ariſtoteli.uirtutes eim inſūt nobis uolūtarie: at per hoc nõ natura
ideſt nõ ex natiuitate.uel nõ natura.i.nõ ea cauſa naturali que nõ eſt uolñtas.aduer-
tendū tamē ꝙ ibi|ueluti ignis cuius natura & cetera:nomē natute nõ ſumitur ꝓ cau-
ſa|ſed pro effectu.ſ.pro re|uel rei diſpoſitione q̄ ex naturali cauſa producitur.ſecūdo
notandū ꝙ per uerbū aſſueſcit phs intelligit|ꝙ res per aſſuetudinē recipiat diſpoſitio
nem|uel habitū aliū quā prius habuerit.ſecñdū hec igitur quiſq; poterit facile ſingu
la uerba phī exponere|prout ſentētie melius cōueniat. tertio notandū ꝙ uirtutes in-
tellectiue inſūt nobis nõ natura|ſed uolūtarie|ſicut & morales. de intellectiuis tamē
phs hic nõ probat|cum ſit cuiq; fere manifeſtū eas nõ natura ſed doctrina in nobis fie
ri.tum quia de earum generatione tractare nõ erat hic philoſophi propoſitū. contra
littetā opponitur.nam id uidetur eſſe naturale cuius cauſa eſt naturalis|ratio uero &
appetitus q̄ ſūt cauſa moralis uirtutis inſūt nobis naturaliter. igitur moralis uirtus
uidetur nobis ineſſe natura.ad hoc bifariā dici poterit.uno modo negādo minorē.in
tellectus eim ſiue ratio nobis ineſt nõ natura|ſed dei ſūmi uolūtate.uel aliter & forte
melius dicitur negādo maiorē.multa quidē nobis inſūt natura quorū effectus eē po-
terūt uolūtarii.ex natura eim nobis ineſt oculus|pes|ac manus:tamē uidere|ac pedem
& manū mouere eſſe poterit uoluntariū. Deinde cū dicit. Preterea quot & cetera.
ponit ſecundam rationem dicens|preterea quot ideſt quecūq; natura ideſt a natura ul'
per naturam nobis inſunt|prius ferimus ideſt habemus eorum potentias|hoc eſt qua
litates & naturales habitus qui nos aptos & potentes ad opera reddunt.poſterius ue-
ro actus ideſt operationes reddimus hoc eſt facimus. hec eſt argumentationis prima
propoſitio quam exemplo probans ait|quod in ſenſibus eſt manifeſtum | ideſt que res
fit manifeſta ī potētiis ſēſitiuis.nõ eī ex eo qa ſepe uidimus|ſenſū.ſ.uiſus accipimus
ſed cōtra.i.per cōtrariū.ſ.habētes ſenſū uſi fuimus|& nõ habuimus utētes hoc ē per

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uſum. his ſubiūgit minorē dicēs[at pro ſed uirtutes adquirimus operādo prius. i. per operationes uirtutibus priores. & hoc manifeſtat per ſimile in artibus opatiuis dicēs itaeſt in uirtutibus queadmodū in aliis artibus[hoc eſt in aliis potētiis uel habitibus qui ſūt operatiue artes: que eim opportet facere poſtq̄ didiſcerimus. i. poſtq̄ docti fuerimus: ea ideſt illa adiſcimus faciēdo[hoc eſt opando. hoc etiā manifeſtat exēplo dicēs ceu fabricādo: fabri intellige efficimur. & citharā pulſando: citharedi efficimur. & cōtinuo hec aplicat ad propoſitū dicēs[ſic ideſt ſimili modo & hoīes agēdo iuſta opera: iuſti efficiūtur. & modeſta agēdo: modeſti efficiūtur. & fortia agēdo: efficiūtur fortes. & ſic de aliis uirtutibus dicendū erit.

Non eim ex eo quia ſepe audiuimus aut ſepe uidimus ſenſum accipimus. Sed contra habentes uſi ſumus nō utentes habuim9 ac uirtutes acquirim9 operādo pri9 queadmodū & ī aliis artib9. Que eī oportet poſtq̄ didiſcerim9 facere ea faciēdo addiſcim9 Ceu fabricādo fabri & cytharā pulſādo cytharedi ſic iuſta agēdo iuſti & modeſta modeſti fortes fortia efficiūtur.

ſed cōtra litterā bifariā opponitur. primo contra id queadmodū in artibus & cetera. artes quidē uirtutes ſūt intellectiue. erūt igit per doctrinā & nō per opatiōes cū oīs uirtus intellectiua ex doctria & nō ex conſuetudine generetur ſicut phs in principio propoſuit. ſecūdo arguitur contra illud ſic & iuſta & cetera. nā ut infra dicitur opationes ille q̄ uirtutis habitū precedūt nō ſūt uirtuoſe. nō erit igitur uerū ꝙ homo ex iuſtis operibus iuſtus efficiatur. ad primū iſtorum reſpondetur: ꝙ ſicut prius dicebamus nō fuit intētio phi dicere oēm uirtutē intellectiuā in toto fieri ex doctrina: ſed per hoc eius gn̄onem differre a gn̄one uirtutis moralis: ꝙ plurimū. i. pro magna ſaltem parte gn̄onem haberet ex doctrina. at opatiue quidē artes pro magna ſui parte fiūt ex doctrina. ad ſecundum dicimus ꝙ ariſtoteles hic per iuſta[& modeſta & fortia intelligit opera ſimilia opibus iuſtis[modeſtis & fortibus. itaq; opus uirtuoſū bifariā ſumit. uno modo ꝓprie: & ſic ſolū dicūtur uirtuoſa illa opa que fiūt poſtq̄ uirtutis habitū habemus. alio modo ſumitur extēſius atq; impꝓprius: & ſic nō ſolū uirtuoſa dicūtur ea opa que uirtutis habitū ſequūtur: ſed etiā ea que precedūt. eodēq; modo diſtinguendū uidetur de opibus iuſtis ac modeſtis & fortibus[& aliarū uirtutū. arguitur etiā & probatur ꝙ ex opationibus precedētibus nō fiat uirtus. cauſa eim perfectior eē debet quā effectus. uirtus uero eſt perfectior quā precedētes operationes. cum ſit earum finis. ad hoc dicitur ꝙ operationes precedentes in quantū uirtutis ſunt cauſa effectiua: perfectiores ſunt quam uirtus. in genere uero cauſe finalis ſunt minus perfecte. hoc eim modo nō cauſa: ſed effectus uirtutis reperiūtur. uel dic ꝙ totalis uel principalis cauſa perfectior eſt quā effectus: nō tamē minus principalis[uel inſtrumētalis. uirtutis quidē principalis cauſa eſt ratio[minus uero principalis operatio precedēs. ratio aūt perfectior eſt quā uirtus. & hoc ſemꝑ in genere cauſe efficiētis. nam in genere cauſe finalis(ſi ratio ad uirtutem eiuſq; operationē ordinatur) melior erit uirtus quā ratio. ſed dubitatur hic utrum ex unica operatione uirtus moralis fieri poſſit: & uidetur ꝙ ſic[nam ſicut de intellectu: ſic uidetur eſſe de appetitu. in intellectu quidē ex unica demōſtratione generatur ſcientia q̄ eſt habitus. preterea tantū uidetur poſſe unica intenſa opatio: quātū plures remiſſe. ſed ex pluribus remiſſis uirtus generatur: ergo ex unica intenſa. ī oppoſitū eſt phs qui dixit moralē uirtutē fieri ex cōſuetudine. conſuetudo quidē plures requirit operationes. ad hoc dicitur ꝙ uirtutē moralē ex unica opatione poſſibile eſt fieri: ut rationes ille annitebātur probare. hoc tamē raro[aut nunq̄ cōtingit. fit autē ex conſuetudine plurimū. regule quidē a phō de moribus tradite ſicut dictū eſt libro primo: plurimū ſūt uere. dubitatur etiam utrū ex ſolis operibus interioribus ſine exterioribus poſſit fieri moralis uirtus. ad hoc dicimus ꝙ uirtutē fieri ex ſolis operationibus interioribus ſine exterioribus ē impoſſibile. ꝙ bifariā patet. primo ex hoc ꝙ uirtus eſt circa particularia. omīs quidē electio ſine operatione exteriori eſt uniuerſalis: qualem fere habent uniuerſi homines. pauciſſimi tamen ſunt qui in particulari re

cte eligant. ſicut enim forma domus exiſtens in intellectu[uel cogitatiua quantumcūq; ſit particularis: ſemper eſt uniuerſalis. eoq; in infinitis materiis poterit imprimi. ſic & electio interior ſine exteriori executione nō adeo eſſe poterit particularis: quin ſemper ſit uniuerſalis. eoq; infinitis actibus poterit applicari. ut ſi quis in mente ſua inſtituat temperate comedere[tali loco[taliq; tēpore[atq; determinato modo[determinataq; cibi quātitate[& ut uno uerbo oīa cōprehendā determinatis omnibus circūſtātiis: nihilominus talis electio eſt uniuerſalis. ſub eadem eim forma electionis poterit infinities comedere. cum uero iam comederit: erit electio pure particularis[ac ſic determinata huius actus ꝙ nō alterius. ſicut forma domus tunc & nō ante eſt pure particularizata: quādo iam materie exteriori fuerit impreſſa. eſt etiam illud ꝓpter quod ex ſola interiori electione uirtus cauſari nō poterit. ſicut eim iam patebit uirtus ē circa difficile. nulla tamē fere eſt difficultas in eligendo ſine exteriori executione. cū uero in preſentia obiecti aliqd eligitur: ibi ſingularis ac maxima occurrit difficultas. quodetiam experientia oīum matre in nobis apertiſſime fieri uidemus. neminē eim uidimus citharīſtā fieri per hoc ꝙ īfinities elegat citharam pulſare. ſic etiam de liberali & magnifico ac uiro forti fieri uidemus.

Teſtatur id quod fit in ciuitatibus. Nam latores legum aſſuefaciendo ciues bonos efficiunt. Et propoſitum quod omnis legis latoris hoc eſt. Quicunq; uero ex illis non bene agunt aberrant. Idq; inter bonam rem publicā malāq; intereſt. Inſuper omnis uirtus atq; ars ex hiſdem atq; per eadem fit corrumpiturq;. Expulſatione eim cythare boni & mali fiūt cytharedi: eodemq; modo comedi & fabri & alii omnes bene fabricando boni erunt fabri male autem mali. Quod niſi ſic eſſed doctore non indigerent ſed omnes boni aut mali eſſent. Sic & in uirtutibus res ſe habet. Agendo enim que in commertiis hominum uerſantur

Deinde cū dicit. Teſtetur id. manifeſtat id quod dixerat per ſignum dicēs quod fit in ciuitatibus teſtatur ideſt probat id ſcilicet uirtutes nobis ineſſe ex uoluntariis operibus: non autem ex natura. & continuo apperit quid ſit illud quod in ciuitatibus fit dicens: nam legum latores[& intellige etiam ciuitatum gubernatores efficiunt hoc eſt efficere intendunt ciues bonos aſſuefaciendo hoc eſt per bonorum operum aſſuetudines. quicunq; uero ex illis ſcilicet legum latoribus[aut ciuitatum gubernatoribus non bene agunt ideſt non bene ac recte agere intendunt hoc ſcilicet ciues bonos ac uirtuoſos efficere aberrant. & inter bonam rem publicam hoc eſt rectam rei publice gubernationem (cuiuſmodi eſt regnum atq; optimatum principatus) & malam hoc eſt rei publice labem qualis eſt tirrannis & paucorum principatus id intereſt ideſt ea differentia eſt: ſcilicet quia in bona republica legislator[atq; rei publice gubernator intendit ciues bonos efficere[in mala uero de hoc non eſt cura. intelligendum circa hoc ꝙ ſicut patet[ex ſecundo polithice legislatores ſe habent bifariam. ſunt enim aliqui ferentes leges: nō tamen rem publicam aliquam gubernantes. & hi apud latinos uocabulo uſitatiſſimo dicuntur iuriſconſulti. quales fuerunt apud grecos ſolon[plato. & alii q̄m plures. & apud romanos papinianus[ulpinianus & alii non pauci. alii uero ſunt legum latores & cum hoc etiam rei publice gubernatores: qualis fuerat iuſtinianus ceteriq; romani imperatores: & ante eos conſules [ac ſenatores. tales etiam eſſe uidentur hodie reges cuiuſcunq; prouincie. ariſtoteles uero de utriſq; legislatoribus loqui uidetur. & enim iſtorum utriſq; non parua eſt cura ut ciues bonos efficiant. quod tamen eſſet fruſtra ſi uirtutes nobis ineſſent a natura. Inſuper omnis uirtus. hec eſt tertia pars huius capituli: in qua oſtendit ꝙ uirtus ſicut ex opibus generatur: ſic etiam ex operibus corrūpatur. & primo facit hoc[ſecūdo infert ex dictis quedā corolaria. ibi. itaq; uidēdum. dicit ergo prio inſuper omnis uirtus atq;

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

arſ fit & corrūpitur ex eiſdem ac per eadē: intellige eiſdem ac eadem nō quidem ſpe cie ſed genere. fit eīm uirtus ex operationibus: corrūpitur etiam ex operibus. ſed ex bonis quidē operibus fit| ex malis uero cotrūpitur. bona aūt & mala ſūt idem genere cum utraq̧ ſint opera. hoc eſt itaq̧ ariſtotelis inſtitutū| quod primo in artibus manifeſtat dicēs ex pulſatione eīm cithare & boni & mali fiūt citharedi. eodēq̧ modo comedi. i. comediarū recitatores. itaq̧ ex recitatione comediarū fiūt & boni & mali comedi. & etiam fabri fiunt & boni & mali ex fabricatura. eodēq̧ modo ſe habent alii oīs artifices. quo aūt modo id fiat declarat dicens. bene quidē fabricādo: boni erūt. i. boni fient fabri. male aūt fabricādo: mali erūt fabri. eodēq̧ modo eſſe intellige in citharedis| & comedis| & ſimilibus. quod ideſt que res niſi eſſet ſic. ſ. ꝙ ex bonis boni| & ex malis quidē operibus fiant mali artifices: nō indigerēt doctore ſcilicet in huiuſmodi operibus docente| atq̧ dirigente: ſed quocunq̧ modo operarentur: omnes boni aut mali eſſent artifices. & ſicut in artibus: ſic & in uirtutibus res ſe habet. agendo enim que in comerciis ideſt cōmutationibus hominū uerſātur: uel iuſti| uel iniuſti euadimus ideſt efficimur. itaq̧ iuſte cōmutādo: iuſti euadimus| iniuſte uero: iniuſti efficimur. & agendo in periculis conſueti metuere aut fidere: fortes uel timidi ſumus ſcilicet effecti. itaq̧ bene agendo illa: fortes efficimur male uero ea agendo: ſumus timidi. & ſimili modo ſe habet in his operibus que ſunt circa concupiſcentiam que eſt circa tactus uoluptates. ſimili etiam modo ſe habet in his operibus que ſunt circa iram. alii quidem homines fiunt temperati & faciles| ideſt mites: alii intemperati & iracundi. intellige hec referendo ſingula ſingulis. ſcilicet temperatos & intemperatos ad concupiſcentiam: uel ad ea opera que ſunt circa concupiſcentiam. iracundos autem & faciles ad iram| uel ad ea opera que ſunt circa iram. quo autem modo id fiat philoſophus declarat dicens| prout hec ſcilicet temperati & faciles: ac intemperati & iracundi fiunt in illis ideſt ab illis ſcilicet operibus que ſunt circa concupiſcentiam & iram. ex modo illo ſcilicet bene. uł male operari. & ſubdit ac ut uno uerbo comprehendam| ex ſimilibus actibus fiunt habitus. intellige ſimiles. itaq̧ ex bonis boni: ex malis uero actibus mali fiunt habitus. patet igitur ex his ꝙ uirtus ex eiſdem fiat & corrumpatur. cum ex operibus fiat| ex operibus quoq̧ corrumpatur. ex bonis quidem fit ex malis autem corrumpitur. Deinde cum dicit: Itaq̧ uidendum. concludit ex premiſſis duo corolaria. ſecundum ibi. non parum. dicit primo itaq̧ uidendum ideſt ſūmopere prouidendum eſt quales actus edamus ideſt faciamus: utrum ſcilicet bonos uł malos. nam quales illi ſcilicet actus ſunt: tales habitus ſubſequūtur. Itaq̧ ut dictum eſt ex bonis boni: ex malis uero actibus mali ſequūtur habitus. ibi. non parum. infert aliud corolarium dicens| igitur aſſueſcere hoc eſt aſſuetudinem habere ſtatim ab adoleſcentia ideſt a iuuentute| uł pu ericia hoc uel illo modo ſcilicet bonis uel malis operibus: refert ideſt differt non parum ſed plurimum| imo totum| ideſt totalis differentia ſcilicet uite humane inde dependet. que eīm in iuuentute nobis imprimuntur: firmius retinentur. eſt quidem in etate illa natura tenera| ratione cuius facilius ac profundius fit in ea rerum impreſſio: natura uero continue magis ſiccatur atq̧ dureſcit. at per hoc prius impreſſa: firmius retinet.

uel iuſti uel iniuſti euadimus. Agendoq̧ ī periculis & cōſueti metuere aut fidere fortes uel timidi ſum⁹. Simili modo in his que circa cōcupiſcentiā & in his que circa iram alii temperati & faciles alii intēperati & iracundi prout hoc uel illo modo in illis fit At ut uno comprehendā uerbo ex ſimilibus actibus habitus fiunt. Itaq̧ uidendū eſt quales actus edam⁹ Nā q̄les illi ſūt: tales habit⁹ ſubſequūť. Nō parū igitur ſed plurimū ymo totū refert hoc uel illo modo ſtatim ab adoleſcētia aſſueſcere.

Vm igitur preſens opus nō cōtēplationis gr̄a fiat queādmodū & cet̄a nō eīm

Vm igitur. hoc eſt ſecundū caplm̄ in quo principalr̄ intēdit oſtendere q̄les ſint operationes ille ex quibus uirtus ī nobis cauſať. circa qđ tria facit. primo oñdit

neceſſitatem preſentis inquiſitionis. ſecundo ponit modum inquirendi de talibus. ibi. illud prius a nobis. tertio oſtendit quales ſint operationes ille ex quibus uirtus in nobis cauſeť. ibi primū igiť: circa primū duo facit. prīo oñdit neceſſitatē preſētis inquiſitiōis: ſecūdo oñdit qđ oporteat hic ſupponere. ibi. opportere igiť. circa primū cōſiderādū ꝙ ſi hec ſcīa eēt ſpeculatiua: ſatis eēt de uirtute ſcire qđ eēt| & q̄ eēt eius cauſa qa tñ hec ſcīa nō ſolū intēdit uirtutē cognoſcere: ſed etiā eā ī nobis cauſare: inde ē qđ nō ſufficit ſcire ꝙ ex opibus cauſeť: ſed cū hoc etiā opportet ſcire ex qbus fiat opibus ſi eī uirtutē adipiſci uolumus: ſcire opportet determiate q̄les ſint opatiōs ex qbus uirtus cauſeť| & q̄les etiā ex qbus corrūpatur. dicit ergo cū igiť preſēs opus. i. preſēs ſcīa nō fiat. i. nō ſit gr̄a cōtēplatiōis. i. cognitiōis| queādmodū ſūt cetera opa q̄ ſūt gr̄a cōtēplatiōis: q̄lis ē phiſica| mathematica| & theologia: nō eī pſcructamur. i. pſcructari intēdimus ut ſciamus qđ ſit uirtus: ſed ut boni. i. uirtuoſi ſimus. & huius rōnē aſſignat dicēs. nā ſic| intellige uirtutem cognoſcere aut ſcire: nula. i. parua foret utilitas eius. ſ. preſētis opis: qa ita ē cōcludit| neceſſarium ē uidere. i. tractare uel cōſiderare de actibus. ſ. q̄liter oportet illos agere. nā ut oſtēdimus ſ. in caplō precedēte ī illis. ſ. actibus cōſiſtit q̄les ſint hītus. neceſſariū ē itaq̧ determiate ſcire q̄les ſint actus ex qbus boni fiant hītus. ſed opponiť cōtra illud nulla eius foret utilitas. nā ī libro ſexto dicit ꝙ prudētia eēt expetibilis: etiā ut nō eēt opatiua. hec uero ſcīa pars ē prudētie ut eodē libro explicabiť. ad hoc dicimus ꝙ hec ſcīa & q̄cunq̧ alia pratica ſcīa cōſideratur bifariā. uno modo ut eſt intellectus pfectio aliq̄: & ſic erit expetibilis etiā ſi nunq̄ opetur. & hoc modo intelligiť id libri ſexti. alio modo cōſiderať in quātum ē pratica & opatiua: & hoc modo ſine ope erit uana & inutilis. cū id uanū dicať: ꝙ finem nō attingit. & hoc modo loq̄batur hic phs. uel dic ꝙ ariſtoteles hic uſus ē colore illo q̄ yꝑbole uel latie ſuplatō diciť. ipius qdē ſcie pratice ē duplex finis: unus ſcire| alius opari. primus uero ſine ſecūdo ē parū utilis. ut igiť phs illud expſſius ſignificaret nō dixit parua: ſed nulla. itaq̧ nulla ꝓ parua poſuit. deinde cū dicit. Oportere igiť. oñdit qđ oporteat ſupponere ī hac inquiſitōe & ponitur ibi illa dictio igitur nō illatiue ſed replectiue. & dicit opportere igitur agere ſecundū rationē rectā. i. prudētem| uel dic rationem rectam ideſt prudentiam: eſt cōmune principium in hac ſcientia. & exiſtat nobis preſuppoſitum. hec eīm de principiis libro poſteriorum traditur doctrina: ꝙ ſupponi & nō probari debent. alias eſſet abire in infinitum. que autem ſit recta ratio| & quomodo ad alias ſe habeat uirtutes: dicetur poſtea ſcilicet libro| ſexto. ubi tractatur de uirtute intellectiua| & principaliter de prudētia que hic & in aliis locis nō paucis a philoſopho ratio recta appellatur. itaq̧ a philoſopho ratio recta aliquando ſumitur pro intellectu prudente: aliq̄ndo pro ipa prudentia: & uniuerſaliter pro omni habitu intellectum regulante: ut ſit ratio recta quaſi rationem regulans. omnis itaq̧ uirtus intellectiua nōnunq̄ a philoſopho ratio recta dicitur. hic tamen de ratione prudente| aut prudentia intelligit. intelligenda ſunt hic duo. primo ꝙ licet illud pricipium in ciuili ſcientia ſit primum ac indemōſtrabile: per ſuperiorem tamen ſcientiam ſic demōſtrabitur: quod eſt natura ſuperius debet regere ac gubernare ea q̄ ſunt natura inferiora. ratio uero in homine eſt natura ſuppremum: oportebit igitur| appetitum & alia cuncta in homine ſecundum rationem agere. alias eſſet actio preter naturam: nullum autem preter naturam bonum eſſe poterit. ſecundo notandum ꝙ illud principium eſt tante uirtutis ac fecunditatis: ut ex eo cuncta fere ſcaturiant moralia ac legalia. moralia quidem per uiam conſequentie: legalia uero in parte per conſequētiā: ſed plurimū per uiam determinationis. oēs fere cōſuetudīes ac leges nate ſūt: ut illud pricipiū determinēt. cū eī opatioēs ſint circa ſinglaria: ſi uniuerſalis p̄ceptio nō determinetur per particlares leges ac p̄ceptiones: nunq̄ perueniret in executionē

ut ſciamus qđ ſit uirt⁹ nā ſic nulla ei⁹ foret utilitas ſed ut boni ſimus pſcrutamur. neceſſariū ē de actib⁹ uidere q̄liter agere illos oportet. nā in illis cōſiſtit q̄les ſint habitus ut oſtēdimus. Oportere igitur ſecundum rectam rationem agere comune eſt & preſuppoſitum nobis exiſtat. que autem recta ſit ratio & quomodo ad alias ſe habet uirtutes poſtea dicetur

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

Illud prius a nobis cõfeſſũ exiſtat ꝙ oĩs de reb⁹ agẽdis ſermo quaſi ꝑ figurã quãdã & nõ per exactã diſcuſſionẽ tractari debet Quia ut ab inicio diximus ſecundũ materiam ſermones ſunt exigendi at in rebus agendis utilib⁹qꝫ nihil firmũ neqꝫ ſtabile eſt ut etiam nec in ſanis. Cunqꝫ hoc habeat uniuerſum genus multo magis de ſingulis rebus nulla certitudo tradi poteſt. Cum neqꝫ ſub artẽ neqꝫ ſub ꝓfeſſionẽ aliquã cadãt. Sed opus ẽ ut hi q agũt ſemp ad tp̃s cõſiderẽt. Ceu ĩ medicia & ĩ nauigatiõe. ſed q̃q̃ ita ſit tñ conãdũ ẽ auxiliũ ferre.

Illud prius a nobis. hec ẽ ſecũda ps capli in q̃ determiat modũ inqrẽdi de talibus. & prio quãtũ ad uniuerſalia. ſc͛o quãtũ ad ſingularia. ibi cũqꝫ hoc. dicit prio illud prius exiſtat nobis. i. a nobis cõfeſſũ. i. preſupoſitũ. ſ. ꝙ oĩs de rebus agẽdis ſermo tractari debet q̃ſi ꝑ figurã: hoc ẽ plano modo ac ꝑ exẽpla: & nõ ꝑ diſcuſſionẽ. i. demõſtrationẽ exactã. i. exqſitã ac ſubtilẽ. hec ẽ argumẽtatioĩs ꝓpoſitũ. qđ ſic probãs ait[qa ut diximus ab initio. ſ. in prologo ſermões ſũt exigẽdi. i. petẽdi ſm̄ materiã hoc ẽ materie cõditionẽ aut q̃litatẽ uel diſpoſitionẽ. hec eſt ꝓpoſitioĩs approbatõ. cui adiũgit aſſũptionẽ dicẽs at in rebus agẽdis utilibuſqꝫ de qbus intellige hec ſciẽtia cõſiderat nihil eſt firmũ. i. nõ eſt aliqd firmũ nec ſtabile. ſ. tanq̃ neceſſariũ: quaſi dicat in rebus agendis & utilibus nulla uel admodũ pauca ſũt neceſſaria. approbationẽ iſtius ſubdit a ſimili dicens ut etiam nec ĩ ſanis hoc eſt ĩ ſanitate & rebus ad ſanitatẽ ꝑtinẽtibus. uariãtur quidẽ ſana ex uarietate ſexus[etatũ locorũ ac tẽporũ. & licet in his nobis ſit manifeſtius: & tamen nõ minus[imo magis ſũt uariebilia honeſta & utilia. nõ enĩ ſolũ modis prefatis uarianꝰ: uerũ etiã aliis quã pluribus. ut pote ex diuerſitate ſtatus & officii & de honeſtis quidẽ dubiũ nõ eſt: de utilibus etiã ẽ plus q̃m manifeſtũ res & inſtrumẽta eẽ uni utilia: q̃ alteri officio ſũt penitus inutilia. his tñ modis ſana non uariãtur[aut ſaltẽ nõ tãtũ q̃ntũ honeſta & utilia. ex diuerſitate etiam temporis citius ac maiorẽ uarietatem in ſe recipiunt honeſta & utilia quam ſana. concludamus ergo ſicut in prohemio ꝙ nos loquentes de rebus tam uariabilibus ſatis erit plano modo ac ueluti per figuram ueritatem oſtendere: & ſecundum ea que plurimum fieri ſolent de huiuſmodi rebus tranſigere. ſed opponitur contra illud[at in rebus agendis & cetera. ſunt eĩm in hac ſcientia preceptiones alique neceſſarie & nuſquã defficientes: ut eſt illa opportere agere ſecundum rectam rationẽ. & illa eligẽdum eſſe medium: extrema uero abicienda. ex quibus alia infalibilia quoqꝫ ſequũtur. ſicut uiuendum eſſe temperate[mãſuete[ac iuſte[& alia ſimilia. ad hoc eſt dicendum ꝙ ariſtoteles hic (ut mihi quidem uidetur) iporbolice[aut ſuperlatiue loquitur. ut enim ſignificaret maximã in rebus agendis & utilibus uariabilitatẽ: dixit nihil firmũ nec ſtabile. ſi tamen ſine figura ſiue colore locutus fuiſſet: dixiſſet in rebus agendis[utilibuſqꝫ pauca admodum ſunt firma & ſtabilia. utitur etiam colore interpretationis. idẽ eĩm eſt dicere firma & dicere ſtabilia. ibi. Cunqꝫ hoc. oſtendit modum procedendi quantum ad ſingularia. dicit ergo & cum in rebus agendis & utilibus uniuerſum genus ideſt uniuerſalis ac generalis ſermo habeat hoc: ſcilicet ꝙ ſit uariabilis[ac nõ omnino firmus[ſtabilis[ac certus: multo magis de rebus ſingulis ideſt ſingularibus nulla certitudo tradi poteſt. cum nec ſub arte[nec ſub profeſſione ideſt ſcientia aliqua cadant ideſt cadere poſſint. ſicut eĩm quinto thopicorũ & etiam ſecundo priorũ traditur: ſingularia cum extra ſenſum fiunt: incerta ſunt. tandiu itaqꝫ de ſocrate ſedente certi ſumus: quãdiu eum ſedere uidemus. & adde qđ ſingularia infinita ſunt: intellectus autem humanus diſtincte infinita cognoſcere nequit. ſingularia igitur relinquẽda ſunt iudicio uiri prudentis. & hoc eſt ꝙ phs dicit: ſed opus eſt ut ii ideſt illi qui agunt ſcilicet ſingularia conſiderent ideſt reſpiciant ad tempus ideſt temporis opportunitatem. ſub tẽpore quidẽ cunctas particulares circunſtantias intelligit. in ſingularibus itaqꝫ negociis operandũ eſt ſecundũ exigentiã perſone[loci[temporis[& aliorũ huiuſmodi. & hoc exemplo facit illuſtrius dicens[ceu in medecina. & nauigatiõe. iudicio itaqꝫ medici & gubernatoris reliquũtur huiuſmodi particularia: q̃ ſcripo tradit nõ fuit poſſibile. ſed quãquã ſit ita. ſ. ꝙ de particl'aribus nõ ſit ars nec ſcia: de uniuer

Primũ igitur illud cõſiderandũ eſt ꝙ iſtorũ ea natura eſt ut deffectu exceſſuqꝫ corrũpantur ceu in uirib⁹ ac ſanitate uidemus oportet eĩm pro obſcuris clara exẽpla inducere. Exceſſus eĩm ac deffectus laborũ uires corrũpunt. eodẽ modo cibi & potus nimis magni aut nimis parui ſanitatẽ corrũpunt moderati faciũt augẽt cõſeruãt ſic igitur ĩ fortitudine ac tempantia & aliis uirtutibus qui cũcta fugit ac formidat & nulli reſiſtit timidus eſt. qui ueto nihil omnino formidat ſed aduerſus omnia uadit aemerarius. Item qui omni uoluptate potitur neqꝫ ulla ſe abſtinet intemperãs eſt. Qui uero omnes fugit inſtar aggreſtium inſenſibilis quidẽ eſt. Corrũpitur eĩ tempantia & fortitudo ab exceſſu & deffectu a medio ãt ſeruatꝰ.

ſalibus quidẽ nõ omnino firma nec ſtabilis: cognãdũ eſt tamẽ ferre. i. tradere intelli ge iuxta rei poſſibilitatẽ. auxiliũ hoc eſt diſciplinã aliquã per quã in oꝑando hoĩes dirigãtur. & hoc intellige ut dictũ eſt. ſ. modo plano[ac ueluti per figurã[& ſm̄ ea q̃ plurimũ fieri ſolẽt. ex dictis phi in hoc loco quedã alia intelligũtur. primo ꝙ nõ modicũ erraret qui uelet leges cuiuſqꝫ ciuitatis eaſdẽ ac impmutatas ꝑmanere. hoc profecto ẽ rit iniquũ: niſi ciuitas ſub eadẽ qđ raro cõtingit ſemp maneat diſpoſitione. ſecundo ſeqnitur ꝙ nõ minus erraret qui uniuerſas gẽtes ſub eiſdẽ legibus uelet gubernare. pro diuerſitate quidẽ locorũ & natura & moribus hoĩes differunt. & adde ꝙ aliq̃ imo multa uni ciuitati expediũt: q̃ alteri ſũt nociua. tertio ſequitꝰ ꝙ non eque[imo inique romani uniuerſas gẽtes ſub eiſ dẽ legibus teneri cognabãtur. quarto ſequitꝰ nõ eẽ mirandũ ſi in lege chriſti ea q̃ ad mores pertinent: apud diuerſos diuerſimode exerceanꝰ. ſed opponitꝰ. qm̄ in libro ſexto dicit ꝙ prudẽtia ẽ de ꝑticularibus: hec uero ſcĩa ut ibidẽ diceꝰ eſt pars prudẽtie. erit igiꝰ ſcĩa de particl'aribus. ad hoc dicimus ꝙ hec ſcĩa eſt de uniuerſalibus tanq̃m de obiecto: & de particularibus quidẽ tanq̃m de fine. oẽs quidẽ uniuerſales preceptioẽs in hac ſcĩa traddite ad hoc nate ſũt: ut circa ſingularia facilius homo recte oꝑetur. ut ſi cõtingat ꝙ expẽdere debeamus tales aliquas ſingulares pecunias pro loco & tp̃ore ceteriſqꝫ aliis determinatis: nõ modicũ auxilianꝰ nobis ille uniuerſales preceptioẽs ab ariſtotele & aliis de liberalitate tradite. hec itaqꝫ ſcĩa eſſe de particularibus diciꝰ: in quãtũ ẽ iporũ regula. Primũ igitur. hec eſt tertia pars huius capituli in qua oſtẽdit quales ſint oꝑationes ille ex quibus uirtutes ĩ nobis fiũt. & primo facit hoc. ſecũdo oſtẽdit ꝙ uirtus producat operationes ſimiles eis ex quibus generatur. ibi. nec ſolũ. in principio prime partis ponit phs illam cõiunctionẽ igitur que nõ illatiue: ſed replectiue ponitur. aduertendũ itẽ ꝙ phs hic utitur ea ſpecie argumẽtationis q̃ dicitur exemplũ. & primo intentũ premittit. ſecundo ſubiungit exemplarẽ probationẽ. ibi ceu in uiribus. tertio concludit. ibi ſic igiꝰ. dicit ergo[conſiderandũ eſt igitur primũ. i: primo illud. ſ. ꝙ iſtorũ. i. iſtarũ rerũ. ſ. uirtutũ ea. i. talis natura eſt: ut exceſſu & deffectu. i. per exceſſũ & deffectũ corrũpantur. & intellige medietate quidem generentur. ceu ideſt ſicut in uiribus ſcilicet corporis ac ſanitate eſſe uidemus. opportet eĩm pro obſcuris ſcilicet probandis inducere clara exẽpla. que uero ſunt corporis nobis ſunt manifeſtiora quam ea que ſunt animi. & continuo manifeſtat id quod dixerat de uiribus ac ſanitate corporis[& poſſet hoc dici rationis confirmatio[& dicit[exceſſus eĩm ac deffectus laborum ideſt exerciciorum corrumpunt uires corporis. exceſſus quidem uires debilitat. deffectus uero eas moles[& hebetes[ac inabiles reddit. eodem modo cibi nimis magni[aut nimis parui ſanitatem corrumpunt. moderati uero faciunt ſanitatem augent & conſeruant. poſt hac uero phs concludit dicens igitur ſic ideſt ſimili modo eſt in fortitudine ac tẽperantia & aliis animi uirtutibus· habẽt ſe quidẽ uirtutes ad animũ ſicut uires ac ſanitas ad corpus. ille igitur qui cũcta fugit[atqꝫ formidat[& nulli reſiſtit: timidus eſt ideſt efficitur qui uero nihil omnino formidat[ſed aduerſus omnia uadit: temerarius efficitur. Item qui omi uoluptate potitur[ne ab ulla ſe abſtinet: intemperans eſt ideſt efficitur. qui uero omnes uoluptates fugit inſtar agreſtium ideſt ruſticorũ in agro nutritorum

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

inſenſibilis quidē eſt.i.quaſi nō ſentiēs efficitur.corrumpiť eim.ſ.corrumpitur itaqꝫ
tēperātia.et fortitudo ab exceſſu|ac deffectu:a medietate aūt ſaluať. alia littera habet
ſeruať.et utrūqꝫ in ſnīa idem dicit.ſed obiceret aliquis de uirginitate et uoto perpe-
tue cōtinentie|ac de aliis huiuſmodi que uideńť eſſe extrema: non tamē ſūt uicia.ad
hoc dicimns ꝙ prout inferius apertius diceť:qđ mēſure adequať nō extremū ſed me-
diū erit.prima uero mēſura agibiliū eſt recta ratio.quia igiť uirginitas et huiuſmodi
fiūt ſm rectā rōnem:nō extrema|ſed media dicunť.Deinde cū dicit. Nec ſolū.oſtē-
dit ꝙ uirtus genita producat opationes ſimiles eis ex quibus generať. et ꝓcedit ſicut
prius exēplari modo.dicit ergo|nec ſolū gn̄ones et augmēta|et corruptioēs uirtutum
fiūt ex eiſdē et ab eiſdē rebus fiūt:uerūetiā opationes.ſ.uirtutū generatarū erunt in
eiſdē rebus.itaqꝫ uirtutū gn̄ones|augmēta et corruptioēs ac earū effectus ſūt eedē res
genere.oīa quidē prefacta ſunt
in genere opationis.probat aūt
phs qđ propoſuit dicēs|nā & in
aliis q̄ nobis ſūt euidentiora.i.
manifeſtiora.idē accidit.ſ.ꝙ eo
rū gn̄ones & effectus ſūt idē ac
genere ſimilia.ueluti.i.ſicut eſt
nobis euidens in uiribus.ſ. cor
poris.fiūt ei uires ex capacitate
multi cibi ac ex tollerantia mul
torū laborū.& robuſtus.ſ.effec
tus poteſt maxime facere hoc.ſ.
multū cibi capere|ac multos la-
bores tolerare.& quia ita eſt cō
cludit dicēs|ſic.i.ſimili modo ē
in uirtutibus.abſtinēdo eī a uo
luptatibus : tempati efficimur.
facti aūt.ſ.tempati:maxime poſ
ſumus abſtinere a uoluptatibus
eodēqꝫ modo ī fortitudine ſe ha
bet.cōſueti.i. conſueſcēdo eim
res ꝑiculoſas contemnere|eaſqꝫ
ſubire:fortes efficimur.facti au
tē fortes:maxime poterimus ſu
bire.ſ.res periculoſas| & eas cō
temnere.quelibet itaqꝫ res poſt
quā eſt genita ac ꝑfecta id maxi
me facere poteſt ex qno iṗa eſt facta.ſicut ignis qui ex calefactiōe giītur: factus qdē
poteſt maxime calefacere.

Nec ſolū generatioēs & augmēta & corrup
tiones ex eiſdē & ab eiſdē fiūt:uerūetiā opera-
tiones in eiſdē erūt.Nam in aliis q̄ euidētiora
ſūt idē accidit ueluti in uiribus fiūt eim uires
ex capacitate multi cibi ac extollerātia multo-
rū laborū & hoc maxime facere robuſtus po-
teſt Sic & in uirtutibus.abſtinendo aūt a uo-
luptatibus tēperati efficimur facti aūt maxie
poſſumus abſtinere.eodēqꝫ modo in fortitudi
ne cōſueti res pariculoſas cōtemnere eaſqꝫ ſubi
re fortes efficimur facti autem maxime pote-
rimus ſubire.

Ignificatio aūt habituū ex uoluptate a
ut moleſtia que facta ſequiť deprehēdi
cōuenit.qui abſtinet a corporis uoluptatibus
ſi ob hoc iṗm gaudet tēperans eſt Sin moleſte
fert intēperās Itē q ꝑicula ſubit & gaudet aut
certe nō dolet fortis ē qui uero dolet timidus.

Ignificatio autem habituum.hoc eſt tertium capitulū in quo philoſophus intē-
dit oſtendere aut materiam aut uirtutis ſignum.& facit tria.primo premittit in
tentum.ſecundo ponit eius rationem.ibi.circa uoluptates eim. tertio ponit rationis
confirmationem.ibi. nam propter.circa primū conſiderandum quod inter operatio-
nes precedentes & ſequentes uirtutis habitum hoc intereſt:quia precedentes ſūt mo
do aliquo cum moleſtia ac dolore:que uero ſequūtur:cum uoluptate & gaudio fiunt.
& intelligit philoſophus per uoluptates actus appetitus inſurgentes ex opinatis bo-
nis tam preſentibus quam futuris.per dolores uero intelligit actus appetitus naſcen
tes ex opinatis malis tam futuris quam preſentibus.dicit ergo | ſignificatio ideſt ſig-
num habituum generatorum tam bonorum quam malorum conuenit deprehendi ex
uoluptate|aut moleſtia.que ſcilicet uoluptas aut moleſtia ſequitur facta ideſt opera.&
hoc declarat exēplo dicēs ille tēperās ē|hoc ē tēperātie habitū hēt q abſtinet a uolup-
tatibus corporis.ſ.potus|cibi & coitus|ītellige inordiatis|ſi gaudet hoc iṗo.ſ. abſtinē
do ab huiuſmodi corporis inordinatis uoluptatibus.& ſi abſtinere ab huiuſmodi uo-
luptatibus fert.i.patitur moleſte ītellige maxime:intēperās eſt. .intēperātie habitū
habet.Itē qui pericula.ſ.belica ſubit ītellige ſm|rōnē & gaudet aut certe nō dolet for

Universidad de Salamanca. BGH

tis eſt.qui uero cū ſubit huiuſmodi ꝑicula dolet intellige maxime:timidus eſt.& quia
fortis ſubit maxime doloroſa q̄ cū gaudio fieri nequeūt : inde ē ꝙ phs dixerit gaudet
aut certe nō dolet.ſed opponitur.ille ei homo qui nullū habet habitū bonū nec ma-
lū:cū abſtinet a uoluptatibus corporis dolet|ac moleſte fert:& tamē ille nō eſt intēpe
rās.idem etiā accidit:ſi pericula ſubeat.& tamē nō erit timidus.cū nullū habeat timi
ditatis habitū.ad hoc dicimus ꝙ illa noīa intēperās|& timidus negatiue intelligūtur
ut ſit ſenſus intēperās.i.nō temperans.& timidus.i.nō fortis.uel dic & melius ꝙ illi
uerbo dolet addendū eſt aduerbiū maxime.itaqꝫ ille qui nō habet habitū:dolet ac mo
leſte fer:nō tamē maxime.ille quidē qui malū habet habitū:maxime dolet | maximeqꝫ
moleſte fert.Deinde cū dicit. Circa uoluptates.aſſignat rationē & dicit|causa qui-
dē cur ſignificatio habituū ex
uoluptate aut moleſtia deprehē
datur eſt:qa moralis uirtus con
ſiſtit circa uoluptates & dolores
ſi eim uirtus moralis circa uo-
luptates & dolores uerſatur tā-
quā circa materiā & obiectū:& eſt quoqꝫ ut iam patebit uoluptatis effectiua:ſequitur
uoluptatē aut moleſtiā ſignū eſſe habitus geniti. itaqꝫ bona boni. mala uero mali erit
ſignū.dubitatur hic utrū uoluptas & dolor ſint obiectū & materia moraliū uirtutum

Circa uoluptates eī & dolores uirtꝰ moralꝭ
conſiſtit. Nam propter uoluptatē improba
facimꝰ.& ꝓpter moleſtiā bn̄ facere omittimꝰ

Et arguitur primo ꝙ nō.uoluptas eſt finis uirtutis:igitur nō erit materia uirtutum.
aſſūptū patet ex libro ſeptimo.itē illud uidetur eſſe materia uirtutis circa qđ impo-
nit mediū ac modū rationis.iuſtitia uero & liberalitas uidētur hoc facere nō circa uo
luptates:ſed circa opationes.in oppoſitū uidetur eſſe phs in hoc caplo.& in libro ſep
timo ubi oſtendēs ꝙ ad ciuilē pertineat cōſiderare de uoluptate:id bifariā oſtēdit.pri
mo quia uoluptas ē finis.ſecūdo qa circa uoluptatē uirtus negociatur.eſt aūt plus q̄m
manifeſtū ꝙ ſi uoluptas eſſet finis & nō materia uirtutis:ille nō eſſēt rōnes diſtincte
quas phs ibi ut diſtintas ponit.ad hāc queſtionē mihi quidē uidetur dicendū ꝙ uolup
tates & dolores bifariā cōſiderātur.uno modo abſolute & ſic ſūt materia moraliū uir
tutū:alio modo cōſiderātur prout bene fiūt:& ſic erūt finis. itaqꝫ bene gaudere & do
lere eſt finis uirtutis.ſicut dare & accipe pecunias ſūt materia liberalitatis.dare tamē
& accipe ſm ꝙ opportet nō materia:ſed liberalitatis finis dicūtur.ſimili igitur modo
dicendū uidetur de uoluptate & dolore.at per hoc facile ē reſpōdere ad rōnes ī oppo
ſitū.ad primā eſt dicendū ꝙ nō eſt incōueniēs ꝙ idē diuerſimode cōſideratū ſit mate-
ria & finis eiuſdē habitus.ad ſecundū dicenhū ꝙ iuſtitia|liberalitas & quecunqꝫ alia
moralis uirtus primo & principalꝛ imponit mediū ac modū rōnis circa interiores af-
fectiones.ſecūdario uero atqꝫ minus principalꝛ id facit circa externas opationes.itaqꝫ
primo animū|ſecūdario manū regulare intēdit uirtus motalis.nō eſt profecto uirtus
q̄ nō uerſetur circa interiora ſimul & exteriora.de iuſtitia tamē & liberalitate & qui-
buſdā aliis eſt nobis manifeſtius eſſe circa exteriores opationes:q̄m circa animi affec
tiones.in tēperātia uero & fortitudine uidetur notius ꝙ ſint circa animi affectiones:
q̄m circa opationes.& hac de cauſa inoleuit dici ꝙ iuſtitia ſir circa opationes:alie ue-
ro uirtutes ſint circa animi perturbatioēs.quis tn̄ dubitabit ꝙ tēperātia ſit nō ſolum
circa interiores animi perturbatioēs:ſed etiā circa cibos|ac potus & coitus quorū qđ
libet in exteriotibus cōſiſtit.eodēqꝫ modo fortitudo nō ſolū habet ꝙ regulet interio-
res audatias & timores:ſed etiā exteriores periculorū aggreſſus.diſtinctionē itaqꝫ illā
q̄m aliqui aſſignāt inter iuſtitiā & alias uirtutes per hoc ꝙ iuſtitia eſt circa opationes
alie nero circa animi perturbatioēs ego ercle nō intelligo.cū ariſtoteles uniuerſasuir
tutes circa uoluptates & dolores eſſe dixerit.at per hoc circa animi perturbatioēs aut
affectioēs.Deinde cū dicit. Nā ꝓpter uoluptatē & c̄.ponit rōnis confirmationē. et
prīo eā cōfirmat rōnibus ſūptis ex his q̄ ꝑtinēt ad uirtutē. ſecūdo ex his q̄ ꝑtinēt ad
hoīem uirtuoſū.ſecūda ibi probat etiā illud.circa primū quattuor ponit rōnes.ſecū-
da ponitur ibi preterea ſi|tertia ibi oſtēdunt hoc.quarta ibi preterea ut.dicit ergo|pri
mo ꝙ moralis uirtus conſiſtat circa uoluptates & dolores patet:nam propter uolupta
tem que nos ad ſe alicit nōnunquā facimus improba & propter moleſtiā que.ſ.eſt ī la
boribus honeſtis aliquādo bēnfacere ōmitimus.itaqꝫ uoluptas nos ad mala trahit mo
leſtia uero a bono retrahit.fuit igitur neceſſarie uirtus q̄ nec ꝑmitteret ꝓpter uolup-
tatē impba cōmittere nec ꝓpť moleſtiā a bono recedere.itaqꝫ ut plato inqt ab iṗa ado

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

leſcentia cõuenit hoies eſſe inſtitutos.i.inſtructos:ut pro quibus oporret gaudeamus ac doleamus.hec eim eſt recta iuuenũ diſciplina.ſ.ꝙ taliter inſtituãtur ut pro quibus oportet gaudere gaudeãt:& pro quibus dolere opportet doleãt.& poterit quidẽ illa p̃poſitio pro teneri pro in.uel melius ſic ut iacet pro cauſa.ibi. Preterea ſi uirtutes.ponit ſecundã rõnem:dicẽs preterea quia uirtutes ſũt circa actus.ſ.exteriores & affectus quidẽ interiores:oẽm uero actũ & affectũ intellige plurimũ ſequitur uoluptas aut dolor:quia inq̃m ita eſt:circa uoluptates & dolores erit uirtus.intelligẽda ſũt hic duo|primũ ꝙ ſicut ſupra dicebamus oĩs uirtus ſimul eſt circa affectus & actus exteriores.primo tamẽ & principal'r circa affectus|ſecundario uero circa actus exteriores.ſecũdo notandũ ꝙ oẽm actũ & affectũ ſequitur uoluptas aut dolor.intellige hoc ꝑ maiori parte.poterit quidẽ eſſe actus ul'affectus ĩ quo nec ſit gaudiũ nec moleſtia.hoc tamẽ raro cõtingit.Deinde cũ dicit. Oſtendũt hoc.ponit tertiã rationẽ dicẽs|pene.i.pugnitiones.ſ.ciuiles q̃ infligũtur.ꝑpterea hoc eſt ꝑpter uirtutes reſtituendas:uel dic ꝑpterea.i.ꝑpter uoluptates & dolores.ſ.inotdinatas:oſtendũt hoc.ſ.ꝙ uirtutes ſint circa uoluptates & dolores.cuius ratio eſt qa pene ciuiles ſũt medecine quedã.ſ.curãtes animi uicia q̃ ſũt eius morbi.medecinarũ aũt eſt ea natura:ut per cõtraria fiãt.ut replectio:euacuatione & calida:frigidis curant̃ pene igitur q̃ propter uicia infligũtur erũt uirtuoſe.unde patet ꝙ uirtus ſit circa dolores cũ uirtus ſimilia faciat his ex quibus generatur.& ſi quidẽ ẽ circa dolores ut hic a pħo probat̃:erit etiã cerca uoluptates.cum idẽ habitus circa cõtraria uerſetur.Deide cũ dicit. Preterea ut.ponit quartã rationẽ.& primo facit hoc.ſecũdo infert ex predictis cauſã opinioĩs ſtoicorũ.ibi quaꝑpter.& dicit preterea ut ſupra diximus oĩs habitus habet naturã q̃ ſ.uerſetur ad illa|& circa illa q̃ talia ſũt ut illũ efficiãt meliorẽ| aut deteriorẽ.i.bonũ aut malũ.ſed hoĩes fiũt praui per uoluptates & dolores.ſ.ſequẽdo & fugiẽdo uoluptates uel quas nõ oportet:uel quãdo nõ oportet:uel quotiẽs talia a ratione perſcribãtur.i.determinẽtur aliter intellige q̃m hoĩes perſeq̃ntur aut fugiãt.ſi itaqꝫ ex uoluptatibus ac doloribus fiũt habitus:circa uoluptates ac dolores erũt habitus.Deinde.cũ dicit. Quaꝑptet.infer ex ptedictis cauſã opionis ſtoicorũ.& primo facit hoc.ſecundo hanc ſtoicorũ opionem improbat.ibi.nõ tamẽ.tertio cõcludit principale intẽtum ibi.ſubeſt igitur.dicit primo quaꝑpter.ſ.quia ꝑpter uoluptates & dolores hoĩes fiũt praui:uirtutes diffiniũt.ſ.ſtoici trãquillitates quaſdã & quietes.hoc aũt dicũt credentes ꝙ uirtutes oĩno expellerẽt|ac penitus euellerẽt animi cõmotiones|quas dicũt proprio noĩe animi perturbatioẽs eſſe dicẽdas.ibi. Nõ tamẽ. reprobat pħs iſtorũ ſentẽtiã dicẽs|nõ tamẽ bene diffiniũt uirtutes trãquillitates & quietes.error quidẽ eorũ ẽ:quia uirtutes dicũt quieſcere ſimpl'r.i:total'r uel dic ſimpl'r.i.abſolute:.& non dicunt eas quieſcere ut opportet & quãdo|& alia quodcũqꝫ.i.quecũqꝫ alie circũſtantie adiungũtur.i.adiungi debẽt.uirtus itaqꝫ dicit appetitus uel animi quietẽ nõ abſolute| ſed quãdo opportet|& ubi|& cetara.intelligẽda ſũt hic duo.primo ꝙ ſtoici quorũ principes fuere zeno & criſipus duas ſicut & peripatetici ponũt animi partes.i.rõnis parti

Itaqꝫ ab ip̃a adoleſcẽtia inſtitutos eſſe cõuenit ut Plato inquit ut pro quibus oportet gaudeamus & doleamus hec eim recta eſt diſciplina.

Preterea ſi uirtutes ſũt circa actus & affectus Oẽm uero actũ & affectũ ſequitur uoluptas aut dolor uirtus circa uoluptates & dolores erit. Oſtendũt hoc pene que ꝑpterea infligũtur.Sũt eim medicine quedã. Medicinariũ aũt ea natura ẽ ut per cõtraria fiãt. Preterea ut ſupra diximus oĩs habitus animi ad illa & circa illa naturã habet que talia ſũt ut illũ meliorẽ aut deteriorẽ efficiãt.Sed per uoluptates & dolores praui fiũt ſequẽdo & fugiendo uel quas nõ oportet uel q̃ndo nõ oportet uel quotiens aliter a ratione talia ꝑſcribãtur.

Quaꝑpter uirtutes diffiniũt trãq̃llitates q̃ſdã & quietes. Nõ tñ bene ꝙ ſimpl'r dicunt ſed nõut oportet & qñ & quocũqꝫ alia adiũgãt̃

cipẽ|& alterã rõnis expertẽ.ſ.appetitũ.in hac quidẽ animi parte rõnis experte dicunt eſſe quattuor animi ꝑturbatioẽs:duas quidem reſpectu boni|alias uero duas reſpectu mali.futuri quidẽ boni eſt libido|preſentis uero eſt letitia geſtiẽs.reſpectu uero mali futuri ut dicũt eſt metus:preſẽtis aũt eſt egritudo uel dolor.in ea uero animi parte q̃ eſt rationis particeps dicũt eſſe tres cõſtantias quas trãquillitates & quietes animi dicũt.prima eſt uolũtas q̃ eſt reſpectu boni futuri.ſecũda reſpectn boni preſẽtis ẽ gaudiũ.tertia eſt cautio q̃ eſt reſpectu mali futuri.preſẽtis uero mali nullã dicũt eſſe conſtantiã q̃ dolori opponat̃.eoꝙ in ſapiẽte nihil poteſt cadere de quo doleat.has uero cõſtantias & illas animi ꝑturbatioẽs partiũtur in alias plures.oĩs tamẽ ſub his cõtineri dicũt.ſecũdo notandũ ꝙ ſtoici & peripatetici quorũ ariſtoteles princeps dicit̃:quãtũ attinet ad ꝑpoſitũ bifariam differũt.primo quia ut patet ex libro primo pipatetici uirtutes morales ac uicia eſſe dicũt in ea animi parte q̃ eſt rõnis exp̃s.ſ.in appetitu:ſtoici uero uirtutes ponũt in ea animi parte q̃ eſt rationis particeps.ſ.in intellectu uicia quidẽ eſſe putãt in appetitu.ſecũdo differũt qa ſtoici putãt oĩs motus appetitus eẽ ſcḋm ſe malos ac prauos.& hac de cauſa putãt hoĩem nõ eſſe uirtuoſũ quouſqꝫ tales motus ſint penitus erradicati ac euulſi.pipatetici uero huiuſmodi motus appetitus nec malos nec bonos eſſe abſolute dicunt.itaqꝫ ſicut comedere de ſe nec honeſtũ nec inhoneſtũ dicitur:ſed ſi quidẽ fiat ſcḋm rectã rõnem erit honeſtũ ac bonũ.ſi aũt preter rõnem fiat:inhoneſtũ ac malũ erit.ſic igitur pipatetici de motibus appetitus eſſe dicũt.itaqꝫ audere|timere|cupere| & huiuſmodi abſolute nec bona nec mala ſũt:ſed indifferẽtia ad utrũqꝫ.ſcḋm rõnem quidẽ facta bona ſũt:preter rõnem uero mala erũt.in hac quidẽ cõtrouerſia mihi quidẽ uidetur ꝙ ſtoici ĩ hoc ꝙ uirtutes & uicia ponũt in diuerſis animi partibus ſatis aperte errauere.in hoc uero ꝙ dicebãt motus ipſius appetitus eſſe malos:nõ eſt facile eos impugnare.ſi eĩm alique animi perturbatioẽs ſũt de ſe male:eſt ueriſimile ꝙ cetere ſint huiuſmodi.ſũt aũt alique tales.ut maliuolẽtia inuidia & huiuſmodi.ſed de his attenus. Subeſt igitur.concludit intentũ principale dicẽs igitur ſubeſt.i.ſequitur.ſ.ex prefatis quattuor rõnibus uirtutẽ eſſe circa uoluptates & dolores|opatricẽ optimorũ.uiciũ aũt cõtra.i.per cõtrariũ.ſ.operatricẽ peſſimorũ circa uoluptates & dolores.cõfirmata eſt itaqꝫ argumẽtatioĩs ratio q̃tuor rõnibus ſũptis ex his q̃ ad uirtutẽ pertinẽt.& eſt aduertendũ ꝙ ibi cũ dicit optimorũ operatricẽ utitur pħs iperbole.nõ eĩm quelibet uirtus opatur abſolute optima tamẽ opatur talia q̃ ſũt ualde bona. Probat etiã illud.inducit ad ꝑpoſitũ alias q̃ttuor rõnes ſumptas ex parte hoĩs cui uirtus ac uoluptas ineſt.ſecũda ponitur.ibi.cunctis etiã.tertia ibi.regimus aũt.quarta ibi.inſuper difficilius.& poſſet tota hec pars dici argumẽtationis exornatio.argumẽtatione nãqꝫ per rõnes prefatas ſatis cõfirmata:ſupadditur hec pars honeſtãde|ac locupletãde cauſa.dicit ergo primo|etiã illud.ſ ꝙ uirtus ſit circa uoluptates & dolores probat:ſubaudi hoc ſequẽs|quia cũ tria pertineãt ad capiendũ conſiliũ|& tria ad repudiandũ:hoc eſt tria cõſilio capiũrur|tria uero cõſilio repudiãtur:capiũtur quidẽ cõſilio:honeſtũ|utile|& uoluptariũ:& tria uero his cõtraria cõſilio repudiãtur.ſ.turpe|inutile & moleſtũ:homo quidẽ bonus omnia hec recte cõſequitur.i.recte cõſiderat|eligit ac repudiat:malus uero circa oĩa prefacta aberrat:ſed precipue circa uoluptatẽ aberrat.quia igit̃ ita eſt:'erit uirtus precipue circa uoluptatẽ.cũ uirtus circa ea precipue ſit in quibus frequẽtius contingit errare.circa uoluptatẽ aũt cõtingit errare frequẽtius ꝑpter eius cõmunitatẽ.eſt ei cõmunis cũctis animãtibus.Itẽ cũcta q̃ in electionẽ cadũt ſubſequitur.nã & honeſtũ & etiam utile iocundũ uidetur.intelligẽda ſũt hic dno.primo ꝙ ea cõmunitas uoluptatis qua

tesSubeſt igitur uirtutem eſſe circa uoluptates & dolores optimorũ operatricẽ uiciũ aũt cõtra. Probat etiã illud q'l' cũ tria ad capiẽdũ repudiandũqꝫ cõſiliũ pertineãt honeſtũ utile uoluptariũ.Et tria his cõtraria turpe inutile moleſtũ.Bonus quidem hec omnia recte cõſequitur malus uero aberrat.Sed precipue circa uoluptatem Hec enim cõmunis eſt animantibus & cuncta que in electione cadũt ſubſequtur.Nam & honeſtum & utile iocundũ uidet̃

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

eſt cōmunis cunctis animantibus hic a pħo per accidēs tangiť. ea uero qua ſubſequiť cuncta que in electione cadunt facit ad propoſitū. ſecundo notandū ꝙ uoluptatis nomē bifariā ſumiť. uno modo pro ſpecie: & ſic uoluptas nō eſt cōmunis honeſto & utiliſſimo eis opponiť. alio modo ſumiť pro genere/ & ſic eſt cōmune ad omne bonū. hoc itaqꝫ modo honeſtū iocundū uideť. & etiam utile. Cunctis etiā. ponit ſecundam rationē dicens/ etiam uoluptas cunctis nobis eſt ſimul educata a puericia. mox eīm cum nati ſumus in lacte/ aliiſqꝫ pluribus gaudemus. quapꝑter arduū eſt penitus reicere. i. rationi ſūmittere hanc rem. ſ. uoluptatē noſtre uite inſitā. & cum uirtus ſit circa ardua: erit itaqꝫ uirtus circa uol uptatē. poſſet etiā dici & forte melius ꝙ illa pars Cunctis etiā & cetera: nō ſit ratio diſtincta a ſuperiori: ſed uidetur addere aliam uoluptatis cōmunitatē/ que attenditur reſpectu etatis ac tēporis. quod uero dicit Quapꝑter & cetera aduerſus ſtoicos dicere uidetur qui uoluptatē a ſapiēte reiicere annituntꝛ. ſed quia ſētire ut pauci/ loqui ut plures licitū eſt: prima ſentētia teneri poterit. item quia utrū illo/ aut hoc modo dicať nō multū differt quātum ad propoſitū attinet. ibi. Regimus aūt. ponit tertiā rationem. uľ ſi precedēs nō diſtingať a prima. hec erit ſecunda ratio. dicit ergo/ regimus aūt actus noſtros alii magis/ alii minus per uoluptatē & dolorē. illis itaqꝫ actibus intēdimus in quibus uoluptatē ſentimus/ ab eis aūt fugimus in quibus dolorē percipimus. qđ licet aliquādo deficiat: tamē ut plurimū tenet uerū. ob hoc igitur eſt neceſſe totū negociū ſcilicet ciuilis ac uirtutis uerſari circa illas. ſ. uoluptates/ letari eī aut dolere probe / aut improbe nō parum eſt/ aut dic nō parum differt ad res agendas. qui bene quidē letatur: bene ac bona operatur. qui uero male: mala/ ac male utiqꝫ agit. Inſuper difficilius. ponit q̄rtam rationē/ uel ſi ut dictum eſt ſecunda nō diſtingatur a prima: erit hec tertia ratio: dicit ergo/ ut eraclitus inquit difficilius eſt repugnare uoluptati quā ire. & intellige dictum eracliti uerum tenere quantū ad continuitatem/ nō autē quantū ad impetum. itaqꝫ extenſiue maior eſt uoluptas quam ira. intenſiue autem econtra. uirtus uero ſēper exiſtit circa difficiliora. & etiam ars. in rebus quidē facilibus quilibet poterit bene operari. in difficilibus autem is ſolum qui uirtutē aut artem habet. nam bene ideſt bonum melius eſt ideſt melius efficitur. in hoc ſcilicet in re difficili. itaqꝫ ob id quoqꝫ circa uoluptates & dolores eſt totum negociū uirtutis & ciuilis ſcientie. nam qui bene utitur his ſcilicet uoluptatibus ac doloribus: bonus erit. qui male/ malos. ſed opponitur. quoniā libro ſeptimo dicit eſſe difficilius repugnare ire quā uoluptati. ad hoc dicatur ſicut prius diximus/ ꝙ maior eſt ira quantum ad impetum / duratione uero & continuitate maior eſt uoluptas. uel dic & melius ꝙ ariſtoteles hic nō intendit approbare dictum eracliti/ ſed ex eo dicto ſolum intendit demonſtrare ꝙ repugnare uoluptati ſit difficile. ut inde concludat circa cam eſſe uirtuem. eſt itaqꝫ uirtus circa uoluptatem & etiam iram. cum repugnare tam uoluptati quā ire ſit difficile. Eſſe igitur. epilogat ante dicta. & primo quod ultimo. ſecūdo quod in primo capitulo dixerat. tertio quod in ſecundo. dicit ergo eſſe igitut uirturem circa uoluptates & dolores ſatis dictum eſt/ ideſt ſatis demōſtratum eſt. in hoc ſcilicet capitulo. & etiam ſatis eſt dictū

Cunctis etiā nobis a puericia ſimul educata eſt. Quapꝑter arduū eſt hanc rem inſitam penitus uite noſtre reiicere. Regimus autē actus noſtros alii magis alii minus ꝑ uoluptatem & dolorē. Ob hoc igitur neceſſe ē totum negotiū circa illa uerſari. Non parū eſt enī ad res agendas probe aut improbe letare aut dolere. Inſuper difficilius eſt uoluptati repugnare q̄ ire ut Eraclitus inquit. circa difficiliora uero ſemꝑ ars uirtuſqꝫ exiſtit. nam bene in hoc melius eſt. itaqꝫ ob id quoqꝫ circa uoluptates & dolores totū negociū eſſet uirtutis & ciuilis. nam qui bene his utitur bonus erit qui male malus. Eſſe igitur uirtutē circa uoluptates & dolores & ex quibus fit ab eiſdem augeri. Atqꝫ aliter factis corrumpi & circa illa operari ex quibus fit ſatis dictum eſt.

ex quibus fit: ab eiſdem augeri/ atqꝫ aliter. ſ. contrario modo factis corrumpi. & hoc i capitulo primo: dictum eſt etiam in capitulo ſecundo uirtutem circa illa operari ex quibus fit. hoc eſt talia ac ſimilia facere illis operibus ex quibus fit. occaſione precedentium dubitatur hic: utrum intentio principalis in hoc capitulo fuerit oſtendere quid eſſet uirtutis ſignum/ an potius demonſtrare ꝙ uirtus eſſet circa uoluptates & dolores. ad hoc dicitur ꝙ nemini eſt ſatis notum quid horum duorū ariſtoteles principaliter in hoc capitulo intenderit. nos autem eum introduxeramus: tanq̄ uirtutis ſignū hic intēderet inquirere. & hoc quia uiri quos nō parue credimus auctoritatis ſic primo intellexere. item quia ſecundum uideaur ab ariſtotele inductum in demonſtrationem primi: nihilominus ſatis probabiliter poſſet dici ꝙ principalis intētio fuerit demonſtrare uirtutem uerſari circa uoluptates & dolores tanq̄m circa materiā proximā ac principalem.

Ed quereret fortaſſe quiſpiam. hoc eſt capitulū q̄rtum. ī quo mouetur & ſoluitur queſtio dependens ex predictis & facit quattuor primo poīt dubitationē & dubitandi cauſam. ſecundo ponit queſtionis ſolutionem. ibi Vel nō in artibus. tertio inducit concluſionē principaliter intentam. ibi Bene ergo diciť. quarto redarguit quorūdam errorē. ibi Sed plerique. fuetat quidem dictum in capitulo primo ꝙ iuſta agendo: iuſti efficimur. & modeſta: modeſti. & fortia. fortes. & ſic de ceteris uirtutibus. citca hoc pħus mouet hic queſtionē dicēs. ſed fortaſſe quiſpiam quereret quēadmodum dicimus. i. dicere poſſumus: ꝙ iuſta agendo: iuſtos. & modeſta modeſtos fieri opportet. eodēqꝫ modo de ceteris uirtutibus dubitari poterit. cauſa dubitādi eſt: quia ſi iuſta & modeſta agūt: iam ſunt iuſti. & modeſti. ceu ideſt ſicut ſi grāmatica & muſica. i. grammaticalia & muſicalia agunt: iam ſunt grāmatici. & muſici. uidetur itaqꝫ ex his ꝙ uirtutes & artes nō fiant ex opetibus. Vel nō in artibus. ſoluit prefactam dubitationē. & primo interimendo id quod aſſumebatur de artibus. ſecundo interimendo ſimilitudinē. ibi Preterea nequaq̄. & dicit uel. i. etiam in artibus nō ſe habet ita: ſcilicet ꝙ ille qui agit grāmatica ſit grāmaticus. aut qui agat muſica ſit muſicus. nā fieri poteſt ut quid grāmaticum ideſt grāmaticale agatur fortuitu. poſſibile eſt eīm ꝙ aliquis a cauſu cōgrue ac pure eloquatur. & nō ſolum ſic: ſed eriam poterit quis pure eloqui alio ſuppoſito ideſt per hoc ꝙ ſub aliena perſona ponitur. ſicut patet de hiſtrione qui dum fabulas agit: alienam induit perſonam: multaqꝫ geſtu ac uerbis repreſentans que in eo nō ſūt. tunc igitur erit grāmaticus homo: cum faciet aliquid grāmaticum & grāmatice. hoc eſt ſecundū eam grāmaticam que in ipō eſt. itaqꝫ nō a caſu/ nec alium imitando/ uel repreſentando: ſed per eum habitū grāmatice qni in ipō eſt. Preterea nequaq̄ ſimile. ponit ſecundā ſolutionē interimēdo ſimilitudinē arciū ad uirtutē. & primo facit hoc ſecūdo cōcludit ſolutionē predicte dubitationis. ibi Res eīm tūc iuſta. dicit ergo pre-

Ed quereret fortaſſe quiſpiā quēadmodum dicimus ꝙ iuſta agendo iuſtos & modeſta modeſtos fieri oportet. Nam ſi iuſta & modeſta agūt iam ſunt iuſti & modeſti ceu ſi gramatica & muſica gramatici & muſici. Vel nō in artibus ita ſe habet. Nam fieri poteſt ut gramaticū quid agatur fortuito & alia ſuppoſito. Tunc igitur gtamaticus erit cū gramaticū aliquid & gramatice faciet hoc eſt ſecundū eam gramaticā que in ipō eſt. Preterea nequaq̄ ſimile eſt in artibus & uirtutibꝰ Nam que ab arte procedunt laudem in ſe habent. Quare ſufficit ſic illa exiſtere ita. Sed q̄ a uirtute proficiſcuntur nō ſatis eſt ſi ipā iuſte quodāmodo ſe habent & modeſte agantur. Sed ſi agens ita egerit primo ſi ſciens ſecundo ſi eligens & eligens propter ipā. tertio ſi certo & imobili iudicio agat. Ad ceteras uero artes habendas nihil horū reqriť preterq̄ ſcīa ac in uirtutibꝰ ſcire ipm̄ parū ē aut nihil. uti uero atqꝫ exercere plurimū imo totū ualet: ut pote ex frequēti actiōe iuſtorū modeſtorūqꝫ ꝓueniat

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

terea nequaquã eſt ſimile in artibus & uirtutibus. nam illa que procedũt ab arte laudem habent in ſe ideſt ex ſe & nõ ex alio. uel dic laudem ideſt id bonum unde laudantur habent in ſe. & ſub audi nõ in alio. quare ſufficit illa que ab arte producuntur exiſtere ita ſcilicet in ſe laudem ac bonum habentia. ſed que a uirtute proficiſcuntur: nõ ſatis eſt ſi ipã iuſte quodãmodo ſe habent & modeſte agantur: ſed erit ſufficiens ſi agens egerit ita ſcilicet modo ſequenti: primo ſi ſciens que eĩm per ignorantiam fiunt nec uirtuoſa nec uiciosa ſunt. ſecundo ſi eligens. uirtuoſa quidem ex electiõe nõ ex animi perturbatione aguntur. & eligens propter ipã. finis autem uirtutis eſt eius operatio. ſicut oculi finis eſt uidere. quouſq; igitur homo uirtuoſa propter ſe eligat: uirtuoſus nõ eſt. tertio ſi agat certo & immobili iudicio ideſt propoſito. quod uero

Res eĩm tunc iuſta & modeſta dicitur quãdo talis eſt qualem iuſtus & modeſtus ageret. Iuſtus autem & modeſtus eſt nõ qui hec agit ſed qui ſic agit ut iuſti & modeſti agũt. Bene ergo dicitur ꝙ quis iuſta agendo iuſtus fit & modeſta modeſtus. Non agendo autem nullus ut bonus ſit nec curare quidem uidetur.

dicit certo & immobili dictum eſſe uidetur interpretatiue: uel expoſitiue: ut et coniunctio pro ideſt accipiatur. ad ceteras uero artes habendas: ideſt ad ceteros arcium habitus habẽdos: nihil horum trium requiritur preter quã ſciẽtia. at in uirtutibus ipſum ſcire nihil aut parum eſt. intellige hoc dictum eſſe nõ abſolute ſed per comparationem ad alia duo. uti uero ideſt operari & exercere plurimum imo totum ualet ad uirtutes habendas. & totum dixit iperbolice ut expreſſius ſignificaret ad uirtutes comparandas ſciẽtiam eſſe parum operari uero maximũ. ut pote ideſt tanq̃ uirtuoſa ſint illa que ex frequenti actione iuſtorum modeſtorũq; proueniant. ex actione itaq; rerum iuſtarũ ac modeſtarum & aliarum ſimilium proueniunt uirtutes. ex dictis philoſophi in hac parte tria notantur que mẽti cõmendabis. primo ꝙ operationes exteriores nõ abſolute ſed per cõparationem ad hominem interiorem dicuntur uirtuoſe. at per hoc ſecundũ philoſophũ differũt ab artificialibus que nõ per cõparationẽ ad aliud ſed in ſe laudem habẽt. ſecundo notatur ꝙ uirtuoſa magis in interioribus quam in exterioribus conſiſtant. cum externa non niſi propter interiora dicantur uirtuoſa. propter eĩm unũquodq; tale. & id magis dicitur. tertio notatur ꝙ finis cuiuſq; uirtutis eſt eius operatio. licet eim uirtutis opus ab altiori uirtute nõnunq̃ ad altiorẽ finem ordinetur: nulla tamẽ ſecundũ ꝙ talis ſe extendit ultra propriũ opus. ſicut oculus qui ad intellectũ ordinatur: & tamẽ ipẽ i q̃ntum talis habet uidere pro fine. oĩs itaq; circunſtãtie ad uirtutẽ requiſite determinãtur a prudentia cuius eſt uidere gratia cuius operatio fiat atq; de loco & tẽpore ceteriſq; aliis. talis autẽ operatio ſic a prudentia determinata eſt uirtutis finis: ultra quẽ uirtus in quantũ talis nõ ſe extendit. Res eĩm tunc. concludit ſolutionẽ prefate dubitationis. & dicit res eĩm. i. res quidem aut res itaq; tunc iuſta & modeſta dicitur q̃ndo eſt talis qualẽ iuſtus homo & modeſtus ageret. quaſi dicat res tunc iuſta ac modeſta dicitur: quando eſt ſimilis operibus iuſti ac temperati hominis. que ſimilitudo attẽditur in hoc ꝙ utraq; fit ſecundũ rationẽ. ſ. quando & ubi & gratia cuius opportet ceteriſq; circunſtantiis ſeruatis. iuſtus autẽ & modeſtus eſt: nõ qui agit hec. ſ. talia qualia iuſtus & modeſtus ageret: ſed ille iuſtus & modeſtus eſt qui ſic agit ut iuſti & modeſti agunt. ſ. ſciens eligens & eligens propter hec atq; certo & immobili iudicio. hoc autẽ a nobis tunc cognoſcitur a uirtute fieri quãdo cum uoluptate fit. ſignũ eĩm uirtutis ut ſuperius dicebatur: ex uoluptate aut moleſtia deprehenditur. ſed forte aliquis dubitaret quomodo ſit poſſibile ꝙ homo ſine uirtute operẽ uirtuoſa cũ omĩs operatio preſuponat rem eſſe ĩ actu: ſicut dicitur nono methaphiſice. ad hoc dicimus ꝙ uirtus moralis de qua hic intẽdimus conſiſtit in hoc ꝙ appetitus ſecundũ rationẽ reguletur principia quidẽ rationis tam in praticis quã in ſpeculatiuis ſunt nobis naturaliter indicta. atq; ex eis principiis in ſpeculabilibus peruenimus in concluſiones: in praticis uero in operationes. Bene ergo & cetera. hec eſt tertia pars capituli in qua concludit concluſionẽ principaliter intentã. & dicit bene ergo dicitur ꝙ iuſta agendo quis iuſtus fit. & modeſta modeſtus. nõ agendo aũt nullus bonus fit. nec ideſt nec curare

quidem uidetur ut bonus ſit: itaq; ille qui non operatur uirtuoſa: nec fiet bonus nec curam uidetur habere ut bonus fiat. quod uero philoſophus dicit ꝙ iuſta agendo: qs iuſtus efficitur. & modeſta modeſtus: intelligatur iuſta & modeſta ideſt talia qualia utiq; iuſtus & modeſtus ageret. hoc eſt dicere: ſimilia operibus iuſti atq; modeſti hominis. Sed pleriq; & cetera. hec eſt ultima pars huius capituli in qua redarguit quorumdam errorem. & primo eum recitat. ſecundo ipm reprehendit. ibi Egrotos immitati. dicit primo ſed pleriq; nõ faciunt ita: ſcilicet ꝙ operando uel agendo curent bonos fieri. uerum ad uerba diſputationemq; conuerſi: putant ſe philoſophari ideſt philoſopbiam habere atq; ita ſcilicet philoſophando putant ſe fieri bonos uiros. Egrotos imitati & cetera. teprehendit prefactum errotem. & dicit tales quidem homines

Sed pleriq; non ita faciunt. Verum ad uerba diſputationemq; conuerſi putanr ſe philoſophari atq; ita uiros bonos fieri. Egrotos imitari qui uerba medicorum audiunt quidẽ diligenter faciunt autem nihil ex his que ſibi precepta ſunt. Vt ergo illorum corporibus nõ bene erit qui ita curantut. Sic nec illorum animis qui ita philoſophanrur.

Oſt hec autem quid ſit uirtus conſiderandum eſt. Cum igitur tria ſunt que in animo fiunt: affectus potentia habitus horum certe aliquid uirtus erit. Affectus quidem uoco cupiditatem: iram: metum: audaciam: inuidiam: leticiam: amorem: odium: deſiderium emulationem miſericordiam & uniuerſaliter illa q̃ uoluptas aut moleſtia ſequitĩ.

ſunt imitati ideſt imitãtes egrotos qui uerba medicorum audiunt quidem diligẽter: nihil autem faciunt ex his que precepta ſunt. ut ergo nõ bene erit ideſt non bene ſuccedet corporibus eorum qui ita curantur: ſcilicet audiendo medicorum precepta & nihil faciendo: ſic ideſt ſimili modo nec bene erit animis illorum qui ita philoſophantur: ſcilicet philoſophie precepta audiendo: nihilq; de eius preceptis operando. occaſione iſtius dubitaret aliquis utrum per ſtudiũ ſine operibus poſſit haberi philoſophia. ad hoc dicimus ꝙ ſi p philoſophum intelligas nõ ſolum ſcientem ſed etiam prudentem: cum prudẽtia ex operibus comparetur: non erit poſſibile hominem eſſe philoſophum ſine operibus. de hoc itaq; philoſopho intelligunt ſtoici quando dicunt: dolorem non cadere in ſapientem.

Oſt hoc autem quid ſit uirtus. hic incipit tractatus ſecundus de quidditate ſeu diffinitione uirtutis. atq; eius manifeſtatione in ſingulis uirtutibus: & continebit hic tractatus capitula tria. in primo inquirit genus uirtutis. circa quod tria facit. primo premittit intentum atq; diuiſionem earum rerum que ſunt in animo. ſecundo manifeſtat membra prefacte diuiſionis. ibi Affectus quidem. tertio oſtendit uirtutem nõ eſſe in genere affectus nec potentie: ſed in genere habitus. ibi Affectus ergo non. dicit ergo primo poſt hec autem conſiderãdum eſt quid ſit uirtus. cum igitur tria ſint que in animo fiunt: ſcilicet affectus potẽtia habitus: certe aliquid horum erit uirtus ſequitur per hoc ꝙ uirtus ut patet ex libro primo eſt de numero eorum que ſunt in animo. aduertendum ꝙ prefacta diuiſio nõ comprehẽdit uniuerſa que ſunt in animo: comprehendit tamẽ omnia que ſunt operationũ principia. uirtus quidem ſicut patet ex predictis principium eſt operationis. & ſi aliquis dicat ꝙ ſpecies intellegibilis eſt in animo & eſt principium operationis: & non eſt aliquid illorum trium. ad hoc eſt dicendum ꝙ ſpecies intellegibilis aut eſt idem cum habitu: aut ſub eo ſaltem comprehenditur. Affectus quidem & cetera. manifeſtat membra prefacte diuiſionis. & primo qui ſint affectus. ſecundo que dicantur potentie. ibi Potentias autem. tertio q ſint habitus. ibi Habitus autem. dicit primo affectus quidem uoco: cupiditatem iram metum audatiam inuidiam leticiam amorem odium deſiderium emulationem miſericordiam & uniuerſaliter illa que uoluptas aut moleſtia ſequitur. ſicut enim patet ex dictis in precedentibus oẽm actum oẽmq; affectum concomitatur uoluptas aut dolor. omnis etiam ut diximus animi affectus ad uoluptatem aut moleſtiam terminatur. quid

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

autem aristoteles intelligat per cupiditatem iram & huiuſmodi. patet ex eorum diffi
nitionibus inferius traditis: ubi ſtoicorum opinionem pertractabimus. illa quidem
nomina quibus pro rebus improbis utuntur ſtoici aretinus interpretatus eſt pro eiſ-
dem rebus quas ariſtoteles non ut ſtoici improbas: ſed ad bonum & malum indifferē
tes eſſe dicit: itaq; apud ſtoicos & peripateticos res ſignificate eedem ſunt. de eiſdem
tamen rebus eorum ſententie longe ſunt diuerſe. Potentías autem & cetera. ī qua
oſtendit que ſint potentie. & dicit potentias autem uoco ſecundum quas apti ſumus
ſuſcipere illos ſcilicet animi affectus. ueluti ſecundum quas poſſumus iraſci aut dole
re aut miſereri. eodemq; modo ille per quas poſſumus uidere audire intelligere & hu
iuſmodi. Habitus autem. oſtendit quid per habitum intelligat. & dicit habitus au
tem uoco per quos bene uel ma
le ad affectus nos habemus. ue-
luti ad iraſcendum ſi uehemen
ter aut remiſſe iraſcimur: male
nos habemus. ſi mediocriter ira
ſcimur: bene nos habemus. eo-
dem modo dicendum eſt circa a
lia: hoc eſt circa alios animi affe
ctus. in affectibus quidem ſicut
in ceteris media fiunt ſecundū
habitum uirtutis extrema uero
uiciorum ſunt errata. Affec-
tus ergo non ſunt. hec eſt ter-
tia pars huius capituli princi-
palis. in qua premiſſa diuiſione
earum rerum que ſunt in ani-
mo: oſtendit ſub qua predictarū
uirtus contineatur. & primo oſ
tendit ꝙ uirtutes non ſint affec
tus. ſecundo ꝙ non ſint poten-
tie. ibi Propter hec. tertio oſten
dit ꝙ ſint habitus. ibi Si ergo
nec affectus. circa primum po-
nit quattuor rationes. quarum
prima talis eſt affectus ergo nō
ſunt nec uirtutes nec uicia. hec
eſt concluſio quam ſic probat:
quia ſecundum affectus non di
cimur boni uel mali. ſecundum
uirtutes autem & uicia dici-
mur. itaq; ſecundum uiriutes boni ſecundum uicia uero mali dicimur. Et quia ſe-
cundum. ponit ſecundam rationem que ſumitur ex laude & uituperio que ſunt que-
dam teſtimonia uirtutis aut uicii. dicit ergo. & eſt etiam alia ratio propter quam affe
ctus non ſunt uirtutes nec uicia. quia ſecundum affectus non laudamur nec uitupe-
ramur. non enim laudatur qui timet nec qui iraſcitur nec uituperatur qui ſimplici-
ter iraſcitur: ſed ille ſolum uituperatur qui iraſcitur certo modo: ſcilicet preter ratio
nem. at ſecundum uirtutes laudamur & uituperamur itaq; laudamur ſecundum uir-
tutes: ſecundum uicia quidem uituperamur. patet igitur ex his in quo potiſſimum a-
riſtoteles differat ab ſtoicis. cum ipē animi affectus nec bonos nec malos nec laudabi-
les nec uituperabiles eſſe dicat: ſed ad utrumq; indifferentes. ſtoici uero dicunt om-
nes huiuſmodi affectus ſimpliciter eſſe malos uicioſos ac uituperahiles. Preterea
iraſcimur. ponit tertiam rationem que ſumitur ex modo agendi. & dicit preterea iraſ
cimur & timemus ſine electione. uirtutes autem ideſt uirtuoſe operationes aut ſunt
electiones quedam aut non ſine electione. ſi enim uirtus ſumatur pro actu uirtutis
quantum ad actum interiorem eſt electio: quantum uero ad exteriorem: non eſt ſine

Potentías autem uoco ſecūdum quas illas
ſuſcipere apti ſumus ueluti ſecundum quas
poſſumꝰ iraſci: aut dolere: aut miſereri. Ha
bitus autem per quos bene uel male ad affec-
tus nos habemus ueluti ad iraſcendum ſi ue-
hementer aut remiſſe male ſi mediocriter be-
ne eodem modo: & circa alía. Affectus er-
go non ſunt neq; uirtutes neq; uicia: quia ſe-
cundum affectus non dicimur boni uel mali.
Secundum uirtutes autem: & uicia dícimur.
Et quia ſecundum affectus non laudamur:
neq; uituperamur. Non enim laudatur qui ti
met: nec qui iraſcitur. Neq; uituperatur qui
ſimplíciter iraſcitur: ſed quí certo modo. At
ſecundum uirtutes: & uicía laudamur & uitu
peramur. Preterea iraſcimur & timemus
ſine electione. Virtutes autem electiones que
dam ſunt uel non ſine electione. Inſuper ſe
cundum affectus moueri dicimur ſecundum
uirtutes: & uicia non moueri ſed certo modo

electione. ſumitur itaq; uirtus hic a philoſopho pro uirtutis operatione. uel dic ꝙ di-
iunctiue loquitur. & ſecunda pars uera eſt. & ſic intelligendo: non opportet exponere
uirtutes ideſt uirtuoſe operationes. Inſuper ſecundum affectus. ponit quartam ra-
tionem que ſumitur ex eſſentia affectus. & dicit inſuper ideſt item ſecūdum affectus
moueri dicimur. hoc autem ideo eſt quia affectus ſunt motus quidam. ſed ſecundum
uirtutes & uicia non moueri ſed certo modo diſpoſitos eſſe. eoq; uirtutes non motus
ſed qualitates eſſe dicuntur. Propter hec etiam. oſtendit ꝙ uirtutes non ſint poten
tie duabus rationibus quarum prima ſumitur ex predictis. & dicit propter hec etiam
ſcilicet quia ſecundum uirtutes & uicia boni uel mali dicimur: atq; laudamur & ui-
tuperamur quia inquam ita eſt ſicut uirtutes & uicia non ſunt affectus: ſic etiam nec
potentie. nam nec boni nec ma
li dicimur ex eo quia poſſumus
ideſt potentes ſumus ſimplici-
ter facere. nec etiam ex eo ꝙ ſu
mus potentes facere laudamur
nec uituperamur. igitur uirtu-
tes & uicia non erunt potentie.
Et preterea. ponit ſecundam
ratōnem. & dicit & preterea po
tentes ſumus natura. hoc ē per
naturam uel a natura. at boni
uel mali natura non ſumus. di-
ximus autem de hoc prius: ſci-
licet in principio huius ſecun-
di libri: ubi oſtenſum eſt uirtu-
tes non ineſſe nobis a natura: ſed uoluntarie ac operum conſuetudine. & ex his pa-
tet ꝙ philoſophus tam in prima quam in ſecunda ratione intelligat de potentiis que
nobis inſunt natura. Si ergo nec affectus. ex prefactis oſtendit uirtutes eſſe habi-
tus. concludit etiam principale propoſitum. ibi Quid igitur. dicit primo ſi ergo uir-
tutes nec ſunt affectus nec potentie: reſtat ſecundum diuiſionem premiſſam ut ſint
habitus. ibi Quid igitur concludit principale intentum dicens quid igitur ſit uirtus
generaliter ideſt ſecundum genus: dictum eſt. ſicut eīm patet ex premiſſis uirtus non
eſt in genere affectus nec potentie ſed habitus. itaq; genus uirtutis eſt habitus. quod
in hoc capitnlo philoſophus concludere intendebat. pro maiori euidentia dictorum
& etiam dicendorum circa animi affectus quattuor occurrunt conſideranda. primo
quid ſit animi affectus. ſecundo quot & qui ſint huiuſmodi affectus. tertio quo modo
inter ſe differant. quarto qui ſint principales. & primo uideamus quid ariſtotelis ex-
poſitores circa hec & eorum nomina ſentiant. deinde ad ſtoicos ueniemus. ariſtotelis
quidem expoſitores qui iuxta traductionem antiquam huiuſmodi animi affectus paſ-
ſiones appellant: ad primum illorum quattuor dicunt ꝙ paſſio ut eorum uerbis uta-
mur eſt motus appetitus ſenſitiui cum quadam tranſmutatione cordis. dicunt eīm ꝙ
in delectatione & his paſſionibns que ad delectationem terminantur cor dilactatur.
conſtringitur uero in triſticia & eis paſſionibus que ad triſticiam terminantur. & po
nitur in hac diffinitione appetitus ſenſitiui ut a uoluntate caueatur. in qua ut dicūt
non niſi equiuoce paſſio reperitur. ad ſecundum dicunt ꝙ animi paſſiones ſunt unde
cim aut duodecim. & ſub his ceteras comprehendunt. ſunt autem hec amor deſideri-
um delectio. odium abominatio triſticia. ſpes deſperatio. audatia timor. ira manſuetu
do. atq; ſub his alie quedam continentur. ut gratia miſericordia uerecūdia nemeſſis
innidia zelus. ad tertium dicunt ꝙ prime ſex paſſiones differunt ab aliis ſex ratione
ſubiecti & obiecti. ſunt eīm prime ſex in appetitu concupiſcibili alie uero ſex in ap-
petitu iraſcibili. differūt etiam ratione obiecti. quoniam prime ſex ſunt reſpectu bo-
ni uel mali abſolute: alie uero ſex dicuntur reſpectu boni uel mali ardui. que autem
ſunt in appetitu concupiſcibili: prime tres differunt ab aliis per hoc ꝙ ille ſunt reſ-
pectu boni alie uero reſpectu mali. reſpectu quidem boni appetitus ſe habet trifari-
am. primo inclinatur in bonum. & talis inclinatio amor dicitur. ſecūdo tendit in bo-

diſpoſitos eſſe. Propter hoc etiam neq; po-
tentie ſunt. Nam neq; boni neq; mali ex eo di-
cimur quia facere poſſumus ſimpliciter neq;
laudamur neq; uituperamur. Et preterea
potentes ſumus natura at boni uel mali natu-
ra non ſumus. Díximus autem de hoc prius.
Si ergo neq; affectus ſunt neq; potantie reſ
tat ut habitus uirtutes ſint. quid igitur uir-
tus ſit generaliter dictum eſt.

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

num amatum.& talis tendentia deſiderium appellatur.tertio quieſcit in bono adep-
to.& talis quietudo dilectionem nuncupant.reſpectu etiam mali trifariam ſe habet.
primo qnidem inclinatur in fugam.& hec eſt odium amori oppoſitum. ſecundo ten-
dit in fugã mali.& illa eſt abominatio deſiderio oppoſita.tertio ſi id malũ fugere non
poſſit:dolet.& ille dolor triſtitia dicitur.que delectationi contrariatur.paſſiones ue-
ro iraſcibilis ſic differunt:reſpectu boni futuri quod intendit habere ſpes dicitur. ſi
uero id adipiſci opinatur ſibi nõ eſſe poſſibile:erit deſperatio.reſpectu uero mali fu-
turi:ſi intendit reſiſtere ac ſuperare:eſt audatia.ſi uero credat ſe ſuperari ac uinci: eſt
timor.reſpectu uero mali preſentis ſi in uinditam inſurgat:ira nominatur. ſi autem
ſuccumbat nec de uindita curet:erit manſuetudo.itaq; manſuetudo nõ paſſio: ſed po
tius paſſionis priuatio dicitur.& hac de cauſa diiunctiue dictum eſt ꝙ paſſiones ſunt
undecim aut duodecim.ſi quidem manſuetudo paſſio dicatur:erunt duodecim.ſi ue-
ro nõ dicatur paſſio:erunt paſſiones undecim.reſpectu quidem boni preſentis nõ eſt
in iraſcibili aliqua paſſio.eo ꝙ nullum preſens bonum habet ratioẽ ardui. & ex his
ſatis patet que ſit diffinitio uniuſcuiuſq; predictarum paſſionum.ſunt autem alie q̃-
dam que ſub his continentur.ſicut gratia ſub amore.eſt eĩm gratia cum aliquis ex a-
more beneficium exibet alteri.miſericordia uero zelus nemeſſis & inuidia ſub triſti
tia continentur.eſt eĩm miſericordia cum homo miſeretur alicui iniuria patienti.ze
lus autem eſt cum dolet ſe carere bono aliquo quod alius habet. nõ quidem ꝙ doleat
alium habere:ſed quia ipſemet nõ habeat quod habere potuit.ne meſſis ẽ dolor ac triſ
ticia de malorum proſperitate.inuidia eſt triſticia propter bona alterius que nihil no
ceant inuidenti.uerecundia uero ſub timore ponitur:eſt eĩm uerecundia cum homo
aliquam timet pati dehonorationem. ad quartum dicunt ꝙ animi principales paſſio
nes ſunt delectatio & triſtitia:eo ꝙ cetere ad has terminentur.quod patet inductiue.
ſi eĩm homo conſequatur rem amatam ac deſideratam:delectatur. ſi uero nõ cõſequa
tur:triſtatur.item ſi rem quam ſperat adipiſcatur:gaudet.ſin autem nõ:triſtis efficit̃.
preterea qui odit & abhominatur:ſi malum quod odit & abhominatur poteſt euitare
gaudet.& ſi id nõ poteſt ſubterfugere:triſtatur ac dolet.etiam audens ſi uincat:delec
tatur.ſi autem uincatur:moleſtus efficitur.iratus quoq; uindictam ſumens:delectat̃.
cum uero uindicari nõ poteſt:triſtatur.eodẽq; modo timidus ſi fugiat malum quod ti
mebat.gaudet.ſi autem id ſubterfugere nõ poſſit:triſtatur ac doler. patet itaq; ex his
ꝙ paſſiones iraſcibilis appetitus terminentur in concupiſcibilem. patet etiam ꝙ uir-
tutes eſſe circa delectationes & triſticias per inde eſt:ac ſi dicamus eſſe circa animi paſ
ſiones.ſicut eĩm ex dictis patet cuncte alie in delectatione & triſtitia terminũ habent
hec igitur ſunt que ariſtotelis expoſitores circa animi paſſiones cõmuniter tradunt.
ſtoici uero ab his nõ parunt differentes:longe aliter re ac nomine ſentiunt.diſtingũt
autem ſtoici duas animi partes : ſcilicet rationis participem & rationis in cxpertem.
hoc eſt rationem & appetitum.in ratione quidem dicunt eſſe conſtantiam tranquilli
tatem ac placidam quietem.in appetitu uero dicunt eſſe motus turbidos ac inimicos
rationi.hos itaq; motus appellant animi perturbationes.zeno quidem ſtoicorũ prin-
ceps animi perturbationem ſic diffinit.perturbatio eſt animi cõmotio contra naturã
auerſa a ratione recta.quidam autem eorum ſic diffiniunt:perturbatio animi eſt ap-
petitus uehementior cum longius a nature conſtantia diſceſſeris. patet igitur ex his
ꝙ ſecundnm ſtoicos omnis animi perturbatio eſt ſecundum ſe inordinata ac uicioſa.
& hoc eſt potiſſimum in quo ab ariſtotele differunt:qui animi perturbationes eſſe pu
tat indifferentes.itaq; ſi ſecundum rationem regulentur : erunt bona ac uirtuoſa. ſi
uero preter rationem fiant:uicioſa dicuntur.partes uero perturbationum ſtoici uo-
lunt ex duobus naſci opinatis bonis & ex duobus opinatis malis. & ita quattuor eſſe
dicunt.ex bonis quidem libidinem ac leticiam.ut ſit leticia preſentium bonorum li-
bido futurorum.ex malis ueto metum & egritudinem naſci cenſent.metum ex futu-
ris egritudinem ex preſentibus.in ratione quidem tres dicunt eſſe conſtantias:ſcili-
cet uoluntatem gaudium & cautionem. uoluntas quidem eſt futurorum bonorum.
gaudium uero preſentium.cautio uero eſt reſpectu malorum futurorum. preſẽtis au
tem mali non eſt aliqua conſtantia.quia ut dicunt in ſapientem nihil tale poteſt cade
re de quo doleat.tres itaq; eſſe dicunt conſtantias & quattuor animi perturbariones.
& ſub his quattuor cunctas animi perturbationes comprehendi uolunt. egritudini

quidem ſubiiciuntur inuidentia emulatio obtrectatio miſericordia angor luctus me
ror eruna dolor lamentatio ſolicitudo moleſtia afflictatio deſperatio : & ſiqua ſint a-
lia de eodem genere.hec autem hoc modo diffiniunt:inuidentia eſt egritudo ſuccep-
ta propter res alterius ſecundas que nihil noceant inuidenti. nam ſiquis doleat eius
rebus ſecundis a quo ipſe ledatur:non recte dicitur inuidere. emulatio aut dupplici-
ter quidem & illa dicitur:ut & in laude & in uicio hoc nomẽ ſit.nam & imitatio uir-
tutis emulatio dicitur. ſed ea hoc loco non utimur. eſt eĩm laudis. ut quidem de ea
hic loquimur:emulatio eſt egritudo ſi eo quod quis concupierit alius potiatur : ipſe
careat.obtrectatio autem quam & zelotipiam uocant eſt egtitudo eo ꝙ alter quoq; po
tiatur eo quod ipſe concupierit.miſericordia eſt egritudo ex miſeria alterius iniuria
laborantis.nemo eĩm parricide aut proditoris ſupplicio miſericordia cõmouetur. an
gor eſt egritudo premens.luctus eſt egritudo cx eius qui carus fuerat interitu acerbo
memor eſt egritudo flebilis.erũna eſt egritudo laborioſa.dolor uero eſt egritudo cru
cians.lamentatio eſt egritudo cum ululatu.ſollicitudo eſt egritudo cum cogitatione.
moleſtia eſt egritudo permanens.afflictatio eſt egritudo cum uexatione corporis.deſ
peratio eſt egritudo ſine ulla rerum expectatione meliorum. ſub metu autem ſubiec
ta ſunt hec:pigricia pudor terror timor pauor exanimatio conturbatio formido. &
ea ſic diffiniunt.pigricia eſt metus conſequentis laboris.pudor eſt metus inhonora-
tionis.terror eſt metus concutiens.ex quo fit ut pudorem rubor terrorẽ palor & tre-
mor ac dentium crepitus conſequantur.timor eſt metus mali appropiuquãtis. pauor
eſt metus mentem de loco ſuo mouens.exanimatio eſt metus conſequens & comes pa
uoris.conturbatio eſt metus excutiens cogitata.formido eſt metus permanẽs. uolup-
tati quidem ſubiecta ſunt:maliuolentia lectans malo alieno delectatio iactatio & ſi-
milia.& hec ſic deſcribunt.maliuolentia eſt uoluptas ex malo alterius ſine emolumẽ
to ſuo.delectatio eſt uoluptas ſuauitate auditus animum deliniens. & qualis eſt hec
aurium:tales ſunt oculorum & tactionum & odorationum & ſaporum.que ſunt om-
nes unius generis ad perfundendum animũ tanquã iliquefacte uoluptates. iactio eſt
uoluptas geſtiens & ſe efferens inſolentius.libidini ſubiecta ſunt hec:ira excandecẽ-
tia odium inimicicia diſcordia indigẽtia deſiderium & cetera huiuſmodi.hec aũt ſic
diffiniunt.ira eſt libido pugniendi eum qui uidetur leſiſſe iniuria.excandecentia eſt
ira modo naſcens & modo deſiſtens.odium eſt ira inueterata. inimicicia eſt ira ulciſ-
cendi tempus obſeruans.diſcordia eſt ira acerbior intimo odio & corde concepta.in-
digentia eſt libido inexplebilis.deſiderium eſt libido eius quod nondum aſſit inueni
endi.hec igitur ſunt que de animi perturbatioibus ſtoici ſentiunt. ſed dubitaret hic
aliquis quis iſtorum modorum ariſtoteli magis conueniat.ad hoc dicẽdum ꝙ primus
modus non ſatis conuenit ariſtoteli.preterea eĩm ꝙ illa diſtinctio paſſionum & diſtin
tione appetituũ concupiſcibilis & iraſcibilis nec ratione nec auctoritate ſatis demõſ
tratur.ommitamus etiam ꝙ paſſio delectatio & triſtitia non ſũt nomina uſitata apud
pitiores latinos:& uideamus ſi amor & odiũ apud ariſtotelem in ea inueniantur ſig-
nificatione.in ſecundo quidem rhetoricorum & octauo ethicorum ſic diffiniuntur:
amor eſt bene uele alteri gratia amati.& cum odium amori opponatur:erit odium al
terins maliuolentia.modo planum eſt ꝙ dicere amorem primam appetitus inclinatio
nem in bonum non concordat cum hac de amore ariſtotelica ſententia.ſtoici uero ut
mihi quidem uidetur conueniunt cum ariſtotele ac ab eo differunt. conueniunt eĩm
in nominibus eorumq; ſignificatis.itaq; ariſtoteles actus ſiue motus appetitus nomi
nat eiſdem nominibus cum ſtoicis.differt tamẽ ab eis in hoc:ꝙ ipſe putat huiuſmodi
actus appetitus eſſe nec bonos nec malos:ſed ad utrũq; indifferentes.ſi quidẽ ſecũdũ
rationem regulentur:uirtuoſi dicuntur.ſi uero preter rationem fiant:uicioſi ac ma
li uidentur.ſtoici uero huiuſmodi motus appetitus quos ariſtoteles dicit ad bonũ uel
malũ indifferẽtes:ipſi dicũt eẽ malos ac uicioſos.itaq; de eiſdem rebus aliter ſentit a-
riſtoteles aliterq; ſtoici.nec igitur ſtoicorũ nec etiã ſuorũ comẽtatorum dicta ariſtote
li ie toto ſatis cõuenire queunt.& eſt hic cũ diligẽtia notãdũ:ꝙ ab eis noĩbus quibus
utũtur ſtoici alia latini nõ hñt per q̃ motus appetitus ſignificẽt.cauſa aũt ẽ q̃a latini
hoĩes a quibus probata uocabula auctoritatẽ & originẽ habuere: oĩs fere ſtoicorum
ſecte adherent .hac igitur de cauſa aretinus uniuerſos actus appetitus interpretatus
eſt per ea nomina quibus utuntur ſtoici. & cõmenda hoc menti.plures eĩm uidi qui-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

bus huius rei ignorantia maximo fuerat impedimento ne ariſtotelis dicta recte ſentirent. item notandum ꝙ huiuſmodi actus appetitus greci morbos appellant. cicero uero greca meliora faciens: dicit eos animi perturbationes. aretinus quidem parumper ab his declinans: motus appetitus interpretatus eſt animi affectus. enimuero affectus idem fere eſt quod tortura uel afflictio uel animi infirmitas. ea uero q̃ ſub affectu continentur leonardus nominauit eiſdem nominibus quibus & ip̃e cicero nominauerat. traductio uero antiqua pro morbo paſſionem poſuit. & improprie quidem. quia paſſio non morbum: ſed motum actioni oppoſitum latine ſignificat. male igitur illius tradutionis actor interp̃tatus eſt: deterius tamen ip̃ius expoſitores id intelligunt. quoniam ille pro morbo illipro motu paſſionem accipiũt. unde fit ut re ac nomine non modicum aberrent. notãdum eſt quoq; diligenter ꝙ actus ſiue motus appetitus iuxta ariſtotelem dicti ſunt morbi animi perturbationes uel affectus nõ quidem formaliter ſed effectiue. itaq; non quia talia ſint: ſed quia talia efficere poſſunt. hi eĩm animũ nõnunq̃ egrotum reddunt perturbant atq; efficiunt. hac igiẽ de cauſa talia apud ariſtotelem ſortiuntur ;nomina. unde patet ꝙ horũ nominũ origo alia apud ſtoicos alia ſit apud ariſtotelem illi ei ſic noĩant qa talia eſſe credũt ariſtoteles uero nõ qa talia ſed quia talium eſſẽt cauſa.

Ed opportet nõ ſolum iſto modo ꝙ habitus eſt ſed qualis habitus ſit dicere. Eſt ergo dicendum ꝙ omĩs uirtus & illud ip̃m cuius uirtus eſt bene ſe habensperficit & opus eius bene reddit. ut ecce uirtus oculi etiam oculum ſtudioſum facit & opus eius. Virtute eĩm oculi bene uidemus eodemq; modo uirtus equi equum ip̃m ſtudioſum facit & bonum ad currendum portandumq; equitem & expectandum hoſtes. Si ergo hoc eodem modo in omnibus ſe habet & uirtus certe hominis habitus erit ex quo bonus uir fit & ex quo ſuum opus bene reddit. Quomodo autem id erit iam dictum eſt. Pretetea & hoc modo patebit ſi inſpiciamus qualis ſit eius

Ed opportet nõ ſolum & cetera. iſtud eſt ſecundum capitum in quo inquirit q̃ ſit differentia uirtutis. & facit quattuor. primo intentum premittit. ſecũdo manifeſtat quãdam uirtutis proprietatem. ibi Eſt ergo dicendum. tertio oſtendit que ſit propria differentia uirtutis. ibi Quomodo autem. quarto oſtendit ꝙ nõ in omni actu & affectu ſit medietas illa que eſt uirtus. ibi Non tamẽ omnis actus. dicit ergo primo ſed opportet dicere hoc eſt oſtendere nõ ſolum hoc modo: ſcilicet ꝙ uirtus eſt habitus: ſed etiam qualis habitus ſit. ſcilicet utrum medius an extremus dicatur habitus.

Eſt ergo dicendum. manifeſtat quãdam cõmunem uirtutis conditionẽ ſiue proprietatem: & dicit: eſt ergo dicendum ꝙ omnis uirtus bene ſe habẽs perficit illud ipſum cuius eſt uirtus ſcilicet ſubiectum in quo exiſtit. & opus eius ſcilicet ſubiecti cuius ẽ uirtus reddit bene ideſt bonum. uel dic bene ideſt opportune uel prout opportet hoc eſt rationis inſtitutum quod inductiue ſic probat: ut ecce uirtus oculi & oculum & etiam eius opus quod eſt uidere facit ſtudioſum ideſt bonum. eodemq; modo uirtus equi equum ip̃m facit ſtudioſum & bonum ideſt aptum ad currẽdum portandũq; equitem & expectandum hoſtem. eodemq; modo in cunctis aliis ſe uidetur habere. & ex hac uniuerſali concluſione philoſophus arguit ad propoſitum dicens: ſi ergo hoc eodem modo in omnibus ſe habet: & certe uirtus hominis erit habitus ex quo habitu fit bonus uir & ex quo etiam uirtutis habitu ſuum opus reddit bene ſcilicet opportune ac ſecundum rationem. intelligendum eſt hic ꝙ uirtus ſecundum rationem qualitatis habet ꝙ ſubiectum perficiat. ſecundum uero propriam uirtutis rationem eius opus reddit bonum. uel dic ꝙ utrũq; ei cõuenit ſecundũ rationẽ uirtutis: magis tamen ſecundum quod eſt ut opus bonum reddat. Quomodo autem. inquirit que ſit propria differẽtia uirtutis. & hoc tripliciter. prĩo quidẽ ex opationũ ꝓprietate. ſecũdo ex naẽa uirtutis. ibi preterea & hoc modo. iii. ex rõne boni & mali. ibi Adhuc delinq̃re

dicit ergo primo. quomodo autem id erit. ſcilicet ꝙ uirtus reddat bonum hominis opus dictum eſt iam. eſt eĩm ſupra oſtenſum ꝙ uirtus ex mediis operibus fiat: ex extremis uero corrumpatur. & talium operationum ſit effectiua: quales ſunt ille ex quibus generatur. unde patet ꝙ uittus ſit habitus in medietate conſiſtens. at per hoc reddit opus bonum ꝙ medietatis eſt operatiuus. Preterea & hoc modo. probat idem ex natura uirtutis. circa quod quattuor facit. primo proponit quedam neceſſaria. ſecundo manifeſtat quod dixerat. ibi Dico autem. tertio ex premiſſis probat intentum. ibi Si utiq; omnis ſcientia. quarto exponit concluſionem inductam. ibi Loquor autem. dicit ergo primo preterea quomodo uirtus hominem faciat ſtudioſum atq; eius opus bonum reddat: patebit hoc modo ſcilicet ſi inſpiciamus qualis ſit natura eius ſcilicet uirtutis. & nempe pro huius euidentia opportet primo ſupponere ꝙ in omni continuo ac uniuerſaliter in omni diuiſibili ſiue ſit continuum ſiue diſcretum ſiue per ſe ſiue per accidẽs diuidatur: in omni inquam tali poteſt capi plus & minus & eq̃le. & hoc duppliciter contingit fieri. ſ. aut reſpectu rei hoc eſt quantitare rei abſolute conſiderata aut reſpectu noſtri hoc eſt per comparationẽ ad nos. quid autem intelligat per equale exponit dicẽs. equale uero ẽ quid medium inter deffectum & exceſſum. tria itaq; ſunt hec q̃ hic premittit philoſophus. primo ꝙ in omni diuiſibili poſſit capi plus minus & equale. ſecũdo ꝙ bifariã hoc fieri contingat. tertio quid ſit equale. Dico aũt. manifeſtat quod dixerat. primo per rationẽ. uel dic & melius. primo per diffinitionẽ ſecundo per exẽplnm. ibi Veluti ſi decem. dicit primo dico autem medium rei quod equaliter diſtat ab utroq; extremo. ſ. ab exceſſu & deffectu. quod eſt unum & idem ĩ omnibus. ſ. rebus. ſicut eĩm iam patebit: ſex media ſunt inter duo & decem. itaq; in quibuſcunq; rebus hi numeri ſumantur: ſex media dicuntur duorum & decem. reſpectu autem noſtri dico medium quod nec excedit nec deficit: ſcilicet menſuram. ut in calceo id eſt medium quod nec pedem excedit nec ab eo deficit. hoc autem mediũ quod eſt reſpectu noſtri ac rerum noſtrarũ nec unum nec idem eſt in omnibus ſicut enim quantitas pedis uariatur: ſic etiam medium in calceo. eodemq; modo ſe habet in ceteris rebus ad nos pertinentibus. Veluti ſi decem. manifeſtat idem per exemplum. & primo de medio rei quod equaliter diſtat ab extremis. ueluti ſi in re decem multa duo pauca ſex media capiantur ideſt dicantur. uel dic ueluti ſi in re decem ſint multa duo pauca: in hoc caſu ſex capiantur ideſt capiuntur media. quod patet: equaliter eĩm ſex excedunt duo & exceduntur a decem. & hoc medium eſt ſecundum numeri proportionem que proportio attenditur ſecũdum numeri equalitatem. ſicut hic. quia ſex per numerum quaternarium excedunt duo & per eumdem a decem exceduntur. Sed quantum ad nos. exemplificat de medio quantum ad nos. & dicit: ſed medium quantnm ad nos hoc eſt per comparationem ad nos & ad res noſtras nõ eſt capiendum ita: ſcilicet per eque diſtantiam ab extremis. non eĩm ſi cui ideſt alicui comedere decem minas eſt multum duas autem parum. propter hoc magiſter ludi qni de cibo ac ceteris ad ludum pertinentibus debet ordinare: ſex minas eidem tradet. eſt enim ideſt eẽ poteſt & hoc. ſ. ſex mine nimiũ aut parum illi qui accepturus ẽ. ſ. cibum. nam parum eſſet miloni de quo dicunt ꝙ in die bouem comederet. uel dic ꝙ per milonem intelli

natura Nempe in omni continuo ac diuiſibili & plus & miuꝰ & equale capi poteſt. Et hoc aut reſpectu rei aut noſtri. Equale uero medium quid eſt inter deffectũ & exceſſum. Dico autem medium rei quod equaliter diſtat ab utroq; extremo quod eſt unum & idem in omnibus. Reſpectu autem noſtri: quod neq; excedit neq; deficit. Hoc autem neq; unum neq; idem omnibus eſt. Veluti ſi decem multa duo Pauca ſex media capiantur in re equaliter enim excedunt & exceduntur. Hoc medium eſt ſecundum proportionem numeri. Sed quantum ad nos non ita capiendum: non enim ſi cui decem minas

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

git hominem qui iam exercitatus erat in ludo curſus ac paleſtre. tale quidem homi-
ni forte eſſet parum comedere ſex minas : eſſet uero nimium homini incipienti ſe in
ludo exercere. ſimile eſt in curſu & in paleſtra. itaq; ſicut in cibo: ſic etiam in curſu &
paleſtra medium non accipitur per eque diſtantiam ab extremis. non enim ſi currere
decem ſtadia ſit nimiũ & currere duo ſit parum. propter hoc magiſter ludi precipiet
currere ſex ſtadia. nam & hoc eſſe poterit multum & parum. eodem modo eſt dicendũ
de paleſtra ideſt luta ac ceteris ſimili bus. itaq; omnis ſciens uitat exceſſum atq; deffec
tum hoc modo ſcilicet quantum ad nos. querit autem medium & eligit. medium ue-
ro non rei ſed reſpectu noſtri. hoc quidem medium quod eſt reſpectu noſtri raro uel
nunq̃ ab extremis diſtat equaliter. ſicut eim infra demonſtrabitur: fere ſemp uni ex-
tremorum eſt propinquius. no-
ta ꝙ philoſophus per magiſtrũ
ludi intelligit pedotriuem qui
cõmunem habet curam pueros
exercitandi in ludis liberis. &
hoc exemplum nõ facile capiũt
noſtri auditores. eo ꝙ in noſtris
ciuitatibus de hoc fere nulla ẽ
cura. *Si utiq; omnis ſcientia.*
ex premiſſis probat intentum:
ſcilicet ꝙ uirtus ſit opatrix me-
dij. & ait quia utiq; omuis ſcien
tia bene perfecit ideſt perfecte
agit opus ſic: ſcilicet proſpiciẽs
ad medium & hoc quantum ad
actum interiorem & ad hoc: ſci
licet medium opera ipa dedu-
cens & hoc quantum ad exterio
rem executionem: unde dici cõ
ſucuit ꝙ in recte factis nec addi
nec demi quicq̃ poteſt : ut pote
ideſt tanquam exceſſu atq; deffe
ctu corrumpentibus ſcilicet o-
pus: medio autem ſeruante: bo-
ni autem ideſt boni quidem aut
boni itaq; artifices ut diximus
faciunt ideſt operantur reſpici-
entes ideſt reſpiciendo ad hoc
ſcilicet medium. uirtus autem
omni arte certior ac melior eſt:
quemadmodum & natura. uir-
tus eim ſicut & natura ſolum i-
clinat ad unum : ſcilicet ad bo-
num: ars uero ualet ad oppoſita
itaq; habens artem & bonum &
malum opus poterit facere. ſi-
cut grãmaticus congrue atq; in
congrue loqui. uirtuoſus autẽ
per uirtutem malum facere ne
quit. erit igitur uirtus certior
at per hoc melior omni arte. qa
inquam ita eſt. ſequitur a minori ꝙ uirtus quoq; ſit medii coniectatrix. ideſt medii cõ
ſideratrix atq; operatrix. in opere quidem uirtuoſo concurrit prudentia cum morali
uirtute. & ut mihi uidetur ariſtoteles hic per uirtutem intelligit facultatem ex pru-
dẽtia ac morali uirtute cõſtitutã. *Loquor aũt.* expoit cõcluſionẽ iductã dicẽs loquor
ãt nõ de uirtute ſpecl'atia i q̃ nec mediũ nec extrema repiũt ſed de morali. l'. dic ꝙ etiã

comedere multũ eſt : duas autẽ parũ magiſter
ludi. Sex eidem tradet. Eſt eim fortaſſe hoc ni
mium: aut parum illi qui accepturus eſt. Nã
miloni parum incipienti uero ſe exercere ni-
mium. Simile eſt in curſu & paleſtra. Hoc ita
q; modo omnis ſciens exceſſum uitat atq; defe
ctum mediũ autẽ querit & eligit mediũ uero
nõ rei ſed reſpectu noſtri. Si utiq; omis ſci-
entia ſic opus bene perficit ad mediũ proſpici
ens & ad hoc opera ipa deducẽs. Unde dici cõ-
ſueuit in recte factis: ꝙ neq; addi neq; demi qc
quã poteſt ut pote exceſſu atq; deffectu corrũ
pentibus: medio autẽ ſeruante: boni autẽ arti-
fices ut diximus ad hec reſpiciẽtes faciũt. Vir
tus autẽ omni arte certior ac melior eſt quẽ-
admodũ natura medii quidẽ erit coniectatrix

Loquor autẽ de morali nam ea uertitur cir
ca affectus & actus: & in his eſt exceſſus defec
tus & mediũ ut puta metuere audere cupe iraſ
ci miſereri & uniuerſaliter letari & dolere ma
gis & minus: ac utraq; nõ bene ſed quando & i
quibus erga quos & cuius cauſa & ut oportet
mediũ & optimũ eſt qđ profecto eſt i uirtute
eodẽ modo in actibus eſt exceſſus & deffectus
& madiũ. Virtus aũt circa actus & affect⁹ uer
ſatur in quibus exceſſus quidẽ delinquit defe
ctus uero reprehẽditur mediũ aũt probat̃: ac
recte pficitur. Sed hec utraq; uirtutis ſũt. Me
diocritas ergo q̃dã uirt⁹ eſt medii cõiectatrix

ſi hec in omni uirtute modo aliquo reperiantur : hic tamẽ ſolum de morali intendi-
mus. nam hic ſolum loquimur de uirtute que eſt circa affectus & actus: in quibus eſt
exceſſus deffectus & medium. ut puta contingit metuere audere cupere iraſci miſere
ri & uniuerſaliter letari & dolere magis & minus ſcilicet quã opportet. & utraq; nõ
bene fiunt. tam eim exceſſus quam deffectus uituperatur. ſed audere uel iraſci quan
do opportet & in quibus ſcilicet rebus & erga quos & cuius cauſa & ut opportet: hoc
tale inquam eſt medium & optimum: quod profecto eſt in uirtute. & dixit optimum
iperbolice loquendo: ut bonum quod de medio conceperat ſic melius exprimeret. eo-
dem modo in actibus exterioribus eſt exceſſus deffectus & medium. uirtus autem. i.
uirtus itaq; moralis uerſatur circa affectus interiores & actus exteriores i quibus ſci
licet affectibus & actibus exceſſus quidem delinquit deffectus uero reprehẽditur me
dium aũt probatur: ideſt laudatur ac recte perficitur. uirtutis autem ſunt hec utraq;:
ſcilicet ꝙ probetur ac recte per
ficiatur. ergo ut primo medie-
tas quedã erit uirtus medii con
iectatrix: ideſt conſideratrix at-
q; operatrix. itaq; ut prius dice-
bamus uirtus motalis hic a phi
loſopho pro facultate conſtitu-
ta ex habitu itellectus ſimul &
appetitus ſumitur. aut ſi uis ꝙ
uirtus pro morali duntaxat ſu-
matur: expone cõiectatrix ideſt
operatrix : dubitaret bic aliqs
quomodo affectus & actus ſint
diuiſibiles in plus minus & eq̃-
le. diuiſio eim ut primo phiſico
rum traditur ſoli cõuenit quantitati. ad hoc mihi uidetur dicendum ꝙ qualitates &
motus diuiduntur non ſolum rationi ſubiecti: ſed etiam ratione gradualis quantita-
tis quam in ſe habent. ut eim patet ex decimo methaphiſice inter contraria quecun-
q; non parua eſt latitudo. *Ad huc delinquere.* ponit tertiam rationem que ſumitur
ex ratõne boni & mali. & primo facit hoc. ſecundo concludit diffinitionem uirtutis.
ibi *Eſt ergo uirtus.* dicit ergo adhuc. i. item delinquere multifariam eſt: malum quidẽ
ut pitagorici putant eſt infiniti. i. ad infinitum pertinet uel ſub infinito continetur.
ſicut eim patet ex primo & undecimo methaphiſice pithagorici duos ponebant ordi-
nes rerum. atq; in ordine infiniti malum & in ordiue finiti bonum collocabant. ma
lum eim multifariã atq; modis infinitis fieri contingit. bonum autem eſt finiti. atq;
recte perficere. i. recte facere unice dicitur: hoc eſt unico modo fieri cõtingit. quappꝑ-
ter alterum. ſ. malum eſt facile alterum. ſ. bonum eſt difficile. facile quidem eſt aberra
re: difficile autem potiri eo quod intendas. in omni uero negocio uidemus ꝙ ſit faci-
le aberrare difficile uero eo quod intendimus potiri. cauſa quidem ea eſt: quia ad er-
randum ſunt infinite uie. ad recte uero agendum non eſt niſi uia unica. & ob hoc igi
tur. ſ. quia malum multifariã bonum autẽ unice contingit fieri exceſſus & deffectus
eſt uicii. i. uicioſus. medium autem eſt uirtutis. i. uirtuoſum. nam boni quidem ẽ ſim-
pliciter ideſt unice fieri. multifariam autem ideſt multifarie fieri eſt mali. cum igitur
ita ſit ꝙ exceſſus & deffectus concordent cum malo per hoc ꝙ fiunt multifariam: me-
dium autem cum bono cõueniat per hoc ꝙ unice fiat: quia ita inquam eſt exceſſus at-
q; deffectus ſunt uicioſa: medium autem uirtuoſum. intelligenda ſunt hic duo. pri-
mo ꝙ malum bono bifariam opponitur. uno modo priuatie: & ſic habet locum quod
hic philoſophus dicit : ſcilicet ꝙ eſt multifariam. ex priuatione enim cuiuſcun-
q; rei ad bonum pertinente cauſatur malum quod bono priuatiue opponitur. a
lio modo accipitur malum contrarie : & ſic non multifariam : ſed unice ſicut et
bonum fieri poterit. ſicut enim traditur decimo methaphiſice : contraria ſunt
maxime diſtantia. itaq; in ea latitudine nihil magis diſtare poterit. illud igitur
malũ bono contrariatur quod a bono maxime diſtat: tale aũt eſt id malũ quo nihil eẽ
poteſt deterius. nam ſi aliquid poſſet eſſe deterius: iam illud nõ diſtaret maxime a bo-

Ad huc delinquere multifariam eſt. Nam
malum quidem infiniti eſt ut pithagorici pu
tant bonum autem finiti. Recte autem perfi-
cere unice dicitur. Quapropter alterum faci-
le: alterum difficile eſt. facile quidem aberra-
re: difficile autem eo ad quod intendendas po-
tiri. Et ob hoc igitur uicii eſt exceſſus & deffe
ctus: uirtus autem medium. Nam boni qui-
dem ſimpliciter multifariam autem mali.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

no.cum aliud poſſet eſſe diſtātius.tale itaq; malū quod a bono maxime diſtat nō mul
tifariā:ſed unice fieri contigit.ſ.ex priuatione uniuerſi boni in eo genere.ceu ſi tē
perate comedere ſit bonum/ & ītemperate comedere ſit malum/& hoc illi opponatur
contrarie:nū erit profecto malum:niſi omni circunſtantia boni priuetur.itaq; nec lo
cus/nec tempus/nec modus/nec quicquā aliud in comedendo obſeruetur.quo caſu re
linquetur ſolūmodo actus comedendi qui moraliter loquēdo nec bonus nec malus ē.
ille igitur actus qui de ſe nec bonus nec malus erat:relinquetur cum deordinatione
oīum circunſtantiarū.ſecus ſi malum priuatiue ſumatur.quoniā ſic ex priuatione u
nius circunſtantie actus efficitur uicioſus:ſecundo notandum ꝙ malum multifariam

Eſt ergo uirrus habitus electiuus en medi
ocritate conſiſtens quo ad nos ratione term
nata:& ut ſapiens terminaret.

eſſe atq; infinitum/bonum autē
eſſe unicū atq; finitum: poterit
duppliciter declarari. uno mo
do ſi conſideremus bonum in
quantum eſt quidam terminus
ac finis.ſicut enī in diſtantia lo
cali a punto in puntum eſt tan
tum unica recta linea/oblique uero & recte quoq; aberrantes ſunt infinite:ſic igitur
in agibilibus uia illa recta que recte ducit in bonum eſt unica:oblique uero & aberrā
tes ſunt infinite.uia quidem recta ea dicitur qua nulla; poſſit eſſe breuior ac melior.o
blique uero ille dicuntur que in eūdem terminū ducunt:nō tamen recte:ſed oqlique
ille autem aberrare dicuntur que ad alios/atq; diuerſos/& nōnunq̄ ad contrarios ten
dunt terminos.quod melius patet in diſtantia locali:ubi a punto in puntum ut dixi
mus eſt unica recta linea.infinite uero ſunt oblique que in eiſdem puntis terminaſ
recte autem que ab uno illorū puntorū egrediantur in alium puntū terminari preter
earum unam:eſt impoſſibile.poteſt etiam hoc idem uideri ſi conſideremus bonū ipm
inquantū adequatur menſure que eſt recta ratio:malum autē nō equale ſed inequale
rationi dicitur.modo planū eſt ꝙ adequari menſure contingit fieri unice.ſ.per equa
litatem que eſt unica.inequale uero multifariā eſt.ſ. per exceſſū ac deffectū. exceſſus
quoq; atq; deffectus multifariā eſt.contingit eīm magis & minus excedere.eodēq; mo
do defficere.uia quidē recta qua homo in bonum recte manuducitur eſt ſecundū rec
tam rationem agere.at per hoc unica dicitur:ꝙ ubiq; ſecūdum rectam ratione agere
opportet.occaſione predeētium dubitaret aliquis.nam ſi uia que ducit in bonum eſt
unica:uidetur ꝙ locum nō habeat conſilium nec electio.ad hoc dicitur ꝙ uia illa rec
ta que recte ducit in bonum nō facile cognoſcitur:cum ſint alie plures que ab ea in
ſenſibiliter differant. illa igitur conſilio queritur atq; eligitur. quid tamē ſi duo ſint
equalia.ut duo gubernatores.uel duo doctores/inter quos nulla eſſet differētia:dic ꝙ
ī hoc caſu uterq; deberet regere aut docere.& hoc ſimul/aut tporis diuerſibus.uel dic
ꝙ ciuitas/uel quecūq; cōmunitas cuius illi ſunt partes poterit eorū unum accipere ſi
ne alterius iniuria.eo ꝙ totū de ſuis partibus diſponere poterit prout ſibi fuerit expe
diens:ſicut polithicorū octauo traditur.mihi quidē uidetur ꝙ nulla harū ſolutionū
ſatiſfaciat obiecto.& ideo dicendū ꝙ bonum eſſe unice/ & nō multifariā intelligēdū
eſt tenere uerum pro maiori parte:nō tamē uniuerſaliter in oībus.licet enī in uno &
eodem raro contingat eſſe diuerſa eligibilia quorū quodlibet eque ſecundū rectā ra
tionem fieri queat:id tamē eſſe nō eſt impoſſibile. Eſt ergo uirtus habitus. hic con
cludit diffinitionē uirtutis.& primo facit hoc.ſecundo eam diffinitionē manifeſtat.
ibi Mediocritas aūt duorū.dicit primo:eſt ergo uirtus habitus electiuus/conſiſtens in
medietate quo ad nos/medietate dico determinata ratione.i.per rationē uel a ratione
& ut ſapiens.i.prudens determinaret.ſumitur eīm hic ſapiens nō pro illo qui ſapit ī
rerū cauſis altiſſimis:ſed pro eo homine qui rerū humanarū eſt ſapiens.huiuſmodi ē
homo prudens.in hac quidē diffinitione ponuntur quattuor.quorū primū eſt genus
quod tangit per hoc ꝙ dicit habitus.at per hoc uirtus differt ab effectibus & potētiis
Secundū eſt actus uirtutis.& hoc tangit cū dicit electio.ſicut enī infra oſtendeſ prin
cipalis actus uirtutis eſt eligere.& per hoc differt ab intellectiuis hitibus quorū ē nō
eligere/ſed intelligere.tertio uero tāgit obiectū ſiue terminū actiōis p hoc ꝙ dicit ī
medietate cōſiſtēs quo ad nos.oſtēſū ē eīm ꝙ uirtus ſit medii op trix: & ꝙ tale mediū
nō ſit ſecundum rem:ſed quo ad nos.q̄rto loco tāgit cauſā bonitatis ī uirtute morali

per hoc ꝙ dicit ratione determinata.talis enim medietas per hoc eſt bona ac uirtuoſa
ꝙ ſecundū rationem determinatur.at per hoc differt a ſuperebundantia & deffectu/
que non ſecundū rationem/ſed preter rationem fiunt.quod uero ultimo addit:& ut
ſapiens determinaret:uidetur expoſitio illius:ratione determinata.quia ratio poteſt
eſſe recta & nō recta:ut ſignificaret ſe intelligere de ratione recta addidit & ut ſapi
ens determinaret.itaq; illa cōiunctio copulatiua.et.expoſitiue ponitur:idem igitur e
rit dicere per rationem determinari medium/aut per ſapientem.in factibilibus qui
dem ac in omni genere operabilium eſt eſt etiam hoc uerum : ꝙ bonum accipitur ſe
cūdum ſapientis iudicium.notanda ſunt hic ſumopere duo que ex dictis philoſophi
in hac parte intelliguntur.primo ꝙ agibiliū prima regula/ſiue menſura ſit ratio rec
ta/aut quod idem eſt ſapiens qui rationē rectā habere dicitur.ſecundo notatur ꝙ ra
tio ſit excellentior quā appetitus/& prudentia quā moralis uirtus quecūq; illa ſit. re
gula eīm melior ac excellentior eſt quē regulatū.cum igitur ratio prudens ſit regula
ſecundū quam accipitur bonitas in appetitu/ac etiam in eius uirtutibus : erit uerum
quod diximus. ſed circa prefactam uirtutis diffinitionem occurrūt tria dubia.primo
circa illas duas particulas in diffinitione poſitas:ſcilicet electiuus.& ratione determi
nata.nō eſt eīm facile uidere unde illa inferantur.ad hoc dicimus ꝙ illa particula ele
ctiuus ſequitur ex eo quod eſt dictum in fine libri primi ubi determinatum eſt uirtu
tem moralem(cuius eſt hec diffinitio)eſſe in appetitu.appetitus quidem eſt potentia
nō intellectiua:ſed electiua.talis itaq; erit eius uirtus:ſcilicet habitus non intellecti
uus:ſed electiuus.illa uero particula ratione determinata ſequitur ex dictis in capitu
lo huius ſecundi libri:ubi dictum eſt opportere igitur ſecundum rectam rationem a
gere cōmune eſt/& preſuppoſitum nobis exiſtat.patet igitur unde ille ſequantur par
ticule.de aliis uero particulis diffinitionis dubium non eſt unde ſumantur : cum de
hac ipa eadem re hic agamus.ſecundo dubitaret aliquis utrum uirtus ſit habitus ele
ctiuus ut dicit textus.& uidetur ꝙ nō.quia electio preſuponit conſilium:qui uero ha
bet habitum operatur ſine ulla mora.at per hoc ſine conſilio.nam conſilium morā re
quirit:ut patet ex libro ſexto.ꝙ uero habituatus operetur ſine mora patet in cithare
dis/aliiſq; ſimilibus.ad hoc dicimus ꝙ uirtus ex electione cauſatur in nobis. at p hoc
poſtq̄ eſt genita operatur illa eadem que prius:excellentiori tamē modo.itaq; prius cū
mora/& tarditate:poſtea uero ſine ulla fere mora ac tarditate.itaq; hec mora reſpectu
prioris eſt impcetibilis.dicamus igitur ꝙ uirtuoſus electiue operatur:illa tamen ele
ctio eſt nobis imperceptibilis.uel dic ꝙ electiue dicitur operari ex eo quia talia opera
tur(excellentiori tamen modo)qualia primo electiue operebatur.itaq; prius electiue
nunc uero quaſi naturaliter.tertio dubitaret aliquis utrum prudentia(ut eſt dictum)
ſit perfectior quā uirtus quecūq; moralis.& uideretur ꝙ nō.nam finis prudentie ui
detur eſſe moralis uirtus.cum eius finis ſit appetitum dirigere.finis autem melior ē
quā ea que ſunt ad finem.ſicut dictum erat libro primo.ad hoc dicimus ꝙ finis bifa
riam ſumitur.uno modo eſt illud in quod ultimo tanquā in bonum proprium tendit
intentio agentis.alio modo dicitur finis ad cui ex effectu agentis adquiritur aliqua
utilitas.hoc modo agricola poterit dici finis regis.& homo ac etiam quelibet creatu
ra poſſet dici finis dei ſummi creatoris.dicamus igitur ꝙ uirtus moralis eſt finis pru
dentie:non quidem primo/ſed modo ſecundo finem accipiendo.finis autem in pri
ma ſignificatione multo melior eſt quam ea que ſunt ad finem. ſecus ſi finem accipi
as in ſecunda ſignificatione.quoniā tunc uidemus eſſe oppoſitum.bonum itaq; quod
prudentia ultimo intendit eſt bonum humanum/ſiue felicitas humana/que(ut libro
decimo demonſtrabitur)non in appetitu:ſed in intellectu conſiſtere dicitur.quod au
tem finis prudentie ſit ultimus hominis finis patet per hoc quod libro ſexto(ubi de
prudentia agitur)prudens dicitur non qui circa ſanitatem/ aut nauis gubernatioēm
recte conſiliatur.ſed ille qui circa totam uitam.patet igitur ꝙ prudentia ſit excellen
tior quam uirtus moralis quecunq; illa ſit. & ꝙ uirtutem eſſe finem prudentie huic
dicto nihil impediat: & quod dictum eſt de prudentia per comparationem ad uirtu
tem:uidetur eſſe dicendum de ratione pratica per comparationem ad appetitum.in
tellectus itaq; appetitum diſponit non tanquā id ultimo intendat: ſed id facit ut per
inde in ſui ultimā perfectionē uenire queat.que eſt ſūme ſapientie operatio. & com
mēdabis hec mēti.quoniā ut puto ex his maxima pēdet phie pars. ſed de his attenus.

Universidad de Salamanca. BGH

UNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Mediocritas aũt. manifeſtat prefactã diffõnem. circa qđ tria facit. primo oſtẽdit re
ſpectu quorũ uirtus dicatur medietas· ſecũdo oſtẽdit reſpectu cuius attẽdatur exceſ=
ſus/ deffectus & medietas. ibi Et etiã quia. tertio infert ex dictis quoddã corolariũ ibi
Quapꝓter ſꝫm. dicit primo: eſt aũt uirtus medietas duorũ uiciorũ. ſ. alterius ſꝫm exceſ
ſum: alterius ſꝫm deffectũ. ſicut fortis qui eſt medius inter temerariũ & timidũ. eodẽ
ꝙ modo ſe habet in ceteris uirtutibus. ex hac littera pħi notatur ꝙ uirtus nõ ſit me=
diũ inter bonũ & malũ ut aliqui putãt: ſed eſt mediũ inter duo uicia quorũ unũ pec=
cat per exceſſũ/ aliud uero per deffectũ. cõparata igitur uirtus ad exceſſũ & deffectũ ẽ
medietas. ſi uero ad bonũ & malũ referatur: nõ medietas/ ſed exrremitas dicitur. cõti
netur eĩm ſub bono. & quãto magis eſt in medio: tãto magis malo opponitur. ſi quidẽ

Mediocritas autem duorum uiciorum alterius ſecundũ exceſſum alterius ſecundum deffectum. Et etiam quia alia excedunt alia deficiunt magiſq̃ oportet in affectibus & actibus. Virtus autẽ medium inuenit atq; eligit. Quapꝓpter ſecundũ ſubſtantiã & rationem

uirtus eẽt mediũ inter bonũ &
malũ ut inſipiẽtes putãt. iã uti=
ꝙ uirtus nõ eẽt pure bona: ſed
in parte bona & in parte mala.
q⁊ de uirtute nullus unq̃ ſapi=
ens cõcederet. Et etiã. oſten=
dit reſpectu cuius attẽdatur ex=
ceſſus/ deffectus & mediũ. l'. dic
& melius ꝙ poſtquã oſtẽdit uno
modo ꝓpter quid uirtus ſit me=
diocritas: quia. ſ. eſt mediũ iter
duo extrema: hic oſtẽdit aliud ꝓpter q⁊ etiã dicatur mediocritas. dicit ergo & etiã/ in
tellige eſt alia ratio ꝓpter quã uirtus mediocritas dicatur: ſ. quia alia excedũt/ alia de
ficiũt magis quã opportet in affectibus. ſ. interioribus & actibus exterioribus: uirtus
aũt mediũ inuenit atq; eligit. inuenit quidẽ per rõnem eligit autẽ per uoluntatẽ. uel
dic ꝙ inuenit prout eſt in intellectu/ elegit aũt prout eſt in uolũtate. ex hac littera cũ
precedẽte duo notãtur. unũ eſt ꝙ uirtus dicatur mediocritas ꝓpter duo. primo prop=
terea ꝙ ſit mediũ inter exceſſũ & deffectũ. itẽ quia mediocritatis ſit operatiua. ſ. eius
q⁊ opportet. id eĩm qđ opportet a ratione determinatũ hic & in aliis locis nõ paucis
a pħo mediocritas dicitur. erit itaq; uirtus mediocritas inter exceſſũ & deffectũ. tũ eti
am quia eius q⁊ opportet ſit oꝑatiua. ſecũdo notatur ꝙ uirtus hic a pħo ſumitur pro
facultate cõſtituta ex intellectiua atq; morali uirtute qđ per hoc patet qđ dixit inueit
atq; elegit mediũ Quapꝓtet ſꝫm. infert ex dictis corolariũ quoddã aduerſus eos in=
ſipiẽtes qui putãt ꝙ uirtus ſit boni mediocritas/ & nõ boni ſũmitas: quaſi uirtus ut il=
li putãt ſit mediocritas inter bonũ & malum. pħs ergo aduerſus iſtos dicit: quapꝓpter
uirtus mediocritas eſt ſꝫm ſubſtantiã. i. eſſentiã & rõnem. i. diffinitionẽ dictantem. i.
dicentẽ quid illa ſit. ſꝫm uero cõmendationẽ probitatis. i. bonitatis: uirtus non eſt me
diocritas: ſed ſũmitas. itaq; uirtus ſi conſideretur quantũ ad eſſentiã & diffinitionem
prefatã q̃ uirtutis eſſentiã dicit: erit mediocritas inter exceſſũ & deſſectũ: quorũ utrũ
ꝙ eſt malũ. ſi tamẽ cõſideretur uirtus quantũ ad bonũ q⁊ in ea probatur ſiue laudaẽ:
nõ mediocritas: ſed ſumitas dicitur. pro iſtorũ maiori euidẽtia ſũt hic aliqua notãda
primo ꝙ licet hoc corolariũ ſequatur ex prefatis: preſertim ſequetur ex illa parte me
diocritas aũt. ubi patet ꝙ uirtus nõ ſit mediũ inter bonũ & malũ: ſed inter exceſſũ &
deffectũ quorũ utrũq; eſt malũ. ſecũdo notandum ꝙ pħs hic tacite excludit duos erro
res. unus eſt eorũ qui putãt ꝙ uirtus ſit mediocritas inter bonũ & malũ. alius eſt eo=
rum qui putãt ꝙ uirtus ſit mediũ uel mediocritas inter parũ & maximũ bonũ. contra
quos pħs directe dicit ꝙ uirtus eſt boni ſũmitas. & qđ de uirtute dicit de eius quoq;
oꝑatione intellige. itaq; nomẽ uirtutis nõ ſolũ pro habitu: ſed etiã pro actu hic ſũmi
poterit. tertio notandũ ꝙ nomẽ mediocritatis bifariã poterit capi: uno modo pro re q̃
inter duo extrema cadit. alio modo dicitur cuiuſcũq; rei media pars. uirtus quidẽ me
diocritas dicitur in primo modo/ nõ aũt i ſecũdo. nõ eſt itaq; uirtus moralis boni me=
dietas uel mediocritas: ſed mediocritas dicit in quantũ mediat inter exceſſũ & deffec
tum. atq; rationi adequatur/ idq; oꝑatur qđ oportet. cuius ſimile ponit pħs in libro q̃r
to tractãdo de magnanimitate: ubi dicit eſt itaq; magnanimus magnitudine quidẽ ſũ
mus: eo aũt qđ opportet medius. nã uti dignus ẽ: ita ſe exiſtimat. ſimile igitur hic phi
loſophus dicit de uirtute. magnitudine quidẽ bonitatis uirtus ſũmitas eſt: eo autẽ qđ

opportet medietas dicitur. in quantũ. ſ. id qđ opporte & ut recta dictat ratio oꝑatur
quarto notãdũ ꝙ aliqui mouẽt hic queſtionẽ utrũ uirtus ſit medieras aut cõtrarieta=
tis extremitas. ueritas quidẽ huius queſtiois eſt ꝙ uirtus in ea cõtrarietate q̃ eſt iter
exceſſũ & deffectũ eſt medietas. cuius cõtrarietatis genus erit qualitas aut habitus. i
ea uero cõtrarietate q̃ eſt inter bonũ & malũ uirtus nõ medietas ſed extremitas diciẽ
itaq; in genere nature qđ eſt qualitas uirtus eſt mediũ i genere aũt moris extremitas
reperiẽ. hec tamẽ queſtio ad ꝓpoſitũ nõ eſt. qm̃ nõ erat hic pħi intẽtio oſtẽdere ꝙ uir=
tus eſſet cõtrarietatis extremitas: ſed illis tantũ ouiare intẽdebat qui putãt ꝙ uirtus
nõ ſit bonitatis ſũmitas. credẽtes ꝙ ſit mediocritas inter bonũ & malũ aut inter par=
num & maximũ bonũ. illis aũt qui in hoc loco hãc mouẽt queſtionẽ occaſio errãdi ut

quid illa ſit dictantem mediocritas eſt uirtus ſecundũ uero cõmẽdationẽ ꝓbitatis ſũmitas.

credo fuerat antiqua ttadutio.
q̃ illic extremitas dixit ubi are=
tinus ſũmitas. cũ itaq; ariſtote=
les loquereẽ de extremitate bo=
nitatis: expoſitores illius tradu
ctiois antique intellexere de ex
tremitate contrarietatis. uolebat eĩm pħs dicere ꝙ hec uirtutis mediocritas nõ impe
dit quin uirtus ſit extremitas ac boni ſũmitas. nõ paucas igitur nec paruas gratias ha
bemus atq; debemus aretino qui in hoc ſicut in aliis quã pluribus ꝓprie ac lucide tra
ducẽdo hãc & huiuſmodi ambiguitates ſubſtulit ac penitus deleuit. dubitaẽ hic utrũ
uirtus comparata ad rationẽ dici debeat mediocritas aut cõtrarieratis extremitas. ad
hoc dicũt aliqui ꝙ uirtus ad rationẽ cõparata eſt cõtrarietatis extremitas: ſi uero com
paretur ad id qđ opportet: erit mediocritas. ſed iſti incidũt in metã redargutiois. qm̃
opportet eos aut cõceſſũ negare aut negatũ cõcedere. cũ eĩm id qđ opportet ſit mediũ
per hoc ſolũ ꝙ a ratione determinaẽ: ipa profecto ratio erit magis mediũ q̃m id quod
opportet. itẽ ois regula eſt mediũ reſpectu cuius exceſſus atq; deffectus. accipitur pri=
ma quidẽ regula agibiliũ eſt ratio. preterea exceſſus & deffectus ſicut per hoc ꝙ deui=
ant a ratione cadũt ſub altero cõtrarietatis extremo. ſ. ſub malo. ſic etiã per hoc ꝙ de
uiãt ab eo qđ opportet. ſi igitur exceſſus & deffectus cõparati ad id qđ opportet: ſub
altero cõtrarietatis extremo cõtinẽtur. ſ. ſub malo: ſic etiã & uirtus cõparata ad id qđ
opportet: erit ſub altero extremo. ſ. ſub bono. patet igitur ꝙ uirtus & extrema eodem
fere modo ſe habẽt ad rationẽ & ad id qđ opportet. itaq; illi qui dicũt ꝙ uirtus cõpa=
rata ad id qđ opportet eſt mediocritas: debẽt etiã neceſſario dicere ꝙ ſi cõparetur ad
id qđ opportet: nõ eſt mediocritas. ſicut eĩm diximus per hoc uirtus eſt bonũ ꝙ ei qđ
opportet adequatur. & per hoc extrema ſũt mala: ꝙ ab eo qđ opportet deuiãt. & ſic ta
lia dicẽs erit in meta redargutiois. dicamus igitur ꝙ uirtus ſiue cõparetur ad rationẽ
ſiue ad id qđ opportet poterit eſſe & medietas & cõtrarietatis extremitas. nã rõ qui=
dem bifariã cõſideratur. uno modo ut eſt mediũ inter exceſſũ & deffectũ. & hoc modo
uirtus ei adequatamediũ dicitur. alio modo conſideratur in quantũ eſt id a quo exceſ
ſus & deffectus per inequalitatẽ defficiũt. itaq; utrumq; ſe habet non ut exceſſus nec
ut deffetus. ſed ut inequale. & hoc modo uirtus adequata rationi nõ medietas: ſed ex=
tremitas diciẽ. qđ aũt de ratione diximus: etiã de eo qđ opportet intelligimus. aduer=
tendũ tamẽ ꝙ hec diſtinctio magis eſt ut cauillatoribus reſpõdeamus q̃m ut ariſtotelẽ
intelligamus. nuſquã eĩm prout credo inueiemus ꝙ pħs uirtutẽ dixerit extremitatẽ:
frequẽtiſſime aũt medietatẽ. dubitatur etiã hic utrũ uirtus & uicia ex ratiõe ſpẽm ſor
tiãtur. ad hoc dicũt aliqui ꝙ nõ. & de uirtute ſic probãt: qđ eſt extrinſicũ nõ cõſtituit
ſpẽm. ratio aũt eſt cauſa extrinſica uirtuti. de uiciis aũt probãt per hoc ꝙ uicia deuiãt
a ratiõe per accidẽs. eo ꝙ intẽtio noſtra ſit ſꝫm rationẽ agere. a rõne itaq; deuiamus p̃=
ter intẽtionẽ. & ſic per accidẽs. ab eo uero qđ eſt ꝑ accidẽs nihil poterit ſpẽm habere.
mihi quidẽ uidetur ꝙ hee rõnes nõ cõcludãt. patiũtur eĩ inſtãtias. patet de prima. nã
relatioẽs ex termino ſortiũtur ſpẽm. habitus & potẽtie ex obiecto. & etiã ſꝫm illius o
pinionis fautores accidẽtia abſoluta ex ſubiecto. hec tamẽ oĩa extrinſica ſũt ſpeciei ſi
ue rei eſſẽtie. nec etiã ſecundũ eorũ dictũ uidetur uerũ. caſus enĩ reponiẽ in ſpẽ caſus
per errorẽ & ab eo qđ eſt per accidẽs. caſus eĩ ſicut dicitur in ſexto methaphiſice ẽ er=
ror cauſe per ſe. oĩa itaq; entia ꝑ accidẽs cauſanẽ ex eo qđ eſt preter intẽtiouẽ & ꝑ acci
dẽs. cũ igiẽ uicia ſint entia ꝑ accidẽs: neceſſario ſortiẽtur ſpẽm ab alio qđ eſt ꝑ accidẽs

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

mihi quidẽ uidet ꝙ ſi bonitas uirtutis ex rõne trahit: ꝙ etiã bonitas ſpecifica inde originẽ habet. & hoc per ſe. uicia aũt cum ſint entia per accidẽs: ſic etiã per accidẽs ex rõne dicũtur habere ſpẽm. ſed de his attenus. Nõ tamẽ oĩs actus. hec eſt pars ultia huius capituli. in qua oſtẽdit ꝙ nõ in omni actu & affectu ſit medietas illa q̃ ẽ uirtus. & primo premittit intentũ dicẽs nõ tamẽ oĩs actus exterior nec oĩs affectus interior recipit mediocritatẽ. ibi Nam ſũt quedã. probat id qđ propoſuit. & primo per rõnem q̃ talis eſt illa q̃ ſtatim ut noĩata ſũt: habẽt ſibi annexã prauitatẽ: nõ recipiunt mediocritatẽ. ſed affectus quidã & etiã actus ſũt huiuſmodi. ergo & cetera. huius rõnis phs ponit primo primã ꝓpoſitionẽ abſolute tanquã per ſe manifeſtã. ſecũdo ponit ſecundam ꝓpoſitionẽ cum eius probatiõe. ibi ut maliuolẽtia & cetera. & hoc eſt qđ phs dicit nam ſũt quedã que ſtatim ut noĩata ſũt: prauitatẽ cõnexã habẽt. ut maliuolẽtia q̃ eſt uoluptas de malo alterius ſine emolumẽto ſuo. & impudẽtia q̃ eſt cũ homini nec mala cõmittere nec de cõmiſſis malis pudet. huius etiã generis eſt inuidẽtia. que ẽ egritudo ꝓpter alterius res ſecundas. i. proſperas q̃ nihil noceant inuidẽti. & in actibus ſtuprũ. i. adulteriũ aut mechia pro genere quidẽ ſpẽm poſuit. ẽ enĩ ſtuprum ꝓprie uirginũ raptus. hic tamẽ pro omni illicito coitu uidet accipi. uel dic ꝙ ſic ꝓprie ut iacet accipit. & huius generis ſũt furtũ & homicidiũ. nam cuncta hec & huiuſmodi ita dicunt. i. nominant: quaſi mala ipſa ſint: & quaſi nõ ſint exceſſus aut deffectus ipſorũ. itaꝫ nõ ipſorũ ſed ipſamet ſunt exceſſus aut deffectus. ſi eĩm ipſorũ eſſent exceſſus aut deffectus: iam eſſẽt ipſa mediocritates. qđ manifeſte apparet eſſe falſũ. & ex his cõcludit dicẽs: nunquã ergo dat. i. nunquã ergo eſt poſſibile recte facere ĩ illis. ſ. prefactis affectibus & actibus ſed ſemp delinquit. nec in illis eſt qm̃ opportet: & quãdo & ut opportet: ſed ſimpliciter. i. uniuerſaliter ac ſemp delinquit. Eodem modo. hic ſecũdo manifeſtat idẽ per exẽpla in aliis uiciis. & dicit eodẽ modo dicendũ ẽ de iniuria & ignauia. i. inſipiẽtia & de luxuria. nã ſi diceremus aliter. ſ. ꝙ hec prefacta poſſent recipe mediocritatẽ: exceſſus eſſet. i. eſſe poſſet mediocritas. & ſimiliter deffectus ſequeret etiã ꝙ ipſius exceſſus eſſet alius exceſſus. ipſius quoꝫ deffectus eſſet alius deffectus. quorũ qđlibet eſt impoſſibile. Sed quẽadmodũ. hic tertio manifeſtat idẽ per ſimile ĩ uirtutibus. & dicit ſed quẽadmodũ tẽperãtie & fortitudĩs nõ eſt exceſſus nec deffectus (qđ patet per hoc ꝙ ipſemet ſũt medie & ſupreme in bonitate. in medietate uero nec exceſſus nec deffectus reperit. nec ultra id qđ eſt ſupremũ aliud ſupius eſſe poterit) quẽadmodũ inquã nec tẽperantie nec fortitudinis eſt exceſſus nec deffectus: ſic nec illarũ rerũ quas ſupra diximus mediocritas eſt nec exceſſus nec deffectus: ſed utrũꝫ. i. quocũꝫ modo illa facias: delinquis. exceſſus eĩm & deffectus nulla oĩno ẽ mediocritas. nec ipſius mediocritatis eſt exceſſus aut deffectus. intelligenda ſũt hic duo. primo ꝙ oĩs affectus uel actus qui fiat preter rõnem: ſtatim ut noĩatur eſt malus. quia igit maliuolẽtia impudẽtia inuidẽtia ſtuprum furtũ & homicidiũ ſũt huiuſmodi: inde eſt ꝙ ſtatim ut noĩantur prauitatẽ habẽt anexã: affectus etiã & actus qui ſũt indifferẽtes ad bonũ & malũ ſi nõ fiãt ſm̃ rõnem praui ſũt: ꝑ hoc ſolũ ꝙ ſm̃ rõnem nõ fiũt. ſecũdo notãdũ ꝙ mediocritatẽ nõ hr̃e exceſſũ nec deffectũ intelligit intra ſe. ita ꝙ ipſa diuidat in mediũ & exceſſũ ac deffectũ. hẽt tamẽ mediocritas exceſſũ & deffectum

tanquã extrema extrinſica ad q̃ cõparatur. eodẽꝫ modo de extremis dicẽdũ eſt. exceſſus eĩm aut deffectus nõ habet intra ſe mediocritatem: bene tamẽ extra ſe: ſicut patet ex ſuperius dictis.

Non tamẽ oĩs actus nec oĩs affectꝰ mediocritatẽ recipit. Nã ſũt quedã que ſtatim ut nominata ſũt prauitatẽ cõnexã habẽt: ut maliuolẽtia impudẽtia inuidẽtia. Et in actibꝰ ſtuprũ furtũ homicidiũ. Nam cũcta hec & huiuſmodi ita dicũtur: quaſi mala ipſa ſint nõ quaſi exceſſus aut deffectns ipſorũ. Nunq̃ ergo in illis recte facere datur ſed ſemp delinquitur. Hec in illis eſt q̃ opportet & quãdo opportet & ut opportet. Sed ſimpliciter ĩ quolibet iſtorũ delinquitur. Et eodẽ modo dicendũ eſt de iniuria & ignauia & luxuria: nam ſi aliter diceremus: eſſet exceſſus & deffectus medrocritas & exceſſus: exceſſus & deffectus: deffectus.

Sed quẽadmodũ tẽperãtie & fortitudinis nõ eſt exceſſus neq; deffectꝰ quoniã ipſe medie ſũt: & ſupreme ſic nec illarum quas ſupra diximus mediocritas eſt: neq; exceſſus & deffectꝰ ſed ut cũq; illa facias delinquis. Exceſſus eĩm & deffectꝰ nulla oĩno eſt mediocritas neq; mediocritatis ipſius exceſſus eſt aut deffectus.

Ed opportet ſermonẽ nr̃m non ad uniuerſũ modo genus uerũ ad ſingula coaptare. In uerbis eĩm q̃ de actibꝰ habẽtut uniuerſalia quidẽ comuniora particularia aũt ueriora exiſtũt. Nã & actꝰ ipſi circa ſinglaria uerſãtur quos certe his cõſonare opportet. Cõprehendẽda igitur & deſcribẽda hec ſũt. Circa timores igitur & audacias fortitudo mediocritas eſt. Excedentiũ uero qui nõ timẽdo ex-

Ed opportet ſermonẽ. iſtud ẽ tertiũ capitulũ. in quo diffinitio uirtutis manifeſtat in ſingulis uirtutibus. circa qđ tria facit. primo oſtendit hoc eſſe neceſſariũ. ſecũdo proſequit intentũ oſtendẽs ꝑ ſingula ꝙ mediũ ſit laudabile extrema uero uituperabilia. ibi Circa timores igit. tertio exẽplificat in affectibus oſtẽdẽs quoſdã eẽ laudabiles & alios uitupabiles. ibi In affectibus quoꝫ. dicit ergo primo: ſed opportet coaptare ſermonẽ nr̃m nõ modo. i. nõ ſolũmodo ad genus uniuerſũ. i. uniuerſale: uerũ ad ſingula. i. ſingularia. uel dic ſingula minus cõmunia. ſ. ſpẽs q̃ reſpectu generis ſinguleria dici poterũt. cauſam huius ſubdit dicẽs in uerbis enim q̃ de actibus. ſ. humanis habent uniuerſalia quidẽ cõmuniora exiſtũt: particularia aũt ueriora ideſt efficaciora aut dic ueriora ideſt utiliora. nõ eĩm ſumit hic ueritas prout falſitati opponit. qm̃ ſic ut patet ex dictis ĩ principio ĩ capitulo ſecũdo: magis uera ſunt uniuerſalia q̃m ſingularia. uerba itaꝫ particularia dicũtur hic ueriora. i. utiliora uel efficatiora. cuius cauſa eſt quia actus ipſi ſũt circa ſingularia tã quã circa materiã uel obiecta. quos certe actus opportet cõſonare. i. cõcordare his. ſ. ſingulatibus circa q̃ uerſant. itaꝫ ſicut obiecta ſũt ſingularia: ſic etiam actus ipſi. hec igitur. ſ. ſingularia ſũt nobis cõprehendẽda. hoc eſt in cõpendio tradẽda & deſcribẽda. hoc eſt per eorum deſcriptiones notificãda. itaꝫ in hoc capitulo ſingulas uirtutes earũꝫ obiecta ĩtẽdimus in ſũma cõprehẽdere atꝫ deſcribere. Circa timores igitur & audatias. hec eſt ſecũda pars huius. in qua proſequitur deſcribẽdo & notificando ſingulas uirtutes earũꝫ obiecta. & habet hec pars ſex partes. nam primo loquit de fortitudine. ſecundo de tẽperãtia. ibi Circa uoluptates uero. tertio de his uirtutibus q̃ ſunt circa diuicias. ibi Circa dãdas capiẽdaſꝫ. quarto de illis q̃ ſũt circa honores. ibi Circa honorẽ. quinto de ea uirtute q̃ eſt circa irã. ibi Eſt & circa irã. ſexto tangit eas uirtutes q̃ reſpiciũt que ſũt circa hominũ cõuerſationẽ. ibi Sunt & alie tres. dicit ergo primo circa timores igitur & audatias fortitudo eſt mediocritas. excedentiũ uero qui excedit in non timẽdo: eſt ſine noĩe: multa eĩm ſũt ſine nominibus. & preſertim illa q̃ raro contingũt: cuiuſmodi eſt ille qui excedit in nõ timẽdo. qui uero in audẽdo excedit: ferox eſt. ſed qui in timendo excedit & in audendo deffecit: timidus eſt. ex dictis philoſophi ĩ hoc loco tria notantur. primo diffinitio fortitudinis eiuſꝫ extremorum. ſecundo materia ſiue obiectum eorum. tertio notatur ꝙ aliqua differentia ſit inter audere & nõ timere. Circa uoluptates uero & dolores. oſtendit quid ſit temperantia & quid eius extrema. & dicit circa uoluptates uero & dolores nõ om̃s quidem: ſed eos qui in cibo potu & coitu conſiſtunt: minus autẽ circa dolores quã uoluptates: circa hec inquã eſt temperantia media. exceſſus autẽ intẽperantia. deffcientes nero in uoluptatibus uix reperiuntur. itaꝫ nec nomen quidem ſortiti ſunt. ſed uocentur inſenſati: quaſi ſenſum non habentes. qni eĩm deſſiciunt circa huiuſmodi uoluptates alia cauſa non uidetur: niſi quia eas nõ ſentit. nec eſt inſtantia de uirginitate aut de uoto perpetue cõtinentie & de aliis huiuſmodi que deffectus dici non poterunt. cum ſecundum rectã fiant rationem. & ex his ſicut prius facile quiſꝫ ſcire poterit quid temperãtia & eius extremi dicantur. & que etiam ſit eorum materia. Deinde cum dicit.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Circa dandas. proſequitur de uirtutibus que ſunt circa peccunias. & primo de libe
ralitate. ſecundo de magniſicentia. ibi Sunt & alie. dicit primo ꝙ liberalitas ē media
circa dandas & accipiendas peccunias: intellige in paruis ac moderatis que quotidie
expendenda occurrunt. exceſſus uero & deffectus ex una parte eſt prodigalitas ex alia
auaricia. que contrario modo excedunt ac defficiunt. nam prodigns quidem in erogā
do excedit in capiendo deffecit. auarus autem in capiendo excedit & in erogādo deffe
cit. ſed nunc ſumatim & per figurā. i. per exempla. uel dic per figurā. i. imperfecte de
ipis dicimus. poſtmodū. ſ. libro quarto & quinto tractabimus diligentius de ipis. ſ. li
beralitate & eius extremis: pa
tet igitur ex his quid liberali
tas quid prodigalitas & quid a
uaricia dicatur. & etiam que ſit
eorum materia. Sunt & alie.
oſtendit quid ſit magnificentia
& quomodo differat a liberali
tate. dicit ergo: ſunt & alie cir
ca peccunias diſpoſitiones. me
diocritas quidem eſt magnificē
tia. magnificus eim differt a li
berali. nam hic ſcilicet magnifi
cus circa magna uerſatur: ille.
ſ. liberalis circa parua. exceſſus
quidem magnificentie eſt inex
plebilis & uulgaris uentoſitas.
deffectus uero modicitas appel
latur: differūt autem hec ab his
ſcilicet exceſſu & deffectu q̄ ſūt
circa liberalitatem. ſed quomo
do differant dicetur poſtea ſcili
cet libro quarto. ex his planum
eſt que ſit diffinitio magnificē
tie eiuſq; extremorū. & que eti
am ſit eorum materia. Circa
honorē. hic proſequitur de his
uirtutibus que ſunt circa hono
res. & primo de magnanimita
te. ſecundo de ea uirtute que ſe
habet ad magnanimitatē ſicut
liberalitas ad magnificentiam.
ibi Vt autem diximus. & dicit
circa honorem etiam & inhono
rationem magnanimitas ē me
dia. exceſſus autem inflatio dici
tur: deffectus uero puſillanimi
tas. patet igitur quid ſit magna
nimitas & eius extrema que ue
eorum materia ſiue obiectū ibi
Vt autem diximus. oſtendit
que ſit ea uirtus que ſe habet
ad magnanimitatem ſicut libe
ralitas ad magnificentiam. & primo facit hoc. ſecundo oſtendit ꝙ circa honores ne
ceſſario ſit alia uirtus preter magnanimitatem. ibi Eſt eim. dicit primo ut autem dixi
mus ſe habere ad magnificentiam libetalitatem & circa parua differre ideſt per hoc
ab ea differentē: ꝙ eſt circa parua illa uero circa magna: ſic ſe habet quedam alia uir
tus ad magnanimitatem circa honores magnos exiſtentem: illa uero circa paruos exiſ
tit. & ex his ſatis patet que ſit huius uirtutis inominate diffinitio. q̄ etiā ſit eius ma

cedit: ſine nomine eſt. Multa uero ſūt ſine no
minibus. Qui uero audēdo excedit: ferox: ſed
qui in timendo excedit & in audendo defficit
timidus eſt. Circa uoluptates uero & dolo
res nō oīs quidē ſed minus circa dolores me
dia eſt tēperantia. Exceſſus autē intemperātia
defficientes uero in uoluptatibus uix reperiū
tur. Itaq; nec nomē quidem ſortiti ſunt: ſed in
ſenſati uocentur. Circa dandas capiendaſq;
peccunias media eſt liberalitas. Exceſſus uero
& deffectus hinc prodigalitas. Illinc auaricia
que inter ſe contrarie excedunt: & defficiunt.
Nam prodigus quidem in erogando excedit i
capiendo defficit. Auarus aūt in capiēdo exce
dit: in erogādo defficit. Sed nūc ſūmatim & p
figurā dicimꝰ poſtmodū diligētiꝰ de ipis tra
ctabimus. Sūt & alie circa peccunias diſpo
ſitiones mediocritas uero eſt magnificentia.
Magnificꝰ eī differt a liberali. Hic circa mag
na: ille circa parua uerſatur. Exceſſus eſt in ex
plebilitas: & uulgaris uentoſitas deffectꝰ ue
ro mediocritas. Differūt aūt hec ab his q̄ cir
ca liberalitatē ſūt. Sed quomodo differāt poſ
tea dicetur. Circa honorē & inhonorationē
media eſt magnanimitas Exceſſus aūt inflatio
dicitur deffectꝰ uero puſillanimitas. Vt aūt
diximꝰ ad magnificētiā ſe habere liberalitatē
& circa parua differre. Sic ſe habet alia quedā
ad magnanimitatem circa honores magnos

teria. ibi. Eſt eim. oſtendit ꝙ circa honores neceſſario ſit alia uirtus preter magna
nimitatem. & dicit ꝙ autem ſit talis uirtus patet: quia eſt. ideſt contingit cupere hono
res: ſcilicet paruos magis & minus quā opportet & ut opportet. i quibus uero hec ſūt
& medium & extrema quoq; inueniuntur. at per hoc uirtus. uocatur autē qui excedit
honoris cupiditate ambitioſus. qui autem deffecit remiſſus. medius autē inominatus
eſt. cuius cauſa eſt quia ipe diſpoſitiones a quibus ſunt nomina concreta ſūt inomina
te. inominate dico ſunt preter ambicioſi diſpoſitionē que dicitur ambitio. nec obſtat
ꝙ ſit nomē remiſſus. nam ab eo nō deriuatur remiſſio: cum in ſignificatione nō cōue
niant. unde ideſt ex iſta cauſa ſcilicet quia medius eſt inominatus extremi ſcilicet am
bitioſus & remiſſus certant: ideſt contendunt de media regione. itaq; eorum quilibet
dicit ſe eſſe medium at per hoc
uirtuoſum. & loquitur hic phi
loſophus methaphiſice. ſicut ei
finitime ciuitates quando nō ē
certus terminus ac prefixus ipa
rum regionum: conſueuerūt de
media regione contendere: ſic
igitur eū in propoſito. extremi
eim certāt de mediocritate tan
quā illa ex eo ꝙ eſt innominata
ſit deſerta atq; uacua. eſt etiā a
lia cauſa propter quā illi de me
dio certent: quia nos qn̄q; ambi
tioſū dicimus mediū & qn̄q; re
miſſū. & modo. i. aliqn̄ unum &
modo. i. aliqn̄ alterū laudamus.
id aūt cur accidat: dicet in ſeq̄n
tibus. ſ. i libro quarto ubi dicet
interdum uero laudamus ambi
cioſum quaſi uirilem ac glorie
cupidum. & interdum remiſſū
quaſi humanū & modeſtum lau
damus. hoc igitur in eum diffe
ratur locum. nunc de aliis que
reſtant uirtutibus dicamus eo
dem modo: ſcilicet in ſūma ac
ueluti per figuram. Eſt & cir
ca iram. proſequitur de his diſ
poſitionibus que ſunt circa iram. dicit ergo & circa iram ē exceſſus & deffectus & me
diocritas. ſed ſunt fere inominata: quia nomina propria nō habent: ſed aliunde accō
modata. uel dic fere inominata: quia ut plurimū nomina nō habent. ſunt enim pauci
apud quos illa nominentur. cuius cauſa ut credo eſt: quia ſecūdum cōmunem opinio
nem & preſertim ſtoicorum ira eſt ſecundū ſe mala. ariſtoteles tamē cuius opinio fue
rat contraria medium appellat manſuetum & mediocritatē ipam manſuetudinē. qui
uero excedit iracundus ab eo nominatur. & exceſſus ipe iracundia. qui autem deffe
cit ſegnis ideſt piger ac tardus & deffectus ipe ſegnicies appellatur. patet igitur quid
ſit manſuetudo. eſt eim mediocritas circa iram. ſimili modo diffinire poteris eius ex
trema. Sunt & alie tres medietates. proſequitur de tribus uirtutibus que uerſātur
circa humanam cōuerſationem. & primo oſtendit earum cōuenientiam & differenti
am. ſecūdo exemplificat in earum ſingulis. ibi Circa uerum igitur. dicit ergo primo
ſunt & alie tres mediocritates ſimilitudinē quandā habentes inter ſe differunt tamē
abinuicē. ꝙ aūt cōueniant patet quia oīs ſunt circa uerborum & actuum exteriorū
cōmunionē: hoc eſt circa actus & uerba que circa quotidianā hominū cōmunionem
uerſantur. ſed in hoc ideſt per hoc differunt ꝙ una earum eſt circa uerum: alie circa
delectabile. & hoc partim in ioco ut comitas: & partim in cunctis delectabilibus que
ad uitam pertinent. & hec ut iam patebit eſt amicicia. igitur de his quoq; dicendū eſt

exiſtentem illa circa paruos. Eſt eim hono
res cupe ut opportet: & magiſq̄ oportet: & mi
nus Vocatur aūt qui cupiditate honoris exce
dit ambicioſus qui aūt defficit remiſſus medi
us autem inominatus eſt Nam & diſpoſitio
nes ipe innomiate ſunt preterq̄ ambicioſi am
bicio. Vnde certant extremi de media regione
Et nos mediū quādoq; ambicioſū dicimus q̄n
doq; remiſſū. & modo unū & modo alterū lau
damus. Id cur accidat in ſequentibus dicemꝰ.
Nunc de aliis eodem modo dicamus. Eſt &
circa iram exceſſus & deffectꝰ & mediocritas
ſed ſunt fere inominata. Medium tamē māſue
tum & mediocritatē ipam uocamus manſue
tudinem. Qui uero excedit iracundus: & exceſ
ſus ipe iracundia. Qui aūt defficit ſegnis & de
fectus ipe ſegnicies appellatur. Sunt & alia
tres mediocritates ſimilitudinē quandā inter
ſe habentes differūt tamē ab inuicē. Oīs eim

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ut appareat mediocritatem eſſe in omnibus laudandã:extrema uero nec recta nec lau
dabilia:ſed reprehenſione digna.ſunt etiam iſtarum plereꝗ inominate. cognandũ ta
men eſt in his nomina fingere:ſicut in plerisꝗ aliis facimus.& hoc gratia declaratio
nis & intelligentie.ex dictis philoſophi in hoc loco duo notantur.primo per id quod
dixit ut magis appareat & cetera notant aliqui ꝙ philoſophi intentio principalis in
hoc capitulo eſt manifeſtare per exempla in ſingulis uirtutibus ꝙ mediocritas eẽt lau
danda: extrema uero uitupera-
bilia ac reprehenſi one digna.
ſecundo notatur ꝙ gratia decla
rationis & intelligẽtie licitum
ſit nomĩa fingere.hoc idem po-
nit in ſexto polithice quaſi in fi
ne. Circa uerum igitur. exẽ-
plificat.& primo de ea que ẽ cir
ca uerum:dicens circa uerũ igi
tur uerborum ſcilicet & opera
medius quidem grauis medio-
critas ipã grauitas appellatur.
ſimulatio autem ſi excedit:uani
tas.& qui illa utitur uanus.& ſi
defficit ironia.& qui illa utitur
ironicus dicitur. Circa delec
tabile. exemplificat de uirtute
que eſt circa iocum dicens circa
delectabile autem in ioco ſcili-
cet exiſtens medius eſt comis.&
diſpoſitio ipã cõmitas. exceſſus
uero ſcurrilitas. & qui ea utiẽ
ſcurra. deffectus autem ruſtici-
tas.& qui ea utitur ruſticus.ibi
In reliquo autem. exemplifi-
cat de alia dicens in reliquo au
tem delectabili quod uerſatur i
uita fere tota: q ut opportet io-
cũdus eſt:amicus dicitur. & me
diocritas amicicia.ſic dicta non
ab effectu amandi:ſed a decenti
cõuerſatione.unde amicicie no
mẽ bifariam ſumitur. uno mo-
do ab effectu amandi.& ſic de a
micicia tractatur libro octauo
& nono.alio modo dicitur a de
centi cõuerſatione hominum.

ſunt circa uerborum & actuum cõmunionem
Sed in hoc differunt ꝙ una earum eſt circa ue
rum:alia circa delectabile & hoc partim in io
co:partim in cunctis que ad uitam pertinent.
Igitur de his quoqꝫ dicendum eſt ut appareat
mediocritatem in oĩbus eſſe laudandam.Ex-
trema uero neqꝫ recta neqꝫ laudabilia:ſed rep̃-
henſione digna.Sunt etiam iſtarum plereqꝫ in
nominate.Conandum tamẽ eſt ut in aliis no-
mina fingere declarationis & intelligẽtie gra
tia. Circa uerum Igitur medius quidẽ gra-
uis:& mediocritas ipã grauitas appellatur.Si
mulatio autem ſi excedat uanitas & qui illa u-
titur uanus & ſi defficiat ironia & qui illa uti
tur ironicus dicitur. Circa delectabile au-
tem in ioco melius eſt comis & diſpoſitio ipã
comitas exceſſus uero ſcurrilitas & qui ea uti
tur ſcurra.Deffectus autem ruſticitas :& qui
ea utitur ruſticus. In reliquo autẽ delecta-
bili quod in uita uerſatur qui ut opportet io-
cundus eſt amicus : & mediocritas amicicia.
Qui excedit ſi nullius gratia laſciuus:ſi ſui lu
cri cauſa facit hoc adulator. Qui autem deffi-
cit:& in cunctis moleſtus eſt contenſioſus &
inhumanus uocatur. In affectibus quoqꝫ &
circa ipõs mediocritates ſunt. Nam uerecun-

& ſic de ea hic & libro quarto conſideramus.in qua ille qui excedit ſi nullius utilita-
tis gratia facit:laſciuus dicitur.& iſte proprie opponitur huic uirtuti.ſi ſui lucri cau
ſa facit:dicitur adulator.& iſte potius iuſtitie quam huic uirtuti opponitur .qui autẽ
defficit & in cunctis moleſtus eſt:contentioſus & inhumanus uocatur. & ex his faci-
le eſt ſcire que ſint diffinitiones iſtarum trium uirtutum.& ſuorum extremorum que
etiam dicatur earum materia . In affectibus quoqꝫ. hec eſt ultima pars huius ca-
pituli.in qua ut melius appareret ꝙ mediocritas ſit laudabilis & extrema uituperabi-
lia:exemplificat in affectibus qui uidẽtur eſſe laudabiles.& facit tria:primo loquitur
de uerecundia.ſecundo de indignatione.ibi Indignatio autem.tertio dicit de iuſtitia
& prudentia eſſe dicendum poſtea.ibi De iuſtitia uero.dicit ergo primo in affectibus
quoqꝫ ſunt mediocritates.nõ quidem per hoc ꝙ ſecundũ rationẽ fiant:ſed ipĩ ſecũdũ
ſe atqꝫ ex ꝓpria ſpecie habent ꝙ ſint mediocritates .nam uerecundia quidẽ nõ eſt uir
tus ut libro q̃rto demõſtrabitur:laudatur tamẽ uerecundus. qm̃ is.i.iſte.ſ.uerecũdus

Universidad de Salamanca. BGH

dicitur medius.qui uero excedit & in cunctis ueretur:pauidus dicitur.qui autẽ deffe
cit & in nullis aut paucis ueretur:impudens uocatur.aduertendũ eſt hic ꝙ illa que ſi
unt ex uerecundia uel ex aliquo altero affectu laudabili ſunt bona ac laudabilia non
quidẽ formaliter ſed materialiter.per hoc ſcilicet ꝙ ſunt ſimilia his que ſecundũ rec
ctam fiunt rationẽ.formaliter quidẽ nihil eſt bonum ac laudabile: niſi quod actuali-
ter fit ſecundũ rectã rationẽ. Indignatio autem.proſequitur de indignatione.& di
cit indignatio autem media eſt inter inuidiã & peruerſũ gaudium. uerſatur autẽ cir
ca uoluptatẽ & dolorẽ prouenientem ex his que proximis ſcilicet hominibus contin-
gunt.natura eĩm omnis homo omni homini dicitur proximus.indignans eĩm moleſ
te fert cum proſperitas eſt ideſt ineſt alicui homini indigno.dolet itaqꝫ indignans cũ

dia quidem uirtus nõ eſt.laudatur tamẽ uere
cundus quoniam is medius dicitur.Qui uero
excedit & in cunctis ueretur:pauidus.Qui au
tem defficit impudens uocatur Indignatio
autem media eſt inter inuidiã & peruerſũ gau
dium.Verſatur autẽ circa uoluptatẽ aut dolo
rem prouenientẽ ex his que proximis contin
gunt.Indignans eĩm moleſte fert cum indig-
no alicui proſperitaseſt inuidus nunc excedẽs
in cunctis turbatur ac moleſte fert.Peruerſe
autem gaudens non modo non dolet ſed leta-
tur.Verum de his alio loco dicendi tẽpus erit
De iuſtitia uero quoniã nõ ſimpliciter illa
dicitur paulopoſt diſtinguentes de utraqꝫ di-
cemus quomodo mediocritates ſunt : & eodẽ
modo de rationabilibus uirtutibus.

uidet malos proſperari. ĩuidus
autem hunc excedens.turbatur
ac moleſte fert in cunctis proſ-
peritatibus hominũ malorũ ſi-
mul & bonorũ.peruerſe autem
gaudens in tantũ deffecit ab in
dignante:ut nõ modo.i. nõ ſo-
lũmodo nõ doleat de malorum
proſperitate:ſed etiam letetur.
uerum de his dicẽdi tempus.i.
locus opportunus erit alio loco
ſcilicet ſecundo rhethoricorũ.
quod autẽ diximus de uerecun-
dia de indignatione intellige.
indignãs eĩm per hoc laudatur
ꝙ talia facit que ratio ipã face-
ret.hoc ei habet ratio ꝙ de ma-
lorum proſperitate dolet. nul-
lus itaqꝫ affectus ſecundũ ꝙ hu
iuſmodi ẽ laudabilis:ſed per id
ſolum ꝙ uirtuti ſimilis eſt.eodẽ
qꝫ modo dico de mediocritate. i
tantũ eĩm affectus mediocritas
dicitur in quantũ ineffectu ſiue
operatione aſſimillatur uirtuti.ſicut igitur illa uirtuoſa & cuncta que ſint de genere
bonorum ſine caritate uel gratia nõ ſunt meritoria:ſic in propoſito nihil eſt formali-
ter bonum niſi quod ratione regulatur.dicuntur tamẽ aliqui affectus mediocritates
ac laudabiles materialiter.que ſi rationis forma induantur:erunt profecto mediocri
tates ac laudabiles formaliter.hoc autẽ erit quando illa eadem q̃ fiunt ex aliquo lau-
dabili affectu fiant ex ratione recta dirigente. De iuſtitia uero.in qua dicit de iuſti
tia eſſe dicendum poſtea ac etiam de uirtutibus rationalibus.& dicit de iuſtitia uero
quoniã illa nõ dicitur ſimpliciter.i.uniuoce.imo equiuoce.eſt eĩm iuſtitia altera lega
lis & alia particularis.& particularis alia eſt cõmutatiua alia diſtributiua. in quibus
aliter & aliter mediocritas accipitur.quoniã inquã ita eſt nos diſtinguẽtes iuſtitiam
paulo poſt.ſ.libro quinto:dicemus de utraqꝫ iuſtitia.ſ.quomodo ſint mediocritates u-
triuſqꝫ iuſtitie.uel dic ꝙ eſt figura exalage.quoniã numerus pro numero poſuit ſcili-
cet plurale pro ſingulari.eodẽ modo ideſt item dicemus paulo poſt ſcilicet libro ſexto
de uirtutibus rationabilibus.cuiuſmodi eſt prudẽtia & cetere q̃ in ratione ponũtur.
dubitatur hic de prefactis uirtutibus:cardinales dicãtur. ad hoc cõmuniter dici con
ſueuit ꝙ ſint ille quattuor.ſ.prudẽtia iuſtitia fortitudo tẽperãtia.cuius cauſa ſecũdũ
aliquos aſſignaẽ:quia ille importãt quoſdã modos generales in oĩ uirtute cõcurrẽtes
in oĩ quidẽ uirtute cõcurrit rectitudo rõnis.& equitas quedã inquãtũ appetitus rõni
cõformatur.cõcurrit etiã animi firmitas.atqꝫ oĩm circũſtantiarũ cõmenſuratio uel ꝓ
portiois quedã equalitas.primũ uidetur importare prudẽtia. ſecundũ iuſtitia.tertiũ
quidẽ fortitudo.quartũ aũt tẽperãtia.alii dicũt ꝙ pro tãto dicũtur cardinales:qa hee
quattuor ceteras tanq̃ genera ſpẽs cõtinẽt.ut dicamus ſub prudẽtia bene cõſulere:ſa

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

gacitas & huiuſmodi.& ſub iuſtitia uero(ut dicunt)ſunt liberalitas grauitas amicicia & ſimiles.fortitudo autē predicatur de magnanimitate magnificentia & talibus. ſub tēperantia quidē contineri uidetur comitas.& ſique alie fuerint ſimiles.eſt quidē alia quedā tertia opinio quorūdā qui ab his parū differre uidentur. dicunt eīm iſti ꝙ ille quattuor uirtutes cardinales dicuntur nō tanq̄ ſint genera de aliis predicata. ſed ut dicunt ea de cauſa ſic dicuntur quia cetere ad eas tanquā ad principales reducātur Vt mihi quidē uidetur nulla iſtarū oppinionū cum ariſtotele ſatis cōuenire poterit. de prima & ſecunda patet per hoc ꝙ ariſtoteles uirtutes diſtinguit nō per modos ſed per obiecta que inter ſe ſunt diuerſa nec unum ſub alio continetur. qualis igitur eſt ordo inter obiecta:talis inter uirtutes eſſe debet.tertiā quoq; opinionē ego ercle non

Ed cum tres ſint diſpoſitiones. due q̄dem uiciorū ī exceſſu & deffectu.Vna uirtus que mediocritas eſt oīs ad inuicē quodāmodo opponuntur.Extreme quidē & illi q̄ media ē:& ſibi ipis inter ſe cōtrarie ſūt:media āt extremis. Vt enī equale ad minꝰ maiꝰ ad maius minus ē: ſic medii habitus:deffectꝰ excedūt.exceſſibus aūt defficiūt : & ī affectibus & in actibus.fortis enī ſi ad timidū:comparetur ferox uidebitur:ſi ad ferocē timidus.Item tēperatus:ſi ad incenſatū cōparetur intēperās ſi ad intēperantē:incenſatus. Liberalis quoq; ſi ad auarū cōparetur prodigus. ſi ad prodigū auarus uidebitur. Itaq; extremi reiciūt me

intelligo. cum per iouem nō ſatis aperte uidere queā ad quam illarū quas dicunt cardinales cetere reducātur. & preſertim de magnanimitate:potius eīm fortitudo ſub ea:quā ipa ſub fortitudine contineri uidetur. illi igitur qui quaſdā ad alias uirtutes reducere cognātur mihi uident ariſtotelē magis obfuſcare quā declarare.ſed de his ſatis.

Ed cum tres ſint. hic incipit tractatus tertius de oppoſitione uirtutis & ſuorū uiciorum. atq; de quibuſdā documētis per que homo uirtuoſus fieri poſſit.& continet iſte tractatus capitula duo.primū capitulum eſt de oppoſitione uirtutis & uiciorū.in quo tria facit. primo oſtendit in his duplicē eſſe contrarietatē.unā quidē uiciorū adinuicē.aliā aūt uiciorū ad uirtutē.ſecundo oſtēdit maiorē eſſe oppoſitionē extremorū adinuicē quā extremorū ad mediū.ibi Que cū ita ſint.tertio oſtendit ꝙ unū extremorū magis opponatur uirtuti quā aliud. ibi Sed medio.circa primū tria facit.primo intentū proponit.ſecundo probat propoſitū.ibi Vt eīm equale.tertio ex dictis infert quoddā corolariū.ibi Itaq; extremi.dicit ergo prio: ſed cū tres ſint diſpoſitiones:due quidē uiciorū in exceſſu & deffectu intellige cōſiſtētes:una uirtutis que mediocritas eſt:cum hec tres inquā ſint: oīs adinuicē opponuntur quodāmodo.i.modo aliquo.extreme quidē diſpoſitiones opponūtur & illi diſpoſitioni que media eſt:& ſibi ipis inter ſe contraria ſunt.media aūt extremis contrariātur.medii itaq; dupplex erit oppoſitio:ſicut etiā extremi. Vt eīm equale.probat ꝓpoſitū.& quoniā de extremis erat ſatis manifeſtū ꝙ inter ſe eſſent cōtraria eo ꝙ uidētur eſſe maxime diſtantia:de medio aūt uidebatur magis dubiū:cū ab extremis nō maxime diſtet:hinc eſt ꝙ phs ſolum probat de medio ꝙ extremis opponatur.& illud probat a ſimili.deinde inducit exempla.unde intelligendū ꝙ mediū utroq; participat extremo.at per hoc ꝙ uno participat alteri contrariatur econtra.per hoc etiam habet ꝙ facilius a medio in extrema quā ab extremo in extremū fiat tranſitus.dicit ergo ut eīm equale ſcilicet in quantitate quod equaliter diſtat ab utroq; extremorū cōparatum ad minus:eſt maius.& comparatum ad maius:dicitur minus.ſic ideſt ſimili modo medii habitus deffectus ipos excedunt exceſſibus autē ideſt ab exceſſibus autē defficiunt. & hoc tam in affectibus quam in actibus exterioribus.& hoc manifeſtat exemplis dicēs fortis eīm ſi ad timidum comparetur:ferox uidebitur.ſi ad fortem:timidus.item temperatus ſi ad inſenſatum comparetur:intemperans uidebitur. ſi ad intemperantem: inſenſatus.liberalis quoq; ſi ad auarum comparetur :prodigus uidebitur.ſi ad prodigum auarus. Itaq; extremi.infert ex dictis corolarium. & dicit itaq; extremi mediū reiciunt ita ut alter ad alterum medium reiciat.unde homo timidus hominem fortē

uocat ferocem.ferox uero fortem hominē appellat timidū.eodemq; modo in aliis:extremis.ſ.& mediis. Que cum ita ſint.hec eſt ſecunda pars huius capituli in quo oſtēdit ꝙ maior ſit oppoſitio extremorū adinuicē quam extremorum ad medium. circa quod duas ponit rationes.quarum prima talis eſt que magis diſtant ſunt magis cōtraria.nam contrarietas ut patet ex decimo methaphice eſt quedam diſtantia.magis autem diſtant extrema adinuicem quam a ſeipis.ſicut magnus a paruo & paruus a magno/magis diſtat quam utriq; ab equali.huius rationis phs ſolum ponit minorem cum eius probatione.& hoc eſt quod phs dicit que.ſ. mediū & extrema cū ſint ita.ſ. ꝙ oīa inter ſe opponantur:maior contrarietas eſt inter extrema adinuicē quā ad medium. nam longius diſtant inter ſe quam a medio.ut magnus a paruo & paruus a magno lōgius diſtat:quā uterq; ab equali dicit quidē equalis ille q equal'r diſtat a magno & paruo.uel dic ꝙ per equale intelligit medium inter magnū & paruū.magis ergo opponūtur uicia adinuicem quā ad uirtutē. & loquitur hic phs de ea oppoſitiōe q̄ eſt inter exceſſū & deffectū : in q̄ uirtus & extrema cōſiderātur ut qualitates quedā. nō aūt loquit de cōtrarietate q̄ eſt inter bonū & malū.qm̄ ſic magis opponit uirtus uicio q̄m ipa uicia inter ſe opponātur.imo in ea contrarietate q̄ eſt inter bonū & malum exceſſus & deffectus non opponūtur.cadūt eīm ambo ſub altero cōtrarietatis extremo.ſ. ſub malo uirtus autē ſub alio.ſ.bono. Eſt inſup.hic ponit ſecūdā rōnem q̄ talis ē q̄ ſūt magis ſimilia ſūt minus cōtraria.talia eīm minus ſūt diſtantia. maior aūt eſt ſimilitudo extremorū ad mediū quā adinuicē & preſertim quorūdam extremorū. huius rationis phs ſolum ponit minorē cū eius probatione dicēs:inſuper quibuſdā extremis ad mediū eſt ſimilitudo.ut ferocie ad fortitudinē.& prodigalitatis ad liberalitatē.ipis uero extremis inter ſe eſt diſſimilitudo plurima.i.maxima.que uero inter ſe diſtant plurimū.i.maxime:contraria diffiniuntur libro decimo methaphice.& ſi ita eſt ꝙ contraria maxime diſtant:illa que magis diſtant erūt magis cōtraria.& hoc ē quod phs dicit:itaq; magis cōtrarie q̄ magis diſtant. Sed medio in quibuſdā.hec eſt ultima huius capituli pars in/qua oſtēdit ꝙ unū extremorū uirtuti magis cōtrarietur quā aliud.& primo qd' intēdit ꝓponit.ſecūdo eius rōnem aſſignat.ibi Accidit aūt.dicit primo in quibuſdā uirtutibus medio uirtutis magis exceſſus : & in quibuſdam deffectus magis opponitur. ut ecce fortitudini quidem non ferocia que eſt exceſſus:ſed timiditas que ē deffectus magis opponitur:temperantie autem magis opponitur nō inſenſibilitas que eſt deffectus:ſed intemperantia que eſt exceſſus. Accidit autem. hic duas aſſignat rationes eius quod dixerat quarum una ſumitur ex ipa uirtutis & uiciorū natura.ſecunda ſumitur ex parte noſtri.ibi Alia ex nobis.dicit ergo primo:hoc.ſ.ꝙ unū extremorū magis opponatur medio quam aliud:accidit duabus de cauſis. primo ex ipa re. quādo ei alterum extremorum proprius.i.propinquius & ſimilius eſt medio:non ipm ſed aliud extremum magis uirtuti opponitur. ueluti qm̄ fortitudini ſimilior & propiquior uidetur eſſe ferocia:diſſimilior uero timiditas:quoniā inquā ita eſt. hanc ſcilicet timiditatem dicimus magis oppoſitam fortitudini quā ferociā. que eīm ideſt que quidem magis abſunt ideſt diſtant a medio:ea uidentur magis contraria medio:ꝙ igitur

dium alter ad alterum. Timidꝰ fortem uocat ferocem:ferox uero timidum uocat. Eodemq; modo ī aliis. Que cum ita ſint maior cōtrarietas eſt niter extrema adinuicē q̄ ad mediū. Nam lōgius diſtāt inter ſe q̄ a medio:ut magnus a paruo paruus a magno & uterq; ab equali. Eſt inſuper extremis:quibuſdā ad medium ſimilitudo ut ferocie ad fortitudinē & ꝓdigalitatis ad liberalitatē.Ipis uero extremis inter ſe:plurima diſſimilitudo eſt Que uero plurimum inter ſe diſtant: cōtraria diffiniuntur Itaq; magis contraria q̄ magis diſtant. Sed medio in quibuſdā exceſſꝰ:in qbuſdā defectꝰ magis opponit:ut ecce fortitudini qdē nō ferocia q̄ ē exceſſꝰ:ſed timiditas q̄ ē defectꝰ opponitur.Tēperantie autem non inſenſibilitas que eſt defectus:ſed intēperātia que ē exceſſꝰ

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

unum extremorum magis opponatur uirtuti quam aliud hec ē una cauſa: ſcilicet qa unum extremorum eſt ſemper medio ſimilius ac propinquius. & hec cauſa ſumitur ex ip̄a re. Alia ex nobis ip̄is. ponit ſecundam rationem que ſumitur ex nobis ip̄is. & dicit alia cauſa ſumit̄ ex nobis ip̄is propter quam unum extremorū magis opponitur uirtuti quam aliud. uirtus quidem ad hoc eſt: ut uicia a nobis propellat. illa igitur uicia uidētur magis contraria medio uirtutis ad que magis natura ſumus inclinati. ueluti cum ip̄i proniores natura ſimus ad uoluptates ſcilicet tactus (atq; ex eo ideſt ex ea cauſa ſumus procliuiores. i. mobiliores ad luxuriam quam ad continentiam. ideſt immoderatam abſtinentiam. intelligit itaq; per continentiam aut inſenſibilitatem que eſt deffectus temperantie: aut immoderatam abſtinentiā eius uoluptatis que in coitu conſiſtit) quia inquam ita eſt: eam ſcilicet luxuriam dicimus medio temperantie eſſe magis contrariam quam continētiam: ſcilicet immoderatam. ad quam ſcilicet luxuriam magis fit inclinatio. uel conſtrue ſic atq; ex eo procliuiores ſumus ad luxuriam ad quam luxuriam magis fit inclinatio quam ad continentiam. quia ita inq̄m eſt & cetera. & ob id intemperantia qne eſt exceſſus magis cōtraria eſt temperantie quam inſenſibilitas que ē deffectus. proniores eīm natura ad exceſſum quā ad deffectū ſumus. intelligēdū ē hic ꝙ ad intēperātiā & timiditatē & huiuſmodi uicia q̄ uirtuti magis opponūtur hoīes ſūt natura ꝓniores atq; ex eo ꝓcliuiores cōiter & pro maiori p̄te: pōt tñ hoc in aliquo deficere. eſſe ei poterit ꝙ aliqs ſit nat̄a magis pronus ad iſēſibilitatē uel audatiā: q̄m ad intēperātiā uel timiditatē. & ī tali hoīe ea uicia eſſēt magis cōtraria uirtuti: q̄ cōiter & plurimū minus uirtuti opponuntur.

Accidit autem hoc duabus de cauſis. Primo ex ip̄a re quando alterum extremum proprius & ſimilius eſt medio & ideo nō ip̄m ſed magis aliud opponitur. Veluti quoniam fortitudini ſimilior eſſe: uidetur ferocia & propinquior. Diſſimilior uero timiditas. Hanc magis oppoſitam dicimus. Que enī magis abſunt a medio: ea magis contraria uidētur eſſe Hec igitur una eſt cauſa ex ip̄a re. Alia ex nobis ip̄is. Ad que eīm magis natura inclinati ſumus: ea magis contraria medio uidentur. Veluti cum ip̄i proniores natura ſumus ad uoluptates: atq; ex eo procliuiores ad luxuriam: q̄ ad continentiam. eam magis contrariam dicimus ad q̄ inclinatio magis fit: & ob id intēperantia que eſt exceſſus magis contraria eſt temperantie.

Vod igitur uirtus moralis mediocritas ſit & quomodo & ꝙ duorum uiciorum mediocritas alterius ſecundum exceſſum: alterius ſecundū deffectū: & ꝙ talis ē ꝓpter coniecturā medii in affectibus atq; actibꝰ ſatis dictū ē. Quāobrē opꝰ eſt ſtudioſū exiſtere. Nam in capiēdo mediū: tota uis cōſiſtit

Vod igit̄ uirtus. hoc ē ſecūdū capl̄m in quo oſtēdit ph̄s qualr̄ homo poſſit uirtutē adquirere. circa qđ tria facit. primo oſtēdit eſſe difficile hoīem fieri uirtuoſū ſecūdo oñdit qualr̄ poſſit hō ꝑueīre ad mediū inuentū. ibi Quo circa opportet. tertio oñdit qualr̄ mediū uirtutis determīet̄. ibi Arduū certe. circa primū duo facit. prio reſumit q̄ttuor ſuꝑius dicta dicēs. igit̄ ſatis dictū eſt ꝙ moralis uirtus ſit mediocritas. & etiā eſt dictū qūo ſit mediocritas. ſ. ꝙ ſit mediocritas quo ad nos nō āt ſm̄ rē. diximus quoq; uirtutē eē mediocritatē nō certe īter bonū & malū: ſed duorū uiciorū alterius ſm̄ exceſſū & altius ſm̄ deffectū. fuerat etiā dictū ꝙ uirtus ſit talis. ſ. mediocritas ꝓpt̄ medii cōiecturā. i. qa mediū cōiectat. eū. ſ. īueniēdo & eligēdo ī affectibus & actibus. Quāobrē opus. hic ſecūdo cōcludit ex ꝑmiſſis ꝙ ſit difficile ſtudioſū eē. & dicit q̄mobrē. i. ꝓpt̄ q̄m rē. ſ. qa uirtus ē mediocritas opus. i. opoſū atq; difficile ē hoīem exiſtere ſtudioſū uirtuoſū: nā ī capiēdo medio tota uis cōſiſtit. ſ. eius qđ ē eē aut fieri uirtuoſū: atq; ut cōprehēdere circuli mediū nō ē cuiuſcūq; ſed tm̄ ſciētis. ſ. geometre. deuiare quidē

a centro circuli facile eſt: eum autem inuenire aliqualiter eſt difficile: ſi quidem centrum circuli ſit ignotum: inuenitur per duas lineas circulum ſecantes quarum una aliam ſecet per medium & equalia. punctus itaq; medius illius linee que aliam ſecat per medium & equalia neceſſario eſt centrum circuli. modo planum eſt ꝙ hoc facere nō eſt cuiuſcūq;: ſed tantum hominis ſcientis. ſic igitur iraſci & peccuniā dare facile eſt & cuiuſq;: ſed iraſci uel dare cui opportet & quantum & quomodo & quāobrem: id quidē nō amplius cuiuſq; eſt nec facile. itaq; recte facere rarum & laudabile & preclarum eſt. Quo circa opportet. hec eſt ſecunda pars huius capituli in qua oſtendit qualiter homo poſſit ad medium inuētum peruenire. circa quod tria ponit documenta. ſecundum ponit ibi Conſiderandū eſt. tertium ibi In omnibus maxime. dicit ergo primo quo circa ſcilicet quia medium iuenire eſt difficile: quando aliquis mediū aſſequi uult: ante omia opportet abire ideſt recedere a magis contrario uirtuti. ſicut ſi aliquis uelet ad medium fortitudinis peruenire: debet ſumopere ſtudium adibere ut magis a timiditate recedat que fortitudini magis opponitur: quam audatia. nam ut dictum eſt extremorum alterum magis alterum minus peccat: hoc eſt a medio & uirtute deuiat. & huius rei ponit exemplū cuiuſdam poete aut naute qui calipſo appellabatur. oportet itaq; recedere a magis contrario uirtuti ut calipſo monebat: hoc eſt facientes ad ſimilitudinē eius quod monebat calipſo dicens extra fumū: ſcilicet nebularū & undam: ideſt ꝓcellam nauem adige: ideſt in aliamꝰ partem age aut moue. monebat ei calipſo nauigantes ut maxime cauerent maxima pericula que ſunt procelle ſubuertentes nauem: & nebule uiſum nautarum impedientes. cum itaq; medium aſſequi ſūme difficile ſit: capienda ſunt minima malorū ideſt mala. quod. i. que res eſt ſecūdo loco. in primo quidem loco eſt capere medium ſi poſſis. ſi autem nō poſſis: capiēda ſunt minima malorum. hoc autem ſcilicet minima malorum capere quod eſt ſecūdo loco fit maxime per modum hunc quem diximus: ſcilicet a magis contrario recedendo atq; ei inherendo quod uirtuti minus opponitur. & utebatur ariſtoteles in hoc loco dupplici parenteſi. primo ibi ut calipſo. ſecundo ibi quod ſecundo loco. Conſiderandum eſt. ponit ſecundum documentum dicens conſiderandum eſt eīm ideſt conſiderandum quidem eſt ad que ſcilicet uicia nos ſimus proniores. nam alii ad alia ſcilicet uicia natura feruntur ideſt inclinantur. id ſcilicet ad que uicia ſimus proniores intelligetur ex uoluptate & moleſtia que nobis prouenit. ea enim ad que maiorem habemus inclinationem cum maiori facimus uoluptate. debemus autem noſmetip̄os retrahere ac reniti in contrarium eius uicii ad quod natura uel conſuetudine magis inclinamur. longe eīm ſecedentes a delinquendo: ideſt ab eo delicto in quo magis ac frequentius delinquere ſolemus: medium inueniemus. hoc eſt ad medium ueniemus. inſtar ideſt ad ſimilitudinem eorum qui flexa ligna rectificant. conſueuerunt eīm illi qui flexa ligna rectificant huiuſmodi ligna in contrariam partem flectere: ut inde ueniant in rectitudinem. & hoc ariſtotelicum documentum locum habet pro maiori parte: in aliquo tamē nō eſſet ſanū conſilium immediate declinare in partem contrariā. hoc eīm modo prio ꝑirent q̄m in mediū ueīret. ſicut etiā cōtingit eſſe circa aliqua ligna flexa: que ſi in contrariā partem reducantur: ante frangun-

Atq; ut circuli medium comprehendere nō cuiuſq; eſt ſed tantum ſcientis. Sic iraſci & pecuniam dare facile eſt: & cuiuſq;. Sed cui & quātum & quomodo: & quāobrē id quidē nō amplius cuiuſq; ē neq; facile. Itaq; recte facere rarum & laudabile & preclarum eſt. Quo circa opportet cum quis mediū aſſequi uult: ante omia longius abire a magis cōtrario. Vt calipſo monebat. dicens extra fumū: & fluctum nauē adige. Nam extremorū alterū magis: alterum minus peccat Cum itaq; mediū aſſequi ſūme difficile ſit qđ ſecundo loco eſt minima malorum capiēda ſūt. Hec aūt fit maxime per hūc modū quē diximus. Cōſiderandū eſt ei ad que nos proniores ſumus. Nam alii ad alia natura feruntur: id intelligetur ex uoluptate:

Universidad de Salamanca. BGH

UNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tur quā in mediū rectitudinis perueniāt:in tali igiť caſu ſanius conſilium eſſet paula
tim a uicio magis contrario recedere: quam ſubito in contrarium ſecedere. quando
autem ſic aut ſic fieri debeat:relinqui debet iudicio prudentis.eodemq; modo eiuſdē
arbitrio relinquitur quantum a magis contrario ſit recedēdum. ex dictis philoſophi
in hac parte duo notantur.primo ꝙ ſit licitum malum aliquod agere ut inde bonum
perueniat.patet per hoc ꝙ dixit in contrarium autem noſmetipos retrahere ac reni-
ti debemus.dictum autem erat ſupra utrūq; extremorum eſſe malū ac uituperabile.
mihi quidem uidetur ꝙ declinatio in extremū minus contrarium ſit uicioſa materia
liter ſolum:formaliter quidem ſit uirtuoſa.& hoc quando ſit ſecundum rectam ratio
nem.quod eīm ſit ſecundū rectam rationē profecto formaliter & abſolute bonum di
citur.materialiter autem & ſecundū quid eſt malum.ſcilicet in quantū eſt ſimile illis
rebus que a uicio procedunt.ſe
cundo notatur ꝙ ea uicia q̄ ſūt
minus uoluntaria modo aliquo
deteriora dicātur.patet hoc. qa
ad illa uicia ad q̄ magis ſumus
proni : magis natura ducimur.
at per hoc minus uolūtarie. mi
hi quidem uidetur ꝙ talia uicia
ad que nos magis ſumus proni
ab ariſtotele dicantur deteriora
ideſt frequentiora uel inſanabi
liora:nō tamē culpabiliora. ta-
lia itaq; uicia ad que magis ſu-
mus proni ſunt minus uolunta
ria at per hoc minus culpabilia
quā ea ad que natura ſumus mi
nus proni. ſed in quantum illa
frequentius contingunt ac tar-
dius ſanantur a philoſopho di-
cuntur deteriora. In omibus
maxime.ponit tertium documentū dicens in omnibus rebus maxime.ſ.diligenter ca
uendum eſt a uoluptate & preſertim ab ea q̄ eſt in cibo potu & coitu. cū eīm naturalē
habeamus inclinationē ad uoluptatē:facile uoluptatis uicio corrūpimur.& hoc ē qđ
phs dicit nō eīm incorrupti imo ſepe corrupti iudicamus.i. iudicare cōſueuimus de
ipa uoluptate.qđ igitur ſeniores troiani paſſi ſūt erga helenā dicētes helenā eſſe abi
ciendā a troia & redendā eſſe grecis.hoc pati nos cōuenit erga uoluptatē:& illorū ſe
niorū per oīa.i.penitus dicere uocē.ſ.uoluptatē eſſe a nobis fere penitus abiciendam
nam ſic illā.ſ.uoluptatē tranſmittētes.i.repellentes:minus errabimus. & conſequen
ter epilogat dicens. Hec igitur.ſcilicet prefacta documēta facientes ut ſumatim di
cam:maxime ualebimus adipiſci mediū.intelligēdū eſt hic ꝙ ſeniores & iuniores tro
iani fuerūt diſcordes in conſilio erga helenā.nam ſeniores ut dicūt iudicabāt eam eē
reddendā grecis iuniores aūt contrariū dicebāt. Arduū cerre.hec eſt tertia pars ca
pituli huius.in qua oſtendit qualiter ſit medium determinandū.circa quod tria facit
primo oſtendit huius difficultatem.ſecūdo oſtendit quid ſufficiat ad mediū determi-
nandū.ibi *Sed* qui.tertio reſpōdet tacite queſtioni.ibi *Sed* quātum.dicit ergo primo
arduum ideſt difficile certe eſt hoc:ſcilicet medium adipiſci : & precipue in ſingulis
ideſt ſingularibus.eſt quidem difficile in uniuerſali:ſed precipue in ſingularibus.nec
eīm facile imo difficile eſt determinare quomodo & aduerſus quos & pro quibus re-
bus & quouſq; iraſcendum eſt.hoc autem oſtendit per ſignum dicens nam & nos cō-
muniter loquendo quandoq; laudamus eos qui non iraſcuntur : & quandoq; eos qui
iraſcuntur.& illos qui non iraſcuntur mittes:& hos qui iraſcuntur fortes uocamus.
unde patet ꝙ nō ſit facile dererminare medium circa iram.eodemq; modo ſe habet in
ceteris affectibus & actibus. *Sed* qui parū.hic oñdit quid ſufficiat ad determinādū
medium uirtutis.& dicit ſed qui parum excedit ſcilicet medium in alterutram partē
ſcilicet i exceſſum aut i deffectum: nō uituperatur.qui uero multum excedit: is ideſt

& moleſtia que nobis prouenit. In cōtrarium
autem noſmetipos retrahere ac reniti debem9
longe eīm a delinquendo ſe cedentes medium
inuenimus.Inſtat eorum qui flexa ligna recti
ficant. In omnibus maxime cauendum eſt a
uoluptate.Non eīm incorrupti de illa iudica-
mus.Quod igitur ſeniores populi paſſi ſūt er
ga Helenā hoc pati nos cōuenit: erga uolupta
tē:& illorū dicere uocē. Nā ſic illā trāſmitten
tes minus errabimus. Hec igiť faciētes ut
ſūmatim dicā maxime ualebim9 mediū adipiſ
ci. Arduum certe hoc & precipue in ſingu-
lis. Hec facile. determinare quomodo : & ad-

iſte uituperatur.cuius cauſa eſt quia iſte qui multum a medio recedit non poteſt late-
re ideſt ignorare:ſcilicet ꝙ a medio receſſerit. paruus itaq; receſſus a medio uidetur
eſſe ſine culpa aut ſaltem non uituperabilis ac uenia dignus. uidetur eīm eſſe per ig-
norantiam inuincibilem.eoꝙ medium cognoſcere ſit ſume difficile.ignorantia qui-
dem inuicibilis ut dicetur libro tertio hominem excuſat a peccato & culpa. magnus
uero receſſus a medio per ignorantiam excuſari non poterit. cum ſit facile cognoſci
queat.at per hoc culpabilis atq; uituperabilis dicitur.& hec doctrina ariſtotelica non
modicum ualet ad cognoſcendum que de peccatis ſint uenialia & que mortalia. ueni
alia quidē ea dicuntur que a me
dio inſenſibiliter differunt. ta-
lia quidem ſunt que ex ignoran
tia inuincibili proueniūt. cum
uero quis a medio ſenſibiliter
deuiat : mortaliter peccat.talis
eīm uoluntarie peccat: cum ap-
perte cognoſcat aut cognoſcere
poſſit ſe a medio atq; lege & ra-
tione deuiare. *Sed* quantum.
hic reſpondet tacite queſtioni.
poſſet eīm aliquis querere quan
tus ſit ille receſſus a medio qui
uituperatur:huic igitur queſti-
oni reſpondens dicit.ſed qui re
ceſſit ſenſibiliter a medio:quan
tum & quouſq; ideſt pro quan-
to receſſu & quanto termino re
ceſſus a medio.uel dic & melius
quantum & quouſq;.i.quāto ui
tuperio & quāto tēpore ſit uitu
perādus nō ē facile diffinire.i.
determinare uerbo.& appellatione uerbi ueniunt etiam ſcripta.ut intelligamus uer
bo.i.doctrina aliqua cōmuni.menſura quidē uituperii eſſe debet ſm̄ quātitatē receſ
ſus a medio.quātus aūt fuerit ille receſſus nō eſt facile determinare uerbo. ſicut nec
etiam aliud quicq̄ ſenſibiliū:hoc eſt ſingulariū ſenſu cognoſcibiliū.iudiciū aūt horū
ſcilicet quantū & quouſq; a medio quiſq; receſſerit.at per hoc quantū & quouſq; ſit ui
tuperabilis:eſt.i.conſiſtit in ſingulis.i.ſingularibus & ſenſu. itaq; nemo recte iudica
re poterit quantū & quouſq; ſit uituperādus ille qui a medio ſenſibiliter receſſerit ni
ſi ſenſu cognouerit que ſit perſona & qua occaſione deliquerit. de his itaq; ſingulari-
bus q̄ ut dicitur quinto thopicorū & ſecūdo priorū quādo extra ſenſū fiūt icerta ſūt
nullus niſi qui ea ſenſu cognouerit recte iudicare poterit.at ꝑ hoc ut hic ignuit phs
relinquēda ſūt huiuſmodi iudicio uiri prudētis.qui cū ea ſenſu cognouerit: recte de
eiſdē iudicabit:poteſt tamē de huiuſmodi ſingularibus tradi aliqua cois doctrina ſi q̄n
tū in aliquo cōmuni participāt.& hoc eſt ꝙ phs dicit illud dūtaxat clarū ē:ꝙ medius
habitus i cūctis laudať.& ꝙ declinare opportet q̄ndoq; ad exceſſū q̄ndoq; ad deffectū
nā ſic.ſ.declinādo ad exceſſū uel deffectū ſm̄ modū prius determinatū:facilime medi
um adipiſcemur.& i his finiť liber ſecūdus.& qa multa ex dicēdis ex ante dictis ſatis
intelligi poterūt:itē qa nec ſñie explicatio nec littere ordinatio uideť i oī loco neceſ
ſaria:hac igiť de cauſa aliq̄ relinquēs prudētie ſimul & ſapie lectorū:intēdo in libris
ſubſequētibus breuius procedere.modus itaq; procedēdi erit iſte: libros ut prius di-
uidā in tractatus.& tractatus i capl'a.& capl'a in paragraphos.i quibus q̄ndo ſñia fue
rit obſcura:eā explicabo.q̄ndo uero fuerit plana:dicā ſñia patet uel ē plana. litteram
quoq; ſi fuerit aliqual'r intricata cōſtruā.alias dicā littera patet aut littera ē plana.uo
cabula aūt q̄ fuerint obſcuriora in oī loco exponā.& ſiq̄ fuerit notāda:notabo. dubia
etiā q̄ occurrerit pro mei intellectus facultate enodare cognabor.& ſicubi opiniones
ſint contrarie:cum opus fuerit recitabimus.hoc itaq; modo octo libros ſequentes ex
ponere atq; explicare intendimus.

uerſus quos:& pro quibus & quouſq; iraſcen
dum eſt.Nam & nos quandoq; eos:qui nō iraſ
cuntur laudamus:quandoq; eos qui iraſcūtur
Et illos mites:hos feroces uocamus. *Sed* q
parum excedit in alterutram partem nō uitu-
peratur.qui uero multum:is latere nō poteſt.
Sed quantum & quouſq; uituperandus ſit
non facile eſt diffinire uerbo nec aliud quicq̄
ſenſibilium.Horum autem in ſingulis iudici
um eſt & in ſenſu.Illud dumtaxat clarum eſt:
ꝙ medius habitus in cūctis laudatur. Et ꝙ de
clinare oportet quandoq; ad exceſſum : quan-
doq; ad deffectum.*Sic* enim facilime medium
adipiſcemur.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

Incipit liber tertius

Gitur cum uirtus circa. hic incipit liber terrius qui eſt de quibuſdam principiis uirtutum & actuum moralium. & de fortitudine atq; temperantia. & continet tractatus quattuor. quorū primus eſt de uoluntario & inuolūtario & de electione conſilio & uoluntate. & continet hic tractatus octo capitula primū capitulum de iuuoluntario per uiolentiam. & continet quattuor partes. in prima oſtendit ꝙ ad preſentem doctrinam pertineat determinare de uoluntario & inuoluntario. in ſecunda diuidit inuoluntariū. deſcribit quoq; uiolentum. ibi Videnť autem inuoluutaria eſſe. in tertia mouet & ſoluit unam dubitationē. ibi Que uero ppter. in quarta excludit quorūdam errorē. ibi ꝙ ſi quis. circa primū duas ponit ratioēs quarum grima talis eſt: cum uirtus uerſetur circa affectus & actus atq; i affectibus &

Incipit liber tertius.

Gitur cum uirtus circa affectus & actus uerſetur: ac in his que uoluntaria ſunt laudes & uituperationes. In his que uero in uoluntaria uenia: & interdū miſericordia locū habeant neceſſariū forſan eſt de uirtute tractantibus uoluntariū: & inuolūtarium diffinire. Vtile etiam legum latoribus ad premia penaſq; conſtituendas. Videntur autem inuoluntaria eſſe illa que per uim uel ignorantiam perpetrantur.

actibus illa que ſunt uolūtaria laudes habeant & uituperationes que uero ſunt inuolūtaria ueia & interdū miſericordia locum habeant: cum ita inquā ſit neceſſariū eſt tractātibus de uirtute diffinire & determiare uoluntariū & inuoluntariū. conſequentia per hoc tenet: ꝙ uoluntariū & inuoluntariū ſunt principia uirtutis laudis atq; uitupationis. uenie quoq; at miſeticordie. de quibus hec profeto ciuilis ſcia conſiderat. conſtructio q dem littere ē ſatis plana. igitur ut quibuſdā placet ilatie: ſed ut mihi uidetur replectie ponitur cum cauſatiue dicitur. actus. exteriores intellige. ac in his. ſ. affectibus & actibus. uoluntaria. ſi bona ſint: laudes habēt atq; ad uirtutē pertinēt. ſi uero ſint mala: uitupabilia atq; uicioſa dicunť. inuolūtaria bona quidē nec laudē nec uituperiū hn̄t. mala uero remittunť interdū ueia & interdū mia. ueia quidē q̄ndo i parte mia uero q̄ndo i toto remittunť. uel dic ueia q̄ndo ex iudicio rōnis: mia q̄ndo ex affectu remittunť. ueia ablatiuus eſt & etiā miſericordia. ut ſit ſenſus p ueniā: interdū p miſericordiā locum habeāt. i. remittantur. neceſſariū illatie ponitur. forſā cōplectiue dicitur. uel dic ꝙ id poſuit ut modū ſapientū teneret. quorū eſt (ut ſecūdo diciť rhethoricorū) etiā in certis dubie loqui. diffinire. i. conſiderare uel determinate tractare. Vtile aūt. hic ponit ſecundā rōnem q̄ talis eſt: qđ eſt utile legiſlatoribus ad premia penaſq; conſtituēdas conſiderandū eſt ab his qui tractāt de uirtutibus: uoluntariū & etiā inuolūtariū eſt huiuſmodi. igitur & cetera. huius rōnis maiorē ſubintelligit. minorē expreſſe ponit. que tenere uideť per hoc ꝙ ad eam ſciam que tractat de uirrutibus pertinet conſiderare de legiſlatoribus & his rebus que ad eos pertiuent. idem enim eſt finis ciuilis ſeientie & legumlatorum. utile. ſcilicet uoluntarium & inuoluntarium. legumlatoribus. nomine quidem legiſlatoris ueniuut nō ſolum iuriſconſulti: ſed etiam uniuerſi ciuitatum gubernatores qui ſumopere aduertere debent qua uolūtate quiſq; bona aut mala operetur. Videtur autem. hec eſt ſecunda pars huius capituli i qua ponit primo diuiſionem inuoluntarii. ſecundo diffinitionem uiolenti. ibi Violentū ē. dicit primo inuoluntarium eſſe dupplex: ſcilicet per uiolentiam & per ignorantiam. uidentur non dubie ſed aſſertie ponitur. ita ut ius faciat. uim. ideſt uiolētiam aut cohationem. perpetrantur. non de bonis ſed de malis proprie dicitur. iu his enim proprie cadit inuoluntarium. notanda ſunt hic tria. primo ꝙ uoluntarium dicit motum uoluntatis in honum cognitū. cum itaq; inuoluntariū uoluntario priuatie opponať: erit duplex inuoluntariū. ſ. ex priuatiōe motus uolūtatis & ex priuatione cognitionis. unde patet ꝙ inuoluntarium dicat rem ſimplicē: uoluntarium uero compoſitam Secundo notandum ꝙ inuoluntariū trifariā ſumi poterit: ſcilicet contradictorie priuatiue & contrarie. hic uero a pħo inuoluntarium diciť contradictorie aut priuatiue

non autem contrarie. quoniam ſic: oēm differentiam quam ponit uoluntarium priuat inuoluntarium. itaq; ſicut uoluntarium duo ponit: ſic inuoluntarium contrarie ſuntū duo priuat. tertio notandū ꝙ inuoluntariū (ut aliqui uolūt) uniuoce dicitur de utroq; inuoluntario. alii uero dicunt ꝙ analogice. itaq; primo de eo quod eſt per uiolentiā: conſequēter de inuolūtario per ignorantiā. & hoc uerius uidetur. nam (ut ex dictis pħi iam patebit) nunquā aliquid per ignorantiā erit inuoluntariū: niſi penitudo ſequatur. uel dic ꝙ inuoluntariū cōtradictorie dictū: uniuoce de utroq; predicať. ſi tamē ſumatur priuatiue: nō equaliter de utroq; dicitur. inuoluntariū eni directe uidetur priuare nō ſcientiā aut cognitionē: ſed uolūtatis motū. Violentū aūt. hic ponit diffinitionē uiolenti. & patet ſentētia. ab extra. i. extrinſecū. cū eīm uoluntarium ſit a uoluntate q̄ eſt principiū intrinſicū: neceſſe eſt ꝙ uiolentū ei fere oppoſitum ſit a principio extrinſico. in quo. ſ. principio aut uiolento. & uidetur ꝙ hec particula expo

Violentū eſt cujus principiū ab extra tale exiſtit in quo agens uel patiens nihil confert. Veluti ſi uentus tulerit aliquo uel homines p̄potentes. Que uero propter metū maioris mali: uel ppter bonū aliquod fiunt: ut puta ſi tirānus turpe aliquid iubeat habēs in poteſtate parētes & liberos: & ſi pareať: ſeruenť: ſi nō pareať iterficianť. Dubitať utrū ea uolūtaria: an inuolūtaria ſint dicenda. Tale aliquid accidit in iactibus qui propter tempeſtatem fi-

nat illam particulā tale. agens. dicitur in quantū per uiolentiā aliquid agit. patiens uero in q̄ntum uiolentiā patitur. uł dic ꝙ aliquē uiolenter moueri ſtat dupliciter: primo cum unus ab alio aliquid agere cogitur. item alio modo cum nihil agere: ſed tantū patis conſtringiť. primū tangit per hoc ꝙ dixit agens. ſecundū uero per id ꝙ patiens dixerit. nihil. i. nullam inclinationem aut uolūtatē. uel dic nihil. nullū adiuctoriū ad hoc eīm ꝙ motus ſit uiolentus nō ſufficit ꝙ ſit a principio extrinſico; ſed cum hoc etiā eſt neceſſe quod ſit oīno contra inclinationem & uoluntatē eius qui mouetur. ſi quidem ab alio moueretur ipo uolente: nō uiolentus: ſed uoluntarius diceretur talis motus. tulerit. i. portauerit. aliquo. i. ad aliquem locum uel loci partem. prepotentes. dicuntur potentiores. illa quidem prepoſitio pre alicui compoſita excellentiam ſignificat. erit itaq; uiolentus motus: ſi homines prepotentes alium minus potētem contra eius uoluntatem aliquo tullerint. notanda ſunt hic duo. primo ꝙ hic a pħiloſopho nō accipitur uiolentū ut opponitur naturali: ſed tantū ut opponitur uoluntario. ſecundo notandū ꝙ uoluntas cogitur ac uiolentiā patitur quantū ad actus exteriores qui a uoluntate nō eliciti ſed imperati dicuntur. quantū uero ad actum interiorem proprium ac a uoluntate elicitum uoluntas ſemper libera manet. itaq; nec cogi nec uiolentiam pati poterit. Que uero propter metum. hec eſt tertia pars capituli. & habet hec pars tres partes. in prima mouet dubitationem. in ſecunda ſoluit. ibi. Mixti igitur. in tertia ſolutionem manifeſtat. ibi In huiuſmodi. in prima parte ponit dubitationem eamq; manifeſtat per duo exempla dicens dubitatur uero utrum ea uoluntaria an inuoluntaria ſint dicenda que fiunt propter metum maioris mali: i quod ſcilicet timemus incurrere aut propter aliquod bonum. ſ. nō perdendum aut forte cōſequendum. ut puta ſi tirānus aliquis habens in poteſtate ſua parentes & liberos: iubeat aliquid turpe: & ſi pareatur precepto ſuo: ſeruentur. & ſi nō pareatur: interficiantur. tale aliquid accidit in iactibus. ſ. mercium in mare qui iactus fiunt propter maris tempeſtatem. & ꝙ in his & huiuſmodi ſit cauſa dubitādi patet: quia nemo ſane mētis iactat ſponte. i. uoluntarie: ſed id facere uidetur pro ſalute ſua & ceterorum: ſcilicet in naui exiſtentium. ab ea itaq; parte ut puta uſq; ad eam interficiantur eſt parenteſis. Mixti ſunt. hic ſoluit prefactam dubitationem. pro cuius intellectu ſunt duo cōſideranda. primo ꝙ medium ab eo extremo nomen recipit quo magis participat. ſicut medius color albus dicitur quando ad album magis quam ad nigrum declinat. hoc uidetur philoſophus dicere ſexto phiſicorum ubi zenonis opinionem reprobat. ſecundo conſiderādum ꝙ finis & uoluntas cuiuſq; talia iudicāda ſunt qualia fuerint tunc cum operatur. itaq; ſi cum operatur malum habeat finem malamq; uolunta-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

tē:etiā ſi poſtmodū iſta in bona uertātur:ſemp dicemus ꝙ ille mala fecerit uoluntate.
his habitis patet quid phs hic dicere uelit. dicit ergo ꝙ huiuſmodi actus ſūt mixti ita
ꝙ nec in toto uolūtarii nec in toto inuolūtarii:ſed in parte uolūtarii & in parte inuo
lūtarii. ſūt tamē magis ſimiles actibus uolūtariis q̄m inuolūtariis. ita ut potius uolū-
tarii q̄m inuolūtarii dicātur. hec eſt cōcluſio cuius prima pars eoꝙ ſit nota a pho nō
probatur. ſecūda pars. ſ. ꝙ ſint magis ſimiles uolūtariis probať ſic tūc cū fiūt ſūt ī ele
ctione ac uolūtaria:igiť ſūt uolūtaria. cōſequētia patet qa ſicut finis agendi exiſtit bo
nus uel malus ſm̄ tēpus in quo agimus:ſic etiā uolūtariū & inuolūtariū tunc cū agiť
dicēdū eſt. antecedēs patet qa principiū mouēdi organicas partes in huiuſmodi actio
nibus exiſtit in ipo qui talia opatur. quorū aūt principiū ī ipo eſt:in eo. i. in eius quo
ꝙ poteſtate eſt utrū agat uel nō
agat. igitur uolūtaria ſūt dicē-
da hec talia. ſ. q̄ fiūt ꝓpter me-
tū. licet per ſe & abſolute conſi
derata ſint inuoluntaria. nemo
eī ſane mētis faceret aliqd tale.
ſ. per ſe & abſolute cōſideratū.
ſed tantū modo pro loco & tem
pore. in hac rōne phs ſic proce-
dit. primo tāgit formā ratiōis.
ibi Nam in electiōe. ſecūdo pro
bationē cōſequētie. ibi Finis āt
tertio reſumit antecedēs atq; e-
ius ſubiūgit probationē. ibi A-
git aūt uolēs. q̄rto cōcludit. ibi
Quare uolūtaria. quinto limi-
tat cōcluſionē. ibi Licet per ſe.
& ut iſta fiant planiora:expone
mus ſingilatim particulas obſ
curiores. igitur. qď in principio poniť nō ilatiue:ſed repletiue teneť. poſſet etiā dici
ꝙ teneretur ilatiue reſpectu prime partis cōcluſiōis q̄ ſequi uidetur ex dictis. ſed me
lius uidetur dicere ꝙ prima pars cōcluſiōis ſit de ſe euidēs & ꝙ illa cōiūctio igiť tene
atur repletiue. magis ſimiles. at per hoc hñt ꝙ potius uolūtarii q̄m inuolūtarii dican
tur. ut eīm prius diximus ab eo extremo quo magis ꝑticipat mixtū recipit nomē elec
tione. i. uolūtate aut libertate. finis aūt. i. finis eīm. illud itaq; aūt:cauſatie poni uide
tur. exiſtit. ſ. bonus uel malus. igitur. i. etiā. uolebat eīm dicere ꝙ ſicut de fine ſic etiā
de uolūtario & inuolūtario iudicandū eſt ſm̄ id tēpus in quo fiūt. in ipo. i. in ſe uel ī-
tra ſe & nō in alio. at per hoc illi actus uiolēti dici nō poſſūt. cū uiolētū ſit a pricipio
extrinſico. quare. i. igitur. hec eīm eſt cōcluſio argumētatiōis. per ſe. i. ſm̄ ſe & abſolu
te nō cōparata ad aliud. talia eī abſolute mala ſūt. nemo aūt ſane mētis eligit aut uult
malū abſolute. eligūtur tamē huiuſmodi ſub rōne boni. nam minus malū (ſicut libro
quinto dicetur) ad maius malū cōparatū bonū diciť. eſſet profecto ſolutio prefate q̄ſ-
tiōis intelligibilior:ſi queſtio ſub his terminis moueref:utrum homo uolūtarie agat
cū huiuſmodi agit ꝓpter metū maioris mali. eſt quidē planū ꝙ uolūtarie agat. cum in
eius ſit libertate talia agere uel nō agere. cū uero queriť utrū talia ſint uolūtaria. ui-
detur queſtio duplex. ad q̄m duplex ē dāda ſolutio ut phs ignuit. ſed opponiť:nā con-
traria ſūt maxime diſtātia ſicut patet ex decimo methaphiſice. at per hoc uidētur in-
cōponibilia. uolūtariū aūt & inuolūtariū ſūt cōtraria. erūt itaq; maxime diſtātia atq;
incōponibilia. ad hoc dicitur ꝙ contraria ſm̄ ſe tota incōpatibilia atq; incōponibilia
dicūtur:ſm̄ uero partes cōpatiūtur ſimul & cōponūtur. q̄ aūt ſint cōtrariorū partes:
in methaphiſica potius q̄m hic opportunius exponendū puto. In huiuſmodi autē.
hic manifeſtat prefactā ſolutionē per hoc ꝙ in prefactis actibus inuenitur interdum
laus & honor interdū uituperiū & pena:que ſolis opibus uolūtariis debētur. & circa
hoc duo facit. primo oſtēdit qualiter huiuſmodi actibus debeať laus aut uituperiū ho
nor aut pena. ſecūdo manifeſtat difficultatē circa hoc eminētē. ibi Difficile interdū.
circa primū ponit tres gradus huiuſmodi opationū q̄ fiūt ꝓpter metū. & cū hoc etiā

unt. Nemo eīm ſane mētis ſua ſponte iactat:
ſed pro ſua ſalute & ceterorū. Mixti ſunt igiť
huiuſmodi actꝰ:ſed magis ſimiles uolūtariis.
Nā in electiōe ſūt tūc cū fiūt finis aūt agendi
ſecūdū tēpus exiſtit. Et uolūtariū igiť:& iuo-
luntariū tūc cū agiť dicēdū eſt. Agit autē uo-
lēs. Et eīm principiū mouēdi organicas ꝑtes
in talibus actionibꝰ in ipo eſt. Quorū aūt in
ipo principiū eſt:in eo queq; utrū agat uel nō
agat. Quare uolūtaria ſūt hec talia licet per ſe
fortaſſe iuolūtaria. nemo eī tale aliquid ſpōte
faceret. In huiuſmodi aūt actibꝰ quandoq;

laudem aut uituperiū merentur. ſecundū gradū tangit ibi In quibuſdā. tertiū ibi In
oībus. & patet quid in prima parte dicat Huiuſmodi. ſ. mixtis ex uolūtario & inuolū
tario qui ꝓpter metū uel ꝓpter bonū aliquod fieri dicebātur. Turpe aliquid. nō pec-
catū aut inhoneſtū intellige:ſed uile aut inominioſū qď ad ſtatū eius qui opatur nō
cōuenit. eodēq; modo Turpiſſima intellige nō peccata aut inhoneſta:ſed aliqua q̄ ſe-
cundū cōmunē oppinionē uillia reputātur. Vel mediocri. ex hoc habes ꝙ nō pro quo
cūq; honeſto ſūt patiēda turpiſſima. itaq; ſecundū phm ꝑ otius aliquod paruū inhone
ſtum facere cōuenit quā aliqua turpia aut doloroſa pati. In quibuſdā. in qua ponit
ſecundū gradū & patet quid dicat. Nō opportet. ex hoc habes ꝙ ſi homo ꝓpter metū
maxime pene aut doloris faciat aliqua inhoneſta:licet nō ſit laudādus:nec tamen eſt
multū uituperādus:ſed potius
ueīa & miſericordia dignus ui
detur. Humanā naturā. i. ad cō
munē hominū cōditionē. qui eī
nullo metu nulloq; terrore ad ī
honeſta trahitur ille ſolus ē qui
uirtute perfectus eſt. & quoniā
uirtuoſi ſū pauci:rari quoq; iue
niūtur qui ꝓpter uirtutē duriſ-
ſima pati queāt. Sunt etiā. po
nit tertiū gradū huiuſmodi op
ationū. & primo facit hoc ſecū-
do ex his reprehēdit almeonem
quid aūt primo dicat patet. Sed
mortē. hoc phs dicit uľ quia pu
tat ꝙ homo poſt mortē ꝑ opus
uirtutis gloriā cōſequatur. aut
quia opus uirtutis melius ē q̄m
uita:cū uita ad id tanquā ī finē
ordinetur Ac extrema. ſ. doloro
ſa. & uidetur eſſe dictū interp̄-
tationē. extrema eīm ea ſūt que
mortē inducūt. Nā almeonē.
hic ex dictis reprehēdit almeo-
nem:dicēs illa uidētur ridicula
ideſt diriſoria q̄ ad necē matris
cōpulerūt almeonem erupidis. i. ab erupide in eius poetria introductū. narratur qui
dem ab erupide ꝙ almeō fuerit cohatus matrē occidere. & hoc phs dicit ridiculū:cū
primo debuit mortē pati quā matrē occidere. patet igitur ex his oībus ꝙ huiuſmodi
opationes ſint uolūtarie:cum laus & uituperiū ſolis uolūtariis debeantur operibus.
Difficile aūt. hic ponit duas difficultates que circa predicta iminēt. quarū prima per
tinet ad iuditiū rationis. & dicit difficile eſt interdū iudicare quale. ſ. malū pro quali
malo euitādo ſit ſuſcipiendū. & quid. i. quale malū pro quo. i. quali. ſ. bono conſequē
do aut nō perdēdo ſit ſuſtinendum. & prout ego puto in hac re tanta eſt difficultas ut
nec leges nec humana ratio ſatis eam diffinire queat. Difficilius etiā. hic tangit ſe-
cundā difficultatē que ſe tenet ex parte uoluntatis. & dicit etiam eſt difficilius poſtq̄
cognoueris permanere in ſentētia. cuius cauſa eſt quia plurimū. i. ſepiſſime accidit ut
ea que expectātur. i. reſpiciūtur aut uidētur ſint doloroſa. illa uero ad que cōpellimur
nō doloroſa:ſed turpia ſint. quare ſcilicet quia ex iuditio rōnis talia cognoſcere poſ-
ſumus atq; libertatē habemus permanēdi in huiuſmodi ſentētia:inde igitur eſt ꝙ lau
des & uitupationes ſūt circa eos qui cōpellūtur aut nō cōpellūtur. qui eīm nō cōpel-
luntur laudātur qui uero turpia agere cōpellūtur uituperātur. & ex his notatur ꝙ in
uolūtate aliqua ſit libertas nō parēdi rationi. uel dic ꝙ ille qui nō permanet in priori
ſentētia:prius in ratione deinde quoad uoluutatē permutatur. Violenta itaq;. hic
epilogat que dicta ſunt ut quorūdā rationē aſſignet. & facit quattuor. primo epilogat
quod dictū eſt de iuoluntario ſimpliciter. ſecundo de mixto iuolūtario. ibi Que uero

laudātur qui turpe aliquid & doloroſū ſubit
pro magnis aliquibus & honeſtis quādoq; ui
tuperatur. Nam turpiſſima quidē ferre ꝓ nul
lo honeſto uel mediocri improbi eſt. In q̄-
buſdā etiā laus nō cadit ſed uenia cū quis ea fe
cerit que nō opportet. Ob quedā intollerabi-
lia que humanā naturā trāſcendūt. Sūt etiā
quedā ad que nemo cogi debeat ſed mortē po
tius ac extrema oīa perferre. Nam Almeo-
nem. Euripidis que cōpulerūt ad necē matris
redicula uidētur. Difficile interdū eſt iudi
care quale pro quali ſuſcipiendū ſit:& quid ꝓ
quo ſuſtinendū. Difficilius etiā poſtq̄ cog-
noueris in ſentētia ꝑmanere. Plurimū eīm ac
cidit ut ea que expectantur doloroſa illa uero
ad que compellimur turpia ſint. Quare lau-
des & uituperationes circa eos ſunt qui com-
pellūtur aut nō compellūtur. Violēta itaq;

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tertio iſtius aſſignat cauſam ibi Agimus eĩm.quarto reſumit id qđ dixerat circa diffi
cultatẽ in talibus ibi Qualia uero. uniuerſa hec ſunt plana. qđ uero dicit in tertio lo
co Pro aliis.intellige ꝙ talia pro ſeipĩs nõ eliguntur cũ ipã in ſe bona nõ ſint:eligun
tur tamẽ pro aliis.ſ.conſequendis aut euitãdis. Quod ſi quis.hec eſt ultima huius
capituli pars in qua excludit errorẽ quorũdam circa ea que per uiolentiã fiunt. putãt
eĩm aut putare poſſent aliqui ꝙ ſit uiolentũ quotiens homo mouetur ab exteriori uo
luptate hominẽ ad ſe inclinante.hoc phs reprobat rationibus quinqꝫ. ſecunda ponit
ibi Et qui.tertia ibi Ridiculũ.quarta ibi Et honeſtorũ.quinta ibi Videtur itaqꝫ. ſen=
tentia prime partis eſt plana.Quod.pro ſed ponitur.Violenta.ideſt uiolentiam cau=
ſantia ei qui talia ſequitur.Ab extra.ſcilicet exiſtentia. & in hoc tãgit cauſam huius
erroris.per hoc eĩm ꝙ talia exiſ
tũt extra nos:putaret aliquis ꝙ
motus qui ab eis cauſat ſit uio=
lẽtus.Omĩa.ſ.que faciet.Huic.
ſcilicet homini qui hoc aſſere=
ret.Horũ.ſ.iocundorũ & honeſ
torũ. Et qui.hic ponit ſecun=
dam rationẽ.& patet quid dicat
Ridiculũ. ubi tertiã ponit ra
tionẽ.dicẽs ridiculũ itaqꝫ eſt ac
cuſare externa ac nõ ſe potius q
facile capiatur.i.ſe capi permit
tat ab his.ſ. exterioribus. quaſi
dicat ſi homo ad externa uiolen
ter traheretur: non ipẽ ſed illa
potius eſſent accuſãda.hoc autẽ
uidetur ridiculũ. Et honeſto=
rum.ponit quartã rationẽ dicẽs
& eſſet ridiculũ dicere ſeipm̃ eẽ
cauſã honeſtorũ.& uoluptatem
eſſe turpiũ cauſã. itaqꝫ ſi homo
nõ eſt cauſa turpiũ: eadẽ ratiõe
nec cauſa erit honeſtorũ. & cũ
fere uniuerſa aut turpia aut ho
neſta ſint:homo nullarum rerũ
erit cauſa. Videtur itaqꝫ.po=
nit quintam rationẽ:dicens ui=
detur itaqꝫ uiolentum id eẽ cu=
ius principium externum eſt ni
hil: ideſt nullam uoluntatẽ uel
inclinationem.uel dic nihil.i.
nullum adiutoriũ conferẽte.i.

ſimpliciter dicenda ſunt quando externa ẽ cau
ſa:nec agens quicq̃ confert.Que uero per ſeip
ſa inuoluntaria ſunt.Sed nunc & pro aliis ſuſ
cipienda:& cauſa in agente eſt.Ipſa quidẽ per
ſe inuoluntaria ſunt:ſed nũc & pro aliis uolũ=
taria Magis uero uoluntariis ſimilia.Agimus
eĩm ſecundũ ſingula & hec uoluntaria ſunt.
Qualia uero pro qualibus ſuſcipienda ſint nõ
facile tradi poteſt.Multe eĩm differentie ĩ ſin=
gulis ſunt. Quod ſi quis iocunda & honeſ=
ta dixerit uiolenta eſſe quoniã illa ab extra cõ=
pellunt.Omnia uiolenta forẽt.nam horũ cau
ſa omĩa om̃s faciunt. Et qui uiolẽter & iui=
te moleſte.Qui uero ꝑpter delectationẽ cum
uoluptata. Ridiculũ itaqꝫ eſt accuſare exter
na:ac nõ ſeipm̃ potius:qui ab his facila capiat
Et honeſtorũ quidẽ ſeipm̃ turpiũ uero uo=
luptatẽ. Videtur itaqꝫ uiolentũ id eſſe:cu=
ius principiũ externũ eſt:nihil conferẽte illo:
cuius uis affertur.

Vod uero per ignorantiã fit nõ nolũta
rium omnino eſt.Sed illud ĩuolũtariũ

dãte illo cui uis.i.uiolẽtia affertur.i.infertur:ſed ille intellige qui ad uoluptates mo
uetur nõ modicũ in hoc motu cõferre nidetur.patet igitur ꝙ talis nõ uiolẽter:ſed uo
lũtarie opetur.poſſet tamẽ qui uelet dicere ꝙ tertia & ultima nõ ſint rõnes: ſed poti=
us cõcluſioẽs.ita ut illa ex prima & ſecũda cõcludatur.ultima uero ex ea rõne q̃ quar
to aſſignabatur loco.hoc autẽ inde uidetur euidẽtiã habere qa in utraqꝫ ponit illa di=
ctio ilatiua itaqꝫ:q̃ ſi determinatiue nõ ponit:cõſequẽtie ſignũ dicitur.

Vm uero per ignorãtiã.hoc eſt ſecundũ caplm̃ ĩ quo determĩatur de ĩuolũtario
per ignorãtiã.& cõtinet partes duas.ĩ prima oñdit quomodo fit aliqd ĩuolũtari
rĩũ per ignorãtiã .in ſecũda manifeſtat qđ dixerat ibi Forſitã ergo.circa primum tres
ponit differẽtias ſeu gradus ignorãtie.ſecũda ponit ibi Aliud aũt.tertia ibi Inuolũta
um dici.prima attẽdit ſecũdũ qđ id qđ fit ꝑ ignorãtiã diuerſimode ſe habet ad uolun
tatẽ.põt quidẽ aliqd fieri ꝑ ignorãtiã qđ ſit uolũtati cõtrariũ cuius ſignũ ẽ penitudo
q̃ poſtea ſequit.& hoc proprie dicitur inuoluntariũ.ſic dictũ quaſi ſit contra uolunta
tem uel eius inclinationẽ.ut ſiquis putans ſe recipere aurũ:argentũ recepit:& poſtea

dolet.alio aũt modo fit aliquid per ignorantiã:nõ quod ſit contra ſed preter uolunta
tem.ut ſi credẽs ſe argẽtũ recipere:aurũ receperit:& poſtq̃ cognouerit gaudeat ſe po
tius aurũ q̃m argentu recepiſſe.& hoc nõ dicitur inuoluntariũ : ſed nõ uolũtarium.
in id eĩm qđ omnino ignoratur nõ poteſt ferri uolũtas. & hoc eſt quod phs hic dicit.
Per.nõ cauſã:ſed priuationẽ dicit.ut ſit ſenſus per ignorãtiã.i. nõ per ſciam uel non
ſcienter.Omnino.i.oĩe.Quod neſciuit.illud qđ cauſatiua ponit. ut ſit ſẽſus qđ pro
quia.ſimiliter ibi cum dicit Qđ nõ dolet.Eſto.i.ſit.Nõ uolũtarius.intellige in actu:
nõ quidẽ habitu.q̃m alias ſequeretur ꝙ nullus ignorãs peccaret.Melius.ſicut eĩm res
differũt:ſic etiã & noĩa differẽtia eſſe opportet.cũ itaqꝫ aliud ſit agere cõtra uolũtatẽ
aliud preter uoluntatẽ:diuerſis noĩbus uidẽtur appellanda.ex dictis phi in hac parte

cuius poſtea dolorẽ penitudinẽqꝫ ſuſcipimus
Nam qui per ignorãtiã quid facit: nec poſtea
feciſſe dolet uolens quidẽ nõ fecit quod neſci
uit nec rurſus inuitus quod nõ dolet.Ergo q
per ignorantiã facit:ſi peniteat inuitus feciſſe
uidetur.Si nõ peniteat cũ alius ſit:eſto nõ uo=
luntarius.Nam melius eſt ut nomen propriũ
habeat. Aliud aũt uidetur per ignorantiam
facere:aliud ignorantẽ eſſe.Ebrius aũt aut ira
tus nõ uidetur ꝑ ignorantiã facere : ſed ꝑ ali=
quod ex predictis nõ ſciens: ſed ignorãs.Igno
rat eĩm oĩs flagicioſus que facere a quibus ue
abſtinere opportet.Et ꝑpter huiuſmodi erro=

notatur ꝙ nõ uoluntariũ ſit in
plus q̃m inuoluntariũ.oĩe qui
dam inuoluntariũ cum non ſit
uoluntariũ : eſt neceſſe ꝙ ſit nõ
uoluntariũ.& quia quod eſt pre
ter uolũtatẽ eſt etiã ut diximus
nõ uoluntariũ:neceſſe eſt ꝙ nõ
uoluntariũ ſit in plus q̃m inuo
luntariũ.ſed opponitur.qui enĩ
peccat ignorãs ut ex iam dicen=
dis patebit uolũtarie peccat.q̃m
alias:nõ peccaret.opportet igit
dicere uel ꝙ nõ oĩe factum per
ignorantiã ſit nõ uoluntarium
uel ꝙ unũ & idem ſit uoluntari
um & nõ uoluntariũ. ad hoc di
cimus ꝙ cum aliquis per ignorã
tiam peccat: actu eſt nõ uolens
& tamẽ habitu uolens. & ſi qui
dem affirmatio & negatio ad di
uerſa ferãtur:cõtradictio nulla dicitur.ſic igit eſt ĩ preſenti:cũ dicimus nõ uolũtariũ
actu & uolũtariũ habitu. Aliud aũt.ponit ſecũdã differẽtiam ignorãtie.q̃ ſumit ex
parte ipſius actus:ſecũdũ ꝙ ignorãtia q̃ndoqꝫ eſt eius cauſa q̃ndoqꝫ nõ.ſed procedit ex
alia cauſa.pro cuius intellectu cõſiderandũ ꝙ nõ parũ differt dicere ſocrates agit per
albedinẽ aut ſocrates agit albus.nam in prima ſignificatur ꝙ albedo ſit cauſa aut pri
cipiũ agẽdi.in ſecũda uero locutiõe denotatur ꝙ albedo ſit nõ quidẽ cauſa: ſed cauſã
cõcomitãs.eodẽ itaqꝫ modo ſe habet ignorãtia.& hoc eſt ꝙ phs dicit: aliud autẽ uidet
per ignorantiã facere & aliud ignorantẽ eſſe uel ignorãte facere.in primo nanqꝫ ſer=
mone ſignificatur ꝙ ignorãtia ſit cauſa in ſecũdo uero nõ quidẽ ꝙ ſit cauſa:ſed cauſã
cõcomitãs.huius ponit duo exẽpla dicẽs:ebrius quidẽ aut iratus nõ uidetur per igno
rantiã facere:ſed per aliquod ex predictis.ſ. per ebrietatẽ aut per irã. ebrius inquam
uel iratus nõ ſciens:ſed ignorãs id qđ agit:operatur.oĩs eĩm flagicioſus ignorat que
facere a quibuſue abſtinere opportet.& ne.i.certe ꝑpter errore huiuſmodi. ſcilicet
quia hoĩes ignorãt q̃ opportet facere & a quibus abſtinere fiũt iniuſti quoad alios &
mali quantũ ad ſeipos.poſſet etiã hec littera interrogatiue legi :ſed melius ſic dicit.ex
dictis phi in hoc loco duo ſatis notãda intelligũtur.primo ꝙ quiſqꝫ homo id ſẽtit qđ
opatur.itaqꝫ qui nõ recte eligit:nequaq̃ recte intelligit.cõtra eos qui dicũt ſe uel ali=
os unũ intelligere & aliud facere.tuc ei cũ agit id quiſqꝫ melius putat qđ ſe facere e=
ligerit.ſecũdo intelligit ꝙ in uolũtate nõ eſt tãta poteſtas aut facultas ut cõtra iudici
um rõnis aliquid facere queat.patet hoc q̃m alias:poſſet quis peccare nõ ignorãs.cu=
ius cõtrariũ phs hic dicit:& etiã in libro ſeptimo.cõtra eos qui dicũt ꝙ uolũtas ſit tã
te libertatis ut poſſit odiſſe quod a rõne iudicatur bonũ idqꝫ amare qđ a rõne iudica
tur malũ.utrũ aũt dictũ iſtorũ cõtra phm̃ modo aliquo ottineat:ego in preſẽti ſcute=
re nõ intẽdo.nec ei reprehẽdere:ſed tantũ exponere ariſtotelẽ intẽdimus. ſed dubita
ret aliquis unde hẽt uolũtas ꝙ nõ poſſit ferri niſi ĩ bonũ uel ĩ id qđ bonũ eẽ putatur.
ad hoc dicimus ꝙ ſicut ignis ex eo ſolo ꝙ eſt ignis & quia talẽ hẽt naturã hẽt quoqꝫ ꝙ

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſit calidus: ſic igitur eſt de uoluntate. ex natura quidē propria ipſius uolūtatis eſt ut i
nihil aliud quā in bonū uel in id quod putatur eſſe bonū feratur. dubitatur etiā hic
que ſit illa ſcientia q̄m excludit ignorātia illa quā habet omis flagicioſus. ad hoc dici
mus ꝙ talis ſcientia nō eſt phiſica nec mathematica nec theologia nec legalis nec ali
qua de artibus factiuis. uidemus eim plures hoies habētes huiuſmodi ſcientias & ar=
tes eſſe flagicioſos. ſola itaqꝫ prudētia eſt q̄m excludit flagicioſorū ignorantia. nullus
nāqꝫ flagicioſus recte poteſt dici prudēs. prudētia igitur eſt illa ſapiētia que in corpo
re ſubdito peccatis habitare nō poterit. Inuoluntariū dici. hec eſt tertia differentia
ignorantie que ſumitur ex parte eius quod ignoratur. & patet quid dicat. V tilitatē. i
id quod eſt utile honeſtū ac bonū. itaqꝫ noie utilitatis honeſta ueniūt: ignorare quidē
utilitatē eſt ignorare quid age=
re a quoue abſtinere opporteat
& hec ignorantia a iuriſperitis
dicitur ignorātia iuris. In electi
one. ſcilicet cum nō recte quis
elegit. ut ſi quis ſciens ꝙ percu
tiens clericū ſit excōmunicatus
nihilominus ex ira percutiat a=
liquē ſacerdotē. iudicans in hoc
regulā nō tenere aut minus ma
lum eſſe excōmunicari q̄m iniu
rie uindictā i qua maxime gau=
det dimittere. Prauitatis. ꝑ hoc
eim homo prauus efficit ꝙ pra=
ua eligit. cum igitur hec igno=
rantia ſit cauſa talis electionis:
erit profecto cauſa prauitatis.
In uniuerſo. ideſt uniuerſali. &
eſt quidē hec ignorātia cū quis
ignorat regulas ſiue iura uniuerſalia q̄ opportet eum ſcire in quibus cōtinetur quid
agere a quibus ue abſtinere opportet. patet itaqꝫ ex his ꝙ ignorātia iuris q̄ iuolūtariū
nō facit ſit duplex. ſ. particularis & uniuerſalis. prima i electiōe cōſiſtit. qn̄ ei hō nō
recte eligit: nō recte ſentit. altera uero inorātia nō ſolū in electiōe: ſed etiā omni tpo
re locū hēt. & licet utraqꝫ iuris ignorātia dici poſſit: tamē apud iuriſpitos frequētius
ſecūda q̄m prima cōſueuit ignorātia iuris appellari. metaphorice uero craſſa & ſupi=
na dicit. hoies quidē habētes craſſos dicimus: & corpora euerſa aut nō recte iacētia ſu
pina appellamus. ad horū igit ſimilitudinē ignorātia craſſa atqꝫ ſupia dicit. Sed que i
ſingulis. hec apud iuriſtas ignorātia facti dicit. ſic dicta quaſi factum aut facti condi=
tioēs ignoret q̄ ſola ē cauſa iuolūtarii. at per hoc hoiem a culpa & peccato excuſat. cu
ius rei ea cauſa ē: qa nec i poteſtate hois nec uincibilis ē. Nam i his. probatio ē nō q=
dē a priori: ſed a poſteriori. Q ui eni. hec littera poteſt eſſe argumētatiois cōcluſio. &
tūc illud ei nō cauſatie ſed illatie ponit. ſ. pro quidē aut igit. poteſt etiā teneri cauſa=
tiue & tū erit cōfirmatio rōnis. prio modo melius dici uidet. notāda ſūt hic duo. prio
ꝙ ignorātia eorū q̄ ſcire opportet eā excludit ſapiētiā: de qua dicit in maliuolā animā
nō introibit ſapiētia. ſecūdo notādū ꝙ huius trimēbris ignorātie diuiſiois prima ps
ſumit per cōparationē ignorātie ad ſubiectū. ſ. ad hoiem ſecunda uero ꝑ cōparationē
eius ad actū. tertia ad obiectū. q̄ ab aliis ſub his uerbis dicit. eſt eni ut dicūt ignorātia
quedā uincibilis & quedā iuincibilis. quedā eſt cōcomitās actū & altera ē ipſius cauſa
Itē quedā eſt ignorātia iuris & alia facti. hec quidē ignorātie diuiſio eadem eſt i re cū
ea q̄m hic ariſtoteles poſuit. eiuſdēqꝫ etiā effectus. ſ. ſcire q̄ ignorātia ſit cauſa iuolun
tarii. ſola itaqꝫ ignorātia iuincibilis actus cauſa nō iuris: ſed facti cauſa iuolūtarii di
cit. hec igit tria ſimul cōcurrere debēt i ea ignorātia q̄ hoiem a peccato & culpa excu
ſare debeat. necqꝫ unū horū ſine aliis duobus hoc poteſt efficere. dacto ei ꝙ ſit ignoran
tia facti: ſi ſit uincibilis nō excuſat hoiem a culpa. itē ſi eēt iuincibilis & nō eēt cauſa
ipſius actus: nō diceret cauſa iuolūtarii. Forſitā ergo. in q̄ manifeſtat qđ dixerat. ſ.
q̄ ſint iſte circūſtātie quarū ignorātia cauſat iuolūtariū. & circa hoc tria facit. primo

rem: iniuſti ac mali fiūt. Inuoluntariū dici
debet nō quādo quis ignorat utilitatē. Nō eni
ignorātia que in electione conſiſtit eam eſt in
uolūtarii ſed prauitatis: nec que in uniuerſo
uitupantur eim propter hanc: ſed que i ſingu
lis in quibus & circa que actus ſunt. Nam in
his cōmiſeratio & uenia locū habēt. Qui eim
aliquod horū ignorat: iuolūtarie facit. For
ſitā ergo nō peius fuerit: que & quot iſta ſint
determinare: & quis itaqꝫ & quid: & circa qd
& in quo agit: interdum etiam quo: uelud in=
ſtrumēto: & cuius gr̄a ut ſalutis: & quomodo

oſtendit quot & q̄ ſint iſte circūſtātie quarū ignorātia cauſat iuoluntariū: ſecūdo oſtē
dit qualr̄ cōtingat ignorari predictas circūſtātias ibi Cūctas igitur. tertio manifeſtat
quomodo predictorū ignorātia cauſet iuolūtariū ibi Cū igit. quid aūt i ſn̄ia dicat ſa=
tis ē planū. pro cuius intellectu cōſiderādū ꝙ circūſtātie dicūtur quedā humanorum
actū cōditiones ſingulares. quarū una ſumit ex parte agētis principalis. & dicit quis.
altera ex pte agentis inſtrumētalis. & noiatur a pho quo. alia ptinet ad genus actus: q̄
appellat quid. alia ad materiā q̄ circa quid nūcupatur. alia ptinet ad mēſurā actus. ut i
quo. & hec cōtinet duas. ſ. tēpus & locū. uel q̄ndo & ubi. eſt altera q̄ ptinet ad modum
agēdi. & hec nūcupatur quomodo. ultima uero pertinet ad finē q̄ dicit gratia cuius.
itaqꝫ ſi explicite loqui uolumus: octo erūt circūſtātie. ſ. quis quid circa quid q̄ndo ubi
quo gratia cuius & quomodo.
Cūcta igitur. hic ut diximus
oſtēdit qualr̄ cōtingat ignorare
predictas circūſtātias. quomodo
aūt hoc dicat ſatis eſt planū. Nā
qua ratione ſeipm̄: interrogati=
ue legitur. quaſi dicat nō eſt alſ
qua ratio q̄ dicamus ſeipm̄ ig=
norare. Sed quid. hoc exēplū &
etiā ſeq̄ns ad genus ipſius actus
ptinet. Eſchilus. propriū nomē
eſt. Catapultā. ſagitā cum ferro
dicūt. unde catapulta ab aliis ſa
gita barbata iterpretatur. Cre=
dere. hoc exēplū pertinet ad ma
teriā uel obiectū. ſcit eni quid
agat. quia ſcit ſe percutere aut
occidere: tamē neſcit circa quid
agat. Merope. nomē fuit femie.
Et haſtā. hec duo exēpla ptinēt
ad inſtrumētū. alia uero duo ſe
quētia ad finē. poterit eni quis
ignorare finē: nō quidē quē in=
tēdit: ſed qui ſequitur. Cum
igitur. hic oſtēdit quomodo pre
dictorū ignorātia cauſet inuolūtariū. & patet quid dicat. In quibus. oms quidē circūſ
tātie ſūt illa in quibus eſt actus. ſed precipue actus exiſtit in obiecto & fine ibi Et pre
terea. addit unū neceſſariū ad hoc ꝙ ignorātia facti ſit cauſa inuolūtarii. ex quo duo i
telligūtur. unū eſt quomodo predictorū ignorātia cauſet inuolūtariū. ignorātia qui
dē facti cauſat iuoluntariū ſi penitudo ſequatur. ſecūdo intelligit ꝙ ignorātia cauſās
inuolūtariū duo debet ſimul hr̄e: unū eſt ꝙ ſit inuincibilis itē ꝙ ſit cauſa. quādo autē
eſt cauſa & q̄ndo nō: penitudo q̄ ſeqtur id demōſtrat. ſi quidē nō penitet ſe id feciſſe:
etiā ſi ſit inuincibilis: talis ignorātia cauſa actus dici nō poterit. nam ex quo nō peni
tet: ſignū eſt ꝙ feciſſet etiā ſi cognouiſſet. dubitaret aliquis utrū ignorātia ut phs di=
cit ſit alicuius cauſa. & uideretur ꝙ nō. quia qđ nihil eſt nullius poteſt eſſe cauſa. ad
hoc dicimus ꝙ ignorātia eſt cauſa nō quidē per ſe ſed per accidēs: in quātum. ſ. priuat
eam ſciam q̄ ſi eſſet: prohiberet id fieri qđ per ignorantiā fieri dicitur. hoc itaqꝫ mo=
do nihil prohibet id qđ nō eſt cauſā eſſe. ſecūdo dubitatur utrū ignorātia ſit peccatū.
& uideretur ꝙ nō. quia peccatū eſt factū dictū aut cōcupitū cōtra legē aut rationē. ig
norātia aūt nihil tale eſſe uidetur. ad hoc dicitur ꝙ de ratione culpe nō plus eſt niſi ꝙ
ſit priuatio alicuius qđ debitū eſt hēberi in poteſtate eius qui priuatur exiſtens. cum
itaqꝫ ignorantia ſit huiuſmodi. erit profecto culpa. at per hoc peccatum. non quidem
ꝙ aliquid inordinatum committatur: ſed quia aliquid debitum haberi ommititur. om
miſſionis igitur ignorantia peccatum dicitur. illa itaqꝫ deſcritio peccati ſolum com=
prehendit ea genera peccatorum que fiunt per commiſſionem. ignorātia quidem ut
diximus eſt peccatum ommiſſionis. tertio dubitatur que ſit ea ignorantia quam eſſe

ut ſenſim uel ueheměter. Cūcta igitur hec
nemo nō inſanus utiqꝫ ignorabit. Clarū ergo
ꝙ nec agentē. nam qua ratione ſeipm̄. Sed qd
agit quis ignorare poteſt. Veluti cū aiūt exci=
diſſe ſibi: uel neſcire ꝙ arcana eſſēt ut Eſthilꝰ
de miſteriis aut mōſtrare uolēs dimiſiſſe ut q
cathapultā credere poteſt quis eſſe hoſtē q fi=
lius ſit ut merope accidit & haſtā emiſſā rota
ri aut lapidē punicē eſſe: & cū ſalutis cauſa ꝑ=
cuſſerit necare uel cū docere uoluerit ut ma=
giſter ludi gladiatorii. Cū igitur circa hec
oia ignorātia uerſetur in quibꝰ ſūt actus qui
horū aliquid ignorabit iuitus uidetur feciſſe
& maxime i principaliſſimis. Principaliſſima
aūt uidētur eſſe illa i quibus actio eſt: & cuiꝰ
gratia. Per talē itaqꝫ ignorātiā iuolūtariū dici
tur & preterea factū ipm̄ dolorē & penitudinē

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

peccatum diximus. ad hoc dicunt ꝙ eſt ignorantia eorū que opportet facere a quibus ue abſtinere: quā iuris ignorantiā dicebamus. talia itaq; ſunt uniuerſa que ad bonos mores & cuiuſq; officium pertinent. unde nō gaudere imo grauiter dolere debent in officiis cōſtituti atq; officia ſunt inepti atq; indigni. ex his etiam patet ꝙ doctrina de moribus ab ariſtotele tradita ubiq; terrarum ſit legenda: nō tamē romanorū leges. illa quidem ubiq; tenet cum ſit naturalis equitas. hee uero inquā pauciſſimis locis in toto ad mores faciunt. preſertim in noſtra hiſpania. ubi nec reges imperatoribus nec nos ſuis legibus ſubiecti ſumus. imo in noſtri regni ſanctionibus cauetur ne quiſquā iudex ſecundū romanorū imperatorū leges iudicare quicquā preſumat. ex quo patet ꝙ in noſtra ſalamātina uniuerſitate facilius eſſet auferre atq; delere legū cathedras q̄m moralis phie. cum ei ſecundum hanc uiuere natura teneamur: hāc ſcire iure obligamur. ſi itaq; nemo hiſpanus ſecundū imperatorū leges uiuere obligat: nec eas nempe ſcire tenetur. q̄r to dubitaret aliquis que ignorātia in toto excuſet hoīem a peccato: & que aleuiet in parte. ad hoc dicūt ꝙ illa ignorātia q̄ nihil habet de ratione culpe: in toto excuſat. illa uero que aliquid habet de culpa: aleuiat in parte. itaq; excuſat nō a toto: ſed a tanto. illa quidē ignorantia q̄ omnino ē culpabilis. nec in toto excuſat nec ī parte aleuiat a pcc̄o.

afferat opportet.

Vm aūt inuoluntariū uiolentum & ꝑ ignorantiā. Voluntariū utiq; uidebit eſſe: cuius in ſeip̄o principiū ſciente ſingula q̄ agit. Forſan enī nō bene dicitur illa eſſe inuoluntaria que per iram aut concupiſcentiam fiunt Primo enī nullū aliud animal uoluntarie ageret nec pueri etiam. Deīde utrum nihil uolūtarie agimus ex his que per iram & concupiſcentiā uel honeſta quidē uoluntarie: turpia quidē inuolūtarie. Sed ridiculū eſt cū una ſit cauſa. Abſurdū uero dicere illa iuolūtaria eē q̄ appetere opportet. At iraſci opportet in quibuſdā: & cōcupiſcere quedā ut ſanitatē

Vm autem. hic incipit capitulū tertium in quo determinatur de uoluntario. & facit duo. primo ponit diffinitionem uoluntarii. ſecundo excludit errorē quēdam. ſecunda ibi Forſā enī. ſentētia prime partis eſt plana. Singula. ideſt ſingulares circunſtātias. ſ. quis quid circa quid & cetera. Forſam enī. excludit errorē. & primo ponit concluſionē. ſecundo eam probat ibi Primo enī. circa primū conſiderandū ꝙ aliqui putauerūt ꝙ nō oīe illud eēt uolūtariū cuius principiū eſſet in ip̄o operāte ſciente ſingula que agit. id enī ſolū uolūtarium eſſe credebāt quod a uoluntate procederet. quod aūt ex animi affectibus uel aliunde proueniret putabāt nō eſſe uoluntariū. hoc igitur phs hic improbare intendit: dicens forſā enī nō bene dicitur illa eſſe iuoluntaria q̄ per iram aut cōcupiſcentiā fiunt. & illud Forſā & etiam enim cōplectiue dici uidētur. notandū ꝙ quia animi affectus excitātur a rebus exterioribus per ſenſū apprehēſis: iſte error eiuſdē rationis eē uidetur cū eo quē ſupra remouit ſecundū quē dicebatur ꝙ res exteriores inferūt uiolentiā. ſed illud ibi fuit reprobandū ubi agebatur de uiolento cuius principiū extra exiſtit. hoc autem hic fuit improbandum ubi de uoluntario agitur quod eſt a principio intrinſico. animi nanq; affectus intra nos exiſtunt. Primo enim. hic probat quod propoſuit. circa quod quinq; ponit rationes. ſecunda ponitur ibi Deinde utrum. tertia ibi Videntur autem. quarta ibi Inſuper. quinta ibi Sed uidentur. prima quidem ratio (que ad hoc deducit incōueniens ut beſtie & pueri nō agant uoluntarie) ſatis ē plana. Primo enim. ideſt primo quidem. intellige ſequitur hoc inconueniens: ſcilicet nullum & cetera. Voluntarie. ideſt ſpontanee atq; proprio motu. uoluntorium eī prout a uoluntate procedit nō reperitur in brutis animalibus nec fere in pueris: ſed eſt in eis uoluntarium prout eſt ex motu & appetitu proprio atq; ſponte factū. Deinde utrum. ponit ſecundam rationem. in qua diuiſionem premittit. & patet quid dicat. Vel. ideſt etiam aut certe ſiue nempe. & eſt hec deſtructio ſecundi mēbri prefacte diuiſionis. Cum una. ſcilicet uolūtas que bonorum ſimul & malorum eſt cauſa. nihil enim ex ira uel concupiſcentia fieri poterit: niſi uoluntatis adueniat conſenſus. uel

dic & forte magis ad intentionē phi Vna. ideſt eadem. utraq; enī ſponte atq; motu ꝓprio facimus. erit igitur eadem cauſa cur honeſta & turpia ſint uolūtaria. Abſurdū. hec eſt primi mēbri deſtructio: per id ꝙ aliquando oportet iraſci & etiam quedā concupiſcere. ſicut enī patet ex dictis in ſecundo libro hec nō ſunt ſecūdum ſe praua ut ſtoici uolebant: ſed in eis eſt medietas laudabilis atq; extrema uituperabilia. Videtur autē. ponit tertiā rationē que ſumitur per hoc ꝙ uniuerſa inuolūtaria ſunt moleſta atq; doloroſa. & patet quid dicat. Inſuper quid refert. ponit quartā rationē dicēs inſuper quid refert ideſt quid differ dicere ꝙ ſint inuolūtaria illa que delinquūtur ꝑ cogitationē uel per irā. quaſi dicat nihil differ. quod patet quia utraq; ſunt fugienda tanq̄m praua. ſi igitur utraq; ſunt fugienda: utraq; erunt inuoluntaria aut utraq; uoluntaria. intelligendū eſt hic ꝙ licet utraq; ſint uoluntaria atq; fugienda: nihilominus que ſūt per cogitationē ſunt magis uoluntaria & fugiēda quā ea que per iram delinquūtur. Sed uidentur. ponit quintā rationē q̄ talis eſt: actus humani uidētur eſſe uoluntarii. ſed affectus ſaltem plures ſunt huiuſmodi. igitur & cetera. huius rationis ſolum ponit minorē cum eius ꝓbatione. Nō minus. ſcilicet q̄m ea que per cogitationē deliquūtur. uel dic ꝙ nō minus ſit affirmatio facta ex duplici negatiōe ut ſit ſenſus nō minus ideſt certe. Irrationales. intellige nō ſolum appetitus ſenſitiui: ſed etiam uoluntatis. nō enī ſolū appetitus ſenſitiuus irrationalis dicitur: ſed etiam uoluntas ut patet ex libro primo. Actus uero hominum. dicuntur qui fiunt ſecundū rationē. & hic procedunt ſepenumero ab ira & concupiſcentia: hoc eſt iraſcibili & concupiſcibili. & intellige elicitiue aut executiue: nō autē imperatiue. uel dic & forte melius ꝙ per actus hoīm intelligit uniuerſos actus in quibus uenia aut uituperiū reperitur. qui ſine dubio interdū ex ira īterdū ex miſericordia procedunt. intelligendū eſt hic ꝙ licet honeſta ſimul & turpia ſint uoluntaria: & tamē ſolū honeſta ſunt directe & ſecundū ſe uolita: turpia uero nō directe & ſecundum ſe: ſed indirecte atq; ſecundum alia. uolumus quidem turpia per accidens ſcilicet in quantum uolumus aliqua quibus eſt anexa turpitudo. id autem ſe habet aliquando ut cauſa aliquando ut effectus.

& doctrinā. Videtur aūt inuoluntaria dolorem afferre. Sed que concupiſcimus delectāt. Inſuper quid refert inuoluntaria ſunt que ꝑ cogitationē uel per iram delinquūtur. Vtraq; ſane fugienda ſunt. Sed uidētur non minus humani eſſe irrationabiles affectus. Actꝰ uero hominum ab ira & concupiſcentia ſunt que inuoluntaria ponere abſurdum eſt.

Oſtq̄ uoluntariū & inuoluntariū diffiniuimus conſeq̄ns eſt ut de electione dicamus. Ea nāq; familiariſſima uidetur eſſe uirtutis & magiſq̄ res ip̄e mores oſtendere.

Et electionē uoluntarium eſſe conſtat. Nō idem tamen. Nam uoluntarium latius patet. Voluntarium enim & pueris & aliis animāti-

Oſtq̄ uoluntariū. incipit capl'm quartū in quo determinatur de electione. & facit duo. primo oſtendit ꝙ ad preſentē doctrinā pertinet conſiderare de electiōe ſecundo inquirit eius diffinitionē ibi Electionē. quid aūt dicat in prima parte ē ſatis planū. Res ip̄e. ſcilicet que exterius fiunt. ex actione quidē exteriori nō ſatis cognoſcere poſſumus an is qui operatur ſit uirtuoſus. ea enī que ad uirtutem pertinent uidemus fieri interdum nō quidem ex uirtute: ſed timore aut uerecundia & ſepe propter inanem gloriā. ſed cum uirtuoſa quis elegit propter ſe: ſcilicet quia talia ei ſunt bona atq; iocunda & nec eſt alia cauſa cur ip̄a eligat: tunc certo ſcimus ꝙ talis ſit uirtuoſus. certius itaq; uirtus ex electione q̄m ex opere exteriori indicatur. imo niſi electionem cuiuſq; ſciueris: nō ſatis ſcire poteris utrum externa opera ad uirtutem an potius ad uicium pertineant. Electionem. hic inquirit diffinitionē electōnis. & primo genus ſecundo differentiam ibi Qui uero. tertio cōcludit diffinitionem eius ibi Quid igitur. in prima itaq; parte bifariam probat ꝙ uoluntariū ſit in plus et cōmunius q̄m electio. at per hoc eius profecto genus dicitur. Voluntarium. hoc eſt ſponte atq; pro-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

prio motu factum. Electio uero nõ. huius cauſa eſt quia electio preſupponit cõſilii deliberationẽ que pueris & animalibus haud neq̃quã cõuenit. Repentina. omnino uidentur cõtraria ei quod eſt electionẽ habere. maturã enĩ deliberationẽ electio requirit. Qui uero. inquirit differentiã electionis. & hoc facit probando eam differre ab his cum quibus uidetur cõuenire. circa quod primo quod intendit proponit. & patet quid dicat ibi Nõ enĩ. proſequitur. & circa hoc facit quattuor iuxta illa quattuor que propoſuit. primo quidẽ oſtendit ꝙ electio nõ ſit concupiſcentia. ſecundo ꝙ nõ ſit ira ibi Ira etiam. tertio ꝙ nõ ſit uoluntas ibi Sed nec. quarto ꝙ nõ ſit opinio ibi Sed nec opinio. circa primũ quattuor ponit rõnes. & clarũ eſt quid primo dicat. irrõnalium. ſ. animaliũ. Et incontinẽs. hec eſt ſecũda ratio. q̃ ſicut precedẽs oſtẽdit ꝙ reperiat̃ cõcupiſcentia ſine electione econtra. at per hoc neceſſario differunt. Electioni. hec eſt tertia ratio. & dicit electioni. ſ. continentis uel incontinẽtis contraria eſt concupiſcentia. uterꝙ ei aliud eligit & aliud cõcupiſcit. & de cõtinẽte eſt uniuerſaliter uerum. de incontinẽte aũt ſolũ quãdo eſt extra animi perturbationẽ. concupiſcẽtia uero continentis uel incontinẽtis nequaq̃ eſt contraria concupiſcẽtie. nõ intendit phs negare ꝙ una concupiſcentia nõ contrarietur alteri. ſed dicere intẽdit ꝙ ipa ſecũdũ ſe totam atꝙ ſpeciẽ opponitur electioni: nõ aũt concupiſcentia ſecundũ ſe tota cõcupiſcentie opponitur q̃m alias: idẽ contrarietur ſibimet. Preterea. hec eſt quarta ratio. & ſatis patet ſentẽtia. Voluptarii. in preſentia obiecti delectabilis. Moleſti. in abſentia obiecti delectabilis. Electio. ex hoc notatur ꝙ

bus cõmune eſt. electio uero nõ. Et repentina uolũtarie quidẽ dicimus electionẽ uero nõ habere. Qui uero ipam dicunt eſſe cõcupiſcentiã uel iram: uel uoluntatẽ uel opinionem quãdam recte dicere nõ uidentur. Non enĩ cõmune quiddã electio eſt: nec irrationaliũ: ſed concupiſcentia & ira cõmunia ſũt. Et incõtinens concupiſcens quidẽ: ſed nõ eligẽs agit. Continens uero contra: eligens quidẽ ſed non concupiſcens. Electioni concupiſcentia aduerſatur Concupiſcentia uero concupiſcẽtie nequaq̃. Preterea cõcupiſcentia: uoluptarii atꝙ moleſti. Electio aũt nec moleſti nec uoluptarii. Ira enĩ minus. Nam que per irã fiunt minime per electione fieri uident̃. Sed nec uoluntas. Quãuis propinquũ quidã apparet. Nã electio non eſt impoſſibiliũ: & ſi quis hãc electionẽ uocet: deſſipere uidetur. At uolũtas

aliquis poterit eſſe actus ſine uoluptate & moleſtia. patet per hoc ꝙ electio eſt aliquis actus. Ira etiam. hic probat ꝙ electio nõ ſit ira. & patet quid dicat. Minus. ſ. q̃m concupiſcentia. ira enĩ propter eius uelocitatẽ omnino uidetur repugnare deliberationi q̃ requiritur ad electionẽ. Sed nec uoluntas. inquirit differentiã electionis a uolũtate. circa qđ tria facit. primo intentũ proponit. ſecundo illud trifariã probat ibi Nam electio. tertio concludit totius differẽtie radicẽ ibi Omnino autẽ. dicit ergo primo ꝙ electio ut patet ex dictis nõ eſt cõcupiſcentia nec ira: ſed nec eſt uoluntas. & ponit̃ ibi ſed pro et. ut ſit ſenſus & nec electio eſt uoluntas. quãuis apparet quiddã propincum uoluntati. utraꝙ enim eſt actus eiuſdem potentie ſcilicet uoluntatis. ſed uoluntas de qua hic agimus nominat actum illius potentie ut fertur in bonũ abſolute. electio uero nomiat actum eiuſdem potentie ut fertur in bonum aliquod nobis operabile. per quod in aliud tãquã in finẽ tendimus. ex dictis philoſophi in hoc loco notatur ꝙ uoluntas ſit nomẽ equiuocum ad duo. ſumitur a philoſopho quandoꝙ pro uolitiua potentia & interdum pro eius actu ſecũdũ quem abſolute fertur in bonum. eſt quidem apud philoſophũ uſitatum ut actus cuiuſꝙ potentie eorum in que primo fertur nominetur nomine potentie. hinc eſt ꝙ principiorum cognitio intellectus dicitur. quia igitur potentia uolitiua fertur primo in finem ſecundo in ea que ſunt ad finem: finis uolitio uoluntas appelatur. eorum uero que ad finem ſunt electio dicitur. Nam electio. probat propoſitum. circa quod tres ponit rationes. quarum prima talis eſt electio non eſt rerum impoſſibilium. cuius cauſa eſt quia electio dicit actum uoluntatis

prout fertur in bonum quod per nos fieri debet. uoluntas autẽ eſſe poterit impoſſibilium. ueluti imortalitatis. cuius cauſa eſt quia uoluntas dicit actum potentie uolitiue abſolute prout fertur in bonum abſolute ſiue tale bonũ per nos fieri debeat ſiue nõ. littere cõſtructio plana eſt. Hanc. ſcilicet impoſſibilium rerum. Immortalitatis. ĩ hoc

impoſſibiliũ eſt: ueluti imortalitatis. Eſt etiam uolũtas circa illa que ab eo ipo qui uult. nequaq̃ fiunt ueluti hiſtrionẽ aliquẽ uel pugilem uincere. uerũ hec talia eligit nemo. Sed ea dũtaxat que ipe facere poſſe exiſtimat. Inſuper uoluntas finis eſt magis. Electio aũt eorum que ſunt ad finẽ. Vt puta ſanos eſſe uolumus. Eligimus autẽ illa per que ſani ſum⁹: & felices eſſe uolumus. Eligimus aũt dicere non congruit. Omnino aũt uidetur electio circa illa uerſari: q̃ in noſtra ſũt poteſtate. Sed nec opinio quidẽ erit. Nam opinio circa omĩa uidetur eſſe: nec minus circa eterna impoſſibilia quã circa illa que in nobis ſunt. Nec bono & malo: ſed uero & falſo diſtinguitur. At electio per illa magis: ſed in totũ eſſe idem electionem ꝙ opinionẽ nemo fortaſſe dicet. At certe nec in parte aliqua idẽ eſt. Nam propter electõnẽ bonorũ aut malorũ tales aliq ſum⁹ ꝓpt̃ opinionẽ aũt nõ. Et eligim⁹ cape aut fugere aut aliqd hui⁹mõi: opiamur aũt qd res ipſa ſit & in quo cõducat & qua ratione utilis ſit. Capere uero aut fugere non minus opinamur

exemplo philoſophus loquitur non de potentia dei cui omnia poſſibilia ſunt: ſed tãtum de naturali intelligit. ſed opponitur quoniã in primo libro dixit cupiditatem nõ eſſe impoſſibiliũ. ad hoc dicimus ꝙ ibi loquebat̃ de cupiditate naturali q̃ nobis ineſt ab ſpecie qualis eſt felicitatis cupiditas. hic uero loquitur de ea cupiditate que proueĩt ex nobis ipis. oĩs nãꝙ impoſſibilium cupiditas ẽ inordinata. nulla igitur talis eſſe poterit ex natura. cũ nihil inordinatũ ex natura proueire queat. Eſt etiã. hic ponit ſecundã rationem. et eſt ſatis deſſe plana. Hiſtrionem intelligit pugnantem geſtu atꝙ uerbis. Pugilem. dicit pugnãtem armis. Inſuper uoluntas ponit tertiam rationem & ẽ plana. intelligẽda ſunt hic duo. primo ꝙ de fine eſt uolũtas hac de cauſa: quia uoluntas dicit motũ uoluntatis in bonum abſolute. nihil autem eſt bonum abſolute preter finem. cetera quidem bona in tantum bona ſunt ĩ q̃ntum in finẽ referuntur. ſecũdo notandum ꝙ ultimi finis eſt ſolũmodo uolũtas: aliorum uero finium & uoluntas & electio ſimul eſſe poterit. prout enĩ ſunt fines uolibiles dicuntur. ſed in quantum ad finem meliorem ordinantur. iporum nõ uoluntas: ſed electio dicitur. Omnino aũt. hic tãgit radicẽ totius differentie electionis a uoluntate. & dicit omnino ideſt uniuerſaliter uidetur electio circa illa uerſari que in noſtra ſunt poteſtate. ex hoc itaꝙ tanq̃ ex radice prima uidetur naſci tam prima quam ſecunda quã etiam tertia ratio. nam hec rõ quare impoſſibiliũ nõ ſit electio nec eorũ que per alios fiũt nec etiã finis. ſaltẽ erit hoc uerum quantum ad aliquos fines. nõ autem erit uerum de ultimo fine qui eſt felicitas. quoniã hec a nobis fieri debet ut patet ex libro primo. dicamus ergo ꝙ hoc philoſophi dictũ radix erit prime atꝙ ſecunde differẽtie. ſed tertie quidẽ aut nõ eſt radix aut nõ omnino. Sed nec opio hic oſtendit ꝙ electio nõ ſit opio. circa qđ tria facit. prĩo oñdit ꝙ nõ ſit uniuerſal'r aut total'r idẽ qđ opio. ſecũdo oñdit ꝙ nõ ſit aliq̃ particularis opio ibi Ac certe. tertio mouet dubitationẽ q̃m relinq̃t ĩſolutã ibi Vtrũ ãt. circa primũ duas poĩt rõnes & qd ĩ prĩa dicat ẽ planiſſimũ. Impoſſibilia. ĩtellige nobis. itaꝙ talia facere nobis nõ ẽ poſſibile. Nec bono. ponit ſcdam rõnẽ. q̃ etiã ẽ ſatis plana. ꝑ illa. ſ. bonũ & malũ. ĩ totũ. i. penitus uel uniuerſal'r: ſic ꝙ nulla eẽt differẽtia ĩter electionẽ & opĩonẽ. Ac certe. hic oñdit ꝙ electõ nõ ſit aliq̃ opĩo ꝑticl'aris illa. ſ. q̃ ẽ de his q̃ cadũt ſub nr̃a opatiõe. circa qđ ponit rõnes quinꝙ. & prĩe partis ſñia eſt plana. In parte. ideſt in particulari. itaꝙ electio nõ eſt aliqua particularis opinio. Tales. ſcilicet boni uel mali. cauſa huius eſt

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

quia bonus uel malus homo dicitur per hoc ꝙ actu bonum uel malum operatũr. electione quidem & nõ opiniõe actu bona atq; mala agimus. Ibi eligimus capere. ponit ſecundã rationẽ. & patet quid dicat. Nõ nimis. ideſt nõ directe aut nõ principaliter. ita ꝙ opinio magis eſt circa rerũ quidditates & cauſas q̃m circa agibilia. cum igitur opinio ſit circa ſpeculabilia ſimul & agibilia: minus tamẽ circa agibilia electio aũt econtra. Et electio. hec eſt ratio tertia. que ſumitur ex diuerſitate perfectiois. alia namq; eſt perfectio electiois & alia opinionis. & patet quid dicat. Et eligimus. hec ẽ ratio q̃rta que etiã de ſe eſt euidens. Nec ſane. hec eſt quinta ratio que plana eſt. Opinantur. nõ quidẽ in particulari: ſed in uniuerſali. ſicut ei libro ſeptimo melius declarabitur ille qui male operatur poterit id quod eſt melius opinari uniuerſaliter. & tamẽ in particulari ignorat id quod eſt melius. Propter prauitatẽ. que nõ permittit eos cognoſcere in particulari id quod eſt melius: occecantur quidẽ homines interdũ ex affectibus & nõnunquã ex prauitate. Vtrũ autẽ. hic mouet dubitationẽ quã reliquit inſolutã. & patet quid dicat. Vtrum. nõ dubitatiue: ſed diiũctiue ponitur. Refert. ideſt differt. & ueritas huius queſtionis eſt: ꝙ opinio aut electionẽ p̃cedit aut in electione eſt prius. Quid igiť. hic ex premiſſis concludit diffinitionem electionis & procedit interrogatiue dicẽs quid igitur eſt electio quantum ad genus & quale quantũ ad differentiã. cum nihil ſit illorũ q̃tuor predictorũ: quaſi dicat ex predictis uidetur ſatis manifeſtum quid & quale ſit electio. cõſtat quidẽ ex prefactis electionẽ eſſe uoluntariũ quod profecto electionis genus dicitur. predicatur enĩ de electõne in quid & in plus. & propter hoc dicit ſed nõ om̃e uoluntariũ electionem habet: at pro ſed: ſed id tantum cuius conſultatio anteceſſit. cõſultatio itaq; eſt differentia que uoluntario addita conſtituit diffinitionem electionis ut ſit diffinitio electionis uoluntarium cuius conſultatio anteceſſit. id autem quod ad differentiam pertinet probat philoſophus dicens: nam electio cum ratione: ideſt ratiocinatiõe & cogitatione eſt. & uidentur hec duo idem dicere. ut ſit color interpretationis. & conſequenter id confirmat ex nominis ſignificatione dicens: quod: ideſt quam rem ſcilicet ꝙ electio ſit cum ratione & cogitatione nomen ip̃m ſcilicet electionis ſignificare uidetur. dicitur quidem electio quaſi e multis unum legatur: ideſt capiatur. aut eligatur. ex quibus patet ꝙ electio ſit actus uoluntatis ſimul & intellectus ſed magis uoluntatis: cum ibi complementum recipiat. erit itaq; electio operatio facultatis conſtitute ex intellectu ſimul & uoluntatis. at per hoc electio liberi arbitrii operatio conſueuit appellari. facultas namq; ex intellectu & uoluntate proprie liberum arbitrium dicitur.

Et electio laudatᷣ magis quia quod opus eſt elegerit: q̃ quia rectũ elegerit. Opinio aũt ꝓpter ueritatẽ laudatur. Et eligimus que magis ſcimus bona eſſe. Opinamur aũt que nõ multum ſcimus. Nec ſane idẽ uidetur eligere optima & opinari. Sed opinãtur quidã melius. At tñ ꝓpter prauitatẽ deteriora eligunt. Vtrũ uero antecedat electionẽ opinio an magis ſeq̃tur nihil refert: neq; enĩ id querimus. Sed an idẽ electio eſt quod opinio quedã. Quid igiť aut quale eſt electio cũ predictorũ nihil ſit: uoluntariũ quidẽ eſſe conſtat. Sed nõ om̃e uoluntariũ electionẽ habet. At id tantũ cuius cõſultatio antecedit. Nam electio cum ratiõe & cogitatione eſt quod & nomẽ ip̃m ſignificare uidetur quaſi e quibuſdam propoſitis: unum aliquod legatur ideſt capiat.

Ed utrũ oĩa in conſultatiõnẽ cadant. an quadam ſunt in quib⁹ cõſultatio locũ

Ed utrum. hic incipit determinare de cõſilio. & in hoc capitulo quinto intẽtio eſt oſtẽdere de quibus rebus ſit cõſiliũ & de quibus nõ. & primo premittit intẽtum. ſecundo proſequitur ibi De eternis. in prima parte duo facit. nam primo proponit queſtionem principalem quam hic determinare intendit. ſecundo tangit dubitandi cauſam. ibi Forſam. dicit primo ſed eſt dubium utrum omnia cadunt:

ideſt cadere poſſint in conſultationem: an ſunt quedam in quibus conſultatio locum nõ habet. Forſitam. tangit dubitationis cauſã dicens forſam dicendũ eſt in conſultationẽ uenire nõ id de quo inſipiens aut fatuus: ſed id de quo aliquis ſane mentis cõſultaret: ideſt deliberaret. eſt eĩm conſulto frequentatiuũ de conſulo. & inde conſultus qui interrogatus reſpondet. & iuriſconſultus qui interrogatus de iure reſpõdet. conſultatio itaq; eſt de rebus agendis deliberatio. quia igitur id nõ uenit in conſultationẽ de quo inſipiens aut fatuus: ſed id tantum de quo homo ſane mentis cõſultaret rationabiliter dubitatũ eſt: utrum de oĩbus ſit conſultatio. & illud aduerbiũ Forſam uidetur cõplectiue teneri. aduertendũ eſt hic ꝙ hec littera ab aliis aliter intelligitur ſunt enĩ qui dicũt ꝙ hec ſit preſacte queſtionis generalis ſolutio. alii uero dicũt ꝙ ſit dicte queſtionis expoſitio. mihi quidẽ uidetur ꝙ ſit dubitãdi ratio. nec tamẽ ad propoſitum multũ differt ꝙ ſic aut aliter dicatur.

nõ habet. Forſam dicendũ eſt id in conſultationẽ uenire nõ de quo inſipiens aut fatuus: ſed de quo ſane mentis aliq̃s cõſultaret. De eternis aũt nemo conſultat: ueluti de mũdo uľ de dyametro uel de latere quia incõmenſurabilia ſũt. Sed neq; de his que in motu & ſemper eodẽ modo exiſtũt ſiue neceſſitate ſiue natura ſiue propter aliam cauſã Veluti de ortu aut cõuerſione ſiderũ. Neq; de his que alias aliter accidunt: ueluti de ſiccitatibus & imbrib⁹. Nec de his que ſunt a fortuna ueluti de theſauri inuentione. Sed neq; de humanis omnibus. Nam queãdmodum ſcytharorum. r.p. optime gubernetur nemo lacedemoni⁹ conſultat.

De eternis. hic ꝓſequitur oſtendẽs de quibus ſit conſiliũ. & primo facit hoc diſtinguẽdo res ſ̃m cauſas. ſecũdo diſtiguẽdo eas ſ̃m artes ibi Circa manifeſtas. tertio diſtinguẽdo eas ſ̃m ipſarum rerũ cõditiones ibi Conſultatio autẽ. circa primũ tria facit. primo oſtẽdit de quibus nõ ſit conſiliũ. ſecundo cõcludit de quibus ſit ibi At illa. tertio oſtendit id ſequi ex p̃miſſis ibi Sunt aũt. circa primũ ponit quinq; de quibus non eſt conſiliũ. ſecundũ ponit ibi Sed nec. tertiũ ibi Nec de his. quartũ ibi Nec de his. quĩtũ ibi Sed nec. conſtructio ſimul & ſentẽtia iſtorũ quinq; eſt ſatis plana. particulas uero obſcuriores exponamus. De eternis. ideſt perpetuis. intelligit eĩ per eterna perpetua que ſine motu conſiſtunt: uel quantum ad diffinitionẽ ut mathematica: uel quantum ad eſſe. ut intelligentie & mundus qui licet ſecundũ partes moueatur: tamẽ ſecundũ ſe immobilis ꝑmanet. nec enim localiter mouetur nec alteratõne nec alia ſpecie motus. nullo igitur modo mundus quãtum ad eſſe & ſubſtantiam ſecundũ ſe totus mouebitur. de mundo igitur aliiſq; rebus eternis eſt inquiſitio ſcientifica ut patet ex octauo phiſicorum: nõ tamẽ de eis eſſe poterit inquiſitio conſultatiua ut hic dicitur. De diametro. ſcilicet q̃drati. diameter enim & latus quadrati ſunt incõmenſurabilia. nõ eſt enim ipſorum aliqua cõmunis menſura. de diametro igitur & latere eſt queſtio ſcientifica quia ideſt qua cauſa ſint incõmenſurabilia: nõ tamẽ de eis eſſe poterit inquiſitio uľ queſtio conſultatiua. talis enim inquiſitio ſolum in his rebus locum habet que a nobis agi debẽt Eodemq; modo intelligatur de uniuerſis que hic ponit philoſophus. in cunctis enim his locum habet queſtio ſiue inquiſitio ſcientifica in qua de rerum ueritate queritur. In eis tamen queſtio atq; inquiſitio deliberatiua nec eſt nec eſſe poterit. Conuerſione. ideſt motu quo ſimul ſidera uertuntur. & omnium quidem prefatorum cauſa uidetur neceſſitas. que eſt cauſa eorum que nunquam defficiunt. Alias. ideſt aliquando. ſiccitates quidem que fiunt tempore ſtatis & imbres tempore hiemis licet plurimum uno modo contingant: aliquando tamen ſe habent aliter. & iſtorum cauſa uidetur eſſe natura que ſicut patet ex ſexto methaphiſice eſt cauſa eorum que ſemper aut plurimũ eodem modo fiunt. de ſiccitatibus quidẽ & imbribus nõ eſt directe conſultatio tanq̃ nos illa agere debeamus. poterit tñ pitus aſtrologus de his q̃rere ut ex horũ cognitiõe ea q̃ ad uitã noſtrã pertinẽt melius prouideamus. Nec de his q̃ accidũt a fortuna. qualia ſunt ea que raro contingunt. ut teſauri inuẽtio & huiuſmodi. eſt quidẽ fortuna cauſa per accidens in his que fiunt preter intentionẽ. Humanis oĩbus. i. que ab hoĩbus fiũt

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Hec enim.reddit cauſā oīm preditorū.illud itaq̨ pronomē hec uniuerſa quinq̨ de
monſtrat que diximus.conſultatio nanq̨ cum ad operationē ordinetur: eſſe debet de
his que a nobis fieri poſſunt.cum itaq̨ nullum predictorū a nobis fieri queat: nec de
eis erit conſultatio.intelligendū eſt hic ꝙ de his que ad alios pertinent poterit quis
recte conſultare ſi modo aliquo ad eum attinent.in quantū ſcilicet inde reſultat ei a-
liquod bonum utile uel honeſtū.hoc modo uidentur conſultare regum & aliorū do-
minorū conſiliarii.& iuriſtarum cauſidici. At illa.hic quaſi concludens ex premiſ
ſis:oſtendit de quibus ſit conſilium.dicit nulla predictorum ut diximus:ſed illa ſolū
ueniunt in conſultationē que agi poſſunt:& a nobis quidem agi.nō ſufficit eni ꝙ a-
gi queant·ſed cum hoc etiam opportet ꝙ a nobis agi poſſint.ratio huius eſt quia con
ſilium ordiatur ad operationē.

Hec eī per nos agi nō poſſūt. At illa ueī
unt ī cōſultationē que agi poſſūt & a nobis q-
dē. Sūt aūt & alia huiuſmodi. Cauſa uidet
eſſe natura et neceſſitas & fortuna & mēs:&
omne qđ per hoīem. Hoīes uero de his cōſul
tāt que ſibi agibilia ſūt. Circa manifeſtas
& ſufficientes diſciplinas non eſt conſultatio
ut puta de litteris nemo ambigit quemad-
modum ſcribi debent.Sed quot a nobis fiunt

conſultatio enī per hoc differt
ab inquiſitione ſcientifica:ꝙ il
la ad operationem hec magis ad
ueritatis cognitionē ordinatur
quod ſi uis concipere quid pro-
prie conſilium dicat:hoc men-
ti cōmendabis. Sunt autem.
hic oſtēdit hoc ſequi ex premiſ
ſis dicens ꝙ aūt ſequatur patet
quia illa que a nobis agi poſſūt
ſūt alia.i.diſtinta & diuerſa ab
his de quibus eſt dictū nō eē cō
ſultationē. uel dic ꝙ illa de qui
bus nō eſt cōſultatio alia ſūt ab
his que a nobis agi queunt .illa itaq̨ dictio aūt nō copulatiue ſed cauſatiue ponitur.
& conſequenter phs tangit cauſas eorum que fiunt dicens huiuſmodi ideſt horū que
fiunt cauſa uidetur eſſe quadruplex.ſ. natura que eſt cauſa eorum que plurimū eodē
modo fiunt.& neceſſitas que eſt cauſa eorum que ſemp eodem modo fiūt. & fortuna
que ut diximus eſt cauſa per accidens intellectiua in his que fiunt preter intentionē
& ſub fortuna caſus intelligitur.eſt etiam altera cauſa mēs & oīe aliud quod eſt cau
ſa eius quod fit per hominē.ſicut uoluntas & ſenſus & alia huiuſmodi principia. ho
mines uero de his conſultant que ſibi agibilia ſunt. ex quo patet conſiliū de his eſſe
ſolum que fiunt per cauſā ultimā.ſ.mentem uoluntatē ſenſum & huiuſmodi. illa eī
que fiūt per neceſſitatē naturā & fortunā hominibus nequaquā ſunt agibilia. & hoc
eſt quod phs hic concludere intendebat.propter hoc eim rerū cauſas diſtinguebat ut
inde cōcluderet de quibus eēt cōſiliū. Circa manifeſtas.hic oſtēdit de quibus ſit cō
ſultatio diſtinguēdo res q̄ fiūt ſm̄ artes opatiuas.& circa hoc duo facit. primo nanq̨
oñdit in quibus diſciplinis cōſultatio locū hēat & ī quibus nō:dicēs cōſultatio nō eſt
circa diſciplinas ſufficiētes:cuiuſmodi ſūt ille ī quibus effectus nō ex euentu aut for
tuna dependet:ſed omnino ex arte. ut puta de litteris formādis nullus habens artem
conſultat.cuius cauſa eſt quia nemo habens artem ambigat: ideſt ambigit quēgdmo-
dum ſcribi debent.conſultatio uero ſolum habet locum in his q̄ dubia ſūt. ſed ea tm̄
in conſultationē cadunt quot.i.quecunq̨ per nos fiūt.i.per nos determinantur quē-
admodū fieri debeant.Nec ſemper.hic ſecūdo oñdit hoc nō eſſe eodē modo in oībus
diſciplinis:ſed in quibuſdā magis in quibuſdā minus conſultatio repit.& prio oñdit
hanc differentiā inter artes opatiuas adinuicem:dicens nec ea ſcilicet q̄ per nos fiūt
ſunt huiuſmodi ideſt talia ut in deliberationē cadant eodē modo ſemper.i.omia.que
enī magis dubia ſunt:minus certa reperiuntur.at ꝑ hoc magis in conſultationem ca
dunt.ueluti illa que pertinēt ad medicinā & rē pecuniariā hoc eſt artem numulariam
que ut patet ex primo politice eſt ars adquirendi pecuniam & oīe id qđ pecunia mē
ſuratur. circa has inq̄m artes & etiam circa gubernatiuam nauis conſultatio locum
habet magis quam circa ginaſticam ideſt exercitatiuam. & tanto quidem circa hanc
minus cadit conſultatio quam circa illas:quanto illa ſcilicet medecina & res pecunia
ria & gubernatia eſt minus manifeſta q̄m ginaſtica.ī oībus quidē prefatis multa con
tingūt que in arte ſcripta nō ſūt & ea cōſilio regere opportet: minus tamen in exer-

citatiua q̄m in illis hoc fieri uidemus.ex dictis phi in precedēti & in hoc loco ſatis a
perte notatur ea que arte fiūt nō fieri per nos:ſed ea tantū que prudētie relinquunt.
Magis uero.hic oſtēdit prefactā differentiā.ſ.ꝙ nō eodē modo cadat circa oīa conſul-
tatio.& hoc facit comparando artes operatiuas ad diſciplinas ſpeculatiuas:dicens ma
gis uero cadit conſultatio circa artes.ſ.operatiuas quā circa diſciplinas : ſcilicet ſpe-
culatiuas.nam ī his ſcilicet artibus magis dubitamus.& ut mihi quidem uidetur hec
comparatio eſt abuſiua.ſicut ſi dicamus nix eſt albior coruo.eſt eim ſenſus nix eſt alba
& coruus nō eſt albus.ubi nāq̨ in poſitiuo extrema nō participant:comparatio ꝓpria
eſſe nequit.ſic igitur eſt in preſenti.ut ſit ſenſus:in artibus cadit conſultatio in diſci
plinis uero nō.circa ſpeculabilia eim conſultatio nō cadit.cū illa nō ex nobis: ſed ex

Nec ſemp eodem modo ea ſūt huiuſmodi
ut in deliberatione cadant.Veluti illa que ad
medicinā & ad rem peccuniariā pertinent.Et
circa gubernatōnem magiſq̄ circa gynnaſticā
quanto illa minus eſt manifeſta. Magis ue
ro circa artes q̄ circa diſciplinas cōſultatio ca
dit.Nam in his magis dubitamus. Conſul
tatio aūt uerſatur in his que frequentius acci
dunt & incerta quēadmodū euadāt & indeter
minata ſunt. Sumimus & alios ad conſiliū
cum de rebus maioribus deliberare uolum⁹:
nō ſatis nobis ipis ad diſcernendum confiſi.

Ec ſane de finib⁹ cōſultam⁹: ſed de his
que ſūt ad finē Medicus aūt nunq̄ con
ſultat an ſanū faciat.nec orator an pſuadeat ne
q̨ gubernator rei.pu.an bene inſtituat ciuita-
tem.neq̨ aliorum quiſquam de fine deliberat.

neceſſitate aut natura fiāt. tum
quia ſcientifica inquiſitio lon-
ge eſt ab ea inquiſitione que cō
ſultatio dicitur.& qui dicunt ꝙ
in ſpeculatiuis diſciplinis cadit
cōſultatio nō quidē quātum ad
ea de quibus ſunt:ſed quantum
ad uſum.ſ.quomodo aut quo or
dine ſit in eis procedendum.ut
mihi uidetur nō loquūtur ad ꝓ
poſitū. qm̄ hic ariſtoteles diſci-
plinas cōparauerat prout in res
de quibus ſūt magis in quibuſ-
dam quā in aliis conſultatio ca-
dit.ex his itaq̨ in effectu eſt ea-
dem concluſio q̄ prius.ſ. de qui
bus ſit conſiliū ſiue conſultatio
Conſultatio aūt.hic oſtendit
de quibus ſit conſiliū conſiderā
do cōditiones rerum ipſarum.&
circa hoc duas ponit rerū con-
ditiones. ſecūda ibi Sumimus.
dicit primo conſultatio aūt uer
ſatur in his rebus que frequēti
us accidūt:intellige ſic ut cōſul
tamus aut conſiliamur.cum hoc tamen quēadmodum euadant : ideſt contingant aut
ſequantur ſunt incerta & indeterminata.itaq̨ ea de quibus eſt conſilium nō ſunt om
nino incerta ſicut fortuita.nec omnino certa:ſicut ſunt illa que ex neceſſitate aut na
tura fiunt:ſed inter hec medium modum habere uidentur. Sumimus.tangit aliam
conditionem dicēs.ſed cum de rebus maioribus: ideſt magnis deliberare uolumus. a
lios ſumimus ad conſilium.hoc inquam facimus : non ſatis nobis ipis ad diſcernen-
dum confiſi ideſt confidentes.ex quo patet ꝙ licet conſilium cadat in cuncta que per
nos fieri dicuntur:preſertim tamen cadit in magna.& ex his ſicut prius ſequitur cō-
cluſio principalis huius capituli que erat ſcire de quibus eſſet cōſultatio.hanc igitur
concluſionem ſicut ex dictis patet trifariam demonſtrauimus.ſcilicet comparando ea
que fiunt ad cauſas ad artes atq̨ ad rerum modos. pro quorum intellectu ut diximus
precipuum eſt conſiderare conſultationem fore inquiſitionem. non quidem ut ſcia-
mus:ſed ut aliquid agamus.

Ec ſane de finibus. icipit capl'.vi.ī quo agit de modo & ordie cōſiliādi.circa qđ
tria facit.primo oñdit qd in cōſilio tanq̄ pricipiū ſupponať.ſecūdo oñdit cōſilii
effectū.tertio eius terminū.ſa ibi Et ſi ī aliqđ.tertia ibi Videť hō.circa primū duo fa
cit.prio oñdit qd ſupponať.ſo de qbus cōſultatie inqrať ibi Sed poſito fine. cōſiderā
dū eſt hic ꝙ ſicut ſuperius dicebamus cōſultatio ē quedā pratica inqſitio.ſicut igiť ī
ſpecl'atia inqſitiōe pricipia tanq̄m ꝑ ſe nota ſupponūť cōcluſiones uero q̄rūť:ſic etiā
in opabilibus.ī cōſultatiōe quidē fines tanq̄m pricipia ſupponunť ea uero q̄ ordinā-
tur in finem cōſultatione inquirimus. & ex his patet quid in hac prima parte dicat.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Sed poſito fine. in qua oſtendit que ſint illa q̄ cōſultatione querimus. & facit duo. primo hoc. ſecūdo id manifeſtat per ſimile ibi Qui eīm conſultat. circa primū tria tā git. ſecundū ibi Et ſi per multa. tertiū ibi Si uero. & patet quid in ſententia dicat. cu ius rei exēplū ſatis familiare habemus circa medicos qui primo ſanitatē deinde res q̄ ſanitatē faciāt cōſiderāt. Ad pri mā. nō quidē in conſideratione ſed in operatione intellige. cau ſam. nō finalē: ſed effectiuā in= telligendū eſt. ſequitur illa ps. Qui eī conſultat. in qua oſtē dit qd' dixerat per ſimilitudinē inquiſitionis ſpeculatiue. & pa tet quid dicat. Quaſi. intellige ſit diagrāma ideſt reſolutio geo metrica ubi diuiſibilia reſoluū tur in indiuiſibilia. ſ. numerus in unitates. & ſecundū poſitio= nē antiquorū corpora in ſuper= ficies. & ſuperficies in lineas. li nee uero in puncta q̄ omnino ī diuiſibilia dicūtur. alii dicūt ꝙ per diagrāma phs intelligat ge ometricā demōſtrationē in qua reſoluūtur cōtradictioēs in prin cipia penitus irreſolubilia. Re ſolutione. ideſt inquiſitione. ſ. intellectiua. Generatione. ideſt operatione. quod eīm ultimo i= ueimus id primo operamur. ex hac littera tria notātur. primo ꝙ conſultatio ſit perquiſitio q̄= dam: nō tamē oīs inquiſitio con ſultatio dicitur. ea nāqꝫ ſolū per quiſitio conſultatio dicitur que circa nobis agēda uerſaſ. ſecun do notatur idē eſſe primū & ul timū diuerſorū reſpectu. quod etiam plerunqꝫ uerum habet in ſpeculabilibus. rerum eīm na turalium nobis primo occurrūt effectus poſtea uero principia & cauſas eorum querimus. ter tio ex his notatur analeticā in= de dici quia ibi poſteriorum in priora reſolutio traditur. Et ſi in aliquod. oſtendit effectū cō ſilii. & primo facit hoc. ſecundo manifeſtat quod dixerat ibi Queruntur uero. prime partis ſententia: effectus conſilii eſt aut negocium dimittere aut eius proſecutioni in tēdere. quod ariſtoteles ſatis apperte declarat. Nam que & cetera. excluſio uidetur obiectionis. poſſet eīm aliquis dicere ꝙ aliqua ſint nobis poſſibilia que tamē non per nos: ſed per amicos ea poſſumus. cuius cauſam reddit dicēs quia principium. ſcilicet mouendi amicos aut eorum que propter nos amici noſtri faciunt in nobis: hoc eſt in poteſtate aut uoluntate noſtra eſt. ex uolūtate quidē noſtra talia fiunt que per amicos fieri dicūtur. Querūtur uero. hic manifeſtat qd' dixerat. ſ. que ſint illa inquiſita q̄ q̄ndoqꝫ īueniūtur poſſibilia & quādoqꝫ nō. & patet qd dicat. Videt hō. hic oñdit qd ſit terminus ſiue ſtatus inqſitiois cōſultatie. & hoc qdē facit ſm tria. prio ex pte ipius

Sed poſito fine quēadmodū ad illū perue= niatur cōſiderant. Et ſi per multa fieri conſtat poſſet per qd' illud illorū facilime & optime fiat perquirūt. Si uero per unū quēadmodum per illud fiat & id rurſus per qd' donec perue= niat ad primā cauſā qd' in inuētione ultimum ē. Qui eī cōſultat uidetur querere ac reſol uere predicto modo quaſi dyograma. Sed ui= detur nō oīs perquiſitio eſſe conſultatio. Ceu cum mathematici aliquid perquirūt. Verum oīs cōſultatio perquiſitio eſt. Et quod ultimū in reſolutione id primū in generatione. Et ſi in aliquod incidūt: quod impoſſibile uidea= tur illud omittūt. Veluti ſi peccuniis opꝰ ſit: quas habere nō poſſint. Sin aūt uidetur poſſi bile tūc facere aggrediūtur. Poſſibilia intelli gēda ſūt que nos poſſumus. Nam que per amicos fiunt: per nos quodāmodo fiunt: quia principiū in nobis eſt. Querūtur uero quā doqꝫ inſtrumēta quādoqꝫ opus illorū eodē mo do in reliquis quādoqꝫ per quod quādoqꝫ quo modo aut quo mediāte. Videt homo ut di ximus principiū eſſe agendi. Conſilium uero de his eſſe que conſultanti agibilia ſunt. Actꝰ uero aliorū gratia. Nō cadunt: igitur in conſi liū fines: ſed ea que ſūt ad finē. Nec certe ſin gulares res: ueluti ſi panis eſt hoc & ſi digeſtū eſt ut opportet. Nā ad ſēſū id attinet. Qd' ſi ſē per cōſulitur: in infinitū erit progreſſus.

operantis. ſecundo ex parte finis ibi Actus uero. tertio ex parte ſingularium inſtru= mentorū ibi Nec certe. quid aūt in prima parte & ſecūda dicat planū eſt. in tertia ue ro parte dicit nec certe ſingulares res cadūt in cōſiliū. ueluti an hoc. ſ. res aliqua que ſenſu eſt panis. & an eſt digeſtū. i. coctum ut opportet. talia inquā nō cadunt in conſi lium. nam id tale nō ad intellectū nec ad conſilium: ſed ad ſenſum attinet. conſilium eīm ſicut iam patebit eſt de futuris: huiuſmodi uero ſingularia que ſenſu percipiun tur ſunt preſentia. talia itaqꝫ in conſilium nō cadunt. & ſi quis dicat ꝙ ſemper conſu litur: ita ꝙ ſecundū tria prefacta nō ſit ſtatus in conſultando: ſi ita inquā dicatur: in ī finitū erit proceſſus in conſultādo. quod nō eſt dicendū. infinitū eīm ſub ratiōe non cadit. conſiliū uero eſt inquiſitio rationatiua. ſicut igitur in demonſtrationibus ſi de monſtratio in infinitū procedat: nihil demonſtrari contingit ſic etiā eſt in cōſultādo ſi quidē ſemper conſulitur: con ſultare nō eſt poſſibile.

Onſultabile & elegibile. capitulū ſeptimū in quo a git de conſultatione per cōpara tionem ad electionē. in quo tria facit. primo quod intendit pre= mittit. ſecūdo illud manifeſtat. tertio concludit diffinitionem electionis. ſecūda ibi Quod eī. tertia ibi Cū ergo. circa primū ꝓponit cōuenientiā conſultabi lis & elegibilis: hoc primo. ſecū do eorū exprimit differētiam. hoc dicit. cōueniūt quidē quātū ad obiectū. idē eīm eſt conſulta bile & elegibile: differūt tamen in ordine. elegibile eīm ſignifi cat rem iam cōſultatione deter minatā pridē. i. prius. itaqꝫ illd idem quod prius conſultatione determinatur poſtea eligitur. Quod eī. manifeſtat propoſitū. & primo per ratiōnē ſūptam ex his que dicta ſunt. aduertendū ꝙ in cōſul tando plura occurrunt quorū unum ceteris aliis prefertur. & id quod aliis prefertur elegibile dicitur. hoc eſt eligendū. id eīm quod ex iuditio rationis aliis prefertur poſ tea a uoluntate eligitur. & hoc phs hic primo dicit. eſt etiam conſiderandū ꝙ inquiſi tio conſultatiua procedit quouſqꝫ peruenitur in id quod per ſeipm agi queat ab hoīe & interdum occurrunt diuerſa a quibus indifferenter actio incoheri queat: quorum unum ad aliud ſe habet ut principium & antecedens. a quo cōuenientius actio incipi tur. & hoc tale principium dicitur nō quidem intentionis ſed operationis. quādo au tem in id tale peruenimus: deſenit conſultatiua inquiſitio. & hoc philoſophus hic di cere uidetur. In ſeipm. ideſt in tale quod per ſeipm agi queat. Et in antecedēs ipius. uidetur illa coniunctio & non copulatiue ſed diiunctiue teneri. ut ſit ſenſus reddu cit principium in ſeipm uel in antecedēs ipius. nam hoc ſcilicet principium uel eius antecedēs eſt quod eligitur. Patet hoc. manifeſtat idem per exemplum eius rei que in uetuſtis fiebat inſtitutis: apud priſcos eni ut homerus poeta grecus ait: regum erat conſultare atqꝫ ab eis conſulta in populum denunciare. cuius erat conſulta per reges aut eligere aut repudiare. unde patet ꝙ prius ſit conſultabile quam elegibile. hoc di cit. Elegerant. ideſt conſuluerant. aut eīm illud uerbum elegerant improprie poni tur aut noſtri aut greci codices in hac parte ſunt inemēdati. Cum ergo. ex premiſ ſis oſtendit quid ſit electio. dicens cum ergo elegibile ſit conſultabile affectabile i= deſt quod affetatur exiſtens de numero eorum que ſunt in noſtra poteſtate quia inqm eſt: ſequitur per locum a coniugatis ꝙ electio ſit conſulta affectatio exiſtens de nume ro eorū q̄ in nr̄a exiſtūt poteſtate. nos eī iudicātes ex cōſultatiōe aliqd eē ad finē utile id tale affetamus ſm cōſiliū hoc ē ex cōſilii determiatiōe. hoc dicit. patet ex his ꝙ ele ctio aut erit actus intellectus ſimul & uolūtatis aut uolūtatis tātū ipiuſqꝫ intellectus

Onſultabile & eligibile idē ſunt. Niſi ꝙ eligibile rem iam pridē determiatā ſignificat. Qd' eī in deliberādo ceteris pre= tullimꝰ id eligibile dr̄. Deſinit eī tūc demū u nuſqſqꝫ querere quēadmodū aget: cū in ſeipm reducit principiū & ipius i antecedēs. Hoc eī eſt qd' eligitur. Patet hoc ex uetuſtis inſti tutis q̄ Homerus ſecutꝰ eſt. Reges enī que ele gerāt: denūciabāt in populū. Cū ergo ſit e= ligibile cōſultabile affectabile eorumqꝫ in no bis ſunt electio utiqꝫ erit cōſulta: affectatio eo rum que in nobis ſunt. Ex conſultatione eīm: iudicantes affectamus ſecundum conſilium.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

actum ſupponēs. dicūt eīm aliqui ꝙ electio eſſentialiter eſt tantum actus uolūtatis. & actus quidē intellectus ut dicūt nō eſt pars electiōis ſed qd ad electionē diſponēs. erit itaqꝫ ſecundū iſtos cōſultatio electiōis diſpoſitia. & hec opīo colorē hēt ex dictis phī ī hoc loco. alii uero dicūt electionē eſſe cōſtitutā ex actu uolūtatis ſimul & intellectus. cū utriuſqꝫ actus in eius cadat diffinitionē. tum quia cōſultatio q̄ actus eſt intellectus electiōis differētia ponitur ſupra ī caplo quarto. q̄ aūt harū opinionū ſit uerior uidetur ipē idē phs dubitare. cū in libro ſexto cōcludēs diffinitionē electiōis diiūctiue dicat quapter aut intellectus appetitiuus eſt electio aut appetitus intellectiuus. De electione igitur. epilogat dicēs. de electione igitur hatenus dictū eſt. ſ. quātū ad eius quiditatē ſeu diffinitionē. dictū eſt etiā circa q̄ exiſtat: qm̄ circa illa q̄ in noſtra exiſtūt poteſtate. dictum quoqꝫ eſt ꝙ nō circa finē: ſed circa illa uerſeť q̄ ſūt ad finem. & hoc modo epilogus tres habet partes uniuerſa fere cōprehendēs q̄ dicta ſūt de electione. poſſet etiā epilogus ītelligi ꝙ haberet ſolū duas partes: epilogātes ſolum obiecta & ordinē electiōis. & tunc illud & circa q̄: id qď preceſſit exponit. ut ſit ſenſus dictum eſt hatenus de electione. ſ. & circa q̄ exiſtat qm̄ circa illa que in noſtra ſunt poteſtate. & etiā eſt dictū ꝙ circa illa uerſatur q̄ ſūt ad finem. poſſet etiā dici & forte melius ꝙ epilogus ſolū unā contineat partē. ita ut illud & circa q̄ exponat id quod preceſſit. & id qď ſequitur ipm̄ aperiat qď ſecundo loco ponebať. ut ſit ſenſus dictus hatenus de electione. ſ. & circa q̄ exiſtat: qm̄ eſt dictū ꝙ circa illa uerſať q̄ ſūt ad finē. nō tamē multū differt ꝙ ſic aut aliter dicatur.

De electione igitur hactenus dictum ſit: & circa que exiſtat. Et ꝙ circa illa uerſatur: que ſunt ad finem.

T ꝙ uolūtas eſt eius qui eſt finis. Sed uidetur aliis quidē boni eſſe: aliis opinati boni. Atqꝫ ex eo fit ut qui boni eſſe dicūt negēt ea nos uelle que nō recte cupimꝰ nihil enī uolumus niſi bonū. Eſſet aūt malum ſi ita cōtingeret. Sed qui opinatū bonum dicūt nō natura ſed cuiqꝫ uidetur bonū appellāt Videť autē aliud aliis & ſic cōtraria extiterūt.

T ꝙ uolūtas. capitulū octauū de uolūtate. in quo tria agit. primo proponit qď eſt manifeſtum ſimul & ambiguū de uoluntate. proponēs circa hoc diuerſas oppiniones. ſecundo proſequitur de his oppinionibus ibi Atqꝫ ex eo. tertio oſtendit ueritatem huius dubitacionis ibi Quod ſi iſta. dicit primo & dictum eſt ꝙ uoluntas eſt eius boni qui eſt finis. & hoc ex ante dictis ſatis eſt manifeſtum. ſed aliis quidem hominibus uidetur uoluntatem eſſe boni ſecundum ueritatem aliis uero uideſur ꝙ ſit boni nō ſecundum ueritatem: ſed oppinati boni. intelligenda ſunt hic duo. primo ꝙ illud nomē relatiuum qui refertur nō ad uocem ſed ad rem. illud enim bonum quod refert ſecundum rem finis eſt. ſecundo notandum ꝙ illud nomen uoluntas ſicut ſupra dicebatur equiuoce ſumitur. ſcilicet pro appetitu rationi obedienti & pro eius actu qui dirigitur ad finem. & hoc modo de uoluntate hic a philoſopho conſideratur. itaqꝫ uoluntas de qua hic agimus eſt finis uolitio. at per hoc ab electione diſtinguitur que eſt uolitio eorum que ſunt ad finem. licet hec uocabulorum ſcriptura nō ubiqꝫ a philoſopho ſeruatur. ſi tamen ſemel intelligat quid proprie dicant: facile eſt ſcire q̄n do improprie teneantur quod etiam ad cetera uocabulorum genera ſe extendit. At ꝙ ex eo. prefactas proſequitur opiniones. & improbat primam. ſecundo ſecūdam ibi Sed qui opinatum. dicit primo atqꝫ ex eo ſcilicet prius dicto fit ideſt ſequitur ut illi q id quod uolumus bonum eſſe dicunt: negent ea nos uele que nō recte cupimus. quod eim ſequatur patet quia ſecundum eos quī dicunt uoluntatem eſſe tantum boni nihil poſſumus uele niſi bonum. eſſet autem malum id quod uolumus ſi contingeret ita: ſcilicet nos uele quando non recte uolumus. opportet itaqꝫ ſecundum iſtos concedere nos nihil uele quando non recte uolumus. & ſic dicendo nulla uicia erunt uolūtaria. quod magnum quippe eſt inconueniens. Sed qui. ſecundam improbat opinionem. dicens ſed qui dicunt id quod uolumus eſſe tantūmodo bonū opinatū: appellāt bonū: nō quidē id qď ex natura ſua ſit bonū: ſed ut cuiqꝫ uidetur. uidetur autē aliud

aliis. quod enī uni uidetur bonū ſepe contingit ut alteri malū uideatur. & ſic dicēdo cōtraria ſtiterūt. i. ſtare potuerūt. itaqꝫ idē erit bonū ſimul & malū: qď eſt impoſſibile Quod ſi iſta. hic ponit ſolutionē prefate dubitatiōis. & prīo facit hoc. ſecūdo ſolutionē manifeſtat ibi Ex quo fit ſñia. ſed quia predicta ſūt incōuenietia. dicēdū ē id eē uolēdū ſimplr & abſolute qď ſimplr & abſolute eſt bonū. & id eſſe uolēdū cuiqꝫ qď ſibi bonū apparet. hoc dicit. aduertendū ꝙ ſicut iam patebit ꝙ id qď cuiqꝫ uidetur non eſt ſimpliciter bonū: ſed bonū ſecūdū quid. ſ. bonū huic. Ex quo fit. manifeſtat prefatā ſolutionē. & primo quid ex ea ſequatur ſecūdo id ſequi probat. ibi Studioſus. dicit primo ſequitur ex prefata ſolutione id quod uere eſt bonū eſſe bonū uiro uirtuoſo. prauo aūt īdifferēter qď cūqꝫ uoluptariū. hoc dicit prīo. & id patet manifeſte in corporibus. ſanis quidē ſalubria ſunt q̄ re uera ſalubria ſūt. egrotis autē alia. eodēqꝫ modo dulcia & amara. calida & grauia & cetera huiuſmodi. hoc dicit. Studioſus enī. hic oſtēdit ſequelā prefate cōſequētie. & primo quātū ad ſtudioſū. ſecūdo quātū ad inordinatā hominū multitudinē. dicēs ratio prefate conſequētie eſt quia uir ſtudioſus in ſinglis rebus q̄ agi debeat recte iudicat eoꝙ cuiuſqꝫ habitus ſūt bona ꝓpria ac iocunda. itaqꝫ mali habitus mala dicūtur: boni uero bona. ex quo fit ut uir ſapiēs in ueritate dinoſcēda alios plurimū antecellat: quaſi exiſtens regula illorū q̄ ſūt agēda. hoc dicit ibi Multitudinē uero. reddit cauſā prefate cōſeq̄ntie q̄ntū ad inordiatā prauorū multitudinē dicēs cauſa autē cur prauo ſint bona nō ea q̄ re uera ſūt bona: ſed ut cōtingit ē hec qa prauorū multitudo ſequiť uoluptatē ſiue ſit bona ſiue mala. dolorē aūt indifferēter fugit tāq̄ malū. ītelligēda ſūt hic duo. prīo ꝙ prauorū populus a phō ea cauſa multitudo dr̄: qa ſtudioſi pauci praui uero multi iueniūtur. ſecūdo notādū ꝙ eē regulā aut mēſurā interdū proueit ex naturali diſpoſitiōe tantū. aliqn̄ uero ex arte ſimul & natura. de primo patet in corpore eucraton. de ſecundo in agibilibus. in uocibus quoqꝫ grāmaticis delegendis. atqꝫ in melodiis capiēdis repudiandiſqꝫ. quod iam in prohemiis meminimus. & hec maxime nota. quoniam in his nō parua latet ſecreta profunditas.

Quod ſi ita nō placet: dicendū eſt ſimpliciter & ſecundū ueritatē: id eſſe uolendū quod bonū ſit. Verū ſinguli qď bonū apparet & ſequūtur. Ex quo fit ut ſtudioſo quidē uiro uerū ſit bonū prauo aūt ut cōtingit. Qď ī corporibꝰ quoqꝫ accidit. Nā ſanis quidē ſalubria ſūt: eaqꝫ reuera ſūt ſalubria. Egrotis aūt alia eodēqꝫ modo amara & dulcia & grauia & cetera huiuſmodi. Studioſus enī uir ſingula recte iudicat & ī uno quoqꝫ uerū diſcernit. Cuiꝰqꝫ eī habitus ꝓpria quedā ſūt bona & iocūda At forte ī dinoſcēda ueritate ſtudioſꝰ: uir plīmū añcedit: quaſi regula & mēſura illorū exiſtēs. Multitudinē uero ut uideť uoluptas decipit q̄ licet bonū nō ſit tñ apparet Sequūť ergo uoluptatē tāq̄ bonū: dolore ūo tāq̄ malū fugiūt. Vm itaqꝫ finis ſit: id qď uolumꝰ conſultatio uero atqꝫ electio eorū ſit q̄ ſūt ad finē ſequitur ut actꝰ ſecūdū electionē ſint & uolūtarii. Operatioēs aūt uirtutū: circa iſta uerſantur. Sūt uero in noſtra poteſtate uir

ū itaqꝫ finis. hic īcipit tractatus ſecūdus. ī prefacta applicať ad uirtutes & uicia. error quoqꝫ quorūdā eiuſqꝫ radices excludūtur. & cōtinebit hic tractatus capla tria. quorū primū duas hēt ptes. ī prīa oñdit uirtutes & uicia eē ī nr̄a poteſtate. ī ſcd̄a errorē excludit ibi Dicere aūt. ī prīa pte tria facit. qm̄ prīo oñdit uirtutes eē ī nr̄a poteſtate. ſecūdo uicia ibi Et uicia. tertio utriuſqꝫ ſimul rōnē colegit. ibi ꝙ ſi ē. dicit prīo cū uolūtas cōſultatio & electio ſint uolūtaria uirtutes aūt uerſētur circa iſta: cū ita īquā ſit uirtutes itaqꝫ ī nr̄a erūt poteſtate atqꝫ uolūtate. hoc dicit. conſeq̄ntia ꝑ id uideť tenere ꝙ illa ī nobis eē dicūtur quorū cauſe ī nr̄a ſūt poteſtate. uirtutes quidē ex opibus uolūtariis ī nobis cauſātur ſicut patet ex libro ſecūdo. tria ſūt hic notāda. prīo ꝙ maior illius rōnis a phō nō poniť ī forma: ſed ī uirtute tātū. ſecūdo notādū ꝙ illa di

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

cuntur eſſe in nobis ac in noſtra poteſtate q̄ uolūtaria ſūt. tertio nota ꝙ illa cōſictio
uero nō aduerſatie: ſed illatiue ponit. ſ. pro igitur aut pro itaqꝫ. Et uicia. probat ui
cia eſſe in noſtra poteſtate. & habet hec ratio fulcimentū ex cōcluſiōe prefate rōnis.
dicit ergo etiā uicia in noſtra ſūt poteſtate. hoc ſic probet nā ea in noſtra ſūt poteſta-
te in quibus in nobis ē agere uꝫ
nō agere. igitur ſi i nobis ē age
re aliquid qđ ſit honeſtū: in no-
bis etiā erit id tale nō agere qđ
profecto erit turpe. & ſi i nobis
ſit nō agere aliquid qđ ſit hone
ſtum: in nobis quoqꝫ erit agere
turpe. qa nō agere honeſtū tur-
pe eſt. erūt igit uicia i noſtra po
teſtate. huius rōnis phs ponit i
principio cōcluſionē. poſtea ma
iorē deinde minorē. nec tñ reſu
mit i fine cōcluſionē. ꝙ ſi eſt.
colligit utrorūqꝫ cōmunē rōnē.
dicēs ſed quia in nobis ē turpia
& honeſta agere: ſimiliter & nō
agere: & ſicut patet ex dictis i li
bro ſecūdo i hoc cōſiſtit nos eē
bonos aut malos: quia inquā ita
eſt: in nobis erit probos aut im
probos eſſe. qđ hic pricipaliter
cōcludere intendebamus. Di
cere aūt. hic excludit quorundā
errorē circa predicta. & prio rō
ne. ſecūdo ꝑ ſigna quedā ibi Id
atteſtari. dicit prio dicere ꝙ ne-
mo inuitus ſit felix eſt uerū. ſed
dicere ꝙ nemo uolēs ſit prauus
eſt falſū. probatur qa uel predic
ta nō erūt uera. ſ. ꝙ uolūtas con
ſiliū & electio ſūt uolūtaria aut
ſi illa uera ſūt: oīs prauitas erit
uolūtariū. cōſequētia tenet per
hoc: ꝙ illud uolūtariū dicit cu-
ius cauſa uolūtaria ē. uoluntas
aūt cōſultatio & electioqꝫ quidē
ſūt uolūtaria uirtutū & uiciorū
cauſe dicūtur. hoc dicit. Id at
teſtari uidetur. hic manifeſtat ꝑ
poſitū per ſigna. & prio in his q̄
manifeſte ſunt uoluntaria. ſecūdo in mixtis ibi Verū per ignorātiā. dicit primo legū
latores malos deterrēt penis: bonos uero premiis inuitāt. ergo in nobis erit prauos
atqꝫ bonos eſſe. cōſequētia tenet quia alias legūlatorū opus eſſet fruſtra. uniuerſa qui
dem hec phs ſatis declarat. notāda ſūt hic aliqua. primo ꝙ hoc genus argumētationis
ideo ſignū dicitur qa nō neceſſario cōcludit. ſecūdo notādū ꝙ ꝑ legū latores phs prin
cipes ſimul & iuriſcōſultos intelligit. utrorūque eni eſt eadē intētio. ſ. uicia extirpa-
re uirtuteſqꝫ inſerere. tertio notatur ex littera ꝙ ignorantia cuius homo ipē ſit cauſa
nō excuſat a pena. unde ſequitur ꝙ nec etiā a culpa. & hoc tam ex iſta quam ex ſequē-
ti littera notatur. Verū per ignorātiā. hic manifeſtat idē per ea q̄ uidētur habere a
liquid de iuolūtario ꝑ ignorātiā. & dicit ꝙ uicia cōmiſſa per ignorātiā puniūtur. ſiue
talia ignorētur ꝑ hoc ꝙ hō agit aliq̄ ex qbus ſequit ignorantia eorū q̄ agit: ſicut patet
in ebrietate: ſiue talis ignorātia ſit ex negligentia. unde ſequitur ꝙ huiuſmodi uicia

tures. Et uicia. Nam in quibꝰ utrū agamꝰ
uel nō agamus in nobis eſt in noſtra ſūt poteſ
tate. Quare ſi agere honeſtū exiſtens in nobis
eſt. Certe & non agere turpe: exiſtens in nobis
eſt. Et ſi nō agere honeſtum exiſtens in nobis
ē. certe & agere turpe exiſtēs i nobis ē. Qđ
ſi eſt i nobis honeſta & turpia agere: ſimiliter
& non agere. Hoc aūt erat bonos & malos eſſe
in nobis erit probos & improbos eſſe. Di-
cere aūt ꝙ nemo uolēs prauꝰ ſit nec iuitꝰ felix
Alteꝝ falſo alteꝝ uero ſimile uidet porro ne-
mo iuitus felix ē Prauitas aūt uolūtaria res ē.
uel recedendū eſt ab his q̄ premiſſimꝰ & dicē
dū hoīem nō eſſe pricipiū neqꝫ gñonē reꝝ quē
admodūılioꝝ. Quod ſi illa cōſtat nec i aliud
principiū q̄ in nos ipōs referre poſſumꝰ quo-
rū principiū i nobis ē: illa i nobis erūt & uolū
taria. Id atteſtari uidet ſinguloꝝ opīo: & le
gūlatores q aduerſus delinquētes penas cōſti-
tuūt. Si modo nō ui coacti nec ꝑ ignorātiā cu
ius ipī cauſa nō fuerit deliquerūt. illis uero q
bene agūt ꝑmia cōſtituerūt q̄ſi alios iuitātes:
alios deterrētes. At ꝙ ad ea q̄ neqꝫ i nobis ſunt
neqꝫ nolūtaria nullꝰ hortat. Nēpe fruſtra hor
taret quis ut nō caleret & nō frigeret: uel non
exuriret aut aliqd tale Quāuis ei hortatꝰ nihi
lominus illa pateret. Verum per ignoranti
am commiſſa puniūtur. Si ipē cōmittēs cauſa

ſint i noſtra poteſtate. qm̄ alias nō punirētur. eſſcta hec ſatis plane ponit philoſophus
Sed hic aliqua ſūt notāda. primo ꝙ hec ſicut precedēs eſt argumētationis ſignū. ſicut
eni prima ſic etiā nec iſta cōcludit neceſſario. ſecundo nota ꝙ homo poterit ignorare
bifariā. uno modo directe. ſ. per hoc ꝙ agit aliquid ex quo ſequitur ignorātia eorū q̄
poſtea agit. ſicut patet in ebrio. alio modo dicitur quis ignorare indirecte: ut cū igno
rat ex negligētia adiſcēdi. tertio notatur ex littera ꝙ hoīes ſcire debeāt uniuerſa que
in legibus continētur dū tñ nō
ſint difficilia que apud iuriſtas
iuris ſubtilitates dicuntur. exci
piuntur tamen pueri & femine
& etiam ſecūdum romanorum
iura milites. & loquitur philo-
ſophus de legibus principis aut
ciuitatis cui ſubiicitur. quarto
nota ꝙ ſicut non oīs eadem fa
cere tenentur: ſic etiam nec ſci-
re. ſicut eni officia ſic etiam ho-
minū opera diſtinguntur.

Ed forſā talis eſt quis. ca-
pitulū ſecūdū i quo exclu
ditur radis prefacti erroris quā
tū ad interiorē diſpoſitionem.
circa qđ tria facit. prio oñdit ꝙ
animi habitus ſint uolūtarii q̄n
tū ad eorū generationē. ſecūdo
ꝙ poſtq̄ ſūt geniti nō ſubiciant
omninonoſtre uolūtati ibi Nec
tamē ſi uelit. tertio ꝑ uicia cor-
poris oſtēdit ꝙ animi uicia ſint
uolūtaria ibi Nec ſolum animi.
in prima parte ſic procedit. pri-
mo ponit id qđ aduerſarii poſ-
ſent dicere. & loquit interroga
tiue dicēs. ſed forſitā dicerēt ad
uerſarii ꝙ aliquis talis. i. taliter
diſpoſitus eſt ut nequeat eſſe diligens! quaſi dicat hoc dici nō poteſt ut iam patebit ex
ratione ſequente ibi At uero. probat illud nō poſſe dici. & primo ponit argumentatio
nis propoſitionem. ſecundo eius rationem ibi Nam quales. tertio confirmationem &
hoc bifariam. primo a ſimili ibi Quod in omnibus ſtudiis. ſecunbo per comparationē
actus ad habitum ibi Abſurdum eſt. in illa uero parte Ignorare igitur. uidetur aut cō
cludere aut antipophorizando tacitam obiectionem excludere. atqꝫ ex his plana ē ſen
tentia. notanda ſunt hic duo. primo differentia inter maleficia & flagicia. dicuntur q
dem maleficia iniurie ſiue facinora que ſunt ad alterum: flagicia uero crapule ac libi
dines & uniuerſa uicia que ſe ſolum & nō alterum inquinant. ſecundo notandum ꝙ
ſicut iam meminimus nos dixiſſe actus uicioſos uolumus nō quidem directe: ſed indi
recte. appetitus nāqꝫ directe tendit in uoluptatem aut i utilitatē: in uicia uero eis an
nexa oblique. uult enim potius in huiuſmodi uicia incidere: quā tali utilitate aut uo
luptate carere. ex quo quedam alia intelliguntur. primo ꝙ nulla uicia ſint ſecundum
ſe uolita. cum enim appetitus malum uele non poſſit: erunt profecto non pro ſe: ſed
pro aliis uolita. ſecundo intelligitur uniuerſa uicia partim eſſe inuoluntaria. nemo
enim in ea que mala ſunt integra uoluntate ferri poterit. bene itaqꝫ dicebat ſocrates
mali faciunt quidem quodlibet: non tamen quod uolunt. ſicut enim ait uolunt qui-
dem bonum quod minime faciunt. concludamus igitur pro ariſtotelis intellectu in
hac parte ꝙ uicia hoc eſt uicioſi habitus ſunt uoluntaria ac uolita iu actibus qui eo-
rum cauſa dicuntur. actus uero uicioſi appetuntur ratione alicuius uoluptatis aut u-

ignorātie uideatur fuiſſe Ceu aduerſos ebrios
duplici pena conſtituta. Principiū enī in ipīs
eſt: cū in eorū poteſtate fuerit ne ebrii fierent
quod cauſa eſt eorum ignorantie. Puniuntur
& ignorantes aliquid ex his que legibus conti
nētur que utiqꝫ ſcire oportet: nec difficilia ſūt
Eodē modo in aliis qui per negligētiā ignorā
tur: quaſi in ipīs ſit ne ignorent poterāt enim
diligentiam adhibere.

Ed forſā talis eſt quis ut diligēs eē ne-
queat. At uero hi ſibi ipīs diſſolute ui-
uendo cauſa ſunt: ut iniuſti & improbi fiāt in
maleficiis & flagiciis degētes. Na quales ſunt
actus cuiuſqꝫ: talis tandē & ipē euadit ꝙ in oī-
bus ſtudiis exercitationibꝰ cōſpicit. Ignorare
igitur ꝙ ex actibus habitus fiunt: nimium he
betis eſt. Abſurdum etiam dicere iniuriantem
nolle eſſe iniuſtū: neqꝫ flagitia patrantem fla-
gitioſum. Quod ſi quis nō ignorans agit ea ex
quibus erit iniuſtus: uoluntarie erit iniuſtus.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

tilitatis que aut precedit aut ſequitur. ſed de his ſatis. Nec tamē. oſtēdit ꝙ habitus poſtq̄ ſūt geniti nō ſubiciātur noſtre uoluntati omnino. & procedit ſic: prio ponit cō cluſionē. ſecūdo rōnē q̄m ſumit a ſimili ī uiciis corporis ibi Nō enī egrotās. tertio ſimilitudinē applicat ad propoſitū ibi Sic iniuſto & flagicioſo. quarto cōcludit ibi Ex quo fit ut uolens. his poteris per te ipm rationē fabricare. Nec ſolum animi. hic ꝑ uicia corporis oſtēdit animi uicia fore uolūtaria. & primo ponit rationē ſuā ſecūdo cōcludit intentū ibi Id ſi ita eſt. ratio ſua ſtat in hoc pleraq; uicia corporis ſūt uoluntaria atq; in noſtra poteſtate: igitur & uicia animi erunt uoluntaria atq; in noſtra poteſtate. cōſequētia tenet a ſimili. aūs patet per hoc ꝙ ea ſolum uicia increpātur que uolūtaria & in noſtra poteſtate eſſe dicuntur. corporis autem non pauca uicia ſunt increpāda. qđ phs ſatis ꝑ exēpla hic demonſtrat. nec plus hic addimus.

Vod ſiquis dixerit. capl'm tertiū in quo aliā excludit prefacti erroris radicem que ſe tenet ex parte uirtutis conoſcitiue. & cōtinet iſtud capl' q̄ttuor ptes. in pria radicē eiuſq; excluſionē ꝓponit. ſecūdo ponit reſpōſionē q̄m aduerſarius dicere poſſet ibi Sin aūt. tertio p̄factā reſpōſionē excludit Nec igitur quarto ponit ſupradictorū epilogū ibi De uirtutibus ergo. dicit prio: ſed ſi aliqs dixerit oīs hoīes affectare id qđ apparet bonum: ſed ipius apparētie nō eē dominos: ſed qualiſquiſq; ē hoc eſt ſm̄ eā qualitatē qua quiſq; diſponitur talē finē illi uideri: ſi ita inquā dixerit: nos ad hoc dicimus ꝙ ſiqs ſui habitus modo aliquo ipe cauſa eſt ſibi: & apparentie certe erit ipſe idem ſibi quodāmodo cauſa. hoc dicit. ex hac littera philoſophi a contrario ſenſu notatur ꝙ ſi quis nō a ſe: ſed a natura male diſponatur: & ex ea diſpoſitione male de rebus iudicet male quoq; operetur: certe erit omnino ſine culpa qđ bene nota. ex hoc ſecundo notatur ꝙ magis & minus grauia peccata dicuntur ſecundū ꝙ magis aut minus homines ex natura ſunt diſpoſiti ut bona atq; mala intelligāt. qđ deus ipſe ſolus oino poterit conoſcere. Sin aūt. hic ponit reſpōſionē q̄m aduerſarius forte diceret ad id qđ phs dicebat. poſſet ei aliqs dicere ꝙ aparētie ipius finis hō nō eſt cauſa ſed nafa ſiue nafalis diſpoſitio. ille itaq; erit nafa bene diſpoſitus cui bonus apparet finis. hoc dicit. intelligēda ſūt hic duo. prio ꝙ rōne illius coniūctiōis ſin

Nec tamē ſi uelit iniuſtus ceſſabit ab iniuſticia: ac iuſtus fiet. Nō enim egrotās ſanus fit Et ſi ita cōtingat ut ſponte egrotaret per incōtinētiā atq; laſciuiā preceptis medicoꝝ aduerſatus: tūc ergo licebat illi nō egrotare: ſed nūc nō amplius licet queādmodū. Nec emiſſū lapidē quis retinere poteſt. Fuit tamē in illo capere ipm atq; emitrere. Principiū enī in ipo ē Sic iniuſto & flagicioſo licebat ab initio talis nō eſſe. Ex quo fit ut uolēs delinquat Sed poſt q̄ talis factus ē nō licet poſtea ſibi talis nō eē.

Nec ſolū animi uicia uolūtaria ſunt: ſed interdū etiā corporis. que certe carpimus & increpamus. Nam qui natura difformes ſūt eos nemo reprehendit. ſed eos qui per negligētiā atq; incuriā tales ſunt. Idem facimus circa imbecillitatem & turpitudinem & cecitatē. Nemo increpat cecum natura aut egritudine aut uulnere: ſed magis miſeretur. ꝙ ſi ꝓpter ebrietatē aut huiuſmodi cauſam cecus fiat: oīs increpant. Vicia igitur corporis q̄ in nr̄a ſūt poteſtate culpātur q̄ nō ſunt nō culpātur. Id ſi ita eſt in aliis quoq; uicia que culpātur: in noſtra ſūt poteſtate ꝙ ſi quis dixerit oīs affectare id quod apparet bonū ſed ipius apparētie dominos nō eſſe ſed qualiſquiſq; eſt talē illi finē uideri. Siquis ſui habit⁹ quodāmodo cauſa ſibi ipe eſt: & apparētie certe erit idē ipe quodāmodo ſibi cauſa. Sin aūt nullus ſibi ipi cauſa ē male agēdi: ſed ꝓpter ignorātiā finis hoc agit putās ſibi optimū eſſe ita facere. Affectatio autē finis nō in noſtra ē poteſtate: ſed ita natura

tota hec phi littera procedit ſuſpēſiue uſq; ad illā partē hec igitur. ſecūdo notandū ꝙ ſicut patet ex primo polithice duplex eſt generoſitas. ſ. naturalis & legalis. naturalis quidē que ex natura legalis uero que ex lege procedit. hic uero phs non de legali: ſed de naturali intelligit. Hec igitur. excludit prefactā reſponſionē. & primo cōcluſionē ꝓponit interrogādo dicēs: nos igitur ad prefacta reſpōdēdo dicimus: ꝙ ſi hec uera ſunt cur magis uirtus q̄m uiciū erit uoluntariū? quaſi dicat nulla certe erit cauſa q̄re magis de uirtute quam de uicio cōcedatur. Vtriq; enī: probat concluſionē & ꝓcedit phs ex eo qđ aduerſarii cōcedebāt. ſupponit quidē phs aduerſarios cōcedere uirtutes eſſe uolūtarias atq; in poteſtate noſtra. ex hoc ita ꝙ ſuppoſito ꝓbat phs uicia quoq; eſſe uoluntaria. aut enī uirtutes ſūt uoluntarie ꝓpter id ꝙ finē nō natura: ſed uolūtarie uolumus aut hoc erit propterea ꝙ ea tantū ſūt uolūtaria que ad finem ordinātur. quocūq; autem iſtorū modorū dicatur: phs probat ꝙ uicia pari ratione ſint uolūtaria. primo probat primum deinde ſecundū ibi Siue igitur tertio cōcludit ibi Si itaq;. & qa littera eſt aliquo modo difficilis eius cōtexturā adiungemus. dicit ergo primo nō uidetur cauſa aliq̄ cur uirtus ſit magis uoluntariū quā uiciū. cuius ratio eſt qa utriq; ſcilicet bono & malo homini finis erit cognitus atq; uolitus. hec itaq; una ſimilitudo: qa finis eodem modo ſe hēt ad bonum & malū hominē quantū ad cognitionē & uolitionem. Vel utrumq;. ponit aliam ſimilitudinē dicens uel ideſt etiam utrumq; ideſt quocūq; modo finis tandetur uidetur ideſt cognoſcitur ita: ideſt ſimiliter: iacet ideſt ſupponitur: ſcilicet tanq̄m principiū. a bono quidē & malo homine: reliqua uero ſcilicet illa que ſunt ad finem ſunt referentes ad hec ſcilicet fines: utrūq; agunt ideſt quocūq; modo agant. itaq; ſiue bene ſiue male agant: ſingula que agunt ad finem referunt. patet ergo ꝙ nec quātū ad apparentiam & uolitionem finis nec quātum ad ſuppoſitionē & modum agendi differant bonus & malus. Siue igitur. oſtendit eos nō differre quantū ad ea que ſūt ad finem. & dicit: ſiue igitur cuiq; homini finis qualiſcūq; ideſt quicunq; ille ſit: non apparet ſcilicet bonus natura ideſt naturaliter ſed eſt alius preter hoc: ideſt apparet alio modo quam hoc ſcilicet naturali: ſiue finis ipe naturalis eſt hoc eſt natutaliter apparet bonus: ſed quia in aliis agendis ſcilicet que ſunt ad finem ſtudioſus uoluntarie agit: uirtus uoluntaria eſt: quocūq; itaq; modo dicatur: nihilominus ideſt nō minus quam uirtutes uicia erunt uolūtaria. cōſequētiā probat dicēs nā ut illa. ſ. uirtuoſa bono: ſic iſta. ſ. uicia exiſtūt malo per ſe ipm: hoc eſt a ſeipo & nō ab alio agūtur. ſi i fine nō ſit uerū dicere ꝙ finis exiſtat per eum: ſed in rebus agēdis ſcilicet que ordinātur ad finē: erit hoc uerū ſcilicet ꝙ per ipm exiſtant. Si itaq;. concludit dicēs: itaq; ſi ut uidetur ſcilicet quibuſdam uel dic ut uidetur ideſt ut eſt manifeſtum uirtutes uoluntarie ſūt propter id quia noſtrorum habituū nos ipi quodāmodo cauſa ſumus: ut patet ex dictis in capitulo precedente & quales ipi ſumus talem finem ponimus hoc eſt ſupponimus: quia itaq; inquam eſt: & uicia certe uolūtaria erunt. nam ſicut ex dictis patet ſimilis eſt ratio in utriſq;. hoc dicit. notanda ſunt hic aliqua. primo ꝙ hec ratio

genitos nos eſſe oportet: ut tanq̄ intuitū ad diſcernendū optima & expetendū uerū bonū habeamus. Atq; ille generoſus eſt cui hoc a natura exiſtit. Rem enī optimā atq; pulcherrimā quā nec ab aliquo accipere neq; diſcere poteſt qualis a natura eſt inſtituta talē habebit. Atq; ita natū eſſe ea demū perfecta & uera eſt generoſitas. Hec igitur ſi uera ſunt quid magis uirtus q̄ uiciū erit uoluntarium. Vtriq; enī eodē modo & bono & malo finis natura erit.

Velut cūq; tandē uidetur ita iacet. Reliqua uero ad hec referētes ut cūq; agūt. Siue igitur finis nō natura cuiq; q̄liſcūq; apparet. Sed preter hec aliqs ē ſiue finis quidē ipe nafalis ē Sed quia in aliis agendis ſtudioſus uolūtarie agit: uirtus uolūtaria eſt & nihilominus & uicia erūt uolūtaria. Nā ut illa bono: ſic iſta malo per ſe ipm exiſtunt ſi non in fine: at in reb⁹ agēdis. Si itaq; ut dicit' uirtutes uolūtarie

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ariſtotelica nō eſt neceſſaria:cum nō ex neceſſariis:ſed ex cōceſſis procedat. ſupponit
enī phs ſicut diximus aduerſarios cōcedere uirtutē eſſe uolūtariā. itē notatur ꝙ liber
tas hois nō peccādi nō cōſiſtit in hoc ꝙ poſſit agere cōtra determinationē intellectus
ſicut aliqui dicūt:ſed ſm̄ phm in hoc ſolo cōſiſtit libertas hois : ꝙ potuit ea cognoſce
re q̄ ignorādo peccat. ꝙ hec ſit intētio phi patet per id qđ dixit ſupra in excludēdo ra
dicē prefacti erroris:dicēs ſi quis ſui habitus ip̄e ſibi cauſa eſt : & apparētie certe erit
idem ip̄e quodāmodo ſibi cauſa
hec ille. ubi phs ſatis expreſſe
duo ſimul ignuit: quorū unum
eſt hoiem per hoc peccare ꝙ ſue
ignorātie ē cauſa. itaq; phs nec
hic neq; alibi dicit neq; ignuit
hoiem ꝑpter id peccare ꝙ agat:
nec agere poſſet cōtra intellec-
tus determiationē: ſed propter
hoc tantū homo peccare dicitur
ꝙ idē ip̄e eſt cauſa ſue ignoran-
tie. qđ bene nota. hoc tamen ſi
memorie occurriſſet:melius il-
lic q̄m hic fuiſſet notatū. ſecun
do notatur prudentia phi circa
finis deſideriū. eſt quidē nō par
ua queſtio utrū finis deſideriū
ſit naturale aut uolūtariū. hoc
enī phō forte nō ſatis cognitū
ſub dubio relinquit. itaq; hic &
ubiq; optime a phō praticatur
illud ciceronis documentū in li
bro officiorū dicētis ad pruden
tiam pertinere nō multū immo
rari circa res obſcuras eaſq; nō
neceſſarias. tertio notat̄ hic ſm̄
aliquos ꝙ uoluntariū bifariam
ſumitur. uno modo proprie. &
ſic id ſolū uoluntariū dicitur in
quod uoluntas directe fert̄. alio
modo dicitur cōmuniter. & ſic
om̄e ꝑpter qđ homo culpat̄ uo
lūtariū dicit̄. itaq; hoc modo ut
dicūt uoluntariū nihil aliud eſt
q̄m imputabile. ut ſit uolūtariū
om̄ē qđ homini imputatur. & in hac qdē ſignificatiōe negligētia dicit̄ uolūtariū. ſed
hoc quidē notabile nec nocet nec tn̄ multū ꝓdeſt. De uirtutibus ergo. hec ē ultīa hu
ius capl'i pſ:ī q̄ poit epilogū. & prīo oñdit qd iā dictū ſit de uirtutibus. ſcđo qd de eis
dicēdū reſtet ibi Reſumētes igit̄. ſed qd tā ibi q̄m hic dixerit ꝑ teip̄m uidere poteris.

Ediocritatē eē fortitudinē. tractatus tertius de fortitudine cōtinet q̄ttuor capi
tula quorū primū de materia fortitudis. & cōtinet ꝑtes qnq;. prīo reſumit qđ ē
manifeſtū ex dictis de materia fortitudis. ſecūdo oñdit circa quorū timores nō ſit for
titudo ibi Sed uidet̄. tertio oñdit circa quorū malorū timorē fortitudo uerſet̄ ibi In q
bus igit̄. q̄rto oñdit circa qđ genus mortis ſit ibi Sed nec. q̄nto quo ordie ſe hēat circa
uniuerſa mortis genera. ibi ꝑprie igit̄. ī pria ꝑte tāgit q̄ttuor. prīo generalē diffinitō
nē fortitudis q̄m dicit eſſe manifeſtā ex dictis ī ſecūdo libro. ſecūdo tāgit ī genere ti-
moris obiecta. ibi metuimus. tertio diffōnē timoris. ibi itaq;. q̄rto ex diffōne timoris
cōcludit eius generalia obiecta. eaq; manifeſtās ꝑ exēpla. ibi metuimus ergo. & ex his
ut puto quiſq; ꝑ ſeip̄m uidere poterit qd phs in ea pria parte dixerit. Sed nō uidet̄.
oñdit circa quorū timores nō ſit fortitudo. & prio oñdit ꝙ nō ſit circa timorē īfamie

ſunt quia habitū nr̄oꝝ nos ip̄i quodāmodo ca
uſa ſumus & quales ſumus ip̄i talē ponimꝰ fi
nē:& uicia certe uoluntaria erunt. Nā ſimiles
ī utriſq; rō eſt. De uirtutibꝰ ergo nobis cōi
ter dictū ē:& genere ꝙ mediocritates quedā &
ꝙ hītꝰ ex quibꝰ fiūt eadē quoq; opant̄ & ꝑ uo
lūtarii ſūt & ī nobis atq; ita ut recta dictat rō.
Sed habitꝰ quidē nō ita ut actꝰ uolūtarii ſūt.
quia actuū nr̄oꝝ ab ip̄o initio uſq; ad finē dn̄i
ſumꝰ & ſingula nouiꝰ. Habitū uero ab initio
cognoſcimꝰ ac ſingl'a nouimꝰ q̄ poſt addimꝰ
ceu ī aduerſa ualitudie ignoramꝰ. Sed ideo uo
lūtarii dr̄ hītꝰ ꝙ in nobis erat hoc ul' illo mo
do uti. Reſumētes igit̄ de ſingl'is dicamus
uirtutibꝰ:& q̄lis queq; ſit & circa quid & quo
modo. Ex quo etiā illud apparebit quot uirtu
tes ſūt. At prīo de fortitudie dicere ordiamur.

Ediocritatē uero eſſe fortitudinē:ī me
tuēdo & audēdo dictū eſt priꝰ. Metui-
mus aūt illa q̄ terribilia ſūt:& ut ſimpl'r dica-
mus ſūt mala. Itaq; metū diffiniūt expectatio-
nē mali. Metuimꝰ ergo oīa mala :ceu infamiā
egeſtatē morbos inimicitias mortē. Sed nō
uidetur circa hec oīa fortitudo uerſari. Nam

ſecundo ꝙ nō ſit circa timorē paupertatis. ibi Nec pauꝑtas. tertio ꝙ nec ſit circa quoſ
cūq; perſonales timores. ibi Nec etiā. quid aūt in his dicat planū eſt. In quibus igi-
tur. oſtendit que ſint illa circa quorū timores ſit fortitudo. & procedit interrogatiue
primo dicēs: in quibus igitur terroribus fortis dicitur? quaſi dicat ex predictis reliqt̄
dubiū in quibus terroribus for
tis dicatur. & cōſequēter iterū ī
terrogādo dicit an in maximis?
quaſi dicat planū eſt ꝙ in maxi-
mis. cuius rōnem ſubdit qa nul
lus hominū eſt periculorū tolle
rantior q̄m fortis. hoc aūt cōfir
mat: quia mors cui fortis ſe ſpō
te ſubicit eſt oium periculorum
terribiliſſimū. qđ iterū bifariā
confirmat primo quia ē finis &
terminus oim huius uite bono
rū. itē quia mortalibus. i. mortu
is nihil boni nec mali uidetur
eſſe relitū. hoc dicit. notandū ꝙ
dictū phi in hac parte bifariam
intelligi poterit. uno modo ꝙ i-
telligatur mortuis nihil eſſe re
litū de his que in hac uita ſenti
mus. & ſic exponūt qui phm cū
apoſtolo parificare uolūt. aliter
& forte melius dicit̄: ꝙ phs loq
tur ex puro lumine naturali. &
ſolo quidē nature lumie nemo
ſatis poteſt cognoſcere ꝙ homi
ni poſt mortem ſint relita bona
aut mala quoniam alias nō eſſet
fidei articulus. cum omnis arti
culus ex fide: nō autem ex lumi
ne nature ſit nobis cognitus.
Sed nec circa. oſtendit circa
qđ genus mortis ſit fortitudo.
& dicit ſed nec circa omne ge-
nus mortis uidetur eſſe fortitu
do. ceu circa illam mortem que
eſt in mari aut in morbis nō uidetur eſſe fortitudo. in quibus ergo mortibus erit for
titudo? quaſi dicat dubium eſſet alicui. an in pulcherrimis? quaſi dicat planum eſt uo-
lenti aduertere ꝙ fortitudo conſiſtit in pulcherrimis mortibus. talia uero ſcilicet pul
cherrima ſunt in bello. bello dic exiſtente ſane in periculo pulcherrimo ac maximo.
cuius rei teſtimonium dant honores a ciuitatibus & regibus conſtituti in bello pug-
nantibus pro republica. notanda ſunt hic aliqua. primo ꝙ ea mors a philoſopho pul-
cra dicitur que propter uirtutem ſuccipitur. ea igitur mors erit pulcherrima q̄m pro
uirtute optima patimur. talis autem eſt ea uirtus que aut reipublice bonum procurat
aut ab ea malum propulſat. hoc uero licet in aliis contingere poſſit: tamē in bello fre
quentius accidit. ſecundo notandum ꝙ ciuitatum alique non recognoſcunt ſuperio-
res. & tales ſunt que pro ſe pugnantibus honores conſtituunt. alie uero regibus ſubi
ciuntur. & in his non ip̄e: ſed reges talia conſtituunt. tertio notandum ꝙ in bello ma
ximum ſimul & optimum eminet periculum. maximum quidem : quia ibi homo cito
ac ſubito morit̄. optimū aūt eſt: quia pro bono optio. ſ. ciuili id ſuſtinemus. fortitudo
igit̄ cū eē debeat circa maxīa atq; optīa ꝑicula: erit quidē circa belica atq; ſubitanea ꝑi
cula. Proprie igit̄. hic oñdit quo ordie ſe hēat fortitudo circa oīa genera mortis. &
primo quomodo ſe hēat ī timēdo mortē. ſecūdo quomodo ī audēdo ſiue inuadēdo. ibi

ſunt quedā q̄ metuere ſit honeſtū & nō metue
re turpe: ueluti infamiā qui timet humanꝰ &
uerecūdus: qui nō timet impudēs eſt. dicit̄ tn̄
a quibuſdā fortis ꝑ ſilitudinē qđ ſimil'e aliqd
hr̄e uideat̄. Nā & ip̄e fortis īpauidꝰ ē Nec pau
ꝑtas forſā metuēda ē nec morbꝰ ne illa ut ſu-
matim dicā q̄ nec ab īprobitate nec a nobis ꝓ-
ueniūt. Nec tn̄ q iſta nō metuit fortis eſt. Sed
uocamꝰ & hunc fortē ꝑ ſimilitudinē. Quidā
enī in bellicis ꝑiculis meticuloſi liberales ſūt
& ad erogādas pecunias ſatis habent audacie.
Nec etiā qui pro filiorum & uxoris pudicicia
metuit aut inuidiā: aliquid tale timidus ē nec
certe fortis ſi uirgis cedēdus nō terretur. In
quibꝰ igitur terroribꝰ fortis dr̄: an ī maximis
Nullus eī periculoꝝ tollerantior Terribiliſſi
mum uero oium mors hec enim finis nec qc-
q̄ preterea bonum uel malum mortalibꝰ uide
tur eſſe. Sed nec circa om̄e genꝰ mortis for
titudo uidet̄. Ceu ī mari aut ī morbis ī quibꝰ
igitur an in pulcherrimis. Talia uero ſunt in
bello in pulcherrimo ſane & maximo pericl'o.
Teſtātur honores a ciuitatibꝰ & regibꝰ cōſti-
tuti. Proprie igitur fortis dicit̄ q ad honeſ

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Et ſimul.circa primũ duo facit.primo oñdit circa quá morté ꝓprie ſit fortitudo. ſecũ do quomodo ſe habeat circa alias mortes.ibi qn etiá.qd aũt in pría patte & ſecũda di xerit per te uidere poteris.ĩ ultia uero pte dicit & ſimul cũ eo ꝙ fortis ſe hẽt ĩterrite ad honeſtá morté &;ad ca q̃ illá repẽte afferãt: ſimul inquá cũ hoc fortes audẽt ideſt a grediuntur illa in quibus opus eſt fortitudine aut pulcrũ mori:quorũ.ſ.fortitudinis & pulcri neutrũ exiſtit ĩ genere mortis huiuſmodi.ſ.que ẽ in morbis aut ĩ mari. duo ſũt hic notáda.primo ꝙ illa coniũctio aut nõ diiũctiue ſed copulatiue ponit.ſecundo notandũ ꝙ agredi & ſubſtinere terribilia ꝓpter rem publicá defendendá eſt opus iuſ titie ciuilis impatiue:fortitudinis uero elicitiue.

Ec ſane terribilia. capl'm ſecundũ de actu ſiue opatione fortitudis & ſuorũ oppoſitorũ.& facit duo.primo oñdit quis ſit actus fortitudinis. ſecũ do eá cõparat ad ſibi ſimilia.ibi Et feroces. circa primũ tria facit.prio aſſignat rõné diuerſificãdi actũ circa materiá ſupra inquiſitá. ſecũdo oñdit quomodo diuerſificat talis actus circa predictá materiá.ibi Fortis uir.tertio oñdit quis ſit actus fortitudinis per cõparationé ad uicia oppoſita.ibi Qui igitur que.inquit primo aliqua ſũt terribilia que humanas excedũt uires.terribilia quoq; & auſibilia nõ eadem oĩbus dicuntur. hoc dicit. duo hic notãtur. prio ꝙ nullus erit ita fortis quin aliqua ſint ei terrebilia. ſecũdo notatur ꝙ nõ eadem erit oĩbus fortitudo. quod etiam ĩ ceteris uirtutibus locum habet ſicut libro ſeptimo declarabitur. Fortis uir. oſtendit quomodo fortitudo diuerſimode ſe habeat circa materiá prefatá.dicit ergo quia fortis uir nõ eſt omnino ĩpauidus:ſed ĩpauidus ut hõ quia ita inquá eſt:timebit prefacta rerribilia ut oportet atq; tollerabit ea ut recta ditat rõ. & hoc nõ gratia utilitatis aut inanis glorie:ſed decoris hoc ẽ honeſti gratia.hoc ẽ enĩ finis cuiuſq; uirtutis.cõtingit aũt metuere prefacta terrebilia magis & minus q̃m op portet.delinquit itaq; qñ uel ita metuimus ut nõ opportet uel nõ ita ut opportet.quorũ primũ ad deffectũ.ſecũdũ ad exceſſũ ptinet.delinquit quoq; ſi tũc timemus quãdo nõ opportet. ſiml'r de ceteris circũſtãtiis dici poterit.eodẽq; modo ſe hẽt in audendo. hoc dicit.notandũ ac bene mẽti cõmẽdandũ eſt quod hic phs ponit de fine fortitudinis.ſicut enĩ potẽtie uiſiue,ſecundũ qđ huiuſmodi finis ẽ nõ quidẽ intelligere:ſed uidere:ſic igit & fortitudis finis nõ eſt aliud q̃m eius actus prout eſt quid decorũ.quod etiam in ceteris uirtutibus locũ hẽt.quis aũt eſſe debeat fortitudinis finis ceterarũq; uirtutum determinatur nõ ab eis:ſed a prudẽtia: que ſicut dicitur libro ſexto nõ quidem rei unius:ſed totius uite eſt regulatiua.finis itaq; prudentie eſt nõ quidẽ aliqua una uirtus appetitus:ſed hominis felicitas:que ĩ intellectu ut demõſtrabitur libro decimo conſiſtit.hoc etiam nota. Qui igitur.oſtendit quis ſit actus fortitudinis per cõparationem ad uicia.& prio determinat actũ fortitudinis ſecũdo actus extremorũ. ibi Excedentiũ uero.in prima parte tãgit & modũ agẽdi ſimul & finẽ. eſt ita modus agendi metuere & ſuſtinere terrebilia cũctis circũſtãtiis ſeruatis. finis uero eius eſt decore agere.cum enim talis ſit finis actionis qualis & ipe habitus eſt & habitus qui

tã mortẽ & ad ea oĩa q̃ repẽte illã afferãt ĩterritus ẽ Ea uero maxĩe ĩ bello cõtingũt.Quin etiam & ĩ mari & ĩ morbis fortis uir interrit⁹ ẽ nec ita ut naute Nã illi quidẽ deſpata ſalute: tale gen⁹ mortis moleſte ferũt Hi uero ꝓpter expientiã cõfidũt & ſimul audẽt in quib⁹ eſt opus fortitudine aut pulchrũ mori quoꝝ neutrũ in huius mortis genere exiſtit.

Ec ſane terribilia oĩb⁹ eodẽ modo ſũt. dicimus aliqd terribile ſupra hoĩem ꝗ cuiq; mẽtẽ hñti ẗribile ẽ. q̃ uero ſcđ'm hoĩem ẗribilia ſũt magnitudĩe differũt.ſimil'r aũt & auſus. Fortis uir ĩpauid⁹ ẽ ut hõ.Quare timebit hec ut oportet & ut dictat rõ tollerabit decoris cauſa hoc eĩ uirtutis finis ẽ.Metuunt aũt hec magis & minus.Delinqt uero qñ aut ita fit ut nõ oportet: aut nõ ita ut oportet: aut nõ qñ oportet:aut aliqd hui⁹mõi eodẽ modo: & in audendo. Qui igit q̃ oportet & cuius

gratia:& qñ & ut cõuenit ſuſtinet ac metuit & audet is fortis eſt.Vt enĩ dignũ & ut ratio precipit:patit & agit uir fortis.Finis aũt cuiuſq; actionis ẽ ſecũdũ habitũ. forti uero fortitudo decorũ uidetur.talis igitur ẽ finis.Singula ãt ad finem terminãtur.Decoris aũt cauſa fortis uir ſubit atq; agit fortitudinis opera. Excedentiũ uero qui in nõ metuendo excedit abſq; noĩe eſt diximus & prius multa eẽ innominata foret aũt hic ſtupidus quidã & inſanus ſi neq; terremotus neq; fluctus pertimeſcat ut de celtis dicitur.Qui uero audẽdo excedit ferox eſt.Videtur aũt ferox iactator quidã & fortitudinis ſiĩator.Nam qualis fortis circa terribilia eſt talis uideri uult. Itaq; imitatur illum ĩ quib⁹ põt.Ex quo fit ut pleriq; illoꝝ admixtã hẽant cũ timore audaciã appetẽtes eĩ picl'a nõ ſuſtinẽt.Qui aũt metuẽdo excedit timid⁹ eſt.Nãq; nõ oportet:& ut nõ oportet & oĩa huiuſmodi hũc ſequũtur deficit & ĩ audẽdo ſed in moleſtiis ſup excedẽs magis in eo cõſpicit. Deſperãs qdẽ meticl'oſus ẽ.Cũcta eĩ formidat fortis cõtra ꝓpt fiduciã bonã ſpẽ ſẽp hẽt.Circa eadẽ igit uerſãtur timid⁹ & ferox & fortis. Sed al'r atq; al'r ad illa ſe hñt Hi qdẽ excedunt ac deficiunt hic uero mediocritatẽ tenet:& ut oportet.Et feroces qdẽ ꝓcliues ſũt: & uolẽtes ante picula.Sed quũ picula adſũt nõ ſuſtinẽt. Fortes uero quũ ad rem uenerint feruidi ſunt ãte rem uero quieti.Vt igit dixim⁹ fortitudo mediocritas ẽ in metuẽdo & audẽdo de quib⁹ dictũ ẽ:& qa decoꝝ eſt ſuſcipit & tollerat uel qa turpe nõ.Mortẽ uero appetere ob fugiẽdã pauptatẽ aut amorẽ aut aliud quicq̃ graue:nõ fortis ẽ ſed magis timidi.Eſt eĩ mollicies q̃dã laborioſa fugere & nõ quia decorũ ſit mortem ſubit:ſed quia malum deuitat. Fortitudo igitur tale aliquid eſt.

Icũtur & alie quinq; modis. prio ciuil' q̃ plurimã cũ illa cõueniẽtiã hẽt.uidẽt enim ciues pericula ſubire met u penaꝝ & ꝓpter ĩfamiã & honorẽ.Atq; ea de cã fortiſſĩo ui-

dem cuiuſq; uirtutis eſt decorq dam talis igitur erit finis act ionis.hoc dicit.ex his nota ꝙ fortitudo ſecundum ꝙ huiuſmodi ſubſtinet terrebilia nõ quidem propter rem publicam defẽdendam nec etiam propter deũ aut eterná uitam conſequendá ut aliqui dicunt: ſed ob id ſolum ꝙ ſit pulchrũ ac decorũ. ſicut eĩm oculus etiam ſi non eſſet alius finis uelet ac optaret uidere tãquam eius ultimum bonum: ſic igitur eſt de fortitudine. ex quidem fortitudo caritatis ſimul & iuſtitie inſtrumentum ſicut ipſius intellectus oculus ipſe. quod bene nota.Deinde cum dicit. Excedentium uero.determinat actus uiciorum que fortitudini opponũtur. & primo de exceſſu ſecundo de deffectu.ibi deſperãs quidẽ. tertio epilogat ibi Circa eadẽ.circa primũ tria facit.primo de eo qui excedit in nõ timẽdo.ſecũdo de illo qui in audẽdo excedit.ibi Qui uero audẽdo excellit.tertio de eo qui excedit in timẽdo. ibi Qui autem quid aũt in omnibus his phs dixerit planum eſt atq; per te ipm uidere poteris.ſequitur illa ps. Et feroces procliues. in qua fortitudinem comparat ad quedã ſibi ſimilia. & primo oſtendit differentiam fortis ad ferocem ſecundo ad eum qui mortem patitur propter aliquas euitandas moleſtias.ibi Morrem uero appetere. & planum eſt quid tam ibi quam hic dixerit.

Icuntur & alie quinq;.capitulum tertium de fortitudine non uera. cuius quinq; ponit ſpecies.primo ciuilem.ſecundo militarem. ibi Videtur etiam. tertio eam que eſt per iram.ibi Iram quoq;. quatto illam que eſt propter ſpem. ibi Nec etiã.quinto eã q̃ eſt p ignorantiã.ibi Fortes uidentur.circa primum duo facit.primo proponit. ſecũdo id manifeſtat.ibi tales homerus. quãtũ ad primũ tria ſimul ꝓponit. primo dicit eſſe alias quinq; fortitudines.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſecūdo ꝓponit ciuilē quā plurimā cōueniētiā habere cū uera fortitudine. ibi primo
tertio duos proponit gradus huius ciuilis fortitudīs. ibi uidētur enī. quid in pria & ī
ſecūda parte dixerit planū eſt. in tertia uero dicit ꝙ ciues plerūq; loquēdo bifariā ui-
dētur ſubire pericula. uno modo metu penarū. alio modo ꝓpter infamiā euitandā &
honorē conſequēdum. atq; ei de
cauſa fortiſſimi hoīes eē uidenť
in ciuitatibus ubi timidi infa-
mes ſūt: fortes uero precio ha-
bentur. hoc dicit. & eſt bene no
tandū quod ultimo dixit. Ta
les homerus. ubi quod dixerat
manifeſtat. & primo illud quod
loco ſecūdo ꝓpoſuit. ſecūdo id
quod prīo. ibi in eodē. circa pri
mū duo facit. primo id manifeſ
tat exēplo ex his que homerus
ſcripſerat ī eo libro quē de tro-
iano bello ediderat. ſecūdo oſtē
dit hāc talē fortitudinē eē maxi
me ſimilē uerefortitudini. ibi ſi
milis aūt. dicit primo homerus
poeta grecus in poetria ſua fa-
cit: ideſt introducit aliquos ta-
les. ſ. qui ne infamiā incurrerē
& honorē conſequerentur peri
cula ſubire. huiuſmodi fuere di
omedes grecorū & hetor troia-
norū. quod eorū dictis apparet:
dicebat enī hetor ſeipm titilās
ad fortiter agendū: niſi fortiter
pugnauero: polidamas dux gre
corum redarguet me primus. &
deinde ceteri greci. diomedes e
tiam dicebat: opportet me forti
ter pugnare: qm̄ alias hetor lo-
quēs aliquādo inter troianos ſe
forte laudās & me uituperans:
dicet tideides hoc eſt tidei fili-
us qui erat ipe idem diomedes:
dicet inquā a me ſcilicet fuit ui
ctus aut fugatus. hoc dicit. ex
his nota ꝙ illeſhetor qui hodie
uulgo fortiſſimus predicatur ſe
cundū philoſophū nec i poſitio
adhuc fortis dicitur. eodēq; modo de aliis intellige. Similis autem. oſtēdit hāc forti
tudinē que eſt propter infamiā & honorē cōſequēdū eſſe maxime ſimilē uere fortitu-
dini. cuius rei ſimilitudo ī hoc ſtat: ꝙ ſicut ille q ex uirtute ꝑicula ſubit pudorē fugit
decorūq; ſequitur: ſic etiā qui ob honorē talia ſubit pericula. hoc dicit. ex his argumē
tatiue nota ꝙ fortitudinis finis nō eſt honor. in quo milites noſtri tēporis frequēter
aberrant. In eodem. manifeſtat aliud mēbrum fortitudinis ciuilis que fit metu pena-
rum. & huius ponit duos gradus. primus eſt eorum qui a magiſtratibus compellūtur
ſecundus uero eſt eorum qui coguntur a prefetis exercitus. ibi prefeti quoq;. dicit pri
mo in eodem gradu nō quidem perfectiois: ſed fortitudinis. ſ. ciuilis debet quis repo
nere eos qui a magiſtratibus cōpellūtur malū pugnando a re publica ꝓpulſare. cetera
que in hac & ſequenti parte dixerit per te ipm uidere poteris. Videtur etiam. in
qua determinat de fortitudine militari. & prio oñdit qualis ſit. ſecūdo eā cōparat ad

dentur eſſe apud quos timidi infames ſūt. for
tes uero in precio hētur. Tales homerꝰ fa
cit aliquos ut dyomedē & hectorē. Polidamas
me primꝰ redarguet: & Dyomedes Hector ei
quādoq; diceret apud troianos cōcionās Titi-
des a me. Similis aūt hec maxīe eſt illi de q̄
ſupra diximꝰ ꝑ uirtutē fieri. Ex pudore enī &
cupiditate decoris ꝓueit qñq; honoris gr̄a &
ob fugiēdā uitupatōnē q̄ turpis ē. In eodē gra
du qs reponat: & eos q a magiſtratibꝰ cōpellū
tur. Sed eo deteriores ſūt ꝙ nō pudore ſed me-
tu adducti id agūt: nec dedecꝰ fugiūt ſed penā
cōpellūtur ei ab his q poteſtatē hn̄t ut apd' ho
merꝫ hector inqt. Si quē ego ꝓcul a pugna for
midātem aſpexero: nō ei ſat erit fugere canes.
Prefecti quoq; eos q recedūt a pugna uerberi-
bꝰ cogūt redire & q ꝓ uallo aut foſſa collocāt
oēs enī cogūt ſed oportet nō neceſſitate: ſed ꝙ
decorꝫ ſit fortē eē. Videť etiā rerꝫ ꝑicia forti
tudo eē q̄dā Quāobrē ſocrates cēſebat fortitu
dinē eē ſciētia. Tales ſūt ī bello milites & alii
quidē in aliis. Bellū uero multos terrores ua-
nos habere uidetur. Heq; militibus noti ſunt
Itaq; fortes ipſi creduntur: qm̄ alii qualia illa
ſint ignorant. Deinde & hoſtem offēdere: & ſe
ipos tueri ꝓpter periciā maxime poſſūt & ar-
mis utūtur ad uulnerādum hoſtē & ſe tuendū
aptiſſimi: ex quo fit ut ipi armati ceu aduerſꝰ

ciuilem. ibi Sed milites. in prima parte tria tangit. primo cauſam huius militaris for
titudinis. ſecūdo tangit duo ꝓp
ter que milites fortes eſſe credā
tur. ibi Bellum uero. tertio ma
nifeſtat quod dixerat ꝑ exēplū.
ibi Ex quo fit ut ipi. quid aūt ī
his dixerit per hec uidere pote
ris. ex prima parte nota unū qd'
maximo precio dignū puta. & ē
ꝙ ſcientia atq; rerū experientia
homines in ſiugulis facit bene
fidentes. unde a contrario ſēſu
nota ignorantiā & in experien
tiam homines meticuloſos face
re. qd' in ſingulis apte uidemus
Sed milites quidē. cōparat mili
tarē ad ciuilē ſimul & uerā for-
titudinē. oñdit quidē ꝙ milita-
ris lōge magis ſit diſtans a uera
fortitudine q̄m ciuilis. at ꝑ hoc
ſatis patet qd' nō ſit uera forti-
tudo. qd' ei diſtat a minus bono
magis diſtabit a magis bono.
& ex his uidere poteris qd hic
dicat. urbane copie ſūt hoīes ur
bane aut ciuil'r pugnantes. her
meū locus uideť ubi bellū aliqd'
cōtigerat. nota hic ꝙ ciuilis nō
quecunq;: ſed ea ſola q̄ eſt ꝓpter
honorē cōſequēdū melior quā
militaris dicitur. alia uero q̄ me
tu penarū fit nō melior ſed de-
terior q̄m militaris uidetur. cū
illa in perſonas turpes hec uero
nequaquā cadere poſſit. deinde.
Iram quoq;. ponit tertiā ſpeciē
non uere fortitudinis. & primo
ponit id in quo ira fortitudini
aſſimiletur & quomodo ira ad
fortitudinemſe habeat. inducit
quoq; ad hoc nōnulla exempla
homeri. ſecundo comparat hāc
ad ueram fortitudinem. ibi Nō
eſt ergo. & ſic patet quid dicat.
ex his nota ꝙ fortitudīs ē ad iu
mētū. qd' ſtoicis minīe placet.
Non eſt ergo. in qua comparat
hanc ad ueram fortitudinem.
& primo oſtendit ꝙ ira non ſit
uera fortitudo. ſecundo quomo
do ad eam conueniat & diffe-
rat. ibi Proxime autē. circa pri-
mū duas ponit rationes. ibi ſe-
cunda Mechi etiam. & quid in
oībus his dicat per te ſatis uidere poteris. ex ultīa parte nota irā eē ꝓpinquā uere for
titudini ſi electionē rōnēq; accepit. regulari qdē poterit ira rōne qd' ſtoicis nō placet.

inermes decertēt & uelut athlete aduerſus ru-
des & inexercitatos Nā & in certaminibꝰ nō
fortiſſimi: ſed āplas uires & robuſta hn̄tes cor
pora pugnatiſſimi hētur. Sed milites qdē ti
midi ſūt qñ maiꝰ ꝑiculū iminet uelut ſi pauci
ores aduerſus multos. aut īparati aduerſꝰ pa-
tos inſtructoſq; cōgrediant̄. Primi ei fugā ar-
ripiūt urbane uero copie manēt atq; intereūt
qd' apud Homerꝫ accidit. Nā is turpe fugere
& mors huiuſmōi ſaluti preferēda. Illi uero q̄
ſi ſupiores ab initio ſe periculis obiectarunt.
Moxq; intellecta re: fugā arripuerūt: mortem
magis q̄ dedecus formidantes. Sed fortis neq̄-
q̄ talis eſt. Irā quoq; in fortitudinē referūt ui-
dētut enī fortes qui ꝑ irā ceu fere beſtie in ꝑ-
cuſſores ferūtur. qm̄ & fortes iracūdi ſūt. Im-
petuoſiſſima quidē res ē ad ꝑicula capeſcenda
animi concitatio Vnde Homerꝰ robur animo
iniecit & alibi uim: & animū cōcitauit ſubiit-
q; per nares impetꝰ: & afferbuit ſanguis. Hec
oīa ſignificare uidētur animi cōcitationē & ī
petū. Fortes igitur ꝓpter decꝰ faciūt. Ira uero
eos adiuuat. Beſtie uero ꝓpter dolorē ſi uulne
rate ſint aut timeāt. Nam cum in ſilua uel pa-
lude ſunt: nequaq̄ inuadunt. Nō eſt igitur for
titudo ſi dolore aut ira cōcitati in periculum
deferuntur nihil preuidētes eorum que incur
runt. Nam ſic aſini quoq; fortes eſſent quū ne
uerberibus quidem a pabulo remoueri poſſūt
mechi etiam propter libidinem multa audēt.
Non ergo ſunt illi fortes dicendi qui per do-
lorem aut iram pericula adeunt. Proxime au-
tem ad eam que maxime ſecundum naturam
ē accedere uidetur fortitudo que per iram fit
ſi modo electionē rationēq; ante ſuſceperit. Et
hoīes ſane iraſcendo quidē dolēt. ulciſcēdo ue
ro letātur. Sed q ꝑ hec agūt pugnātes qdē ſūt
ac non fortes. Non enim decore atq; ratione:

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſed perturbatione animi id agūt. Habēt tñ aliquid ſilr̄ fortibꝰ. Nec etiā qui ꝓpt̄ fiduciā ſui audēt fortes itaq; ſūt. Cōſuetudine eni uincēdi fiduciā in periclis ſuſcipe. In eo tñ fortibꝰ ſimiles ꝙ utriq; pericula cōtēnūt. Veꝝ fortes ob eas rōes q̄s ſupra diximꝰ. Iſti uero ꝙ ſupiores ſe fore ſperāt: nec eis reſiſti poſſe Sed ebrii qd᷑q; tale aliqd faciūt fidētes eī fiūt quū ebrii ſūt. Quū uero nō ſūt ebrii ꝑicula fugiūt. uiri aūt fortis ē q̄ hoibꝰ terribilia uidētur & ſūt: ea ſubire. qa decoꝝ ſit ita facere & turpe nō facere. Quāobrē fortior eſſe uidet᷑ q ſubitis ī ꝓuiſiſq; ꝑiculis nō turbat᷑ q̄ qui manifeſtis atq; prouiſis habitu eī magis hec agit uel certe minus ex prepatiōe. Nā preuiſa quidē rōne & cogitatiōe ſubire qſpoteſt repētina uero ut hitꝰ ē ita ꝑferūtur. Fortes uidētur & q ignorāt nec multū abſūt ab his q ꝓpt̄ fiduciā audent: ſed eo deteriores ſūt ꝙ nō exiſtimatiōe ut illi. Sed ignorātia audēt. Itaq; illi ſuſtinēt aliqd᷑ tēpꝰ: hi uero ſiml̄ atq; ītelligūt aliud eē q̄ ipi putabāt aufugiū. Qd᷑ argiuis cōtigit quū lacedemonios īciderīt quos ſicinos eē putabāt Dictū eſt qui forte ſint: & qui fortes eſſe uideantur.

Vāuis aūt circa terribilia & audēda fortitudo ſit: nō tñ ꝑiter ī utroq; uerſatur ſed magis circa illa q̄ nos terrēt. q eī circa illa īterritꝰ ē atq; ita ut oportet ī ill̄ ſe hēt magis ē fortis: q̄ q circa audēda Tolleratōe enī grauiꝰ: at aſparū reꝝ fortes dn̄r. Itaq; graue qdē & aſperū fortitudo ē: ac merito laudat᷑. difficiliꝰ ē enī dolores perpeti q̄ a uoluptatibꝰ abſtinere.

Nec etiam. ponit quartū gradū fortitudinis nō uere: q̄ eſt ꝓpter fidētiā. & prīo oñdit q̄ uel qualis hec ſit. ſecūdo eā cōparat ad uerā ibi In eo tñ. tertio infert quoddā corolariū ibi Quāobrē. & ex his planum ſit quid tam in prima quā in ſecūda quā in tertia parte dicat. in ſecunda quidem cōueniētiam & differentiam tangit huius & uere fortitudinis. ex tertia parte notatur in repentinis periculis maxime experiri uirū fortem. quia enim nō alio fine niſi quia ſit decorū pericula ſubire quod facile cognoſcit: talia agreditur & ſubſtinet. nō itaq; experat cognoſcere an ſit utile uel honorabile aut ſine periculo: ſed ſolum ſciens eſſe honeſtum atq; decorum talia ſubit pericula. Fortes uidētur. ponit quintum gradum nō uere fortitudinis. & oſtēdit hanc fortitudinem que eſt propter ignorantiam nō multū differre a fortitudine prefacta que erat ꝓpter fidentiā in quo etiam ab ea differat. & patet qd hic dicat ultio ibi dictum eſt. ponit ſupradictorum concluſionem. Ex dictis in hoc capitulo plane habes quis ſit uere fortis. non enim eſt his qui ſubſtinet pericula honoris gratia: ut ciuiles. nec ſpe lucri: ut milites. nec pugniendi gratia: ut iracundi. nec etiam ſpe uincendi: ut qui propter fiduciam. nec ignorans tanquam pericula que ſubſtinet non cognouerit: ut ſunt illi qui propter ignorantiam: non inquam eſt aliquis horum uere fortis: ſed is ſolum qui pericula ſubit & ſubſtinet: quia id agere honeſtum ac decorū ſit. quod maxime notandum puto.

Vāuis autem. capitulū q̄rtum de ꝓprietatibus fortitudinis & quomodo ſe habeat ad terrebilia & audenda & primo facit hoc ſecuudo has proprietates excludit a militari fortitudine ibi Milites nihil. tertio epilogat ibi de fortitudine. in prima parte tria facit. primo oñdit quomodo ſe hēt circa terrebilia & audēda. ſecūdo quomō circa dolorē ibi Toleratiōe. tertio qūo circa uoluptatē ibi Atamē. qd prīo dicat ſatis planū uidet᷑. nota ꝙ ꝑ terribilia ītelligit cū ea ſubſtinemus q̄ nobis ſūt fortiora. audenda uero ea dicūtur q̄ aut equalia aut minora nobis ſūt. Toleratione. in qua planū eſt qd᷑ dicit. dicitur quidē fortitudo graue & aſperū per methonomiā. graue eni & aſperū dr̄. quia graue & aſperū ſubſtinet. itē nota ꝙ ſicut infra dicetur fortitudo ē excellentior uirtus q̄m tēpātia eo ꝙ difficilius ſit dolores ꝑpeti q̄m a uolūtatibus abſtinere ut hic

Universidad de Salamanca. BGH

dicit. Atamē. in qua tria facit. primo oſtendit quomodo ſe habet fortis circa uoluptatē uel iocūditatē. ſecūdo errorē ſtoicorū excludit ibi Et quāto. tertio cōcludit unum corolariū ibi Nec ſane. & ſn̄ia quidem horū eſt pla. ex ea parte & quāto magis nota. primo ꝙ homo maxime dolet cum ſcit ſe priuari eo bono quo ſcit ſe eſſe dignū. ſecundo ſi ſcit tale eē maximū bonū: utrumq; aūt cadit ī fortē uirū cum uiriliter pugnādo moritur. ſecundo nota ꝙ ex his ꝑhs ſtoicos repercutit qui dicebant in uirtuoſū dolorē minime cadere. Milites nihil. proprietates uere fortis excludit a militibus. milites eni ꝓplerumq; loquēdo pericula ſubeunt non quidē pro bono honeſto atq; decoro ut uere fortis facit: ſed plerumq; id milites agunt pro uili mercede. hoc dicit. in quo milites noſtri temporis maxime repcutit. eos quoq; grauiter increpat qui dicūt neminē teneri ſuis expenſis militare. De fortitudine. ponit epilogum. in quo finitur tractatus de fortitudine. & patet quid dicat.

Oſt hanc. tractatus q̄rtus de temperantia continet tria capitula. in primo agit de materia temperātie. circa quod duo facit. primo tria ſimul proponit. ſcilicet quid ī hoc tractatu intendat. rationem quoq; cōtinuationis. & materiā ſiue obiectū temperātie: & hoc ī genere. ſecundo inquirit in ſpeciali materiā temperātie ibi Sed circa quas. quid autē in prima parte dicat ex his plane uidere poteris. nota ꝙ aliqui ex ea pte uidenter eni hec uirtutes irrōnabiliū partiū animi aliqui notāt ꝑhm uele tēperantiā & fortitudinem eſſe ſubiectiue in appetitu ſenſitiuo. fortitudinem quidem in iraſcibili temperantiam uero in concupiſcibili. ſed iſti ut mihi uidetur non ſufficienti ſigno ſunt decepti. nam ſicut patet ex libro primo non ſolum ſenſitiuus appetitus: ſed etiam uolūtas irrationalis dicit᷑. cū in parte irrōnali cūctas morales uirtutes ꝑhs eſſe dixerit. de q̄buſdā tamen ſicut de iuſtitia eſſe in uoluntate nemo ambigit. Sed circa. oſtendit in ſpeciali que ſit materia temperātie. & primo oſtendit quid nō ſit. ſecūdo cōcludit qd ſit ibi circa igit᷑. circa primū duo facit. prīo ꝓpoit intētū. diſtinguit quoq; uoluptates in uoluptates corporis & animi. ſecūdo oñdit circa quas uoluptates non ſit temperātia ibi

At tamē finis in fortitudine dulcis eſſe uidetur. ſed a rebus circūſtātibus obſcurari. qd᷑ & ī ginaſticis certaminibꝰ eueīt. Nā pugilibꝰ finis ipe dulcis eſt cuiꝰ gr̄a corone honoreſq; exiſtūt. Plagis uero ꝑcuti ſi modo illi e carne ſūt doloroſa ſane atq; moleſta & oīo laborioſa ē res cūq; hec multa ſint: & illud cuiꝰ gr̄a fiūt ꝑuū nihil dulce cōtinere uidet᷑. Tale igit᷑ qdā accidit circa fortitudinē. Mors & uulnera forti uiro doloroſa ſūt eaq; noilet. Perfert tñ qm̄ decoꝝ ē illa ꝑferre uł turpe nō ꝑferre. & q̄nto magis oī uirtute pollet q̄ntoq; felicior ē: tāto magis illi moleſta ē mors. Nā huiuſmodi uir maxime dignꝰ ē uita & maximis donis priuat᷑ ſciēs doloroſa res. At nihilominꝰ fortis & eo fortaſſe magis q gloriā & decus belli āteponit illis. Nec ſane ī oībꝰ uirtutibꝰ cū delectatiōe opari licet niſi q̄tenꝰ finē attingūt. Milites nihil uetat & iā ſi tales nō ſint tñ optimos eē. parati ſiquidē ad ꝑicula uitā ꝓ uili mercede abiiciūt. De fortitudine igitur actenus dixiſſe ſufficiat. Qui uero illa ſit nequaq̄ difficile fuerit ex his que dicta ſunt recolligere.

Oſt hac de tēpantia dicamꝰ. Vidēt᷑ he uirtutes irrōnabiliū eē ꝑtiū. Qd᷑ igit᷑ tēpantia circa uoluptates mediocritas ē ſupra diximꝰ. Minꝰ eī & nequaq̄ ſilr̄ circa dolores. In his āt & ītēpantia eē uidet᷑. Sed circa q̄s uoluptates ſit nūc det᷑miemꝰ Diſtiguēde ſūt uoluptates animi & corpis ſeu auiditas animi & auiditas diſciplīe ut᷑q; eī iſtoꝝ eo gaudet cuiꝰ auidꝰ ē nihil patiēte corpe ſed magis ītelectu

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Sed in huiuſmodi. quid autē
primo dicat ſatis ē planum. no-
ta tamen ꝙ uoluptates corporis
ea de cauſa dicte ſūt: quia fiunt
corpore aliquid paciēte: ſcilicet
calefacto aut infrigidato uel ali
quo huiuſmodi exiſtēte aut for
te ſic dicte quia aliquo corporis
organo fiunt. Sed in huiuſmo-
di. oſtēdit temperātiam nō eſſe
circa animi uoluptates. & prio
proponit ſecūdo proſequit̃ ibi.
Qui enī. prima ps ſatis ē nota. ī
ſecunda duo facit. prio oñdit ꝙ
nō ſit circa animi uoluptates. ſe
cūdo ꝙ nō ſit circa oīs uolupta
tes corporis ibi At circa. in pria
parte duo gen̄ra tāgit huiuſmo
di uoluptatū. ſecūda ibi nec eos
& qd tā ibi q̄m hic dicat ſatis ē
notū. At circa. oſtendit ꝙ nō ſit
circa uniuerſas corporis uolup
tates. primo oñdit ꝙ nō ſit cir-
ca eas q̄ per uiſū fiūt. ſecūdo ꝙ
circa eas que ꝑ auditū ibi Eodē
modo. tertio ꝙ nō circa eas q̄ fi
unt ꝑ olfatū ibi Nec circa. qd āt
in pria & ī ſecūda pte dixerit ſa
tis ē notū. ī tertia pte duo ſimul
facere uidetur. qd̓. ſ. diximus. &
cū hoc maifeſtat qd̓ dixerat ibi
uidere cetera ꝑ te uide Circa
igit̃. cōcludit q̄ ſint uoluptates
circa q̄s ꝓprie ſit tēpantia & in
tēperātia. & prio facit hoc ſcđo
manifeſtat qd̓ dixerat ꝑ exēplū
ibi Itaq̨. tertio infert corolariū
ibi Talibus ergo. littera cū ſētē
tia plana uident̃. pro maiori tñ
horū intellectu duo ſūt conſide
rāda. prio ꝙ guſtus bifariā cōſi-
deratur uno modo ſm̃ rōm pro
priā ī quātū ē ſaporū tātūmodo
ꝑceptiuus. & ſic circa guſtabilia
erit tēperātia ita īproprie: ſicut
circa colores uel odores. alio
modo conſideratur in quātum
eſt quidam tactus. & ſic proprie
erit temperantie circa guſtabi-
lia. ſecundo notandum ꝙ tem-
perantia & intemperantia ſunt
ut teſtus ait circa tangibilia. nō
quidem omnia: ſed ea tantum q̄
ſentiūtur quibuſdam partibus.
ſcilicet lingua labiis genitaliq̨
membro.

Sed in huiuſmodi uoluptatibus: neq̨ tem-
perantes nec intēperantes dicuntur. Eodemq̨
modo in ceteris uoluptatib⁹ que corporee nō
ſunt. Qui enim fabulis & narrationibus delec
tantur: & circa ſingula dies conſumūt: uerbo-
ſos quidem ſed non intēperantes appellamus.
Nec eos etiā qui gr̄a pecuniaꝝ aut amicoꝝ do
lorem ſuſcipiūt. At circa corporis uoluptates
tēperantia exiſtit. Nec eas tamē oēs. Nam qui
uiſu delectantur ueluti colore: forma pictura
neq̨ tēperantes neq̨ intēperātes dñr. Quāq̄ fie
ri pōt ut hi & q̄ntū debēt & plus & min⁹ dele
ctētur. Eodē modo & ī auditu. Qui eī uehemē
tius gaudēt cātu aut pronūciatiōe: eos nemo
intēperātes uocat. Nec eos qui ut oportet gau
dēt temperātes. Neq̨ circa odoratū niſi ꝑ acci
dēs. Nā qui pomoꝝ aut roſaꝝ aut uapoꝝ odo
ratib⁹ gaudēt eos nō intēpantes dicim⁹. Sed
illos magis q unguētoꝝ aut epláꝝ q̄m̄ ꝑ illos
memoria ſubiit eaꝝ reꝝ q̄s ipi cōcupiſcūt. ui
dere licet quoſdā cū eſuriū odore epulaꝝ gau
dētes his āt gaudere ītēpantis ē. Nā illoꝝ ſūt
huiuſmodi cupiditates. Nec fit aliis aiantib⁹
ꝑ hoſce ſēſus uoluptas ulla niſi ꝑ accidēs. Nō
enī leporꝝ odore canes gaudēt: ſed eſu odor tñ
facit ut ſentiāt. Nec leo uoce bouis ſed laniatu
qd̓ tñ ꝓpinqu⁹ eſt ꝑ uocē ſētit atq̨ eo gaude-
re uidet̃. Circa huiuſmodi uoluptates tēpā
tia & ītēpantia cōſiſtit: q̄ & aliis aīalib⁹ comu
nes ſūt. ex quo fit ut ſeruiles beſtialeſq̨ uideāt̃
Sūt aūt hec tactus & guſtus. Sed guſtu quidē
parū aut nihil uti uidentur. Eſt enim guſt⁹ iu
diciū in labiis qd̓ faciūt q uina probāt: aut e-
pulas preparāt: nec multū his gaudent uel ſal
tem nō intemperātes quidem ſed ueſcēdo gau
dent ꝙ totū fit per tactum in cibis & potibus
& uenereis. Itaq̨ precatus eſt quidam guloſus
longius ſibi gutur quam cyconie fieri: ꝙ uide
licet tactu gaudebat. Senſuum igitur cōmu-
niſſimus eſt is per quem intēperantia fit atq̨
ob id merito uituperatur ꝙ non qua homines
ſumus ſed q̄ animalia exiſtimus. Talib⁹ uero

gaudere atq̨ deditum eſſe beſtiale eſt. Enī ue-
ro liberaliſſime oīm uoluptatū que per tactū
proueniunt excipiantur ueluti que in ginnaſi
is per laborem & ſudorem fiunt. Neq̨ eīm in
toto corpore eſt intemperantis tactus: ſed in
partibus quibuſdam.

Vpiditatum alie cōmunes eſſe uidētur
alie proprie atq̨ appoſite ueluti cibi q̄
naturalis eſt. Omnes enī cupiunt q̄ndo indi-
gentia adeſt ſiccum. aut humidū nutrimentū
quandoq̨ uero utrumq̨ & lectum. Homerus
inquit Iuuenis & florens Huiuſmodi autem
uel illiuſmodi. Nec amplius omnes nec eadē.
Quo circa uidetur noſtrum eſſe habet tamen
aliquid naturale. Alios enī alia delectant: & q̄-
dam quibuſdam magis placent. In naturalib⁹
ergo cupiditatibus pauci delinqūt & in uno
ad plus. Comedere enī quecunq̨ & bibere quo
ad ſuperfluo impleatur exceſſus eſt naturalis
cupiditatis ſcđ'm multitudinē. Repletio eī in
digētie naturalis cupiditas ē Quapꝑt̃ dñr iſti
dediti uētri. q. ultra debitum implentes illum
Sunt aūt hi nimiū ſeruiles. Circa autē ꝓprias
uoluptates multi multifariā delinqūt Taliū
enim amatores dñr aut quia gaudēt quib⁹ nō
debēt aut magis q̄ debent: uel q̄ pleriq̨ uel nō
ut debent. In cunctis autem intenperantes ex
cedunt nam & gaudēt quibus nō debent odio
dignis: & ſi ī quibuſdam gaudere oportet ma-
gis gaudēt q̄ liceat: & q̄ pleriq̨ gaudent. Exceſ
ſus igitur circa uoluptates ꝙ in temperātia &
uituperabilis eſt cōſtat. Circa dolores autē nō
ita ut in fortitudine propter tollerantiam di-
citur temperans & intemperans: quia nō tol-
leraret. Sed intemperans dicitur: quia niſi uo
luptate potiatur magis dolet quam oportet.
Dolorem uero ſibi affert uoluptas. Tempe-
rans autem quod abſentia uoluptatum nō do-
let: & ꝙ preſentibus abſtinet. Intemperans au
tem cōcupiſcit uoluptaria oīa uel q̄ maxime &
impellitur cupiditate ad hec aliis preferenda.
Quapꝑtet & nō adipiſcēs: & cōcupiſcēs dolet

Vpiditatū aūt. capl'm ſm̃
In quo oſtenditur qualis
ſit actus temperantie circa pre-
factā materiā. & facit quattuor
prio premittit diuiſionem cupi
ditatum. ſecūdo oſtēdit qual'r ſe
hēt intēperātia circa huiuſmo-
di cupiditates ibi In naturalibus
igitur. tertio idē facit de inſēſi-
bilitate ibi Deficiētes aūt. q̄rto
idē oñdit circa tēperātiā ibi Tē
perās autem. in prima parte pri
mo proponit diuiſionem cupi-
ditatum dicens alias eſſe cōmu
nes: ſic dicte quia cūctis ſint cō-
munes. alias dicit proprias ſic
dicte quia non omniū hominū
ſed unius tantum eſſe dicantur
hec uero ad cōmunes uidēt̃ eſſe
appoſite ſicut oīe minus cōmu
ne ad magis cōmune ibi Veluti
cibi. exponit prefactā diuiſionē
dicēs cōmunes illas eē q̄ ſūt na
turales: hoc eſt hoībus cōueniē
tes ſm̃ ſpeciei cōmunē naturam
cuiuſmodi eſt cupiditas cibi &
potus. lecti coitus & huiuſmo-
di. & hoc abſolute conſiderata.
que uero ſūt certe ac ab aliis di
uerſe qualitatis ꝓpria dicunt̃ q̄
etiam modo aliquo. ſ. ſm̃ indiui
dui naturā naturalia dici pote-
runt. hoc dicit. In naturalibus.
in q̄ oñdit qual'r intēpetātia ſe
hēt circa huiuſmodi cupidita-
tes. & prio circa naturales. ſecūdo
circa ꝓprias ibi Circa ꝓprias.
tertio q̄l'r circa dolores ibi Cir
ca dolores. ubi oñdit ītēperatū
fortē & tēpatū diuerſimode ſe
hr̃e circa dolores. cetera ꝑ te ui
de. pro iſtorū maiori euidentia
eſt cōſiderandū ꝙ ſicut hoīs ſm̃
aliquos ponitur duplex materia
ſcilicet comunis que nec q̄ntita
tē nec q̄litatē determiatā habet
alia ē ꝓpria certa q̄ntitate q̄ li-
mitat̃ q̄litate quoq̨ certa q̄lifica
tur. ſic igit̃ ē de cibo potu & hu
iuſmodi. Deſſiciētes aūt. in q̄
determinat de alio uicio quod
eſt peccans per deffectum. & li-
cet proprio nomine ſit inomi-
natum: dici poterit inſenſibi-
litas. ſententia uero & etiam
littere contexturā ex his colige

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Temperans. oſtẽdit qualiter ſe
habeat temperatus circa prefac
tam materiam. & primo a qui-
bus abſtineat. ſecũdo quibus u-
tatur ibi Nec cupit. & ex his co
lige quid hic phs dicat. que ut
puto tibi erunt ſatis facilia dũ
tamẽ teſtũ nõ habeas incorrep-
tum. circa qd' diligentiá adibe.

Ntẽperãtia magis. caplm
tertiũ in quo intẽperãtia
cõparatur ad quedam alia uicia
primo ad timiditatẽ. ſecũdo ad
puerile uiciũ ibi Nomẽ intẽpe-
rantie. circa primum tria facit.
primo oſtẽdit intẽperãtiá eẽ ma
gis uolũtariá quá timiditatẽ. ſe
cundo inde cõcludit intẽperan
tiã eſſe deterius uiciũ q̃m timi-
ditatẽ ibi Sed quo magis uolun
taria. tertio oſtẽdit ꝙ nõ eodem
ordine ſit uoluntariũ in utroq;
iſtorũ uiciorũ ibi Videtur aũt.
circa primum primo proponit:
dicens uidetur intemperantia
magis uoluntaria quam timidi
tas. hoc probat. cuius ſecũdum
aliquos duas ponit rationes ibi
ſecunda Et dolor. quarum utra
q; eſt ſatis plana ibi Sed quo. ex
illis concludit intemperantiam
eſſe uicium deterius quam timi
ditatem. quod per te uidere po-
teris. nota ex his quodcunq; ui-
cium tanto eſſe deterius quan-
to uoluntarius. & eſt hoc bene
notandum: non tanquá obſcu-
rum aut difficile: ſed quia licet
id ſit per ſe notum: raro tamen
ſic expreſſe inuenitur a philoſo
pho dictum. Videtur autem.
oſtendit ꝙ non eodem ordine
ſint illa duo uicia uoluntaria.
nam timiditas minus eſt uolun
taria in particulari quam in u-
niuerſali. intemperantia uero
ſe habet per contrarium. hoc di
cit ſimul & probat. cui concor-
dat illud libri ſeptimi: malus
decipitur non quidem in uni-
uerſali: ſed in particulari. Dein
de cum dicit Nomen intempe-
rantie. hec eſt ſecunda pars in
qua comparat intemperantiam
uicio puerorum. & primo dicit
illa eſſe ſimilia. ſecundo eius

Cum dolore enı́ cupiditas eſt. Videtur aũt ab-
ſurdũ ppt᷑ uoluptatẽ dolere. Deficiẽtes ãt ı́
uoluptatibꝰ aut minꝰ gaudẽtes q̃ oportet uix
reperiũtur. Nõ enı́ eſt hũana huiuſmodi inſẽ-
ſibilitas. Et eı́ cetera animalia diſtingũt cibos
& his gaudẽt: aliis uero nõ gaudẽt. ꝙ ſi eſt ali
quis quẽ nihil delectet: nec quicq̃ aliis propo-
nat: longe hic ab homine abeſt nec nomẽ ſorti
tus eſt quia nõ facile reperitur. Tẽperãs autẽ
mediocriter circa iſta ſe habet. Neq; enı́ gau-
det de his quibus maxime intẽperãtes: ſed ma
gis moleſte fert neq; omino quibꝰ nõ oportet
nec nimiũ tali aliquo delectatur. Nec ſi abſit
dolet nec cupit niſi mediocriter & ut oportet.
Idem faciet in ceteris uoluptatibus que iſtis
nõ aduerſantur nec ſũt cõtra honeſtatẽ aut ſu-
pra facultates. Nã q ita ſe hẽt pluſq̃ dignũ ſit
uoluptatẽ amplectitur Sed tẽperãs nequaq̃ ta
lis eſt ſed qualem recta dictat ratio.

Ntemperãtia magis uoluntaria uidet᷑
q̃ timiditas. Nam hec per uoluptatem
ſit illa per dolorẽ quorũ alterum ſequimur ab
altero abhorremus. Et dolor quidem diſtrahit
atq; corrũpit naturã habentis. Voluptas autẽ
nihil tale facit. Sed quo magis uoluntaria eo
maiori uituperatione digna. Nam aſſueſcere
aduerſus illa facile eſt. Multa uero in uita ſũt
talia & aſſuefacio ſine periculo fit. In terrori-
bus autem contra. Videtur autem timidi-
tas eſſe uoluntaria nec per inde ut ea que ſunt
in ſingulis. Nec enim ſine dolore ſunt illa ue
ro per dolorem ita diſtrahunt ut & arma abii-
cere: & in aliis contra decus facere compellãt.
Ex quo fit ut uiolẽta eſſe uideantur. Intẽperã-
tia uero cõtra. Nam ſingularia illi uoluntaria
ſunt cupiẽti & affectanti. Vniuerſalia autẽ mi
nus. Nemo enı́ cupit intemperatum eſſe. No
mẽ eı́ intẽperãtie ad puerilia delicta referimꝰ
habet enı́ cũ illis ſimilitudinẽ quãdã. Vtrum
uero ab utro dicatur nulla quantum ad preſẽs
differẽtia ẽ. Cõſtat uero poſteriꝰ a priori dici.

Nec abſurde uidetur tranſlatũ. Nã caſtigandi
ſũt qui turpia cõcupiſcũt atq; luxuriant. talis
aũt eſt maxime libido & puer Viuunt eı́ pueri
ſecundum concupiſcentiam. Plurimaq; eſt in
illis uoluptatũ cupido. Si igitur nõ optempe
rat ac dominari ſibi patiatur. Longius abibit
quoniá uoluptatum appetitus inſatiabilis eſt
Stultoq; undiq; affluũt & exequutio libidinis
innatã cupiditatẽ exauget. Quin & iã ſi mag-
ne & uehementes ſint mentẽ e ſuo ſtatu dimo
uẽt. Quãobrẽ mediocres illas quidẽ raraſq; o-
portet eſſe tales deniq; ut rationi nõ aduerſen
tur tale tẽperatũ caſtigatũq; uocamꝰ. Vt enim
puerũ oportet ſecũdũ pedagogi precepta uiue
ı́ uatepiditas debet obedire rationi. Quare o-
portet ut tẽperãs a ratõe nõ diſcrepet honeſtũ
eſt enı́ ad qd' uterq; tanq̃ ad ſignũ proſpiciat.
Tẽperatus que debet: & ut debet & q̃no debet
concupiſcit: & ſic dictat ratio. Ac de temperá-
tia hec dicta ſufficiant.

aſſignat rationem. ibi Nec ab-
ſurde uidetur. & patet quid pri
mo dicat. ſecũda pars diuiditur
nam primo aſſignat rationem
illius ſimilitudinis quantum ad
neceſſitatem caſtigationis. ſecũ
do quantum ad ordinem caſti-
gandi. ibi Quamobrem. quid ı̄
prima parte dicat planũ eſt. ſed
nota aliqua ex littera. primo in
temperatos ad modum puerorũ
eſſe caſtigandos. ſecundo nota
appetitum uoluptatum eſſe in-
ſaciabilem. atq; fruitionem uo-
luptatum non explere cupidita
tem: ſed magis fouere atq; auge
re. quod bene nota. tertio no-
ta uoluptatem intenſam mentẽ
de loco ſuo dimouere. ideſt de
naturali diſpoſitione atq; etiam
propoſito. Deide cũ dicit. Quá
obrem. aſſignat rationem eiuſ-
dem quantum ad modum caſti-
gandi. plana eſt littera & etiam
ſentẽtia. ex his nota honeſtum
eſſe ſignum ad quod concupiſ-
centia & puer reſpicere debẽt.

Explicit liber tertius.

h

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E liberalitate deinceps:
liber quartus qui eſt de
octo uirtutibus & de ue
recundia quinqꝫ continet trac
tatus. quorũ primus eſt de uir
tutibus que ſunt circa pecunias
capl'm primũ qđ ẽ de materia &
actibus ꝓprietatibuſqꝫ liberali
tatis quattuor cõtinet partes.
prima tria ſimul proponit..inĩ
tentum. liberalitatis materiam
exponit quoqꝫ qd noĩe pecunie
intelligat. ſecũdo oñdit ꝙ circa
liberalitatis materiã ſint uicia
oppoſita liberalitati. que ſunt a
uaritia. & prodigalitas. oſtẽdit
etiam hec ſe habere multifariã
circa prefactã materiã. ibi Sunt
quoqꝫ. tertio determĩat de actu
liberalitatis. ibi Rebus aũt. q̃r
to tangit liberalitatis proprieta
tes. ibi Eſt quoqꝫ. quid aũt ĩ pri
ma parte dicat planum eſt. circa
quod nota primo: ꝙ liberalita
tis & cuiuſqꝫ uirtutis duplex aſ
ſignatur materia. ſ. propinqua
& remota. propĩqua ut patet ex
libro ſecũdo ẽ uoluptates & do
lores. remota uero eſt horũ ob
iecta. itaqꝫ liberalitatis materia
ꝓpinqua dicitur uoluptas & do
lor circa peccunias ipẽ uero pe
cunie eius ſunt materia remota
ſecundo notãdum ꝙ res que nu
mo menſurari poſſunt ſunt u
niuerſe poſſeſſiones ſiue ani
mate ſiue inanimate ſiue mobi
les ſiue immobiles dicantur.
que etiam appellatione patri
monii uenire ſolent. Deinde
cum dicit. Sunt quoqꝫ. tan
git uicia oppoſita liberalitati.
oſtenditqꝫ ſe habere multifari
am circa prefactam materiam.
quid autem dicat per hec uide
re poteris. ex hac littera ſicut e
tiam ex dictis in de fortitudi
ne notatur ꝙ uirtutum opera
tiones & actus maxime ex fine
diſtingui. per quod elliditur il
lud documentum commune: ha
bitus & actus differre per ob
iecta. ſecundo nota idem com
mune prouerbium de prodi
go. eſt enim prodigus quaſi per
ditus. Rebus autẽ. oñdit quis

Incipit liber quartus.

E liberalitate deinceps dicamus. Ea
uidetur eſſe mediocritas circa peccu
nias laudatur enĩ liberalis nõ in reb⁹
bellicis: nec in his in quib⁹ tẽperãs nec rurſ⁹
in iudiciis: ſed in dandis capiendiſqꝫ pecuniis
pecunias uero appellamus omnia quorũ eſti
matio menſuratur numo. Sunt quoqꝫ pro
digalitas & auaricia circa pecunias exceſſus &
deffectus. Sed auariciã illis tribuimus ſẽp
qui magis q̃ oportet pecuniis ſtudẽt. Prodiga
litatẽ uero nõnunq̃ inuoluimus. Nam eos qui
incontinentes ſunt: & per luxuriã patrimonia
profligant prodigos uocamus. Quapropter
flagicioſiſſimi uidentur eſſe: quoniam multa
uicia ſimul habent nõ tamẽ proprie ſic nuncu
pantur. Nam prodigalitatis nomẽ non unius
alicuius uicii eſſe conuenit quod patrimoniũ
conſumat: eſt enim prodigus qui ſeipm̃ per
dit. Videtur enim ſeipm̃ perdere qui patrimo
nium diſſipat ex quo uitã ducere debe. In hũc
itaqꝫ modum prodigalitatẽ accipimus. Re
bus autem quibus utimur: & bene & male uti
poſſumus. Vtimur uero diuiciis. Singulis au
tem rebus bene utitur is qui circa eas uirtutẽ
habet Quare & diuiciis optime utetur qui cir
ca pecunias uirtutem habet hic eſt autem libe
ralis. Vſus uero pecuniarum in dando erogan
doqꝫ cõſiſtere uidetur. Nam capere atqꝫ ſerua
re magis poſſeſſio eſt. Ex quo fit ut uiri libera
lis ſit magis dare quibus oportet: q̃ capere un
de oportet & nõ capere unde non oportet. Vir
tutis eſt enim bene potius facere q̃ ſuſcipe &
honeſta poti⁹ agere: q̃ a turpib⁹ abſtinere. Pa
tet aũt ꝙ dãdo ſequit̃ ut bene faciamus: & ho
neſte agamus. Capiendo aũt ut bene ſuſcipia
mus aut nõ turpiter agam⁹. Et gr̃a quidẽ dan
tis eſt repudiãtis uero nõ ſed magis laus. Faci
lius quoqꝫ ẽ nõ accipe q̃ dare. Sua enĩ qs diffi
cilius magis tradit q̃ aliena nõ accipit. Libera
les dicũtur qui dant at hi qui nõ capiunt de li
beralitate nequaq̃ laudãtur: ſed magis de iuſti

tia. Qui uero capiunt non multum leudantur
Liberales maxime fere omnium uirtuoſorum
amantur: proſunt enim in dando. Actus uero
ſecundum uirtutem honeſti ſunt & honeſti
gratia fiũt. Liberalis igitur dabit honeſti cau
ſa & recte. Nam & quibus oportet: & quot &
quando & alia cuncta que rectam dationem ſe
quũtur. Et hoc libenter uel ſine moleſtia quod
enim per uirtutem fit iocundum eſt: uel ſine
moleſtia minimeqꝫ dolorem affert. Siquis ue
ro dederit quibus non oportet aut non honeſ
ti gratia: ſed alia quapiã de cauſa hic non libe
ralis ſed alius quidam nuncupabitur. Neqꝫ is
qui dolet Magis enim pecunias hic utiqꝫ dili
git q̃ honeſtam actionem. At id non eſt libera
lis. Neqꝫ capiet unde non oportet. Non enim
eſt non magnifacientis pecunias: huiuſmodi a
ceptio. Nec erit petitor. Non enim eſt benefi
cium conferentis: ut ſubinde cõmoda ipẽ pro
curet. At unde oportet capiet: puta ex propriis
rebus quas poſſidet. Non quia honeſtum ſit:
ſed quia neceſſariũ ut habeat quid donet. Nec
ſua negit uolens per illa quibuſdam ſufficere.
Nec quibuſuis dabit ut ſic dare poſſit quibus
oportet & quando & ubi honeſtum ſit. Eſt
quoqꝫ eius qui liberalis ſit uehemẽter in dãdo
excedere: ita ut ſibi ipĩ pauciora relinq̃ntur nã
ad ſe quidẽ ipm̃ nõ reſpicere liberalis ẽ. uerũ
iuxta facultates liberalitas dicit̃. Nõ enĩ ĩ mul
titudine datorũ ſed in dãtis habitu liberalitas
cõſiſtit. Hic aũt dat ſecundũ facultates Nec ſa
ne quicq̃ prohibet liberaliorẽ eſſe qui paucio
ra dat ſi modo tenuiores ſũt ei facultates. Ma
gis aũt liberales eſſe uidẽtur qui nõ queſiuerẽt
ipĩ: ſed ab aliis accepeřũt. nam & indigentiam
nunq̃ experti ſũt & amãt magis ſua quiqꝫ ope
ra ut genitores atqꝫ poete illud uero nõ facile
ut liberalis quiſq̃ ditetur. Cum neqꝫ capiat ne
qꝫ conſeruet ſed cõtra eroget nec multi per ſe
ipas faciet pecunias ſed ut aliis dare poſſit. Ita
ꝙ fortuna accuſatur ꝙ qui maxime digni ſũt
hi minime diuicias habent. Enĩ uero id non

ſit actus liberalitatis. & primo
oſtendit quid ſit principalis ac
tus liberalitatis. ſecũdo ꝙ ad li
beralem magis pertineat dare q
bus oportet q̃m accipe unde o
portet uel nõ accipe unde nõ o
portet. ibi ex quo. & circa hoc
quinqꝫ ponit rõnes. ſecunda po
nitur ibi & gratia. tertia ibi Fa
cilius quoqꝫ. quarta ibi liberales
dicũt̃. q̃nta ibi liberales maxĩe
tertio oſtẽdit qualis eſſe debeat
actus liberalitatis. ibi actus ue
ro ſm̃. circa qđ tria facit. primo
oſtẽdit ꝙ liberalis in dãdo om̃s
obſeruat circũſtantias. & hoc li
bẽter. ſecũdo oſtẽdit ꝙ alie dac
tiones ad liberalẽ nõ pertineãt
ibi Siquis uero. tertio oſtẽdit ꝙ
alie opationes liberalitatis ſint
ſecũdarie. ibi Nec capiet. & cir
ca hoc facit duo nam primo oñ
dit quid euitet. ſecũdo quid ob
ſeruet ibi At unde oportet. cir
ca qđ duo tãgit. ſecũdũ ibi nec
ſua. & ex his collige qđ hic ph̃s
dicat. Eſt quoqꝫ. ubi quatuor
ponit liberalitatis ꝓprietates.
ſecũda ponit̃ ibi uerũ iuxta. ter
tia ibi magis aũt. q̃rta ibi illud
uero. & hac primo ponit ſecun
do eam manifeſtat. itaqꝫ fortũa.
final'r excludit errorẽ qui ex di
ctis poſſet oriri. ibi Nõ tamen.
& ex his facile uidere poteris
quid hic ariſtotelis hic dixerit.
dũ tamẽ textũ habeas emẽdatũ
nota primo ꝙ liberalis actus: al
ter uidetur ad ſeipm̃. & hic eſt
circa expẽſas cotidianas. alter ẽ
circa gratuita beneficia. & hic
difficilior eſſe uidetur quam
primus. at per hoc excellentior
ſecundo nota ꝙ licet liberalis
uideatur minus ſe amare quam
alios & plura atqꝫ maiora aliis
dare quam ſibi. tamen ſecũdum
ueritatem longe maiora ſibi re
ſeruat quam aliis tribuat. diſtri
buit enim aliis pecuniam: ſibi
uero uirtutem ſine comparatio
nem meliorem cuſtodit. quod
ex libro nono melius uidebi
tur. tertio nota quod iuxta ariſ
totelem primo rhetorice hec
uirtus apud populares omĩum

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

maxima putatur.eoꝙ ex hac ſola ſentiunt ſibi bona prouenire.quarto nota ꝙ is pecu
niam habet qui eam procurat:hoc tamen minus eſt in hominis poteſtate quam cete-
re res.
Vi uero excedit.caplm ſe
cundũ de prodigo & aua-
ro duas habet partes. nam prío
de prodigo.ſecũdo de auaro cõ
ſiderat.ibi auaritia autem.ĩ pri
ma parte duo facit. nam primo
de ſimplici.ſecũdo de auaro mi
ſto uel compoſito conſiderat. ſe
cũda ibi Verum pleriq;. prima
in tres. nam primo oſtendit reſ
pectu cuius auarus excedit.ſecũ
do qualis ſit eius actus ibi Cum
uero.tertio comparat prodiga-
litatem auaricie.diximus exceſ
ſum. dicit ergo primo: illũ eſſe
prodigum qui in dando erogan
doq; excedit uires ſui patrimo-
nii.itaq; tirãnos hoc eſt reges &
potentes qui multa atq; magna
poſſident nõ dicimus prodigos
quia tam multa poſſident:ut dã
do atq; erogando non facile ui-
deantur illa excedere.hoc dicit
nota:primo ꝙ tirãnus uno mo-
do regi opponitur.& ſic non ſu
mitur hic. alio modo iuxta priſ
cam ſignificationem compreh̃e
dit oẽm monarchiã.& hoc mo-
do hic ſumitur.ſecundo nota ꝙ
philoſophus nõ ſine cauſa dixit
non facile itaq; dicit eſſe nõ fa-
cile non tamen impoſſibile.ni-
hil enim prohibet poſſe tirãnũ
eſſe prodigum. Cum uero.oſ
tendit qualis ſit actus prodigi.
pro quo reſumit quedam prius
dicta de liberalitate.ſecundo ex
his cõcludit propoſitum.ibi ac
prodigus. circa primum tria fa
cit.primo reſumit que principa
liter pertinent ad liberalem.di
cens:cum liberalitas ſit medio-
critas in dandis capiendiſq; pe-
cuniis : liberalis dabit quidem
& erogabit in quibus oportet
& quod ideſt quantum oportet.
& faciet quidem hoc tam ĩ mag
nis quam in paruis dandis atq;
expenſis.& hoc cum uoluptate quadam.ut enim patet ex ſecundo libro cuiuſq; uirtu
tis eſt cum uoluptate agere. Capiet quoq;.reſumendo oſtendit qualiter liberalis ſe
habet circa acceptiones.dicens ꝙ capiet unde oportet & quod ideſt quantum oportet
hoc eſt dicere ꝙ capiet nõ amplius q̄ ſit ſufficiens ad uiuendum liberaliter.atq; ſecun
dũ alias uirtutes.nam cũ uirtus liberalitatis ſit mediocritas circa utrũq;:faciet utrũq;

abſq; ratione cõtingit fieri ei nõ põt ut diuici
as h̃eat is q h̃ere non curat qũeadmodũ nec in
aliis rebꝰ Nõ tñ dabit quibus nõ oportet nec
qñ nõ oportet nec quotcunq; alia huiuſmodi:
nã ſic liberalitat̃e nequaq̄ ſeruaret.Et ſi ĩ illis
cõſumeret dare quibꝰ oportet nequaq̄ ualerer
Vt eím primo dicimꝰ liberalis eſt qui ſecũdũ
uires p̄rimonii erogat:& in quibus oportet.
Vi uero excedit prodigus eſt.Itaq; ty-
rãnos quid̃e nõ dicimꝰ prodigos quia
tã multa poſſident:ut dando atq; erogando il-
la excedere non facile uideantur. Cum uero
liberalitas mediocritas ſit in dãdis capĩedíſq;
pecuniis liberalis quid̃e dabit & erogabit in
quibꝰ oportet & quot oportet ſimlr ĩ magnis
& paruis:& hoc cum uoluptate quadã. Ca-
piet quoq; unde oportet & qđ oportet.Nã cũ
uirtus circa utrũq; mediocritas ſit:utrũq; faci
et ut debet.Sequitur eni cõuenient̃e liberalita
tis talis acceptio. Que uero non talis contra-
ria.Que igitur conſequũtur:fiunt ſimul ĩ eo-
d̃e contrarie nõ ut patet. Qđ ſi cõtra qđ de
cẽs honeſtũq; ſit erogare illũ cõtingat moleſ-
te feret atq; dolebit. Moderate tñ. Nã uirtus
eſt letari atq; dolere in quibus oportet & ut o
portet.Et liberalis quidem leuis at tractabilis
eſt in rebus pecuniariis. Nam cum pecunias
nõ multifaciat iniurias circa illas inferri ſibi
nõ difficulter patietur Moleſtiuſq; feret ſi qd
quũ oporteat non erogauerit : q̄ ſi erogauerit
quod non oportet.Simonidi nõ placẽs. At
prodigus in iſtis aberrat.Neq; letatur eni nec
dolet in quibus oportet:nec ſic ut oportet ĩ ꝓ
ceſſũ magis patebit. Diximꝰ exceſſũ & deffe
ctũ eẽ prodigalitat̃e & auariciã & hoc ĩ duobꝰ

Universidad de Salamanca. BGH

dando ſcilicet atq; capiendo. Sũptum uero in
datione ponimus.Prodigalitas ergo in dando
& nõ in recipiendo excedit ĩ capĩedo ergo defi
cit auaricia ergo ĩ dãdo deficit & ĩ capĩedo ex
cedit.uerũ ĩ paruis at ꝓdigalitas qd̃e nõ mltũ
coaugm̃etari põt.Nõ ei facile nullatenus acci
pĩet̃e cũctis largiri:cito nãq; deficiũt patrimo
nio ex quo ꝓdigi uid̃etur eẽ.Cũ talis utiq; uir
nõ parũ melior q̄ auarꝰ uideret ac p etat̃e indi
g̃etiãq; facile corrigi.Et ad mediocritat̃e redi
gi põt.Nã h̃et illa q̄ ſũt liberalis.Dat ei & nõ
capit Sed neutrũ recte:nec ut oportet. ꝙ ſi ad
hoc cõſueſcat uel alio modo mutet : fiet utiq;
liberalis.dabit eni quibꝰ oportet.ac nõ capiet
unde nõ oportet.Quãobr̃e uidet ille quidem
aberrare amoꝝ probitate Nõ ei abiecti neq; ĩ
generoſi ẽ excedere ĩ dãdo & nõ cape dementis
tam̃e Sed q p hũc modũ prodigus ẽ multo me
lior eẽ uidet q̄ auarꝰ tũ ꝓpter ea q̄ ſupra dicta
ſũt tũ etiã ꝙ hic quid̃e multis prodeſt: ille ne-
mini:nec ſibi ip̄i quid̃e. Verũ pleriq; prodi
gorũ ut dictũ eſt accipiũt unde nõ oportet:&
ſecundũ hoc auari ſũt.Accipiũt uero propter
erogãdi cupiditat̃e: quod leuiter fieri nequaq̄
poteſt de ſitĩetibus cõfeſtim rebus.Itaq; neceſ
ſitas cogit ut aliunde ex ſupleãt:& ſimul ꝙ de
honeſtate nihil curãt:ſine ullo reſpectu undi-
q; capiũt.Dare aũt cupiũt quomodo aut̃e uel
unde nulla apud eos differentia eſt. Quãobr̃e
nec eorum dationes liberales ſunt:nõ eím ho-
neſte : neq; huius ip̄ius gratia nec ut oportet.
Sed interdum quos pauperes eſſe cõuenit:eos
diuites faciunt & honeſtis quidem homini-
bus nihil dant.Aſſentiatoribus autem:aut ali
am quãpiam uoluptatem afferentibus multa
lex quo fit ut plurimi eorũ diſſoluti ſint:ſũp-
tus in flagitiis prone facĩetes. & qa honeſtat̃e
nõ ſecũtur ĩ uita declinãt ad uoluptates.Pro-
digus ei ſine em̃edatiõis cura ad iſta tranſgre
ditur.Cura uero & dilig̃etia adhibita ad medi
um atq; ad id quod oportet deuenire poteſt.
Auaricia aũt inſanabilis eſt.Nã & ſenectus &

ut debet.acceptio quid̃e talis.ſ.
que eſt unde oportet & quantũ
oportet ſequitur cõuenientem
liberalitat̃e.acceptio uero q̄ nõ
eſt talis.ſ.q̄ nõ eſt unde oportet
uel nõ q̄ntũ oportet ẽ cõtraria.
quia nõ ſequit liberalitat̃e. ille
eni acceptiones q̄ cõſecuntur li
beralitat̃e:fiũt ſimul in eodem.
q̄ uero ſũt cõtrarie hoc ẽ cõtra-
rio modo ſe habẽtes.ſ. quia nõ
ſecũtur liberalitat̃e(ut eſt de ſe
patẽs) in liberali nequaq̄ fieri
poterunt.hoc dieit.ubi ſatis ex
preſſe reprehẽdit qni ultra q̄m
ſit neceſſarium peccunias que-
runt. Quod ſi contra quod.re
ſumit qualiter ſehabet circa do
lorem.cuius rei tres ponit diffe
rentias.ſecunda ponitur ibi.Et
liberalis quidem.tertia ibi mo-
leſtiuſq; feret. ex quibus patet
quid in hac parte dixerit. Ac
prodigus.ex premiſſis cõcludit
quod in hac parte intendebat.
ſcilicet qualis ſit actus prodigo
rum. & planum eſt quid dicit.
Diximus exceſſum.comparat
prodigalitatem auaricie.& pri-
mo quantum ad operationẽ.ſe-
cundo in grauitate peccati.ibi
Et prodigalitas.ubi tribus tatõ
nibus oſtendit ꝙ auaricia ſit de
terius uicium quam prodigali-
tas.ſecundam ponit ibi Et me-
diocritatem.tertiam ibi ſed qui
& ex his littera cum ſententia
eſt ſatis plana.nota ex his ꝙ ſe-
cundum ariſtotelicam ſent̃etiã
potius auaro quam prodigo de-
beret dari curator.cum illud ui
cium ſit deterius tum quia aliis
magis nocet. at per hoc rei pu-
blice.oppoſitum tam̃e fit ex iu-
re& conſuetudine romanorum
diuerſitatis uero cauſa eſt:quia
ariſtotelis de moribus precepta
locum habere uidentur in ſola
optima republica. romanorum
uero iura non in paucis declina
re uidemus in oligarchiam aut
tirãnidem.curatorem itaq; non
auaro ſed prodigo ſe concedere
dicũt tanq̄ de rebus magis quã
perſonis curã h̃eant. Verum
pleriq;.ubi determinat de pro-

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

digo qui eſt miſtus ex aua & pro
digo. & primo intentũ ꝑponit.
duaſq; eius rationes aſſignat. ſe
cũda ponit ibi Et ſimul. ſecũdo
inducit ex his duas cõcluſiones
circa ipm̃ prodigum. ibi ex quo
fit Vt plurimũ. ſecundã ponit
ibi Prodigus igitur. & ex his p
te uide quid hic dicat. Auaricia
aũt. hic determinat de auaritia
circa qd̃ tria facit. primo tangit
quandã auaricie conditionẽ. cu
ius duas aſſignat rationes. ſecũ
do aſſignat ſpecies ſiue modos
auaritie. circa quod primo dicit
auaritiã attẽdi ſecundum duo.
ſcilicet in exceſſu capiẽdi & def
fectu dandi. ſecundo diſtinguit
modos eorũ qui in dãdo deffici
unt. ibi Nam qui huiuſmodi.
tertio diſtinguit modos eorum
qui excedũt in capiẽdo. ibi alii
rurſus. & primo eorũ qui turpi
ter accipiunt. ſecundo eorũ qui
iniuſte. ibi Aleatores tamẽ. ter-
tio comparat auariciam prodi-
galitati oſtendens quod auari-
tia magis opponatur liberalita-
ti quam prodigalitati & ex his
plannm eſt quid in tota hac par
te dixerit dum tamẽ textum ha
beas emendatum. nota ex his a-
liquos eſſe queſtus turpes ac ui-
les qui tamẽ nõ ſunt inhoneſti.
nota ſecundo ꝙ ſicut patet ex ca
pitulo precedente queſtus libe-
rales ſolum ex his que poſſide-
mus adquiruntur. unde ſicut pa
tet exprimo polithice turpes ac
uiles queſtus nãciſcuntur uſu-
rarii canſores mercatores ac u-
niuerſi ciuitatis opifices. agri-
cole quoq; qui non ſuos: ſed ali-
enos agros collunt. paſtores eti
am piſcatores uenatores. necnõ
qui lapides efodiũt lignaq; ſcin
dunt. tertio nota (ꝙ ſicut patet
ex prefacto libro) medici magiſ
tri milites ſacerdotes & cuncti
ciuitatis gubernatores: de pu-
blico ſalaria percipientes: libe-
rales queſtus nacti ſunt. idem ſi
de propriis poſſeſſionibus de-
gunt. qui enim de ſalario publi
co uiuunt: de his que poſſident
degere uidentur. quia cum ipſi

imbecillitas oĩs auaros facere uidet̃. Et eſt ma
gis a nat̃a hoibꝰ in ſita q̄ ꝑdigalitas. Plurimi
eĩ pecuniarũ cupidi ſũt magis q̄ largitores. &
lõge extẽdere ac multiplex ẽ. Plures eĩ uident̃
eẽ auaricie modi Nã cũ duobꝰ cõſiſtat defectꝰ
dãdi & accipiẽdi exceſſu: nõ omnibꝰ tota adhe
ret ſed q̄ndoq; tota ſcindit̃: & alii in capiendo
excedũt: alii in dãdo deficiũt Nã qui huiuſmo
di appellationibꝰ nuncupãtur ceu parci tenu-
es aridi omnes in dando deficiunt. Aliena ue-
ro non appettunt neq; capere uolunt Partim
propter quandam modeſtiam: & abſtinẽtiam
a rebus turpibus. Videntur enim quidam: uel
ſaltem aiunt ob id cuſtodire ſua ne cõpellãtur
aliquãdo turpe aliquid facere Horum ſũt qui
in ſingulis etiam uilibus minutiſſimiſq; inſiſ
tunt. Omẽs ab exceſſu nõ dandi cuiq̄ nomina
ti Alii uero ob metũ abſtinẽt alienis quaſi fa-
cile nõ ſit ipõs aliena capere ac nõ alios ſua. Ita
q; illis placet neq; dare neq; accipe. Alii rurſus
in capiẽdo excedũt omnia undiq; accipientes:
uelut qui illiberalia exercent: ut lenones & fe-
neratores & oẽs huiuſmodi & q pauca ꝑ mul-
to. Hi enim oẽs unde nõ oportet capiũt & q̄n-
tũ nõ oportet. Cõmunis eſt his lucrandi turpi
tudo om̃s enim lucri gratia & huiuſmodi qui
dẽ exigui probra ſuſtinẽt. Nã qui grãdia qui-
dẽ unde nõ oportet & q̄ nõ oportet capiũt ceu
tyrãni urbes hoſtiliter iuadẽtes dirripiẽteſq;
& tẽpla ſpoliãtes eos illiberales nõ dicimꝰ ſed
imꝓbos potiꝰ & impios & iniuſtos. Aleatores
tñ & latrones & pirate illiberales ſunt qm̃ ſor
dido in lucro uerſant̃. q̄ſtus eĩ gr̃a faciũt & ꝓ-
bra utriq; ſuſtinẽt Alii extrema ꝑicula adeun-
tes pro queſtu alii ab amicis quibꝰ dare opor
tet acquirẽtes. Vtriq; igitur unde nõ oportet
lucrari uolentes ſordidi ſunt & omnis huiuſ-
modi queſtus illiberalis Merito autẽ liberali-
tati auaricia magis opponit̃. Nã & maiꝰ malũ
eſt q̄ prodigalitas & magis in illa peccãt hoĩes
q̄ in prodigalitate. De liberalitate igit̃ & uici-
is que illi contraria ſunt hec dicta ſufficiant.

Onſequẽs eſſe uidet̃ de magnificentia
diſerere Nã & hec uirtus q̄dã circa pe
cunias exiſtit Sed nõ ita ut liberalis ad oẽs res
pecuniarias ꝑtinet: ſed ad ſũptuoſas ſolũ ĩ his
liberalitatẽ magnitudine excedit Nam ut ipm̃
nomẽ oſtẽdit in magnitudine decẽs ſũptuoſi-
tas ẽ. Magnitudo uero ad aliquid. Nõ eĩ eadẽ
ſũptuoſitas prefecto triremis: & ludorũ thea
traliũ exhibitori. Decẽs aũt ad ipm̃ in quo: &
circa que. Qui aũt in paruis: aut mediocribus
pro dignitate ſũptus facit hic magnificus nõ
dicitur ſed ille q in magnis. Nã magnificus q
dẽ liberalis ẽ liberalis aũt nihilo magis mag-
nificus. Huius aũt deffectꝰ modicitas dicitur
Exceſſus uero uulgaris uẽtoſitas: & inexplebi
litas & quot ſũt huiuſmodi q̄ nõ in quibus o-
portet: excedũt ſed in quibꝰ nõ oportet: & ut
nõ oportet ſplẽdorẽ cõquirũt de quibꝰ poſtea
dicemꝰ. Magnificus ſcienti ſimilis eſſe ui-
detur Nã & decẽtiã intelligere põt & magnos
ſũptus ita ut cõuenit facere. Vt eĩ ab initio di-
ximus habitꝰ operationibꝰ terminat̃ & quorũ
eſt. At magnifici ſũptus magni ac decẽtes ſũt.
Talia igit̃ & opa. Sic eĩ ſũptus magnꝰ erit &
cõueniẽs operi: ut opus ipm̃ ſũptu dignum eẽ
oporteat. Sũptũ aũt ope uel etiã excedere. Sũp
tus uero huiuſmodi faciet magnificus honeſ-
ti causa. Cõmune enĩ hoc uirtutibꝰ. Et pret̃ea
cũ uoluptate ac profuſione quadã. Nã compu
tãdi ratiocinãdiq; diligẽtia magnificẽtie con-
traria ẽ Itaq; magis cogitabit queãdmodũ pul
cherrimũ: & ſpecioſiſſimũ quã quãti cõſtet: &
queãdmodũ in eo quã minimũ expẽdatur Ne
ceſſariũ eſt enĩ ut magnificus liberalis ſit Nã
liberalis ſumptꝰ facit quos oportet. In his aũt
magnitudo magnifici eſt: cum in his quoq; li
beralitas uerſetur. Et a pari ſũptu opꝰ magni-
ficentius faciet. Nõ enĩ eadẽ uirtus poſſeſſioĩs
& operis. Nam poſſeſſio que plurimũ digna:
ac precioſiſſima ſit: ceu aurũ. Opus aũt quod
magnũ & decorũ. Huiuſmodi autem aſpectus
admirabilis eſt. Quod autem magnificum ac-

ſoli ſint ciues ciuitatis poſſeſſio
nes ipſorum eſſe uidentur. alii
namq; homines non ciues: ſed
queãdmododum beſtie ciuium
ſtrumẽta eſſe dicuntur. itaq; in
feriores ac fere uilles homines
fundos ciuitatis habere uiden-
tur non tanq̄ proprietarii: ſed
tanq̄ emphiteotici. medici qui-
dem & aduocati qui non de pu
blico: ſed clientilis percipiunt:
non liberales ſed uiliores quam
feneratores & uſurarii ab ariſto
tele dicuntur. quod plane poſu
it primo polithice. magis enim
inordinatum eſt pro uſu ſcien-
tie aliquid exigere quam pro u-
ſu pecunie. neq; ad rem perti-
net loco illius ſalarii publici
quod declientulis accipiunt fu
iſſe ſubrogatum. quod enim eſt
contra rei naturam ac de ſe ma-
lum: nulla ratione poterit lici-
tari.

Onſequens eſſe uidetur.
capitulum tertiũ de mag
nificentia & uiciis ei oppoſitis
duo continet. primo enim con-
ſiderat de ipã. ſecundo de illis
extremis. ſecunda ibi Excedens
uero. in prima tria facit. primo
oſtendit que ſit materia magni-
ficentie. in ſecunda qualiter ſe
habeat magnificus circa mate-
riam prefactam. ibi magnificus
ſcienti. tertio oſtendit que ſint
illa in quibus expẽdit. ibi quoſ-
dam ſumptus. in prima parte
tria facit. nam primo materiam
cõmunem magnificentie ſimul
& liberalitati proponit. differẽ-
tiam quoq; inter utramq;. ſecun
do probat quod dixerat. ibi qui
autem. tertio manifeſtat q̄ ſint
uicia oppoſita magnificentie.
ibi Huius autem. & quia hec &
cetera ſequentia in hoc capitu-
lo ſunt plana: nihil preter litte
re diuiſionem & aliqua notabi-
lia addere intendo. nota magni
ficentiam eſſe liberalitatem &
non econtra. quod intellige cõ-
uertibiliter. erit ita omnis mag

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

nificentia liberalitatem & non
econtra. unde nec nobis eſt ſa-
tis manifeſtum an magnificen-
tia dicat habitum realiter diffe-
rentem liberalitate. uel dic ꝙ ſe
habent ſicut prius & poſterius.
itaqꝫ liberalitas eſt prior magni
ficentia uero poſterior. ſicut bi
narius prior ē quam ternarius.
Magnificus ſcienti. oſtendit
qualiter magnificus ſe habeat
circa materiam predictā. & po-
nit ſex eius proprietates circa
modum expendendi. ſecūda ibi
Sumptus. tertia ibi & preterea.
quarta itaqꝫ. quīta neceſſarium
uero. ſexta & a pari. neqꝫ hic
plus addo. ibi quoſdam. oſten-
dit que ſint illa in quibus mag-
nificus expendit. & primo ī qui
bus principaliter. ſecundo ī qui
bus ſecundario. ibi in priuatis
autem. in prima parte quattuor
facit. nam primo quod diximus
ſecundo in genere quibus ho-
minibus conueniant huiuſmo-
di ſumptus ibi Verū. tertio cō-
cludit quibus non conueniant.
ibi Ex quo. quarto in ſpecie oſtē
dit quos homines deceant. ibi
Iſta uero. & horum fine ponit e
pilogum. ibi magnificus. Sequi
tur illa pars. In priuatis. ubi
oſtendit in quibus magnificus
ſecundario expendit. cuius rei
tres ponit gradus. & hoc primo
ſecundo oſtendit maguificum
ſemper ſeruare menſuram & ꝓ
portionem ſumptuum ad res in
quibus expendit. ibi & in ſingu
lis. In illa parte Excedens. deter
minat de utroqꝫ uicio magnifi-
centie oppoſito. & primo de uē-
toſo. ſecundo de modico ibi mo
dicus autem. & ex his per te ui-
dere facile poteris qui in his di
xeret. dum tamen textum habe
as emendatum.

mirabile eſt. & uirtus operis magnificētia in
magnitudine. Quoſdā ſumptꝰ honorificos di
cimus ueluti in rebꝰ diis ſacratis: uaſiſqꝫ ſacri
ficiis. Similiter & circa oēm rem diuinam &
circa pu. magnificentia. Veluti ſi quo in loco
ludi publice exibeant̄ aut prefecture nauiū a-
ut epulū publicū. Veꝝ ī oībꝰ ut dictū ē ad agē
tē hētur reſpectꝰ qs ipē ſit & qbꝰ ꝑdictꝰ facul
tatibꝰ. Digna qdē his ſint oportet Nec ſolum
opꝰ neceſſariū ueꝝ etiā auctorē decere Ex quo
fit ut pauper quidē magnificꝰ eē nō poſſit cū
ei nō adſit quod cū decētia erogare queat & ſi
erogare ꝑgat fatuus ſit qm̄ preter dignitatē at
qꝫ decentiā & in uirtute id inſit ut recte quid-
qꝫ fiat. Iſta uero eos decēt quibꝰ hec talia iam
antea exiſtunt uel ꝑ ſeipōs uel ꝑ maiores ſuos:
uel ꝑ eos q ad ipōs ꝑtinēt & nobiles & claros
& ꝙ huiuſmodi ſūt Nā hec oīa amplitudinem
hn̄t atqꝫ dignitatē. Magnificꝰ igit̄ ꝑcipue in
huiuſmodi rebꝰ erit: ac ī huiuſmodi ſūptibus
magnificētia ut dictū ē. Nā hec maxima & ho
neſtiſſima ſūt. In priuatis aūt rebꝰ ꝙ ſemel
fiūt ut nuptie: & ſiqd tale Et ſi ī aliquo tota ci
uitas ſtudeat uel circa dignitatē uel circa hoſ-
pitum ſuſceptioēs eorūqꝫ comitatū & munera
& remuneratioēs Nō enī in ſeipm̄ ſūptuoſus ē
magnificus ſed in publica Dona uero ſimile q
dā hn̄t his q̄ diis ſacrātur. Eſt etiam magnifici
domū parare diuiciis cōgruētē: ornamētū enī
& hoc quidā eſt & ī his maxie ſūptus facere q̄
ſūt diu permāſura. Specioſiſſima eī hec. Et in
ſingulis ineſt decus quodā nō enim eadē cōue
niunt diis & hominibꝰ nec tēplo & ſepulcro.
Et ſumptuum unuſquiſqꝫ magnꝰ ī ſuo genere
ac magnificētiſſimꝰ qui ī magno magnꝰ Hic
aūt ꝙ ī his magnꝰ Et differt magnū illud qđ
eſt in oꝑe ab eo ꝙ eſt in ſūptu. Nā pila quidē
aut capſula pulcherrima magnificentiā habet
puerilis doni preciū uero puſillum eſt ac illi-
berale. Quaꝓpter magnifici eſt in quocūqꝫ ge
nere faciat: magnifice facere. Nam ſic nō facili
ter ſuperari poteſt & ſumptꝰ habet dignitatē.

Magnificus quidē igitur talis eſt. Excedēs ue
ro ac uētoſus in ſumptū nō oportune faciēdo
excedit ut dictū eſt. Nā in paruis ſūptibꝰ mul
ta cōſumit: & ſplēdorē cōtra decētiā captat ut
ſi hiſtrionibꝰ nuptiali apparatu epulas paret
& comedorū exhibeat chorū efferens purpurā
ut megalences; & hec omia faciat nō gratia ho
neſti ſed ad obſtentationē diuiciarū putans ea
de cauſa homies in ſui admirationē cōuertere
& ubi opus eſt magnis ſūptibꝰ ꝑuos faciens.
Vbi uero ꝑuis magnos Modicus aūt in oībus
deeſt: & plīma cōſumēs in ꝑua re decētiā ꝑdit
& quidqd agit tardus ē atqꝫ moroſus ſemꝑ cō
ſiderās q̄ admodū in eo q̄ paꝝ expendat & hoc
ipm̄ cū q̄relis agit & cuncta maiora q̄ oportet
ſe facere exiſtimat. Sūt hi duo habitꝰ uicia q-
dem nō tamē uituperationē afferūt: quū neqꝫ
damnoſa aliis ſunt neqꝫ nimiū deformia.

Agnanimitatē uero circa magna uerſa-
ri uel ex ipō nomine conſtat. Sed circa
qualia exiſtat prio cōprehēdamꝰ. refert aūt ni
hil utrū ipm̄ habitū: an eum q̄ ſecūdū habitū
cōſideremus. Videtur magnanimꝰ eē: q ſe
magnis dignatur quū ſit quidē dignꝰ Nā qui
nō pro dignitate hoc agit inſipiēs ē. Eoꝝ uero
qui uirtute predicti ſūt nemo inſipiēs neqꝫ fa-
tuus. Magnanimꝰ igitur is eſt quē diximus.
Qui uero paruo dignꝰ ē ac ſe ꝑui facit modeſ-
tus quidē ē ſed nequaq̄ magnanimꝰ Nā ī mag
nitudie magnanimitas cōſiſtit quēadmodū &
pulcritudo in magno corpore parui āt urbani
quidē & apti ſed nō pulchri. Qui uero ſe mag-
ni exiſtimat quū indignꝰ ſit: tumēs ē & infla-
tus opinione ſui. Qui autē pluris q̄ mereatur

Agnanimitatē uero. trac-
tatus ſecundus de uirtuti
bus circa honores. primū capl'.
de materia & actibus magnani-
mitatis. prio itaqꝫ de materia ſe
cūdo de actibus ibi maxi: ergo.
circa primū prio ꝓponit. ſo ꝑſe
quit̄ ibi uidebit̄. dicit prio mag
nanimitatem uero circa magna
uerſari cōſtat ex noie. ē eī mag-
nanimitas cōpoſitū ex magno
& animo. unde magnanimitas
quaſi animi magnitudo. magna
nimus quaſi magnū hn̄s animū
cum itaqꝫ circa magna eſſe conſ
tet: circa qualia magna exiſtat
cōprehēdamus. & ſi aliquis que
rat utrū de magnanimo an de
magnanimitate dicendū ſit: ad
hoc phs reſpōdet ꝙ nihil refert
utrū de habitu an de eo q habet
habitū cōſideremus. itaqꝫ illa q̄
de uno dixerimus: de alio intel
ligas. Videtur. manifeſtat ꝓ-
poſitū. & in generali. ſecūdo in
ſpeciali ibi qđ ſi magnis. primo
tria facit. primo circa q̄ uerſet̄
magnanimus. ſecūdo quomodo
ſe habent uicia oppoſita magna
nimitati circa magna. ibi q ue-
ro. tertio oñdit quomodo mag-
nanimus ſit mediū. ibi eſt itaqꝫ.
dicit prio magnanimus ē qui ſe
magnis dignatur. i. dignum pu
tat: cū ſit dignus. qm̄ alias eſſet
inſipiēs: eorū uero qui uirtute
ſūt predicti. i. ornati nullus ē in
ſipiēs neqꝫ fatuus. cum itaqꝫ mag
nanimus ſit uirtute predictus:
neceſſe ē eſſe ſapientē hoc ē pru
dentē. unde duo ſimul notātur.
primo ꝙ magnanimus ē ſapiēs.
ſecundo ꝙ eſt uirtute predictus
qđ mēti comēda. & quia aliquis
poſſe dubitare utrū ille ſit mag
nanimus q ſe dignū putat par-
uis aut mediocribus cū ſit dig-
nus. ad hoc rn̄det phs ꝙ nō. ſed ille dici poterit modeſtus. cuius cā ē quia magnanimitas
in magnis cōſiſtit. ſicut pulchritudo iu magno corpore. parui quidē hoies dici poteſt
urbani aut apti nō tn̄ pulchri. itaqꝫ pulchritudo duo reqrit. ſ. ꝙ ſit bene ꝓportionatū
& magnū. unde habes argumētū ꝙ termini alr̄ ſumunt̄ q̄m ex eorū origie ſignificēt.
pulcher eī a pelle dr̄. itaqꝫ ad colores potius refert̄. ſed hic a phō lōge alr̄ ſumitur. pro
itellectu horū: & etiā dicēdorū ſūt duo cōſiderāda. prio ꝙ magnanimitas ī oī uirtute
opatur id qđ ē magnū prout ē dignū magno honore. itaqꝫ fortis ꝑ fortitudinē opatur
fortia. ꝑ magnanimitatē uero maxie fortia ꝑut maxio honore digna ſūt. eodēqꝫ modo
ſe hēt ī ceteris uirtutibus. unde patet ꝙ magnanimitas aliarū uirtutū ſit pulcritudo.

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

nō omnis tumens Qui uero minoris q̄ ip̄e ſit puſillanimus. ſiue hic magna ſiue mediocra ſiue parua mereatur: etiā minoris ſeſe dignū arbitretur: & maxime utiq; uidebit̃ hic magno dignꝰ. Nā quid ageret: ſi nō dignꝰ feret: Eſt itaq; magnanimꝰ magnitudine quidē ſūmus: eo aūt ꝙ oportet medius. Nā uti dignū eſt ita ſe exiſtimat. Alii uero excedunt ac defficiunt.

Quod ſi ſe magnis dignatur: & dignus eſt ac maxime maximis: circa unū utiq; maxime erit. Dignitas aūt dicitur ad externa bona. Maximum autem bonum id ponendum eſt quod diis tribuimus & quod maxime affectant qui in dignitate ſunt & quod rerū preclariſſimarꝫ precium eſt. Id eſt autē honor Maximum erit id externorum bonorum. Circa honores ergo & inhonorationes magnanimꝰ eſt ut oportet. Et ſine ratione autē uidentur magnanimi circa honorem uerſari. Honore enim ſe maxime dignātur magni uiri uerū iuxta dignitatē Puſillanimus uero deficit ad ſeip̄m & ad magnanimi dignitatē. Tumēs aūt & inflatus opinione ſui ad ſeip̄m excedit non tamē ob magnanimum. Magnanimus ſiquidē maximis dignus erit utiq; optimꝰ. Nam ſemꝑ qui melior eſt maiora meretur: & qui optimus maxima. Eum igitur q uere magnanimꝰ ſit bonū eē oportet. Et uidet̃ qdē eē magnanimi qđ ē i unaquaq; uirtute magnū. Nequaq̄ uero illi cōuenit cedere laceſſenti neq; iniuriā īferre: cuiꝰ ei gr̄a turpe aliquid faceret cui nihil magnū eſt & ꝑ ſingula cōſiderat̃ magnanimꝰ niſi bonus

ſecūdo nota ꝙ circa honores due ſūt uirtutes: una circa magnos & hec ē magnanimitas. altera ē circa mediocres & ꝑuos honores. & hec ē inoīata. & poterit qdē ſ̄m ſimilitudinē modeſtia dici. ut pħs hic eā noīat. q uero excedit: ī magnis qdē tumēs atq; inflatus dr̃. q uero ī ꝑuis excedit: ābitioſus appellat̃. defficiētes uero tā ī magnis q̄m ī ꝑuis honoribus dicunt̃ puſillanimes itaq; puſillanimitas eſt equiuocū ad duo uicia quorū unū magnanimitati alterū modeſtie opponitur. preſertim tamē opponitur magnanimitati. qđ plane pħs ponit ī ſequēti paragrapho & ex hic collige quid in eo paragrapho dicat. Eſt itaq;. oſtendit quomodo magnanimus ſit ī medio. ē quidē magnanimus q̄ntitate & magnitudine ſumus. nihil itaq; magnū magnanimitatē fngere poterit. in medio q̄dem magnanimus per inde ē ꝙ nec rationē excedit nec a ratiōe deffecit: ſed ei adeq̄tur. ea magna faciendo que oportet & que ratio ip̄a dictat agenda. Qđ ſi ſe magnis. determinat de materia magnanimitatis in ſpeciali. primo oſtendit ꝙ ſit circa honores. ſecundo de ea determīat per comparationem ad alias uirtutes. ibi magnanimus ſiquidē. primū probat bifariā. ſ. ratione & exēplo. ſecunda ibi & ſine ratione. quid aūt tam ibi quā hic dixerit ꝑ teip̄m uidere poteris. ex dictis in prima parte duo ſatis pulchra notātur. primo dignitatem ad externa bona referri. itaq; cum dicimus aliquē eſſe dignum magno bono. de externis intelligimus. ſecūdo notat̃ inter externabona maximū eſſe honorē. & ſi uis tertio notabis homines in dignitate poſiti ut ſunt reges & huiuſmodi honorem appetere. dicebat enim pħs quinto polithice ꝙ ille nō erit rex cui honor ſatis nō ſit. Magnanimus. determinat de magnanimitate per cōparationē ad alias uirtutes. & primo ꝑ rōnē cōmunem oſtendit ꝙ magnanimitas eſſe non poſſit ſine aliis uirtutibus. ſecūdo ꝙ magnanimitas ſit ſpecialis uirtus. ibi Et uidetur. tertio errorem excludit. ibi Nequaquā. quarto per rationem ſpecialem oſtēdit ꝙ magnanimitas ſit ſpecialis uirtus. ibi et per ſingula. quinto ex premiſſis infert concluſiones. ibi Videtur ergo. ſecūdā cōcluſionē ponit. ibi quaꝑpter. & ex his poteriscognicere qd pħs ī toto iſto dicere uelit. ſed nota pulcras auctoritates. prio q melior ē maiora meret̃. q uero optiꝰs maxīa. ꝓo eū q uere ſit magnanimuseē actu bonū. qđ mēti cōmēda. iii. notabis magnanimi eē qđ ī unaq̄q; uirtu-

exiſtat oīo ridiculus uidebitur qm̄ honorē nō meretur q paruus ē. Honor ei eſt uirtutis premiū & tribuitur bonis. Videt̃ ergo magnanimitas ceu ornatꝰ quidā eſſe uirtutū. Nā maiores illas facit & ſine illis nō ē. Quaꝑpter difficile ē uere magnanimū eē nō ei poſſibile abſq; accumulata probitate. Maxīe ergo circa honores & inhonorationes magnanimꝰ ē. Ac in magnis quidē & a grauibꝰ uiris hītis moderate letabit̃. q. debitis potitꝰ aut etiā minoribus Nam uirtuti oīo ꝑfecte ſatis dignꝰ honor hr̄i non pōt. Verū tn̄ recipiet qm̄ maiora exhiberi nō poſſūt. Paruos aūt & a quibuſuis hītos paruipēdet. Nō ei his dignꝰ Eodē modo & in honorationē. Nō ei erit iuſte circa illū. Maxime quidē igit̃ ut dictū ē uir magnanimꝰ circa honores ē. Qui & circa diuicias & circa potētiā & circa oēm proſꝑitatē aduerſitatēq; ut cunq; accidāt moderate ſe habebit nec in proſꝑis gaudebit nimiū nec aduerſus nimiū turbabitur Nā nec in honore ſic ſe habet qđ maximū eſt. potētie ei & diuicie ꝑpter honorē expetuntur itaq; illas qui habēt ꝑ illas honorari uolunt & cui honor paruū eſt huic & alia. Ex quo fit ut ſuperbi uideātur. Fortuna etiam uidet̃ ad magnanimitatē cōferre. Nobiles enim & potē

te eſt magnū. itaq; ut nuper dicebamus fortis ꝑ fortitudinē fortia oꝑatur. ꝑ magnanimitatē uero q̄ ſunt maxime fortia. & tu adde ut ſūt maximo honore digna. eodēq; modo in ceteris uirtutibus. quarto nota magnanimo nihil eē magnū. qđ intellige de bonis externis. qđ dictū multū ualet ad intelligēdū ꝙ magnanimus ſit nō ſuperbus ſed humilis. nam ſuperbus is eſt qui cupiditate honotis aliquid facit indecēs. putat enim honorē eſſe maximū bonū. quinto nota honorē eſſe uirtutis premiū. intellige nō condignū: ſed cōgruum. ſexto nota magnanimitatē eſſe aliarū uirtutū ornatū. & hoc idē eſt quod ſupra dicebatur uirtutū pulcritudo. eſt eni magnanimitas ī oī uirtute magnū qđ profecto pulchrū dicitur. ſeptimo & ultimo notatur id qđ ſecūdo loco notabatur. ſ. non eſſe uere magnanimū ſine accumulata uirtute. in quo illi reprehēdūtur qui dicūt eū eē magnanimū qui ē in potētia ad magna faciendū. ariſtoteles aūt non ſic. ſed magnanimū dicit: nō qui faciet: ſed qui iam magna fecerit. quod mēti māda Maxime ergo. determinat de actibus magnanimitatis & primo reſumit eius materiam dicēs ꝙ ſit maxime hoc ē directe & principaliter circa honores & inhonoratioēs. & adde maximos. q̄a circa paruos & mediocres altera erit uirtus ut iam patebit. Ac in magnis. oſtēdit quis ſit actus magnanimi circa hāc materiā. ſecūdo qualiter operetur circa alias materias ſecūdarias. ibi Qui etiam. tertio quomodo fortune bona ad magnanimitatē conferāt. ibi Fortuna etiam. quid aūt in prima & ſecūda parte dicat uidere poteris ꝑ teip̄m. ex quibus & precedētibus patet quis ſit ꝑprius actus magnanimi. eſt enim ſeip̄m dignari magnis honoribus: cum ſit dignus. gaudere quoq; atq; dolere moderate ī magnis honoribus aduerſitatibuſq;. ex quo planū erit magnanimitatis eē materiā duplicē. ſ. remotā ut ſūt honores. altera ē ꝑpinqua & honorū magnorū cupiditates. patet ex dictis ꝙ licet magnanimitas in omi uirtute opetur magnū: eſt tamē ſingularis uirtus ab aliis diſtinta. qm̄ eius materia & obiectū eſt ſpāle ab obiectis aliarū uirtutū formal'r differēs. poteris quoq; ex ante dictis itelligere duplicē eē actū magnanimitatis unus ꝑprius directe ac prio. & hic eſt ſe dignari magnis honoribus cū ſit dignus. gaudere quoq; atq; dolere moderate ī magnis honoribus eorūq; aduerſiratibus. alius actus eius ē in oī uirtute magnū facere. & hic dicī poterit ſine quo nō. niſi ei magna feceris: nō poteris te iuſte dignari maximis honoribus. Fortuna etiā. oñdit quomodo fortune bona cōferāt ad magnanimitatem. & primo ꝙ aliquid ad eā cōferāt. ſecūdo ꝙ eā nō faciāt. ibi Qui uero. pro intellectu prime partis nota ꝙ bona fortune ad magnanimitatē conferre bifariam intelligitur. primo tanq̄m inſtrumenta. & hic modus eſt generalis ad oēm uitutem. alio modo conſe

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

runt in quantum in conſpectu
ſaltem popularium reddunt ho
minem honorabiliorem. quod
phs probare nititur. Qui ue
ro.oſtēdit fortune bona nō poſ
ſe facere magnanimos. quod ſa
ris per te uidebis. ex his nota:
primo quis ſit ſuperbus. eſt enī
is qui honorem querit pro his
rebus quibus honor nō debeť.
cuiuſmodi ſunt nobilitas potē-
tie & diuicie & cetere huiuſmo
di proſperitates. Secundo nota
magnanimum uere eſſe humi-
lem. eſt enim humilis qui pro
ea re honorem expetit cui pro-
prie honor debetur. talis autem
ē uirtus. ſine qua magnanimus
ridiculus habetur. tertio pro li
tera nota ꝙ omnis proſpera for
tuna ſecunda appellatur. & hoc
ideo quia homini primo mala
& ſecundo bona fortuna plerū
ꝙ euenire contingat. ex fine hu
ius capituli eſt argumentum ꝙ
phs non ſolum plebeios: ſed eti
am diuites & potentes & nobi-
les appellatiōe multitudinis cō
prehendit. itaqꝫ uirtus eſt tam
rara: ut ceteri multitudinis ap-
pellatione comprehendantur.
quod pro locis nō paucis nota-
bis. ſed de his ſatis.

Agnanimus nec parua. ca
plm ſecundū de ꝓprietati
bus magnanimi. & uiciis ei op-
poſitis. ſecūda ibi q uerodefecit
in pria pte ſic procedit: prio po
nit ꝓprietates q̄ accipiūtur per
cōparationē ad res exteriores.
ſecūdo ptinētes ad actus huma
nos. ibi ſed occioſus. tertio eas
q̄ attendūtur penes eius diſpoſi
tionē. ibi nec uero. i pria parte
octo ponit ꝓprietates. q̄rū due
pertinēt ad materiā fortitudis.
alie quiqꝫ ad materiā liberalita-
tis. ultia uero ad ꝓpriā materiā
ad honotes. ſ. ſecūda ibi & q̄no.
tertia & bene facere. q̄rta in re
tribuēdo. qnta uideť āt. ſexta &
hec. ſeptia eſt ei. octaua & erga.
& huius ultie duas ponit rōnes
ſecūda ibi & iter illos. & ex his
plana eſt phi intētio. quod uero
dixit in qnta ꝓprietate itellige:

tes & diuites honore digni habētur. In excellē
tia ei in bono aūt omē excellēs honorabili⁹ q̄.
ꝓpter talia magis magnanimos faciūt. Hono
rātur ei a qbuſdā Sed ſecūdū ueritatē ſol⁹ bo-
nus honorabilis ē ad cui utrūqꝫ exiſtit. Is ma-
gis honore dign⁹ ē. Qui uero ſine uirtute
talia bona hn̄t: nec iuſte ſeip̄os magnifaciunt:
nec recte magnanimi dicūtur. Nā ſine uirtute
pfecta iſta nō ſūt. Supbi aūt & petulātes fiūt
ſi talia poſſideāt. Nā abſqꝫ uirtute ſecūdas res
moderate ferre nō facile eſt qđ quū illi facere
nequeāt: ac putēt ſe ceteris ante cellere. alios q
dē cōtēnūt. Ip̄i uero quoduis agūt: Imitantur
ei magnanimū quū ſimiles illi nō ſint hoc aūt
faciūt in quib⁹ poſſūt. Que igiť ſecūdū uirtu
tē ſūt ea nō agūt & alios infra ſe putāt. At mag
nanimus intra ſe iuſte putat. nā iudicat ſecun
dum ueritatē Multitudo uero ut cōtingit.

Agnanimus nec parua nec frequenter
pericula adit. obid. ſ. ꝙ pauca ſunt que
ab illo extimentur. At magna adit Et quando
illis ſe prebet uita ſue nō parcit. q. indignum
ſit ita oio uiuere Et bene facere aliis prompt⁹
eſt bene ſuſcipere autem pudet: aliud autē ſup
antis eſt aliud ei⁹ qui ſupetur. In retribuēdo
autē excedit. Nā ſic debitorē ſibi inſup facit:
maiorib⁹ beneficiis i eū collatis. Videtur aūt
commemorare in quos ip̄i beneficia contulle-
runt a quibus uero ip̄i acceperunt nō uiden-
tur commemorare inferior enī qui beneficiū
accipit: eo qui cōfert ip̄e uero ſupior eſſe uult
Et hec libēter audit illa moleſte. Itaqꝫ Thetis
beneficia Ioui non narrat Nec Lacedemoni a-
thenieſib⁹: licet acceperit Eſt etiā magnanimi
neminem precari aut certe, uix obſequi uero
prōpte. Et erga homies i dignitate aut diuiciis
conſtitutos magnū ſe gerere. Erga mediocres
uero cōuenientē. Nam illis quidē excellere ar
duum eſt ac glorioſum his uero facile. Et iter
illos ſe amplū gerere nō ingeneroſū eſt. Inter
huiles uero graue q̄ſi iter ibecilles exerceat ui
res nec ad p̄clara cōtēdat at ubi ceteri excellūt

nō tanq̄ magnanimus fuerit ingratus: ſed hoc ideo dictū ē: quia magis cogitat de ma
iori recōpenſatiōe q̄m de beneficiorū receptione. itaqꝫ nō ingratus: ſed pluſq̄ gratus
dicitur magnanimus. Sed ocioſus. ponit ſex ꝓprietates magnanimi q̄ attēdūtur in
actibus humanis. quarū pria attēditur p cōparationē ad ſeip̄m. alie quattuor p cōpara

Sed ocioſ⁹ ſit & piger at ubi honor magn⁹
uel res agēda incūbat. Et pauca quidē aggredi
tur ſed magna certe ac preclara. Neceſſe ē etiā
ut palā oderit palāqꝫ amet. Nā occultare timi
di ē. Ac ueritatē magiſq̄ opionē curabit. Et lo-
quetur & aget palā. Cōtēptor ei eſt ideo audax
Audax uero ideo cōtēpnēs. Ac uerax ē niſi for-
te p hironiā Sed hironia ad multitudinē & ad
alium nō poſſe uiuere niſi ad amicū. Seruile
nāqꝫ. Itaqꝫ oēs adulatores ſeruiles & oēs humi
les adulatores. Neqꝫ uero admirator erit
quia nihil ſibi uidetur magnum Neqꝫ odii te-
nax. Nō enī magnanimi eſt refricare animo p̄-
ſertim mala ſed magis paruipēdere Nec de ho
minib⁹ multū loqueť. Nā nec de ſe dicet neqꝫ
de aliis. Nō ei ſibi cure ē ut ip̄e laudeť nec ut
alii uitupenť. Mec rurſus laudator ē quaꝓpť
nec maledicus nec de inimicis: niſi quū iuchi
tur. Et de neceſſariis aut minutis minime q̄ru
lus aut p̄cator. Nā ita ſe hr̄e ei⁹ eſt q iſta curet
Magiſqꝫ uolet res preclaras & infructuoſas: q̄
fructuoſas & utiles. Nā id magis per ſe ſuffici
entis Motus uero eius tardus eē uidetur uox
grauis, & loquutio firma. Non enim properat
qui paucis intendit: neqꝫ uehemēs eſt q nihil
magnū putat. Volubilitas aūt lingue: ac ꝓpe-
ratio illoꝝ de cā fit. Talis qdē magnanim⁹ ē.
Qui uero deficit puſillanim⁹ q excedit tumēs

tionē ad ueritatē. ultima uero p
cōparationē ad uoluptatē. ſecū-
da ibi Neceſſe eſt. tertia ac ueri
tatē. q̄rta & loquiť. quinta ac ue
rax. ſexta & ad aliū. quas p teip-
ſū uide. ſed aduerte ꝙ licet aliq̄
harum ꝓprietates uideātur ſm̄
uerba uitupabiles. ſm̄ ueritatē
ac ſenſū nō ſūt: imo maxime la
udabiles. dicitur quidē ocioſus
nō tanq̄ aliqua de neceſſariis ō-
miſerit: ſed quia ad pauca moue
tur. nō enī niſi ad magna maxi-
moqꝫ honore digna: q̄ quide oc-
currūt. cōtēptor quoqꝫ & audax
dicitur non quidē abſolute: ſed
reſpectiue. quia enī multi ac pe
ne infiniti ſūt qui aut ex inſipi
entia aut quia aliis adulari eli-
gūt: alios eorūqꝫ res magis quā
ſint magnifaciūt. magnanimus
uero iudicās ſm̄ ueritatem quia
nihil tale facit: itaqꝫ nullum ma
gis q̄m ualeat apreciatur: inde i
quā ē ꝙ multitudini uidetur ꝙ
magnanimus alios contēnat eo
dēqꝫ modo quia hoies plerumqꝫ
ſunt timidi: at per hoc adulato-
res efficiūtur magnanimus eis
audax uideturqui ꝓpter timorē
nihil preter rōnem facit nulliqꝫ
adulatur. ex quita ꝓprietate no
tatur ꝙ ironia aliqua eſt uirtuo
ſa aut ſaltē nō eſt uicioſa. & ut
credo erit quia mediū ſenſibilr
nōegreditur. ex ſexta ꝓprietate
notabis poſſe cōuenire omibus
eſſe uitupabile. uirtuoſus enim
qualis eſt magnanimus nō bene
cōuenit cū uicioſo. cū ſolo itaqꝫ
maxie uirtuoſo magnanimus cōueire poterit. ex hoc fere loco notať ꝙ huilitas uitup
abilis ē ſm̄ aliq̄m ſignificationē: tūc. ſ. cū ex huilitate adulator efficiť. Nec uero. po
nit magnanimi ſex ꝓprietates q̄ attēdūť penes eius diſpoſitionē. q̄rū prie due cōſiſtūt
i aio. alie uero due attēdūť penes ip̄ius locutionē. & ultie penes cōuerſationē extiorē
ſa ibi nec odii. iii. nec đ hoibus. q̄rta & de neceſſariis. v. magiſqꝫ. vi. motus uero. & ex
his patet qd hic dixerit. ex pria ꝓprietate ē argumētū ꝙ rei magnitudo cā ē admirati-
ōis. tertie ꝓprietatis duas uideť aſſignare rōnes. ex his p̄ſerti ex ſexta ꝓprietate hēs a
liq̄ eē laudabilia q̄ uulgo credūť uitupabilia. Qui uero. determiat de uiciis. & prio
poit qđ ē cōe utriqꝫ. ii. determiat de puſillaio. ibi nā puſillanimis. iii. de tumēte ibi tu
mētes uero. q̄rto cōpat p̄facta uicia adiuicē ibi opponiť. i pte pria qd dixerit planū ē. i
ſa tria facit prio poit puſillanimi actū. ſo cām ibi ac uideť. iii. effectū ibi huiuſmōi āt
& ex his collige ſn̄iā circa tumētē duo tāgit. prio cām. ſo. actū ibi ueſtituqꝫ ex ultiapte
huius capli argumē-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tum habes conſiliũ eſſe ariſtote
licum potius in tumorẽ q̃m in
puſillanimitatẽ declinare. & in
fine ut hanc cum ſequẽte conti
nuaret uirtute inquit magnani
mitas igitur ut dictum eſt uer-
ſaẗ circa magnos honores. alia
nãq; uirtus de qua immediate a
git ẽ circa paruos & mediocres
honores.

Ideẗ & alia quedã. caplm
tertium de hac mediocri
uirtute inomiata q̃ ſic ſe habet
ad magnanimitatẽ ſicut liberali
tas ad magnificentiã.& tria fa-
cit.primo quod intẽdit ꝓponit
ſecundo id probat ibi V t autẽ.
& huius duas ponit rationes.ſe
cũda ibi V itupamus.tertio de-
terminat de medio & extremis
ibi Cũq; mediũ.circa quod duo
ponit contingẽtia ꝓpter mediũ
eſſe inominatũ.ſecunda ibi Sed
hic. circa primũ tria facit.prio
dicit extrema de medio certare
ideſt cõtendere ꝓpter medium
eſſe inominatũ.ſecũdo oñdit ꝙ
hoc nõ obſtãte nihilominus cir
ca paruas & medios honores eſt
medium ibi In quibns uero.ter
tio dicit hanc uirtutẽ cõparatã
ad alterũ extremorũ eſſe aut ui
deri alterũ extremũ.itaq; ſicut ĩ
ceteris uirtutibus ad utrũq; ex-
tremũ cõparata:uideẗ utrũq; &
inde eſt ꝙ noĩe utriuſq; nõnũq̃
exprimitur.hoc ẽ igitur ĩ ſũma
qđ phs in hoc caplo de hac uir-
tute dicit. ſecũda ibi V idẽẗ aũt
& nota ꝙ licet alie quedã uirtu
tes ex imperio magnanimitatis
aliqñ ꝓprios eliciant actus. hoc
tñ ĩ hac uirtute ut mihi qdẽ ui-
deẗ locũ nõ hẽt.eo ei ĩpo ꝙ age
ret aliq̃ magno honore digna.
eẽt magnanimitas. itẽ nota hic
ceſſare illud garulorũ argumen
tũ:magnũ & paruũ ſpẽm nõ di
uerſificãt.nam id locum habet
cum magnum & paruũ ad ſpeci
em non pertinent uniuerſe qui
dem ſpecies differũt per magis
& minus perfectum. at per hoc
per magnum & paruum.ſed de
his atq; de uirtutibus q̃ ſũt cir-
ca honores diximus.

dicitur & inflatus opinione ſui.Nec ſane ma-
li hi uidẽtur eſſe quũ nemini male faciãt.Sed
certe aberrãt.Nã puſillanimus quidẽ quũ bo-
na mereaẗ ſeip̃m priuat his quibꝰ dignꝰ ẽ.Ac
uidetur malũ quidã hr̃e, qa ſe dignũ bonis nõ
putat & ſcip̃m ignorare.Nã cupet certe illa q
bus dignus eſt quũ ſint bona. Nõ tñ demẽtes
iſti uidẽtur ſed magis moroſi. Huiꝰmodi aũt
opinio deteriores facit.Singuli ei.appettũt ſe
cundũ dignitatẽ.Abſtinẽt uero a preclaris re-
bus exerciciiſq;.q.indigni ſint : eodẽq; modo
& ab externis bonis.. Tumentes uero ac in
flati demẽtes ſũt:& ignorãtes ſui ac id qdẽ ue
hemẽter.Tanq̃ enĩ digni ſint honorabilia ſua
dũt.Mox redarguũtur Veſtituq; ſe ornant &
geſtu & huiuſmodi.Fortunaſq; ſuas iactãt Ac
palã eẽ uolũt ut p illas honorẽẗ. Oponiẗ uero
magnanimitati puſillanimitas magiſq̃ infla-
cio.Nam frequentior eſt ac deterior.Magna-
nimitas igitur ut dictũ eſt circa honores uer-
ſatur magnos.

Ideẗ & alia quedã uirtꝰ circa honores
exiſtere ut ante diximꝰ q̃ ad magnani-
mitatẽ ꝓxime accedit queẽadmodũ liberalitas
ad magnificẽtiã.Ambe enĩ iſte a magnitudine
abſũt & circa mediocria paruaq; nos diſponũt
ut oportet ut ãt ĩ dãdis capiẽdiſq; pecuniiſme
diocritas ẽ ac exceſſꝰ & defectꝰ ſic honoris cu
piditate exceſſꝰ & defectꝰ mediocritas q̃dã ẽ.
V itupamus eĩ ambicioſũ qa pluſq̃oportet aut
unde nõ oportet honorẽ appetit.V itupamus
& remiſſũ qa nec honeſte quidẽ honorari q̃rat
Interdũ uero & ambitioſũ quaſi uirilẽ ac glie
cupidũ & remiſſũ q̃ſi humanũ & modeſtũ lau
damꝰ.Cõſtat ãt ꝙ cũ pl'imis modis cupidũ ali
cuiꝰ rei dicamꝰ.Nõ ad id ſẽp ãbicioſũ referiꝰ
ſed laudãtes ꝙ magis q̃ uulgꝰ & uitupantes ꝙ
magis q̃ oportet Cũq; mediũ ſit inominatũ ex
trema de medio uacuo certare adinuicẽ uiden
tur.In quibus uero eſt exceſſus & deffectꝰ in
eiſdem mediũ.Affectatur honor magiſq̃ opor
tet & minꝰ ergo & ut oportet affectare ẽ.Lau

Anſuetudo mediocritas. tractatus tertius de manſuetudine que reſpecit mala
exteriora ex quibus homo ad iram prouocatur continet tantum unum capitu-
lum in quo tria facit.primo oſtendit quomodo circa iram ſint medium & extrema. ſe

datur eĩ hic habitꝰ qui mediocritas ẽ circa ho
nores ſine noĩe V ideẗ aũt & ad ambitionẽ re-
miſſio.& ad remiſſionẽ ambicio & ad utrũq;
utraq; quodãmodo opponi hoc & ĩ aliis uirtu
tibꝰ eſſe uidetur.Sed hic ex eo extrema oppo-
ſita uidẽtur ꝙ mediocritas ip̃a ſine noĩe eſt.

Anſuetudo mediocritas eſt circa iram
cũq; mediũ.Itẽq; fere extrema ſũt abſq;
nomine.Medio quidẽ manſuetudinẽ attribui
mus ad deffectũ:qui itẽ ſine noĩe ẽ declinantẽ
exeeſſus uero iracũdia dici poteſt. Affectus
ergo eſt ira facientia uero multa ac uaria ſunt.
Qui igiẗ ꝓ quibꝰ oportet & cõtra quos opor-
tet iraſciẗ:& preterea ut oportet & qñ & q̃nto
tp̃ore laudatur mãſuetus hic utiq; erit.Si qui
dem mãſuetudo laudatur.Vult enĩ manſuetꝰ
quietus eſſe.Nec a perturbatione defferri Sed
ita ut ratio precipit in his:& ad tantũ tẽpus ĩ-
fenſũ eſſe.Magiſq; in deffectu peccare uidetur
Nõ eĩ uindex eſt mãſuetꝰ:ſed magis clemens.

Deffectus aũt ſiue ille ſegnicies ſit: ſiue qd
uis tandẽ uitupatur.Nã qui nõ iraſcũtur ĩ q-
bus oportet : ſtupidi uidẽtur eſſe & qui nõ ut
oportet nec quãdo nec aduerſus quos oportet
V idetur enĩ qui nõ iraſcitur neq; ſẽtire nec do
lere nec reſiſtere.Atq; ꝑferre cõtumelias: & ſu
os negligere:ſed uile ẽ. Exceſſꝰ aũt ꝑ oĩa fit
Nã & quibꝰ nõ oportet & pro quibꝰ nõ opor-
tet:& magis q̃ oportet aut uehemẽtius & ma-
iori tp̃ore.Nec tamẽ oĩa eidẽ exiſtũt nõ enĩ fie
ri poteſt.Nam malum ſeip̃m deſtruit & ſi in-
tegrum undecunq; ſit intollerabile eſt.

cundo proſequiẗ de eis.ibi affe
ctus ergo. tertio reſpondet taci
te queſtioni.ibi Q đ & ſupradi-
ximus.dicit itaq; manſuetudo ẽ
mediocritas circa irã. cauſa ue-
ro quare ſic dicatur eſt : quia cũ
mediũ ſit inominatũ & itẽ fere
extrema ſint abſq; nomine quia
ita inquam eſt:medium attribu
imus manſuetudinem declinan
tem non quidem ad exceſſum:
ſed ad deffectum qui item ſine
nomine eſt.exceſſus uero iracũ
dia dici poteſt . hoc dicit . pro
quorum intellectu nota ꝙ man
ſuetudo proprie nomen eſt ani
mantium ferocium que conſue
tudinem ferocitatem depoſue-
re. unde manſueta quaſi manu
aſſueta dicuntur.habet itaq; ma
iorem conuenientiam cum ire
deffectu quam cum eius exceſſu
hodie tamen ut hic aperte ignu
it philoſophus traductum ẽ ad
hoc ꝙ ſit nomen uicii ſimul &
uirtutis.neutrum tamen ut pa-
tet proprie ſignificat.notãdum
etiam ꝙ hac eadem de cauſa hu
ius uirtutis extrema a philoſo-
pho dicuntur eſſe fere ſine no-
mine.licet enim exceſſus modo
aliquo nomiatum ſit: deffectus
tamen ſine proprio nomine eſt

Affectus ergo.proſequitur de
prefactis.& primo de medio.ſe
cũdo de extremis.ibi Deffectus
autem.in prima parte facit duo
primo oſtendit quid manſuetu-
dini conueniat ſecundum ꝙ eſt
uirtus.ſecundo oñdit qd ei con
ueniat ſm̃ noĩs ꝓprietatem.ibi
magiſq;.& pianũ ẽ qd tã ibi q̃m
hic dixerit.qđ uero dicit infen
ſum eſſe:nõ paſſiue . ſed actiue
accipe.hoc eſt nõ inferentẽ offẽ
ſam.nota ut dicta & dicenda melius intelligas ꝙ manſuetudo & clementia differunt:
quia manſuetudo moderatur interiorẽ ire affectionẽ clementia uero exteriorẽ puni-
tionem.& ſicut illi opponitur iracundia:ſic iſti ſeuitas & crudelitas. Deffectus aũt
determiat de uiciis oppoſitis mãſuetudini.& prio de ſegnitie.ſecũdo de iracũdia.ibi
iracũdia ergo.tertio cõpat ea ad ĩuicẽ.ibi mãſuetudini magis.circa primũ bifariã oñ
dit ꝙ ſegnicies hoc ẽ deffectus ire ſit uitupabilis.ſecũda ibi atqui.& ex his patet ſñia
atqui ex his ſatis notari poterit eos hoĩes eẽ uitupabiles quos uulgus laudat. Exceſ
ſus.determiat de ſupabũdãtia.& prio oñdit ꝙ mltifariã cõtigat.ſecũdo poĩt tres ſpẽs

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ıpius.ibi Iracundi ergo.dicit ergo primo ꝙ exceſſus ire poterit cōtingere ſm̄ errorē cuiuſcūqꝫ circūſtātie.nec tamē oēs ſimul priuari poſſibile erit.cuius cauſa eſt: qa malū ſi integrū eſt: ſeipm̄ deſtruit.qđ multifariā intelligi poterit.ſed qa iuxta ſententiā pauli iuriſconſulti minime ſūt mutāda que ſemp̄ certā interpretationē habuerūt: dicamus itaqꝫ ꝙ malū boni priuationē dicit.ad integritatē igitur mali ſequitur totius boni priuatio.& ſic:nō erit ubi malū ſubſtentetur. Iracudi ergo. ponit tres ſpecies ſupabundātie ire.quarū prima cōuenit colericis qui in ira ꝓpter uelocitatē dicūtur acuti.alia uero cōpetit flematicis uel melius mediocriter melācolicis.qui amari a pħo appellātur.tertia quidē ſpēs illis cōuenit qui ſunt melācolici quos pħs dicit acerbos. ſecūda ibi amari uero.tertia ibi eos uero acerbos.ex his collige ſententiā.notandū ꝙ ſicut leonardus tāgebat in prologo ex uulgari lingua nō ī paucis locis latina corrūpitur.qđ ī hac materia circa hiſpanos accedit.eſt enī hiſpanis uſitatum in uulgari lingua uniuerſos iracūdos malenconioſos. & iracūdiā ıpam dicūt malenconia.& hinc plures eorū etiā qui periti credūtur cunctos iracūdos dicunt melācolicos. ignorāt quidē iſti ꝙ iracundia ꝓprius quā melancolicis cōueniat colericis qui fere tantū a melancolicis differūt quātum iuuenis a ſeipo ſene.& iocundū a triſti.calidum a frigido.atqꝫ ignis a terra.ſigna autē melancolicorū ſunt:cutis groſſa & fere ſcamoſa. color ſub albidus aut ꝓprius ſubcinericius pili in extremitatibus nulli aut pauci. carnes dure atqꝫ aſpere. & quod deterrimū eſt triſticia continua.tarde iraſcitur.tardiuſqꝫ placatur. colericus uero plurimum colore eſt palidus.piloſus. carnes moles habens. cito atqꝫ intenſe iraſcitur : placaturqꝫ citius.palamqꝫ loquitur & operatur: ſicut melancolicus ea latitando talia facit.ex his itaqꝫ & ſimilibus collige differentiā inter colericos & melancolicos.manſuetudini magis. comparat prefacta uicia adinuicem.& oſtendit bifariam ꝙ exceſſus ire magis quā deffectus opponatur manſuetudini. frequentius enim euenit ꝙ in ira excedamus quam defficere.cum hoc ſit nobis naturalius.Item in uita ciuili atqꝫ in omni ſocietate iracundi ſunt difficiliores quam ſegnes.at per hoc deteriores.alias dicitur inter excedētes deteriores in uita ſunt acerbi. Quod & ſupra.reſpondet tacite queſtioni.& primo oſtendit quid circa hoc determinari non poſſit.ſecundo quid fuerit manifeſtum. ibi Ad illud.& quia hec fere ſunt dicta in fine ſecundi libri & ibi quod de his ſentimus diximus:ad illa itaqꝫ ibi dicta te remitimus.Nota hic primo ꝙ doctrina ariſtotelica in hoc loco poſita non modicum ualet ad cognoſcendū quando in ira peccat mortaliter aut quando uenialiter.cum enim quis poteſt ſentire ſe egredi medium: mortaliter peccat.cum autem id fuerit inſenſibile:erit peccatum ueniale.ſecundo nota doctrinam ariſtotelicam ut patet ex dictis tantum deuiare ab ſtoica ut ille ridiculus uideatur qui eas inepte concordare cognetur.

Iracūdi ergo celeriter iraſcūtur: & quibus nō oportet & pro quibꝰ nō oportet.& magiſq̄ oportet.Sed cito deſiſtūt quod in ıpis optime eſt Euenit aūt id quia nō coprimunt ira ſed eā reddūt ac ſe oſtendūt ꝓpter acuitatē ſubideqꝫ ceſſāt Exceſſiue aūt acuti ſūt quibꝰ ſūma meſt impetuoſitas & ad omne atqꝫ in omni iracūdi Vnde & nomē habēt Amari uero difficile placātur & longū iraſcūtur tp̄s qa irā coprimūt. Ceſſatio aūt fit qn̄ reddit. nā ulcio ceſſare irā facit Voluptatē pro ira periēs ſed donec id nō fit onus retinēt nā qm̄ oculta eſt ira illi mitigāde intēdit nemo ut uero in ſeipa digeratur tempore indiget.Sūt aūt hi plurimū moleſti & ſibi ıpis & amicis.Eos uero acerbos dicimꝰ qui pro quibꝰ nō oportet magis q̄ oportet : & longius tēpus inſenſi:nec placātur ſine ſupplicio uel pena.Manſuetudini magis opponimꝰ exceſſū Et frequētius fit humanius enī eſt magis ulciſci Et in uita acerbi peiores ſūt. Qđ & ſupra diximus & ex dictis patet illud nō facile determinare quomodo & quibus & q̄nto tempore & pro quibus iraſcendum ſit & quoad recte faciat quis uel aberret.Nam qui parū tranſgreditur non uituperatur ſiue in magis ſiue in minus.Interdū enī deficiētes laudamꝰ & māſuetos uocamꝰ: & iraſcētes uiriles.q.ad dominandū aptos.Sed q̄ntum & qualiter excedens uituperandus ſit:non facile eſt uerbis oſtēdere in ſingulis.n.atqꝫ in ſenſu huius rei iuditium eſt.At illum manifeſtum ꝙ medius habitus laudabilis ē per quē iraſcimur quibꝰ oportet & ut oportet & talia oīa. Exceſſus aūt & deffectus uituperātur & ſi parūper fiant leuiter ſi ulterius grauiter.Cōſtat igitur mediū habitum eſſe amplectendum.Adde diſpoſitionibus circa iram hec dixiſſe ſatis ſit.

N uita uero at cōmuni uſu uerborū & actuū quidā aſſētatores ſūt q placendi ſtudio laudāt oīa:& nihil aduerſant putātes oportere minime ſe moleſtos cuiq̄ eē.Alii contra ab his ī cūctis diſſidētes nec oſtēdere qcq̄ uerētes ī hūani & cōtētioſi uocātur.Qui igit huiuſmodi diſpoſitioēs uitupande ſūt manifeſtū ē qđqꝫ mediocritas horū laudāda recipiēs q̄ oportet:& ut oportet Cōtraria uero eodem modo repellēs.Huic uero nomē nō ē.Sed amicicie uidet ſimilis eē maxie.Talis ē ei q hanc mediocritatē ſeruat:qualē dicere uolumꝰ humanū:& amicū dilectionē aſſumētem. Sed differt ab amicicia ꝙ affectu caret: nec ad eos reflectit quibꝰ cōuerſat:nō ei amore uel odio ſed ꝙ ıpe talis eſt ea recipit q̄ oportet.Idē ei erga notos & ignotos cōſuetos & incōſuetos ſimiliter faciet. Preterq̄ ꝙ in ſingulis ut decet.Nō enī cōuenit ſimiliter familiariū & extraneorū curam habere nec eodem modo eius

N uita uero.tractatus q̄rtus de uirtutibus que ſūt circa actus humanos. capitulū primum de uirtute amicicie ſimili.in quo primo proponit extrema & etiam medium.concluditqꝫ extrema uituperanda mediocritatem uero eſſe laudandā ſecundo proſequitur de medio. ibi huic.tertio de eiusextremis ibi qui autē.quid autē in prima parte dixerit planū eſt. huic uero nomē.proſequit de hac uirtute.& primo quantum ad nomē ſecundo tangit eius proprietates.ibi ſumatim igitur.ī prima parte tria facit. primo dicit hanc mediocritatem eſſe īnominatam:eſſe tamē amicicie ſimilem.ſecundo oſtendit in quo ab amicicia differat.ibi ſed differt tertio reſpondet tacite queſtioī ibi preterq̄.dicit prīo:huic mediocritati q̄ eſt in uite cōuerſatione atqꝫ in cōmuni uſu uerborū nō eſt nomē:ſed quātū ad effectū amicicie uidetur eē maxie ſimilis.qui enī hāc ſeruat mediocritatē:talis eſt qualem dicere uolumus humanū &amicū aſſumentē delectionē ſcilicet cōuenientem hominibus atqꝫ amicis. ex his & etiam ex dictis in primo pagrapho patet ꝙ licet hec uirtus nō ſit nominata proprio nomine: per ſimilitudinē tamē humanitas atqꝫ amicicia.& qui eā habet humanus ſiue amicus dicitur. Sed differt.poit differentiā huius uirtutis ab amicicia.licet enī cōueniat cum amicicia ī effectu:quia utraqꝫ ē dulcis cōuerſationis:ſed differt ab amicicia:quia affectu amoris caret.nō itaqꝫ mouetur amore ut amicicia.nec ut amicicia reflectitur quibus cōuerſatur hoc eſt nō eorum reſpectu talia facit ſicut amicicia:nō ei ea facit amore uel odio:ſed qa ıpe talis eſt:hoc ē tali uirtute diſpoſitus:ea recipit q̄recipe oportet probat iſtud qa idem circa notos & ınotos:cōſuetos & incōſuetos faciet ſimiliter.cuius ſimile uideri poterit in liberalitate.cū enim quis donat ex amore quē habet ad donatarium:nō dicetur ille liberalis:ſed amicus.cum uero id facit:quia talis eſt tūc proprie liberalis dicitur.ſimile itaqꝫ eſt de hac uirtute. Preterq̄.quia poſſet aliqs ex dictis dubitare aut credere ꝙ hec uirtus ſimiliter ſe haberet circa oēs:hac itaqꝫ occaſiōe dicit:ꝙ ſimiliter faciet preterq̄ ꝙ in ſingulis faciet ut decet.quia nō ei cōuenit.ſimilē

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

habere curam extraneorum & familiarium.nec etiam eodem modo eis eſſe moleſtum eſſet enim fatuitas ſimiliter aloqui familiares & extraneos.eodemqꝫ modo utroſqꝫ increpare. Sumatim igitur.tangit huius uirtutis quinqꝫ ꝓprietatis.ſecunda ponit ibi cōiectabit.tertia ibi harum uero.quarta cum ſūmis uero. quita & placere. & tertia ſecūdum aliquos non eſt proprietas per ſe : ſed ē probatio aut expoſitio ſecunde & tunc erunt non quinqꝫ:ſed q̄tuor tantum proprietates.quid autem in his dicat per te uidere poteris.excepta quinta que aliquo modo eſt obſcura. ubi ait & habens hanc uirtutem:optabit placere non quidem per accidens:ſed per ſe ip̄m. moleſtū uero eſſe cauebit. itaqꝫ nunquā eligit moleſtum eſſe per ſe : ſed per accidens. quod quomodo ſiat declarat dicens:ſequetur moleſtum eſſe ſi maiora quam moleſtia ſint honeſta uel utilia que ex tali moleſtia contingunt. & hoc eſt quod dicit dico autē ſcilicet contingentia de honeſto uel utili.& etiam ſi ſciat ex aliqua parua moleſtia pro uenturam magnam uoluptatē: eliget offendere atqꝫ moleſtum eſſe.& in fine epilogat dicens:mediocritas igitur talis eſt nomen nō hn̄s.ſcilicet proprium.a proprietate tamē dici poteſt amicicia.

Qui autem.tangit uicia huic uirtuti oppoſita.& primo exceſſum quem bifariā ſe habere dicit:eſt enim unus laſciuus alter adulator & utrūqꝫ uidetur complecti aſſentator.ſecundo nominat eum qui deffecit:quē inhumanum & contētoſum dicit ibi at qui ſe.tertio comparat prefacta uicia inuicem.ibi uidentur & ex his collige quid in his dicat.quod uero dixit in re peccuniaria:pro arte querendi peccunias dictum eſſe uidetur. iuxta ultimā partem eſt notandū:ubicunqꝫ mediū eſſe inominatū generale eē documētū:ut extremi cōtēdāt:tanq̄ qſqꝫ eorū putet ſe uirtutē hr̄e alterū uero eē i uicio.qđ nos freq̄ntiſſime cōtingere uidemus in duabus uirtutibus antedictis:atqꝫ i eadē ip̄a de q̄ dicere nūc finē faciamus.

Irca eadem.capl'm ſecūdū de ueritate aut grauitate.& quod intendit ꝓponit.ſecundo proſequitur ibi uidetur eni.in prima parte tangit tria.primo intentum premittit.ſecūdo bifariā oſtendit de hac uirtute eſſe determinandū.ibi nā et .ſecūdā

moleſtum eſſe. Sūmatim igitur dictum ſit eum ita cōuerſaturum ut oportet Coniectabit autem nō offendere uel placere refferēs ad honeſtatem uel ad utilitatem. Videtur enim circa uoluptates & moleſtias que in cōuerſationibus exiſtunt uerſari. Harum uero quibuſcunqꝫ uel non honeſtum eſt:uel dānoſum aſſentiri.Eas nō feret ſed moleſtus eſſe perget & ſi agenti deformitatem nō paruam afferat uel dānum.Aduerſatio autem paruam moleſtiā non tollerabit:ſed moleſtus erit.Cum ſūmis uero & infirmis ac magis & minus notis uarie conuerſabitur.Similiter & ſecundū alias differētias debitum cuiqꝫ tribuet.Et placere per ſeipſum optabit.moleſtū uero eſſe cauebit.Cōtingentia autem ſi maiora ſint ſequetur.Dico autem de honeſto:& utili & uoluntatis quidem gratia etiam ſi magna pro uentura inde ſit parum offēdet mediocritas enī talis ē:nomē nō habēs. Qui aūt placere ſtudet ſi uoluptatis cauſa nec ob aliud quicq̄ id agat:laſciuꝰ dicit̃ Si uero utilitatē quādam inde adipiſcat̃ in pecuniis aut in re pecuniaria adulator.At qui oībus ſe opponit inhumanum:& contentioſum diximus eſſe.Vidētur autem extrema inter ſe opponi:quia medium abſqꝫ nomine eſt.

Irca eādem forme eſt oſtentationis mediocritas.Ip̄a quoqꝫ īnomiata.Neqꝫ abre fuerit de ea quoqꝫ trāſigere.Nā & magis ea q̄ ſūt circa morem cognoſcemꝰ:ſi de ſingulis trāſigamus.Et ſimiliter mediocritates eē uirtutes magis credimꝰ in cūctis ita eē cernētes In uita igitur qđ ad uoluptatē aut moleſtiam cōuerſantur diximꝰ.Nūc de ueris & mēdaci-

rationem ponit ibi & ſimul.tertio hanc uirtutem comparat ad precedentem.ibi i uita igitur.& ex his patet quid in tota hac parte dicat.notandū ꝙ ferme dixit:quia hec uirtus nō ſolum eſt circa uerba ſicut precedens:ſed etiam eſt circa actus & res uniuerſas quibus ueritas aut fictio exprimitur.uel dic ꝙ ideo dixit fere:quia hec exiſtit circa uniuerſa circa que precedens & nō econtra.ſecundo notandum ꝙ hec uirtus ueritas aut grauitas nominatur:neutro tamē nomine proprie dicitur. ueritas enim proprie in ratōne conſiſtit.hec uero uirtus cum ſit de moralibus in ea parte animi exiſtit que rationalis dicitur.grauitas autem proprie corporibus ponderoſis conuenit. hac igitur de cauſa pħs hāc uirtutē dicit inominatam.eſt itaqꝫ inominata ꝓprio noīe:licet tranſlatiue grauitas dicatur.ſicut etiā eius oppoſitum.ſ.oſtētatio leuitas a nōnullis dicitur. Videtur eim. proſequitur.& primo manifeſtat contrarietatē huius uirtutis & uiciorum.ſecundo proſequit̃ de his habitibus.ibi dicemus autem.circa primū tria facit.primo oſtendit quid cōueniat medio habitui.qđ quoqꝫ extremis.ſecundo qualiter ea que dixit ꝑtineant ad medium & extrema.ibi ſed horum.tertio quid de ꝓdictis ſit laudabile & quid uituperabile.al' oſtendit mediū habitum eſſe laudandum extrema uero eſſe uituperanda.ibi mendatium uero ip̄m.ex his collige quid in his dixerit.nota ex prima parte:primo propria nomia extremorū hominum.unus quidem oſtētator alter ironicus dicitur.ſecundo ex his aperte notare poteris : ꝙ poſtq̄ aliqđ nomē grecum in noſtrā reducitur declinationē:nō grecum ſed latinum erit.quoniā alias aretinus in id quod in prohemio deteſtabatur incideret.ex ſecundo paragrapho notatur ꝙ homo ex propria aſtutia poterit alia agere quam ip̄e ſit.itaqꝫ malus bona aut talia que bona uideātur agit aliquando.ex tertio paragrapho nota mendatiū complecti in ſe utrumqꝫ extremorum nota etiam exceſſū eſſe deterius.id enī frequentius contingit.ſunt quidē fere uniuerſi homines ſophiſte.notatur etiam ex hac littera fere uniuerſos homines eſſe mendaces.nō eſt enī fere homo qui uerbis aut factis aliqua q̄ nō ſunt de ſe ip̄o nō oſtendat.& ut de ceteris rebus taceā quē mihi dabis qui ſine ulla fictiōe ueſtibus utatur: uideo quidē uniuerſas fere perſonas utriuſqꝫ ſexus nō pauca in his ſecū defferētes que nec ad ſtatus repreſentationē nec ad nature indigētie replectionē quicq̄m faciūt.ſed certe potius ad quādā que nō eſt ficte pulchritudinis.ꝙ ſi hec mēdatia nō ſūt: fateor me nō intelligere quomodo hec uirtus ad res ip̄as applicetur.niſi forte quis dixerit:licitū eſſe quoquo modo ea replere q̄ nature deſūt. Dicemus aūt. determiat de ꝑfactis habitibus.& prīo de medio hoc ē de ueraci.ſecūdo de extremis hoc eſt de mēdatio qđ in ſe utrūqꝫ cōplectit̃ extremorū.ibi ſed q̄ res.in prīa ꝑte tria facit. prīo dicit de quo ueraci ſit hic cōſiderādū.ſecūdo qđ maxīe ꝑtineat ad ueracē uirū de quo hic intēdit.ibi uidet̃ aūt.tertio ad qđ extremum magis declinet.ibi ſed ad minus.ex his patet qđ dicat.ex prīa ꝑte notabis ꝙ cū uelit dicere de utroqꝫ.ſ.mēdaci & ueraci : nō tamē hic

bus dicemus.Similiter in uerbis ac rebus & fictionibus. Videtur eim oſtentator fingere ſpecioſa cū nō aſſint ſibi: uel maiora quam aſſint.Ironicus uero contra que ſibi aſſūt negat uel minora facit Medius autem alteruter quidam eſt:uita & ſermone uerax is & fatetur que ſunt circa ſe nec maiora aut minora facit. Sed horū ſingula: & alicuius gratia fieri poſſunt & nullius.Quiſqꝫ uero qualis ip̄e ē talia agit & dicit & ita uiuit niſi alicuius gr̄a agat. Mendatium uero ip̄m per ſe improbū ē ac uituperatione dignū.Verum autem probum ac laudabile ita uerax qui medius eſt laudabilis. Mendaces uero utriqꝫ uituperandi:ſed magis oſtentator. Dicemus autem de utroqꝫ. Sed primū de eo qui Verax ſit nec de illo nūc dicimus:qui in confeſſionibus uera fatetur..Nec de his qui ad ius & iniuriam pertinent. Nam id alterius eſſet uirtutis.Sed de eo qui in quibus nihil tale refert ſermone & uita uerax eſt. Eo ꝙ ip̄e ſecūdū habitū talis ē.Videt̃ autē hu

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

agere intendit de eo ueraci qui in iudicio tanquã iudex uel teſtis uera fatetur. tales enim nõ ad hanc uirtutem: ſed ad iuſtitiam pertinent de qua nõ hic ſed libro quito determinabitur. ex ſecũdo paragrapho notatur eos uiros eſſe probos qui uirtuoſe ac uere ſe habent in his rebus in quibus nihil refert. quod intellige nõ quantũ ad hoc qꝺ eſt bene aut male agere: ſed q̃ntum ad ſui uel aliorum dãnum uel utilitatẽ. ex tertio paragrapho notabis oſtentationem nõ paruam pati inuidẽtiam. qꝺ noſtris temporibus frequẽtiſſime contingere uidemus. Sed qui res. determinat de mendatio. & primo de eo quod eſt per ſuperabundantiã. ſecũdo de eo quod eſt per deffectũ. ibi ironicos uero. circa primũ tria facit. primo quot modis cõmittatur. ſecũdo ſecundũ quid precipue attendatur oſtentatio. ibi nõ in potẽtia tertio quibus rebus aliqui precipue ſe oſtentent. ibi qui igiť. dicit primo ſed ille qui res fingit maiores q̃m ſint trifariã ſe poterit habere. ſi quidẽ nullius gratia id faciat: modo aliquo erit prauus. niſi enĩ eſſet prauus nõ gauderet in re praua. ſ. ĩ mẽdatio. eſt uerũ ꝙ potius eſt dicẽdus uanus q̃m prauus. uanus quidẽ: quia in re uana gaudet. non malus: quia nulli uidetur nocere. qui uero alicuius gratia maiora q̃m ſint fingit: bifariam ſe habet. ſi quidẽ id faciat gratia glorie aut honoris: non minus uitupatur q̃ predictus: & hoc tã quã oſtẽtator hoc eſt fictor rerũ q̃ nõ ſũt. qui uero id facit lucri cauſa: deformior ẽ. hoc dicit. ex his nota ꝙ licet oſtẽtatio totum comprehendat exceſſũ: & tamẽ ut patet ex his proprie is oſtẽtator dicitur qui glorie aut honoris gratie res fingit maiores q̃ ſint. itẽ nota qui id lucri gratia facit: eſſe deformiorẽ: nõ quidẽ q̃m illũ qui mẽdatio gaudet ſed q̃m is ſit qui glorie aut honoris cauſa id facit. tanto enĩ ille quã iſte deterior ẽ: q̃nto lucrũ minus bonũ eſt q̃m gloria & honor. uel poſſet dici ꝙ deformior ibi poniť nõ cõparatiẽ: ſed poſetiue. ut ſit ſenſus: ille mẽdax diciť alter oſtẽtator iſte uero deformior. i. deformis. quid uero in ſequẽti atq; in tertio loco dixerit per te ipm̃ uide. & notabis ex tertio loco medecina & auruſpiciũ eẽ apta ut clam eẽ poſſint. poſſũt itaq; nõ pauca mala fingere & alii nõ cognoſcẽt. quod hodie ſatis ẽ praticatũ.

Ironicos uero. determinat de uicio per deffectũ. & primo eũ cõparat oſtentationi. ſecũdo oſtẽdit quomodo hoc uiciũ cõtingat diuerſimode. ibi maxime uero. tertio dicit hoc uicium ironie minus opponi ueritati quã oſtentatio. ibi ueritati. & ex his iſtorum collige ſententiam. nota ex ſecundo paragrapho illum philoſophũ ſocratẽ apud uniuerſas gentes maxima laude predicatũ hic ab ariſtotele in moribus reprehendi. ſed de his ſatis: nunc uero de reliquis explicemus.

iuſmodi ut uir probus eẽ. Nam qui uerũ diligit: & in his in quibus nihil refert uerax ẽ. Is multo magis in quibus refert uerax eſt. Vt eĩ turpe mẽdatiũ fugiet qui per ſe ipm̃ fugiebat Talis autem laudabis Sed ad minus q̃ reuera ſit magis declinat. Congruentius enĩ id uidetur quoniã ſuper excellentie inuidioſe ſunt.

Sed qui res fingit maiores q̃ ſint ſiquidem nullius gratia prauus quodãmodo uideť. Nõ enim utiq; gaudet mendatio. Vanus tamẽ eſt potius q̃ malus. Qui uero alicuiꝰ gratia ſi glorie aut honoris: nõ nimis uituperandus q̃ admodũ oſtentator. Si lucri cauſa deformior eſt Non in potentia ſed in electione oſtentatio ẽ. Nam ſecundũ habitum & quia talis oſtẽtator exiſtit quẽadmodum & mendax. Alter enĩ mẽdacio gaudet. Alter glorie cupiditate uľ lucro Qui igitur glorie cauſa oſtentationẽ faciunt talia fingunt ex quibus laudandi aut beati uideantur. Qui uero lucri cauſa faciunt hi ea fingunt quorũ uſus ad proximos pertineat: & q̃ clam eſſe poſſint ceu medicũ aut aruſpicem egregium que ideo pleriq; fingunt atq; oſtentant: ꝙ hec in ſe ipſis ſũt. Ironicos uero ſua attenuantes: ut baniores eſſe conſtat. Nõ eĩm lucri cauſa faciunt: ſed ut fugiant timiditatẽ. Maxime uero hi glorioſa negant ut Socrates faciebat: ſed qui parua & manifeſta fingũt glorioſi dicũtur & facile ſpernẽdi ſũt. Interdũ ãt oſtentatio eſt. ceu Lacedemoniorum ueſtitus. Nam exceſſus ac deffectus nimius. oſtẽtationem quãdam hẽt. Sed q modeſte ironia utitur & circa q̃ nõ ſunt nimis ante oculos poſita: ac patẽtia ſũt urbani uidẽtur. Veritati oſtẽtatio magis opponitur & deterior eſt q̃ ironia.

Vm aũt ſit. caplm tertiũ de comitate ſiue urbanitate. & primo oſtẽdit circa iocum eſſe mediũ & extrema. ſecundo de eis proſequitur. ibi qui igiť. tertio tangit differentiã huius uirtutis ad duas precedẽtes. ibi tres igitur. quid autem ĩ prima parte dicat p te uidere poteris. & cum dicit uita: intellige uite cõuerſatione. uel melius dic uita ideſt uita ſpacio uel tempore

Qui igitur. proſequiť. & primo de eorũ actibus. oſtendendo quid exceſſui quid deffectui qd quoq; medio cõueniat. ſecundo oſtendit qualiter medius habitus ſe habeat circa iocũ. ibi medii autem. tertio idem facit circa extrema. ibi ſcurra uero. circa primũ quattuor facit. primo oſtendit quis actus ſit ſcurre. ſecundo quis fueris agreſtis. ibi q uero. tertio ponit quid ad medium pertineat. tãgit quoq; tales motus ad diuerſitatẽ morũ pertinere. ibi enim uero. quarto dicit ꝙ a pleriſq; extremũ pro medio ſumitur. ibi redundãte. littera cum ſentẽtia tibi ut credo ſatis erunt plana ex his: dum tamẽ teſtum habeas emendatum. & nota quod ultimo loco dixit. ſcilicet ꝙ ſicut corpora hoc eſt corporũ interiores diſpoſitioẽs iudicantur ex motibus: ſic etiã & mores & licet hoc ſit documẽtum generale ad uniuerſas uirtutes: appriatur tamẽ huic uirtuti: tanq̃m ex ioco potius quã ex ceteris rebus ſit facile cognoſcere qualis quiſq; fuerit. quod bene mẽti cõmẽdabis. ſales hic a pħo pro uerbis iocoſis atq; facetis dictis ponitur.

Medii aũt. oſtendit qualiter medius ſe habeat circa iocũ. & primo oſtendit ꝙ urbanus ſiue comis ſolũ utitur iocis honeſtis decẽtibus ac liberalibus. ſecũdo qualiter ſe habeat circa cõuicia. ibi utrũ igitur. primũ bifariã probat. ſcilicet ratione primo & ſecũdo ſigno. ibi intueri licet. ex his collige quid ibi dixerit. nota ex ea parte indocti: homines indoctos ſeruiles ac uiles ſicut in ceteris: ſic etiã ab hac uirtute longius abeſſe. Vtrum igitur. uel dic & melius ꝙ hic oſtendit qualiter ſe habeat circa uerborum qualitatem. hoc eſt qualia uerba dicere debeat urbanus. & primo mouet quattuor queſtiones quas immediate ſoluit in genere. utitur quidem ĩ his colore

Vm aũt ſit in uita ſeſſatio quedam a negociis & in ea cũ iocũditate tẽporis trãſmiſſio. Videtur hic quoq; eſſe cõuerſatio quedam cõueniẽs & qualia & quomodo dicere audireq; oportet. Differt aũt in talibꝰ dicere: aut talia audire. Conſtat uero circa hec quoq; eſſe exceſſũ & deffectũ medii. Qui igiť magis q̃ oportet riſum mouent ſcurre uidẽtur eẽ & oneroſi ſũt. Nã riſũ ſecuti magis cogitãt quẽadmodũ mouere illũ poſſint q̃ quẽadmodũ honeſte loq̃ntur nec queq̃ offẽdãt q uero nec dicũt ipi aliqd iocũdũ nec alios dicere patiũtur rudes & agreſtes uidẽtur. Enĩ uero q cũ mediocritate iocať comis appellatur. Moris enĩ uidẽtur eſſe tales motꝰ ꝙ admodũ uero corpora ex moribꝰ iudicãtur ita & mores. Redũdante aũt ridiculo: & pleriſq; gaudẽtibꝰ ioco & ſalibus magis q̃ oportet ſcurre quoq; placẽt. Itaq; nuncupãtur. q. comitatẽ habeãt & ſint elegantes. Sed nõ parũ differre eos ex iã dictis apparet. Medii aũt habitꝰ ꝓpria ẽ urbanitas urbano aũt conuenit talia dicere atq; audire qualia modeſto & ingenuo cõgruũt. Sũt enĩ quedã q̃ dicere & audire huiuſmodi decet hoĩes & ingenui iocus differt ab eo q eſt ſeruilis & docti ab eo qui ẽ indocti intueri licet ĩ antiqs & nouis comediis. Aliis enĩ erat iocus abſenitas uerborum Aliis uero ſubĩtellectio. Refert

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

interrogationis.querit enim talia quorum ſolutio in genere eſt manifeſta. ſecundo
probat id quod dixerat ibi cum alius.tertio ſoluit magis in ſpecie.ibi urbanus igitur
circa ſecundum tres ponit rationes.ſecunda ibi iocus in aliquem.tertia ibi ac legum
& ex his collige philoſophi ſententiā.qui ut mihi quidē uidetur hec & nō altera eſt.

Vtrū tgitur.oſtēdit qualiter
ſe habeat circa cōuicia. & prio
mouet dubitationem.ſecūdo tā
git dubitandi cauſam. ibi cum
alius. tertio ſoluit ibi urbanus
igitur. & ex his ut credo uide-
bis qd hic phs dicat. ex fine hu
ius textus urbanū eſſe ſibi legē
circa cōuicia.itaꝙ ſue prudētie
relicta ſunt.qđ & in ceteris uir
tutibus locū habet. hoc enim ē
quod dici ſolet iuſto lex nō im-
ponitur. Scurra uero. deter-
minat de extremis. & primo de
ſcurra qui per exceſſū peccare
dicitur. ſecundo de ruſtico qui
ex deffectu comitatiſpeccare ui
detur. ibi ruſticus uero. & pat
quid tā ibi q̄m hic dixerit.& no
ta differētiā inter ridiculum &
ſcurrā. quoniā ridiculus ꝓprie
deriſor dicitur:ſcurra uero ua-
nilocus.erit itaꝙ ſcurra inferi-
or ideſt minus malus q̄m ridicu
lus. Tres igitur.tangit cōue-
nientiā dſam urbanitatis ad ali
as duas uirtutes precedētes.cō-
ueniūt quidē hee tres: quia oēs
ſūt mediocritates in uita hoc ē
in cōmuni uſu uerborū & actu
um.differūt aūt: quia earū una
eſt circa ueritatē. alie uero due
circa prefactorū uoluptatē.ita-
ꝙ altera circa uoluptatē que in
ioco uerſatur alia in ceteris ui-
te cōuerſationibus.hec nāꝙ ad
plura q̄m alie due ſe extendere
uidetur.& de his ſatis.

F uerecundia nō ita.trac-
tatus quintus de uerecun
dia que ē affectio laudabilis.cō-

aūt hoc nō parū ad honeſtatē. Vtrū igitur
determinandū eſt eum qui in aliquē iocatur
recte iocari ſi dicat ea que decēt ingenuū.an ſi
nō offēdat audientē.Vel ſi permulcet.An tale
aliquid indetermiatū eſt cū aliud aliis oderit:
ametqꝫ ac talia libēter auditur⁹ ſit Qui enī au
dire ſuſtinet:hec & facere uidet At nō oīa faci
et.Iocus enī in aliquē dict⁹ cōuiciū eſt.At le-
gū latores nō nulla cōuiciari prohibēt.Opor
tebat forſā & iocari.Vrban⁹ igitur & īgenu⁹
ita ſe habebit:quaſi ipē lex in ſeipō exiſtat.Ta
lis ergo medius ē ſiue hic urban⁹: ſiue comis
dicatur. Scurra uero inferior eſt q̄ ridicul⁹
Nec ſibi ipī nec aliis parcit:modo riſū moue-
re queat:& talia dicit qualia urbanus nō dice
ret:& quorū aliqua ne audire quidem ſuſtine
ret.Ruſticus uero ad has cōuerſationes inuti-
lis eſt cum nihil ipē afferat: & cūcta aſpernet
ceſſatio & iocus neceſſarii uidentur in uita.

Tres igitur mediocritates ſupradicte ſunt
oēs in uita:circa cōmune uſum uerborū & ac
tuum differunt uero qui earū una circa ueri-
tatem. alie circa uoluptatē uerſantur.Earum
rurſus que ſunt circa uoluptatem:alia in ioco
alia in ceteris uite conuerſationibus.

E uerecūdia nō ita loquendū eſt.q. de
aliqua uirtute nā affectui magis q̄ ha-
bitui ſimilis eſt.Itaqꝫ eā diffiniūt timorē quē
dam eſſe dedecoris.Fit aūt prope ſimiliter ac

tinet tantū unū caplm.& primo qđ intendit ꝓponit.cuius duas ſubiungit rationes:
ex quibus patet quid ſit genus uerecundie.ſecūdo oſtendit cui etati cōueniat uerecū
dia.ibi nec uero.tertio ꝙ nō cōueniat uiro probo.quarto circa hoc excludit tres ouia
tiones.ibi ſi uero.quinto inducit ſimile de continētia que cum ſit laudabilis:non eſt
uirtus.cōtinuat quoꝙ dicta dicēdis.ibi continētia quoꝙ. circa primū duas ponit rati
ones.ſecūda ibi fit autē.dicit ergo primo:dicendū eſt de uerecūdia:nō aūt tanquā de
uirtute:ſed quia laudabilis eſt:hic ubi de uirtutibus:de uerecūdia quoꝙ dicēdū fuit.
ꝙ aūt nō ſit uirtus probatur bifariā.primo ſic:nullus affectus ē habitus:uerecūdia ē
affectus:igitur nō eſt uirtus cōſequētia tenet:quia oīs uirtus eſt habitus ut libro ſecū
do dictū eſt.& maior nota.minor patet ex diffinitione uerecūdie.ſic enī ſapientes ue
recūdiā diffiniūt:uerecūdia eſt timor quidā dedecoris.cū aūt timor ſit affectus: uere

Universidad de Salamanca. BGH

cundia quoꝙ erit affectus.ſecundo ſic:quod inducit corporis alterationem:erit affec
tus & nō habitus.hoc eſt planum.ſed uerecundia inducit corporis alterationem:erit
igitur ſicut prius nō habitus:ſed affectus.minor patet:quia uerecundia fit proprie ſi
militer ideſt fere ſimiliter ac ideſt ſicut timor ille ſcilicet mortis ī rebus grauibus hoc
eſt difficilibus.quod patet quia uerecundantes rubore quodam erubeſcunt.timentes
uero mortes paleſcunt.itaꝙ corporalia utraꝙ uidentur .hoc eſt corporis traſmutatio
nem inducentia.que res affectus eſſe conſtat magis quam habitus.hoc dicit.nota pri-
mo ꝙ phi mos fuerat cum aliquod cōmune diuiditur in plura quorum aliquod ē ino-
minatum id tale nomine cōmuni appellare.ſicut hic timor mortis cum nō habeat ꝓ-
priū nomē:generis nomine timor dicitur.cum tamē timor nō ſolū mortis:ſed etiam
dedecoris dicitur. qui ꝓprie ue
recundia nuncupatur.ſecundo
nota natura ad eam partem cor
poris cum ſāguine & ſpiritu re
currere:ubi deffectus quiſpiam
cauſatur. in timore quidē deffe
ctus cauſatur in corde:uerecun
dia uero ut dicunt in facie cau-
ſatur.hinc eſt ꝙ ſanguis cum ti
ment recurrit ad cor &.cum ue
recundatur:ad faciem.at ꝑ hoc
timentes paleſcunt qui uero ue
recundiam patiūtur erubeſcūt.

Nec uero.hic oſtēdēs cui eta-
ti uerecundia conueniat:bifari
am probat ꝙ nō ſenili:ſed iuue
nili cōueniat etati ratio ſecun-
da ponitur ibi & laudamus.di-
cit primo uerecundia nō cōue-
nit omni etati:ſed iuuenili.eos
enim qui ſunt in etate iuuenili
putamus opportere eſſe uerecū
dos.propterea ꝙ iuuenes cupi-
ditatibus obnoxii ideſt obliga-
ti uel ligati non ratione:ſed ue
recundia prohibentur in mul-
tis delinquere. Et laudamus.
ponit ſecundam rationē dicens
& laudare cōſueuimus ex iuue-
nibus uerecundos:ſeniorem ue
ro uerecūdū nemo lauda. nihil
eīm ab eo fieri cenſemus quod
ſit uetecundio dignum.ex i pru

timor ille in rebus grauibus.Erubeſcunt eīm
uerecundantes.Mortem uero timentes palleſ
cūt.Itaqꝫ corporalia quodāmodo uidētur utra
qꝫ quod affectus magis eſſe conſtat q̄ habitus

Nec uero omni etati congruit uerecundia
ſed iuuenili.Putamus enim eos qui huiuſme-
di etate ſunt uerecūdos eſſe oportere ꝓpterea
ꝙ illi cupiditatibus obnoxii:uerecundia pro-
hibentur in multis delinquere Et laudam⁹
ex iuuenibus uerecundos.Seniorē uero nemo
laudat ꝙ uerecundus ſit. Nihil enim ab eo fie
ri cenſemus quod ſit uerecūdia dignū. Nō
enim probi eſt. uerecundia ſiquidem prouēit
ex improbis.Non enim agenda ſunt talia.Si
uere alia ſecundum ueritatem:alia ſecundum
opinionem turpia ſunt nihil refert.Neutra e-
nim agenda ſunt itaqꝫ nec uerecundandū.Im-
probi uero eſt talem eſſe ut aliquid turpe faci
at. Verum ita ſe habere ut ſi faciat quicquā
tale uerecundetur & propter hoc putare pro-
bum eſſe abſurdum eſt Et enim uerecundia in
uoluntariis eſt.Volens autē probus uir nunq̄
faciet praua.Eſſet autem uerecundia ex ſuppo

dentia quidem contingit omne quod uerecundia dignum eſt:nihil autem tale in ſeni
orem cadere cenſemus.cum ex etate prudentes eos eſſe cōueniat.poſſet aliquis obiice
re ꝙ uerecundia ſicut in iunioribus:ſic etiam in ſenioribus ſit laudanda. nam in iu-
nioribus quidem nō ob aliud laudatur:niſi quia per eam malis cupiditatibus cohibē-
tur.eadem itaꝙ ratione in ſenioribus laudanda uidetur.ad hoc dicitur ꝙ iuniores cū
in eis uſus rationis eſſe nō poſſit:affectus huiuſmodi in eis laudātur. ſeniores quidē
ſi prudentes nō ſint:ſine culpa nō erunt.itaꝙ nō uerecundia ſed ratione & prudētia
gubernari debent. Nō enim.oſtendit ꝙ nō cōueniat uiro probo.quia uerecūdia ꝓ-
uenit ex improbis:uir quidē ꝓbus nihil improbū faciet.nec etiā ex uerecundia ſed ex
rōne & probitate turpia cauebit.ſi uero.excludit tres obuiatioēs.ſecūda ibi uerū ita
tertia ibi imprudētia.quid aūt in prima parte dicat eſt planum.unde notatur unū cre
ditu ſatis difficile.ſcilicet ꝙ probus nec facit turpia ſecundum ueritatem nec ſecun-
dum opinionem.quod ego intelligo uerum eſſe quādiu opinio ueritati nō repugnet.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

alias ueritatem & nõ opinionem ſequerur/ut eſt dictum ſupra de magnanimo/ Verum ita. excludit ſecundum. dicens uerecundia non eſt uirtus. eſt enim bona ex ſuppoſitõne. itaq; ſuppoſito ꝙ quis turpia commiſerit: bonum ẽ uereri. uirtus autem nihil tale ẽ: hoc dicit. poſſet etiã dici ꝙ hoc bifariam excludat. ſecunda ibi eſſet autem. Impudentia. excludit tertium. quia eim poſſet qs credere uerecundiam eſſe quid probum propter id ꝙ impudentia ſit malum quod quidem eſt eius contrarium. ad hoc dicit ꝙ etiam ſi impudentia & nõ uerecundari cum quis male agat ſit improbum: nec tamen propter hoc uerecundia erit quid probum ideſt uirtuoſum. erit itaq; bonum & laudabile: non tamen uirtuoſum. eſt enim hoc in minus quã illud. Continentia quoq;. inducit ſimile de continentia que cum ſit laudabilis: nõ eſt uirtus: ſed mixta hoc eſt imperfecta uirtus ſicut melius ex libro ſeptimo apparebit.

ſitione utiq; probum. Si enim faciat uerecundabitur. Sed non eſt hoc circa uirtutes. Impudentia uero improbum & nõ uerecundari cũ male agat. Sed nihilo magis hec facientem uerecundari probum eſt. Continentia quoq; nec ipa quidẽ uirtus ẽ: ſed quedã mixta. Oſtẽdemus aũt de illa poſtea. Nũc de iuſtitia dicamus.

Explicit quartus Incipit quintus/

E iuſtitia & iniuſtitia. liber quintus de iuſtitia & iniuſtitia ſuiſq; ſpeciebus continet tractatus quinq;. quorum primus erit de iuſtitia legali. capitulum primum tres continet partes. primo intentionem premittit. ſecundo ponit diffinitionem iuſtitie & iniuſtitie. ibi uidemus/igitur. tertio duas diſtinguit ſpecies iniuſtitie. & totidem iuſtitie. ibi ſequitur uero. in prima parte tria tãgit. primo dicit eſſe conſiderandum de iuſtitia & iniuſtitia. ſecundo ponit tria que ſũt cõſideranda circa iuſtitiam & iniuſtitiam. conſiderandum eſt itaq; de earum obiecto: ſcilicet circa quas res exiſtant. exiſtunt enim circa operationes que ſunt ad alterum. legalis quidem iuſtitia in eis operationibus uerſatur que ad reipublice utilitatem referũtur. particularis uero iuſtitia in eis conſiſtit operationibus que ſunt ad perſonas priuatas. cõmutatiua quidem in comertiis: diſtributiua uero in bonorum cõmuniũ diſtributõne uerſatur. ſecundo eſt conſiderandum qualis mediocritas ſit iuſtitia. eſt enim iuſtitia mediocritas: nõ quidem ſolum ſecundum rationem ſicut cetere uirtutes: ſed mediocritas ſecundum rem. tertio item conſiderãdum iuſtum quorũ ſit medium. non enim eſt medium duorum uiciorum ſicut cetere uirtutes: ſed eſt medium inter plus & minus quorum utrumq; ſicut iam patebit cadit ſub uicio iniuſtitie. uel dic ꝙ eſt medium inter iniuriam facere & iniuriam pati quorum primũ tantũmodo eſt uicium. patet itaq; ex his iuſtitiam ab aliis trifariam differre. primo quidem ex parte obiecti. ſecundo ex parte medii. tertio ex parte extremorũ. & continuo ſubiungit modum quem intendit tenere in conſideratione iſta de iuſtitia: dicens ꝙ iſta conſideratio circa iuſtitiam & iniuſtitiam erit nobis eodem modo ſicut in precedentibus. cõſiderabit itaq; de iuſtitia groſſo modo ac ueluti per figuram. eius quidẽm picturã relinquemus ſcientie legali: cuius eſt conſiderare de iuſtitia determinare & particulariter. hic autem ſolum tradenda ſunt de iuſtitia naturalia documenta. talia ſcilicet que ſint comunia: non ſolum his aut illis: ſed cunctis hominibus. Videmus igitur. ponit diffinitionem iuſtitie & iniuſtitie. & hoc primo. ſecundo eam manifeſtat. ibi non enim. tertio ex his infert corolarium. ibi ſepe igitur. in prima parte ponit hanc dictionem igitur que nõ illatiue: ſed replectiue aut inceptiue ponitur. dicit itaq; uidemus oĩs uolentes dicere ideſt notificare aut diffinire iuſtitiam: uidemus inquam eos dicere iuſtitiam eſſe habitum eiuſmodi ideſt talem per quem homines ſunt operatores rerum iuſtarum. & per quem intra ſeipos agunt & uolunt res iuſtas. cum itaq; agere ſit operatio imanens: illa coniunctio & uidetur poni nõ copulatiue: ſed interpretatiue. ſimili modo eſt dicendum de iniuſtitia. eſt quidem iniuſtitia per quam homines iniuriantur & per quam uolunt iniuſta. & quia in omni genere ſcientie ſicut traditur primo poſteriorum rerum diffinitiones ſunt principia ad reliqua ſcienda: inde eſt ꝙ hic philoſophus de his diffinitionibus ſubiungit: dicens quãobrẽ ſcilicet quia ſunt diffinitiones que tanquam principia ubiq; ſupponuntur: quia ita inquam eſt: hec tanquã per ſe nota ſint nobis prĩo ſuppoſita. & cũ ea quidẽ diffinitione a phõ tradita ſatis uidetur concordare & que traditur ab ulpiano de iuſtis de iuſtitia & iure. ubi diffiniendo iuſtitiam inquit: iuſtitia eſt conſtans & perpetua uolũtas ius ſuum unicuiq; tribuens. quaſi dicat iuſtitia eſt uele continuum ac firmum tribuẽdi cuiq; quod de iure ſuum eſt. ſumitur itaq; in diffinitione ulpiani uolũtas ꝓ actu uolẽdi. ut diffiniaẽ hĩtus per actũ. qđ etiam in aliis fieri ſolitũ eſt. aguſtinus enim diffiniẽdo fidẽ inquit fides eſt credere qđ nõ uides. differt itaq; diffinitio ariſtoť. a diffõne ulpiani. qa ꝑ illa habi-

Liber quintus.

E iuſtitia & iniuſtitia conſiderandum eſt: & circa quas res exiſtãt & qualis mediocritas iuſtitia ſit & iuſtum quorum medium. Cõſideratio autem iſta eodem modo nobis ſit. ut in precedentibus. Videmus igitur omnes eiuſmodi habitum dicere uolentes iuſtitiam per quem iuſtorum operatores ſunt & agunt: & uolunt res iuſtas. Eodẽ modo de iniuſtitia per quã iniuriãtur: & uolũt iniuſta. Quãobrẽ

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tum hec uero per actum traditur.& dicit quidem iuſtitia uoluntas perpetua quãtum
ad uoluntatis propoſitum res iuſtas agendi quod uir iuſtus in mente gerit.cõſtãs ue
ro dicitur quãtum ad illius propoſiti firmitatem.nec ſunt audiendi qui dicunt ulpia
num locutum fuiſſe de iuſtitia diuina.eſſet enim plus q̃m ſtultum cum de iuſtitia nõ
diuina:ſed humana uelet tractare:nõ humane:ſed diuine iuſtitie tradere diffinitio-
nem.nec ad rem pertinet quod dicunt iuſtum hominẽ in die ſepties cadere. nõ enim
habet id ex iuſtitia:ſed ex eius deffectu.ſicut artifices uidemus nõ nunquã in eorum
operibus errare.& tamẽ nõ ex arte:ſed ex artis deffectu eſt ꝙ errent.qua enim artem
habent.ſemper recte agunt.qua uero in arte difficiunt.in artificio quoq; aberrãt.eo
demq; modo eſt de iuſtitia.iuſtus qua eſt iuſtus:nec iniuriari nec iniuſta uele poterit.
qua uero in habitu iuſtitie deffecit:habet ꝙ poſſit cadere atq; iniuriari eſt itaq; illa di
finitio uera ſi cõſideretur iuſti
tia nõ quidem prout eſt in iſto
aut in illo:ſed in ſe & abſolute
nec etiam impedit qđ obiciunt
de perpetuitate.perpetuitas eni
ſicut diximus ad uolũtatis ꝓpo
ſitum reffertur. ut intelligatur
negatiue.itaq; iuſtus in quantũ
eſt iuſtus nunquã poterit habe-
re propoſitũ iniuriandi. cicero
in prima rhetorica ſic dicit.iuſ
titia eſt habitus animi cõmuni
utilitate ſeruata:ſuam cuiq; tri
buens dignitatem.ſed hec cice-
ronis diffinitio uidetur cõueni
re nõ quidẽ uniuerſis partibus
iuſtitie:ſed legali.hec enim ſo-
la eſt que cõmuni utilitate ſeruata:ſecundum quod dignum eſt cuiq; eſt tribuens.poſ
ſet etiam hec diffinitio conuenire uniuerſis ſpeciebus iuſtitie in quantum ſunt lega
lis iuſtitie partes non quidem integrales:ſed potentiales. & illud uerbum ciceronis
cõmuni utilitate ſeruata:eſt maxime ponderandum.patet itaq; ex diffinitione cicero
nis ꝙ in omnibus actibus iuſtitie cõmunem utilitatem preoculis habere debemus.i-
taq; in tantum res eſt iuſta:in quantum cõmuni utilitati eſt conſona. Non eĩm.ma-
nifeſtat prefactas diffinitiones quantum ad hoc ꝙ iuſtitia ſit habitus per quem opera
mur & uolumus non quidem iniuſta:ſed ſolum res iuſtas.iniuſtitia quidem per quã
ſic operamur & uolumus iniuſta:ꝙ nequaquam per ea poſſumus uele res iuſtas.hoc q
dem philoſophus manifeſtat per differentiam que eſt ipĩus habitus operatiui ad ſcie
tias & potentias.potentie enim cognitie ſunt contrariorum.ſicut oculus albi & ni-
gri.guſtus dulcis & amari.intellectus ueri & falſi.ſcientia quoq; eſt contrariorum.ſi-
cut medecia ſani & egri.ciuilis uero uirtutis & uicii.habitus quidem operatiuus nõ
eſt contrariorum.itaq; non operatur contraria.& hoc ſiue ſit in corpore.ſicut ſanitas
que eſt effectiua operationis ſane:non autem operatiua operationis egre.ſiue talis ha
bitus ſit in animo.cuiuſmodi ſunt uniuerſe uirtutes atq; uicia.que exiſtunt in parte
animi non quidem cognitiua:ſed operatiua que a philoſopho in fine primi ethicorũ
irrationalis dicta eſt.uirtus itaq; ita eſt principium operationis uirtuoſe ꝙ non uicio
ſe.& uicium ita uicioſe ꝙ non uirtuoſe.erit igitur iuſtitia principium iuſtorum ope
rum:non autem iniuſtorum.iniuſtitia uero iniuſtorum.notãdum ꝙ licet ſcientia ſpe
culatiua ſit contrariorum:unius tamen eſt per ſe alterius uero per accidens.ut mede
cina que eſt ſani per ſe egri uero ꝑ accidens.ſcientie uero pratice ſunt cognitiue duo
rum contrariorum:ſed unius tantum operatiue.erit itaq; uerum non ſolum de his q
ſunt in appetitu: ſed etiam de uniuerſis habitibus ꝙ unius tantum & non duorum
contrariorum ſint operatiui. potiſſime tamen hoc locum habet in his habitibus q
ſunt in ea parte animi que eſt irrationalis . de quibus ariſtoteles hic intelligere
uidetur. Sepe igitur.hic ex dictis infert corolariũ habẽs tres partes.quarũ pria tm

hec primũ nobis preſuppoſita ſint. Nõ eni
eodõ modo res ſe habet in ſcientiis & potẽtiis
& habitibus.Nam ſcientia & potẽtia uidetur
eadem eſſe contrariorũ.Habitus uero cõtrari
us contratiorũ nõ eſt ceu a ſanitate ſana fiunt
nõ autẽ contraria Dicimus enim ſane incede-
re: quando quis ita incedit ut faciunt ſani.
Sepe ergo cognoſcitur contrarius habitus
a cõtrario ſepe ipĩ habitus a ſubiectis cognoſ-
cuntur.Si enim bona habitudo ſit manifeſta
& mala hĩtudo ſit manifeſta & ex his q̃ bonã

ſequitur ex iam dictis.itaq; cum ita ſit ꝙ habitus contrarii ſint contrariorum : ſepe
ſit ut unus a ſuo contrario cognoſcatur.ſicut ſi bona corporis habitudo ſit nobis ma-
nifeſta:mala quoq; habitudo erit manifeſta.nam ſi bona diſpoſitio ſit ſpiſſitas carnis:
neceſſe eſt ut male diſpoſitio ſit raritas carnis.econtra. ſepe etiam cognoſcuntur ipſi
habitus ex eorum ſubiectis.ſicut ex ſano corpore ſanitas. & ex iuſto homine iuſtitie
habitus.cognoſcuntur etiam habitus ex rebus que eos efficiunt.& etiã ſepe res q̃ eos
efficiunt ex ipĩs habitibus cognoſcũtur.nam ſi ſcias ꝙ bona habitudo ſit ſpiſſitas car
nis:inde poteris cognoſcere que ſint facientia bonã habitudinẽ.erunt enĩ illa que ex
piſſam faciunt carne.& contra:ſi hec ſcias:per hec bonã diſpoſitionẽ poteris cognoſ-
cere.eodẽq; modo ſe habet de mala diſpoſitione.ſi enĩ ſcias ꝙ mala diſpoſitio ſit rari-
tas carnis:inde ſcies.que ſunt facientia malã diſpoſitioné.erunt quidẽ illa que rari-
tatẽ efficiunt in carne.ſi qs etiã
hec cognouerit:malã diſpoſiti-
onem poterit cognoſcere.ꝑ ma
iori intellectu dictorũ & etiam
dicendorũ eſt conſiderãdum ꝙ
iuſtitia licet multifariã ab aliis
uirtutibus differat: tamẽ ſecun
dum aliquos ſpecialiter differt
in duobus.primo quidẽ ratione ſubiecti.nam ut illi dicunt iuſtitia eſt in uoluntate a-
lie uero in parte animi ſenſitiua.differt etiam quia ut dicunt iuſtitia eſt circa exterio
res operationes:alie uero uirtutes circa interiores affectiones. ſed neutrũ iſtorũ ego
eſſe ſatis intelligo.cum utrũq; dictis philoſophi mihi diſſonũ uideatur.& de primo
quidem patet.nam cum uirtus ſit habitus electiuus:uniuerſe uirtutes morales eẽ ui-
dentur in ea parte animi que maxime eſt electiua.& cum hec ſit uoluntas:erunt itaq;
in uoluntate.item omnis potentia habituabilis ex frequẽtata operatione habituatur
quod experientia manifeſtum uidemus.in operatione quidem cuiuſq; uirtutis nõ ſo-
lum concurrit appetitus:ſed etiam uoluntas.imo magis uoluntas. erunt igitur uni-
uerſe morales uirtutes nõ ſolum in appetitu ſenſitiuo:ſed etiam in uoluntate. dica-
mus igitur cum philoſopho in primo ethiorũ ꝙ uniuerſe uirtutes morales ſunt ĩ ea
parte animi que eſt irrationalis.utrum autem ſint in uoluntate uel in alia animi par
te uel utriſq; nec nobis nec prout ego credo philoſopho eſt ſatis notum.ſed cum iux-
ta marcum ciceronem nõ paruum ſit peccatum imprudentie multum imorari circa
difficilia eaq; nõ neceſſaria:nõ amplius imoremur in hac plus quã difficili queſtione
que ad uitam nõ multũ eſt neceſſaria.ꝙ etiam illorum ſecũdũ dictum nõ ſatis ſit con
ſonum dictis philoſophi patet.nam ſicut dictum eſt libro ſecundo uirtus precipue ẽ
circa uoluptates & dolores.cum igitur iuſtitia ſit uirtus: erit precipue circa uolupta
tes & dolores.item nemo ut puto ſatis poterit intelligere alias uirtutes eſſe tantum
circa affectiones interiores.cum uniuerſe uirtutes ſint circa interiores ſimul & exte
riores operationes.nõ eſt eĩm uirtus aliqua que nõ regulet nos in exterioribus. ſicut
temperantia que nos regulat in comedendo bibendo coeundo ceteriſq; rebus que ad
tactum pertinere dicuntur.in aliis quidem uirtutibus apertius quam in hac per teip
ſum uidere poteris.item philoſophus in hoc eodem libro & expreſſius in ſexto dicit
nõ eſſe iniuſta quecunq; fiunt contra leges:ſicut ſiquis ignorans aut inuite contra le
ges fecerit.ſed ille ut inquit iniuſte agit:qui ſcienter & uoluntarie facit cõtra leges.
ſi igitur ex uoluntate ſecundum philoſophũ res dicuntur iuſte uel iniuſte:neceſſe ẽ
dicere ꝙ iuſtitia ſit precipue circa interiorem uoluntatem.item uniuerſe uirtutes ad
hoc ſunt principaliter ut eius potentie in qua exiſtunt actum regulent. iuſtitia qui-
dem etiam ſecundum aduerſarios exiſtit in uoluntate.erit itaq; potius circa interio-
rem uolitionem quam circa exteriorem operationem.& his conſonare uidentur diſ-
finitiones iuſtitie.preſertim ea que a philoſopho ſupra tradita eſt.illa quoq; ulpiani.
utrubiq; enim iuſtitia diffinitur per uoluntatem. dicamus igitur ꝙ iuſtitie ſicut &
ceterarum uirtutum duplex eſt materia.ſcilicet propinqua & remota. cupiditates e-
nim circa operationes que ſunt ad alterum ſunt materia proxima ipĩus iuſtitie.tales
uero operationes que ſunt ad alterum ſunt eius materia remota.nec ad rem pertinet

habitudinẽ faciunt bona habitudo & ex hac il
la q̃ faciũt cognoſcũtur.Nã ſi ẽ bona habitu-
do ipiſſitas carnis neceſſe ẽ ut mala hĩtudo ſit
raritas carnis & efficiẽs bonã hĩtudinẽ ꝙ facit

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſpiſſitatem in carne. Sequitur uero ut plurimũ. Si altera multipliciter dicantur. & altera multipliciter dici ceu ſi iuſtũ & iniuſtum.

Videtur aũt multipliciter dici iuſtitia & iniuſtitia ſed quia ſũt admodũ ꝓpinqua ip̃arum equocatione latere ꝙ nõ fit i his q̃ lõge magis ſũt manifeſta nã illa plurimũ inter ſe differũt ſpecie ueluti clauis quod equiuocũ eſt ei q̃ eſt ſub animaliũ collũ & ei qua hoſtia claudũtur

Complectamur ergo quot modis dicat̃ iniuſtus. Videtur iniuſtꝰ eſſe & q̄ cõtra leges facit & q̄ plus appetit & iniquꝰ itaq; patet ꝙ & iuſtus erit qui ſecundũ leges facit & qui equꝰ

quod aliqui obiciunt. ꝙ iuſtitia nõ pugnit homines pro ſola mala uoluntate: ſed tãtũ pro mala exteriori operatione. ad hoc eſt negãdum id quod pro fundamẽto falſe ſupponunt. nunquã enim iuſtitia humana aliquem pro mala operatione pugnit: niſi ſciat aut credat id tale mala uoluntate fuiſſe factum. ſi enim inuoluntarie factum ſit: ut pote inuite aut per ignorantiam inuincibilem: nequaquã id tale pugnitur. nulla itaꝙ quantacũq; ſit mala operatio ab humana iuſtitia pugnitur niſi ex mala procedat uoluntate. eodemq; modo ſe habet in bonis. nullum enim tale iuſtitia remunerat: niſi id ſciat aut credat uoluntarie eſſe factum ex bona quoq; uoluntate emanaſſe. quod uero dicebatur de ſola uoluntate: eſt dicendũ ꝙ hoc nõ ideo fit ꝙ pro bona uoluntate non debeatur premium. & pro mala quidem pena. ſed hoc inde eſt: quia humana iuris prudentia nõ cognoſcit hominum uoluntates. ſunt enim hee ſoli deo cognite. qui magis uoluntates hominũ quam eorũ externa opera reſpecit. diuina itaq; ſola iuſtitia eſt que bonam uoluntatem hominis premiat. malamq; pugnit. patet itaq; ex his q̄d ad illa dubia ad illaſq; obiectiones ſit dicendum. Sequitur uero. hic diſtintionem ſpecierũ iuſtitie inueſtigare intendit. & prio oſtẽdit ꝙ ſi una ſcilicet iuſtitia uel iniuſtitia dicatur multifariam: & altera quoq; neceſſario dicetur multifariã. ſecũdo narrat qualis ſit huiuſmodi multiplicitas. ibi uidetur autem. tertio ex diſtintiõe iniuſti atq; iniuſtitie iuſtũ & iuſtitiã diſtinguit i duo mẽbra. ibi complectamur. quarto manifeſtat quomodo ſe habeat plus appetens ad iniuſtum & iniquũ. ibi cum uero. dicit ergo primo ſequitur uero ut plurimum ſi altera contrariorũ multipliciter dicantur: altera quoq; contraria multipliciter dici. ceu ſi iuſtum multifariã dicatur: & iniuſtum quoq; neceſſe eſt dici multifariã. & ponit ibi phs illam dictionem plurimũ que eſt dictio exceptiua. & ut mihi quidem uidetur hoc a philoſopho additum eſt tanquã ſuperabundans cautela. licet enim illa ſit regula uniuerſalis: ſi tamen aliqua ſint contraria in quibus defficiat: per hanc exceptionem philoſophus excuſaretur. Videtur autem. narrat qualis ſit hec iuſtitie & iniuſtitie multiplicitas. dicens uidetur autem ideſt uidetur itaq; iuſtitia & iniuſtitia multipliciter dici. ſed quia ſpecies iuſtitie inter ſe ſunt propinque admodũ ideſt ualde. ſpeciesq; quoq; iniuſtitie inter ſe ſunt admodũ ſimiles: quia ita inquã eſt: contingit latere equiuocationem ip̃arum ſcilicet iuſtitie & iniuſtitie. uel dic ip̃arum ſcilicet ſpecierum iuſtitie inter ſe. & ſpecierum iniuſtitie inter ſe. quod nõ fit in his equiuocis que ſunt longe magis manifeſta. nam illa ſcilicet que ſunt longe magis manifeſta plurimum ideſt maxime differunt inter ſe ſpecie. ueluti nomẽ clauis quod eſt equiuocũ ei claui que ẽ ſub colũ animaliũ & ei claui qua hoſtia clauduntur. & eſt aduertendũ ꝙ philoſophus hic nomẽ ſpeciei nõ proprie ſed improprie accipit. equiuoci enim proprie non ſunt ſpecies. Complectamur. diſtinguit iniuſtitiam in duo mẽbra. & in totidem iuſtitiam. dicens igitur complectamur ideſt complecte dicamus quot modis dicatur iniuſtus. at per inde planum erit quot modis dicatur iuſtus. uidetur quidem iniuſtus bifariam dici. nam & ille iniuſtus eſt qui contra leges facit. & ille qui in bonis plus appetit atq; eſt iniquus ideſt non equus. itaq; a philoſopho pro eodem accipiuntur plus appetens & iniquus. ſic ut illa dictio. et. nõ copulatiẽ ſed iterp̃tatiẽ ponatur. patet itaq; ex his ꝙ & iuſtus erit qui ſecundum leges facit. & qui equus eſt. iuſtum ergo erit & quod eſt ſecũdum leges & quod equũ. iniuſtum uero & quod eſt contra leges & quod

eſt. Iuſtum igitur eſt quod ſecundum leges & quod equũ. Iniuſtũ autẽ quod contra leges & quod iniquũ. Cum uero & plus appetẽs iniuſtus ſit circa bona quidẽ erit nõ tamẽ omĩa: ſed circa illa in quibus fortuna. proſpera. uel aduerſa. locũ habet. Que ſunt quidẽ ſimpliciter bona. ſemper: uerum alicui non ſemp̄. Sed homines illa precantur & querunt: at nõ oportet. Sed precari quidem debẽt ea que ſimpliciter bona. ſunt: ſibi quoq; eſſe bona appetere uero q̃ ip̃is ſunt bona. Iniuſtus aũt nõ ſemp̄ plus appetit ſed minus in ſimpliciter malis. Sed q̄a uidetur minus malũ eſſe quodãmodo bonum Ac boni eſt illa cupiditas plus habendi fit ut ob hoc uideatur plus appetens Eſt eñi iniquꝰ hoc eĩm complectitur & cõmune eſt & contra leges facere. hec eñi tranſgreſſio legũ. ſiquidẽ iniquitas cõprehendit oẽm iniuſtitiam & cõmune quoddam eſt ad oẽm iniuſtitiam.

iniquum. intelligenda ſunt hic duo. primo ꝙ ſecundum aliquos plus appetens dicitur in bonis. iniquus uero qui uult habere minus in malis. quod ut mihi quidem uidetur uerum nõ eſt. nam tũc iniuſtus diceretur trifariam iuſtus uero bifariam. quod eſt contra mentẽ philoſophi. item patet hoc quia ut iam patebit qui minus uult habere in malis continetur ſub eo qui in bonis uult habere plus. nam minus malũ bonũ eſt. itaq; ut diximus dictio illa. et. nõ copulatiue: ſed interpretatiue ponitur. ſecundo notandũ ꝙ equum & equitas trifariã dicitur. eodemq; modo iniquũ et iniquitas. uno quidẽ modo equũ dicitur om̃e iuſtum. alio modo quod eſt legis emendatio. tertio modo nec plus nec minus habere in cõmertiis & diſtributionibus. primo quidem modo omnia legalia equa dicuntur. ſecundo modo ea que fiunt preter legẽ: nõ tamẽ preter legis uolũtatẽ. tertio modo hic ſumitur equum. itaq; hoc modo diſtinguitur equum contra legale. Cum uero. manifeſtat quomodo ſe habeat plus appetens ad iniuſtum & iniquum. dicens cum uero plus appetens ſit iniuſtus: neceſſe eſt iniuſtum eſſe circa bona. hoc inde ſequitur quia plus appetens eſt circa bona. non tamen omnia: ſed circa illa ſolum in quibus fortuna proſpera & aduerſa locum habet. qualia ſunt uniuerſa externa bona quorum fortuna eſt domina. que ſunt quidem ſemper bona ſimpliciter: non quidẽ ſic ſimpliciter ut finis: ſed negatiue. itaq; ſunt bona ſimpliciter: ideſt de ſe non ſunt mala. ſed cõtingit eſſe mala ex ignoratis abuſu. ſunt itaq; ſimpliciter & abſolute bona. alicui tamen nõ ſẽper ſunt bona. illi ſcilicet qui talibus neſcit modo debito uti. & continuo ſubiungit id i quo homines plerũq; circa talia bona aberrant. homines enim illa bona in ſuis orationibus precantur & querunt. ac tamen non opportet talia ſic abſolute precari & querere: ſed deberent quidem talia que ſunt ſimpliciter bona: ſibi quoq; bona eſſe. appetere uero ſolum ea que ſibi ipſis ſunt bona. dicamus itaq; ꝙ iniuſtus uno modo dicetur plus appetens. & tamen iniuſtus non ſemper eſt plus appetens: ſed in malis ſimpliciter appetit minus. ſed quia minus malum uidetur bonum quodammodo ſcilicet comparatum ad maius malum. ac cupiditas illa ſcilicet minoris mali eſt cupiditas plus habendi. cum minus malum habendo: plus in bono habere dicatur: quia ita inquam eſt: fit ideſt ſequitur ut hoc ſcilicet minus malum habere uideatur plus appetens ſed prius dicetur iniquus. hoc enim ſcilicet iniquum complectitur & eſt commune tam ad eum qui in bonis plus appetit quam ad eum qui in ſimpliciter malis uult habere minus. hoc dicit. ex dictis philoſophi in hoc loco notantur aliqua. primo quod iniquitas & iniuſtitia ſolum locum habent in honis fortune. non itaq; erit iniuſtus: imo erit plus quam iuſtus qui uolet in bonis anime plus habere. in eorum uero oppoſitis minus. ſecundo notatur bona fortune eſt ſimpliciter bona. quod ſicut dictum eſt negatiue intelligi debet. itaq; ſicut cibus in ſe ſanus: alicui male ſano eſt nociuus: ſic iſta in ſe bona ſunt: imprudẽti tamẽ fiunt mala. tertio notatur plus appetens bifariam dici. uno modo ſtricte ac proprie. ut ſcilicet eſt in bonis plus

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

appetens.& ſic eſt minus cõmune quam iniuſtum & iniquum. alio modo impropria-
tur:non ſolum ad bona:ſed etiam ad mala.& ſic uidetur equale fere cum iniuſto & i-
niquo.quarto & ultimo eſt hic notandum ꝙ hic non intendimus de iuris prudentia.
que eſt diuinarum & humanarum rerum noticia iuſti atq; iniuſti ſcientia. hec enim
non moralis:ſed intellectiua eſt uirtus.hic uero non de intellectiuis: ſed de morali-
bus tantum conſiderare intendimus.aduertendum etiam ꝙ aliqui textus:licet pauci
habent in fine huius capituli hanc litteram:& conta leges facere.hec enim eſt tranſ-
greſſio legum.ſiquidem iniquitas comprehendit oẽm iniuſtitiam:& cõmune quiddã
eſt ad oẽm iniuſtitiam.hec eſt littera.cuius intellectus eſſe uidetur:ꝙ nõ ſolum appe-
tere plus aut minus habere eſt iniquitas : ſed etiam eſt iniquitas facere contra leges.

Vm uero is qui contra leges facit in-
iuſtus ſit.& qui ſecundum leges iuſt⁹
Conſtat ꝙ omnia que a legibus proficiſcũtur
quodãmodo iuſta ſunt.Nam & ea que conſti-
tuta.ſunt auctoritate ferendarum legũ legiti-
ma ſunt & quodlibet horum iuſtum eſſe dici
mus. Leges aũt ꝓuidẽt in oĩb⁹ cõiectãtes
aut cõmune oĩm utilitatẽ aut optimorum aut
principũ:uel ſecũdum uirtutem uel ſecũdum
alium quẽdam modum talem. itaq; uno qui-
dem modo iuſta dicimus ea que pertinent ad
faciendam. conſeruandamq; felicitatem par-

hec enim ſcilicet iniquitas eſt
tranſgreſſio legum: itaq; tranſ-
greſſio legum iniquitas eſt.& ẽ
cauſa:quia iniquitas comprehẽ
dit oẽm iniuſtitiam & eſt cõmu
ne quidam ad oẽm iniuſtitiam.
hoc dicit.ex his itaq; patet ꝙ i-
niquitas ſicut parum ante dice-
bamus eſt cõmune peccatum ad
oẽm iniuſtitiam. nõ tamẽ ſic ſu
mitur quando opponitur ei eq-
tati que eſt legum emendatio.
nec etiam q̃ndo diſtinguitur ab
eo iniuſto quod eſt cõtra leges.

V m uero is qui. capl ꝛm
duas cõtinet ꝑtes. primo
tractat de iuſto legali qđ eſt ob-
iectũ iuſtitie.ſcđo de ipa legali
iuſtitia.ibi hec igit.circa primũ
duo facit.primo oñdit ꝙ legale iuſtũ ſecũdũ lege determinet.ſcđo oñdit q̃lia ſint ea q̃
lege ſtatuãtur.ibi leges aũt.dicit prio cũ uero ille ſit iniuſtus q facit cõtra legẽ & ille
iuſtus qui ſecundũ leges opat:cũ ita inquã ſit:cõſtat ꝙ oĩa quodãmodo ſũt iuſta q̃ a le
gibus proficiſcũtur.i.ſecũdũ leges fiũt.cõſeq̃ntia uidetur tenere a cõiugatis.qđ etiã
facta ſecũdũ leges ſint iuſta phs cõfirmat dicẽs:nã illa q̃ ſũt cõſtituta.i.iſtituta aucto-
ritate legũ ferẽdarũ.i.que ferũtur ſũt legitima:& quodlibet horũ.ſ.legitimorũ iuſtũ
eſſe dicimus.quia ita inq̃m eſt:ſupple omnia q̃ a legibus proficiſcuntur erunt iuſta.
qui uero contra leges fiunt erunt iniuſta.hoc dicit . pro maiori huius littere intel-
lectu ſunt conſideranda tria.primo ꝙ a philoſopho additum eſſe uidetur illud quo-
dãmodo propter leges tirãnicas aut oligarchicas.que eni ſecundũ has leges fiũt:nec
legitima nec iuſta dicuntur ſimpliciter:ſed legitima & iuſta quodãmodo uel ſecundũ
quid.itaq; aliqua ſũt iuſta ſecundũ ſe aliq̃ uero ſolũ p hoc ꝙ ꝛm legẽ fiũt.ſecũdo no-
tandũ ꝙ illud participium ferẽdarũ nõ proprie:ſed imꝓprie ponitur.itaq; nõ futurũ
ſed preſens aut preteritum ſignificat.ut ſit ſenſus ferendarum ideſt que feruntur a-
ut iam ſunt late.tertio conſideranum ꝙ legitimum a lege dicitur. & tamen ſecudum
cõmunem modum loquendi ea ſolum legitime fieri dicimus que recte ac iuſte fiunt.
itaq; non facile conceditur id eſſe legitimum quod eſt factum ſecundum leges tirãni
cas aut oligarchicas.Deinde cum dicit. Leges autem. oſtendit qualia ſint que lege
ſtatuuntur.& primo oſtendit reſpectu cuius finis aliquid lege ſtatuatur.ſecundo tan
git ea de quibus leges ſtatuuntur.ibi iubet autem.dicit primo leges autem prouidet
in omnibus rebus in ciuili ſocietate neceſſariis:coniectantes ideſt intendentes : aut
cõmunem omnium utilitatem aut optimorum aut eorum qui principantur quod eſſe
poterit multifariã.ſ.ſecundũ uirtutẽ ſicut eſt i regno & optimatũ pricipatu. uel ꝛm
quẽdã aliũ modũ.ſ.ſecundũ potentiã aut diuicias aut libertatẽ.ſicut eſt in tirãnide a
ut paucorũ uel populari principatu.itaq; uno quidem modo ſcilicet ut loquamur de
iuſto legali quod diſtinguitur a iuſto particulari iuſta dicimus ea que pertinet ad faci
endam conſeruandamq; felicitatem parteſq; eius in ciuili ſocietate.hoc eſt ciuilem fe

licitatem que in ciuili exiſtit ſocietate.hoc dicit.conſideranda ſunt hic aliqua.primo
ꝙ ea cõmunis utilitas quam leges intendunt nihil aliud eſſe uidetur quam ipſius ci-
uitatis felicitas.quod ſatis uidetur philoſophus ignuere in fine huius paragraphi.
itaq; quod in principio dixit utilitatem:in fine appellauit felicitatem.ſecundo notã-
dum ꝙ philoſophus dicit leges diſponere de uniuerſis rebus que ſunt in ciuitate nõ
quidem ꝙ ſic fiat:ſed quia ſic fieri debeat.ſunt enim hodie in noſtris ciuitatibus non
pauca que legibus eſſent ordinãda:de quibus noſtris legis latoribus nulla fere eſt cu-
ra.& ut de ceteris taceam:quam ciuitatem mihi dabis in qua de iuuenibus fiat cõmu
nis cura:tertio notandum ꝙ felicitatis partes dicuntur diuerſi ciues felices ex quo-

teſq; eius in ciuili ſocietate. Iubet autem
lex ea que ſunt uiri fortis ut non deſerere locũ
in Acie:non fugere non arma abiicere Et ea q̃
ſunt temperantis.Vt non comittere adulteri-
um non flagitium facere.Et ea que ſunt man-
ſueti.Vti non pulſare:non iurgia exercere. Eo
dem modo & ſecundum alias uirtutes : & ui-
cia has iubẽs:illa uetans recta quidem que re-
cte poſita eſt.Deterior uero que i conſulte po
ſita.Hec itaq; iuſtitia uirtus quidem eſt perfe
cta non ſimpliciter ſed ad alium. Et ob hoc
multociens excellentiſſima uirtutum uide-
tur eſſe iuſtitia.Vt neq; heſperus:neq; lucifer
ita mirabilis.Ac in prouerbio dicimus.Om-
nes ſimul uirtutes iuſtitie ineſſe. Et perfecta
maxime uirtus quoniam perfecte uirtutis eſt
uſus. Perfecta autem eſt ꝙ eam habens : ad
alium quoq; uti poteſt uirtute non ſolũ ad ſe

rum felicitatibus ciuilis felici-
tas conſtituitur.itaq; leges cum
diuerſorum hominum uitam&
officia diſponunt:unam cõmu-
nem felicitatem componere in
tendum. poſſet etiam qui uelet
partes felicitatis appellare uni-
uerſa que ad felicitatem faciũt
tanquam organa uel diſpoſitio-
nes. & cum utraq; uera ſit:pri-
ma tamen ſententia mihi ueri-
or eſt.quarto notandum ꝙ licet
alique leges immediate uidean
tur procurare priuatarum per-
ſonarum utilitatem aut felici-
tatem:& tamen uniuerſe leges
quecunq; ille ſint intentiõe pri
cipali & per ſe intendunt toti-
us populi felicitatem. habet ſe
enim populus in legibus feren
dis ſicut totum in ſuarum par-
tium curatione. cum enim ho-
mo digitum curat : non digiti:
ſed propriam hominis intendit
ſalutẽ. eodem itaq; modo ſe ha
bet populus qui licet de priua-
tis perſonis leges nõ paucas fe-
rat:non tamen eas:ſed potius ſeipſum tueri intendit. ex hoc itaq; fundamento ſatis
intelligitur nullam eſſe legem recte poſitam:que non intendat rei publice utilitatem
nam iuxta boetium dederat prouidentia creatis hanc maximam cauſam manendi: ut
quoad poſſunt naturaliter manere deſiderent.populus itaq; quoad poterit propriam
ſalutem tuebitur ac deuitabit ſui perniciem.eodemq; modo ſe habet ille aut illi prin
ceps aut principes qui tanquam pater filiorum perſonam & curam totius populi ge-
runt.facilius itaq; erit principem non eſſe principem:quam in legibus ferendis utili
tatem totius populi non intendere.intendunt igitur uniuerſe leges imo quod plus
eſt reſcripta & priuillegia totius populi utilitatẽ:hoc eſt felicitatem.& aduertendum
ꝙ differre nõ intẽdimus iter legẽ & plebeſcita.ſenatus cõſulta pricipũ placita reſpon
ſa prudẽtũ ꝑtorũ edita.uniuerſa qdẽ hec generali noĩe leges dicimus. Iubet.narrat
ea de quibus leges feruntur.dicẽs ꝙ lex iubet uniuerſa que ad uirtutem pertinent ꝓ
hibet autem omnia uicia.quod in pleriſq; uirtutibus ariſtoteles exemplo facit illuſtri
us.quod per te ipſum ut puto ſatis uidere poteris.conſideranda ſunt hic aliqua.pri-
mo ꝙ in fine huius paragraphi per legem recte poſitam intelligere uidetur eam le-
gem que ad cõmunem reipublice utilitatem ordinãtur.ea uero lex que ad eorum qui
preſũt utilitatem ſolum:inconſulte poſita dici poterit.qa iuxta marcũ ciceronẽ mala
cõſultationem habere nequeunt.ſecũdo notandum uniuerſa q̃ pertinent ad uirtutes
ideo lege precepi:quia bona ſũt.alia uero cuiuſmodi ſũt mere poſitiua bona dicun-
tur:quia lege precipiũtur.eodemq; modo ſe habet in rebus uicioſis. ſunt enim quedã

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

prohibita quia mala quedã uero ideo mala dicũtur.quia prohibita ſũt. tertio notãdũ
hoc ariſtotelis documentũ habere locũ ſolum in ea republica que recte gubernatur.
ubi ſcilicet maximũ adhibetur ſtudium circa ciuium uirtutes. nõ autem hoc locũ ha
bet in noſtris ciuitatibus in quibus de his parua eſt cura.imo quod deterius eſt iuxta
ſaluſtium in catelinario:iam pridem uera uocabula amiſimus:quia bona aliena largi-
ri liberalitas.& malarum rerum audatia fortitudo laudatur.plurima maiores noſtros
magnos fecerunt que nobis nulla ſunt.ſcilicet domi induſtria. foris iuſtitia. animus
incõſulendo liber.nec delicto nec libidini obnoxius.pro his autem nos habemus lu-
xuriam.publice egeſtatem priuatim opulentiã.iter bonos & malos nullum diſcrimẽ
omnia premia uirtutis ambitio poſſidet.domi uoluptati foris autem pecunie aut gra
tie ſeruitur. hec ille.que hodie
nõ minus imo magis in noſtris
ciuitatibus praticantur q̃m eo-
tempore quo ſaluſtius fuerat.
Hec igitur iuſtitia. determi-
nat de legali iuſtitia.& prĩo tan
git ipſius proprietatem conditi
one m aut naturam.ſecundo oſ-
tendit qualiter ſe habeat ad ali
as uirtutes. ibi at in prouerbio
in prima parte duo tangit.prĩo
ponit ipſius iuſtitie legalis natu
ram.ſecundo ex hoc infert con
cluſionẽ quãdam.ibi & ob hoc.
pro intellectu prime partis con
ſiderandũ eſt:ꝙ illud aduerbiũ
ſimpliciter trifariã ſumitur.pri
mo quidẽ modo ſimpliciter di-
ci eſt uniuerſaliter dici. ſecũdo
modo ſimpliciter dici eſt dici ſecundũ totum & nõ ſecundũ partem. tertio & ultimo
modo ſimpliciter predicatur quod abſolute hoc eſt quod ad ſe & non ad aliud dicitur
quo modo tria prima predicamenta dicuntur ſimpliciter alia uero ſeptẽ dicuntur ad
alterum.in prima itaq; ſignificatione opponitur ei quod eſt particulariter dici.in ſe-
cunda ei quod eſt ſecundũ quid dici.in tertia uero ei quod eſt dici ad alterum. & hoc
ultimo modo ſumitur hic a pħo.aduertendum etiam ꝙ illa coniunctio igitur que ibi
ponitur poterit accipi illatiue aut inceptiue.dicit ergo hec igitur iuſtitia:ſcilicet le-
galis uirtus quidem eſt perfecta:nõ ſimpliciter ideſt nõ ad ſeip̃m ſed ad alium.hoc di
cit.notandũ ꝙ iuxta philoſophũ decimo methaphĩce maximũ & perfectũ idem ſunt.
differunt tamẽ ratione.nam maximũ ideo dicitur:quia ipſius nõ eſt exceſſus:perfectũ
uero quia extra id nihil eſt.iuſtitia itaq; legalis perfecta dicitur quia ſicut iam patebit
uniuerſas in ſe continet morales uirtutes nullaq; uirtus extra ip̃m inueniri poterit.
Et ob hoc.oſtendit unde inoleuerit cõmune atq; uulgare prouerbium de hac iuſti-
tia.dicens:& ob hoc ſcilicet quia eſt perfecta nõ ad ſe:ſed ad alium:quia ita inquã eſt
uidetur iuſtitia multotiens ideſt apud multos eſſe excellentiſſima uirtutum.& nec he
ſperus nec lucifer eſt ita mirabilis inter ſtellas quẽadmodum eſt hec iuſtitia inter mo
rales uirtutes.& merito de his dicimus:quoniam intellectiue ſaltem alique ſine du-
bio ſunt longe perfectioresquam ſit hec legalis iuſtitia. & eſt notandum ꝙ de ſtellis
hic ſic loquimur ut alios etiam planetas preter ſolem & lunam ſtellas dicamus. uenus
itaq; ceteris ſtellis clarior atq; pulchrior prout in oriente ante ſolis ortum apparet:lu
cifer dicitur.prout uero in occidente poſt ſolis occaſum : heſperus appellatur. & ab
ea ſtella partes occidentales in quibus poſt ſolis occaſum apparet heſperie dicuntur.
itaq; greci italiam dicunt heſperiam citeriorem:hiſpaniam uero ulteriorem heſperi
am appellant.dicamus igitur ꝙ ſicut uenus ad alias ſtellas:ſic legalis iuſtitia ad cete-
ras uirtutes.cum enim ſit non ad ſe ſed alterum reſplendet plus quam cetere mora-
les uirtutes. At in prouerbio.oſtẽdit qualiter ſe habet hec legalis iuſtitia ad alias
uirtutes. & primo intentum proponit. ſecundo id proſequitur. ibi perfecta autem.

ip̃m.Nulti enĩ in propriis uirtute uti poſſũt
ſed in his que ad aliũ ſunt nõ poſſunt.Et ꝓp
terea uidetur preclarũ id Biantis magiſtratus
uirum oſtendit.Ad aliũ enĩ: & in comuni ma
giſtratus geritur.Propter hoc ip̃m & alienum
bonũ uidetur eſſe iuſtitia ſolũ omniũ uirtutũ
quia ad aliũ eſt.Agit enĩ illa que alii conferũt
uel principi uel rei pu.Deterrimus igitur eſt
qui ad ſe ip̃m & ad amicos utit᷑ prauitate.Op
timus uerũ nõ qui ad ſeip̃m ſed qui ad alium
utitur uirtute.Id eĩm opus difficile ẽ. Hec
igitur iuſtitia non pars uirtutis ſed tota : atqꝫ

tertio reſpõdet ad id de quo quiſq; dubitare poterat.ibi in quo.dicit ergo primo.nos
in prouerbio dicere cõſueuimus oĩs uirtutes ineſſe iuſtitie.& hoc quia oĩbus utit᷑.&
eſt quidẽ uirtus maxĩe pfecta:q̃m pfecte uirtutis ẽ uſus.hoc eſt pfecte uirtutis habẽs
opationẽ & uſũ.eſt enĩ eius opatio & uſus ad alterũ.ſ.rei publice cõmodũ quo nihil
perfectius eſſe poterit. Perfecta aũt. proſequitur.& prĩo demõſtrat ꝙ ſit maxĩe per
fecta.ſecũdo ex his cõcludit hãc iuſtitiã oĩs in ſe cõtinere uirtutes. ibi hec igitur. ĩ
prĩa parte ſic procedit:prĩo cõcluſionẽ reſumit eiuſq; rationẽ ſubiũgit.ſecũdo id con
firmat ratione & prouerbiis.ibi multi enĩ.tertio concludit.ibi deterrimus igitur.di
cit ergo:perfecta aũt eſt hec legalis iuſtitia:quia eã hñs nõ ſolũ ad ſeip̃m ſed etiam ad
aliũ uti poteſt uirtute.i.uirtuoſe.& hoc rõna ſic cõfirmat.qa multi ſũt qui in ꝓpriis
rebus uti poſſũt uirtuoſe:ſed ĩ
his q̃ ſũt ad alterũ nõ poſſunt.
ſignificat itaq; ariſtoteles ĩ nul-
lo uirtutis uſu eſſe tantã diffi-
cultatẽ q̃nta eſt in eo qui eſt ad
aliũ.at per hoc nullũ aliũ eſſe pfectiorẽ.qđ etiã cõfirmat exẽplis. & prĩo dicto biãtis
qui unus fuerat de ſeptẽ ſapiẽtibus.dixerat quidẽ biãs ꝙ magiſtratus uirum oſtendit.
hoc eſt in magiſtratu qualis quiſq; ſit oſtẽditur.gereritur enĩ magiſtratus ad aliũ hoc
eſt ad alterius cõmodũ.ſ.cõmunitatis.ubi notabit eos qui magiſtratus gerũt:pſonam
& curã gerere totius populi.ſimile huic uidetur id qđ tertio polithice pħs dicit inq-
ens:cõſtat igitur ꝙ quecũq; res publice ad cõmunẽ utilitatẽ intendũt:hec recte ſũt ſe
cundũ id qđ eſt ſimpl'r iuſtũ.quecũq; uero ad ꝓpriã eorũ qui preſũt utilitatẽ ſolũ:ab-
errãt quidẽ.ſũtq; oĩs rectarũ rerũ publicarũ trãgreſſioẽs & labes.gubernãtur enĩ q̃-
ſi a dñio.ciuitas aũt liberorũ ſocietas eſt.ſimile etiã eſt qđ impatores fredericus & lo
tarius dicũt in libro feudorũ in caplo de prohibita feudi alienatioẽ.inquiũt enĩ:imp
atoris begniuolẽtie ꝓpriũ eſſe iudicamus cõmoda ſubiectorũ inueſtigare.& eorũ ca-
lamitatibus diligẽti cura mederi.& ſimiliter rei publice bonũ ſtatũ ac imperii digni-
tatẽ oĩbus priuatis cõmodis preponere.hec illi.ponit quoq; pħs aliud cõmune dictũ
in cõfirmationẽ ſui ꝓpoſiti dicẽs:ꝓpter hoc ip̃m.ſ.quia iuſtitia eſt ad aliũ:uidetur ip
ſa ſola eſſe alienũ bonũ.agit enĩ illa q̃ conferũt.i.ſũt utilia alii.ſ.principi uel rei pu-
blice.& in fine cõcludit dicẽs:ille igitur erit deterrimus qui ad ſeip̃m & ad amicũ u-
titur prauitate.optimus uero eſt:nõ qui ad ſe:ſed qui ad aliũ uirtute utitur.id enim
opus eſt difficile.& intellige hoc a pħo dictũ eſſe p anthonomaſiã.itaq; licet uniuerſa
rum uirtutũ actus ſint difficiles:huius certe eſt difficilior.qđ etiam mẽti cõmẽdabis.
hic eſt unũ notãdũ & aliud dubitandũ.notatur quidẽ hãc iuſtitiã eſſe nõ in ſubditis:
ſed in principe.hec enĩ eſt uirtus qua populus ſe ip̃m tuetur.ſuãq; procurat ſalutẽ &
utilitatẽ.hec itaq; uirtus aut eſt in populo aut in eo qui populi auctoritatẽ gerit.eiuſ
q; perſonã & curã tanq̃ pater liberorũ hñs.& nihil differ unũ eſſe aut plures qui po-
puli uicẽ gerãt.quorũ utrũq; apud romanos diuerſis tẽporibus fuerat praticatũ.tẽpo
re enĩ quoddã ſenatus uicẽ.populi romani gerebat.ſenatui quidẽ ſuceſſerũt impato-
res.ille itaq; aut illi qui uicẽ populi gerũt talia populo procurare debẽt qualia ip̃e po
pulus ſibi procuraret.ſed dubitaret aliquis quomodo eẽ poterit ꝙ iuſtitia legalis que
ut dictũ eſt in principe exiſtit ſemp procuret bonũ alienũ & cũ hoc etiã aliq̃ndo pro-
curet bonũ principi prout hic pħs ignuit.ad hoc eſt dicendũ ꝙ princeps duas in ſe ĩ
plicat perſonas.ſ.priuatã & publicã.uidetur quidẽ publicã gerere perſonã prout to-
tius populi uicẽ perſonã & auctoritatẽ gerit.iuxta illud ulpiani in lege prima digeſ-
tis de cõſtitutionibus principũ.inquit enĩ:qđ principi placuit legis uigorẽ habet.ut
pote cũ lege regia q̃ de eius imperio lata eſt populus ei & in eũ omne ſuũ imperiũ &
poteſtatẽ cõceſſit hec ille.dicamus igitur ꝙ princeps alienã induit perſonã:ut populi
uicẽ gerit.& ſic procurãs utilitatẽ principi ut eſt princeps:nõ ꝓpriã:ſed alienã procu
rabit utilitatẽ.ipſius.ſ.populi cuius perſonã & curã gerit.nec aliquã in hoc differẽti-
am facimus inter principes & eorũ delegatos aut ſubdelegatos. Hec igitur.ex pre-
miſſis.preſertim ex ea parte iubet aũt lex cõcludit hãc ſupremã iuſtitiã oĩs include
re uirtutes.& cõtrariã eius iniuſtitiã oĩs uicioſitates.dicit ergo hec igitur iuſtitia:
ſcilicet legalis nõ pars uirtutis:ſed tota atq; integra uirtus eſt.nec cõtraria eius iniuſ
tia uicii pars eſt:ſed tota atq; integra uicioſitas. hoc dicit.ex hac pħi littera aliqui di

integra uirtus eſt Nec contraria eiꝰ iniuſtitia
uicii pars eſt.Sed tota atqꝫ integra uicioſitas.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

xerunt hanc iuſtitiã nõ eſſe aliquã unam uirtutẽ: ſed aliquid ex cunctis uirtutibus cõ
poſitum. eodẽq; modo eius contrariã iniuſtitiã: nõ eſſe uicium aliquod: ſed totum ali-
quod ex omnibus uiciis integratũ. alii uero dicunt hanc iuſtitiã eſſe integrã atq; to-
tam uirtutem: nõ ꝙ ex uirtutibus cõponatur: ſed quia ad eius finem ceteris utitur. i-
taq; ut inquiunt ſicut uoluntas ad inferiores potentias: ſic iuſtitia hec ad alias uirtu-
tes ſe uidetur habere. erit igitur hec iuſtitia totũ: nõ quidem integrale ſed poteſtati-
uum. ideſt tale quod poteſt ceteris uirtutibus uti: & ſimili modo ſe habebit eius cõtra
ria iniuſtitia reſpectu uiciorũ. In quo autẽ. hic reſpondet ad id de quo quiſq; dubi-
tare poterat. ex precedentibus enim quiſq; rationabilẽ habere poterit occaſionẽ dubi
tandi: in quo hec iuſtitia differat a uirtute in genere que de cunctis predicatur uirtu

In quo aũt differant tota uirtus & iuſtitia.
hec ex ſupradictis conſtat. Eſt eĩm eadẽ. ſed eẽ
non idem. ſed qua ad alterum iuſtitia qua ue-
ro talis habitus ſimpliciter uirtus.

Ed querimus illã que in parte uirtutis
eſt iuſtitiã. Eſt eĩm aliqua ut diximus
Eodem modo de iniuſtitia particulari dicen-

tibus. ad hoc phs reſpõdens di-
cit: in quo aũt differãt tota uir-
tus & iuſtitia hec ſcilicet lega-
lis ex ſupradictis conſtat. i. conſ
tare poterit. iuſtitia enĩ legalis
eadem eſſe uidetur cum tota uir
tute in eſſentia; ſed earum eẽ ſci
licet diffinitiuũ nõ eſt idem. qḋ
declarãs dicit: ſed qua ideſt i q̃n
tum eſt ad alterũ iuſtitia appel-
labitur. qua uero ideſt in quãtũ
uero eſt talis habitus ſimplici-
ter ideſt abſolute & nõ ad alterũ: dicetur quidẽ uirtus. intelligẽdum eſt hic ꝙ circa in
tellectũ dictorũ philoſophi in hac parte nõ parua eſt hominũ diuerſitas. qui enim pu
tant iuſtitiã legalẽ eſſe totum integrale: dicunt ꝙ hic a pħo tota uirtus dicatur totum
ex cunctis uirtutibus cõpoſitũ. & ab eo itaq; toto inquiunt legalẽ iuſtitiã differre: nõ
quidẽ re: ſed ratione ideſt diffinitione. abſolute enim id totum uirtus dicitur. ad ali-
ud uero: ſcilicet bonum cõmune cõparatum iuſtitie appellationẽ induit. alii uero di-
cunt ꝙ tota uirtus hic dicatur uirtus ĩpa in genere; ſumpta que de cunctis uirtutibus
tanquã genus de ſuis ſpeciebus quiditatiue predicatur. itaq; ſecundum iſtos ſicut uir
tus: ſic etiam iuſtitia legalis; eſt totũ: nõ quidẽ integrale quod uniuerſale quod de cun
ctis uirtutibus predicatur. hec etiam ut prius differunt nõ quidẽ re ſed ratione. hac
itaq; uia retenta: dices ꝙ fortitudo aut temperãtia eſt uirtus. & eſt legalis iuſtitia. ab
ſolute enĩ uirtus dicetur: ad aliud ſcilicet bonum reipublice cõparata legalis iuſtitia
nominatur. alii autẽ uolunt legalem iuſtitiã eſſe habitũ realiter differẽtẽ ab aliis uir
tutibus. ſicut etiã eius obiectum & finis differt ab obiecto & fine cuiuſq; alterius uir
tutis. dicunt igitur iſti ꝙ hec iuſtitia ſit tota uirtus; quantũ ad operationẽ & uſum. u
titur quidẽ ad eius finem ceteris uirtutibus. qḋ cum fecerit: eius opatio differret ab
operatione uirtutis; nõ re: ſed ratione. itaq; ſecundũ hoc dicta philoſophi in hoc loco
nõ de habitibus. ſed actibus intelligenda ſunt. ſed ut mihi quidem uidetur quocũq;
modo res ſe habeat: ad recte uiuẽdum nõ differt. & eſt aduertendum ꝙ hec iuſtitia ſi-
cut diximus precipue & proprie eſt in principe in ſubditis uero licet ſecundũ leges o
perentur: in ĩpis proprie nõ eſt legalis iuſtitia. & hoc quia finem legis ſubditi nõ atti
gunt. imo nec attingere poſſunt. licet enim quiſq; pro parte bonũ publicũ poſſit pro
curare & ſaluare: in toto tamẽ & ſecundũ ſe ſolius erit principis. ſicut autem nuꝑ di
cebamus finis cuiuſq; legis eſt procurare & ſaluare bonũ cõmune. iuxta illud papini
ani digeſtis de legibus & ſenatus conſultis. inquit enim lex eſt cõmune preceptũ: ui-
rorum pudentum conſultum delictorũ que ſponte uel ignorãtia cõtrahuntur coher
tio: cõmunis reipublice ſponſio. hec ille. erit ita legalis iuſtitia uirtus prĩcipis. cuius
eſt totius populi bonum procurare. quod etiam eiuſdem uirtutis finis dicitur. ſed de
his ſatis. nunc uero de iuſtitia particulari explicemus.
Ed querimus illã que. hic eſt tractatus ſecundus; de iuſtitia particulari. capitulũ
primũ quattuor habet partes. in pria premittit propoſitũ. ſecũdo id demõſtrat
ibi ꝙ enim ſit aliud. tertio rationẽ aſſignat quare uniuerſalis & particularis iuſtitia
cõueniãt in noĩe. ibi huic ſinonima. quarto epilogat q̃ dicta ſũt & oſtẽdit q̃ reſtẽt di-
cẽda. ibi ꝙ ſint igitur. dicit prio ſed cũ dictũ ſit de ea iuſtitia q̃ eſt oĩs uirtus: hic q̃re-

Universidad de Salamanca. BGH

re intendimus de ea iuſtitia que eſt in parte uirtutis ideſt particularis uirtus. eſt eĩm
ideſt eſt quidem aliqua talis ut diximus. dictum eſt enim ꝙ ſit quedam iuſtitia que eſt
ſecundum leges alia uero que equitas dicitur. de hac igitur hic dicere intendimus. &
ſimiliter eſt dicẽdum de iniuſtitia particulari que prefacte iuſtitie opponitur. hoc di-
cit. Quod enim. hic proſequitur propoſitũ: oſtendens per tres rationes ꝙ preter le
galem iuſtitiam ſit alia quedam particularis iuſtitia. ſecunda ratio ponitur ibi prete-
rea. tertia ibi inſuper circa. uel dic rationẽ unam quã bifariã confirmat. & eſt conſide
randũ ꝙ phs ad oſtendendũ eſſe quãdam iuſtitiã que eſt particularis uirtus aſſumit ꝓ
bandum eſſe quãdam iniuſtitia que ſit particularis improbitas. dictũ eſt eĩm ſupra ꝙ
de habitibus contrariis ſi unus dicatur multifariã: alius quoq; dicetur multiſariam.

dum. Quod aũt ſit aliud ſignum eſt: ꝙ qui
per alia flagitia delinquid iniuriã quidẽ facit
ſed nihilo plus appetit. ut qui clipeũ abiicit
propter timiditatẽ aut qui cõuitia dixit ꝑ irã
aut qui nõ contribuit pecunias propter auari
ciam. quod profecto per nullũ iſtorũ ſepe plꝰ
appetit conſtat quinymo nec per oĩs: ſed per
aliquã improbitatẽ: quã uituperamus ſecũdũ
iuſtitiam. Eſt igitur aliqua ĩiuſtitia ueluti ꝑs
totius & iniuſtũ quidã in parte totius iniuſti
quod contra leges fit. Preterea ſi quidã lu-
crandi cauſa mechatur: & accipit quidã uero
erogat: & damnũ patitur propter libidinem.
Hic quidẽ intẽperans magis uidetur eſſe: q̃m
plus appetens. Ille autẽ iniuſtus quidẽ ſed nõ
intẽperãs. Patet ergo ꝙ ea de cauſa quia plus

aduertẽdum etiam ꝙ hic philo
ſophus hanc iniuſtitiã circũlo-
quitur per plus apꝑtere. oſtẽdit
itaq; aliud eſſe contra leges face
re & aliud plus appetere. & ſu-
mitur prima ratio ex eorũ ſepa
ratione. ut ſic dicamus: illa q̃ ſic
ſe habent ꝙ unum ſine alio po-
teſt reperiri ſunt differẽtia atq;
diſtinta. ſicut animal quod pre-
ter hoĩem reperitur neceſſario
ab homine diſtinguitur. cõſtat
aũt iniuſtitiã legalẽ in qua plu-
ribus eſſe ubi nõ eſt plus appe-
tere. hoc patet: nam qui delin-
quit ſecundũ alia flagitia: iniu-
riã quidẽ facit: ſed nihilo plus
appetit. ut qui abicit clipeũ ꝓp
ter timiditatẽ. aut qui dixit con
uicia propter iram. aut qui non
contribuit pecunias propter a-
uariciã. & profecto ꝙ per nullũ
iſtorũ ſepe plus appetat conſtat
& dicimus ſepe: quia forte per a
liquod illorũ ſicut per auariciã plus appetimus. & diximus ꝙ nõ per aliquod illorũ &
certe nec per oĩs illas improbitates: ſed quãdo plus appetimus peccamus quidẽ per a
liquã ſpecialẽ improbitatẽ: quã uituperamus ſecundũ ideſt tanq̃m iniuſtitiam. patet
igitur ex his ꝙ ſit aliqua iniuſtitia que ſit ueluti pars totius iniuſtitie. illius. ſ. que eſt
contra leges. & etiam ꝙ ſit aliquod iniuſtũ in parte totius iniuſti ideſt quod eſt pars il
lius iniuſti quod eſt contra leges. hoc dicit. ex hac littera pħi notatur qualis ſit habi-
tudo eius iniuſtitie que eſt contra leges ad eam iniuſtitiã que particularis dicitur qua
plus appetere dicimus. habet ſe quidẽ illa ad hanc iniuſtitiã ſicut ad cetera uicia. ſ. ſi-
cut totum ad partẽ. eodẽq; modo eſt dicendũ de legali & particulari iuſtitia. itaq; le-
galis ſic ſe habet ad hanc particularẽ iuſtitiã que equitas dici poterit: ſicut ad alias uir
tutes. ſ. ſicut totum ad partẽ. Preterea ſi quidã. ponit ſecũdã rationẽ que accipitur
ex diuerſitate finiũ. pro quo eſt notandũ ꝙ quicũq; peccat cõtra aliquã de uirtutibus;
peccat etiã contra legalẽ iuſtitiã. quocũq; fine id agat. eſt eĩm oĩe tale lege prohibitũ
contra iuſtitiã uero particularẽ ſolũ is peccare dicitur qui eo fine agit ut lucrum atq;
plus habeat. poſſet etiam qui uelet dicere & forte melius ꝙ hec non ſit ratio diſtincta
a ratione precedente: ſed potius prefacte rationis confirmatio & hoc quantum ad ſe-
cundam propoſitionem ubi erat tota uis rationis. fuerat itaq; demonſtratum ꝙ plus
appetere quod ſine dubio eſt iniuſtum eſſet quid diſtintum ab aliis flagitiis per hoc
ꝙ illa reperiuntur ubi plus appetere non eſt. hic oſtendit idem in eodem uicio & hoc
diuerſitate finium. dicit ergo ſi ſint duo quorum unus mechatur lucri cauſa atq; ut i
de aliquid accipiat. alius uero erogat & damnum patitur ut libidinem expleat: cum
ita inquam fuerit: hic magis dicetur intemperans quam plus appetens ille autem in-

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

iuſtus quidē dicitur & nō intēperans. patet ergo ꝙ ea de cauſa iniuſtus dicitur: quia
plus habet. ex parte itaqꝫ finis patet ꝙ plus appetere ſit uiciū differens ab aliis uiciis
quod nō eſſet: niſi eſſet diſtintū ab eo iniuſto qđ eſt contra leges. hoc dicit. ex hoc lo-
co notabis idem uicium eundēqꝫ actum uicioſū ſecundū finiū diuerſitatē ad diuerſas
ſpecies pertinere. quod etiā in uirtutibus locū habere dicitur. unde patet uicia & uir
tutes ſpeciē recipere ex fine. Inſuper. ponit tertiā rationē. uel dic ꝙ prefacte propo
ſitionis ponit ſecundā confirmationē. que ſumi tur per hoc ꝙ genus eſſe nō poterit
preter eius ſpecies. dicit ergo inſuper ꝙ plus habere ſit quedā ſingularis iniuſtitia pa
tet per hoc ꝙ ſecundū alias iniuſtitias. ſ. que ſunt contra leges ſemp ſit relatio ad ali-
quod uiciū qđ ſit contrariū alicui uirtuti. ueluti ſi adulteriū cōmiſit: ad intēperantiā
& ſi deſeruit locū in acie: ad ti-
miditatem. & ſi pulſauerit ideſt
percuſſerit aliquem: ad iram re
fertur. eodemqꝫ modo ſe habet
in aliis uiciis. ſed ſi plus habeat
ad nullū aliud uicium ſit rela-
tio quam ad iniuſtitiā. itaqꝫ pa-
tet ꝙ preter illam totam alia q̃-
dam particularis iniuſtitia eſt.
hoc dicit. notandū eſt hic ꝙ ſe-
cundum illum modū quem ſu-
pra expoſuimus de totalitate i-
iuſtitie que eſt contra leges hec
particularis iniuſtitia eſt illius
pars integralis aut ſubiectiua a
ut poteſtatia. eodemqꝫ modo ſe
habet particularis iuſtitia ad e-
am iuſtitiam que ſecundum le-
ges fieri dicitur. Huic ſinoni
ma. hic aſſignat ratōnem quare
uniuerſalis & particularis iuſti
tia in nomine cōueniant. & pri
mo tangit earum conuenienti-
am. ſecundo differētiam. ibi ue
rum hec. dicit primo illa parti-
cularis iniuſtitia eſt ſinonima:
ideſt eiuſdem nominis huic: ſcilicet ei iniuſtitie que eſt contra leges. itaqꝫ utraqꝫ ap-
pellatione iniuſtitie continetur: eodēqꝫ modo ſe habent particularis iuſtitia ad eam
uniuerſalem iuſtitiam que eſt ſecundum leges. cauſa uero huius eſt: quia diffinitio u
triuſqꝫ iuſtitie eſt in eodem genere: ideſt ſecundum genus eſt una & eadem. nam utra
qꝫ eſt in genere iuſtitie. & ut ſic: eadem eſt diffinitio utriuſqꝫ. utraqꝫ enim eſt uirtus q̃
habet facultatem ad aliud. hoc eſt uirtuoſe uti in his que ſunt ad alterum. quod eſt ra
tio & diffinitio ipſius iuſtitie in cōmuni: hoc dicit. ex hoc loco notatur ꝙ inſtitie uir-
tus nomen trahit ex hoc ꝙ eſt uirtus ad alterum. aduertendum eſt tamen ꝙ licet ī ge-
neris ratione conueniant: in ratione quidem ſpecifica differunt. quoniam alias: non
eſſent diſtinta. cuius oppoſitum ſupra demonſtratum eſt. ſimili modo dicēdum eſt de
uniuerſali & particulari iniuſtitia. Verum hec. tangit illarum differentiam. & ac-
cipitur hec differentia ex diuerſitate materie utriuſqꝫ. particularis enim iuſtitie & in
iuſtitie materia eſt honores aut peccunie aut que pertinent ad ſalutem & diſpendi-
um corporis aut ſi uolumus ea uno nomine comprehendere: dicemus ꝙ uniuerſa hec
ſunt eius materia: & hoc propter uoluntatem que prouenit ex plus habendo. erit ita
qꝫ talis uoluptas potius materia particularis iuſtitie & iniuſtitie quam illa externa bo
na. iuſtitia uero legalis & eius contraria iniuſtitia exiſtunt circa omnia in quibus uir
bonus uerſatur. ſicut enim ex predictis conſtat circa eadem uerſatur circa que & tota
uirtus tota itaqꝫ materia moralis ē materia legalis iuſtitie & eius cōtratie iniuſtitie.
Qđ ſint igitur. hic epilogat. & prīo ī genere ꝓponit q̃ ſūt dicta & q̃ reſtāt dicenda.

habet. Inſuper circa alias om̄s iniuſtitia ſē
per ſit relatio ad aliquod uicium. Veluti ſi a-
dulter iū cōmiſit ad intēperantiā. Si deſeruit
locum in acie ad timiditatē. Si pulſauit quem
ad iram. Sed ſi plus habeat ad nullū aliud uiti
um relatio ſit q̃ ad iniuſtitiā. Itaqꝫ patet ꝙ pre
ter illam totam alia quedā particularis iniuſti
tia eſt. Huic ſinonima Nam diffinitio ī eo
dem genere eſt. Vtraqꝫ enim ad alium potenti
am habet. Verum hec quidem circa hono-
rem: aut pecunias: aut ſalutem: aut circa hec
omnia ſi uno nomīe ualeremus complecti: &
per uoluptatem que prouenit ex plus habēdo
Alia uero circa omnia in q̄bus uir bonus uer
ſatur. Quod ſint igitur iuſtitie plures & ꝙ
eſt una aliqua preter totam uirtutem manifeſ
tum eſt que uero & qualis hec ſit comprehen-

ſecundo id reſumit in ſpeciali. ibi diffinitū eſt. tertio mouet queſtionē cuius ſolutio-
nem remittit. ibi priuata uero. dicit primo manifeſtū eſt igitur ex ante dictis ꝙ ſint
plures iuſtitie & etiā ꝙ ſit una aliqua preter totā uirtutē hoc eſt preter iuſtitiā eam q̃
eſt tota uirtus. nos autē cōprehendamus que & qualis ſit iuſtitia hec ſcilicet particu-
laris. hoc dicit. Diffinitū eſt. proſequitur in ſpecie quod in genere ꝓpoſuit. & prīo
tangit que ſint dicta. ſecundo que ſint dicenda. ibi itaqꝫ de particulari. circa primum
duo facit. nam primo reſumit quod ſupra dictū eſt de diuiſione iuſti & iniuſti. ſecun
do dicit de qua iuſtitia ſit dictum. qualis quoqꝫ ſit eius habitudo ad particularē. ibi il
la igitur. & patet quid in prima parte dicat. dicit itaqꝫ in ſecunda ꝙ ea iniuſtitia de q̃
ſupra diximus ea fuit que eſt contra leges. ſed quia facere contra legem iniquū non:
ſed aliud: ſcilicet iniquū eſt ad
id quod eſt contra leges ſicut ps
ad totum (nam quod plus id om
ne contra leges: quod aūt eſt cō
tra leges id nō omne eſt plus ap
petere) quia ita inquā eſt: profe
cto iniuſtū & iniuſtitia nō ſunt
idem ideſt nō ſūt uno modo dic
ta: ſed eorum quodlibet dicitur
multifariā: itaqꝫ iniuſtū bifariā
& iniuſtitia bifariā dicitur: ſci-
licet ut totum & ut pars. iniuſ-
titia quidem hec ſcilicet que eſt
plus appetens pars eſt illius to-
tius iniuſtitie que eſt contra le-
ges. ſimiliter iuſtitia que eſt eq-
tas pars eſt eius iuſtitie que ē ſe
cundum leges. hoc dicit. Itaqꝫ
de particulari. hic tāgit que iuſ
titia ſit pretermittende & de q̃
ſit dicendum. & primo quod in
tendit proponit ſecundo id pro
bat. ibi fere enim. dicit primo
dicendum eſt itaqꝫ de iuſtitia &
iniuſtitia particulari. ſimil'r de
iuſto & iniuſto particulari. illa
igitur iuſtitia que ſecundū uni
uerſam uirtutē eſt ordīata ideſt
compoſita. uel dic que ē ordina
ta ideſt ordinem habens ſecundū uniuerſam uirtutē ideſt ad modum uniuerſe uirtu
tis. hec enim eſt uſus ideſt operatio totius uirtutis. uel dic uſus totius uirtutis: ideſt
utens tota uirtute ad alium ideſt ad aliud ſcilicet totius rei publice utilitatem. illa in
quā iuſtitia relinq̃tur. ſimiliter pretermittať eius oppoſita iniuſtitia q̃ eſt uſus. i. opa-
tio totius uicii. uel dic uſus totius uicii. i. utēs toto uicio. de his itaqꝫ dicēdū erit non
hic: ſed in eo libro qui polithica. i. de re publica intitulatur. iuſtū quoqꝫ & iniuſtū cō
ſtat eſſe determinādū ſecūdū has. itaqꝫ ubi de illis: ibi de his dicēdū erit. ubi enī de ha
bitu ibi etiā de obiecto determinādū uidetur. de utriſqꝫ igitur dicendū erit in preno
minato libro de re publica. hoc dicit. intelligendū ꝙ litterā ideo alicubi diuerſimode
expoſuimus: quia ſicut dictū eſt in fine capituli precedētis cū legalis iuſtitia dicitur
uirtus tota iuxta diuerſos diuerſas habet expoſitiones. itē nota illud itaqꝫ potius de-
terminatiue quā illatiue poni. illud quoqꝫ igitur in medio collocatū nō cōſequentie
ſed replectiōis cauſa poni uidetur. Fere enim. hic probat ꝙ non hic ſed in libro de
re publica ſit agendū de legali iuſtitia. & dicit: oīa fere iura ſūt ordinata ab uniuerſa
uirtute. i. de ea iuſtitia q̃ eſt uniuerſa uirtus. & dicit fere ꝓpter aliq̃ iura tirānica uel
minus bene poſita que forte inter alia īmiſcētur. qđ in nr̄is rebus publicis fieri uide
mus. diximus quidē oīa iura ordinari ab uniuerſa uirtute qđ uerū ē. nā lex. i. legiſla-

damus. Diffinitū eſt id quidē eſſe iniuſtū
quod contra leges: & quod iniquū. Iuſtū uero
q secundū leges: & quod equū. Illa igitur in-
iuſtitia de qua primo diximus ea fuit: que cō-
tra leges eſt. Sed quoniā facere contra leges &
iniquitas nō eſt idem: ſed aliud ut pars ad to-
tum. Nam quod plus: id omne cōtra leges qđ
aūt contra leges: id nō omne plus profecto in
iuſtum & iniuſtitia nō idem ſunt: ſed aliud q-
dem ut pars aliud uero ut totū Pars, enim hec
iniuſtitia totiꝰ iniuſtitie. Similiterqꝫ iuſtitia
iuſtitie. Itaqꝫ de particulari iuſtitia parti-
culariqꝫ iniuſtitia dicēdum eſt de iuſto ac in-
iuſto ſimiliter. Illa igitur iuſtitia que ſecūdū
uniuerſam uirtutē ordinata eſt & que uſus to
tius uirtutis ad aliū exiſtit relinquatur. Simi
liter & illa iniuſtitia que eſt totius uicii uſus
Iuſtū quoqꝫ & iniuſtū ſecūdū hāc determinan
dū eſſe cōſtat. Fere aūt oīa iura ab uniuerſa
uirtute ordinata ſūt. Nam lex precipit uiuere

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tor precipit uiuere ſecundū oēm uirtutē. & unūquodqꝫ uiciū prohibet. effectiua uero uniuerſe uirtutis. i. eorū que pertinēt ad uniuerſā uirtutē ſunt illa oīa iura que pertinēt ad publicā diſciplinā hoc eſt ad eam ſcientiā que eſt de re publica. que ſicut nuper dicebamus grece polithice liber intitulatur. hoc dicit. ſtat itaqꝫ ratio phī in hoc. eiuſdem ſcientie eſt de determinare de iuſtitia legali & de iure. ſed de iure ut eſt euidens determinatur in ea ſcientia q̄ eſt de re publica: igitur ibi quoqꝫ determinari opportet de legali iuſtitia que eſt tota uirtus. de eius quoqꝫ oppoſita iniuſtitia que tota dicitur uicioſitas. ex dictis itaqꝫ phī in hoc loco notatur ea que de legali iuſtitia in hoc libro dicūtur dici nō quidē per ſe ſed per accidēs. ſ. ut eam a particulari diſtingueremus de qua hic principaliter agere intēdebat. ſecundo notandū ꝙ res publica hic dicitur ordo ille ſecundū quē ciuilis ſocietas uiuere dicitur. itaqꝫ ſicut auguſtini aut hieronymi regula ē ordo ſecūdū quē monachorū ſocietas uiuere dicitur: ſic igitur iuxta phm̄ tertio polithice res publica eſt ciuiū ordo ſecūdum quē ciuiū uita regulatur. & ꝓut in libro prefacto traditur iuxta finiū uarietatē uarie atqꝫ diuerſe ſūt res publice. tertio notandū ꝙ ab ariſtotele ī polithica determinatur de re publica nō quidē particulari. ſ. athenienſiū lacedemoniorū aut romanorū: ſed preciſe ibi cōſiderat de re publica in genere que nō ſolū his aut illis: ſed uniuerſis cōueniūt hoībus. itaqꝫ optima hoībus natura bene diſpoſitis: alie uero aliis iuxta ipſorum diſpoſitionem. ex his ſatis ut credo intelliges ꝙ in libro prenoīato de re publica determinatur de iuſtitia & iure: nō quidē particulari huius aut illius ciuitatis: ſed de tali qđ eſt cōmune cūctis ciuitatibus. determinatur quidē ibi de iure ſolūmodo quātum ad eius principia: que ſūt res publice. uariātur enī & fiūt diuerſa iura iuxta rerū publicarū uarietatem nō enī eadē iura cōueniūt in recta re publica & in eius trāſgreſſione atqꝫ labe. ſūt etiam iura nō pauca cōuenientia ei rei publice in qua unus principatur: q̄ minime cōueniūt in ea re publica in qua plures preſident. etiam ſi utraqꝫ ſit recta. ſed de his ſatis.

ſecundū oēm uirtutē & unumquodqꝫ uicium prohibet. Effectiua uero uniuerſe uirtutis ſūt omnia illa iura que ad publicam pertinēt diſciplinam. Priuata uero ſingulorum diſciplina per quam ſimpliciter eſt uir bonus. Utrum pars ciuilis ſit: an alterius poſtea dicemus. Non enim fortaſſe eſſet omnino idem bonum eſſe uirum & bonum ciuem.

Priuata uero. mouet queſtionē cuius ſolutionē remittit: dicēs priuata uero ſingulorū diſciplina per quā eſt uir bonus ſimplr. i. in ſe: & nō per cōparationē ad alium. uel dic ſimplr. i. abſolute & in toto & nō ſecundū quid. illa inquā utrū ſit pars ciuilis diſcipline: an alterius dicemus poſtea. ſ. tertio libro polithice. & tāgit phs occaſionē dubitādi dicēs: quia fortaſſe eſſe bonū uirū & bonū ciuē nō eſt idē omnino. i. adequate. in tertio quidē polithice phs mouet q̄ſtionē utrū eadē ſit uirtus boni uiri & ciuis optimi. & tādē determiatur ꝙ nō ſint omnino idē. ſūt eī aliq̄ res publice ſicut tirānis & paucorū atqꝫ popularis pricipatus: i q̄bus cōſtat hoiem eē optimū ciuē: nō tñ erit uir bonus. ī recta q̄dē re publica ſicut ē regnū & optimatū pricipatus idē penitus erit uir bonus & ciuis optimus. itaqꝫ eē bonū ciuē erit ī plus q̄m eē bonū uirū. ſi eīm ē bonus uir: neceſſario erit bonus ciuis. nō tñ ecōtra. cōſtat nāqꝫ peſſimū uirū eē bonum ciuē. hoc igif phs hic dicere uidef ſm̄ plimorū ſn̄iam. ꝓ horū tñ maiori ītellectu ſūt hic aliq̄ cōſiderāda. prio ꝙ q̄ſtio a pho hic formata bifariā ītelligi poterit. & hoc ꝓpt multiplicitatē illius aduerbii ſimplr. poterit eī ītelligi ſimplr. i. nō ī pte & ſm̄ qd: ſed totalr atqꝫ ſine aliquo adito. & hoc modo ītelligūt uniuerſi fere ariſtotl expoſitores. alr pōt ītelligi ſimplr. i. ī ſe & nō ꝑ cōpationē ad aliū. & hic ītellectus: ſi hr̄et auctorē magis cū littera cōcordare uidef. ſed q̄a q̄ſtio a pho ī tertio polithice tractaf & ſoluif nō ī ſecūdo ſed ī prio ſēſu. ide inq̄m ē ꝙ ille & nō iſte ſēſus plerūqꝫ tenef. quocūqꝫ tñ modo ītelligaf. ueritas q̄ſtionis ē ꝙ diſciplīa illa ꝑ q̄m ſimplr ē uir bonus ps dicif ciuilis ſcie. accipiēdo ciuilē ſciam ꝓ ipa q̄ tā de moribus q̄m de re publica q̄m etiā de iure & legibus cōſiderat. quo modo phs dicere uidef ſe accipe ciuilē ſciam ī ꝓlogo ethicorū. hoc dicimus q̄a plerūqꝫ ciuilis ſcia dicif aut ea q̄ de re publica aut q̄ de iure & legibus cōſiderat. & hoc q̄dē dicimus ut cū paucis ītelligamus: cū multis uero ſētiamus. ſcđo

eſt hic notandū ꝙ is bonus ciuis dicitur qui ſm̄ leges eius ſi qua uiuit ciuitatis recte uiuit. & hoc qualeſcūqꝫ ille leges ſint. uir aūt bonus is ſolūmodo dicif qui rectas uias rectaſqꝫ ſeqtur leges. q̄les ſūt ī regno & optimatū pricipatu. tertio cōſiderādū ꝙ ſicut traditur prio polithice hō eſt natura aīal ciuile. inde itaqꝫ ē ꝙ hō uir bonus eē nequit niſi in ſe pariter & ad alios recte ſe hēat. & ſi cōtingat recte ſubiciaf recteqꝫ preſideat. illa nāqꝫ ſolitaria uita q̄ a quibuſdā ſolitaria dicif a pho nō extra ſed intra ciuitatē collocatur. uita eī cōtēplatia nō ī ſolitudie: ſed ī ciuili ſocietate polithicorū ſeptio ponitur. hoc itaqꝫ modo dicef uir bonus ſimplr. i. in ſe & ad alios ī ciuili ſocietate. q̄rto pro meo intellectu notabis ꝙ intellectus ꝑfactus ut mihi quidē uidef eſt a ſenſu littere alienus. cū phs eā diſciplinā ꝑ q̄m uir dicif ſimplr bonos ſupponat tāquā manifeſtū eē partē alicuius diſcipline: dubitat tñ utrū ciuilis an alterius diſcipline ſit ps. & tñ ſic dicēdo nō ps ſed totū erit. ille eſt eī hō de quo cōſiderāt fere uniuerſe ptes ciuilis ſcie. talis eīm eē neq̄t: niſi ſit bene moratus ī recta re publica rectiſqꝫ legibus doctus. itē illa expoſitio repugnat modo loq̄ndi phī in hoc libro. ſicut eī patet ex ante dictis & etiā dicēdis ubicūqꝫ ponitur illud aduerbiū ſimplr intelligif in ſe & nō ꝑ cōparationē ad aliū. ſi hic phs cōtrario modo itelligere uoluit: uidef ridiculus. cū per idē uerbū cōtraria nobis ſignificet. & potiſſimū in eodē fere littere cōtextu. itē patet ꝑ hoc ꝙ talē diſciplinā phs dixit priuatā ſingulorū. ea uero ꝑ quē uir ī ſe & alios ſe hēt recte: nō priuata ſed publica dicif. ꝓpter qđ mihi quidē uidef ꝙ phs hic ꝑ uirū bonū ſimplr intelligat eū qui recte ſe hēt: nō quidē ad alios ſed ī ſe & ad ſeipm̄ tātūmodo. illa itaqꝫ diſciplina ꝑ quā uir ſic dicitur ſimplr bonus: dubiū nō eſt ꝙ ſit pars ciuilis ſcie & hec plerūqꝫ ī hoc libro cōſideratur. tractamus eī hic de moribus abſolute. & hac de cauſa liber iſte de moribus intitulaf. qđ aūt phs dicit ſe poſtea hāc queſtionē enodare aliqui dicūt id feciſſe tertio polithicorū. alii uero decimo ethicorum. ergo ercle licet plus q̄m ſepiſſime ꝑfacta olfecerim loca: nec tñ ſatis intelligo ubi phs eā apperte ſoluerit queſtionē. ſed ſi mihi credere uis ī libro ſexto ethicorū iuenies aliā eē diſciplinā & prudētiā qua quiſqꝫ in ſe bonus dicitur & aliam eſſe eam qua in ſocietate ciuili recte ſe habet. preſertim cum preſidet atqꝫ dominatur. ſed de his ſatis. nunc uero de iuſtitia particulari dicere incipiamus.

Ed particularis iuſtitie & iuſti illius qđ eſt ſecūdū eā una ſpēs ī diſtributione coſiſtit uel honoris uel pecuniarū: uel aliorū q̄ talia ſūt ut diuidi poſſit inter eos q in ſocietate ciuili uerſāf ī his fieri poteſt ut equū habeat uel iniquū alter alteri. Alia ſpēs in cō-

Ed particularis iuſtitie caplm ſecūdū tres continet ptes. prio ꝑmittit diuiſionē particularis iuſtitie ī eā q̄ in diſtributiōe cōſiſtit & in illā q̄ in cōmertiis exiſtit ſecūdo eā ſubdiuidit q̄ ī cōmertiis uerſatur. ibi cuius due ſūt. tertio oñdit quomodo in ꝑfactis ſumaf mediū. ibi cū uero. dicit prio: ſed pticularis iuſtitie & eius iuſti qđ ē ſm̄ eā una ſpēs cōſiſtit ī diſtributiōe: uel honoris uel pecuniarū uel aliorū q̄ talia ſūt que diuidi poſſunt inter eos qui in ſocietate ciuili uerſantur. hoc eſt in eis qui ciues eſſe dicuntur & ꝙ in his rebus iuſtitia cōſiſtere poſſit patet: nam in prefactis fieri poterit ut alter alteri habeat equale aut iniquū. i. inequale. alia uero eſt ſpēs iuſtitie particularis que exiſtit in cōmertiis. i. obligationibus hominum corrigendis. hec enim ē iuſtitia qua corriguntur uniuerſe obligationes. hoc dicit. conſideranda ſunt aliq̄ circa litteram. primo ꝙ honoris appellatione intelliguntur uniuerſe res ac dignitates ī quibus honores conſiſtere putamus. aliorum uero appellatione ea ueniunt que pecunia menſurari poſſunt. huiuſmodi itaqꝫ bona ſunt diſtribuenda non quidem quibuſcunqꝫ in ciuitate cōmorantibus quia non extraneis nec ciuium ſeruis ſed his tantum qui ciues ac ciuilis ſocietatis ſocii & partes eſſe dicuntur. ſecundo notandum ꝙ ſicut traditur primo & octauo polithice quiſqꝫ ciuium ciuiumqꝫ liberi ac poſſeſſiones non ſui ſed ciuitatis eſſe dicuntur. & hoc tanquā maximū fundamentum huius materie bene notabis. tertio notandum uniuerſa que a pho hic de particulari iuſtitia traduntur intelligenda eſſe in ea ſola ciuitate que rectiſſima re publica gubernatur. qualis ē illa ciuitas q̄ tractatur ſeptimo polithicorū. quarto cōſiderādi ſūt ciues tanq̄m ſocietatis

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

partes.bona uero ciuitatis tanquã totius ſocietatis bona.ſerui quidem nõ partes:ſed
ſocietatis inſtrumenta eſſe dicũtur.hoc partim ex tertio partim ex ſeptimo polithico
rũ colligitur.ſi quidẽ hec & ſeq̃ntia appertius ĩtelligere uolumus: fingamus optimã
ciuitatẽ hodie cõſtrui:eiuſq; patrimoniũ ciuibus diſtribui. Cuius due.hic ſubdiui
dit eam iuſtitiã que in comertiis exiſtit.& patet quid dicat.notandũ ꝙ ariſtoteles hic
id cõmertiũ appellat qđ iuſtinianus dixit obligationẽ.eſt quidẽ obligatio iuris uin-
culũ quo alicuius rei ſoluende aſtringimur.ille itaq; obligationes q̃ oriũtur ex cõtra
ctu uel quaſi hic a pħo dicũtur uolũtarie:que uero ex maleficio uel quaſi hic iuolun
tarie nũcupantur.cõtrahunt eni cõtra uolũtatem ip̃orum qui iniurias irrogãt.fures
eni & alii ſimiles licet nolint obligãtur redere qđ iniuſte acceperit & adhuc plus ꝓp
ter iniuriã.& huiuſmodi obli-
gationes ut patet ex littera bifa
riam ſe habẽt. quoniã alie dicũ
tur clandeſtine eoq; clam cõtra-
huntur alie uero uiolẽte: ob id
ꝙ palam & per uiolẽtiã ſint hu-
iuſmodi obligationes. uolunta
rie quidẽ iuxta imperatorẽ qua
drifariã ſe habẽt. cõtrahuntur
eni alie uerbo alie ſcripto alie
re & alie ſolo conſenſu.uniuer
ſa quidẽ hec a pħo dicũtur uolũ
taria quia plerũq; ſponte & uo-
luntate noſtra cõtrahũtur.neq;
amplius ad particularia mẽbra
pħs deſcendit.eſt eni eius ꝓpoſi
tum talia conſiderare prout ſũt
cõmunia cunctis gẽtibus:parti
culares uero modi cõtrahendi a
pud diuerſas gẽtes diuerſi inue
niuntur.ſecũdo notandũ ꝙ uni
uerſalis ſucceſſio hereditatis do
nationes cauſa martis legata &
fidei cõmiſſa uidẽtur pertinere
nõ ad hãc iuſtitiã q̃ eſt i cõmer-
tiis:ſed ad eam potius q̃ in diſtributioĩbus conſiſtit.diſtributiue enim iuſtitie eſſe ui
detur ut ciuitatis patrimonium ab initio recte diuidat recteq; in portionibus diuiſis
ſucceſſio fiat.ut autem romanorũ iura precipiunt uniuerſi liberi ſuis parentibus ab
inteſtato ſuccedunt.quod nõ ad rectam:ſed ad popularẽ rem publicam pertinere ui-
detur.nec de hoc mireris.implicant enim romanorum iura nõ pauca pertinentia ad
res publicas tranſgreſſas.interdum quidem ad popularem rem publicam aliq̃ndo ue
ro ad paucorum nõnunquã etiam ad tirãnidem declinare uidentur. ex hoc ſolo fun-
damento apperte uidere poteris romanorum iura nõ poſſe in toto concordare cũ phi
loſophorum de moribus documentis que in rectiſſima republica tantũmodo locũ ha
bent.quod bene menti cõmendabis.tertio pro intellectu eorum que in litteraſſũt obſ
curiora conſiderandum.primo ꝙ mutuare eſt cum rem eiuſq; dominium tradimus ſi
milemq; in ſpecie recipere ſperamus.in cõmodato uero nõ rem:ſed rei uſum ad tem-
pus concedimus.locatio autem a condutione eo differt ꝙ dominus rei locat: inquili-
nus uero ip̃am conducit.dolus diſtat a fraude quia dolus uerbo:fraus facto cõmittiť.
cõuicium aũt a contumelia eo diſtat:quia contumelia uerbis tantũmodo:cõuiciũ qui
dem nõ ſolum uerbis:ſed etiam geſtu & facto irrogatur.ſed de his ſatis. Cum uero
oſtendit quomodo ſumatur medium in prefactis.& primo oſtendit quod iuſtũ ſit me-
dium.ſecundo oſtendit ꝙ ſit medium ſecundũ aliquã proportionem ibi eſt autem. di
cit primo cum iniuſtus ſit iniquus ideſt nõ equus & iniuſtum iniquum ideſt nõ equũ
cum ita inquam ſit:patet aliquid eſſe medium iniqui.& id quidem mediũ erit equum
ꝙ autem ſequatur probat pħs.quia in ea re in qua eſt plus:eſt quoq; minus & equum.

mertiis hominũ corrigẽdis exiſtit. Cuius
due ſũt partes.Nam comertiorũ alia ſunt uo-
luntaria alia inuolũtaria.Volũtaria ceu emp-
tio:uenditio mutuũ fideiuſſio cõmodatũ: de-
poſitũ locatio:& huiuſmodi.dicũtur aũt uolũ
taria quia principiũ ip̃orum uoluntarium eſt
Inuoluntariorum uero alia clandeſtina ſunt
ut furtum: inceſtus ueneficum: dolus : fraus
doloſa necatio:falſum teſtimonium.Alia uio-
lenta ut uerberatio:nexus:mors:rapine: orba
tio:conuitium:contumelia.

Vm uero iniuſtus iniquus ſit & iniuſ-
tũ iniquũ:patet aliud eſſe mediũ iniq:
id eſt aũt equũ.qua eni in re eſt plus in eadem
& minus:& equũ.Si ergo iniuſtũ eſt iniquũ:
iuſtũ equũ:qđ & ſine probatiõe manifeſtũ ẽ.
Cũ uero equũ ſit mediũ.Iuſtũ quoq; medium

hoc eſt tale quod a pluri & minori diſtet equaliter.patet.ergo ꝙ ſi iniuſtũ eſt iniquũ
hoc eſt inequum:& iuſtũ quoq; erit equum ideſt equale.patet hoc ob id ꝙ cõtraria ha
bere debent predicata contraria.eſt etiam hoc ſine probatione fere oĩbus cõceſſum.
concludamus igitur ꝙ ſi equũ eſt mediũ:& iuſtum quoq; erit mediũ. cõſequẽtia eo te
net quia oĩe iuſtum eſt equũ.quod hic probare intendebamus. Eſt aũt.oſtendit ꝙ
iuſtum iuſtitie diſtributiue ſit mediũ ſecũdũ aliq̃m ꝓportionẽ.& hoc oſtendit bifari-
am.primo ex ratione equalitatis:dicẽs eſt aũt equũ in duobus minimis hoc eſt ad mi
nus in duobus conſiſtit.iuſtũ ergo exiſtens mediũ & equũ neceſſe eſt ut ſit ad aliquid
hoc eſt ad aliũ:& quibuſdã ſcilicet rebus.ſecũdũ eni ꝙ eſt mediũ:aliquorũ eſſe diciť.
& ea quidẽ ſũt plus & minus ſecũdũ uero ꝙ eſt equũ:duorũ eſſe dicitur.equale eni eẽ
nõ poterit niſi ſint duo.ſecũdũ
aũt rationẽ propriã ſcilicet ſ꧌m
ꝙ eſt iuſtũ: eſſe dicitur quibuſ-
dam ſcilicet hominibus.nã iuſ-
tum ut patet ex p̃dictis hoc ha-
bet ut ſit ad aliũ. neceſſe eſt er-
go iuſtũ eſſe in quattuor mini-
mis ideſt ad minus in quattuor
conſiſtere dicitur.nam & perſo
ne quibus iuſtum ſit due ſunt:
& res in quibus ſit huiuſmodi
iuſtum due quoq; eſſe dicuntur
ac eadem equitas eſſe debet pſo
nis quibus ſit iuſtũ: & rebus in
quibus tale iuſtum exiſtit. ſicut
enim ſe habẽt illa que diſtribu-
untur:ſic ſe habere debent per
ſone quibus ſit huiuſmodi diſ-
tributio.& etiã econtra. qm̃ ali
as nõ equi haberent equa.qđ ẽ
preter naturã & iniuſtũ & hinc
fere oĩs oriũtur lites & diſcor
die pugne & incuſationes.ſcili
cet uel cum equi nõ equalia uel
nõ equi equalia habent & tribuunt hoc ẽ in retributionẽ recipiunt.hoc dicit. intelli
genda ſunt hic duo.prĩo ꝙ iuſtũ reſpicere uidetur plus & minus tanquã extrinſica p
ſonas uero & res tanquã intrĩſica.ſecũdo notandũ ꝙ iuſtũ ſicut ex dictis pħi patet hic
equale eſſe dicitur duorũ in quantũ inter duo conſtituit equale.itaq; ad oſtendẽdum
ꝙ iuſtum ſit in quattuor ad minus:tantũmodo uidentur pertinentia hec duo ſcilicet
eſſe iuſtũ & eſſe equũ.per hoc enim ꝙ eſt iuſtũ eſſe debẽt ad minus due pſone. p id ue
ro ꝙ eſt equũ:res due ĩ quibus equalitatẽ cõſtituit.eſſe uero mediũ quãtũ ad hoc imp
tinens uidetur.facit tamẽ ad hoc ꝙ ad eius q̃ntitatẽ & menſurã plus & minus ĩ rebus
redigũtur ad equalitatẽ. Ex dignitate.hic probat idẽ ex ratione dignitatis.p cuius
intellectu cõſiderãdũ ꝙ pħs in hoc loco p dignitatẽ id intelligere uideť qđ hoĩem re-
dit dignũ ac participẽ bonorũ cõmuniũ.tale autem eſt ip̃m quo homo ſocietatis ciui
lis particeps dicitur.eſt quidẽ hoc uariũ atq; diuerſũ iuxta diuerſitatẽ rerum publica-
rum.itaq; in recta quidẽ re publica quod hominẽ facit ſocietatis ciuilis participem at
per hoc ciuitatis bonorum eſt uirtus.in tranſgreſſa uero republica eſſe dicitur liber-
tas:opulẽtia aut genus.dicit ergo ex dignitate quoq; apparet id ſcilicet ꝙ iuſtum hoc
ſit medium ſecundum proportionem.nam omnes homines fatentur illud iuſtum qđ
in tribuendo ideſt diſtribuendo conſiſtit fatentur inquam opportere eſſe ſecundum
quandam dignitatem.putant itaq; homines unumquẽq; magis & minus debere parti
cipare de bonis ciuitatis ſ꧌m qđ magis aut minus dignus ſit. ip̃am uero dignitatẽ nõ
oẽs eãdẽ eſſe aiũt:ſed populares quidẽ ip̃am qua participant libertatem. potentes ue-
ro opulentiam aut genus.optimates aũt uirtutem.nã iuxta pħm q̃rto & quinto poli-
thice tria ſunt que de principatu contendunt ſcilicet libertas opulentia & uirtus. &

quoddã eſſet. Eſt aũt equũ in duob⁹ mini-
mis:ergo & iuſtũ mediũ & equũ ſit neceſſe ẽ
ad aliq̃d & quibuſdã.Et ſecũdũ ꝙ medium ali
quorũ eſt:ea ſũt plus & minus ſecũdũ ꝙ equũ
duorũ:ſecundũ ꝙ iuſtũ quibuſdã.Neceſſe eſt
ergo iuſtum eſſe in quattuor minimis. Nã &
quib⁹ iuſtũ exiſtit ſũt duo & ĩ quib⁹ res due.
Ac eadẽ equitas quib⁹ & in quib⁹.Vt eni illa
ſe habẽt in quibus ita & illa.Si enim nõ equi
nõ equa habebũt.Verũ huic pugne incuſatio
neſq; oriuntur.Cum equi nou equa:uel nõ e-
qui equa habent & tribuunt. Ex dignitate
quoq; id apparet.Iuſtũ eni illud qđ in tribuẽ
do cõſiſtit ſecundũ dignitatẽ quãdã eſſe opor
tere oĩs fatentur.Ip̃am uero dignitatẽ nõ eã-
dem oĩs aiunt eſſe.Sed populares qdẽ liber-

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſub opulentia quidem genus comprehenditur.& om̃s quidem preter optimates aberrant.patrimoniũ enim cuiuſq; ſocietatis illorum tantũmodo eſſe dicitur qui in eo ꝙ ſocietas intendit ſũt participes.quod plane habes tertio polithice. cum itaq; bonum ciuile ſit uirtutis operatio ſicut patet ex primo ethicorum:optimates autem ſecundũ uirtutem operentur:ipſorum igitur erit ciuitatis patrimonium.cõcludamus ergo iuſtum illud quod in tribuendo conſiſtit proportionẽ quãdam habere.ſcilicet geometricam ſicut ex iam dicendis apparebit.notãdum eſt hic nullam fere rempublicã hodie inueniri in qua ad unum predictorum ſit tantũmodo reſpectus iu bonorum diſtributione.eius rei cauſa eſſe uidetur quia om̃s fere res publice inueniuntur nõ ſimplices ſed miſte.quod nõ ſolum in ciuili:ſed etiam in iure canonico praticari uidemus.qd' menti cõmendabis.ſecundo eſt conſiderandũ ꝙ iuſta ariſtotelẽ quarto polithice optima res publica atq; leges optĩe paucis gẽtibus conuenire poterunt.eſt ei de his ſicut de cibis. cibi quidẽ optimi nõ niſi optime ſanis cõueniunt.itaq; minus bene ſanis alia magis quam ſana proſunt. hoc autem aditum eſt ne forte aliquis incõſiderate facile reprehendat eas res publicas in quibus conſpexerit conſuetudines aut leges que ſint in populariũ aut potentum fauorem. ſicut ei ſunt quam pauciſſimi qui liberorum principatu alios gubernare poſſint: ſic etiam pauciſſimi inueniuntur qui eo principatu gubernari mereantur.

tatem. potentes uero opulẽtiam:aut genus optimates autem uirtuttem dicunt.Iuſtum ergo proportionem quandam habet.

Roportionẽ uero habere:nõ ſolũ unici numeri propriũ eſt:ſed toti⁹ numeri.Eſt eñi proportio equitas rationis in q̃ttuor minimis diſcreta igitur ꝙ in q̃ttuor conſiſtat manifeſtũ ẽ.Quinetiã & cõtinua. Nã uno ut duob⁹ utitur & bis dicit. ceu queẽadmodũ a.ad.b.ac.b.ad.c.bis ergo dicit'.b.Si ergo bis ponatur.b. quattuor erunt in proportione.

Eſt aũt & iuſtũ in q̃ttuor minimis ac rõ ea

Roportionẽ uero:capl'm tertiũ quattuor cõtinet.primo premittit duo de ꝓportione.ſecũdo oſtẽdit quomodo accipiatur iuſtũ ſecundũ ꝓportionẽ. ibi eſt aũt. tertio qualis ſit huiuſmodi ꝓportio ibi hanc ꝓportionẽ.quarto concludit huiuſmodi iuſtũ ꝓportionẽ habere.eius uero contrariũ ꝓportione carere.ibi hoc ergo.dicit primo ꝙ habere ꝓportionẽ eſt ꝓpriũ nõ ſolũ numeri unici.i.unitatis uel unici.i.unius numeri tantũmodo:ſed etiã eſt hoc cõmune numeri totius.i.cuiuſcũq;.& hoc eſt primũ qd' hic ph̃s ſupponit.ſecũdũ aũt eſt ꝙ ꝓportio exiſtat ad minus in quattuor numeris.probatur hoc:nam oĩs ꝓportio aut eſt diſcreta aut cõtinua.diſcreta quidẽ dicitur quãdo nullus terminus bis ſumitur.ut ſi dicas ſicut.a.ad.b.ſic.c.ad.d.cõtinua uero ẽ quãdo idẽ bis ſumitur.ut dicẽdo ſicut.a.ad.b.ſic.b.ad.c.patet itaq; ꝙ ſi ſit proportio diſcreta:erit in quattuor terminis.ſi uero ſit cõtinua:re quidẽ erunt tres:ſed ratione erũt quattuor.nam unus eorũ bis dicitur.ſ.medius qui in exẽplo prefacto.b.dicebat & poteris ſi placet p eas litteras eos numeros ſignare quos uolueris. ut ſi dicas ſicut ſex ad q̃ttuor:ſic tria ad duo.uel ſicut nouẽ ad ſex:ſic ſex ad q̃ttuor.ſex itaq; bis dicit ex hac littera notatur ꝙ unius numeri ad aliũ eſſe poterit habitudo uel relatio:nõ tñ ꝓportio.itaq; ꝓportio cõparationũ cõparatio.inde ẽ ꝙ nõ erit niſi in q̃ttuor.due eñi cõparatioẽs ad minus q̃ttuor terminos habere uolũt.hoc totũ ſequitur ex diffinitiõe ꝓportiois que hic a ph̃o ponitur.inquit eñi ꝓportio equitas rationis in q̃ttuor numeris :quaſi dicat proportio eſt eqnitas quattuor numerorum comparationis.eſt namq; ratio in propoſito idem quod numerorum comparatio.ſecundo ſequitur ꝙ diſſimilis numerorum comparatio non debeat proportio dici:ſed potius diſproportio.hoc patet ex eodem fere loco.dixerat enim proportio eſt equitas rationis in quattuor minimis.igitur a cõtrario ſenſu ineqtas ratiõis in q̃ttuor minimis erit diſꝓportio.& multa quidem poſſent hic de proportione notari. ſed quia ſcientia de moribus non niſi inſtructis in huiuſmodi rudimentis eſt tradenda:hac igitur de cauſa ſuperſedẽdũ ab his cenſeo. Eſt aũt.hic oñdit quomodo ſumatur iuſtum diſtributiuũ ſecũdũ ꝓportionem.dicit ergo iuſtum ſcillicet diſtributiuum eſt ideſt conſiſtit in quattuor minimis hoc ẽ ad minus in quattuor conſiſtit terminis.ac ratio.i.cõparatio.ſ.primi ad ſecundũ eſſe debet eadem.i. ſimilis ei que eſt tertii ad quartũ.diuiditur enim.i.ſit diuiſio ſimiliter.i.ſimili modo in quibus hoc eſt in rebus in quibus ſit illa diuiſio & q̃ ſuple ſunt talia quibus ſit talis diuiſio qualia ſunt perſone.eſt itaq; ph̃i ſentẽtia ꝙ ſicut ſe habet res que uni perſone tribuitur ad rem que alteri perſone tribuitur: ſic ſe habere debet perſona ad perſonã.econtra etiã.itaq; ſicut perſona ad perſonã : ſic res ad rem ſe habere debet.ſicut exempli gratia ſit.a.res que ualeat decẽ libras.b.ualeat quinq;.c.uero ſit perſona que in dignitate ciuili ualeat octo.d. ſit alia perſona que ualeat quattuor.in hoc itaq; caſu qualis eſt cõparatio ipſius.a.ad.b.hoc eſt decẽ ad quinq;:talis eſt ipſius.c.ad.d.hoc ẽ ipſius octo ad quattuor.eſt ei utrubiq; ratio dupli.ex his permiſcue arguẽdo ſi cõiungamus antecedens antecedenti & conſequens conſequenti : infertur ipm̃.a.ſe habere ad.c.hoc eſt decem ad octo ſicut.b.ad.d. hoc ẽ quinq; ad quattuor.eſt eñi utrubiq; ratio ſexqui quarta.item ſequitur totũ cõpoſitũ ex.a.&.c. hoc eſt decẽocto ſic ſe habere ad agregatum ex.b.&.d.hoc eſt ex quinq; & quattuor que ſunt nouem:ſic inquã ſe habẽt inter ſe hec duo agregata:ſicut ſe habet a.ad.b.eſt quidem utrobiq; ratio dupli.talis itaq; cõiunctio ſcilicet ipſius.a. cum.c.& ipſius.b.cum.d.eſt illud iuſtum quod in diſtribuendo conſiſtit. & mediũ quidem hoc ſcilicet diſtributiuum eſt circa id quod habet proportionem hoc eſt rationũ uel cõparationũ equitatẽ ſeu equalitatẽ.itaq; iuſtũ diſtributiuũ nihil aliud eſt quam rationũ equitas perſonarũ & rerum que ſibi tribuuntur.nam habens proportionẽ hoc eſt rationum aut cõparationum equalitatẽ eſt medium ſcilicet inter id quod eſt maioris & minoris rationis.iuſtum autem diſtributiuũ proportionẽ habet.hoc eſt rationũ equitatem:inde itaq; concluditur eſſe medium:nõ quidem quãtitatis aut numeri:ſed medium proportionis.quod ut diximus attenditur inter minorem & maiorem rationẽ. hoc eſt igitur quod ph̃s in hoc loco dicit.pro cuius maioris intelectu ſunt aliqua conſideranda.primo ꝙ nõ differt utrum per eas litteras primas ſcilicet.a.&.b.intelligas res que in diſtributione tribuuntur an intelligas per.a.b.perſonas & per.c.d.res ipſas.ſecundo nota ꝙ iuxta ariſtotelẽ in hoc loco in omni diſtributione debent eẽ tres proportiones.itaq; ſicut perſona ad perſonam:ſic res que uni tribuitur ad rem que alteri tribuitur.& decõtra.& hec eſt prima proportio.ſecunda eſt ꝙ ſicut perſona ſe habet ad rem que ſibi datur:ſic etiam ſe babere debet alia perſona ad rem que ſibi tribuitur.tertia autem eſt ꝙ ſicut ſe habet perſona ad perſonã uel res ad rem: ſic ſe habere debet agregatũ ex una perſona & re una ad agregatũ ex perſona alia & re altera.itaq; qualis eſt habitudo perſonarũ ante diſtributionẽ:talis quoq; eſſe debet diſtributione facta.tertio notandũ ꝙ in diſtributione quiſq; recipere debet totã partẽ de patrimonio ciuitatis quotta pars ipẽ fuerit ſocietatis ciuilis.itaq; ſi fuerit tertia pars:tertiam quoq; recipere debet.& ſic de ſimilibus.debet itaq; quiſq; recipere equalem ſibi portionem:non quidem in numero aut quantitate:ſed in ratione.ut ſit talis comparatio ipſius portionis ad totum patrimonium ciuitatis:qualis eſt perſone recipientis ad ſocietatem ciuilem.& ex his duo intelliguntur.primo quod in diſtributione contigere poterit ut maius aut minus in quantitate recipiatur quam ſint perſone ipſe quibus patrimonium ciuitatis diuiditur.ſecundo intelligitur differentia huius iuſtitie ab ea que in cõmertiis exiſtit.in qua equale pro equali redditur.unde ex his ſequitur ꝙ quando ciuitas alicui homini aliquid quod pro ipſa ciuitate fecerit recompenſat: erit quidem iuſtum:non autem diſtributiuum:ſed potius commutatiuum.quod non in paucis fieri uidemus.quarto notandum ꝙ iuſtũ diſtributiuũ per hoc qd' eſt equale uel equum habet ꝙ equaliter diſtent a pluri & minori.id eñi equũ dicimus qd' equal'r

dem.Diuiditur eĩ ſimil'r ĩ quib⁹ & q̃.Erit ergo queẽadmodũ.a.ad.b.ita.c.ad.d.& ꝓmiſcue Ergo ut.a.ad.c.ita.b.ad.d.Quare totum ad totum ut diſtributio duplicatur.Qd' ſi ita ponas iuſte cõduplicatur.Cõiugatio igit'.a.c.& b.d.iuſtũ illud ẽ qd' ĩ diſtribuẽdo cõſiſtit.Et mediũ quidẽ hoc ẽ circa id qd' ꝓportionẽ hẽt Nam habẽs proportionẽ mediũ eſt iuſtũ au-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

diſtat a maiori & minori. & hoc melius intelliges ſi exempli gratia conſideres tria equalia. & unum eorum permanere fixum: quod quidem conſidera eſſe iuſtum. alia uero duo interdum maiora interdum minora fieri. & cum hoc intellige unum nō poſſe creſcere ſine alterius decremento. itaqꝫ quantum uni apponitur tantum alteri auferetur. patet igitur ꝙ in prefacto caſu neceſſe eſt iuſtum equaliter diſtare a maiori & minori. dicamus ergo ꝙ ſicut rationis equitas aut proportio eſt mediū inter maiorem & minorē diſproportionē: ſic & iuſtum quod in diſtributione conſiſtit. ſed de his ſatis.

Hanc proportionē. oſtendit qualis ſit huiuſmodi proportio ſecundū quam accipitur iuſtum diſtributiuū. & primo facit hoc. ſecundo dicit hanc proportionē nō eē cōtinuam. ibi eſt autem. dicit primo proportionē hanc. ſ. ſecundū quā accipitur iuſtum

tem proportionem habet. Hanc proportionem mathematici geometricam uocāt. Nam in geometria contingit totum ad totum quo alterutrum ad alterutrum. Eſt autem nō cōtinua hec proportio. Non eſt eīm unus numero terminus cui & quod. Hoc ergo iuſtum ꝓportionē habet. Iniuſtū uero ꝓportiōe caret

in diſtributionibus in qua attēditur equitas nō quātitatis: ſed rationū: talem inquā proportionem mathematici uocāt geometricam. nam in geometria hoc ē in geometrica proportione contingit totum habere ſe ad aliud totum quod ideſt quam rem uel habitudinē alterū ideſt pars altera habet ad alterā. ſicut enim alicuius quantitatis ad aliā poteſt eſſe ratio dupli: ſic etiā medietatis ad quartam eiuſdem quantitatis preaſſūpte erit quoqꝫ ratio dupli. eodēqꝫ modo dicendū eſt in ratione tripli quadrupli & huiuſmodi. talis itaqꝫ eſt proportio que ī diſtribuendo conſiſtit. nam ibi contingit in ratione eſſe equalē eum qui partem recipit ei qui recipit totum. ut qui ualet quinqꝫ libras & recipit quattuor equalis eſt in ratione ei qui ualet decem libras & recipit octo. utrobiqꝫ enim re comparata ad perſonam cui tribuitur eſt ratio dupli. pro iſtorum intellectu conſiderādum ꝙ iuxta ariſtotelem quinto methaphiſice numerus cōponitur nō ex numeris: ſep ex unitatibus. itaqꝫ quaternarius componitur nō quidem ex duobus binariis nec ex ternario & unitate: ſed ex quattuor tantūmodo unitatibus. eodemqꝫ modo eſſe intellige in ceteris numeris. ex quo patet nō eſſe poſſibile in numeris in eadē ratione partem excedere partem in qua totum excedit totum. cum enim uniuerſorū numerorū partes ſint nō numeri ſed unitates: erit profecto unius ad alteram nō exceſſus ſed equalitas. eſt enim omīs unitas ſecundū ꝙ huiuſmodi omni unitati equalis. patet igitur ex his ꝙ ea proportio que in diſtribuendo conſiſtit debuit dici geometrica & nō arithmetica. quia ſicut dictum eſt inueniri nō poteſt in numeris de quibus eſt ſcientia arithmetica. geometrica igitur dicenda eſt: quoniā eius ſimile eſt in magnitudinibus de quibus ē ſcientia geometrie. Eſt autem. hic dicit hanc proportionem eſſe diſcretam & nō continuam. in hac enim non eſt aliquis unus cōmunis terminus cui aliud & ipē ad aliud ſimul comparetur. conſideratis quidem prefactis proportionibus iuxta quas exiſtit iuſta diſtributio: nulla inuenitur in qua ſit nec eſſe poſſit aliquis terminus cōmunis. & preſertim patet hoc in prima ubi talis ē comparatio inter perſonas: qualis inter res que eis tribuuntur. ſicut enim dicebamus res ipſe eſſe debent equales perſonis. non quidem in quantitate: ſed in quotta. res enim que tribuitur eſſe debet tanta reſpectu patrimonii ciuitatis: q̄ntus ē ipſe qui recepit reſpectu ſocietatis ciuilis. Hoc ergo. hoc concludit huiuſmodi iuſtum habere proportionem. eius uero contrarium carere proportione. & dicit. iuſtum hoc ſcilicet diſtributiuum habet proportionem hoc ē in ꝓportione conſiſtit. eius uero contrarium iniuſtum proportione caret. hoc autem accidit quando unus plus alius recipit minus de rebus que diſtribuuntur. qui enim recipit plus in bonis & minus in malis ac laboribus iniuriatur. qui uero in bonis minus & in malis plus: iniuſta patitur. ſed quia minus malum ad maius comparatum rationem habet boni: abſolute dici poterit illum eſſe iniuſtum qui plus recipit in bonis. illum uero iniuſta pati qui de bonis minus recipit. hoc dicit. ex hac littera notantur aliqua. primo hoc iuſtum per hoc ſolummodo eſſe medium quod habet proportionē. eius uero contrariū iniuſtū per inde eſſe extremū ꝙ proportione caret. & qa in diſtributione nō poteſt quis plus habere niſi alteri auferatur: inde eſt ꝙ ſicut prius dictum eſt equaliter diſtat iuſtum a pluri & minori. ſecundo notatur ex littera hoīes nō paucos eſſe iniuſtos quos hodie tanq̄m ſanctos ueneramur. quot enī hodie boni uiri cre duntur qui ſine merito & cōſciētia de patrimonio tā eccleſiaſtico q̄m ciuili recipiūt: ego quidem unicū duntaxat cognoueram monacū qui propter conſciētiam maxima beneficia recipere recuſabat. tertio notatur diſtributiones que hodie fiunt in noſtris ciuitatibus multifariam eſſe iniuſtas. primo quia fiunt preter proportionē. ſecundo quia nō iuxta dignitatē debitam ſcilicet uirtutem: ſed potius opulentia potentia aut genus attenditur. & quod deterrimū oīum eſt uilliſſimi adulatores ſua doloſa quā apud tirānos exercent adulatione bona cōmunia ſurripiunt. ſed de his ſatis. una igitur ſpecies iuſti talis eſt qualem diximus.

ſit igitur aliud plus aliud minus. Quod & in rebus accidit. Nam qui iniuriā facit plus habet qui uero patirur minus & hoc in bono. In malo aūt cōtra. Nam & in ratione boni uenit minus malum ad maius malum. Eſt enim eligendum magis minus malum: q̄ maius malū Quod autem eligendum id bonum & magis maius. Vna igitur iuſti ſpecies talis eſt.

Eſtat alia que in corrigendo conſiſtit ea ſit in cōmertiis q̄ inuolūtariis. Qđ eſt alterius ſpecici iuſtum q̄ ſuperius. Nā iuſtum illud quod in diſtribuendo conſiſtit. puterum eſt & ſemper iuxta proportionem iam dictam. Etenim ſi ex publico pecunie ſint diſtribuende earum diſtributio per eamdem fiet rationem: ſecundum quam in publicū contributio ſit. Et iniuſtum quod huic iuſto opponit abſqꝫ ꝓportionē ē. At illud iuſtū qđ in cōmertiis cōſiſtit equū quidā eſt: & iniuſtū

eſtat alia. capitulū quartū duas cōtinet partes. ī prima ponit differentiam utriuſqꝫ particularis iuſtitie. in ſecunda oſtendit quomodo ſumatur medium in ea iuſtitia que exiſtit ī corrigēdis comertiis. ibi atqꝫ ut linea. in prima parte primo premittit propoſitum. ſecundo id probat. ibi nam iuſtum. quid autem in prima parte dicat ex his eſt planum. ibi igitur nam iuſtū probat philoſophus ꝙ ea iuſtitia que eſt in cōmertiis differat ab ea que in diſtribuendo conſiſtit. & hoc oſtendit per hoc ꝙ alia diſtributiue & alia cōueniunt iuſtitie cōmutatiue. & primo ponit ea que cōueniunt iuſtitie diſtributiue. ſecundo ea q̄ cōueniunt cōmutatiue ibi ad illud iuſtum. ſententia & etiā littera ex his ſatis ſit plana. ſed ex littera notanda ſunt aliqua. primo ꝙ non quecunqꝫ diſtributio ſpectat ad iuſtitiam diſtributiuam: ſed ea ſolum que eſt publicarum rerum. quod etiam in ante dictis notabatur. & accipitur hic res publica non quidem prout eſt ciuium ordo: ſed eas res hic publicas dicimus que numerantur in patrimonio non quidem unius: ſed ciuitatis totius. nec tamen intendit philoſophus negare in ceteris diſtributionibus iuſtitiam diſtributiuam conſiſtere. hic tamen de ea principaliter intendit que in ciuili diſtributione uerſatur. ſecūdo notatur ꝙ quiſqꝫ tantam portionem de publico patrimonio recipere debet quanta pars ipē fuerit ſocietatis ciuilis. dicit namqꝫ textus & enī ſi ex publico pecunie ſint diſtribuende: earum diſtributio per eandem fiet rationem ſecundum quā in publicum contributio ſit. & iniuſtum quod huic iuſto opponitur abſqꝫ proportione eſt. hoc dicit: unde patens ſit quod notabamus. Deinde cum dicit. At illud iuſtū oſtendit quid conueniat iuſtitie commutatiue. hoc primo. ſecūdo manifeſtat quod dixit per exemplum. ibi nam quando. tertio remouet dubium. ibi dicitur enim. quarto ex dictis duas concluſiones infert. quarum prima attenditur circa iuſtum. ſecūda circa iudicem. prima infertur ibi quāobrem iuſtum. ſecunda ibi ex quo ſit. & per hec uidere poteris iſtorum ſententiam cum littera. ſed circa primam partem eſt notandum ꝙ diſtributiua iuſtitia differentiam perſonarum reſpicit per ſe. cōmutatiua uero per ſe reſpicit rerū eq̄litatē: differentiā quidē pſonarū cōſiderat p accidēs. cōſiderat nāqꝫ interdū perſonarū cōditionē ut per inde poſſit cognoſcere delicti quantitatem. quod

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

menti cõmendabis.Ex hac parte. Quãobrem.duo notantur.primo oĩs contractus eſſe iniquos in quibus aliquis de cõtrahentibus plus recipit q̃m det.iuſtum enĩ ut inquit teſtus mediũ eſt inter plus & minus.unde etiam notatur nulli debere eẽ permiſſum emere ut uendat.qui enim ut uendant emunt .lucrari uolunt.quod iuſtitia non permittit.eſt tamen aduertendum qđ hec documenta ſolummodo locum habent in ea ciuitate que rectiſſima re publica gubernatur.non autem hec locum habere poſſunt in re publica romanorum nec etiam hiſpanorum ubi permiſſum eſt contrahẽtes ſe inuicem decipere citra dimidiam iuſti precii. nec etiam in prefactis rebus publicis caueatur ne aliqui emãt ut carius uẽdant.nec tamen dicimus prefactas leges eſſe iniquas. ſicut eĩm me minimus nos dixiſſe ſunt leges non pauce que in ſe & ſimpliciter ſunt dominice aut populares: reſpectu tamen gentis cui traduntur eſſe poterunt cõuenientes ac iuſte. ſicut enĩ ſũt aliqui filii quos pater familias regere debet non paterno : ſed dominico regimine: ſic eſt etiã in gentibus.ſunt eĩm alique ad quas liberorum principatus eſt iniquus : dominicus uero erit iuſtus. & hoc additum eſt non propter romanos aut hiſpanos ſed ne facile quis crederet uniuerſas leges ac res publicas dominicas aut populares eſſe iniquas.dubitaret aliquis circa p̃dicta utrum iniuſtum faciat homo quandocũq; ſciens plus q̃m ualeat rem uendit.& uideretur quod non. quia ſi ille iniuſtum faceret : & emens pateretut iniuſtum.quod non eſt uerum.ſicut enim ex iam dicendis patebit nemo uoluntarie iniuſtum patitur. ad hoc eſt dicendum ꝙ ſi id fiat ementis uoluntate nec ille facit iniuſtum nec iſte patitur iniuſtum.erit tamen iniuſtum:ſi contra ementis fiat uoluntatem.quod fieri poterit ſi dolo deceptus aut neceſſitate cohatus rem plus quam ualeat emerit.eodemq; modo dicendum uidetur in ceteris uoluntariis contractibus. Atq; ut linea. hic oſtẽdit quomodo ſumatur medium in hac iuſtitia quem corrigendis cõmertiis exiſtit.& primo in rebus eiuſdem generis.ſecundo in rebus diuerſarum artium.ibi eſt & in aliis. tertio tangit originem nominum damni & lucri.ibi tracta ſunt.circa primum tria facit.primo per exemplum manifeſtat propoſitum.ſecundo manifeſtat quoddam qđ di

iniquum.Sed non ſecundũ eam ꝓportionem ſed ſecundũ ariſmeticam.Nihil enim refert utrum bonus a malo abſtulerit:an malus abono.Nec utrum bonus adulterium cõmiſerit: an malus.Sed ad differentiã damni lex reſpicit ſolum:& ut equis utitur:ſi hic iniuriã facit:ille paſſus eſt.Si hic damnũ dedir ille paſſus.Itaq; iniuſtum hoc iniquum exiſtẽs equare conatur lex.Nam quando hic quidem percutit ille uero percutitur.Vel hic occidit ille occiditur.Paſſio & actio ſeorſum inique ſũt. Sed conatur eos per condẽnationẽ equare lucrum auferendo.Dicitur enim & in huiuſmodi rebus lucrum:licet quibuſdã improprium uideatur.Puta illi qui percuſſit & damnũ illi qui percuſſus eſt.Sed quãdo eſtimatur paſſio uocatur illud quidẽ damnũ hoc aũt lucrum. Ita inter plus & minus equũ eſt mediũ:lucrũ aũt & damnũ cõtra.Alterũ plus eſt alterũ minus.Boni quidẽ plus eſt:lucrũ mali aũt minꝰ damnũ uero contra eſt.Inter hec mediũ eſt equũ qđ iuſtũ eſſe dicebamꝰ. Quãobrẽ iuſtum illud quod in corrigendo conſiſtit medium eſt inter damnum & lucrum. Ex quo fit ut quotiens controuerſia exiſtit ad iudicẽ eatur.Ire autem ad iudicem ideſt ire ad ius.Nã iudex quidem eſſe debet ueluti animatum ius & querunt iudicem medium. Et uocant quidam mediatorem quaſi iuſtũ aſſecuturi:ſi medium aſſequãtur Mediũ igitur quidã iuſtum eſt:ſi quidem & iudex medius.Iudex uero ad equalitatem redigit. Atq; ut linea inequaľr

xerat ibi ſi enim.tertio id quod dixit ponit in terminis.ibi eq̃les in quibus.circa primum duo facit.nam primo manifeſtat propoſitum per exẽplum.ſecundo infert ex dictis originẽ nominũ iuſti & iudicis.ibi propterea nominatur. dicit ergo primo ꝙ iudex redigit litigatores ad equalitatẽ per hunc modũ:tanq̃m ſi linea eſſet diuiſa ĩ partes inequales:redigit inquã auferendo ei qui habet plus habenti quam dimidiã & id quod ab eo abſtulit tribuit alteri qui minus habet quã dimidiã. et quando uero totũ diuiditur in duas partes:tunc dicunt homines ĩpos qui contrahunt habere quod ſuũ eſt:et hoc cum quiſq; de contrahentibus equã partẽ acceperit. equũ autẽ hic dicimus quod eſt mediũ inter plus et minus et hoc ſecundũ arithmeticã proportionẽ q̃ attenditur ſecundũ equalitatẽ exceſſus.tale itaq; mediũ eſt quod equaliter excedit minus et exceditur a pluri.ſicut numerus ſenarius que eſt medium inter duo et decem.excedit ei duo in quattuor atq; in totidẽ exceditur a decem. Et propterea. tangit originẽ nominũ iuſti et iudicis.dicens propterea hoc tale mediũ nominatur iuſtum:q tam iuſta ideſt tã prope eſt hinc ideſt ex una parte quã ideſt q̃ntum inde ideſt ex alia parte.dicitur itaq; iuſtum quaſi iuxta utrumq; ſit. & iudex quaſi utriq; aſſiſtat.hoc dicit.quod pro iſtorum nominũ origine menti cõmendabis.ſed pro iſtorum & ſequentiũ maiori intellectu conſiderãdum. primo ꝙ a principio obligationis quiſq; cõtrahentium intelligitur habere equalẽ portionẽ illius linee que ſecundum philoſophũ imaginarie fingitur diuidi.ut ſi ticius a ſempronio aliquid emerit ante quam hinc inde rerũ dominia traducãtur uterq; eorum equam partẽ prefacte linee habere dicitur.ſecundo eſt conſiderandũ ꝙ linea prefacta duplum eſt eius qđ quiſq; contrahentiũ alteri dederit.itaq; id quod unus alteri dat eſt mediũ illius linee.qđ hic iuſtum dicimus.que res ut planior fiat:ponamus caſum ꝙ ticius a ſenpronio emerit rem pro decem aureis que res ualeret tantũmodo ſeptem aureos.in hoc itaq; caſu ſi conſideremus id quod ticius dedit:tota linea continet uiginti.que eſt diuiſa in partes inequales.cum apud ſenproniũ ſint tredecim apud ticiũ uero ſeptem. cum igitur mediũ prefacte linee ſit decem:opportebit a ſempronio auferre tria & dare ea ticio q defraudatus fuerat in tribus aureis.eodemq; modo fieri poterit ſi ex parte ſempronii idem facere uelimus.ſempronius enim dederat ticio pro decem aureis rem que ualebat ſeptem.tota itaq; illa linea continet quatuordecim.quorum decem ſunt apud ſẽpronium & quattuor apud ticium.cum igitur medium prefacte linee ſit ſeptem : debet iudex ſicut prius auferre a ſempronio tria & illa debet tradere ticio.ſi autem quiſq; contrahentium medietatem habeat linee prefacte:tunc iudex neceſſarius non eſt. niſi forte ut ſic eſſe declaret.de quo interdum a litigatoribus uel ab his qui negociis aſſiſtunt dubitatur.hoc igitur philoſophus manifeſtat ibi cum dicit. Si enim duorum.dicens ꝙ ſi duorum equalium ab altero aliquid auferatur & id addatur alteri: iam id cui facta eſt additio alterum a quo fuit ablatum excedit in duobus hoc eſt in duplo eius quod additum eſt.ſi enim fuiſſet ablatum & non additum:illud a quo nihil eſt ablatum excederet id a quo eſt ablatum in eo ſolo quod eſt ablatum. ab altero itaq; equalium aliqua particula ablata & addita alteri:id cui eſt addita excedit totius linee medietatem in eo ſolo quod eſt ablatum.& in eius quidẽ duplo excedit id a quo facta eſt ablatio.cõſideremus igiť lineã cõpoſitã ex duobus eq̃libus medietas itaq; p̃facte linee ẽ mediũ per qđ cognoſcimus qd.i.quantũ ſit auferẽdũ ei qui plus habet. &

diuiſa cui maior pars q̃ dimidia adeſt ei:aufer & minorẽ habenti tradit:& quando totũ ĩ duas partes diuiditur tunc ſuũ habere aiunt: cũ quiſq; equam partẽ accipit.Equum aũt medium eſt inter plus:& minus ſecundũ ariſmeticam proportionẽ. Propterea nominatur iuſtum ꝙ tam hinc q̃ inde utriq; iuſta aſſiſtat.

Si enim duorũ equaliũ ab altero auferatur alteri uero adatur:duobus excidit alium. Nã ſi auferatur quidẽ nec adatur uno dũtaxat excedit.A medio igitur uno ac mediũ uno.Per hoc igitur dinoſcimꝰ:& qd auferẽdũ ſit ab eo qui plus hẽt & quid adẽdũ ſit ei qui minꝰ habet.Quo enim excedit id auferendũ ẽ ei q plꝰ

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

quid.i.quātum ſit adendum ei qui minus habet.ab eo eni qui plus habet id auferēdū
eſt in quo excedit mediū.& id debet apponi minus habēti.& ſic erūt extrema ad eq̄li
tatē redata. Equales in quibus.ponit id qđ dixit in terminis.dicēs ſint tres linee e
quales quarū prīa ſit.aa.ſecūda.bb.tertia.gg.ita ꝙ in extremitatibus prime ſcribanť
a.& ſecūde ſcribātur.b.in extremitatibus uero tertie ponātur.g.atqꝫ ſit ita exēpligra
tia ꝙ earū quelibet ſit triū cubitorū.& linea.bb.maneat in ꝑmutata. & in linea qui-
dē.gg.in fine duorū cubitorū ſcribatur.z.itaqꝫ ex una parte.g.z.ſit q̄ntitas duorum
cubitorū.& ex alia ſit q̄ntitas unius cubiti.ſtāte igitur hoc caſu:a linea.aa.dematur.
a.e.q̄ exēpli gratia ſit q̄ntitas unius cubiti.& illud.a.e.apponatur ei linee q̄ eſt.gg
& totū illud cōpoſitū dicatur.ggd.qđ erit quattuor cubitorū.hoc igitur totum.ggd.

habet. Equales in quibꝰ.a.a.b.b.g.g.ad in
uicē ab.a a.dematur.ae. & adiūgatur.g.g. Id
quod eſt in.gd. Ita totū.d.g.g. excedit.e.a.in
g.d.g.z.Ergo.b.b.eo ꝙ eſt.g.d. Eſt & in a-
liis artibus hoc.Nam interirēt utiqꝫ niſi age-
ret agēs & q̄ntū & quale ac patiēs patetur hoc
& tantū & tale. Tracta ſūt aūt damni & lu
cri nomīa ex uolūtariis cōtractibꝰ Nā habere

excedit.a.e. q̄ fuerat relitū de
linea.aa.ablato.a.e. excedit di-
co in.g.z.et.g.d.excedit itaqꝫ i
duobus cubitis.cum ipā ſit qua
tuor cubitorū & altera ſit duo-
rū.ſed lineā.b b.excedit ſolum
in.gd.hoc eſt in uno cubito ita
ꝙ mediū qđ erat.bb.excedit.a.
e. in uno cubito & exceditur a
toto.ggd.in uno.ſi ergo ad eq̄-
litatē redigere uelis:oportet ad
equalitatē.bb. demere de toto-
ggd.partē.g.d.atqꝫ id apponere
alteri ſcilicet.a.e.& ſic erūt oīa ut prius equalia.ad horū igitur ſimilitudinē iniq̄ re-
digūtur ad equalitatē.linea quidē.bb.eſt ſimilis medio iuſtitie.alia uero fingūtur fu
iſſe portiones linee diuiſe in partes inequales.q̄ per mediū iuſti ad equitatē redigun
tur.& ex his ſatis eſt manifeſtū quomodo in rebus eiuſdē generis ſic accipiendū me-
diū eius iuſtitie q̄ in dirigēdis cōmerciis uerſatur. Eſt eni.oſtendit id q̄ obſeruať
in rebus eiuſdē generis eſſe quoqꝫ obſeruandū in rebus diuerſarū arciū. dicens hoc:
ſcilicet ꝙ quilibet cōtrahētiū debet habere equale eſt etiam uerū in artibus aliis.i.di
uerſis.ut ſi cōtingat agricolā dare frugmentū cerdoni pro calciamento.debet itaqꝫ ſe
cundū eſtimationē uterqꝫ recipere equale.nam interirēt utiqꝫ artes factiue: niſi q̄ntū
& quale agēs.i.dans ageret.i.daret.ac ipē patiēs.i.recipiēs hoc.ſ. tantū & tale pate-
retur.i.reciperet.hoc dicit.notāda ſunt hic aliqua.prīo ꝙ ea q̄ ſuperius ſunt dicta de
modo inueniēdi mediū uidētur eſſe intelligēda in rebus eiuſdē artis.ſ.cum datur fru
mentū pro frumēto.uel calciamentū pro calciamēto.uel domus pro domo.qđ fieri ſo
let q̄ndo res ſūt in diuerſis locis.& in uno loco conuenit uni:& in alio alteri.qđ fre-
quētius praticatū uidemus in beneficiis eccleſiaſticis.hoc totū patet:q̄m dixit hic tex
tus in aliis artibus ubi ſatis expreſſe uidetur ſignificare antedicta eſſe intelligēda in
rebus eiuſdē generis.hoc eſt eiuſdē artis.ſub his etiā cōprehēdi uidētur ea cōmercia
in quibus res datur pro numerata pecunia.ſi tamē res ſint tales q̄ pecunia numerari
poſſint.hoc dico ꝓpter eccleſiaſticas prebēdas in quibus una pro altera licite datur:
nō tamē pro pecunia.ſecūdo notandū ꝙ ut patet ex littere ſentētia agere hic ſumitur
pro dare.& pati pro recipere.qui modus loquēdi magis eſt uſitatus apud grecos quā
apud latinos.ex quibus patet ꝙ ab alio capere nō ſit perfectio.cū pati potius impfec-
tio dicatur. Tracta ſūt.oſtēdit originē nominū damni & lucri.dicēs ꝙ uſus prefac
torū nominū prius fuit in cōmertiis uolūtariis.& preſertim in emptione & uētione
ac in aliis in quibus licentiā lex permiſit.quales forte dicūt campſores & uſurarii.in
his igitur quādo quis plus habet quā a principio habuerat:lucrari dicitur.quādo ue
ro minus habet:dicitur damnari.quando aūt nec plus nec minus habet poſt cōmerti
um quā ante haberet:dicitur nō lucrari quidem nec damnari:ſed tantūmodo habere
dicitur ea que ſua ſunt.& cum iuſtum mediū ſit inter plus & minus:erit quoqꝫ medi-
um inter damnū & lucrū.itaqꝫ uniuerſa comercia ſūt iniuſta in quibus interueniūt
lucrū & damnū.mediū inquā eſt iuſtū lucri & damni quod fit per hoc ꝙ equū habe-
mus prius & poſterius hoc eſt ante & poſt cōmertiū.qđ fit aliq̄ndo uolūtarie ſed ple
rūqꝫ preter noſtrā uoluntatē.& forte hac de cauſa dixit preter uoluntariū.quod fieri

uidemus in his cōmertiis q̄ per iudicē ad equitatē redigūtur.hoc dicit. ex his aliqua
notantur .primo ꝙ nomina dāni & lucri origine & proprie eſſe dicuntur in cōmerti
is uoluntariis :trahūtur tamē ad inuolūtaria cōmertia in quibus poſtq̄m iniuria fue
rit eſtimata:eſſe uidetur lucrū iniuriā & dānum ei qui iniuriā paſſus eſt.ſecundo no
tabis oms fere hodie mercatores eſſe iniuriatores.nam mercatura hodierna eſſe uide
tur ſpecies quedā furti:aut ſi magis placet ſpecies doli & fraudis.& piget me ꝙ mer-
catores nō pudet per fas & nefas quātum poſſunt lucrari.uiuere itaqꝫ de mercatura ē
quodāmodo uiuere de furto uel rapina.itaqꝫ officiū quāto magis lucratiuū tāto dete-
rius.ut ſūt apotecarii medici & huiuſmodi.tertio notabis iudeorū genus hominū eē
peſſimū.cū ommiſſo naturali queſtu:ad uillē ac turpē declinet. ſed dubitaret aliquis

pluſq̄ ſuū:lucrari dicitur.Minus aūt q̄ ab ini
tio damnari ceu in emptione & uenditione ac
in aliis quibuſcūqꝫ licentiā lex permiſit. Quā
do autem nec plus nec minus ſed ipſa per ſeip
ſa fiunt ſua ſe habere dicunt & nec lucrari nec
damnum pati.Itaqꝫ lucri cuiuſdam:ac damni
medium eſt iuſtum. Preter uolūtarium equū
habendo & prius & poſterius.

Ed uidetur aliquibus repaſſū quidam
ſimplr eſſe iuſtū: ut pithagorici dixe-
runt.Diffiniebant enim ſimpliciter iuſtum
eſſe:id quod repaſſum ſit alteri. Verū hoc
nō cōgruit neqꝫ ei iuſto:quod eſt ſecudū leges
neqꝫ ciuili uoco autem ciuile id quod eſt ſocia
bile.Repaſſum nō congruit neqꝫ iuſto quod i
diſtribuendo conſiſtit.Neqꝫ ei quod ad corri-

utrum oḿe lucrū in foro cōſciē
tie ſit reſtituendū.ad hoc eſt di-
cendū ꝙ ſi hoc nō fiat de licen-
tia principis aut ſenatus uel to
tius populi:dubium nō eſt ꝙ ſit
reſtituendum.qua de re ſi ultra
dimidiā iuſti precii quis pro re
aliqua acceperit: dubitandū nō
eſt quim reſtitutio ſit facienda-
citra dimidiā enim iuſti precii
lex romanorū permiſit contra-
hentes ſe adinuicē decipe ſicut
patet codice de reſcindēda uēdi
tione.lege ſecūda & octaua.hec
aūt romanorū & etiā hiſpano-
rū lex fundamentū habet ex eo
ꝙ totū de partibus ſuoqꝫ patri-
monio poteſt ſine iniuria diſpo
nere ſecundū ꝙ ſibi toti conue
nit.Sed cum uniuerſi populi de
um recognoſcāt ſuperiorē: erit
ſatis perplexa queſtio utrū talis
lex potuit iuſte ferri a principe
aut ſenatu uel populo.& cū hoc
apud uniuerſas fere gētes permiſſū eſſe uideamus:erit quippe de iure gentiū ac natu
re.& cū uniuerſe nature precepta adeo ſint:fiet profecto illud deo iubēte aut permit
tente.& ſi dixeris qđ illud nō eſt nature preceptio:ſed potius nature corruptio quod
ariſtoteli ceteriſqꝫ ſapiētibus magis placere uidetur:ſi ita inquā dixeris:patet quid ſit
dicendū.erit itaqꝫ in foro conſciētie oḿe lucrū reſtituendū.qđ ſi uerū eſt:pauci: imo
quā pauciſſimi ſūt qui rectā huius uite ſequātur uiam.ſed de his ſatis. nunc uero de
reliquis explicemus.

Ed uidetur aliquibus.caplm quintū in quo circa predicta tāgit quorūdā opinio
nem.oſtendēs in quo male & in quo bene dixerint.& primo eā ꝓponit. ſecūdo
reprobat.ibi uerum hoc.tertio oſtēdit in quibus & qualibus prefacta opinio ſit uera-
ibi ſed in cōmunibus.dicit prīo ꝙ quibuſdā de numero quorum fuerūt pitagorici ui
detur iuſtū eſſe nihil aliud q̄m repaſſū quoddā.diffiniebāt eniꝫ iuſtū eſſe id qđ repaſſū
alteri ideſt ab altero.hoc dicit.notandū ꝙ his occaſio errādi fuit quia nuper dicebať
cōtrahētes hr̄e equalia prius & poſterius:hoc eſt ante & poſt contractū.ex his itaqꝫ ui
detur ꝙ ſecundū iuſtitiā uniuerſi cōtrahētes id qđ agunt repatiātur. Verum hoc-
improbat prefactā opinionē eiuſqꝫ iuſti diffinitionē. & prīo illorū errorē proponit.
ſecūdo quantū ad id de quo magis eſt dubiū probat illos erraſſe.ibi multifariā enim.
in prima parte ponit tria iuſta quibus dicit nō cōuenire prefactā diffinitionē.& dicit
ſed hoc repaſſū nō congruit: nec ei iuſto qđ eſt ſecundū leges nec ciuili iuſto & uoca
mus hic iuſtū ciuile id qđ eſt ſociabile.i.id quo ciuilis ſocietas cōtinetur atqꝫ ſeruať.
itaqꝫ pro eodē ſumūtur hic iuſtū ſecundū leges & iuſtū ciuile.planū eſt igitur ꝙ ſecū-
dū hoc iuſtū nō cōgruit repaſſū.nam ſiquis opetur ſecundū fortitudinē aut tēperan-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tiam aut quãuis aliam de uirtutibus:faciet quidẽ iuſte cum ſecundũ legẽ operetur ꝗ
oĩa iubet honeſta:& tamẽ eſt planũ ꝙ ille ip̃e qui ſic iuſte operatur nihil repatitur ab
altero.itẽ eſt manifeſtũ ꝙ repaſſũ nõ cõgruit ei iuſto qđ in diſtribuẽdo cõſiſtit.repaſ-
ſum enĩ dicere uidetur equale in quantitate & ſimile in qualitate. erit itaqꝫ repaſſum
ubi actio & paſſio ſũt eiuſdẽ quãtitatis ſimul & qualitatis.planũ eſt aũt ꝙ in diſtribu
tione nihil tale inuenitur. ſicut enĩ pridẽ dicebamus nõ eſt ibi equale ſecundũ quãti-
tatem:ſed ſecundũ proportionẽ.nec etiã eſt ibi ſimilitudo.cũ honor aut ciuitatis pa-
trimoniũ tribuatur pro ciuiũ dignitate.que dicebatur eſſe libertas potẽtia genus aut
uirtus.hec uero a rebus que diuidũtur longe ſunt diſſimilia.patet igitur ex his ꝙ re
paſſum nõ congruit:nec ei iuſto quod eſt ſecundũ leges.nec etiã ei quod in diſtribuẽ
do conſiſtit.nec repaſſũ quidem
congrnit ei iuſto quod ad corri
gendũ pertinet.quod ſupra in-
comertiis exiſtere dicebamus.li
cet prefacta quidem opinio de
hoc iuſto loqui uidebatur.& iu
ſtum cuiuſdam eorũ qui rada-
mans appellabatur hoc erat : ſi
quis patiatur que fecit: rectum
eſt iudiciũ.hoc dicit.intelligen
da ſunt hic aliqua.primo ꝙ iſte
radamans prout aliqui dicunt

gendũ pertinet.Atqui uolũt quidem hoc dice
re & Rhodamantis iuſtũ.Si patitur quẽ facit
rectũ eſt iudiciũ. Multifariã enĩ diſcordat.
Ceu ſi in magiſtratu cõſtitutus percuſſerit:re
percuti nõ licet.At ſi magiſtratũ quis pcuſſe-
rit:nõ ſolũ repercuſſiẽdus ip̃e eſt: uerũ etiam
ſupplicio afficiẽdus. Inuolũtariũ etiam: &

fuerat iuriſconſultus qui dicebat iudicẽ tunc recte iudicare:quãdo iudicaret iniuriã
tem idem repati quod agebat.ſecundo conſiderandũ ꝙ pħs circa hoc iuſtũ tantũmo-
do inſiſtit ob id quod de hoc ſolo dubiũ erat an ei poſſet congruere repaſſũ. eſt etiam
alia ratio quia de hoc prefacta opinio loqui uidebatur.de hoc itaqꝫ iuſto eſt uidẽdum
utrum ei poſſit congruere repaſſum.& ſi quoquo modo congruat quis ille modus ſit.

Multifariã enim.hic duas adducit rationes quibus oſtendit ꝙ repaſſũ nõ congruat
ei iuſto quod in corrigendis comerciis exiſtit.ſecunda ratio ponitur ibi inuoluntari
um etiã:dicit primo:ꝙ repaſſũ multifariã ideſt in multis diſcordat ab eo iuſto qđ ad
corrigendũ pertinet.ceu ſiquis conſtitutus in magiſtratu ideſt principatu alium per
cuſſerit:nõ licet conſtitutũ in magiſtratu eadem percuſſione repercuti:& ſiquis alius
magiſtratũ percuſſerit:nõ ſolum ip̃e qui percuſſit eſt repercuciendus eadem percuſſi
one:ſed etiam eſt afficiendus ideſt pugniendus aut torquendus ſupplicio.ſ.maximo.
nam hodie quoqꝫ ſecũdũ leges romanorũ & etiã hiſpanorũ qui magiſtratum percute
ret:ex lege iulia mageſtatis bona ſimul cum uita ammitteret.cuius rei cauſa eſt:quia
cum princeps ſit:aut ſupra populũ aut ſaltẽ uniuerſũ repreſentet populũ:qui princi
pem ledit uniuerſũ uidetur ledere populũ.hoc igitur dicit.ſed uidetur contra qđ ſu
pra dicebat:ꝙ lex ſolum reſpecit ad differẽtiam damni. & ut quis utitur ſi hic quidẽ
iniuriã fecit & ille paſſus eſt.& ſi hic damnũ dedit:& ille damnũ paſſus eſt.ad hoc eſt
dicendũ ꝙ iuſtitia que in diſtribuẽdo conſiſtit directe & per ſe reſpecit perſonarũ dif
ferentiã.ea uero iuſtitia que in comerciis corrigẽdis exiſtit per ſe quidẽ reſpecit rerũ
equalitatẽ.ſed tamẽ quia hanc cognoſcere non poteſt:niſi ex differẽtia loci tẽporis &
perſone:quia ita inquã eſt:conſiderat quoqꝫ perſonarũ differẽtiam.quod frequentius
contingit in his cõmerciis que ſũt inuolũtaria.dicamus igitur ꝙ ſiquis principẽ per
cuſſerit:iudex ut equalẽ delicto a pcuciẽte accipiat penã:cõſiderabit principis pſonã
atqꝫ dignitatẽ:in qua ea ꝗ in ſe ẽ parua maxima cẽſetur pcuſſio.pro hoc itaqꝫ paruo ꝙ
in principe maximo cẽſetur damnũ maximum ſupplicinm maximamqꝫ penam dabit
iudici ip̃e percuſſor.quo facto:erit in quantitate ſupplicium equale damno: & dam-
num ſupplicio.quod menti cõmendabis. Inuoluntarium etiam. ponit ſecundã ra-
tionem dicens ꝙ etiam in penis capiendis multum differunt uoluntarium & inuolũ-
tarium.nam qui penitus inuoluntarie fecerit.nulla pena eſt afficiendus. & ſi partim
uoluntarie fecerit:partim quoqꝫ pugnitur.itaqꝫ iniurie quanto uoluntarie tanto gra
uiores atqꝫ maiori ſupplicio caſtigantur.patet igitur ꝙ pro eodem delicto ſiue iniu-
ria ceteris paribus qui uoluntarius peccat grauius pugnitur.non igitur erit iuſtum
idem quod repaſſum.nam ſi eſſet idem:uniuerſi qui ſiue uoluntarie ſiue inuolũtarie

Universidad de Salamanca. BGH

equales irrogarẽt iniurias:equaliter eſſẽt afficiẽdi.qđ ut ex iam dictis patet eſt omino
falſum.ex dictis pħi in hoc loco ſicut ex multis aliis notabis iuſtitiã uerſari nõ ſolũ
circa exteriores opationes ut aliqui dicũt:ſed potius circa interiores uolũtates cõſiſ-
tere uidetur.cũ iuxta interna:externa quoqꝫ ſint remittẽda aut afficiẽda. Sed in cõ
munibus.hec ẽ tertia pars huius capituli:ubi oſtẽdit ĩ quibus & qualibus prefacta o-
pinio ſit uera.& prio intẽtum ꝑponit.ſecũdo id probat.ibi nã in repẽdẽdo.tertio ma
nifeſtat ĩ terminis id qđ dixerat.ibi facit aũt.pro intellectu prime partis cõſiderãdũ:
ꝙ pħs hic ꝑ cõmunes ſocietates cõmerciorũ intelligere uidetur uolũtaria cõmercia.
& preſertim cõmutatioẽs emptioẽs quoqꝫ & uẽditioẽs.in quibus pħs dicit iuſtũ cõti-
nere repaſſũ:nõ quidẽ ſm̃ eq̃litatẽ.i.idẽtitatẽ: ſed potius ſecundum proportõnem.i.

uoluntarium multum differunt. Sed in
communibus ſocietatibus cõmerciorum hu-
iuſmodi iuſtum continet id quod repartitur
ſecundũ proportionẽ & nõ ſecũdũ equalitatẽ.

eſtimationẽ.itaqꝫ iuſtũ qđ in co
mertiis uolũtariis exiſtit conti-
net contrapaſſũ: nõ quidem ſic
ꝙ ſint penitus idem ſed quia re
bus eſtimatis:rei que datur & e
ius rei ꝗ accipitur ad numũ ea-
dẽ exiſtit cõparatio. ut cũ iuſta
eſt cõmutatio : ſi res que datur
ualet gratia exempli numos decẽ:eẽ quoqꝫ res que accipitur ualere debet decẽ.itaqꝫ u
triuſqꝫ rei ad numũ eſt eadẽ cõparatio:cum utrobiqꝫ ſit modus comparatiõis decuple.
patet igitur ꝙ modo aliquo uterqꝫ cõmutantiũ idem repatitur qđ agit. hoc dicit.ſed
uidetur pħm ſibi cõtradicere.dixerat nãqꝫ ſupra eius iuſtitie ꝗ in diſtribuẽdo cõſiſti
mediũ eſſe accipiẽdum ſecũdũ geometricã ꝑportionẽ que in equalitate exiſtit cõpara
tionis.mediũ uero iuſtitie que in comertiis corrigẽdis exſtit dixerat accipiendũ eẽ ſe
cundũ arithmeticã proportionẽ que conſiſtit in equalitate q̃ntitatis. hic aũt uidetur
dicere contrariũ:cum dicat iuſtũ quod in cõmertiis uolũtariis exiſtit cõtinere repaſ-
ſum ſecũdũ proportionẽ & nõ ſecũdũ equalitatẽ.ad hoc aliqui dicunt ꝙ in huiuſmo
di cõmertiis debet eſſe equalitas rei ad rem:& ſic ut dicũt pħs loquebatur ſupra.non
tamẽ ut illi uolũt eſſe debet equalitas actionis & paſſioĩs in quibus iuxta illorũ aſſer
tionem attẽditur ꝑprie repaſſio & ſic dicũt intelligendũ eſſe dictum pħi in hoc loco.
ſed ergo ercle iſtorũ dictũ nõ ſatis intelligo:cum ariſtoteles in capitulo precedẽte &
etiã in hoc eodẽ iuſta finẽ dixerit utrũqꝫ cõmutantiũ debere pati tantũ & tale quãtũ
& quale ageret.itẽ patet hoc q̃a pħs ĩ hac materia accipe uidet agere pro dare:& pati
pro recipe.cõſtat aũt ꝙ dactio & acceptio ĩ cõmertiis eẽ debent equales.erit igitur ſi-
cut & rerũ:ſic etiã actionũ & paſſionũ equalitas.ꝑpter qđ mihi uidetur aliter eẽ dicẽ
dum.pro cuius intellectu ſũt aliq̃ cõſiderãda.prio ꝙ repaſſũ tũc ꝑprie dicitur quãdo
ſũt due actioẽs due quoqꝫ paſſioẽs:& actiones quidẽ adinuicẽ paſſiones quoqꝫ inter ſe
ſũt idẽ ſpecie.ut exẽpli gratia ſi quis alterũ percutiat ab altero quoqꝫ eodẽqꝫ modo re
percutiatur.uel ſiquis domũ aut prebendã talẽ & equalẽ pro tali & eq̃li dederit.itaqꝫ
dactũ & id ꝙ accipitur ſint equalia:nõ ſolũ in eſtimatione pecunie ſed etiã in nature
q̃ntitate atqꝫ etiã qualitate.itaqꝫ ꝑprie repaſſio eſt q̃ndo qđ agitur & patitur.i. qđ da
tur & recipitur ſunt eiuſdẽ q̃ntitatis eiuſdẽqꝫ nature.large quidẽ repaſſũ dici poterit
q̃ndo qđ datur & accipitur ſũt idẽ nõ quidẽ q̃ntitate & qualitate nature:ſed in ualo-
re & eſtimatione.ſecũdo cõſiderandũ ꝙ equale & eq̃litas bifariã accipiũtur.ſ. ꝑprie.
& ſic in ſola q̃ntitate eſſe dicũtur.alio modo large.ſ.pro idẽtitate.& hoc modo a pħo
hic ſumi uidẽtur:cũ dicit iuſtũ cõtinere repaſſũ ſecũdũ ꝑportionẽ & nõ ſecũdũ equa
litatẽ.item eſt notandũ ꝙ ſi aliquorũ ad aliud fuerit eadem uel equalis cõparatio:ip̃a
quoqꝫ inter ſe neceſſario erunt equalia in quantitate.cum igitur rerum que in cõmer
ciis tribuuntur eadem ſit comparatio ad numũ:neceſſario ſicut in comparatione: ſic
etiam in abſoluta quantitate erunt inter ſe idem & equales.dicamus itaqꝫ ex his ad q̃
ſtionẽ ꝙ pħs hic equalitatẽ ſunſit pro nature identitate.repaſſum quoqꝫ nõ ꝑprie ſed
large dicit.ſ.prout id quod agitur & patitur.i.datur & recipitur ſunt idem:nõ quidẽ
in natura ſed in proportione.hoc eſt eſtimatione uel ad numũ comparatione. quo ca
ſu res que tribuũtur in cõmertiis ſũt equales in cõparatione ſimul & quantitate. ita
qꝫ in omni cõmertio concurrunt ſimul hec due equalitates.ſed una quidem per ſe:ea
ſcilicet que eſt rerum equalitas.alia uero eſt per accidens.hec enim ob id queritur ꝙ

VNiVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

alia ſine iſta ſcibilis nõ eſt. ex cõparatione enim rerũ ad numũ ſcimus ipſarum equalitatem & inequalitatẽ. cum enĩ talis cõparatio fuerit eadem: ipẽ quoqꝫ res inter ſe q̃ntitate ſunt equales. ſi aũt prefacta cõparatio non fuerit una: res quoqꝫ erũt inequales. ſed de his ſatis. Nam in rependendo. probat propoſitũ. ſecundo ex dictis infert corolariũ. ibi itaqꝫ gratiarũ. dicit primo iuſtũ inquã continet repaſſũ ſecundũ ꝓportionem: nam ciuitas. i. ciuilis ſocietas conſiſtit. i. conſiſtentiã ac germanentiã habet ĩ rependendo. i. per hoc ꝙ ciuibus adinuicẽ fit repenſio: ſecundũ proportionẽ. i. rerũ ualorem aut extimationẽ. hec eſt igitur argumẽtationis ratio. cuius confirmationẽ ſubdit dicens: aut enĩ ciues cum uolunt ſibi adinuicẽ ſecundũ ꝓportionẽ rependi: aut inquam cum hoc uolunt: querunt id quod eſt male. i. iniuſte: & tũc ſocietas ciuilis erit ſeruitus niſi is qui acceperit rependerit ſecundũ proportionẽ hoc ob id eſt manifeſtũ: quia ſolus ſeruus ẽ qui male iniuſte q̃rit repenſionẽ eius rei q̃m dño ſuo adquirit. cum enim ſeruus ſit dñi quidq̃d adquirit: domio ſuo adquirit. itaqꝫ cũ ſeruus nihil poſſideat nihil poterit alteri tribuere pro quo repenſionẽ iuſte querat. immo ſi id querit: iniuſte querit cum ipẽ nihil prius tribuerit. retributio uero tributionẽ fuiſſe ſupponit. aut inquam dicemus ciues id quod eſt iuſte querere cum uolũt ſibi inuicem fieri repenſionẽ ſecundũ proportionẽ ſi ita inquam dicatur & repenſio nõ fiat nec erit quippe retributio. ſocietas uero ciuilis cum ſit nõ dñica nec ſeruilis ſed liberorũ ſine retributione quippe nõ poterit conſiſtere. hoc dicit. intelligenda ſunt hic aliqua. primo ꝙ ſocietas ſine retributione conſiſtere poteſt. ea tamẽ erit nõ liberorũ ſed dñica. ciuilis aũt ſocietas ſicut patet ex tertio polithice eſt quidẽ nõ ſeruorum ſed liberorum ſocietas. erit itaqꝫ contradictio ſi dixerimus ſocietatẽ aliq̃m eẽ ciuilẽ & inter ſocios nõ eſſe retributionẽ. ſi igitur ciuitas conſiſtere debeat: retributionẽ quoqꝫ exiſtere neceſſariũ eſt. ſecundo eſt notandũ ꝙ traductio antiqua in hoc capitulo multifariã mendoſa aut incorrecta reperitur. alicubi enĩ deffectuoſa & alicubi ſuperflua exiſtit in ea nãqꝫ parte uerũ hoc nõ congruit. deffetuoſa inuenitur: deffecit enĩ totum illud uſqꝫ ad eam partem repaſſũ. in hoc uero paragrapho quẽ premanibus habemus ibi cũ dicit. Aut enĩ quod male eſt querũt. addit antiqua traductio & ſi nõ. quod penitus ſuperfluũ eſt. nec ſtare poterit cum phĩ ſententia. hoc aũt hic notãdũ eſſe decreuimus ne aliquis inconſiderate iſtam per antiquiorẽ corrũpat traductionẽ. Itaqꝫ gratiarũ. infert ex dictis corolariũ. dicens cum inter ciues eſſe debeat repenſio ſecundũ ꝓportionẽ inde itaqꝫ eſt aliud quod retribuant nõ habentes ut retributio nõ deſit in prõtu faciunt gratiarum ſacrum. ideſt gratias ſacras. que ideo ſacre dicuntur quia rebus ſacris ſcilicet deo & diuinis ſubſtantiis nõ alia quam gratie exibẽtur. in promptu uero eſſe dicuntur quia nobis nihil tribuendũ promptius exiſtit. hoc enim. ſ. eẽ in prõptu retributionẽ propriũ eſt gratiarũ. concludamus igitur ad propoſitum ꝙ ille q munus contulit eſſe remunerandus. ac ille qui primo ſuſceperit: debet incipere retribuere. & ſi nõ in aliud ſaltem in gratiarum actiones debet ſatisfacere his hominibus q primo ſibi crediderant. hoc dicit. & notabis hic ꝙ ibi cum dicit remunerandus ẽ enĩ illud enim poni uidetur non cauſaliter: ſed replectiue aut forte ponitur pro quidem uel illatiue. Facit autem. exponit in terminis id quod dixit de hac retributione ꝓportionis. & primo in fabro & ſutore: ſecundo dicit idem eſſe in ceteris artibus. ibi eſt autem. pro intellectu prime partis debet quadratum deſcribi. & in ſummis angulis ſcribantur littere. in uno quidem. a. per quod faber intelligitur. in alio uero. b.

Nam in rependendo ſecundũ proportionẽ conſiſtit ciuitas. Aut enĩ quod male ẽ querunt: & ſeruitus uidetur eſſe niſi rependerit. Aut q́d bene: & ſi nõ retributio tollitur. At retributione cõſiſtũt. Itaqꝫ gratiarũ ſacra in promtu faciũt: ut retributio ſit. Hoc enĩ gratiarũ eſt propriũ: remunerãdus eſt enim q numus cõtulit. At rurſus ipẽ incipere debet q ſuſcipit. Facit aũt retributionẽ ſecũdũ ꝓportionẽ per diametrũ cõiunctio. Veluti faber in quo. a. ſutor: in quo. b. domus in quo. c. calceꝰ in quo. d. Oportet ergo accipere fabrum a ſutore ex illius opere: & ipm̃ ſibi tradere de ſuo. Si ergo primũ ſit equũ ſecũdũ ꝓportionẽ poſtea repaſſio fiat: erit quod dicitur. Alias uero nec equum eſt nec conſiſtit. Nihil enim uetat melius eſſe unius opus q̃ alterius. Oportet igitur illa equari. Eſt autẽ hoc & in aliis artibus. Nam interirent utiqꝫ: niſi faceret faciens quantũ & quale ac patiens pateretur hoc & tantum & tale. Nõ enim ex duobꝰ medicis fit ſocietas: ſed ex medico & agricola & omnino aliis & inequalibus. Verũ hec equãda ſũt.

ſignificãs ſutores. inferioribus uero angulis ſcribantur: in uno quidẽ. c. q́d ſit opus fabri. ſ. domus. in alio uero. d. ſignificãs ſutoris opus. ſ. calceũ. faber itaqꝫ ſit generale nomẽ ad uniuerſos opifices. & ſutor ad cũctos qui ex ſutura uiuũt. hoc igitur facto protrahãtur linee diagonales. ſ. a fabro in calceũ & a domo in ſutorẽ. ſi igitur fieri debeat inter fabrũ & ſutorẽ iuſta cõmutatio: opportet ꝙ in angulo. d. tot de calceis apponãtur quot domũ adequare poſſint. ut ſi exẽpli gratia domus ualeat centũ calceos: totidem ſũt apponendi. hac igitur facta adequatiõe: ſi fiat repaſſio erit q́d dicitur. ſ. repenſio aut retributio. alias uero ideſt ſi ante q̃m fiat repaſſio: non fiat huiuſmodi ſecũdum ꝓportionẽ adequatio. ſi id inq̃m nõ fiat: nec equũ eſt nec cõſiſtit. ideſt conſiſtere poteſt ſocietas. ſ. ciuilis. nihil enim eſt q́d uetet opus unius artificis eẽ melius q̃m opus alterius. quod euidens eſt in domo & calceo. ſi ita ꝙ iuſta debeat fieri cõmutatio. opportet ea prius adequari. q́d ſi fiat: cõtinebit iuſtũ hoc repaſſum ſecundũ ꝓportionẽ q́d hic oſtendere erat ꝓpoſitum. hoc dicit. Eſt autem. dicit idem eſſe in ceteris artibus. nã interirent utiqꝫ artes: niſi quantũ & quale agens ideſt dans faceret ideſt daret: ac ipẽ patiens ideſt recipiẽs pateretur ideſt reciperet hoc. ſ. tantũ & tale. confirmatur hoc quia ſocietas ſcilicet ciuilis uel dic ſocietas ideſt ſocialis cõmutatio plerumqꝫ loquendo nõ fit ex ſimilibus. nõ enim fit ex duobus medicis hoc ẽ ex operibus duorum medicorum. nec etiam ex aliis quibuſqꝫ ſimilibus: ſed medico & agricola. atqꝫ ex his quorum opera ſunt omnino diuerſa atqꝫ inequalia. ſi autem iuſta fieri debeat cõmutatio: prius opportet huiuſmodi opera equare. quibus equatis ſi fiat commutatio: quilibet id quod agit repatitur ſecundum proportionem. unde patet iuſtum continere repaſſum ſecundũ proportionem. quod hic concludere intendebamus. ex dicendis quoqꝫ in ſequenti capitulo fiet hoc omnino manifeſtum. eſt autem hic conſiderandum ꝙ in optima republica ipſorum artificum nulla omino commutatio eſſe poterit. tales nãqꝫ iuxta ariſtotelem tertio & ſeptimo polithice in huiuſmodi republica ſunt: non quidem liberi ſed ciues ſed ipſorum ciuium ſerui atqꝫ inſtrumenta. itaqꝫ dicta ariſtotelis in hoc loco uera ſunt nõ quidem ſemper ſed plerunqꝫ. cum fere uniuerſe reſpublice extra optimam ſint rẽpublicam. ſed hoc in polithica opportunius quam hic differendum uidetur. ſecundo notandum ꝙ philoſopus hic per quãtum & quale idem intelligit. eodemqꝫ modo per tantum & tale. itaqꝫ illa coniunctio. et. non copulatiue ſed interpretatiue aut expoſitiue ponitur. ut ſit ſenſus tantum & tale ideſt tam bonum uel tam utile: hoc eſt dicere tanti ualoris uel eſtimationis. eſt etiam hic modus loquendi uſitatiſſimus in noſtra lingua hiſpanica preſertim apud tabeliones qui in contractibus frequentiſſime apponunt petrus aut iohannes uel alius ſimilis obligauit ſeipſum ac bona ſua mobilia ac immobilia reddere martino uel alii ſimili rem talem uel aliam que ſit tanta ac tam bona. ſimili itaqꝫ modo loquendi ariſtoteles in hoc loco uſus eſt.

Quãobrem omĩa quorum eſt permutatio talit eſſe couenit ut quodãmodo cõferri

V amobrem omnia quorum. capitulum ſeſtum de modo quo ſaluatur proportionis forma in commutationibus. & primo facit hoc. ſecundo facit planiora ipſa que dixerat. ibi quod autem. circa primum facit quattuor. primo oſtendit quid ſit id quod menſuret omnia permutabilia. ſecundo quomodo fiat huiuſmodi menſuratio. ibi quam multi enim. tertio concludit omnia permutabilia eſſe uno aliquo metienda. ibi opportet ergo. quarto oſtendit quomodo rebus adequatis fiat repaſſio. ibi erit igitur. dicit ergo primo dictum eſt ꝙ ſi iuſta fieri debeat permutatio: neceſſe eſt

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ualcant. Atq; ob id numus in uſum uenit & q̄ſi mediū̃ factus eſt. nam cūcta metitur. & defectum & exceſſū. Quā multi enī calcei adequant domū uel uictū. oportet igitur quot quē faber ad ſutorē: totidē calceos eē ad domū uel uictū. aliter nō erit permutatio neq; ſocietas Hec igitur niſi equalia quodāmodo ſunt nō erunt. Oportet ergo uno aliquo cuncta metiri ut ſupra diximꝰ hoc eſt ſecundū ueritatē indigētia que oīa cōtinet. Nam ſi nullo indigerēt: uel nō ſimiliter: uel nō erit permutatio uel nō eadē. Sed ueluti ſubſidiū cōmutādarum rerū numus cōpoſitus eſt. Et ob hoc numus uocatur ꝙ nō a natura: ſed a lege que nomos dicitur eſt inductus. Erit igitur repaſſio cum equatio fiet. Quāobrē quod agricola

equare diuerſorū artificium opera que ſunt omnino diuerſa atq; inequalia. ex hoc ita ꝙ duo ſecuntur. primo uniuerſa permutabilia eſſe conferibilia. que eīm nullo modo conferri ualent: nec iuſte permutari poterunt. ſecundo ſequitur prima neceſſitas numi. erat nāq; neceſſaria menſura aliqua: qua menſurarentur permutabilia. talis itaq; menſura dicitur eſſe numus. numus enim cuncta metitur permutabilia. at per hoc ipſorum exceſſum atq; deffectū metiri nō dubitamus. & q̄m iuxta uſitatiſſimū modū loquendi phī omīs menſura dicitur medium: numus quoq; nō incongrue mediū appellabitur. hoc dicit. intelligendū eſt hic ꝙ ſicut ex iam dicēdis patebit rerum permutabilium due ſunt menſure ſcilicet prima & ſecunda. prima nāq; indigētia dicitur. ſecunda uero eſt numus de qua menſura hic primo diſſerimus. Quā multis enī. oſtēdit quomodo fieri debeat huiuſmodi adeq̄tio. & dicit q̄m multi ideſt ualde multi calcei domū aut uictum adequant. cum igitur nobis fuerit propoſitū calceos adequare domum aut uictum: opportebit totidem calceos ad domum aut uictum apponere: quot quidem faber aut agricola ad ſutorem. hoc ē in q̄nto faber aut agricola in labore & ſpenſis excedit ſutorem. itaq; ſi in decuplo fuerit huiuſmodi exceſſus: decem oportebit apponer ecalciamenta. & niſi quidē fiat huiuſmodi adequatio: non erit permutatio. nec ciuilis ſocietas cōſiſtere ualebit. ſi igitur hec eſſe debent: rerū quoq; permutabiliū adequationē eſſe opportebit. hoc dicit. quod ut melius intelligas: conſiderabis tēpus laborem ſimul & impenſas fabri cum unicā domū fabricauerit. tempus quoq; laborē & impenſas ſutoris cum unum par calceorū fecerit. ſecundum itaq; illorum ad hoc exceſſum facile ſcire poteris quot calcei ſint dandi pro una domo. eodemq; modo conſiderabis de agricola & ſutore. ceteriſq; ſimilibus. Oportet ergo. concludit cuncta permutabilia uno aliquo metiri. apperit etiā quid illud ſit quo omnia ſecundū ueritatem menſurentur. & dicit quia omnia permutabilia prius debent adequari quam fiat huiuſmodi permutatio: ergo quia ita inquam eſt: oportet uno aliquo cuncta metiri ut ſupra diximus. & uerbum quidem metiri ſumitur hic a phō in ſignificatione: nō quidem actiua ſed paſſiua. hoc autem quod ſecundū ueritatem omnia continet ideſt metitur eſt indigentia patet hoc: nam ſi homines nullis rebus indigerent: nulla eſſet permutatio. & cum nō ſimiliter indigent: nō eſt inter eos permutatio eadem ideſt equalis. uel dic ꝙ illud eadem refertur ad diuerſas gentes apud quas cum diuerſe ſint indigentie: diuerſe quoq; permutationes. indigentia itaq; ſecundū ueritatem continet omnia. numus autem compoſitus a nobis ē ueluti ī ſubſidium rerum cōmutandarū. ſicut enim traditur primo polithice contingit aliquem alterius rebus indigere alter uero que ipſius ſunt nō indigere: inde itaq; fuit ut numus componeretur pro quo etiam ille qui alterius rebus nō indigeret res ſuas permutaret. & ob hoc numus uocatur: ꝙ nō a natura ſed a lege que grece nomos dicitur eſt inductus. hoc dicit. ex hoc ultimo dicto notabis friuolā eſſe illorum ſententiā qui dicunt numū dici a numa qui ſecundus fuerat romanorū rex. iſte nāq; ut quidam fingunt fuit primus qui numū numerūq; inuenerat. quod forte apud latinos uerum eē potuit. Erit igitur repaſſio. hic ex predictis oſtēdit iuſtum continere repaſſum ſm̄

ad ſutorem id opus ſutoris ad agricole opus. Nec referendū eſt ad proportionis normā: cū permutabuntur Alioquin utrumq; exceſſum habebit alterum extremum. Sed quando ſic habent ipī ſua equales ſunt & cōmunicant. Quod huiuſmodi equalitas ī ipīs fieri poſſit.

Agricola. a. alimenta. c. ſutor. b. opus eius quod equatur. d. Si ita reprehenſio fieri non poſſet: nō foret ſocietas. Quod aūt indigentia ſit id unum quod cōtinet deprehēditur: quaſi non indigeant ad inuicē: uel ambo: uel alter nō fit permutatio. Quod admodum quando eius quod ipē debet quis indiget. Veluti ſi uino indigeant: & triticū exportādum tradant. Opus igitur hoc adequari. Pro futura uero permutatione facienda cum opus fuerit. ſi nunc nihilo indiget: numus quaſi ex ꝓmiſſor quidam nobis eſt. Oportet enī qui hūc affert accipere poſſe: id quo egeat patitur certe hoc idē nō enī ſemper equū ualet Verū tamē uult manere magis. Quāobrem oportet oībus rebus preciū eſſe Nam ſic ꝑmutatio erit ſemp ſi aūt hec erit: & ſocietas erit. Numꝰ ergo tāq̄ mēſuras adeq̄t. Nec eī ſine ꝑmutatiōe ſocietas

proportionē. & primo facit hoc ſecundo id exponit in terminis. ibi agricola. dicit primo facta igitur rerum adequatione: ſi fiat permutatio erit profecto repaſſio ſm̄ ꝓportionē. cum uterq; pernutantiū agat & patiatur idem ſecundū ꝓportionē. i. ſecundum eſtimationē. quāobrem oportet quod agricola ad ſutorē id opus ſutoris ad opus agricole: eſt dicere ꝙ eam cōparationē debet habere opus ſutoris ad opus agricole q̄m habet agricola ad ſutorē. itaq; ſi agricola in labore & impēſis excedit ſutorē in decuplo & opus quoq; ſutoris excedere debet opus agricole in totidē. ut decē opera ſutoris dētur pro uno opere agricole. quod aūt diximus excedere. intellige in numero: nō quidem in ualore uel eſtimatione. ſicut enim ſepe eſt repetitū in eſtimatione eſſe debent equalia atq; eadem. itaq; utriuſq; opus debet eſſe unum & idem in cōparationē ad numū. & hoc eſt qđ phs dicit ꝙ referendū eſt hec cū permutabuntur ad proportionis normā. hoc eſt dicere ꝙ quando permutanť eſſe debent equalia proportiōe hoc eſt eſtimatione uel numi cōparatione. alioquin ſi quādo ꝑmutantur nō eſſent idem ꝓportione: ſequeretur ꝙ alterum extremū haberet utrūq; exceſſum ſcilicet plus in bono & minus ī malo. ſed quando permutantes ipī habent ſua ſic ideſt ſecundū proportionē: equales ſūt. cōmunicant quidē homines in ꝑmutando ob id ꝙ in rebus ꝑmutandis eſſe potuit eq̄litas huiuſmodi ſcilicet ſecundū proportionē hoc dicit. patet igitur ex his ꝙ ſiquis in permutationibus toleret repaſſū ſm̄ proportionē: iuſtum quoq; ſimul cum huiuſmodi repaſſo tolleretur. ibi Agricola. exponit qđ dixit in terminis. qđ ex dictis ut puto ſatis erit tibi manifeſtū. Quod aūt indigētia. facit planiora ea q̄ de menſura dixerat. & prīo oſtēdit quomodo res menſurētur. ſecūdo quomodo mēſurate permutētur. ibi quāobrem. circa primū duo facit. primo oſtēdit indigētiā ſm̄ ueritatē eſſe rerū menſuram. ſecūdo oſtendit quomodo numus aliter q̄m ſupra ſit dictū deſeruiat ī permutatioībus. ibi Pro futura uero. & ut mihi uidetur utriuſq; partis littera cū ſentētia ex his erunt ſatis plana. ex pr̄ia parte notatur ut prius rerū duas eſſe menſuras: ſcilicet indigentiā q̄ ex ſui natura rebus menſurā imponit. alia eſt numus qui nō ex ſe: ſed ex nobis hēt ꝙ ſit rerū mēſura. ſecūdo notatur ex paragrapho ſecundo ꝙ numus duplici neceſſitate fuerit inuentus. primo ut pro futura permutatione eſſet nobis fideiuſſor. ſecundo ut rerum permutabilium eſſet menſura: eoq; rerum ipſarum fieret permutatio. habes etiam ex hac littera ꝙ licet numus plerumq; loquendo magis poſſit durare quam cetera permutabilia: cū hoc tamen ſtat ꝙ ipē quoq; numus ſicut & cetera aliquando diminutionem aliquando corruptionem patitur. quod fieri bifariam contingit. aliquando quidem ex ſe ipō interdum uero ex nobis ipīs. quod quando fit nō pauce nec parue oriuntur inter homines lites atq; diſcordie. Quāobrē. manifeſtat qualiter fiat permutatio. ſecūdo p

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

quē modũ numus ſit menſura.ibi re igitur.tertio ponit in terminis.ibi domus. pria duo qm̃ nihil fere aliud quam ſuperiorũ repetitio eſſe uidentur: ommitamus prudentie diſcreti doctoris.pro intellectu quidē ultime partis intelliges eſſe auri pondus in quo ſint decē mine.& id quidem appelletur.b.domus uero ſit.a.que ualeat quinq; minas.lectica ſit.c.ualens unã minã.patet igitur ex his ꝙ.a.erit medietas.b.ipm̃ quidē c.erit ipſius.b.decima pars.ipſius uero.a.erit quita pars.ex quo manifeſtũ eſt quot lectice adequēt domũ.qm̃ quinq;.ſi ergo fieri debeat permutatio:opportebit dare ꝓ domo una lecticas quinq;.& hoc modo ut eſt deſſe manifeſtũ permutationes fiebant ante q̃m eſſet numi compoſitio.nihil enī differ utrum pro domo quinq; lectice dentur aut quanti precii ſint lectice quinq;.hoc dicit.& in fine epilogat dicēs quid ergo iuſtũ ſit quidue iniuſtũ diximus. notabis hic domũ ualere quiq; minas ſi ille mine ſint inter ſe eq̃les.& ob hoc dicit uel equales. itaq; ibi uel poni uidetur ꝓ ſaltem aut pro et.itē notabis ꝙ mina genus ē monete auree ut dicũt.qđ nobis fere ē ignotũ.& in his de repaſſione finē facimus.

Is ergo determinatis.capitulũ ſeptimũ in quo oſtēditur qualiter iuſtitia eiuſq; operatio ſit mediũ.& primo ꝓponit id quod intēdit.ſecũdo proſequtur ibi & iuſtitia. tertio epilogat ibi de iuſtitia. circa primũ duo ꝓponit.primo modum quo iuſte degere ſit mediũ.ſecũdo q̃liter iuſtitia ſit mediocritas.ibi iuſtitia uero. dicit ergo primo: determiatis his.ſ.ſuperioribus a principio huius libri quīti uſq; ad hãc partē:his inquã determinatis eſt manifeſtum.i.facile poterit fieri manifeſtũ: ꝙ iuſte degere.i.iuſte uiuere ſit mediũ inter faciendã patiendãq; iniuriã.patet hoc nã alterũ. ſ.iniuria eſt plus habere de bono alterum uero.ſ.iniuriã pati eſt minus habere de bono.& ade ꝙ iuſte degere ut patet ex ſuperioribus mediũ eſt inter plus & minus habere.erit igitur iuſte degere mediũ inter faciendã patiendãq; iniuriã.qđ hic oſtēdere uolebamus.ibi Iuſtitia uero.tãgit modũ quo iuſtitia ſit mediocritas.& dicit ꝙ iuſtitia mediocritas dicitur.nõ quidem ſicut cetere uirtutes q̃ dicũtur duorũ uiciorũ mediocritates.cũ eīm iuſtitia ſit mediocritas inter faciendã patiendãq; iniuriã & pati quidē iniuriã nõ ſit uiciũ: erit igitur iuſtitia mediocritas:nõ quidē duorũ uiciorũ ſed ideo mediocritas dicitur quia medii ſit effectiua.iniuſtitia quippe inde extrema appellatur qa extremorũ ſit opatrix. Et iuſtitia. proſeqtur repetēs aliq̃ ex quibus ſiũt manifeſtiora atq; lucidiora ea duo q̃ ꝓpoſuit.ſ. ꝙ iuſte degere ſit mediũ inter faciendã patiēdãq; iniuriã.& ꝙ iuſtitia ſit mediocritas nõ quidē duorũ uiciorũ ſicut cetere uirtutes:ſed quia medii ſit effectiua.pro his itaq; declarandis hic tria premittit.primo diffinitionē iuſtitie.ſecundo iniuſtitie. ibi iniuſtitia uero.tertio dicit hec duo:ſcilicet plus & minus recipere ſub iniuria contineri. ibi iniurie uero.pro intellectu prime & ſecunde partis eſt conſiderandum ꝙ ius aut iniuriam facere poterit eſſe bifariam.primo cum quis inter ſe & alium facit ius aut

eſſet.neq; permutatio ſine adequatione neq; adequatio ſine menſura.Re igitur uera impoſſibile eſt adeo inter ſe diuerſa cõuenire Verũ pro indigētia unũ quidã cē cõuenit:& hoc ex tintu Itaq; numus uocatur hoc enī omnibus menſurã adhibet.Nã omnia metitur numus. Domus.a.m.ne decē.b.lectica.c. Igitur.a.dimidiũ.b.ſi quinq; mina ualet domus uel equales lectica uero ſit decima pars.c.huius qđ eſt b.Patet ergo ꝙ lectice domũ adequãt quoniã quinq;.Quod igitur pec hũc modũ erat ꝑmutatio anteq̃ numus eſſet manifeſtũ eſt.Refert aũt nihil utrũ lectice quinq; ꝓ domo aut q̃nti lectice quinq;.Quid ergo iuſtum ſit qui iniuſtum diximus.

Is uero determīatis manifeſtũ eſt ꝙ iuſte degere:mediũ eſt inter faciēdũ & patiendũ iniuriã. Nam alterũ eſt plus habere alterũ min9. Iuſtitia uero mediocritas ē nõ eodē modo ut ī ſuperiorib9 uirtutib9.ſed ꝙ ipã medii ē.Iniuſtitia aũt extremorũ. Et iuſtitia qdē eſt ꝑ quã iuſt9 dicit̃.Iuſti opator ſecũdũ

iniuriam.ſecundo quidem cum hec facit inter alios.quod pertinere uidetur ad iudices atq; ad uniuerſos magiſtratus.dicit ergo primo:iuſtitia eſt per quã ſecundũ electionem iuſtus dicitur operator iuſti.ac tributor iuſti ſibi ad alium.& hoc quando facit ius inter ſe & alium.eſt quoq; iuſtus operator atq; tributor iuſti alii ad alium. & hoc quando tanq̃m iudex ius facit inter alios.operatur itaq; iuſtus ſic: nõ quidem ut commodi det plus ſibi minus proximo.incõmodi uero cõtra:ſcilicet ut de incõmodo det plus proximo & minus ſibi:ſed ita inquã operatur ut ſibi & alii det equale ſecũdum ꝓportionē.in diſtributionibus quidē ſecundũ geometricã. in cõmertiis uero ſecundum arithmeticã.eodemq; modo faciet:ſi contingat eum tanquã iudicem facere ius alii ad alium.hoc eſt inter alios.hoc dicit.& caue ne hanc litteram corrumpas ſecundum antiquam traductionem. eſt nãq; antiqua traductio ī hac parte incorrepta ac fere intelligibilis. Iniuſtitia uero.ponit diffinitionē iniuſtitie. q̃ ex his ut puto tibi ſatis erit manifeſta

Iniurie uero.dicit ſub iniuria cõprehendi hec duo.ſ.plus & minus recipere de bono. & dicit ꝙ pati.i.recipere id qđ ē minus de bono eſt iniurie.i. pertinet ad iniuriam : uel cõtinetur ſub iniuria. pati uero.i. recipe id qđ eſt plus de bono:eſt facere iniuriã. hoc dicit.eſt tamē aduertēdũ ꝙ pati id qđ eſt minus dicit̃ iniuria:culpabile: atq; malũ & nequã: nõ quidē quãtũ ad eum qui patitur:ſed quantũ ad eum qui id agit. unde hēs unũ & idē eſſe & non eſſe uicioſũ ad diuerſos hoīes relatũ.itē notabis uniuerſa hec quantũ ad eũ qui patitur eſſe inuolũtaria:q̃ntũ uero ad eũ qui agit ſũt uolũtaria. hoc dico qm̃ alias ſicut ex dicēdis melius patebit nec erit ibi ius nec iniuria. De iuſtitia igitur. ponit epilogum.qui per ſe planus eſt.

Vm aũt.tractatus tertius de iuſtitia & iuſto ciuili. capl'm primũ quattuor cõtinet partes.primo mouet queſtionē q̃m relinquit ſoluendã infra in capl'o tertio huius tractatus.ſecũdo dicit de quo iuſto queret queſtio prefacta.ibi nec latere.tertio concludit preter ciuile eſſe quedã alia iuſta.ibi itaq;.quarto manifeſtat id quod dixerat:oſtēdens ꝙ ciuile iuſtũ qđ eſt iuſtũ ſimpliciter cõueniat liberis hoībus.iuſtũ uero ſecũdũ quid oſtēdit cõuenire ceteris aliis.ibi eſt enim iuſtũ.pro intellectu prime partis ſunt duo notãda.prio ꝙ ſicut ex iã dicēdis melius uidebit̃ ea ſola dicũtur formaliter iuſta uel iniuſta q̃ fiunt ex electione que uero fiunt ex ignorantia uel animi perturbatione uel alio quoquo modo nõ dicuntur iuſta uel iniuſta formaliter.ſed ſi quidē dicant̃ hoc erit material'r.ſcđo cõſiderandũ ꝙ illa littera uel ſic quidē nihil differt: interrogatiue debet legi:ut dicamus uel ſic quidem ſupple dici poterit:nihil differt:ſcilicet quoquo modo talia fieri.iſtud inquã dici nõ poterit.itē pro itellectu ſecũde partis cõſiderãdũ ꝙ plis hic ꝑ hoīes liberos intelligit ciues quorũ unus alii nõ ſubicitur: ſed potius ī rebus q̃ eis tribuũtur ſũt eq̃les.i.equabiles ſm̃ geometricã proportionem &

electionē attributor ſibi ad aliũ & alii ad aliũ nõ ſic ut cõmodi quidē plus ſibi minus proximo.Incõmodi uero cõtra:ſed equũ ſecundum proportionē.Eodēq; modo alii ad aliũ. Iniuſtitia uero contra eſt.Nãq; hec exceſſus & defectus:cõmodi & incõmodi abſq; ꝓportiõe Ob id uero exceſſus & defectus eſt iniuſtitia: quia eſt eius qđ eſt exceſſus & defectus. q̃ntũ ad ſe quidē exceſſus utilitatis ſimpl'r:& defectus damni.quantũ uero ad alios in ſũma eodē modo:ſed preter ꝓportionē ut cõtingit. Iniurie uero id qđ eſt min9 pati qđ aũt plus facere ē iniuriã. De iuſtitia igit̃ & iniuſtitia qualis eſt utriuſq; natura dictum ſit hacten9 & ſimiliter de iuſto & iniuſto uniuerſali.

Vm autem fieri poſſit:ut quis iniuriã faciat & nõdum ſit iniuſtus ob quas iniurias quis faciēs iniuſtus iam eſt ſecũdũ unã quamq; iuſtitiã ceu fur aut mechus:aut latro: uel ſic quidē nihil differt Nam ſi coeat qs cũ muliere:ſciens cũ qua:ſed nõ per electiois principiũ:ſed propter animi perturbationē iniuriam quidem facit:ſed nõ eſt iniuſtus.Quem

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

admodũ nec fur tamẽ furatus eſt. Nec mech⁹
tamẽ mechatus eſt. Eodẽq; modo ĩ aliis. Quẽ-
admodum igitur ſe habet id quod repetit᷑ ad
iuſtum dictum eſt prius. Nec latere oportet
ꝙ id quod queritur eſt quoq; ſimpliciter iuſ-
tum: & ciuile iuſtum. Hoc eſt ſociabile ad ui-
tam ut ſufficiens ſit ad libertatẽ & equalitatẽ
uel ſecundũ proportionẽ uel ſecundũ nume-
rum. Itaq; quibuſcunq; nõ eſt hoc eiſdem non
eſt ad inuicẽ ciuile iuſtum ſed aliquid iuſtum
per ſimilitudinẽ. Eſt enim iuſtum quibus
& lex ad ĩpos. Lex aũt in quibus iniuſtitia iu-
diciũ eſt iudicatio iuſti & iniuſti & in quibus
aũt iuſtitia eſt in eiſdẽ & iniuria. Sed ĩ quib⁹
iniuria nõ in omnibus iniuſtitia hoc ẽ plus ſi
bi tribuere ex ſimpl'r bonis minus aũt ex ſim
pliciter malis. Quapꝑter nõ ſinim⁹ domi
nari hominẽ ſed rationem: quia ſibi hoc agit:
& tyrannus efficitur. Eſt enim magiſtratus

hoc in diſtributionibus: uel ſecundũ numerũ ideſt ſecundũ numeri proportionẽ in
qua quantitatis equalitas attenditur. & hoc de cõmertiis dictũ eſſe intellige. quarto
quoq; notabis pro intellectu tertie partis ꝙ id; iuſtum ꝙ eſt ſuperioris ad ſuos dicitur
iuſtum per ſimilitudinẽ hac de cauſa: ꝙ inter eos ſit aliqua diuerſitas. iuſtum enim ꝑ
prie ſicut patet ex ante dictis ẽ ad alterum. & ex his ut puto hee tres prime partes hu
ius capituli tibi erunt ſatis plane. Eſt enim. hic manifeſtat quod dixerat. & primo
ꝙ hominibus liberis & equalibus cõueniat iuſtum ciuile. quod ẽ iuſtum ſimpliciter
ſecundo oſtendit cetera nõ eſſe ſimpliciter iuſta. ibi dñicum uero. circa primũ duo; fa
cit. primo manifeſtat quod iuſtũ ciuile cõueniat liberis & equalibus. ſecũdo ex dictis
infert tria corolaria. ibi quapꝑter nõ ſinimus. pro intellectu prime partis eſt conſide
randum ꝙ iuſtum ciuile lege de
termiatur. inde itaq; eſt ꝙ ſi oſ-
tendamus legem eſſe ſolũ ad li-
beros & equales: erit quoq; ma-
nifeſtũ ꝙ iuſtum ciuile ſit ſolũ
ad equales. lex quidẽ nõ ligat le
giſlatorẽ. itaq; ſicut leges pater
ne nõ patrẽfamilias: ſic etiã ci-
uiles nõ principẽ ſed ciues abſ-
tringere dicũtur. dicit ergo. be
ne inquam eſt dictum ꝙ ciuile
iuſtum cõueniat ſolũ equalibus
nam iuſtum ad ĩpos eſt quibus
& lex cõuenit. lex aũt ſolum eſt
ad eos in quibus eſſe poteſt in-
iuſtitia. patet hoc quia iudiciũ
quod fit ſecundũ legẽ eſt iudica
tio iuſti & iniuſti. iniuſtitia ue-
ro eſt in his in quibus poteſt eẽ
iniuria. & ſupple tu ꝙ iniuria
eſſe nõ poterit ſuperioris ad in
ferioris. nec econtra. erit igitur
ſolũmodo inter liberos & equa
les. dicamus ergo a primo ad ul
timũ: iuſtũ ciuile conuenit illis
quibus cõuenit lex. lex uero q-
bus iniuſtitia. & iniuſtitia illis
quibus iniuria. iniuria quidem
ſolum eſt intet eos quorum unus nõ ſubditur alteri. his igitur erit iuſtum ciuile qd᷑
probare intendemus. & quia philoſophus dixerat in quibus eſt iniuſtitia eſſe quoq; ĩ
iuriam: aliquis forte dubitaret utrum econuerſo poſſet uniuerſaliter dici. ad qd᷑ phs
reſpondet ꝙ nõ. eſt eim poſſibile ꝙ aliquis iniurietur qui forte nõ eſt iniuſtus. ſed id
ut contingit ſepe faciet ex timore uel animi perturbatione. & in fine phs repetit dif
finitionem iniurie. eſt enim iniuria ſibi tribuere plus de bonis ſimpl'r & minus de
malis. hoc dicit. eſt tamẽ aduertendũ ꝙ phs in prefacta argumentatione intelligitur
ſupponere quod infra relinquit probandum. ſ. ꝙ iniuria nõ ſit ſuperioris ad inferio
res nec econtra. iſtud inquam nõ eſt aduc manifeſtũ: ſed ex dicendis in hoc eodem ca
pitulo fiet planum. Quapropter nõ ſinimus. infert ex dictis tria corolaria. ſecũdũ
ibi cum uero. tertium ibi ideo merces. dicit primo quapropter non ſinimus homi-
nem dominari ideſt principari ſed rationem. & exponit eam cauſam quam exprimit
per illam dictionem cauſalem quapropter. quaſi dicat non ſinimus hominẽ dominari
propter illam cauſam ſcilicet quia homo agit ſibi hoc ſcilicet tribuit plus de ſimpl'r
bono & minus de malo. & cũ id fecerit tirãnus efficitur. nõ eĩ eſt talis in ſpẽ magiſtra
tus ſed in eius labe atq; tranſgreſſione. hoc totum patet cum magiſtratus ſit cuſtos
iuſti. ꝙ ſi iuſti: & equi ideſt equitatis. hoc dicit. ex hac littera notantur aliqua. primo
ꝙ homo ſolum dominatur ſm̃ ꝙ habet rationẽ. qd᷑ etiã habes prio polithicorũ. rõ qui

cuſtos iuſti q; ſi iuſti & equi. Cũ uero ſi qs
iuſt⁹ ſit nihilo plus uideatur habitur⁹ nõ enĩ
plus tribuit ſibi ex ſimpl'r bono niſi ad ĩpm ꝓ
portiõe ſeruata. Ex quo fit ut alteri laboret: at
q; ob id alienũ bonũ dicũt eẽ iuſtitiã ut ſupra
dixim⁹ Ideo merces quedã retribuẽda ẽ ho
nor. ſ. & gloria. Quibus aũt hec nõ ſufficiunt
hi ſũt tyrãni. Dñicũ uero ac paternũ i⁹ nõ
idem his eſt ſed ſimile. Nõ eĩ eſt iniuſtitia ad
ſua ipſius ſimpliciter. Nã filii ac cetera q̃ ĩ po-
teſtate ſunt q̃ diu ſeparata non fuerint: tanq̃m
illius partes ſunt. At ipſi nemo noſcere uult.

dẽ ſecundũ ꝙ huiuſmodi ſemper ad optima prouocat ut patet ex primo ethicorum. at
per hoc etiam ad iuſta & equa. ſed homo quidem qui habet nõ ſolũ rõnem ſed etiã ap
petitum rõnem peruertentẽ hac de cauſa ĩpe quoq; ſepe numero peruertitur. rationi
itaq; per ſe debetur magiſtratus. homini uero per rõnem. quod etiam ſic uidere pote
ris: uniuerſi homines in humanitate ſunt equales. & ideo ſecundũ ꝙ huiuſmodi ho-
minẽ ſuper homines habere dominiũ eſt contra naturã. ſed quia ut uidemus unus po
terit alios in ratione excellere: inde eſt ꝙ iure poterit ſuper alios dominiũ habere ꝑ-
ut eos excellit ratione. cui de iure debetur magiſtratus atq; dominiũ. ſecũdo notatur
ꝙ magiſtratus nõ ſolum ſit nomẽ dignitatis: ſed etiam perſone. itaq; ciuitatũ guber-
natores apud peritiores frequentius magiſtratus dicũtur. dicitur quidem nomẽ ma-
giſtratus trifariã. primo de officio aut magiſtrorũ dignitate. ſecundo dicitur collecti
ue de his qui in magiſtratu ſũt
conſtituti. nõnunq̃m etiã ſingu
lariter de uno ĩporũ: ut hic. ubi
enĩ alia traductio dixit prĩceps
leonardus poſuit magiſtratus.
hoc totũ melius uidere poteris
ex principio digeſtorũ ſeu pãde
tarum. tertio notabis magiſtra-
tũ ut ſic nõ poſſe peccare. pecca
bit qdẽ ut homo: nõ aũt ut ma-
giſtratũ gerit. qua enĩ peccare ĩ
cipit: deſinit eſſe magiſtratũ di
xerat nãq; phs. eſt enĩ magiſtra-
tus cuſtos iuſti. Cũ uero. po-
nit ſecundũ corolariũ quod de
ſe ſatis eſt planũ. eſt tamẽ aduer
tendũ ꝙ illud niſi ꝓportiõe ſer
uata ad ĩpm uidetur habere lo-
cũ: nõ quidẽ in regno ſimplici-
ter: ſed uel in optimatũ principatu uel in regno ſecundũ quid qd᷑ ab optimorũ magiſ
tratu modicũ differt. in regno nãq; ſimpliciter dicto ſi res eas habeat cõditiõs q̃s phs
refert tertio & ſeptimo polithicorũ nõ modo habere debet partẽ in patrimonio ciui-
tatis: uerum tota ciuitas eiuſq; opes & ciues nõ alterius q̃m ipſius regis eſſe uidentur
itaq; ſicut patriſfamilias eſſe uidetur totus domus patrimoniũ atq; familia: ſic de rege
& ciuitate dicendũ uidetur. Ideo merces. ponit tertium corolariũ. pro cuius intel-
lectu eſt conſiderandũ ꝙ iuxta ariſtotelem ſeptimo polithicorũ rex eſt ſicut deus ĩ ter
ris. deus quidẽ pro maximis beneficiis que nobis cõtinue tribuit nihil aliud a nobis
expetit q̃m honorem & gloriã. ſic igitur & rex circa ſubditos ſe habere debet. itaq; ſi
contingat regẽ a ſubditis pro ſuis neceſſitatibus exigere: id tale nõ accipit in premi-
um ſui ſanctiſſimi laboris. nec etiam quando id exegit: cuiq̃m iniuriã irrogat. cũ non
de alieno ſed de proprio accipiat. nam ciuitas eiuſq; patrimoniũ & ciues ut diximus
ipſius regis eſſe dicuntur. qui uero in premiũ ſue gubernationis hec infima expetunt
uilles ac tiranni dicuntur. debet itaq; princeps pro ſuo uirtuoſo labore ea tantũmo-
do expetere que directe ſunt uirtutis premia. talia quidem ut eſt dictum libro quarto
ſunt honor & gloria. hoc idem etiam facile intelliges ſi conſideres regem ſe habere
ad ſubditos ſicut pater ad filios: a quibus pro ſuo paterno labore nihil aliud expetit
quam honorem & gloriam. & ſi contingat ꝙ totum aut partem bonorum filiorum fa
milias accipiat: nullam irrogabit iniuriam filiis familias. cum non de bonis filiorum
ſed de propriis id accipiat. filius enim familias proprie nihil poſſidet. quia cum talis
filius non ſit ſuus: nihil ipſius eſſe poterit. nec loquor hic de iure romanorum aut
hiſpanorum: ſed nature. de quo in philoſophia dicere philoſophorum fuerat inſtitu-
tio. & ex his ut puto ſatis erit planum hoc ultimum corolarium. Deinde cum dicit.
Dominicum uero ac paternum. manifeſtat quod dixerat de iuſto ſecũdum quid. &
primo de eo quod eſt patris ad filios & domini ad ſeruos. ſecundo de eo qd᷑ eſt uiri ad
uxotẽ. ibi itaq; magis. circa primũ duas ponit rõnes ſecũda ponitur ibi nam ſecũdũ.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

aut/ſi magis placet dic ꝙ prima ſit ratio.ſecũda uero ſit ipſius rõnis cõfirmatio.in pri
ma parte ſic procedit.prio ponit argumẽtatioĩs ꝓpoſitionẽ.ſecũdo eiusrõnem.ibi nõ
eni.atq; ex his ut ego puto ſententiã oĩum horũ per te ipm uidere poteris.pro maio-
ri intelectu ſũt aliqua cõſiderãda.primo ꝙ fũdamentũ maximũ huius rei ſtat in hoc
ꝙ ſicut ex iam dicẽdis ĩ hoc libro patebit:ipſius ad ſe uel ad ſua nec ius nec iniuria eẽ
poterit ſimpl'r.quod igitur omĩno retinet ſuitatẽ reſpectu alterius:omnino certe ex-
cluditur reſpectu eiuſdẽ a iure & iniuria.qđ uero gradũ retinet ſuitatis gradũ quo-
ꝙ equalitatis:partim excluditur & partim ad ipm eſſe poterit ius & iniuria.ex his ĩ-
telliges cõcluſiones nõ paruas nec paucas.prima ſit ꝙ dei ad creata nec ius nec iniu-
ria eſſe poterit.uniuerſe nãq; res reſpectu dei retinent purũ gradũ ſuitatis & nullũ e

Quapropter nec iniuſtitia eſt ad ſe ipm.Non ergo iuſtũ nec iniuſtũ ciuile. Nam ſecũdum leges id erat & eſt in his quorũ ea natura ẽ: ut lex in illis eſſe poſſit. Tales uero erãt hi ĩ quibus equalitas erat imperãdi atq; parendi.itaq; magis ad uxorem id ius eſt q̃ ad filios:& cetera que ſunt in poteſtate:hoc eĩm eſt economicum ius:& quidem alienum a ciuili iure.

qualitatis.quocunq; itaq; modo
deus de rebus diſponat:nõ de a
lienis ſed de ſuis diſponit.& ſi
dixeris ꝙ deus ius faciet ſi ſecũ
dũ leges ab eo latas fecerit. in-
iuriam uero ſi cõtrariũ agat.re
diculoſa quippe eſt hec obietio
ac plumea facilliq; uento exſufla
bilis.princeps enim legibus ab
eo latis nõ aſtringitur. ſicut pa
tet.ff.de legibus ĩ lege priceps
legibus ſolutus eſt.ſecũda con-
cluſio ꝙ patris ad filios & domi
ni ad ſeruos uec erit ius nec iniuria ſecundũ ꝙ filii & ſerui retinent gradum ſuitatis
reſpectu patris familias.& tamẽ quia filii & ſerui non ſolũ ſunt eius:ſed ipe ſimul &
ipi ciuitatis & principis eſſe dicunt.itaq; ſecundũ leges patrisſamilias nõ eſt ius nec
iniuria:bene tamẽ ſecũdũ leges ciuiles.alias fruſtra eſſet lex cornelia de parricidiis-
& lex unica code emendatiõe ſeruorũ hoc enĩ modo familia nõ eſt ſub patrefamilias
ſed equalis ei.eodemq; modo dicendũ eſt de poſſeſſioĩbus cuiuſq; patrisfamilias. ꝓut
enĩ ſũt ſue:ad eas nec erit ius nec iniuria.prout ſũt ciuitatis uel principis: nõ negat
eſſe ius & iniuria.inde eſt ꝙ prodigo & furioſo interdicitur adminiſtratio ſuorũ bo-
norum.tertia concluſio cuiuſq; perſone familie ad alias eiuſdẽ familie eẽ poterit ius
& iniuria ſimpliciter.hoc patet per id ꝙ nullus de familia reſpectu alterius hẽt gra-
dum ſuitatis ſed oĩs equaliter continentut ſub eodem principe ſcilicet patre famili
as.eſt uerum ꝙ modo aliquo minus erit hoc inter filios familias & ſeruos quam inter
filios inter ſe.uel ſeruos inter ſe.negare enim nõ debemus ꝙ ſaltem in potentia ſer-
ui ipi ſint filiorum.itaq; ſi domus conſideretur ut ciuitas quedam : ipſorum filiorum
ac ſeruorum inter ſe erit iuſtum ciuile ideſt iuſtum quod ſe habet ad modũ eius iuſti
quod inter ciues cadit.quarta concluſio nec regis.nec tirani ad ſubditos eſſe poterit
ius nec iniuria ſimpliciter.hoc patet quia rex ſe habet ut pater. tirãnus ut dominus.
ſicut patet ex octauo ethicorum & ex locis multis in polithica. & hec cõcluſio eodem
modo eſt intelligenda ſicut ſecunda.itaq; ut ſubditi retinent gradum ſuitatis:erit cõ
cluſio uera.quod ex legibus ab eiſdem latis determinatur.ſi tamen conſiderentur ꝓ-
ut retinent gradum equalitatis:erit quidem ius & iniuria quod eſſe poterit ſi referã-
tur ad legem nature uel diuinam quod autem dixi de tirãno intellige nõ de uiolen-
ta tirãnide ſed de ea que eſt iuſta.qualis ſecundũ phm eſt exercenda apud ſeruiles ac
barbaros.cum enĩ barbari paterno magiſtratu nõ ſint digni:gubernãdi ſũt dñico ma
giſtratu.quinta & ultima concluſio ſit una que in ſe concludat precedentes ac plura a
lia.ſcilicet ꝙ ſuperioris ad ſubditos ſecundũ ꝙ huiuſmodi.nõ eſt ius nec iniuria ſim
pliciter.& tamẽ ſuperioris ad ſubditos prout ſunt equales hoc eſt ſub aliquo ſuperio
ri equaliter cõtenti inter eos procul dubio erit ius & iniuria ſimpliciter. qđ quidem
erit ſecũdũ leges latas nõ ab iſto ſed a ſupremo ſub cuius poteſtate ſũt tã ſubditi quã
magiſtratus ipe.finaliter eſt hic notandũ ꝙ dñium & libertas equiuoce accipiũtur ꝓ
prie enĩ dñium excludit paternã poteſtatẽ.large uero eã implicat. item libertas pro-
prie excludit ſeruitutem ſed large uniuerſas excludit ſubiectiones.& phs quidem a-
liquando in prima & aliquando in ſecunda accipit ſignificatione.ſed de his ſatis.

Vs alterum naturale eſt.caplm ſecundũ de diuiſione iuris in ſuas ſpecies duas
cõtinet partes.primo ponit principalẽ diuiſionẽ. ſecundo tangit ſubdiuiſionẽ
in indiuidua.uel melius oſtendit qualiter ſe habent iura ad ſingulares actus hũanos
ibi ſingula uero.circa primã partem tria facit.primo diuiſionem premittit.ſecũdo e
ius mẽbra exponit.ibi naturale.tertio excludit quorũdam errorẽ. ibi uidentur autẽ.
dicit ergo primo ius ſcilicet ciuile alterũ eſt naturale ideſt a natura inſtitutũ uel in-
ditum.alterũ eſt legitimũ ideſt lege inſtitutum uel poſitum quod etiam eadem ratio-
ne poſitiuũ appellatur.hoc dicit.eſt aũt hic conſiderandum ꝙ in hac iuris diuiſione
inter phm & iurisperitos uidetur triplex eſſe diuerſitas ſaltem in uerbis.ulpianus ei
digeſtis de iuſtitia & iure diuidit ius in publicũ & priuatum.hec aũt diuiſio uidetur

Vs alterum naturale: alterũ legitimũ.

hic a pħo pretermiſſa. priuatũ
uero ius diuidit ulpianus ĩ tria
mẽbra.ſ.naturale gentium & ci
uile.quod hic phs in duo tantũ
modo mẽbra diuidit.item ius ciuile hic a pħo ponitur genus quod ulpianus ſpẽm di
xit.ad hec eſt dicendũ ꝙ ſiquis ſutiliter ac diligenter utriuſq; uerba conſideret:inue
niet ꝙ omnis hec diuerſitas eſt in uerbis:ſed in re quidem atq; ſentẽtia nulla erit diſ
ſonantia.ulpianus nãq; ut planius doctrinã traderet:plura uera poſuit.ariſtoteles ue
ro breuius:ſed prius locutus eſt.iura itaq; illa que ab ulpiano publica dicuntur cũ le
ge a nobis poſita ſint:ſub iure legitimo proculdubio continentur. que uero dicit eẽ
priuata:partim ſub naturali partim ſub legitimo cõprehenduntur.nõ igitur ſũt nec
eſſe poterunt iura que ſub naturali uel legitimo iure nõ comprehendantur. eſt tamẽ
aduertendum ꝙ ſi iura conſiderentur quantum ad eorum ultimum finem:diuiſio il
la iuris in publicum & priuatum locum nõ habet.cum uniuerſa iura ſecundum hoc
ſint publica ideſt publicum bonum intendentia. ſi uero conſiderentur quantum ad
immediatos fines:aliqua ſunt iura priuata:hoc eſt priuatum cõmodum intendentia.
hoc facile intelliges ſi conſideres legislatorem in legibus ferendis ſe habere eo mo-
do quo ſe habet totum in curatione ſuarum partium.homo nãq; licet aliquando uide
atur curare manum aut digitum egrotum:& tamẽ re uera nec manum nec digitum:
ſed potius ſe totũ curare intẽdit:& hoc intẽtione principali.procurat itaq; digiti ſa-
nitatẽ ut per inde propriã cõſtituat ſanitatẽ.eodẽq; modo ſe hñt leges ac legiſlator q
cũ leges ferat de teſtamẽtis aut de uerborũ obligatioĩbus uel ſimilibus:uidet intẽde-
re priuatarũ pſonarũ cõmodũ:& re uera intẽdit totius ciuilis corporis cõmodũ atq;
ſalutẽ.ſed de his dicemus plenius in polithica ſi cõtingat qđ nũc ꝓponimus ſup ipſa
ſcribere.ad id uero qđ loco ſecũdo obiciebat ẽ dicẽdũ ꝙ ius naturale trifariã ſumit.
uno modo qđ homini ẽ inditũ ſm aĩalis naturã.ut filiorũ ꝓcreatio atq; ipſorũ educa-
tio.& ſic accipit ius naturale ab ulpiano .alio modo dicit ius natale ꝙ ineſt homini
ſm propriã humanitatis naturã.& hoc ulpianus uocat ius gentiũ.eo enĩ iure oẽs gẽ
tes utũtur.dicitur itaq; ius gentiũ quaſi eo gentes utãtur. qua ratiõe ius animale ius
gentiũ recte dici poterit.tertio & ultimo modo dicitur ius naturale qđ eſt ſecũdũ na
turalẽ hominis inclinationẽ utriuſq; nature.ſ.animalis & humane. & hoc modo phs
accipit hic ius naturale.itaq; illud ius quod ulpianus diſperſit in duo ariſtoteles colli
git in unum:ſic ut etiam gentium iura naturalia dicat.& huius generis eſſe uidẽtur
hec iura:depoſitum redere.pata ſeruare.non mecari.non furari.& ut uno uerbo com
prehendam iſtius iuris eſſe dicuntur uniuerſe fere preceptiones que ab ariſtotele de
moribus libro ethicorum.& de re publica libro polithice tradidit.ariſtotelis quidem
atq; aliorum phorum de rebus agendis doctrina tota fere eſt de iure naturali.ad ulti-
mum dicimus ꝙ nomẽ ciuile aliter ab ariſtotele & aliter ab ulpiano accipitur.dicitur
nãq; ciuile quod a ciuitate inſtitutum eſt.dicitur quoq; ciuile a ciuitate: non quidem
ꝙ ipm inſtituat:ſed quia ciuitas ipo utatur.itaq; ab ulpiano ius ciuile dicitur quod a
ciuitate inſtitutum eſt.ab ariſtotele uero id uocatur ius ciuile quo ciuitas ipſa utitur.
cum igitur ciuitas utatur iure tam naturali quam legitimo : non ſine cauſa ius
naturale dictum eſt ius ciuile . patet igitur ex his quod ius ciuile ſi ab uſu dica-
tur:comprehẽdit ius ciuile ab inſtitutione ciuitatis ciuile dictum. unde nullum erit
inconueniens ꝙ idem equiuoce dictum ſit genus ſimul & ſpecies reſpectu eiuſdem.
eſt etiam hic conſiderandum quod illa diuiſio in naturale & legitimum locum ha-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

bet in cunctis uirtutibus.ſicut enim pridem dictum eſt lex cuncta iubet honeſta cum
ta quoqꝫ prohibet inhoneſta.erit itaqꝫ honeſtum aliud naturale aliud legitimū.in for
titudine igitur temperantia liberalitate ceteriſqꝫ uirtutibus id natura erit honeſtum
quod eſt cōmune cunctis gentibus.que uero apud diuerſos diuerſa inueniuntur non
natura:ſed lege aut conſuetudine uim honeſtatis habent.talia itaqꝫ nō naturalia:ſed
legitima dicuntur.dicamus igitur ꝙ ariſtoteles hic expreſſe diuiſit iuſtitiā in natura-
lem & legitimā.tacite uero eadem diuiſione cunctas diuidit uirtutes.& ut ſupra teti
gimus phs de eis conſiderat nō quidē ut ſunt legitime:ſed naturales tantū. & intelli
go hic per naturales uirtutes nō quidē uirtutes imperfectas de quibus erit dicēdum
libro ſexto iuxta finē:ſed uirtutes quidē uniuerſaliter conſiderate ut ſunt cōmunis
cunctis gentibus ex operibuſqꝫ cōmunibus nate:hee inqꝫm ſunt de quibus hic intēdi
mus.quas ſiquis uelet ſequi ul-
pianū alioſqꝫ iuris peritos pote
rit appellare uirtutes non ciui-
les:ſed gentiū.ſed quia ſecūdū
phm uniuerſa honeſta quibus
ciuitas utitur ciuilia dicuntur:
etiam ſi ſint naturalia:nos quo-
qꝫ ea naturalia ſimul & ciuilia

Naturale ꝙ ubiqꝫ eādē hēt uim. Nō qa ſic
uideat̄:uel nō. Legitimū qđ nihil ab inicio
referebat hoc uel illo modo eēt ſed poſtq̄ lata
ē lex refert:ueluti ut redēptioēs captiuorum

dicemus:naturale enim ut ex dictis patet excludit nō ciuile ſed legitimum.ceuile nā
ꝙ cum ſit genus neceſſe eſt includi excludi uero eſt impoſſibile.ex predictis etiam no
tari poterit ꝙ ad ciuilem pertineat conſiderare tam de iure nature quam legitimo.cō
ſiderat nanqꝫ de iure ciuili.ciuile uero ius ſecundum philoſophum continet tāquam
ſpecies ius naturale & ius legitimum.& ſecūdum quidem naturale ius traditur a phi
loſopho.quantum uero ad ius legitimum apud diuerſos diuerſi fuere legislatores.i-
mo apud eoſdem uidemus fuiſſe quam plures. ſicut patet ex re publica attenienſium
cretenſium cartaginenſium romanorum hiſpani quoqꝫ a diuerſis regibus diuerſas ac
ceperunt leges.uniuerſe tamen leges que in eadem republica uerſatur quoniā earum
finis eſt unus etiam ſi ſint a diuerſis legis latoribus eedem eſſe cēſentur.& hoc intel-
lige non in ſubſtantia:ſed in uirtute & effectu.quod melius patebit ex dicendis iux-
ta finem huius capituli.Deinde cum dicit. Naturale quod.exponit membra prefac
te diuiſioīs.& primo manifeſtat ius naturale dupliciter.uno modo ex effectu aut uir-
tute ipſius dicens:ius naturale eſt quod ubiqꝫ ideſt apud uniuerſas gentes habet eādē
uim ideſt poteſtatē ſcilicet ligandi.& ratio huius eſt quia natura animalis uel huma-
na que huius iuris eſt cauſa apud uniuerſas gentes eſt una atqꝫ eadem.alio modo ma-
nifeſtat hoc iuſtum ſecundum cauſam cum dicit non quia ſic uidetur uel nō.quaſi di
cat ius naturale non habet uim obligandi ex eo ꝙ hominibus ſic uiſum eſt eſſe bonū
& ſic ab eis ſit ſtatutum.& hoc quantum ad iura affirmatiua.aut quia uiſum eſt eis ſic
non eſſe bonum & ſic ab eis eſt prohibitum.& hoc quātum ad iura negatiua.itaqꝫ pri
mum ſit dictum de preceptiuis aliud prohibitiuis.hoc dicit. ibi cum dicit. Legiti-
mum.manifeſtat ſecundum membrum.cuius primo ponit diffinitionem.ſecundo ſu
bicit exempla.& dicit ius legitimum diciturquod ab initio ſcilicet antequam eſſet ſta
tutum nihil refferebat ideſt differebat eſſet hoc uel illo modo ſcilicet modo a lege ſta
tuto uel contrario.ſed poſtquam lata eſt lex:reffert ideſt differt. nam legem ſeruare ē
iuſtum & eam preterire eſt iniuſtum.hoc manifeſtat exemplis:dicens ueluti ſi lege ſit
ſtatutum quod redemptiones captiuorum fiant certo precio.item ſi eſſet ſtatutum ꝙ
capra imoletur & non due oues.dicuntnr etiam legitima illa que ſunt cauta ideſt le-
ge ſtatuta de rebus ſingulis ideſt ſingularibus ac certis & determinatis. ut ſi lege ſit
cautum ſacra facere braſide mulieri.que forte ſecundnm gentilium errorem in deam
uerſam credebatur.legitima quoqꝫ dicuntur decreta ideſt ſtatuta publica ideſt que ſta
tum rei publice immediate concernunt.uel dic & melius quod decretum cum plures
habeat ſignificationes:uno tamen modo ſicut patet digeſtis de re iudicata in lege de-
creta decretū accipitur pro ſentētia.& preſertim ſenatus aut pricipis.ſnīa ei pricipis
ꝓ lege reputat̄.iuxta illud lege ultīa.codice de legibus & cōſtitutioībus.ubi iuſtinia.
inqt:ſi imperalis maieſtas cauſā examiauerit & ꝑtibus cōſtitutis ſētētiā dixerit:omēs
omnino iudices qui ſub imperio noſtro ſūt ſciant hoc eē legē nō ſolū illi cauſe ꝓ qua

producta eſt:ſed omnibus ſimilibus.hec imperator.ſimile uidetur quod ulpianus ait
in lege prima digeſtis de conſtitutionibus principū.ubi ait quecūqꝫ igitur impator
per epiſtolā & ſubſcriptionē ſtatuit.uel cognoſcens decreuit.uel de plano interlocu-
tus ē.uel ex edicto precepit:legē eſſe cōſtat.& hec ſūt quas uulgo cōſtitutiones appel
lamus.hec ulpianus.pro maiori quidē intellectu phi in hac parte ſūt cōſiderāda tria
primo ꝙ ſicut in ſpeculabilibus ſūt quedā naturalr̄ conita ut ſūt prima pricipia inde
mōſtrabilia:& que ſūt eis admodū ꝓpinca quedā uero ſūt ſtudio humano adinuēta:
ita etiā in operabilibus ſūt quedā naturalr̄ cognita.ut ſūt principia inconſultabilia:
& que ſūt eis admodū ꝓpinca.ut malū eſſe uitandū.nulli eē iniuſte nocendum.nō eē
furandū.& ſimilia.alia uero ſunt per induſtriam & conſultationē hominum excogi
tata.& hec a pho dicuntur iura legitima.hoc eſt lege poſita.& his ſimilia eē uidētur

certo precio fiāt utqꝫ capra imoletur:non due
oues.Et que de ſingulis cauta legibꝰ ſūt ut ſa
cra facere Braſide.& decreta publica. Videt̄
aūt quibuſdā cūcta eē cuiuſmodi Nā qđ nat̄a

que probātur conſuetudine.nā
iuxta paulum digeſtis de legi-
bus & ſenatus cōſultis:conſue-
tudo nō ſolum eſt lex:ſed etiam
optima legum interpres.ſimile
ponit ulpianus eodē.t.in.l.de
quibus cauſis.& in.l. diuturna
conſuetudo.unde habes nō mo
dicū eē reprehendēdi qui putāt eē ad libitū cuiuſqꝫ ut ſit uel aliter utatur grāmatica
quod ſi id locū haberet:leges quoqꝫ poſſet quiſqꝫ pro ſua uoluntate mutare.ſed de his
hoībus nō eſt multū curandū.hi enim ſunt qui de rerū origine nihil fere deguſtarūt
ſecundo notandū ꝙ uniuerſa iura legitima oriuntur ex iure nature:nō tamē oīe qđ
oritur ex iure nature eſt ius legitimū.bifariā nāqꝫ poterit aliquid originē habere ex
iure nature.uno modo per uiā conſequētie:ſicut ex principiis concluſio. & oīe tale
quod ſic oritur ex iure nature ius dicitur.nō quidem legitimū:ſed naturale.nam iux
ta phm primo priorum in conſequentia bona ſi antecedens eſt neceſſarium:& conſe-
quens eſt etiam neceſſarium.& ſic habebit ubiqꝫ eandem uim quod iuri legitimo non
cōuenit.ſicut uerbi gratia ex hoc iure quod eſt nulli eſſe nocendum ſequitur nō eſſe
furandum.quod etiam eſt ius nature ſicut & antecedens. cum ubiqꝫ eandem habeat
uim.alio modo oritur aliquid ex iure naturali per uiam determinationis.modo quo
indiuidua ex ſpeciebus originem habent.nō enim ob aliud indiuidua fuere niſi ut
ſpecies que per ſe eſſe nō poterant in ipſis indiuiduis eſſe recipiant.ſimili itaqꝫ modo
iura nature per legitima determinantur.oriuntur igitur iura legitima ex iure natu-
re per hoc ꝙ in effectum & executionem nō poterāt peruenire niſi iure legitimo me
diante.ut furem eſſe pugniendum eſt de iure naturali & tamen non eſt poſſibile eum
pugniri niſi prius determinetur iure legitimo qua pena ſit ꝓpugniendus. & his que-
dam alia intelliguntur.primo id ius legitimum quod omnino diſſonat a iure nature
nō tenendum.nam hoc ſolum fuit propter illud. ſecundo intelligitur eos homines
eſſe uento leuiores qui dicunt ſe poſſe redere neceſſariam demonſtrationem cuiuſqꝫ
iuris legitimi.tertio intelligitur cum unico iure nature ſtare quam plura legitima.
uniuerſale enim multa ſub ſe comprehendit.tertio eſt conſiderādum ꝙ ius legitimū
oritur ex iure nature aliquando ſine errore:aliquando uero cum erroris permiſtione
ſicut patrimonium ciuitatis diuidi ſecundum dignitatem eſt ius nature. quod uero
dignitas ipſa putetur libertas uel potentia eſt error.item ꝙ benefatori exibeatur ho-
nor eſt de iure nature.quod autem homini exhibeatur honor diuinus eſt error ei ad-
miſtus.& de numero horum uidetur quod braſide ſacrificetur.de exemplis tamē non
eſt multum curandum.talia enim philoſophus poſuit que ſuo tempore erāt maxime
nota.& eo modo quo ſe habent iura nature ad iura legitima ſe uidentur habere iura
legitima ad nego humana que quotidie contingunt. uel melius dic ad facta & actus
humanos iure legitimo dirigibiles.Deinde cum dicit. Videtur autem quibuſdā.
excludit circa predicta errorem quorundam.& primo ponit illorum errorem eiuſqꝫ
rationem.ſecundo ſoluit.ibi hoc autem.tertio ſoluit queſtionem ex ſolutione ortam
ibi quale autem.dicit primo quibuſdam hominibus uideri cuncta iura eſſe eiuſmodi
ſ.legitīa nullaqꝫ nat̄alia.rō quidē iſtorū fuit:qa id quod ē naturale imutabile ē.& ubi
qꝫ eandē habet poteſtatē.ſicut patet de igni qui eodē modo urit inter grecos & inter

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

perſas. iura uero quecūq; illa ſint mutari uidētur. nam de iure quidē legitīo ꝙ ſit mutabile dubiū non eſt. de his uero q̄ nos naturalia dicimus ꝙ etiā ſint mutabilia patet. nam pacta ſeruare nós dicimus eſſe de iure nature. & tamē ea pacta tenēda ſūt q̄ dolo deceptus. uel metu cohatus quis promiſerit. eodēq; modo licet depoſitum redere nos dicamus eſſe de iure nature: & tamē arma depoſita nō ſūt redēda furioſo. nec etiā patrie proditori. & cūcta fere que nos dicimus iura nature mutabilia inueniūtur. patet igitur ꝙ ſi illorū ratio locū haberet: uniuerſa fere iura eſſēt legitima & nulla aut q̄m pauciſſima eſſēt iura nature. hoc dicit. & ut mihi quidē uidetur iſti fuerūt de quibus in prohemio dicebat: honeſta uero & iuſta de quibus ciuilis cōſiderat tantā uarietatē & diſcrepantiā habēt ut lege dūtaxat nō aūt natura cōſtare uideātur. hec ibi ex iā dicendis itaq; in hoc loco patet ꝙ ibi cū dixit: ut lege dūtaxat nō aūt natura conſtare uideantur: phs loquebatur nō de ſe: ſed de aliis quibus ex mutabilitate honeſtorū atq; iuſtorū uiſū eſt cuncta honeſta & iuſta eē legitima. hoc eſt lege & nō natura cōſtantia. Hoc aūt. ſoluit rōnem erroris prefacti. pro cuius intellectu ſūt cōſiderāda duo. prīo ꝙ hec littera nō modicū eſt diſſona a traductiōe antiqua. & ideo caueas ne iſtā per illā corrūpas. ſecūdo intelligendū ꝙ in ratione prefacti erroris ponunt̄ due ꝑpoſitiones. prima erat id quod eſt naturale eſſe īmutabile. ſecūda erat iura eſſe mutabilia. harū quidē propoſitionū neutra eſt in toto & ſimpl'r uera. ariſtoteles quidē ſoluit interimēdo dictū illorū. & licet littera phi poſſit refferri tā ad primā quā ad ſecūdam eorum ꝑpoſitionē: & tamē ſi referatur ad ſecūdam melius intelligitur. & preſertim erit planior ſi littera refferatur ad ius nature. ut ſic dicamus: hoc aūt. ſ. ius nature nō eſt ita ſe habēs. ſ. ut ſit omnino mutabile ut illi putabant. ſed enimuero. i. certe ſic. i. modo aliquo uel in parte ſupple erit ita ſe habens. ſ. ꝙ ius nature ſit mutabile. ꝙ aūt nō ſit ita ſe habens ſicut illi putant patet a ſufficiente diuiſione. iura nāq; nature uel ſunt apud deos uel apud nos. apud deos quidē forſam nō ita ſe habet. & debet hec littera interrogatiue legi. quaſi dicat dubiū nō eſt ꝙ apud deos nō ita ſe habet. ſ. ꝙ ius nature ſit mutabile ut illi male putabant. apud nos certe aliqd eſt naturale mutabile: nō omne quidē. i. nō totū quidem. ſicut enim patet ex primo de celo omne totū & perfectū differūt: quia omne in diſcretis totū in continuis perfectum uero in qualitate eſſe dicitur. & tamē alicubi unum pro alio ponitur. quod ī traductione antiqua frequentius inuenitur. itaq; hic omne pro toto dicitur. naturale nā ꝙ ius ſicut & cetere alie res nature in parte quidē poteſt mutari: in toto uero eſt impoſſibile. ſed nō oſtante ꝙ id naturale quod eſt apud nos ſit in parte mutabile: nihilominus eſt aliud natura aliud uero nō natura: ſed lege ac poſitione. hoc dicit. quod autem phs hic dicit de diis credendū eſt dictum eſſe nō quidē ſecundū propriā intentionem: ſed gentis paganice que deos plures eſſe credebat. quorū etiam uitam eſſe putabant ſimilē eſſe uite hominū. ſi quidē de uero omipotēte deo intelligat: planius erit. lex namq; diuiſa ſi ad ipm referatur & prout in ipo eſt conſideretur: nemini eſt dubium ꝙ talis ſit perpetua atq; immutabilis omnino. Quale autem. ſoluit queſtionem que ex predictis ſuboritur. & primo eam mouet. ſecundo ſoluit ibi manifeſtum ē. dicit primo dubium eſt quale ius ſe poteſt aliter habere natura ideſt per naturam ul' ex natura ſcilicet ſua. & quale ſit illud ius quod nō ſe habet aliter ex natura: ſed lege ac poſitione. cauſa uero dubitandi eſt: quia utraq; ſunt mutabilia ſimiliter. quaſi dicat ſi utrumq; eſt mutabile: dubium eſt in quo cognoſcemus ius nature & ius legitimū. hoc dicit. intelligendum eſt hic ꝙ licet pricianus dicas quis pro quāto uel quali & nō

le eſt id īmutabile eſt & ubicūq; eādem habet poteſtatem ut ignis hic & in perſis urit. Iura uero mutari uidētur. Hoc aūt nō eſt ita ſe habēs ſed ſic. Enī uero apud deos quidē forſā nō ita ſe hēt apud nos certe aliqd eſt naturale mutabile. Nō om̄e quidē ſed tamē eſt aliud natura aliud nō natura. Quale autē natura ſe aliter habere poteſt & quale nō: ſed lege ac poſitione ſi quidē. utraq; mutabilia ſimil'r. Manifeſtū eſt in aliis quoq; eadē eſt determinatio Natura enim dextra melior eſt fieri tñ poteſt

econtra: tamē hic phs quale dixit pro quod. itē illud aduerbiū ſimiliter hic nō dicit ſimilitudinē: ſed actus ſimultatē. iura quidē nature & legitima ſūt mutabilia ſimiliter: ideſt ſic ꝙ tam unū quā aliud eſt mutabile. itaq; illud ſimiliter copulatiue ponitur. ſicut ſi dixeris plato currit ſimiliter ſocrates ſedet. quaſi dixeris plato currit & ſocrates ſedet. Manifeſtū eſt. ſoluit queſtionē hāc. & primo oſtēdit qualiter ſit mutabile ius nature. ſecūdo qualiter ius legitimū. ibi iura uero. dicit primo manifeſtū eſt: quaſi dicat manifeſta eſt ſolutio huius qđ queritur. hoc manifeſtat in aliis rebus nature. mutatur quidē ius naturale eo modo quo & alie res nature. alia uero ut uidemus mutantur nō quidē in toto: ſed pro aliqua parte. nam manus quidē dextera natura eſt melior. i. fortior: & tamē a caſu poteſt fieri. i. contingere ut hoīes ſint amphideſteri. i. dubii in dextera. ita ut nō ſatis qs cognoſcere poſſit que eorū manus dextera ſit & q̄ ſiniſtera. cū utraq; ſit eque fortior. hoc tamē apud uniuerſos hoīes eſſe nō poterit cū id nō ex intētione: ſed ex errore nature cōtigerit huic exēplo tu poteris alia adiūgere ut ecce ſermonē habere uiſum uel auditū homini eſt naturale. nihilominus cōtingit aliquos a natura mutos: cecos: aut ſurdos dicamus igitur ꝙ ſimiliter iura quidē naturalia mutabilia ſūt nō quidē in toto ſed ꝑ aliqua parte. eſt aūt hic attēdendū ꝙ ea q̄ ſūt de ratione rei: īmutabilia ſūt penitus. ſicut hoīem eſſe animal aut ſubſtātiā: nec in toto ne in parte poteſt defficere. q̄ uero nō includūtur in diffinitione rei: ſed ſūt cōſequētia: etiā ſi ſint naturalia: mutari atq; deficere poſſūt: ſaltē pro parte. cuius generis ſūt hoīes habere pedes. aut digitos quinq; in manu aut pede & huiuſmodi. eodēq; modo ſe habēt iuſta naturalia. que eīm includūtur in rōne iuſtitie nuſquā poſſūt defficere. ſicut honeſte uiuere. nulli iniuriā irrogare. nō mechari. nō furari. nō mētiri. & huiuſmodi. in ratione nāq; iuſtitie oīs includūtur uirtutes. alia uero ſūt que ad iuſtitiā ſe habēt nō quidē ut in eius ratione incluſa: ſed ut ſequētia. & in his locū habet qđ diximus de mutatione iuris naturalis. q̄lia ſūt depoſitū redere. pacta tenere. & huiuſmodi. & ex his ſcire poteris ꝙ iura legitima emēdantur iure naturali: nō quidē omni ſed eo ſolo qđ eſt īmutabile. mutabile eni emēdari debet nō quidē per aliud mutabile: ſed per id qđ eſt immutabile. ſed de his oportunius dicendū erit infra ubi de bono & equo tractabitur. Iura uero. oſtēdit qualiter ius legitimū ſit mutabile. & dicit ꝙ ea iura que ſūt ſecundū poſitionē & utilitatē. i. que inſtituta ſūt ad hominū utilitatē ſimilia ſūt menſuris. ſ. frugmenti & uini & aliorū huiuſmodi. menſure uero uini triticiq; nō ſūt equales in omnibus locis. ſed ubi mercatores ea emūt ſūt maiores: ubi uero ipa uendūt ſunt minores. qđ ī noſtra hiſpania optime praticatur. eodē itaq; modo iura que nō ſūt naturalia: ſed humana. i. ab hoīe inſtituta ac poſita nō eadem ſūt ubiq;. cuius cauſa eſt quia iura legitima ex re publica oriūtur. res uero publice apud diuerſos diuerſe inueniūtur. eſt quidē res publica eorū qui in ciuitate degūt inſtitutio. & raro quidē uel nunq̄m inueniuntur. due ciuitates ubi eadē omnino ſit inſtitutio uiuēdi. ſed una dūtaxat eſt res publica q̄ ſecundū ſui naturā ubiq; eſt optima. hec aūt eſt q̄ ex iure nature intelligitur īſtituta. itaq; ſicut iura nature ubiq; ſūt eadē: ſic etiā naturalis res publica ex iure nature cōſtruta erit ubiq; eadē. hoc dicit: ex dictis phi ī hac parte quedā alia ſatis utilia intelligūtur. prīo ꝙ ius legitimū poteſt mutari nō ſolū in parte ſed etiā in toto. ſi enī ꝙ eſt in una ciuitate alienū eſt ut dicit ab eo qđ eſt ī alia: patet id ī toto poſſe mutari. cū id qđ eſt unius poſſit alterius effeci ecōtra. ciuitatis quoq; eiuſdē ſm̄ diuerſa tēpora iura cōtraria cōficiūtur. ſecūdo intelligitur illud maximū principiū cuiuſq; iuris legitimi: qđ a phō latiſſime pertractatur ī eo libro qui grece polithica latine uero de republica intitulatur. illud inquā principiū eſt res publica. ex re publica eni cūcta oriūtur iura legitima. cū res publica ſit ciuiū uiuēdi ꝑpoſitū iura quidē legitima ſint uie quibus ī huiuſmodi deuenimus ꝑpoſitū: neceſſario ex diuerſitate rei publice erūt

ut hoīes amphidextri ſint. Iura uero ſecundum poſitionē uel utilitatē ſimilia ſūt menſuris. Nō enī omnibꝰ in locis equales ſunt uini triticiq; menſure ſed ubi emunt maiores ubi uendunt minores. Eodē modo iura que nō ſūt naturalia ſed humana: non eadem ſunt ubiq;. Nam neq; res. pu. ſed una dūtaxat ubiq; ſecun

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

diuerſa iura legitima.ex diuerſitate nāq; propoſiti & finis diuerſe inquiruntur ue. hoc tamē opportunius cōſiderandū puto in eo libro prenoīato qui de re publica intitulatur.tertio intelligitur eam rem eſſe ubiq; optimam q̄ ex iure nature intelligitur cōſtituta.q̄ licet ſit in ſe optima.i.optime nature:& tamē ut mihi uidetur ſine iure legitimo erit omino inutilis.cū opatioēs ſint circa ſingularia. Singula uero. agit de diuiſione iuris in ſingularia.uel qđ idē eſt oſtēdit qualr̄ ſe habēt iura ad actus uel negocia ſingularia.& dicit ꝙ ſingula.i.quecūq; eorū que iure & lege prouidētur.i.cōſtituūtur ita ſe habent ſupple ad negocia & actus ſingulares ſicut uniuerſalia ad ſingularia.nam ea q̄ agūtur a nobis multa ac diuerſa ſūt.& quodq;.i. quodcūq; ip̄orum ſcilicet q̄ iure & lege prouidētur eſt unū.cōfirmatur hoc.quia quodq; iurium eſt uniuerſale ſub quo infinita negocia cōprehēduntur hoc dicit.ex hoc loco notabis ꝙ licet iura legitima reſpectu naturaliū ſint particularia:& tamē nō eſt neq; eē poteſt ius legitimū qđ nō ſit uniuerſale. & hoc cōparatione negociorū ſingulariū.qđ bene notabis cōtra eorū ineptias qui inepte putāt iura legitima eſſe pure ſingularia.ſūt namq; iura legitima ut genera ſubalterna. Differūt aūt.tāgit differētiā iniuſti & iniurie.iuſti & iuris.& primo de iniuſto & iiuria dicit ſic differre : quia qđ natura uel lege prohibetur iniuſtū dicitur.idē ip̄m cū fuerit ppetratum iniuria appellatur.itaq; idē relatū ad diuerſa iniuſtū & iniuria dicitur. relatum nāq; ad naturā uel legē qua prohibetur iniuſtū noīatur.ſi uero referatur ad executionē:dicetur iniuria id ip̄m qđ prius iniuſtū appellabatur.ſimili modo ſe habet ius.put eni natura uel lege precipitur eſt iuſtū.poſtq̄ uero ſit factū ius dicitur.& iuſti quidem degētia uidetur cōmunius.eſt eni cōmune ad utrūq;.patet igitur ex his ꝙ iuſti i iuſti & ius iniurie erit correptio.ultimo dicit q̄ aūt & quot ſint ip̄orū ſpēs & circa q̄ ſint cōſiderandū erit poſtea.ſ.in eo libro qui grece polithica latine res publica intitulatur:ibi nāq; agit.de re publica in ſe & ſuis ſpēbus.ex quarū diuerſitate diuerſa oriuntur iura.quātum enim differt ea res publica que eſt regnū ab eius contraria tirānide:tantum leges regales differunt a tirānicis legibus.eodemq; modo eſſe intelligas in ceteris rebus publicis.eſt tamē aduertendū ꝙ licet phs in libro prenominato conſideret de iure & iniuria magis in ſpecie quam hic:nō tamē deſcendit ad iura legitima.niſi forte alicubi gratia exempli id faciat.uel forte per accidens ut cum narrat leges aliquorum ſcilicet athenienſiū uel lacedemonie uel crete uel aliorum.& hoc ut i de poſſit nos deducere in cognitionē optime rei publice de qua in eo libro conſiderare eius fuerat precipua inſtitutio.ſed quia iuxta id uulgare dictum que in fine dicuntur firmius memorie imprimuntur:inde eſt ꝙ hic duo maxime notanda in fine ſcribenda merito cenſui.quorum unum erit notandum.aliud dubitandum.ex iam dictis quiſq; uidere poterit uniuerſa iura legitima ex philoſophia tanquā ex fonte originē habuiſſe.ex his itaq; plus q̄m maxime notabis eos nihil agere qui ex iure legitimo romanorum uel hiſpanorum uel aliorum obiciunt contra phm eiuſq; phiam.ſubicitur nāq; ſcientia:nō quidem hec illi ſed profecto illa huic.& ut mihi quidem uidetur apud iuriſtas duo exiſtunt frequentatiſſima ridicula.primum maxime diridendum apud canoniſtas uideo cum papam fore ſuperiorem ad imperatorem conantur demōſtrare ex decretis ut eorum uerbis utamur domini pape. quātum hoc fuerit digreſſione dignum quidam legiſta nuper ſatis oſtendebat qui ex imperialibus conſtitutionibus uice uerſa demonſtrare conabatur imperatorem eſſe ſupra papam.uterq; itaq; ridiculus erat cum illa concluſio demonſtranda fuerit ex altioribus principiis :ſcilicet

dum naturā optima. *Singula uero eorum que iure:& lege prouidētur ita ſe habēt ut uniuerſalia ad ſingularia.Nam ea q̄ agunt̄ multa ſūt:& quodq; ip̄orū unum uniuerſale nāq;.*

Differūt aūt iniuſtū & iniuria. Itē iuſtū & ius. iniuſtū eſt eni natura uel ordinatiōe.Hoc aūt ip̄m poſtq̄ factū eſt iniuria eſt Ante uero q̄ fiat nō eſt iniuria ſed iniuſtū.Eodē modo ius. Sed cōmuni⁹ dicitur iuſti digētia.Eſt aūt ius iiurie correctio.In ſingulis uero ip̄orū q̄ ſpēs & quot & circa q̄ ſint poſtea cōſiderandū erit.

philoſophie aut ſacre ſcripture.tanta itaq; erit diriſio ſi ex romanorum uel aliorū iure coneris deſtruere phiam:quanta eſt illi qui ex imperatoriis conſtitutionibus uult deſtruere ſupremā pontificis romani poteſtatem.ſed de his ſatis. dubitaret aūt aliqs circa predicta utrum de iure nature eſſe debuit aliqua ſcientia. & uideretur alicui ꝙ nō.quia iura nature ſunt per ſe omibus nota. erit itaq; ſecūdum hoc ſuperflua talis ſcientia.ad hoc dicimus ꝙ ſicut in cibis & potibus atq; ſaporibus nō ſunt ſana dulcia uel amara quecunq; talia uidentur huic uel illi:ſed ea ſolū que ei homini qui optimā habet ſanitatē talia uidētur:ſic igitur ſe habet in rebus anime.nō erunt itaq; honeſta & iuſta quecunq; uidētur cuicūq;:nam iuxta ariſtotelē octauo polithice qui diſtortos habēt animos:nō recte iudicant de huiuſmodi rebus:ſed hi ſolū qui ſanū atq; rectum habent animū.nō erit igitur parū cognoſcere qualia hec ſint que uir ſtudioſus honeſta & iuſta eſſe dixerit.ſicut eni leſi in natura corporis male iudicant de rebus ſimplr̄ ſanis: ſic etiā q animorū ſūt egroti:peſſime iudicant de rebus natura honeſtis & iuſtis.itaq; ſi illa in contrarium cauillatio locū haberet: eadem ratione probari poſſet: medicinā nō eſſe neceſſariā quātū ad eam partē ubi de ſaporibus odoribus & qualitatibus medicinarū & ciborū conſideratur. ariſtoteles uero talis eſſe credit qui nō ſolū in aliis uerū etiā in his que natura honeſta & iuſta ſunt.ſic ut ea ex propria natura honeſta credamus que ip̄e talia eſſe dixerit.iuxta illud cōmētatoris tertio de anima cōmento. xiiii.ubi inquit credo eni ꝙ iſte homo fuit regula in natura.& eſt exēplar quod natura inuenit ad demonſtrāda ultimā perfectionē humanā i naturis.hec cōmētator. patet igitur ex his qd dicendū ſit ad id dubiū qđ proponebatur.habes igitur ex predictis in prenominato capitulo documēta maxime generalia maximeq; utilia.preſertim originē iuris legitimi.oriuntur nāq; cuncta iura legitima ex re publica tanquā ex cauſa finali.& ex his ut puto uidere poteris:phiam conſiderare principia iuris legitimi.cōſiderat nāq; de re publica & eius principiis.qđ etiā apparet prout phia cōſiderat de intellectu & rōne q̄ eſt pricipiū efficiēs iuris legitimi:ſed de his ſatis.nūc uero ad alia trāſitū faciamus.

Vm aūt ſint iuſta & iniuſta que ſupra diximus ius & iniuriā facit cū ſciēs qs ea facit.Quod ſi inuitus quis ea faciat:neq; iniuria eſt neq; ius niſi p accidēs.Quib⁹ eni accidit iuſtis & uel iniuſtis eſſe agētib⁹.Ius aūt & iniuria determinātur ſecundū uolūtarium & inuoluntariū.Cum eni uolens quis facit uituperatur & iniuria eſt.Itaq; iniuſtū erit quodam.At nondū iniuria niſi hoc addito ut uolens quis faciat.Dico aūt uoluntariū ut prius dictū eſt quādo quis in poteſtate ſua exiſtens: ſciens & nō ignorās:neq; quē neq; quo.Veluti ſi nō ignoret quē pulſet nec quo : nec cuius gratia & eorū ſingula faciat nō p accidēs nec per uim coactus.Nam ſi manū alterius capiēs aliquis aliū pulſet nō uolens facit is cuius eſt manus nec i ſua eſt poteſtate.Fieri aūt poſt ut pater ſit qui pulſatur illū uero qui pulſet intelligere hunc eſſe hominē quēdā ſed ꝙ pater ſit ignorare.Eodē modo dicendū eſt in his q̄ alicuius gratia fiūt & circa rem totā Siue autem

Vm aūt.capitulū tertiū in quo ſoluitur queſtio ſuperius mota ſcilicet ſecundū quales iniurias homo dicatur iniuſtus.& primo ex dictis manifeſtat in genere propoſitū.ſecūdo idem facit magis in ſpecie.ibi eorum uero.tertio addit quādam diuiſionem ad maiorē ſuperiorū manifeſtationē.ibi inuoluntariorū aūt. circa primam partē tria facit.primo id quod dictū eſt.ſecundo manifeſtat id quod dixerat.ſ.quid intelligat per uolūtariū & inuoluntariū.ibi dico aūt. tertio dicit prefacta locū habere tam circa iniuſtitiā quā circa iuſtitiā.ibi ſimile eſt.& ex his collige quid i his dixerit. pro ip̄orum tamē & etiā dicendorū intellectu eſt conſiderandū ꝙ ſicut ex ſecūdo phiſicorū notatur fieri per accidēs dici poterit ex cuiuſq; cauſe accidēte: & preſertim ex accidēte cauſe finalis.que eni ſic fiunt ſecundū uſitatiſſimū modū loquēdi phiorum

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

fieri dicuntur per accidens.ca-
ſualia quoq; & fortuita hec ipſa
dicimus. itaq; cum agens aliqd
intendit & in effectum aliud ſe
quitur: id tale per accidens & a
caſu aut fortuna fieri dicitur.
ſunt namq; accidentia que raro
contingunt ſicut patet ex quin-
to methaphiice. & in hac quidē
ſignificatione hic a philoſopho
dicta ſunt iuſta uel iniuſta per
accidens. que ſi tibi magis pla-
cet poteris appellare iuſta uel i-
iuſta a caſu aut fortuna. item eſt
conſiderandum ꝙ iuſta uel iniu
ſta per accidens a nō nullis di-
cuntur eſſe iuſta uel iniuſta nō
quidem formaliter: ſed materia
liter. id ab eis ſic dictum ē quia
huiuſmodi res tales ſunt ut fa-
cile ſit recipere formam iuſtitie
uel iniuſtitie. quod erit ſi uolū-
tarie fiant. Deinde cum dicit.
Eorum uero. manifeſtat i ſpe
ciali id quod in hoc capitulo
principaliter intendebat. & pri
mo premittit uoluntarii diuiſi-
onem ſecundo incipit manifeſ
tare propoſitum. ibi quoniā ue-
ro. prima pars eſt nota. ſecunda
diuiditur. quia primo oſtendit
quomodo ſit nocumentum & e
tiam error ſine iniuria. ſecundo
manifeſtat quomodo contingat
iniuria ſine iniuſtitia operātis.
ibi ſed quando. tertio quando
fuerit iniuria cum operantis i-
iuſtitia. ibi ſed quando. quarto
duas adducit rationes ad probā
dum id quod loco ſecundo dic-
tum eſt ibi quamobrem. ſecun-
da ponitur ibi inſuper. quinto
manifeſtat quod ultimo eſt dic-
tum ibi quod ſi. pro iſtorum in-
tellectu opportet ea tenere que
libro tertio dicta ſunt de uolū-
tario & inuoluntario. electione
uoluntate & conſilio. neq; plu-
ra hic addere intendimus.

ignoret quis: ſiue nō ignoret: cum in ſua pote
ſtate nō eſt. Vel per uiolentiā facit inuolūtari
um eſt. Nulta enī ex his quoq; que natura exiſ
tūt ſcientes agimus & patimur quorū nullū
neq; uoluntariū neq; inuoluntariū eſt ceu ſe-
neſcere uel mori. Simile eſt de iuſtis & iniuſ-
tis per accidēs. Nam ſi depoſitū quis inuitus
& per metū reddat neq; opari neq; facere iuſ-
ta fatēdū eſt niſi per accidēs. Eodē modo ſi co-
actus & inuit⁹ depoſitū nō reddiderit ꝑ acci
dēs dicēdus eſt iniuſta facere. Eorū uero q̃
uolētes facim⁹ alia cū electione: alia ſine elec-
tione: cū electione facimus cū deliberatio an-
tecedit. Sine electione cū nō anteceſſit delibe-
ratio. Qm̃ uero tripliciter nocetur in cōmuni
ſocietate per ignorātiā peccata ſūt quādo neq;
quē nec quot nec quo: nec cuius gratia intelli
gebat hoc agit. Nam ut nō pulſare: aut nō il-
lum aut nō illo: aut nō cuius gratia putabat.
Veluti ſi nō ut uulneraret: ſed ut pūgeret: uel
nō quē: uel nō ut qn̄ igitur ꝑ̄ter ꝓpoſitū noce
tur infortuniū ē. Qn̄ aūt nō ꝑ̄ter ꝓpoſitū ſed
ſine malicia error. Errat eī tū cū in ip̄o ē prīci
piū cauſe. Aduerſa uero fortuna utit᷑ cū extra.
Sed qn̄ ſciēs qdē. ſed nō deliberatiōe ꝑ̄miſſa fa
cit iiuria ē cui⁹ generis ſūt oīa quecūq; ꝑ irā a
ut ceteras ꝑturbatiōs animi cōmittūtur: & q̃-
cūq; ueceſſaria uel natalia hoīb⁹ accidūt. Hec
enī cōmittētes peccāteſq; iiuriātur qdē & iiu-
rie ſūt nōdū tñ ꝓpterea illi iiuſti nec mali Nō
eī ob imꝓbitatē cōmiſerūt. Sed qn̄ cū electiōe
iniuſt⁹ & imꝓbus. Quāobrē recte illa q̃ ꝑ irā
fiūt nō ꝑ inde hn̄tur q̃ſi ex ꝓuidētia ſint facta
Nō eī incipit qui ꝑ irā facit: ſed q ꝓuocauit.
Inſuꝑ nō de facto utrū ſit: uel nō ſit diſceptat᷑
ſed de iure. Apparēte eī iiuſtitia exiſtit ira Nā
nō ut i cōmertiis de faciēdo diſceptāt quoꝝ al
terū neceſſe ē eē imꝓbū niſi ꝑ obliuiōnē hoc
agāt. Sed cōueniētes de re de iure diſceptant.
Sed q inſidiat᷑ nō ignorat. Itaq; ille q̃dē putat i
iuriā accipe. Ille uero nō. ꝙ ſi ex electiōe nocu
erit iiuriā facit. Et has iiurias faciēdo iiuſt⁹ ē

Inuoluntariorū aūt. ubi plura notabis. primo inuoluntariū plures habere gradus.
erit enim aliquid pure inuoluntariū & aliud miſtū ex uolūtario & inuolūtario. quod
planius ex libro tertio uidere poteris. ſecundo notabis ignorantiā bifariā ſe habere
ad ea que delinquūtur. ſ. ut cauſa & ut comes. tertio notabis ea que delinquūtur per
animi perturbationes naturales eſſe ignoſcenda. ſicut patet in demēte furioſo & mē
te capto. idem quoq; notatur de his que delinquūtur ex humana animi perturbatiōe
& humana quidē animi perturbatio ſecundū aliquos dicitur ea que eſt ratione regu-
lata. & forte phs per naturalē & humanā perturbationē aliud intelligit. ſed quia non
multū differt utrū ſic uel aliter dicatur: in his nō eſt inſiſtendū. & pro cōplemēto hu
ius capituli notabis ꝙ etiā ſiquis faciat uoluntarie ius uel iniuriā: nō erit iuſtus neq;

quādo preter ꝓportionē ſit. uel preter equita
tē. Eodē modo iuſtus quādo eligēs iuſta facit.
facit aūt iuſta: ſi modo uolēs facit. Inuolun
tariorū aūt alia ſūt in quibus uenia locū ha-
bet alia i᷑ quibus nō habet. Nam quodcūq; nō
ignorātes ſolū uerū etiā per ignorantiā delin-
quūtur ignoſcenda ſunt. Quodcūq; uero non
per ignorantiam ſed ignorantes quidem. Ve-
rum propter perturbationem animi non natu
ralem neq; humanam non ignoſcenda.
Mbiget uero quiſpiā an ſufficiēter de
terminatū ſit circa faciendū patiēdūq;
iniurias. Primū quidē ſi ita eſt ut Euripides i
quit. quomodo ip̄e matrē occidi meā breuis ē
ſermo nolēs uolentē aut nolentē uolēs. Vtrū
ne re uera fieri poſſit ut uolenti iniuria fieri
poſſit uel nō. Sed omne tale ſit inuitum ut fa-
cere iniuriam uoluntarium eſt Et an omne ſic

iniuſtus: niſi ea integra uolun-
tate fecerit. tūc enī homo ex ha
bitu operatur: cū inuolūtariū i
toto & in parte ab opere exclu-
ditur. cuius rei ſignū erit operā
di uoluptas ſicut libro ſecundo
dictū fuerat. erūt itaq; ſm̄ phm
tres gradus nocumentorū. pri-
mus eſt cum id fit inuolūtarie.
& tūc nec iniuſtus eſt nec iniu-
riam facit. ſecūdus erit cum uo
luntarie facit: nō tamē electiue
& hoc modo iniuriā facit: nō ta
mē eſt iniuſtus. & de hoc nume
ro ſunt uniuerſi qui ex animi ꝑ
turbatione aliis nocumēta infe
runt: tertio loco ſunt ea nocu-
menta que uoluntarie & cum e
lectione fiunt. quo caſu is qui
operatur & iniuſtus ſimul & in
iuriam faciens dicitur.
Mbiget uero. capitulū q̃r
tum i quo mouetur & ſol
uitur queſtio utrum alicui uo-
lenti fiat iniuria: tres continet
partes. primo mouetur queſtio.

ſecundo arguit᷑. tertio ſoluitur. ſecunda ibi nam agendo. tertia ibi uel nō recta. circa
primum tria facit. primo mouet queſtionem in genere dicens aliquis poſſet ambige-
re an circa faciendum patiendumq; iniurias ſit determinatum ſufficienter an aliquid
ſuperſit determinandum. ibi primum quidem. mouet queſtionem magis in ſpecie in
quo etiam tangit materiam & occaſionem dubitandi. dicens primo dubitabit aliquis
an ita eſſe poterit quemadmodum euripides poeta loquens in perſona almeonis dice
bat quomodo ego ipſe matrem occidi meam! & eſt breuis ſermo ideſt reſponſio ꝙ ſi-
ue ego fecerim uolens ſiue nolens: ipſa tamen uoluntate ſua a me occiſa eſt. ibi utrū-
ne format aduc magis ſpecifice queſtionem: dicens quia ita inquam eſt dubium eſt u-
trumne re uera alicui uolenti iniuria fiat uel non: ſed omne tale ſcilicet quod iniuri
am habet ſit inuitum ideſt inuoluntarium. ſicut facere iniuriam eſt uoluntarium. du
bitatur etiam an omne tale quod iniuriam continet ſit uoluntarium uel omne ſit in-
uoluntarium uel aliquod ſit uoluntarium & aliud non. eodem modo poſſet tertio lo-
co dubitari cum quis iuſta patitur an omnis talis paſſio ſit uoluntaria uel omnis ſit ī
uoluntaria. hoc dicit. continet itaq; hec dubitatio tres queſtiones. quarum prima eſt
principalis circa quam in hoc capitulo principaliter inſiſtere intendebat. & aduerte
ꝙ illud ne cum dicit utrumne non eſt dictio: ſed ſillabita adiectio. ibi Nam in agen
do. arguit ad queſtionem. & primo quantum ad ultimum. ſecundo arguit ad ſecundū
membrum. ibi ꝙ ſi iniuria. pro membro itaq; primo non arguit eoꝙ iam argutum e-
rat a ſimili per id ꝙ dixit ut facere iniuriam uoluntarium eſt. circa primum tria facit

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

primo arguit. ſecundo ſoluit ibi abſurdũ. tertio tangit aliam queſtionẽ que ex dictis
originem trahit ibi nam de illo. dicit primo merito dubitatur an omnis paſſio iuſta
ſit uoluntaria. & cauſa quidem dubitandi eſt quia omnis actio iuſta eſt uoluntaria. eo
dem itaq; modo ſe uidetur habere eius oppoſitũ quod eſt iuſte pati. ſcilicet omne eſſe
uoluntariũ aut om̃e eſſe inuoluntariũ. ibi Abſurdũ. ſoluit dicens abſurdũ eſſe om̃e
tale dicere uoluntarium. cum apperte uideamus ꝙ in cõmertiis inuoluntariis nõ pa
uci corrigantur inuiti. hoc dicit. ex quo patet ad rõnem in contrariũ eſſe negandam
ſimilitudinẽ. ſtat enim omnẽ actionẽ iuſtam eſſe uoluntariã: pati uero iuſte ſepiſſime
fieri inuoluntarie. itaq; licet omnis actio iuſta ſit uoluntaria: & tamẽ pati iuſte aliquã
do eſt uoluntariũ aliquando inuoluntariũ. unde patet ꝙ illud aduerbium forte poni
tur ibi nõ neceſſitatis cauſa ſed
potius tanquam locutionis tem
peramentũ. quod ab ariſtotele
ſepiſſime fieri ſolet. Nam de
illo. mouet queſtionem trahens
originem ex predictis. que eſt u
trum uniuerſaliter ſit uerum ꝙ
ei fiat iniuria qui iniuſta patit.
hanc queſtionem ſoluit ibi uel
dicens etiam id quod locum ha
bet in agendo habet quoq; locũ
in patiendo. itaq; fieri poteſt ut
utriq; ſcilicet tam agentes quã
patientes ſint participes iuſto-
rum ſecundum accidẽs. & ſimi
liter fieripoterit uidelicet ideſt
certe ut ſint participes rebus in
iuſtis ſecundũ accidens. ſicut e-
nim patet ex ante dictis aliud ẽ
iniuſtum agere & iniuriari. nã
cum preter legem agit: iniuſtũ
facit. nõ tamẽ erit iniuria: niſi
id uoluntarie fecerit. omne qui
dem iniuriari eſt iniuſtum age-
re: ſed nõ econtra. ſimili modo
ſe habet in patiendo. qui enim
preter legem patitur iniuſtum
quidem patitur: ei tamẽ nõ irrogatur iniuria: niſi id tale inuoluntarie patiatur. itaq;
in actione uele & in paſſione nole eſt forma iniurie ſiue eius quod eſt eſſe per ſe iniu
riam. nam ſi alias hec fiant: erit quippe iniuria nõ quidem per ſe ſed per accidens. &
ſicut per ſe & per accidens locum habet in actione & paſſione iniuſta: ſic etiam in ac-
tione & paſſione iuſta. & quia de paſſione erat ſatis manifeſtum: de actione probat tã
tũmodo dicens ꝙ ſicut nõ eſt poſſibile ꝓ quis patiatur per ſe iniuriam niſi eam aliqs
inferat: ſic etiam nunq̃m aliquis iuſte corrigitur niſi ſit aliquis qui eum iuſte corri-
gat. hoc dicit. & nota ꝙ illud uel in principio poſitum non diſiunctiue ſed aſſertiue
ponitur. item cum dicit ſimiliter uidelicet & iniuſtis: illud in nõ per appoſitionẽ ſed
per compoſitionẽ lege. ex predictis notabis actionem iuſtũ cõuenire cum actione in-
iuſta: quia utraq; eſt uoluntaria. paſſiones tamen differũt. nam pati iniuriam ſemper
eſt inuoluntarium. pati uero ius uel iuſte eſſe poterit utroq; modo. ſcilicet tam uolun
tarie quam inuite. itaq; ad hoc ꝙ quis iuſte patiatur ſatis erit ſi alius eum iuſte corri
gat. Deinde cum dicit. Quod ſi iniuria. arguit ad ſecundum mẽbrum prefacte du-
bitationis. & ponit duas rationes quibus aliquis forte conaretur oſtendere ꝙ ſit poſſi
bile aliquem pati iniuriam uoluntarie. circa quod duas ponit rationes. in prima acci
pitur pro fundamento diffinitio quedam que a quibuſdam creditur eſſe iniurie diffi
nitio. & dicit iniuria eſt cum quis ledit uoluntarie ſciens quem & quo & quomodo ce
teraſq; circunſtantias. ſed incontinens eſt huiuſmodi. nam operatur uolens que ſcit

eſt uel hoc uoluntariũ illud inuoluntariũ Eo
dem modo & cum quis iuſta patitur. Nam
in agendo iuſta ſemper uoluntarium eſt. Qua
re cõueniens eſt oppoſitum ſimiliter eẽ & iuſ
te ab alio corrigi aut uoluntarium aut inuolũ
tarium eſſe. Abſurdum fortaſſe uidebitur
Et dum iuſte corrigitur quis totum eſſe uolũ
tarium. nam quidam nõ ſponte corriguntur.
Nam de illo quoq; quis ambigat. Vtrũ om
nis qui patitur iniuſta ei iniuria fiat. Vel ĩ pa
tiendo idem ſit quod in agẽdo. Ac fieri poteſt
ut utriq; participes ſint iuſtorum ſecũdũ acci
dens. Similiter uidebitur & iniuſtis. Nõ eĩm
idem eſt iniuſta agere & iniuriari neq; iniuſta
pati & iniuriam accipere. eodem modo & in a
gendo iuſta & patiendo. impoſſibile eſt enim
accipere iniuriam nullo inferẽte aut iuſte cor
rigi nõ iuſte agentem. Qđ ſi iniuria facere

eſt ſimpliciter aliquẽ uolentem ledere & uolẽ
tem aut ſcientem quem & quo & quomodo.
Incontinens uero ſeip̃m uolens ledit. uolenti
iniuria fit & ſibi ip̃i qs iniuriari poteſt. Pre
terea uolens quis ab alio per intemperantiam
leditur qđ ſi eſt ita uolenti iniuria fit. Vel
nõ recta diffinitio eſt. Sed addendum eſt ꝙ le-
dat ſciens quem & quo & quomodo preter il-
lius uoluntatem. leditur quidem igitur qs uo
lens & iniuſta patitur. Verũtamẽ nulli uolen
ti iniuria fit. Nullus enim uult ne in con-
tinens quidem ſed preter uoluntatem id agit.
Nullus enim uult id quod nõ putat eſſe fru-
gi. Incontinens autem quod nõ putat agendũ
id agit. Sed qui ſua donat ut Homerus ſcri
bit de glauco dediſſe eum Diomedi arma au-
rea pro ferreis cẽteni precii pro nouem Huic

ſibi eſſe nociua. ergo uidetur poſſibile ꝙ uolenti fiat iniuria. & ꝙ ſibi quis iniuriari
poſſit. Deinde cum dicit. Preterea. ponit ſecundam rationem dicens item apparet
hoc. nam intemperans ſepenumero permittit ſe a meretrice expoliari quod ſi eſt ita:
uolenti iniuria fit. hoc dicit. Deinde cum dicit. Vel non. ſoluit. & primo ad pri-
mam rationem deinde ad alteram ibi ſed qui. ad primam reſpondet bifariam. primo
interimendo primam propoſitionem. negat enim illam eẽ diffinitionem iniurie. ſed
ad perfectam diffinitionem opportet cum his adere ꝙ leſio uel nocumẽtum fiat pre-
ter uoluntatem eius qui patiendo leditur. nemo enim uoluntarie iniuriam patitur.
itaq; ſicut non eſt poſſibile aliquẽ iniuriam facere: niſi uolũtarie faciat: ſic ecõtra. nõ
erit poſſibile quem iniuriam pati niſi inuite atq; inuoluntarie id patiatur. quod pro
hac materia menti commenda-
bis. ibi Nullus enim. reſpon-
det ad minorem propoſitionem
dicens. ꝙ nullus nec etiam in-
continens uult ſcilicet complec
ta uolũtate pati iniuſtum. quia
incontinens id agit quod cupit
nõ autem quod uult. uoluntas
eĩm ſolũmodo eſt de fine ac bo
no. nemo namq; id uele poterit
quod non putat eſſe frugi ideſt
bonum. incontinens uero id a-
git quod exiſtens extra animi ꝑ
turbationem putat nõ eſſe agẽ-
dum. hoc dicit. ex hac littera no
tabis aliqua ſatis utilia. primo
neminem poſſe appetere quod
non putat eſſe frugi. quod ẽ ma
xime notãdum. tum propter ra
ritatem. raro eĩm aut forte nuſ
quam preter quam hic inuenie
tur in philoſophia hoc dictum
per hec uerba ſic expreſſe poſi-
ta tum etiam quia id pleriq; de
noſtris negãt. ſecundo notabis
uoluntatem cuiuſq; male operantis non ferri in malum ſiue nocumentum: ſed id ue
le per accidens. ſcilicet in quantum adiungitur uoluptati aut utilitati que uoluntas
per ſe ip̃a & non per alia tunc amplectitur atq; habere uelet. negat itaq; philoſophus
ꝙ incontinens uoluntarie patiatur nocumenta. quo negato: neceſſe eſt dicere ꝙ incõ
tinens inuoluntarie patiatur talia nocumenta que ex incontinentia patitur. quod ſi
conceſſerimus: opportebit dicere ꝙ homini a ſeip̃o iniuria fiat. ſed quia ſic dicere nõ
ſatis conſonaret his que infra tradentur: inde eſt ꝙ aliam ſubiungit ſolutionem. ibi
cum dicit. Sed qui ſua. ubi philoſophus uidetur ponere ueram ſolutionẽ illius mo
di de incontinenti. & etiam illius quod loco ſecundo obiciebatur de intemperato. &
dicit ꝙ ſiqs nocumenta uoluntarie patiatur: & hoc ſiue donando ſiue quouis alio mo
do: & ſiue id a ſe ſiue ab alio patiatur: tali inquam iniuriam fieri non eſt poſſibile. cu
ius ratio eſt quia talia ſunt in poteſtate eius qui patitur. iniuria uero non eſt in poteſ
tate eius cui irrogatur. hoc dicit. & ex his patet quid dicendum ad principalem queſ-
tionem. que erat utrum alicui uolenti poſſet fieri iniuria. & patet ꝙ non. cum om̃e ta
le ſicut patet ex dictis ſic inuitum: atq; inuoluntarium. que autem hic philoſophus a-
dit pro exemplo. diomedis ſcilicet & glauci per teip̃m ut puto intelligere poteris. ex
dictis in hoc capitulo duo de antedictis appertius intelligere poteris. primo ꝙ iuſtũ
& iniuſtum ad legem referantur ius uero & iniuria non ad legem: ſed ad opus uel o-
perantem. hoc eſt ad uoluntatem eius qui agit uel eius qui patitur. nam iniuria ab a
gente uoluntarie infertur & a patiente inuoluntarie accipitur. ſecundo intelligitur
ꝙ iuſtitia & iniuſtitia non tantum reſpiciunt externa opera quantum interiores uo-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

luntates.ex ſola namq uoluntate habent res ꝙ ſint ius uel iniuria.qui enim nocet etiam ſi maxime noceat:iniuriam non faciet niſi uoluntarie id faciat.ille etiam qui leditur non aliter iniuriam patitur quam ſi inuoluntarie id patiatur.& in his finē habent que hic dicere propoſitum fuerat.

Eſtat inſuper.capitulum quintum tres habet partes.in prima determinat queſtionem unam:in ſecunda excludit circa ante dicta tres falſas opiniones. ibi putant homines.tertio oſtendit quibus rebus & hominibus iuſta & iniuſta poſſint competere.ibi ſunt autem.prima pars quattuor continet particulas. primo duas mouet queſtiones quarum alteram relinquit inferius ſoluendam.ſecundo arguit pro utraq parte ibi ſi enim.tertio ſoluit rationem factam pro parte falſa.ibi uel non.quarto determinat ueritatem queſtionis ibi manifeſtū eſt.dicit ergo primo uiſo ꝙ uolenti iniuria nō fiat:reſtat inſuper ut dicamus de duobus prius aſſuntis : ideſt de quibus poteſt dubitari ex prius aſſuntis hoc eſt occaſione prius aſſuntorum.quia enim eſt dictū ꝙ nemo uoluntarie iniuriā accipit: inde eſt occaſio dubitandi utrum in diſtributione patrimonii ciuitatis ille iniuriam faciat qui preter dignitatē plus tribuit an ille qui preter dignitatem plus accipit.item quia dictum erat ꝙ incontines ſibi faciat iniuriam merito dubitatur utrum ſibi ipī quis ualeat inferre iniuriam. hoc dicit. ibi *Si enim.*arguit ad primam queſtionem.& primo probando ꝙ ille qui tribuit faciat iniuriam & non ille qui accipit.& dicit ꝙ ſi recipitur ideſt conceditur prius dictum ſcilicet ꝙ uolenti nō fiat iniuria: ſi iſtud inquam recipiatur:non faciet iniuriā qui plus recepit in diſtributione.nam ille habet ſe non ut agens ſed ut patiens qui uolūtarie id patitur.cum igitur in diſtributiōe que fit preter dignitatem ſit iniuria & ea non fiat ab eo qui accipit:fiet igitur ab illo qui diſtribuit.hoc dicit.ibi *Sed ſiquis.* arguit pro parte negatiua oſtendens ꝙ non ſemper ille faciat iniuriam qui uni plus quam alii tribuit.& dicit ꝙ ſiquis plus alii tribuat quam ſibi ſciens & uolens:iſte inquā ſibi ipī iniuriatur.qđ etiā facere uidētur uiri boni & equi.nam uir bonus equus in diminutione eſt.ideſt diminute ſolet pro ſe ipo accipere.ſicut enim patebit ex fine ſequētis capli uir bonus & equus is eſt qui nō exacte amplectitur ius in peiorē partē ſed de ſuis cōmodis detrahi patitur etiā ſi lege ſe tueri poſſit hec ibi.utrūq uero predictorū eſt falſū.nec enī ſibi quis iniuriari ualet.nec uir bonus & equus iniuriā irrogare.preſertim cum ſua utatur bonitate & equitate.hoc dicit.ibi Vel non. phs ſoluit hanc rōnem.cuius duas ponit ſolutiones & in prima uidetur reſpondere directe negando ꝙ uir bonus minus ſibi quam alii tribuat. & dicit uel ideſt etiam hoc ſcilicet ꝙ uir bonus ſibi tribuat minus de bono:hoc inquam nō eſt uerū ſimpliciter ideſt omnino.nam ſi cōtingat fieri ꝙ de peccuniis aliis plus tribuat:de alio bono ſibi plus reſeruat.ſcilicet de gloria atq de honeſto.imo ut ita dixeri de his bonis totū ſibi nihilq aliis tribuit.quineīm accipit : nec gloriā nec honeſtā rem ſequitur.hoc dicit.ibi

Preterea.ponit aliā ſolutionē.& hec uidetur finalis.& dicit ꝙ per diffinitionē iniurie prius habitā patet ſolutio.qui enī ſibi minora tribuit nihil patitur preter ſuam

iniuria non fit Nam in ipo donare ſed ut fiat ſibi iniuria in ipo non eſt ſed oportet eſſe qui inferat.Accipere igitur iniuriam quod nō uoluntarium eſt patet.

Eſtat inſuper ut de duob⁹ prius aſſūptis dicamus.Vtrum iniuriatur q plus tribuit preter dignitatem an qui plus accipit Et utrum ſibi ipī quis ualeat iniuriari. *Si* enim recipitur prius dictum qui tribuit iniuriatur non qui plus habet. Sed ſiquis alii plus tribuit quam ſibi ſciens & uolens hic ſibi ipī iniuriatur quod quidem uidetur boni & equi uiri facere.Nam bonus & equus uir in diminutione eſt. Vel non hoc ſimpliciter.Nam alterius boni ſi contingat plus appeteret ut glorie uel ſimpliciter honeſti. Preterea ſoluitur per diffinitionem iniuriandi. nihil enim preter ſuam patitur uolūtatem.itaq

uoluntatē.at per hoc iniuria ei a ſe fieri nō poterit.ſed ſiquidē ideſt certe leditur uel dic ſiquidē id fiat:leditur nō tamē patitur iniuriā.ſicut enī patet ex prius dictis non oīe nocumentū eſt iniuria:ſed opportet ut id fiat preter uoluntatē eius cui nocetur hoc dicit.ibi Manifeſtū.determinat ueritatē queſtionis.& primo intentū premitit dicens in diſtributione iniqua manifeſtū eſſe illū ſemper facere iniuriā qui plus tribuit non aūt qui plus accipit.hoc dicit.ex hic patet ꝙ ratio que erat pro hac parte ſit demonſtratiua atq inſolubilis. ibi Nō enim.probat propoſitum.& hoc trifariā.primo ſic: iniuriam facit non quidem ille in quo eſt iniuſtum : ſed ille agit hoc ſcilicet iniuriam in quo eſt ſciens ideſt ſcientia eius quod agit.hoc autem : ideſt hoc enim eſt principium actus.quod eſt i diſtribuente & non in accipiente.hoc dicit.ibi Preterea.ponit ſecundam rationem dicens ille iniuriā facit qui agit ut principale agens non ille qui ſe habet ut inſtrumentū.hanc manifeſtat exemplis.qui uero tribuit eſt qui agit. cui autem tribuitur eſſe uidetur nō qui:ſed quo agatur.hoc dicit.ibi Aduc.ponit tertiam rationem. que uidetur eſſe ſumpta a ſimili in iudice.& dicit ꝙ ſiquis ignorans iudicauit iniuſtum: non iniuriatur ſecundum ius legitimum. hoc dicimus : quia primum ius quod ius nature dicitur non eſt ueriſimile iudicem ignoraſſe.ꝙ ſi ſciēs iudicauit iniuſte : uidet ſibi plus appetere. ſcilicet gratie aut uindite uel alterius huiuſmodi.dicamus igitur ꝙ quēadmodum ſiquis iudex pticeps foret iniurie & hic iudex propterea ꝙ eſt particeps eſt iudicās iniuſte:plus habet.ſic ſupple ſe uidetur habere ille qui plus tribuit.ꝙ uero contingat iudicem plus accipere manifeſtat dicens ꝙ ipē iudex qui agrum iniuſte uni adiudicauit : recipit forte non agrum : ſed argentum uel aliquid huiuſmodi. hoc dicit. notádum eſt hic illum qui plus recipit nō facere iniuriam niſi ipē id procuret.nam ut mihi uidetur ſi ipē procuret: ipē quoq iniuriam facere uidetur.ex his quoq notabis pro noſtra hiſpania & etiam pro italia:non tam eſſe reprehenſibiles beneficia recipientes:quantum ſunt reges & papa ceteriq talia indigne concedentes.tertio notabis non tam iniuſte feciſſe magiſtrum ſancti iacobi quantum regem donnum iohanem. ideoq primo iſte quam ille debuit plecti.Deinde cum dicit. Putant homines.deſtruit tres falſas opiniones circa predicta.ſecūda ibi eodē modo.tertia ibi ppter hoc ipm.& in his me defatigatū rogo

per hoc quidē iniuria ei nō fit ſed leditur ſi quidem ſolū. Manifeſtū eſt aūt & ꝙ tribuēs iniuriatur ſemp ac nō is qui plus hēt. Nō enī quo iniuſtū eſt iniuriā facit ſed quo ſciēs hoc agit hoc aūt unde principiū actus quod eſt in tribuente nō in accipiente. Preterea ſi facere pluribus modis dicitur & eſt ut inanimata occidere & man⁹ & ſeru⁹ iubētis nō iniuriat̄ quidē facit tñ iniuſta. Adhuc ſi ignorās iudicauit nō iniuriat̄ ſcđm ius illud qđ ē ex legib⁹ nec iniuſtū iudiciū ē ſed ē ut iniuſtū Aliud eſt enī iuſtū qđ ex legib⁹ ē & primū.ꝙ ſi ſciēs iudicauit iniuſte pl⁹ ipē quoq appetit uł grē uel uindicte.ut igitur ſiqs partices iniurie foret & hic pterea iudicās iniuſte plus habet.nā & qui agrū alii adiudicauit & ſi nō agrū ipē at argegentū ſuſcepit. Putāt hoīes eſſe in ipis utrū iniuriētur atq ob id facile iuſtū eē quod certe non eſt ita.Nam coire cum uxore uicini & pulſare proximū ac manu tradere argētum pertacile eſt & in ipis.Verū ſic ſe habētes hoc agere nec facile eſt nec in ipis.Eodē modo cognoſcere iuſta & iniuſta nullam ſapientiam putant.qm̄ de quibus rebus leges loquūtur eas res non difficile eſt intelligere. at nō ſunt hec illa iuſta niſi per accidens ſed cum certo fiunt modo & certo modo tribuūtur tunc iuſta ſūt. Enim uero hoc maius negociū eſt q̄ ſcire illaq̄ pertinēt ad ſanitatē.nā & ibi quidē mel & uinū & elleborū & aduſtionē & ſecatōnē ſcire p

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

habeat excuſatum.per te itaq̧ illa uideas uolo.Deinde cum dicit. Sunt autem. oſtē
dit in quibus rebus & hominibus poſſit eſſe iuſtum & in quibus nō.& ponit tres dif
ferentias:dicens ꝙ iuſta exiſtunt in his que exiſtunt participia bonorum ſimpliciter.
que ſunt bona fortune.cauſa uero eſt quia ius & iniuria locum habet ſolum in his bo
nis que patiuntur exceſſum &
deffectum hoc uero tantūmodo
habent bona fortune.circa que
trifariam ſe uidētur habere ho
mines ſunt enim aliqui quibus
nulla ſūt ſupflua.itaq̧ ſi uniuer
ſa haberent:uniuerſa recte gu-
bernarent.tales autem ſunt ho
mines excellentiſſimi.qui ſecū-
dum errorem gentilium fuerūt
deificati atq̧ in deos conuerſi.a
lii ſunt qui incerta menſura re
cte ſe habent. ſi uero eam exce-
dant:inepte ſe habent. & hec ē
humanum:quia plerumq̧ in ho
minibus hoc eſſe uidemus. alii
aūt ſunt adeo imprudentes : ut
nec etiam parua recte gubernēt
ſed quecunq̧ poſſident:in dete-
riores uſus cōuertunt.quos hic
philoſophus appellat inſanabi-
les & improbos.& hec tanta de
his dicta a nobis ſint.
Onſequēs uero.tractatus
quartus de eqtate atq̧ de
bono & equo continet unicū tā
tūmodo capitulū.& primo qđ i
tendit premittit: dicens poſt di
cta conſequenseſt ut de bono &
equo dicamus ſcilicet quēadmo
dum bonitas & equitas ſe hēnt
ad iuſtitiam.ac bonum & equ ū
ad iuſtum.hoc dicit.notandū ꝙ
ut in principio huius libri me-
minimus nos dixiſſe equitas tri
fa riam accipitur. uno modo eſt
nomen generale cuiuſq̧ iuſtitie
alio modo pro ea ſumitur iuſti-
tia que in comertiis uerſatur.
tertio loco eſt legis emendatio.
& de hac hic dicere intēdimus.
cui ut ab aliis differat equitati-
bus adicitur bonitas:hec enim
per excellentiam equitas dici-
tur.ibi Non enim. proſequi-
tur.& tria facit.primo determi
nat de obiecto equitatis.ſecūdo de ſubiecto.ibi ex hoc etiā.tertio de habitu.ibi & ha
bitus.circa primū duo facit.prīo ad ptes arguit.& horū occaſiōe mouet dubitationē.
ſ͛o ſoluit ibi hn̄t uero.qd i pria dicat pte uideas p teipm. Hn̄t uero.ſoluit & prio ue
ritatē ꝓpoit q̄ etiā p te uide.ſ͛o aſſignat rōnē ꝑdictorū.ibi facit aūt.ubi tria facit.pri-
mo aſſignat rōnē dubitatioīs.ii.rōnē ueritatis ꝓpoſite ibi cauſa uero.iii.cōcludit ue
ritatē intētā ibi q̄mobrē.pria ps ē nota.unde notabis tenēdā eē legis uoluntatē etiā ſi

facile eſt ſed quēadmodum ad ſanitatem tribu
enda ſunt & cui & quando tāta eſt difficultas
quanta eſt medicum eſſe.Propter hoc ipm iuſ
ti quoq̧ nihilominus eſſe putant iniuriari.qa
nō minus ſed magis poteſt quodlibet horum
iuſtus facere nam & coire cum muliere & pul
ſare & fortis clipeū relinqre & in utrā uis ptē
currere ſed timidū eē & iniuriari nō ē hoc fa-
cere niſi ſecūdū accidēs ſed ſic ſe habētē hec fa
cere ē.Quēadmodū & mederi & ſanare nō ē i-
cidere uel nō incidere aut farmacū dare ul' nō
dare ſed iſto modo. Sūt eī iuſta i his q̄ par-
ticipia ſunt ſimpliciter bonorumhabent uero
in his exceſſum & deffectum.quibuſdam eīm
nullus eſt exceſſus eorū ut fortaſſe diis.quib⁹
dam uero nulla pars utilitatis ut in ſanabili-
bus & in probis ſed omia nocent. quibuſdam
uero aliquatenus propterea humanum eſt.
Onſequens uero fuerit dicere de bono
& equo quēadmodū bonitas & equitas
ſe habet ad iuſtitiā ac bonū & equū ad iuſtum
Nō enim ut idē ſimpliciter nec ut aliud ge
nere ſi conſideretur apparet & interdū quidē
laudamus bonū & equū & huiuſmodi hoiem
Itaq̧ ſup alia quaſi maioris cōmēdatiois loco
adiūgimus magis ex equo & bono.Interdum
uero rationē ſeqntibus abſurdū uidet' ſi bonū
& equū preter iuſtū ſit aliqd qđ laudari mere
atur.Nā aut iuſtū eximia res nō eſt aut bonū
& equū nō iuſtum ſed aliud aut utraq̧ eximia
& idem ſint Dubiū igitur circa bonū & equū
fere ob iſta contingit Habēt uero ſe quodā
modo cūcta recte & nihil ſub cōtrariatur ſibi
Nā & bonū & equū alicui⁹ iuſti exn̄s meli⁹ ē

nō ſit ſcripta.in quo plerīq̧ iuriſtarū aberrāt. Cauſa uero.ubi aſſignat rōnem ue-
ritatis propoſite.& primo ponit legis atq̧ legislatoris deffectū.ſecundo oſtendit ꝙ p̄
dictus deffectus nō tolat legis rectitudinē.ibi & eſt nihilominus:tertio cōcludit ne-
ceſſitatē emēdationis legis.ibi quādo igitur.& littere conſtructio in his ut puto p te
uidere poteris.circa primā partē notandū cum his concordare que ſunt dicta in pro-
hemio:ubi ait:ſatis ergo fuerit de his & ex his loquētes groſſo modo ac ueluti per fi
gurā ueritatē oſtendere.& ſecundū ea q̄ plurimū fieri ſolet de huiuſmodi rebus trā-
ſigere.hec ibi.ſimile eſt etiā quod dicit ulpianus digeſtis de legibus & ſenatus cōſul-
tis ubi ait:nec leges nec ſenatus conſulta ita ſcribi poſſūt:ut oms caſus qui quandoq̧
acciderint cōprehendātur:ſed ſufficit ea plerūq̧ accidunt contineri.hec ille.ex his a
liqui de noſtris dicunt ꝙ oīs lex
eſt uniuerſalis propoſitio.nō q
dem abſolute:ſed exceptiua.ita
ꝙ ut dicūt oīs lex tenet uniuer-
ſaliter:exceptis caſibus in qui-
bus lex ipa repugnat ſue uolun
tati.& legis quidē uolūtas non
eſt altera ab ea que eſt legislato
ris.ex illa parte Et eſt nihilomi
nus.notatur ipius legis deffec-
tus culpā nō eſſe in lege nec in
legislatore:ſed id potius eueni
re ex rerū cōditione de quibus
leges ferūtur. ſunt enim huiuſ
modi res admodū uariabiles ac
pene infinite nullaq̧ lege om-
nino cōprehenſibiles. contigit
itaq̧ huiuſmodi deffectus p ig-
norātiā inuincibilē. at per hoc
nullus deffectus in lege nec in
legislatore poterit notari.Seq-
tur illa pars. Quādo igitur.
unde nō pauca nec parua notātur.primo ꝙ ſi lex particulariter loqueretur:nuſquā li
ceret agere preter legē.poc patet :qm̄ dicit teſtus quādo igitur lex uniuerſaliter loq-
tur.igitur a cōtrario ſenſu ſi particulariter loqueretur:nuſquā liceret agere preter le
gem.ſecundo notatur pſm hic loqui de legis interpretatione:nō quidem uniuerſali
in ſcriptis redigenda:ſed de particulari que in ſcriptis nō redigitur. hoc inde nota-
tur cum dicit:& accidit aliquid preter uniuerſale.tertio notemus ꝙ legislator poteſt
aliquid ommittere atq̧ in aliquo defficere.patet nam dicit teſtus qua ommiſſit legis-
lator & deffecit.quarto notabitur ꝙ talis particuraris legis iterpretatio dici debet le-
gis emendatio.dicit eni emendetur ommiſſū.quod proprie uidetur eſſe dictum.emē
dare enim eſt ponere rem extra mendā.quod uidetur facere qui relictis uerbis: eorū
ſequitur uoluntatē.quinto notabis legis interpretationē pro loco & tēpore pertine-
re nō ſolū ad principē:uerūetiam ad ſubditos.dicit enim quod & legislator ipe ſi ade
ſet utiq̧ diceret.ſupponit itaq̧ pħs talē legis emendationē fieri in abſentia legislato
ris.qđ mēti cōmēdabis.ſeſto ex eodē fere loco notabis ꝙ legis emendatio fieri debet
naturali eqtate:nō q̄cūq̧ ſed ea ſola quā intēdit legislator dicit ei qđ & legislator ipe
ſi adeſſet utiq̧ diceret.q̄ āt ſit ea eqtas quā itēdit legislator ifra opportunius declarā
dum puto.ſeptimo notatur non uereri legislatorem dicere contra legem quam tule-
rit.dicit enim licem iam legem tulerit.in quo ſatis reprehendit pertinaces qui ut cō
ſtantes uideantur in eadem ſententia etiam ſi ſit iniqua permanere eligunt. octauo
ex littera colligitur diffinitio equitatis & eius oppoſiti rigoris.cum ei pħs inqrat qd
ſit equitas uel equum:tandem dicit id eſſe qđ intēdit legislator.itaq̧ legis uoluntas e
quum uel equitas dicitur. rigor uero erit legem contra legis uoluntatem tenere. &
uolumus hic equitatem accipere nō pro habitu:ſed pro obiecto.ut idem ſit in hoc lo
co equitas qđ equū.& ex his ſatis elidūtur ille inepte diffinitiones eqtatis & rigoris.

& nō ut aliud quoddā genus melius q̄ iuſtum
Idē eſt ergo iuſtū ac bonū & equū.Facit autē
dubitationē quia bonū & equū ē iuſtū quodā
At uero nō id iuſtū qđ ē ſcđm legē ſed qđ eſt
ſcđm emēdationē legis. Cauſa uero hui⁹ ē
qa oīs lex uniuerſalis ē ac de qbuſdā uniuerſa
l'r dici recte nō pōt In qb⁹ igit' neceſſe ē ut lex
uniuerſal'r dicat nec recte pōt:lex id cōplectit'
qđ plurimū ē nō ignorās deffectū.Et eſt nihi
lomin⁹ recta.nam peccatū nō eſt in lege nec i
legislatore ſed in natura ipius rei.nam rerum
iparū ptin⁹ nata talis ē. Qn̄ igit' lex uniuer
ſal'r loqtur & accidit qd p̄ter uniuerſale tūc re
ctū ē ut q̄ omiſit legislator & deficit i ſimpl'r
loquendo emendet ut omiſſū qđ & legislator

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſunt enim qui dicunt equitas eſt iuſtitia cum dulcore miſericordie temperata. rigor
uero ut dicunt eſt exceſſus iuris ad terrorem inuentus. ſi quidem id intelligant quo-
ad totum bonum ciuile: uerum dicunt. ſi autem de parte intelligant: nec philoſopho
nec ueritati ſatis conuenire poſſuntsquia ut ita dicam nulla debet eſſe miſericordia
cum parte que in totius utilitatem non redundet. nono notemus tenendam eſſe equi
tatem etiam ſi non ſit ſcripta. quod in locis non paucis in preſenti capitulo philoſo-
phus expreſſe dicit & hoc ut mihi uidetur eſt maximum principium cum quo pauce
leges ſufficiunt ad gubernandum maximum populum. & ſine illo leges etiam ſi eſſēt
infinite non ſufficiunt ad gubernādum non modo ciuitatem uerum nec unicam mi
nimam perſonam. quod quiſq; circa ſuos famulos experiri poterit. unde ſiue uxori ſi
ue famulis infinitas tradas pre
ceptiones: quotidie emergēt nō
pauca ī quibus opportebit tene
re nō quidem eas ſed potius ea-
rum tuamq; uoluntatem. Dein-
de cum dicit. Quāobrem. cō
cludit ueritatem intentam. cir-
ca quod tria facit primo conclu
dit ꝙ bonum & equum ſit iuſtū
& melius quodam alio iuſto: oſ
tendens quod illud ſit. & dicit
quia ita eſt ſicut patet ex dictis
ꝙ bonum & equum eſt iuſtum
quoddam nō autem id quod eſt
ſecundum legem: ſed quod ē ſe
cundum emendationem legis:
quia ita inquam eſt: patet ꝙ bo-
num & equum eſt iuſtum ac me
lius aliquo iuſto. nō quidem eo
iuſto quod eſt ſimpliciter. i. qđ
ſemper & ubiq; tenec. cuiuſmo
di ſunt prima iuris principia. p̄
ſertim illud rem publicam tutā
dam ſaluamq; fore. ſed eſt qui-
dem bonum & equum melius
eo iuſto quod peccat ideſt deffe-
cit propter ſimplicitatem: ideſt
uniuerſalitatem. itaq; ea eſt cau
ſa ꝙ defficiat quia de talibus u-
niuerſaliter loquitur de quibus
uniuerſaliter recte dici non po
teſt. hoc dicit. ex hac pte notaꝛ ꝙ legū emēdatio fieri debeat naſali eqtate: nō qdē q̄cū
q; ſed ea ſola q̄ ē oīno idefficiēs. qđ bene nota aduerſus iuriſtas quoſdā q putāt ꝙ talʼ
emēdatio fieri debeat q̄cūq; naſali eqtate. Hec ē naſa. cōcludit q̄lis ſit naſa boni eq
unde iterū notaꝛ eqtatē nō ſcriptā eē tenēdā ubi rigor ē ſcriptus. Hec eī ē cauſa. cō
cludit aut reſumit cauſā cur leges ī pleriſq; defficiāt. ubi iterū notaꝛ tenēdam eē eqta
tem nō ſcriptā rigorem uero ſcriptū tāquā nequam & peſſimū relinquēdū. Ex quo
determinat de ſubiecto eqtatis ubi plus q̄m ſepiſſime notaſti: iterū notabis eqtatē nō
ſcriptā eſſe tenēdā ubi rigor ſit ſcriptus. dicit namq; phs deſcribendo uirū bonum &
equum: ex hoc etiam patet quis ſit uir bonus & equus. horū uidelicet elector & actor
qui nō exacte amplectatur ius in peiorem partē: ſed de ſuis cōmodis detrahi patiatur
etiā ſi lege ſe tueri poſſit. hoc ille. eēt qdē plus q̄m inſipiens q dubitaret phm hic loq
in caſu ī quo lex ſit ſcripta eqtas uero ſcripta nō erat. immo ſm̄ phm ea equitas de q̄
in hoc capitulo loquitur ī ſcriptis redigi nō poteſt. ſicut eī aperte patet ex ea pte hec
enim eſt cauſa. equitas ip̄a de qua hic eſt ſermo eſt decretum ſiue diſcretio aut pru-
dentia qua uniuerſe leges ſcripte emendantur. modo planum eſt ꝙ id in ſcriptis

ip̄e ſi adeſſet utiq; diceret. licet iam legem tu-
lerit. Quamobrem iuſtum eſt ac melius ali
quo iuſto non eo quod eſt ſimpliciter ſed eo
ꝙ propter ſimplicitatem peccat. Hec eſt na
tura boni & equi emendatio ſcilicet legis qua
omiſſum erat propter uniuerſale. Hec eīm
cauſa eſt ne omnia ſint ſecūdum leges quia ta
lia quedam ſunt ut de ip̄is lex ferri non poſſit
Itaq; decreto opus eſt. nam in diffiniti indiffi
nita eſt regula. quemadmodum eſt leſbie edi-
ficationis plumbea regula nam ad formam la
pidis tranſmutatur & non manet regula & de
cretum ad res. quid ſit ergo bonum & equum
& quid iuſtum & quod iuſto melius manifeſ-
tum eſt. Ex quo etiam patet quis ſit bonus
& equus uir uidelicet elector & actor horum
qui non exacte amplectatur ius ī peiorem par
tem. ſed de ſuis commodis detrahi patiatur &
ſi lege ſe tueri poſſit. Et habitus iſte boni-
tas & equitas dicitur nec aliud eſt quam iuſti
tia quedam.

Universidad de Salamanca. BGH

redigi eſt impoſſibile. ibi Et habitus. determinat de equitate pur eſt habitus. & pla
num eſt quid dicat. & eſt hic aduertendum ꝙ equitas eſſe poterit ſpecies prudentie. &
tūc eſt habitus intellectiuus. quo caſu decretum dicitur. alio modo eſt ſpecies iuſtitie
& ſic eſt moralis uirtus exiſtens in parte animi irrationali. & hoc modo magis uſita-
tum eſt ut equitas dicatur. ex dictis philoſophi ſatis patet ineptam eſſe illam de equi-
tate & rigore trimēbrem diſtintionem. ſunt enim qui ſic diſtingunt: aut utrumq; aut
neutrum aut alterum tantum ſcribitur. primo caſu ſi utrumq; genere uel utrūq; ſpe-
cie ſcribatur: equitas prefertur. ſi uero unum genere aliud ſpecie: id quod in ſpecie
ſcribitur prefertur ſiue id ſit equitas ſiue rigor. ſi quidem neutrum ſcribatur equitas
tenetur. ſi uero alterum tantūmodo ſcribatur: id teneri dicunt quod ſcribitur quid-
quid illud ſit. itaq; ſi equitas ſcribatur eam tenebimus. & ſi rigor: eum quoq; tenendū
eſſe dicunt. & licet iſti multifariam aberrent: preſertim in hoc ultimo dicunt contra
philoſophum. & ut mihi uidetur contra ciceronem & iura quoq; canonica atq; ciuili
a. tenendum enim eſſe non quidem legem ſed eius uoluntatem eſt principium irre-
fragabile ſine ullaq; fallentia non ſolum apud philoſophum uerum apud ciceronem
atq; iuris peritos. quod ut melius uideatur ip̄orum aliqua dicta in ſcriptis redigam.
& primo ciceronis. inquit enim in libro offitiorum. illic ubi agit de iuſtitia contra
officium eſt damnum maius ante poni minori. ut ſi conſtitueris cuipiam te aduoca-
tum in rem preſentem eſſe uenturum atq; interim grauiter egrotare; filius ceperit
non erit contra offitium non facere quod promiſeris magis quam ille cui promiſſum
ſit ab officio diſcedat ſi ſe deſtitum querat. & ſubdit & iam illis promiſſis ſtandum
non eſſe quis nō uidet que metu coactus dolo deceptus quis promiſerit! que quidem
pleraq; iure pretorio liberantur nōnullaq; legibus. Et parum infra dicit: exiſtunt
etiam ſepe iniurie calūnia quadam & nimis callida: ſed malicioſa iuris interpretatio
ne. ex quo illud ſummum ius ſumma iniuria factum eſt iam trictum ſermone prouer
bium. ut ille cum triginta dierum eſſent cum hoſte inducie pacte non noctium: noc-
tu populabatur agros. ꝙ dierum eſſent tantum inducie pacte. Aliud aduc pulchri-
us addit exemplum dicens: nec noſter quidem probandus (ſi uerum eſt) quintus fabi-
us labeon ſeu quem alium nihil habeo preter auditum arbitrum nolanis & neapoli-
tanis de finibus a ſenatu datum. qui cum ad locum ueniſſet loquutus cum utriſq; ſe-
paratim: ne cupide quid agerent neue appeterent atq; ut regredi quam progredi ma-
lent. id cum utriq; feciſſent: aliquantulum agri in medio relictum eſt. itaq; illorum fi
nes ſicut ip̄i dixerant terminauit in medio. quod uero relictum eſt populo romano ad
iudicauit. decipere hoc quidem eſt: non iudicare. quo circa in omni re eſt fugienda ta
lis ſolertia. hec ſunt uerba ciceronis. ex quibus aperte uidetur tenendum eſſe nō qui
dem legis uerba: ſed eorum uoluntatem. etiam ſi uoluntas non ſit ſcripta. & qui hoc
non facit: erit deceptor & nequam ſecundum ciceronis ſententiam. Hoc idem mi-
hi dicere uidentur iura canonica. ut patet de uerborum ſignificationibus in capitu-
lo intelligentia dictorum. quod ex dictis hylarii ſic ttaducitur: intelligētia dictotum
ex cauſis dicendi eſt aſſumenda: quia non ſermoni res: ſed rei eſt ſermo ſubiectus. hoc
ibi. Simile dicit papa gregorius in capitulo propterea inquiens propterea ſi proli-
xam epiſtolam noſtram ad interpretandum accipere te fortaſſe contigerit: rogo non
uerbum ex uerbo: ſed ſenſu ex ſenſu transferri. quia pleraq; dum proprietas uerbo-
rum attenditur: ſenſus ueritatis ammittitur. hec ibi. & ponderandum eſt uerbum ad
interpretādum. ſignificat enim papa ſue epiſtole interpretationem non ſolum ad eū
pertinere: uerumetiam pro loco & tempore ad ſubditos. item notemus illud dum pro
prietas uerborum & cetera. ex eo namq; loco apparet aliquando legis uerba eſſe relin
quenda & mentem ſeu uoluntatem eſſe amplectendam. hiis etiam accedere uidetur
capitulum in his. ubi clemens tertius inquit: conſiderantes nihilominus ꝙ non de-
bet aliquis conſiderare uerba: ſed uoluntatem & intentionem. cum non intentio uer
bis: ſed uerba intentioni deſeruire debeant. hec ille. Idem etiam habetur in decre-
tis in capitulo hūane. xxii. q. v. & eſt traductū ex dictis gregorii in moralibus. ingt ei
hūane aures talia uerba nr̄a iudicāt qualia foris ſonāt. diuina uero iudicia talia foris
audiūt qualia ab intimis ꝓferūtur. certe nouerit ille qui uolūtatem & intententionē
alterius uariis uerbis explicat: ꝙ non debet aliquis uerba conſiderare: ſed uolūtatē &
intentionem: quia nō intētio uerbis: ſed uerba intentioni deſeruire debeant. hec ibi.

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Simile eſt quod ponitur in capitulo marchiõ. prima queſtione prima ubi leo papa
inquit & marchion & baſilites & cetere herethicorum peſtes non habent dei euan-
gelium. quia nõ habent ſp̃m ſanctũ ſine quo humanum ſit euãgelium quod docetur.
nec potemus in uerbis ſcripturarum eſſe euangelium: ſed in ſenſu. non inſuperficie
ſed in medula. non in ſermonum foliis: ſed in radice rationis. hec ille. Ex hiis aliiſ-
q; multis patet iura canonica idem dicere quod philoſophũ qui legis uoluntatem e-
quitatem appellat. Nunc uideamus an iura ciuilia ad hoc diſcrepent. & primo ui-
dendum eſt quid iura imperialia circa hoc diſponant. inquit igitur iuſtinianus in le
ge placuit codice de iudiciis: placuit in omnibus rebus precipuam eſſe iuſtitie equita
tiſq; quam ſcripti iuris rationem. hec imperator. Apertius loquitur in lege nõ du
bium. codice de legibus & conſtitutionibus: ubi ait: nõ dubium eſt in legem cõmitte
re eum qui uerba legis amplexus contra legis nititur uoluntatem. nec penas inſertas
legibus euitabit qui ſe contra iuris ſententiam ſeua prerogatiua uerborum fraudu-
lenter excuſat. hec ille. Appertius ad huc uidetur hoc dicere imperator fredericus
in libro feudorum: in capitulo que fuit prima cauſa beneficium ammittendi: ubi ait
ſed quia natura nouas deproperat edere formas: poteſt multis modis contingere ut a
lie multe emergãt cauſe uel occaſiones quibus uideatur iuſtum feudum ammitti poſ
ſe. ideoq; iudex ubiq; ſolers & diſcretus. & equitati obſequũdare ſolicitus ſubtiliter
cuncta diſpenſans: prouideat ſiqua fuerit antiquioribus cauſis ſimilis aut maior ut p
inde ſciat utrum beneficium ſit ammittendum aut nihilominus retinendum. hec fre
dericus. patet itaq; ex dictis imperatoris in hoc loco equitatem eſſe tenendam etiam
ſi non ſit ſcripta in cauſis feudalibus. cauſe uero feudales non minores imo uero ma-
iores mihi uidẽtur quam cetere. Nec ab hiis diſcrepare uidentur iura digeſtorum
ſeu pandetarum. in titulo quidem de legibus & ſenatus conſultis in lege ſcire: pau-
lus inquit: ſcire leges nõ hoc eſt. uerba earum tenere: ſed uim ac poteſtatem. & in le-
ge ſequenti dicit benignius leges interpretande ſunt quo uoluntas earum conſerue
tur. hec ille. & eſt ponderandum uerbum benignius. nam quid aliud benignitas quã
equitas erit? item illud interpretande. ex quo apparet ꝙ legum interpretatio modo a
liquo ad ſubditos pertineat. In alia quoq; lege idem paulus ſic dicit: in ambigua uo
ce legis ea potior accipienda eſt ſignificatio que uicio caret. preſertim cum uoluntas
legis ex hoc colligi poſſit. hec ille. ſimile eſt quod dicit infra eodem titulo dicens: cõ-
tra legem facit qui id facit quod lex prohibet. in fraudem uero legis qui saluis uer-
bis legis: ſententiam eius circumuenit. hec idem. & in lege ſequenti ulpianus ait: fra
us enim legi ſit: ubi quod fieri noluit fieri autem nõ uetuit. id ſit. & hoc diſtat fraus
ab eo quod ſit contra legem. hec ulpianus. hec & alia quam plura ſunt ex quibus ĩ fal
lor eſt pluſquam manifeſtũ tenendam eſſe: non legem: ſed legis uoluntatem. quod e-
go dico in agibilibus principiorum eſſe maximum. eſt enim tale quod nec ĩ toto neq;
in parte fallit nec fallete poteſt. & hoc menti comendabis contra populum inſipien-
tum iuriſtarum qui ſicut in multis aliis: in hoc grauiſſime aberrant: aſſerentes in ſci-
entia ſua nullum eſſe principium quod in toto uel in parte non defficiat. ſed his pu-
to eſſe miſerendum. ſunt enim miſeri non ſatis ſcientes que principia queue conclu-
ſiones eſſe dicantur. ſi enim ea que legunt ſaltem mediocriter intelligerent: uiderent
quod niſi eſſet propter hoc maximum principium nec libri digeſtorum nec decreto-
rum etiam ſi eſſent infiniti ſufficerent ad gubernationẽ minime perſone. quod quiſ-
q; in quouis de ſuis famulis ſperiri poterit. Ille namq; famulus qui non mentem: ſed
preceptionis uerba ſequitur aut es nimis hebes aut nequam & peſſimus. Sed pro ĩ-
tellectu maiori dictorum & etiam dicendorum ſunt hic aliqua conſideranda. primo
quod hic loquimur de lege non quidem de tirannica aut oligarchica: ſed de ea que re
cta intentione eſt poſita: cuiuſmodi eſt regia lex aut imperatoria. (et ut uno uerbo
comprehendam) tales ſunt uniuerſe leges que communem intendunt utilitatẽ. Se
cundo conſiderandum quod idem fere eſt in aliquo caſu preter legem agere & pro lo
co & tempore legem interpretari. quod recte faciet non modo princeps: uerum qui-
cunq; ſubditorum ſi modo recte intelligat. Et quia hoc eſt potiſſimum in quo mo-
derni iuriſte a philoſophia diſſonant: eorum argutiones hic enodare uolumus. ſubi-
ciamus itaq; rationes quibus aliqui conantur oſtendere nuſquam eſſe licitum ſubdi-
tum agere preter legẽ ſcriptam. Et primo obiciamus ex ph̃ia: ſic qui preter legem

agit iniquus eſt. ſicut patet ex principio huius libri quinti illic ubi de iuſtitia legali
tractatur. Secundo ſic non licet iudicibus agere preter legem ſicut patet ex primo
rhetoricorum: ubi dicit ph̃s omnia debere eſſe determinata lege iudicibus. cuius rei
tres aſſignat cauſas quarum potiſſimam eſſe dicit quia lex nõ mouetur affectibus qđ
in iudicibus non raro fieri uidemus. quod ſi iudicibus non licet agere preter legem:
nec aliis licebit. a maiori negatiue ad minus. minorem enim uidetur habere poteſta-
tem alii quam iudices. ad hec duo dicimus. ad primũ eſt dicẽdum quod preter legẽ a-
gere bifariã cõtingit. uno modo preter legis uoluntatẽ. & ſic qui preter legẽ agit ini
quus atq; legum tranſgreſſor dicitur. & hoc modo ph̃s loquebatur quando dixit qui p̃
ter legem agit iniquus eſt. alio modo poterit quis agere pteter legem: ideſt preter le-
gis uerba ſequendo legis uoluntatẽ. & hoc modo agere preter legem nõ ſolum eſt li-
citum: uerũetiam bonum & equũ. & ex his patet ſolutio ad illa duo que ex ph̃ia obici
ebantur. Ad ſecundũ dicimus ꝙ aſſũptum nõ omnino uerum. & ad ph̃m dicimus
ꝙ iudicibus debent eſſe determinata lege omnia ſcilicet poſſibilia. & tamẽ ſicut ipſe
dicit. nõ eſt poſſibile omnia determinari lege. oportet itaq; qm̃ plura relinqui in arbi
trio iudicis. Nunc uidendũ eſt de his que obiciuntur ex fundamentis utriuſq; iuris-
canonici & ciuilis. & ut melius uideant aduerſarii quante ſint efficatie ille argumen
tationes ad quid quoq; directe ſit reſpondẽdum: arguemus in forma dialetica. & pri-
mo ſic neminẽ licet in iudicando proprio ſenſu uti: igitur nec preter legem agere. cõ
ſequentia tenet quia ex oppoſſito ſequitur oppoſitum. aſſumptum ponitur in capitu-
lo primo de conſtitutionibus ubi concilium meldenſe inquit: canonũ ſtatuta ab om-
nibus cuſtodiantur. & nemo in iudiciis uel actionibus eccleſiaſticis ſuo ſenſu: ſed eo
rũ auctoritate ducatur. hec ibi. Et ſimile uidetur quod habetur ĩfra eodem titulo
in capitulo ne initaris prudentie tue. Secundo ſic equitas ſolum habet locum ubi
lex nõ ſit ſcripta: igitur nuſquã erit licitum agere preter legem. conſeq̃ntia tenet qa
ex oppoſito ſequitur oppoſitũ. antecedẽs ponitur de tranſactionibus in capl̃o ex par
te iuxta finem capituli. ubi papa ſic ait: in his uero in quibus ius nõ inuenitur expre
ſum procedas equitate ſeruata: ſemper in humaniorẽ partem declinando: ſecũdũ qđ
perſonas & cauſas loca & tempora uideris poſturare. hec ibi. iubet itaq; papa ubi ius
ſcriptum nõ inuenitur procedere equitate ſeruata. patet igitur a cõtrario ſẽſu ꝙ ubi
ius inuenitur ſcriptũ nõ licet ab ip̃o declinare. Ad hec mere canonica dicimus. ad
primũ negãdo cõſeq̃ntiã. nec ex oppoſito cõſeq̃ntis ſequitur oppoſitũ antecedẽtis cũ
enĩ quis recte agit preter legẽ nõ ſuo: ſed legiſlatoris utitur ſenſu. facit enĩ id qđ le-
giſlator ip̃e ſi adeſſet utiq; faceret. & hoc fere eſt qđ ibi dicit gloſa: dicens ꝙ nemo de
beat duci ſuo ſenſu ſcilicet malo: qui uero ſenſu legiſlatoris ducitur nec ſuo ſẽſu du
citur nec ſue prudẽtie inititur. & ex his patet quid ad aliud capl̃m ſit dicẽdũ. Ad ſe
cundũ dicimus etiã negãdo cõſequẽtiã. nec enĩ uerũ eſt qđ ex oppoſito ſequatur op-
poſitũ. nã in caſu in quo lex ſcripta deffecit ius nõ inuenitur ſcriptũ nec expreſſũ. a-
lias nõ diceretur lex defficere. capl̃m itaq; ex parte potius arguit ꝓpoſitũ quã oppoſi-
tum. nos etiã hoc dicimus ꝙ equitas in eo caſu locũ habet in quo lex ꝓuidere nõ po-
tuit. cum itaq; occurrit caſus in quo legis uerba tenendo iremus contra ipſius uolun
tatem: equitas locum habet que relictis uerbis mentem ſequitur. faciendo id quod le
giſlator ſi adeſſet utiq; diceret. patet igitur ꝙ pro tali caſu ius non inuenitur expreſ-
ſum. & ſiquis dicat ꝙ hec non ſunt conſona gloſe in loco prenominato. neq; dictis
quorundam doctorum. eſt dicendum quod philoſophia cum teſtus iuris ipſa parturi-
at: gloſis & doctoribus minime ſubicitur: niſi quatenus manifeſte dicunt ueritatem
que philoſophie eſt amica. & ex his ad alia tam decreta quam decretales tu poteris
reſpondere. uenio ad iura ciuilia. ex quibus primo ſic obicitur: ad ſolum principem
ſpectat legum interpretatio: igitur nuſquam erit licitum alicui ſubditorum preter
legem agere. conſequentia tenet quoniam alias non ſolum principis: ſed etiam cuiuſ-
q; eſſet legem interpretari. antecedens ponitur in lege prima codice de legibus. ubi
imperator iuſtinianus inquit inter equitatem iuſq; interpoſitam interpretationem
nobis ſolis opportet & licet inſpicere. hec ille. ſimile eſt quod habetur infra eodẽ ti-
tulo ĩ lege leges ſacratiſſime. & ĩ lege ſecũda codice de ueteri iure enucleãdo. his quo
q; accedit qđ auguſtinus ait ĩ li. de uera. reli. dicẽs ĩ hũanis legibus oportet iudicare
nõ de ip̃is ſed ſecũdũ ip̃as. ſecundo ſic: iudex iudicare debet ſecũdũ alegata & ꝓbata.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

igitur nō erit licitū iudicē preter legē agere.cōſequētia tenet quia ex oppoſito oppo
ſitū ſequi uidetur.añs ponitur i lege illicitas.parapho ueritas digeſtis de officio pre-
ſidis.ſimile notatur in caplo paſtoralis de offitio delegati.& in caplo iudicet ille.iii.
q.vii.tertio ſic uerba abſolute dicta debēt accipi ſm̄ ꝓpriam eorū ſignificationē:igit
nuſquā licebit agere preter legē ſcriptā cōſeqntia tenet:qm̄ alias rederemus a ꝓpria
uerborū ſignōne.añs notatur in lege nō aliter.digeſtis de legatis tertio.ſimile uidet
ꝙ phs dicit prio phicorū.ubi dicit ꝙ hec abſolute dicta medicus edificat ē falſa.ſigni
ficat eni ut inquit ꝙ medicus ſm̄ ꝙ eſt medicus edificat.hec ſūt fortiora argumēta q̄
ex iure trahūtur.ꝙ ſi ad iſta reſpōdere ſcias:ad cetera facilius dicere poteris.pro ſolu
tione primi ſic diſtinguendū eſt de interpretatione.eſt ei legis interpretatio triplex.
quedā generalis neceſſaria & in ſcriptis redigenda.alia generalis nec in ſcriptis redi
gēda.alia eſt particularis neceſſaria nec tamē in ſcriptis redigēda.& hec ſe habet bi-
fariā.eſt eni quedā in ambiguis altera in manifeſtis.ſ.ubi eſt manifeſtū legē eē cōtra
eius uolūtatē.eius itaq; ſolius cuius eſt legē cōdere eſt ipam interptetari in omni in-
terpretatiōe excepta ultima.cū eni occurrit caſus in quo ſi legē teneremus ē manifeſ
tum ꝙ iremus cōtra legis uolūtatē:cuiuſq; ſane intelligentis erit legē interpretari.ꝓ
hec igitur dicimus ad leges in oppoſitū obiectas.uniuerſe quidē leges ille loquūtur
aut de interpretatiōe generali aut in ambiguis.ubi ſcilicet nō ſatis ſcimus quid lex
ipa uelit.qđ ſatis apparet ex uerbis impatoris in lege leges ſacratiſſime.ubi ſic dicit-
ſi quid uero in iſdē legibus fortaſſe obſcurius fuerit latū:oportet ad impatoria inter
pretatōne patefieri.duriciāq; legū nr̄a humanitate incongruā emēdari.hec ibi.patet
itaq; ꝙ de obſcuris loquitur.dixerat nāq; obſcurius fuerit & cetera. Similis forme
uidetur qđ dicit in lege ſecūda de ueteri iure enucleādo.inquit eni ſiquid uero ſicut
ſupradictū eſt ambiguū fuerit uiſū:hoc ad impiale culmē referatur per iudices & ex
auctoritate auguſta manifeſtetur cui ſoli conceſſū eſt & leges cōdere & interpretari.
hec ibi.patet igitur impatorē nō de manifeſtis:ſed de ambiguis dicere. Eodēq; mo
do dicimus ad illud auguſtini. Ad ſecūdū dicimus negādo cōſeqntiā.eſt eīm elen-
cus peccās in cōtraditione.illa eni in cōtrariū alegata probāt iudicē debere iudicare
ſecūdū alegata & probata in facto:nō aūt in iure.eſt uerū ꝙ ſecūdū iura impatoris ꝑ
miſſū eſt litigatoribus ꝙ poſſint alegare de iure qđ uidetur ignui in lege unica codi
ce ut q̄ deſūt aduocationi.ubi imperator inquit:nō dubitādū eſt ſiquid a littigatori-
bus uel ab hiis q̄ negociis aſſiſtūt minus fuerit dictū:id ſupplere & proferre qđ ſciat
legibus & iuri publico cōuenire.hec ille.per hoc eni qđ impator dixit nō dubitādū
eſt iudicē & cetera ſignificat iudicē debere ſupplere de iure.per id uero ſiquid a litti
gatoribus & cetera ignuit littigatoribus eē ꝑmiſſū poſſe alegare de iure.qđ etiā mar
co ciceroni placere uidetur.ariſtotelis aūt in primo rhetoricorū fuit doctrina nulla-
tenus eſſe permiſſū littigatoribus poſſe allegare de iure. debet quidē iudex inſtrui a
littigatoribus in facto:nō aūt in iure.probare eni an ſic ſit factum uel nō ad litigato
res pertinet.utrū aūt ſit ius uel iniuria.iuſte uel iniuſte factū. graue aut leue hoc ad
iudicem pertinet. & in recta quidē re publica ſentētia ariſtotelis mihi ſine dubio ui-
detur uera. Ad ꝓpoſitū igitur redeundo dicamus ꝙ illa iura in cōtrariū allegata ꝓ
bāt ꝙ iudex nō poteſt ſupplere de facto.& hoc nos cōcedimus.& tamē iudex poteſt &
debet ſupplere de iure:imo ratione hoc dictāte:poteſt & debet cōtra ius ſcriptū face-
re.ſicut eni princeps iura nature q̄ ipe nō cōdiderit atq; etiā diuina poterit iuſte iter
pretari pro parte:ſic etiā peritus iudes ſe habebit circa iura principis itaq; ratiōe exi
gēte:interpretabitur huiuſmodi iura ſaltē pro parteratione itaq; hoc poſtulāte tene-
bit:nō quod lex dicit:ſed qđ uelit. Et eſt hic aduertēdum ꝙ nemini facit iniuriam
iudex qui ſecundū allegata & probata in facto iudicat:etiā ſi ipe ut eſt perſona priua
ta contrariū eſſe ſciat.& eſt huius rei cauſa quia iudex eſt perſona publica qui iniudi
cando uicē & perſonā gerit populi.totius uero populi ad aliquem de populo nec ius
nec iniuria eſſe poterit.cum totius ad partē nec ſit ius nec iniuria.ſine ulla itaq; iniu
ria poterit populus diſponere de quocūq; ac de bonis ſuis pro ut expedit populo. ui-
dens igitur populus ꝙ minus lederetur ſi unus aut pauci ſine culpa plecterētur quā
ſi eſſet licētia iudicibus ſuo arbitrio iudicādi:inſtituit iudices iudicare nō ſecūdū ea
que ipi ut perſone priuate ſciuerint:ſed ſecundū ea que legitima probatione ſibi cōſ
tat.ſed de his ſatis. Nūc uero ad tertiū reſpōdeamus obiectū.ad qđ dicimus quod

illud aſſūptū eſt.uerū quādiu de uolūtate uerborū cōtrariū nō cōſtet.& ſic intelligit
illa lex nō alr.& illud ariſtotelicū in cōtrariū alegatū. loqbatur eni phs cōtra antiqo
res de qbus dicit ſtādū eē eorū uerbis quādiu nobis de iporū intellectu aliud nō cōſ
tet.in tali igit caſu ſtādū ē uerbis legis:nō qdē tanquā uerbis nudis uelimus adhere-
re(nā hoc eēt pluſquā ſtultū)ſed ideo hoc facimns qa ea quā ſignificant uerba ꝓprie
accepta credimus eē legis intētionē quādiu aliud nobis nō cōſtet.& ex his ut puto ſa
tis patet illa i cōtrariū obiecta nō eē ipedimēto ariſtoteli q plane uult particularē le-
gū interptationē ꝑtinere ad uniuerſos hoies ſane atq; recte intelligētes. Sed qa in
expoſitiōe littere dictū ē ꝙ legū emēdatio fieri debeat naturali equitate:nō quidē oi:
ſed ea ſola quā intendit legiſlator:qa ita inquā eſt:dubitaret aliqs q̄ ſit illius rō.& q̄
ſit talis eqtas quā intēdit legiſ-
lator. Ad primum dicimus ꝙ
iuxra phm prio poſteriorū cum
de aliqbus dubitat:recurrēdū ē
ad alia q̄ ſint cetera atq; imobi-
lia.ꝑ talia itaq; fieri debēt mani
feſta ea q̄ dubia ꝓponebātur.eq
tas uero quā intēdit legiſlator i
mobilis ē atq; indeſficiēs.hec i-
gitur ē cauſa cur legū emēdatio
fieri debeat ea ſola eqtate.quā i
tēdit legiſlator.ad ſecundū dici
mus ꝙ ea eqtas q̄m intēdit legiſ
lator ē ciuile bonū.ſi ei hoc pri
ceps nō intēdat : eo ipo deſinit
eē rectus priceps. qđ tā ex iure
quā ex phia plane deducit.inqt
ei modeſtinus digeſtis de legibus:nulla iuris rō aut eqtatis benignitas patit ut q̄ ſalu
briter ꝑ utilitate oim hoim introducūtur:ea nos duriori interptatiōe cōtra iporū cō
modū ꝓducamus ad ſeueritatē.hec ille ſimile eſt qđ impatores fredericus & lotarius
dūt in libro feudorū in caplo de prohibita feudi alienatōe.ubi inquiūt imperalis be
niuolētie ꝓpriū eē iudicamus cōmoda ſubiectorū iueſtigare.& eorū calamitatibus di
ligēti cura mederi.ſimilr rei pu.bonū ſtatū ac iperii dignitatē oibus priuatis cōmo-
dis ꝑponere.hec illi.planius hoc dicere uidet phs tertio polithice.ubi ait:q̄cunq; res
pu.ad cōmunē utilitatē intēdūt:hec recte ſūt ſecūdū id qđ ē ſimplr iuſtū. q̄cūq; uero
ad ꝓpriā eorū q preſūt utilitatē ſolū: aberrāt quidē.ſūtq; oēs rerū rectarū publicarū
trāſgreſſioēs & labes.hec ille.planius adhuc hoc patebit ſi cōſideretur priceps ſcđm
ꝙ idē debet pplo ꝓcurare qđ ipe ppls ſibi ipi ꝓcuraret.q̄cunq; uero entia id ſibi ꝓcu
rāt qđ bonū eſt aut bonū ēis uidet.iuxta illud boetii libro tertio de cōſolatiōe:proſa
octaua ubi inqt:dedit ei ꝓuidētia creatis hāc maximā cauſā manēdi : ut quoad poſſūt
naturaliter manere deſiderēt.q̄re nihil ē ꝙ ullo modo dubitare q̄as cūcta q̄ ſūt natu-
raliter appetere cōſtātiā ꝑmanēdi.ac ſui deuitare ꝑniciē.hec ille.intēdit itaq; priceps
bonū ciuile.qđ ego maximū puto agibiliū eē pricipiū.ꝑſertim i legū emēdatōe. de q̄
hic dicere nr̄m fuerat ꝓpoſitū.& in his de bono & equo dicere finē facimus.

Trū aūt ſibi ipi iiuriā qs facere poſſit
ex ſupra dictis patet.Nam iuſtorū alia
ſūt ſecūdū oēm uirtutē a lege ordiata.Veluti
nō iubet ſeipm occidere lex qđ autē nō iubet
uetat.Preterea qn̄ cōtra leges ledit nō leſus uo
lēs iniuriā facit.Qđ ſi uolēs ſciēs quē & quo
modo.q.uero ꝑ irā ſe occidit uolēs id agit con
tra rectā legē qđ nō ꝑmittit lex. iniuriā ergo
facit.At cui facit an ciuitati:nā ſibi qdem nō.
Quia uolēs patit.Nulli aūt uolēti iniuria
fit.Itaq; & ciuitas penā cōſtituit & eſt quedā

Trū aūt ſibi ipi.tractatus qntus & ultimus huius qnti libri cōtinet tātū modo
unicū caplm.i quo tria facit.prio mouetur & ſoluit queſtio utrū aliqs poſſit ſi-
bi ipi iniuriā facere.ſecūdo cōparātur adiuicē facere & pati iniuriā.ibi manifeſtū āt
tertio oñdit q̄ uel q̄lis ſit iuſtitia ꝑ trāſlationē & ſimilitudinē.ibi ꝑ trāſlationē.i pria
ꝑte tria facit.prio dicit q̄ſtionē illā ex ſupradictis determiari poſſe.ſecūdo ibi.nā iuſ
torū.ponit duas rōnes qbus alicui uideret ꝙ qs poſſet ſibi iiuriā facere.ſecūda rō po
nitur ibi ꝑterea.tertio ibi.at cui facit.determiat ueritatē ꝑfacte q̄ſtiois.& prio q̄ntū
ad iuſtitiā legalē.ſecūdo q̄ntū ad ꝑticularē.ibi inſup ſecūdū qđ.tertio tāgit radicē ꝑ-
facte ſolutiois.ibi in totū aūt.i pria ꝑte duo facit.prio ponit ueritatē & ꝓcedit inter
rogatiue dicēs ſiqs ſeipm occidat:iniuriā facit ſicut patet ex rōnibus ꝑdictis: ſed eſt
dubiū cui faciat iniuriā.itaq; uidēdū ē an iniuriā faciat ciuitati:quaſi dicat planū eſt
ꝙ ciuitati.hoc patet a ſufficiēte diuiſione.nā ille aut facit iniuriā ſibi aut ciuitati.ſi

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

bi quidem nō facit:igitur ciui-
tati faciet.ibi Quia uolēs. cō
firmat hanc ſolutionē ꝓpositā
& primo oſtendit ꝙ ſibi nō faci
at iniuriam ſecundo quod faci-
at ciuitati.ibi itaqꝫ.ubi id ꝑ ſig-
num cōfirmare uidetur. Inſu
per.ubi oſtendit ꝙ nullus ſibi i
iuriā faciat ſm̄ particularem in
iuſtitiam.& primo intentū pro
ponit. ſecundo id multifariam
probat.ibi nam ſimul.ubi q̄ttu
or circa hoc ponit rationes. ſe-
cunda ponitur ibi preterea.ter
tia ibi preterea.quarta ibi inſu
per.ſequitur illa pars.In totum
ubi tangit radicem prefate ſolu
tionis. & hec pars propter ſui
breuitatem nō diuiditur.Dein
de cum dicit Manifeſtum aūt
comparat adiuicem facere & pa
ti iniuriam.& oſtendit primo u
trumqꝫ eſſe malum.ſecundo oſ-
tendit ꝙ per ſe deterius ſit face
re quam pati iniuriam.ibi uerū
tamen.tertio oſtendit per acci-
dens poſſe fieri econtra.ibi Sed
per accidens.Sequitur illa pars
Per tranſlationem.ubi oſten-
dit que uel qualis hoc eſt quorū
ſit iuſtitia per tranſlationem uł
ſimilitudinem dicta.& ex his
ut puto ſatis uidere poteris que
in hoc capitulo dicuntur.Ex di
ctis in hoc capitulo plana fiunt
quedam ſuperius dicta.dixerat
quidem philoſophus ꝙ patris
ad natos.& dn̄i ad ſeruos nō eē
ius nec iniuriam.nos autem ad
didimus idem eſſe cuiuſqꝫ ſupi
oris ad ſubditos.& hoc ſemper
ſecundum leges ab eo latas.ſe-
cus autem erit ſi ambo ſint ſub-
iecti alteri cuius legibus uterqꝫ
aſtringitur. cauſa itaqꝫ & ratio
iſtorum omnium patens ſit ex
his que hic diffinierit. Nota-
bis quoqꝫ ex his ſingulos ac ſin-
gulorum bona non tam ſui q̄m
ipſius ciuitatis eſſe quod plani-
us ut alias diximus habes prio
& octauo polithice.& in his fi-
nitur liber quintus.tractatuſqꝫ
de moralibus uirtutibus.

ignominia aduerſꝰ illū q ſeip̄m necauit ad ci
uitati iniuriā fecit.Inſup ſcd'm qd' iniuſtꝰ eſt
q ſolū iniuriat̃ & nō oīno prauꝰ nō pōt ſibi ip
ſi iniuriā facere.nā aliud hoc eſt q̄ illud ē eim
quodāmodo iniuſtꝰ ſic prauꝰ ut timidꝰ nō ut
totā habēs prauitatē.q̄re nec ſcd'm hāc iniuri
atur.Nam ſimul foret eidē ablatū eſſe & adeē
idē qd' eſt impoſſibile ſed ſemp in pluribꝰ ne
ceſſe eſt eē iuſtū & iniuſtū.Preterea uolūtariū
& per electionē & primū.q enī ab alio leſꝰ idē
facit aduerſꝰ illū nō uidetur iniuriā facere ſed
idē ip̄e eadē ſimul patitur & facit ſibi. Prete-
rea ſeq̄retur ut uolēti iniuria poſſet fieri. In
ſup ſine ꝑticularibꝰ iniuriis nullus iniuriat̃
nullus uero ē adulter ſue uxoris neqꝫ effractor
ſui parietis neqꝫ fur ſuarū rerū.In totū aūt tol
litur ut qs ſibi iniuriari ualeat ſcd'm diffiniti
onē uolūtarie patiēdi iniuriā. Manifeſtum
aūt ꝙ utraqꝫ praua ſūt & facere & pati.iniuriā
nā aliud ē plus hr̄e q̄ mediū.aliud ē hr̄e minꝰ
uelut ſanitas i medicina bona habitudo i gin-
naſtica.Verūtamē peius ē facere iniuriā.nā id
cū prauitate ē ac uitupatur & prauitate uel ꝑ
fecta ſimpl'r uel ꝓpe.nō enī om̄e uolūtariū cū
iniuria ſed pati iniuriā ſine prauitate ē & ſine
iniuria.Per ſe igit̃ pati iniuriā minus ē malū
Sed ꝑ accidēs nihil prohibet eē maiꝰ at nō eſt
ea cura arti ſed dolorē laterisdicit maiorē mor
bū q̄ offenſionē pedis licet fieri poſſit aliud ꝑ
accidēs ſi cōtingat offēdētē pedē cadere & ab
oſtibꝰ capi & mori. Per trāſlationem uero
ac ſimilitudinē eſt non ſibi ad ſeip̄m iuſtū ſed
ſuorū aliquibꝰ.nec om̄e iuſtū ſed dn̄icū uel e-
conomicū.his enī rōnibꝰ diuiſa ē ea ꝑs animi
q̄ rōnem hēt ab ea q̄ eſt ſine rōne ad q̄ ſi inſpi-
cias uidet̃ eſſe iniuriā ad ſeip̄m qa eſt in his pa
ti aliqd preter ſua deſideria.Vt igitur ꝑenti &
impanri eē adinuicē aliqd iuſtū & iſtis.De iu
ſtitia quidē ac aliis moralibus uirtutibus de-
terminatum ſit in hunc modum.

Incipit ſextus liber.

Voniā prius diximus.liber ſextus qui eſt de uirtutibus intellectiuis & pri
cipaliter de prudentia.cōtinet tractatus q̄ttuor.in quorū prio intentio pri
cipalis atqꝫ neceſſaria quedā ad ſeq̄ntia premittūtur.capl'm primū duas cō-
tinet partes.in pria intētio.in ſecūda partiū animi diuiſio ꝓmittitur.ſecū-
da ibi ꝙ due ſint.prima pars plures habet particulas.primo dicit de rōne recta eē diſ
tincte dicendū & dicit:qm̄ dictū eſt i libro ſecūdo mediū eē recipiendū exceſſū aūt &
deffectū fugiendū atqꝫ lōge abiciēdū mediū qdem determiat̃ ſm̄ rectā rōnem:qm̄ ita
inq̄m eſt:hoc.ſ.rectā rōnem.i.uirtutē itellectiuā q̄ rōnis.i. itellectus rectitudo dicit̃
diſtingamus i ſpecies ſuas.atqꝫ de eis i hoc ſexto libro diſtincte cōſideremus.quemad

Incipit liber ſextus.

Voniā prius diximꝰ mediū eē re-
cipiendū nō aūt exceſſū nec deffe
ctū.medium aūt ē ut recta dictat
rō Hoc diſtingamꝰ. Oibꝰ enī
dictis hibusqueēadmodū & aliis ē qd' dā ſignū
ad qd' iſpiciēs q rōnē hēt itēdit & remittit &
ē qdā terminꝰ mediocritatū q̄s dicimꝰ eē iter
exceſſū & defectū ſecūdū rectā rōnē. Eſt āt
huiuſmodi ſermo uerꝰ qdē ſed nequaq̄ clarus
Nā & in aliis facultatibꝰ de qbꝰ ſciētia ē hoc
etiā uere dici pōt nec parū nec minꝰ laborādū
aut negligēdū eē.Sed mediocriter & ut recta

modū i libris ſupioribus de uir
tute morali fecimus. hoc dicit.
itaqꝫ i hoc ſexto libro itētio phi
eſt dicere de rōne recta.i.de uir
tute intellectiua q̄ ob id rō rec-
ta dicitur qm̄ rōnem.i. intellec
tū regulat atqꝫ rectificat ne qcq̄
falſe intelligat. ſed pricipaliter
de prudētia:occaſiōe uero ipſius
de aliis uirtutibus intellectiuis
dicendū erit.qm̄ mediū qd' in a
gibilibus recipe debemus qua-
le quātūqꝫ ſit ipa ſola prudentia
diffinit determinat atqꝫ oñdit.
Oibus enī.hic ſecūdo oſtēdit
qd de rōne recta ſciri poſſit per
ea q̄ determiata ſūt i libris ſupi
oribus & preſertim i ſecūdo li-
bro.& dicit:bene dico ꝙ de rōne recta cōſideraret aqꝫ tractare debemus:nā & i oibus
dictis habitibus.ſ.uirtutibus moris queēadmodū in aliis rebus.ſ.artificialibus eſt qd'
dā ſignū ad qd' inſpiciēs qui rōnem hēt.i.qui rōne utitur:intēdit & remittit.i.auget
& minuit.& id ſignū eſt quidā terminus mediocritatū.i.eſt tale ꝑ qd' qui rōne utitur
diffinit atqꝫ determiat mediocritates q̄s dicimus eſſe inter exceſſū & deffectū nō qdē
ſm̄ rem ſed ſm̄ rectā rōnem.nā excedere & defficere i hoc loco dicūtur:nō ea q̄ modo
quocūqꝫ excedūt aut defficiūt:ſed illa tātūmodo q̄ rōnem rectā in plus aut i minus e
grediūtur.hoc dicit.ſed q̄ritur qd' ſit illud ſignū qd' in hoc loco dicit i agibilibus eſſe
tanq̄m mēſura & regula.aliqui dicūt ꝙ huiuſmodi ſignū ſit id qd' decet & cōuenit in
rebus agēdis.ſed uidet̃ cōtra.nā & id qd' decet & cōueit eſt mediocritas determiata ꝑ
huiuſmodi ſignū ut patet ex diffōne uirtutis.ē ei uirtus hītus electiuus i mediocrita
te cōſiſtēs determiata rōne.itaqꝫ mediocritas determiat̃ rōne.i.ꝑ rōnē. idē aūt reſpec
tu eiuſdē eē nō pōt determinās & determiatū.ſignū & ſignatū.regula & regulatum.
ob hoc igitur alii dicūt ꝙ huiuſmodi ſignū ſit nō id qd' decet & cōuenit:ſed uirtus i
tellectiua prudētie.qd' uerius uidetur.ſed & q uoluerit dicere pōt ꝙ agibiliū ſit dūx
regula.una pricipalis & pria & hec ē uirtus itellectia prudētie.q̄ nō minus mediocri
tas q̄m extrema determinātur.ē alia regula minus pricipalis.& hec eſt id qd' decet &
cōuenit.i.ipa mediocritas:q̄ ſignū & regula dici poterit nō reſpectu ſui ſed reſpectu
extremorum. Eſt aūt huiuſmodi ſermo.hic tertio oñdit ꝙ illud ſcire de rōne recta
nō ſufficiat ad eius ꝑfectā noticiā.& dicit huiuſmodi ſermo.ſ.opandū eē id qd' decet
& ſm̄ ꝙ recta dictat rō:ē qdem uerus ſed nequaq̄m clarus.nā qui hoc & non amplius
ſciret:nihilo plus ꝓficere uidebitur i opatiōe q̄m ſi nihil ſciret. cū ſermo genericus
ad opandū ſit ineficax.ut patet i arte medicine.aliiſqꝫ facultatibus de quibus ē ſcia.i.
q̄ dicūtur ſcie.ſ.pratice q̄ large appellatiōe ſcie continentur.hoc dicit.demonſtratio
phi in hoc loco ob id tenere uidetur qa prudentia ſe uidetur hr̄e in moribus & agi-
bilibus queēadmodū ars in artificialibus et factibilibus.et nota id uerbū ſed nequaq̄
clarus.ex hoc enī patet oēm doctrinā genericā eſſe obſcurā. ſed cōtra prio phiſicorū
in pricipio.ubi genera dicūtur prio et magis nota ſpeciebus. dic ꝙ noticia generica

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

eſt pria:ſed nequaq̄m ſufficiens et clara ad oꝑationem.oꝑatio eī termiatur ad ſingula ria.ut īfra ī caplͦ.vi.ī fine.qđ eſt q̄rtū caplm̄ tractatus ſecūdi.et ī ꝓlogo methaphice ſine cognitiōe igit̄ ſingulariū nec qſq̄m prudens nec artifex erit nec oꝑari poterit.
Quaꝓpter oportet nō.hic q̄rto cōcludit qd de rōne recta ſit dicendū.dicēs ob hāc igit̄ cauſā oportet de hītibus animi ſic uere dixiſſe ſed determiare q̄ de uirtutibus ſit recta rō.et qs ſit eius terminus.i.diffinitio.hoc dicit.itaq; in hoc libro ſexto de recta rōne oſtendemus qd ſit.et quot.et q̄ ſint eius ſpēs.et q̄madmodū ille īter ſe differāt. dubitatur hic uirtus ītellectīa cur potius recta q̄m uera rō dicatur.cū rectitudo ad a petitū.ueritas ad ītellectū ꝑtineat.ut patet ex caplͦ ſeq̄nti.dic ꝙ noīa ſepenumero ī propriātur.qđ ab ariſtotele ī locis nō paucis factū inueimus.ita et hic rectitudo nō i

dictat ratio.Sed ob hoc dictū nihilo plus qs ſciret ueluti q̄lia afferēda ſint corpori ſi qs dicat qđ medicina iubet & queādmodū his qui illā hēt. Quaꝓpter nō ſolū uero hoc dixiſſe de habitib⁹ animi uerūetiā determiatur q̄ ſit uera ratio & qui ſit hui⁹ terminus. Animi ergo uirtutes ſupra diſtinxim⁹ & alias eē moris diximus alias intellect⁹.Et de morib⁹ qdē trāſegim⁹ de reliqs uero nūc dicem⁹ Prius tn̄ de aīo premittētes ꝙ due ſūt animi ꝑtes altera

ꝓbitatem ſed falſitatem excludere uidetur. uel dic ꝙ rectitudo utrūq; ꝓprie.ſ. et falſitatem et imꝓbitatem excludere poterit.ſecūdo q̄ritur utrū phī doctrina de rōne recta ſit ſufficiēs ad oꝑandū.et uidetur ꝙ ſic.q̄m alias uidetur phs incidere in id qđ paulo ſupra reprehendebat in oppoſitū eſt ueritas. q̄m etiā ſiquis ſatis pfecte ſciat uniuerſa q̄ de rōne recta a phō tradūt: nec tn̄ ex his facultatē habebit ut ſemiplene ſaltem oꝑari poſſit. dic ꝙ phs dicebat doctrinā genericā de rōne recta eſſe imꝑfectā:et ꝑ hoc de ea ī ſpecie eſſe dicendū.nec tn̄ ꝓmiſit de rōne recta ī ſpecie ſe dictu rū pfecte.itaq; aliq̄ de rōne recta ſpecificare ītendit:ſed multo plura alibi ſpecificanda relinq̄re.qui enī hoc ī uno uolumie attentare uelet:parū ab īſano differret.q̄m id tentaret qđ nec diuerſa genera librorū cape poſſent.niſi forte qs dicat uniuerſa genera ſciarū ī uno uolumie poſſe cōprehendi.et his uidetur accedere ꝙ ars et prudentia nō tā ex doctrina q̄m expimento et oꝑe diſcūtur.ut patet ex nono methaphice.et ſupra libro ſecūdo ī caplͦ prīo.dicamus igitur ꝙ doctrina phī de rōne recta ī hoc libro ſexto et ſi aliquo modo ſit ſpecifica:generica tn̄ et cōfuſa potius q̄m ſpecifica dicenda uidetur.cū ipām tātūmodo hn̄s:nec ſciens nec ītelligens nec ſapiens dici poſſit.et multo minus artifex aut prudens.cū oꝑari cū ea ſola haud quaq̄m ualeat. Animi ergo.hic q̄nto faciens trāſitū:cōtinuat dicta dicendis.et inq̄t:dictū eſt ſupra ī fine primi libri eſſe diuerſas animi uirtutes.q̄m alie ſūt moris:et hec ī appetitu exiſtere dicūtur:qui appetitus ideo moralis potentia dicitur: ꝙ nō doctrina ſed more et oꝑe potius habituatur et pficitur.alie uero ſūt uirtutes ītellectus.i.in ītellectu exiſtentes.et hac rōne ītellectīe dicūtur.et de moralibus q̄dem trāſegimus.de intellectiuis uero hic dicere intendimus.prius tn̄ de aīo ꝑmittemus.ſ.id qđ ſeq̄tur.hoc dicit. ut aūt melius ītelligas hāc uirtutū diuiſionē:cōſiderare debes uniuerſa mala et errores in hoīem cadere aut ex ignorātia ītellectus aut ex malicia & imꝓbitate appetitus ignorātiā uirtutes ītellectiue.morales uero imꝓbitatem excludere dicūtur. ꝙ due ſint.hec eſt ſecūda pars huius capl'i in q̄ diuiſio partiū animi ꝑmittitur. et hec ps q̄n ꝙ habet particlas.prīo reſumit diuiſionē animi partiū ſuꝑius poſitā in fine primi libri:dicens dictū eſt prius ī fine primi libri ꝙ due ſint animi partes:altera rōnem habens.i.ratio ipā q̄ intellectus dicitur.itaq; id participiū hn̄s intrāſitiue cōſtruitur.altera pars animi eſt irrōnalis.i.nō rōnalis.itaq; illud.in.nō priuatiue ſed negatiue ponitur.et ut patet ex libro prīo hec pars animi irrōnalis eſt duplex.una q̄ rōni nō obedit.cuiuſmodi ſunt uegetatiue potentie:generatiua nutritiua aumentatiua. et q̄ ſub his cōtinentur.alia eſt irrōnalis:rōni tn̄ obedit.cuiuſmodi eſt appetitus ſenſitiuus q cunq; ille ſit.et appetitus intellectiuus qui eſt uolūtas.ex quibus ſequitur aliq̄m animi partē eſſe tantūmodo irrōnalem illam.ſ. q̄ nec per ſe rōcinatur nec rōni obedi ut ſūt uegetatiue potentie.aliā uero rōnalem tantū.ut eſt ipe intellectus qui per ſeipm

rōcinatur.alterā quidē rōnalem ſimul & irrōnalem cuiuſmodi eſt appetitus ſēſitiuus & intellectiuus q licet ꝑ ſe nō rōcinentur:rōni tn̄ obedire poſſūt.& hac de cauſa rōnales pticipatiōe dicūtur.q̄ſi rōnis ſint pticipes. Nūc aūt.hic ſecūdo ſubdiuit eam animi ptem q̄ rōnem habet.& dicit:ea pars animi q̄ rōnem habet eſt diuidenda eodē modo.ſ.in duo mēbra q̄madmodū pria diuiſio fuerat in duo membra.eius itaq; ptis q̄ rōnem habet aliud eſt quo ꝑpetua & eterna cognoſcimus.cuiuſmodi ſūt illa quorum pricipia ſe aliter hr̄e nō poſſūt.aliud eſt quo illa proſpicimus q̄ ſe aliter hr̄e poſſunt. hoc dicit. Nā ad ea.hic tertio probat prefactā ſubdiuiſionē:oñdens aliā eſſe rōnem qua neceſſaria intelligimus & aliā eſſe eā qua pcipiūtur cōtingentia.nā ad ea obiecta q̄ ſūt genere diuerſa neceſſe eſt eſſe partes animi genere diuerſas.oīs enī cognitio fit ſm̄ q̄ndā ſimilitudinē potentie & obiecti. nō dico ſimilitudinē ī natura ut putauit empedocles ꝙ igne ignē.& terra terrā cognoſceremus ſed eā ſimilitudinē eſſe dicimus ſm̄ ꝓportionem & aptitudinē q̄ndam. eſt enī alia ꝓportio & aptitudo uiſus ad lucem & colores & alia ipius auditus ad ſonū & uoces.res uero neceſſarie & cōtingentes differūt genere:imo pluſq̄m genere ut habetur decimo methice i fine.ex his ſequitur aliam eſſe rōnē qua perpetua cognoſcimus: & aliā qua cōtingentia.& hanc ab illa genere eſſe diuerſā. hoc dicit quod & memorie tenebis. q̄m hoc nō parū habet difficultatis.ut paulo infra ſcutere intendimus. Vocetur autē.hic quarto imponit noīa predictis animi partibus. dicēs ꝙ earū altera uocetur ſciētifica.illa.ſ. q̄ perpetua ſpeculamur.nam ſciētia de perpetuis eſſe dicitur.alia uero appellatur rōcinatiua. nam ad hanc pertinet cōſultare:cōſultatio uero eſt idē qđ rōcinatio.cum igitur hec animi pars ſit cōſultatiua:neceſſe eſt ꝙ ſit rōcinatiua.& ob eādem cauſam eſt neceſſe ꝙ ſit nō perpetuorū ſed cōtingentiū perceptiua.conſultatio enī dicit inquiſitionē indeterminatā.indeterminatio quidē in ſolis cōtingētibus reperitur.nemo enī conſultat de his q̄ ſe aliter habere nō poſſunt.itaq; rōcinatio una pars exiſtit eius qđ rōnem habet.i.eius partis animi q̄ eſt intellectus ſiue ratio:nam illud uerbū.habet. intranſitiue conſtruitur.ex his poteris aliqua notare.primo intellectū ſpeculatiuum uocari ſcientificū:praticum uero rōcinatiuum.itaq; nec illius eſt ratiocinari: nec ad hunc ſcire pertinet.hec tamē nomina contingit impropriari.& illū rōcinari & hunc ſcire dicimus.ſecundo notare poteris habitus ſcientificos cuiuſmodi ſunt ſcientia ſapientia intelligentia in intellectu ſpeculatiuo ut pote in ſubiecto exiſtere.habitus uero cōſultatiuos cuiuſmodi eſt prudētia eiuſq; partes in pratico intellectu.& ex his manifeſte reprehēduntur qui uniuerſa genera ſciētiarum ſub prudētia contineri dicunt.qđ appertius infra in loco ſuo demōſtrabimus. Sumēdus eſt.hic quinto dicit ſe dicturū de utriuſq; predictarū partium optimo habitu. itaq; cum ſupra dixerit ſe dicturū de ratione recta:dubitari poſſet de qua ratione recta.ad quod uidetur hic reſpondere:dicens ſe dicturū de utriuſq; animi partium optimo habitu:qui earū ratio recta dicitur.eſt enī phī propoſitū de utriuſq; rationis uirtute dicere:q̄ uirtus circa earum opus uerſetur.uirtutes quidē contēplatiue dirigunt intellectū ſpeculatiuū ne in ſpeculando a ueritatis uia aberret.operatiue quoq; uirtutes idem faciunt circa intellectū praticū ne praue eum operari contingat.ꝙ autē dicit de optimo habitu:acci

rōnē hn̄s altera irrōnalis dictū eſt pri⁹. Nūc aūt circa eā partē q̄ rōnē hēt eodē modo diſtiguēdū eſt.& ſuppoſitū exiſtat duo eſſe rōnem habētia unū quo proſpicim⁹ illa talia quorū pricipia aliter ſe habere nō poſſunt.aliud quo illa q̄ aliter ſe habere poſſūt. Nā ad ea q̄ alia ſūt genere & pars animi alia genere que ad utrūq; apta eſt.Si quidē ſecūdū ſimilitudinē & proprietatē quādā noticia illis exiſtit. Vocetur aūt harū altera ſcientifica altera rōcinatiua:nam conſultari & rōcinari idē.Nemo eī cōſultat de rebus q̄ aliter ſe habere nō poſſūt. Itaq; rōcinatiua eſt una pars eius qđ rationē habet. Sumendus eſt ergo utriuſq; harum optimus habitus. Nam hec utriuſq; uirtus. Virtus autem erga opus proprium.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

plendũ eſt optimũ ꝑ bono. uel dic ꝙ pricipl'r itẽdit de optio hitu(cuiuſmõi ẽ ſapia ite
lectus ſpeclatiui. & ciuilis itellectus pratici)de aliis uero cõſiderãdum erit ꝑut i hec
referunt. ſed arguitur multifariã cõtra id qđ phs hic determiat: ſciẽtificũ & rõcinati
uũ eẽ animi potẽtias genere differẽtes. ipe ei i tertio de aia diſtinguit itellectũ i agen
tẽ & poſſibilẽ. agẽtẽ dicit quo ẽ oia facere poſſibilẽ quo ẽ oia fieri. itaq; natura utriuſ
ꝙ ſe extẽdit ad oia. eẽt ergo cõtra naturã utriuſq; ſi alia eẽt animi potẽtia q̃ intellige-
remus neceſſaria & alia q̃ cõtingẽtia. itẽ eadẽ animi potẽtia cognoſcimus ꝑfectũ & i-
ꝑfectũ. ut lucẽ & tenebrã. albũ & nigrũ. qa ſicut patet ex ſecũdo de aia. & ex q̃rto me-
thice q̃libet potẽtia ẽ duorũ cõtrariorũ quorũ unũ ſe hẽt ut ꝑfectũ aliud ut impfectũ
uerũ neceſſariũ & uerũ cõtingẽs uident ſe hr̃e ut ꝑfectũ & impfectum i genere ueri.
itẽ eadẽ potẽtia uiſiua ꝑcipit celeſtia corpa incorruptibilia & iferiora corruptibilia.
igit cũ itellectus ꝑfectior potẽtia: eadẽ potẽtia itellectia erit ꝑceptiua ꝑpetuorũ & cõ
tigentiũ. itẽ demõſtratio q̃m hic phs iduxit nõ uidet efficatiã hr̃e. nõ ei q̃libet diuer-
ſitas generis diuerſitatẽ facit i potẽtiis. nã lapides plãtas & aialia uidemus eadẽ potẽ-
tia uiſiua. ſed illa ſola diuerſitas q̃ reſpicit rõnem formalẽ obiecti. ut diuerſitas colo-
ris & ſoni. odoris & ſaporis. ꝓpriũ aũt obiectũ itellectus eſt qđ qd eſt. i. q̃ditas q̃ licet
nõ eodẽ modo: cois eſt rebus ꝑpetuis & cõtigentibus. diuerſitas ergo neceſſariorũ &
cõtigentiũ nõ uidet arguere diuerſitatẽ potentiarũ. itẽ ſcientificũ & rõcinatiuũ ſut
idem qđ itellectus ſpeclatiuus & praticus. ut patet ex caplo ſeq̃nti. itellectus uero ſpe
culatiuus et praticus ſũt una et eadẽ potentia. ut patet ex tertio de aia. ubi phs dicit i
tellectũ ſpeculatiuũ fieri praticũ ſola extẽſiõe ad opus. itaq; quãdiu manet itra ſeip-
ſũ: ſpeclatiui nomẽ ſortit. cũ uero ſuã extẽdit cõſideratiõe ut uolũtatẽ aliaſq; poten
tias opatiuas dirigat: pratici. i. opatiui nomẽ hr̃e dicit. hec. et ſimilia ſũt obiectiõs q̃
fieri poterũt cõtra determiatione phi i hac parte. pro iſtorũ ſolutiõe aliqui dicũt ſci-
entificũ et praticũ cõſiderãda eſſe dupliciter. uno modo abſolute: ut ſũt nuda ab oi
habitu. et ſic ſũt realiter una potẽtia. et hoc modo locũ hr̃e dicũt oms rõnes i oppoſi
tũ facte: demõſtrãtes illa duo eſſe unã & eãdem potentiã. alio modo dicũt cõſiderãda
eſſe ſcientificum et rõcinatiuũ ut quedã tota i modo: ſuiſq; hitibus ueſtita. ſ. ſcientifi
cũ ſpeculatiuis hitibus: rõcinatiuũ uero hitibus praticis. et hoc modo huiuſmodi ha
bitibus ueſtita(ut dicũt)ſcientificũ et rõcinatiuũ ſũt genere differentia. qm eorũ ha
bitus q ſunt ꝑpetuorũ et cõtingẽtium genere differre dicunt. et ſic dicũt hr̃e locũ de
mõſtrationẽ q̃m hic phs induxerat. et ſic iſti hac ſolõne cõtenti trãſeunt. alii ut pariſi
enſes dicũt cõtigentia cõſiderãda eſſe dupl'r. uno modo q̃ntum ad rõnes uniuerſales
q̃ ſunt ꝑpetue ac demõſtrabiles. et hoc modo dicũt cõtigentia ꝑtinere ad itellectũ ſpe
culatiuũ et ad ſcias demõſtratias. et ſic(ut illis placet)illa potẽtia q̃ eſt ꝑceptia cõtin-
gẽtiũ nõ eſt alia genete ab ea q̃ eſt ꝑceptia neceſſariorũ. et hoc modo(ut dicũt)locum
hñt oms rõnes i oppoſitũ facte. alio modo cõſiderãtur cõtigentia i particlari: ut ſunt
uariabilia: et cõſilio ſubiecta. et ſic ſup ea nõ cadit itellectus niſi mediãtibus potenti
is ſenſitiuis. iter q̃ eſt una potẽtia q̃ dicit rõ ꝑticlaris ſiue uis cogitatia q̃ eſt collatia i
tẽtionũ ꝑticulariũ. et ſic accepit hic phs cõtigentia. hoc ei modo cadũt ſub cõſilio et
opatiõe. de q̃bus i hoc uolumie tractamus. et ꝓpter hoc phs dicit neceſſaria et cõtigẽ
tia ad diuerſas animi ꝑtes ꝑtinere: ut pote uniuerſalia ſpeclabilia et ꝑticularia opa-
bilia. itentio iſtorũ i hoc cõſiſtit: ut rõ neceſſitatis et cõtingetie nõ diuerſificet poten
tias ſed rõ uniuerſalitatis et ꝑticlaritatis. et hoc modo locũ hr̃e dicũt demõſtrationẽ
hic a pħo inductã. ut cũ illa de neceſſariis et cõtigentibus loq̃tur: nos eã interp̃temur
de uniuerſali et ꝑticlari. hoc modo: eorũ obiectorũ q̃ differũt genere neceſſe eſt eẽ po
tẽtias differẽtes genere. ſed illa q̃ nõ aliter ſe hr̃e poſſũt et illa q̃ ſe aliter hr̃e poſſunt
ideſt uniuerſalia et ꝑticularia ſunt huiuſmodi. igit ꝑtinebunt ad diuerſas genere po
tentias. et ſic iſti putãt ſe enodaſſe nodum p̃facte difficultatis. alii uero lõge al'r ſenti
unt. dicunt ei itellectum ſpeclatiuũ et praticum eſſe potẽtias rõnales genere differen
tes. et hoc bifariã demõſtrare cognãtur. prio auctoritate phi i hoc loco. q ſimpl'r ſine
ulla diſtintiõe hoc dixit. ſi ei cõtrarium uoluiſſet: nulla erat difficultas id uerbis ex-
primere. cum igitur ille nõ diſtinguit: nec nos diſtinguere debemus. ut gaius preci-
pit in lege de precio. digeſtis de publiciana. et imperator in lege unica. parapho ſi au
tem ad defficientis perſonã. codice de caducis tollendis. qđ etiam ipe phs facere uide
tur cum aliorum poſitiones inſequitur. ubi eni illi nõ diſtingunt: nec ipe diſtinguit.

In quo nos inſtruere uidetur. ut ubi ſimpl'r loquitur: nos eũ ſimpliciter intelligamus
ſecundo iſti ſuam intendunt probare intentionem ex demonſtratione hic a pħo indu
cta. quam dicunt eſſe irrefragabilem & talem que a nemine poſſit iuſte refelli. pro cu
ius declaratione duo ſupponunt fundamenta qne putant eſſe ueriſſima. quorũ primũ
eſſe dicunt: nullam potentiã percipere poſſe rem aliquã niſi talis res participet ratio
nem ſui obiecti. uiſus enim ob id poteſt uidere lapidem plantas & animalia ꝙ ſũt co
lorata aut colore participantia. ſonum aũt ſapores & odores nõ percipit ob id ꝙ talia
colorari haud quaq̃m poſſunt. talia igitur nõ percipit niſi forte per accidens. ſecũdũ
fundamẽtum iſtorum eſt: nec rõnem neceſſitatis rebus contingentibus: nec ratõnem
cõtingentie rebus neceſſariis poſſe cõmunicari. alioquim: neceſſaria poſſent fieri cõ
tingentia: & contingentia neceſſaria. ex his duas ponunt concluſiones. prima eſt ꝙ ſi
ens neceſſariun ſub ratione neceſſitatis mouet aliquã potentiã: talis potentia non ſe
poterit extendere ad contingentia. hoc patet quia potentia nõ ſe poteſt extendere ad
ea que nõ participant ratione ſui obiecti. ut patet ex primo fundamento. contingen-
tia uero neceſſitatis tatione participare haud quaq̃m poſſunt. ut patet ex ſecundo fũ-
damento. ſecunda iſtorum concluſio eſt ꝙ ſi ens contingens ſub ratione contingẽtie
mouet aliquam potentiam: talis potentia nõ ſe poterit extendere ad entia neceſſaria.
hec concluſio probatur eo modo quo prima. & ex his manifeſta eſt demonſtratio phi
nam ens neceſſarium ſub ratione neceſſitatis ideſt ut ſe aliter habere nõ poteſt: poni
tur obiectum intellectus ſpeculatiui. quod ex ſuis habitibus patet qui ea ratione ſũt
de rebus neceſſariis ut ſe aliter habere nõ poſſunt. quod neceſſitatis rõnem eſſe dixi-
mus. obiectum uero intellectus pratici ponitur a pħo ens contingens ſub rõne cõtin
gentie. i. ut ſe aliter habere poteſt. qđ etiam ex ſuis habitibus manifeſtũ exiſtit. ſunt
eni de rebus cõtingentibus ut ſe aliter hr̃e poſſunt. qđ eſſe rõnem cõtingentie dixi-
mus. quia cũ nomẽ abſolute effertur: itelligendũ eſt id teneri ſcđm propriã & forma
lem eius rõnem. ut habetur prio pħicorũ in caplo penultimo. cum ergo phs abſolute
dixerit entia q̃ ſe nõ poſſunt al'r hr̃e eſſe obiectũ ſcientifici ſiue intellectus ſpeclatiui
itelligẽdũ eſt ea rõne q̃ ſe nõ poſſunt al'r hr̃e. eodẽq; modo dicemus de his q̃ ſe poſſũt
al'r hr̃e reſpectu rõcinatiui ſiue pratici intellectus. his hitis: reſtat reſpõdere ad ratio
nes in cõtrariũ. ad primã reſpondẽt iſti. intellectũ ſpeculatiuũ & praticũ eſſe ꝑtes po
tentiales ipius intellectus poſſibilis. itaq; intellectu poſſibili oia intelligimus: ſic ut i
tellectu ſpecſatiuo intelligamus ea q̃ ſe al'r hr̃e nõ poſſũt. & intellectu pratico ea q̃ ſe
al'r hr̃e poſſunt. qđ patet i ſimili. nam ſenſu ſentimus uniuerſa ſenſibilia. ſed alio &
alio ſenſu alia & alia ſenſibilia. ut uiſu uiſibilia. & auditu audibilia. auditus quidem
& uiſus partes ſunt potentiales ipius ſenſus. ad ſecundũ dicũt ꝑfectum & impfectum
ad eãdem tunc ꝑtinere potentiã q̃ndo ſũt unius generis uel unũ ſe hẽt ut hitus aliud
ut priuatio. cuiuſmodi ſunt lux & tenebra. albũ & nigrũ. entia uero neceſſaria & cõ-
tingẽtia nõ ſunt huiuſmodi. cum genere & pluſq̃m genere dicãtur differentiã habe-
re. ad tertiũ dicunt ꝙ uiſus apprehẽdit ſupiora & inferiora corpora ob id ꝑ eis cõmu
nis eſt ratio ſui obiecti. ſ. ratio lucis. quod nõ eſt de obiecto intellectus ſpeclatiui uel
pratici reſpectu neceſſariorũ & cõtingentiũ. nec eni illorũ ratio eſt comunis iſtis nec
iſtorum illis. nec tamẽ ꝓpter hoc ſequitur ꝙ ſenſus ſit perfectior nec magis unitus q̃
intellectus. nam & ſi in hoc uiſus uideatur capatior & tamẽ intellectus tã ſpeclatiuus
q̃m praticus cõprehẽdit multo plura ac maiora in ꝑfectione. & ꝑ hoc erit itellectus ꝑ
fectior q̃m uiſus. habet eni canis aliquã ꝑfectionẽ q̃m nõ habet homo. ſed ob id nõ ſe
quitur ꝙ ſit ꝑfectior. ad quartũ patet ſolutio ex ante dictis. cõcedimus quidem eis nõ
oẽm: ſed ſolã formalẽ obiectorũ diuerſitatẽ facere potentiarũ diuerſitatẽ. qđ & de ne
ceſſariis & cõtingẽtibus ſupius demõſtrauimus. nã illa ut ſe nõ al'r hr̃e poſſũt: intelle
ctũ ſpeculatiuũ. & hec ut ſe al'r hr̃e poſſũt: intellectũ praticũ mouere dicuntur. & qđ
dicũt quodq̃d eſt eſſe obiectũ intellectus: eſt dicendũ ꝙ etiã ſi id cõcedamus: nõ ſequi
tur inde eorũ propoſitũ: eſt eni qđq̃d eſt alterius rõnis i neceſſariis & alterius in con
tingentibus. hoc poteris uidere in ſimili. ſenſibile quidem eſt obiectũ ſenſus. & tamẽ
color ſapor & odor quẽadmodum ſũt alterius & alterius rationis: ſic ad diuerſos par
ticulares ſenſus pertinere dicuntur. ſic igitur erit de ipo quodq̃d eſt quod obiectũ in
tellectus ab illis ponitur. cũ eni nõ unius: ſed alterius rõnis ſit in neceſſariis & cõtin
gẽtibus nec unũ alteri poſſit cõmunicari ut ſupius demõſtrauimus: pertinebũt utiq;

Universidad de Salamanca. BGH
VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

neceſſaria & contingentia nõ ad unũ:ſed ad intellectus genere diuerſos.ad quintum
reſpõdẽt phm hic emẽdaſſe qđ in tertio de aïa errauerit.qđ etiã ĩ aliis eum feciſſe ui
demus.ut me latiſſime demõſtraſſe memini ĩ repetitiõe q̃m de republica ĩ tertio poli
tice ediderã in ãno dñi.m.cccc lix.de duobus qdẽ cõtrariis ſcriptis ab eodẽ qđ ultio
ſcribitur tenere debemus.ut notatur ex lege qui filiũ.ff. ad trebelianũ. & codice ne
de ſtatu defũctorũ.in lege ſi mater.ſcripſerat aũt phs ethicã poſt dialeticã & phiſicã.
cũ in locis nõnullis ĩueniamus eum in ethicis allegaſſe dialeticã & phiſicã.tenẽdum
erit igitur qđ de intellectu ſcripſit in ethica.itaqꝫ phs nõ ſolũ in aliis:ſed etiã ĩ ſeipõ
certo expimento cognouerat qđ ſupra libro prio ſcripſerat dicens:tẽpus horũ reptor
atqꝫ adiuctor probus eſt.unde & artiũ facta ſũt aditamẽta:cuiuſqꝫ enim eſt id qđ deſit
adiũgere.hec ille.nec mireris ſi phs ſe in multis emẽdauerit:cũ auguſtinus uir ſãctiſ
ſimus ſimul & doctiſſimus hoc idẽ fecerit.impator quoqꝫ(cui totus orbis ſubiectus e
rat)in autẽtica de nuptiis de ſeipõ dicit:nõ enĩ erubeſcimus ſi quid melius etiã horũ
q̃ ipi prius diximus adinueniamus.hoc ſantire.& cõpetentẽ prioribus imponere cor
rectionẽ.ne ab aliis expectare prius corrigi legẽ.hec impator.bene igitur dicebat ille
therẽtianus demea:nunq̃m ita quiſq̃m bene ſubducta rõne ad uitã fuit : qui res etas
uſus aliquid moneat.aliqd opportet noui.ut illa q̃ te ſcire credas:neſcias. & que tibi
putaris prima:in expiundo repudies.hec ille.patet igitur ex his quid dicẽdũ ſit ad rõ
nes in oppoſitũ factas.ſed queret aliquis q̃ predictarũ opionũ ſit uerior.dic ꝙ de ueri
tate quidqd ſit:ultima uidetur magis cõſona dictis phi. nam primi uidẽtur diuinare
cum ſine rõne & auctoritate loqui ſit uerecũdia.ut dicebat impator in lege illa codi
ce de collatioibus.& appertius ĩ autẽtica de triente & ſemiſſe.parapho cõſideremus.
ſecũda uero opio uidetur unũ aſſerere qđ eſt expreſſe cõtra phm. dicit enĩ cõtingẽtia
quãtũ ad rõnes uniuerſales ptinere ad ſciẽtias demõſtratiuas.hoc uidetur expſſe con
tra phm infra ĩ caplo ſexto.qđ eſt quartũ caplm ſecũdi tractatus.ubi phs expreſſe po
nit prudentiã eſſe uniuerſaliũ & ſingulariũ:ſed magis ſingulariũ.itẽ ad prudentẽ p
tinet in agẽdis rebus formare diſcurſũ ſilogiſticũ.ut patet ex fine capli penultimi hu
ius ſexti libri.& ex caplo tertio libri ſeptimi.talis quidẽ diſcurſus cõſtituitur ex uni
uerſali & ſingulari ppoſitiõe.utraqꝫ igitur ad prudẽtiam ptinere uidetur. itẽ ciuilis
ſciẽtia pratica eſt & in intellectu pratico cõſiſtere dicitur.cum eius finis nõ ſit ſcire:
ſed opari.ut patet ex libro primo in caplo ſecũdo.& ex libro ſecũdo in caplo ſecundo
hec uero ciuilis doctrina ſub prudẽtia cõtineri neceſſe ẽ aut enĩ ſub prudẽtia aut ſub
arte cõtineri eſt neceſſe.cum nõ ſint plures hitus in pratico intellectu.ſed nõ cõtine
tur ſub arte:igitur erit ſub prudẽtia.qđ etiã ipe phs expreſſe dicit infra in caplo ulti
mo tractatus ſecũdi.modo planũ eſt ꝙ ciuilis doctrina pcedit ex uniuerſalibus.qm a
lias nullã hẽret certitudinẽ.qa ſingularia tãdiu ſũt certa:q̃ndiu ſũt in ſẽſu.cũ enĩ nõ
ſentiũtur:incerta fiũt.ut hẽtur ſecũdo priorũ.& quito thopicorũ.doctrina quidẽ ci
uilis preſertim illa q̃ in genere traditur de moribus ac de re publica:certa eẽ dicitur.
ac certis limitibus procedit.ex his aliiſqꝫ multis planũ eſt prudẽtiã eſſe nõ ſolũ ſingu
lariũ ſed etiã uniuerſaliũ.ſed dices ĩ locis nõ paucis ĩuenimus a phõ ſcriptũ ciuilẽ ac
prudẽtiã eẽ de rebus ſingularibus.dic ꝙ illud intelligi debet ſine pciſione. ſũt eĩ de
rebus ſingularibus:nõ tñ preciſe.ſed id ideo dictũ eſt quia noticia ſingulariũ in opa
tioĩbus potior ac prĩceps exiſtit.cũ eã ſolũmodo hñs:poſſit opari.qui uero ſine ipa u
niuerſalẽ hẽt:occioſus & ſine opatiõe exiſtit.termĩatur enĩ opatio ad ſinglaria. nam
qdqd fiat:eſt ſingulare.item denoĩatio a fine fieri debet.ut notat ex ſecundo phiſico
rũ.in rebus quidẽ agẽdis uniuerſales doctrine ad ſingularia ordinãtur ac referũtur.
ad hoc enĩ fuere tales doctrĩe ut ſingula q̃ quotidie occurrũt recte opemur.nõ igitur
ĩmerito prudẽtia & ciuilis doctrina de rebus ſingularibus eẽ dicũtur.& ĩ his finitur
euacuatio prefacte dubitatiõis:ſed hec materia uidetur ſimilis idrie illi cui uno capi
te ſubſciſo:plura excreſcebãt.ut enĩ ſecũda opio ignuebat nõ eſt eadẽ animi potẽtia q̃
cognoſcit uniuerſalia & ſinglaria.tertia uero opio aſſerebat alterã eẽ potẽtiã qua ne
ceſſaria & alterã qua cõtingẽtia cognoſceremus.ſic igit dicẽdo:uidet ꝙ nulla ſit potẽ
tia q̃ poſſit aſſignare differẽtiã ĩter uniuerſale & ſinglare.neceſſaria & cõtingẽtia.cũ
ea potẽtia q̃ debet ĩter aliq̃ differẽtiã aſſignare:debeat utrũqꝫ cognoſcere.ut hẽtur in
ſecũdo de aïa.iuxta finẽ libri.illic ubi de ſẽſu cõmuni agit.ad hoc dicẽdũ ꝙ neceſſe ẽ
aliqđ de fũdamẽtis ab ariſtotele traditis eẽ falſũ.& ut mihi uidet nõ ẽ neceſſe ad hoc

ꝙ homo poſſit aſſignare differẽtiã ĩter aliq̃ eẽ unã potẽtiã q̃ cognouerit utrũqꝫ. ipe ei
homo p diuerſas potẽtias cognoſcẽs diuerſa:poterit aſſignare ĩter ea differẽtiã.& ſic
dicẽdo:deſtruit neceſſitas ponẽdi ſẽſũ cõmunẽ.itaqꝫ ſẽſũ cõmunẽ eẽ forte ẽ uerũ. ſed
rõ q̃ probat talẽ ſẽſũ eẽ eſt pbabilis & nõ neceſſeria.ſed hec alibi plenius excutienda
puto.finalr occurrit hic dubitatio utrũ ſint plures animi potẽtie q̃m phs ſupra in li
bro prio.& hic.& ſeptio politice diſtĩguit.ad hoc dicimus ꝙ ſũt alie multo plures ſed
phs ĩ locis pfactis ſolũmodo eas diſtĩguit q̃ ad ſui ppoſitũ erãt neceſſarie.nos uero ut
eũ planiorẽ faciamus:parũ a pposito digrediẽdo:huiuſmodi potẽtias traſigemus.pri
ma itaqꝫ diuiſio animi potẽtiarũ ẽ trimẽbris.nã alie uegetatĩe alie ſẽſitĩe & alie ĩtelle
ctiue dicũtur.uegetatiue potẽtie a nõnullis naturales potẽtie nũcupãt.ob id ꝙ nõ rõ
ni ſed nature ſubiciũtur.opant eĩ nõ ex pcepto & ordiatiõe rõnis: ſed ex diuio ac na
turali inſtintu.et hec ſũt tres.ſ.nutritia generatia aumẽtatia.opationes nutritĩe ſunt
cibũ attrahere.et attractũ retinere.et retẽtũ digerere.digeſtũ aſſimilare.ac ĩ naturã a
liti cõuertere.et qđ ex digeſtiõe ſupfluũ relinqtur extra expellere.ad has aũt opatiõs
exercẽdas alii dicũt eẽ diuerſas potẽtias q̃s nutritiue ſubici dicũt.eas aũt ab opationi
bus appellãt attractiuã.retẽtiuã.digeſtiuã.aſſimilatiuã.cõuerſiuã. expulſiuã. utrum
aũt illa ſint noïa opationũ an potẽtiarũ nõ multũ intereſt.nos eĩ hic ariſtotelẽ ſeq in
tẽdimus.qui ĩ prio de generatiõe.& in ſecũdo de aïa oĩs has ſub nutritiua cõprehẽ
dere uidet.generatĩe potẽtie opationes dicũtur due.una ẽ de ſupfluo alimẽti aliqd in
naturã expmatis aut ſãguinis mẽſtrui cõuertere:aut ſaltẽ ſepare.& dico ſupfluo ĩ q̃n
to & nõ in q̃li.qm̃ de ſupfluo in q̃li nõ põt formari fetus.altera opatio eſt informare.
& eſt multiplex.ſ.aſſimilare pforare cõcauare aſperũ ac lene ubi neceſſariũ fuerit fa
cere.& in his etiã q̃madmodũ in illis q̃ ſũt nutritĩe aliq dicũt eẽ potẽtias diuerſas:ge
neratĩe miniſtrãtes.q̃s ſic noĩant:ĩmutatiuã informatiuã cuius ptes eẽ dicũt aſſimila
tiam pforatiuã cõcauatiuã aſperã & lenẽ.ſed an noïa ſint potẽtiarũ an opationum ni
hil refert.ſatis nobis ẽ ſcire has ſub generatia cõtineri.augmẽtatia uero potẽtia eſt q̃
aïatũ auget.& nutritia qdem potẽtia bifariã difert ab aliis duabus.prio qa aïatũ quã
diu uiuit nutrit:nõ tñ quãdiu uiuit poterit generare uel augeri.differt etiã ſecundo
qa nutritia miniſtrat aliis:nõ tñ alie ſibi.& hac rõne nutritia a nõnullis paſcitiua di
citur.paſcitiua dicta q̃ſi aliis paſtũ & cibũ miniſtrãs.differũt etiã ille tres qa prĩa ordi
natur atqꝫ refertur ĩ ſalutẽ indiuidui:generatia uero ĩ ſpeciẽ ordinari dicit.augmẽta
tiua uero in utrũqꝫ.& ẽ ſciendũ ꝙ aliq has potẽtias alr nominãt.eã enĩ q̃m nos nutri
tiuã:illi paſcetiuã dicũt.& q̃m nos diximus augmẽtatiuã illis placet appellari nutriti
uã.itaqꝫ nutrire pro augere accipiũt.& iſti tã uarie tãqꝫ diuerſe a nobis loquũt ut ſub
nutritia q̃m illi paſcitiuã dicũt ſolũmodo q̃ttuor cõphẽdi uelit.ſ. attractiuã retẽtiuã
digeſtiuã expulſiuã.illã uero q̃ cibũ ĩmutãdo ĩ naturã cibati ſiue aliti cõuertit cõphẽ
di dicũt ſub generatia.itaqꝫ generatia ut illis placet nõ ſolũ ĩ ſpeciẽ:ſed etiã ĩ indiui
duũ refert:nã & oẽm cibi ĩ naturã alterius cõuerſionẽ generationẽ appellari uolunt.
& licet iſti improprie loquantur:dum tamen de re conſtet:non eſt multũ curandum.
potentie uero ſenſitiue alie ſunt motiue & alie cognitiue.& iſte cognitiue ſunt du
plices.nam alie exteriores.ut ſunt uiſus.auditus.guſtus.odoratus.& tactus. & omẽs
hee in hoc conueniunt ut rationi obediant quãt ũad actum:nõ tamẽ quãtum ad mo
dum agendi.itaqꝫ in poteſtate noſtra eſt uidere aut nõ uidere.nõ tñ poteſtate nr̃a exiſ
tit intenſe aut remiſſe uidere.eodẽqꝫ modo ĩ ceteris dicemus.alie ſũt cognitie interi
ores.& hec ſecundum ariſtotelẽ ſunt tres.ſẽſus cõmunis fantaſia & memoria. ſenſus
cõmunis in prima concauitate cerebri quaſi centrum oĩum ſenſum exiſtens:oĩum ſẽ
ſibiliũ eſt pceptiuus.hic enim eſt ſenſus quo inter obiecta ſenſũ exteriorũ poſſumus
aſſignare cõuenientiã & differentiam.ipius uero fãtaſie que in medio capitis exiſtit:
eſt cõponere atqꝫ diuidere rerũ ſenſibiliũ fantaſmata.& ex his fãtaſmatibus intentio
nes boni & mali.nociui & utilis ellicere.& eas intentiones ſibi inuicem.& fantaſma
tibus iungere & ſeparare.operatio uero memorie que in ultimo capitis loco exiſtit ẽ
intentiones rerum retinere.& eſt coĩs homĩbus & ceteris animalibus.reminiſcentia
uero que ex quodam diſcurſu preterita cognoſcere põt in hoĩbus tãtũmodo exiſtere
dicitur.alii dicũt has potentias eſſe q̃ttuor.diuidunt enim fantaſiam in duas.ſcilicet
imaginatiuã & eſtimatiuam.imaginatiua ut dicunt exiſtit in principio medie conca
uitatis cerebri.eius opationẽ dicunt eſſe duplicem.ſcilicet fantaſmata retinere.& ea

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

inuicem componere atq̧ diuidere.& hanc potentiam iſti aliquando imaginatiuam &
aliquando fantaſiam appellanr.itaq̧ fantaſia poteſt eſſe nomen ſpeciei. & ſic eſt idem
qđ imaginatiua.& poteſt eſſe nomē generis.& ſic comprehendit etiam extimatiuam.
cuius extimatie officiũ eſt ex fãtaſmatibus rerũ ſenſibiliũ ĩtentiõs ĩſenſatas ellicere.
hac ei potẽtia agnus cognoſcit lupũ ſibi eſſe inimicũ.& ouē matrē amicã.hac igiť rõ
ne illũ fugit & hãc ſeqtur.hec uero potẽtia ĩ ceteris aĩalibus extimatia noĩatur:ĩ hoĩ
bus uero cogitatia ſiue rõ pticularis.q̃madmodũ enĩ intellectus de uniuerſalibus:ſic
iſta de pticularibus rõcinari dř.& in factibilibus qdem eius hitum expimẽtum dici
mus.qđ ad eã ſe hře dř q̃madmodũ ars ad intellectũ.& ĩ agibilibus qdem hitus cogi-
tatiue priceps exiſtit.prudẽtia ei agregatũ dicit ex hitu ĩtellectus pratici & hitu cogi
tatiue.ſed cogitatie hitus ĩ opando principatũ hře dř.qđ in ſeq̃ntibus pħs appertius
demõſtrabit.ſũt tñ quidã ut auicena ſuiq̧ fautores q has potẽtias dicũt eſſe q̃nq̧.di-
uidũt ei fãtaſiã in tres.ſ.imaginationē imaginatiuã extimatiuã.offitiũ imaginatioĩs
dicũt eſſe retinere fãtaſmata ex rebus ſẽſibilibus accepta.imaginatiue uero opationē
eſſe dicũt huiuſmodi fãtaſmata ĩuicem cõponere ac diuidere.de extimatia uero eodē
modo ſe hře dicũt q̃madmodũ de ea ſupius diximus.ſed & fautores huius opinionis
in noĩbus & ſitu imaginatioĩs.& imaginatie ſũt etiã inter ſe uarii atq̧ diuerſi.nã pri
mã aliis imaginationē aliis imaginatiuã appellare placuit.itē alii dicũt eã exiſtere in
ultimo prime cõcauitatis cerebri alii uero ĩ pricipio medie cõcauitatis.itē imaginati
uã aliqui eã ſic dicũt imaginatiuã:alii fãtaſiã nominãt.in ſitu quoq̧ uariãt.qa aliq in
pricipio medie cõcauitatis:alii ĩ medio ipſius eã collocant.cum igitur tãta uarietas &
turbatio inter iſtos eſſe uideamus:ſatis erit nobis tria accipe noĩa qbus ariſtoteles u-
titur.ſ.ſenſũ cõmunē fãtaſiã & memoriã.ut appellatiõe memorie reminiſcẽtiã quoq̧
intelligamus.& fãtaſie uerbo uniuerſas cõprehẽdamus potentias pter ſenſũ cõmunē
& memoriã.& ille qdem potẽtie q̃ fãtaſie noĩe cõprehendũtur pter imagiationem(ſi
aliq̃ eſt)oĩs in hoc cõueniũt ꝙ rõni ſũt ſubiecte & quantũ ad actũ & quãtũ ad modũ
agẽdi.in nřa ei poteſtate eſt cogitare & nõ cogitare.& intenſe aut remiſſe hoc facere.
qđ memorie tenebis.hoc eſt ei fere pricipiũ oĩm errorũ nřorũ:qm̃ ĩ cogitatioĩbus nõ
prouidemus.ſũt aũt ut diximus in aĩali alie potentie motie.& hec ſũt duplices.qm̃ a
lie ſũt q̃ motũ efficiũt.& hee ſũt ille uires muſculis & neruis affixe quibus aĩal moue
tur.& iſte rõni obedire poſſũt q̃ntũ ad actũ & q̃ntũ ad modũ agẽdi.inde eſt ꝙ mẽbra
nřa & bonis & malis hitibus informare poſſumus.hoc eſt qđ in uulgari nřo dici ino
leuit:ua ſe la mano alo uſado.uirtutes itaq̧ & uicia nõ ſolũ in aĩo:ſed etiã p redũdã-
tiã in mẽbris exiſtere dicimus.alie uero ſũt potẽtie motie q̃ motũ nõ efficiũt:ſed mo
tũ fieri impant.& iſte ſũt due.ſ.appetitus cõcupiſcibilis & appetitus iraſcibilis.quo
rũ ſitus principaľr in corde exiſtere diciť.ex quorũ impio mẽbra iuſſu diuino mirabi
li modo moueri uidemus.& appetitus qdem cõcupiſcibilis eſt illa potentia quo aĩalia
moueně in bonũ abſolute fugiũtq̧ malũ.iraſcibilis uero appetitus eſt ille quo mouē
tur ĩ bonũ arduũ atq̧ difficile ſub rõne difficultatis ſiue arduitatis.hec uero ſũt potẽ
tie q̃ maxime rõni obedire poſſũt:& quãtũ ad actũ & quãtũ ad modũ agendi. ĩ nřa ei
exiſtit poteſtate uoluptates cupe aut nõ cupe.idq̧ intenſe aut remiſſe facere.eodemq̧
modo nos hře poſſumus ĩ amore.odio.deſiderio.ira.& aliis huiuſmodi.ppter hãc ca
uſam pħs ſupra ĩ fine primi libri has duas potẽtias dicebať rõnales & irrõnales.ſunt
ei irrõnales p ſe:qm̃ nec p ſe rõcinari poſſũt:ſũt tñ rõnales participatiõe.p hoc enĩ ꝙ
rõni obediũt rõne participare dicũtur.nã ſic:uirtutibus informãtur.q̃ ut placuit ſo-
crati rõnes q uedã dicũtur.ob id ꝙ in eis ſimilitudo & imago rõnis ut pote cauſa ĩ ef
fectu relucere uideť.in his quoq̧ exiſtere dicimus uniuerſas animi affectiões de qbus
ſupra libro ſecũdo nos ſatis dixiſſe meminimus.ppter quas dictũ eſt in eodē libro p-
ditã fuiſſe uirtutē ac ciuilē doctrinam & hec de potentiis ſenſitiuis dicta ſint.nũc ue
ro de intellectiuis dicamus.que due eſſe dicuntur.ſcilicet intellectus & uolũtas:que
etiam appetitus intellectiuus uocatur.uoluntatis quidem operatio eſt uelle & ellige
re id quod intellectus bonum eſſe iudicauerit.id autem fugere quod intellectus fugi
endum eſſe dicit.habet ſe itaq̧ uoluntas ad intellectum quemadmodũ appetitus ſenſi
tiuus ad fantaſiã.nam illum fantaſiã.& hanc intellectũ ſequi dicimus.& hoc ĩtellige
de appetitu ſenſitiuo ſi conſideretur ut eſt ſenſitiuus.ſecus ut eſt in homine.nam ſic
intellectũ ſequi poterit.immo ſequi debet.ex his ĩtelliges quẽadmodũ ex ignorãtia ĩ

tellectus uolũtas decipiatur.cũ enĩ intellectus id qđ eſt bonũ dicit eſſe malum.aut id
quod eſt malũ dicit eſſe bonũ:uolũtas decipitur eligendo malũ qđ bonũ apparebat.&
bonũ fugiẽdo qđ malũ eſſe uidebatur.alia quidē potẽtia eſt ipe intellectus.qui pprie
& uſitatiſſimo noĩe rõ appellatur. & hic eſt duplex.ſ.agẽs & poſſibilis.agens dicitur
quo eſt oĩa facere.i.quo oĩa fantaſmata fiunt intelligibilia.nã fantaſmata cũ modo a-
liquo cõditiones habeãt materiales:ſũt impportionata intellectui.qui in materialis
ac purus eſſe diciť.ob hãc igitur cauſã deus nobis indidit lumē quoddã.i.intellectũ a
gentē qui intellectus(ut pħs inquit in tertio de aĩa)ſe habet ad fãtaſmata ſicut lux ad
colores.quẽadmodũ enĩ illumĩatis coloribus reſultãt inde ſpẽs.i.ſimilitudines uiſibi
lium in diafanũ illuminatũ & inde perueniũt in oculũ:ſic igitur illuĩatis fantaſma-
tibus lumine intellectus agẽtis:ex his fãtaſmatibus reſultare dicimus ſpẽs intelligi-
biles.i.terũ ſimilitudines q̃ intellectui poſſibili ſũt pportionate.cum ſint ſpuales &
ab omni materialitatis cõditione immunes.intellectus uero poſſibilis ille diciť quo
eſt oĩa fieri.i.in quo poſſibile eſt oĩs ſpẽs intelligibiles recipi:& quo oĩa ĩtelligimus
nam intellectus agẽs facit qdem oĩa intelligibilia:ſed nõ intelligit.poſſibilis uero ĩ-
tellectus intelligibilia nõ facit. Sed facta intelligit.quẽadmodũ lux uiſibilia quidē
nõ uidet ſed facit.oculus uero uiſibilia nõ facit ſed facta uidet.& hãc diſtintionē in-
tellectus agẽtis & poſſibilis aliq dixerũt hře locũ ĩ uolũtate.ponũt enĩ duas uolunta
tes.ſ.agentē & poſſibilē.ſed qui pħi doctrinã ſectãtur:hãc negligũt diſtintionē.rede
amus igitur ad ĩtellectũ poſſibilē.qui iterũ diſtinguiť in ſpeclatiuũ & praticũ.ſpecla
tiuus eſt quo ea ĩtelligimus q̃ ſe alr hře nõ poſſũt.praticus uero is ē quo ea q̃ ſe aliter
hře poſſũt.& finis quidē ſpeclatiui ē ueritas. pratici uero opatio.nã pratos grece la-
tine manus diciť.& praxis manualis opatio.ſed iã obtinuit ut oĩs opatio praxis dice
tetur.& preſertim uolũtatis.cuius actus pria ac ppria dicitur opatio ſiue praxis. ſed
de ordine quē habeãt hi duo intellectus inter ſe.& ad uolũtatē ac de pleniori eorum
differẽtia dicemus deo dãte in caplo ſequẽti.ſed de his ſatis.nũc uero quedã dubia q̃
circa prefacta emergũt diſcutiamus.& prio occurrit dubiũ de memoria intellectiua.
ſũt qui dicũt tres eē potẽtias aĩe ĩtellectie.ſ.intellectũ uolũtatē & memoriã.dicendũ
ꝙ pħi memoriã intellectiuã ab intellectu nõ diſtingũt.itaq̧ ſm̃ eos memoria intellec
tiua aut nulla eſt aut ſi aliq̃ eſt:nõ differt ab intellectu.qui & intelligit:& ĩtellecta a-
pud ſe retinet.ꝙ quẽadmodũ fieri poſſit nõ parua exiſtit difficultas.q̃m alibi diſcuti
endã relinquimus.ſecũdo dubitať de libero arbitrio utrũ ſit aliqua animi potẽtia.ad
hoc dicimus ꝙ liberũ arbitriũ nõ dicit aliquã unã potẽtiã:ſed aggregatũ quoddã ex
duabus potẽtiis quarũ unius ſit arbitrari & alterius arbitratũ expetere.itaq̧ liberum
arbitriũ ē facultas cõſtituta ex pratico ĩtellectu & uolũtate.& ea rõne diciť liberũ ar
bitriũ.nã ipſius intellectus ē cõſiliari & arbitrari.ad uoluntatē uero ptinet libere elli
gere ſiue expetere id qđ intellectus arbitrať eē bonũ & ab hoĩe agẽdũ.utrũ aũt id qđ
intellectus determĩauerit eē proſeq̃ndũ:uolũtas poſſit renuere an id neceſſario ſeq̃-
tur:ut pote queſtio ĩmortalis relinq̃tur.eſt tñ uerũ ꝙ pħs libertatē ponere uideť nõ ĩ
uolũtate ſed ĩ intellectu.in ſeptimo quidē pħicorũ demõſtrat nihil a ſe moueri.& in
prio politice eos hoĩes dicit liberiores q intellectu ſint potiores.& qđ oĩm potiſſimũ
eſt:ſupra libro tertio & infra libro ſeptio dicit oĩe peccatũ eueĩre ex ignorãtia.itaq̧
qſq̧ id facit qđ putat eſſe bonũ ſibi.& nihil qđ malũ ſibi eē cognitũ extitit a quoq̃m
fieri poterit.ſed oĩe qđ facimus(ut ariſtoteli placet)ideo facimus q a bonũ uľ minus
malũ eē putamus.& minus qdē malũ reſpectu maioris mali bonũ eē dř:ut habetur ſu
pra libro q̃nto.nõ itaq̧ placet pħo dictũ illorũ q uolũtatē eē dicũt tãte libertatis ut tã
uniuerſale q̃m pticlare bonũ poſſit expnere:ĩmo odio hře.qđ utrũ uerũ ſit hic deter
mĩare nõ cõueĩt.eſt ei id negotiũ altiſſimũ maioris altioriſq̧ ĩdaginis.tertio dubitať
qd ſinderefis.qd mẽs.qd cõſciẽtia eē dicať.ad hec dicimus ꝙ ſinderiſis q̃ a nõnullis cē
tila rõnis dř:ē dĩtamē uniuerlis boni a naťa nobis ĩditũ.itaq̧ ſinderiſis nõ eſt potẽtia:
ſed uniuerſale dĩtamē qđ nobis iura naťe p oculis ponit.ut bonũ eſſe faciẽdũ.& malũ
fugiẽdũ.tẽpate iuſteq̧ uitã eē agẽdã.deũ honorare.parẽtes uenerari. neminē cũ alie-
na iatura locupletem fieri.& ſic de ſimilibus que non rationis inquiſitio ſed natura
ipa nos docuit.mens quidem intellectus dicitur.non abſolute : ſed ut aſſumit mino-
rem propoſitionem ſub uniuerſali que a ſinderiſi fuerit propoſita. ut ecce ſinderiſis
pponit iceſtum nõ eſſe cõmittendum. mens aſſumit cohitum cum ſorore aliena eſſe

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Universidad de Salamanca. BGH

ĩceſtũ. & ĩnde eſt ꝙ mens a mẽſura dicta eſt. eo ꝙ pticularia uniuerſali ut pote ſporũ
menſura ac regl'a metitur ac mẽſurat. licet hãc uocabulorũ extrictura nõ ſemp ſerue
mus. pro ĩtellectu eĩ mentẽ. & p mente ĩtellectũ ꝓmiſcue dicimus. nõnũquã etiã mẽs
pro uolũtate. & memoria accipitur. cõſciẽtia uero dicit ꝓprie ſcia de malo. unde ille
ꝓprie ſibi cõſcius dr̃ qui peccata q̃ fecerit cognouerit. & illũ extrictã cõſcientiã hr̃e
dicimus q ubi nullũ exiſtit: ibi peccatũ eſſe putat. aut qđ paruũ eſt: magnũ ac graue eſ
timat. q̃rto & ultimo q̃ritur qs ordo eſſe debeat inter p̃factas animi potentias ad hoc
ꝙ homo uitã ſuã recte ac ordiate agere dicat. pro huius dubii enodatiõe (q̃m ego pu
to maxime utilẽ) ſũt hic p̃mittenda duo fũdamenta. prĩo ſupponamus: illud eſſe rectũ
ac ordinatũ regimẽ: cũ ea entia q̃ ſũt minus pfecta ſm naturã: regũtur & gubernãtur
ab his rebus q̃ excellentiora ac
ſupiora ſm naturã exiſtũt. ſi ue
ro p cõtrariũ fieri cõtingat erit
regimẽ cõtra naturã iniquũ ac
ĩnordinatũ. hoc ueriſſimũ fũda
mentũ hẽtur a pho tertio de aĩa. ſed exp̃ſſius prĩo tertio & ſeptĩo polithice. ſecũdo p̃
mittimus ĩter animi potentias ĩtellectũ ſiue rõnem eſſe natã excellẽtiorẽ ac pricipem
hoc etiã hũanũ ac diuinũ documentũ tradit a pho ĩ locis p̃allegatis. qđ & fere ĩ totis
decẽ libris ethiorũ praticat p̃ſertim ĩ ſecũdo & tertio & ĩ hoc ſeſto quẽ p̃manibus ha
bemus. ubi rõ recta ponit agibiliũ regula metrũ ac mẽſura. rõ qdem recta q̃ agibiliũ
ponit mẽſura nihil aliud eſt q̃m uel rõnis hitus uel ĩpe idẽ ĩtellectus cũ prudẽtie hitu
qđ uerius uidet. dicamus igit ad ꝓpoſitũ ꝙ ſi rõ ĩpa uolũtatẽ. & potentias ſenſitias. p̃
ſertim appetitũ iraſcibilẽ & cõcupiſcibilẽ regat atq; gubernet: erit ꝓfecto uita ordia
ta naturalis iuſta ac ſãctiſſima. ſi uero p oppoſitũ fieri cõtingat: erit uita inordiata in
naturalis iniq̃ ac beſtialis & uicioſa. itaq; ĩ hoc cõſiſtit uita hũana ut ſm rõnem uiuas
uita uero beſtialis ut rõne p̃termiſſa: uolũtatẽ aut beſtialẽ ſenſũ teneas atq; ſeq̃ris. qđ
ut ego puto iunioribus eſſet memorie cõmendãdũ. & plus q̃m maxie notandũ. ex hoc
eĩ maxĩo pricipio tota uita hũana. totaq; ciuilis ſcia pẽdere dicit. & ex his facile ĩtelli
gitur qd ſit hoĩem eſſe ordiatũ. & qd inordiatũ. eſt eĩ ordo ut ĩferiores potẽtie ſupio
ribus obtempent. ſi uero cõtra fieri cõtingat: erit homo inordinatus. qđ etſi coĩe: nõ
negligas. qm̃ nõ ſolũ uulgus: ſed etiã aliquos quos uulgus peritos eſſe putat hoc igno
raſſe uidemus. ſed de his ſatis. nũc uero ad locũ unde digreſſi ſumus redeamus.

Ria ſunt aũt in animo q̃ rei agẽde ueri
tatiſq; dñantur. ſẽſus ĩtellect⁹ appetit⁹

Ria ſũt aũt. capl'm ſecũdũ ĩ quo pricipal'r ĩtẽdit oñdere q̃ ſint pricipia hũanorũ
actuũ. cuiuſmodi ſũt electio ĩtellectus & appetitus. & noĩe appetitus cõp̃hendi
uolumus tã uolũtatem q̃m ſẽſitiuũ appetitũ. alii dicũt ꝙ ĩtẽtio pricipal'r ĩ hoc caplo ſit
oñdere rõnẽ ſm q̃m uirtutes ĩtellectie accipiũtur. ſed alii uolũt ꝙ ĩtẽtio pricipal'r in p̃
ſenti caplo ſit oñdere qđ ſit opus ꝓpriũ utriuſq; mẽtis. & q̃ & q̃lis eſſe debeat utriuſq;
uirtus. ſed hic modus a p̃facto nihil differre uidet uniuerſa qdẽ hec ex dictis ĩ hoc lo
co notãt. ſed quod eorũ fuerit pricipalius: q̃ſtioni religt. mihi uidet obtinere qđ pla
cuit ultimis. nã & id uidet phs ut pote ex p̃factis demõſtratũ cõcludere ĩ ea pte ãbarũ
itaq; particl'arũ. ſm igit hũc ultimũ ĩtellectũ ꝓſeq̃mur lrãm. q̃ ĩ tres ptes diuidit. prĩo
oñdit q̃ ſint pricipia ꝓpriorũ actuũ hoĩs. ſecũdo oñdit qđ ſit opus ꝓpriũ utriuſq; men
tis. tertio cõcludit ĩtẽrũ. ſecũda ibi hec igit. tertia ibi ãbarũ itaq;. circa primũ tria fa
cit: prĩo ꝓpoĩt tria q̃ uidentur eſſe pricipia hũanorũ actuũ. ſecũdo unũ eorũ excludit
ibi ex his aũt. tertio oñdit q̃madmodũ duo reliq̃ adiuicẽ cõcordare poſſit. ibi qđ uero
dicit ergo prĩo tria eẽ ĩ aĩo. ſ. ſẽſũ ĩtellectũ & appetitũ: q̃ rei agẽde & ueritatis dñant.
& expone rei agẽde. i. actiois. ſ. hũane q̃ cõſilio & electiõe fieri dr̃. nã opatiõs qdem q̃
ſũt coẽs & aĩales: res agende nõ dñr. itaq; comedere bibere cohire nec hũane opatiõs
nec res agende dicũtur. ſed cũ hec & huiuſmodi fiũt qñ & ubi oportet. ceteriſq; aliis
circũſtãtiis ſeruatis: talia ſortiũtur noĩa. & qđ dicit ueritatis expone. i. cognitiõis in
tellectie. ĩ hac eĩ ꝓprie ueritas repitur. ut patet ex ſexto methaphice. ſimilis expoſitio
hẽtur ſecũdo methaphiſe. ubi ĩnqt q̃madmodũ res ſe hẽt ad eẽ: ſic ad ueritatẽ. i. ad cog
nitionem. & qđ dicit ulterius dñant expone. i. ſũt pricipia. nã ĩtellectus ẽ ſubiectũ &
pricipiũ ueritatis. cũ ueritas ſm phm ĩ ſeſto methice ſit adeq̃tio ĩtellectus ad rẽ. appe
titus uero intellectiuus qui uolũtas dicitur eſt ſubiectũ & pricipiũ actionis. itaq; pro
prie nec actionem in intellectu: nec ueritatem in appetitu exiſtere dicimus. ſed illi

ueritatẽ. huic actõnẽ accõmodamus. hic eſt ꝙ uolũtatẽ dicimus primã potẽtiã praticã
ideſt opatiuã. & eius actũ primã praxim. i. primã opationẽ dicimus. ante uolũtatẽ eni
ſolus exiſtit ĩtellectus cuius nõ ẽ actio ſed ueritas & cognitio. qđ memorie cõmẽdare
debes ſi uis ĩtelligere q̃madmodũ potẽtie & ſcie ſpecl'atie & pratice a ſe differãt. qđ ĩn
fra apire ĩtendimus. ſẽſus uero ob id ꝙ eſt pricipiũ motus aĩalis ut hẽtur ĩ tertio de
aĩa: uideret alicui ꝙ eẽt pricipiũ rei agẽde. nõ tñ eſt uerũ. ut phs ꝓbat ibi Ex his ãt.
dicẽs ex his. ſ. tribus ſupradictis ſẽſus nõ eſt pricipiũ alicuius rei agẽde. i. actiois q̃ e
lectiõe & cõſilio fieri dicit. & id ex eo patet ꝙ beſtie ſenſũ qdẽ hñt. ſ. appetitũ iraſci
bilẽ & cõcupiſcibilẽ: nõ tñ ſũt pticipes rerũ agendarũ. i. actionũ q̃s electõe & cõſilio
fieri dicimus. alii exponũt beſ
tie nõ ſũt pticipes rerũ agenda
rũ. i. nõ agũt. eo ꝙ beſtie quodã
inſtintu nature magis agunt &
ducũtur q̃m agãt. ſed hec expo
ſitio nulla ẽ. cũ phs hic p ſenſũ
intelligat appetitũ ſẽſitiuũ. qm̃
de aliis ſenſibus nihil ad rubrũ
appetitus uero ſenſitiuus prici
piũ motus aĩalis eſt. ut patet ex
tertio de aĩa. motus qdẽ ſine ac
tione eẽ nõ poterit. ut habetur
tertio phiorũ. itaq; ſi ẽ pricipiũ
motus: erit pricipiũ actiois. ape
titus eĩ ſẽſitiuus ẽ q prĩo ĩ aĩali
mouet. & ĩpe mouet alia. nõ igit intẽdit phs negare appetitũ ſenſitiuũ eẽ ſubiectũ &
pricipiũ actiois: ſed negat eũ eſſe pricipiũ rerũ agendarũ. i. taliũ actionũ q̃ ſũt ꝓprie
hoĩs. cuiuſmodi ſũt ille q̃ electiõe & cõſilio fieri dicũtur. bene itaq; aretinus ĩ hoc lo
co emendauit antiquũ interp̃tem. nã ubi ãtiquus actus: aretinus rei agende interp̃ta
tus eſt. qđ ut ego puto de actioibus ꝓpriis hoĩs tãtũmodo cõgrue p̃dicat. Qđ uero
hic oñdit q̃madmodũ intellectus & appetitus concordare poſſint. & prĩo oñdit q̃mad
modũ ꝓportionent. dicẽs qđ ĩ mẽte ẽ aſſẽtire & diſſẽtire. i. affirmare & negare id ĩ ap
petitu ẽ ſeq & uitare. qa qđ mẽs affirmat eẽ bonũ appetitus ſeq̃tur. & qđ mens negat
eſſe bonũ id appetitus fugit & uitare cognat. & qđ hic dicit de appetitu locũ hẽt tã ĩ
uolũtate q̃m etiã ĩ appetitu ſẽſitiuo. & nota ex hoc loco aſſẽſũ & diſſẽſũ ad mẽtẽ ptine
re. ſeq̃la uero & fuga ad appetitũ. cõtigit tñ hec noĩa impꝓpriari ac promiſcue accipi.

Ex his aũt ſẽſus nulli⁹ rei agẽde pricipiũ ẽ
Id ex eo patet ꝙ beſtie ſenſũ qdẽ hñt rerũ uero
agẽdarũ pticeps nõ ſũt. Qđ uero ẽ in mẽte
aſſẽtire & diſſẽtire. Idẽ ĩ appetitu ſeq & uitare
Itaq; cũ uirt⁹ moralis ſit hĩt⁹ electiu⁹ elec
tio aũt appetit⁹ cũ deliberatõe optet p hec ſer
monẽ eẽ uerũ & apetitũ eẽ rectũ ſi qdẽ electio
& ſtudioſa & eadẽ aſſẽtire & ſequi. Hec igit
mẽs & ueritas ĩ agẽdo uerſatur. At cõtẽplatie

Itaq; cũ uirtus. hic ſecũdo cõcludit ad moralẽ uirtutẽ eſſe neceſſariã huiuſmodi cõ
cordiã mẽtis & appetitus. itaq; cũ uirtus moralis ſit hĩtus electiuus: electio uero ſit ap
petitus. i. appetitio cũ deliberatiõe. deliberatio qdẽ ad mẽtẽ ptinere dicat: igit p hec
i. ꝓpter hec oportet ſermonẽ. i. ĩtellectũ eẽ uerũ: & appetitũ eẽ rectũ: ſi qdẽ electio ſit
ſtudioſa. i. bona. & ſi oportet mẽtẽ eadẽ aſſẽtire & appetitũ ſeq. qđ req̃rit ad rõnẽ uir
tutis moralis. itaq; nõ erit uirtutis opatio: niſi electio ſit ſtudioſa: et eadẽ mẽs aſſẽtiat
& appetitus ſeq̃tur. electio uero nõ erit ſtudioſa: niſi mens ſit uera & appetitus ſit rec
tus. nullus eĩ actus poteſt eſſe pfectus cuius pricipiũ aliqđ fuerit impfectũ. ex littera
phi ĩ hac pte poteris aliq̃ notare. prĩo mẽtẽ & ĩtellectũ ſermoĩs uocabulo poſſe noĩari
qđ idio puto locũ hr̃e qa ad mẽtẽ ptinet rõcinari uel ſermocinari. itaq; cauſã p efectũ
noĩamus. ſecũdo notari poterit ueritatẽ ad ĩtellectũ ſiue mentẽ ptinere: rectitudo ue
ro ad appetitũ. licet rectitudo etiã nõnũq̃m de mẽte & ĩtellectu dicat. & ueritas de ap
petitu et uolũtate. nã & dicere ſolemus uolũtatẽ uerã. i. nõ fictã. tertio põt notari ne
ceſſitas utriuſq; uirtutis. ſ. ĩtellectie & moralis. nã illa fuiſſe uidet ut mentẽ illuiaret:
hec uero ut appetitũ regularet ſiue rectificaret. q̃rto a cõtrario ſẽſu notabis ſi mẽs ſit
falſa aut appetitus nõ rectus electionem eẽ malã & uicioſã. Hec igit mẽs. hic oñdit
qđ ſit opus ꝓpriũ utriuſq; mentis. & facit duo: prĩo oñdit q̃madmodũ utraq; mens ſe
hẽat ad obiectũ qđ ẽ ueritas. ſcđo oñdit q̃madmodũ ſe habeat ad rem agendã. ſecũda
ibi rei igitur agende. & dicit hec mens & ueritas q̃ appetitui recto debet eſſe cõſona:
in agendo uerſatur. i. in actionẽ refertur atq; ordinatur. mentis uero cõtemplatiue q̃
nec in agendo nec in faciendo uerſatur: laus & uituperiũ in uero & in falſo conſiſtit.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Itaꝗ ſi uere intelligit: laudatur. & ſi falſe intelligat: uituperatur. & ob hoc fuerũt neceſſarie uirtutes cõtemplatie ut ab hac mente excluderẽt oẽm falſitatẽ q̄ in ea uituparur. & cõueniũt quidẽ iſte due mẽtes in hoc ꝙ opus totius intellectiui. i. utriuſꝗ mẽtis eſt ueritas. ſed differũt in fine. quia uerũ abſolute eſt finis mẽtis contẽplatiue. ſed ueritas actiui intellectiui. i. mentis pratice eſt cõſentanea appetitui recto. i. in appetitum rectũ ordinatur atꝗ refertur. itaꝗ mens cõtemplatiua finẽ habet in ſe ipa. mens uero pratica nõ in ſe ſed in appetitu & uolũtate finẽ hr̃e dicitur. in hoc eni eius ueritas uerſatur ut appetitũ: & uolũtatem rectã faciat. qđ memorie cõmendabis. unde ſcire debes ꝙ mentis pratice tres dicũtur eſſe fines. primus eſt ueritatis cognitio. & hic eſt in ſeipſa alius eſt appetitũ & uolũtatem dirigere. & hic eſt eius ꝓprius finis. qm̃ ab iſto fine nomẽ pratici. i. opatiui aſſũpſit: quaſi ob id natus ſit ut dirigat potẽtias opatiuas. & preſertim primã q̄m uolũtatẽ eſſe diximus. tertius ac ultimus eius finis ẽ felicitas cõtẽplatia q̄ i mente cõtẽplatia exiſtere dicit. de quo deo dãte plenius dicemus infra i fine huius libri ſexti. itẽ ẽ aduertendũ ꝙ imꝓprie dicit opus utriuſꝗ mẽtis eẽ uerũ. cũ opus ꝓprie i mẽte exiſtere nõ poſſit. ex eo ꝙ uolũtas ut nos ſepe dixiſſe meminimus pria exiſtat potẽtia opatiua. qđ pricipiũ ſi euerteris: nihil certũ i hac materia hr̃e poteris. ſed uidet hr̃e dubitationẽ qđ phs ſubiũgit in fine ueritatẽ mẽtis pratice eſſe cõſentaneã appetitui recto. nã ut prius dictũ eſt rõ uera mẽſura eſt appetitus recti. ergo ſi appetitus rectus dicat menſura rõnis uere: ſic ꝙ eius ueritas accipiat p cõformitatem ad appetitũ rectũ: erit circulus i menſura. ad hoc aliq dicũt ꝙ appetitus & eſt finis & eorũ q̄ ſũt ad finem. finis uero determinatur nobis a natura ut ſupra libro tertio dicitur. ea uero que ſũt ad finẽ nõ ſũt a natura nobis determinata: ſed p rõnem inueſtigãtur. ſic ergo manifeſtũ eſt ꝙ reſpectu finis appetitus rectus ſit menſura mẽtis pratice. itaꝗ rõ pratica reſpectu finis tũc uera eſt: cũ eũ finẽ dicit eſſe proſeq̄ndũ quẽ rectus appetitus appeteret. ſed reſpectu eorũ q̄ ſũt ad finẽ rõ uera exiſtit menſura appetitus recti. itaꝗ in his q̄ ſũt ad finẽ appetitus recte elligit cũ id elligit qđ rõ pratica dicit eſſe elligendũ. & ſm̃ hoc littera phi ſic erit exponẽda: ueritas actiui itellectiui. i. intellectus pratici eſt cõſentanea appetitui recto. i. cõformis appetitui recto. ſubaudi reſpectu finis. nõ aũt reſpectu eorũ q̄ ſũt ad finẽ. aliis placuit aliter dicere. dicũt eni ꝙ pria menſura rerũ agendarũ nõ ſit rõ ſed appetitus. nõ quicũꝗ ſed talis qui errare nõ poſſit. cuiuſmodi ẽ appetitus diuinus. ſm̃ horũ itaꝗ ſentẽtiã tã in fine q̄m in his q̄ ſũt ad finem tũc rõ uere iudicat: cũ dicit eſſe expetendũ qđ talis apetitus expeteret. de hoc igitur appetitu dicũt phm̃ hic intellexiſſe. alii dicũt ꝙ phs nihil loquutus ſit hic de menſura rerũ agendarũ: ſed uolens aſſignare differentiã inter ueritatẽ mẽtis cõtẽplatiue & pratice: dicẽs ex eo differre ꝙ ueritas mẽtis cõtemplatie i aliud nõ refert. ueritas aũt mentis pratice eſt cõſentanea appetitui recto. i. ordiata i appetitũ rectũ. itaꝗ ueritas mẽtis pratice i hoc uerſatur ut appetitũ rectũ faciat. & ſi obicias id nomẽ cõſentanea hãc expoſitionẽ nõ patit reſpõdent ad hoc ꝙ noĩa a phõ pluſq̄ ſepiſſime imꝓprie accipiuntur. nec oportet nos lõgius ire. qm̃ in hoc caplõ iueniemus plus q̄m plura q̄ ſi ꝓprie uelimus accipe: uerã ſñiam ſubuertemus. imo i hoc eodẽ loco iuenies alia duo iꝓprie poſita. prio illud: hec igit mẽs i agẽdo uerſat: nã ex ui & nata noĩs uidet dicere ꝙ huius mẽtis ſit agere. qđ uerũ nõ ẽ. cũ mẽtis nõ ſit agere. ſed ideo dicit i agẽdo uerſari ꝙ eius ueritas i actionẽ ordiat atꝗ refert. itẽ illud hoc ẽ ei totius itellectiui opus: planũ ẽ ꝙ iꝓprie dicit. cũ itellectiui nõ ſit opus ſed ueritas & cognitio. dicamus igit ꝙ ex uocabuli ꝓprietate uł iꝓprietate nõ ẽ obiectio. uera itaꝗ mihi uidet illorũ ſñia q hãc littere expoſitionẽ ſequũt. dubitat etiã hic de hoc ꝙ phs ꝓſeq̄t de itellectu pratico & ſpecłatio tãquã de duobus genere diuerſis. ſatis de hoc diximus i caplõ ſupiori. & tñ id hic i ſuma repetere puto nõ eẽ iutile. ut ei diximus aliq ad hoc dicũt ꝙ ille due mẽtes ut ſũt hitibus iformate genere differũt. qm̃ huiuſmodi hitus genere dicũt differre: ſi cõſiderẽt ut ſũt ab oĩ hitu nude: eũdẽ eẽ dicũt itellectũ. & ut illꝰ placet hoc mõ loq̄bat phs i. iii. de aĩa alii dixerũt ꝙ itellectus praticus icipit ab uniuerſali cõſideratõe. & ſic ẽ idẽ cũ ſpecłatio

mentis que nec in agendo nec in faciendo eſt laus & uituperatio & in uero & falſo conſiſtit Hoc eſt eni totiꝰ intellectꝰ opus. Actiui uero

finitur uero in ſingularia. & ſic differt ab ſpeculatiuo qm̃ hoc modo nihil aliud ẽ q̄m rõ pticularis ſine q̄ intellectus nõ mouet. ut hẽtur tertio de aĩa. alii dixerũt ꝙ ſi phs uoluiſſet id qđ placuit primis. aut iſtis: nulla erat difficultas id uerbis exprimere. qđ cũ nõ ſolũ nõ fecerit: imo cõtrariũ demõſtrauerit: nulla uidet cauſa cur eũ aliter atꝗ ex torte exponere debeamus. qđ & mihi uerius uidet Rei igit agẽde. hic oñdit quẽadmodũ utraꝗ mẽs ſe habeat ad rẽ agẽdã. & primo facit hoc. ſecũdo oſtẽdit q̄ mẽs ſit pricipiũ rei agẽde. ibi ſed mẽs iſta. tertio oñdit circa q̄lia hec mẽs poſſit eẽ pricipium rei agẽde. ibi nõ ẽ aũt. dicit ergo prio rei agẽde. i. actioĩs q̄ cõſilio fieri dicit: pricipiũ ẽ electio: pricipiũ dico nõ finale ſed efficiẽs. electioĩs aũt pricipia ſũt appetitus & rõ illa q̄ eſt alicuius gr̃a. ſ. mẽs pratica q̄ in actionẽ ordiatur. ex hoc ſeq̄tur ꝙ ſine mente ideſt ſine intellectu & ſine morali appetitu. i. ſine illo appetitu i quo mores exiſtũt non poterit eẽ electio. hoc patet qa bene agere. & cõtra. i. male agere nõ ẽ ſine intellectu & more. i. appetitu i quo ſũt mores. itaꝗ itellectus & appetitus ſũt pricipia bone & male actioĩs. bene quoꝗ agere. aut male agere nõ cõtigit ſine electiõe: intellectus igitur & appetitus pricipia erũt electionis. ex dictis i hac pte poteris aliq̄ notare ſatis utilia. prio pricipia hũanorũ actuũ. qđ aliq dicebãt eẽ pricipale intẽtũ in hoc caplõ. ut in pricipio diximus. ſecundo notat ſubiectũ ex habitu nomẽ accipere. ut appetitus ex more qđ i eo exiſtit moralis dicit. qđ etiã cõtra fieri uidemus ut habitus ex potẽtia nomẽ accipiat. tertio notabis nullũ peccatũ poſſe cõmitti ex ſolo intellectu aut ex ſola uolũtate ſed oportet ambo actu uel habitu cõcurrere. q̄rto ex his erit argumẽtũ morales uirtutis in uolũtate exiſtere. ut ei hic dicit nõ eſt electio ſine appetitu morali. appetitus aũt ille q ẽ pricipiũ electionis uidet eſſe nõ ſentiuus ſed uolũtas. Sed mens iſta. hic oñdit que mens ſit illa q̄ eſt pricipiũ electioĩs. & prio facit hoc. ſecũdo infert corolariũ quoddã. ibi quaꝓpter. & eſt ſciendũ circa primã ptem ꝙ ut ego puto littera eſt icorrepta. nam ubi dicit mẽs iſta: puto ꝙ deberet ſcribi mens ipa. & tũc eſt ſenſus. ꝙ mẽs ipa coĩter dicta ut abſtrahit a mẽte ſpeculatiua & pratica nihil mouel. uel ſi habeas iſta dic mẽs iſta. ſ. ſpeculatiua q̄ tãtũmodo eſt ſui gr̃a ac uniuerſalis finis hũani: nihil mouet. i. non cõſiderat quẽadmodũ potẽtie actiue moueri debeãt. hoc eſt ei negociũ eius mẽtis q̄ tã in actiõe q̄m i factiõe priceps exiſtit: hñs quidẽ finẽ nõ i ſe ſed i alio. finẽ dico nõ uniuerſalẽ ſed pticularẽ. q̄ aũt ſit dr̃a inter factionẽ & actionẽ & finẽ artis & prudẽtie cõgruentius i loco ſuo dicemus. Quaꝓpter. hic ex dictis i ea pte rei igit agende. ifert quoddã corolariũ. cũ ei electioĩs pricipia ſint itellectus & appetitus: neceſſe eſt ꝙ electio uel ſit itellectus appetitiuus. i. intellectio appetitiua. ita. ſ. ꝙ eſſentiałr ſit actus intellectus ſm̃ ꝙ ordinat appetitũ. uel erit appetitus itellectiuus. i. appetitio itellectiua ſic ꝙ ſit eſſentiałr actus appetitus ſm̃ ꝙ dirigit ab itellectu qđ uerius uidet ut ex obiectis patet. obiectũ ei electioĩs eſt bonũ & malũ quẽadmodũ & appetitus. nõ aũt uerũ & falſũ q̄ ptinent ad itellectũ. & hõ q̄dem eſt tale pricipiũ. ſ. agens eligendo p itellectũ & appetitũ. Nõ eſt. hic oñdit circa q̄lia entia mens pratica poſſit eſſe pricipium rei agẽde p electionẽ. & dicit ꝙ electio nõ poterit eſſe de pteritis. nemo ei eligit troiã diripuiſſe. nã cõſilium & electio locũ hr̃e dicuntur i futuris cõtingentibus. factũ aũt

& intellectiui ueritas cõſẽtanea appetitui recto. Rei igit agẽde pricipiũ ẽ electio. Vnde motꝰ eſt. ſed nõ cuiꝰ gr̃a. electioĩs aũt appetitus & rõ q̄ alicuiꝰ gr̃a. Quaꝓpter nõ abſq; mẽte & itellectu nec abſq; morali appetitu ẽ electio. Bene aũt agere i rebus & cõtra ſine itellectu & more nõ ẽ. Sed mẽs iſta nihil mouet. uerũ illa q̄ gr̃a alicuiꝰ & actiua hec ei & i faciẽdo preceps ẽ nã gr̃a alicuiꝰ facit quicũq; facit & finis nõ ſimplr̃ ẽ ſed ad aliq̄d & factibile alicuiꝰ ẽ at nõ agibile. Nã bene agere finis ẽ. appetitꝰ aũt huiꝰ. Quaꝓpter aut itellectꝰ appetitiuꝰ eſt electio aut appetitꝰ itellectiuꝰ & tale pricipiũ hõ. Nõ ẽ aũt eligibile q̄cq̄ ex iã factis ut puta nullꝰ eligit Troiã dirripuiſſe. nõ ei de pterito electio ẽ ſed de futuro poſſibili factũ ãt ne factũ ſit fieri nõ põt. Itaq; recte aga

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ne factū ſit fieri nō poteſt. itaqꝫ recte dixit agatō hoc ſolo deū priuari infecta .i. nō facta facere quecūqꝫ ſūt facta. ut enī communiter traditur: poteſtati cuiuslibet cauſe illa ſubiciūtur q̄ ſub obiecto ſue uirtutis cadūt: ut ignis ſolū poteſt calefacere q̄ ſub calefactibili cadūt. uirtus aūt diuina q̄ uniuerſal'r ſe extēdit ad totū ens: tātūmodo ab eis priuatur q̄ rōnem entitatis nō habēt. talia uero ſūt q̄ cōtradictionē implicant. cuiuſmodi eſt factū nō fuiſſe. eiuſdē enī rationis eſt aliquid eſſe dū eſt: & fuiſſe dū fuit. & nō eſſe qđ eſt: & nō fuiſſe qđ fuit. Ambarū itaqꝫ. hic cōcludit quid ſit opus ꝓpriū utriuſqꝫ mētis. & qui habitus ſint earū uirtutes. qđ erat pricipale intentū huius capl'i ut in principio diximus aliis placuit hoc appellare ratione ſecundū quā accipiūtur intellectiue uirtutes. dicit ergo ꝙ ambarū partiū intellectiuarū opus eſt ueritas. ſed ut ſupra diximus aliter & aliter. nā ſpeculatiue mētis ueritas in aliud nō ordinatur. pratice uero ordinatur ī actionē. & ex his patet qui habitus dici debēt earū uirtutes. nā illi habitus earum uirtutes ſunt dicēdi ſm̄ quos utraqꝫ uerū proſpecit. illa in ſpeculabilibus. hec ī operabilibus. ſed dubitatur hic quē ordinē habeāt inter ſe hee due partes intellectiue. & quis etiā ordo ſit appetitus aut uolūtatis ad eas. ad hoc eſt dicendū ꝙ ratio pratica cum ſit principiū electiōis electio uero ſit de his q̄ ſūt ad finē: neceſſe eſt dicere rōnem praticā ſupponere uolūtatem inclinatā in finē qui ī agibilibus principiū eſſe dicitur. uolūtas uero ſupponit intellectū ſpeculatiuū. cum nullū incognitū poſſit amari. dicamus igitur ꝙ primo in ordine exiſtit itellectus ſpeculatiuus. qui cū uniuerſa ac cuncta entia intellexerit: bona quoqꝫ & mala proſpexit. nō ꝙ intellectus ſpeculatiuus talia dicat eſſe proſequēda aut fugiēda: ſed quia cum eius ſit uniuerſa ac cūcta entia cognoſcere: bona quoqꝫ & mala proſpicere dicitur. his aūt cognitis: uolūtas inclinatur in bonū. & abominatur malū. poſtea uero q̄m uoluntas ſic fuerit inclinata: incipit intellectus praticus. & prio querit de poſſibilitate huiuſmodi boni: utrū ſit poſſibile haberi uel nō ſit poſſibile. & ſiquidē reperiat eſſe impoſſibile: deſiſtit ab eius inquiſitione. ſi aūt īueniat tale bonū poſſe haberi: querit an ſibi fuerit utile an nō. ſūt enī aliqua bona q̄ alicui nō ſūt bona. & ſi inuenerit tale bonum eſſe ſibi poſſibile. & ſibi utile: tūc conſiderat quibus uiis huiuſmodi bonum adquiri poſſit. & ſi quidē plures inueniat: breuiores ac tutiores elligēdas eſſe dicit. bene itaqꝫ dictū eſt intellectū praticū in his uerſari que ad finē ordinantur.

thō hoc ſolo de⁹ priuatur infecta facere q̄cūqꝫ ſūt facta. Ambarū itaqꝫ ꝑticularū itellectiuarū opus ē ueritas. Scđ'm quos ergo habitus utraqꝫ uerū ꝓſpicit He uirtutes ābarꝫ exiſtūt.

Epetētes ergo altius de illis dicam⁹. Erūt quib⁹ anim⁹ uerū proſpiciat aſſētiēdo & diſſentiēdo quinqꝫ numero. Hec autē ſūt ars ſcientia prudētia ſapiētia intellectus.

Epetentes ergo. tractatus ſecūdus de ſingulis uirtutibus intellectiuis. capitulū primū tria cōtinet. primo enumerat uirtutes intellectiuas. ſecūdo determiat de ſcientia. tertio de arte. ſecūda ibi quid igitur. tertia ibi eius uero. dicit ergo prio nos repetētes. ſ. qđ paulo antea dictū eſt: uirtutes intellectiuas eſſe illas ſecūdū quas utraꝙ mens uerū proſpicit: dicamus de illis altius. i. profundius ac plenius & perfectius ratio quidē uirtutis intellectiue ut patet ex dictis hec eſt: ut ſit habitus ſecūdum quē animus uerū ſemp proſpiciat. tales uero ſūt quinqꝫ numero. ſ. ars ſciētia prudentia ſapiētia intellectus. hec igitur ſūt uirtutes intellectiue quibus animus aſſentiendo uel diſſentiēdo. i. affirmādo uel negādo ſemp uerū proſpecit. que ex parte ſubiecti ſic differūt: q̄m ars & prudētia in intellectu pratico exiſtūt. alia uero tria in ſpeculatiuo. ab horū numero excludūtur eſtimatio q̄ in agibilibus. & opinio q̄ in ſpeculabilibus uerſatur. procedit enī eſtimatio ex cōiecturis. & opinio ex probabilibus. itaqꝫ eſtimatio ex rhetoricis. opinio uero ex dialecticis rōnibus naſcitur. & hac rōne licet per ea aliquādo uerū dicamus. cōtingit tamē eis falſū dicere. qđ eſt malū intellectus. queadmodū uerū eſt ipius bonū. eſt aūt cōtra rōnem uirtutis eſſe principium alicuius mali. ex his notabis primo uirtutis intellectiue diffinitionē. ſ. eſſe habitū ſm̄ quē animus ſēper uerū & nuſquā falſū proſpicit. q̄ tam ex dictis hic q̄m in fine precedētis capituli colligitur. ſecūdo notabis falſū eſſe dictū idiotarū dicentiū ſcientiā aut phiam feciſſe

pluribus hoies erraſſe. que enī hoīem fecit errare nec ſciētia. nec phia dici poterit. ꝙ memorie tenebis. tertio notabis hodie q̄m pauciſſimos hoies uerā poſſidere ſciam. eſt enī ſcire nrm̄ iuolutū infinitis pene erroribus. Quid igitur. hic proſequit' de ſcia. & prio notificat eam ex parte materie ſiue obiecti. ſecūdo ex parte cauſe. ſecūda ibi inſup oīs. dicit ergo prio ꝙ nomē ſcie bifariā poterit accipi. uno modo impprie & ſm̄ ſimilitudinē. & ſic ſciri poſſumus ea q̄ nobis certe ſūt: etiā ſi al'r ſe habere poſſint. itaꝙ ars & prudētia q̄ ſūt de rebus cōtingētibus noie ſcie hoc modo cōprehēdi uidētur alio modo accipitur nomē ſcie ꝓprie. & ſic dicūtur ſciri cōcluſiones q̄ ſe aliter hre nō poſſūt. ut ſiquis ſciat ꝙ linea recta cadens ſup lineā rectā cauſat duos angulos rectos in forma aut in ualore. uel ſi ſciat oms angulos cōtra ſe poſitos eſſe equales. aut ꝙ linea recta cadēs ſup lineā rectā: quales q̄ntoſqꝫ angulos ferit ſuper unā: tales tantoſqꝫ faciet ſuper aliā. uel ſi dicas nō eſſe mecandū. aut nō eſſe furandū. que ſequūtur ex illo principio nihil inordinatū eſſe faciendū. hec & huiuſmodi cōcluſiones q̄ ſe al'r hre nō poſſūt dicūtur ꝓprie ſciri. q̄ enī ſe aliter hre poſſunt cū extra ſenſū fiunt: latent utrum ſint uel nō ſint. ex his ſequitur uniuerſa ſcibilia eſſe ex neceſſitate. ſēpiterna. ac ſine generatione & corruptione. & uidetur phs loqui tanq̄m mūdus nō habuiſſet tēporis initiū. qđ ipe in octauo phicorū demōſtrare cognatur. ex his notabis. prio iura canonica: & ciuilia nō eē ꝓprie ſcibilia. pro diuerſitate enī loci & tēporis alia iura uidemus ſtatuta. qđ etiā ī iure diuino factū eſſe nō dubitamus. ſecūdo notabis grāmaticā rhetoricā poeſiā nō eſſe proprie ſcias. ſūt ei earū nō pauca uariabilia. iuxta illud oratii: multa renaſcētur q̄ iam perire. cadētqꝫ noua que nūc ſūt in honore uocabula: ſi uolet uſus. hec ille. ſed uidetur hre dubiū qđ hic phs dicit: ſcibilia nō eſſe generabilia nec corruptibilia nam de rebus naturalibus q̄ generātur & corrūpūtur eſt phica ſcia. dicendū ꝙ de his rebus naturalibus ſūt aliqua pricipia & cōcluſiones uniuerſales q̄ ſūt perpetue ueritatis. & de his tantūmodo eſſe dicitur phiſica ſcientia. Inſuper oīs. hic notificat ſcientiā per cauſā. & prio premittit quedā. ſecūdo cōcludit eius diffinitionē. ſecūda ibi eſt igitur ſcientia. circa primū uidetur premittere quattuor. prio ꝙ oīs ſcia ſit docibilis. quia ut habetur ī prologo methice ſignū ſciētis eſt poſſe docere. per id enī quod ē in actu id qđ eſt in potētia reducitur in actū. ut traditur in nono methice. id autē qđ poteſt ſciri poteſt etiā diſci. nā ſi poteſt doceri eadē rōne poterit diſci: ab eo ſcilicet q eſt in potētia ſciens. hoc igitur ſit qđ hic prio premittimus ſciam poſſe doceri & poſſe diſci. ſecūdo ibi Doctrina uero. premittit oēm doctrinā fieri ex ante cognitis. ut dictum eſt in reſolutiuis. i. in libro priorū & poſteriorū. nemo enī pōt ueire ī cognitionē alicuius inoti niſi per aliq̄ ſibi nota. qđ fieri pōt aut ſillogiſmo qui ex uniuerſalibus ad ſingularia procedit. aut inductione. q̄ eſt ad uniuerſalia ex ſingularibus q̄ ſenſu & expimēto fiūt nobis nota. ut hētur in prologo methice. tertio ibi At inductio ꝑmittit ſillogiſmū ꝓcedere ex uniuerſali pricipio. pricipia uero fieri nobis nota īductiōe nō ſillogiſmo. ſi eī pricipia ſillogiſmo ꝓbarēt: pricipiorū eēnt pricipia. & ſic ī pricipiis eēt abire ī infinitū. qđ rꝓbat prio poſteriorū. ibi Sunt ergo. ꝑmittit q̄rtū qđ ex pfactis ſequi uidet'. dicēs illa eē pricipia ſcie ex quibus ſillogiſmus ꝓcedit. & eorū

Extimatione enim et opinione falli contingit

Quid igit' ſit ſciēcia ex hoc patet ſi diligenter diſcutiēdū eſt nec ſimilitudinibus inherēdum Omnes enim ſic accipim⁹ ut id ꝙ ſcim⁹ aliter ſe habere nō poſſit. Que aūt aliter ſe habere poſſunt q̄n extra cōſiderationem ſūt latet utrū ſint uel non ſint. Ex neceſſitate ergo ſcibile eſt. Sempiternū ergo Nā q̄ ex neceſſitate ſūt ea omnia plane ſēpiterna ſūt Sempiterna aūt ſine generatione & corruptione Inſuper oīs ſcia uidet' eē docibilis et q̄ ſciri pōt idē pōt diſci. Doctrina uero omīs ex āncognitis fit ut in reſolutiuis dicimus Nā aut ꝑ inductionē. aut ꝑ ſilogiſmū. At īductio principii eſt et uniuerſalis ſilogiſm⁹ aūt ab uniuerſali. Sūt ergo pricipia ex qb⁹ ſillogiſm⁹. Quorꝫ aūt nō eſt ſillogiſm⁹ eorū īductio ē Eſt igit' ſcia ha

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

principiorũ nõ eſſe ſillogiſmũ ſed inductionẽ. Eſt igitur. hic ex p̄dictis cõcludit diffinitionẽ ſcie. & prio facit hoc. ſecũdo eã manifeſtat. ibi cũ eni. dicit ergo prio ꝙ ſcia eſt hitus demõſtratiuus. i. talis qui p demõſtrationẽ hẽtur. & cetera q̃ in reſolutiuis diffiniuimus. itaq̧ nõ ois ſillogiſmus ẽ demõſtratio: ſed ille ſolũmodo qui ex pricipiis neceſſariis neceſſaria cõſeq̃ntia neceſſariã cõcludit cõcluſionẽ. Cũ eni. hic manifeſtat diffinitionẽ prefactã. dicẽs bene dictũ eſt ꝙ ſcia ſit p demõſtrationẽ. nã eũ tãtũ modo ſcire dicimus q ex pricipiis ante cognitis ſcit. ſi eni principia nõ ſint ei magis cognita diſcurſu cõcluſiois. i. cõcluſiõe: p accidẽs habebit ſciam. in q̃ntũ. ſ. p alia principia ẽ ei cognita talis cõcluſio. & de ſcia quidẽ in hũc modũ determinatũ ſit. ex his poteris notare q̃m paucos hoies ſciam poſſidere. ſũt eni pauci. imo pluſquã pauciſſimi qbusrerũ cauſe ſint cognite

bitus demõſtratiuus & cetera ut ĩ reſolutiuis diffinim⁹. Cũ ei fidẽ quodãmodo adhibet qs & pricipia nota ſũt ſcit. Nã ſi nõ magis diſcurſu cõcluſiois p accidẽs hẽbit ſciam De ſcia ergo ĩ hũc modũ determinatũ ſit. Ei⁹ uero qd' recipit al'r ſe hr̃e quoddã ẽ qd' fieri quidã qd' agi põt. ẽ aũt aliud facere aliud agere. Credim⁹ aũt de his ext̃nis quoq̧ ſermonib⁹ Itaq̧ hitus cũ rõne actiu⁹ aliud ẽ q̃ hit⁹ cũ rõne factiu⁹ nec alter ĩ altero cõtinet̃. Nã neq̧ actio ẽ factio neq̧ factio ẽ actio. Cũ aũt edificatia ſit ars q̃dã & qd' hit⁹ qdã cũ rõne factiu⁹ hit⁹ ſed neq̧ talis hit⁹ q nõ ſit ars. Idẽ utiq̧ eẽt ars & hitus cũ rõne uera factiu⁹. Ois aũt ars ĩ faciẽdo uerſatur & artificio uti & mẽteproſpicere ut aliquid fiat eorũ q̃ poſſũt & eſſe & nõ

Eius uero. hic proſeqtur de arte. & prio oſtẽdit circa cõtingentia eſſe duos hitus quorum unus ars alter prudẽtia dicitur ſecũdo oſtendit qd ſit ars ibi cũ aũt. tertio determĩat de opibus artis circa ſuã materiã. ibi ois aũt ars. q̃rto oñdit a quibus ars differat p ſuã materiã. & cũ quibus cõueniat. ibi nõ ei eorũ. dicit ergo prio ꝙ rerũ q̃ ſe poſſũt al'r hr̃e aliud ẽ quod fieri. aliud qd' agi põt. qd' ex hoc patet q̃m aliud actio. & aliud ẽ factio. nã ut patet ex nono methice (quẽ librũ phs hic appellat externos ſermones) actio eſt opatio q̃ manet ĩ agente. ut itelligere. uidere. uele. nole. & huiuſmodi. factio uero eſt opatio trãſiẽs ĩ exteriorẽ materiã ad formãdũ aliqd ex ea. ur ſecare. urere. edificare & ſimilia cũ ergo hitus differãt per opationes & obiecta: neceſſe ẽ dicere ꝙ prudẽtia q̃ eſt hitus actiuus cũ rõne ſit aliud ab arte q̃ eſt hitus cũ rõne factiuus. nec unus ſub alio cõtinet̃. q̃madmodũ nec actio ſub factiõe. nec ecõuerſo. qd' uero dicit cũ rõne. põt intelligi. i. cũ deliberatiõe. & ſic differt a fortuna q̃ dicitut natura ſine rõne. i. ſine deliberatiõe. uel dic cũ rõne. i. rõne ditãte. itaq̧ ab arte uel prudẽtia nihil fieri. aut agi poterit qd' ſit cõtra rõnẽ. uel dic cũ rõne. i. rõnalis uel in rõne exiſtens. Cũ aũt. hic per inductionẽ oſtendit quid ſit ars. dicens cũ edificatia ſit ars quedã: & qa eſt hitus cum rõne factiuus: nec eſt ulla ars q̃ nõ ſit hitus cũ rõne factiuus: nec eſt hitus qui ſit cũ rõne factiuus qui nõ ſit ars cũ ita inquã ſit: idem utiq̧ erit ars & habitus cũ rõne uera factiuus. artis igitur diffinitio erit: habitus cũ rõne uera factiuus. & habitus cũ rõne uera factiuus. & hitus cũ rõne uera ponitur pro genere. & factiuus pro differẽtia. & ex hoc inoleuit dici ꝙ ars ſit recta rõ factibiliũ. ut recta rõ pro genere. factibiliũ pro dr̃a ponat̃. Ois aũt. hic determĩat de opibus artis circa eius materiã. dicens artẽ uerſari uel ĩ faciendo. i. opus cõſtruendo. ſub quo etiã materie diſpoſitionẽ cõprehendimus. uel ĩ artificio uti. i. in utendo: & mente pſpiciendo q̃madmodũ fiãt ea q̃ ſe poſſũt al'r hr̃e: & quorũ pricipiũ ſit nõ in facto ſed ĩ faciente. duo itaq̧ genera artiũ uidet̃ hic phs tãgere. ſ. factiuas q̃rũ eſt materiã diſponere: & opus conſtruere. & uſuales: ad q̃s ptinet nõ ſolũ artificiis uti: ſed etiã factiuis precipe: ac mente pſpicere q̃madmodũ artificia fieri debeãt. alii ſeq̃ntes antiquã traductionẽ: al'r ĩ hoc paſſu exponũt phm. ſed eorũ expoſitio cũ lr̃a a retini nullatenus ſtare poterit. ſed dubitat̃. hic de arte uſuali: cuius opus eſt p̃cipe ac mẽte pſpicere q̃madmodũ artificiũ fieri debeat. uidet̃ ei huiuſmodi nõ eẽ artẽ. cũ nõ ſit hitus factiuus. ad hoc dicimus ꝙ facere: & factiuũ ĩ diffinitiõe artis accipiũtur ut

ſe extendũ ad hec duo. nã facere dicimus eos qui opus cõſtruũt. & etiã eos qui ope facto utũtur. ad quos ptinet precipe ac mente proſpicere q̃madmodũ opus fieri debeat. uſualis eni ars precipit factiue: ut hẽtur ſupra libto prio. & ſecũdo phorũ. Nõ eim eorũ. hic tria facit. prio oſtendit a quibus ars per materiã ſuã differentiã hr̃e dicatur. dicens bene dictũ eſt artẽ eſſe eorũ q̃ ſe poſſũt aliter hr̃e: nã eorũ q̃ neceſſario ſũt uel fiũt nõ eſt ars. & per hoc uidetur differre a mathica ſcia q̃ eſſe dr̃ eorũ que neceſſario ſũt aut fiũt. ars quoq̧ nõ eſt eorũ q̃ fiũt ſm̃ naturã. ea eni q̃ ab arte fiũt pricipium ſue factiois hñt nõ in ſe: ſed ĩ artifice. q̃ uero ſm̃ naturã fiũt: pricipiũ ſue gñonis hñt ĩ ſe ipis. nõ ꝙ idẽ ſe idem ĩ numero generet. qa hoc eſt ĩpoſſibile: ſed idem generat ſe idẽ in ſpecie. qd' in artificialibus fieri nõ põt. & pp̄ter hoc dicitur ars differre a phica ſcientia. differt etiã ars a prudẽtia q̃m ars ĩ faciendo. prudentia uero ĩ agendo uerſatur. ſed dubitatur hic de eo qd' dicit artẽ nõ eſſe eorũ q̃ neceſſario ſũt uel fiunt. nam & in artibus tã factiuis quã uſualibus eſſe uidemus aliq̃ imo plura documẽta neceſſaria ac ppetue ueritatis. ad hoc dicimus ꝙ phs hic loq̃batur nõ de regulis q̃ ĩ artibus dãtur ſed de rebus q̃ ab arte fiũt. tales ei neceſſarie nõ ſũt. cũ fiãt ac corrũpãtur. qd' in rebus neceſſariis nõ cadit. dicamus igitut ꝙ cũ phs dicit artẽ eſſe de cõtingentibus ac de rebus q̃ ſe poſſũt al'r hr̃e: illud dictũ nõ refertur ad regulas q̃ ĩ arte tradũtur ſed ad ea q̃ ab arte fiũt. nã artis regl'as aut ſemp aut pro maiori pte ueritatẽ hr̃e dicimus. Et circa eadem. hic ſecũdo oñdit cũ qbus cõueniat ars p ſuã materiã. cõuenit itaq̧ ars ĩ materia cũ fortuna. nã & fortuna uerſatur ĩ rebus externis q̃ ſe al'r hr̃e poſſũt. uidemus etiã ea q̃ ab arte fiũt nõnunquã a fortuna fieri. imo alique ſũt artes ut ille q̃ in cõmertiis uerſãtur q̃ niſi fortuna iuuet̃: tarde ĩ effectũ eueniũt. fortuna etiã in aliqbus ab arte iuuatur. bene itaq̧ dicebat agatõ fortunã artẽ. & artẽ fortunã adamaſſe. q̃m circa eãdẽ materiã uerſãtur. item q̃m utrãq̧ ſe ĩuicẽ iuuare uidemus ſed dubitatur hic qd phs pfortunã ĩtelligat. & eſt dicendũ ꝙ phs ĩ hoc loco uidet̃ loq de fortũa ſm̃ opionẽ eorũ q fortunã eẽ dicebãt ideã quãdã: res hũanas uariis caſibus & fortuitis illudẽtẽ. unde & cecã appellabãt eoq̧ paſſim ĩ quoslibet ĩcurrẽs & ad bonos & ad malos pueit. utrũ aũt hoc aliqd ueritatis hẽat: maiori ac altiori inq̃ſitioni relinq̃mus. ſatis eẽ ĩ pp̄oſito putamus ut phm intelligas. q ĩ locis nõ paucis aliorũ ĩducit dicta etiã ſi uera ea nõ credat dũ tñ ad eius faciãt pp̄oſitũ. ars igit̃. hic tertio manifeſtat artẽ p cõpationẽ ad eius oppoſitũ qd' ĩertia dr̃. ars itaq̧ ut diximus ẽ hitus cũ rõne uera factiuus. i. uera rõ factibiliũ. inertia uero cõtra. ẽ hitus cũ rõne falſa factiuus. i. rõ falſa factibiliũ q̃ ſe al'r hr̃e poſſũt. & ex his q̃ a pho hic tradita ſũt quiſq̧ plenius uidere poterit qd p artẽ ĩtelligere debeat. qd' & ipe phs planũ facere pperabat. ex his etiã q̃ ultio loco dicunt̃ notabis cauſã unde ſit ꝙ aliquos artifices pro maiori parte in ſuis operibus errare contingat. cauſa enim illa eſt quia non habent artem ſed inertiam que eſt principium falſe ĩtelligendi. ut diximus & hec de arte dicta ſint.

eẽ & quorũ pricipiũ ĩ faciẽte ẽ nõ aũt in eoqd' fit. Nõ enim eorũ q̃ neceſſario ſũt aut fiũt ars ẽ neq̧ eorũ q̃ ſũt ſecũdũ naturã Nã hec in ſeipis habẽt principia. Cũ ergo facere & agere diuerſa ſint neceſſariũ eſt ut ars in faciendo & nõ in agẽdo cõſiſtat. Et circa eadẽ quodammodo uerſãtur ars & fortuna ut agatõ inquit ars fortunã adamauit fortuna artẽ. Ars igitur ut dixim⁹ habit⁹ quidã cũ rõne uera factiu⁹ ẽ Inertia uero cõtraria cũ rõne falſa factiuus habitus circa id quod aliter ſe habere poteſt.

E prudẽtia uero ſic utiq̧ accipiem⁹ cõſideratiõe hita q ſint hi quos prudẽtes uocã⁹.

E prudẽtia. capl'm ſecũdũ ĩ quo pſeq̃t de prudentia: tres hẽt ptes. ĩ pria oñdit qs ſit prudẽs. ĩ ſecũda qd ſit prudentia. ĩ tertia qd ſit eius obiectũ. ſecũda ibi cõſultat aũt. tertia ibi cũ uero due. ĩ pria pte tria facit. nã prio determĩat modũ agẽdi. ſecũdo manifeſtat q ſint uiri pfecte prudẽtes. ibi uidet̃ prudẽtis. tertio manifeſtat qd' dixerat p ſignũ. ibi ſignũ uero. dicit ergo prio ꝙ de prudentia ſic cõſiderabimus: hita prio cõſideratiõe q ſint prudentes. ut ei hẽtur prio phicorũ doctria initiũ ſumere debet a

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

notioribus nobis.cōpoſita uero ut ibidē dr̃ nobis ſūt notiora q̄m ſimplicia. nos itaq̄ uolentes cōſiderare de prudētia q̄ eſt hitus ſimplex:prius cōſiderabimus de prudente ut pote de cōpoſito nobis notiori. Videt̃ prudentis. hic oñdit q ſint prudētes.& dicit uiri prudentis eſſe ex facultate ſui hitus poſſe bene cōſulere i his q̄ ſibi ſunt bona & utilia.nō qdem pticulariter de aliquo tātūmodo negocio:puta q̄lia utilia ſint ad ſanitatē uel ad robur corporis:ſed ꝙ poſſit bene cōſulere uniuerſalr̃ ad dirigendū totius uite ſtatū. Signū uero. hic p ſignū manifeſtat qd̃ dixit.dicens ſignū huius quod diximus eſt:qa dicimus prudētes circa qd.i.prudētes i aliquo negocio.ul' prudentes i pte aliq̄ eos q ad aliq̄m finē ſtudioſū.i.bonū acute excogitāt.i.recte cōſulūt illa in qbus nō eſt ars.& bene dicit illa i qbus nō eſt ars.nā ſi aliqs recte cōſulat illa i qbus eſt ars:nō ob id dicet̃ prudens ſed artifex.ſi igit̃ ille q in aliquo negocio recte cōſulit prudēs i pte dr̃:ille utiq̄ erit ſimplr̃ & abſolute prudēs q in oi negocio oiq̄ re agenda recte ſibi cōſulit.quēadmodū ſi dicamus ſi ſocrates ē albus i pede:erit albus in parte igit̃ ſi fuerit albus i oi pte:erit albus ſimplr̃.i.pfecte ac totalr̃. nota ex his q̄m pauciſſimos homines eē prudētes.uix ei iueies hoiem q i unico negocio recte ſibi cōſulat.qd igit̃ i tāta negociorū uarietate dicēdū eē cenſebimus! ſecundo notare poteris ex hac lr̃a aliquē eē optimū artificē:& cū hoc eſſe iprudentē qd̃ i pleriſq̄ eſſe uidemus.& ex hoc eſt euidens argumentū ꝙ aliud ſit ars & aliud prudentia. Cōſultat aūt. hic oñdit qd ſit prudētia. & prio ponit differentiā eius a ſcia & arte. ſecūdo cōcludit diffōnē prudētie. ſecūda ibi reſtat ergo. in pria pte prio pbat̃ prudētiā nō eē ſciam.p quo plura accipit.prio nemīnē cōſultare de his q̄ ipoſſibilia ſūt alr̃ ſe hr̃e.nec de his q̄ ipe agere nō pōt.ſecūdo reſumit qd̃ ſupra dictū eſt.ſ.ſciam eē cū demōſtratiōe.& iterū demōſtrationē nō eſſe de his quorū pricipia ſe alr̃ hr̃e poſſūt.oia ei q̄ ſeq̄rent̃ ex huiuſmodi pricipiis ſe alr̃ hr̃e poſſēt.qa nō eſt poſſibile pricipia eē minoris firmitudis q̄m ea q̄ ex illis ſequūtur. & his cōiūgit cōſiliū nō eē de his q̄ ſūt ex neceſſitate.& ꝙ prudētia ſit circa cōſiliabilia ex qbus oibus cōcludit prudētiā nō eſſe ſciam.nā ſcie ut dictū eſt de his q̄ ſūt ex neceſſitate.id uero qd̃ agit̃ de quo prudentiā eſſe diximus alr̃ ſe hr̃e pōt. cōcludit etiā prudentiā nō eē artē:ob id ꝙ alius finis ſit agēdi q̄m faciēdi.i.alius finis eſt actio q̄m itēdit prudētia.& alius factio q̄m itendit ars.ex pte quoq̄ finis differūt ars & prudentia qa finis artis eſt aliqd̃ bonū pticulare.prudētie uero finis eſt ille q eſt oim finiū finis ſ.felicitas.de quo plenius uidebimus i fine huius libri.& eſt aduertendū circa literā ꝙ ab ea parte q̄re ſi ſcia:pendet cōſtructio uſq̄ ad eā ptem prudentia nō utiq̄. ex his nobis unde ſit poſſibile hoiem eſſe i ſpeclabilibus maxie ſcientē: i rebus uero agēdis ineptū atq̄ iprudentē.hoc aūt ide eſt ꝙ aliud genus ſcie aliud prudentie eſſe diximus & ſic inuicē ſepari nullū exiſtit incōueniens. Reſtat ergo. hic facit tria.prio ex prefactis cōcludit diffinitionē prudentie.itaq̄ cum prudentia nō ſit ſcientia.nec ars.& ſit de rebus que ſe aliter habere poſſunt:neceſſe eſt ꝙ ſit habitus uerus cum ratione qui in his agendis uerſatur que ſunt homini bona & mala. quaſi dicat prudentia eſt habitus cum ratione uera actiuus.itaq̄ ille ablatiuus cum ratione uera accipitur pro nominatiuo.quaſi dicat prudentia eſt habitus rationalis uerus actiuus.& in prefacta

Videtur prudētis eē uiri bene cōſulere poſſe circa illa q̄ ſibi bona & utilia ſūt nō pticulariter puta q̄lia ad ſanitatē uel ad robur:ſed uniuerſalr̃ ad totū uite ſtatū bene dirigēdum. Signū uero ē hui⁹ ꝙ circa qd prudētes dicimus eos q ad finē aliquē ſtudioſū acute excogitāt illa i quib⁹ nō eſt ars.q̄mobrē & uniuerſalr̃ prudēs eēt cōſultatiu⁹. Cōſultat āt nemo de his q̄ ipoſſibilia ſūt alr̃ ſe hr̃e neq̄ de his q̄ ipe agere nō pōt.q̄re ſi ſciētia ē cū demōſtratiōe quorū aūt pricipia alr̃ ſe hr̃e poſſūt horū nō ē demōſtratio.nā oia poſſūt mutari nec locū hēt cōſiliū i his q̄ ex neceſſitate ſūt. prudētia nō utiq̄ ſcia erit nec ars ſcia qa id qd̃ agitur alr̃ ſe pōt hr̃e.ars qa ali⁹ ē finis agēdi alius faciēdi. Reſtat ergo ut prudētia ſit hit⁹ uer⁹ cū rōne q i his agēdis uerſat̃ q̄ ſūt hoi bo

diffinitiōe hitus cū rōne uera.uel hitus rōnalis uerus.accipitur pro genere.i quo ōs uirtutes itellectiue cōueniūt.ois eni uirtus intellectia eſt hitus cū rōne uera.i.hitus rōnalis uerus.pro differētia uero ponit̃ illud actiuus.p hoc ei a ceteris uirtutibus intellectiuis.& p̄ſertim ab arte differre dr̃.& ex his notatur illa prudētie cois diffinitio ſ.ꝙ prudētia ſit recta rō agibiliū.ita ut recta pro uera.& rō p̄ro rōnali hitu accipiat̃. & illud agibiliū loco eius qd̃ al' dr̃ actiuus.ſecundo poteris ex his notare q̄madmodū differat prudētia ab iprudētia.& ab oi uirtute tā morali q̄m intellectia.p hoc ei ꝙ in diffōne dr̃ recta aut uera differt ab iprudētia q̄ eſt rō falſa.i.rōnalis hitus falſus. & p hoc ꝙ dr̃ rō differt a morali uirtute.q̄ nō eſt rō.i.rōnalis hitus.p id uero ꝙ dixit agibiliū differt ut diximus a ceteris uirtutibus itellectiuis.nulla ei uirtus itellectia p̄ter prudentiā uerſat̃ in agibilibus q̄ omnia memorie cōmendabis Nam faciendi. hic ſecūdo manifeſtat p̄factā diffōnem p rōnē & p̄ſertim q̄ntū ad illā particulā q̄ ſūt hoi bona & mala.p cuius itellectu eſt cōſiderādum ꝙ bona & mala hoi phs appellat: nō ea q̄ ab hoie poſſidentur:ſed ea que in ipo ut pote i ſubiecto exiſtere dicūtur. cū his etiā adiūgamus ꝙ finis & bonū idem ſint.ut hētur ſupra libro primo & ſecūdo methice.cū itaq̄ prudētia uerſetur nō i faciendo cuius finis & bonū eſt res facta q̄ extra hoiem exiſtere dr̃:ſed in agendo cuius finis & bonū eſt id ipm agere qd̃ in agente exiſtere dicimus:uerſabit̃ utiq̄ circa hominis bona & etiā circa hois mala.cū oppoſita ad eādē ptineāt cōſideratōnē.ut hētur q̄rto methice.ex his notabis artificialia nō eē hoi bona.& hoc ut diximus itellige nō ꝙ ab hoie nō ſint poſſeſſa:ſed ꝙ i ipo nō exiſtūt.recte igit̃ dictū eſt artis bona hoiem bonū nō facere.prudētie uero bona & bonū & optimū ipm facere dicimus.qd̃ menti cōmendare debes. Et ob hoc. hic tertio manifeſtat p̄factā diffōnem p duo ſigna.ob hoc ei ꝙ prudētia circa hois bona & mala uerſat̃:p idē phm & alios huiuſmodi prudētes dicimus:ꝙ ſibi & aliis utilia proſpicere ualent.i.prouidere poſſūt. huiuſmodi homines eē dicimus q publicis.priuatiſq̄ rebus adminiſtrādi ſūt apti.de qbus i nr̃is ciuitatibus paucos iuenies.& ſiqui ſūt:illis adminiſtrādi poteſtas nō concedit̃. qd̃ ego doleo. Vnde tēpantia. hic ſecundo ponit aliud ſignū p qd̃ manifeſtat̃ p̄facta diffinitio.ſed p intellectu huius & aliorū q̄ hic a pho tradūtur eſt cōſiderādū ꝙ phs i hoc loco ita ſtrictiſſime accipit nomē boni ut appellatiōe boni ea tātūmodo cōprehendat bona q̄ in hoie exiſtūt. eūq̄ bonū efficiūt. cuiuſmodi ſunt uirtutes morales.ars itaq̄ & uirtutes ſpeculatiue hoc modo nō ſūt hoi bona.& hinc inoleuit dici:eos q celeſtia cōtemplātur alienū agere negociū & ſuū omittere.uerſātur eni circa talia q̄ nō ſunt hoi bona.i.hoiem nō efficiūt bonū.dicamus ergo ꝙ prudētia uerſat̃ circa illa q̄ ſunt hoi hona.unde ex hoc inoleuit dici tēpantiā q̄ eſt hoi bonū eē prudētie cōſeruatricē.ob id.ſ.ꝙ eius cōſeruat iudiciū.nō aūt dr̃ tēpantia cōſeruare uirtutē ſpeclatiuā. nec eius iudiciū.qd̃ ex uoluptate & dolore tēpantie oppoſitis facile uidere poteris uoluptates enim & dolores corrūpunt ac peruertunt iudicium:nō quidem totum.qa non id iudicium quod in ſpeculabilibus uerſatur(ut quod triangulus habet tres angulos equales duobus rectis)ſed illud iudicium dicuntur tantūmodo peruertere qd̃ in rebus agendis uerſatur.cuiuſmodi eſt prudentie iudicium. hoc autem quod dictū eſt de temperantia locum habet in omni uirtute morali.omnis eīm uirtus moralis cōſeruat prudentiā per hoc ꝙ eius cōſeruat iudiciū. nec tamē eſt aliqua moralis uirtus q̄ uirtutē cōtemplatiuā: aut eius iudiciū cōſeruare dicatur. hoc igitur eſt ſignum ꝙ

na & mala. Nā faciēdi quidē ali⁹ finis agēdi uero nō alius Eſt eni id ipm finis bene agere. Et ob hoc piclem & alios huiuſmodi prudētes dicim⁹ ꝙ illa q̄ ſibi & aliis utilia ſūt pſpicere ualēt.eē aūt huiuſmodi putam⁹ illos q publicis priuatiſq̄ reb⁹ adminiſtrādis ſūt apti. Vnde tēperātia dr̃ prudētie cōſeruatrix. cōſeruat eni huiuſmodi iudiciū.nō eni totum iudiciū corrūpit ac puertit uoluptas & dolor ueluti qa triangul⁹ duob⁹ rectis eq̄les hēt ul' nō hēt.Sed illud qd̃ in agēdo uerſat̃.Pricipia eni rerū agēdarū ſūt quorū gr̃a illa agūtur.Ei aūt qui corrupt⁹ eſt ob uolūtatē uel dolorem

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

prudentia.& nō uirtutes cōtemplatie in his uerſētur q̄ ſūt hoī bona.ſ.morales uirtu
tes.ꝙ uero tempantia & alie morales uirtutes prudētie iudiciū cōſeruet: phs probat
ꝑ hoc ꝙ finis ĩ rebus agendis eſt pricipiū.ut hic. & infra libro ſeptio.& ſecūdo phiſi
corū.tempantia igitur & alie uirtutes morales dicūtur cōſeruare prudentie iudiciū
ꝑ hoc ꝙ ſeruare uidētur eius pricipiū.ſ.rectū iudiciū de fine qđ prudentie dr̃ pricipi
um.uiciū qdem pricipiū prudentie corrūpit ꝑ hoc ꝙ huiuſmodi iudiciū de fine puer
tit.& teneas menti uniuerſa q̄ hic tradidi.qm̄ ego memini cū eſſet ſcolaris me in ſco
lis audiſſe.& etiā nōnunq̄m legiſſe:cū tn̄ nihil horū pfecte intelligerē. Atq; artis.
hic duas aſſignat differētias inter artē & prudentiā.quarū pria eſt qa ad artē.i.ad u-
ſum artis reqritur moralis uirtus.eſt eni poſſibile aliquē eſſe ĩ arte peritū.ſi tn̄ fuerit
iniquus:inique opabitur. itaq;
nō q̄lem domū.aut q̄lem culte-
lū debeat faciet.qđ & hodie fre
q̄ntari uidemus. prudentie ue-
ro.i.q̄ntū ad uſū prudentie nō
eſt opus aliā hr̃e uirtutē.nō di-
co ꝙ poſſit eſſe prudētia ſine ali
is uirtutibus.qa hoc eſt impoſſi
bile ut demōſtrabitur infra ĩ fi
ne huius libri : ſed ob id dici-
mus prudētie nō eſſe uirtutem
quia ſi ꝑ poſſibile uel ĩpoſſibile
aliqs hr̃et pfectā prudentiā &
nullā aliā hr̃et uirtutem:adhuc
nō eſſet poſſibile eū impruden
ter agere.implicat eni cōtradic
tionē prudentē imprudēter age
re.cuius cōtrariū in arte eſſe ui
demus. nā & optimos artifices
uidemus nō ſm̄ artem:ſed ſecū
dū inertiā facere. Et in arte.

repente nō apparet principium neq; oportere
gr̃a huius neq; ꝓpter hoc ſuſcepiſſe oīa & egiſ
ſe.nam uicium corruptiuū principii eſt.Itaq;
neceſſe eſt prudentiā eſſe habitū cum ratione
uera q̄ in his agēdis uerſatur q̄ ſūt hoibus bo-
na. Atqui artis quidem eſt uirtus prudētie
uero nō eſt. Et ĩ arte quidē is qui ſponte de
liquit potior eſt Imprudētia uero cōtra quēad
modū & ĩ uirtutibꝰ patet igit̃ ꝙ uirtꝰ quedā
eſt & nō arts. Cū uero ſūt duo animi pticule
rōnē hn̄tes alia utiq; erit uirtꝰ opiatiui Nam
opio & prudētia circa id ē qđ recipit alr̃ ſe hr̃e
At q nec hitus cū rōne ſolū ſignū erit ꝙ obli-
uio eiuſmodi hitus eſt ſed prudētie nō eſt.

hic aſſignat ſecūdā drām.qm̄ in arte qui uolūtarie peccat: potior ac magis peritus in
arte dr̃ q̄m ille qui inuoluntarie id faciat.nam iſte talis minus perfectā hēt artē.cū id
ex artis ignorātia cōtingere dicatur.in prudētia uero cōtra.q̄madmodū & in uirtuti
bus.nam & ille qui in rebus agendis uolūtarie peccat: uidetur peccare ex ignorātia
q̄ prudentie opponitur.patet igitur ex his prudentiā eſſe uirtutē quādā.ſ.talem q̄ ho
minē perficiat:& eum bonū faciat:eiuſq; opus bonū redat.ex qbus etiā patet ꝙ pru-
dentia nō ſit ars.cū habitus artis nō faciat hoiem bonū. & ſic ſtrictiſſime accipiendo
nomē uirtutis pro eo.ſ.habitu qui hoiem bonū facit:nec ars.nec habitus cōtempla-
tiui uirtutes dicūtur.nō igitur multū aberrare uidetur uulgus putās eos tantūmodo
eſſe & dici uirtuoſos qui morales uirtutes hn̄t:inter quas prudentia quoq; conume-
ratur.nō ꝙ ſit in appetitu:ſed quia nos in moribus dirigit.quod tene menti.ſed uide
tur habere dubium quod diximns:eum qui uoluntarie peccaret in rebus faciendis eē
magis peritum quam eum qui inuoluntarie id faceret.contra uidetur qđ dicitur ĩ li-
bro tertio & in ſeptimo:oīe peccatū ex ignorantia euenire.ad hoc dicimus ꝙ q̄mad
modū habitus intellectiui ſūt plures:ſic etiā & ignorātie q̄ eis opponūtur.eſt eni ali
qua ignorātia q̄ opponitur arti.& hāc nō habet artifex qui uolūtarie in rebus facien
dis peccatū admittit.alia eſt ignorātia q̄ opponitur prudentie:& hoc modo ignorare
dicitur huiuſmodi artifex qui in re facienda uoluntarie peccat.nam & iſte nec ſibi id
cōſulere ſcit quod ei in moribus utile ſit.qđ eſt menti cōmendādū. Cum uero. hic
oñdit qd ſit obiectū prudentie.& etiā in quo ſit tanq̄ in ſubiecto.& hoc uidetur face
re primo:dicens cū due ſit rōnales animi particule.ſ.ſcientificū in quo exiſtūt uirtu
tes cōtemplatiue intellectus ſcia ſapia & rōcinatiuū ſiue opinatiuū:cū ita inquā ſit a
lia.ſ.prudentia erit uirtus opinatiui.qđ ex hoc patet quia opio & prudentia eſſe uidē
tur de rebus q̄ ſe aliter hr̃e poſſūt.ob hoc eni uidetur ꝙ in eodē exiſtāt ſubiecto.& ea
dem rōne habitū artis in opinatio exiſtere dicemus. nam & ars de his eſſe diximus q̄

ſe aliter hr̃e poſſūt.ſed quāuis prudētia ſit in hac pte rōnis tanq̄ in ſubiecto & ob id
uirtus intellectia dicatur:nō tn̄ eſt hitus ſolū cū rōne.i.ſolūmodo hitus rōnis aut rō
nalis:ſicut eſt ars uel ſcia:ſed reqrit rectitudinē apetirus.qđ ſic patet qa hitus qui eſt
in ſola rōne pōt obliuioni tradi.ut ars & ſcia.niſi forte ſit naturalis.ſicut intellectus
primorū principiorū.prudentie uero nō eſt obliuio.qa nō ex diſſuetudīe tempis pdi
tur:ſed ex cōtrariis opatioibus aboletur q̄madmodū eſſe uidet̃ de uirtute morali.ſed
iſta melius intelliges ſi apiamus qd phs intelligat ꝑ obliuionē.unde cōſiderādū eſt ꝙ uir
tutes cōtemplatie in nobis perdūtur atq; delent̃ ex ſola diſſuetudine tporis.i.ſi conſi
derare ſm̄ eas diu ceſſemus.& huiuſmodi pditionē phs obliuionē appellat. uirtutes
uero morales & prudētia nō delentur ex tporis diſſuetudine:ſed ex cōtrariis opatioi
bus.ut habet̃ ſupra libro ſecun
do.itaq; ſiquis ſemel moralē uir
tutem ſit adeptus:ab eo nō dele
bitur:etiā ſi nūquā amplius ſm̄
eam opetur:dū tn̄ a cōtrariis.i.
uicioſis opatioibus caueat.idē-
q; de prudētia phs tenendū eſſe
dicit.qđ ſingulare eſt:ac menti
tenendū.ex dictis hic poteris a
liqua notare.prīo ſubiectū pru
dentie artis & opionis. qđ etſi
obſcure hic a pho tradatur: nō
inuenies alibi clarius. itaq; hec
tria ſūt ĩ rōne pratica. ſo notabis q̄ ps animi ꝓprie dicatur oppinatia. quāuis hec uo
cabuli ſtrictura per raro cuſtodiatur.nō eni ſolū in his q̄ ſe alr̃ hr̃e poſſūt opinionem
eſſe dicimus:ſed etiā in his q̄ ſe nō aliter hr̃e poſſūt.imo in iſtis opinionē:ĩ illis ſuſpi
tionē alii uerſari dicūt.quibus phs uidetur cōſentire ſupra in caplo precedente.aliiſ
q; locis non paucis. tertio notabis in quibus uirtutibus ſit obliuio. & in quibus eſſe
nō poſſit.qa in cōtemplatiuis ꝓprie eſt.in prudētia uero & moralibus eſſe nō pōt:qr
to notabis prudentiā nō ſolū dicere pfectionē intellectus:ſed etiā appetitus. q̄ doctri
na ut ego puto locū hēt in omni uirtute morali.uirtus eni moralis nō ſolū dicit pfec
tionē appetitus:ſed etiā intellectus.nā fortitudinis eſſe dicimus nō ſolum ſubſtinere
& agredi terribilia:ſed etiā in his recte conſulere.unde fortitudinis nomē & cuiuſq;
alterius moralis uirtutis puto poſſe dici equiuoce & de parte & toto hitu agregato ex
pfectiōe appetitus & intellectus.ſimili modo de noīe prudētie dicēdū eſſe cēſebimus
ſed de his ſatis.

Via uero ſciētia de uniuerſalibꝰ exiſti
matio eſt & de his q̄ ſūt ex neceſſitate.
Sūt aūt prīcipia demōſtrabiliū & totiꝰ ſciētie
Nā cū rōne eſt ſciētia principii eiꝰ qđ ſciri po
teſt neq; ſciētia utiq; erit neq; ars neq; pruden
tia.Nā qđ ſcibile idē demonſtrabile.Ille uero
ſūt circa ea q̄ aliter ſe hr̃e poſſūt ſed nec ſapia
horū eſt.Nam ſapiētis eſt de quibuſdam de-

Via uero.caplm̄ tertiū duas hēt partes.in pria determiat de intellectu : nō qdē
ut eſt potentia:ſed ut eſt potentie habitus.in ſecūda determinat de ſapia.ibi ſa
pientia uero.in prima parte duo facit.primo oñdit ꝙ intellectus ſit circa pricipia de-
mōſtratiois.circa ꝙ ſciēdū:uſitatiſſimū eſſe ut noīe ipius potentie cōprehendātur ac
tus & hitus illorū obiectorū in q̄ prīo fertur potētia.ut uolūtas fertur ſecūdo in ea q̄
ſūt ad finē.& talis uolitio electio dr̃.in finē uero fertur uolūtas prīo. & talis uolitio
appellatur uolūtas q̄madmodū & ipa potētia.ſic ergo eſt ĩ ꝓpoſito.nā intellectus fer
tur prīo in pricipia.ſecūdo ĩ cōcluſiones.& hitus qdem cōcluſionū ſcia.pricipiorum
uero hitus intellectus noīatur q̄madmodū potentia ipa ĩ qua exiſtit huiuſmodi hitus
hoc ſuppoſito:ueniamus ad litterā phi qui hitum ĩtellectus eſſe circa demōſtrationis
pricipia ſic oñdit.pricipiorū ē aliqs hitus ĩtellectiuus.& ille hitus nō eſt ſcia.nec ars
nec prudētia.nec ſapia.igit̃ erit ĩtellectus. ꝙ āt pricipiorū demōſtratiōis nō ſit hitus
ſcie ꝓbat̃:qa ſcia ē de uniuerſalibus q̄ ſūt ex neceſſitate.de ſinglaribus eī q̄ ſe alr̃ hr̃e
poſſūt nō ē ſcia.et iterū ipārū cōcluſionū de qbus ē ſcia ſūt aliqua pricipia qđ ex hoc
patet qa ſcia ē cū rōne.i.argumētatiōe demōſtratia ꝓcedēte ex huiuſmodi pricipiis ĩ
cōcluſiōs.et talia qdē pricipia ſūt uniuerſalia.et ex neceſſitate q̄madmodū et cōcluſi
ones.nō eī eſſe poſſūt minoris firmitudis q̄m ipē cōcluſiōs.ex his patet ꝙ pricipiorū
demōſtratiōis nō ſit ſcia nec ars nec prudētia.ꝙ āt nō ſit ſcia patet qa id de quo ē ſcia
ē demōſtrabile.ē eī ſcia de cōcluſiōe q̄ demōſtrat̃.pricipia uero ſūt idemōſtrabilia.ali
oqui eēt abire ĩ ĩfinitū ĩ pricipiis.qđ prīo poſteriorū repbat̃. et ꝙ huiuſmōi pricipio

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

rũ nõ ſit ars.nec prudẽtia patet ꝑ hoc ꝙ hee due uirtutes ſũt de rebus q̃ ſe poſſũt al'r
hr̃e.pricipia uero demõſtratiois nõ ſe poſſũt al'r hr̃e.oportet ei eſſe certiora cõcluſioi
bus ut hẽtur primo poſteriorũ .cõcluſiones uero ut p̃miſſimus ſũt ex neceſſitate.itaq;
pricipia erũt pluſq̃ neceſſaria.nec etiã huiuſmodi pricipiorũ põt eẽ ſapia. q̃ ẽ alia uir
tus intellectia de q̃ poſtea dicemus.nã ſapiẽtis eſt de quibuſdã hr̃e demõſtrationẽ.pri
cipia uero ut diximus indemõſtrabilia ſũt.de huiuſmodi igĩ principiis cũ nõ ſit alia
uirtus intellectia:neceſſario erit ĩtellectus.qui ſine aliquo diſcurſu ex ſolo ĩtellectus
agẽtis lumie naturali hẽtur.hec eĩ ſũt illa q̃ nos ſola natura docuiſſe uideĩ.ut totũ eẽ
maius parte.& om̃e totũ eſſe eq̃le oibus ꝑtibus ſimulſũtis.& ſi ab eq̃libus eq̃lia detra
hãtur:q̃ relinquũtur ſũt eq̃lia.hec & huiuſmodi ſũt pricipia q̃ cognitis terminis: &
ip̃a tota ſine ulla demõſtratione
intelligũtur *Si ergo.* hic ſecũ
do reſumit rõnẽ prefactã. & cõ
cludit ꝓpoſitũ. & littera uideĩ
plana:& talis ut per te ip̃m eam
intelligere poſſis.& ꝙ dicit nul
lũ uero horũ triũ recipit eẽ.ex-
pone.i.nullũ horũ trium cõtin
git eſſe.ſ.pricipiorũ.& cũ dicit
ulterius prudẽtiã:ſubaudi & ar
tẽ.utraq; eĩ eſt de rebus q̃ ſe al'r
hr̃e poſſunt.ſed dubitaĩ hic hu
iuſmodi pricipia demõſtratiois
ubi tradũtur ab his q ſciarũ ac-
tores ſimul & auctores fuere.ad
hoc dicimus ꝙ aliq̃ horũ princi
piorũ tradũtur ab auctoribus:
ſed multo plura reliquũtur na-

mõſtrationẽ hr̃e. Si ergo in qb⁹ ueri ſum⁹
nec unq̃ fallimur circa illa q̃ nõ recipiunt aut
recipiũt aliter ſe hr̃e ſciẽtia & prudẽtia ẽ & ſa
piẽtia & intellect⁹.nullũ uero horũ triũ reci-
pit eẽ.Dico aũt tria prudẽtiã ſapiam ſciam reſ
tat ut intellect⁹ ſit pricipiorũ. Sapiam uero
in artib⁹ tribuim⁹ illis q excellentiſſimi ſunt
ueluti phidiã lapidariũ ſapiẽtẽ & pollicletem
ſtatuariũ.Nihil aliud ĩ hoc pro ſapia intelligẽ
tes q̃ uirtutẽ artis. Sed eẽ quoſdã ſapientes
putam⁹ in totũ nõ ſecũdũ partẽ nec aliud qd
ſapiẽtes ut homerus de margite dixit.hũc nec

ture.itaq; ſcripta horũ aliq̃ iueimus:ſed multo plura ſũt nobis natural'r ĩdita q̃m fue
rint ſcripta.& deberẽt huiuſmodi pricipia ſcribi ĩ capite aut pricipio eius uoluminis
qd nobis ĩ quocũq; genere ſcie tradiĩ.qd in ſolis mathematicis factũ eẽ cõperimus.ĩ
aliis uero generibus ſciarũ pricipia & cõcluſiõs ꝓmiſcue tradũtur. *Sapia uero.* hic
determiat de ſapia.& prio de ſapia ꝑticulari q̃ circa aliqd particlare genus uerſaĩ.ſe-
cũdo ibi ſed eſſe.determinat de ſapia uniuerſal'r dicta q̃ eſt de totius entis cõſiderati-
one.tertio ibi itaq; manifeſtũ.cõcludit ex p̃miſſis tria corolaria.dicit ergo primo ꝙ ſa
pientiã in artibus illis hoibus tribuimus q in huiuſmodi artibus excellentiſſimi ſũt
ueluti phediã lapidariũ ſapientẽ.& policletũ ſtatuariũ ſapientẽ dicebãt.itaq; ꝑ ſapiẽ-
tiã hoc modo nihil aliud intelligimus q̃m uirtutẽ artis.i.ultimã artis ꝑfectionẽ.ut ſi
dicamus eſſe aliquã artẽ cuius latitudo ſit decẽ graduũ:ille tãtũmodo diceĩ hr̃e uirtu
tẽ huius artis:& eſſe in ea ſapientẽ q hẽt oms huiuſmodi decẽ gradus.qd raro in arti
ficibus nr̃i tꝑoris cõtingit.ſũt eĩm ꝑ pauci artifices qbus nõ deſit aliqd artis.nota ex
hac littera.primo qs in omni genere artis aut ſcie dicaĩ ſapiẽs.ſecũdo nota ultimã rei
ꝑfectõnem dici uirtutẽ.cuius ſimile in primo de celo ſcribi uideĩ. *Sed eſſe quoſdã.*
hic ſecũdo oñdit qd ſit ſapia ſimpl'r q̃ eſt de totius entis cõſideratiõe.pro cuius intel-
lectu ſciendũ ꝙ ut hẽtur q̃rto methice eiuſdẽ ſcie eſt cõſiderare de genere & de ꝑfec-
tiſſimo illius generis.nã id ꝑfectiſſimũ totã uideĩ cõtinere generis latitudinẽ.itaq; ſi
aliq̃ ſcia eſſet de colore:eiuſdẽ eſſet cõſiderare de albedine q̃ colorũ ꝑfectiſſima diciĩ.
eodẽq; modo in ꝓpoſito ſapia q̃ eſt de ente:uerſaĩ principal'r in cõſideratiõe primi en
tis.ſ.dei utrũ aũt qa cõſiderat de ente:ob id de primo ente cõſiderare dicatur: uel qa
de primo ente:ob id de ente ſimpl'r cõſideret:queſtioni relinqtur a p̃ho in ſexto & un
decimo methice.de hac igitur ſapia ſimpl'r dicta determinat p̃hs in ꝓpoſito.dicẽs ſed
alii a p̃dictis ſũt quos putamus eſſe ſapiẽtes:nõ ſm̃ partẽ nec aliqd aliud.i.aliquod ꝑ-
ticulare artificiũ:ſed in totũ.i.ſm̃ totũ genus entiũ ſapientes.q̃lis dicitur fuiſſe mar
gites.de quo homerus ingens dicit:hũc.ſ.margitẽ dii fecerãt:nõ foſſorẽ:nec aratorẽ
nec aliud quicq̃ artificiũ ſapientẽ.de hoc igitur ſapiente q ſapiens ſimpl'r dicitur: op
time predicãtur ille ſex cõditiõs q̃s uulgus putat ſapientẽ hr̃e.ut p̃hs refert in ꝓlogo

meĩ hice:primo uulgus exiſtimat ſapientẽ ſcire nõ ſolũ quedã:ſed oia.ſecũdo putat r
um ſcire non ſolũ facilia:ſed etiã difficilia.tertio putat ſapientẽ de his q̃ nouerit eſſe
certiorẽ aliis q in eiſdẽ rebus aliqd ſciũt.q̃rto putamus ſapientẽ poſſe dicere.qnto e-
xiſtimatio de ſapia eſt eã eſſe nõ ſeruilẽ ſciam:ſed liberã ac talis q̃ ſui gr̃a q̃ratur.ſex-
to putãt hoies ſapiam eſſe ſciam nõ qdem alii ſubiectã ſed principẽ ac ceteris precipi
entẽ.hee igiĩ cõditiõs de nullo ꝑticulari ſapiẽte p̃dicari poſſũt:ſed de eo tantũmodo
quẽ ſapientẽ dicimus in totũ.i.ſimpl'r & abſolute ſapientẽ. cuius cognitio princip'r
uerſatur circa diuina.cuiuſmodi eſſe dicũtur corpora celeſtia.eorũq; motores.& pre
ſertim primus.quẽ nos uſitatiſſimo noie deorũ ſupremũ dicimus. *Itaq; manifeſtũ.*
hic ex predictis cõcludit tria q̃ poſſũt dici diffõnes aut notificatiõs ſapie ſimpl'r dic
te.dicit primo manifeſtũ eẽ ex
p̃dictis ꝙ ſapia ſit ſciarũ exatiſ
ſima.i.optia & deſideratiſſima.
nã melior & deterior unaqueq;
ſcia dr̃ ſm̃ res de qbus fiunt.ut
hẽtur undecimo methice.cũ er
go ſapia ſit de rebus optimis:e
rit optima ſciarũ.uel dic exatiſ
ſima.i.exatiſſime rerũ cauſas i-
grens hec ei ſola eſt q̃ prias en
tiũ cauſas pergrit.& qd dr̃ ſcia

foſſorẽ dii fecerãt nec aratorẽ nec aliud qdam
ſapiẽtẽ. Itaq; manifeſtũ ẽ ꝙ exactiſſima ſciẽ
tiarũ utiq; erit ſapia. Oportet ergo ſapiẽtẽ
nõ ſolũ ea q̃ a principiis manãt ſcire.uerũ etiã
circa principia ueritatem tenere. Itaq; ſapi
entia utiq; erit intellectus & ſcientia.

rũ improprie dr̃.ut noie ſcie etiã oẽm uirtutẽ intellectiuã cõꝑhendamus. *Oportet
ergo.* hic infert aliud dicẽs oportere ſapiẽtem ſcire nõ ſolũ q̃ ex pricipiis manãt.ſ.cõ
cluſiõs:uerũ etiã circa pricipia ueritatẽ tenere.q eĩ in aliquo genere ſcie cognoſcit
tãtũmodo cõcluſiõs aut tãtũmodo pricipia:nõ hẽt uirtutẽ.i.ultimã ꝑfectionẽ ſcie a-
ut artis.nõ igiĩ erit ſapiẽs.cũ ſapiẽs uirtutẽ artis hr̃e debeat. *Itaq; ſapia.* hic ultimo
cõcludit qd ex his ſeq uideĩ.ſ.ſapiam ĩtellectũ eſſe & ſciam.ſi eĩ qs cõcluſiõs nouerit
ſciens erit.ſi uero pricipia:ĩtellectũ hr̃e dr̃.ſi uero utrũq; hẽat:erit utiq; ſapiens.ꝙ ſi
hoc fieri cõtingat ĩ aliquo uno genere:erit ſapiẽs ſm̃ qd.ſi uero id fieri cõtingat ĩ ge
nere totius entis:erit ſapiẽs ſimpl'r & abſolute.itaq; ſapiẽs abſolute is dr̃ q rerũ prici
pia:eorũq; effectus ab eis manare recte cognoſcit.q̃madmodũ eĩ ſapiẽs grãmaticus is
dr̃ q grãmatice pricipia ſimul & cõcluſiõs ꝑfecte cognoſcit:ſic eũ ſapiẽtẽ ſimpl'r & ab
ſolute dicimus q totius uniuerſi pria pricipia & ex eis ſimul effectus pululare uidet.
& idẽ ip̃e ut diceĩ libro decio ſimpl'r & abſolute felix dr̃.iuxta illud felix q potuit re
rũ cognoſcere cauſas.ſed dubitaĩ hic an ĩtellectus & ſcia ſint diuerſi an idẽ hitus.ad
hoc aliq dixerũt ꝙ nõ ſolũ intellectus & ſcia:ſed etiã diuerſarũ cõcluſionũ eſſent di
uerſi hitus.& hoc dicere cõuincũtur ex eo ꝙ expimur nos ſcire cõcluſionẽ unã & ali
am ignorare.alii uero dicũt principia poſſe cõſiderari bifariã.uno modo ſeorſũ ac di
uiſim.& ſic alius ẽ hitus pricipiorũ & alius cõcluſionũ. alio modo cõſiderari poſſũt
pricipia ut ip̃a pricipia ſũt rõ & pricipiũ cognoſcẽdi cõcluſiõs.& hoc modo idem eſt
hitus pricipiorũ & cõcluſionũ.nã ſicut patet ex q̃rto methice hitus intellectiuus ad
obiecta ſe uideĩ hr̃e q̃madmodũ potẽtia.circa potẽtiã uero ſic eſt ꝙ q̃ndo ſũt diuerſa
obiecta quorũ unũ ẽ pricipiũ & rõ cognoſcẽdi aliud:nõ diſtinguũt potẽtiã.ſicut pa-
tet de colore & recolorata.eadẽ eĩ potentia uiſiua:& eodẽ actu uiſionis uidemus colo
rẽ & rẽ coloratã.hoc aũt inde eẽ dicũt qa color ẽ pricipiũ & rõ uidendi rẽ coloratã.eo
deq; modo ſe hr̃e uidenĩ ceteri ſẽſus.& hec opio mihi uideĩ uerior.ad rõnẽ uero prie
opionis dicimusq; una cõcluſiõe ſcita habitũ eius hẽmus.& ſupueniente qdẽ noticia
alterius cõcluſionis nõ erit alius hitus prime & ſecũde.ſed primus efficiĩ intẽſior ac
ꝑfectior.cũ plura poſſit nũc q̃m prio.ſecũdo dubitari põt circa ſapiam.nã ĩ quolibet
genere ſcie hitum principiorũ & cõcluſionũ nõ ſapiam ſed ſciẽtiã dicere ſolemus.ad
hoc dicimus ꝙ nomẽ ſcie bifariã poterit accipi.ſ.ſtricte.& ſic habitus cõcluſionũ tã-
tũmodo ſcietia dr̃.alio modo accipitur nomẽ ſciẽtie extẽſius.& ſic ſciẽtie noie habitũ
principiorũ ſimul & cõcluſionũ cõꝑhendimus.ſi tñ p̃hm ſeq uolumus eum habitũ
nõ ſciẽtiã ſed ſapientiã dicere debemus.itaq; ſi id fieri contingat in aliquo determi-
nato genere dicetur ſapientia quedam aut ſecundum quid.i.ſapientia in parte. ſi ue
ro id ſit in genere totius entis erit ſapientia ſimpliciter ideſt totalis ac perfecta.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

C uelu'i caput.caplm q̄rtū ī quo īnq̄rit q̄ īter uirtutes intellectīas ſit prīceps.& prīo oñdit ꝙ inter oms̄ ſapīa ſimplr dicta ſit precipua ac prīceps.ſecundo infert corolariū quoddā per qđ manifeſtātur quedam de ſupradictis.ibi quapꝑter.circa prīmū tria facit.prīo intētionē ꝑponit.ſecūdo excludit errorē cōtrariū.ibi & enī.tertio cōcludit ueritatē intentā.ibi ex dictis ergo.dicit ergo primo nō ſolū eſt uerū ꝙ ſapīa ſit intellectus & ſcīa.& alia q̄ ſupra diximus:ſed eſt etiā uerū ꝙ ſapīa ſit ſcīa precioſiſſimorū.i.excellentiſſimorū entiū ueluti hn̄s caput.i.principatū inter uirtutes ītellectiuas.q̄madmodū enī caput uidetur hr̄e prīcipatū inter alia mēbra(qm̄ capitis ē alia mēbra gubernare)ſic & ſapīa ad alias uirtutes intellectīas ſe hr̄e uideť. Et enī. hic excludit errorē cōtrariū circa hoc cōtingentē.& duo facit. prīo excludit prefactū errorē.ſecūdo excludit quādā cauilloſā reſpōſionē.ibi ꝙ ſi quia circa prīmū duas ponit rōnes. ſecūda ibi quippe ſi.pro ītellectu primi eſt ſciendū ꝙ error ille quē hic pħs excludit eſt error uulgi. & fere oīm iuriſtarū qui ad utilitatē magis attēdētes q̄m ad ſcīe dignitatē:ciuilem ſcīam dicūt eſſe ſcīarū excellētiſſimā. cōtra quos pħs dicit abſurdum eſſe dicere prudentiā aut ciuilē ſcīam fore ſcīarū ſtudioſiſſimā idest optimā.ut enī hētur ī prīo de anima ſcīe q̄ ſūt meliorū obiectorū:meliores eſſe dicuntur itaq; ciuilis ſcīa nō erit optima ſcīarū: niſi hō de quo cōſiderat ſit optimū entiū.qđ uerū nō eſt cū ſint alia entia q̄ hoīe ſine cōpatiōe eſſe dicūť excellētiora ac diuiniora.qđ uero dicit ciuilē eſſe ſcīam īpprie loqť.ciuilis enī ſicut patet ex libro prīo & ſecūdo pratica ē & ī intellectu pratico exiſtēs.ſcīa uero ꝑprie dicta nec pratica eſt nec ī intellectu exiſtit pratico.ciuilis igitur ꝑprie nō ſub ſcīa:ſed ſub prudētia cōtineri dr̄.& ideo ut mihi uidetur ciuilis ſcīa & prudētia in hoc loco pro eodē a pħo accipiūtur. Quippe ſi ſanū.hic ponit ſecūdā rōnem ab excludendū prefactū errorē.& licet ꝭm cōmunē expoſitionē iſte ſit in genere caſus & intētio iſtius littere:tn̄ mihi lōge aliud eſſe uideť. mea quidē ſentētia hec eſt ut hic aliū excludat errorē.ſūt enī aliqui putātes ciuilē ſcientiā eſſe ſapīam cōtinentē infra ſe uniuerſa genera ſcīarū.cuius poſitiōis uideť fuiſſe cicero.aliiq; iuris cōſultorū.poſt quos acurſius & alii iuriſtarū in locis non paucis hoc aſſerere uidētur.hūc igitur errorē pħs in hoc loco uidetur excludere.probans aliud eſſe prudentiā aut ciuilē ſcīam & aliud ſapīam.qđ ſic probat ſapīa ſemp & ubiq; ꝑmanet eadē.eo ꝙ ē de rebus q̄ ſēp & ubiq; eedē ꝑmanent.ciuilis uero ſcīa uariať ꝑ loco & tꝑore.ob id ꝙ bona de q̄bus cōſiderat ſūt maxīe uariabilia.iuxta illud qđ hētur ſupra libro q̄nto.& libro prīo:bona aūt & iuſta de q̄bus ciuilis cōſiderat tātā hn̄t uarietatē & diſcrepātiā ut uideāť lege ſola eē & nō naťa.itaq; cū alia ſint utilia grecis alia romanis aliaq; hiſpanis:erit utiq; alia gubernatio alieq; leges & altera ciuilis ſcīa grecorū romanorū & hiſpanorū:ꝑ cuius maiori declaratōe pħs ſupponit hic q̄ttuor ſe hr̄e ꝑportionablr.ſ.ſanū bonū.ciuil ſcīa & medicīa.q̄madmodū eī ſanitates diuerſorū aīaliū altius & altius rōis eē dn̄r:ſic bōa & iuſta uariāť ꝑ diuerſitate tꝑrū locorū & hoīm.quo fit ut diūſorū aīaliū diūſe ſint medicie curatie.& diūſarū gētiū diūſe ciuiles ſcīe gubernatie.ex his oībus ſeq̄ť hitū ſapie diuerſū eē ab hitu ciuil ſcīe.qđ hic oñdere uolebamus.ex his nota diūſarū gētiū diūſas eē ciuiles ſcīas.qđ ītellige quoad iura poſitīa.nō āt quoad iura naťalia.nā iura naťalia diuia q̄dā ꝑuidētia cōſtituta ſēp firma atq; īmutabilia ꝑmanēt.de iure itaq; poſitio locū hēt qđ hic pħs dixit. qđ mēti cōmēdabis cōtra eos q uniūſas gētes eiſdē legibus gubernare uolūt.ꝭo notabis ſanū & bonū.medicīa & ciuil ſcīa ꝑportionablr ſe hr̄e.qđ nullibi planius quā hic iuenies

C ueluti caput hn̄s ſcīa p̄cioſiſſimorū Et eī foret abſurdū ſiq̄s putet ſcīā ciuilē aut prudētiā ſtudioſiſſimā eē niſi optimū eorū q̄ ī mūdo ſūt hō exiſtit. Quippe ſi ſanū & bonū ē aliud hoīb⁹ aliud ē piſcib⁹ albū uero & rectū idē eſt ſemp & ſapiēs idē.oēs utiq; dicerēt prudēs uero aliud ꝑuidere eī circa ſe. recte ſingula dicerēt eſſe prudētis & huic iſta tribuerāt. Quāobrē & beſtiarū quaſdā prudētes eſſe aiūt quecūq; circa uitā ſuā prouidētiā habere uidētur.manifeſtū aūt qđ nō ē ciuilis & ſapientia idem.nam ſi dicā circa cōmodita-

Quod ſi quia. hic excludit q̄ndā cauilloſā reſpōſionē ad rōnem īprobantem primū errorē.dicēs ꝙ ſi aliq̄s putaret ſciuilē ſcientiā eē optimā ſcīarū ob id ꝙ hō ſit optimū aīaliū:hoc.ſ.hoīem eſſe optimū aīaliū nihil refert.i.nō differt.itaq; nō plus ē hoīem eſſe optimū aīaliū q̄m nō eſſe optimū ad hoc ꝙ inde ſeq̄tur eorū ꝑpoſitū.nam et ſi hō ſit optimū aīaliū:ſūt alia multo diuiniora.i.excellentiora q̄m hō ſecundū naturā.ueluti iſta corpora preclariſſima.i.corpora celeſtia ex quibus mūdus cōſtat. ex his poteris notare corpora celeſtia eſſe aīata ꝭm mētem pħi.qm̄ alias rō ipīus nō ſtaret. ſimile uidetur tenere in ſecūdo de cello.& in.xii.metħice.qđ pro intellectu pħi menti tene Ex dictis ergo. hic ex dictis cōcludit ueritatē ītentā.patet itaq; ex dictis ꝙ ſapīa ſit intellectus & ſcīa p̄cioſiſſimorū natura.i.eorū obiectorū q̄ ꝭm naturā ſūt excellētiſſima. hoc aūt ſequitur q̄a cū due ſint uirtutes intellectīe.ſ.ſapīa & ciuilis q̄ uidentur prīcipari: neceſſe eſt alterā earū eſſe obiectorū excellentiſſimorū.ſed non eſt ciuilis ut ſupius demōſtratū eſt.erit igitur ſapīa.ſed dubitaret aliquis de cōſeq̄ntia & illatiōe hic a pħo inducta.nam demōſtrato ꝙ ciuilis nō ſit ſcīarū prīceps nec excellētiſſimorū obiectorū:cōcludit ſapīam eſſe prīcipē ac excellētiſſimorū obiectorū. hoc aūt nō uidetur ſequi q̄a ut hētur ſexto & undecimo metħice ſcīe ſpeclatiue ſūt excellētiores q̄m pratice. q̄libet itaq; ſcīa ſpeclatiua erit melior quā ciuilis.qđ ſi ita eſt: demōſtrato ciuilē nō eſſe prīcipē:nō ſeq̄tur ſapīam eſſe prīcipē.ad hoc dicimus ꝙ excellētia cuiuſq; ſcīe accipitur ex q̄duplici ꝑte.ſ.ſubiecto genere obiecto & fine. de prīo hēmus auctoritatē in prīo rħicorū & tertio thopicorū.& infra libro decimo ubi inq̄t id melius eſſe qđ in meliori exiſtit ſubiecto.de ſecūdo fūdamētū hēmus ſexto & undecimo metħice.ubi pħs duo ponit genera ſcīarum.ſ.praticū & ſpeculatiuū.& eas ſcīas meliores eſſe dicit q̄ ſub ſpeclatio genere cōtineňť.de tertio hēmus auctoritatē prīo & tertio de aīa.& undecīo metħice.de ultīo uero fūdamētū hēmus ſecūdo pħorū & ſupra libro prīo.ſapīa igiť q̄ al theologia dr̄ uicit ciuilē ſcīam rōne ſubiecti.nā illa ī ſpeclatiuo:hec ī pratico ītellectu exiſtere dr̄.itē rōne generis.nā illa ꝑpť ſe. ħ uero ꝑpť aliud q̄riť.itē rōne obiecti.cū illa ſit de rebus diuinis hec uero de hūanis.itē rōe finis.licet eī utraq; ſit eiuſdē finis.tn̄ excellentius ē finē ellicere qđ ſapīa facit q̄m ad finē diſponere qđ ciuilis facere itēdit.ciuilis uero ſcīa uiciť a pħica & matħica rōne ſubiecti.& generis.ſed tn̄ eas uicit rōne obiecti & finis.& q̄a ſcīarū dignitas potiſſime accipiť ex obiecto & fine:ciuis utiq; cūctas ſimplr uincit p̄ter ſapīam.ex his patet neceſſariā eē illationē q̄m īduxit pħs.q eī uicit uicentē:uicit & uictū. cū igiť ſapīa uicat ciuilē q̄ oms̄ alias uicit:ꝑbato ciuilē ſcīam eē inferiorē ſapīa:neceſſario ſeq̄tur oīum uirtutū intellectiuarū ſapīam eē prīcipē. Quapꝑter. hic ex p̄dictis infert corolariū quoddā ꝑ qđ manifeſtātur q̄dam de ſupradictis.& prīo inducit corolariū. ſecūdo manifeſtat q̄ndā partē ipīus.ibi nec prudētia.dicit ergo prīo q̄a prudētia uerſať circa hūana.ſ.circa res agēdas:ſapīa uero circa ea q̄ ſūt hoīe meliora hinc ē ꝙ anaxagorā & thalē mileſiū pħm hoīes appellāt nō q̄dē prudētes ſed ſapiētes. uerſabāť eī cōtinue nō q̄dē circa res agēdas ſed circa celeſtia corꝑa eorūq; motus & motores. hoc ē ꝙ breuiter hic pħs dicat.ex his nota & pluſq̄ maxīe nota aſtrologiā ꝭm mētē pħi cōtineri ſub ſapīa & nō ſub matħica ut hoibus nr̄i tꝑoris placet. ſimile uideť pħs dicere ī metħica q̄ ab ipō ī li.vi.theologia

tes ꝑprias uerſari ſapīam plures erūt ſapīe nō enī una ē circa cōmodū oīm aīaliū Sed alia circa ſingula ipōrū nec & medicina eſt una de oībus. Qđ ſi quia optimū ē hō oīm aīaliū nihil refert:nā alia ſūt multo diuiniora q̄ hō ſecūdū naturā.ueluti iſta p̄clariſſima ex quibus mūdus cōſiſtit. Ex dictis ergo patet q̄ ſapīa ē ſcīa & ītellect⁹ p̄cioſiſſimorū naťa. Quapꝑter anaxagorā & talē & huiuſmodi ſapiētes hoīes eē dicūt ſed nō prudētes q̄a uident illos ꝑpria cōmoda ignorātes & illa q̄ ſūt eximia q̄dē & admirāda & difficilia & diuīa ſcire ipſos aiūt Inutilia tn̄ qm̄ non hūana q̄runt bona.at prudētia circa hūana uerſať & circa illa ī q̄b⁹ cōſiliū hēt locū.nā prudētis hoc maxime op⁹ eē dixim⁹ bene cōſulere.nemo aūt cōſultat de

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

intitulatur.in ꝓlogo qdem methice. expſſe uidet ponere aſtrologiã ſub ſapia. & etiã
in libro.xii.ubi fere de ſolis celorũ naturis.eorũq motoribus tractare uidet.hoc idẽ
patet ex dictis phi i hoc loco ubi anaxagorã & thalẽ & alios ſimiles ĩtroducit ut pote
ſapiẽtes.q tñ ſi nr̃e cronice fidẽ hñt de aſtrologia tãtũmodo laudãt.nec etiã ſub phica
poterit cõtineri aſtrologia.nã in ſecũdo phicorũ hẽtur ꝙ de mobilibus ĩcorruptibili
bus ẽ altera ſcia a phica.dicamus igit ꝙ phorũ ſapia modicũ uidet differre ab aſtrolo-
gia modernorũ.qđ ĩfra libro decimo extẽſius tractabimus.ſecũdo notabis ſeqndo ue
ſtigia phi ſolũmodo eſſe tres ptes mathice ſcie.ſ.arithmeticã.geometriã.muſicã.hee
eĩ ſũt mathice ĩ quibus iuuenes inſtrui debẽt.ut dicetur ĩ ſeqnti ca.et dicũt mathice
nõ qdem ꝙ ſint ſupſticioſe diuinatorie:ſed ꝙ ĩ ſpeculatiõe ueritatis tãtũmodo uerſẽ
tur.nã matho grece & diuinare:& ſpecl'ari latie dr̃.i pria qdem ſignificatiõe ab eo di
riuãtur mathice ille ſacrilige.i
ſecũda uero ſignificatiõe ueni-
unt inde iſte tres mathice.i.ſpe
culatiue. ĩ his eĩm planius relu
cet ordo & modus ſciendi q̃m ĩ
rebus naturalibus.tertio nota-
bis ſapiam eſſe ſciarũ eximiã:in
utilẽ tñ.qa nõ ordiatur ĩ aliud.
ſimile hẽs ĩ prologo methice u-
bi alie dicunt neceſſariores q̃m
ſapia:dignior aũt nulla. Neq
prudentia.hic manifeſtat q̃ndã
partẽ p̃facti corolarii. al' oñdit
circa q̃ uerſetur prudentia.& primo facit hoc.ſecũdo manifeſtat qđ dixerat ꝑ exẽplũ
ibi nã ſiqs.dicit ergo prio ꝙ prudentia nõ ſolũ uerſatur circa uniuerſalia: ſed etiã &
magis circa ſingularia.cũ eĩ prudẽtia ſit actiua & actio circa ſingl'aria uerſetur(nam
qdqd agimus ſingulare eſt)neceſſe utiq erit prudentiã pricipal'r & magis uerſari cir
ca ſingl'aria q̃m circa uniuerſalia:q̃ magis ad ſciam q̃m ad prudentiã ptinent.ex quo
fit ut quidã neſcientes quibuſdã ſcientibus efficatiores ſint ĩ agendo. & ĩter ceteros
hii q hñt experimentũ.qđ eſt facultas & hitus potentie cogitatiẽ q̃ rõ particl'aris dici
tur.q̃madmodũ eĩ uniuerſalis hitus intellectũ dirigit:ſic expimentũ rõnem pticula-
rem dirigere uidetur.ex his notare poteris nõ eſſe uerã eorũ doctrinã q dicũt ĩ rebus
cõtingẽtibus uniuerſalia documẽta q̃ ſe nõ al'r hr̃e poſſũt haudq̃q̃m ad prudentiã p-
tinere:ſed oĩno ad ſciam.cõtra iſtos expreſſe dixit phs prudentiã nõ eſſe uniuerſi ſo-
lũ:uerũ etiã ſingularia oportet cognoſcere.itaq prudẽtie eſt cognoſcere tã uniuerſa
le q̃m ſingulare:ſed magis ſingulare.hoc idẽ rõne cõfirmat:nã ĩ ciuili ſcia aliq̃ tradũ
tur documenta q̃ ſe nõ al'r hr̃e poſſũt.ciuilis uero ſcia cũ ſit pratica(ut hẽtur ſupra li
bro prio & ſecũdo)erit utiq ĩ pratico ĩtellectu.& ĩ pratico intellectu quidẽ duos tãtũ
modo hitus eſſe diximus.ſ.artẽ & prudentiã.ciuilis igit ſcia neceſſe cõtineri uel ſub
arte uel ſub prudẽtia.& cũ nõ ſit ſub arte(quia nõ eſt de factibilibus)neceſſario erit
ſub prud entia.eodẽ modo dicemus de quibuſdã artibus.de quarũ numero eſſe uidet
medicia.q̃ licet pricipl'r uerſẽt circa ſingl'aria:ĩ eis tñ aliq̃ tradũt uniuerſalia documẽ
ta q̃ ſe nõ al'r hr̃e poſſũt.qđ & mẽti cõmẽdabis.ſecũdo poteris notare ĩ rebus agendis
exptos magis ꝓficere ſciẽtibus.ſimile hẽtur ĩ ꝓlogo methice.ſed uidet hr̃e dubiũ qđ
paulo ſupius diximus:prudẽtis eẽ cognoſcere uniuerſalia.nã a phio ĩ locis pluſq̃ plu-
ribus ſcriptũ ĩueĩmus prudẽtiã uerſari circa ſingl'aria.itẽ hic dicit qdã neſciẽtes qui
buſdã ſciẽtibus.ubi uidet ignuere uniuerſalia nõ ad prudentiã ſed ad ſciam ptinere.
nã ſciẽtes eos dicit q uniuerſalia tãtũmodo ſciũt.neſciẽtes uero eos appellat q ſingl'a
ria ſolũmodo cognoſcũt.ſolutio.ad primũ dicimus ꝙ rerũ denoĩatio a fine fieri ĩno
leuit.ut hẽt ſecũdo phorũ.ĩ rebus qdẽ agẽdis ſingl'ariũ cognitio ẽ ultĩa ac finis ĩ quẽ
uniul'is cognitio ordiat atq refert.ob hãc igit cãm prudẽtiã de ſingl'aribus eẽ dici fre
q̃ntat.ad aliud dicimus ꝙ ĩ r̃bus agẽdis cognitio uniul'is aſſimilat ſcie.nã q̃madmodũ
ipius ſcie nõ ẽ opari ſed ſpecl'ari:ſic & ille q ĩ agẽdis uniuerſalia tãtũmodo cognoſcit
uacuus & ſine opatiõe pmanet.q uero ſingl'aria ſine uniul'ibus cognoſcit potit opari.
qđ & prudẽtie finis dr̃.dicamus igit ꝙ ĩ rebus agẽdis q hñt uniuerl'ia documẽta:dicũ

impoſſibilib9 al'r ſe hr̃e nec de his oĩb9 quoꝝ
nõ eſt finis aliqs & hoc agibile bonũ. Simpl'r
aũt bene cõſulere dicẽdus ẽ ille qui quod opti
mũ eſt homini in rebus agendis id ratiocinan
do coniectura aſſequitur. Neq prudẽtia ẽ
uniuerſi ſolum.Verũ etiam ſingularia opor-
tet cognoſcere.nam actiua quidẽ ẽ Actio aũt ĩ
ſingl'is uerſatur.Ex quo fit ut qdã neſciẽtes q

tur ſcientes p ſi militudiem ſm̃ ꝙ diximus.item qa tales demõſtrare poſſũt q̃madmo-
dũ ſciẽtes.alii uero.ſ.ſingulariũ hñtes cognitionẽ:nõ ſciam ſed prudẽtiã hr̃e dicũtur
qm̃ & opari poſſũt qđ eſt pricipale prudẽtie.hac igitur de cauſa dictũ ẽ prudẽtiã uer-
ſari circa ſingularia. Nã ſiqs.hic manifeſtat qđ dixerat p exẽplũ.& eſt plana lr̃a.no
ta ex hac pte.prio hñtẽ noticiã uniuerſalẽ ſine ſingulariũ noticia ĩ opatiõe nihil pro-
ficere poſſe.q uero ſingulariũ hẽt noticiã etiã ſi nõ hẽat uniuerſalẽ:opari poſſe.quod
ĩ oĩ genere factibiliũ & etiã agibiliũ expimẽto uerũ eẽ cognoſcimus.ſecũdo nota qđ
dicit ĩ fine littere:eũ q debeat opari hiturũ utrãq prudẽtiã.ſ.uniuerſalẽ & pticularẽ
aut ſi nõ hẽat utrãq:pticularẽ ſaltẽ oportet eũ hr̃e.qm̃ ſine ea opari poſſe eſt ĩpoſſibi-
le.itaq pfecte prudẽs utrãq hr̃e debet.& ſiqdem opari debeat:pticularẽ ſaltẽ pruden
tiã hr̃e debet.hec eĩ ut diximus eſt potiſſima ps prudẽtie.ex quo iterũ hẽs prudẽtẽ nõ
ſolũ aſpicere ſingl'aria: ſed etiã
uniuerſalia.cõtra eos qui dicũt
ſingularia tãtũmodo eũ ꝓſpice
re.cõcedimus qdem eis ſingl'ari
um noticiã magis ad prudẽtẽ p
tinere q̃m uniuerſalẽ: prudẽtis
tñ eſſe utrãq hr̃e.& tã ex his q̃
ex illis q̃ paulo ante diximus fa
cile eſt ſoluere q̃dã ꝓblemata q̃
quotidie q̃ri ſolent.ſ.cur nõnu
los ptiſſimos iuriſtarũ ĩ ſuis ne
gociis ĩprudenter ſe hr̃e cõtin-
gat.& cur medicos doctiſſimos
ĩ egrotorũ curatiõe pluſq̃ ſepi-
us aberrare uideamus.item cur
aliq de fabrorũ opibus optie rõ
cinãtes:nullũ artificiũ p ſe ip-
ſos fabricare poſſũt.ad hec.& ſi
milia dicimus cauſã eſſe qa prudentia.& q̃libet facultas opatia nõ tã ĩ noticia uniuer
ſali q̃m ĩ pticulari cõſiſtere dicitur.hec uero nõ ex doctria ſed opando adqritur.ut ha
betur ſupra libro ſecũdo.itaq illi q nũquã opati ſũt:nec huiuſmodi pticularem noti
ciam habere poterunt.

T erit utiq.capl'm qntũ tres cõtinet ptes.prio oñdit de his uirtutibus ĩtellecti
uis q̃ in rebus agẽdis uerſãtur q̃ earũ ſit p̃cipua.ſecũdo excludit q̃ndã errorem
ibi & uidet.tertio manifeſtat quoddã qđ ſupra dixerat.ibi huius uero.ĩ pria pte duo
facit.prio ĩtentũ ꝓponit.dicens ꝙ queadmodũ iter uirtutes ĩtellectias ſapia eſt caput
& priceps:ſic etiã hic.i.ĩ hoc loco.ſ.ĩ rebus agendis erit utiq q̃dã ceteris p̃ſidens atq
dñans.q̃ ut paulo poſtea dicemus ĩ legibus ferendis uerſat.q̃madmodũ eĩ legalis iuſti
tia ſe habet ĩter morales uirtutes:ſic ea prudentia q̃ ĩ legibus ferẽdis uerſat ſe hr̃e ui
det inter hitus qui ĩ cõſultatiõe uerſãtur. Eſt aũt.hic manifeſtat ꝓpoſitũ. circa qđ
tria facit.prio diſtinguit ciuilẽ & prudentiã.dicens ꝙ ciuilis & prudentia ſũt idẽ hi-
tus.qđ ĩtellige q̃ntũ ad opationem.eadem eĩ opatio eſſe poterit ciuilis & prudentie.
ſed ciuilis tanq̃ impantis & prudentie tanq̃ exeq̃ntis.eſſẽtia tñ hitus nõ eſt eadẽ ipis
ſed alius ĩ eſſentia eſt hitus prudentie & alius ciuilis prudentie.p ĩtellectu iſtorũ eſt
ſciendũ ꝙ nomẽ prudentie bifariã accipit.nã & generis & ſpeciei nomen eſſe poterit
& ut eſt nomen generis:cõprehendit nniuerſos hitus q in cõſultatiõe uerſãtur.& ſic
accipit ſupra.ubi prudentia enumerat una de uirtutibus ĩtellectiuis.de q̃ ſupius per
tractauimus.hoc itaq modo prudentia nõ excludit:ĩmo includit ciuilẽ prudentiã.ut
uero prudentia eſt nomen ſpeciei:eſt hitus circa unius bona & mala cõſultatiuus. &
hoc modo accipitur in propoſito.& iterũ utrũq membrũ diſtinguitur.nam & totum
& partem dicere poteſt.de quo in capitulo ſequenti dicemus. in tota enim de mori-
bus doctrina forte nõ inueies nomen qđ tantã uarietatem & equocationem ĩ ſe reci-
piat q̃ntã prudentie nomen recipe uidet. Eiuſ aũt.hic ſecũdo diſtinguit ciuilem in
ſpecies ſuas.ciuilem qdem prudentiã hic dicimus q̃ uerſat circa rem.pu.i.circa ordi
nem & bonũ ciuitatis.cuius due ſũt ſpẽs.una preſidẽs ac magiſtra q̃ ĩ legibus ferẽdis

buſdã ſciẽtib9 efficatiores ſint in agẽdo & in-
ter ceteros hi q expimentũ hñt. Nã ſiqs ſci
at ꝙ leues carnes facile digeruntur & ſalubres
ſũt ſed q̃ ſint leues carnes ignoret: nõ faciet ſa
nitatẽ.ſed qui ſcit ꝙ auiũ carnes leues ſunt &
ſalubres faciet magis.Prudentia ueto actiua ẽ
Itaq oportet utrãq habere aut hãc magis.

T erit utiq hec ueluti q̃dam ceteris p̃ſi
dẽs atq dñans. Eſt ãt ciuilis & prudẽ
tia idẽ hitus eſſẽtia tamen nequaq̃ eadem ipis
eſt. Eius aũt que circa rem.pu.uerſat alia ẽ
ueluti preſidens quedã ac magiſtra prudentia

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uerſari dr̄.hec eī ꝑcipue debet eſſe ī pricipe:cuius eſt & leges cōdere: & eas interꝑta
ri.ut hētur lege ſecūda de ueteri iure enucleādo:codice.alia ē ciuilis prudētia q̄ ī ſin-
gulis rebus agēdis cōſultādiſq; uerſatur.& hec nō habēs nomē ꝓpriū noīe cōmuni ci
uilis noīatur.q̄ ſicut ciuilis magiſtra ī pricipe:ſic & iſta ī ſubditis exiſtere dr̄.quorū ē
ſm̄ leges uiuere & eas ad negocia ꝓpria applicare.q̄ quidē applicatio decretū aut ſnīa
dicitur.ob hāc igitur cauſā inoleuit dici hos ſolos rē publicā gerere.i. ſm̄ ordinē rei
publice uiuere.ſicut eī in factibilibus uulgus putat eos magis facere qui materiā diſ-
ponūt q̄m eos qui precipiūt & ordināt q̄madmodū materia diſponi debeat: ſic igit̄ ſe
hr̄e uidetur ī rebus agēdis.nā & in his ſoli ſubditi uidētur rē publicā gerere ob id φ
hii ſoli opantur q̄madmodū ma
nuales artifices.hec tñ uulgi i-
maginatio nō eſt uera.in oī enī
o pe magis facit q ordinat quā
manual'r operās. ex his poteris
colligere notabilia ſatis utilia.
prio eā prudētiā q̄ in preſidenti
bus & magiſtratibus exiſtit ab
īpis nomē accepiſſe:& preſidētē
ac magiſtram dici.ſecūdo nota-
bis cauſā unde ſit φ aliq ſm̄ le-
ges optime uiuere ſciūt: qui tñ
leges cōdere neſciret.

ī legib⁹ ferēdis Alia ī ſingulis agēdis cōſultā-
diſq; uerſatur q̄ comuni noīe ciuilis dr̄.decre-
tū eī agibile ē ut poſtremū.Quapꝑter hos ſo-
los aiunt rem.p.gerere.ſoli enī hi agūt quēad
modū manuales artifices. Videtur autē &
prudētia maxime eſſe q̄ circa ipm̄ & unū uer-
ſat̄ & hēt hoc nomē prudētia illarū āt alia diſ-

hoc aūt inde eſt:qa alia eſt ciuilis prudētia q̄ in legibus ferēdis
alia q̄ in applicādis legibus ad negocia uerſat̄.tertio notabis noīe generis nō ſolū ge
nus:ſed etiā ſpēm noīari.ille eī hītus q in ſingl'is agendis cōſultādiſq; uerſat̄:noīe ge
neris ciuilis prudētia noīatur.qđ ab ariſtotele ī locis q̄m pluribus freq̄ntat̄.in quīto
quidē phīcorū mutatio illa q̄ eſt de ſubiecto ī ſubiectū motus dr̄.ea uero q̄ ē ul' de ſub
iecto ī nō ſbm̄:ul' de nō ſbō ī ſbm̄:nō hn̄s ꝓpriū nomē:generis appellatione mutatio
noīatur.itē in prio thorū ꝓpriū eētiale diffinitio appellat̄.id uero ꝓpriū qđ accidē-
tale exiſtit:ſuo carens noīe:nomē generis ſibi retinet.& uſitatiſſimo noīe id ꝓpriū di
cimus.itē ſupra libro q̄rto timor ille q eſt de pdēdo honorē uerecūdia uocat̄.ſed cum
uite nr̄e aliqđ eminet periculū:id tale noīe cōmuni timorē dicimus.item ſupra libro
octauo:& ī tertio politice illa res publica in q̄ ad cōmune cōmodū totus ppl's dn̄atur:
noīe cōmuni res publica uocitat̄.itē infra ī capl'o ſeq̄nti ille hītus q de inuentis & iu
dicatis optīe ꝑcepit:nō hn̄s aliud nomē:uocabulo cōmuniſſimo prudētia appellatur.
hec & alia q̄m plura ſūt ī quibus iuenies id a phō freq̄ntari.qđ pro ſue doctrine ītelle
ctu notabis.quarto notare potetis quid nomine decreti aut ſententie intelligere de-
beamus.itaq; decretum aut ſententia nihil aliud eſſe uidetur quam legis applicatio
ad negocia.ille igitur optimus erit iudex qui recte leges ad particularia negocia ap-
plicabit.quinto nota uniuerſos hoīes iudices dici poſſe.eſt enim cuiuſq; leges ad pro
pria negocia applicare.licet iā obtinuit ut eos tātūmodo iudices dicamus q poſiti ſūt
ut aliorū cauſas iudicare debeāt.ſeſto nota eos qui ſm̄ leges agūt cōpari ad manuales
artifices.i.ad eos q manu opantur. & eadē rōne nos cōpabimus ac referemus rei pu-
blice preſides ad artifices q mēte proſpiciūt q̄madmodū artificia fieri debeāt Vide
tur aūt. hic tertio determīat de prudētia q̄ a ciuili diſtinguit̄.& facit duo.prio oſtēdit
qd ꝓprie noīe prudētie ītelligamus.ſicut eī ſupius diximus prudētie nomen & genus
& ſpēm dicere pōt qđ ex hoc textu plane colligit̄.& ut eſt nomē generis uniuerſos cō
prehēdit hītus q in cōſultatiōe uerſātur.ut uero ē nomē ſpeciei dicit rōnē rectā q̄ cir
ca bona & mala unius tātūmodo recte cōſulit.& hoc ē qđ fere uniuerſi hoīes nomine
prudētiē cōcipiūt.ut hic phs ignuere uidet̄.nā alie rōnes recte q̄ ī cōſultatiōe uerſāt̄
ſuis nominibus appellantur.nam illa magiſtra que ceteris preſidet: poſitio legum.i.
legum poſitiua dicitur.alia ciuilis prudentia.alia rei familiaris diſciplina.dicamus i-
gitur hoc in uſu cōmuni eſſe:ut ſi nomen prudentie abſolute proferatur: non genus
ſed ſpeciem intelligamus.illam ſcilicet rationem rectam que circa bona & mala uni-
us recte conſulit.ſi uero de aliis intelligere uelimus : opportet adere aliquam deter-
minationē.iuxta illud quod habetur qnto thopicorū.qđ preter morē fit:determiatio
ne indiget.itaq; dicemus prudētia q̄ ē legū poſitio.uel ciuilis prudentia. aut pruden-

tia q̄ eſt rei familiaris diſciplina.de qua hic phs mētionē fecit.nam poſitis duobus ex
tremis.ſ.ciuili & prudētia:intelligitur mediū qđ eſt rei familiaris diſciplina.licet in
nr̄a hiſpania iam obtinuerit ut noīe uſitatiſſimo prudētes dicamus eos qui recte con
ſulūt:nō ſolū ſibi ſed &.toti ſue familie.qđ & mēti cōmendabis.qm̄ hoc eſt unum qđ
nos maxime impedit atq; pturbat circa doctrinā phī.& etiā aliorū. quia al'r ab eis. &
aliter in uſu nr̄o noīa accipiūtur.in quo plus q̄m plures iuriſtarū ego aberrare uidi.
qui diuerſitates lingue latine ad hiſpanicā inepte applicare uolūt.uelē ut ad hoc unū
attēderēt:φ ubi latini diſtingūt dare.reſtituere.tradere.nos hiſpani pro his oībus di
cimus dare.nec illi ſūt audiēdi qui hiſpanicis uerbis latina immiſcēt quaſi nr̄a līgua
in multis ſit deffectuoſa.nō attēdentes ad nr̄as partitas uniuerſa fere iura ciuilia. &
nō pauca iura canonica cōtinē-
tes.q̄ in purum ac optimū idio
ma hiſpanicum traducte fuere.
nec tamē eis ellegātia ſermonis
nec ſenſus ueritas deeſſe uidet̄.
ſed pro intellectu eorū que hic
a phō dicūtur aliqui dicūt φ il-
la noīa ciuilis prudentia & alia
de quibus hic fit mētio: in tātū
ſūt ſpēs prudētie in quātum ali
qd ſupponūt in appetitu.in q̄n
tū uero ī ſola exiſtūt rōne:ſunt
quedā ſcīe pratice.ſ.ethica ciui
lis res familiaris.

ciplina rei familiaris.alia poſitio legū:alia ci-
uilis dicit̄. Spēs igit̄ quedā erit cognitioīs
ſibi cōmoda ſcire.ſed habet magnā uarietatem
Et uidet̄ q illa q̄ ad ſe ptinēt ſcit & ī illis uer
ſat̄ prudēs eē.ciuiles aūt negocioſi. Quapꝑt̄
& euripides inqt quo nā modo prudēs eēt cui
ocioſo aderat ī multitudīe cōnumerato exerci
t⁹ equū ꝑcipe Nā ſolertes & agētes aliqd pl⁹

ſed ego iſtos nō intelligo.nam ſi illa fuit uolūtas phi:nulla erat dif
ficultas id uerbis exprimere.nō aūt expreſſit:igitur nec id eſſe uoluit.itē cū phs quin
φ tantūmodo uirtutes ītellectīas eē dixerit:duas earū.ſ. artē & prudētiā dixit eē opa
tiuas & ī intellectu opatiuo.ciuilē igit̄ ſciam ut eſt ī ſola rōne:neceſſe eſt cōtineri uel
ſub arte uel ſub prudētia.ſed ſpēs artis eē nō poterit. erit igitur ſpecies aut pars pru
dētie.ad rōnem uero eorū dicimus φ ſicut habitū eſt ī ſupiori capl'o & etiā paulo poſ
tea dicemus:duplex prudētia in nobis exiſtit.ſ.uniuerſalis & pticularis.& prudentia
quidē pticularis aliqd ſupponit ī appetitu.uniuerſalis uero haudq̄quā.qđ phs expſſe
dicere uidet̄ infra libro ſeptio.ubi incōtinētes dicit ī partic'lari obcecatos eē:ſed uni
uerſal'r recte cognoſcere.uniuerſalis igit̄ prudētia q̄ traditur ī ciuili ſcīa eē poterit ſi
ne appetitu recto ī pticulari. Spēs igitur.hic ſecūdo infert corolariū.ſeqtur enī ex
ꝑfactis ut eius cognitioīs q̄ ī cōſultatiōe uerſatur ſit ſpēs quedā ſibi cōmoda ſcire.qđ
uocabulo uſitatiſſimo prudētie noīe appellatur.ſed & hoc hēt magnā uarietatē.i.di-
uerſitatē ab aliis ſpēbus prudētie coīter dicte.uel dicit uarietatē ꝓpter uarietatem ne
gotiorū in qbus uarie cōſultare debet.uel dic magnā uarietatē ſignificatioīs.nam &
hec prudētia q̄ circa unius cōmoda uerſat̄ uarie accipit̄.ſ.& pro ea rōne recta q̄ ī toto
diſcurſu cōſultatioīs uerſat̄:& pro illa q̄ in fine diſcurſus ꝑcipe dicit̄.de q̄ īfra ī capl'
ſecūdo dicemus.ex dictis phī hic nota rōnes rectas q̄ ī cōſultatiōe uerſant̄ eē nō qdē
ptes integrales:ſed ptes ſubiectiuas aut ſpēs prudētie coīter dicte.nā phs nō dixit ps
integralis quedā erit:ſed ſpēs igit̄ quedā erit.qđ mēti tene cōtra eos q contrariū aſſe
rūt.poſſēt etiā iſti uerū dicere:ſi noīe prudētie ītelligere uelimus nō quidē genus ꝑ-
dicabile ſed aggregatū quoddā ex oībus hītibus q in cōſultatiōe uerſātur.ſed hic mo
dus dicēdi etſi uerus ſit:& tamē dictis phī uidet̄ diſſonus. Et uidet̄.hec ē ſecūda ps
huius capl'i.ubi circa ꝑfacta quorūdā errorē excludere intēdit.circa qđ tria facit.pri-
mo huiuſmodi errorē ꝓponit.dicēs & uidet̄ quidē fere toti uulgo eum tātūmodo eſſe
prudētē qui illa q̄ ad ſe ptinēt ſcit:& in illis tātūmodo uerſat̄.ciuiles uero.i. qui cir-
ca rem publicā uerſātur uulgus impitum putat nō eſſe prudētes ſed negocioſos.i.ad
tratāda aliorū negocia aptos. Quapꝑt̄ euripides.hic ſecūdo īducit duo motiā ꝑfati
erroris.quorū unū fuerat euripidis poete autoritas.nā de quoddā militāte ꝑ ſua ciui
tate euripides dixerat:quo nā mō prudēs erit cui ocioſo.ſ.circa ꝓpria negocia cōnu-
merato ī ml'titudīe exercitus aderat equū.i.eq̄le pcipe:q̄ſi dicat nullo mō tal' poterit
dici prudēs.cū ꝓpriis omiſſis alieīs ītēdat negociis debet eī hec lr̄a legi ꝑ īterrogatōnē
Nā ſolertes.hic īducit aliud motiuū.& uidet̄ hoc nō eē aliud motiuū:ſed cōfirma-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tio quedã ſentẽtie euripidis.nã euripides & uulgares ſui fautores putãt eos hoīes ꝗ circa rem publicã uerſãtur eſſe ſolertes & agẽtes aliqd plus q̃m ad ipos ꝑtineat.& cauſa qdẽ iſtius erroris inde ẽ:qa euripides & ſui fautores id qđ ẽ ſibi bonũ tãtũmodo querũt.i.q̃rendũ eẽ dicũt.& hoc tãtũmodo agẽdũ eẽ exiſtimãt.ex hac igiẗ opione natũ eſt:hos ſolos qui ſibi cõmoda querũt prudẽtes eẽ.i.prudentes dici.hec eſt igiẗ opio euripidis & totius plebis:imo fere totius populi. hec enī opio hodie adeo inualeſcit ut eos hoīes qui relictis ꝓpriis negociis:publicis intendũt:ſtultos eſſe dicamus. nota ex hac parte nomẽ prudẽtie ex populari opione natũ fuiſſe.qđ etiã in multis aliis factum eſſe uidemus.ſũt enī rerũ nõ pauca noīa q̃ ex cõmuni hoīm opione fuerunt nata

Q uãq̃m forte.hic tertio excludit prefactũ errorẽ.circa qđ duas ponit rõnes.ſecunda ibi inſup. ſed pro iſtarũ rationũ intellectu eſt cõſiderãdũ ꝙ ut habeẗ prio politice:homo nõ ſolũ eſt homo:ſed etiã eſt natura aīal ciuile. ex hoc pricipio ſequitur id qđ hẽtur libro tertio polithice.ſ. ut hõ nõ ſolũ hẽre debeat eas uirtutes qbus ſeipm regulet:ſed etiã illas qbus ī ciuili cõuerſatiõe optime uiuere poſſit.nec alr uir ſtudioſus: aut uir bonus dici poterit:ut a pħo traditur ī loco preallegato.itaꝫ ſꝫm pħm nõ eſt poſſibile hoīem poſitũ extra ſocietatẽ ciuilẽ hr̃e totã hoīs ꝑfectionẽ. nõ enī habebit eas uirtutes q̃ ex optia ciuili cõuerſatiõe naſcũtur.imo ſꝫm pħm nec uir bonus dici poteſt qui uirtutes talr nõ hẽt ut & ſubici.& ſi opus fuerit dñari recte poſſit.hoc aũt nemo ſatis congrue facere poterit niſi & rei familiaris diſciplinã & ciuilẽ prudentiã ī ſe hẽat.& ex his plana fiunt q̃ hic pħs dicit.qui enī rei publice intẽdũt:nõ alienis ſed ꝓpriis cõmodis intẽdere uidẽtur.nã & hoc modo ciuiles uirtutes ſibi querũt q̃ ꝓpriũ bonũ cuiuſꝫ eẽ dicũt & hoc eſt qđ pħs dicit cũ inqt:quãquã forte imo ſine forte nõ eſt bonũ eius.i.ꝓpriũ ſine diſciplina rei familiaris:& ſine ciuili prudentia.nã ſine his nemo uirtutes ciuiles poterit nãciſci.q̃ ut diximus ꝓpria cuiuſꝫ bona eẽ dicũtur. Inſup.hic ponit ſecũdã rõnẽ q̃ a precedẽti modicũ differre uideẗ.dicit itaꝫ ꝙ ſine diſciplina rei familiaris:& ſine ciuili prudẽtia obſcurũ ac difficile cognitu eẽt ſcire quẽadmodum ſit cuicũꝫ.i.a quocũꝫ adminiſtrãda res ſua.i.ꝓpria.niſi enī quiſꝫ ad eas proſpiciat leges q̃ a ciuili prudẽtia tradũtur:nõ ſatis recte ſuã poterit uitã gubernare.qui eī a lege deuiat:& a uirtute diſſonare uideẗ.cũ legalis iuſtitia & uirtus idẽ eẽ dicãtur ſupra libro qnto.ex dictis in ſupioribus ī parapħo:eius aũt.ī particła q̃propter hos ſolos.& ex dictis ī hoc loco poterit notari unũ ſatis utile.ſ.idẽ eẽ qđ rei publice & cuiuſꝫ inter ſit. qui eī ſecũdũ leges uiuit uideẗ rẽ publicã gerere.i.id agere qđ interſit rei publice. is itaꝫ talis id uidetur agere qđ & ciuitatis ſimul & ſua interſit.hoc ẽ igiẗ qđ dici inoleuit: intereſſe ciuitatis bonos hr̃e ciues.& cuiuſꝫ intereſſe bonã eſſe ciuitatẽ.nã & niſi ciuitas fuerit bona.i.ſecũdũ bonas leges gubernetur:difficile erit queq̃m eſſe bonũ.qđ intereſſe ꝓpriũ cuiuſꝫ hic dicimus. Huius uero.hec eſt tertia ꝑs huius capli. ubi manifeſtat quoddã prius dictũ.ſ.prudẽtiã nõ ſolũ eẽ circa uniuerſalia: ſed etiã & magis circa ſingularia.uel alr & forte melius probat id qđ nũc dictũ eſt.ſ.obſcurũ ac difficile eẽ ſcire quẽadmodũ cuicũꝫ res ſua ſit adminiſtrãda ſiue gubernanda. & duo facit. prio oſtẽdit ꝓpoſitũ.ſecũdo cõparat prudẽtiã ſcie & intellectui. ibi qđ aũt.circa primũ duas ponit rõnes.ſecũda ponitur ibi inſuper.circa primã rõnem duo facit.primo inducit ſignũ ad oſtẽdẽdũ ꝓpoſitũ.ſecũdo interponit quãdã dubitationẽ. ibi nã & de illo.dicit ergo prio ſignũ:ideſt ẽſio huius.ſ.prudẽtiã eſſe nõ ſolũ circa uniuerſalia ſed etiã circa ſingularia.uel dic ſignũ.i.oſtenſio huius quod modo diximus.ſ.ꝙ obſcurũ ſit ac difficile ſcire quẽadmodũ res nr̃e ſint adminiſtrãde eſt quia iuuenes quidẽ geo-

Querũt enī ꝙ ſibi ſit bonũ & hoc agendũ eſſe exiſtimãt.Ex hac igitur opione natum eſt hos eſſe prudẽtes. Quãquã forte nõ eſt eiꝰ ſine diſciplina rei familiaris & ſine ciuili Inſup res ſua quẽadmodũ adminiſtrãda ſit obſcurũ eſt ac difficile cognitu. Huiꝰ uero ſignũ ẽ ꝙ iuuenes qdẽ & geometre & mathematici fiunt & ſapiẽtes in huiuſmodi ac prudẽtes fieri nõ uidẽtur Cauſa huiuſmodi eſt ꝙ in ſingularibus eſt prudẽtia q̃ per experimẽtũ nobis innoteſcũt.Iuuenis aũt nõ ẽ exꝑtus lõgitudo ei

metre & mathematici fiũt.& ſapientes.i.ꝑfecte ſcientes in huiuſmodi.ſ.mathematicis.cuiuſmodi ſunt arithmetica geometria et muſica.aſtrologia enī ut in ſupiori capitulo dictũ eſt nõ ſub metħica ſed ſub ſapiẽtia contineri dr̃.fiunt itaꝫ iuuenes mathice et in matħica ꝑfecte ſciẽtes prudẽtes uero fieri nõ uidemus.cuius cauſa ẽ ꝙ prudẽtia uerſatur in ſingularibus q̃ nobis ꝑ expimentũ inoteſcũt.iuuenis quidẽ non eſt exꝑtus.nã expientiã facit tꝑoris multitudo.itaꝫ expimenti habitus q eſt habitus cogitatiue non doctrina ſed tꝑoris multitudine nobis adq̃ritur.qđ eſt mẽti comendãdũ nota ex hac littera ſciẽtias matħicas faciliores eſſe cognitu ciuili prudentia.cõtra matħicos qui totis diebus irridere ſolẽt iuriſtas.quaſi ipi circa difficilia.iuriſte uero circa facilia uerſentur.certe illi hũc paſſũ nunq̃ legerũt aut eũ haudquaq̃ intelligũt.nã pħs ſupra libro prio.& expreſſius hic & ī octauo politice dicit matħicam eſſe ſciam puerilẽ aut iuuenilẽ:ciuilẽ uero prudentiã robuſtã atꝫ uirilẽ Nam & de illo.hic ſecũdo occaſiõe eius qđ dictũ eſt interponit dubitationẽ quãdã.dicens nã & de illo qs dubitabit q̃re ſit ꝙ puer mathematicus qdem fieri poſſit ſapiens aũt. uel phiſicus nõ põt. itaꝫ cum iuuenes matħici fieri poſſint:putaret aliqs ꝙ eadẽ rõne fieri poſſẽt phiſici & ſapiẽtes.ob id ꝙ uniuerſa hec in ſpeculatiõe uerſãtur.hoc tñ fieri nõ uidemus.fiũt enī iuuenes matħici. ſed pħici aut ſapientes fieri non uidemus.q̃rit igitur pħs q̃ ſit huius diuerſitatis cauſa. ad hoc reſpõdet primo quãtũ ad pħicam cauſã dicit eſſe qa matħica eſt ꝑ exahuritionẽ.i.per abſtratõnem a ſenſibilibus.& huiuſmodi qdem abſtratorũ nõ eſt expientia. unde nõ req̃ritur ad eorũ cognitõnẽ tꝑoris multitudo.pricipia uero naturaliũ q̃ nõ ſũt abſtrata a rebus ſenſibilibus fiũt nobis nota expientia:ad q̃m req̃ritur tꝑoris mltitudo. q̃ntum ad ſapiam qdem cauſã ſubiũgit dicẽs eã eſſe cauſã qa hec.ſ. q̃ ꝑtinent ad ſapiam pueri nõ credũt ſed dicũt. hec aũt.ſ.matħica entia ſcire qd ſit nõ eſt obſcurum.& aduerte circa cõſtructionẽ littere qm̃ illa cõiunctio.an.pro etiã poniẗ. uel interrogatiue poterit eſſe.ex dictis pħi in hoc loco notãtur aliq̃.prio notari cõſueuit ordo quẽ tenere debeãt iuuenes in adiſcendo.q planius habeẗ ex octauo politice.prio itaꝫ iuuenes ſũt inſtruendi ī pħia rõnali.ſ.grãmatica dialetica & rhetorica.ſecũdo ī matħicis.ſ.arithmetica geometria muſica.tertio ī naẗalibus.q̃ a pħo tradũtur in octo libris pħicorũ.& q̃ttuor de celo.duobus de gñone.q̃ttuor methororũ.tribus de aīa. & in libellis paruis illis anexis.pricipia qdem iſtorũ naturaliũ iuuenibus ſatis ſunt nota.ut leuia aſcẽdere.grauia deſcẽdere.elemẽta inter ſe cõtrarietatẽ hr̃e.& huiuſmodi q̃ leui expimento nobis fiũt nota.& ideo ut mihi uideẗ naẗalia quorũ pricipia iuenimus ſũt inota dicũtur uires herbarũ.uirtutes lapidũ & aīaliũ.q̃ tꝑoris multitudine nobis inoteſcũt.q̃rto ſũt iuuenes inſtruẽdi ī moribus ac in ciuili prudentia.& ī hac deberent ꝓcedere ſꝫm ordinẽ nature:prio a cõmunioribus incipe.qm̃ ea nobis prio fiũt nota.cuiuſmodi ſũt illa q̃ a pħo de ciuili ſcia tradũtur libro ethicorũ & libro politicorũ.deinde deſcendere ad ꝑticularia.cuiuſmodi ſũt q̃ de re publica & ordine ciuitatis cuiuſꝫ tradũtur.ſcire enī debemus mores & leges eius ciuitatis ī qua degimus.qnto inſtruendi ſũt iuuenes ī his q̃ pertinẽt ad ſapiam ſiue theologiã.& hec ſꝫm pħm ſũt illa q̃ tradũẗ de cellis.& eorũ motibus.ſed magis de iporũ motoribus.& ꝑ́ſertim de prio:qui ī rõne finis & boni amati cũcta mouere dr̃.cuiuſmodi eſſe uidentur q̃ a pħo tradũtur in metħica.q̃ ab ipo theologia intitulaẗ.ſed uerius illa q̃ ſpu ſãcto inſpirãte in ſacro canone biblie nobis fuerũt reuelata.hec enī ſũt de qbus pħs dicebat iuuenes ea dicere ideſt ore proferre:ſed nõ credere.i.nõ intelligere.ſecũdo notabis res matħicas faciliores eſſe cognitu rebus naturalibus & theologalibus.& hac rõne pħs cõſueuit in naturalibus exẽpla ſubicere matħica.nec eſt argumentũ contra de aſtrologia.qa aſtrologia ut ſepe diximus a pħo ſub ſapia collocatur. Inſup.hic inducit ſecũdã rõnem ad oſtendendũ prudentiã nõ ſolũ eſſe circa uniuerſalia:ſed etiã circa ſingularia.uel me-

tꝑoris expientiã facit. Nam & de illo qs dubitat q̃re ſit ꝙ puer mathematicus quidẽ fieri poteſt.ſapiẽs aũt uel phiſicus nõ põt An quia ꝑ exauritionẽ eſt.Horũ aũt pricipia expimento.& hec quidẽ nõ credũt pueri ſed dicũt Hec aũt quid ſint nõ eſt obſcurũ. Inſup error aut circa totã rem in cõſulendo exiſtit aut circa

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

llius ad oſtendendũ difficultatẽ q̃ eſt in cognitiõe ꝓprie cõmoditatis. hoc ei inde eẽ di
cit phs qa in conſulendo errare poſſumus circa uniuerſale & circa particulare. poſſu
mus eni errare circa illud uniuerſale ꝙ oms aque põderoſe ſint praue. i. nociue. ut ſi
cõtingat nos credere aq̃s põderoſas nõ eſſe nociuas ſanitati. errare etiã poſſumus cir
ca ſingularia. qd̓ frequẽtius cõtingit. ut has aq̃s põderoſas ignoremus eſſe põderoſas
& in rebus qdem agẽdis primus error i eos cadit hoies qui aut natura aut praua cõſu
etudine oino ſũt deprauati. ſecũdus uero error circa incõtinentes locũ hr̃e dr̃ infra li
bro ſeptio. nota iterũ ex hac littera cõtra eos qui dicũt ꝙ in rebus cõtingentibus rõ-
nes uniuerſales q̃ ſe aliter hr̃e nõ poſſũt nõ ad prudentiã: ſed ad ſciam ptineãt. cuius
cõtrariũ hic hẽtur. ꝙ aũt. hic ſm̃ predicta cõparat prudentiã. & prio ſcie. ſecũdo in
tellectui. ibi oppoſita eſt ergo.
dicit ergo prio manifeſtũ eẽ ex
predictis prudentiã nõ eſſe ſciẽ
tiã. eſt ei ſcientia de uniuerſali
bus. prudentia uero nõ ſolũ de
uniuerſalibus: ſed etiã & magis
de extremis ſingularibus. talia
eni ſũt ea q̃ agũtur. ſolũ eni ſin
gulare agi põt. & hinc ẽ ꝙ pru-
dentia nõ de uniuerſalibus ſed
de ſingularibus eſſe dicit̃. nõ ꝙ
nõ cognouerit uniuerſalia ſed
quia ſolũ opatur ſingularia. a
quo ut pote ab ultio fine ut nos
ſuperius dixiſſe meminimus de
nominatio fieri debuit. Oppoſita. hic ſecũdo cõparat prudentiã intellectui oñdẽs
in quo cõueniãt. & in quo differãt. & pro horũ intelligentia eſt hic p̃mittendũ: extre
ma eſſe dupplicia. aliq̃ in aſcenſu. & hec ſũt pria uniuerſalia quibus nõ repiuntur u-
niuerſaliora. cuiuſmodi ſũt prima pricipia: & termini ex qbus cõſtituũtur. alia uero
ſũt extrema in deſcenſu. talia uidẽtur eſſe mere ſingularia infra q̃ magis ſingularia i
ueniri nõ poſſũt. & huiuſmodi ſinglaria dicũtur eſſe principia nõ qdem ſcie ſed pru
dentie. ab eis ei incipit: nõ qdem cõſideratio ſed opatio. his ergo p̃miſſis dicimus ꝙ i
tellectus & prudẽtia cõueniũt i hoc ꝙ ambo ſũt quorũdã extremorũ. hec tñ extrema
uident̃ ſe hr̃e oppoſito modo. qm̃ illa ſũt uniuerſaliſſima: hec uero ſinglariſſima. per
hoc igit̃ differũt itellectus & prudẽtia. ẽ ei intellectus terminorũ. i. extremorũ quorũ
nõ ẽ rõ. i. demõſtratio. pria ei pricipia nõ ꝓbãt̃: ſed ipa ſeipis ſolo lumie intellectus a
gẽtis nobis inoteſcũt. prudẽtia uero ẽ de ſiglaribus quorũ nõ ẽ ſcia. rerũ ei ſinglariũ
nõ ẽ ſcia: ſed ſẽſus. & ille qdẽ ſẽſus quo pcipiũt ſinglaria de qbus ẽ prudentia: nõ eſt a
liqs ſenſus ꝓprius. i. de exterioribus: ſed eſt unus de iterioribus q ſe uidet̃ hr̃e ad hu
iuſmodi ſinglaria: q̃madmodũ ſe hẽt ſenſus qdã ad indiuidua mathica. ut ẽ hec linea
hic triãgulus. hec ei & huiuſmodi p̃ter q̃litates ſenſibiles cõſiderata: pcipiũtur ſẽſu:
nõ qdem exteriori ſed iteriori. itaq; cõſideratio mathica deſcẽdit uſq; ad huiuſmodi
idiuidua imaginabilia i qbus cõſiſtet ulterius nõ ꝓcedendo. dicamus igit̃ ꝙ idiuidua
mathica & indiuidua de qbus eſt prudentia cõueniũt i hoc: ꝙ utraq; pcipiũtur ſenſu
iteriori. nõ tñ eodẽ ſenſu. qm̃ hic. ſ. i mathicis eſt magis ſenſus q̃m prudẽtia. i. ẽ ſẽſus
i quo nõ exiſtit prudentia. eſt ei hic ſenſus imaginatio ul̓ imaginatia que huiuſmodi
mathica idiuidua p̃ter q̃litates ſenſibiles imaginat̃. illius uero ſenſus i quo exiſtit p-
ticlaris prudentia eſt alia ſpẽs. q̃ſi dicat eſt ſenſus alterius ſpecie. nã hic ſenſus dr̃ eẽ
cogitatia: q̃ ab aliis ſenſibus tantũ differre uidetur ut rõ pticlaris dici mereat̃. & hoc
ꝓpter maximã ſimilitudinẽ q̃m cũ rõne hr̃e uidetur. hoc eſt igitur ꝙ phs i hac pte di
cit ſm̃ nouam aretini traductionẽ: q̃ ab antiq̃ in hoc paſſu modo aliquo uidetur diſſo
nare. ex his nobis aliq̃. prio tria eſſe genera indiuiduorũ. ſ. phica. & hec pcipiũtur ſẽ
ſibus exterioribus. alia mathica. & iſta apprehendit imaginatia. & hac de cauſa ima-
ginabilia dicũtur. alia uero ſũt indiuidua ciuilia de quibus eſt prudentia. & hec ſũt
illa q̃ ad cogitatiuã ſiue rõnem particularẽ pertinere dicũtur. ſecũdo nota prudentiã
ſaltẽ q̃ntum ad aliquã ptem in ſenſu exiſtere. itaq; uniuerſalis prudentia in itellectu-

particlaria aut ei ꝙ oẽs põderoſe aq̃ pue ſũt a-
ut ꝙ hec põderoſe. Qd̓ aũt prudẽtia nõ eſt
ſcia manifeſtũ ẽ Nã extremi ẽ ut diximꝰ tale
ei agibile. Oppoſita ẽ ergo itellectui: nã in
tellectꝰ eſt terminorũ quorũ non eſt ratio hec
uero extremi ſẽſus nõ ꝓpriorũ ſed queãdmo-
dum ſentimus ꝙ mathematicis extremũ ẽ tri-
angulus. Conſiſtet eim & ibi. Sed hic magis
ſenſus q̃ prudentia. illius uero eſt alia ſpecies.

particularis uero in ſenſu exiſtere dicitur. & ſic ſenſus efficatiorem habet ptem pru-
dentie. quod memorie cõmendabis.

Idendũ eſt. tractatus tertius de quibuſdã hitibus adiũctis prudentie. caplm̃ pri
mũ de bene cũſulere ſiue de bona cõſultatiõe duas cotinet ptes. prio inqrit ge-
nus bone cõſultatiois. ſecũdo inquirit eius differentiã. ibi cũ uero. in pria parte duo
facit. nã prio intentũ ꝓponit: dicens uidendũ eſt qd ſit bene cõſulere. utrũ ſit ſcia ali
qua. uel opinio. uel bona cõiectio. uel aliud quidpiã genus. hoc dicit. & accipitur hic
a phõ bene cõſulere: nõ pro actu ſed pro hitu. itaq; inquirere intendit genus illius hi
tus qui bene cõſulit. & pro iſtorũ maiori intelligentia nõ erit inutile repetere qd̓ ſu
pra libro tertio de cõſultatiõe hẽtur. ſ. inquiſitionẽ & cõſultationẽ ſe hr̃e ut genus &
ſpẽm. ois qdem cõſultatio eſt q̃
dam inquiſitio. nõ tñ ois inqui
ſitio eſt cõſultatio: ſed illa tãtũ-
modo q̃ in rebus agendis uerſa
tur. Scientia qdem. hic proſe
quitur intentũ. & prio oñdit in
quo genere nõ ſit bene conſule
re. ſecũdo cõcludit uerũ genus
ipius. ibi ſed quoniã. in prima
parte tria facit. prio oñdit ꝙ ge
nus bone cõſultatiois nõ ſit ſci
entia. nõ ei querũt hoies illa de
quibus ſciũt. qui uero bene cõ-
ſulũt: querũt illa de quibus be-
ne cõſulere dicũtur. hoc proba
tur. qa bene cõſulere cõtinetur
ſub conſulere quaſi ſpẽs ſub ge
nere. itaq; oẽ bene conſulere
eſt conſulere. q uero conſulit: q̃
rit & rõne diſcurrit. ut hẽtur
ſupra libro tertio. non igit̃ erit
ſcia genus bone cõſultatiois. cũ
ſcia nõ ſit in uia: ſed in termino inquiſitiois. Atq; nec. hic ſecũdo oñdit ꝙ bona cõ
ſultatio non ſit bona cõiectatio. nec ſolertia q̃ ſub bona cõiectatione continetur. pro
quorũ intellectu eſt conſiderandũ quid p bonã cõiectationẽ. quid p ſolertiã intelliga
mus. bene cõiectare dicũtur illi qui p leuia ſigna repente ac celeriter totã rem comp̃-
hendere poſſũt. & hoc ſiue p ſigna cauſarũ in cognitionẽ effectuũ peruenerint: ſiue e
contra fieri contingat. ſolertes uero dicũtur illi qui uiſis effectibus: celeriter ꝑueni-
unt in cognitionẽ cauſarũ. patet igitur ex his ſolertiã eſſe bone cõiectationis ſpeciẽ.
itaq; ſi demonſtremus bene conſulere nõ eſſe bonã cõiectationẽ: erit utiq; demonſtra
tũ nõ eẽ ſolertiã. his uiſis dicamus ad ꝓpoſitũ ꝙ bene cõſulere nõ ẽ bonã cõiectatio.
eſt ei bona cõiectatio celeriter & ſine mora. nã & cõiectura ſine rõne. i. ſine rõnis in-
q̃ſitione fieri dr̃. ad cõſiliũ uero tp̃oris ſpatiũ adhibet̃. iuxta illud ꝓuerbiũ celeriter
agẽdũ. i. exeq̃ndũ eſſe: cõſulendũ aũt moroſe. nõ erit igit̃ bene cõſulete bona cõiecta-
tio. & ex his a genere negato ad ſpẽm ſeq̃t̃ bene conſulere nõ eẽ ſolertiã. ẽ ei ſolertia
ſpẽs bone cõiectatiois ut p̃miſimus. Nec rurſus. hic tertio dicit bene cõſulere non
eẽ opionẽ. cuius ꝓbatio a phõ hic fuit omiſſa qd̓ ego puto factũ fuiſſe nõ ex ꝓpoſito:
ſed ex obliuiõe. qd̓ apud ſcribẽtes ſepe fieri contigit. nos igit̃ addẽtes huius rei ꝓba
tionẽ: dicimus bene cõſulere nõ eẽ opionẽ. q ei opiat̃: nõ q̃rit de his q̃ opiat̃: ſed ad u
nũ ſe deteriat q̃madmodũ & ſciẽs: ut hẽtur ifra libro ſeptio. q uero cõſulit: q̃rit & rõ
ne diſcurrit. ut ſupius ẽ hitũ. Sed qm̃. hic concludit genus ipius bene conſulere. &
tria facit. prio oñdit ꝙ genus ipius bene cõſulete ſit directio q̃dã. ii. oñdit ꝙ nõ ſit di
rectio ſcie. nec opionis. ibi nec ſcie. iii. concludit ꝙ ſit directio conſilii. ibi ſed bene.
dicit ergo prio qm̃ ita ẽ ꝙ ille q male cõſulit aberrat: q uero bene cõſulit: recte conſu
lit: ex qbus ſeq̃t̃ ꝙ bene cõſulere ſit rectitudo aut directio q̃dã. Nec ſcie. hic oñdit
ꝙ bene cõſulere nõ ſit directio ſcie. nec opionis. & prio intẽtũ ꝓponit. dicẽs bene cõ

Idendũ eſt & qd ſit bene cõſulere. utrũ
ſcia aliqua uel opinio uel bona cõiecta
tio. uel aliud quidpiã genus. Sciẽtia quidẽ
nõ eſt. nõ ei querũt hoies de quibꝰ ſciũt. Bene
aũt cõſulere: cõſulere eſt. q uero cõſulit q̃rit &
rõnem diſcurrit. Atq nec bona cõiectatio ẽ
Nã abſq; rõne & cũ ſceleritate quadã fit cõiec
tura. ſed ad cõſiliũ tp̃oris ſpaciũ adhibetur &
aiũt ſceleriter agendũ eẽ. cõſulendũ aũt moro
ſe. Solercia quoq; laidu eſt q̃ bene cõſulere. eſt
aũt ſolercia bona cõiectatio. Nec rurſus o-
pinio aliq̃ eſt bene cõſulere. Sed qm̃ q male
cõſulit aberrat Qui uero bene cõſulit recte cõ
ſulit Patet ꝙ directio quedã eſt bene cõſulere.
Nõ ſcie neq; opionis. Nã ſcie nõ ẽ directio

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſulere nō eſſe directionē ſcie nec opionis. Nam ſcie. hic probat ꝓpoſitū. & prīo de
ſcia. dicens ꝙ bene conſulere nō erit directio ſcie. ob id ꝙ in ſcia nō contigit errare
in bene conſulēdo uero ſepe & ſepius contigit aberrare. ſed uidetur hr̄e dubiū ꝙ hic
ph̄s dicit tā de ſcia q̄m etiā de bene conſulere. uidemus ei aliquos ſcientes circa ea q̄
ſciūt aberrare: itē uidetur contradictio i terminis dicere ꝙ aliqs bene conſulat: & tn̄
ꝙ in bene conſulendo aberret. ad iſta dicimus. & primo ad primū. ꝙ ſi contigat ſcien
tes aberrare: principiū erroris nō eſt eorū ſcia: ſed ignorātia. itaꝗ ſciam eſſe pricipiū
erroris circa ſcibilia eiuſdē ſcie eſt ipoſſibile. pro ſolutione ſecundi p̄mittamus duo.
prīo ꝙ error hic a ph̄o dr̄ cū unū intendimus & aliud ſeqtur. qđ ſepeſſime contigere
uidemus i medicina. & in rhetorica. & in ciuili prudentia. uidemus eni medicos peri
tiſſimos recte curare: egrotū tn̄
ab infirmitate non euadere. eo
demq; modo ſe hn̄t oratores. q
etſi pfectiſſime exorēt: nō tamē
ſemp perſuadebūt. ciuilis quo-
q; prudentia. & potiſſime ea q̄ i
comertiis uerſatur fortune ſu-
bicitur. ut ſepe unū intendas &
aliud conſeqris. ob hāc igit̄ cau
ſam in libello de bona fortuna
dictū eſt ꝙ in nōnullis negociis
melius ſit iuuari fortuna quam
rōne & conſilio. ſecūdo p̄mitta
mus ꝙ error in opatione nō ſo
lū euenit ex deffectu operantis
ſed etiā ex aliis cauſis. ꝙ eni in-
firmus ab egritudine nō cōualeſcat nō ſolū ex medicorū errore: ſed etiā ex aliis infi
nitis cauſis contigere poterit. his ergo ſuppoſitis dicimus ad oppoſitū: ꝙ eſſet cōtra-
dictio i terminis ſi error ille eueniret ex parte eius qui recte conſulit. eſſet ei contra-
dictio manifeſta dicere ꝙ quis bene conſuleret: & ꝙ in huiuſmodi bona cōſultatione
contigeret error ex pte eius q bene conſulit. nulla tn̄ erit contradictio ſi dicamus ali
quē bene conſulere & i huiuſmodi conſultatione errorē accidere ex pte rerū de qbus
erat conſiliū. qđ hic ph̄s dicere intendebat. Opionis uero. hic probat ꝙ rectitudo a
ut directio bone conſultatiōis nō ſit directio opionis. & hoc probat duabus rōnibus
quarū prīa eſt directio opionis nō eſt bonitas: ſed ueritas. directio uero bone conſul-
tatiōis dr̄ nō ueritas ſed bonitas. nō igitur erit directio opionis directio bone conſul
tatiōis. ſi eni utriuſq; eſſet eadē directio: idē de utraq; p̄dicaretur. Et ſimul. hic po-
nit ſecundā rōnem dicēs ſimul cū rōne precedēte eſt alia ratio q̄ ſeqtur. uel dic ſimul
ideſt ſimiliter uel item om̄e id de quo eſt opio eſt iam determinatū ad unū: ſaltē q̄ntū
ad opinātem. qui ei opiatur: determiate ſe hēt ad unā partē cōtradictiōis. bene conſu
lere uero nō eſt ſine rōne. i. ſine rōnis inqſitione. ex quo ſequitur ut ſit cogitatio que
dā. nā tūc quis cogitare dr̄ cū q̄madmodū agere debeat animo & rōne inqrit. itaꝗ hu
iuſmodi cogitatio eſt q̄ſtio q̄dā & nōdū aſſēſio. opio uero oppoſito modo ſe hēt. nō ei
eſt q̄ſtio ſed aſſēſio q̄dā. bone igit̄ cōſultatiōis rectitudo nō erit rectitudo opionis. ut
ei dictū eſt q cōſulit ſiue bene ſiue male cōſulat: q̄rit aliqd & cogitat. q uero opiat̄ ni
hil horū facere uidet̄. ex his nota falſā eē doctrinā eorū q dicūt opionē eē acceptionē
unius ptis cōtradictiōis cū formidīe alterius. cuius oppoſitū i hoc loco ph̄s dicere ui
detur. eſt ei opio ut inqt animi aſſēſio ſine ulla formidīe. qđ etiā hēs infra libro ſepti
mo. Sed bene. hic cōcludit ꝙ bene cōſulere ſit rectitudo cōſilii. cū ei ſit directio q̄
dā: & nō ſit directio ſcie. nec opionis erit utiꝗ directio quedā cōſilii. qđ & nomē ip-
ſū ſignificare uidetur. & inde eſt ꝙ ad perfectā notitiam bone conſultatiōis oportet
prius inquirere quid ſit conſiliū. & circa quid ſit. ſed de his ſatis dictū ē ſupra libro
tertio. unde ſuperfluū eſſet hic ea reſumere. Cum uero. hec eſt ſecunda pars huius
capituli. ubi inquirit differentiā bone conſultationis. cum eniꝫ diffinitio ex genere
& differentia conſtare debeat & ex prefactis ſit patefactū quid ſit genus bone conſul
tationis: reſtat ut uideamus que ſit eius differentia. itaꝗ oſtendere intēdit qualis eſſe

cū nō ſit error. Opinionis uero directio ueri-
tas ē. Et ſimul iam determinatū eſt om̄e id
cuius eſt opio. Atq nec ſine rōne eſt bene cōſu
lere. Reſtat igitur ut ſit cogitatiōis. hec ei nō
dū aſſēſu ē. & eni opio nō queſtio ſed iā aſſen-
tio quedā eſt. qui aūt cōſulit ſiue bene ſiue ma
le cōſulit querit aliquid & cogitat. Sed be-
ne conſulere directio quedam conſilii eſt. Ita-
q; primo querendū eſt quid ſit conſiliū & cir
ca quid. Cū uero directio multipl'r dicatur

debeat huiuſmodi rectitudo ſiue directio bone cōſultationis. cuius rei q̄ttuor ponit
conditiones. ex quibus colligitur huiuſmodi dr̄a. ſecunda ponitur ibi. enim uero. ter
tia ibi preterea. quarta ibi preterea. dicit ergo prīo ꝙ huiuſmodi rectitudo multipl'r
dici poterit. ſ. proprie. & hec eſt in rebus honeſtis. alia eſt cōſilii rectitudo q̄ impprie
& metaforice ſiue per ſimilitudinē rectitudo dr̄. & hec eſt illa q̄ in rebus malis & iho
neſtis exiſtit. in his eni exiſtit rectitudo p ſimilitudinē. ut ſi dicamus incōtinentē aut
flagitioſū directe cōſulere: cū id cōſequitur qđ ſibi propoſitū eſt. ſ. incōtinentiā. aut
flagitiū. iſtos itaꝗ recte cōſulere dicimus: licet magnū amplectantur malū. ſed huiuſ
modi directio cōſilii nō eſt bene cōſulere. nam & bene cōſulere bonum quodā eſt. ea
igitur directio cōſilii q̄ bonū finē aſſequitur: erit tantūmodo bene cōſulere. hec ē igi
tur prima cōditio bone conſul
tatiōis aut eius directiōis: ut is
qui cōſulit bonū ſibi ꝓponat fi
nē. ex his nota bonos uiros tan
tūmodo recte cōſulere. malos a
utē nequaq̄. niſi forte methafo-
rice aut p ſimilitudinē. Enim
uero. hic ponit ſecūdā cōditio-
nē. q̄ modo cōuerſo ſe uidetur
hr̄e ad precedentē. pro cuius in
telligentia eſt ſciendū ꝙ diſcur
ſus cōſultatiuus ſe uidetur hr̄e
ad modū rōnis ſillogiſtice. quē-
admodū igitur i ſillogiſmo con
tingit aſſequi uerā concluſionē
p falſa media: ſic etiā euenit in
cōſultatione. ut cū per media i
honeſta finē bonū aſſequimur.
qđ ſepe fieri uidemus. nā aliq
ſūt qui furātur ut inde elemoſi
nā faciāt. ſed nec iſtud eſt direc
te cōſulere. cū recte cōſulere ut
diximus ſit bene cōſulere. quē-
admodū igitur nō eſt uerus ſil-
logiſmus cum uerā aſſequimur
concluſionem per falſa media:
ſic etiam nō erit bene conſule-
re cum aſſequimur quod oppor
tet: nō tamē per que oportet. &
hoc eſt ꝙ ph̄s hic dicere uidetur. ex his nota ꝙ queādmodū in ſillogiſmis eos inſipiē
tes dicimus qui per falſa media concluſiones ueras concludūt: ſic in rebus agendis e
os hoīes ſimplices appellamus qui rectū hn̄t propoſitū: media tamē per que in huiuſ
modi propoſitū peruenire poſſint perquirere neſciūt. Preterea fieri. hic ponit ter
tiā cōditionē q̄ morā & tēpus cōſultādi reſpicit. itaꝗ recte cōſulere is nō dicitur qui
in conſulēdo multū tēpus potiatur. nec etiam is qui cito conſulit. ſed ille tantūmodo
recte conſulere dicitur qui attēdit ad utilitatē. i. ad id qđ eſt utile ad finē conſequēdū
& ad modū & ad tēpus. & eſt cōſiderandū hic ꝙ q̄madmodū in ceteris rebus agēdum
magnū & paruū dicūtur nō abſolute: ſed ut menſurā rōnis excedūt aut defficiūt ſic
in propoſito tēpus multū aut paucū dicimus nō abſolute ſed ſecundū exigentiam &
qualitatem negocii. poterit enim eſſe tale negocium ut multo tempore deliberare o-
porteat. ſunt etiam alia quedam que pauco tempore ſatis congrue expediri poſſunt.
Preterea eſt. hic ponit ultimā conditionem. dicens ꝙ directe conſulere cōtingit bi
fariam. ſcilicet ſimpliciter & ad finem aliquem. ſimpliciter directe conſulere is dici-
tur qui recte conſulit ad eum finem extremū qui ſimpliciter eſt finis totius uite hu-
mane. quem ſupra libro primo felicitatem eſſe diximus. ad quam ceteri fines ordina
ri ac referri dicuntur. ad aliquem uero finem quis recte conſulere dicitur cum ad ali

patet ꝙ nō oīs. incōtinēs eni & flagicioſus qđ
ſibi ꝓpoſitū eſt ratiocinando aſſequitur Itaq;
recte cōſulit licet magnū amplectatur malum
At bene cōſulere bonū quidā uidetur Nam ea
directio cōſilii q̄ bonū aſſequitur bene cōſule
re eſt. Eni uero hec etiā falſa rōne qs aſſeq
pōt & qđ fieri oportet obtinere p qđ aūt non
ſed falſū eē mediū terminū. Itaq; nec qd etiam
bene conſulere erit p qđ aſſeqtur qđ oportet
ſed nō p qđ oportebat Preterea fieri pōt ut
aliqs multū tēpus cōſultando potiatur. Aliqs
uero cito. Nō igitur illud adhuc bene conſule
re eſt ſed directio ſecūdū utilitatē & ſecundū
id cuius opus eſt & ut & quādo. Preterea ē
bene cōſulere ſimpl'r & ad finē aliquē. Simpli
citer cum ad extremū ſimpliciter dirigitur ad
finē aliquē cum ad hunc finē. Si igitur prudē
tium eſt bene conſulere. Erit utiq; bene conſu
lere directio ſecundum utilitatem ad finē cu-
ius prudentia uera exiſtimatio eſt.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

quē particularē finē directe pōt cōſulere.cum igitur prudētiū ſit bene cōſulere: erit utiq; bene cōſulere directio ſm̄ utilitatē.i.ſm̄ id quod oportet ad eum finē cuius prudentia uera exiſtimatio eſt.i.ad quē prudētia uere exiſtimādo directe cōſulit. & hic ē finis totius uite humane.ut ei ſupra cū de prudentia tractaremus diximus: finis prudentie eſt finis ille qui totius uite humane finis eſſe dicitur.ex oībus ergo q̄ dicta ſūt poteſt accipi diffinitio eius qđ eſt bene cōſulere.erit itaq; bene cōſulere directio conſilii.ad finē bonū.per uias cōgruas.tēpore cōuenienti.ad finē ſimpl'r.& prima quidē particula ponitur pro genere.cetere alie pro differentia.ex his notare poteris q̄m paucíſſimos hoīes eſſe qui bene cōſulāt.ſūt eni pauciſſimi qui aut in una aut in omibus cōditionibus eius qđ eſt bene cōſulere nō aberrēt.& tene hoc mēti cōtra eos q ſe iactādo dicūt facile eſſe bene cōſulere. qui ſi ꝓpoſitū ſuū aſſeq̄nt q̄lecūq; id ſit: & quocūq; modo id fiat: ſe bene cōſoluiſſe putāt.

Agacitas quoq; & ebetudo ſecūdū q̄s ſagaces & ebetes dicūtur nō oīno idē ē qđ ſcía uel opío.nam omēs ſagaces eē poſſēt. Neq; una aliq̄ ꝑticulariū ſcíarū ueluti medicinalis. Nā de ſanis utiq; eēt aut geometria circa magnitudines.Neq; eī de his q̄ ſemꝑ ſūt & nunq̄ mouētur ſagacitas eſt.Sed de his circa q̄s dubitaret utiq; aliq̄s & cōſuleret Quapropter circa illa eadē in quib⁹ prudētia uer-

Agacitas quoq;. capitulū ſecūdū tres hēt partes.in pria determīat de ſagacitate & de eius cōtrario ebetudīe.ſecūdo de ſentētia.ibi ea uero.ī tertia cōparat predicta inter ſe & ad prudentia.ibi ſūt aūt.in prima parte quattuor facit.prio oſtendit ꝙ nec ſagacitas nec ebetudo ſit idē qđ ſcía.uel opinio. itaq; oñdit ſagacitatem nō eſſe oēm ſciam.ſecūdo oñdit ꝙ nō ſit aliqua particularis ſcía.ibi nec una. tertio cōcludit cōparationē ſagacitatis & prudētie.ibi quaꝑpter.quarto oñdit ꝙ ſagacitas nō ſit idē ꝙ prudentiā hr̃e.ibi eſt aūt.pro iſtorū intelligētia eſt cōſiderandū ꝙ in diſcurſu conſultatiōis tria occurrūt.ſ.media iuenire quibus in finē peruenire poſſimus. & de huiuſmodi inuētis iudicare: qđ melius qđ deterius eſſe dicatur. & huiuſmodi iudicata precipe & ea executioī mādare.primū ꝑtinet ad bene cōſulere. ſecūdū ad ſagacitatē. tertiū nō hñs propriū nomē generis uel totius appellatiōe prudētia noīatur.nā ut ſupra nos dixiſſe meminimns prudētia generis & ſpēi.totius & partis nomē eē poterit. his ꝑmiſſis: uenio ad primā partē ubi pħs oſtēdit ꝙ ſagacitas.nō ſit oīno idē ꝙ ſcía uł opío.i.ꝙ nō ſit idē ꝙ oīs ſcía.uel opío.hoc ſic probat: ſi ſagacitas eſſet oīno idē quod ſcía uel opio: ſeq̄retur oms hoīes eſſe ſagaces.hoc inde ſeqtur qa nō eſt hō qui nō hēat aliquā ſciam: aut ſaltē aliquā opíonem.& tamē dicere omēs hoīes eſſe ſagaces ſatis patet eſſe falſū.uel aliter & forte melius: dicamus ꝙ ſagacitas nō eſt oīno idē qđ ſcía uel opío.ob id ꝙ oīs homo pōt adipiſci ſciam aliquā.aut ſaltē opíonem. nō tamē eſt ī poteſtate nr̃a ſagaces fieri: etiā ſi circa hoc diligentiſſime demus operā.& rō huius ē quia ut habetur infra ī hoc eodē capł'o ſagacitas: & huiuſmodi habitus qui in conſultatione uerſātur nō tam ex ſtudio q̄m ex natura nobis ineſſe dicūtur.& ſecundū hāc lecturā q̄m uerā eſſe puto nota facilius eſſe hoīes fieri ſcientes q̄m ſagaces aut prudētes.his eni ſolus ſagacitatē & prudētiā hr̃e uidetur qui quaſi cum eis natus ſit. Nec una. hic ſecūdo oſtendit ꝙ ſagacitas nō ſit aliqua una particularis ſcía. & hoc probat inductiue.dicēs nō eſt medicina. qa ſi ſit: eſſet de ſanis de quibus eſt medicina.nec eē poteſt geometria: quia tunc eſſet de magnitudinibus.& breuiter ſagacitas nō poterit eſſe aliqua ſcía particularis.quia ut dictū eſt ſupra oīs ſcía eſt de his q̄ ſemꝑ ſūt & nūquā mouētur.i.que nunq̄ ſe aliter hr̃e poſſūt.ſagacitas uero nō eſt de his: ſed de illis rebus circa quas dubitaret aliquis & cōſuleret. ex his nota per nullū genus ſcientie nos ſagaces fieri.aberrant itaq; illi qui cum ſagaces fieri cupiunt: ſcientiam aliquam diſcere incipiunt. Quapropter. hic tertio ex premiſſis concludit conuenientiam. & dr̃am ſagacitatis & prudentie.& accipitur hic prudentia nō pro genere: ſed ꝑ ſpecie.dicit ergo quia dictum eſt ꝙ ſagacitas ſit de his rebus circa quas dubitaret aliquis & conſuleret: ex his ſequitur ꝙ ſagacitas ſit circa illa eadem in quibus prudentia uerſatur.hoc eſt igitur in quo ſagacitas & prudentia dicuntur cōuenire.quia in eiſdem

rebus uerſantur.ſūt tamē differentes: quia ſagacitatis eſt iudicare.prudentie uero eſt percipe & executioni mādare.nam eius finis eſt percipe quid agi debeat: aut quid agi nō debeat.ſagacitas uero nō precepit: ſed eius eſt diiudicare tantūmodo. qđ nemo recte faciet: niſi recte intelligat.& hinc eſt ꝙ ſagacitas idē eſſe dr̃ qđ bona intelligentia.& ſagaces & bene intelligentes: qui fere ſtultis opponi dicūtur.ex his notabis aliqua.primo prudentiā eſſe meliorē ſagacitate.& ſagacitatē q̄m bene cōſulere. ſicut eī habetur ſupra libro prio finis melior eſt rebus in finē ordinatis.bene conſulere quidem cuius eſt media iuenire ordinatur in ſagacitatē cuius eſt de iuentis recte iudicare quid melius: quid deterius.quid facilius: quid difficilius.quid magis ſecurū qđ magis periculoſū.quo breuius & quo tardius in finē peruenire poſſimus.ſagacitas uero ordinatur atq; refertur ī prudētiam cuius eſt de iudicatis precipere & executioni mādare. que oīa in hoc loco pħs ignuere uidetur.ſecūdo nota multiplicitatem noīs prudentie.ſicut enim ſupra notauimus & pro genere & pro ſpecie.pro toto & ꝑ parte accipitur.in hoc itaq; loco cū ultimus actus cōſultationis qđ eſt precipere ꝓpriū nō hēret nomē: generis appellatione prudētia nomīatur. tertio notare poſſumus ad prudētiam pertinere nō ſolū precipere & executioni mādare id qđ ſagacitas iudicauerit: ſed etiā deliberare an tale ſit executioni mādandū: dicit enī textus quid eīm agendū ſit uel nō eius eſt finis.q̄ uerba uidentur deliberationē importare.quarto nota hoīes tā longe eſſe ab intelligentia q̄m longe fuerint a ſagacitate.nō eſt eni cuiuſq; de mediis inuentis recte iudicare: ſed eius tantūmodo qui rectiſſimā habeat intelligentiā.quod quiſq; in ſuis propriis negociis poterit experiri.in hoc enī fere oīs noſter error conſiſtere dicitur: ꝙ malū eſſe bonū.aut bonū eſſe malū.uel id qđ eſt bonū magis aut minus bonū.uel id qđ eſt malū magis aut minus malū q̄m ſit eſſe iudicamus.de aliis qđ ſit neſcio: ſed de meipo hoc ſcio mihi pluſq̄ ſepiſſime accidiſſe ut qđ melius eſſe iudicauerim: id poſtea deterius fore cognouiſſe. Eſt aūt. hic quarto oſtendit ꝙ ſagacitas nō ſit idem qđ prudentiā habere.uel prudētiā accipere: dicens ꝙ ſagacitas nō eſt idē ꝙ prudentiā habere uel prudentiā accipere: ſed ueluti adiſcere dicitur ſapere quādo adiſcens utitur ſcientia: ſic etiam quis bene iudicare dicitur in utendo opinione & ī iudicando ea de quibus eſt prudentia alio dicente.i.alio proponente. dicamus igitur ꝙ ſagacitas nō eſt idem qđ prudentiā accipere ſed eſt habitus qui bene iudicat illa de quibus eſt prudentia.alio proponente.ſ.bene conſulere cuius eſt inuenire & ꝓponere illa que ſagacitas debet iudicare.quod uero pħs ſubiūgit dicens etenim bene ideſt quod probe & cetera quid dicere uelit neſcio.hic dubitatur de his tribus.ſ. bene conſulere ſagacitate & prudentia quēadmodum ſe habeant ad prudentiam comuniter dictam quam genus eſſe diximus.utrum ſcilicet ſint eius partes ſubiectiue an integrales uel potentiales.ad hoc aliqui attendentes ꝙ illa tria habeant operationes & actus diuerſos: dicunt ea eſſe habitus ſpecie differentes qui ut ſpecies ſub genere ſub prudentia cōmuniter dicta continentur.nam actus per obiecta: & habitus per actus dicūtur ſpecie differre.alii uero attendentes ꝙ illorum idem ſit obiectum & finis: dicunt illa tria eſſe nō quidem habitus ſpecie diuerſos: ſed partes integrales aut potentiales eiuſdem habitus.ſ.prudentie illius que genus eſſe dicitur.ſed utrum illo aut hoc modo res ſe habeat ad recte uiuendum nō intereſt. Ea uero. hec eſt ſecūda pars huius capituli.ubi determinat de habitu conſultatiuo qui ſententia dicitur. oſtendēs quid & circa quid ſit: & eſt ſciēdū ꝙ ſentētie nomē in hoc loco dicit eā uirtutē intellectiuā

ſatur.Nō eſt aūt idē ſagacitas & prudētia.Nā prudētia preceptiua eſt.Quid enī agēdum ſit uel nō eius eſt finis. at ſagacitas diiudicatiua eſt ſolum Idem enim ſagacitas & bona intelligentia.Et enim ſagaces & bene intelligentes.

Eſt aūt ſagacitas nō habere prudētiam aut accipere ſed ueluti addiſcere dicitur ſapere qñ utitur ſcía.Sic & in utēda opinione & in iudicādo ea de quib⁹ eſt prudētia alio dicēte bene iudicare.Etenī bene idē eſt qđ probe Hinc uenit nomē ſagacitas ſecūdū quā bene ſagi ex ea que in diſcendo eſt. Dicimus enī frequēter ī

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

que in his rebus uerſatur cōſulendo in quibus illa ſpēs iuſtitie q̄ equitas dicitur uerſatur in eligendo. itaqꝫ circa bonū & equū illius eſt conſulere: & huius eſt elligere. nā illa in intellectu: & hec in uolūtate exiſtere dicitur. dicit ergo ꝙ ea uirtus intellectia que ſententia appellatur ſm̄ quā & bene ſentire & bonā habere ſententiā dicimur: nihil aliud eſſe uidetur quā rectū iudiciū boni & equi. i. uirtus intellectiua que circa bonū & equū recte iudicat. cuius rei illud erit ſignū ꝙ bonū & equū uirū maxime dicimus nō quidē ſeuerū ſed miti ſententia. i. eum qui nō ſeuere ſed mite ſentiat. ideſt iudicat. quid aūt intelligat per bonū & equū dicit ꝙ bonū & equū ſit ignoſcere circa quedā. ſ. circa illa in quibus lex deffecit. & ob hoc dictū eſt huiuſmodi homines recte ſentire. nam & qui ſic ignoſcit: recte ſentit circa equitatē. i. circa id ubi lex deffecit. &

addiſcendo ſapere. Ea uero q̄ appellatur ſentētia ſecundū quā bene ſentire dicimur & ſententiā hr̄e boni & equi rectū iudiciū eſt cuius rei illud erit ſignū ꝙ bonū & equū uirum maxime dicimꝰ eſſe initi ſentētia & equū eſſe circa quedā ignoſcere. at ignoſcere recte ſentire eſt recte iudicando circa equitatē. Recte autē ueri. Sunt aūt hi oms̄ habitus rōnabiliter in idem tendētes. Dicimus enī ſententiā ſagacitatē prudentiā & mentē ad eoſdē referentes ſentētiam habere & mentē cum & prudentes & ſagaces Omēs uero huiuſmodi potentie ex-

qđ dicitur recte iudicare impꝛo-prie dicitur. nam rectitudo proprie eſt appetitus: & ueritas quidem intellectus. ſed hic recte ꝓ uere accipitur. iudicat itaqꝫ recte ideſt uere. ex his nota. primo eam uirtutē intellectiuā que ubi lex deffecit recte iudicat ſententiā dici. & eum uirū qui ī huiuſmodi recte iudicat bene ſentientē: aut bonā ſententiā habētem eſſe appellandū. itaqꝫ huiuſmodi hoīes dicūtur uiri bene ſētientes. aut bonā ſententiā habentes. ſecundo nota idem eſſe dicere ꝙ quis ſit uir bonus & equus & ꝙ ſit uir bene ſentiens. ratione tamē uidentur differre nam bonus & equus ex uoluntatis rectitudine accipitur: & uir quidē bene ſentiens nō ex uolūtate ſed ex intellectus ueritate nomē aſſūpſit. itaqꝫ cum lex in aliquo deffecit: ob id ꝙ ītellectus uere iudicat uir bene ſentiēs dicitur. in quātū uero uolūtas id recte ellegit: uir bonus & equus appellatur: tertio notabis a cōtrario ſenſu hoīes ſeueros nō recte ſentire. de quibus ſcribitur illud tritū prouerbiū: nimiū ius nimia iniquitas eē dr̄. dicūtur enī ſeueri quaſi nimiū ueri. qui potius uerba q̄m mentē legis attendētes crudeliter & aſpere peccata pugniūt. cōtra quos nō ſolū phs̄: ſed etiā iuris cōſultus digeſtis de penis ait: penas potius eē demoliēdas q̄m exaſperādas. ſed de hoc nos plenius dixiſſe meminimus ſupra libro quinto. ſed dubitaret aliquis cur in caſibus ubi lex deffecit nō ponūtur tres uirtutes intellectiue quēadmodū in aliis. uidetur enī ꝙ quēadmodū in aliis rebus agēdis eſt neceſſaria uirtus q̄ iueniat media & alia q̄ recte de inuētis iudicet altera q̄ circa iudicata precipiat: ſic etiā ubi lex deffecit uidetur eē neceſſariū ponere huiuſmodi uirtutes. ſ. inuētiuā iudicatiuā preceptiuā. ad hoc ut mihi uidetur eſt dicēdum ꝙ ſit neceſſe huiuſmodi uirtutes ponere in caſu ubi lex deffecit. ſed phs̄ ſentētie appellatiōe oms̄ tres cōprehēdere uoluit. Sūt aūt. hec eſt tertia & ultima pars huius capl'i. ubi cōparat predicta inter ſe. & ad prudētiā. & tria facit. prio ponit cōuenīetiā illorū habituū. ſecūdo eam probat. ibi in iudicādo. tertio infert ex predictis duo corolaria. ibi quaꝓpter. dicit ergo prio ꝙ oms̄ predicti hītus tēdunt in idē. i. in eiſdē rebus uerſari dicūtur. & hoc rōnabil'r. ꝙ aūt tēdant in idē patet ꝑ hoc ꝙ nos referētes ad eoſdem. i. attribuētes eiſdē hoībus ſentētiā ſagacitatē prudētiā & mentē: cū prudētes aut ſagaces dicimus: intelligimus eos hr̄e ſentētiā & mentē. quaſi dicat cū unū iſtorū nominamus: cetera intelligūt̄. itaqꝫ ſi aliquē prudētē aut ſagacē dicimus: intelligimus eū hr̄e nō ſolū prudētiā. aut ſagacitatē: ſed etiā ſētētiā & mētē. ꝙ uero rōnabiliter ſint ī idē tēdētes patet ꝑ hoc ꝙ prefacti habitus ſūt potētie quedā. i. opationū pricipia quedam circa extrema ſingularia. qd aūt hic noīe intellectus & mētis ītelligere debeamus paulo poſtea dicemus. nota ex his aliqua. prio in aliquorū cōparatiōe phm̄ de aliquo mentionē facere de quo nuſq̄ tractauerat. cōnumerat eī hic ſingulariū rerū intellectū et

mētē de quibus nuſq̄ mētionē fecerit. quo nihil obſcurius fieri poterit. ſecundo nota neminē eſſe prudētē. aut ſagacē qui nō ſit uir bene ſentiēs. itaqꝫ nō erit perfecte prudens. aut ſagax qui nō ſit uir bonus & equus. eodēqꝫ modo dicemus de bene conſulere. q̄ oīa memorie cōmendabis. tertio nota habitus potentie appellatione nominari. qđ a phō in locis nō paucis frequētatur. ſed hoc ꝓprius dicitur de habitibus operatiuis quā de ſpeculatiuis. nam & potētie nomē in opationē refertur. ut habetur quinto & nono methice. In iudicādo. hic probat qđ dixerat. ſ. ꝙ oīa prefacta ſint circa ſingularia. & hoc probat dupplicĭter. prio per rōnem. ſecūdo per ſignū. ibi ex quo. circa primū duo facit. primo id probat de ſagacitate & ſentētia. ſecūdo de intellectu. ibi et intellectus. dicit ergo primo manifeſtū eſſe ſagacitatē & ſentētiā eſſe circa ſingularia

tremorū ſūt & ſingulariū. In iudicādo qdē de quibꝰ prudēs ſagax & bene ſentiēs ſiue mitis Nā eqtas cōmune quidā eſt bonorū oīum in eo ꝙ ad alium Sunt aūt agibilia ſingulariū & extremorū oīum & prudentem oportet ipa cognoſcere & ſagacitas ac ſentētia circa agibilia hec aūt extrema. Et intellectꝰ extremoꝝ utriqꝫ nā & prioꝝ t̄minoꝝ & ultioꝝ ītellectꝰ

nam de illis rebus ī quibus prudens uerſatur: ſagax & bene ſētiēs ſiue mitis iudicare dicunt̄. & de ſagace quidē dubiū nō eſt de bene ſentiente patet per hoc ꝙ equitas eē pōt cōmune oīum bonorū in quātū ad aliū referūtur & ſub lege & iuſtitia cadere poſſūt. dicamus igitur ꝙ ſagax & bene ſentiēs de eis rebus iudicāt de quibus eſt prudentia. illa uero de quibus eſt prudentia ſunt ſingularia ꝙ per hoc patet ꝙ ſūt agibilia. om̄e uero qđ agi poteſt eſt ſingulare. erit igitur prudētia circa extrema ſingularia q̄ cognoſcere debet. ex quo ſequitur ut ſagacitas & ſentētia ſint circa extrema agibilia. qđ hic oſtēdere erat ꝓpoſitū. nota ex hac littera ſentētiam ad oīa ſe extendere ad que ſe extēdūt ſagacitas & prudētia. id aūt inde ē quia uniuerſa q̄ cadunt ſub prudētia poſſūt etiā cadere ſub lege & iuſtitia. cū iuſtitia ſit uirtus generalis uniuerſas cōprehēdēs uirtutes. Et intellectus. hic ſecūdo probat ꝙ intellectus ſit circa ſingularia. circa qđ ſciēdū ꝙ intellectus iſte qui ē circa ſingularia nō eſt ille qui ſupra enumeratur una de quinqꝫ uirtutibus intellectiuis: ſed hic intellectus ſub prudentia cōmuniter dicta cōtineri dr̄. huiuſmodi itaqꝫ intellectus dr̄ hītus quo potētia cogitatiua ſiue rō pticularis cognoſcit extrema ſingularia q̄ agi debeāt. & hic hītus ea cauſa intellectus dicitur. quia ē ipſorum ſingulariū q̄ ſunt principia: nō quidē efficiētia ſed finalia. nam & uniuerſalia documenta propter hoc ſunt ut huiuſmodi ſingularia recte operemur. tota enim ciuilis prudentia in hoc uerſari uidetur ut actioēs horum extremorum ſingularium dirigat. his premiſſis: plane uidere poteris que hic phs̄ ponit dicens: ꝙ oms̄ habitus intellectus conueniunt in hoc ut ſint quorūdam extremorum. nam primorum & ultimorū terminorū intellectus eſt & non ratio ideſt demōſtratio. prima uero & ultima extrema eſſe dicuntur. uniuerſi igitur intellectus conueniunt in hoc ut ſint quorūdam extremorum. ſed qm̄ huiuſmodi extrema ſunt genere differentia: neceſſe eſt eſſe duo genera intellectuum. quorum alter eſt terminorū immobilium ideſt que nō ſe poſſunt aliter habere ſecundum demonſtrationē ideſt q̄ ſūt principia demonſtrationum. alter uero intellectus eſt in rebus agendis extremorum mobilium ideſt extremorum ſingularium que agi debent. & eſt hic intellectus alterius propoſitionis: non quidem prime. quoniam illa eſt uninerſalis: ſed eſt ſecunde propoſitionis que ob id ꝙ ex minoribus terminis conſtat: minor dicitur. eſt quoqꝫ ſingularis & extrema propoſitio ꝙ ex ſingularibus & extremis terminis componitur. horum igitur ſingularium intellectus eſſe dicitur propterea ꝙ ſunt principium: nō quidem principium agens: ſed cuius gratia ideſt finis. ꝙ enim ſint principium cuius gratia patet quia ex ſingularibus eſt uniuerſale ideſt propter ſingularia eſt quodcunqꝫ uniuerſale in ciuili ſcientia conſideratur. licet alii aliter exponunt. ſed eorum expoſitio nihil facit ad propoſitum. uolebat enim phs̄ probare ꝙ ſingularia eſſent principium cuius gratia. ꝙ ſi aliter exponamus: haudq̄q̄m ꝓbabitur. horū igit̄ ſingulariū oportet hr̄e ſenſū: & hic ſenſus ē intellectus. i. huius ſēſus hītus in nr̄o propoſito in-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tellectus dicitur. huiuſmodi eni ſingularia apprehēdere & conſiderare eſt ipſiu s cog
tatiue potentie q̄ rō particularis dicitur. & huius potentie habitū intellectū i hoc lo
co appellamus. ex iſta littera poteris aliq̄ notare ſatis utilia. primo duo genera intel-
lectus. eſt eni alter intellectus extremorū imobiliū uniuerſaliū. alter uero mobilium
ſingulariū. ſecūdo nota in rebus agendis ac in ciuili prudētia uniuerſalia ordiari at-
ꝙ referri in ſingularia. & ꝑpter hoc ut ſepe nos dixiſſe meminimus ciuilis prudētia
eſſe dicitur de ſingularibus. nō ꝙ in ea nō cōſiderentur uniuerſalia: ſed quia denoia-
tio a fine fieri debeat. tertio notabis habitū ſenſus intellectū appellari. q̄madmodū
eni potentia cogitatiue nōnunq̄ intellectus & rō particularis dicitur: ſic etiā eius ha
bitus ſingulariū intellectus appellatur. dubitaret aliqs ad quē de predictis intellecti

eſt & nō rō. Alter ſecūdū demōſtrationē termi
norū imobiliū & primorū. Alter in reb⁹ agē-
dis extremi & mobilis & alteri⁹ diſpoſitionis
Hec eni pricipiū ſūt cui⁹ gr̄a Ex ſingularib⁹
eni uniuerſale horū igit̄ oportet ſēſū hr̄e Hic
eſt aūt intellect⁹. Ex quo natalia uident̄ eē
nata uero nemo ſapiēs ē. at ſētētiā hr̄e & ſaga-
citatē & intellectū. ſignū ē ꝙ ſcd'm etatē puta
mus illa ſeq coueire & hec etas itellectū habet
atq ſn̄iam q̄ſi nata exiſtit cauſa. Quaꝑpter
principiū & finis ē intellect⁹. ex his ei demōſ
trationes fiunt de his. Atq nō minus inhe-
rendū eſt & expertis & ſeniorib⁹ uel prudētū

bus reducatur itellectus primo
rū & imobiliū uniuerſaliū q̄ in
ciuili prudentia cōſiderātur. ad
hoc dicimus ꝙ intellectus uni-
uerſaliū imobiliū que cōſiderā
tur in ciuili prudētia aut conti
netur ſub primo intellectu de
hiis intellectibus quos hic phs
poſuit: aut erit neceſſe dicere
eſſe aliū intellectū de quo phs i
hoc loco nullā fecerit mētionē.
Ex quo. hic ſecūdo probat p
ſignū id qd̄ dixerat. ſ. oms pre-
factos habitus eſſe circa ſingu-
laria q̄ ſenſu apprehēdūtur. qd̄
ſic patet qa q̄madmodū ſenſus
ineſt nobis a natura: ſic etiā ſa-
gacitas ſentētia & ſingularium
intellectus a natura nobis ineē
uidentur. & hoc dicimus: nō ꝙ
omnino iſta nobis a natura inſint. ſed quia hec magis a natura prouenire dicuntur q̄
ſapientia & alii habitus in intellectu exiſtentes. itaq utriq habitus inſūt nobis a na
tura imperfecte: ſed illi quidem habitus qui ſunt circa ſingularia magis a natura pro
uenire dicuntur quam illi qui circa uniuerſalia uerſantur. ex his nota particularem
prudentiā minus ex ſtudio poſſe queri quam ſapientiam & ſcientiam. itaq facilius ē
nobis contra naturam pugnare in adquirenda ſapientia aut ſcientia quam in adqui-
renda prudentia. & hoc eſt quod in noſtro uulgari hiſpanico dici ſolet quiē enferma
de locura: ſana tarde o nunca. opponitur eni prudentie ſtultitia que cum a natura ꝑ-
ueniat difficile erradicabitur. hec eſt igitur cauſa cur aliqui ex ſtudio ſcientes & ſapi
entes fieri poſſint: etiam ſi eorum natura modo aliquo repugnet. prudētes uero ſi eo
rum natura ad hoc nō ſit maxime apta fieri nō contingit: etiam ſi circa hoc maxie ſtu
deant. quod ut ego puto eſt pluſq̄ maxime notandum Quapropter. hic ex predictis
infert duo corolaria. quorum primum eſt ꝙ intellectus ſit principium & finis. nā ille
quidem intellectus qui eſt uniuerſaliū imobilium: eſt principiū demōſtrationis. fiūt
eni demonſtrationes ex huiuſmodi pricipiis uniuerſalibus. alter uero intellectus q ē
ſingulariū mobiliū: uidetur eſſe finis ob id ꝙ demōſtrationes fiunt de his. ſ. propter
hec ſingularia. totus eni praticus ſillogiſmus ad hoc ordinatur ut huiuſmodi ſingula
ria recte agamus. ul' poteſt dici ꝙ dicta phi i hoc loco referātur ad eūdem intellectum
ad eum. ſ. q eſt ſingulariū agibiliū. hic ei intellectus pōt dici pricipiū demōſtratiois.
eſt eni de rebus ſingularibus q̄ ut paulo antea dicebamus ſūt principiū cuius gratia.
& finis quidē in rebus agendis eſt pricipiū demōſtratiois. ut hētur infra libro ſeptio
idem quoq intellectus poteſt dici finis demōſtrationis in quātū ſillogiſmus praticus
termiatur ad huiuſmodi ſingularia. nā ꝑfacti ſillogiſmi cōcluſio ē id qd̄ agi oportet.
ut hētur i libello de cauſa motus aialiū. & ifra libro ſeptio. Itaq nō. hic ſc̄o poit ſc̄m
corolariū. dictū eſt eni ꝙ ſingularia ſint rerū agēdarū pricipia: ex hoc ſeqtur i rebus a
gendis nō minus eſſe credendū antiqoribus exptis q̄m ipis demōſtratioibus. homies

eni prudentes & in multis expti uident. ſ. aperte cognoſcūt rerū agendarū principia
ſcilicet ſingularia ultima q̄ principia eſſe diximus. ex his notabis i rebus agendis po-
tius eſſe credendū expertis ac prudentibus q̄m ſapientiſſimis iuriſtis qui rerū ſint in
experti. in quo q̄m plures hodie errare uidebis. Quid ergo. hic epilogat dicens dic
tum eſſe de prudentia q̄ in rebus agendis priceps dr̄. dictū eſt etiā de ſapia q̄m oium
uirtutū intellectiuarū principē diximus. dictū quoq eſt circa q̄ earū utraq uerſetur.
reſtat ergo ut q̄ iparum ſit principalior uideamus. ſed hic dubitaret aliquis cur phs i
hoc caplo de bene cōſulere nullā fecerit mētionē. cū oms alios habitus cōſultatiuos
hic cōparauerit. pro huius enodatione eſt ſciendū ꝙ q̄madmodū in uniuerſalibus ad
intellectū ꝑtinet iudiciū de primis pricipiis: ad rōnem uero ꝑtinet diſcurſus a prin-

opionib⁹ atq ſētētiis ſine demōſtratiōe q̄ de-
mōſtratioib⁹ ipis. ueluti eni oculū ꝑ expiētiā
hn̄tes pricipia diſcernūt. Quid igit̄ ſit ſapia
& prudentia & circa qd uerſet̄ iparum utraq
dictum eſt.

Ed ambiget qſpiā i qb⁹ reb⁹ utile ſint
Nā ſapia qdē nihil eorū ꝓſpicit ex qb⁹
hō beat⁹ efficiat̄. nulli⁹ eni eſt gn̄onis. Pru
dētia uero hoc hēt qdē. ſed queadmodū utilis
erit. Si qdē prudētia circa illa uerſat̄ q̄ ſūt iuſ
ta & honeſta hoibus & bona hec aūt ſūt q̄ age
re boni uiri eſt ſed ꝑ eorū ſciam. nihilo magis
ad agendū illa erimus apti ſi quidē hītus uir-
tutes ſūt ueluti neq ſana neq ualitudiaria qd̄
cūq nō ab agēdo ſed ab hitu eē dicimus. Et ei
nihilo magis agere apti ſum⁹ qa medicinalē a
ut gynnaſticā hēamus. Qd̄ ſi nō horū gr̄a
prudētē ponere debem⁹ ſed ei⁹ qd̄ ē fieri ſtu-

cipiis ad cōcluſioēs: ita etiā cir-
ca ſingularia uis cogitatiua uo-
catur intellectus ſc̄m ꝙ hēt abſo
lutū iudiciū de ſinglaribus. ad
quē intellectū ꝑtinere dicūtur
ſagacitas prudentia & ſentētia.
dicitur aūt uis cogitatiua ratio
particularis ſc̄m ꝙ diſcurrit ab
uno in aliud. & ad hāc pertinet
bene cōſulere. cuius eſt ab uno
in aliud diſcurrere. dicamus i-
gitur ꝙ phs in hoc caplo ſolum
intēdebat nobis notificare eas
uirtutes q̄ pertinēt ad uim cogi
tatiuā nō quidē ut eſt ratio par
ticularis: ſed ut ſingularium in
tellectus dicitur. hec eſt igit̄ ca
uſa cur de bene conſulere hic
mentionem nō fecerit.
Ed ambiget. tractatus q̄r
tus de utilitate ſapiētie &
prudentie. & de earū cōparatio
ne adinuicē. de conexione quo-
q uirtutū inter ſe & ad pruden
tiam. caplm primū duas hēt par
tes. in pria dubitationes mouet
in ſecūda ſoluit. ſecūda ibi dici
mus igitur primo. in prima parte duo facit. primo mouet dubitationē de utilitate ſa-
pientie & prudentie. ſecundo de earum comparatione. ibi & preterea. in prima par-
te tria facit. primo mouet dubitationē de utilitate ſapie & prudentie: dicens ſed am-
biget quiſpiā. ſ. dubitabit aliquis in quibus rebus ſint utiles ſapia & prudētia. Nā
ſapia. hic ſecūdo ſubiūgit rōnem dubitādi q̄ntū ad utranq. primo de ſapientia dicēs
uidetur ꝙ ſapientia nō ſit in aliquo utilis. nam utilia dicuntur que hominem in bea-
titudinem perducunt. ſapientia uero nihil horum uidetur proſpicere. cum nō ſit efe
ctiua alicuius generationis. ſ. operationis que aliud quid efficiat aut producat. Pru
dentia uero. hic ſubiungit rationem dubitandi quātum ad prudentiā. dicens ꝙ pru-
dentia quidem bene habet hoc ut proſpiciat aliquid eorum per que erit homo bea-
tus: ſed uidetur inutilis ob aliam cauſam. ſi enim homo uirtutes morales habeat: etiā
ſi nō habeat prudentiam: aget utiq uirtuoſa. ſi uero prudentiam habeat & nō habe-
at uirtutes morales: nō propter hoc faciet uirtuoſa. quod in ſimili uidere poteris. ſi e
nim quis ſanitatem habeat etiam ſi nō habeat medicinalem ſcientiam: faciet utiq ſa
nitatis opera. & ſi medicinalem habeat ſanitate uero careat : nihilo plus faciet opera
ſanitatis quam ſi huiuſmodi ſcientiam no haberet. & quod phs dicit in principio ſed
queadmodū utilis erit: interrogatiue ponit̄. quaſi dicat nullo modo erit utilis. Qd̄
ſi non. hic tertio excludit reſponſionem quam aliquis poſſet reſpondere ad rationem
prefactam. ad illam eim rationē poſſet aliquis dicere ꝙ prudētia dacto ꝙ nō ſit neceſ-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſaria ad hoc ꝙ hō ſecundū uirtutē opetur:erit tamē utilis ad hoc ꝙ hō fiat uirtuoſus
q̄madmodū eni medicinalis ſcia nō ſit utilis ad opationem ſanitatis:eſt tamen utilis
ad hoc ꝙ ſani fiamus:ita etiam eſſe uidetur de prudētia que etſi ad hoc ꝙ uirtuoſa fa
ciamus nō ſit utilis:erit tñ utilis ad hoc ꝙ uirtuoſi fiamus.nō eni fiet homo uirtuo-
ſus niſi prudenter uixerit.iſtā cauilloſā reſpōſionē phs excludit bifariā.primo ſic.ſi-
quidē aliquis hoc modo dixerit: erit neceſſe cōcedere prudentiā nō eſſe neceſſariam
poſtea q̄m uirtutes habuerimus.& ſic cōcedemus hoiem iprudentē aut ſaltē nō pru-
dentem eſſe uirtuoſū.qđ maxime uidetur abſurdū. Preterea.hic ponit ſecundā rō
nem cōtra prefactā reſponſionē.dicens ꝙ prefacta reſpōſio nō pōt ſtare.nam ſi prudē
tia ſolum ſit neceſſaria ut illi dicūt ad hoc ꝙ uirtuoſi fiamus:ſequetur aliud incōue-
niens.ſ.nō eſſe opus nos hr̄e prudentiā ad hoc ꝙ uirtutes adquiramus.poſſumus eni
aliorū uti cōſilio.q̄madmodū eni aliorū.ſ.medicorū cōſilio ſani fieri poſſumus:ſic e-

dioſos nihil utiq; erit utilis. Preterea neq;
his qui nō hēt nihil eni refert utrū ip̄i habeāt
uel hēntiū cōſiliis ac quieſcāt.Habūdeq; no-
bis erit ueluti ī ſanitate.q̄uis ei ſani eē uelim⁹
medicinā tñ nō adiſcimus. Et p̄terea abſur
dū uidebit̄ ſi deterior q̄ ſapia exiſtēs potior e-
rit q̄ illa.q̄ eīm facit dñatur & iubet ſingulis.
De his igitur dicendum eſt.Nūc tamē dubita
tum eſt ſolū de ip̄is. Dicimus igit̄ prio ꝙ p̄
ſeip̄as neceſſariū eſt uirtutes eas exiſtere. uir-
tutes āt eē utriuſq; p̄ticule & ſi nihil faciat al
terutra ip̄arꝫ. Deide faciūt q̄dā nō ut medici

tiam aliorū.ſ.prudentū utendo
cōſiliis uirtutes adquirere poſ-
ſumus.patet igitur ex his ꝙ il-
lorū reſpōſio nō poſſit ſtare.cū
ſic dicendo:ſeq̄ntur hec abſur-
da. Et preterea.hic mouet du
bitationē de cōparatione ſapie
& prudētie. querit itaq; q̄ earū
ſit p̄ricipalior.dicens uidet̄ ab-
ſurdū ſi dicamus ꝙ prudentia q̄
ē deterior.i.minus digna & ex
cellēs q̄m ſapia ut ſupra fuit de
monſtratū:ſit potior.i.dignior
q̄m illa.ſ.ſapia.quod tñ quibuſ
dam uidetur.ſūt eni aliqui qui
putāt ꝙ ciuilis prudētia ſit dig
nior quam ſapia. qui ea ratōne
mouentur:quia illa ſcia q̄ ordi-
nādo facit:uidetur dñari & iu-
bere in ſingulis rebus.ciuilis uero prudentia uidetur eſſe huiuſmodi.ut eſt demōſtra
tum ſupra libro prio in prologo.de his itaq; dubitationibus dicamus.hec eni q̄ dicta
ſūt dubitādo diximus.& in oībus predictis debes attēte aduertere ad littere cōſtruc
tionē.eſt eni in locis aliq̄bus plus q̄m breuis.preſertim in illa parte ꝙ ſi nō horū gr̄a
ubi fere oīno debes ſubaudire illorū falſā reſponſionē.in hoc etiā parapho ē littera
breuis. Dicimus igitur.hec eſt ſecūda pars huius capl̄i:in qua p̄factas ſoluit dubi-
tationes.& prio ſoluit primā.quia uero ad ſolutionē ſecunde erat opus plura p̄mitte
re:eam relinq̄t ſoluendā in ſeq̄nti capl̄o.dicamus igitur ꝙ hic ſoluit primā dubitati
onē.circa qđ duo facit.prio ponit ſolutionē cōmunē prudetie & ſapie. ſecūdo ponit
ſpecialē ſolutionē quātū ad prudentiā.ibi inſup opus.quātū ad primū duas ponit ſo
lutiones:quarū pria oñdit rōnem in oppoſitū factā nō cōcludere efficaciter.dacto ei
ꝙ ſapia & prudētia nihil proſpicerēt eorū ex quibus hō fit beatus:nō p̄pter hoc ſeq̄-
retur ꝙ eſſent inutiles.ſūt eni uirtutes & p̄fectiones utriuſq; animi particule.nā ſa-
pientia ſcientificū:ciuilis uero prudētia rōcinatiuū perfecit.unicuiq; aūt eſt experi-
bilis ſua p̄fectio.hec igitur animi particule has duas uirtutes expeterēt : etiā ſi nihil
opentur.nota ex his.prio ſubiecta ſapie & prudētie.eſt ei ſapia in ſcientifico.prudē-
tia uero in ratiocinatiuo.ſimile habetur ſeptimo politice.ſecundo nota uirtutes eſſe
expetibiles etiam ſi non operentur.& tene menti contra fatuos qui de uniuerſis re-
bus querunt ad quid ſint utiles.iſti quidem ordinis rerum ignari:nec rem ullam pu-
tant eſſe propter ſe amabilem.& pro iſtorum maiori intelligentia non erit inutile re
petere quod ſupra libro primo dicebatur.ſcilicet aliqua eſſe propter aliud expetibili
a.ut ſunt organa & inſtrumenta.alia uero propter ſe tantūmodo.ut eſt felicitas.alia
propter ſe & propter aliud.de quorū numero ſūt uniuerſe uirtutes.expetuntur eīm
p̄pt er op̄aticēs.ſed etiā ſi nunq̄ opentur:eas expeteremus ob id ꝙ nr̄e ſūt perfectio-
nes. Deinde fa.iūt quidem.hic ponit ſecūdā ſolutionē q̄ eſt p̄ interentionem eius

q̄ dicunt̄.negamus enim eis ꝙ ſapia & prudentia nihil faciāt ad felicitatē. & exem-
plum q̄dem qđ inducūt de medicinali ſcientia non eſt cōueniens. cum enim felicitas
ſit opatio uirtutis & ſapia ſit ſpecies uirtutis:neceſſe eſt ꝙ ſapia faciat felicitatem.nō
q̄dem q̄madmodū medicialis ſcia facit ſanitatē utpote opus exterius factū:ſed q̄mad-
modū ſanitas facit opa ſana q̄ uident̄ eē ſanitatis uſus q̄dā.ſapia itaq; felicitatē facit:
nō ut opus exterius factū ſed ut uſū.eodēq; modo dicemus de prudētia. ſed phs exp̄ſ
ſit de ſapia q̄a hētur ifra libro decio p̄ricipalis felicitas ī uſu ſapie conſiſtere dr̄.nota
ex his nos alicui p̄bationi aſſētire magis p̄pt̄ phi auctoritatē:q̄m p̄pt̄ eius rōnis effi-
catiā.eſt ei uerū ꝙ felicitas ſit uſus ſapie.probatio tñ q̄m hic phs induxit nullius exi
ſtit efficatie.ſicut ei hētur ſupra libro prio:& infra libro decio:felicitas ē opatio & u
ſus uirtutis:nō cuiuſq; ſed p̄fectiſſime.felicitas ergo erit opatio ſapie non ob id ꝙ ſa
pia ſit pars & ſpēs uirtutis:ſed ea cauſa:q̄a ſapia ſit uirtutū oīum p̄fectiſſima.uel dic
ꝙ nomē felicitatis bifariā dici poterit.uno modo ut dicit p̄fectionē ultimā ultimo q̄
ſitā.& ſic felicitas ē opatio uirtutis p̄fectiſſime.alio modo dr̄ felicitas ex oī bono ag-

na ſanitatē:ſed ut ſanitas:ſic ſapia felicitatem
Cum eni pars ſit totius uirtutis habēdo:& op
ando facit beatos. Inſuper opus perficitur
ſecundū prudentiā & uirtutē moralē. Quāuis
uirtus intentionē facit rectam. Prudentia ue-
ro illa dirigit que ad hanc tendunt. Quare ue
ro animi p̄ticule nō eſt uirtus talis uegetatiue

gregatū.& ſic uidetur ī hoc lo-
co phs de felicitate loqui.hoc i
taq; modo ſumēdo felicitatē:ef
ficax eſt p̄batio q̄m hic phs idu
xit.nā ſic q̄libet uirtus facit fe
licitatē.i.partē felicitatis.nō q
deſut medicialis ſcia:ſed ut ſani
tas facit corpus ſanū. ſanitas ei
corpus ſanū facit non effectiue
ſed formalr̄.ſic etiā ſapia & q̄li-
bet alia uirtus felicitatē effice-
re uidetur. hoc igitur modo ut
ego puto phs dicebat ſapiam & prudētiā felicitatem efficere. Inſup opus.hic ſoluit
ſpecialr̄ q̄ntū ad prudētiā.prio p̄ interētionē huius ꝙ prudētia nō faciat ad opus uir
tutis.ſecūdo ſoluit q̄ntū ad id qđ inducebat̄ ꝙ ſine prudētia poſſet q̄s eſſe & fieri uir
tuoſus.ibi de eo aūt.dicit ergo prio nō eſſe uerū ꝙ prudētia nihil faciat ad opus uir-
tutis.nā ad opus uirtutis duo ſūt neceſſaria quorū unū eſt ut hēamus rectā intētionē
de fine.& hoc uidet̄ facere moralis uirtus q̄ appetitū in rectū finē dirigit.aliud eſt ut
ſapiēter nos hēamus circa ea q̄ ſūt ad finē.& hoc uidet̄ facere prudētia cuius eſt bene
conſulere & recte iudicare & p̄cipe de his:q̄ ſūt ad finē.q̄madmodū igit̄ rō & appeti-
tus:ſūt p̄ricipia hūane opatiōis:ſic etiā eorū uirtutes:uegetatie q̄dē potētie nō ē aliq̄
uirtus.nā uirtutes ſolūmodo exiſtere dñr ī illis potētiis ī quarū poteſtate ē agere uel
nō agere.& bene uel male agere.uegetatia uero & alie potētie naŧales nō ſe hñt indi
ferēter ad oppoſita:ſed deteriate ad unū.q̄re in his uirtus eſſe nō poterit.nā uirtus ī
hoc conſiſtit ut id facias qđ nō facere potuiſti.uel ab eo caueas qđ a te fieri potuit. ſi
ei in te nō fuit ut id nō faceres.uel ab hoc caueres:nō erit p̄fecto laudabile qđ ſic fe
ceris.& hoc eſt qđ phs hic dicebat:q̄re uero animi particule uegetatie nō eſt talis uir
tus.huius cauſā ſubiūgit q̄a nihil ī illa eſt utrū agat uel nō agat.q̄ſi dicat nō eſt ī eius
poteſtate ut ſit indifferēs ad agere uel nō agere.& illud aduerbiū.quare.ut mihi uide
tur ponitur illatie & nō interrogatie.& illud.utrū.diſiūctiue & nō interrogatiue te
net̄.& qđ hic phs tetigit de indifferētia potētiarū planius hētur ī nono methice u-
bi potentias rōnales dicit ſe hr̄e idifferēter ad oppoſita:naturales uero determiate ad
unū oppoſitorū.ex dictis ī hac p̄te notare poteris phm nōnunq̄ ad aliq̄ obiectionē reſ
pōdere q̄m nuſq̄ obiecerit.nā de ſapia obiciebat̄ ꝙ nihil proſpiceret eorū ex q̄bus hō
fiat beatus:de prudētia uero paulo poſtea hoc cōcedebatur.& tñ q̄a aliq̄s forte poſſet
inſiſtere circa illud:ea cauſa phs ad id reſpōdere uoluit.ſecūdo nota prudentiā in his
uerſari q̄ ad finē.moralē uero uirtutē circa finē.qđ nō paruā uidet̄ hr̄e ambiguitatē
cū uirtus ſit hītus electiuus.ut habet̄ ſupra libro ſecūdo.& electio ſit ī his tātūmodo
q̄ ad finē ordiant̄.ut eſt hītū ſupra libro tertio.itē q̄a ut eodē libro habet̄ finis nō a
uirtute:ſed a natura nobis determinat̄:p̄pt̄ has igit̄ rōnes aliq̄ dicūt ip̄ius uirtutis eē
nō ſolū ut recte eligat:ſed etiā ut rectā faciat itētionem de fine.nō q̄dem uniuerſali.
q̄m ille a natura nobis deteriatur. ſed de fine p̄ticulari.qđ & ego uerū eſſe puto. ſed

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

his addēdū cēſeo ꝙ illa natalis iclinatio ī aliquos fines uniuerſales egritudie aut p̄ua cōſuetudie corrūpitur. erit igitur neceſſaria uirtus ne huiuſmodi natura in nobis corrūpatur. q̄ ut hētur infra libro ſeptīo. & paulo poſtea dicemus. prudentie pricipiū eſſe dr̄. De eo aūt. ſoluit qđ obiciebat̃ ꝙ ſine prudentia poſſet qs fieri & eſſe uirtuoſus. & hoc p̄bat eē falſū p hoc ꝙ nec prudētia ſine morali uirtute: nec uirtus ſine prudentia eſſe poterit. primū p̄bat hic. ſm̄ in ſeq̄nti capl'o. de prīo igitur hic p̄ſeq̄tur. circa qđ tria facit. prīo oñdit ꝙ in actiōe uirtuoſa ſit aliud principiū neceſſariū p̄ter moralē uirtutē. ſecūdo oñdit qđ uel q̄le ſit illud pricipiū. ibi eſt igit̃. tertio oñdit qd prudentia addat ſupra illud p̄factū pricipiū. ibi eſt aūt prudētia. dicit ergo prīo ꝙ pro ſolutiōe eius qđ ſecūdo obiciebat̃. ſ. ꝙ p̄pter prudentiā nō magis ſimus apti ad op̄andū ea q̄ ad uirtutē p̄tinent reſumere oportet ea q̄ dicta ſūt ſupra libro q̄nto. ſ. aliquos agere iuſta: nō tñ eſſe iuſtos. ueluti eos q faciūt illa q̄ leges p̄cipiūt aut inuiti aut p ignorātiā aut p̄pter aliū finē & nō p̄pter ipā. qui uero illa agit ut uir bonus & iuſtus: bona & iuſta facere uidetur p̄pter ſeipā & nō p̄pter aliud. agit quoq̄ nō inuite aut p ignorātiā: ſed uolūtarie & electiue: & ipoꝝ q̄ agūtur gr̄a. uirtus q̄dem rectam facit electionē q̄ntū ad itētionē finis. ea uero q̄ ad huiuſmodi itētionē ordinātur: nō uirtus ſed aliud uidetur agere principium. de quo pricipio & de huiuſmodi rebus eſt a ſcientibus āpliori doctrīa dicendū. uel alr̄ & forte melius dicere poſſumus ꝙ in electione cōcurrūt due op̄atiōs. ſ. uolūtatis q̄m op̄ationē hic electionem dicit. & hāc uirtus facit rectā. ē alia op̄atio ipius intellectus. et hec ad illā ordinatur. ad hoc ei intellectus cōſulere uidetur ut uolūtas recte elligat. hāc igitur op̄ationē q̄ in electionē ordinatur nō dirigit uirtus ſed aliud pricipiū. de quo a ſcientibus eſt ampliori doctrina dicendū. & q̄a ſepe ī latinorū & grecorū uſū uenit ut numero plurali p ſingl'ari accipiāt (ut pugillares codecilli & huiuſmodi) hinc eſt ꝙ ph̄s in hoc loco cū de unico loq̄retur pricipio: ī plurali dixit de q̄bus ſcīētibus dicēdū ē clarius. nota ex his aliq̄ prio ꝙ uir bonus & iuſtus. bona & iuſta q̄ agit non p̄pt̄ aliud ſed p̄pt̄ ſeipā agere dr̄. q ei aliud itendūt: nec boni nec iuſti dñr. de quo ī libris p̄cedētibus nos largius dixiſſe meminimus. ſecūdo nota nomē electiōis p actu uolūtatis tātūmodo nōnūquā accipi. nā electiōis nomē equoce dr̄ de toto actu q in ſe cōplectit̃ itellectus & uolūtatis actū. & ſic de ea ſupra libro tertio locuti ſumus. alio modo dr̄ de actu uolūtatis tātūmodo: ut hic. Eſt igit̃. hic ſecūdo oñdit qđ ſiue q̄le ſit illud pricipiū qđ ea dirigere dixius q̄ ī rectā itētionē ordiant̃. dicēs ꝙ aſtutia ſit q̄dā animi potētia q̄ ad itētionē ſubiectā. ſ. ſuppoſitā dirigit & ad effectū p̄ducit. ꝙ ſi id qđ itendimus rectū ſit: aſtutia laudat̃. ſi uero itētū ſit iprobū: aſtutia dolus dr̄. hic ē ꝙ prudētes aſtutos & nō doloſos dicimus. prudentia ei rectā ſupponit itentionē. ex his notabis aliq̄ prio aſtutiā eſſe qd cōmune ad bonū & ad malū. cōtra eos qui aſtutiā opponi dicūt prudentie. erit itaq̄ aſtutia genus ad prudentiā & dolū. ſi rei intentio ſit recta: aſtutus prudēter agere dr̄. ſi uero ſit iproba intentio: tūc aſtutus doloſe & inique agere dr̄. ſecūdo nota nullam aſtutiā eſſe prudentiā que rectam nō ſupponat intentionē. cōtra eos qui quoduis in effectū produxerint: ſe prudenter egiſſe putāt. ſed dubitaret aliquis utrum aſtutia dicat aliquā animi potentiā q̄madmodū hic ph̄s dicere uidetur. ad hoc dici ſolet ꝙ ſicut modo ali

Nihil ei in illa ē utrū agat uel nō agat. De eo aūt qđ nihil magis apti ſūt p̄pter prudētiā ad honeſta & iuſta agēda paulo ſup̄iꝰ incipiēdum ē. Hic ſūpto initio quēadmodū dicimus quoſdā iuſta agere: nec tamē eſſe iuſtos ueluti eos qui faciunt illa que leges precipiūt: aut inuiti: aut per ignorantiā: aut p aliud quidpiam nō aūt propter ipā: aut qui agūt illa q̄ oportet & qđ oportet ſtudioſū uirū Sic eſt ut uidetur aliqualiter ſe habētē agere ſingula ut bonū ſit dico ceu per electōnē & ipſorum q̄ agūtur gratia. Electionem igitur rectā facit uirtus. Que autē illius gratia fieri nata ſunt: ea nō ſūt uirtutes: ſed alterius potentie de quibus ſcīētibꝰ dicēdū eſt clarius. Eſt igitur quedā potētia quā aſtutiā uocāt. Hec huiuſmodi ē ut ad ſub

quo ex dicendis apparet aſtutia nō eſt potentia: ſed naturalis inclinatio aut naturalis diſpoſitio rōnis ad prudentiā uel ad dolū: itaq̄ q̄madmodū ī appetitu ad uirtutes capeſcendas eſt naturalis diſpoſitio q̄ cōſuetudine & uſu p̄ficitur: ſic etiā in rōne eſt aliqua naturalis aptitudo ad prudentiā q̄ tp̄ore & exp̄imento p̄fectionē recepit. & ſicut appetitus indifferens eſt ad uirtutes & uicia: ſic & aſtutia ad prudētiā & dolū. qui ut patet ex dictis ph̄i in hoc loco prudentie opponitur. Eſt aūt. hic tertio oſtendit qd prudentia addat ſupra p̄factum pricipiū. & licet cōmuniter ſic dicatur: pōt aliter dici & forte melius: ꝙ hic ph̄s intēdat oñdere prudētiā nō eſſe ſine morali uirtute. qđ in hac materia ph̄i erat principale p̄poſitū. dicit ergo ꝙ prudētia nō eſt aſtutia: ſed eſt eius hītus quo hītu ut pote uiſu quodā in rebus agēdis pōt uerū p̄ſpicere. & huiuſmodi q̄dem prudētie hītus ſine morali uirtute eſſe nō poterit. itaq̄ q̄madmodū nat̃alis & imp̄fecta uirtus eſſe pōt ſine prudētia p̄fecta uero neq̄q̄: ſic etiā aſtutia q̄ imp̄fecta prudentia dr̄ ſine uirtute morali eē poterit: ſed prudētia q̄dem p̄fecta ſine uirtute eē nō poterit. qđ ph̄s ſic p̄bat: nullus hītus eē poterit ſine principiis ex q̄bus pēdet. ut ſcīe hītus ſine pricipiorū intellectu haudq̄q̄m eē poterit. uirtutes uero morales ſūt pricipia prudētie. qđ ex hoc patet q̄a morales uirtutes rectā faciūt intentionē de fine. finis aūt pricipiū eſt ſillogiſmi pratici: q ſillogiſmus a prudentia format̃. & eo quoq̄ generat̃. ſicut ei ſcīa demōſtratiōe p̄ducitur: & producta demōſtratione utitur: ſic etiā prudētia ſillogiſmo pratico efficit̃: & genita huiuſmodi ſillogiſmo utitur. qđ āt uirtus rectā faciat itētionē de fine q ē pricipiū ſillogiſmi pratici ph̄s hic demōſtrat exēplo. qđ p teip̄m uidere poteris. ex dictis ph̄i ī hac p̄te aliq̄ poteris notare. prīo hītū prudētie uiſui cōp̄ari. q̄madmodū ei uiſu efficatius q̄ aliis ſēſibus ſēſibilia cognoſcimus: ſic etiā hītu prudētie p̄fectius q̄m aliis itelletis hītibus res agēdas p̄ſpicimus. ſecūdo nota ut prius moralē uirtutē rectā facere itētionē de fine. qđ ego itelligo nō q̄dē de fine oīno uniuerſali. ut ē ille finis bonū eē agēdū: malū eē fugiendū. nā hic finis nō uirtute ſed nat̃a nobis determīat̃. et etiā cōſeruat̃: ſed ph̄s loq uidet̃ de finibus ī quos ſingl'e uirtutes nos iclinare dicūt̃. ut ē tēp̄ate uiuere. liberl'r expēdere. & alia huiuſmodi. tertio nota id qđ ī fine cōcludit ph̄s dicēs q̄re ipoſſibile ē q̄npiā prudentē eſſe: niſi ſit bonus. cōtra eos q ſceleſtos iniquos & doloſos hoīes prudētes appellant. nam & illi ſecundū ph̄i doctrinā & ſecundū ueritatem magis longe ſunt a prudentia quam illi qui hodie naſcuntur. quod menti cōmendabis.

Ed cōſiderādū. capl'm ſm̄ qđ ē ultim huius ſexti libri tres hēt p̄tes. prīo oñdit moralē uirtutē nō eē ſine prudētia. ii. mouet & ſoluit q̄ndā q̄ſtionē circa uirtutū cōnexionē icidētē. ibi ſed ſermo hic. iii. ſoluit q̄ſtionē ſup̄ius motā de cōpatōe ſapīe & prudētie. ibi ac tñ nec. circa primū duo facit. prīo oñdit p̄poſitū p rōnē. ſecūdo p aliorū dicta. ibi propterea aiunt. ſed pro intelligentia primi & aliorū que hic tractantur eſt

rectā ītētionē agere iſta poſſit & ad effectū p̄ducere. Si itaq̄ id ad qđ intēdimꝰ rectū ſit laudabilis ē. Sin aūt im p̄bū tūc ē dolꝰ. Quap̄pter prudētes aſtutos & nō doloſos eē dicimꝰ.

Eſt aūt prudētia nō hec potētia: ſed nō abſq̄ potētia iſta. Habitꝰ uero huic ītuitu efficit̃ animi nō ſine uirtute ut dictū ac manifeſtū ē. Nā cogitatiōes & diſcurſꝰ rōnis rerū agēdaꝝ pricipiū hn̄t qđ tale qd ſit extremū & optimū qualecūq̄ tādē id ſit Et ei ſit uerbi gr̄a qd uis hoc niſi bono uiro nō uidetur Nam prauitas obliquat: & falſo errore labifacit circa principia rerum agēdarum. Quare patet ꝙ impoſſibile eſt prudētem eſſe quēpiam niſi ſit bonꝰ.

Ed cōſiderādū ē rurſꝰ circa uirtutē. nā uirtꝰ fere ſimil'r ſe hēt ut prudētia ad aſtutiam nō eadem q̄dem ſed certe ſimilis. Sic & naturalis uirtus ad eam que eſt proprie uirtus. Omibus enī uidetur natura quodāmodo mores in ſingulis ſubſiſtere. Nam ut iuſti ſumus & tēperati & fortes & alia huiꝰmōi ſtati a natiuitate hēmus. Sed tamē querimꝰ aliud

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſciendū quid pħs noīe proprie uirtutis ītelligat. & quas naturales uirtutes hic appellet. dicamus igitur ꝙ uirtus proprie ea dicitur que uſu & conſuetudine perfecte queſita in appetitu exiſtere dicitur. hec aūt eſt uirtus de qua pħs tractauerat in libris precedentibus. naturalis uero impꝓprie & impfecta uirtus eſt naturalis inclinatio uel naturalis diſpoſitio appetitus ad perfectā & proprie uirtutē capeſcendā. eſt itaqꝫ naturalis & imperfecta quaſi incohatio principiū & ſemē perfecte & proprie nirtutis. quēadmodū eni ſine ſemine nec plante naſcūtur: ſic etiam ſine huiuſmodi naturali aptitudine perfectā & proprie uirtutē in appetitu fieri nō contingit. & iſta que diximus de uirtute appetitus locū habent in uirtutibus intellectiuis. & preſertim ī uirtute rōnis pratice q̄ in rebus agendis uerſatur. ut hic pħs ſatis expreſſe ignuere uidetur. & ī capl'o precedēte. ubi naturalem diſpoſitionē rōnis pratice q̄ in rebus agendis uerſatur aſtutiā dixit: perfectā uero uirtutē prudentiam appellauit. habebūt ſe itaqꝫ ſm̄ ꝓportionē uirtus naturalis & aſtutia. ꝓprie uirtus & prudētia. q̄madmodū eni ſe habet naturalis uirtus ad appetitū: ſic aſtutia ad intellectū. & ſicut ſe habet ꝓprie uirtus ad appetitū: ſic & prudentia ad rōnē hiis premiſſis: dicamus cū pħo ꝙ proprie uirtus nō poterit eē ſine prudētia. hoc ſic probatur: ille naturales diſpoſitiones q̄ ſine diſcritione & prudentia nos in bonū inclināt: nō ſūt nec dicūtur ꝓprie uirtutes. hoc patet dupl'r. primo quia per ſimilitudinē in beſtiis. & in pueris quoqꝫ reperiūtur. ſed nec beſtiarū. nec puerorum eſt agere ſm̄ uirturē proprie dictā. item huiuſmodi naturales diſpoſitōnes ſine diſcritione & prudentia ſūt nobis nociue. ut patet de illo qui naturaliter in liberalitatē inclinatur. qui ſi diſcritione & prudentia careat: facile proſiliet in prodigalitatē. & q̄nto maior fuerit huiuſmodi inclinatio: tanto magis ledetur. q̄madmodū eſſe uidemus de equo fortiter moto: qui ſi uiſu careat: tāto fortius impingetur q̄nto fortius mouebitur. eſſe quidē nociuū de uirtute ꝓprie dicta nō predicatur. cōcludamus igitur a cōtrario ſenſu ꝙ ea tantūmodo dicetur uirtus ꝓprie que nos in bonū inclinat & cū diſcritione & prudentia operatur. ſ. loco & tempore congruo aliiſqꝫ ſeruatis circunſtantiis. ex dictis philoſophi in hac parte poteris aliqua ſatis utilia notare. primo in appetitu naturalem uirtutem ſic ſe habere ad proprie uirtutem q̄madmodum ſe habet in ratione aſtutia ad prudentiā. ſicut enim ibi aſtutia indeterminate ſe habet ad bonum & malū. et prudentia determinate ab bonū tantūmodo: ita & hic naturalis uirtus indifferens eſt ad bonū & ad malū: ſed ꝓprie uirtus determiatur ad bonū. ſecundo notabis uirtutes oīs ineſſe nobis a natura: nō q̄dem ſm̄ eſſe perfectū: ſed ſm̄ eſſe impfectum. quod ex triplici parte attēditur: primo ex parte intellectus: cui naturaliter ſunt indita prima principia agibiliū. ut nulli eſſe nocendū. neminē locupletē fieri cū iactura aliena. & ſimilia. ſecundo ex parte uolūtatis que de ſe naturaliter mouetur a bono intellecto ſicut a proprio obiecto. tertio ex parte appetitus ſenſitiui. ſm̄ ꝙ ex naturali complexiōe ſunt aliqui diſpoſiti ad iram. alii ad uoluptates. alii ad alia. tertio notabis exemplū quod hic a pħo inducitur de corpore robuſto ſine intuitu ſe mouente quod in locis nō paucis nō incongrue applicari poterit. quarto notabis eam tantūmodo dici proprie uirtutem que nos in bonum inclinat: & cum diſcritione & prudentia operatur. et hec poteſt dici diffinitio proprie uirtutis. ideſt uirtutis proprie dicte idem itaqꝫ eſt perfecta et proprie uirtus. ſed perfecta dicitur quia ſibi nihil deeſſe uidetur. et proprie uirtus ideo diciturquia cum diſcritōne et prudentia operatur. et ex hiis patet idem eſſe naturalem imperfectā et impꝓprie uirtutē. qđ menti cōmendabis contra eos qui uirtuoſos appellant quoſdam indiſcretos bonas neſcio quales inclina

quidā proprie bonū eſſe ut talia aliter ad eſſe. Nam pueris quidē & beſtiis naturales ſūt habitus. Verū abſqꝫ mēte uidētut eſſe nociui. illud dūtaxat apparet: ꝙ quēadmodū ī robuſto corpore ſine intuitu ſe mouēte cōtingit fortiter offendere quia uiſū nō habet ita & hic Qđ ſi accipiat mentē in agēdo differt habitꝰ uero ſimilis exiſtens tunc erit proprie uirtus. Itaqꝫ ut opinabili due ſūt ſpēs aſtutia & prudentia Sic in morali due ſūt naturalis uirtꝰ & ꝓpria Verū harū q̄ propria eſt: nō fit abſqꝫ prudētia

tiones habentes. Et propterea. hic ſecundo oſtendit propoſitum per aliorum dicta & facit tria. primo oſtendit propoſitum per antiquorum dicta. ſecundo per dicta modernorum ibi ſignum huius. tertio concludit propoſitum ibi patet igitur. dicit ergo primo ꝙ ex antiquorum dictis. & preſertim ſocratis qui in moribus nō parue fuerat auctoritatis uidere poſſumus uirtutem nō eſſe ſine prudentia. nam & ſocrates omnes uirtutes dicebat eſſe prudentias. hoc dicebat uel ea cauſa motus quia uirtutes ſunt q̄dam prudentie ſimilitudines. uel quia ut ſtoici in ratione eas eſſe putabat. & ſocratis dictum partim eſt uerum. in hoc ſcilicet ꝙ putabat uirtutes nō eſſe ſine prudentia. & eſt partim falſum in hoc ꝙ uirtutesprudentias eſſe dicebat Signum huius. hic ſecūdo probat propoſitum per dicta modernorum. ideſt eorum qui ſuo tempore fuerant.

Et propterea aiunt uirtutes oīs eſſe prudentias. Et ſocrates partim recte queſiuit partim errauit. q enim oēs uirtutes putabat prudentias eſſe errabat. q uero nō abſqꝫ prudētia recte dicebat. Signum huius eſt ꝙ nūc oēs quando uirtutes diffiniunt adiungunt habitum dicentes: & ad quid eſt ſecundū rectā rationem. Recta aūt ratio eſt ſecūdum prudētiā Videntur auguriari quodā modo oīs huiuſmodi habitū uirtutē eſſe: qui habitus ſit ſecūdum prudentiā. Sed opportet parūper tranſgredi. Nō enim ſolum habitus qui eſt ſecūdū rationē rectā. Sed ille qui eſt cum recta ratiōe uirtus eſt. Recta autē ratio in talibus prudentia eſt. Socrates igitur putabat uirtutes eē rationes. Nam illas oīs dicebat eſſe ſentencias Nos autē cum ratione eſſe putamus. Patet igitur ex iam dictis nō poſſe quēq̄ eſſe bonum uirum ſine prudentia. Neqꝫ prudentē ſine morali uirtute. Sed ſermo ſolueretur quo diſputare quis poſſit: uirtutes abinuicē ſeparari.

oīs itaqꝫ iſti diffinientes uirtutem & oſtendētes ad quid ſe extendat. dicūt eam eſſe habitū ſecūdum rectam rationem. recta quidem ratio eſt prudentia. patet igitur ex dictis iſtorum uirtutem nō eſſe ſine prudētia ſed dictum iſtorum eſt impfectum. & ideo opportet parūper tranſgredi ideſt parum ei addi. poterit enim aliquis ſecundū rectā rationē agere ſi conſiliū & rectam rationē alterius ſequatur. hoc tamē non ſufficit ad hoc ꝙ dicamus eum uirtutem habere erit igitur uirtus habitus nō ſolum ſecundū rationē: ſed & habitus exiſtens cum rōne. ex his patet ꝙ ſocrates q uirtutes putauit eſſe ſcientias aut prudentias: plus dixit q̄m dici oporteret. alii uero qui dicebant uirtutes eſſe habitū ſecundū rectā rationem: minus dixerunt quam opporteret. pħs uero mediū tenuit dicenſꝙ uirtus ſit habitus ſecundū rationē rectā: & cū ratione recta exiſtens. itaqꝫ is ſolus uirtutē habere dicitur: qui propria diſcritione & conſilio uirtuoſe operatur. ex his nota pħm nōnūq̄m ad ſuum propoſitū inducere aliorū dita licet nō ſint oīno uera. quod hic & ī aliis locis nō paucis eum feciſſe uidemus. & hoc nobis erit exemplū ut cum res ipa exegerit: ſimiliter faciamus. Patet igitur. hic cōcludit principale propoſitū prime partis huius capituli. dicens eſſe manifeſtū ex iam dictis nō poſſe quēq̄m eſſe bonum uirum ſine prudentia. hoc eſt enim quod paulo antea demonſtrauimus. eſt etiam manifeſtū ex iam dictis in precedenti capitulo: nō eſſe poſſibile quēq̄m eſſe prudētem ſine morali uirtute. quod memorie oportet habere ad intelligendam ſequentē demonſtrationē de uirtutum conexione. Sed ſermo. hec ē ſecunda pars huius capituli. ubi pħs mouet & ſoluit quādam queſtionē circa uirturū conexionem incidentem. & tria facit. primo mouet dubitationem: & ponit rationem dubitandi dicens ſed hic ideſt in hoc loco ſolui poterit ſermo ideſt ratio qua quis poſſit diſputare ideſt diſputando probare: uirtutes ab inuicem ſeparari. & hoc forte diceret ea ratione motus: quia nō uidemus eūdem hominem naſci aptum ad oīs uirtutes: ſed alium uidemus aptum ad liberalitatē. alium ad temperātiam. alium ad fortitudinem. & alios ad alias uirtutes. eam autem uirtutem quis conſequi poterit ad quam naſcitur aptus. illam uero ad q̄m inepti naſcimur: raro aut nunq̄m adipiſci poſſumus

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ex quibus ſequi uidetur alium hominem aliam habere uirtutem ſcilicet illam ad q̄m aptus naſcitur. & aliam non habere ſcilicet eam ad quam nō eſt aptus. ex hac igitur ratione uideretur alicui ꝙ eſſet poſſibile unam uirtutem ſine aliis haberi. & ex prefacta ratione mihi uidetur neceſſario eſſe concedendum eum hominem qui om̄s habeat uirtutes ad om̄s naſci aptum. Sed hoc recipiendum. hic ſecundo ſoluit prefactam dubitationem. dicens ꝙ de uirtutibus naturalibus imperfectis que proprie non dicuntur uirtutes: bene erit poſſibile quēpiam unam uirtutem habere ſine hoc ꝙ alias uirtutes habeat. itaq̧ erit poſſibile eſſe aptum ad fortitudinem & nō ad temperantiam: uel liberalitatem. quod ego intelligo ſecundum magis & minus. ſcilicet ut ſit aptus ad om̄s: ſed ad unam magis. nam ut paulo poſtea demonſtrabimus non eſt poſſibile ſimpliciter loquēdo aliquē ad unam uirtutem naſci aptum quim ad om̄s ſit naturaliter aptus. ſed de uirtutibus quidem q̄ proprie dicuntur uirtutes: ſecūdū quas ſimpliciter uir bonus dicitur nō eſt poſſibile aliquam unam uirtutem nobis ieſſe qui alie om̄s inſint. hoc a pħo ſic demonſtratur: om̄s ſimul exiſtunt cum prudentia que oium uirtutum eſt unica. & ſic una uirtus ſine aliis eſſe non poterit.

Nō eī eūdē naſci ad oēs aptū. Itaq̧ aliā iā qdē hr̄e aliā nō hr̄e. Sed hoc recipiēdū i naturalibus uirtutibus At in his uirtutibꝰ p̄ quas ſimpliciter dicitur uir bonꝰ nō recipit. Simꝉ enim cū prudētia q̄ una eſt om̄s ſimul exiſtūt

hanc pħi breuem demōſtrationē ſic explicare poſſumus: nulla uirtus proprie dicta eſſe poteſt ſine prudentia. ut eſt demōſtratum i principio iſtius capituli. prudentia quoq̧ eſſe non poteſt ſine uirtutibus. ut probatum eſt ſupra in capitulo precedenti. item dictum eſt ſupra in capitulo ſecundo tractatus ſecundi ꝙ oium uirtutm prudentia ſit unica. ex his ergo ſequitur ꝙ quando nobis aliq̄ uirtus ineſt: neceſſe ſit prudentiam ineſſe. & quando prudentia nobis ineſt: om̄s ineē uirtutes. ergo a primo ad ultimum ſi aliqua uirtus nobis inſit: neceſſario om̄s inerūt. hec eſt pħi demonſtratio q̄m uniuerſi fere homines pro neceſſaria uenerantur & colunt. ſed mihi uidetur uno pede claudire. licet enim prudentia nō poſſit eſſe ſine uirtute: nuſq̄m tamē a pħo demonſtratum extitit prudentiam unius uirtutis nō poſſe eē ſine ceteris uirtutibus. imo ſupra capitulo ſecundo tractatus ſecundi ignuebat eē poſſibile hominē eſſe. prudentē in aliquo negocio: imprudentē uero circa alia negocia. & hic talis homo a pħo dicebatur nō quidem prudens ſimpliciter: ſed prudens ſm̄ quid ideſt prudens in parte. unde uidetur poſſibile aliquē eſſe prudentē circa materiā unius uirtutis: licet circa alias uirtutes prudentiā nō habeat. quod & de facto in aliq̄bus hominibus eſſe cognoſcimus. quid autem circa hoc tenere uelimus: paulo poſtea i ſolutione obiectionū dicemus. ex dictis pħi in hac parte notare poteris duo ſatis ſingularia. & ſatis difficilia. primo notabis neminē ad unam uirtutē aptum naſci quim ad om̄s aptus naſcatur. q̄m ſi aliter diceremus: opporteret concedere unam uirtutē haberi poſſe ſine aliis. quod pħs hic dicit eſſe impoſſibile. ſecūdo notabis nec hodie nec ante hac aliquem purum hominē fuiſſe qui unicam habuerit uirtutem. ſi enim unicam habuiſſet: om̄s utiq̧ habuiſſet. quod de nemine puro hoīe legimus. nemo enim ē nec fuit de quo dicere poſſimus opam dediſſe circa materiam uniuerſe uirtutis. q̄m ad id nec ingenium: nec uita hominis ſufficit. hec igitur pħi doctrina (quēadmodū alie plures) erit nō de eo quod eſt: ſed de eo quod eſſe poterit. ſed contra determinationē pħi in hac parte arguitur. & primo ſic: quēadmodū eſt in factibilibus: ſic uidetur eſſe in agibilibus. ſed in factibilibus nō eſt neceſſe eum qui unam habeat artem: alias habere artes. ſic igitur dicemus in agibilibus: ut ſit poſſibile quēpiam prudentiā unius uirtutis habere ſine hoc ꝙ habeat aliarum uirtutum prudentiā. ſecundo ſic ſupra libro q̄rto dicitur eſſe impoſſibile pauperem eſſe magnificū. nō tamē uidetur pħs negare qui pauper alias poſſit habere uirtutes. tertio ſic proprium uidetur eē operationis freq̄ntate habitum producere ſi materia ſit diſpoſita. ſed eſt poſſibile ꝙ aliquis det operam circa materiam unius uirtutis: etiam ſi circa materiā aliarū nunq̄m operetur. habebit igitur habitum illius uirtutis circa cuius materiam operam dederit: etiam ſi habitus aliarum uirtutum nō habeat. ſolutio ad iſta. ad primū dicimus ꝙ quēadmodum in factibilibus & in quolibet genere ſcientie nemo poterit habere artem aut ſcientiam

perfecte niſi uniuerſa illius cognouerit principia. nō eni habebit perfecte geometriam qui aliquod principiū eius ignoret: ſic igitur erit in agibilibus ut nemo perfecte habeat prudentiā niſi qui uniuerſa eius habeat principia. principia uero prudentie ſunt uirtutes. nemo igitur poterit habere perfecte prudentiā: niſi qui uniuerſas habeat uirtutes. confirmatur etiam hoc. quia uniuerſa hec reducūtur ad unicū principium. ſ. ad rationis regulā. ubi enim eſt unitas principii: neceſſe eſt ꝙ ſit unitas habitus. dicamus igitur ꝙ ars & prudentia cōueniunt in hoc ꝙ neutra earū cōplecte haberi poteſt: niſi uniuerſa illius principia intelligamus. differunt tamē: quia totius prudentie ſunt eadem principia: nō tamē ſūt eadem principia totius artis.

Patet autem ꝙ & ſi nō actiua eſſet: tamē opus erat eius quia particule uirtus eſt: & quia non erit electio recta ſine prudentia neq̧ ſine uirtute. Hec eni finis. Hec uero ad finem agere facit. Attamē nec preſtat ſapiētie: nec meliori particule: ut nec ſanitati medicina. Nō eī utitur illa: ſed prouidet ut ſit. illius ergo gr̄a iubet ſed nō illi Preterea ſimile ut ſiquis ciuilem dicat pricipiū eſſe deorū quia diſponit de omnibus que fiunt in ciuitate.

ad alia duo cōmuniter dici ſolet ꝙ habenti unam uirtutē propter deffectū materie poterit alia deeſſe. & tamē quia oium uirtutū eſt eadem prudentia: imprōptu erit aliam uirtutē haberi ſi materia non deſit. qui eni rem hēt in prōptu: uidet rem ipam habere. ſicut cui modicū deeſt: uidetur nihil deeſſe ut dicitur ſecundo pħiorū. ſed quia ſic dicēdo: nec primū nec alia duo uidētur plene enodata: alii aliter dicunt. diſtingunt enim duplicē uirtutis perfectionē: unam intrinſicā: & aliam extrinſicā. prima eſt que adquiritur ex ꝓpriis uirtutis operationibus. extrinſica perfectio eſt que uni ex aliis uirtutibus redundat. dicunt igitur ꝙ quātum ad perfectionē intrinſicā poterit una uirtus perfecte haberi ſine aliis. & hoc modo locum habere dicunt rationes in oppoſitum factas. quantū uero ad oēm perfectionē. ſ. intrinſicā & extrinſicā eſt uerū qd pħs dicebat: nō eſſe poſſibile unicā haberi uirtutē ſine aliis. & hanc quidē uirtutis ꝑfectionē is ſolus habere dicitur qui cōtra uirtutē nullatenus faciet. & hec ſolutio mihi magis ſatiſfacere uidetur. nam ſolutio prima nō uidetur ſtare. quelibet enim uirtus uidetur eſſe principiū tantūmodo eius prudentie que circa eiuſdē uirtutis materiam uerſatur. & om̄s uirtutes ſimul unite uidentur eſſe principia totius ſiue totalis prudentie. ſic etiam eſſe uidetur in factibilibus. principia enim unius generis factibilium unius artis tantūmodo dicuntur eſſe principia. oium uero factibiliū principia totius ſiue totalis artis dicuntur eſſe principia. & quēadmodū totius ſiue totalis prudentie principia reducuntur in unicū principiū. ſ. in rationis regulā: ſic etiam eſt in factibilibus. in quibus primū principiū eſt rationis regula. itē ſolutio ſecūda nō uidetur ſtare. uidetur eni diſſona dictis pħi. cuius uerba hoc ſignificare uidētur: ut q unā habet proprie uirtutē: om̄s proprie uirtutes habeat. proprie quidē uirtus dicitur nō quidē ea que potentia: ſed ea tantūmodo que actu exiſtit. propter hoc igitur ut dixi opinio ſecunda mihi uidetur magis conſona dictis pħi. dicamus igitur ꝙ ſit bene poſſibile quēpiam uirtutē unam habere perfecte perfectione intrinſica: etiā ſi nō habeat alias. Patet aūt. hic tertio epilogando concludit neceſſitatē prudentie. eſt eni manifeſtum prudentiā eſſe expetibilē propter duo. primo quia eſt uirtus & perfectio cuiuſdam animi particule. ſecundo quia nō eſt electio recta ſine prudentia. nec ſine uirtute. nam uirtus rectā facit intentionē circa finē. prudentia uero ea dirigit que in finē ordinantur. quod aūt diximus uirtutē intentionē facere rectā circa finē: bifariam intelligi poterit ut nos extenſius dixiſſe meminimus ſupra in capitulo precedenti. i parapho de eo aūt ꝙ nihil magis. quere ibi Ac tamē nec. hec eſt tertia pars huius capituli. ubi illā ſoluit queſtionē de cōparatione ſapientie & ciuilis prudentie. dicens ꝙ ciuilis prudentia nec preſtat ſapientie: nec meliori animi particule. quaſi dicat nec ꝑfertur ſapientie: nec meliori animi particule. uerbū enim preſtare hic a pħo cōparatiue accipitur. ſ. pro excellere aut magis ualere. id aūt quod in oppoſitū obiciebatur nō concludit. quod pħs hic per duo exempla ſatis propria atq̧ notāda manifeſtat. primū

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

eſt de medicinali ſcientia que ad ſanitatem ſe uidetur habere ſicut ciuilis prudentia
ad ſapientiam. medicina quidem nō utitur ſanitate: ſed prouidet queēadmodum ſani
fieri poſſimus. itaq; nō precepit ſanitati: ſed ſanitatis gratia. erit igitur ſanitas longe
melior q̄m medicina ut pote finis hiis rebus que ſunt ad finem. ſic igitur eſt de ciui-
li prudentia reſpectu ſapientie. nō enim ſapientie precepit: ſed illius gratia. erit igi
tur ſapientia longe melior q̄ ciuilis prudentia. ſecundū exēplum eſt de ciuili pruden
tia reſpectu dei. ſi enim ciuilem prudentiam dicamus eſſe meliorē ſapientia ob id qđ
aliqua ad ſapiētiam preordinat: eadem ratione dicemus ꝙ ciuilis prudētia ſit melior
q̄m deus. queēadmodum enim ad ſapientiā: ſic etiam ad dei cultum nō pauca ſunt in q
bus ciuilis prudentia dicitur prouidere. ex dictis phi in hac parte poteris aliqua nota
re quibus in hoc libro nulla reperies utiliora. primo notabis hominis felicitatem nō
poſſe conſiſtere in operatione prudentie. nam felicitas eſt bonum ultimū. ut habetur
ſupra libro primo. & expreſſius infra libro decimo. prudentie uero operatio in aliud
ordinatur atq; refertur. ut in hoc loco phs dixit. nec locū habet illa quorūdam duarū
felicitatum uana diſtintio. quod infra libro decimo demonſtrare intendimus. & extē
ſius hoc demonſtrauimus in repetitione q̄m de hac materia nuper edidimus. ſecūdo
notabis ultimū finem prudentie nō in appetitu: ſed in intellectu cōſiſtere. cum eius
finis ut ex hoc loco patet ſit ſapientia queēadmodum ſanitas medicinalis ſcientie. nec
intereſt dicere ſapientiam aut ſapientie operationem. nam ſapientie nomen pro uero
ꝙ accipi inoleuit. tertio notabis nullius eſſe momenti quorumdam demonſtratōnem
qua cognantur demonſtrare uirtutem moralem eſſe meliorem ciuili prudentia: prop
ter id ꝙ moralis uirtus finis exiſtit ciuilis prudentie. patet enim ex hoc loco ꝙ ciui-
lis prudentie ultimus finis ſit ſapientia & non moralis uirtus. itaq; moralis uirtus ē
eius finis quo. ideſt finis cui ex actione prudentie aliquod adquiritur cōmodum. nō
tamen eſt finis cuius. ideſt finis quem ultimo intendat. finem uero quo non eſt neceſ
ſe eſſe meliorem rebus in finem ordinatis. nam ſi id concederemus: erit concedēdum
creaturam eſſe deo meliorem. quarto notabis prudentiam in felicitatem referri excel
lentiori modo quam artem & ſcientiam. & ob eam rationem eis eſſe meliorē dicimus
ars enim & ſcientia in felicitatem referuntur ut bona in finem ordinata. prudentia
uero non ſolum ſic: ſed etiam in hanc ipſam felicitatem diſponendo. quinto notabis e
undem eſſe finem ſapientie & ciuilis prudentie. cum enim prudentia in ſapientiam
referri dicatur: referetur utiq; in ſapientie finem. qui ut habetur infra libro decimo
eſt eius operatio. ſcilicet dei contemplatio. erunt igitur eiuſdem finis. ſed aliter & a
liter. nam ipſius ſapientie eſt finem facere ſiue ellicere. prudentie uero eſt ad huiuſ-
modi finem diſponere. quanto igitur finem efficere aut ellicere melius eſt quam ad
finem diſponere: tanto melior & excellentior ſapientia quam prudentia exiſtere di-
citur. & in his finis eſt huius libri ſexti.

Incipit liber ſeptimus.

Oſt hec dicēdū ē alio ſūpto princi
pio ꝙ circa mores fugiēdorū: tres
ſūt ſpēs. uitiū. incōtinētia. imani-
tas. Horū uero duobꝰ cōtraria ma
nifeſta ſunt. Nā aliud uirtutē: aliud cōtinētiā
uocamꝰ. Aduerſus aūt imanitatē maxime qs
cōgrue opponat eā uirtutem q̄ ſupra nos ē he
roycā quādā & diuinā. Vt homerus de hecto-
re facit priamū dicentē eximia illū bonitate ꝑ
ſtare: neq; uideri mortalis hoīs filiꝰ eē ſed dei.
Itaq; ſi ex hoībꝰ fiūt dii ꝑ excellentiā uirtutis
ut aiunt talis quidē utiq; erit his habitus qui
imanitati opponiť. Nā ut beſtiarū non ē neq;
uitiū neq; uirtus: ſic etiam nec dei. Sed hec q-
dē precioſior ē q̄ uirtus. illa uero aliud quod-
dā genus improbitatis. Cū aūt raro contin
gat uirum quempiam eſſe diuinum. ut Laco-
nes dicere conſueuere cum ualde aliquem ad-
mirantur diuinus eſt inquiunt uir. Sic & im-
manē quempiam inter homines raro aiūt exi-
ſtere. Ac maxime inter barbaros ē. Fit autē
quandoq; ꝓpter morbos & orbitates. Et q ali-
os homines malignitate excedunt eos ac infa-
mi appellatione notamus. Sed de huiuſmo
di diſpoſitione poſtea erit mentio faciēda. De
uitio autem dictum eſt prius. De incōtinētia
uero & mollicie ac luxuria dicendum eſt. At ſi
mul de cōtinētia & cōſtātia. Nō enī ſic accipi-
endū ē q̄ſi utraq; ipſarū ſit idē habitꝰ q uirtus:
& uitiū: nec etiā q̄ſi ſint aliud genus. Opor
tet uero ut ī aliis ita & hic poſitis his q̄ appa-
rēt ac dubitatōibus primo factis oſtēdere ma
xime qdē oīa q̄ ꝓbabilia ſunt circa huiuſmo-
di affectus: aut certe plurima ipſorum atq; ꝓci
pua. Si enī ſoluanť difficilia & relinquanť ea
q̄ ꝓbabilia uidenť ſufficiēter erit oſtenſū. Vi
deť ergo cōtinentia & cōſtātia ꝓboꝝ & lauda
biliū eē. icōtinētia uero & mollicies iproborū
& uitupabiliū. Idēq; ē cōtinēs & cōſtās ī rōne
Ac icōtinēs & is q rōnē omittit. Et icōtinens

Incipit liber ſeptimus.

Oſt hec dicēdū. Liber
p ſeptimus ī quo princi-
paliter determinať de
cōtinētia & incōtinē-
tia. duos cōtinet tractatus. ī pri
mo oſtēdit qd utraq; earū ſit. &
quibus modis dř. & qualiter ab
aliis diſtinguiť. Capitulum pri
mū diuidit fugiēdū ī tria: oſten
dēdo q̄ qbus hoībus ſint conue
niētia. narratq; modū ꝓcedēdi ī
hoc libro. habet itaq; capitulū
hoc tres ptes. & primo enume-
rat fugiēda & eorum cōtraria.
quo aūt mō hec īter ſe differāt:
infra in ſuis locis apperiemus.
ut homerus. Hec ē ſcđa huius
capituli pars. ubi primo oſtēdit
nobis ineſſe poſſe eā uirtutē q̄
heroica diuinaq; diciť. & primo
ex dicto homeri. & loqť hic phs
ſm ritū gētilium q aſſerebāt ho
mines excellētes ī uirtute fore
poſt mortē ī deos cōuerſos. ibi.
Cū aūt. oſtendit ibi ex laconi
corū dicto. opponiť itaq; uirtus
diuina imanitati: q̄ dř ab in qđ
ē nō & manu quod ē bonum. ut
ſit imanitas q̄ſi ſine bono. ibi.
Ac maxime. tāgit tres modos
qbus hoīes fiūt beſtiales. Et ex
his habes qd ꝓprie ſit īmanitas
ille enī inſolentie q̄ egrediunť
cōmunē modū delinquēdi ima-
nitates dicunť. & barbari dicū-
tur extranei: īde ioleuit ut uni-
uerſos hoīes a rōne alienos bar
baros dicamus. eas itaq; gētes q̄
a rōne & uita humana ſūt alie-
ne phs barbaras appellat. fue-
rat qdē grecorū tanta ſupbia ut
fere uniuerſos hoīes preter ſe
barbaros appellarent. q̄ ſupbia
poſtea ad romanos trāſlata ē. &
hac de cā cūctis gentibus dñari
ſummope laborarūt. ibi. Sed
de huiuſmodi. oſtendit qd de ta
libus ſit dictū & qd reſtet dicē-
dū. & ſumiť hic a phō habitus
large. nā cōtinētia & incōtinen
tia: mollicies & cōſtātia ac luxu
ria nō dicūť habitus ſaltem pfe
cti: ſed potius ad habitus diſpo
ſitiōes Oportet uero. hec ē ul
tima huius capituli ps. ī q̄ prio

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

narrat modũ pcedẽdi circa p̃fa-
ta.ibi. Videt̃ ergo. iuxta or-
dinẽ p̃fatũ tangit ſex dicta pba
bilia: quorũ tria ptinent ad con
tinentiam & conſtantiã & earũ
oppoſita. qui uolet: poterit hãc
dicere quartam huius capituli
partem. & ſicut erunt totius ca
pituli q̃ttuor ptes. ibi. Et tẽ-
peratum. addit alia duo pbabi-
lia que ſumunt̃ per comparatio
nẽ earũ ad alia. ibi. Inſuper i-
cõtinẽtes. tangit ſextum pbabi
le. quod ex pte materie attendit̃
Et in fine epilogat dicẽs. ea igi
tur que ab aliis dicunt̃ iſta ſunt
Pro iunioribus ẽ aduertendum
ꝙ pbabilia dicunt̃. nõ quidẽ ea
que uera ſunt: ſed ea que omni-
bus aut pluribus uera eſſe uidẽ
tur. itaq̄ talia que omnibus aut
pluribus uiſa ſunt: ſiue uera: ſi-
ue falſa ſint. pbabilia dicuntur
hec eſt doctrina ariſtotelis pxi-
mo ethico. ubi hec dicit eẽ pba-
bilia. & his adiũgit id quod ſo-
lis peritiſſimis hoĩbus uidetur.
Vereret aũt capitulum ſe
cũdum. ĩ quo mouent̃ ſex
dubitatiões circa ſex p̃fata pba
bilia. & ita habebit hoc capitu-
lũ ſex partes principales. nõ ta-
mẽ eo ordine pponit dubia quo
probabilia. mouet itaq̄ primo
dubitationẽ circa tertiũ pbabi-
le circa quod pponit dubium. &
arguit pro una parte. ibi. At
hec. arguit p parte cõtraria: ibi
Sed ſunt. tangit quorũdã fal
ſam ſolutionem. ibi Quod ſi
opinio. excludit p̃fatam ſolutio
nem. Prudentia igit̃ reſiſten-
te. in qua mouetur ſecunda du-
bitatio que eſt circa quantum p
babile. & primo mouet dubiũ.
& arguit p una parte. ibi. Ce
terum. arguit ad partem negati
uam. & hoc dupliciter. ſecunda
ibi. Et inſuper. Sequitur illa
ps Preterea. ubi dubitatur cir-
ca q̃rtum pbabile. & arguit oſtẽ
dẽdo cõtinentẽ nõ eſſe idẽ cum
tẽperato.

qdẽ ſciẽs q̃ praua ſunt facit ppter cupiditatẽ.
Cõtinẽs uero ſciens ꝙ cupiditates praue ſunt
eas non ſeqt̃ ppter rõnẽ. Et tẽperatũ quidẽ
cõtinẽtẽ & cõſtantẽ ac talẽ. alii omnimodo tẽ
peratũ. alii nõ & ĩtemperatũ incõtinẽtẽ: & in-
cõtinẽtẽ ĩtemperatũ pmiſcue uocamus. Inter
dũ uero alios eẽ dicimus. Et interdũ aiunt
fieri nõ poſſe & prudẽs ſit incõtinẽs. interdũ
dũ uero quoſdã prudẽtes & ſolertes incõtinẽ
tes eſſe. Inſup incõtinentes dicunt̃ & ire &
honoris & lucri. Ea igit̃ q̃ dicunt̃ iſta ſunt.
Veret aũt aliqs q̃uo fieri poſſit ut qſq̃
ſane mẽtis incõtinẽs ſit. Dicũt qui-
dã fieri nõ poſſe in ſciente. Nã difficile ẽ ut ſo
crates putabat ſi ſciẽtia adſit aliud quicq̃ pre
ualere. ac ueluti mãcipiũ in ſeruitutẽ trahere
Socrates enĩ cõtra incõtinẽtiã omnino pugna
bat q̃ſi illa nõ eẽt. Neminẽ enĩ intelligentẽ fa
cere cõtra id quod optimũ ſit. Sed eos qui faci
unt p ignorãtiam facere. At hec rõ manife-
ſte diſſentit ab his q̃ apparẽt & opportunum
ẽ de affectu inquirere. ſi p ignorãtiã quis mo-
dus ignorãtie fiat. Quod enĩ nõ putat qui in-
cõtinẽtia utit̃ priuſq̃ in pturbatiõe cõſtitutꝰ
ſit manifeſtũ ẽ. Sũt qdã q ptim aſſentiunt. ſo-
crati ptim nõ aſſentiunt̃. Nã nihil eẽ potẽtiꝰ
q̃ ſcia cõfitent̃. Et pterea dicũt ĩcõtinẽtẽ nõ
ſciẽtiã habẽtẽ: ſed opinionẽ ſupari a uolupta-
tibꝰ. Quod ſi opinio ẽ ac nõ ſcia neq̨ firma
exiſtimatio q̃ repugnat: ſed remiſſa ut ĩ ambi-
gẽtibus uenia dãda ẽ ſi nõ pſiſtit ĩ illis contra
uehemẽtes cupiditates. Ac prauati nõ ẽ uenia
neq̨ alteri cuiq̃ uitupabiliũ. Prudẽtia igit̃
reſiſtẽte. Hec enĩ ualidiſſimũ qddã ẽ. Cete-
rũ abſurdũ qa unꝰ & idẽ erit ſil̃ prudens & in
cõtinẽs. ſed diceret̃ nõ eẽ prudẽtis ſpõte agere
illa q̃ ſũt praua. Et inſup oſtẽſũ ẽ priꝰ pru-
dẽtẽ in agẽdo uerſari. Nã extremorũ ẽ & alias
habẽs uirtutes. Preterea ſi in habẽdo cupi-
ditates uehemẽtes & improbas cõtinẽs ẽ. non
erit tẽpatꝰ cõtinẽs. neq̨ cõtinẽs tempatꝰ. Nõ
enim eſt tẽpati uehemẽtes habere neq̨ impro

bas. At idẽ qdẽ oportet. Nã ſi bone ſunt cupi-
ditates: prauus ẽ is habitus q nos ab earũ pſe
cutiõe repellit. Itaq̨ nõ oĩs cõtinẽtia ſtudioſa.
Quod ſi ĩbecilles & nõ praue nihil egregium
Sin praue & ĩbecilles nihil magnũ. Prete-
rea ſi ĩ oĩ opinione pſiſtere facit cõtinẽtia pra-
ua ẽ ut puta ſi etiã ĩ falſa. Et ſi ab oĩ opinio
ne dimouere facit ĩcõtinẽtia erit q̃dam incõti
nentia laudabilis. Vt ne ptolomeus ille apud
Sophodem laudat̃: ꝙ nõ pmaneat in his q̃ ſua
ſerat. Vlixes ppter moleſtiã mẽtiendi. Idẽ
ẽ ĩ captiõibus ſophiſtarũ. Illi enĩ cũ uideri ue
lint ſupra modũ acuti: ac mirabilia q̃dã ĩpro-
bare eorum ſilogiſmus inſolubilis fit. ligatur
enĩ mẽs cũ acqeſcere nolit cõcluſiõi nõ placẽ-
ti: nec pcedere ultra ualeat: qm̃ queẽadmodum
ſoluat non habet. Cõtingit uero aliq̃ rõne ĩ
prudẽtiã cũ ĩcõtinẽtia eẽ uirtutẽ. Propter ĩcõ
tinẽtiã enĩ cõtraria faciet eorũ q̃ cẽſebat. Cẽſe
bat aũt bona eſſe mala: nec agere illa oportet.
Ita bona & non mala aget. Inſup q uolupta
tes ex eo ſeqt̃: & elegit ꝙ pſuaſus ẽ potior eſſe
uidebit̃: q̃ id q nulla ductus rõne ſed p incõti-
nẽtiã facit. Eſt enĩ & ille ſanabilior qm̃ diſſua
deri põt. At ĩcõtinẽs puerbio ſubiacet quo dr̃
Si aq̃ fauces excicat qd iã portare oportet. Nã
ſi ſuaſus ageret: diſſuaſus utiq̨ ceſſaret. Nunc
uero nõ ſuaſus alia nihilominus agit. Pre-
terea ſi circa oĩa ẽ ĩcõtinẽtia: & cõtinẽtia quis
ẽ ſimpliciter incõtinẽs. Nullus enim habet ĩ-
cõtinẽtias oẽs ſed dicimus eẽ quoſdã ſimplici
ter. Dubitatiões igitur quedã contingunt
Harũ alique ſoluẽde ſunt alique relinquende.
Nã ſolutio dubitationis inuentio eſt.
Rimũ igit̃ cõſiderãdũ ẽ utrũ ſcientes
uel nõ & quomodo ſciẽtes. Deinde cir
ca qualia continentem & incõtinentem pone-
re debemus. Dico utrũ circa omnes uolupta-
tes & dolores an circa aliq̃s determinatas. Et
utrum idem ſit contines & conſtans: an alius
eodẽq̨ modo de ceteris que pertinent ad hanc
queſtionẽ. Principium conſiderationis eſt

Sequitur illa pars Pretera ſi ĩ
omni opinione. ubi dubitat cir
ca ſecundum pbabile. & arguit
primo contra rationẽ continen
tie. ibi. Et ſi ab omni. arguit
contra rationem incontinentie
& hoc ſm rationes tres. ſecũda
ponitur ibi. Idem ẽ & in cau-
tionibus. tertia ibi. Cõtingit
uero. Sequit̃ illa pars Inſuper
qui. ubi mouet dubitationẽ cir
ca primũ pbabile: quod ẽ circa
bonitatem continẽtie & praui-
tatẽ incõtinentie. & arguit oſtẽ
dendo incõtinentẽ eſſe deterio
rẽ intemperato Sequit̃ illa ps
Preterea ſi circa omnia. ubi mo
uet̃ & arguitur ſexta dubitatio
circa ſextum pbabile. In fine
ibi. Dubitatiões igit̃. epilogat.
Rimũ igitur. capitulũ ter
tiũ in quo ſoluitur prima
dubitatio de prefatis. quattuor
habet partes. in prima intentio
nem. ſecundo quedam neceſſa-
ria premittit. ibi. Principiũ.
in tertia remouet quorundã fal
ſam ſolutionem. ibi. Vtrũ uero
ĩ quarta ponit̃ uera ſolutio. ibi.
Sed cum dupliciter. prima di
uiditur in duas. in prima inten
tum premittit. in ſecũda idp̃m
exponit. ibi. Dico aũt. Sequit̃ il
la pars. Principiũ cõſideratio
nis. ubi ad ſolutionẽ p̃fate q̃ſtio
nis interponit ſolutionẽ aliarũ
duarum queſtionum. & primo
illas queſtiones pponit. ſecũdo
eas ſoluit ibi. Nõ enim. & prio
ſoluit ſecundam. ſecũdo primã
ibi. Nec ex eo. huius quoq̨ ſecũ
de ſolutionẽ expõit ibi. Ille qdẽ

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Sequit' illa tertia pars. Vtrũ uero. ubi ariſtoteles eos redarguit qui putauerũt eſſe poſſibile quem facere cõtra opinionẽ: nõ aũt contra ſententiã. Sequit' illa pars quarta. Sed cũ dupliciter. ubi ponitur uera ſolutio prefate dubitatiõis. circa quod primo p̃mittit tres diſtinctiões ſciendi. ex quarum qualibet manifeſta fit ſolutio p̃fate dubitatiõis. ſecũdo ibi. Preterea cum duo. tertia ibi. cõtingit etiã. ſecũdo ibi. Dicere aũt. reſpondet ad id quod poſſet in cõtrarium obiici. tertio ibi. Inſuper. & iſto modo ponit' quarta ſolutio p̃fate queſtiõis ſm aliquos. & ꝓ eis facit quod ſubiicit. Et iſto mõ. ubi ignuit' ꝙ alio modo queſtio illa fuerit ſoluta. ſm alios applicãdo p̃fatas diſtinctiões ad ꝓpoſitum ſoluit p̃miſſam queſtionẽ & ſm naturalẽ ꝓceſſum ſciẽtie practice quam quis habere dicitur cum operatur. & habet hec pars tres partes. primo ꝓponit huiuſmodi ꝓceſſũ. ſecũdo oſtendit qualiter accidat defectus in ip̃o incõtinẽte. ibi. Quando igit'. tertio ſoluit rationẽ ſocratis incontrariũ factã. ibi. Cũ uero ultima. prima indiuiſa exiſtit. ſecũda uero diuidit' in tres. nam primo oſtendit aliquid in ip̃o incõtinẽte ꝓhibens. ſecũdo tangit cauſam p̃fate repugnantie. ibi. Nõ cõtraria. tertio oſtẽdit qualiter ſoluatur prefata repugnãtia. ibi: Quomodo aũt circa partem primam duo facit primo ponit effectũ. ſecũdo cauſam. ſecũda ibi. Si uero cõcupiſcentia. Sed quia hec pars ẽ utilior & difficilior que ſit in toto iſto capitulo. hac de cauſa ip̃am lego. Pro cuius intellectu conſiderandũ: incõtinentis duas eſſe uniuerſales ꝓpoſitiones. unam quã rõ ip̃a ꝓponit. ſecunda quã ip̃a cõcupiſcẽtia: uel ſub q̃ aſſumit cõcupiſcẽtia. Dicit itaq; qñ igit' ꝓpoſitio uniuerſalis quam ſcilicet ꝓponit recta rõ adeſt. q̃ ꝓpoſitio ꝓhibet guſtare. utputa nullum dulce eſſe guſtãdum:

utrũ cõtinẽs & incõtinens ſint in eo quod circa que uel in eo quod qualiter habentes differentiã. Dico autem utrũ circa hoc ſit incontinens ſolum. uel nõ: ſed ex ambobus. Deinde ſi circa oĩa ẽ incõtinẽtia & cõtinẽtia uel non. Nõ enim circa oĩa ẽ ſimpliciter incõtinẽs: ſed circa que intemperãs. Neq; ex eo quia ſimpliciter ad hec ſe habet. Nã idem eẽt ꝙ intẽperãtia q certo mõ ſe habet. Ille qdẽ cũ electione ducit' putãs oportere ſemp ſeq̃ p̃ſentem uoluptatẽ hic aũt nõ putat qdẽ oportere attamẽ ſequit'. Vtrũ uero illa q̃ trãſgrediẽtes incõtinẽter agũt opinio uera ſit an ſcia: nihil refert ad p̃ſens. Quidã enim ex his qui opinãtur nõ dubitãt: ſed putãt ſe ꝓ certo ſcire. In eo igitur q remiſſe credũt q opinãtur & ob hoc magis agũt cõtra id qđ ceſebãt agendũ nihil differt ſcia ab opinione. Nam qdã ut heraclitus oſtẽdit nõ minꝰ opinioni credũt q̃ alii ſcie. Sed cũ dupliciter dicat' ſcire. Nã & q habet ſcientiã & nõ utitur & qui utitur. Differẽtia erit ſi habẽs & nõ cõſiderãs agat que nõ oportet. uel ſi habẽs & conſiderãs: hoc enim pergraue erit ſed nõ niſi conſideret. Preterea cũ duo ſint ꝓpoſitionum modi nihil ꝓhibet cum qui ambas habeat agere preter ſcientiã. utẽdo uniuerſali ſed nõ particulari. Nã agibilia ſingularia ſunt. Differt etiã uniuerſale: nã aliud in ſe eſt aliud in re.: ceu cũctis hominibus ſicca ꝓdeſſe: & hũc eſſe hominẽ uel hoc tale eẽ ſiccũ. Sed ſi hoc tale aut nõ habet: aut nõ operatur ꝑ hos modos tãtũ differt q̃ uix dici poteſt. ut uideatur nihil abſurdum quod iſto modo ſciat. Alio aũt mõ abſurdũ. Cõtingit etiã alio mõ q̃ ſupradictũ ſit habere ſciẽtiã. Nã in habẽdo ſed nõ utẽdo uariũ cernimus habitũ. ut & habeat quodãmo. & nõ habeat ceu dormiẽtem & ebriũ. At q ita diſponunt' q in ꝑturbatiõibus ſunt. Ire nãq; & cupidines uenereorũ ac huiuſmodi qdã corpus diſtrahũt manifeſte Nõ nullos etiã in furorẽ redigũt. Patet igit' ꝙ dicẽdũ ẽ incõtinẽtes illis ſimiliter ſe habere. Dice

quia forte corpus taliter diſponit' cui dulcia nocẽt. & ex alia ꝑte itelligit ille ip̃e cui talia ſunt ꝓhibita ꝙ omne hoc ideſt ꝙ omne tale ſcilicet dulce ſit iocũdum ac delectabile. hec eſt ꝓpoſitio ſub qua aſſumit cõcupiſcentia. dicens hoc ſcilicet uinum uel aliud ſimile eſt tale ſcilicet dulce. quando inq̃ ſic contingit ſilogizare: hoc operatur: ita bibit uinum quod ratione erat ꝓhibitum. itaq; concupiſcentia nõ ad primam: ſed ad ſecũdam reſpexit uniuerſalẽ ꝓpoſitionem. Deinde cum dicit.

Si uero. redit cauſam prefate rei. Pro cuius itellectu duo ſũt cõſideranda. primo in homine exiſtere duas concupiſcentias. unam que intellectum ſequitur que uoluntas dicitur. alia eſt ſequens fantaſiã que ſenſibilis appetitus appellatur. qui ſemper mouet' ad bonum p̃ſens. iſte ita ꝙ due cõcupiſcẽtie ſic ſe habẽt: ꝙ in uiro cõtinente illa mouet hunc in ip̃o incõtinente cõtra. Secũdo nota ꝙ anima noſtra cũ ſit uirtutis finite: ſi nimis fuerit intenta circa unam potẽtiã: aſſorbetur circa alias. ide fit ut ratio ceterecq; potentie ſint abſorte quando concupiſcẽtia fuerit nimis intẽſa. His habitis uenio ad litterã. dicit ergo ſic uero dicendo: concupiſcentia alia ſcilicet uoluntas que rationem ſequitur dictat dulce: quia nociuum fugiendum eſſe. nihilominus alia concupiſcentia ſcilicet appetitus ſenſitiuus ducit ideſt trahit ſcilicet uoluntatem & rationẽ. poteſt; enim mouere membrum quodlibet: etiam rationẽ & uolũtatem: niſi ſit ſolicita ad reſiſtendum. Patet itaq; ex his ĩcontinẽtem eſſe ratione & opinatione ideſt habens rationem & opinionem quodam modo. ſ. in uniuerſali. uel dic fieri incõtinentẽ ratione opinatiõe quodãmodo quaſi dicat ſi nõ haberet rationem & opinationẽ: nõ eſſet incontinens. ut ex dicẽdis iam patebit. Deinde cum dicit.

re aũt uerba ſciẽtie nullum eſt ſignũ. Nã & in huiuſmodi ꝑturbatiõibus cõſtituti demõſtratiões & uerſus ẽpedoclis ꝓferũt. Et q primo addiſcũt uerba cõplectuut' qdẽ ſed nõdũ itelligũt. Opus eſt enĩ ut cognata natura fiat. Ad hoc aũt tẽporis ſpaciũ exigit'. Quãobrem ita exiſtimãdũ ẽ dicere incõtinẽtes quẽadmodũ eos q ĩ ſcena recitãt. Inſup & iſto mõ qs naturaliter inſpiciat cauſam. Alia ẽ uniuerſalis opinatio. Alia ſingulariũ rerũ quibus iã dñat' Cũ aũt ex illis ſit una neceſſe ẽ ut concluſioni hac qdẽ aſſentiat' animꝰ. & ĩ his q̃ factũ requirũt ſtati agat. Ceu ſi oẽ dulce guſtare oportet hoc aũt dulce tanq̃ unũ aliqđ de ſingularibus neceſſariũ ẽ cũ q poteſt nec ꝓhibetur ſimul & hoc agere. Quãdo igitur uniuerſalis adeſt guſtare ꝓhibẽs. Sed hoc omne dulce iocundũ eſt. Hoc aũt dulce operatur ſit uero concupiſcentia. Alia quidem dictat fugiẽdum eſſe ſed concupiſcentia ducit. Poteſt enim quodlibet membrum mouere. Itaq; cõtingit ratiõe quodam modo & opinatione incontinentem eſſe.

Non contraria per ſeipſam ſed per accidẽs Concupiſcentia enim contraria eſt rationi ſed nõ opinatio. Ac ꝓpterea beſtie non ſunt incontinentes: quoniã uniuerſalis apprehenſionẽ nõ habẽt: ſed ſingulariũ fantaſiã ac memoriã. Quãdo aũt ſoluat' ignorãtia ac rurſus incõtinẽs fiat ſciens eadẽ eſt ratio. ut in ebrio

Non contraria. tangit cauſam predicte repugnantie. dicens id non eſſe opinationem: ſed concupiſcentie que rationi eſt obuia. Aduertendũ ꝙ opinatio cum ſit commune ad ueram & falſam. hic tamen pro uniuerſali ſumitur ſub qua concupiſcentia aſſumit. modo planum eſt ꝙ ea propoſitio que ab opinatione proponitur non contrariat' illi q̃ a rõne. ut illa. oẽ dulce ẽ iocundũ: nõ cõtrariatur illi: nullũ dulce ẽ guſtãdũ qa ſanitati nociuũ. illa tñ cõtrariat' huic ꝑ accidẽs ĩquãtũ ſub ea aſſumit cõcupiſcẽtia que ratiõi ẽ obuia. ibi. Ac ꝓpterea. infert ex dictis correlariũ quod menti cõmendabis. ibi Quõ aũt. oſtendit quõ ceſſet huiuſmodi repugnantia. ceſſabit itaq; corpore

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

& animo redeuntibus ad naturales diſpoſitiões. quod fieri nõ poterit ſine aliqua reali tranſmutatione. Cum uero. hic ſm premiſſa ſoluit rationem ſocratis. dicẽs cum uero. ultima ꝓpoſitio ſit iudicium ſenſus ſcilicet cogitatiue exiſtat quoq; dña rerum agendarum. cum inq̃ ſit: incõtinẽs hanc uel non habet: uel ita habet ut neſciat ſe habere. ideſt ita habet ut tunc cum agit eam non cõſideret. habet enim ipam nõ in actu ſed habitu. non ſoluto ſed ligato. & ſi forte contingat ꝙ eam ꝓferat. ita dicit ut uinolẽti dicũt carmina empedoclis. ob hoc igitur & etiam quia ſcientia nõ eſt extremi ſingularis. aliquo modo uidetur eſſe uerum quod Socrates tractauit. non enim ꝑſente ſcientia fit perturbatio. cum illa ſit circa uniuerſale hec uero circa particulare. at per hoc illa in intellectu: hec uero i ſenſu: nec illa que eſt ꝓprie ſciẽtia trahitur ſuperaturq; a ꝑturbatione: ſed ea que circa ſenſibile & in ſenſu exiſtit que ut diximus ꝓprie non eſt ſcientia. Deinde cum dicit. De ſciente. epilogat ſupra dicta. Hic notabis & pluſq̃ notandum memineris ꝙ hec phi ſententia de incõtinentis ignorantia a nemine fere de noſtris theologis tenetur. eſt uerũ ꝙ alii magis alii minus pħo aſſentiunt. in hoc tamẽ omnes conueniunt ꝙ omnis peccãs nõ ignorãs ſed ſciens faciat. peccata uero inde ꝓuenire dicũt: qa uolũtas noſtra eſt tante libertatis ut a nullo cogatur bona: ſaltem particulari ut ipſorum aliqbus placet. ſed de his ſatis.

Trum uero. quartum capitulum de materia continẽtie & incõtinẽtie duas habet partes. primo intentum ꝑmittit ſecũdo ſequitur. ibi. circa uoluptates. & hec iterum i duas. primo premittit cõtinentie & icõtinẽtie materiam in genere. ſecũdo in ſpecie. ibi. Sed eorum. & hec in tres. primo ꝑmittit diuiſionẽ uoluptatẽ. dicẽs aliq̃s eẽ neceſſarias. cuiuſmodi ſunt ille q̃ nõ ꝓpter ſe ſed ꝓpt aliud expetunt. ut ſũt uniuerſe q̃ ad guſtũ & tactũ ꝑtinẽt. alie uero ſũt ꝑ ſe expetende. ut honor. uictoria. diuicie. & ſi q̃ ſũt his ſil'e. Sicut enĩ patet ex prio ethi. aliq̃ ſũt q̃ tãtũmõ ꝓpt aliud expetunt. ut ſũt uniuerſa organa. aliqd ẽ qd ꝓpt ſe tãtũ expetit. ut felicitas. alia uero q̃ utroq; mõ. ſ. & ꝓpt ſe & ꝓpt aliud. de numero horũ ſũt honores. uictoria. amicitia & diuicie. qd ego eẽ uerũ intelligo nõ de artificialibus: ſed naturalibus tãtũmodo. Seqt illa ps ſecunda. Qui igit. ubi oſtendit qualiter circa prefatas uoluptates diuerſimode ſit cõtinẽtia & incõtinẽtia. & primo qũo circa nõ neceſſarias ſcd'o circa neceſſarias. ibi Sed q. tertio reddit cãm primi ibi. cũ uero. circa primũ duo

& dormiẽte. Nec ꝓpria ẽ huius ꝑturbationis que quidẽ rõ a naturalibꝰ diſcẽda ẽ. Cũ uero ultima ꝓpoſitio iudiciumq; ſenſitiui & dña rerũ agẽdarũ exiſtat: hãc uel nõ habet in ꝑturbatione conſtitutus. uel ita habet ut ſe habere neſciat. Sed ita dicit ut uiolẽti dicũt Empedoclis carmina & ob hoc etiã quia nec uniuerſale extremus terminus: nec ita ſciẽtificũ uidet ut uniuerſale. & apparet id quod tractauit Socrates euenire. Nõ enim ꝑſente illa q̃ ꝓprie uidet ſcia fit ꝑturbatio nec illa trahit ſuperatq; a perturbatione ſed ſenſitiua. De ſciẽte igit & non ſciente & quemadmodũ cõtingat ſcientem incõtinẽter agere. hec dicta ſufficiant.

Trũ uero quis ſimpliciter ſit incontinẽs uel oĩs in aliquo & ſi ita circa q̃lia deinceps erit dicẽdũ. Circa uoluptates igit & dolores uerſari cõtinẽtes & cõſtãtes ac incõtinẽtes & molles manifeſtũ eſt. Sed eorũ q̃ uoluptatem efficiũt q̃dã ſũt neceſſaria: q̃dã ꝑ ſe expetẽda. Verũ tamẽ exceſſum habẽtia. Neceſſaria dico q̃ ad corpus ꝑtinent qualia circa alimẽta & uenereorũ indigentia & alia huiuſmodi ad corpus ſpectãtia circa que temperantiam poſuimus & intẽperantiã. Non neceſſaria uero ſed expetenda dico ceu uictoriam. honores. diuicias & huiuſmodi talia bonorũ & delectabiliũ. Qui igit i his ultra rectã rõnẽ q̃ i ipis ẽ excedũt eos. nõ dicimus incõtinẽtes

facit. primo dicit circa tales uoluptates que ſunt non neceſſarie nõ eſſe ſimpliciter incontinentiam: ſed cum adiuncto. ut incontinens lucri: honoris uel huiuſmodi. ibi Signum huius. id manifeſtat per ſignum. Quod autem in hac materia dicimus de incontinentia: dictum puta de continentia. nam oppoſitorum eadem exiſtit diſciplina. quarto methaphiſice. Sequit illa pars. Sed qui. ubi manifeſtatur qualiter ſit incontinẽtia circa uoluptates neceſſarias. dicẽs fore incontinẽtiam ſimpliciter ſed per id differre ab intemperantia: quia hec electiue. illa cõtra ad talia afficitur. ibi. Signũ manifeſtat. id per ſignum. tertio ibi. Et propterea. ifert ex dictis duo correlaria. ſecũdum ibi. Quo circa magis. & pertinent hec duo correlaria ad comparationem intemperantie & incontinentie. Notabis hic ꝓ itellectu huius materie ꝙ illud aduerbium ſimpliciter multifariã dicit. ſcilicet uniuerſaliter: totaliter ſine conditione: ſine appoſitiõe. ut in hac materia. unde illud ſimpliciter dico qd ſine appoſitiõe dico quinto thopicorũ. Deinde cum dicit. Cũ uero. aſſignat cauſam cur circa uoluptates nõ neceſſarias nõ ſit incontinentia ſimpliciter. & primo ꝑmittit quales uel que ſint huiuſmodi uoluptates. dicens eas eſſe tripartite diuiſas. ſcilicet alias natura expetendas. alias contra. alias uero medias. cõtra naturan ille ſunt quas ea inferunt que ex ſui natura uoluptatem non habent. ſed ex nature corruptione eius qui i his delectatur. ut ſunt illi quibus iocundum exiſtit carbones: terram: & ſimilia comedere. natura uero expetibilia ſunt. ut aliquibus placet ea que pertinẽt ad guſtum & tactum. media uero honores: diuicie & huiuſmodi. Sed euſtracius. ſuiq; fautores contra. quod uidetur philoſopho magis conſonum. ut patet ex ea parte: in cunctis talibus: atq; in mediis. ubi per media uidetur intelligere. aliud per media q̃ ſint honor. uictoria & ſimilia. Deinde cum dicit. Quapropter quicũq; ꝑter. cõcludit quale ſint hominũ

ſimpliciter: ſed adiũgimus pecuniarũ incõtinẽtes & lucri & honoris & ire. ſimpl'r aũt nõ q̃ſi alios quoſdã & ꝑ ſil'itudinẽ dictos. Quemadmodũ hõ q olympia uicerit. Nã illi cõis rõ parũ differebat a ꝓpria: ſed tñ alia erat. Signũ huius ẽ ꝙ incõtinẽtia uitupat: nõ ut delictũ ſolũ: ſed ut uiciũ quoddã uel ſimpliciter uel ſm aliquã partẽ horũ aũt nullus. Sed q circa corporis uoluptates in quibus poſſumꝰ temperãtẽ excedit uoluptates amplectẽdo: & dolores fugiẽdo famis & ſitis caloris & frigoris: & omniũ q̃ ſunt i guſtu & tactu: nõ ꝑ electionẽ ſed ꝑter electionẽ & itellectum incõtinẽs dicit nõ ſm aliquã additionẽ ut de ira diximus ſed ſimpliciter. Signũ uero et enim uituperãtes dicunt circa illas ſed nõ circa aliquã illarũ. Et ꝓpterea i eodẽ collocauimꝰ i cõtinentẽ ac intẽperãtẽ: & continentẽ ac tẽperantẽ. Sed nõ illorũ quemq̃ quod circa eaſdẽ quodã modo uoluptates doloreſq; eẽnt. At hi ſunt circa eadẽ: ſed nõ eodẽ mõ. Sed hi quidẽ eligũt: hi uero nõ eligũt. Quo circa magis utiq; diceremus intẽperãtẽ quemq̃ uel nõ cõcupiſcens. uel parum excedendo perſequitur uoluptates & fugit mediocres dolores q̃ hũc qui ꝓpter uehemẽtes cupiditates id agir. Nã quid ille faceret ſi adeſſet cupiditas iuuenilis. & circa neceſſariorum indigentiam uehemẽs dolor. Cum uero cupiditatum ac uoluptatum: alie ſunt genere honeſtorum & ſtudioſorum. Nam efficientium uoluptatem quedam natura ſunt expetenda. Alia contraria horum talia medio ut primo diſtinximus. ceu pecunia lucrum uictoria honor in cunctis talibus atq; in mediis non uituperantur homines ꝙ afficiantur ad illa ꝙ cupiant ꝙ ament. Sed ꝙ ita ut modum excedant. Quapropter quicunq; preter rationem incontinenter agunt.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

uoluptates non neceſſarias quas ut dixi ſm euſtratiũ efficiunt ea que ſunt natura expetibilia. ſcilicet honores: uictoria & diuicie & ſimilia. dicẽs eos nõ uituperari quaſi malos q ad talia afficiunẗ: ſed qa exceſſiue talia cupiãt. nõ ẽ eni malũ bona cupe: ſed talia iordinate cupe bona qdẽ iordiate cupe. ſuperius delictũ dicebaẗ. turpia uero ad uitiũ ptinet in toto uel in parte. quod dico ꝓpter incõtinẽtiã que in parte uitium exiſtit. Et ex hac littera notabis euſtracium uerum dixiſſe: in hoc quod dicebat ariſtotelem p naturã expetibilia intellexiſſe honores amicos & huiuſmodi. dicit enim. quapropter q cũq; pter rõnem incontinenter agunt uel perſequunẗ quicq̃ eorũ que natura ſũt honeſta & bona. ueluti ſi circa honores: parẽtes aut filios magis q̃ oportet ſtudeãt: nõ uituperantur quaſi mali. hec phs. patet igiẗ euſtracii ꝓpoſitum quod etiam ueritati uidetur eſſe cõſonum. nã hec uoluptates quas inferunt guſtabilia & tãgibilia tales eſſe uidẽtur. ut nec natura nec cõtra naturã ſed magis pter naturã ſint cũ enim ſint nature neceſſarie. cõtra naturam eſſe nõ ẽ poſſibile: nec etiam natura expetibiles exiſtũt. nam omne tale uidetur per ſe expetibile quod ariſtoteles de his uoluptatibus negat.

Sequiẗ illa pars Prauitas quidẽ. ubi ex pdictis concludit cauſam cur circa pdicta nõ ſit icõtinentia ſimpliciter. dicẽs ꝙ circa pfata abſolute cõſiderata nõ eſt prauitas: ſed erit prauitas ſi ita qs ipa cupiat ut modũ. i. mẽſuram excedat. & queadmodum circa talia nõ ẽ prauitas: ſic etiã ne [illegible]erit circa huiuſmodi erit icõtinẽtia. Cuius ratio eſt: quia Incontinentia nõ ſolũ ẽ fugiendorum qualia ſunt uirtutum extrema: ſed etiam eſt de numero uituperabilium cuiuſmodi ſũt ea q̃ ſunt circa abiecta infima atq; uilia. Pro iſtorum intellectu conſiderãda ſunt duo. primo ꝙ ſicut in homine due ſunt nature. ſcilicet ſuprema. ſcilicet rationalis & infima ſcilicet animalis. ſic uoluptates ſunt duplices. & ille quidem que pertinent ad naturam animalem infime ſunt uiles atq; abiecte: ac fere turpes. tales autem ſunt guſtus & tactus. ille itaq; qui ad has ſine neceſſitate afficitur: uilis turpis atq; uitupera bilis exiſtit. talis uero incontinens dicitnr: continens autem a turpitudine releuaẗ p hoc ꝙ ad talia turpia nõ niſi neceſſitate cohatus accedit. quod per ſimile illuſtrius fiet. planum eſt ꝙ in medicinis cõficiendis non pauca turpia atq; ſordida admiſcentur: ut canis ſtercora aliaq; ſimilia. qui uero ad talia neceſſitate cohatus accedit: nõ turpis: ſed prudẽs dr̃. Vnde ſeneca. Accede: nõ ad uoluptatẽ: ſed cibũ. ille igiẗ q ſine neceſſitate talia acciperet eẽt profecto plus q̃ uituperabilis & turpis. Secundo eſt conſiderandum ꝙ etiam ſi quis in nullo alio erraret q̃ in hoc ꝙ ad neceſſarias uoluptates nõ tanq̃ ad neceſſaria: ſed tanq̃ ad per ſe bona accederet ex hoc ſolo eius actus uiciareẗ: qd' facit incõtinens. & hoc plus q̃ notandũ menti cõmenda p huius capituli dictorũ itelligẽtia. Sequiẗ illa ps ſed p ſimilitudinẽ ubi tãgit cauſam cur circa non

uel perſequuntur quicq̃ eorũ que natura ſunt honeſta & bona ueluti ſi circa honores magis q̃ oportet ſtudeant: aut circa filios & parẽtes Nã & hec ſunt in bonis & laudantur qui illis ſtudẽt. Sed tamẽ ẽ in illis exceſſus quidam ſi quis ut niorbe certet cum diis. Vel ut ſatyrus qui philopater dicitur circa patrẽ: nimis eni ſanire uidebatur. Prauitas quidẽ igiẗ nulla eſt circa iſta. Propterea ut diximus unumquodq; eorũ per ſe expetendum ẽ: ſed exceſſus iporũ improbi ſunt atq; uitandi ſimiliter nec incõtinentia. Nam incõtinentia nõ ſolum fugiendorum eſt: uerum etiam uituperabiliũ.

Sed per ſimilitudinem perturbationis addẽtes incõtinẽtiã de unoquoq; dicimus ueluti malũ medicũ malũ hyſtrionẽ quẽ ſimpliciter nõ uocaremus malũ. Vt igiẗ nec hic ex eo quia uitiũ nõ aliquod eorũ: ſed ꝓpter ꝓportionẽ ſimilẽ ſic uidelicet & ibi accipiendũ ẽ incõtinẽtiã. & cõtinẽtiã eſſe illã q̃ ẽ circa eadem: circa q̃ tẽperãtia & itẽpantia de ira uero p ſimitudinẽ dicim⁹. Itaq; cũ dicim⁹ icõtinẽtẽ adiũgimus ire: ac etiã lucri & honoris.

neceſſarias uoluptates dicatur incontinentia cum adiuncto. dicens ꝙ ſicut circa uoluptates guſtus & tactus contingit hominem uehementer affici: ſic etiam circa iras. honores. diuicias & huiuſmodi. & hec declarat per exemplum in medico & hiſtrione quod per te ut puto uidere poteris.

Voniam uero. capl'm quintũ in quo oſtenditur diuerſimode eſſe incontinentiã circa humanas & imanes uoluptates: duas habet partes. primo premittit uoluptatem diuiſionem. ſecundo proſequitur propoſitum. ibi quibus igitur natura. in prima duo facit. primo diuiſionem eiuſq; ſubdiuiſionẽ pmittit. dicẽs alia eẽ quorũ natura ẽ ut uoluptatẽ inferãt alia contra. prima diſtingũtur qm̃ alia ſimpl'r ideſt uniuerſal'r q̃ ad aialem naturã ſm ſe conſideratã. alia diuerſa fiunt ſecũdum genera. i. generales modos animalium & hominũ. alia nãq; ſunt q̃ uoluptatem inferunt hominibus alia ceteris animãtibus. & hominũ nõ eadem cunctis ſunt uoluptati. nam alia colericis alia melancolicis alia ſanguineis alia flematicis. eodemq; modo dicendũ puta in cunctis animantiũ ſpeciebus. illa quoq; obiecta q̃ contra iporum naturã inferũt uoluptatẽ ſubdiſtingũtur. nã partim ꝓpter mores ptim ꝓpẗ morbos: ptim ꝓpter naẗas flagicioſas. & circa iſtorũ ſingula ſimiles cernũtur hitus. i. habituales diſpoſitiones. itaq; naturales puertuntur aliquando ex more aliquando ex morbo aliquãdo ex flagicioſa generatiõe. ibi Loquor aũt. exponit hec tria p exẽpla. primo ea q̃ ex flagicioſa natura proueniũt. ſecũdo ea q̃ ex morbo. ibi alii propter morbos tertio ea que ex conſuetudine. ibi uel ex conſuetudine. nota. primo ꝙ hec exempla non ſunt ſic diuerſa qm eadem pertinere poſſent ad flagicioſam naturam morbum & imanitatem. & hac de cauſa ibi nã aliis. ſubicit talia aliquando ex natura ſcilicet flagicioſa aliquando ex morbo accidiſſe. ſecundo nota ꝙ nomen imanitatis bifariam dici. eſt enim aliquando generale ad uniuerſa uicia que extra terminos humanitatis exiſtunt: aliquando uero pro his ſolum dicitur que ex flagicioſis naturis contingunt. & alicubi illo alicubi iſto modo ab ariſtotele immanitatis nomen uariatur. Sequitur ea pars. Quibus igitur. ubi proſequitur principale huius capituli intentum. quod erat oſtendere circa imanes uoluptates non eſſe ſimpl'r incontinentiã. & facit. bifariã primo ex parte ſubiecti. ſ. hominis. dicens ꝙ nemo dicere debet icõtinẽtes eos quorũ natura cauſa ẽ ꝙ tales ſint. cũ naẗalia nec daubilia nec uituperanda ſint. tum quia ubi uniuerſalis ratio nõ exiſtit: nec eſſe poterit incõtinẽtia huiuſmodi uideẗ eẽ mulieres

Voniã uero aliq̃ ſũt natura efficientia uoluptatẽ & horũ alia ſimpl'r alia ſecũdũ genera & aialiũ & hoim. Alia uero nõ ſunt ſed partim ꝓpter morbos parti ꝓpter mores fiũt ptim ꝓpter flagicioſas naẗas circa iſtorũ ſingl'a ſimiles cernũẗ hitus. Loquor aũt de imanib⁹: ceu de muliere q̃m ferũt pregnantiũ uiſcera reſcindere pueroſq; comedere. Vel qd' diciẗ de quibuſdã efferatis gẽtib⁹ circa põtũ. Alios crudis delectari. Alios hũanis carnib⁹. Alios tradere natos adinuicẽ ut i cõuiuiis comedãtur. Vel qd' de phalari dr̃. Hi nãq; ſunt imanes. Alii ꝓpter morbos & iſaniã ut ille qui matrẽ imolauit: comeditq; & q conſerui epar. Hi ex morbo uel ex cõſuetudie: ueluti pilorũ euulſiõs: & unguiũ eſus: ac pterea carbonũ & terre: & inſup coit⁹ maſculorũ. Nã aliis naẗa aliis ex cõſuetudie accidũt ut a puericia cõſuetis. Quib⁹ igiẗ natura cauſa ẽ eos nemo diceret incõtinẽtes ut etiã nec mulieres ꝙ nõ futuãt: ſed futuanẗ. Eodẽ modo & q iſane ſe hñt ꝓpẗ cõſuetudinẽ. Hrẽ igiẗ qd'libet horum extra termios ẽ uicii Queadmodũ & imanitas Habẽtẽ uero cõtinere ſe ul' icõtinere nõ ẽ ſimplicis incõtinẽtie: ſed ei⁹ q̃ eſt p ſimilitudinẽ: ut is qui circa iram eodẽ modo ſe hẽt incontinẽs nõ ẽ dicẽdus Oĩs eĩm ſup exceſſiua prauitas: & ementia & timiditas: & intẽperantia

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ꝙ nõ futuãt:ſed futuãtur.hoc eſt nõ agãt:ſed patiuntur.habẽt enĩ iuniuerſe fere mu
lieres flagitioſas naturas.qđ menti tenebis.ibi Habere igitur.idẽ probat ex pte ob
iecti.& intentũ ꝓponit.dicẽs ꝙ hr̃e talia extra terminos humanitatis eſt uiciũ:nõ q=
dem abſolute:ſed cũ additiõe.ſ.uiciũ ĩmanitatis.ſecũdo ꝓponit ꝙ talia hr̃e nõ erit i=
continẽtie ſimplicis:ſed per ſi=
militudinẽ. ſicut qui exceſſiue
iraſcitur nõ dicitur incontinẽs
ſed ire incontinẽs.ibi Omẽs
eĩm. manifeſtat ꝓpoſitũ. & pri
mo primũ.ſecũdo ſecũdum.ibi
ſed fieri.circa primũ primo di=
cit ſub imanitate aut morbo cõ
tineri oẽm exceſſiuã prauitatẽ.
cuiuſmodi eſt exceſſiua amẽtia
q̃ opponitur prudentie. & timi
ditas q̃ fortitudini. & intẽperã
tia exceſſiua q̃ tẽperãtie cõtrari
atur.crudelitas exceſſiua q̃ mã=
ſuetudini eſt oũa.& aduerte ꝙ
ĩmanitas in hoc loco nõ pro to
to inſolentie ambitu:ſed ꝑ fla=
gicioſa natura dicitur . uelem
te meminiſſe: corruptionem ex
conſuetudine comprehendi tã
ſub morbo: quam ſub flagicio=
ſa natura. peſſima enim conſue
tudo morbus exiſtit:non in cõ-
poſitione ſed in qualitate.eſt e=
tiam ſub natura.cum ĩpa conſu
etudo altera ſit natura ibi Nã
qui.huiuſcemodi rei exẽpla ſu=
bicit. primo de timore ĩmani.
ſecundo de amentia. ibi et amẽ
tium.notabis hic circa illa no=
mina amentia & dementia eſſe
generalia nomina ad uniuerſos
fantaſie memorie aut cogitati=
ue morbos.cuiuſmodi ſũt litar
gia mania melãcolia freneſis e=
pilenſia apoplexia & ſimiles. q
etiam inſani dicuntur. furioſi
aut mente capti. ibi Sed fieri
põt.maĩfeſtat ꝓpoſitũ q̃ntũ ad
ſecũdã partẽ q̃ erat de incõtinẽ
tia.& dicit ꝙ circa huiuſmodi ĩ
manitates ſicut nõ ẽ prauitas ſĩ
pl'r:ſic etiã nõ ẽ incõtinẽtia ſed
incõtinẽtia cũ additiõe.ſ. incõ
tinẽtia ĩmanis.idẽ dicẽdũ puta
de continẽtia.ſicut igitur incõ
tinentia:ſic etiam continẽtia ĩmanis dicitur quod menti tene. in fine ibi eſſe igitur
epilogat.& hec tanta dicta ſint de incontinentia ĩmani.

Vod aũt ſit minus turpis.capl'm ſextũ duas hẽt ptes ĩ pria cõpat incõtinẽtia ire
q̃ eſt ſm̃ quid ad incõtinẽtiã libidinis q̃ eſt ſimpliciter incõtinẽtia.in ſecũda cõ
paratur hec ĩpa que alias humana dicitur ad eam que ĩmanis exiſtit.ſecunda ibi harũ
uero iꝑarum.in prima parte primo propoſitum premittit.ſecunda ibi uidetur ira.id

& crudelitas aut ĩmanitas ẽ aut morbi Nã
q talis natura exiſtit ut cũcta ptimeſcat:etiã ſi
ſorex obſtrepuerit timidꝰ eſt timore quodã ĩ=
mani.Quidã uero muſcipulã timebat ꝓpter
morbũ.Et demẽtiũ q nata ſine rõne ſũt & ſo=
lũ ſẽſu uiuẽtes ĩmanes ſũt ut q̃dã lõge barbar
natiõs Alii ꝓpt morbos ueluti mẽte capti & ĩ
ſani ex morbo. Sed fieri põt ut qs ĩterdũ aliq̃
iſtorũ hẽat ſolũ at nõ ſupet ueluti ſi phalaris
cõcupiſcat puerũ comedere:ac ſe abſtineat uel
aduerſꝰ irrõnalẽ coitus libidinẽ. Fieri etiã po
teſt ut nõ hẽat ſolũ:uerũ etiã ſupetur.Vt igit
prauitas alia ſimpl'r dr̃: alia ſecũdũ additionẽ
ueluti ĩmanis aut inſania ſic & incõtinẽtia eſt
alia ĩmanis alia inſania Simpl'r autem illa ſo=
lum que eſt ſecundũ humanã incõtinẽtiã.Eſſe
igitur incõtinẽtiã & cõtinentiã circa illa ſolũ
circa que eſt tẽperantia & intẽperantia: & qđ
circa alia ſpecies incõtinẽtie dicta per ſimili=
tudinem & nõ ſimpliciter manifeſtum.

Vod aũt ſit minꝰ turpis intẽperãtia ire
q̃ intẽpantia libidis oſtẽdemꝰ. Videt
ira qdẽ aliqd rõnis audire ob audire tñ queãd
modũ miniſtri qui ueloces ſunt priuſq̃ totũ
id quod eis dicitur audiant excurrunt:ac poſ=
tea in agendo errant.Et queãdmodũ canes an
tequã conſiderent an amicus ſit ſi modo ſtre=
puerit latrant.Sic ita propter calorem & uelo
citatem nature audiens quidẽ : ſed nõ precep=
tum exaudiens properat ad ultionẽ.Ratio enĩ
uel fantaſia iniuriam ceu contumeliam oſten=
dit.Ita uero tanq̃ rõne cõcludẽs ꝙ huic tali re=

pugnãdũ ẽ ſtatim inſurgit.At libido ſi ſolũ di
xerit cogitatio uel ſẽſus uoluptatẽ effici ꝓpat
ad fruitionẽ quãobrẽ ira ſequit rõnẽ quodam
modo libido aũt nõ turpior ergo.Nã ire incõ
tinẽs a rõne quodãmodo uincit ille a cõcupiſ=
cẽtia:ac nõ a rõne.Preterea natalibꝰ deſideriis
magis ẽ ueia ſi ſeq̃re.Nã & talibꝰ cõcupiſcẽti
is ꝙ oĩbꝰ oẽs cõmunes ſũt & ĩ q̃ntũ cõmunes.
At ira & indignatio naturalĩꝰ quidã eſt q̃ libi=
dines q̃ exceſſiue ſũt:& nõ neceſſarie.Veluti q
ſe excuſabat ꝙ patrẽ uerberaſſet.Nã & iꝑe in=
quit patrẽ uerberauit ſuũ & ille rurſus ſuum.
Et qui puerũ oſtẽdẽs inquit: & hic cũ uir erit
me.Nã id nobis gẽtile eſt:& q trahebat a filio
ſiſtere precepit ante ianuã.Nã & patrẽ ſuũ co
uſq; a ſe tractũ fuiſſe.Preterea magis iniuſti
ſũt q occulte inſidiãtur:iracũdꝰ uero nõ inſi=
diat nec ita ſed palã ẽ.Libido uero cõtra ut de
uenere aiũt doloſã ciprigenã & baltheũ iori &
fraus q̃ abſtulit mẽtẽ q̃uis multũ ſapiẽti.Qđ
ſi iniuſtior & turpior incõtinẽtia hec q̃ illa q̃
ẽ circa irã & ſimpl'r incõtinẽtia & uiciũ quo=
dãmodo.Adhuc nemo luxuriat dolẽs.Sed q ꝑ
irã facit dolẽs facit.Qui uero luxuriat cũ uo=
luptate.Si igit illa qbꝰ magis iraſci iuſtũ eſt
magis iniuſta ſũt.Et incõtinẽtia q̃ ꝓpter libi=
dinẽ fit.Nõ enĩ eſt in ira iniuria.Qđ igit tur
pior eſt incõtinẽtia circa libidinẽ q̃ circa irã:
& ꝙ eſt incõtinẽtia & cõtinẽtia circa concupiſ
centias:& uoluptates corporis patet.Harum
uero iꝑarum differẽtie nõ ſũt omittẽde.Nam
ut ab initio diximus.Alie ſunt humane ac na=
turales:& genere & magnitudine. Alie inma=
nes inſtar beſtiarum.Alie ex morbo & orbita
tibus.Earum circa primas ſolum intemperan
tia eſt ac temperantia.Atq; adeo beſtias neq;
tẽperatas neq; intẽperatas dicimꝰ niſi ꝑ ſimi=
litudinẽ:& ſi cui oĩno aliud ab alio differt ge=
nus animaliũ & ſinomoria:& ĩcomedẽdo oĩa.
nõ enĩ habẽt electionẽ neq; rõnis diſcurſũ:ſed
diſceſſerunt a natura:ceu inſani homines.Eſt
autem immanitas minus q̃ uitium : ſed terri=

ratioĩbus quattuor probat. qua
rum ſecunda ponitur ibi pre=
terea naturalibus.tertia ibi pre
terea magis. quarta ibi adhuc
nemo. ſequitur illa pars Harũ
uero. ubi incontinentiam hu=
manam comparat ad ĩmanem.
& primo reſumit diuiſionem
uoluptatum. ſecũdo ibi earum
circa. oſtendit circa uoluptates
ĩmanes non eſſe intemperanti=
am humanam at per hoc nec in
continentiam. tertio ibi eſt au=
tem.oſtendit ĩmanitatem eẽ mi
nus quam uicium. ſiue id pro=
prie dicatur ſiue pro incontinẽ
tia ſumatur. & illud confirmat
duobus exemplis. quorum pri=
mum ibi ponitur quare per in=
de.tertium ibi perinde eſt igi=
tur.ex his notabis ĩmanitatem
eſſe terrebilius quam uicium:
non tamen culpabilius.quod di
ctum uerum eſſe intellige: non
quidem de ea que ex conſuetu=
dine euenit:ſed de ea que ex na
tura uel morbo contingit.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

bilius. Nõ enĩ corruptũ eſt id qđ optimũ ut ĩ hoĩe ſed ꝑtermiſſũ & nõ hẽt. Quare ꝑ inde eſt ac ſiqs inaĩatũ cõparat cũ aĩato: utrũ peiꝰ. Minus im ꝓba enĩ ſemꝑ prauitas ẽ nõ hñtis principiũ. Mẽs uero principiũ ẽ. Per inde eſt igiť ut cõparare iniuſtitiã ad hominẽ iniuſtũ. Eſt enim in utrumq; peiꝰ. Melies enim plura mala faceret malus homo q̃ heſtia mala.

Irca uoluptates aũt & dolores q ex tactu guſtuq; proueniũt cupiditateſq; & fugas in qbꝰ tẽꝑantiã & intẽꝑantiã uerſari determinauimꝰ eſt ita ſe hr̃e ut ſuꝑetur ab his q̃ pleriq; ſuꝑant. Eſt etiã ſuꝑare illa a qbꝰ pleriq; ſuꝑanť. Et hoꝝ circa uoluptates qdẽ alter ĩ cõtinẽs: alter cõtinens dr̃. Circa dolores uero hic mollis: ille cõſtãs. ĩter hos ãt plurimoꝝ ſũ hitꝰ: & ſi declinãt ad deťiores Sed cũ uoluptatũ alie ſunt neceſſarie & alie nõ & uſq; ad aliqd. Exceſſus uero nõ neq; deffectꝰ ſimiliter ſe hẽt circa uoluptates & dolores. Qui enim exceſſus uoluptatũ ꝑſequiť aut ꝑ exceſſũ aut ꝑ electionẽ & ꝓpter ĩp̃os & nõ ꝓpter aliud ex inde ꝓueniẽs intẽꝑans ẽ. Neceſſe ẽ eĩ hũc nõ eẽ talẽ ut peniteat. Itaq; inſanabilis ẽ. Aliꝰ in defectu huic opponiť. Mediꝰ uero ẽ tẽperãs Similr̃ qui fugit dolores corꝑis nõ qa ſuꝑetur: ſed ꝑ electionẽ. Sed eorũ qui nõ eligũt quidã dicũtur ꝓpter uoluptatẽ: quidã ꝓpter doloris fugã qui ex cupiditate prouenit. Quaobrẽ differunt inter ſe. Oĩs tñ dicerẽt eẽ deteriorẽ: ſi nõ cõcupiſcẽs aut ꝑ iram faciat aliqd turpe q̃ ſi cõcupiſcẽs uehemẽter: & ſi nõ ꝑ iram ꝑcuſſerit q̃ ſi iratꝰ. Nam qd hic ageret ſi eẽt in perturbatione cõſtitutꝰ. Quo circa intẽperãs peior eſt q̃ incõtinens. Supradictoꝝ ergo altera molliciei ſpecies magis eſt alter intẽperans. Opponiť aũt incõtinẽti qdem cõtinẽs. Molli uero cõſtãs. Nam cõſtãtia in reſiſtendo ẽ. Continẽtia uero in ſuꝑando. Eſt aũt aliud reſiſtere q̃ ſuꝑare. Queẽadmodũ nõ uinci q̃ uincere. Quo circa potior cõtinentia eſt q̃ conſtantia. Qui aũt defficit in his aduerſus q̃ pleriq; reſiſtũt & ualẽt hic mollis & delicatus ẽ. Nam delicie mollicies ſunt quedam. Qui trahit togam ne laborem ſubeat tollẽdi & imitãs egrotantem nõ putat ſe miſerum eſſe cũ ſit miſero ſimilis. Eodẽ modo ſe habet circa cõtinẽtiam & incõtinẽtiã. Nõ enim ſi quis uehemẽtibus exceſſiuuſq; uoluptatibus aut doloribus ſuperatur mirãdũ ẽ ſed uenia dãda ſi cõtra nitens ceu theodecti philotetes a ſerpente percuſſus: uel carini in alopocercion: & ceu hi qui riſum tenere conati accumulatũ amictum ut accidit cenophãto. Sed ſi quis his quibus pleriq; reſiſtere ualẽt ſuccũbit. Nõ ꝓpter naturã generis uel ꝓpter morbũ ceu cytarũ regibus mollicies ineſt ꝓpter genus quod tanq̃ effeminatũ a uirilitate ceceſſit. Iocoſus quoq; intẽperatus eẽ uideť. Eſt aũt mollis. Nam iocus relaxatio ẽ. ſiquidẽ ceſſatio & excedẽtium in ea iocoſus incõtinẽtie hec quidẽ temeritas hoc aũt ĩfirmitas ẽ. Nã alii cõſultãtes quidẽ nõ ꝑſiſtũt in his que ſtatuerãt ꝓpter animi ꝑturbationẽ. Alii ob idip̃m q̃re nõ cõſultãt trahũtur a ꝑturbatione. Quidã enĩ ceu pretit comoti illati nõ titillanť ſic ꝑ̃ſenti ſciẽtes & ꝓ̃uidentes ac ſi ip̃os rationemq; excitãtes nõ uincunť ab affectu neq; ſi uoluptariũ ſit neq; ſi moleſtum Maxime uero acuti & melãcolici ob temeritatẽ incõtinẽter agũt. Illi qdẽ enim ꝓpter uelocitatẽ. hi uero ꝓpter uehementiã nõ expectãt rationem ex eo quia fantaſie ſequaces ſunt.

St aũt intẽperãs ut dictũ ẽ qualem poſtea nõ peniteat. Nã in electiõe ꝑſiſtit. Incõtinẽtẽ uero omnẽ penitet. Quaꝓpť nõ ut dubitamus ita ſe habet. Sed hic quidem ſanabilis ẽ. ille aũt inſanabilis. Aſſiľať autẽ uiciũ hydropici & ptiſici ĩcõtinẽtia uero epylẽticis. Illa enĩ cõtinua hec nõ cõtinue improbitas ẽ. Et oĩno aliud genus eſt cõtinẽtie q̃ uicii. Nã uiciũ quidẽ latet. Incontinẽtia uero nõ latet. Sed horũ ip̃orũ meliores ſũt qa ratiõe abſũt: q̃ q rationẽ habẽt qdẽ ſed in illa nõ ꝑmanent. A minore aũt ꝑturbatiõe ſuperanť.

Irca uoluptaes autem. capitulum ſeptimum ĩ quo comparantur continentia & incontinentia ad quedam aliaque cum eis in materia communicant. cuiuſmodi ſunt temperantia & intemperantia. conſtantia & mollicies. tres habet partes. in prima tangit prefactorũ duo in quibus conueniunt. ſecundo id in quo differant. ibi & eorum. duas diſtinguit ſpecies incontinentie. ibi incontinentie hec. circa primum aduertendum ꝙ illorum in quibus prefacta conueniunt unum eſt eſſe circa uoluptates guſtus & tactus. aliud eſt in talibus uerſari in quibus pleriq; uincũt & pleriq; uincuntur. Sequitur illa ps Et eorum. ubi prefactorum tangit differentiam. & primo dicit in quo differant continẽs & incontinens a cõſtanti & molli. quedam etiam alia ſub his reponit. ſecundo ibi Sed cum. dicit in quo differant incontinens & intemperatus. & primo quantum ad actus. ſecundo in bono & malo ibi omnes tamen. ibi opponitur autem. ponitur tertia pars ſecunde partis que ad differẽtiam ſpectabat. & hec habet tres partes. in prima comparat continentem & conſtantem oſtendẽs quis eorum ſit melior. ſecũdo manifeſtat id quod ſupra tetigerat. ſcilicet incontinentem & mollem in his uerſari in quibus pleriq; uincunt & pleriq; uincuntur. ubi primo ꝓponit. ſecundo id exemplis manifeſtat. ibi. Non enim. tertio q̃dam ex eis excipit. ibi. Sed eorũ ultimo excludit errorẽ circa ꝑ̃fata. ibi. Iocus quoq;. Sequiť illa ps incõtinẽtie hoc. ubi duas iuxta materiam de qua ẽ ſermo diſtinguit ſpecies incontinẽtie. & hoc primo. ſecũdo ibi. Quidam enim. manifeſtat quod dixit per ſimile. tertio ibi. Maxime uero. dicit quibus hominibus cõueniat ſpecies temerarie incontinẽtie. & in his tam breuiter dictis finẽ habeant huius capituli dicta.

St autem intemperans. capitulum octauum: in quo ex propoſito principali oſtendit intemperãtem eſſe deteriorem in continente. quattuor habet ꝑtes. in prima per rationes tres oſtendit intemperantem eſſe deteriorem in continente. quarũ rationum ſecunda ponitur ibi. Aſſimilatur autem. tertia ibi. Et oĩno. & ex his patet ſolutio dubitatiõis quinte ſuperius poſite. quod hic pħs concludit in principio poſt rationem primã Secunda huius capituli pars incipit ibi. Sed horum. ubi cõparat ſpecies incontinentie adinuicem. oſtendens per ratiões duas ꝙ ſit minus mala incontinentia ex temeritate q̃ ex infirmitate.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Secūda ratio ponitur ibi. Et nō inconſulte. tertia pars capituli incipit ibi. Quod igitur. tangit conuenientiā incontinentis ad intemperatum. quarta pars capituli icipit ibi. Cum uero. ubi aſſignat rationem cur incontinentem peniteat ac ſit ſanabilis intemperans uero contra. & circa hoc duo facit. nam primo de intemperante. ſecundo de incōtinente. ſecunda ibi. Eſt uero. In hoc quidem capitulo. & preſertim parte ultima habes utiles ac pulchras auctoritates: q̄s menti tenebis. nec plura hic addere intendimus.

Et nō incōſulte ut alii. Sīlis ē eni incōtinēs his q facile inebriant̄ & a modico uino ac pauciore q̄ pleriq; Quod igit̄ incōtinētia nō ē uiciū patet ſed aliq̄tenus fortaſſe. Nā hec quidē abſq; electiōe ē: illū uero cū electione. In rebus tñ ſimilia ſunt ſeu democriti illud ī milleſios dictū. Milleſii qdē inſipiētes nō ſunt. faciunt tñ q̄lia inſipiētes & īcōtinētes: iniuſti nō ſunt iniuriant̄ tñ. Cū uero hic qdē talis ſit ut non pſuaſus ſequat̄ corporis uoluptates excedendo ꝑter rectā rationē hic aūt perſuaſus: q̄m talis ut ipas pſequat̄. Ille quidem facile remouebit: hic aūt nō: nā uirtus principiū conſeruat uiciū. corrūpit ī rebus aūt agēdis. principiū ē cuius gr̄a ut in mathematicis ſuppoſitiōes. Neq; illic igit̄ rō edoctiua ē principiorum neq; hic. Sed uirtus aut ex cōſuetudine: aut ex natura recte ſentire faciens circa principiū tēperās quidē igit̄ talis ē. intemperās uero huic cōtrarius. Eſt uero quiſpiam qui ꝓpter animi perturbationē diſcedit a recta ratiōe quem ut nō faciat ſm rectā rationē pturbatio uincit ſed eſſe talē ut ei pſuadeat̄ perſequi inpudēter oportere huiuſmodi uoluptates non puincit: hic ē incōtinēs melior quidē q̄ intēperās: nec penitus malus. Seruat̄ enim principiū quod optimū ē. Alius uero huic cōtrarius conſtans nec diſcedēs ꝓpter pturbationē. Patet igit̄ ex hoc q, hic quidem ſtudioſus habitus ē: ille autem prauus.

Trum ergo. Capitulū nonum. i quo ſoluitur quarta dubitatio que erat circa ſecūdum probabile: tres habet partes. primo oſtendit quomodo ſe habet ad propriam rationem. ſecundo quomodo ad rationē uirtutis. ibi. Cūq; ſit aliquis. tertio comparat eam ad temperantiā. ibi. Cum uero. In prima parte tria facit. primo dubitationem reſumit. eamq; ſoluit. ibi. Vel p accidens. ſecundo oſtendit eſſe aliquos qui in opinione cum uituperio pſiſtant. circa quod tria facit. primo dicit qui ſint huiuſmodi homines. ſecundo comparat tales ad continentiam. ibi. Hi aliquid. tertio comparat eos adinuicem. ibi. Sunt autem hii.

Trū ergo cōtinēs ē qui in qualicūq; ratiōe & qualicūq; electione pſiſtit uel q in recta. Et incōtinēs qui in qualicūq; electiōe & qualicūq; ratiōe non pmanet uel in falſa ratiōe & electione nō recta ut prius queſiuimus uel p accidēs q̄licūq;. ſm ſe aūt ipm uera rōne & recta electiōe hic pſiſtit. ille nō pſiſtit. Si.n. qs hoc ꝓpter hoc expetit & ſeq̄t p ſeipm hoc ſeq̄t & expetit p accidens uero prius ſimpliciter aūt dicimus q, p ſeipm. Itaq; ē in qualicūq; ſententia. hic quidē pmanet ille dimouet̄. Sed ſimpliciter in uera. Sunt autem quidā qui

pſiſtūt in ſnīa. Sūt uero quos uocāt dure ceruicis hoīes ut qb⁹ difficiliter ſuaderi aut diſſuaderi qcq̄ pōt. Hi aliqd ſile hñt cōtinēti ceu pdigus liberali & temerarius forti Sūt & alia multa huiuſmodi. Cōtinēs enī ꝓpter libidinē & cupiditatē nō mutat ſentētiā. Cū ī aliis qdē ſi accidāt facilis ſit: ac pſuaderi ſibi patiat̄. hi aūt nō a rōne cū cupiditatē aſſumāt & ducant̄ cōplures a uoluptatibus. Sunt aūt hi dure ceruicis q ſui capitis ſūt & q indocti & agreſtes. Illi q ſūt ſui capitis ꝓpter uoluptatē & dolorē Nā gaudēt cū puincūt nec e ſnīa dimouēt: & dolēt ſi eorū ſnīa irritet̄ inſtar publicorū decretorū. Quare magis hi qdē incōtinēti ſiles ſunt q̄ cōtinēti. Sed ſūt qdā q in ſnīa nō pſiſtūt: nō tñ p incōtinētiā. ut neoptolemus. Ille apud ſophonē q̄q̄ ꝓpter uoluptatē nō pſiſtebat ad honeſtū. Nā uera loq pulchrū illi uidebatur. ab ulixe uero ſuaſus fuerat mētiri. Nō enī oīs q ꝓpter uoluptatē aliqd facit intemperās ē aut prauus aut īcōtinēs. Sed q ꝓpter turpē uoluptatē. Cūq; ſit aliqs huiuſmodi ut minus q̄ oportet uoluptatibus corporis gaudeat nec ī rōne pſiſtat hui⁹ & incōtinētis medius ē cōtinēs. Nā incōtinēs nō pſiſtit in rōne ꝓpter aliqd plus. hic aūt ꝓpter aliqd min⁹. Cōtinēs uero pſiſtit: nec ob alterutrū diſcedit. Neceſſe ē āt ſiqdē cōtinētia ē ſtudioſa utroſq; cōtrarios habitus eē prauos quemadmodū apparet. Verū q alterū ī paucis & raro cōſpicit̄ uidet̄ īcōtinētie ſolū cōtinētia eē cōtraria quemadmodum ītēperātie tēperātia. Cū uero multa dicāt̄ p ſiītudinē & cōtinētia tēpati p ſimilitudinē cōſecuta ē. Nā cōtinēs talis ē ut nihil ꝑter rōnē agat ob corporeas uoluptates & tēperatus. Sed hic qdē hñs hic aūt nō hñs prauas cupiditates. Et hic qdē talis ut nō delectet̄ ꝑter rationē. Hic aūt talis ut delectet̄ quidē ſed nō ducatur. Similes etiam ſunt incontinens & intemperans. Vtriq; enim corporis uoluptates ſequuntur. Sed alter putās oportere alter non putans.

Tertia pars prime partis capituli huius eſt ibi. Sed ſunt quidam. ubi oſtendit aliquando eē laudabile in opinione non perſiſtere. Sequitur illa pars. Cūq; ſit. ubi tria facit. primo dicit cōtinentiam eſſe medium. & quorum ſit medium. ſecundo oſtendit qualiter ſe habeat ad bonū & malum. ibi. Neceſſe eſt autē. tertio reſpondet tacite queſtioni. ibi. Verū quia. Sequitur ea pars. Cum uero. ubi dicit continentiam per ſimilitudinem dici temperantiam. & hoc primo ſecūdo tangit duas earum differentias. ibi. Sed hic. & has preſertim primam menti notabis. & plus q̄ notabis. Id enim reſolutio exiſtit huius totius materie. tertio ibi. Similes etiā. oſtēdit incontinentiam dici per ſimilitudinem intemperantiam. dicit quoq; id in quo differant. & quia uniuerſa hec plus q̄ ſepius ſuperius ſunt expoſita. iccirco ſic de his breuiter tranſcurrere decreuimus.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

Ec fieri. Capitulum decimum & ultimum primi tractatus tres habet partes. In prima ſoluit dubitatio ſuperius mota circa ꝓbabile quintū. ſ. utrū cōtingeret ſimul eſſe prudentē & incōtinētē. & circa hoc facit tria. primo intentū ꝓponit. ſecūdo illud bifariā ꝓbat. ibi. Nā ſimul. rō ſecūda ponit ibi. Preterea nō. tertio aſſignat rōnē cur aliquando uideatur inconti nentē eē prudentē. ibi. Eniuero aſtutū. ex hoc itaq; reſpōdet ad tacitam queſtionem. Ratione qdem. Hec eſt ſecūda pars huius capituli. ubi oſtendit conueniētiam & differentiam incontinētie cum prudentia. Circa quod q̄ttuor facit. primo ꝓponit id in quo conueniant & differant. ſecundo ibi. Et uolēs. manifeſtat utriuſq; differentiam quantum ad electionem. ex quibus corrolarium infert. ibi. Itaq; ſemimalus. tertio ibi. Videturq; incontinens. comparat incontinentiam ciuitati rectas leges habēti. nulliſq; utēti. quarto ibi. Eſt autem. reſumit quoddam de ſuperius dictis ut dubium excludat.

Sanabilior ē. Hec eſt tertia & ultima pars huius capituli. ubi comparat ſpēs incōtinētie quātū ad hoc quod ē eſſe magis aut minus ſanabilē. & primo dicit ſanabiliores eſſe qui ſine conſilio incōtinēter agunt. cuiuſmodi ſūt acuti & melācolici q̄ eos q cōſilio ſic agūt. hic ſunt quos īfirmos ſuperius appellabat. & rō huiuſce rei eſt: quia illi accepto cōſilio ē ſpes ꝙ ſanabuntur. Secūdo ibi. Et q conſuetudine. dicit eos ſanabiliores qui cōſuetudine incōtinēter agūt q̄ eos q natura. Et notāter dicit ſanabiliores: ſed nō ꝓpter hoc ſūt minus mali imo deteriores exiſtūt q cōſuetudine q̄ q natura incōtinēter agūt. ultimo ibi. Quid igiť. epilogat dicta huius tractatus. ſed de his ſatis. Nunc uero de uoluptate dicere pergamus.

E uoluptate aūt. Tractatus ſecundus de uoluptate & dolore quattuor habet capitula. quorū primū tres habet ptes. ī prima oſtēdit in ciuili ſcīa cōſiderādū eē de uoluptate & dolore. Circaqd̕ prīo intētū ꝓponit. ſecūdo ibi. Hic enī illud trifariā ꝓbat. ſecūda rō po

n Ec fieri poteſt ut unus & idē ſimul ſit prudēs & incōtinēs. Nā ſimul prudentē & ſtudioſum eē oſtenſum ē. Pretera non quia ſcit ſolū: ſed qa actiuus prudētē eſſe. Sed incōtinēs nō eſt actiuus. Eniuero aſtutū nihil uetat incōtinētē eē. Ex quo fit ut nō nunq̄ prudēs qdā incōtinētes eē uideanť. Quoniam aſtutia ut ſuperioribus libris diximus. Ratiōe quidē ꝓpinqua ē. ſed differt ab ea ꝭm electionem. Neq; porro ut ſciēs ac ꝓſpiciēs ſed ut dormiēs & uinolētus & uolēs quidē. Nā quodā modo ſciēs & quod facit & cuius gr͞a. Malus aūt nō. Nā electio qdē bona ē. Itaq; ſemimalus & nō iniuſtus. nō enī inſidiator. Nā iꝑorū hic qdē nō ꝑſiſtit in his q̄ cōſultādo ſtatuerat. Hic aūt melācolicus oīno nō cōſultat.

Videturq; incōtinēs ſilis ciuitati q̄ oīa oportune diſcernat at leges habeat bonas: ſed illis nō utať. ut Anaxādrides obiecit inquiēs ciuitas uolebat cui nulla legum cura ē. Malus aūt ciuitati q̄ legibus utiť ſed malis. Eſt aūt īcōtinētia & cōtinētia circa id quod excedit multitudinis habitū. Hic enim ꝑſiſtit. ille aūt minus q̄ pleriq; ualeāt. Sanabilior ē incōtinētia illa q̄ melācolici incōtinēter agūt: q̄ illorū q cōſultāt qdē ſed nō ꝑmanēt. Et q cōſuetudine incōtinētes ſunt q̄ q natura. Facilius ē enī cōſuetudinē q̄ naturā mutare Nā ob idipm cōſuetudinē mutare difficile ē: qd̕ nature aſſimilať. Vt ebenus inqt aio inueteratū uſū ꝑmanere amice. Atq; eū tādē hominibus naturā eſſe.

Quid igiť ſit cōtinētia & qd incōtinētia & qd conſtātia & mollicies: & queādmodū hi habitus ad inuicem ſe habeāt dictum eſt.

E uoluptate aūt & dolore eius ē uidere q circa ciuilē philoſofať. Hic. n. faber atq; magiſter ē eius finis ad quē ꝓſpiciētes unūquodq; uel bonū uel malū ſimpliciter

dicimus. Inſup neceſſariū ē de illis uidere. Nā uirtutē moralē & uicium circa dolores & uoluptates poſuimus. Et felicitatē oēs fere aiūt cū uoluptate eē. Itaq; beatum noīauerūt a gaudendo. Quibuſdā ergo uideť nulla qdē uoluptas eē bonū nec ꝑ ſeipam neq; ꝑ accedēs Nō enī eē idē bonū qd̕ uoluptas. Aliis q̄dā uidenť qdē ſed plurime eē praue. ē & horum tertiū & ſi oēs ſint bonū tn̄ nō recipi ut uoluptas ſit ſūmū bonū. Quod oīno qdē nō ſit bonū Quia oīs uoluptas effectio ē in naturā ſenſibilis. Nulla uero effectio cognata ē finibꝰ. Ceu nulla edificatio edibꝰ. Preterea tēperās fugit uoluptates. Et prudens uacuitates doloris ſeqť nō aūt uoluptatem. Preterea uoluptates īpediūt prudētiā & quāto maiores ſunt tāto magis qd̕ ī uenereis patet. Nemo. n. dū ī illis ē mente qcq̄ cōſpicere pōt. Inſup uoluptatis nulla ē ars. Oē aūt bonū artis eſt opus.

Preterea pueri & beſtie ſequūť uoluptates

Quod uero nō oēs ſint ſtudioſe qa ſunt turpes quedā & īfames: & qa detrimenta afferūt. Morbos. n. nōnulle iꝑarum gignūt. Quod aūt nō ſit ſummū bonum uoluptas. Quia non finis ē ſed effectio hec ſūt fere que dicunť.

Vod aūt nō cōtingit ꝓpť hoc nō eē bonū neq; optimū ex his patet. primū igitur cū bonum dupl̕r dicať aliud ſimpl̕r: aliud alicui & nature & habitꝰ cōſeqť. Quare & motus & effectiōes ſequenť. Et q̄ praue uidentur ſimpl̕r praue alicui aūt nō: ſed expetende ſunt huic. Quedā uero ne huic qdē: ſed q̄nq; paruū tēpꝰ ſed nō expetēde. Alique aūt uoluptates ne ſūt qdē ſed uidenť q̄cunq; cū dolore & medicina gr͞a ſeu egrotantiū uoluptates. Preterea cū boni hic qdē ſit actꝰ hic aūt habitꝰ ꝭm accidēs q̄ cōſtituūt naturalē hītū uoluptaria ſunt Eſt aūt actꝰ in cōcupiſcētiis nature: & habitus ſub dolētis q̄q̄ etiā ſine dolore & cōcupiſcētia ſūt uoluptates ueluti q̄ ī cōtēplādo fiūt nullo defectu naturā urgente. Signū huius ē ꝙ non eiſdē rebꝰ delectať natura dū repleť & dū ī ſta

niť ibi. Inſup. tertia ibi. Et felicitatem. Quibuſdam uidetur. Hec ē ſecūda pars capituli. ubi tres recitat opiniones de uoluptate. q̄rū ſecunda ſola uerū obtinet. Quod omnino. hec ē tertia ps iſtius capituli. ubi ponit ratiōes predictarum opinionū. & primo ponit ſex rationes prime opinionis. quarum ſecunda ponitur ibi. Preterea temperās. tertia ibi. Et prudēs. quarta ibi. Preterea uoluptates. quīta ibi. Inſup uoluptatis. ſexta ibi. Preterea pueri. Deinde cum dicit Quod uero. ponit rationem ſecunde opinionis. ibi. Quod autem non ſit. ſubiungit rationē tertie opinionis. Nec in his plura addere intendimus.

Vod autem. Capitulū ſecundum. in quo primo intētum proponit. ſecūdo pro ſolutione prefatarū rationū duas ꝑmittit diſtinctiōes. q̄rū ſecunda poniť ibi. Preterea cū boni.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tertio ſoluit illas prefatarũ opi
nionum rationes. ibi. Preterea
non ẽ. circa quod tria facit. pri-
mo ſoluit rationẽ tertie opinio
nis: que etiam erat ratio prima
prime opinionis. circa quod fa-
cit tria: quoniã primo rationẽ
ſoluit per interentionem. ſecũ-
do deſtruit diffinitionem uolu-
ptatis ab eis tactã. ibi. Quapro-
pter non recte. tertio tãgit cau-
ſam non ueram propter illis ui
ſum eſt: effectionem eſſe princi
paliter bonum. ibi. Videtur au
tem. ſecundo ibi. Eſſe autẽ pra-
uas. ſoluit rationem ſecũde opi
nionis. & teneas menti que hic
dicit phs pro aliis multis. tertio
ibi. Impedit uero. ſoluit ratiões
prime opinionis. & primo quar
tam. ſecundo quintam. ibi. Qđ
autem. circa quod duas tãgit ſo
lutiones. tertio ibi. Fugere aũt.
ponit ſimul ſolutionem ſecũde
tertie & ſexte rationis. & hec tã
breuit dicta i hoc loco ſufficiãt.

T qui eſſe dolorem. capi-
tulum tertiũ. ubi tria fa-
cit. primo oſtenſiue probat uo-
luptatem eſſe bonam. ſecundo
aliquam eẽ optimam. ibi. Nihil
uero. tertio deducendo ad tria
inconuenientia probat id quod
primo ſcilicet uoluptatem eſſe
bonum. ibi. Patet autem. Circa
primam partẽ duo facit. primo
rationem ponit. ſecundo remo-
uet reſponſionem quam ad pre
fatam rationẽ dabat ſpẽſippus
phs: nepos platonis eiuſq; i ſco-
lis ſucceſſor. ibi. Nam ſolutio.
ubi ariſtoteles uidens ꝙ ratio-
nem ſpenſippi nõ poſſit directe
excludi. dicit ꝙ ipe ſpẽſipus nõ
diceret uoluptatem eſſe idẽ qđ
malum.

tu ẽ. Sed dũ i ſtatu ẽ ſimplr iocũdis. At dũ re
plet etiã aduerſis. Nã & acrib⁹ & amaris gau-
dẽt quoq; nihil neq; natura neq; ſimplr iocun
dũ ẽ. Itaq; nec uoluptates. ut. n. iocũda ad inui
cẽ cõſtituta ſũt ſic etiã uoluptates q̃ ab illis ꝓ
ueniũt. Preterea nõ ẽ neceſſe aliud qddã eẽ
meli⁹ q̃ uoluptas ut qdã aiũt finẽ q̃ effectionẽ
Nõ. n. effectiões ſũt: neq; cum effectiões oẽs.
Sed opatiões & finis nec illis q̃ fiũt cõueniũt:
ſed illis q̃ utunt. neq; finis omniũ aliud qddã
ſed eorũ q̃ ducũt i ꝑfectionẽ nature. Quapro-
pter nõ recte dr ſenſibilẽ effectionẽ eſſe uolu-
ptatẽ. Sed magis dicẽdũ ẽ opationẽ habit⁹ ſm
naturã & ꝓ ſenſibili ſine ipedimẽto. Videt aũt
effectio q̃dã eẽ qđ principaliter bonũ qa opa-
tionẽ effectionẽ eẽ exiſtimãt. ẽ aũt aliud. Eſſe
autẽ prauas uoluptates ex eo quia morbos gi-
gnunt uoluptaria q̃dã. deinde qa ſalubria q̃dã
praua ad lucrũ. Hac igit utraq; praua ſed non
parua ſm hoc. Nã & contẽplatio iterdũ obeſt
ad ſanitatẽ. Impedit uero neq; prudẽtiã neq;
habitũ ullũ uoluptas ab utraq; ꝓueniẽs ſed ali
ene. Nã q̃ i cõtẽplatiõe & diſciplina magis fa-
ciũt cõtẽplari atq; addiſcere. Quod aũt nõ
ſit op⁹ uoluptas alicui⁹ artis rõnabiliter cõtin
git. neq; eni. alterius opatiõis cuiuſq̃ ẽ ars ſed
potẽtie licet unguẽtaria ars & coqnaria uolu-
ptas eẽ uideat: fugere aũt tẽpatũ uoluptatẽ &
ſeq prudẽtẽ uacuitatẽ doloris ac pueros & be
ſtias ſeq eodẽ mõ oĩa ſoluunt. Cũ. n. dictũ ſit
q̃uo bone ſimplr & q̃uo non bone oẽs uolupta
tes & pueri & beſtie ſequunt & haꝝ uacuitatẽ
doloris. Prudẽs q̃ cũ cõcupiſcẽtia ſunt & dolo
re & q̃ ſũt corporis. Tales. n. hẽ. Eteni harũ ex
ceſſus ſm q̃s itẽperãs. itaq; tẽperãs fugit has.
Nã ſunt & tẽperãtis alique uoluptates.

T q malũ eẽ dolorẽ ac fugiendum con
feſſũ ẽ. Hunc qdẽ ſuppliciter malum
Hũc uero quia impedimentũ affert fugiendo
aũt cõtra. Quia enim fugiendũ eſt quid & ma
lũ bonũ. Nã ſolutio illa ſpenſippi nõ cõue-
nit ut maius minori & equali contrariũ. Non

eni diceret idẽ quod malũ eẽ qddã uoluptatẽ.
Nihil uero ꝓhibet uoluptatẽ quãdam eſſe
optimũ q̃uis ſint alique praue ut & friẽtia ali
qua qbuſdã prauis exiſtentibus. Forſan ue
ro & neceſſariũ ẽ ſiqdẽ cuiuſlibet habitus ope
ratiões ſunt & nõ ipedite ſiue omniũ operatio
ẽ felicitas ſiue alicuius eorũ ſi ſit nõ impedita
eẽ ſũme expetẽdã. Ideſt aũt uoluptas. Itaq; eẽt
utiq; uoluptas optimũ. licet praue ſint multe
uoluptates ſi cõtingat ſimpliciter. At ꝓpte
rea oẽs beatã uitã putãt eẽ iocũdã & implicãt
uoluptatẽ felicitati rõnabiliter. nulla eni opa-
tio ſi ipediat ꝑfecta ẽ felicitas aũt ẽ ꝑfectorũ.
Quapropter idiget felix bonis corporis & ex-
ternis atq; fortune ut nõ impediatur. Qui au
tẽ i rota & calamitatib⁹ magnis conſtitutũ di
cũt eẽ beatũ ſi bonus ſit uel uolẽtes uel inuiti
nihil dicũt. Quia uero fortuna indiget ui-
det qbuſdã eẽ ꝓſperitas ac felicitas quod non
ẽ. Nã & hec excedẽs ipedimẽtum affert: & for
ſan nõ amplius ꝓſperitas noianda eſt. Nã eius
termin⁹ eſt ad felicitatẽ. Quod aũt & hoies
& beſtie uoluptatẽ ſequunt id ſignum ẽ uolu
ptatẽ eẽ optimam. fama uero nõ oĩno uana eſt
quã ppli multi decantãt. Sed cũ nõ idẽ neq;
natura neq; habitus optimus neq; ſit neq; ap-
pareat nec etiã uoluptatẽ eãdẽ oẽs ſequuntur.
Tamẽ ſequunt oẽs uoluptatẽ. Forte aũt &
ſequunt nõ quã putãt neq; quã dicerẽt. ſed eã-
dẽ cũcta eni hñt aliqd diuinũ natura Sed acce
perũt nois hereditatẽ corporee uoluptates ꝓ-
pter frequẽtiã uſus & qa oĩb⁹ cões ſũt. Cũ igi
tur ſole cognoſcant iſte ſolas eſſe putãt. Pa
tet igit ꝙ niſi uoluptas bonũ ſit & opatio bea
ta uita iocũda nõ erit. Nã cuius gr̃a opus ẽ il-
lius ſiqdẽ non bonũ. Sed & cũ moleſtia agi
uitã poteſt. Nec malũ enim nec bonũ dolor ſi
quidẽ nec uoluptas. Itaq; cur fugeret. Neq; ſa
ne dulcior uita ſtudioſi niſi eius opatiões.

E uoluptatib⁹ aũt corporis cõſiderãdũ
ẽ dicẽtib⁹ ꝙ q̃dã uoluptates uehement
amplectẽde ſunt ut puta ille q̃ ſũt hone[ſte; ſed]

Sequitur illa pars. Nihil uero
ubi oſtendẽs ꝙ aliqua uoluptas
ſit optimũ. primo excludit rati-
onẽ in cõtrariũ ſuperius factã.
ſecũdo ponit hãc ipam rationẽ
qua oſtendit aliquã uoluptatem
eſſe optimum. ibi. Forſan uero.
tertio loco infert tria corolaria
ex quibus etiã mõ aliquo mani
feſtat ꝑfata cõcluſio. quorum ſe
cũdũ tangit ibi. Quapropter i-
diget. circa quod duo facit. pri-
mo corolariũ infert. ſecũdo re-
mouet ſtoicorũ cauillationem.
q dixerant ſolã uirtutẽ hominẽ
facere beatũ: quibus infortuni-
is affligat. hoc phs remouet. ibi
Qui aũt in rota. ibi. Quia uero
infert tertiũ corolariũ. quod ex
ſecũdo uidet depẽdere. Vbi no
tabis exceſſiuã ꝓſperitatẽ poti-
us eſſe inproſperitatem dicẽdã.
quod etiã ex ſecũdo phiſicorum
de quocũq; ad finẽ ordinato. fi-
nẽ quidẽ nõ ꝑtingẽte notabis.
ibi. Quod aũt. redit ad primum
ponẽs ſecũdã rationẽ ad oſtẽdẽ-
dũ aliquã uoluptatẽ eẽ optimã.
& primo rationẽ ponit. q̃ uirtu
te duorũ efficatiã habet. primũ
ẽ illud qnti ethicorũ. id eſſe na
turale quod oĩbus exiſtit cõmu
ne. aliud ẽ illud ſecundi de celo
& ſexto de animalibus. naturã
ſemp id quod ẽ optimũ intẽde-
re. ſecundo bifariã remouet qđ
alicui uideret cõtrariũ. ibi. Sed
cũ. & ibi. Forte autẽ. tertio ibi.
Sed aſſumpſerũt. oſtendit unde
ſit ꝙ uoluptas: nec bonum: nec
optimũ uideat. Et ex duobus in
telligit. quorũ unũ ẽ illud in ꝓ-
logo dictũ Quiſq; bene iudicat
&c. Aliud eſt ei ſoli uirtutis uo
luptatẽ eẽ notã q uirtuoſe uiuẽ
do uirtutẽ naptus ſit. ſed de his
ſatis.

E uoluptatibus aũt corpo
ris. capitulũ ultimũ. i quo
poſtq̃ ſuperius determinatũ fu-
erat de uoluptate in genere. de
terminat ſpecialit de uoluptate
corporis. & tria facit. primo in-
tẽtũ ꝓponit. ſecũdo ibi. Cur igi
tur. queſtionẽ circa hoc mouet.
tert[io] ibi. Nullũ ãt iocũdũ. aſſi-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

gnat cauſam duorũ que circa uoluptates humanas accidũt. Nota ꝙ in prima parte di
citur.ſ.uoluptates corporis nõ eſſe uehemẽter amplectẽdas.eius rei cauſa illa ẽ. quia
ille nõ ꝓpter ſe:ſed ex neceſſitate ſunt amplectende. Sequiť illa pars. Cur igiť.ubi
ut dixi mouet dubitationẽ.& primo dubitat.ſecũdo bifariã ſoluit.ibi.Vel ita. ſecun
da ſolutio ẽ ibi.Vel uſq.ipam=
ꝙ latiſſime exponit ibi. Habitu
um enim. in fine cuius nota &
plus q̃ nota phi dictũ. ſ. dolorẽ
non eſſe cõtrariũ exceſſui:ſed p
ſequenti exceſſum . cauſa illius
eſt. quia in exceſſu non eſt uolu
ptas:cum ſit preter naturam. ſi
igitur aliqua ſit:non tam ex ex=
ceſſu erit q̃ ex indiſpoſitiõe ſub
iecti ſiue hominis qui exceſſum
pſequitur.Alii dicũt ꝙ exceſſui
non opponitur dolor in cõmu=
ni:ſed aliqs dolor.quod etſi ue=
rum ſit.tamen primũ magis ui=
detur de mente phi. Quoniã
autem nõ ſolum. hic eſt tertius
locus ubi rationes quorundam
predictorum aſſignat. & primo
intentum premittit. ubi parẽte
ſim interponit ab ea parte.nam
id uſq ad illam magis credať.&
hoc incluſiue.ſecundo ibi. Pri=
mũ ergo.proſequitur id quod p
poſuit. & primo rationem red=
dit cur delectatiões corporis ui
deantur magis appetibiles.ſecũ
do ibi.Que uero.aſſignat ratio
onem cur ſm ueritatẽ uolupta=
tes intellectus ſint magis appe=
tibiles. Circa primam partẽ du
as ponit ratiões. & circa primã
duo facit.primo eam ponit. ſe=
cundo ibi.Nec ſtuodioſum. aſſi
gnat rationẽ cur uniuerſaliter
non omnes uoluptates uiſe ſũt
bone.ibi. Sequitur etiam. po
nit ſecundam rationem. & hoc
primo.ſecundo ibi.Neutrũ.aſ=
ſignat cauſam eius quod in pre
fata ratiõe ſupponitur.ſ.homi=
nes idigere plerũq aliquali uo=
luptate utpote medicina.& tria
facit.nam primo in genere quã
tũ ad animãtia. ſecundo in ſpe=
cie quãtum ad iuniores.ibi. Si
militer in iuuẽta . tertio quãtũ
ad melãcolicos.ibi.Melancolici
uero.in prima parte ſic cõſtrue
Neutrũ uero ẽ doloroſum ideſt
nullũ eſt doloroſum multis ſub
audi rebus inanimatis ꝓpter na

nõ corporee & circa q̃s intẽperans. Cur igi
tur dolores his cõtrarii ſũt mali. nã bono ma=
lũ cõtrariũ ẽ. Vel ita bone q̃ ſũt neceſſarie qa
& nõ malũ ẽ bonũ. Vel uſq; ad aliqd bone ha=
bituũ.n.& motiuũ quorũq; non ẽ melioris ex
ceſſus neq; uoluptatis quorũcũq; aũt eſt & uo
luptatis ẽ. Sed corporaliũ bonorũ ẽ exceſſus
& mal⁹ẽ q ſeqť exceſſũ.Sed nõ neceſſarias.Cũ
cti.n.quodãmodo gaudẽt epulis & uino & ue
nereis ſed nõ ut debẽt. Cõtra ĩ dolore. Nõ eni
exceſſũ fugit ſed oino. Nõ.n.ẽ exceſſus cõtra=
ri⁹dolor ſed pſequẽti exceſſũ. Qm̃ aũt non
ſolũ uerũ dicere oportet ſed cauſã falſi. Nã id
ad fidẽ faciẽdã ptinet. Nã qñ rõ cõſpiciť ꝓpť
quã uidebať uerũ qď non ẽ uerũ facit ut uero
magis credať. Itaq; dicẽdũ ẽ q̃re uidenť corpo
ris uoluptates magis expetere. Primũ ergo
qa dolorẽ pellũt & p exceſſũ doloris q̃ſi medi=
cinã quãdã uoluptatẽ exceſſiuã ſequunť ac pe
nit⁹corporalẽ.Vehemẽtes aũt fiunt medele q̃
ꝓpť eas ſequunť qa aduerſarii uidenť. Nec
ſtudioſũ qd uideť uoluptas ꝓpter hec duo ut
dictũ ẽ: qm̃ alie qdẽ praue nature ſũt act⁹aut
ex genitura queãdmodũ beſtiarũ:aut ex cõſue
tudine ut prauoꝝ hominũ.Alie medele qa idi
gẽtis & hñe meli⁹q̃ ſit. Alie accidũt coꝝ q̃ pfi
ciunť p accidẽs igiť ſtudioſe. Sequunť etiã
illas qa magnã uim hñt qñ ꝓpť alias letari nõ
ualẽt.Itaq; ſibipſis fames aliq̃s machinanť qñ
igiť ſine nocumẽto irrephẽſibiliter. Qñ autẽ
cũ nocumento praue.Nõ.n.hñt alias qb⁹gau
dẽt.Ne utrũ uero multis doloroſũ ẽ ꝓpter na
turã.Sẽp eni laborat aĩal ut naturales teſtanť
ſermones & uidere & audire doloroſũ eẽ dictã
tes.Sed cõſueti ſum⁹ut aiũt. Siliter ĩ iuuẽ=
ta qdẽ ꝓpter icremẽtũ ceu uinolẽti diſponun
tur & iocũda res ẽ iuuẽta Melancolici uero
natura ſemp egẽt medicina . nã corpus qdem

turam.hoc eſt quia nature earum illud repugnat.ſubaudi in animalibus uero contra
Semper enim &c̃.Sequitur illa pars. Que uero.ubi ut dixi rationẽ aſſignat cur uo=
luptates intellectiue ſm ueritatem ſint meliores.Et nota illud.Natura autem iocũda
&c̃. ubi amplam de naturali uoluptate collige doctrinam. Sequitur ea pars. Nullũ
autem.que ẽ ultima pars huius
capituli ubi aſſignat rationem
q̃ accidunt circa uoluptates hu
manas.ſecũda ibi.Variatio au=
tem.in prima tria facit . primo
reddit cauſam cur id eueniat ꝙ
res q̃ diuerſe & non unica ſint
homini iocũde. ubi doctrinam
nota pulchrã.ſecũdo ibi. Quã=
obrem. ĩfert ex dictis corolarie
qualis ſit dei uoluptas.Habet ſe
quidem deus ad alia entia ſicut
circulus ad ceteras figuras . eſt
circulus inter figuras eiuſdem
pimetri ĩ ſubſtantia ſimpliciſſi=
ma : & in capacitate & uirtute
compoſitiſſima itaq res quanto
ſimplicior tanto capatior ac pfe
ctior. Itemq ſicut inter circulũ
& primam angularem figuram
ſcilicet trigonũ eẽ poſſunt per
additionẽ anguli infinite figu
re eiuſdem pimetri: nulla tamẽ
adequatur circulo in capacitate
ſic etiam inter deum & minimã
creaturam infinite eſſe poſſunt
creature maioris ac maioris pfe
ctionis.nulla tamẽ deo adequa=
ri poterit.ibi.Non enim. remo
uet id quod poſſet obici.Sequiť
illa pars Variatio autem. ubi
cauſam aſſignat cur rerum uari
atio nobis ſit dulciſſima. & hoc
primo.in fine ibi.De continen
tia igitur. epilogat. facit quoq
tranſitum ex dictis ad dicẽda.&
in his finiť liber ſeptimus.

abrodiť & in hoc ẽ cõtinue ꝓpter cõplexionẽ:
ac ſemp ĩ uehemẽti appetitu exiſtũt. Pellit au
tẽ uoluptas dolorẽ:& q̃ cõtraria ẽ & q̃ contin=
gẽs modo ſit uehemẽs & ob hoc intẽperati ac
mali fiũt. Que uero ſine dolore ſunt nõ ha
bẽt exceſſũ.Sũt aũt hec ex his q̃ natura iocun
da ſunt & nõ p accidẽs.Dico aũt p accidẽs illa
q̃ medenť. Quia eni cõtingit mederi patientẽ
ſano agẽte aliqd ob hoc iocundũ eſſe uidetur.
Natura ãt iocũda que faciũt opatiões talis
nature. Nullũ aũt iocũdũ ſemp idẽ ẽ: quia
nõ ſimplex ẽ natura nr̃a ſed ineſt qd aliud ſm
qď corruptiua itaq; ſi qd aliqd agat hoc alteri
nature aduerſať. Cũ uero equat neq; moleſtũ
uideť eẽ id quod fit neq; iocũdũ. Nã ſi alicui⁹
natura ſimplex ſit idẽ actus iocũdiſſimus erit
Quãobrẽ deus ſemp una atq; ſimplici gaudet
uoluptate. Nõ eni motus dũtaxat ẽ opatio.
Sed imobilitas:& uoluptas magis in quiete ẽ
q̃ in motu. Variatio aũt res omniũ dulciſſi
ma ſm poetã ꝓpter nequiciã quãdã. Vt enim
neq̃ hõ facile uariat:ſic et natura uarietatis in
digẽs. Nõ.n.ſimplex neq; eq̃biľ. De cõtinẽ
tia igiť & incõtinentia & de uoluptate & dolo
re dictum ẽ & quid ſit unũquodq; ip̃orum. &
quomodo alia ip̃orũ bona ſunt alia mala.Reli
quum eſt ut de amicitia dicamus.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Incipit liber.viii.

P Oſt hec. Liber octa-
uus tres continet tra
ctatus.quorũ primus
ẽ de amicitia inter ꝑ-
ſonas equales. Capitulũ primũ
uidetur totius libri ꝓhemium:
quoniam in eo duo prohemiali
ter facit.primo oſtendit per ſex
rationes ad ciuilem ſcientiã ꝑti
nere amicitie conſideratio. qua
rum ſecunda ponitur ibi. Res i
ſuper. ubi omnia phi dicta no-
tabis.preſertim illud. Sine ami
cis enim nullus eligeret uiuere
licet cũcta poſſideret alia bona.
Et intellige uerum eſſe quando
omni genere amicitie priuaret
quod erit ſi eius ſolitudo tanta
ſit ut hominẽ uidere nõ poſſit.
Tertia ratio ponitur. Naturaq;
ineſſe. ubi argumentum habes
ciuilem ſocietatem eſſe natura-
lem.quarta ibi. Videtur ciuita-
tes. quinta ibi. Et amici ſi ſint.
ubi notabis meliorem eſſe q̃ iu
ſticiam amicitiam & charitatẽ.
idem nanq; dicit charitas grece
quod latine amicitia. nec loqui
mur hic de charitate infuſa:ſed
de ea que noſtris operibus ſi-
cut & alie uirtutes comparatur
ſexta ibi. Nec ſolum.ubi eſt ar-
gumentum amicitiam eſſe no-
bis comparãdam. etiam ſi nihil
aliud bonum inde ſequeretur.
Aliqui etiam ſunt qui dicũt eã
eſſe uirtutum optimam:in eiuſ
q; operatione felicitatem conſi-
ſtere.quod ariſtoteli libro deci-
mo non placet.

Sequitur illa pars.Sed accidunt
que ſint determinãda circa ami
citiam. & facit tria. primo pre-
mittit diuerſas opiniones. ibi.
Hec igitur. ſecũdo dicit que &
quales dubitationes ſint omit-
tende [& que determinande.

Incipit liber octauus.

P Oſt hec ſequens erit de amicitia
tractare. Eſt.n.uirtꝰ q̃dã uel cum
uirtute. Res inſup ſũme neceſſa
ria in uita. Sine amicis.n.nullus
eligeret uiuere: licet cuncta poſſideret alia bo
na. Nã & locupletes & i dignitate ac ſũma po
tẽtia cõſtituti plurimũ amicis ĩdigere uident
Quid.n.ꝓdeſſet talis ꝓſperitas ſi beneficii cõ
ferẽdi auferat facultas.Quod maxĩe ſit cõmẽ-
daturq; int amicos. Vel qũo cuſtodirent ſer
uarẽturq; ſine amicis. Cũ quãto plura illa ſint
tãto magis ꝑiculo ſubiacẽt. In pauꝑtate quo
q; ac reliqs calamitatibꝰ unicũ putãt i amicis
eẽ refugiũ.Et iuuenibꝰ ad cõpeſcẽdos errores.
Et ſenibꝰ ad curã obſeruationẽ auxiliũq; illa-
rerũ q̃ illis deſũt ꝓpt ĩbecillitatẽ. Florẽtibus
aũt ad res ꝓclaras:duo ſil eũtes. Nã & i cogno
ſcẽdo & i agẽdo potẽtiores erũt. Naturaq; i
eſſe uidet ad id qd genitũ eſt ei qd genuit. Et
ad id qd genuit:ei qd genitũ ẽ.Nec id i hoibꝰ
ſolũ uerũ etiã in auibꝰ & pleriſq; aĩantibus &
eiuſdẽ generis int ſe ac maxime hoibꝰ Ex quo
fit ut eos hoĩes qui erga ceteros beniuoli ſunt
laudibꝰ efferamꝰ. Intueri licet i erroribꝰ oẽm
hominẽ amicũ & familiarẽ q homini eẽ. Vi
det ciuitates quoq; amicitia cõtinere.Et legis
latores magis circa illã ſtudẽt q̃ circa iuſticiã
Cõcordia.n.qddã amicitie uidet eſſe.Huic au
tẽ maxime legũ latores intendũt.Diſcordiam
uero ut rem inimicã expellũt. Et amici ſi ſint
nihil opus ẽ iuſticia. At ſi ſint iuſti nihilomi-
nus eis opꝰ ẽ iuſticia.Et iuſtorũ maxime ami-
cabilitas uidet eẽ. Nec ſolũ res neceſſaria ẽ
amicitia:uerum etiam honeſta. Nã eos qui er
ga amicos afficiunt laudamus.Et copiam ami
corum unam aliquam honeſtarum rerum eſſe
dicimus.Sunt etiam qui putent eoſdem uiros
bonos & amicos. Sed accidunt circa illam
dubitationes non pauce. Nam alii poſue-
runt eſſe eam ſimilitudinem quandam et ami

Tertio ibi.Qui enim.excludit quorundam errorem circa amicitie ſpecierum diſtin
ctionem.Circa primum facit duo.primo tangit diuerſas opiniones de amicitia mora
lium philoſophorum:& hoc in rebus humanis.Et ueritas illius queſtionis eſt ꝙ ſimi
litudo per ſe exiſtit cauſa amicitie.Inimicitie uero per accidens . inquantum impedit
bonum alterius ſcilicet hono-
ris aut lucri.ſecũdo ibi.Atq; de
his recitat diuerſas opiniones
de amicitia i rebus naturalibus
Et eſt ueritas ꝙ ſimile appetit ꝑ
ſe ſuum ſimile. contrarium ue-
ro per accidens; qua ſcilicet no
bis exiſtit medicamento.quem-
admodum de uoluptate dictum
fuerat. Nobis quoq; pro intelle
ctu dictorum in hoc loco opini
onem fuiſſe euripidis celum eẽ
de natura aeris ſicut plato ipm
putauerat eẽ igneum.illud quo
q; terram arefactam imbrẽ ama
re.& formoſum celũ imbre gra
ueſcens amare pluere in terrã.
hec & huiuſmodi puerilia ſunt
quoniam nec terra ratione ſicci
tatis deſiderat imbrem . imo ut
talis eſt:magis imbrem fugeret
nec celum ratiõe altitudinis id
efficit: ſed ratiõe grauitatis ipi
us imbris id effectum eſt.In ul-
tima parte capituli eſt argumen
tum nõnunq̃ ſpẽ eſſe differẽtia
illa q̃ differunt ſm magis & mi
nus. Simile decimo metha. con
tra eos qui tota die dicũt ea ſpe
cie nõ differre que ſm magis &
minus differunt.

P Atebit id autem.capitulũ
ſecundum in quo inueſti
gat diffinitionẽ amicitie. & fa-
cit duo.quia primo genus. ſecũ
do differentiam. ſecũda ibi.Cũ
ꝙ tria.Circa primam tria facit.
primo diſtinguit amabile quod
ẽ obiectũ amicitie i tria.ſ.bonũ
iocũdũ utile. quorũ prima duo
ſunt amabile ut finis.Aliud ue
ro ut id quo finis cõpat & acq-
rit. Et bonũ li accipit non ꝑ ge
nere:ſed pro ſpecie.ſ. ꝓ honeſto.quales ſunt uniuerſe uirtutes eiuſq; operationes.io
cũdum quoq; pro illo hic ſumi uidetur quod in ſenſu uoluptatem efficit. utile qdem
proprie hic ponitur.ut ea ſm cõmunem uſum utilia dicamus quibus bona & iocũda
comparamus.Et cum dicit Patebit id autem.expone id ſcilicet determinatio prefata-
rum dubitationum.ſecũdo ibi.Vtrum igitur.querit utrũ hoĩes amẽt id quod ẽ in ſe
& ſimplr bonũ.ul potius id qd ſibi exiſtit bonũ.tertio ibi.Videtur autem.ſoluit.ubi
nobis plus eẽ q̃ ſtultum id quod eſt in ſe bonum amare ſi tibi non ſit bonum. debent
itaq; homines amare non quod bonum:ſed quod ſibi exiſtit bonum.quod utrumq; ſi-
mul concurrat:id melius erit.ibi.Amãt uero.obiicit cõtra prefatam ſolutionem. ibi

cos ſimiles. Itaq; aiunt ſimilem ad ſimilem
& cornicẽ ad cornicẽ & talia quedã.Alii cõtra
oẽs huiuſmodi iter ſe cõnexos eẽ aiũt. Atq; de
his altius naturiuſq; ꝑquirũt. Euripides qdẽ
ĩquiẽs amare imbrẽ terrã arefactã. Amare for
moſũ celũ ĩbre graueſcẽs pluere i terrã.Et he-
raclitꝰ uiciſſitudinariã cõmoditatẽ & ex diuer
ſis pulcherrimã cõuenientiã & oĩa ꝑ litẽ fieri
Aduerſus hos & alii mlti. & empedocles. Nã
ſile:ſile appetere. Hec igit naturalia obmit
tamꝰ.Nõ.n.ſunt ꝓpria ꝓſentis ſpeculationis.
Quod uero ad hoĩes & ad mores ꝑtinẽt ea diſ-
cutiamꝰ.ceu utrũ i oĩbꝰ ſit amicitia uel i aliis
hoĩbꝰ locũ nõ habet.Et utr amicitie ſint ſpẽs
una uel plures. Qui.n.ſpẽm unã eſſe putãt
ex eo qa recipit magis & minꝰ nõ ſufficiẽti ar-
gumẽto ducũt. Nã & illa q̃ alia ſũt ſpecie ma
gis & minꝰ recipiũt de qbus ſuperiꝰ dictũ eſt.
P Atebit id aũt ſi amabile inſpiciat nõ oẽ
n.uidet amari:ſed qd amabile eſt.Hoc
aũt eẽ bonũ aut iocundũ aut utile.uidet utiq;
eẽ utile id ꝑ qd efficit bonũ aliquod aut uolu-
ptas.Quare amabile utiq; erit bonũ & iocũdũ
ut finis. Vtrum igitur bonum amant an id
quod ipſis ſit bonum.Diſcordant enim quan-
doq; iſta.Eodem modo circa iocundum. Vi
detur autem bonũ quiſq; amare ſibi & eẽ ſim-
pliciter quidem amabile bonum . Cui autem
quod cuiq; eſt. Amat uero quiſq; non quod
bonum eſt ſibi : ſed quod uidetur.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Nec qcq̄.ſoluit ꝑfatā obiectionē. dicēs ſicut ē bonū apparēs: ſic etiam ē amabile apparēs.itaq̄ id quod uere ē bonū ſimpl'r uere ē ſimpl'r amabile.quod aūt alicui ē bonū ipſi quoq̄ ē amabile.Dicemus igiť unicuiq̄ id eē amādū quod ſibi ē bonū. quod uero non bonū: ſed apparēs bonū.nō amādū: ſed apparēs amādū dici uideť. Vel dic breuius ꝙ qſq̄ id amat quod ſibi aut ē aut apparet bonū. Cūq̄ tria. hec ē ſecūda ps huius capituli.ubi i ueſtigat dr̄ias i diffinitiōe amicitie ponēdas. & primo oſtēdit amicitiā eē beniuolētiā nō omnē:ſed reciprocā.Vnde nota ex prefatis colligi genus amicitie quod ē beniuolētia.& beniuolētia qdē q̄ſi beniuolētia dicta. ſi ſit reciproca amicitia dr̄.Itē nota ꝙ beniuolētia aliqñ ꝑ ſpecie dr̄.& tūc nō genus:ſed amicitie principiū dr̄. ē etiā nomē generis ut hic. Itē nota nomē amicitie aliquādo īproprie dici.& ſic amor q̄liſcunq̄ ſit amicitia dici poterit. hoc itaq̄ mō mr̄es ad īfantes filios amicitiā hr̄e dicūť Alio mō ꝓprie dr̄. & ſic a pħo h̄ diffiniť.itaq̄ ſicut ſil'itudo duas dicit q̄litates: duaſq̄ relationes ſic & amicitia illa q̄ h̄ a pħo diffiniť. at ꝑ hoc nō pauce enodāť cauillatiōes. Vel adiūgendū. h̄ ſecūdo pōit ſecūdā differētiā amicitie.q̄ eſt ꝙ eē debeat beniuolētia nō latens.itaq̄ amicorū utriq̄ cōſtare debet de alterius ad ipm beniuolētia & amore.& hoc inte inquātū rei natura patiť.itaq̄ amici ſeipōs ſibipis eē amicos ſciūt: aut ſaltē uterq̄ de utroq̄ hoc ipm indubie opinať ibi. Opus ē igiť.cōcludit totā amicitie diffinitionem.qđ uero ultio dicit ꝓpť unū aliqđ ꝑdicto rū.ſ.util':delectabil':aut honeſti aliq dicūt id eē tertiā diffinitionis dr̄iam : ſed potius uideť exꝑſſio quedā.qm̄ etſi nō apponať ſatis intelligiť.

Iſferūt aūt hec.capl'm tertiū duas hēt ptes. i prima iuxta dr̄iam triū rerū amabiliū diſtinguit ſtres ſpēs amicitie.ſ. utilem delectabilem & hodeſtam. differunt enim potentie habitus & actus per obiecta.ſecundo de anima. hoc etiam confirmat pħs : quia circa huiuſmodi amabilia eſſe poteſt dilectio mutua:non latens.ſecundo ibi.Qui igitur.ꝓſequitur de his.& primo de utili & delectabili.ſecundo de honeſta.ibi.Qui uero. circa primū facit tria.primo oſtendit utilem atq̄ delectabilem non per ſe ſed per accidens ideſt a caſu:& per aliud eē amicitiā:quia in his ꝑſone nō amanť quia tales:ſed quia talia afferūt.ſecundo ibi.

Nec qcq̄ id refert.Erit enim amabile apparēs. Cūq̄ tria ſint illa ꝓpť q̄ amāt i natura qdē inanimatoꝝ nō dr̄ amicitia.Nō.n.ē i illis reciprocus amor neq̄ uolūtas illoꝝ boni. Nā ridiculū fortaſſis ē uino bonū uelle: ſed ſaluū eē cupit ut habeat ipē. At opottere aiunt amico bona uelle illi⁹ gr̄a.Et q ita uolūt bona eos beniuolos appellāt.Et ſi nō idē ab illo repēdatur.Beniuolētiā.n.i repēdētib⁹ amicitiā eſſe.

Vel adiūgēdū ē nō latētē. Multi.n.beniuoli ſunt erga illos quos nunq̄ uiderūt quos eos uiros bonos eē putāt & utiles. at que hoc idē fortaſſe aliqs eorū uiceuerſa facit. Amicos uero qūo qs uocet latētes queādmodū ſe inuicē habeāt. Op⁹ē igiť ut intelligāt atq̄ beniuolētia ſit mutua nec latēs ipōs ꝓpter unum aliquod predictorum.

Iſferūt hec aūt ſpecie iter ſe & amores & amicitie. Sūt aūt illarū ſpēs tres cū totidē ſint amabilia.In ſinguľ.n.mutua eſt dilectio nō latens. q uero ſe mutuo amāt bona ſibi iuicē cupiūt hac q̄ amāt.Qui igiť ꝓpť utilitatē ſe diligūt: nō ſeipōs diligunt ſed qa ex ſeipis aliqd ꝓuenit bonū. Eodē mō q ꝓpť uoluptatē.Non.n.qa tales qdē ſunt facetos amant ſed qa ſibi iocūditatē afferūt. Et q ergo ꝓpter utilitatē amāt bonū q̄rūt ſui.& q ꝓpť uoluptatē iocūditate ſui mouenť nō q̄ his ē q amatur: ſed quia utilis aut iocundus.Sunt itaq̄ huiuſmodi amicitie ſm accidens. Non enim qua talis eſt amatus hac amatur:ſed qua afferunt hic quidē ē bonū aliquod: hi autem uoluptatem.

Itaq̄ tales amicitie facile diſſoluunť nō in eodē ꝑmanētibus. Nam ſi nō amplius iocūdi aut utiles ſint amare deſiſtūt:utilitas uero nō ꝑmanet.Sed alia alias ē.Ceſſante igiť eo ꝓpter qđ amici erāt ceſſat & amicitia utpote illis innixa. Videť aūt huiuſmodi amicitia maxīe fieri i ſenibus.Nō enī uoluptatē hi ſequūtur: ſed cōmoditatē. Iuuenes quoq̄ & uigētes q̄cūq̄ utilitati ſue ſtudēt.Nec ſane hi multū inuicē uerſanť & īterdū iocūdi nō ſunt. Itaq̄ ne moſcorū cōuerſatiōe indigēt ex qbus non ꝓuenit utilitas. Eatenus.n. iocūdi ſunt quatenus ſpem aliquā habeāt boni.In his & hoſpitalitiam collocarūt. Adoleſcētium uero amicitie uoluptatis cā inſtitute uideňť.Nam amāt ſm affectū:& maxime id ſequunť qđ uoluptatē i ꝑſentia afferat. Verū id ſil'cū etate mutať. Ex quo fit ut fiāt amici citoq̄ deſiſtant. Nā ſimul cū uoluptate amicitia mutať.at uoluptatis ſceleris ē mutatio.Et ad mores ꝓni ſunt iuuenes nā amatoria ꝑ affectū & uoluptatē plurimū fit.itaq̄ amāt & cito deſiſtūt ſepe eadem die ꝓpoſitū mutātes.delectanť aūt hi cōuerſatione & uſu.nam per hunc modū amicitia fruuntur. Perfecta uero eſt amicitia bonoꝝ uirorum & uirtute ſimilium inter ſe. Hi nāq̄ ſibi bona ſimiliter mutuo uolūt qua ſūt boni.Sūt aūt boni ꝑ ſeipōs. Qui uero amāt amicos illorū cauſa.Hi ſunt maxime amici ꝑ ſeipōs enī ſic ſe habent & non ꝑ accidens.Permanet igiť talis amicitia q̄ diu ſunt boni uirtus autē res permanens eſt. Et eſt uterq̄ ſimpliciter bonus & amico.nam boni ſimpliciter boni ſunt & inuicē utiles.eodē mō & iocūdi. Boni enim iocūdi ſunt ſimpliciter ad inuicem. Vnicuiq̄ enim uoluptati ſunt ꝓprie res bonorum autē tales uľ ſimiles Talis uero amicitia merito durabilis eſt.Na cōplectiť omnia que in amico eſſe oportet. Omnis enī amicitia ꝓpter bonū ē aut ſimpl'r ut amāti & ſm ſimilitudinem quandā.huic aūt oīa ſupradicta inſūt ꝑ ſeipōs nā huic ſimilia & reliqua:qa quodcūq̄ ſimpli

Itaq̄ tales. oſtendit huiuſmodi amicitias eſſe facile ſolubiles. cuius cauſa eſt:quia amabilia ꝓpter que ſunt facile ceſſant. tertio ibi.Videtur autem.oſtendit quibus hominibus prefate amicitie conueniant. & primo ponit tria genera hominum qbus utilis conuenit. ſunt itaq̄ tales ſenes & iuuenes aut uiri cupidi.uel ad utilitatem promni. & hoſpites.ibi.Adoleſcentium uero.dicit quibus conueniat uoluptatis amicitia.& hoc primo.tales quidem ſunt iuuenes.uiuentes non ſm rationē:ſed affectus & uoluptatē.Secūdo ibi. Verum id. oſtendit bifariam hanc uoluptatis amicitiam eſſe facile mutabilem.Prima ratio ſumitur ex parte uoluptatis. ſecūda ex parte ipōrum amantium. ibi Et amores proni. Sequitur illa pars. Perfecta uero.ubi proſeq̄tur de honeſta amicitia. probās multifariam eam eſſe perfectā. primo ex eo ꝙ ē per ſe & non ꝑ accidens ideſt non per aliud & a caſu.& ex hoc concludit hanc eſſe maxime amicitiam.uel maximam amicitiam ibi.Qui uero ſecundo probat illam eſſe perfectam per hoc ꝙ eſt permanſiua. ibi.Permanet igitur. ibi. Et eſt uterq̄.oſtendit tertio eam eſſe ꝑfectam per hoc ꝙ ipi nihil deſit & in hac parte primo oſtendit hanc per ſe includere alia bona que alie due amicitie inportare uidentur.ſecundo ibi. Talis uero. concludit eam eſſe ut prius dictū ē maxime ꝑmanētē. tertio ibi.Maxīe uero.concludit ipam fore maximā atq̄ optimam.ibi.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Sunt autem: biſariam probat illam eſſe raram. ſecũda ratio ponit̃ ibi. Preterea. & hec erit q̃rta ratio qua ꝓbatur honeſtá eſſe perfectam amicitiam. perfectũ enim rarum eſt. itaq; raritas ſignum eſt perfectionis. ibi. Qui enim. excludit tacitam obiectionem. ultimo ibi. Hec igitur. epilogando concludit intẽtum ſcilicet eſſe perfectam. Conſiderã dum eſt ſex aut ſeptem eẽ de ratione perfecte amicitie. itaq; in honeſta amicitia uterq; amicorum eſt i ſe & ſimpliciter bonũ: & eſt amico bonum. Voluptati quoq; ac utilitati: & per ſe non per aliud permanẽs atq; eadem utriq; ab utroq; fiunt. utilis uero & delectabilis eatenus amicitie ſũt quatenus hac participãt ideſt aliquam eius partem accipiunt. que plenius intelligũtur ſi conſideres eſſe homines duos eiuſdem nature ideſt complexionis. eiuſdẽq; etatis: moris atq; uirtutis fortuneq; & ꝓſperitatis

Ve uero. capitulũ q̃rtũ ĩ quo ꝑfecta amicitia ad alias comparatur amicitias tria cõtinet. primo in quo conueniant dicit. ſecundo in quo differant. ibi. Propter uoluptatem. tertio epilogat uniuerſa fere dicta de amicitia. ibi. Species igitur. in prima quattuor facere uidetur. primo dicit ſimilitudinem illarum ad perfectam in cauſa amãdi. ſecundo ibi. Maxime autem. tangit duos modos quibus permanent ille imperfecte amicitie. quorum ſecundus eſt. ibi. Sunt item. tertio ibi. Qui uero tangit modum quo in permanẽdo deficiant huiuſmodi imperfecte amicitie. quarto ibi. Qui autem. dicit mutabilitatis modũ utilitatis amicitie. In parte illa Propter uoluptatem duo facit. primo tangit duo quibus ille ĩꝑfecte differãt a ꝑfecta: quorũ ſecũdus ponit̃ ibi. Solaq; bonorũ. ſecũdo ibi. Nã cũ. dicit tales nõ eẽ appellãdas amicitias: niſi propter conſuetudinẽ q̃ ſic eas appellare conſueuerat. ibi.

citer bonũ uel iocũdũ id ſimpliciter ẽ. Maxĩe uero hec ſunt amabilia & amare & amicitia in his maxime ẽ atq; optima. Sũt aũt hec amicitie merito rare. nam & q tales ſunt pauci admodũ repiunt̃. Preterea conſuetudine indiget & tpe. nã iuxta ꝓuerbiũ prius ſal illud de quo dr̃ comedẽdũ ẽ q̃ ſe cognoſcere poſſit. nec ante recipiẽdũ ẽ eos eẽ amicos q̃ alter alteri dignus. amicitia fiduſq; appareat. Qui. n. prope amicitias cõſtituũt amici qdẽ eẽ uolũt: ſed nõ ſũt niſi digni ſint amari & id cognoſcat̃. uolũtas eni amicitie celeriter fit ſed nõ amicitia. Hoc igit̃ & tpe & reliqs perfecta ẽ & fit ꝑ hec oĩa & ſĩlia utriq; ab utroq; qđ oportet amicis exiſtere.

Ve uero gr̃a uoluptatis ẽ amicitia ſĩlitudinẽ huiꝰ habet. Nã boni ĩuicẽ iocũdi ſũt. Eodẽ mõ & q̃ ꝓpt̃ utilitatẽ. nã tales mutuo boni ſunt. Maxĩe aũt ĩ his amicitia permanet cũ eq̃litas ſeruat̃ queẽadmodũ uoluptas & nõ ſolũ ſic: ſed ab eodẽ ceu facetis & non ut amatori & amato. Nõ eni hi eiſdẽ rebus delectant̃. Sed ille qdẽ aſpectu gaudet amati. hic aũt obſequio amatoris. Deſinente uero etatis flore & amicitia frequẽter deſinit. Nam huic aſpectꝰ nõ ãpliꝰ iocũdus ẽ. Illi aũt nõ ꝑ̃ſtat̃ obſequiũ. Sũt itẽ q ꝑmanẽt ſi ex cõſuetudine mores cõprobarũt & ſĩles ſũt. Qui uero nõ uoluptatẽ ſed utilitatẽ ĩ amoribꝰ cõmutant hi & minꝰ ſũt amici & ꝑmanẽt. Qui aũt ꝓpt̃ utilitatẽ ſũt amici ſil̃ cũ utilitate mutant̃. Nõ eni amicos ſed utilitatem amabãt. Propter uoluptatẽ igit̃ & utilitatẽ malos cõtingit eſſe amicos ĩter ſe & bonos mal̃ & neutrũ cuicũq;

Propt̃ ſeip̃os aũt cõſtat q; ſolos bonos. Nã mali qdẽ nõ gaudẽt ſeip̃is niſi aliqđ ex inde ꝑueniat cõmodũ Solaq; bonorũ amicitia ſine q̃rela ẽ. Nõ. n. facile ẽ qcq̃ credere aduerſus eũ quẽ multo tpe cõprobauit ꝑſuaſitq; animo nũq̃ iniuriatũ & q̃cũq; alia munera amicitia req̃rũt̃. at ĩ aliis nihil uetat talia fieri. nã cũ hoĩes etiã illos uocẽt amicos q ꝓpt̃ utilitatẽ quem-

admodũ ciuitates. uident̃ eni ciuitates ſocietates inſtituere utilitatis gr̃a & q ꝓpter uoluptatẽ ſe mutuo diligũt queẽadmodũ pueri. Oportet fortaſſe & nos huiuſmodi homines uocare amicos. Spẽs igit̃ amicitie plures ſint: ſed prima atq; p̃cipua ẽ bonorũ uirorũ qa ſũt boni. Reliq̃ uero ꝑ ſĩlitudinẽ. Qua eni bonũ aliqđ aut ſĩle ea amici. Nã qđ uoluptatẽ afficit ideſt bonũ quoddã his q uoluptatẽ amãt. Nõ aũt multũ cõiũgunt̃ he. Nec fiũt idẽ amici ꝓpter utilitatẽ ac uoluptatẽ. Non eni multũ cõbinant̃ ea q̃ ſunt ſm accidẽs. In has ſpẽs amicitia diuiſa inter malos erit ꝓpter uoluptatẽ uel ꝓpter cõmoditatẽ. In hos ſĩles exiſtẽtes inter bonos aũt ꝓpter ſeip̃os. nã q̃ ſunt boni: & boni qdẽ amici ſimpl̃r. mali uero ſm accidens & per ſimilitudinem.

T aũt ĩ uirtutibꝰ alii ſm habitum alii ſm actũ boni dicunt̃ & ſic in amicitia. alii uſu cõi delectant̃ & beneficia cõferũt. Alii dormiẽtes & loci diſiũcti nõ agunt qdẽ ſed ſic ſe hñt ut amici agere. loca enim nõ diſſoluunt amicitiã ſimpl̃r ſed actionẽ. Quod ſi diuturnior ſit abſentia obliuionẽ amicitie inducere uidet̃. uñ id natũ ẽ dictũ. Multas amicitias ſilẽtiũ dirimit. Nõ uidet̃ aũt neq; ſenes neq; difficiles & q̃ruli ad amicitiã apti qm̃ parũ illis ẽ uoluptatis. nemo eni põt illius familiaritate uti q moleſtiã afferat neq; illiꝰ q nõ ſit iocundus. maxĩe aũt uidet̃ natura moleſtiã fugere & id aſſiſtere qđ efficiat uoluptatẽ. Qui autem ſeſe mutuo recipiunt: nec tamen ſimul uiuunt hi beniuolis magis ſimiles ſunt q̃ amicis. Nihil enim tam eſt amicorum q̃ ſimul uiuere. nam utilitatem quidem egeni expetũt At ſimul uiuere etiam beati. His enim minime conuenit ſolis uiuere. Conuerſari autem ſimul nõ ẽ niſi ſint iocundi & tales qui eiſdẽ rebus delectent̃ quod ſodalitia habere uidetur.

Maxime quidem igit̃ ẽ amicitia bonorum uirorum ut iã ſepius dictũ ẽ. Videtur autem amabile & expetibile ſimpliciter bonum &

Species igitur. ſequitur epilogus. que omnia per te uidenda ſatis facile puto.

T autem. capitulum quintum. ĩ quo determinat de amicitia per comparationem ad eius actũ. & facit tria. primo dicit amicitiam queẽadmodum et uirtutes diſtinguendum eſſe in actum & habitum. ſecundo ibi. Quod ſi diuturnior. oſtendit amicitiã deficere ꝓpter actus defectum. & oſtendit trifariã contingere. primo propter diuturnam amicorum abſentiam. ſecũdo ibi. Nõ nominãtur. alias nõ uidentur. oſtendit idem contingere propter quorũdam ineptitudinem. tertio ibi. Qui autem idem probat eſſe propter defectum amicabilis conuerſatiõis. & ĩ fine ibi. Maxĩe qdẽ. concludit bonorũ amicitiã eẽ maximã eiuſq; rei addit confirmationẽ.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

Similis eſt. hec eſt tertia pars huius capituli. ubi primo bifariam probat magis eſſe ſimilem habitui quam affectui. ſecunda ratio ibi. Et bona. ibi. Et amantes. reſpondet pl̃is queſtiõi que ex prefatis oritur. & hec tã breuiter dicta de his ſufficiãt.

iocũdũ cuiq; aũt qđ ſibi eſt tale bonus aũt bono ppť hec utraq;. Siľis ẽ amacio qdẽ affectui. Amicitia uero habitui. Nã amacio nõ minus ad res inanimes ẽ. ĩ amore uero reſpondeť cũ electiõe. Electio autẽ ab habitũ ẽ. Et bona uolũt his quos amãt illorũ gratia. Non ſm affectũ ſed ſm habitũ. Et amãtes amicũ id amãt quod ſibi ẽ bonũ. Nã ſi bonus ẽ amicus bonus ẽ q̃ ẽ amicus. Vterq; igiť amat ſibi bonũ & par reddit uoluptati & iocũditati. diciť enĩ amicitia eq̃litas. Maxime uero illi q̃ ẽ bonorũ hec exiſtũt.

N difficilibus autem. capitulum ſextum ĩ quo determinatur de amicitia per cõparationem ad ſubiecta ſcilicet amicos ipſos in quibus ſubiectatur amicitia. & facit tria. primo oſtendit aptitudinem & ineptitudinem quorundam ad amicitiam. & difficiles eos appellat q aľs diſcoli ſeu diſcordes dicuntur. hi ſunt qui nec aliis nec ſibi concordiam habent. ibi. Pluribus uero. eſt ſecũda pars. ubi determinat de amicorum multitudie. Circa quod tria facit. primo trifariam aut quadrifariam probat in amicitia perfecta nõ eſſe poſſibile eſſe plures habere amicos. ſecunda ratio ponit ibi Et ſimul. tertia ibi. Multos uero. quarta ibi. Et experimento. Secundo ibi cum dicit. Propter utilitatem. oſtendit in aliis amicitiis eſſe bene poſſibile habere plures amicos. tertio ibi. Horũ uero. comparat inuicem amicos utiles & delectabiles. & primo rem ipſam proponit. ſecũdo ibi. Magis enim. id bifariã probat. ſecũda ratio ibi. Beati uero. tertio ibi. Itaq; amicos. infertĩex p̃dictis correlarium.

N difficilibus aũt & ſenibus minꝰ fit amicitia quãto difficiliores ſunt & minus uſu ceterorũ gaudẽt. Hec enĩ maxime uideť amicitiã cõtinere & facere. Quapropter iuuenes quidẽ cito amicitias cõtrahũt. at non ſenes. non enim fiunt amici his quibus non delectanť. Siľiter nec hi q ſũt difficiles. ſed tales beniuoli qdẽ ſunt inter ſe nã appetũt commoditates & pmpti ſũt ad utilitatẽ. Amici uero nõ mľtũ ſũt. Quia nõ familiaritate nec mutua cõuerſatiõe gaudent. Quod maxĩe uidetur amicitia facere Pluribꝰ uero eẽ amicũ ſm pfectã amicitiã non dať quemadmodũ nec amare plures & ſiľ exceſſus qdã uidetur. Hoc aũt ad unũ fit. Multis uero uni uehemẽter placere nõ facile ẽ forte etiã nec bonũ eſſe uidetur. Et expimẽtũ accipe & cõſuetudine fieri quod ſũme difficile eſt ppter utilitatẽ uero & uoluptatẽ multis placere qs põt. Multi enim tales & breuis obſeqa tpis. Horũ uero magis uideť amicitia q̃ pucnit ex uoluptate qñ eadẽ ambobꝰ fuerit q. ſ. mutuo delectẽť. atq; eiſdẽ rebus q̃les ſũt iuuenũ amicitie. Magis enim ĩ his ĩgenuitas ẽ. Que uero ppť utilitatẽ negociatorũ. Beati uero nõ indigẽt utilitate ſed iocũditate. Volũt enĩ habere aliquos quorum uſu delectenť. Moleſtiã uero paruo ſuſtinent tpe. Cõtinue aũt nemo ne bonũ qdẽ tollerat ſi ſibi moleſtũ eẽt. Itaq; amicos q̃rũt iocũdos Oportet aũt & bonos huiuſmodi eẽ etiã ipſis.

Nã ſic illis adſũt cũcta q̃ adeſſe debẽt amicis.

Sed in dignitate cõſtituti hoĩes bifariã uidenť amicis uti. Quidã enĩ illis utiles ſũt qdã uero iocũdi. Vtrũq; uero hijdẽ ſint praro contingit. Nã neq; iocũdos p uirtutẽ querũt: nec utiles ad honeſtatẽ. ſed iocũdos quidẽ ad uoluptatẽ expetũt. aſtutos uero ad negocia explicãda. hec aũt raro fiũt in eodẽ. Nã ſiľ iocũdũ & utilẽ diximus eẽ ſtudioſum. Sed ſup excellẽti nõ fit talis amicus niſi uirtute ſupemineat. aliter uero nõ adequat pportionẽ is q inferior eſt nec frequenter cõſueuerunt tales exiſtere.

Sũt igiť he amicitie de qbus dicimus in paritate. Eadẽ enĩ fiũt ambobus & inuicẽ uolũt uel alterũ p altero cõmutãt ceu uoluptatem p utilitate. Quod uero minus ſunt he amicitie & pmanẽt dictũ ẽ prius. Videnť aũt ppter ſimilitudinẽ & diſſimilitudinẽ eiuſdẽ eſſe ac nõ eſſe amicitie. Nã p ſimilitudinẽ eius uideť amicitie q̃ ẽ ſm uirtutẽ. Nã ea quidẽ uoluptatẽ cõtinet. Iſta uero utilitatẽ. Hec aũt exiſtunt & illi. Verũ ſtabilitate & ſecuritate q he cito intereunt alijſq; pmultis differunt nõ uidenť amicitie ppter illius diſſimilitudinem.

St & alia ſpẽs amicitie ſm maioritatẽ. uelut patri ad filiũ & ſeniori ad iuniorẽ uiroq; ad uxorẽ & gubernatori oĩ ad eũ qui gubernať. Sed differũt hec inter ſe. nã neq; eadẽ ẽ patribus ad filios. magiſtri ad ſubditos Quinimo nec patri ad filiũ nec filio ad patrẽ. Neq; uiro ad uxorẽ uxori ad uirũ. Alia enĩ cuiq; iſtorũ uirtus & opus. Alia etiam ppter q̃ amãt. alie ergo dilectiões & amicitie. Eadẽ igiť nõ fiunt utriq; ab altero. nec certe queriť ſed quotiẽs filij parẽtibus illa tribuũt q̃ oportet & parentes filiis firma & equalis eſt amicitia. Correſpondentẽ uero in omnibus que ſm maioritatem ſunt amicitie dilectionẽ eẽ oportet ueluti meliorem magis diligi q̃ diligere & utiliorem & aliorũ quecũq; ſimiliter. Quãdo enim ſm dignitatem diligitur tunc fit quodã modo equalitas qđ porro amicitie uideť eſſe.

Sed in dignitate. Hec eſt tertia ps huius ubi determinat de amicorum diuiſione ad diuerſa officia deputatorum. & primo p ponit idq; probat. ſecundo ibi. Nam ſimul. reſpondet obiectioni q̃ poſſet fieri. tertio ibi. Sunt igitur. oſtendit amicitiam in q̃dam equalitate conſiſtere. quarto ibi. Quod uero. ex prefatis oſtendit quomodo utilis & delectabilis ſe habeãt ad rationem amicitie. Nec plura hic habetis

St autem alia ſpecies. tractatus ſecundus de amicitia inequaliũ perſonarum. Capitulum primũ de ipſius ſpecierũ diuerſitate. tres habet partes. in prima primo proponit aliam eſſe ſpeciem amicitie a prefatis. que eſt cuiuſq; ſuperioris ad inferiores. uelut patri ad filium. ſeniori ad iuniorẽ uiro ad uxorem. & omni gubernatori ad eum qui gubernatur. ſecundo ibi. Sed differunt. oſtẽdit harum amicitiarum adinuicem differentiam. & eam proponit. ſecundo eã probat ibi. Alia enim. & hoc facit bifariam. primo quia earum ſũt diuerſe uirtutes & opera. ſecundo quia lõge alia ſunt ea propter q̃ amant Eadem igitur. Hec eſt ſecũda pars huius capituli. ubi agit de conſeruatiõe huius amicitie. & primo hoc. ſecũdo equalitatem amicitie comparat ad equalita-

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tem iuſticie.ibi. Non ſimiliter.
circa primum duo facit. primo
dicit hanc eſſe conſeruandam p
hoc ꝙ uterqꝫ amicorũ alteri tri-
buit id quod tribuere oportet.
ſecundo ibi. Correſpondentem
uero. ponit modum huiuſmodi
retributionis. Non ſunt. hic aſ
ſignat differentiã utriuſqꝫ equa
litatis: iuſticie ſcilicet & amici-
tie. & facit quattuor. primo hoc
dicit. ubi habes argumentũ ma
gis peccare cõtra iuſticiam qui
patrimonium cõmune inequali
ter aut diſtribunt aut diſtribu-
tum accipiunt q̃ illi q in cõmer
tiis inique agunt. ſecundo ibi.
Patet autem. id per ſignum pro
bat. tertio ibi. Manifeſtum eſt.
id per tria exempla manifeſtat.
quarto ibi. In his ergo. reſpon-
det tacite queſtioni. Vnde du
bitatur. hec ẽ tertia pars huius
capituli. ubi queſtionem que ex
prefatis oritur primo mouet. ſe
cundo ibi. Quod ſi. eam ſoluit.
ubi ad litteram ſubaudies bona
uolumus amico qua talis eſt. Et
nota que hic phs dicit. Nec plu
ra addimus.

Nõ ſimiliter equale in amicitia & in iuſti-
cia ſe habere uidet̃. nã in iuſtis quidẽ primũ il
lud equale ẽ quod ẽ dignitate. Secũdũ uero il-
lud quod eſt quãtitate in amicitia uero id qđ
ẽ quãtitate primo ẽ loco quod uero ẽ dignita-
te loco ſecũdo. Patet aũt ſi plurima diſtan-
tia fiat uirtutis aut uicii aut diuiciarũ aut al-
terius rei. Nõ enim amplius ſunt amici nec di
gnũ id putãt. Manifeſtiſſimum ẽ id in diis
quoniã hi plurimũ omnibus bonis excellunt.
Patet etiã in regibus. nõ enim illos dignantur
amicitia qui ualde ſunt humiliores. Neqꝫ opti
mus & ſapiẽtiſſimus eos qui nullius ſunt pre
cii. In his ergo nullus prefixus ẽ termin9 quo
uſqꝫ amici. Multis enĩ ablatis amicitia adhuc
manet. Quod ſi magnus ſit exceſſus ceu deoꝶ
ad homines nõ amplius ꝑmanet. Vnde du-
bitatur an interdũ nõ optãda ſint amicis maxi
ma bona puta ut dij fiãt: quoniã non amplius
eſſent amici neqꝫ ſimpliciter bona. Nã amici
quidẽ bona. Quod ſi recte dictũ ẽ amicum
amico bona cupere illius gratia manere opor-
tet qualiſcũqꝫ is ẽ. Vt homini igitur maxima
bona optabit. Sed forte nõ omnia. Nam ſi-
biipſi quiſqꝫ maxima bona cupit.

Identur pleriqꝫ per ambitionem amari
magis uelle q̃ amare. Ex quo fit ut mul
ti adulatores ament. Inferior enim amicus eſt
adulator uel fingit quidẽ tale quiddam. Et ma
gis amare q̃ amari. Amari uero ꝓxime uidetur
accedere ad honorationẽ quod ſane pleriqꝫ ap
petũt. Nec honorem per ſe expetere uiden-
tur ſed per accidens. gaudẽt enim multi cum
ab his qui in poteſtatibus cõſtituti ſunt hono
rant̃ ſpe ducti ꝙ putãt ſi quid opus ſit ab illis
impetraturos. ut igitur ſigno bone affectiõis
gaudent honore. Qui uero a bonis uiris & ſci
entibus appetũt honorari opinionẽ ſui cõfir-
mare deſiderãt. Gaudent igit̃ ꝙ boni ſunt cre-
dẽtes loquentiũ iudicio. Amari autem per
ſeip̃m gaudent. Quapropter uideretur potius
utriqꝫ eẽ q̃ honorari & amicitiã p ſeip̃am eſſe

Identur pleriqꝫ. capitulũ
ſecundum: in quo oſtẽdit
quomodo amare & amari ſe ha-
beant ad amicitiam. tres habet
partes. circa primum facit tria.
primo dicit pleroſqꝫ magis uel-
le amari q̃ amare. tangit quoqꝫ
quid ex hoc ſequatur. & cur id
contingat. ſecundo ibi. Nec ho
norem. comparat ip̃m amari ad
id quod eſt honorari. oſtendens
longe meliorem eſſe amarem &
amicitiam q̃ honorem. Vbi no-
tabis duas cauſas cur homines
plerũqꝫ honorem expetere uide
antur. tertio ibi. Videtur autẽ.
oſtẽdit amicitiã magis cõſiſtere

expetẽdã. Videt̃ aũt magis ĩ exhibẽdo amo
rẽ q̃ ĩ recipiẽdo cõſiſtere. Signũ hui9 ẽ ꝙ ma
tres amare gaudẽt. q̃dã.n. filios dederũt tollẽ
dos & amãt ſciẽtes. Amari uero ñ q̃rũt ſi utra
qꝫ fieri nequeãt. Sed ſatis illis uidet̃ ſi uideãt
in ꝓſperitate cõſtitutos. Et amant ip̃e licet illi
nõ ualeant matri q̃ oportet tribuere ꝓpt̃ igno
rantiã. Cũ uero amicitia ĩ amãdo magis cõ
ſiſtat & amantes amicos laudem9 amicorũ uir
tus uidet̃ eẽ amare. Itaqꝫ in q̃bus hoc ita fit ut
debet hi firmi ſunt amici. Et horũ amicitia
ẽ p hũc modũ inequales quoqꝫ maxime erunt
amici. Nã equari poſſunt. Et equalitas ac ſimi
litudo amicitia. Stabiles enĩ p ſeip̃os exiſtẽ
tes & inuicẽ manẽt & neqꝫ indigent improbo
rũ nec talia miniſtrãt. Sed ut ita loquar etiã ꝓ
hibẽt. Nã bonorũ ẽ neqꝫ ip̃os delinquere neqꝫ
ip̃os ꝑmittere ſibi miniſtros eẽ. Mali uero
firmitatẽ nõ habẽt: neqꝫ enĩ ſibiipſis ſimiles ꝑ
ſeuerãt & paruo tp̃e ſunt amici gaudentes mu
tua prauitate. Sed qui ſunt utiles & iocũdi
magis durãt quo ad enim afferãt inuicẽ uolu-
ptates aut utilitates. Ex contrarijs uero ma
xime uidet̃ fieri ea amicitia q̃ eſt ꝓpter utilita
tẽ ut pauper diuiti & indoctus ſapiẽti. Cuius
enim quiſqꝫ indiget id exoptat aliud pro alio
affert. Ad hanc q̃s trahat amatorẽ & amatũ
turpe & pulchrũ. Quapropter amatores in
terdũ ridiculi uident̃ dignũ putãtes ſe amari
quẽadmodũ ipſi alios amãt. nam ſimiliter di-
gnos fortaſſe exigendũ eſt ita amari ꝙ ſi non
ſint tales ridiculũ. Forte uero neqꝫ appetũt
cõtrariũ cõtrarij p ſe ſed p accidẽs deſiderium
aũt medij eſt hoc enĩ bonũ puta ſicco nõ fieri
molle: ſed ad mediũ deuenire ſil̃r & calido &
aliis. Hec igit̃ delinquant̃ q̃m alieniora ſunt.

Idet̃ enĩ ut ab initio diximus circa ea-
dẽ & ĩ eiſdẽ eẽ amicitia & iuſtum: in oĩ
ſocietate uidet̃ eẽ iuſtũ & amicitia. Itaqꝫ &
eos q ſil̃ nauigãt & eos q una militant amicos
uocant. Eodẽqꝫ mõ in alijs ſocietatibus quate-
nus cõmunicãt caten9 eẽ amicitia. Nã & iuſtũ

in amare q̃ amari. Idqꝫ ꝓbat per
beniuolẽtiã cui magis amare q̃
amari cõuenire ꝓbat. Cũ ue-
ro amicitia. Hec eſt ſecũda pars
huius capituli. ubi agit de ꝑma
nẽtia huius inequaliũ amicitie.
circa quod duo facit. primo di-
cit amicitiã habere ꝑmanẽtiam
p id qđ amare fiat ut debet. ſe-
cundo ibi. Stabiles enĩ. cõparat
diuerſas ſpẽs amicitie ĩ ꝑmanẽ-
tia. circa quod facit tria. primo
oſtẽdit q̃ amicitia ſit maxime ꝑ-
mãſiua. Et nota illud. Nã bono-
rũ ẽ &c̃. ſecũdo ibi. Mali uero.
oſtẽdit que ſit minime ꝑmãſiua
ubi notabis malos non mõ aliis
nõ cõſonare. uerũ nec ſibiipſis.
tertio ibi. Sed qui. oſtendit q̃ ſit
ea amicitia q̃ ĩ hoc ſe habeat me
diocriter. hec enĩ amicitia eẽ po
terit bonorũ inter ſe: aut malo-
rum aut utrorũqꝫ. Vbi notabis
aliquã eẽ bonorũ amicitiã q̃ nõ
ſit maxime ꝑmãſiua. Ex cõtra
riis uero. hec eſt tertia ꝑs huius
capituli. ubi determinat de ami
citia cõtrariorum. & facit duo.
primo oſtẽdit hanc plerũqꝫ fieri
in amicitia utili. Et nota. Qua-
propt̃ &c̃. ſecundo ibi. Forte ue
ro. oñdit q̃uo cõtrariũ cõtrariũ
appetat. Et adde hic quod alibi
dicit. Cõtrariũ minime cõtrari
um appetere. ſed id ſubiectum
quod uni cõtrariorũ ſubiicitur
appetit ſub alio fieri. itaqꝫ nec
turpitudo pulchritudinem: nec
pauperiẽ opulentiã fieri deſide
rat. cũ nihil ſeip̃m deſtruere ue
lit: ſed id quod ſub illis exiſtit:
ſub his fieri cupit. Nec plura hi
dicimus.

Idet̃ aũt. capitulũ ubi oſtẽ
dit amicitie ſpẽs cõſeq ci
uiles ſocietates. & uidet̃ phs ta-
lem rõnẽ formare. Oĩs amicitia
cõſiſtit ĩ q̃dã cõitate: oĩs aũt cõi
tas reducit̃ ad ciuilẽ. igit̃ ſpeci-
es amicitie erũt accipiẽde ſm ci
uiles ſocietates. primo ꝓbat pri
mũ. ſecũdo ſecũdũ. ibi. Oẽs ue-
ro. tertio ex his cõcluſionẽ ĩfert
ibi. Oẽs igitur ſocietates. circa
primũ facit duo. primo trifariã
oſtẽdit amicitiã ĩ cõitate cõſiſte

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

re. primo hoc oſtēdit rōne. ſecū
do ibi. Itaq; & eos. idem ꝓbat ex
uſu loquēdi. tertio ibi. Et ꝓuer
biū. idem oſtēdit ex ꝓuerbio cō
muni. Pro intellectu huius ma-
terie ē hic p̄mittēdū. uniuerſa q̄
fiunt a iuſticia ſub rōne debiti:
illa eadē fieri poſſe ab amicitia
ſub amoris rōne. quod mentilite
ne. ſecūdo ibi. Sunt enī. oſtēdit
ſm diuerſitatem ſocietatum ſi-
ue cōmunitatum amicitias eſſe
differētes. circa quod tria facit.
primo quod dictū ē. ſecūdo ibi.
Differūt etiā. oſtēdit iuſta quoq;
differre ſm diuerſitatē cōitatis.
ubi notabis pr̄is ad filios eē ius
& iniuriā. cuius contrariū dixe
rat libro qnto. ſed hic iuſtū lar-
ge ſumit̃. tertio ibi. Et augmen
tum. oſtendit iuſta & iniuſta au
gmētū recipe ꝑ cōparationē ad
amicitiā. ubi pulchrā ſil' & uti-
lē habes auctoritatē. eāq; menti
cōmēdabis. Oēs aūt. hec ē ſe-
cūda ps. ubi oſtendit ſocietates
alias ſub ciuili cōprehēdi. & fa-
cit q̄ttuor. primo ponit ad ciui-
lē ſil'itudinē. Vbi nota ꝙ ī fine
dicit de iuſto. id eē iuſtū qđ cōi
ter ꝓſit. Iuſticia enī ut libro qn-
to memini me dixiſſe. Et ſi ad
ꝑtes plus q̄ ſepe diuerti uideat̃.
tñ eius principal' ītētio ad ciui-
le bonū tēdit quod multifariā a
pħo demōſtrat̃ ī eo libro q de re
publica intitulat̃. ſecundo. Alie
igit̃. oſtēdit ī quo alie ſocietates
a ciuili differāt. Vbi ut prius ī-
nuit ciuilē ſocietatē uniuerſale
bonū ītēdere. tertio ibi. Sūt &
dicit aliq̄s eē ſocietates gr̄a uo-
luptatis. ſed etiā iſte licet de eis
minus uideat̃ cōtinenter ſub ci
uili. ut paulo poſtea dicit. q̄rto
ibi. Oēs aūt. oſtēdit ciuilē ſo-
cietatē alias cōtinere. illa enī ī-
tēdit uniuerſale cōmodum: hec
uero ꝑticulare. ſub uniuerſali
cōprehendunt̃ ꝑticularia. Et ad
uerte ꝙ ſicut nōnunq̄ ꝑpetuū ꝓ
uniuerſali dr̄: ſic etiā pn̄s ꝓ ꝑti-
culari. ut hic. Itē notabis antiq-
tatē quā h̄ refert ariſtoteles. ibi
Omnes igitur. concludit con
cluſionem quam in hoc capitu-

& ꝓuerbium amicorum cōmunia recte. In cōmunione enim amicitia eſt. Sunt enim fratribus cōmunia omnia. Ceteris uero diuiſa & alijs plura alijs pauciora. Nam & amicitiarū alie plus alie minus Differunt etiam iuſta. Non enim eadem parentibus ad filios & fratribus ad fratres neq; ſodalibus & ciuibus. Eodemq; modo in alijs amicitijs. Alia igitur ſūt & iuſta ad ſingulos iſtorum. Et augmentū ſuſcipit ut magis ad amicos ſunt. Puta grauius eſt ſodali pecuniam auferre q̄ ciui. Et non ferre opem fratri q̄ extraneo: & pulſare patrē q̄ quis alium incrementum ſuſcipere ſimul uidētur. Amicitiaq; & iuſtum utpote in eiſdem exiſtentia & equaliter procedentia. Omnes autem ſocietates partibus ciuilis ſimiles eſſe uidentur. Congrediuntur enim in aliqua proprietate cōmoditate parātes aliquid eorū que ad uitam pertinent ciuiliſq; & ſocietas cōmodi gratia iniri durareq; uidetur. Hoc enim & legum latores coniectura ſequūtur & iuſtum eſſe aiunt quod cōmuniter proſit. Alie igitur ſocietates particulare cōmodum appetunt Vt naute quidem nauigandi ad parandas diuicias aut aliquid tale. Milites uero bellādi aut pecunie aut uictorie aut capiende urbis cupidi. Eodem modo contribules & populares.

Sunt & ſocietates quedam que uoluptatis gratia inſtitute uidentur. ut in his qui Thiaſontes & eraniſte uocantur. He namq; ſacrificij & cetus cauſa fiunt. Omnes autem huiuſmodi ciuili uidentur ſubeſſe. Non enim p̄ſentem utilitatem ciuilis querit: ſed ad totam uitam. Et qui ſacra faciunt & illorum cauſa cetus inſtituunt dijs honorem tribuunt & ſibi ipſis requiem cum uoluptate parant. Vetuſta enim ſacra & cetus poſt fructuū perceptionē ordinata uidentur. q. primicie quedam. Plurimum enim per id tempus ocio indulgebant.

Omnes igitur ſocietates partes ciuilis eſſe uidentur. Sequentur uero tales amicitie ſocietates.

lo principaliter intendebat. Nec plura addimus.
Dminiſtrādarū uero. capitulū q̄rtū in quo determinat de ſpēbus ſocietatis ciui
lis. earūq; trāſgreſſiōibus. & facit duo. primo diſtinguit huiuſmodi ſpēs. ſecūdo
eas cōparat domeſticis ſocietatibus. ibi. Earū ſimilitudines. circa primū facit tria. pri
mo diſtinguit rectas ciuitatis ſpēs. has qdē dicit eē regnū: optimorū ciuium poteſtas.
tertiū a cēſu cēſurā. i. honorabilē poteſtatē appellari cōuenit. qm̄ pleriq; popularē uo-
cāt. ob id quod in ea totus fere
populus dominet̃. Notāda ſunt
hic aliq̄. primo ꝙ ī eo libro qui
grece polithica. latine de repu-
blica intitulat̃ q̄s hic dicit ciui-
tatū ſpēs: ibi appellat res publi-
cas. cū enim res publica multas
habeat ſignificatiōes. duo preci
pue uidet̃ dicere. ſ. ciuitatem &
ordinē ciuitatē habitātiū. ut in
libro p̄allegato. Secūdo nota id
eē primū principiū quo recta a
nō recta re publira diſtinguit̃:
q ſunt ī principatibus bonū pu
blicū aut priuatū intēdere. ſub
uno qdē ſunt tres ſpēs ciuitatis
ſub alio alie tres q̄ illarū dicun
tur trāſgreſſiones & labes. Ter
tio nota id nomē popularis eq-
uoce a pħo dici. nā hic rectā: in
polithica trāſgreſſionem dicit.
Itē qnto ſcias ꝙ popularē hic eā
dicūt a pħo dici in qua cūcti de
populo etiā ſi inter ſe in uirtu-
te ac facultatibus ſint inequale
ad honores & principatus uoca
ri poſſunt: ſed qa talis ī polithi-
ca ponit̃ ſpēs trāſgreſſiōis. ideo
alii dicūt eā ītelligi ī q̄ q ſūt me
diocres ī uirtute & facultatibus
eq̄les ī re exiſtentes: eq̄lit ad ma
giſtratus & honores uocant̃. &
dico in re uel in ſe equales exi-
ſtentes: quoniam alias non gu-
bernatio ſed gubernationis la-
bes potius diceret̃. cū ineq̄les eq̄lia reciperēt. cēſura itaq; q̄ grece timocratia dr̄ ī q̄ ad
magiſtratus & honores uocant̃: nō oēs: ſed tātūmodo cēſi. i. illi quorū ꝑſone mores &
patrimonia publice cēſent̃. i. numerant̃: eſtimant̃ aut noīant̃. ibi. Harū omniū. cō-
parat p̄fatas ſpēs adinuicē. dicēs regnū eē optimā. popularē. i. cenſurā. dicit eē deterri
mā. i. minus bonā. Et nota ꝙ popularis dici pōt gubernatōis labes. ut tertio polithice
& gubernatiōis ſpēs. ut hic. Tranſgreſſio aūt. hic determinat de trāſgreſſiōibus re
rū publicarū. & primo de trāſgreſſiōe regni. circa quā primo tāgit id ī quo cū regno
cōueniat. ſecūdo id ī quo differāt. Et notabis ex hac lr̄a. primo regē talē eē eligendum
q nō aliūde: ſed ꝑ ſeipm̄ ſit ſufficiēs bonis oībus: tam internis q̄ externis. Secundo no
tabis q talis nō ē eē rerū potitus. i. rerū poſſeſſor q̄ rex. & ponit̃ hic illa dictio q̄ electi
ue q̄ſi dicat. ille q talis nō ē eligit res poſſidere: ſed nō regere. quod ep̄os & alios dn̄os
noſtri tp̄is facere uidemus. Notabis quoq; ex his argumētū officiū regis potius ī iuſti
cia q̄ fortitudine cōſiſtere. cuius cōtrariū reges noſtri tp̄is opinant̃. Ex optimatibus
aūt. hic tāgit tranſgreſſionem optimatū. ibi. Ex his uero. tangit cenſure tranſgreſſio
nem. hanc dicit eſſe multitudinem. que eſt ubi uniuerſi de populo ad magiſtratus uo

Dminiſtrādarū uero ciuitatū tres ſunt ſpecies totidē etiā exceſſus & quaſi labes ipſarū. Sūt aūt he regnū & optimorū ciuium poteſtas. Tertiam a cenſu cenſuariā appellari conuenit. Quā pleriq; popularem uocant.

Harū omniū optima ē regnū deterrima uero popularis. Trangreſſio aūt regni tyrannis eſt. In utraq; enī unus gubernat. Sed plurimū inter ſe differūt. Tyrannus enim ꝓprium querit cōmodū. Rex uero eorū qui ab eo regūtur. Nō enim eſt rex niſi per ſe ſufficiat & cūctis bonis excellat. At qui talis eſt nullius indiget. Non ergo hic querit utilitates ꝓprias: ſed eorū qui ab eo regunt̃. Qui uero non eſt talis potitus rerū eēt utiq; q̄ rex. Tyrānis uero huic cōtraria eſt. Propriū enim ſequit̃ commodū. Et in hoc ꝙ deterrima ſit patet. Nā peſſimū optimo cōtrarium eſt. fit aūt trāſgreſſio ex regno in tyrannidē. Eſt enim tyrannus prauitas regni. Prauus aūt rex tyrānus efficitur.

Ex optimatibus aūt ad paucorū potētiā fit tranſgreſſio gubernatorū prauitate qui rēpublicā preter dignitatē gubernāt & cuncta aut plurima bona ad ſe trahūt. & magiſtratus ſem

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

canť.at ꝑ hoc trāſgreſſio diciť.cū inequales equaliter recipiāt.& ſicut cēſura inter bo
na eē dř minima bona.ſic inter mala multitudo minimū dř malū. Earū ſimilitudi-
nes.hic ad ſimilitndinē ꝑfatarū diſtinguit ſocietates domeſticas al's manifeſtat ꝑfatas
res publicas ꝑ ſimilitudinē earū ad ſocietates domeſticas.& primo oſtendit qd regno
aſſimileť.V bi nota ſubiectionē
ſtare cū libertate. inde filii libe
ri dicunť.ibi. Tyrānica uero
oſtēdit qd ī domo aſſimileť tyrā
ni. Et nota aliquē tyrānicū pri-
cipatū eē iuſtū.de quo latius ha
bes ſeptimo polithice.ibi. V iri
aūt.oſtēdit qd ī domo aſſimileť
optimatum gubernatiōi ubi pa
tet mulierē ī domo aliquē habe
re magiſtratū.ibi. Quod ſi in
oībus.oſtēdit quid ſit ſil'e pauco
rū potētie.ibi.Fratrū uero.oſtē
dit qd ī domo ſit ſimile cenſure
& dicit id eē fratrū ſocietas.ta-
les enī plerūq ciuſdē nature &
moris exiſtunt. itaq eq̄libus ſit
eq̄litas.at ꝑ hoc iuſta erit ſocie-
tas.Ex hac lr̄a ſatis patet cenſu-
rā nō eē illā ī q̄ oēs:ſed illa in q̄
illi q ſunt ī cēſu & eq̄les ad ma-
giſtratus uocanť.ibi. Multitu
dinis uero.oſtēdit q ſit ſimile ei
gubernatiōi q̄ multitudo dř. &
id dicit eē eas domos q̄ ſūt ſine
dn̄o:aut ſi aliqs ſit dn̄s:eius do-
miniū ē ibicille: qa forte ad mo
dica ſe extēdit ī breui tp̄e finiť.
& illud dominiū ſucceſſiue ad
oēs ꝑuenire poterit: q̄les hodie
eſſe uidemus domos aliquorum
religioſorū.hāc iō dicit trāgreſ
ſionē: qa ineq̄les eq̄liť ad magi-
ſtratus uocať. V bi ſatis expſſe
notať multitudinis gubernatio
nē hic dici.nō eā ubi pauperes:
ſed ubi oēs eq̄liť ad magiſtratus
uocanť.itaq ut mihi uideť cum
hec mľtas habeāt ſp̄es . ut patet
ex q̄rto polithice.hic ī eis exem
plificauit q̄s ibi inť alias potiſſi
mas dicebat eē.In q̄rto qdē poli
thice illā dicebat potiſſimā cen
ſure ſpeciem in qua ſolū medio
cres in uirtute & ſubſtantia ad
principatus uocanť.multitudi-
nis uero illam dicebat primam
atq precipuam ſpeciem in qua
omnes indiſtincte ad magiſtra-
tus uocanť. ſed de his ſatis. De
aliis uero q̄ ad hec ꝑtinēt in eo
libro q grece polithica : latine

per eiſdē ad diuicias cōparādas plurimū intē-
dētes.Ex quo fit ut pauci dominenť & mali ꝓ
bonis. Ex his uero qui in ſenſu habētur ad
multitudinē fit trāſgreſſio.Sūt enim he fini-
tiſſime. Nā & cenſim mľtitudinis eē uolūt &
oēs in honore equales.Minime autē praua eſt
multitudinis gubernatio. Quia parum admo
dum tranſgreditur gubernande ciuitatis ſpe-
ciem.Mutantur igitur maxime per hunc mo-
dū res publica.Nā ſic paulatim & facilime la-
bunť. Earū ſimilitudines &.q.exēpla in do
mibus quoq licet intueri. Nā patris ad filiū
ſocietas regni inſtar habet. Patri enim cura ē
filiorū.Hinc & homerus iouem patrem appel
lat.Paternū enim imperiū uult eſſe regnū q̄q
apud ꝑſas tyrānicū eſt. Quoniam filijs ꝓinde
utunť ut ſeruis. Tyrānica uero eſt domini
ad ſeruos.Agiť enim ī illa dn̄i utilitas.Hec er-
go recta uidetur.Perſica uero erronea. Nā di-
uerſorū diuerſa īperia. Viri aūt & uxoris ſo
cietas ei ſpeciei ſimilis uideť q̄ optimates gu-
bernant. Pro dignitate uir preſidet & in his q̄
uirum decent.Que uero uxori cōgruūt: hec il
li tribuit. Quod ſi in omnibus rebus dn̄ari
uelit uir ad eā ſpeciē trāſgrediť que eſt pauco
rū potētia.Preter dignitatē enī ſibi arrogat &
nō q̄ melius ē. Interdū quoq uxores īp̄e ꝑ-
ſidēt quaſi rerū potite.Non igiť ꝑ uirtutem ꝑ̄
ſtant ſed per diuicias & potentiam quēadmo-
dum cum pauci rem publicam obtinent. Fra-
trum uero ſocietates ei ſimiles uidentur que ē
in ſenſu poſitorū.Pares enim ſunt niſi quātū
etatibus differunt itaq ſi plurimū etatibus di
ſtent:non amplius uidetur fraterna amicitia.

Multitudinis uero gubernatio maxime in
his domibus conſpicitur que ſunt ſine domi-
no.Ibi namq omnes ex equo & in quibus ibe
cillis eſt princeps & unicuiq licētia.

N unaquāq ſpecie rer̄ publicarū ami
citia uideť inquātū & iuſtū regi ad eos
q ab eo regunť ī maioritate beneficij. Prodeſt
n. illis ſiqdē bonus exiſtēs eā habet curā ut q
ab eo regunť quā habeāt optime ut paſtor oui
um. Vnde & homerus paſtorē populorum uo
cat agamenonem. Talis eſt paterna.Differūt
aūt magnitudine beneficiorū cū eſſendi cā ꝑ-
maxima uideať nutriēdiq & erudiēdi ꝓgeni-
toribus hec tribuunť. Natura enī imperiū
obtinet pater filiorū atq ꝓgenitores deſcēdē-
tiū ut rex eorū q in regno ſunt. Sunt aūt in
maioritate amicitie iſte. Itaq genitores hono-
ranť.Eſt iuſtū igiť in his non illud idē ſed ſm
dignitatē.Nā & ſic amicitia. Et uiri ad uxo
rē eadē amicitia & in ea ſpecie q̄ ē optimatum
Nā ſm uirtute & meliori plus boni & cōgru-
ens ſingulis.Sic aūt & iuſtū. Fratrum uero
amicitia ſodalitie ſimilis uideť pares enim &
coetanei tales ergo affectibꝰ & motibus ſimi-
les ſunt ut plurimū ſimilis eſt huic & illa q̄ ē
ſm cēſum.Pares enī ciues eſſe uolunt & inter
ſe mites in parte uero dominari & ex equo: ſic
igitur & amicitia. In tranſgreſſionibus au-
tem quemadmodum & iuſtum ſic & amicitia.
Exigua eſt ac minime in ea que eſt deterrima.

In tyrannide enim nihil eſt amicitie aut pa
rum.In quibus enim nulla eſt ſocietas imperā
ti & parenti nec amicitia eſt. Neq enim iuſtū
ſed quale artifici ad organum & anime corpus
& domino ad ſeruū.iuuantur enim hec ab his
qui utunť.amicitia uero non eſt ad inanimata
neq iuſtū ſed neq ad equum uel bouē neq ad
ſeruū qua ſeruus.Nihil enim cōmune eſt. Nā
ſeruus animatū ē organū. Organū uero inani
matus ſeruus. Qua igitur ſeruus nō eſt ad
illū amicitia ſed qua homo.Videť enim eē qd
dā iuſtū cuiq homini ad hominē cū quo ſoci
etas eē pōt legis pactiōis & amicitia.Igiť īquā
tū homo.Perparum uero tyrānide amicitie &
iuſtū.In optimatibus plurimū.multarū enim
rerum ſocietas eſt his qui pares ſunt.

de re publica intitulatur tractā
dum relinquitur.

N unaquaq ſpecie rerum
Capitulum quintū: ī quo
diſtinguit ſp̄es amicitie ſm ciui
les ſocietates.& facit duo. nam
primo in rectis.ſecūdo in tranſ
greſſiōibus. ſecūda ibi.In tranſ
greſſiōibus aūt. in prima parte
tria facit. primo oſtendit qualis
ſit amicitia ſm regnum. ſecūdo
ibi.Et uiri ad uxorē.oſtēdit qua
lis ſit ea que eſt ſm optimatum
gubernationem.tertio ibi.Fra-
trum uero.oſtendit qualis ſit ea
que ē ſm ſocietatē eorū q ſunt ī
cēſu.Circa primū facit tria.pri
mo id quod intēdit in toto capi
tulo ꝓponit. dicēs ꝙ in unaqua
ꝙ ſpecierū rerū publicarū.i.ci-
uitatū aut ciuitatū gubernatio-
nū uideť eē amicitia intantū in
quātū ibi ē iuſtū.ſicut enī ſupe-
rius dictū ē. iuſticia & amicitia
in eiſdē atq circa eadē uerſanť.
ſecūdo ibi.Regū ad. manifeſtat
ꝓpoſitū in regno.& tāgit duo ī
q̄bus conſiſtit amicitia regis ad
ſubditos.tertio ibi.Talis uero.
cōparat regalē amicitiā paterne
amicitie.oſtēdens primo in quo
cōueniāt.ſecundo in quo diffe-
rāt. In trāſgreſſionibus autē.
hec ē ſecunda ps huius capituli
ubi oſtendit q̄lis ſit amicitia ſm
trāſgreſſiōes.& primo intētū ꝓ
ponit. ſecundo ibi. In tyrānide
enī.ꝓbat intentū.& primo oſtē
dit in tyrānide parū eſſe amici-
tie:ſicut & iuſticie. Pro cuius ī
tellectu notabis talē eſſe habitu
dinem tyranni ad ſubditos:qua
lis dn̄i ad ſeruos.& generaliter
dn̄i ad poſſeſſiōes.Secūdo nota-
bis iuſticia & amicitia ꝓprie nō
eſſe in his.bene tn̄ ſm quid : ſi-
cut & ſocietas uel cōmunitas ꝓ
prie enim nihil eſt cōmune do-
mino & ſeruo.cū ipſe ſeruus &
qcqd ē eius ſit dn̄i.ſecundo ibi.
Qua igiť. reſpōdet ad unum de
quo in hac materia poſſet dubi-
tari.tertio ibi. Perparum uero.
oſtēdit ī q̄ de trāſgreſſiōe ſit de
amicitia modicum & in qua ma
gis reperiri poſſit.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

N ſocietate igitur. Capi
tulum ſextum: in quo ſub
diuidit ſpecies amicitie & prio
repetit cōmune principium di
ſtinguēdi amicitiam. ponit quo
q; duas in genere amicitie diui
ſiones. ſcilicet conſanguineam
& ſodaliciam. & huic ſecūde di
cit eē ſimiles ciuilem & eas que
ſub ea continentur. quibus con
iungit eam que eſt hoſpitum. ſe
cundo ibi. Cōſanguinea aūt. ꝓ
ſequit̄. & primo conſanguineā.
ſecūdo ibi. Viro aūt. eam que ē
inter uirū & uxorem. prima in
tres. primo de paterna. ſecūdo
ibi. Frēs uero. de fraterna. ter
tio ibi. Nepotes uero. de nepoti
ca. Circa primū quattuor facit.
primo oſtendit qualiter ſe habe
at paterna ad alias. ſecūdo quid
in ea ſit principium amādi. pro
quorū intellectu eēt utile ſcire
quid eēt conſanguinitas. & con
ſanguinitatis arborē: que al's ex
ponēda puto. ſecūdo ibi. Magis
aūt. comparat paternam filiali.
oſtendens ꝑ rōnes tres q; pater
na ſit maior q̄ filialis. Pro intel
lectu ſecūde hoc tene q; ſeruus
ē aliquid dn̄i: patriſq; filius: at
q; pars totius: ſed nō ecōtra. eſt
itaq; pater filii pater; nec tamē
ex hoc ſequit̄ q; ſit aliquid filii.
Tertio ibi. Ex his. comparat pa
ternā filiali. dicēs ex rōnibus ṗ
fatis eē notū maternā eē inten
ſiorē q̄ paternā. & hoc cōcludit̄
ex prima & tertia rōne: nō autē
ex ſecūda. qm̄ ex hac paterna ē
maior. cū filius magis patris q̄
matris eē dicat̄. ille enī formam
hec materiā ṗſtare dr̄. q̄rto ibi.
Parētes enī. manifeſtat qđ in ſe
cūda rōne dixerat. ibi. Frēs ue
ro. determīat de fraterna. & pri
mo q̄ & q̄lis ipa ſit oſtēdit. ſecū
do ibi. Magnū ē. tāgit id qđ ma
gnū ſit ad ipam & alias. ibi. Ne
potū. determinat de nepotica.
& primo q̄ ipa ſit oſtēdit. ſecun
do. Eſt aūt. ponit ꝓprietates ṗdi
ctarū amicitiarū. primo duas fi
lialis. q̄rū ſecūda ibi. Talis aūt.
ſecūdo ibi. Eſt aūt fraterna. tan
git ꝓprietates fraterne. aliorū

N ſocietate igitur omnis amicitia ē ut
diximus. Diſtinguet utiq; aliquis con
ſanguineam & ſodaliciam. Ciuiles uero & cō
tribules & cōnauticie & huiuſmodi ſociabiles
uident̄ magis. Veluti enim per cōuentionem
quandā eſſe uident̄. Inter has quis collocet ho
ſpitaliciam. Cōſanguinea autem uaria uide
tur totaq; a paterna pendere. Parētes enī amāt
natos quaſi ſuum quiddā exiſtētes. Nati uero
parentes ut ab illis quid exiſtentes. Magis
autem ſciūt genitores qui ex ipſis q̄ genita qa
ab his. Et magis cōiungitur id a quo illi qđ
genitū eſt q̄ id q; gignitur ei qui fecit. Id enim
quod ex ipo proximū ē ei a quo ut dens & cri
nes & quod uis quod cōtinet. Illorum nulli a
quo uel minus. Magnitudine quoq; tempo
ris. Nā hi ſtatim genitos amant. illi uero poſt
tempus cum genitorum ſcīetiam uel ſenſum
preceperint. Ex his etiam patet cur matres
amāt magis. Parentes enim natos amāt ut
ſeipos. Qui enim ex ipis ſunt ueluti alteri ipſi
ſunt ſeparati. Nati uero parētes ut ab illis or
ti. Fratres uero ſe mutuo amant quoniā ab
eiſdem nati ſunt. Idēptitas enim ad illos idē
inuicē facit. Itaq; aiunt eundem ſanguinē ean
dem ſtirpem & talia quedā. Sūt igit̄ quodam
modo idem licet diuiſi. Magnum preterea eſt
ad amicitiā educatio & etas. Equales enī equa
lem & familiares ſodalis. Quapropter frater
na amicitia ſodalicie ſimilis ē. Nepotes ue
ro & alij cognati ex iſtis cōiungunt̄ quoniam
ab eiſdem ſunt. Sunt autem alij magis cōiun
cti alij minus ut ꝓximi uel remoti ſunt a ſtir
pe. Eſt aūt ad parētes amicitia natis. Et ho
minibus ad deos ut ad optimos & maioritate
preſtantes. Maxima enim hi beneficia contu
lerunt cū eſſendi educandiq; cauſa ſint natoſq;
erudiēdi. Talis aūt amicitia uoluptatem &
utilitatē magis cōtinet q̄ extraneorū quāto in
ipis uita ſociabilior. Eſt aūt ī fraterna quē
admodū in ſodalicia & magis ī humanis ac pe
nitus ſimilibus quanto coniunctiores genere

exiſtentes ſe mutuo diligunt & quanto magis
ſimiles moribus ſunt qui ex eiſdem orti ac ea
dem educatiōe diſciplinaq; inſtituti & tempo
ris comprobatio plurima ac firmiſſima. Eodē
modo in ceteris cognatis ſunt ea que amicitiā
faciunt. Viro aūt & uxori amicitia uidetur
ſm naturā exiſtere. Homo enim natura eſt cō
iugabile magis q̄ ciuile quāto prius ac magis
neceſſarium eſt domus q̄ ciuitas & ꝓcreatio fi
liorum cōmunius animalibus. Alijs igitur
in tantū ſocietas eſt. Homines autem non ſolū
ꝓcreatiōis cauſa coeunt: ſed eorum quoq; gra
tia que pertinent ad uitam. Cōfeſtim enim di
ſtinguunt̄ opera & alia ſunt uiri alia mulieris
ſufficiunt igitur inuicē ꝓprias res in cōmuni
ponentes. Quare & utilitas & in hac amici
tia uerſari uidetur: erit etiā per uirtutem ſi bo
ni ſint. Eſt enī utriuſq; uirtus & gaudebūt uti
q; ſimili. Filij uero cōnexus qdā eē uident̄.
Itaq; hi q ſine liberis ſūt faciliꝰ diſſoluunt̄. Fi
lij. n. ambobus cōe ſūt bonū. Cōtinēt aūt ſocie
tatē. Queadmodū uero ſe hr̄e debet uir er
ga uxorē & oīno amicus erga amicū nil aliud
uidet̄ querēdū niſi qūo iuſtū non uidet̄. Idem
iuſtum amico ad amicum neq; ad extraneū &
familiarem & diſcipulum.

Vm ergo triplex ſit amicitia ut ab
initio dictū ē. & in alia ſint amici
pares & in alia ſm excellentiā. Nā
& ſimiliter boni fiunt amici: & melior peiori
eodēq; modo & iocundi: & ꝓpter utilitatē ade
quātes cōmoditatibꝰ & differētes. Pares qui
dem ſm paritatem. Oportet & in amore & ī ce
teris adequare. Impares uero ſm rationem ex
cellentijs cōcedere. Fiunt igitur incuſatio
nes & querele in ea amicitia q̄ ē utilitates gra
tia cōtracta: uel ſola: uel maxime & merito qui
dē. Nā qui per uirtutē amici ſunt benefacere
mutuo ꝓperant. Hoc enim uirtutis ē & ami
citie. Ad hoc aūt certatim tēdētibus nulle exi
ſtunt querele neq; rixe. Nā aduerſus amātem
& beneficia cōferentem neq; conquerit̄. Sed ſi

q; cōſanguineorū. Eſt itaq; hec
ſodalitia. & ceteris paribus tan
to maior erit q̄ ſodalitia: quāto
his plura ſūt cōia q̄ ſodalibus.
Sequit̄ illa ꝑs. Viro & uxori.
ubi determinat de amicitia q̄ ē
inter uirū & uxorē. Circa quod
quattuor facit. primo ponit du
as cōdictiones ſeu rōnes illius
amicitie. prima ē cōiūctionē ui
ri & uxoris eē priorē ciuili ſoci
etate. & etiā cōmuniorē. cū cete
ris animalibus cōueniat. ex qui
bus patet hāc eē naturaliorē ci
uili ſocietate. Secunda ꝓprietas
ponit̄ ibi. Aliis igit̄. & hec ē ho
minibus ꝓpria. ſecūdo ibi. Qua
re & utilitas. oſtendit qūo ſe ha
beat hec amicitia ad alias amici
tie ſpēs. itaq; hic eē poterit om
nis amicitia. tertio ibi. Filii ue
ro. tāgit id per qđ hec amicitia
firmet̄. per cuius quoq; cōtrari
um ipam nōnunq̄ infirmari ui
demus. q̄rto & ultimo ibi. Quē
admodū uero. reſpondet tacite
queſtioni. que ꝓ amicorū practi
ca plus q̄ utilem eſſe ego puto.

Vm ergo. Tractatus ter
tius de querimoniis ami
corum duo habet capitu
la. In primo agit de querimoni
is equalium amicorum. & in eo
facit tria. primo in genere oſtē
dit quid ſit obſeruādum ad que
rimonias euitandas. dicēs cum
tres ſint amicitie: & in earū qua
cūq; contingat eſſe amicos equa
les & inequales. Inter equales
quidem id oportet obſeruari ut
amor ac cetera ſint equalia. ine
quales quoq; modo aliquo ſunt
equandi. nam quanto eorum ali
quis fuerit preſtantior. tāto ad
eum eſſe debet maior amor. ita
q; in duplo melior: in duplo exi
ſtit amabilior: quod ſi fiat: erit
equalitas. non quidem quantita
te: ſed ratione ſiue proportiōe.
ſecūdo ibi. Fiūt igit̄. oñdit q̄ de
amicitiis ſint q̄rel' ſubiecte. cir
ca qđ tria facit. primo quod in

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tendit proponit. probat quoqꝫ i
amicitia que eſt ſm uirtutē non
exiſtere querimonias. ſecundo
ibi. Nec etiam. oſtendit in ami-
citia uoluptatis querelas nō ni
miū fieri. tertio ibi. At illa. oſtē
dit utilem amicitiam plenam eē
querelis. Videtur autem. hec
ē tertia pars huius capituli. ubi
rationē aſſignat prefatarū que-
relarum. & primo hoc. ſecundo
queſtionē mouet. ibi. Habet au-
tem. prima in quattuor. primo
dicit utilem amicitiā diſtinguē-
dum ſm diſtinctionem iuſti. ita
ꝙ aliam dicit legittimam ideſt
ſm conuentiones & leges. Aliā
moralem ideſt ſm equitatem ac
bonos mores. ſecūdo ibi. Eſt au
tem. exponit hec mēbra. & pri-
mo legittimam. ſecundo mora-
lem. ibi. Moralis uero. tertio ibi
Idqꝫ ex eo. concludit cauſam hu
iuſmodi querelarū. quarto ibi.
Ei; qui. oſtēdit quomodo huiuſ-
modi querele poſſint euitari.

ſit gratus beneficijs reſpondet. Qui uero ī dā-
do & beneficia conferēdo exuperat id aſſequa-
tur quod cupit nō ſuccenſebit amico. Nā uter
qꝫ bonum appetit. Nec etiam nimiū in his
que propter uoluptatem cum ſimul ambobus
id proueniat quod optabant: ſiquidem mutua
conuerſatiōe gaudent. Etenim ridiculū eſſet ſi
quis queq̄ incuſaret ꝙ ſibi iocundus nō ſit cū
liceat illo non uti. At illa que propter utili
tatem eſt querelis ſubiacet. Cū enim ſe mutuo
pro utilitate utantur ſemper plus querunt &
minus q̄ decet ſe habere exiſtimant & querun
tur ꝙ nō tanta reportent quanta deberent pro
ſua dignitate. amici uero non ſufficiūt ad tam
multa conferenda. Videt̄ autem ut duplex
eſſe iuſtū aliud ſine ſcripto aliud legibus. Sic
ea amicitia que ꝓpter utilitatem ē partim mo
ralis eſſe partim legittima. Fiunt autem incu-
ſationes tunc maxime: cum non per eandē cō-
mutant & diſſoluuntur. Eſt autem legittima ī
dictis partim omnino forenſis de manu ī ma-
num partim liberalior ad tempus. Sed per pa
ctionem quid pro quo. Eſt autem in hac mani
feſtū quid debeat̄: nec ambiguū ſed amicabilē
habet dilationē. Quapropter quibuſdā horū
nō ſunt iudicia. Sed putāt oportere contentos
eſſe qui ſm fidē cōtraxerunt. Moralis uero
nō ē in dictis: ſed ut amico donat uel aliud ali-
quid facit dignū putat ut ip̄e tantum uel plus
ab illo cōſequat̄ quaſi nō donauerit: ſed cōmo-
dauerit: nec ſimiliter cōmutans & diſſoluens
incuſat. Idqꝫ ex eo accidit ꝙ uel omnes uel
magna pars uolunt quidē honeſta: ſed ante po
nūt utilia honeſtū eſt bene facere nulla ſpe re-
cipiendi. Vtile uero bene accipere. Et qui pōt
reddenda ſunt que accepit ſm dignitatē. Idqꝫ
ſponte agendum. Inuitum autē amicum nō fa
ciendum quaſi errauerit in principio & bene-
ficiū acceperit a quo nō oportebat. Non enim
ab amico: neqꝫ ob hoc ip̄m agēte id. Vt igitur
in dictis beneficio accepto diſſoluēdū ē: & q̄ſi
conuenerit reddere ſi poterit: ſi nō poterit: nō

eſſe cogēdū. Itaqꝫ reddendū ē ſi habeat faculta
tē. Cōſiderādū eſt ab initio a quo quis accepit
& cuius gr̄a ut ſic uel ſuſcipiat uel non. Ha
bet aūt dubitationē utrū accipientis utilitate
metiri debeat beneficiū. Et iuxta illā rependi:
an iuxta illius q cōtulit q enim capiūt attenu-
antes: qdē illa talia ſe accipe dicāt q̄ parua erāt
his q cōtulerūt & licebat ab alijs accipere. Illi
uero uiceuerſa maxima eorū que penes ſe erāt
& que ab alijs cōſequi nō poterāt & in pericu-
lis atqꝫ huiuſmodi neceſſitatibus. An igit̄
cū utilitatis cauſa ſit amicitia eius qui accepit
utilitas mēſura ē. Hic eſt enim q indiget: & ſa
tis ē ut tantūdē ferat. Tātū igit̄ fuit benefici-
um quātū iſte accepit utilitatis. Et reddēdū ē
igit̄ tātū quātū ip̄e accepit aut etiā plus. Id. n.
honeſtiꝰ ē. In ea uero q̄ ē ꝑ uirtutē incuſatiōes
nō ſūt. Mēſura aūt uidet̄ cōferētis electio uir-
tutis enim: & moris in electiōe uis eſt.

Iſſerūt aūt ī his amicitiis que ſunt ſm
excellētiā. Vterqꝫ enim dignum putat
ut ip̄e plus habeat. Quādo aūt id fit diſſoluit̄
amicitia. Nā qui melior eſt putat oportere
ut ip̄e plus habeat. Bono enim plus eſſe tribu-
endum eodem modo & utilior eum enim qui
inutilis ſit equum habere non cenſet. Famula
tum quidem eſſe: nō amicitiam ſi non ꝓ digni
tate operum erūt illa que ſunt in amicitia. Pu
tant enim quemadmodum in pecuniaria ſocie
tate plus capiunt hi qui plura contulerūt. Sic
oportere in amicitia. Inops uero & imbecil
lis contra amici eſſe boni ſubuenire egentibꝰ.
Nam quid prodeſt inquiunt ſtudioſo uel po-
tenti eē amicum ſi nihil ſim cōſecutus. Vi-
detur aūt uterqꝫ recte putare & oportere utri-
qꝫ plus tribuere ex amicitia: ſed non ex eadem
re. Sed excellēti plus honoris inopi uero plus
cōmodi. Virtutis enim & beneficii premiū
eſt honor. Indigentie uero auxilium eſt lucrū
Sic autem ſe id habere & in rebus pub. patet.
Non enī honorat̄ qui nihil boni ciuitati facit
Publica. n. tribuunt̄ ei qui publice bene facit

Habet autem. Hec eſt ſecūda
pars ultime partis. ubi circa ꝑ-
dicta mouet dubitationē. & pri
mo hoc. eiuſqꝫ rationē aſſignat.
ſecundo ibi. An igitur. ſoluit
motam dubitationem. & primo
quantum ad utilem. ſecūdo ibi.
In ea uero. tangit quid dicendū
ſit in amicitia honeſta. Nec plu-
ra hic addere intendimus.

Iſſerunt autem. Capitulū
ſecūdum de querimoniis
ī ea amicitia q̄ exiſtit inter ami-
cos inequales. & facit tria. pri-
mo proponit cōtrouerſiam que
in huiuſmodi amicitia fieri cō-
ſueuit. itaqꝫ quando unus ami-
corum eſt excellentior altero ī-
ter eos frequentatur controuer
ſia. uterqꝫ enim dignū putat ut
ip̄e plus habeat. cū autem id fi-
at ſcilicet ꝙ uterqꝫ plus habeat:
diſſoluitur amicitia cum amici-
tia in equalitate conſiſtat. ut ſe-
pe dictum ē. al's eſt in littera nō
quod etiam eē poterit. ut ſit ſen
ſus. cum autem id non fiat ſcili
cet ut uterqꝫ plus habeat diſſol-
uitur amicitia. uterqꝫ enim tali-
um amicorū ut iam patebit. de-
bet plus habere. ſecūdo ibi. Nā
qui. aſſignat rationem prefate
diſcordie. & primo eorū amico-
rum qui ſuperexcedunt. ſecun-
do ibi. Inops uero. eorū qui ex-
cedūtur. Videtur autem. hec
ē tertia pars huius capituli. ubi
ꝑfate cōtrouerſie ueritatē deter
minat. & prīo hoc facit. ſecūdo
corolariū unū ex ꝑdictis infert.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ſecunda ibi. Quapropter uide-
tur. in prima parte. primo ueri-
tatem proponit. ſecũdo ibi. Vir
tutis enim. eã manifeſtat. & pri
mo per rationem. ſecundo ibi.
Sic autem. per exemplum. ĩ quo
tangit duo documenta ſatis uti
lia ac pulchra. at per hoc menti
cõmendanda. tertia ibi. Sic igi-
tur. concludit intẽtum. quarto
ibi. Nam amicitia. probat ĩ ami
citia id ſufficere: reddere poſſi-
bile. Quapropter. cõcludit ex
prefatis patrem poſſe iuſte abdi
care ideſt excludere uel repelle-
re filiũ. ſed non ecõtra. huiuſce
rei duas aſſignat rationes. qua-
rum prima eſt: quia pater ſe ui-
detur habere ut creditor. filius
uero ut perpetuus debitor. cre-
ditor quidem licite poterit de-
bitorem relaxare. nõ autem ſic
licebit debitori a creditore rece
dere. ſecundo ibi. Simul aũt.
aſſignat ſecundam rationem. fi
lius quidem preter beneficium
naturale quod ẽ eſſe multa alia
a patre recepit propter que ſi pa
trem colere deſtiterit: erit inhu
manus. Et in fine ibi. De his.
ubi huic octauo libro finem ĩ-
ponens dicit hec tãta de his di-
cta ſint.

Honor aũt publicũ qd ẽ. Non enĩ ẽ ex republi
ca ſiĩ lucrũ & honorẽ ſuſcipe. Nã in oĩbus mi
nus habere ſe, ſuſtinet nemo. Qui ergo ĩ pecu-
nijs minus reportet ei honorẽ tribuũt. Et qui
munera nõ capit ei pecunias. Quod enĩ fit, ſm
dignitatẽ equat: & ſeruat amicitiã ut dictũ eſt
Si igit̃ & illis q impares ſunt cõuerſandũ ẽ
& ei q ad pecunias utilitatẽ facit aut ad uirtu-
tẽ honor ẽ tribuẽdus reddẽdo id quod poteſt.
Nã amicitia poſſibilitatẽ requirit nõ ſm eſti-
mationẽ. Neq; ẽ in oĩbus ut in honoribus deo
rũ & parẽtum. Nullus enĩ ꝓ dignitate unq̃ re
tribuere põt: ſed q ꝓ facultate id agit bon⁹ eẽ
uidet̃. Quapropt̃ uidet̃ utiq; nõ licere filio
patrẽ abdicare: ſed patri filiũ. Debitũ enĩ red-
dendũ eſt. Sed q nihil facit dignũ rebus fecit.
Itaq; ſemper eſt debitor. Quibus aũt debetur
poteſtas eſt dimittẽdi: & patri igit̃. Simul
aũt fortaſſe nullus uidebit̃ deſtitiſſe niſi excel
lẽti prauitate. Nã & ſine naturali amicitia hu
manũ eſt auxiliũ non negare. Huic aũt fugiẽ-
dum eſt: aut non ſtudendũ prauo auxilio ferre
Nã bene accipere multi uolũt: facere aũt fugi
unt ut inutile. De his igit̃ eatenus dictũ ſit.

Incipit Liber nonus.

N cũctis aũt diſſimiliũ ſpecierũ
amicitijs ꝓportio adequat: ſeruat
q; amicitiã. ut dictũ eſt. Quẽ-
admodũ & in ciuili ſutori ꝓ cal-
ciamẽtis. textoriq; & reliquis repenſio fit ſm
eſtimationem. Ad hoc igit̃ repertus ẽ nũmus
cõmunis menſura ad quẽ omnia referuntur &
quo omnia eſtimant̃. In amatoria uero int̃-
dũ amator queritur: ꝙ ipẽ ſupra modũ amans
nõ amatur nihil habens fortaſſe: quod amore
ſit dignum. Sepe etiam is qui amat̃: ꝙ ille ab
initio multa pollicitus nihil perficiat. Eueni-
unt autem hec cũ alter ꝓpter uoluptatẽ amat
amatum. Alter ꝓpter utilitatem diligit ama-
torem atq; ea nõ exiſtũt ambobus. Nam cum
ꝓpter hec ſit inter eos amicitia quãdo illa nõ
adſunt quorum gratia ſe amabant diſſoluitur
Non enim ſeipõs amabant. ſed illa que aderãt
Ea uero ſtabilia non erant. Itaq; & huiuſmodi
amicitie ſtabilitatem non habent. Sed que mo
ralium eſt per ſe exiſtens durat ut diximus.

Oritur etiam inter eos indignatio. Quoni
am alia fiunt ac non illa que ſibi optabãt. Per-
inde eſt enim ac ſi nihil fiat quando non poti-
untur optatis ut is q conducto cytharedo pol
licitus eſt & quanto melius caneret tanto ma-
iora poſtridie promiſſa poſcenti pro uolupta-
te: uoluptatẽ reddidiſſe inquit. Si igitur uter-
q; hoc uoluiſſet ſatis id eſſet. Sin uero hic de-
mulceri uoluit ille pecuniam capere: & alter
habet ꝙ uoluit. alter non habet: nõ bene ſe ha-
bet quãtũ attinet ad ſocietatẽ. Quorũ enim in
digens eſt illis intendit: & huiuſmodi gratia
hec dabit. Sed utrum dantis eſt an accipien
tis eſtimationem ponere. Nam qui primo dat
uidet̃ illi pmittere quod aiũt. & pythagoram
ſeruaſſe. Cũ enim docuerat eſtimare diſcipu-
los iubebat quãta ſibi uiderent̃ illa q̃ ab eo di-
diciſſent. Tãtumq; accipiebat. In talibus uero
quibuſdam ſatis eſt illud: merces autem uiro.

N cũctis ãt. liber nonus
de amicitie ꝓprietatibus
continet tres tractatus.
quorũ primus ẽ de cõſeruatiõe
& diſſolutiõe opatiõibuſq; ami
citie. Primũ caplm tria cõtinet
prio id qd̃ ieq̃biliũ amicitie cõ
ſeruatiuũ. ſecũdo ibi. In amato-
ria. tãgit cãm pturbatiõis ipſius
amicitie. tertio ibi. Sed utrum.
oſtẽdit q̃ ſint remedia. circa hoc
tria facit. prio id quod eſt dictũ
itaq; ut dictũ erat libro ſuperio
ri ieq̃les oportet eq̃ri ſm eã eq̃-
litatẽ q̃ ẽ ſm ꝓportionẽ. ẽ aũt ꝓ-
portio cõpationũ eq̃litas: ut ſi
cõpares decem ad quinq;. ſex ad
tria. ẽ enĩ utrobiq; dupli rõ. ſic
igit̃ & ĩ amicitia diſſimiliũ eſſe
debet. ut tal' ſit rõ amoris & ho
noris ad amarẽ & honorẽ q̃lis ẽ
amici ad amicum. ſecundo ibi.
Queãdmodũ. manifeſtat illud
p quodã ſimile quod in ciuili ſo
cietate frequentatur. tertio ibi.
Ad hoc. tãgit unũ p quod uide-
ri põt cã cur maior ſit occaſio
diſcordie in amicabili q̃ ĩ ciuili
ſocietate. qm̃ h ĩuenit̃ nomiſma
mẽſura cõis rerũ omniũ q̃ ueni
unt ĩ cõmertiũ. ibi uero. Nihil
tale exiſtit quo actus & affectus
amicorũ metiri poſſimus ibi. In
amatoria. ptractat cãm pturba-
tiõis amicitie huiuſmodi. al's ꝙ
fere idẽ ẽ h mãifeſtat qũo ꝓpter
defectũ p̃fate eq̃litatis eueniat
int̃ amicos pturbatio. circa qd̃
tria facit. prio cãm ꝓponit eius
diſcordie q̃ fit ꝓpt̃ defectũ repẽ
ſiõis. ſecũdo ibi. Eueniũt ãt. oñ
dit ĩ q̃bus amicitiis id eueniat.
tertio ibi. Orit̃ etiã. oſtẽdit qũo
amicitia turbet̃ p hoc ꝙ repẽſio
nõ fiat ĩ ea re q̃ amicus optabat
ubi quotidianã & pulcrã hẽs au
ctoritatẽ. tene eã mẽti cõtra eos
q ſatiſfacere ſe credũt cũ id ami
cis repẽdũt qd̃ illi minime optẽt
Sed utrũ. h ẽ tertia ps iſtius. c.
ubi põit ŕmedia cõtra huiuſmo
di pturbatões. & facit duo. prio
oſtẽdit ad quẽ ſpectet eſtiare hu
iuſmodi repẽſionẽ. ſcd̃o ibi. ſed
ĩ quibus. oñdit qũo huiuſmodi
repẽſio ſit faciẽda. ĩ pria duo fac

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

primo oſtēdit eſtimationē acce-
ptorū eē faciēdā ab eo q primo
bñficia accepit. Et nota ꝙ ī fine
dicit mercedē eē dādā nō bene-
ficio ſed uiro q repēſionē ī arbi
triū accipiētis cōmiſerat itaqꝫ p
tali uolūtate liberali merces ali
q̄ fuit dāda uiro eius q prio do-
nauerat aut dederat. Vel aliter
& forte melius. dicemus id ab
ariſtotele dictum eē ut ītelliga-
mus mercedē dādā uiro ꝑ mēſu
ra ſui laboris. nō aūt rei. ille. n.
& nō hec incōmerciū uenire dr̄
Secundo ibi. Sed q pecunias.
oſtēdit qūo ꝑpt defectū eorū q
accipiūt huiuſmodi ꝑturbatio-
nes eueniāt. Et nota ꝙ h̄ phs di
cit de ſophiſtis. ē enī res hec no
ſtris tpibus frequentatiſſima.

Sed ī qbus. oſtēdit queādmo-
dū ſit faciēda cōpēſatio ī amicis
& primo ī ea q̄ ē ſm uirtutē. Et
nota id qđ hic ſubiūgit de phie
p̄ceptoribus. ſecūdo ibi. Non
tali. oſtēdit qūo ſit faciēda recō-
pēſatio in aliis amicitiis. & pri-
mo quod intēdit ꝑponit. ſecun
do ibi. Quātū enim. ꝑbat id qđ
ꝑpoſuit. & hoc bifariam. primo
rōne ſūpta ex rebus que uenire
poſſunt. ſecūdo ibi. Et qbuſdā.
ꝑbat illud idē ex legum ſtatutis
& qđ tāgit phs hodie frequēta-
tur ī regno granate qđa noſtris
poſſidetur inimicis. Vltimo ibi
cum dicit. Oportet forſan. re
ſpōdet tacite q̄ſtiōi. & in his fi-
nitur hoc capitulum.

Ed habēt iſta. capitulū ſe-
cūdū ī quo primo tres mo
uet dubitatiōes circa repēſiōes
qbus amicitia retinet̄. & ē pria
utrū p̄ri ſit ī oībus obediēdū an
potius ī īfirmitate medico. & ī
guerre nō quē iubet: ſed rei mi
litaris pitū ſit eligēdū. Silr̄ ſecū
do dubitat̄ utrum amico magis
an ſtudioſo ſit inſeruiēdum. uñ
habes argumētū nos obnoxios
eē ſtudioſis etiā ſi nobis ſint ico
gniti. Tertio dubitat̄ an bñfa-
ctori an potius amico ſit dādū: ī
caſu ī quo nō poſſit utriqꝫ dare.

An uero. Hec ē ſecunda pars
huius capituli. ubi prefatas q̄ſti

Sed q̄ pecunias accipiūt prius ac deinde ni
hil eorū q̄ ꝑmiſerāt efficiūt ꝑpter magnitudi
nē ꝑmiſſorū merito aduerſus eos querele fiūt
Nō enī adimplēt promiſſa. Hoc fortaſſe face-
re cōpellunt̄ ſophiſte. Quoniā nemo dat pecu
nias ꝑ his que ſciūt. Hi ergo ꝑ qbus rebus pe
cunias acceperūt eas res nō adimplentes meri
to culpant̄. Sed in quibus nō fit conuentio
operis qui ꝑpter ſeip̄os exhibent ſine querela
ſunt. Talis eſt enī illa q̄ p uirtutē fit amicitia.
Remuneratio faciēda ē ſm electionē. Hec enī
amici atqꝫ uirtutis eodē mō uidet̄ faciendum
phie p̄ceptoribus. Nō enī nūmis ea res eſtima
tur nec p̄ciū equiualēs repetit̄. Sed forte ſatis
ē queādmodū erga deos & erga parētes quātū
quis poteſt exhibere. Nō tali autē exiſtente
datione: ſed in aliquo maxime forte oportet
redditionē fieri q̄ uideat̄ utriqꝫ fieri ſm digni
tatē. Quod ſi id conuenire nō pōt nō ſolum ne
ceſſariū: ſed etiā iuſtū uidebit̄ eū qui p̄ceperit
ſtatuere. Quātū enī utilitatis ſuſcepit: uel
ꝑ quāto uoluptatē ſuſcepiſſet tātā is q cōtulit
ab eo cōſequet̄ eſtimationē. Nā & in rebus ue
nalibus ſic fieri cōſtat. Et qbuſdam in locis
ſunt leges uolūtariorū cōtractuum judicia nō
eſſe quaſi cōueniat cuius fidē ſecutus quis ſit
cum eo ita agere ut ab initio cōtraxit. Cui enī
permiſſum eſt hunc uidetur iuſtius precium
ſtatuere q̄ eum qui permiſit. Pleriqꝫ enim non
eque eſtimant qui habent: & qui uolunt acci-
pere. Sua enim quiſqꝫ & qui dat exiſtimat plu
ris. Sed tamen repenſio fit in his quantum ſta
tuunt hi qui receperūt. Oportet forſan nō
tantū facere quanti uidetur poſſidēti: ſed quā-
ti faciebat priuſq̄ poſſideret.

Ed habet iſta dubitationē. Veluti utrū
oporteat omnia patri tribuere: & ī om
nibus parere illi. An in morbis quidem me-
dico credendum eſt: & ducem eligendum rei
militaris peritiſſimum. Similiter amico
magis an ſtudioſo inſeruiendum. Et bene-
factori magis retribuendum: an amico dan-

dū ſi utriqꝫ nō poſſit. An uero talia omnia
determinare non facile. multas enim ac uarias
habent differētias & magnitudine & paruita-
te: & honeſto & neceſſario. Sed ꝙ non oīa eidē
tribuenda ſunt: nō eſt obſcurum. Et reddē-
dum beneficium ut plurimū magis eſt q̄ ami
co conferendum. Ceu mutuum magis cui de-
beas reddendum eſt: q̄ amico dandum. Sed
id fortaſſe non ſemper. Vt ecce redemptus a p̄
donibus utrum eum qui redimit uiceuerſa re
dimere ip̄e debet quicūqꝫ is ſit. Vel etiam non
capto repetenti reddere: uel patrem redimere.

Vt igitur dictum eſt uniuerſaliter debitū
eſt reddēdum. Quod ſi datio ſuperexcedat ho
neſtate uel neceſſitate ad illa declinandum eſt
Interdum enim non eſt equum beneficium re
tribuere. ut ſi quis ſtudioſo ſciens benefecerit
ip̄e autem cui remuneratio ſit facienda malus
exiſtimatur ab eo qui accepit. Neqꝫ enim mu-
tuanti interdum uiceuerſa mutuandū eſt. Nā
ille quidem certa ſpe ductus: ſe ſuum cum ue-
lit cōſecuturum mutuauit bono uiro. Hic au-
tem non ſperat a malo conſequi poſſe Siue igi
tur reuera ſic es: non par eſt eſtimatio. ſiue nō
eſt ita. Sed putat indigna facere: non uidebit̄.

Vt igitur ſepius iam diximus ſermones q
circa affectus & actus uerſantur determinatio
nem habent ſimilem his rebus de quibus ſūt.

Quod igit̄ nō eadē oīb⁹ ſint tribuenda nec
p̄ri oīa queādmodū nec ioui ſacra dant̄ oīa ma
nifeſtū ē. Cū uero alia parētib⁹ & fratribus &
amicis. & his q benefici in nos fuere ſingulis:
uidelicet ꝑpria & cōuenientia tribuenda ſint.

Sic & facere uident̄. Nā ad nuptias qdē uo
cāt cognatos. his enī cōe ē gen⁹. Itaqꝫ & actus
q circa gen⁹ uerſant̄. In funerib⁹ quoqꝫ maxīe
omniū putāt cognatos adeſſe oportere ꝑpter
hoc idē. Videri quoqꝫ pōt parētib⁹ maxime
alimēta eē miniſtrāda quaſi id debebat̄. Et cū
cauſa eſſendi ſint honeſtius eſſe illis circa ali-
menta ſubuenire: q̄ nobiſipſis & honorē illis
queādmodū dijs impendere. Non tamē oībus

ones ſoluit. & primo in genere
ubi tangit huius rei difficulta-
tē. & eius difficultatis cauſam
ſimile libro feudorū. in capitu-
lo que ſit prima cā beneficium
amittēdi. ſecūdo ibi. Et redden
dū. ſoluit in ſpecie has dubita-
tiōes. & primo tertiā. circa quā
tria facit. primo dicit qd ut plu
rimū ſit faciendū. ſecundo ibi.
Sed id fortaſſe. oſtendit eſſe ca-
ſum in quo aliquando deficiat.
In omnibus his faciendū eſt ſm
ꝙ dictat recta ratio q̄ ſm diuer-
ſitatē circūſtantiarū nōnunq̄ di
uerſa: imo contraria dictare ui-
det̄. Item non erit inutile hic p̄
mittere eos creditores qui tēpo
re ſint priores eē iure potiores:
ut. l. ii. C. qui potiores in pigno
re habeant̄. & ff. eodē titulo. l.
potior. Tertio ibi. Vt igit̄. oſtē-
dit qualiter p̄fata ſint obſeruā-
da. & primo oſtēdit ꝑpoſitū. Et
hic ut prius notabis res noſtras
iure ip̄o oē obligatas uirtuoſo.
& prius ei q̄ nr̄is creditoribus
ſi praui ſint. cū itaqꝫ bona fortu
ne ſint uirtuoſe uite inſtrumē-
ta: illorū eē uident̄ q uirtuti ſtu
dent. ibi. Vt igit̄. infert ex di
ctis id quod ſepius dixerat. p̄ſer
tim in ꝑlogo & libro ſecundo.

Quod igit̄ nō eadē. hic ſoluit
dubitationē primā. ex cuius ſo-
lutione patet ſolutio ſecūde. &
prio oñdit ñ eē retribuēda eidē.
nec p̄ri. itaqꝫ p̄ri ſūt retribuēda
q̄ ſibi ſūt ꝑpria ac debita q̄ uero
ſibi nō cōueniūt: nec ei ſunt re
tribuenda. & qđ h̄ dicit de ioue
ſm ritū gētiliū dictū puta: ē tñ
illud exēplū ſatis familiare ad ꝑ
poſitū. queādmodū enim nec io
ui oīa ſacrificia cōuenire pote-
rat: ſic nec p̄ri. ibi cū dicit Vi
deri quoqꝫ oſtēdit q̄ quibus ſint
tribuēda. & ponit exēpla ī aliq-
bus. alia uero nr̄e remittit ꝑitie
ibi. Ac diſcernere. oſtēdit ī qui-
bus p̄fatorum ſit facile id deter
minare: & in qbus ſit difficile.
Nā cū de his q̄rit̄ q̄ unius gene
ris: ut de duobus cōſanguineis
aut duobus ſapiētibus uel ami-
cis. ē qdē tūc facile reſpondere.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

qm̄ ꝑpinquiori: ſapiẽtiori. magiſq̧ amico ceteris paribus magis ſumus obligati. ẽ aũt
res ſūme difficilis ſi de his qui genere differũt q̄ramus. ut de amico & ſapiẽti. uel con
ſanguineo & benefactori. Et tñ nõ obſtãte hac grauiſſima difficultate de rebus huiuſ
modi ẽ nobis q̄rẽdũ: ac ueritatẽ quãtũ ẽ nobis poſſible determinãdũ. Hic igiť locus ẽ
illi grauiſſime q̄ſtiõi utrũ uaſalus iuuari debeat dñm cõtra uniuerſos hoĩes. & libro
qdẽ feudorũ determinať ꝙ debeat dñm iuuare cõtra oẽs indiſtincte: exceptis ĩpatore
ac rege & antiqori dño. itaq̧ cõ
tra fratrẽ: filiũ & patrẽ iuuare
debeat dñm. quod exp̄ſſe habes
ĩ fine illius capituli hic finitur
lex. & incipiũt regni cõſuetudi
nes. Sed lex iſta ẽ iniqua tyrãni
ca a tyrãnis ip̄o fauore introdu
cta. Cũ enĩ filius primo patri q̄
dño fuerit obligatus. atq̧ longe
maiora a p̄re q̄ a dño ꝑcepit bñ
ficia: erit ſine dubio pr̃ ip̄e pori
or iure q̄ dñs. de filio quoq̧ idẽ
uideť: qa cũ filius ſit res p̄ris: cõ
tra filiũ faciẽdo: uideť cõtra ſe
ip̄m facere. qđ nulla eq̄tatis rõ
ꝑmittere uideť. cũ nec etiã do
minũ iuuare debeat ſi dominus
res ip̄ius uaſali ualet deſtruere
Nec obſtat iuramẽtũ in quo ua
ſalus iurat dñm iuuare contra
oẽs hoĩes: qa etiã ſi nõ exprima
tur: intelligiť ꝙ eũ debeat iuua
re iuſte. & ex hac clauſula intel
ligunť excepti impator ac rex &
pr̃ & filius ip̄ius quoq̧ uaſali ꝑſona ac bona. nã cõtra iſtos dñm iuuare ẽ manifeſte cõ
tra iuſticiã facere. & accedit patria. quã ſi dñs uellet ĩpugnare: nõ mõ dñs iuuãdus nõ
ẽ. imo cõtra ip̄m feudatarius inſurgere debet. illa itaq̧ ĩpatorũ ĩ ſui fauorẽ cõſtitutio
nõ lex: ſed opinatio tyrãnica merito dicẽda uideť. Poſſet tñ illa conſtitutio ueritati &
p̄hie cõſonare ſi ĩtelligamus idẽ eẽ uenire cõtra ĩpatorẽ & uenire cõtra patriã: aut ci
uitatẽ. nã iuxta ſentẽtiã Ciceronis in fine libri primi officiorũ. ĩ ip̄a cõmunitate ſũt
duo gradus officiorũ. ex q̄bus qd cuiq̧ p̄ſtet intelligi põt. ut prima diis immortalibus
ſecũda patrie. tertia parẽtibus. deinceps gradatim reliqua reliq̄s debeanť. hec ille. &
huius rei fundamẽtũ ẽ: qa nemo de ciuibus tam ſui exiſtit q̄ ciuitatis cuius ꝑs eſſe dř.
Ciuitas itaq̧ aut rex uel imperator qui locũ ciuitatis obtinet liberat habet facultatẽ
quemadmodũ totum de parte de quocũq̧ ciue: eiuſq̧ liberis ac bonis diſponere. octa
uo polithicorũ. in defenſionem itaq̧ reipublice licitum erit cuiq̧ cõtra fratrẽ filiũ ac
patrem uenire. Et hac conſideratione habita ceſſat illa ratio quam ſuperius pro patre
ac filio deduxeramus. cum primo patrie q̄ parẽtibus ſimus obligati. In ſumma igitur
dicamus ꝙ rex aut imperator cõſiderari poterit ut perſona priuata. & tunc potius pa
rentibus q̄ regi aut imperatori ſumus obnoxii. Si uero rex aut imperator conſidereť
ut eſt perſona publica: totiuſq̧ populi uicem tenẽs: primo eis q̄ parentibus & etiam q̄
ſibiipſi quiſq̧ obligari dicitur.

parẽtibus. Nõ enĩ idẽ honor p̄ri & matri. Ne
q̧ idẽ ſapiẽti & ĩpatori. Sed paternus & mater
nus. Et ſeniori oĩ ſm etatẽ tribuẽdus aſſurgẽ
do & inclinãdo & huiuſmodi. ad ſodales autẽ
& fratres fiduciã & omniũ rerũ ſocietatẽ. Co
gnatis uero & gẽtibus & ciuibus & reliq̄s oĩ
bus ſemꝑ conãdũ eſt debitũ tribuere ac diſcer
nere qd cuiq̧ cõueniat ſm dignitatẽ & uſum.

Sed de cognatis facile ẽ iudiciũ. De extrane
is uero difficiliꝰ. Nõ tñ ob id deſiſtẽdũ ẽ. Sed
ut fieri poteſt ita determinandum.

St etiã ambiguitas circa diſſoluendas
amicitias: uel nõ cũ his qui nõ ꝑmanẽt

Vtrũ cum his qui utilitatis aut uoluptatis
cauſa erãt amici q̄n hec amplius nõ afferũt ni
hil diſſoluať. Illorum enim erãt amici quibus

St etiã ambiguitas. in parte ſuperiori dictũ ẽ queẽadmodũ amicitia cõſeruetur:
hic incipit cõſiderare queẽadmodũ diſſoluať. & habet hoc tertiũ capitulum tres
ꝑtes. in primo oſtẽdit queẽadmodũ ſit amicitia diſſoluẽda cum unus amicorũ mutatur
in deterius. ſecũdo ibi. Sin uero is. q̄n alter euadit in melius. tertio ibi. An igiť. oſten
dit q̄uo nos habere debeamus ad amicum poſtea q̄ fuerit amicitia diſſoluta. in prima
ꝑte facit quattuor. primo mouet dubitationẽ. dicẽs eẽ ambiguitatẽ circa diſſoluẽdas
uel nõ diſſoluẽdas amicitias cũ his amicis q nõ ꝑmanẽt ĩ eodẽ ſtatu. ſecũdo ibi. Vtrũ
cũ his. ſoluit p̄fatã ambiguitatẽ quãtũ ad amicitiam utilitatis & uoluptatis. itaq̧ non

deficiẽtibꝰ merito amare deſiſtũt. Incuſan
dus ẽ autẽ is q cũ ob utilitatẽ aut uoluptatem
amicus ſit ob mores ſe amare ſimulãt. Quod
aũt ab initio diximus: mľte cõtẽtiões exiſtũt ĩ
amicis. cũ nõ queẽadmodũ putãt ita ſunt ami
ci. Cũ igiť quis ꝑ ſeip̄m decipit credẽs ꝑpter
mores amari. Nihil tale ip̄o agẽte ſeip̄m accu
ſare debet. Si uero alterius ſimulatiõe decipiť
iuſtũ eſt eũ accuſare: qui ſimulabat & magis q̄
eos qui nũmos falſificãt quãto circa nobiliorẽ
rẽ adhibita ẽ fraus. Quod ſi amicũ quis ſu
ſceperit ut bonũ fuit aũt malus. & id appareat
utrũ amplius ſit amãdus. Vel id qdẽ nõ eſt
poſſibile. Siqdẽ nõ oẽ amabile eſt ſed bonum.
Nec amãdus ẽ malus amicus. Nã malos ama
re nõ cõuenit: neq̧ ſimilẽ eẽ malis. Dictũ ẽ au
tẽ ſimile ſimili amicũ eẽ. An ergo ſtatĩ diſ
ſoluẽda ẽ amicitia. Vel nõ cũ oĩbus: ſed cũ
illis q ſunt incurabiles ꝑpter prauitatẽ. Nã q
corrigi poſſunt eis magis ferẽdũ ẽ auxiliũ in
moribus q̄ in diuicijs: quanto id honeſtius &
amicitie magis ꝑpriũ. Videť aũt is q diſſol
ueret nihil abſurdũ facere. Nõ enim tali ami
cus erat. Alienatũ igiť cũ ſeruare nõ poſſit di
mittit. Sin uero hic quidem permanet: hic
autem melior fiat: ac multum uirtute tranſcẽ
dat: aut ut amico uti debet. Vel nõ cõuenit
In magna ſane diſtãtia maxime fit manifeſtũ.
Cũ amicis puerorũ. Nã ſi alter permanet men
te puer: alter in uirum euadat optimũ quomo
do eſſent amici. Cum neq̧ delectẽtur eiſdẽ re
bus: nec eiſdem gaudeant & doleant. Nõ enim
circa ſeip̄os hec exiſtunt: iſtis uero nõ erat eſſe
amicos. Viuere enim ſimul non eſt poſſibile.
Diximus uero de his. An igitur non alienꝰ
ſe habendum eſt circa illum q̄ ſi nunq̄ fuiſſet
amicus. uľ oportet preterire familiaritatis me
moriam ſeruare: & quemadmodum amicis po
tius q̄ extraneis putamus gratificandũ ſit his
qui fuerunt amici aliquid tribuẽdum eſt pro
pter precedentem amicitiam: quãdo nõ ꝑpter
exceſſum prauitatis ſit diſſolutio.

exiſtente prima utilitate aut uo
luptate. nõ iniuria huiuſmodi
amicitie diſſoluunť. tertio ibi.
Incuſãdus ẽ. oñdit queẽadmodũ
ĩ his amicitiis accuſatiões oriãť
Et nota magis accuſandũ q fal
ſam amicitiã ſimulat q̄ eũ q nũ
mos falſificat. quãto circa nobi
liorẽ rẽ ẽ adhibita fraus. ẽ enim
lõge melior amicitia q̄ nũmus.
& adde ꝙ hoc inhumanius exi
ſtit. atq̧ reipublice magis aduer
ſũ. q̄rto. Quod ſi amicũ. ſoluit
p̄fatã ambiguitatẽ quantum ad
amicitiã honeſtã. & facit duo.
primo oſtẽdit huiuſmodi amici
tiã eẽ diſſoluendã ad eos q nõ ꝑ
manẽt ĩ uirtute. ſecũdo ibi. An
ergo. circa primum ponit duo.
primo q̄ſtionẽ reſumit. ſecũdo
ibi. Vel id qdẽ. q̄ſtiõis ſolutio
nẽ ſubiũgit. & ꝑcedit ĩterroga
tiue. q̄ſi dicat. planũ ẽ eẽ poſſibi
le. Et nota illud cõe ꝑuerbium:
dictũ ẽ aũt ſiľe ſiľi amicũ eẽ. qđ
ego ĩtelligo uerũ eẽ cũ ꝑpť mo
res ſe inuicẽ amant. ſecus ſi ꝑpť
utile uel delectabile: niſi forte
ip̄am inuicẽ utilitatẽ aut uolu
ptatẽ ſiľitudinẽ dicere uelimus.
ibi. An ergo. ponit modũ diſ
ſoluẽdi huiuſmodi honeſtã ami
citiam. & facit tria. primo q̄ſtio
nẽ p̄mittit. ſecũdo. Vel nõ cum
oĩbus. eius ſolutionẽ ſubiungit
Et ẽ notãdũ & plus q̄ notãdũ id
ducumentũ quod hic p̄hs circa
diſſoluẽdã amicitiã nobis trade
re uoluit. tertio ibi. Videtur
aũt. oſtẽdit huiuſmodi diſſoluti
onem ſine abſurditate ulla fieri
poſſe. quod etiã ꝑ amicorũ pra
ctica ſatis puto notandũ. Sin
uero. poſteaq̄ dixit de diſſolutio
ne cũ unus amicorũ in deterius
mutať. hic oſtendit queẽadmodũ
ſit mutãda cũ eorũ alter ĩ melio
rẽ euadit. & primo q̄ſtionẽ pre
mittit. ſecũdo ibi. Vel nõ cõue
nit. eius ſolutionẽ ſubiũgit. eſt
etiã hoc ꝑ amicorũ practica mẽ
ti cõmẽdãdũ. An igiť. hec eſt
ultima ꝑs. ubi oſtẽdit queẽadmo
dũ te h̄re debeas ad amicũ ami
citia ip̄a diſſoluta. & primo q̄ſti
onem p̄mittit. ſecundo ibi. Vel

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

oportet. eius ſolutionẽ ſubiũgit. hoc itaq; ẽ illud cõe dictũ: amicitias que minus delectẽt: & q̃ minus ꝓbent magis decere cẽſent ſapiẽtes ſenſim diluere q̃ repente ꝑcidere id quoq; mẽti tenebis qđ ĩ fine dr̃. qñ nõ ꝑpť exceſſum ꝑuitatis fit diſſolutio.

Mabilia qdẽ ad amicos. Dictũ ẽ ĩ pte ſupiori de his rebus q̃ ad amicitie cõſeruationẽ & diſſolutionẽ ſpectãt. hic incipit cõſiderare de effectibus amicitieq; opibus. & hoc quartũ capl'm tres habet ptes. ĩ prima oſtendit q̃ ſint huiuſmodi effectus. ĩ ſecũda ibi. Sed erga ſe. oſtendit queadmodũ ſe habeat ſtudioſus circa tales effectus. In tertia ibi Sed uident. idem oſtẽdit de prauo hoĩe. circa primũ duo facit. primo oſtẽdit radicem & originem amabiliũ operũ. itaq; amicorũ opa pceſſiſſe uidenť ex his q̃ circa ſeipm qſq; facere uideť. Secũdo ibi. Poſuerũt eni. ponit numerũ huiuſmodi amabilium quorũ primũ ad benificẽtiã ptinere uideť. ꝙ eſt ut amicus amico bona uelit: & faciat. & hoc ipſius gratia. & uelle bona uere aut talia q̃ ſibi bona putenť. ſecũdo ibi. Vel eũ. ponit ſecundũ qđ ad beniuolentiã ptinere dr̃. ſ. uelle amicũ eſſe & uiuere qđ matres circa filios. & amicorũ nõnulli q amicis ſũt inſenſi facere uidenť. uidemus enim aliquos q poſtea q̃ amico ſunt ĩſenſi cũ amico cõuerſari uerenť. nihilominus amicũ ipm uiuere & eẽ optãt. Tertio ibi. Hi uero. ponit tertiũ amabile. qđ ad cõcordiã ptinet. & hoc iterũ tria ĩ ſe cõtinet. primũ eorũ ẽ amicorũ familiaris cõuerſatio. ſecundũ ẽ ipos eadẽ optare. tertiũ una gaudere & dolere. qđ rurſus mřes circa filios uidemus facere. ultimo ibi. Horũ uero. q̃ſi epilogãdo cõcludit aliquo uel aliqbus pfatorũ amabiliũ diffiniẽdã eẽ amicitiam atq; amicos. Itaq; eos amicos dicũt qbus aliqđ uel aliq̃ pdictorũ ĩeſſe uidemus. Sed erga. hec ẽ ſecũda ps. ubi oſtẽdit queadmodũ uir bonus ſe habeat circa pfata amabilia. & facit tria primo oñdit queadmodũ ſe habeat circa pfata quãtũ ad ſeipm. ſecũdo quãtũ ad alium ibi. Et humanũ. tertio cõfutationẽ ſubiũgit. ibi. Vtrũ aũt. circa primũ tria facit. prio intẽtũ pponit. bono itaq; uiro reſpectu ſui ad ſe pfata amabilia ineſſe uidenť. aliis uero q̃ bonos ſe eẽ putauerint. itaq; ipoſſibile ẽ quẽ de ſeipo gaudere: aut de ſe eẽ cõtẽtũ niſi bonus ſit: aut bonũ ſe eẽ putet. ſecundo ibi. Videť eni. reddit rõnẽ eius rei quã ſecũdo loco diximus. ſ. aliis id cõuenire ĩquãtũ ſe tales putẽt. cã eius ẽ: qa ut ẽ dictũ libro tertio caplo octauo Virtus. & ſtudioſus rerũ agẽdarũ eẽ dicunť mẽſura. ĩ quocũq; genere pfectiſſimũ aliorũ ponit mẽſura. huiuſmodi eẽ uideť ſtudioſus ĩ ſpecie humana. tertio ibi. Hic eni. maĩfeſtat ppoſitũ & primo quãtũ ad benificẽtiã. Circa qđ nõ erit ĩutile meminiſſe duas eẽ animi ptes. ſ. ĩtellectiuũ & ſenſitiuũ. qđ al's ſupra libro prio & ſeptimo polithice irrõnale dr̃. Itẽ cõſiderãdũ phm h̃ tanq̃ principiũ pmittere id qđ ẽ principale ĩ toto eẽ quodãmodo totũ. at p hoc ĩtellectiuũ eẽ dicimus hoĩem totũ: aut maxĩe. uir itaq; bonus ſibi ẽ cõſentaneus. eadẽ. n. cupit ſm totum animũ. ĩ. ſm utrãq; animi ptẽ. Vult ergo ſibi bona & agit. & hoc uere uel talia q̃ ſibi apparẽt bona & hoc ipſius cã. & ꝙ ſibi uelit & agat bona patet bifariã. prio qa boni uiri ẽ ſibi bona uelle & agere. Secũdo qa talia uult & agit q̃ ſint ĩtellectui bona. cũ igiť ĩtellectiuũ ſit totus hõ. uir bonus uult & agit ſibi bona. Secũdo ibi. Et uiuere. oñdit ppoſitũ quãtũ ad beniuolentiã. & pbat illud ex eiſdem fundamentis. primo qa boni oĩno cuiuſq; eſt

Mabilia qdẽ ad amicos & qbꝰ amicitia diffiniť ex his q̃ circa ſeipm qs facit pceſſiſſe uideť. Poſuerũt. n. amicũ eſſe illũ q uult bona & facit uel ea q̃ uidenť bona illiꝰ cã Vel eũ q uult eẽ & uiuere amicũ illiꝰ gr̃a ut accidit mřibꝰ erga filios. ut hi amici q ſũt ĩſenſi. Hi uero eũ q familiari uſu uerſeť & eadẽ optet. & qa una gaudeat atq; doleat. Maxĩe aũt hoc & in mřibꝰ cõtingit. Horũ uero aliquo & amicitiã diffiniunt. Sed erga ſeipm unũ quodq; eoꝝ bono uiro exiſtit. Reliqs uero ſm q tales exiſtimãt eẽ uideť. ut dictũ eſt mẽſura unicuiq; uirtus & ſtudioſus eẽ. Hic. n. ſiipſi cõſentaneus ẽ: & eadẽ cupit ſm totũ animũ & uult ergo ſibi bona & apparentia & agit boni. Eſt eni bono ſtudere ipius cã. Intellectui enim gr̃a q. unuſqſq; eẽ uideť. Viuere uult & ſe-

ſibi bona uelle. eſſe qdẽ uirtuoſi ẽ bonũ & ei bonũ. Secũdo quia unũquodq; uult eſſe id quod ẽ: quod ĩ deo uidemus. nihil ẽ itaq; quod uelit ĩ aliud mutari: etiã ſi ſciret id ĩ quod mutareť uniuerſa hr̃e bona. cũ ergo ĩtellectiuũ ſit fere totus hõ. optabit intellectiuũ eẽ & uiuere. at p hoc ſeipm. ſiqdẽ uellet ſe eẽ ſm ſenſitiuũ: uellet utiq; ſe eſſe id quod nõ ẽ. Tertio ibi. Talis uero. oſtẽdit ppoſitũ quãtũ ad cõcordiã. & primo quantũ ad cõuiuere. itaq; uir bonus ſecũ eſſe ult. ĩ. ſecũ uiuere & cogitare põt & uult. ac libẽter id agit. nã & pteritorũ recordatio ẽ ſibi iocũda: & ſpes futurorũ optima. hec uero pariũt uoluptatẽ. cõtẽplationibus quoq; rerũ pſentiũ mẽte abũdat. totũ eſt oppoſitũ ĩ prauo. at p hoc ſecũ uiuere nec uult nec põt. ſecũdo ibi Et una. idẽ pbat quãtũ ad ĩteriores affectiones. itaq; bonus uir cũ letatur uel dolet: non ſic ſe habet ut prauus q ſm unã animi ptẽ gaudet & ſm aliam dolet. ſed una hoc ẽ ſm utrãq; animi ptem uel dolet uel gaudet. cõcludamus igiť ſingl'a amicabilia exiſtere uiro bono ad ſe ipm. Et humanũ. oſtẽdit pfata cõpetere uirtuoſo quantũ ad amicũ. Et cõmẽdabis mẽti tria aut q̃ttuor q̃ hic ponit. pſertim id amicus ẽ alter ipe. quod ĩtellige uolũtate & affectu. Vel dic ꝙ amicus ẽ alter ĩ ſubſtãtia. & ẽ ipe ĩ q̃litate & cõditiõe cũ utriuſq; uirtutes ſint eedẽ aut ſiles. Vtrũ aũt. hic cõfutat qđ obici poſſet: & eſt qdẽ hec obiectio magis de noĩe q̃ de re. cũ ea p q̃ amicos & amicitiã determinamus prio ſint ad ſeipm atq; amoris excellẽtiã ſui ad ſe primo eẽ dicamus. uñ dici ĩnoleuit amat illũ ut ſeipm. Sed uidenť. hec eſt tertia ps huius capituli. ubi oſtẽdit queadmodũ malus ſe habeat circa amabilia. & facit tria primo intentũ pmittit: quod eſt prauis ad ſe nõ exiſtere prefata amicabilia ſiue amabilia. ſecundo ibi. Nã diſſidẽt. pbat quod poſuit. & primo quãtũ ad benificẽtiã. prauus itaq; ſibi non benefacit. ſecũdo ibi. Qui uero oſtẽdit prauos nõ eſſe ſibi beniuolos: quod pſertim locũ habere uideť ubi multa & grauia cõmiſerint. & nota illud ſeipos ĩterimũt. tertio ibi. Querũtq; ĩprobi. pbat ĩprobos nõ hr̃e ſecũ cõcordiam. & circa hoc facit

ipm ſeruare. Ac maxime illud p qđ ſapit bonũ ẽ eni ſtudioſo eẽ. Vnuſqſq; aũt uult ſibi bona. Factus aũt alius nemo expetit cũcta hr̃e illud qđ fit. Habet. n. & nũc deꝰ bonũ. Aliud qcqd tãdẽ ideſt. Videť aũt qſq; eẽ id qđ ĩtelligit uel maxĩe. Talis uero ſecũ eẽ uult: libẽter eni id agit. Nã & pteritorum recordatio iocũda ẽ: & futurorũ ſpes optima. Hec uero pariũt uoluptatẽ & cõtẽplatiõibus mẽte abũdat. Et una ſecũ maxime dolet ac letať. Semp eni ẽ idẽ iocũdũ & moleſtũ: nec illud aliud ſine penitudine eni ẽ ut ita dicã. Ad ſeipm igiť ſingula horũ exiſtere bonũ & humanũ. Ad amicũ uero ita ſe habere ut ad ſeipm. Eſt eni amicus alter ipe: & amicitia horũ qddã eẽ uideť: & amici qbus hec exiſtũt. Verũ aũt ad ſeipm ſit amicitia: uel non relinquať ad pſens. Videť utiq; ita eſſe amicitia & duo uel plura ex pdictis. & qa excellẽtia amoris illi ſiĺis ẽ q̃ ẽ erga ſeipm. Q̃uis ſint praui. An ergo qa placent ſibiipis & eſtimãt ſe bonos uiros ea pticipes ſunt horũ. Nã eorũ q nimiũ ſunt praui: & ſceleſti hec exiſtũt nemini: qn etiam nec uidenť: fere aũt nec prauis. Nã diſſidẽt ſecũ ipi & alia cupiũt & alia uolũt. Ceu incõtinẽtes qui his q̃ ſibi bona uidenť uoluptaria anteponunt cũ ſint damnoſa. Alij rurſus ppť ſecordiã & pigriciã illa que optima ſibi putãt agere omittũt. Qui uero multa & grauia cõmiſerũt ppť improbitatem odio habenť uitã fugiunt & ſeipos interimũt querũtq; improbi alios cũ quibus uerſentur Seipos uero fugiunt. Nã in mentẽ uenit multorũ ac nephariorũ: & alia huiuſmodi: ſi ſecũ ipſi ſint facere cupiũt. Sed ſi cũ alijs ſint obliuiſcuntur: cũq; nihil habeant quod amari mereatur nullo amore erga ſeipos afficiuntur.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

tria. primo oſtendit eos non ha
bere uite concordiam. ſecundo
ibi. Nec igitur. oſtendit eos nõ
habere concordiam affectionũ.
tertio ibi. Quod ſi nõ. remouet
obiectionem. & hec cum prefa-
tis tibi notanda ac plus q̃ notã-
da puto. Quod ſi ita. hic ter-
tio ĩfert ex prefatis doctrinam
auream. itaqꝫ prauos nec ſibiip̄i
nec aliis amare poterunt: ſed ſi
id fieri contingat: erit pretextu
utilitatis aut uoluptatis.

Eniuolentia uero. deter-
minauerat ſupra de acti-
bus amicicie in genere: dictum
eſt itaqꝫ qui ſint & quibus con-
uenirent. hic incipit tractare de
eis in ſpecie. & primo de beni-
uolẽtia: de qua erit materia iſti-
us capituli. & diuiditur in tres
partes. in prima oſtẽdit beniuo
lentiam non eſſe amicitiam. cir
ca quod primo intentum propo
nit. ſecundo ibi. Nam beniuolẽ
tia. id ex duplici capite probat.
Sed nec amor. probat beniuo
lentiam nõ eſſe amorem. & hoc
facit bifariam. ſecunda ratio po
nitur ibi. Et amor. & iuxta hoc
meminiſſe debes deſiderium eẽ
libidinem eius quod nõdũ aſſit
inueniendi. intentio uero ẽ uo-
luntas ac propoſitum. quorum
neutrum habere uidetur beni-
uolentia. Videtur igitur. hec
ẽ tertia pars iſtius capituli. ubi
oſtendit quemadmodũ beniuo-
lentia ſe habeat ad amicitiam.
circa quod tria facit. primo oſtẽ
dit quod ſit amicitie principiũ.
ſecundo ibi. Non illam. oſtẽdit
cuius amicitie non ſit principi-
um. tertio ibi. Omnino. oſtẽdit
cuius amicitie ſit principium.

Neqꝫ igitur ſecũ ip̄i cõgaudent neqꝫ condo
lent. Eſt enĩ in ſeditiõe eorũ animus: cum iter
dum ꝓpter improbitatẽ doleat: ſi quibuſdam
ſe abſtineat. Interdũ uero letet᷑. Et modo huc
modo illuc rapiatur. Quod ſi nõ poteſt una
dolere & letari. Ac certe pauloport dolet & le-
tatus fuerit: nec eas uoluptates uellet accepiſ-
ſe. Nã penitudine improbi abundant. Non ui
detur improbus ne erga ſe quidem ip̄m aman
ter habere. Propterea quia nihil ẽ ĩ illis quod
amabile ſit. Quod ſi ita ſe habere ualde eſt
miſerũ fugiẽda improbitas ẽ: & ad nitendum
ad ꝓbitatẽ. Sic enĩ & erga ſeip̄m amant᷑ habe-
bit. & alijs amicus eſſe poterit.

Eniuolẽtia uero amicitie ſimilis ẽ. Nõ
tamẽ ẽ amicitia. Nã beniuolẽtia eſt
etiã erga ignotos & latẽs. Amicitia uero non:
ut prius diximus. Sed nec amor. Nõ enim
habet intenſionem neqꝫ deſideriũ. At amorem
iſta ſequunt᷑. Et amor ex conſuetudine fit.
Beniuolẽtia uero repẽte quod euenit circa pu-
giles. Nã beniuoli fiũt illis: & cũ illis una uo-
lunt. Tamen ꝓ illis nihil facerẽt. Vt enim di-
ximus repẽte fiũt beniuoli & leuiter currant.
Videt᷑ igit᷑ principiũ eſſe amicitie quemad
modũ & amoris ea uoluptas que fit ꝑ aſpectũ
Aſpectui enim nõ indulgẽs nemo amat. Sed q̃
aſpectu gaudet nihilo magis amat. Sed quãdo
abſentes deſiderat & preſentiã affectat. Sic igi
tur & amicos eſſe nõ dat᷑ niſi beniuoli fuerint
Sed beniuoli quidẽ nihilo magis amant. uerũ
bona ſolũ uolũt illis qui beniuoli ſunt. Sed ꝓ
illis nullũ ſuſceperẽt negociũ. Itaqꝫ ꝑ tranſla-
tionem diceret quis illam initiũ eſſe amicitie
Inueteratã uero & in conſuetudinem ꝓceden-
tem fieri amicitiam. Non illam que ꝓpter
utilitatem: neqꝫ illam que ꝓpter uoluptatem.
Nõ enim in his fit beniuolẽtia. Nã qui be-
neficiũ accepit: pro hoc beniuolentiam retri-
buit iuſte faciẽs. Qui uero uult aliquã ꝓſperi
tatẽ habere ſpe alicuius cõmodi ab illo conſe-
quẽdi nõ uidet᷑ erga illum beniuolus eſſe. Sed

magis erga ſeip̄m. Vt etiam nec amicus illum
obſeruet ob quandam utilitatem. Omnino
autem beniuolentia fit ex uirtute ac probitate
quando quis honeſtus ac fortis aut quid tale
appareat. ut de pugilibus diximus.

Oncordia quoqꝫ amabile uidet᷑ quapro
pter nõ eſt coopinatio. Hec enĩ & igno
rantibus exiſtere poteſt. Nec qui eiuſdem ſen
tentie ſunt: cõcordes diximus. Ceu eos qui de
celeſtibus idẽ ſentiunt. Non enim pertinet ad
amicitiã talis conſenſio. Verũ ciuitates cõ-
cordes dicimus quando circa publicas utilita
tes idem uolũt & eligunt: atqꝫ agũt ea que pu-
blice decreta ſunt. In rebus igit᷑ agẽdis cõcor-
dant. Et earum in his que ſunt in magnitu
dine: & que poſſunt utriqꝫ exiſtere aut omni-
bus. Veluti ciuitatibus quãdo omnibus uide-
tur magiſtratus eſſe eligendus. aut ſocietatem
ineundam eſſe cũ lacedemonijs. Aut magiſtra
tum gerere pictacum quando & ip̄e uolebat.
Cum uero uterqꝫ idem uult. ut qui ĩ formicis
ſeditionem habent. Non eſt enim cõcordes eẽ
idem ſentire utrũqꝫ quicquid tamen id ſit: ſed
quod eſt in ip̄o. Ceu cum populus & boni uiri
optimates gerere rem publicã uolũt. Sic enim
omnibus fit id quod optant. Videtur autẽ
concordia ciuilis amicitia ut dicitur. Nam cir
ca cõmoda uerſantur. Et circa illa que ꝑtinent
ad uitam. Eſt uero talis concordia in bonis
uiris. Hi & ſecum ip̄i concordant & inter ſe &
in eiſdem. ut ita dicam exiſtentes. Talium enĩ
ſtabiles ſunt uolũtates: nec in alterutrũ fluũt
quemadmodũ euripidus. Volũtqꝫ illa q̃ iuſta
ſunt & utilia hec illi publice expetunt. Im-
probi uero concordes eſſe nõ poſſunt niſi per
parum quemadmodum nec amici plus habe-
re cupientes in his que ſunt utilia. minus aũt
in laboribus & oneribus. Cũqꝫ ſibi quiſqꝫ ue-
lit iſta habere proximus perſcrutatur & prohi
bet quibus nec lectis res publica euertit᷑. Con
tingit uero illis diſcordibus eſſe mutuo ſurgẽ
tibus ſe: & iuſta facere recuſantibus.

Oncordia quoqꝫ. capitulũ
ſextum. de amicorum con
cordia. & facit duo. primo oſtẽ-
dit quid ſit. ſecũdo quemadmo-
dum ſe habeat circa ciuilẽ ami-
citiam. ſecunda ibi. Videtur au
tem. circa primũ facit duo. pri-
mo ponit genus. ſecundo mate-
riam. ibi. Nec qui. & circa hoc
duo facit. primo oſtendit circa
que non ſit. ſecũdo circa que eẽ
dicatur ibi. Verum ciuitates. &
circa hoc duo facit. primo in ge
nere. ſecundo in ſpecie. ibi. Et
earum. & in fine uidetur confu
tare tacitam obiectionẽ. ibi. Cũ
uero. hec ſũt plana. & talia que
per teip̄m poteris intelligere.

Videtur autem. hec ẽ ſecũda
pars. ubi oſtendit quemadmo-
dum ſe habeat concordia ad ci-
uilem amicitiam. & primo hoc.
ſecundo ibi. Eſt uero. oſtendit ĩ
quibus hominibus eẽ poſſit cõ-
cordia. & primo oſtendit locum
habere in bonis. ſecũdo ibi. Im-
probis uero. oſtendit non eẽ cõ
cordiam improbis hominibus.
Et ĩ his breuiter finitur huius
capituli ſententia.

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Vi beneficia cõtulere. ca-
pitulum ſeptimum de be-
nificentia. circa quod tria facit.
primo ꝓponit id quod circa be
nificentiam accidit. ſecũdo ibi.
Et quaſi. mouet circa hoc ambi-
guitatẽ. tertio ibi. Pleriſq; illa.
ſoluit eam. & primo ponit quo-
rundam rationem apparentem.
ſecundo ibi. Sed naturalior. ex
cludit hanc apparentem ratio-
nem. tertio ibi. Quod in artifi-
cibus. aſſignat ueram rationem
prefati accidẽtis. circa quod q̃t-
tuor aut quinq; ponit rationes.
ſecunda ibi. Preterea cõtuliſſe.
tertia ibi. Iocunda uero. alii di-
cunt hanc non eſſe rationẽ. ſed
hic id probare quod ſuppoſuit.
quod facere dicunt bifariam. ſe
cundo ibi. Et memoria honeſto
rum. quarta ratio ponit̃ ibi. Et
amare. quinta ibi. Preterea qui
cum labore. & hanc rationẽ cõ-
firmat per id quod matres circa
filios facere uidemus. ibi. Ob
hoc. uel dic hoc eſſe ex p̃miſſis
corolarie deductũ. quod ego pu
to menti commendandum: nec
in his plura addimus. ſũt enim
talia que quiſq; per ſe intellige
re poterit ſi modo litteram non
habeat incorreptam.

Vi beneficia cõtulere uident̃ magis di
ligere eos q̄bus collata ſunt q̃ illi q̄ ac-
ceperũt eos qui fecere & quaſi abſurdũ ſit: eiꝰ
ratio querit̃. At pleriſq; illa uidet̃ cauſa ꝙ hi q
dẽ debẽt illis uero debet̃. Vt igit̃ in mutuo q
pecuniã debẽt cupiũt nõ extare illos quibꝰ de-
bent. Quibus uero debet̃ hi de ſalute debitoꝝ
ſoliciti ſunt. Sic qui beneficia contulerũt uo-
lũt extare illos in quibus benefici fuere: & ſic
grates cõſequãtur. Illis uero nulla eſt cura red
dendi. Epicarinus forte inquiet hec ip̃os dice-
re ex malo cõtẽplatos. Sed uidet̃ & id humanũ
Ingrati enim q̃plurimũ ſunt: & magis bene ſu
ſcipere q̃ benefacere appetũt. Sed naturali-
or illa cauſa ẽ: nec ſimilis illi que de mutuanti
bus dicit̃. Nõ enim eſt dilectio circa illos ſed
uolũtas ſalutis gr̃a cõſequẽdi. Sed qui benefi-
cia cõtulerũt amant & diligũt eos qui accepe-
runt. Et ſi nulla in re utiles ſunt: neq; in poſte
rum futuri. Quod & in artificibus euenit.
Omnes eni magis amãt ꝓpriũ opus q̃ ab ope-
re ſi amatũ eẽt ip̃i amarent̃. At maxime id for-
taſſe in poetis cõtingit. Hi eni pluſq; diligunt
poemata ſũt & q̃ſi filios amore ĩcõplectuntur.
Tale quid uidet̃ eorũ qui beneficia contulere.
Quod eni bene accepit opus ẽ ip̃orũ. Id igitur
amãt magis q̃ opus actorẽ. Huius aũt cauſa ẽ
ꝙ eẽ cũctis expetibile eſt atq; amabile. Sumus
aũt in actu. Viuẽdo eni & operãdo. Actu igit̃
auctor operis quodã modo ẽ. Opus itaq; amat
qm̃ & eſſe. Id aũt ẽ naturale. Quod enim & po
tẽtia ẽ potẽtia id actu opꝰ oſtẽdit. Preterea
cõtuliſſe beneficiũ pulchrũ ẽ. Itaq; in eo gau-
det is q cõtulit. Suſcepiſſe uero nõ ẽ pulchrũ
ĩ agẽdo ſed utile. Hoc aũt minꝰ iocũdũ eſt mi-
nuſq; amabile. Iocũda uero ẽ p̃ſentis q̄dem
op̄atio. Futuri aũt ſpes: facti uero memoria io
cũdiſſimũ aũt ſit̃ & amabile quod ẽ ĩ actu. Illi
igit̃ q fecit permanet opꝰ. Nam honeſtas diu-
turna eſt. At illi q accepit utilitas trãſit. Et
memoria honeſtorũ iocũda. Vt iliũ uero non
nimis uel minus. Expectatio aũt contra uidet̃

habere. & amare quidẽ actioni ſimilis ẽ. Ama-
ri uero paſſioni. Qui igit̃ ſuperãt in re agẽda
eos ſequit̃ amare & amabilia. Preterea q̃ cũ
labore fiunt: ea magis diligunt oẽs ceu diuici
as hi qui lucrati ſũt: magis q̃ hi qui acceperũt
At uidet̃ bene ſuſcipere quidẽ eẽ abſq; labore.
& bene facere aũt laborioſũ. Ob hoc & ma-
tres filios magis amãt. Nã laborioſior eſt par-
tus. & magis ſciũt eſſe ſuos. Hoc & his qui be
neficium contulerũt euenire uidetur.

St aũt queſtio: utrũ quis ſeip̃m amare
debet maxime animaliũ quoddã. In
crepãt enim qui ſeip̃os maxime amãt. & quaſi
turpe ſit amatores ſui appellãt. Videturq; ĩ
probus ſui cauſa facere omnia. Er quanto im-
probior ſit: tanto magis incuſant igit̃ ꝙ ip̃e ab
ſe agat. bonus aũt uir ꝓpter honeſtatẽ & quã-
to melior: tanto magis ꝓpter honeſtatẽ & ami
ci gr̃a ſua uero negligit. Ab huiuſmodi uer
bis opera diſcordãt. Nõ immerito aiunt maxi
me amare oportere eũ qui maxime ſit amicus.
Ille uero maxime eſt amicus: qui maxime uult
bona alicui illius gratia & ſi nullus ſciat. Nec
ſunt maxime ſibi ad ſeip̃m. Et reliqua igit̃ oĩa
quibus diffinit̃ amicus. Dictũ ẽ aũt ꝙ ab ipſo
cũcta amabilia & ad alios extẽdit. His quo-
q; ꝓuerbia omnia cõſentiũt ueluti una anima:
& amicorum omnia eſſe cõmunia & equalitas
amicitia & genu cruri ꝓximũ. Hec aũt omnia
ad ſeip̃m maxime exiſtũt. Naxime eni ſibiipſi
quiſq; amicus eſt & ſeip̃m igit̃ amare maxime
oportet. Dubitat̃ autẽ merito quibus opor
tet credere: cũ utriq; habeãt ſuaſionẽ. Forte
igit̃ huiuſmodi ſermones diffigiẽdi ſunt ac de
terminãdi quatenus cõtinẽt ueritatẽ. Si ergo
diſtinguemus queadmodũ amatorẽ ſui utriq;
accipiũt forte erit id manifeſtũ. Alij igitur
in rep̃hẽſionem ducẽtes ſui amatores illos uo-
cãt q ſibiipſis plus tribuunt in pecunijs & ho
noribus & uoluptatibus. Nec eni complures
affectãt atq; illis ut optimis oĩ ſtudio incũbũt
Quapropter ĩ certamẽ illa ueniũt. Qui igitur

St autem queſtio. Poſtea q̃
determinatum eſt de effe-
ctibus amicitie. hic aggreditur
materiam quarundam dubitati
onum. & in hoc ſecundo tracta
tu agit de his dubitationibus q̃
accidunt ex parte amantis. & ĩ
hoc capitulo de his que circa ſe
ip̃m. quod in tres partes diuidi
tur. in prima mouet dubitatio-
nem. in ſecunda ibi. Increpant
enim. oſtendit dubitationem eẽ
rationabilem. al's arguit queſti-
onem ꝑ utraq; parte. & primo
arguit bifariam pro parte nega
tiua. Secunda ratio ponitur ibi
Videtur & improbus. ſecundo
ibi. Ab huiuſmodi. arguit ꝑ par
te affirmatiua. & primo rãtiõe
duplici. quarum ſecunda eſt ibi
Et reliqua igitur. tertio ibi. His
quoq;. inducit pro hac eadẽ par
te quedam prouerbia. & in fine
ibi. Dubitatur. concludit meri-
to dubitatum eẽ primo. For-
te igitur. hec eſt tertia ps huius
capituli. ubi ſoluit prefatam du
bitationem. & primo ponit mo
dũ ſoluendi. itaq; pro huius eui
dentia diſtinguendum eſt ama-
torem ſui. ſecundo ibi. Alii igi
tur. accedit ad ſolutionem ſm̃ p̃
fatum modum. & primo oſtẽdit
quemadmodum cum uituperio
dicat̃ quiſq; ſe amare. circa qđ
duo facit. primo manifeſtat pro
poſitum. ſecundo ibi. Quod ue-
ro. probat id quod dixerat. At
uidebitur. hec eſt ſecunda pars
tertie partis huius capituli. de-
mõſtrato itaq; quemadmodum
cum uituperio dicatur amator
ſui. hic oſtẽdit quemadmodum
hoc fiat cum laude. & facit duo
primo oſtẽdit eſſe alium modũ
a predicto amandi ſeip̃m. ſecun
do ibi. Eos igitur. oſtendit ſm̃
hunc modum amatorem ſui nõ
eſſe uituperabile. in prima par-
te duo facit. primo probat bo-
num uirum eſſe ſui amatorem.
ſecundo ibi. Quapropter. con-
cludit intentum. in prima par-
te facit quattuor. primo inten-
tũ premittit. ſecundo ibi. Quia
pulcherrima. probat id duplici

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ratione. quarũm ſecunda ẽ ibi.
Et inſeruit. Vt autẽ. hic ter-
tio probat quod in hac ratione
ſuppoſuit. ſcilicet hominem eẽ
intellectiuum. & hoc probat tri
fariam. ſecunda ratio ponit̃ ibi.
Et continẽs. tertia ibi. Ac egiſſe
Quod igitur. hic quarto cõclu-
dit quod hic oſtendere propera
bat. Eos igitur. hic oſtẽdit eẽ
amatorem ſui hoc modo nõ eẽ
cum uituperio: immo cum lau-
de. & facit duo. primo propoſi-
tum oſtendit. ſecundo ibi. Ve-
rũ eſt. ab hoc id quod ſupra obi
ciẽdo dicebatur. circa primum
tria facit. primo dicit eos homi
nes recipiendos atq; laudandos
qui circa res preclaras egregie
ſtudent. als̃ oſtendit illum eſſe
laudandum qui ſe ſm̃ rationem
amet. ſecundo ibi. Omnibus
uero. oſtendit talem uirum eſſe
utilẽ ſibi & aliis. tertio ibi Qua
re bonum. ĩfert ex dictis duo co
rolaria. primum ẽ oportunũ eẽ
bonum uirum ſe amare. ibi. At
malum. infert ſecundum quod
eſt huic contrarium: ſcilicet im
portunum eſſe malum ſe amare
Verum eſt. hic excludit ab eo
qui ſe cũ laude amat id quod ſu
pra obiiciebat̃. & facit tria. pri-
mo intentum premittit. ſecun-
do ibi. Magiſq;. manifeſtat ꝓpo
ſitum. primo quantum ad mor-
tem. ſecundo ibi. Et pecunias.
manifeſtat illud quantum ad pe
cunias. tertio. Et circa. manife-
ſtat illud quantum ad honores.
quarto ibi. Quin etiam. manife
ſtat illud quantum ad actiones.

plus habere in illis ꝑgũt cupiditatibus & affe
ctibus: & ei parti anime q̃ rõne caret oĩno ĩſer
uiunt. Tales autẽ ſunt q̃plurimi. Itaq; appella
tio orta ẽ: ab eo quod frequẽter fit: & eſt malũ
Iuſte igit̃ tales culpant̃. Qui uero ſibiipſis ta-
lia tribuẽtes amatores ſui cõſueuerunt uulgo
appellari manifeſtũ ẽ. Nam ſi qs ſtudeat ſemp̄
recta facere ip̃o maxime omnium aut moleſta
aut alia quecũq; a uirtute ꝓficiſcẽtia: & ſemp̄
honeſtũ ꝓ ſe magis uſurpet: nemo hunc culpa
bit neq; uituperabit. At uidebit̃ is magis ſui
amator. Quia pulcherrima ac maxime bona ſi
biipſi tribuit. Et inſeruit principaliſſimo
ſui & in oĩbus illi acqeſcit. Vt autẽ ciuitas
principaliſſimũ maxime uidet̃ eẽ & ceteri oẽs
conuẽtus. Sic & hõ & amator ſui maxime ꝓfe
cto eſt q illud amat: illiq; inſeruit. Et conti
nẽs porro & incõtinẽs dicit̃. In cõtinẽdo men
tẽ uel nõ continẽdo quaſi hoc ſit unuſqſq;. Ac
egiſſe uidet̃ ip̃i & uoluptarie q̃ cũ rõne maxĩe.

Quod igit̃ hoc maxime ẽ unuſqſq; & q bo
nus uir maxime hoc amat nõ ẽ obſcurũ. Qua-
propter amator ſui maxime. In alia ſpecie eẽt
q̃ i illa q̃ rep̃hẽdit̃ tãtũq; differt quãtũ differt
uiuere ſm̃ rationẽ uel ſm̃ ꝑturbationem & cu
pere quod honeſtũ ſit uel quod uideat̃ ꝓdeſſe.

Eos igit̃ q circa p̃claras res egregie ſtudent
oẽs recipiũt & laudãt. Oĩbus uero ad hone
ſtatẽ & ad res p̃claras tendẽtibus cõiter quidẽ
utiq; omniũ aderũt ea que opportuna ſũt. Sin
gulariter autem unicuiq; maxima bona ſiqdẽ
uirtus talis ẽ. Quare bonũ quidem oportet
ſui eſſe amatorẽ. Nã & ſibi ꝓderit agẽdo hone
ſta & aliis utilitates afferet. At malũ non opor
tet. Nã nocebit & ſibi & ꝓximis prauas ſequẽ
do cupiditates. Improbo igitur diſſident illa
q̃ agere oportet & q̃ agit. Oĩs enim mẽs eligit
optimũ ſibi. Bonus aũt mẽti paret. Verũ ẽ
aũt illud de ſtudioſo: & amicorũ gr̃a ip̃m mul
ta facere. & ſi opus ſit ꝓ patria mortem obire.
Abiiciet enim & pecunias & honones & oĩno
oĩa ꝓ qbus hoĩes inter cõcertãt ut honeſtatem

cõſequat̃. Magiſq; uolet breui tp̃e letari ue
hemẽter: q̃ lõgo leuiter & honeſte uitã agere p̄
unũ annũ q̃ multis annis ut cũq; cõtingat. At
rẽ unã honeſtã & magnam q̃ multas & paruas
Obeũtibus aũt mortẽ id forte euenit. Eligũt
ꝓfecto rẽ magnã & p̃clarã ſibi. Et pecunias
utiq; abiicient in quo plura capiẽt amici. Ade
rũt enĩ amico qdẽ pecunie. Sibi aũt honeſtas.
Maius uero bonũ ſibiipſi attribuũt. Et cir-
ca honores & magiſtratus eodẽ mõ. Hec enim
oĩa amico cõcedat. Nã id ſibi honeſtum & lau
dabile. merito itaq; uidet̃ ſtudioſus eſſe oĩbus
p̃ferẽs honeſtatẽ. Quin etiã in rebus agen-
dis qñq; amicũ p̃feret ſibi. Eritq; pulchrius q̃
ſi ip̃emet agat amico cauſam agendi fuiſſe. In
cũctis igitur laudabilibus ſtudioſus uidetur
ſibiipſi plus honeſti tribuere. Sic igitur cõ
uenit ip̃m amatorem eſſe ſui ut dictum ẽ. Sed
ut uulgo dicitur non licet.

Vbitat̃ etiã utrũ beatus ĩdiget amicis:
uel nõ. Nihil amicis opus eẽ aiunt bea
tis & ſufficiẽtibus ſibiipſis adeſſe enĩ ſibi bo-
na. Cũq; ſibi ſufficiãt. Nullo p̃terea indigere.
Amicũ uere quaſi alterũ ſe ea afferre que p̄ ſe-
ip̃m nõ põt. Itaq; cum deus ſibi abũde dederit
quid opus ẽ amicis. Sed uidet̃ abſurdũ. Cũ
oĩa beato tribuãtur amicos nõ tribuere quod
maximũ uidet̃ externorũ bonorũ. Siue ami
ci eſt bene potius facere q̃ ſuſcipere. Et eſt bo-
ni uiri ac uirtutis alios iuuare. Et honeſtius ẽ
benefacere amicis q̃ alienis. Indigebit ſtudio-
ſus quibus benefacere poſſit. Vnde illa ori
tur queſtio. utrum in rebus proſperis uel ad-
uerſis magis opus ſit amicis. utpote indigenti
bus auxilio qui in aduerſis premuntur & in ꝓ
ſperitate conſtitutis quibus cõferre beneficia
poſſint. Sed eſt fortaſſe abſurdum eum qui
ſit ſolus beatum dicere. Nemo enim eligeret
cũcta bona poſſidere ſm̃ ſeipſum. Nam ciuile
eſt homo: & cum aliis uiuere natus. Beato cer-
te hoc exiſtit. Nam habet bona nature. patet
autem quod cum amicis & bonis uiris potius

Sic igitur. Hec eſt tertia pars
ptis ultime iſtius capl'i. ubi epi-
logat. Nec plura addimus.

Vbitatur etiam utrũ. Ca-
pitulum ſecundum ĩ quo
mouet̃ & ſoluit̃ queſtio q̃ ſe te-
net ex parte amantis reſpectu
amici. & facit tria. primo queſti
onem proponit. ſcilicet utrum
beatus indigeat amicis uel non
ſecundo ibi. Nihil enim. arguit
ad utramq; partem. primo p̄ par
te negatiua arguit bifariam. ſe-
cundo ibi. Itaq; cum. Sed uide
tur abſurdũ. hic arguit ad par-
tem affirmatiuã. & hoc facit tri
fariam. ſecundo ibi. Siue amici.
Secunda ratio diuidit̃. quia pri-
mo eam ponit. ſecundo ibi. Vn
de. concludit corolarie aliã du-
bitationem & hanc non hic: ſed
infra proſequet̃. tertio ibi. Sed
fortaſſe. Et nota hic & pluſq̃ no
ta id quod ſubicit. Nam ciuile ẽ
homo &c̃. contra eos qui neſcio
unde infatuati: nõ uerent̃ affir-
mare hominẽ in ſolitudine po-
ſitum. beatum eſſe poſſe.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Quid ergo dicũnt. Hic acce-
dit ad ſolutionem prefate que-
ſtionis. & primo oſtendit ĩ quo
ueritatem dixerint. qui dicunt
beatum non indigere amicis. ſe
cundo ibi. At id non eſt uerũ
probat illorum dictum non eſſe
uerum ſimpliciter & primo per
tres rationes morales probat be
atos amicis indigere. ſecũda ra-
tio ponitur ibi. Cenſent uero.
tertia ibi. Et ſane. Et iterum no
tabis quod in ſecunda ratione
ſubiungit. ibi cum dicit. At in
ſolitudine moleſta eſt uita & ce
tera. ubi philoſophus pluſq̃ ma
nifeſte eos reprehẽdit at redar-
guit eos qui unam a ſe fictã be-
atitudinem dicunt in ſolitudi-
ne conſiſtere. hanc itaq; beatitu
dinem ab ariſtotele nuſq̃ habẽt
ſed a ſeipis fingunt.

Aturalibus autem. hic ſe-
cundo per rationem natu
ralẽ oſtendit beatos amicis indi
gere. & primo intentũ p̃mittit.

uiuere uolet. q̃ cũ extraneis & quibuſcũq;. Bea
to igiť opus ẽ amicis. Qui igiť dicunt pri-
mi quatenus ueritatẽ loquunť. An ꝙ multitu
do eos putat amicos qui utiles ſint his autẽ be
atus nequaq̃ indiget cũ ſibi aſſint bona. Nec
certe his q ꝓpter iocũditatẽ ſunt amici. uel ad
modũ parũ. Cũ enĩ iocũda ſit nihil indiget ex
terna uoluptate. Nõ indigens aũt talibus ami
cis nõ uideť amicis indigere. At id nõ ẽ ue-
rũ. Nã dictũ ẽ ab initio ꝙ felicitas ẽ op̃atio q̃-
dã. operatio uero fit ut patet. Ac nõ exiſtit. q-
quedã poſſeſſio. quod ſi felicẽ eẽ ẽ in uiuendo
& operão. boni aũt operatio p ſeip̃am ſtudioſa
ẽ & iocũda ut ab initio diximus. Eſt aũt & pro
priũ delectabiliũ. Contẽplari aũt ꝓximos ua-
lemꝰ q̃ noſip̃os & illorũ actus q̃ noſtros. Actꝰ
uero ſtudioſorũ qui amici ſunt iocũdi ſũt bo-
nis. Vtriq; enĩ habẽt ea que ſunt iocunda natu
ra. Beatus ꝑfecto talibus amicis indigebit ſiq
dẽ contẽplari eliget actus iocũdos & ꝓprios.
Tales ſunt actus boni uiri amici. Cẽſent ue
ro oportere iocunde uiuere beatũ. At in ſolitu
dine moleſta ẽ uita. Nõ enĩ facile ſm ſeip̃m cõ
tinuo operari cum alijs uero & ad alios facile.

Erit igitur operatio magis continua iocun
da exiſtens per ſeip̃am quod oportet beato ad-
eſſe. Studioſus enim qua ſtudioſus eſt actibꝰ
gaudet qui a uirtute proficiſcũtur. Qui uero
a uicio eos graue fert quemadmodũ muſicus
eleganti cãtu letatur. Abſurdo autem offendi-
tur. Et eſt ſane uirtutis exercitatio quedam
cõuerſari cum bonis. ut theognius inquit.

Aturalibꝰ aũt cõſiderãtibꝰ apparet ſtu-
dioſũ amicũ ei q ſtudioſus ſit natura
eẽ expetẽdũ. Nã dictũ ẽ ꝙ natura bonũ ſtudi-
oſo p ſeip̃m bonũ ẽ ac iocundũ. Viuere autem
diffiniunt animalibus qdẽ potẽtia ſenſus. Ho
minibus uero ſenſus uel intellectus. Potentia
uero ad operationem referť. Sed principale in
operatione eſt Videť autem uiuere principali
ter eſſe ſentire uel intelligere. Viuere aũt p
ſeip̃m bonum ac iocundũ determinatũ enim.

Determinatũ uero bonũ natura. Quod autem
natura bonũ ẽ & bono uiro. Quapropter uide
tur omnibus eſſe iocundũ. Nec uero accipere
oportet prauã uitũ: neq; corruptã neq; in do-
loribus poſitam. Nam ea indeterminata eſt ut
& illa que ſibi inſunt. ſed in ſequentibus circa
dolores erit manifeſtius. Quod ſi eſſe & uiue-
re eſt bonũ & iocũdũ conſtat & ex eo quia oẽs
illud appetũt & maxime boni uiri atq; beati.
His enim uita maxime expetẽda eſt & eorum
beatiſſima uita. Videns autẽ ꝙ uidet ſentit
& audiens quod audit & ambulãs quod ambu
lat & in alijs ſimiliter eſt aliquid id quod ſen-
titur quia operamur. Sentimus uero quia ſen
timus: & intelligimus quia intelligimus. hoc
aũt quod ſentimus aut intelligimus: quia ſu-
mus. Nam tale erat ſentire aut intelligere. Sẽ-
tire aũt ſe uiuere per ſeip̃m iocũdũ eſt. Nã na-
tura bonũ eſt uita. Sentire uero qđ ſibi bonũ
adſit iocundũ eſt. Expetendũ eſt autẽ uiuere &
maxime bonis quia eſſe illis bonũ ẽ & iocũdũ
Sentiẽtes enĩ bonũ p ſeip̃m letanť. Vt autẽ
ſtudioſus erga ſeip̃m habet ita & erga amicũ.
Nã amicus ẽ alter ip̃e. Vt igiť eẽ ſe iocũdũ eſt
cuiq; ſic & amicũ aut ꝓpe eſſe aũt erat expetẽ-
dum ꝓpter ſenſum ſui boni exiſtẽtis. Talis ue
ro ſenſus p ſeip̃m iocũdus eſt. Conſentire igiť
oportet & amicũ quia ſit hoc autẽ in uſu ac ſo
cietate uerborũ & uolũtatis. Nã ſic dicuntur
homines ſimul uiuere non quemadmodum ĩ
pecudibus ſi ſimul paſcantur. Ergo ſi beato ex
petẽdum eſt uiuere per ſeipſum bonũ natura
exiſtens & iocundum. Amici autem proximũ
eſt & amicus certe expetendorum eſſet. Quod
autem eſt ſibi expetẽdum id oportet illi exiſte
re uel hac deficiens erit. Indigebit ergo qui fe
lix futurus ſit ſtudioſis amicis.

N igiť q̃plurimi nobis parãdi ſũt ami-
ci. Vel queãdmodũ in hoſpitalitate ele
gãter dr̃ neq; mľtos habẽdos eẽ hoſpites: neq;
ſine hoſpitibꝰ eẽ. Sic & ĩ amicitia nec ſine ami
cis eẽ oportet neq; rurſus mľtitudinem amico

ſecundo ibi. Nam dictum proſe
quitur. & quid ſit expetibile be
ato reſpectu ſui. ſecũdo ibi. Vt
autem. oſtendit quid ſit ei expe-
tibile reſpectu amici. circa pri-
mũ tria facit. primo probat eſſe
& uiuere eſſe uirtuoſo expeten
dum. ſecundo ibi. Quod ſi eſſe.
infert ex dictis corolarium. ter-
tio ibi. Videns autem. oſtendit
ſentire ſe uiuere eſſe expetẽdũ
uirtuoſo atq; beato. Vt autẽ.
oſtendit quid beatus expetat re
ſpectu amici. & primo facit hoc
ſecundo ibi. Hoc autem. oſten-
dit quemadmodum poterit ami
cus ſentire ſuum amicum uiue
re. tertio ibi. Ergo ſi beato. con-
cludit intẽtũ principale. eiuſq;
probationem reſumit. & hec tã
ta de queſtione prefata.

a

N igitur q̃plurimi no-
bis. tractatus tertius de
quibuſdã queſtionibus
ex parte amatorum emergenti-
bus tria continet capitula. ĩ pri
mo de amicorũ multitudine du
bitatur. ĩ ſecũdo de neceſſitate-
ĩ tertio de eorũ uſu atq; cõuictu
in primo duo facit. primo que-
ſtionem p̃mittit. eãq; per ſimil

e

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

manifeſtat. ſecundo ibi. His
porro. ſoluit prefatam dubitati
onem. & primo quãtum ad ami
citiam utilem oſtendit non eſſe
nobis opus q̃plures habere ami
cos. ſecundo ibi. Ad uoluptatẽ
quoq;. oſtendit idem eſſe dicen-
dum de amicis iocundis. tertio
ibi. Studioſus uero. ſoluit pre-
fatam dubitationem quantum
ad ſtudioſam amicitiam. & pri-
mo dubitationem reſumit. eãq;
per aliud ſimile manifeſtat. ſe-
cundo ibi. Et amicorum igi-
tur. ſoluit prefatam dubitatio-
nem. & facit tria. primo per ra-
tionem oſtendit non eſſe conue
niens nec poſſibile plures habe
re amicos. ſecundo ibi. Sic autẽ
idem probat ex experientia. ter
tio ibi. Ciuiliter igitur. oſten-
dit que ſit illa amicitia in q̃ con
ueniat & ſit poſſibile q̃ plures
habere amicos. itaq; in ciuitate
quemadmodum poterit quis cũ
pluribus ad modum concordiã
habere ſic & ciuilem amicitiam
Circa primum facit duo. primo
trifariam probat non eſſe cõue-
niens nec poſſibile plures habe
re amicos ſm perfectam amici-
tiam. ſecunda ratio ponitur ibi
Preterea illos. tertia ibi. Diffici
le etiam. ſecundo ibi. Forſan
igitur. concludit intentũ cuius
aliam nouam rationem uidetur
addere. & hec de hac dubitatio-
ne dicta ſint.

rum exceſſiuam habere. His porro qui uti-
litati ſtudent nimis uideretur id dictum con-
uenire. Nam multis uiceuerſa inſeruire labo-
rioſum eſt. Neq; illis ad hoc agendũ uita ſuffi
ceret. Multitudo itaq; illa que ad uitam perti-
nent ualde moleſtãt atq; impedimẽto ſunt ad
bene uiuendum. Non ergo opus eſt illis. Ad
uoluptatem quoq; ſufficiũt pauci quemadmo
dũ in epulis id quod gratiam habet. Studi-
oſuſq; uero utrum q̃ plures habere oportet. an
eſt aliquis terminus multitudinis amicorum
quemadmodum ciuitatis: neq; enim ex decem
hominibus ciuitas conſtitui poteſt: neq; es de
cies centenis milibus amplius ciuitas foret.
Quantum uero nõ eſt forte unum aliquid: ſed
totum id quod eſt mediũ quorũdam termino
rũ. Et amicorum igitur eſt terminata mul-
titudo: & fortaſſe cum q̃ pluribus quis uiuere
poteſt. Hoc enim precipuum amicorum uide
tur eſſe. Quod autem nõ poteſt quis ſe impar-
tiri multis & una cũ illis uiuere nõ eſt obſcu-
rum. Preterea illos oportet eſſe amicos qui de
beant oẽs ſimul quotidiano uſu uerſari. Hoc
autem difficile ẽ in multitudine. Difficile au-
tem ut multi una letentur & doleant. Accidat
enim oportet: ut ſimul alter doleat: alter letet᷑

Forſan igitur bene eſt non querere amicos
q̃plurimos: ſed quod ad uitam ſufficiunt. Vi-
detur enim fieri non poſſe ut in illis uehemen
ter quis ſit amicus. Itaq; nec plures amare: ex-
ceſſus enim quidem uult eſſe amicitie. Hic au
tem ad unum eſt & uehementer igitur ad pau
cos. Sic autem uidetur & in rebus ſe habe-
re. Nõ fiũt enĩ amici plures ſm ſodaliciã ami-
citiã: & q̃ famoſe ſunt in duobus dicunt᷑. Qui
uero multos parãt amicos: & oĩbus familiari-
ter ſe prebent nullius uident᷑ amici niſi ciuili
ter hi quos uocãt placẽtes. Ciuiliter igit᷑ eſt
multis eẽ amicũ etiã ſi nõ ſit placẽs. Sed uere
bonus & humanus uir. Per uirtutẽ aũt & pro
pter ſeipſos nõ ẽ ad plures. bene agit᷑ agi putan
dum eſt ſi uel pauci tales reperiant᷑.

Ed utrũ ĩ reb⁹ aduerſis magis opus eſt
amicis an ĩ pſperis. In utriſq; enĩ que-
runt᷑. Nã & q ĩ aduerſis ſũt indigẽt auxilio. Et
q ĩ pſperis ĩdigẽt his q ſil᷑ uiuãt & qb⁹ benefi
ci eẽ poſſunt. Volũt. n. benefacere. At enim
magis neceſſariũ ẽ ĩ aduerſis. Quapropt᷑ utili-
bus indigẽt. Honeſti⁹ uero ĩ pſperis. Quapro
pter bonos & humanos q̃rũt. Nã his bñfacere
& cũ his uiuere magis expetẽdũ. Eſt. n. exi-
ſtẽtia amicorũ iocunda in pſperis & aduerſis.

Nã & releuant᷑ afflicti amicis condolẽtib⁹

Itaq; dubitaret fortaſſe aliqs utrũ tanq̃ on⁹
ſil᷑ ſuſcipiãt. Vel id qdẽ nõ: ſed qa eorũ pſentia
iocũda ẽ. Et qa ſil᷑ dolere intelligunt᷑ amici do
lor minuat᷑. Sed utrum ppt᷑ hoc uel ppt᷑ aliud
qddã releuant᷑ dimittam⁹. Cõſtat certe eueni-
re id qd᷑ dictũ ẽ. Videt᷑ aũt eorũ pſentia mi-
xta q̃dã eẽ. Nã & aſpect⁹ ipſe amicorũ dulcis ẽ
pſertim ĩ rebus aduerſis & plurimũ ualent ad
uerſus dolorẽ. Afferũt. n. ſolaciũ & aſpectu &
ſermone ſi modo ſit aptus. Nouit enim amici
naturã & quibus gaudeat quiſq; angatur. Sen
tire autem condolentem in ſuis aduerſitatib⁹
doloroſum eſt. Omnes enim fugiunt ne cauſa
doloris ſint amicis. Quapropter qui natu-
ra uiriles ſunt cauent ne amicos ſimul condo
lere conficiant & ſi non excedit in dolentia il-
lorum dolorem non tollerat. Nec conqueren-
tium uoces ſuſtinet: quia nec ipſe querulus ẽ.
Mulieres uero ac huiuſmodi homines condo-
lentibus gaudent. Et qui hoc agunt amant ut
amicos imitari oportet in omnibus meliorem

In rebus proſperis amicorum preſentia eſt
iocunda: mentem delectat quoniam illius bo-
nis letatur. Quapropter uideretur oportere
ĩ pſperitatibus quidẽ prompte cõuocare ami-
cos cũ honeſtũ ſit benefacere. In aduerſita-
tibus aũt tarde. Nã malorum decet q̃ minime
eos participes facere. Vnde illud dictum extat
Satis ẽ q ipẽ calamitatibus premor Potiſſi
me tñ uocãdi ſũt amici quotiẽs nobis magna
cõmoda cũ pua ipõrũ moleſtia poſſint afferre

Ed utrum. capitulũ ſecun
dum de amicorũ neceſſi-
tate. & facit tria. primo queſtio
nem pponit: rationẽq; dubitan
di. ſecundo ibi. Ad enim: ſoluit
prefatam dubitationem. oſten-
dens q hr̃e amicos ſit magis ne
ceſſarium in infortunio: ſed ho
neſtius in eufortunio. & primo
ponit dubitationis ſolutionem
ſecundo ibi. Eſt enim. probat q
in prefata ſolutiõe ſupponebat
ſcilicet ĩ utraq; fortuna eẽ opus
amicis. & primo premittit rati-
onem. ſecundo ibi. Nam rele
uantur. ponit rationis cõfirma
tionem. & primo quantum ad ĩ
fortunia. ſecundo ibi. In rebus
proſperis. quantum ad eufortu
nia ſiue proſperam fortunam.
tertio ibi. Quapropter uidetur
ĩfert ex dictis quedam moralia
documenta. circa primum facit
tria. primo manifeſtat ppoſitũ.
dicens amicorũ preſentiam eſſe
iocundã in aduerſa fortuna. ob
id quia afflicti alleuiantur ami
cis condolentibus. ſecundo ibi.
Itaq; dubitaret. tangit ſub du
bio duas rationes huius alleuia
tionis. quarũ ſecunda uel id qui
dem. & hec uidet᷑ probabilior q̃
prima. tertio ibi. Videtur au
tem. oſtendit preſentiam amico
rum condolentium habere ad-
mixtam dolentiam. & hoc pri-
mo. ſecundo ibi. Quapropter q
infert ex dictis corolarium: q ĩ
hac materia ẽ ſatis notabile. In
rebus. hic ut predictum eſt po-
nit rationis confirmationẽ quã
tum ad fortunam proſperam. &
in his complementum habet to
ta rationis confirmatio. Qua-
propter uidetur. hic ut dictum
eſt infert ex dictis quedam do-
cumenta moralia. & primo tan-
git tria documẽta q̃ nos inſtru-
unt ĩ amicorũ cõuocatiõe. quo-
rũ ſecundũ ponit᷑ ibi. In aduer-
ſitatibus. tertiũ ibi. Potiſſime.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Sed ire. hic ſecundo tāgit alia tria documenta que nos inſtruunt cū ad amicos ire debeamus non uocati. quorum ſecundum ponitur ibi. In proſperitatibus tertium ibi. Ad beneficia. Et ex his ut puto ſatis ītelligi hec poterunt.

N ergo. capitulum tertiū pertractatis queſtionibus de amicorum multitudine; eorumq̄ neceſſitate: hic inquirit de amicorum conuictu. uel 'al's quid amicis dicatur maxime expetendum. & primo interrogādo premittit ueritatem. Querit igitur an quemadmodum eorū q ſe amant amore uenereo aſpectus maxime expetitur: ſic & ſimul uiuere maxime ſit expetendum amicis. quaſi dicat. dubiū nō eſt ꝙ amicis ſimul uiuere ſit maxime expetendum quemadmodum aſpectus his qui ſe mutuo amore uenereo amant. ſecūdo ibi. Nam & amicitia. probat propoſitum. & hoc trifariam. ſecunda ibi. Et ut ad ſe. tertia ibi Et ꝙ tandē. & accipitur hec ratio ex his que fieri uidemus. tertio ibi. Eſt igitur. infert ex dictis duo corolaria. quorum primum pertinet ad improbos. ſecundum ad probos. ibi. Proborum autem. & ī fine ibi. De amicitia. epilogat faciens ad ſequētia tranſitum. Et in his finit liber nonus.

Sed ire cōtra fortaſſe decet ad eos qui ī calamitatibꝰ ſūt īuocatū & ꝓmpte. Nā amici ē benefacere. Et maxīe īdigētibꝰ & nō reqrētibus. Ambobꝰ. n. id honeſtiꝰ & iocūdius. In ꝓſperitatibꝰ aūt coopari ꝓmpte. Nam ī his opus ē amicis. Ad beneficia uero cōſequēda tarde cū honeſtū nō ſit ꝓperare cā ſue utilitatis & cauēdū ſit: ne ī ꝓperādo moleſtꝰ eē ꝑgat qđ nō unq̄ accidit. Preſentia igitur amicorum in cunctis uidetur optanda.

N ergo ut amatoribꝰ aſpectꝰ ip̄e dulciſſimꝰ ē & magis expetūt hūc ſenſū q̄ alios. Vtpote amore ī hoc potiſſimū exiſtente & genito ſic & amicis maxīe expetēdū ē ſil' uiuere. Nā & amicitia ſocietas eſt. Et ut ad ſe ip̄m habet. Sic etiā ad amicum circa ip̄m uero ſenſus ē expetēdū & circa amicū igit'. Opatio aūt fit ī illis īſimul uiuēdo. Itaq; merito illud affectāt. Et ꝙ tādē ē ſingul' eē uel cuius gr̄a uiuere expetūt in eo cū amicis uolūt morā trahere. Itaq; alij cōputāt. alij colludūt. alij ſil' exercent'. alij ſil' uenant' ul' ſil' philoſophant'. Singuli ī his quotidiano uſu uerſati qđ maxime utiq; amāt ī uita. Viuere. n. uolētes cū amicis illa faciūt & cōmutāt ī qbꝰ putāt ſil' uiuendū.

Eſt igit' amicitia improborū flagitioſa. Cōicāt. n. praua īſtabiles exiſtentes & flagitioſi fiunt īuicē ſe aſſimilantes. Proborū aūt ꝓba ex quottidiano uſu ſuſcipiēs īcremētū. Videntur aūt meliores fieri agēdo & ſe mutuo corrigēdo. Recipiūt. n. mutuo illa ex qbus placere poſſint. unde a bonis bona. De amicitia igitur dicta hactenus ſufficiant. Nūc de uoluptate erit dicendum.

Incipit liber decimus.

Equit' fortaſſe nūc ut de uoluptate trāſigamus. Ea nāq; generi nr̄o familiariſſima eē. Quapropt' erudiūt pueros uoluptati & dolore inſtituētes. Videt' aūt ad mores uirtutū maximum eē ut gaudeat quis quibus gaudere oportet & oderit que odiſſe oportet. tēdūt enī hec per totā uitā inclinationē habētia. & poteſtatē ad uirtutē ac beate uiuendū. nā uoluptaria quidē eligunt doloroſa quidem effugiunt. Talia uero nequaq̄ pretermittenda uidentur.

Preſertim cum in ipſis magna ſit ambiguitas. Nā alij ſummū bonū dicūt eſſe uoluptatem. Alij cōtra nimiū prauum. Illi fortaſſe credentes reuera ſic eſſe. Hi uero putantes utiliꝰ ad uitam oſtendere uoluptatē eſſe prauum licet nō ſit. Inclinari enim pleroſq; ad illā inſeruireq; uoluptatibus. Quamobrem oportere ī contrarium ducere. Nam ſic ad medium utiq; deueniri. Sed uidēdū ē ne id bene dicat'. Nā q de affectibus & actibus habentur ſermones minorē habēt fidē q̄ opa. Qn̄ igit' diſcordant ab his q̄ ſunt ſm ſenſum ſpreti: atq; reiecti etiam uerū inſup interimūt. Qui enī uoluptatē uituperat: ſi qn̄ illius appetēs dep̄hendat' ad illā inclinari uidet'. q. talē exiſtētē omnē. Nam diffinire non eſt multorū. Vident' ergo ſermones qui ueri ſunt nō ſolū ad ſciendum utiliſſimi: ſed & ad uiuēdū. Conſentanei enī operibus fidem habent. Quapropter prouocāt intelligentes uiuere ſm ip̄os. Sed ſatis de his. Nūc ea que dicunt' de uoluptate referamus.

Vdoxus igit' uoluptatē ſūmū bonū eē cēſebat ꝓpterea ꝙ cūcta rōnabilia & irrōnabilia illā appetere cernebat. In cunctis uero eē id qđ expetit' ꝓbū ac maxīe optimū. Cūcta uero ī idē ferri oībꝰ optimū eē ſignificare ſingula. n. qđ ſibi bonū ſit repire queadmodū eſcam. Quod autē oībus bonū ſit: & quod oīa appetunt id eſſe ſummū bonum. Fidem ha

Incipit liber decimus.

Eqt' fortaſſe nunc ut. Poſtea q̄ ī ſupioribus libris determinatū ē. de uirtute tam morali q̄ ītellectiua. de cōtinētia quoq; & de amicitia q̄ cū uirtute affinitatē hr̄e dicunt'. ī hoc libro decimo intēdit determinare de felicitate q̄ omniū p̄dictorū finis dr̄. & habet h̄ liber tres tractatus. in primo determinat de uoluptate q̄ a qbuſdā ponit' felicitas atq; uirtutis finis. Capitulū primū ē ꝓhemiū ī quo oſtendit in ciuili ſcīa cōſiderādū eſſe de uoluptate. & facit duo. prīo intētū p̄mittit: dicēs de uoluptate hic eſſe trāſigēdū. Cōſiderādū ē ꝙ de uoluptate aliter libro ſeptimo alit' hic determinat'. nā ibi ꝓut eſt obiectum & materia cōtinentie. hic uero ꝓut eſt proprietas inherens felicitati: de q̄ hic p̄cipue intēdit. Et ex hoc ſequit' alia differentia. cum enim obiectū cōtinentie ſit uoluptas ſenſibilis: ea uero uoluptas que eſt felicitatis proprietas ſit non ſenſibilis: ſed intelligibilis: ideſt ꝙ ibi de uoluptate ſenſibili. hic uero magis de intelligibili conſiderandum uidetur. nō igitur ſuperflue hic de uoluptate conſideratur. ſecūdo ibi. Ea nāq;. proſequitur oſtendens trifariam id quod propoſuit. ſecunda ratio ponitur ibi. Videt' aūt. tertia ibi. Preſertim cum. & ſumitur hec tertia ratio ex diuerſitate opinionū. & circa hoc facit duo. primo recitat diuerſas opiniones. ſecundo ibi. Sed uidendum. reprobat ultimam illarū opinionū. tertio ibi. Vident' ergo. concludit ex his ſermonū ueritatem ꝓdeſſe non modo ad ſcientiā: uerum ad uitam. ultimo ibi. Sed ſatis. epilogando cōcludit de his ſatis eē dictū. nūc uero referenda ſunt que alii de uoluptate ſenſerunt.

Vdoxus igit'. Poſtq̄ oſtēſū ē determinādū eē de uoluptate. h̄ ꝓſeqt' & primo opiniones aliorū. ſecundo determinat

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ueritatē ī caplo q̄rto.ibi. Quid āt.circa primā ptē ē aduertēdū ꝙ circa uoluptatē due fuerūt opiniōes pene extreme.pria fuerat eudoxi:ſuorūq; fautorū q dixerūt uoluptatē eē bonū atq; optimū.Secūda opinio fuerat platonis & eorū q eū ſecuti ſunt:q uoluptatē negabāt eē bonū. has itaq; duas opiniones pħs ħ ꝓſeqꝫ.primā ī caplo prio.ſecūdā ptim ī caplo prio & ptim ī ſecūdo.primū caplm duas hēt ptes.ī pria ꝓſeqꝫ opinionē eudoxi.ī ſecūda ibi.Hac igiꝫ rōne.oñdit queadmodū plato obuiaret rōnibus eudoxi.circa primā ptē duo facit.primo ponit opinionē eudoxi.ſecūdo ibi.ꝓpterea. pōit q̄ttuor rōnes qbus eudoxus ſuā fulciebat opinionē.ſcḋa ibi. Nec minus. tertia ibi.Maxīe uero. q̄rto ibi. Additāq;.prima rō ſumiꝫ ex pte uoluptatis. & circa eā duo facit prio pōit rōnē.ſecūdo ibi. Fidē habueꝫ.oñdit cām cur eudoxio credebaꝫ. ſecūda uero rō ſumiꝫ ex cōtrario uoluptatis.ſ. ex dolore.Circa q̄rtā rōnē duo facit. prio ponit rōnē.ſecūdo ibi. Videꝫ itaq;. tāgit defectū illius rōnis. Hac ergo rōne.hec ē ſecūda ps iſtius capli.ubi oñdit queadmodum plato obuiaret rōnibus eudoxi. Et ē aduertēdum ꝙ pħs cū ponit platonis obuiationes ſil' eas iterimit. ut p hoc oſtēdat opinionē eudoxi etiā ſi non ſit oīno uera: nec tñ a platone rōnabiliꝫ eē īpunatā. at p hoc ī p̄ſenti ē lr̄a obſcura. cū ſit difficile uidere ubi recitet obuiationē. & eā excludat. Diuidiꝫ autē hec ps ī tres ptes.in pria oſtēdit queadmodū plato obuiaret rōni q̄rte & etiā tertie.ut aliqbus placet.circa qḋ duo facit.primo recitat huiuſmodi obuiationē. ſecūdo ibi.Manifeſtū. remouet eā.Qui aūt. ħ ſecūdo recitat ſil' & remouet obuiationē platōis ad primā rōnē eudoxi.interimebat itaq; plato illā rōnē eudoxi bonū eē qḋ oīa appetūt. qḋ hic ariſtoteles īprobat. Et nota illḋ Fortaſſe etiam &c̄. ubi apparet prauos uoluptatem ſm ꝙ huiuſmodi appetere nō p prauitatem ſed p naturā q̄ nō praua: ſed bona dr̄. id.n.qḋ ē cūctis cōe uidetur naturale atq; ad ſpēm ptinere. Nō uideꝫ quoq;. hic tertio recitat obuiationē platonis cōtra ſecūdā rōnem eudoxi. dicet itaq; plato nō ſeq ſi dolor malū ē: uoluptatē eē bonū.hoc pħs re

buere ei⁹ ſermones ꝓpꝫ morū ꝓbitatē magis q̄ ꝓpꝫ ſeipos egregie.n.modeſt⁹ eſſe uidebaꝫ.q̄re nō ut amic⁹ uoluptatis hec dicere credit⁹ ē. Sed ꝙ reuera ſic eēt:nec min⁹ putabat.id ex cōtrario petere.dolorē.n.ꝑſeipm eſſe fugiendū. Siſr igiꝫ & cōtrariū expetendū. Maxie uero expetēdū eē qḋ nulli⁹ gr̄a expetim⁹. Tale āt ſine cōtrouerſia eē uoluptatē. Neminē.n. ultra ꝑquirere cuius gr̄a uoluptatē capiat.utpote p ſeipm uoluptate expetēda. Additāq; cuicūq; ex his q̄ bona ſunt expetibili⁹ illud facere uel uti iuſtis & tpatis actiōibus.Et augeri ꝑfecto bonū ſeipo. Videꝫ itaq; hec rō bonorū illā oſtēdere:& nihil magis q̄ aliud. Oē.n.bonum cū alio bono expetibili⁹ ē q̄ ſolū. Hac ergo rōne.& plato improbat uoluptatē.q. nō ſit ſūmū bonū. Vt nullo.n.ſibi addito ſūmū bonū expetibili⁹ fieri. Manifeſtū ē āt ꝙ nec aliud qcq̄ ſūmū bonū eēt qḋ cū alio eorū q̄ p ſe ſunt bona expetibili⁹ fiat. Quid igiꝫ ē tale cuius & nos pticipes ſum⁹ Nā tale aliqd q̄rim⁹. Qui āt inſtāt non eē id ſūmū bonū qḋ oīa appetūt nihil dicūt.Nā ꝙ oib⁹ uideꝫ id eē dicimus.Et q hāc opinionē tollit: nō multo ꝓbabiliora dicit. Si.n.q abſq; itellectu ſūt illā affectāt eſſet aliqd qḋ dr̄. Si uero q̄ ſapiūt qūo diſcernēt aliqd fortaſſe etiā ī prauis ē aliqd naturale bonū ualēti⁹ q̄ ſm ſeipa qḋ appetit appropriatū ſibi bonū. Non uideꝫ quoq;:nec de cōtrario recte dictū.Nō.n.aiūt ſi dolor ē malū:uoluptas eſt bonū opponi:& malū malo:& ambob⁹ neutra hec dicūt nō male: nō tñ uere in his q̄ dicebanꝫ.Si.n.ambo ſunt mala & fugiēda oportere eē ambo.neutrorū uero ut alterū aut ſimiliter.Nunc aūt cōſtat hāc eos fugere ut malum illā expetere ut bonū.Sic ergo & opponunꝫ.

mouet dicens ꝙ etiā ſi illa cōſequētia abſolute nō teneat.ualet tñ ī his. qa cum ambo nō ſint bona.ut plato fateꝫ:erūt ambo mala:& ſic ambo fugiēda.qḋ nō eſt uerū.uel ſi unū.ſ.uoluptas ſit neutrū:aliud quoq; erit neutrū.uel ambo erūt neutra.uidemus autem contrarium.opponūtur ergo ſic.ut dicebat eudoxus.& hic eſt finis capituli.

On tñ.Poſtea q̄ pħs remouit obuiatiōes platonicorū ad rōnes eudoxi.hic ponit rōnes eorū cōtra ipam poſitionē eudxi. itaq; uiſu quemadmodū plato ſolueret rōnes eudoxi. ħ ponit rōnes qbus plato nitebaꝫ oñdere uoluptatē nō eſſe bonū. & facit duo primo ponit rōnes qbus nitebatur oñdere uoluptatē nō eē bonū. ſecūdo ibi.Oſtendere uideꝫ ponit rōnes qbus conaꝫ pbare uoluptatē nō eſſe p ſe bonū. circa primū ponit q̄ttuor rōnes.& qa ille falſū cōcludūt.ſil' & pōit & deſtruit eas. Erat qdē pria rō platonis.uoluptas nō eſt q̄litas.ergo nō ē bonū.putabat enī plato oē bonū eſſe in genere q̄litatis.qḋ Ariſtoteles negat. Ob' id ꝙ uirtutis operatio & felicitas ſūt bona: nō tñ ſūt q̄litates.eſt enī bonū ī oī genere cū ſit eq̄le enti.ut dictū eſt ī libro prio. Et aliq ī hoc paſſu dicūt dictū pħi eſſe uerū ī opatiōibus q̄ uirtutē p̄cedūt. Secus ē ut dicūt de his q̄ ſequunꝫ: qm̄ ille ī genere q̄litatis ſūt ut dicūt. Sed mihi qdē hoc nō uideꝫ uerū:nec eorū fūdamentū ſtare uideꝫ. nō ē generalis regula actionē nō eſſe ſine motu.ē enī opatio ſequēs habitū ſine motu. ut ħ & planius infra. qḋ etiā libro.vii. late ptractatū ē. Dicūt aūt.ħ poniꝫ ſecūda platonicorū rō. & prio ponit eam.ſecundo ibi.Si ergo.deſtruit huiuſmodi ꝓceſſū.& prio ſi uoluptas accipiaꝫ in cōcreto. hoc ē ut ſubiecto pticipaꝫ.ſecūdo ibi.Si aūt.deſtruit platonicorū ꝓceſſū ſi uoluptas accipiaꝫ in abſtracto hoc ē ſm ſe.Pro cuius intellectu duo ſunt cōſiderāda. prio ꝙ uoluptatē eē mixtā bifariā itelligi poterit.uel qa ex mixtiōe pluriū cōſtat.ut in armonia:ſaporibus coloribuſq; qbuſdā.Alio mō dr̄ uoluptas mixta illa cui dolor admiſceꝫ cuiuſmodi ſūt omnes corporee uoluptates.& mixta qdem uoluptas ī hoc loco dici poteſt utroq; mō.Secūdo cōſiderādū ꝙ uoluptatem eſſe mixtā ē cā potiſſima cur ſm magis & minus dici poſſit.itaq; ea uoluptas que ſimplex eſt nec magis nec minus recipit quemadmodū nec alia ſimplicia.& hoc platonicis fuit incognitū. ut hic pħs innuere uidetur. Perfectūq; bonū.hec eſt tertia rō platonicorū.& prio eā ponit.ſecūdo ibi. Nec recte.ipam excludit.& prio pbat uoluptatem nō eſſe motū.ſecundo ibi.Effectio

On tñ ſi nō q̄litatū ē uoluptas ꝓpterea nec bonoꝝ: neq;.n. uirtutis opatiōes q̄litates ſūt:neq; felicitas. Dicūt aūt bonū determinatū eē. uoluptatē aūt ideterminatā: qa recipit magis & min⁹. Si ergo pceptiōe uoluptatis hoc idicāt.Et circa iuſticiā aliaſq; uirtutes ſm q̄s māifeſte aiūt: magis & min⁹ tales exiſtere certe.& ſm uirtutes erit hoc idē.nā iuſti magis ſūt & fortes.Eſt igitur iuſte & tpate agere magis & min⁹.Si aūt in uoluptatib⁹ ne q̄ñ nō dicunt cām ꝙ ſint alie ſimplices alie mixte. Quid ꝓhibet uero queadmodū ſanitas determinata exiſtēs recipit magis & min⁹.Sic & uoluptatē recipe.Nō.n.eadē mēſura ī oib⁹ eſt nec in eodē ſemp una ſed remiſſa pmanet uſq; ad aliqd.Et differt ſm magis & min⁹.Tale aliqd utiq; erit circa uoluptatē. Perfectūq; bonū ponētes mot⁹ uero & effectiōes impfectas. uoluptatē motū effectionēq; oſtendere conaꝫ. Nec recte dicere uideꝫ.Nec eē illā motū oī:nā q; motui ꝓpriū uideꝫ eē uelocitas & tarditas. Licet nō p ſe ceu mūdi ad aliud.Voluptati aūt neutrū hoꝝ exiſtit.Nā pōt qs cito letari:queadmodū & iraſci. Sed ī uoluptate cōſtitutū eē nō pōt:neq; ad aliud. Incedere aūt & augeri & cūcta huiuſmodi. Traduci ergo ad uoluptatē ueloci & tarde qs pōt.Opari uero ſm illā ueloci nō pōt.Dico aūt ī uoluptate cōſtitutū eē Effectio āt queadmodū eēt. Videꝫ.n.nō ex quocūq; fieri quodcūq; ſed ex quo fit ī hoc diſ

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

autem. probat uoluptatem non
eſſe effectionem. & circa hoc fa
cit tria. primo facit quod dictū
eſt. ſecundo ibi. Aiunt etiam. tā
git reſpōſionem platonicorum
ad prefatā rationem. & primo
tangit eorum reſponſionem. ſe
cundo ibi. At hec. excludit pre-
fatam reſponſionem. Hec au
tem opinio. Hic tertio oſtendit
originem prefate opinionis. &
hoc primo. ſecundo ibi Verum
id. oſtendit id non contingere
circa omnes uoluptates. Ad-
uerſos illos. hic ponit quartam
rationem platonicorum. & hāc
trifariam deſtruit. ſecundo ibi.
Vel ſi utiꝗ. tertio ibi. Vel ſpe-
cie differunt. Ex his igitur pa-
tet rationes platonicorum non
eſſe efficaces. Oſtendere uide
retur. hec eſt ſecūda pars huius
capituli ī qua trifariam probat
uoluptatem nō eſſe ſimpliciter
& uniuerſaliter & de ſe bonum
ſecūdo ibi. Nullus enim. tertio
ibi. Et circa. Et ex his uidetur ī
fringere opinionem eudoxi. ita
ꝙ cum opinionum predictarū
neutra ſit uera: locus erit tertie
opinioni. Vltimo ibi. Quod igi
tur. epilogādo concludit inten-
tum.

ſolui & cuiꝰ effectio uoluptas eiꝰ dolor corru-
ptio ē. Aiūt etiā dolorē eē īdigētiā eius qđ
ē ſm naturā Voluptatē repletionē at he corpo
rales ſūt paſſiōes. Si ergo uoluptas repletio ē
eiꝰ qđ ē ſm naturā ī quo ē repletio. Id utiꝗ uo
luptatē ꝑcipiet. Corpꝰ igit̃: ſed nō uidet̃. Nō ē
ergo repletio uoluptas. Sed dū fit repletio qs
uoluptatē capit. Et dū exhaurit̃ dolet. Hec
aūt opinio orta uidet̃ ex doloribꝰ ac uoluptati
bꝰ q̃ ſūt circa alimētū. Indigētes. n. & antea do
lētes repletiōe delectant̃. Verū id nō cōtingit
circa oēs uoluptates. Nā ſine dolore ſunt q̃ ex
diſciplina ꝓueniūt & q̃dā earū q̃ p ſenſus & q̃
p olfatū. Ex auditu quoꝗ & uiſu plereꝗ etiā
recordatiōes & ſpēs. Cuiꝰ ergo iſte effectiones
erūt. Nulliꝰ. n. rei īdigētia āteceſſit. cuiꝰ utiꝗ
forēt repletiōes Aduerſos aūt illos q ꝓferūt
obſcenas uoluptates reſpōdi pōt nō eē illa uo-
luptaria. Nō. n. ſi ꝑuerſe diſpoſitis iſta ſunt io
cūda putādū ē ea ſimpl'r iocūda ſed iꝑis. Quē-
admodū nec egrotātibꝰ ſalubria aut dulcia aut
amara: nec etiam alba q̃ apparēt lippis. Vel ſic
utiꝗ diceret̃ ꝙ uoluptates qdē expetibiles ſūt
nō tñ iſtis quēadmodū & ditari: ſed nō ꝓdenti
& ſanū eē. Nō tñ quodcūꝗ edēti. Vel ſpecie
differunt uoluptates. alie. n. ex rebus honeſtis
alie ex turpibus: nec fieri pōt ut qs iuſti uolu-
ptatē accipiat niſi ſit iuſtꝰ: neꝗ muſici niſi ſit
muſicꝰ eodē mō ī alijs. Oſtēdere uidet̃ ami
cus cū aliꝰ ſit q̃ adulator nō eē uoluptatē bonū
uel ſpecie differre eas. Alt̃. n. ad bonū cōuerſa-
ri uidet̃ alt̃ ad uoluptatē aūt & id uitupat̃ hec
laudat̃ q̃ſi alia ſit conuerſatio. Nullus autē
optaret uiuire ſi ita puerili mēte futurꝰ ſit in
uita. ut his ex rebꝰ uoluptatē capiat qbꝰ pueri
maxīe cape uident̃. Nec ſic ut gaudeat cū faci-
at aliqd turpe nec unq̃ doleat. Et circa mlta
ſolicitudinē utiꝗ poneremꝰ: etiā ſi nulla inde
ſit ꝓ uētura uoluptas. Veluti uidere meminiſ-
ſe: ſcire uirtutes hr̃e. ꝙ ſi ex neceſſitate hec ſeq
tur uoluptas nihil refert. Nā illa certe expete-
remꝰ etiā ſi nulla illis uoluptas eēt ꝓuētura. ꝙ

igit̃ uoluptas nō ſit ſūmū bonū: nec ſit oīs ex-
petibil' manifeſtū uidet̃. Et ꝙ aliq̃ uoluptates
p ſe expetibiles ſunt differētes ſpecie uel a qui
bus. Que igitur de uoluptate & doloribus
dicuntur iſta ſufficiant.

Vid autē ſit aut q̃le magis patebit. Sed
ab initio repetamꝰ. Videt̃ igit̃ uiſio
oī tpe eē pfecta. Nō. n. illi qcq̃ deeſt qđ poſtea
factū illiꝰ ſpēm pficiat. Huic ſil'is apparet uo-
luptas. Totū. n. qddā ē nec ullo tpe uoluptatē
cape qs pōt q̃ ſi a maiori tpe fiat illiꝰ ſpēs pfi-
ciat̃. Quapropt̃ nec motꝰ ē. Nā oīs motus ī
tpe ē & finis alicuiꝰ. Ceu edificatio pfecta eſt
qñ pficit id qđ affectabat: aut ī oī qdē tpe aut
ī hoc. In ptibꝰ uero tpis oēs ſūt īpfecte & alie
ſpecie quā tota & ſil'. Lapidū. n. cōpoſitio alia ē
q̃ colūne baculatio & he alie ſūt q̃ tēpli factio
& tēpli qdē pfecta. Nihil. n. deeſt illi ad ꝓpoſi
tū. fundamenti uero & opis colūnarū īpfecta
ps. n. utraꝗ. ſpecie ergo differūt. Nec ē aliquo
tpe motū accipe ſpecie pfectū. ſed ī toto. Eo
dē mō ī ābulādo & reliqs. Si. n. ē latio motus
uñ quo & huiuſmodi dr̃ie ſm ſpeciem uolatio
ambulatio ſaltatio & huiuſmodi. Nec ſolū ita
ſed ī ipa ābulatiōe. Nā id qđ ē uñ quo nō idē ē
ī ſtadio & ī pte & ī alia atꝗ alia pte. Nec trāſi-
re lineā iſtā & illā. Nō ſolū. n. lineā ꝑuadit ſed
in hoc loco exiſtentē. In alio aūt iſta q̃ illa. Ve
rū de motu in alijs diligētius eſt dictū. Videt̃
ne in omni qdē tpe eſſe pfectus. Sed plurimi ī
pfecti & differentes ſpecie ſiqdē. Vnde & quo
ſpeciē facit at uoluptatis quocunꝗ tpe pfecta
ſpēs ē. Patet igit̃ ꝙ diuerſa ſunt & ꝙ totū qd-
dā ac pfectū uoluptas. Id quoꝗ ex eo appa-
ret ꝙ nihil moueri pōt niſi in tpe. Diuerſum
uero in uoluptate. Nā id qđ ē nūc totū qddā
ē. Ex his patet ꝙ nō recte dicūt motum aut
effectionē uoluptatē eſſe. Nō. n. omniū iſta di
cunt̃ ſed pticulariū & nō totorū neꝗ. n. uiſio-
nis ē effectio: neꝗ pūcti neꝗ unitatis nec qcq̃
horū motus neꝗ effectio. Igitur neꝗ uolupta
tis. Nā totum quidam eſt cūꝗ oīs ſenſus erga

Vid aūt. capitulū quartū
ī quo pſequit̃ de uolupta
te ſm ueritatē. & primo oſtēdit
nō eſſe ī genere motus nec effe
ctiōis. ſecūdo ibi. Cūꝗ oīs ſen-
ſus. determinat naturā & ꝓprie
tates ipius. Circa primum facit
duo. primo intētū & modū ꝓce
dendi p̄mittit. ſecūdo ibi. Vide
tur igitur. pſeqtur & facit tria.
primo unū principiū oſtēdendi
ꝓpoſitū p̄mittit. ſecundo. Qua
propt̃. manifeſtat ꝓpoſitū duа-
bus rōnibus. & arguit prīo ſic:
oīs motus ſiue effectio menſura
tur tpe ī cuius partibus motus
ſeu effectio non eſt pfecta. uolu
ptas uero ī oī pte tpis eſt pfecta
igit̃ uoluptas nō eſt motus nec
effectio. in hac rōne ſic ꝓcedit.
prīo ponit maiorem. & eā bifa-
riā ꝓbat. prīo quātū ad effectio
nem. ſecūdo ibi. Eodē mō. quā-
tū ad motū localē. tertio ibi. At
uoluptas. ponit minorem. & no
ta h̄ totū dici nō qđ ptes habet
ſed qđ pfectū eſt. Et ꝓ horū itel
lectu utile erit meminiſſe motū
nō eſſe aliud p̄ter res motas ter
tio phiſi. itaꝗ motus nō ē totū:
ſed ptes eius qđ p motū acqrit̃.
Id quoꝗ. hec eſt ſecūda rō: q̃
modicū a prīa differre uidet̃. &
arguit ſic nihil moueri pōt niſi
ī tpe. uoluptas eſſe pōt ī nō tpe.
igit̃ &c̃. Ex his. h̄ cōcludit in
tētū. & ī his finit̃ prima ps iſti-
us capl'i. Cūꝗ oīs. hec ē ſecū-
da ps capl'i. ubi duo facit. primo
oñdit naturā uoluptatis. ſecūdo
ibi. Quouſꝗ. aliq̃s ipius ꝓprie
etates. circa primum facit duo:
primo oñdit qd ſit. ſecundo ibi
Quod aūt. manifeſtat q̃dā de ſu
perius dictis. circa primū facit
tria. prīo oñdit q̃ ſit opatio pfe-
cta. ſecūdo ibi. Hec utiꝗ. oſten-
dit uoluptatē eē opatiōis pfecti
onē. tertio ibi. Perfecit aūt. oſtē
dit quēadmodū uoluptas opati-
onē pficiat. itaꝗ opationē pfici
unt. potētia ut mouens motum
obiectū ut mouens nō motum.
uoluptas uero ut q̃dā ſequens ꝓ
prietas: quēadmodū calor ignē:
aut pulchritudo iuuētutem. ut

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ſam dicetur. Quod autē. Hic
manifeſtat quedam de ſuperius
dictis. & primo dicit manifeſtū
eſſe uoluptatem fieri ſm ſingu-
los ſenſus. ſecūdo ibi. Patet igi
tur. manifeſtat aliud de p̄miſſis
tertio ibi. Perfecit autem. mani
feſtat id quod dictū erat de mo-
do quo uoluptas operationē pfi
ciat. itaq; uoluptas operationē
perficere dicitur nō ut habitus
q ineſt. ideſt q intret eius eſſen
tiam: ſed ut reſultās quidam fi-
nis. ideſt ut quedā perfectio aut
proprietas ſuperueniens. uelut
in etatis flore. ideſt in iuuentu-
te pulchritudo. Ex his patet uo
luptatem nō eſſe felicitatem. ut
enim iam patebit felicitas ē ope
ratio. uoluptas uero ut ex his
uides non eſt operatio: ſed ope
rationis proprietas. hoc idem ī-
de uideri poterit: q felicitas eſt
operatio intellectus. uoluptas
uero non intellectus: ſed uolun
tatis. nā felicitas dicit ſūmū bo
num. uoluptas uero dicit in eo
bono quietudinē. Sed ex his du
bitaretur quemadmodum fieri
poterit. ut felicitas ſit in ītelle-
ctu: eiuſq; proprietas ſit in uolū
tate. At aliqui dicūt q uoluptas
ſit proprietas non inherens ſed
ſequens. uel dic felicitatem eſſe
in uoluntate ſub ratione boni.
& in intellectu ſub ratione ue-
ri. uel ſi tibi hec non placent ſo
lutionem quere. Quouſq; ue
ro. Hic determinat de uolupta-
tis proprietatibus. & ponit q̄t-
tuor proprietates. quarum pri-
ma ſpectat ad ipſius durationē.
itaq; primo oſtendit q̄diu uolu-
ptas durare poſſit. ſecundo ibi.
Quare nullus. aſſignat cauſam
cur uoluptas non ſit continua.
tertio ibi. Quedam etiam. oſtē-
dit cur noua magis delectēt. q̄r
to ibi. Omnes uero. oſtēdit cur
omnes uoluptatem expetunt. &
hoc facit primo. ſecūdo ibi. Sed
utrum. tangit queſtionem ex p̄-
dictis dependentem. cuius ſolu
tionem pretermittit. & ueritas
eſt. ut quibuſdam placet. uitam
quemadmodum ē prima: ſic pri

ſenſibile operet̄. Perfecte uero bene diſpoſiti
ad optimū eorū q̄ ſenſui ſubiacēt. Nā tale qd-
dā eē uidet̄ pfecta opatio. Dicere aūt ip̄m ope-
rari uel cū in quo ē nihil refert. In ſingulis au
tem optima ē operatio optime diſpoſiti erga
potiſſimū eorū q̄ ſibi ſubſunt. Hec utiq; p
fectiſſima erit & iocūdiſſima. Per omnē enim
ſenſum uoluptas fit. Siſr aūt p intellectum &
cōtēplationē. Iocūdiſſima uero illa q̄ pfectiſſi
ma ē. Perfectiſſima uero bene ſe habētis erga
ſtudioſiſſimū eorū que ſibi ſubſunt. Perfi-
cit aūt operationē uoluptas. Nec eodē modo
uoluptas perficit: & ſenſibile & ſenſus ſtudio
ſa exiſtētia queādmodum nec ſanitas & medi-
cus ſiſr cā ē ut ſanus qs ſit. Quod aūt p ſin
gulos ſenſus fiat uoluptas manifeſtum ē dici
mus uiſiones & auditiones uoluptatē afferre

Patet igit̄ q maxime cum & ſenſus ē opti
mus & erga tale opat̄. Cūq; talia ſunt ſenſibi-
leq; & id quod ſentit ſemp erit uoluptas extā-
tibus acturo & paſſuro. Perficit aūt opera-
tionē uoluptas. Nō ut habitus q ineſt: ſed ut
reſultās qdam finis: uel ut in etatis flore pul-
chritudo. Quouſq; uero ſenſibile aut intel
ligibile ſit q̄le oportet & diſcernēs aut cōtem-
plās erit ī opatiōe uoluptas cum. n. ſint ſiſia &
eodē mō īuicē ſe habeāt actiuū & paſſiuū idē
fieri naturalit̄ aptū ē q̄re ergo nullus cōtinuo
ī uoluptate ē aut dolore. Cūcta nāq; humana ī
poſſibilia ſūt cōtinuo opari. nec igit̄ uoluptas
fit. Nā ea ſeqt̄ opationē. Quedā etiā delectant
cū prio fiūt ſed poſtea nō ſiſr. Nā prio qdē p-
uocata ē mēs effuſeq; agit circa illa queādmo-
dū hi q aduerſū ītuent̄. Poſtmodū nō fit eadē
opatio ſed neglectior. Quare uoluptas quoq;
refrigeſcit. Oēs uero expetere uoluptatē ex eo
putari utiq; pōt qa oēs uiuere expetūt. Vita qdā
opatio q̄dā ē. Et qlibet circa illa & illis opat̄ q̄
maxie amat. Ceu muſic9 auditu circa dulcē ſo
nū Diſciplinarū ſtudio dediti ītellectu circa p
ſpiciētiā rer̄ eodē mō & reliquor̄ ſinguli. Vo
luptas aūt pficit opatiōes & uiuere igit̄ qd ap

petūt. Merito ergo & uoluptatē expetūt. Per-
ficit. n. ſinguſ uiuere expetibile exiſtēs. Sed
utrū ppt̄ uoluptatē uiuere expetim9. uel ppt̄
uitā uoluptatē relinquatur ad preſens. Coniu
gata enim iſta uidentur eſſe: nec ſeparationem
recipere. Nam ſine operatione nō fit uoluptas
Et omnē operationē uoluptas perficit.

Nde uident̄ ſpecie quoq; differre. Nā
illa q̄ ſūt alia ſpecie ab aliis pfici puta-
mus. Sic. n. cernūt̄. & q̄ a natura ſūt & que ab
arte. Ceu aīalia arbores pictureq; & ſtatue: do-
muſq; & uas. Eodēq; mō & opatiōes differētes
ſpecie a differētib9 pfici. Differūt uero ille
q̄ ſūt mētis ab his q ſūt p ſenſū. & he rurſus ī
ter ſe ſpecie differūt igit̄ & uoluptates q̄ illas
pficiūt. Hoc aūt ex eo quoq; patebit q unaq̄q;
uoluptas opatiōi illi quā pficit ppria ē. Coau
get. n. opationē ppria uoluptas. magis. n. ſin-
gula diſcernūt exactiuſq; cōprehēdūt q cū uo
luptate opant̄. Vtputa geometre fiūt q geome
tria delectant̄ & ītelligūt ſingula magis. Eodē
mō q erga muſicā uſ erga architecturā afficiū
tur & alii oēs pficiūt ī pprio ope ſi illo delectē
tur. Coauget āt uoluptates. q̄ uero coaugēt p
pria ſūt. Aliis ſpecie & alie ſpecie ſunt ppria.

Preterea id ex eo magis patebit q ab aliis p
ueniētes uoluptates īpedimēto ſūt opatiōib9.
Qui. n. fiſtuſ delectāt̄ nō poſſūt mētē adhibe-
re ſermonib9 ſi fiſtularū ſonū exaudiāt magis
gaudētes ſono q̄ pn̄ti opatione uoluptas ergo
ſoni opationē circa ſermones corrūpit Eodēq;
mō ī aliis euenit qn̄ ſiſ circa duo opat̄. iocūdio
res. n. alterā exaudit & ſi mſto uoluptates p̄cel
lat magis itaq; ut p alterā nihil opet̄. Ex quo
fit ut quotiēs uehemēter aliq̄ re gaudemus nō
fere aliud agam9: & alia faciam9 cū aliis leuit̄
delectamur. uſ ut illi q ī theatro comedūt tūc
maxie hoc faciūt cū iepti ſūt pugiles. Cū uero
ppria uoluptas diligēti9 opari aut diuturnio-
res melioreſq; opatiōes efficiat. aliena uero cor
rūpat. māifeſtū ē mſtū eas int̄ ſe differre. Fere
n. aliene uoluptates faciūt pinde ac pprie mo-

us eſſe expetendam q̄ uoluptatē
Nam uitam ut obiectum: uolu-
ptatem ut eius proprietatē uo-
luntas appetere dicitur.

Nde uidentur ſpecie. capi
tuluu quintū in quo oſtē
dit que ſint ſpecies ſiue differē-
tie uoluptatum. & primo deter
minat differētiam uoluptatum
ex differentia operationum. ſe-
cundo autem ibi. Videtur autē
eſſe. determinat earum differen
tiam que ſumitur ex parte ſub-
iecti. circa primū facit duo. pri-
mo oſtendit per rationem uolu
ptates differre ſm operationem
differentiam. ſecundo ibi. Hoc
autem. idem oſtendit per duo ſi
gna. quorum ſecūdum ponitur
ibi. Et preterea. ibi. Cūq; uero.
reſumit rationem & concludit
intentum. ibi. Fere enim. com-
parat alienas uoluptates propri
is moleſtiis. mentiq; tene quod
eis dicit.

Universidad de Salamanca. BGH

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Cũq; differant. Hic oſtendit uoluptates differre probitate & improbitate ſm operationẽ differentiam. & primo quãtum ad probitatem moralem. ſecundo ibi. Differt autem. quantum ad puritatem naturalem. Et eſt circa hoc conſiderandũ ꝙ uoluptates dici puriores põt ĩtelligi bifariam. primo ut puriores ſint que minus materie condictionibus participant. ſecũdo ut illas dicamus puriores q̃bus minus dolor admiſcetur: & hec uerior uidetur. Circa primũ primo intentum premittit. ſecundo ibi. In unaquaq; enim. illud bifariã probat. ſecunda ratio ponit̃ ibi Nam &. nota illud ita ut ambiguum ſit &c̃. Videtur autem hec eſt ſecunda pars huius capituli. ubi oſtendit uoluptatũ differentiam que ſumitur ex parte ſubiecti. & primo oſtendit eſſe uoluptates differẽtes ſm diuerſas ſpecies animalium. ſecundo ibi. Variant autem. oſtendit id quod prius ſm hominum diuerſitatẽ. & facit quattuor. primo oſtendit diuerſorum hominum eſſe diuerſas uoluptates. ſecundo ibi. Videtur autem. oſtendit que inter uoluptates ſit potior. al's que uoluptas ſit dicenda ſimplicit̃ & abſolute uoluptas. tertio ibi. Que uero. remouet obiectionem que fieri poſſet. quarto ibi. Earum uero. oſtendit aliquam eſſe potiorem inter uoluptates uirtuoſi uiri. al's oſtendit que de prefatis ſit uoluptas hominis propria. Et in his finitur primu s huius libri tractatus.

leſtie. Veluti ſi cui ſcribere aut computare graue ẽ atq; moleſtũ hic nõ ſcribit ille nõ computat q̃a id agere moleſtũ ẽ. Euenit igit̃ circa operatiões cõtrariũ ꝓprijs uoluptatibus atq; moleſtijs. ſunt. n. ꝓprie q̃ ĩ opatiõe ꝑ ſe fiũt. Alienas aũt uoluptates diximus ꝙ ꝑinde ꝓpe agũt atq; moleſtie. Cũq; differãt opatiões ꝓbitate & ĩprobitate & alie expetẽde ſint alie fugiẽde alie neutre. Eodem mõ ſe quoq; uoluptates habẽt. In una quaq;. n. opatiõe ꝓpria eſt uoluptas. Que igit̃ ſtudioſe ꝓpria ẽ ea ꝓba ẽ. Que uero praue ea ĩproba. Nã & cupiditates honeſtarũ rerũ laudabiles ſunt. turpiũ aũt uituperabiles. Magis aũt ſunt ꝓprie opationibus uoluptates que illis inſunt q̃ cupiditates. he nãq; diſtincte ſunt tp̃ibus & natura. Ille uero ꝓpinque opatiõibus & indiſtincte ita ut ambiguũ ſit utrũ idẽ ſit opatio & uoluptas. Nõ tñ uidetur uoluptas mẽs eẽ neq; ſenſus. Abſurdũ enĩ ſed quia nõ ſepat̃ uidet̃ q̃buſdã idẽ. Vt igitur opatiões ſunt alie ſic & uoluptates. Differt aũt uiſus a tactu puritate & auditus & odoratus a guſtu eodẽ mõ differũt & uoluptates ab q̃ ſunt circa intellectum & utreq; ad inuicem.

Videtur aũt eſſe cuiq; animali ꝓpria uoluptas quẽadmodũ & opus & in unũ quodq; intuẽti id apparet. Alia ẽ. n. uoluptas eq̃ alia canis: alia hoĩs ut ĩquit. Eraclitus aſinos magis ſtramina optare q̃ aurũ. Nã pabulũ illis dulcius ẽ auro. Que igit̃ ſunt aliorũ ſpecie: differũt ſpecie. Que uero ſũt eorũdẽ indifferẽtes eẽ rõnabile ẽ. Variãt ãt nõ parũ ĩ hoĩbꝰ. Eadẽ. n. alios offendũt alios delectãt & alijs moleſta & odibilia ſũt alijs iocũda & amabilia. Id quoq; ĩ dulcibus cõtingit. Nõ enĩ eadẽ febricitanti uident̃ & ſano. Neq; calidũ eẽ imbecilli & ualenti. Similiter in alijs id contingit. Videtur autem in cunctis talibus id eſſe quod uidetur ſtudioſo. ꝙ ſi hoc recte dicitur quemadmodũ apparet & eſt & ſingulorum menſura uirtus ẽ & bonus uir ſm ꝙ talis eſt & uoluptates utiq; erunt que huic uidentur & iocunda illa quibꝰ

Vm autem de uirtutibus. Tractatus ſecundus de felicitate tria habet capitula quorum primum eſt de quidditate ſeu diffinitione felicitatis. Itaq; in capitulo primo oſtẽditur felicitatem eſſe operationem animi ſm uirtutem. & facit duo primo intentum premittit. ſecundo ibi. Diximus non eſſe. intentum proſequitur. circa primum facit tria. primo continuando dicta dicendis: premittit intentum. dicens cum autem fine primi libri uſq; ad principium octaui dictum ſit de uirtutibus. ĩ octauo uero & nono de amicitiis. & in primo tractatu huius decimi dictũ quoq; ſit de uoluptate. cũ de his inq̃ dictũ ſit: reſtat ut de felicitate ſũmatim dicamus. ſecundo ibi. Nam illã. reddit cauſam cur de felicitate poſt prefata ſit dicendum. cauſa uero ea ẽ quia ſupra libro primo in principio. & expreſſius in capitulo quarto ſecundi tractatus felicitatem poſuimus rerũ humanarum. hoc eſt rerum agibilium. quia igitur finis eſt rerum agẽdarum principium. ſupra libro ſeptimo: ſine cognitione felicitatis nemo ſatis poterit ſuã uitã dirigere. & hoc philoſophus dicebat ſupra in prologo: atq; huius nimirum cognitio ad uitam noſtram multum cõfert. & uelut ſagittarii ſignum habentes: facilius quod oportet aſſeq̃mur. itaq; felicitas quemadmodum rerum agendarum ẽ finis ultimus: ſic etiam eẽ dicitur earum primum principium. quod nota: & plus q̃ nota. ex hoc enim principio tota ciuilis ſcientia originem habuit. cum enim ex diuerſitate principiorum diuerſitas ſequatur concluſionum primo poſteriorum. hinc eſt ꝙ diuerſos fines diuerſe ſequũtur res publice. in quibus non eedem. ſed alie leges: aliiq; mores ꝓbantur. tertio ibi. His igitur. tangit modum quem intẽdit tenere in hoc tractatu de felicitate erit itaq; modus ille: repetemus aliqua dicta de his q̃ in libro primo dicta ſuut de felicitate: & hoc modo erit breuior ſermo q̃ ſi ab initio de felicitate dicere exordiamur hoc dicit. Circa materiã hanc occurrit dubiũ. utrũ in libro primo & hic de eadem an de altera felicitate ſit conſideratio. Aliqui dicunt ꝙ ibi de ciuili. hic uero de contemplatiua tradat̃ doctrina. quod & mihi nõnunq̃ probatum extitit. hodie uero ſtudiũ & tempus quod ſupra libro primo horum repertor atq; adiutor probus dicitur. id fecerũt. ut ĩ meliorẽ ſententiam propoſitum mutarem: nec id feciſſe uereor. cum & auguſtinum doctorem egregium. multoſq; alios id feciſſe uideam. Imperator quoq; autentica de nuptiis de ſeipo dicit. Nõ enim erubeſcimus ſi quid melius etiam horum que ip̃i prius diximus adinueniamus: hoc ſancire & competẽtem prioribus imponere correptionem: nec ab aliis expectari corrigi legem. hec imperator. quod & ip̃e in locis non paucis in ſuo codice feciſſe uidetur. bene edepol dicebat ille terẽtianus demea. nunq̃ ita quiſq̃ bene ſubducta ratione ad uitam fuit: quin res: etas. uſus: ſemper aliquid moneat: aliq̃d apportet noui. ut illa que te ſcire credas neſcias. & que tibi putaris prima in experiundo repudies. hec ille. Mihi quoq; hodie circa felicitatẽ nõ alit̃ euenit: nec tñ id ſine rõne feciſſe uidear. Adiũgã breuit̃ ratiões q̃ me ĩ hãc ſentetiã ꝑduxere. ſiq̃dẽ duas ponamus felicitates. ut aduerſarii dicũt. Neceſſe erit dicere hoĩs eẽ duos ultimos fines. duas q; ꝓprias opatiões. quorũ utrũq; uidet̃ cõtra ph̃m ſupra libro prĩo. Itẽ ſi due eẽnt felicitates. cũ felicitas ſit primũ rerũ agibiliũ principiũ. duo ꝑfecto in eodẽ erũt prima

iſte gaudet. Que uero huic moleſta ſunt ſi cui iocunda uidentur non eſt mirandũ. Multe enim corruptele & deprauationes in hominibus fiunt. Iocunda enĩ nõ ſunt niſi his & illis q̃ ſic diſpoſiti ſũt. Igit̃ q̃s oẽs fatent̃ eẽ turpes manifeſtũ ẽ nõ eẽ dicẽdum eas eẽ uoluptates niſi illis q̃ corrupti ſunt. Earũ uero que uidentur eſſe probe qualem uel quam dicendum eſt eſſe hominis uel ex operationibus manifeſtum eſt. Nam illas ſequuntur uoluptates Siue igitur una eſt ſiue plures perfecti & beati uiri q̃ has ꝑficiũt uoluptates. he principalr̃ dicẽde ſunt hoĩs eſſe uoluptates. Reliq̃ uero ſecũdarie & multifariã quẽadmodũ opatiões.

Vm aũt de uirtutibꝰ & amicicijs ac de uoluptate dictũ ſit reſtat ut de felicitate ſũmatĩ dicamꝰ. Nã finẽ illã poſuimus rerũ

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

principia.qđ ariſtoteles negat.x.metha.Itē ſi due ſūt felicitates:aut ſunt eq̃ pfecte.& tūc una erit fruſtra:aut altera erit pfectior. & tūc minus pfecta erit gr̃a melioris.vii. polithice.& ſic minus pfecta nō erit dicēda felicitas:cū felicitas ſit ultimū bonum.ut ħ & ſupra libro prīo.Itē dicere de alia felicitate determinatū eē libro prīo & ħ de alia aptiſſime patet eē falſū:qm̄ ibi tātūmodo dictū ē:felicitatē eē opationē animi ſm uirtutē optimā & ī uita pfecta.reſtabat aūt uidēdū que eēt illa uirtus optima cuius felicitas opatio dr̃.id aūt cōmode determinari nō potuit quouſq; uirtutes nobis eēnt note igit̃ poſtea q̃ de uirtutibus tā moralibus q̃ ītellectiuis. ħ cōgrue oſtēdit nobis q̃ ſit ea optima uirtus cuius felicitas ſit opatio.cōcludēs tādē eā uirtutē eē nō moralē ſed ītellectiuā:nō omnē ſed ſapiētiā.Itaq; de eadē felicitate determinat̃ libro prīo & hic. ibi enī oſtēdit̃ felicitatē nihil aliud eē poſſe q̃ opationē animi ſm uirtutē optimā & ī uita pfecta.ħ uero oſtēdit̃ qd ſit ea uirtus optīa.Cūq; due ſūt q̃ſtiōes circa felicitatē. prīa ī libro.i.ſecūda ī hoc libro.x.determinat̃. ꝙ nuſq̃ alibi añ hac a pħo demōſtratū fuiſſe repies.& hoc ego puto ſignū ſufficiēs p qđ huius rei ueritatē uidere poſſis. q̃ras igit̃ ab aduerſario.ubi añ hac a pħo demōſtratū exſtitit nullū aliud bonorū eē poſſe felicitatē q̃ opationē uirtutis & rñdebit.credo id feciſſe in libro primo.& hic id ſupponere tanq̃ id ibi ſit ſufficiēter demōſtratū.Itē q̃ras ab eo ubi añ hac demonſtratū ſit q̃ ſit uirtus optīa cuius felicitas ſit opatio. & rñdebit. Credo niſi ineptire uelit nullibi id añ hac demōſtratū extitiſſe:ſed ī hoc loco id tātūmodo demōſtratū eē.qđ mēti cōmendabis.Vltīo patet aptiſſime ſm mētē pħi.ciuilē felicitatē nō eē aliā a cōtemplatiua. ſi n.tal' eēt: illa eēt finis ciuitatis.ſed finis ciuitatis ſm pħm ē uita cōtēplatiua.ut patet ex libro ſeptimo polithice in.c.xi.ubi optimam rem publicam in uitam contemplatiuam ordinans.inquit.Diuiſa eſt autem uita tota in negocium & ociū: bellumq; & pacem. in quibus neceſſe eſt eandem eſſe optionem & partibus animi & earum actionibus.bellum quidem gratia pacis. & negociū gratia ocii. & neceſſaria & utilia gratia honeſtorum.ad cuncta igitur hec aſpicere debet qui legem ponit & ad partes animi. & earum actiones.eodem modo circa uitas & rerum diuiſiones. poſſe enim oportet ī negocio uerſari & in bello: preferenda tamen eſt pax & ocium. & neceſſaria & utilia poſſe agere preferenda ſunt tamen honeſta.itaq; ad hec tanq̃ ad ſignū & pueri adhuc exiſtentes: & alie etates que indiēgt per diſciplinam ſunt dirigendi. hec ille.& paulo poſtea ait.Cum ergo idem finis eſſe uideatur publice & priuatim hominibus.& eandem diffinitionem eſſe neceſſe ſit uiro optimo & optime rei publice. Manifeſtum eſt uirtutes eas que ad ocium ſpectant illi exiſtere.hec ille.& ſubdit.Finis eſt enim ut ſepe iam diximus belli pax:negocii ocium.Sunt autem utiles ad ocium & quietē uirtutes quarum opus in ocio eſt. & quarum ī negocio. oportet autem multa neceſſariorū nobis exiſtere ut liceat in ocio eſſe.quapropter temperatam eſſe oportet ciuitatem.& patientem ac fortem. Nam ut eſt in prouerbio.nullum ocium ſeruis.qui uero nō poſſunt fortiter pericula:ſerui ſunt inuadentium.fortitudine igitur & conſtantia opus eſt ad negocium.pħia uero ad ocium.temperātia & iuſticia in utroq; tempore. magis autem in pace & ocio. Nam bellum quidem ipm̄ cogit homines eſſe iuſtos ac temperatos.Fortune autem proſpere fruitio & ocium cum pace petulātes magis facit.multa igitur iuſticia:multaq; temperantia indigent hi qui in optimo ſtatu cōſtituti uidētur. ueluti ſi qui ſunt.ut poete tradunt in beatorū inſulis: hi maxime indigerēt pħia temperantia & iuſticia quanto magis ocioſi in abundantia talium bonorum.hec ille. ex quibus que ſequantur uides. primo eundem eſſe finem unius ac totius ciuitatis. itaq; quemadmodum unius finis eſt uita contemplatiua ſic & ciuitatis. ſecundo ciuitatem ordinandam in opus pħie tanq̃ in finem ultimū.cōcludamus igitur ꝙ felicitates eſſe plures nec ueritati nec ariſtoteli eſt cōſonū. & hoc quidem nec ego ſolus: ſed ſanctus Thomas id tenere uidetur hic.& ſupra libro primo.& expreſſius in prima ſecunde.queſtione prima.articulo quarto & articulo quinto.idem patet ex ſentētia ipſius in.q.iii.articulo quinto.Item hoc idem tenere uidetur in quarto ſententiarum.diſtinctiōe.xliiii.q.i.arti.ii. Sed cōtra hec uideret̃ alicui qđ dr̃ ſupra libro.i.tres eē uitas.ſ.uoluptuoſā:ciuilē & cōtēplatiuā.Itē īfra duas īnuit eſſe uitas.unā ſm moralē:& aliā ſm uirtutē ītellectiuā.Ad hoc dicimus ꝙ uita cōtēplatiua ſm ueritatē ē bonū ultimū. alie uero ſm opinionē aliorū quorū aliq uoluptuoſā: alii ciuilem eē putāt uitā ultimā.& horū utrūq; pħs negat.nec.n.ī opatiōe moral' uirtutis cōcedit btitudinem

poſſe cōſiſtere. Itē uidet̃ nō ſtare:uitā cōtēplatiuā eē finē ciuitatis. Nā ſi hoc eēt uerū uita ciuilis eſſet uita ſolitaria quod eſt abſurdū.Ad hoc dicimus ꝙ id procedit ex quorandam falſa imaginatione. imaginantur quidam eē poſſibile uitam ſolitariā eſſe beatam.quod Ariſtoteles omnino negat.Ea itaq; ſolitaria beatitas neſcio quibus fingit̃ & ab Ariſtotele omnino negatur.Inquit enim ſupra libro primo. indiget tñ ut uidet̃

humanarū. His igit̃ que ſupra diximus repetitis breuior nobis fiet oratio. Dixim⁹ non eē illā habitū.Nā & dormienti exiſtere poſſet & inſtar plāte uitā degēti. Et ī calamitatibus maxime cōſtituto.ꝙ ſi iſta nō placent: ſed magis in opatiōe q̃dā ponēda ē ut ſupra diximus Opationū uero alie ſūt neceſſarie & ꝓpter aliud expetēde alie ꝓpter ſeipſas. Manifeſtū ē ꝙ felicitas ponēda ē aliq̃ illarū q̃ ꝓpter ſe expetunt̃ & nō earum que ꝓpter aliud.Nullius enim indiget felicitas ſed ipſa per ſe ſufficiens eſt. Sunt autem propter ſe expetende ille in quibus nihil ulterius queritur q̃ operatio.

bonis externis.impoſſibile nāq; eſt aut certe nō facile ab eo preclara agi cui deſunt facultates. multa enim per amicos p diuicias:per ciuilē potentiā quaſi p inſtrumenta fiūt. quedā etiā ſi deſint:beatitudinē maculāt.ueluti nobilitas:ſoboles:forma.Nō enim ad felicitatem ſatis habilis eſt homo penitus deformis: nec ignobilis: nec his qui ſolus & ſine ꝓle ſit.& forte multo minus ſi cui mali filii ſūt aut amici:aut ſi boni cum forent interierūt.hec ille. idem fere libro ſeptimo. & in hoc tractatu in capitulo ultimo. de amicis quoq; libro nono multifariam demōſtratum extitit beatum amicis īdigere.itaq; ſm ariſtotelem beatus non erit quiſq̃: niſi uniuerſa habeat bona:que poſſibile eſt hominē habere. Illi itaq; qui putant uitam contemplatiuam eē uitam ſolitariam.nec Ariſtotelem nec ſeipſos ſatis intelligūt. id enim nō longe eſſe uidetur ab ſtoicorum rigida opinione. que in locis nō paucis ab Ariſtotele reprobata atq; reiecta extitit.conſiſtit itaq; beatitudo principaliter in contemplatiōe Alia quidem bona ut iam patebit ad beatitudinem ſunt neceſſaria diſpoſitiue. ſed de his ſatis. Diximus non eſſe. hic proſequitur.& facit duo. primo oſtēdit bifariam felicitatem non eſſe uirtutis habitum ſed operationē.primo ſic. Si felicitas eſſet uirtus ſequeretur ꝙ dormientem felicem diceremus:atq; uitam plante degentem:quod omnino eſt falſum.cum felicitas dicat ultimum bonum ultra quod maius non ſit expetēdum.modo planum eſt perfectiorem uitam eſſe in uigilia cum ſm uirtutem quis agit q̃ cum eſt in ſomno. Qui hoc plene capere cupit. intelligat eum tantūmodo beatitatem habere qui uniuerſa habet bona que poſſibile eſt habere in hac uita. Et in calamitatibus.Hic ponit ſecūdam rationem.dicens ſi uirtus poneretur felicitas.poſſet contingere felicitas in maximis calamitatibus conſtituto.quod nō eſt intelligibile.licet ſtoici cōtrariū aſſerant.quod an ſic intelligant.Ariſtoteles nō credit. ut iam patebit.ꝙ ſi iſta non placent.Dicendū felicitatem eſſe operationē.ut dictum erat ſupra libro primo.ubi etiam parum ante has ratiōes quas repetit poſuerat.Ex his collige genus felicitatis.eſt itaq; nō in genere habitus:ſed operatiōis.Hic eſt unū notādum aliud dubitādū.Notare aūt debemus ex dictis pħi ī hoc loco nec ſenecā: nec boetiū:nec alius qſq̃ poſitionē ſtoicorū cuſtodiēs.poterit ī hac pte cum Ariſtotele cōſonare: illos igit̃ nō expoſitores:ſed potius corruptores appellabo q pħi dicta extorte p ſtoicorum dicta exponūt.Sed dubitat̃ ħ utrū uirtuoſus cū īcidat ī igētes calamitates:miſer dicēdus ſit.qđ uideret̃.cū beatū eū nō appellemus. Ad hoc rñdet pħs ſupra ī libro primo tractatu.iii.c.penultimo.dicēs talē nequaq̃ eē miſerū appellādū. uirtus enī ab hac infamie appellatiōe ipm̄ defendit:p hoc ꝙ nō pmittit eū īproba facere:q̃ hominē miſerū reddūt.Itaq; talē ſm pħm nec beatū nec miſerū appellabimus.Et ex his ſatis etiam poterit qſq; intelligere uitā ſolitariā nō eē beatam qui ſocietatem priuat̃: non paruo bono eximit̃.nec enim ob aliud relegatiōes ac deportationes pene dicunt̃.retinet enī hō libertatē:ciuitatē & familiā qbus ſi priuet̃:mortuū atq; ſine capite leges eū eē cenſent.ut ī lege ultīa digeſtis de capitis diminutiōe. Opationū.poſtq̃ oñdit felicitatē

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

eē operationē. hic oñdit eē operationem ꝑm uirtutem. & facit tria. primo oſtendit felicitatem eſſe opationē ꝑpter ſe expetendā. Et nota illud ſed ipa ꝑ ſe ſufficiēs. hoc eni ſi coniūgat cū auctoritate ſacre ſcripture: oſtēdit felicitatē cōſiſtere in cōtemplatione. Tales aūt. hic ſecundo ſubdiuidit opatiōes ꝑpter ſe expetendas. in opatiōes ꝑm uirtutē & in iocoſas. Et aduerte circa iocoſas: qm̄ ille & ſi nō ordinenſ i aliquē finē quē efficiant. Bene tñ ordinanſ i bonū iocantis. Cōfugiūt aūt. h̄ tertio oſtendit ſub q̄bus opatiōibus ꝑpt ſe expetēdis felicitas contineri dicaſ. & facit tria. primo oſtendit unde ſit uiſum aliq̄bus felicitatē i ioco cōſiſtere. Et nota illud pleriq; eorū &c̄. hec ē enim opinio uulgi. tales eē felices. At id fortaſſe. Hic ſecūdo excludit illorū motiuū. & hoc facit bifariā. ſecūda ibi. Vt ergo. & nota circa primū illud purā: liberalē ꝙ uirtutis opationem. ꝑſertim cōtemplatiue eſſe purā. & ideo quia dolor ei nō admiſcetur. dicitur item liberalis: quia nō eſt ſeruilis: cum ſit ſui gratia. quod uero ſui gratia eſt: liberum dicitur primo metha Nam abſurdum. hic tertio determinat ueritatem. oſtendens bifariam felicitatem non in ioco: ſed in uirtutis operatione cōſiſtere. ſecūda ratio ponitur ibi. Videtur autem. Nota illud quod in prima parte dicitur. Cuncta enim ut ita dixerim alterius gratia expetimus preter felicitatem ſimiſe eſt id quod ſupra libro primo in principio propoſuit. dicens. Omnis ars & omnis doctrina ſimiliter autē actus & electio bonum quoddam appetere uidenſ qđ intellige ut ibi diximus. i. bonum quoddam referri uidentur. id uero bonum in quod omnia referuntur hic felicitatem dicit gr̄a cuius alia expetimus. quod & menti cōmendabis: qm̄ hoc ad intellectū principii non modicum facit.

Tales. n. eē uidenſ actiōes ꝑm uirtutē. Agere. n. honeſta & laudabilia ex his ē q̄ ꝑpt ſe expetunſ. Ex his etiā ſunt ludi qdā iocundi. non enim aliorū gr̄a illos ſequunſ hoīes cum dāna potius q̄ cōmoda ex illis ſuſcipiāt & corpus & patrimoniū negligētes. Cōfugiunt autē ad huiuſmodi delectatiōes pleriq; eorum q beati credunſ. Quapropter apud tyrānos in p̄cio habenſ illi qui huiuſmodi oblectamēta poſſunt afferre. Que. n. cupiūt ad ea ſe leto animo prebēt. Indigent uero his. uidenſ ergo ad felicitatē iſta ꝑtinere: qm̄ hi q in magna potētia cōſtituti ſunt illis intēdūt. At id fortaſſe nullū ē ſignū. Nō. n. in potētatu uirtus ē: neq; mens a q̄bus laudabiles ſunt opatiōes. Nec ſi iſti q nunq̄ uoluptatē purā liberalēq; guſtarunt ad corporales cōfugiūt. ꝑpterea putādū ē eas eſſe magis expetēdas. Nā & pueri q̄ apud eos in p̄cio ſunt ea putant eē optima. Conſonū igiſ ut quēadmodum apud pueros atq; uiros diuerſa in p̄cio habenſ ſic etiam apud malos & bonos

Vt ergo ſepe dictum eſt precioſa & iocūda ſunt illa que ſtudioſo talia ſunt. Cuiq; aūt ꝑm proprium habitum expetētiſſima operatio & ſtudioſo igitur ꝑm uirtutem. non eſt igitur felicitas in ioco. Nam abſurdum foret iocū eſſe cū quē querimus finem & negocia multa moleſtiaſq; ꝑ totā uitam ſuſcipe iocūdi cauſa. cūcta enim ut ita dixerim alterius gr̄a expetimus p̄ter felicitatē. nā illa finis ē. Studere uero & laborare ioci cauſa ſtultū nimis puerileq; uideſ. Iocari uero ut ſtudeas ꝑm Anaſtarſis ſentētiā recte ſe habet. Nā ceſſatio q̄dā iocus uideſ. Cūq; fieri nequeat ut qs continuo laboret ceſſatiōe idiget Nō ergo finis ē ceſſatio cū fiat gr̄a opatiōis. Videſ autē beata uita ꝑm uirtutē eē. hec aūt ſtudioſa ē ac nō i ioco. Meliora dicimus ſeria q̄ ridicula & iocoſa: & melioris ſemp & ꝑtis & hoīs ſtudioſā magis opationē. Melioris uero melior & beatior. Iā pōt āt qs frui corporis uoluptatib⁹ etiā abiect⁹ q̄ſq; nō minus q̄ optim⁹. At felicitatē nullus dicet

Vonīā aūt. Poſteaq̄ oſtēſū ē felicitatē eē opationem ꝑm uirtutē. h̄ oſtēdit cuius uirtutis ſit opatio. qđ nuſq̄ añ hac fecerat. Quod tibi notādū ac pluſq̄ notādū puto. & facit duo. prio i genere oñdit felicitatem eſſe opationem uirtutis nō moralis ſed itellectiue. ſecūdo ibi. Quod aūt. oñdit i ſpecie cuius itellectiue uirtutis felicitas ſit opatio. circa primā ꝑtem ꝑhs ſupponit duo q̄ a nemine unq̄ fuerūt negata. Primū eſt felicitatem eſſe opationem uirtutis optie. Secūdū eſt optimā uirtutem eē ſubiecti optimi. utrūq; eſt ſatis rōnabile optima enim opatio eſſe debuit optime uirtutis: & optima uirtus optimi ſubiecti. ex his concludit dicens: ſiue ergo mens ſiue aliud qddā ſit id qđ hoīe natura. i. naturaliſ uideaſ aliis ipare. & alia ducere. i. gubernare. & curā cogitationēq; hr̄e rerum honeſtarū. i. humanarū & diuinarū: & ſiue id tale ſit diuinū. i. deus aliqs: uel itelligētia aliqua ſeu aliqđ diuiniſſimū. i. excelletiſſimū eorū q̄ i nobis exiſtunt. huiuſ inq̄ ꝑm ꝑpriā uirtutē erit utiq; ꝑfecta felicitas. cōſequentia ob id tenere uideſ: qa felicitas eē debet opatio optimi ſubiecti ꝑm ꝑpriā uirtutem. ut ſuppoſuimus. tale autem id eſſe uidetur quod natura imperat: ducit &c̄. quicquid tandem id ſit. Et ſubaudi tu huius ꝙ ſic imperat & natura mouet &c̄. uirtus ꝑpria eſt nō moralis cum nō ſit cognitiua ſed intellectiua. ergo nō moralis: ſed intellectiue uirtutis operatio erit perfecta felicitas. quod erat propoſitum. Et hanc rationem inuenies planius. vii. polithice. capitu. xi. Et ē aduertendū ꝙ ꝑhs h̄ ꝑtermittit duas difficiles atq; graues diſputatiōes. qm̄ earū ueritatē ſcire ad ꝑpoſitū nō m̄ltū itererat. q̄cq̄d. n. diceret: ꝑhs ſuū h̄ret itentū. Veritas tñ ē illud qđ ipat & natura alia ducit eē mēs. cū nihil aliud id facere poſſit: ē quoq; id nō ſubſtātia ſepata: ſed animi ps. Quod uero dicit ꝑfecta felicitas: dictū puta ad differētiā actiue: q̄ nec ꝑfecta nec felicitas ꝑprie dr̄.

abiecto cōpetere ſed uitā ſolā. Nō. n. in huiuſmodi oblectamētis felicitas cōſiſtit. Sed i opatiōibus ꝑm uirtutē. ut dictū eſt prius.

Vod ſi ē felicitas ꝑm uirtutē opatio rōnabile ē. ut ſit ꝑm optimā. ea uero eēnt utiq; optimi ſiue ergo mēs id ſit: ſiue aliud qddā qđ natura uideaſ ipare & ducere & curā cogitationēq; hr̄e honeſtarū & diuinaꝝ rerū ſeu diuinū & ipm̄ exiſtēs ſeu eorū q̄ i nobis ſūt diuiniſſimū hui⁹ opatio ꝑm ꝑpriam uirtutē erit utiq; ꝑfecta felicitas. Quod aūt ſit cōtēplatiua dictū ē. Conſentaneū uideſ id prio dictis & ueritati. Nā & optia hec ē opatio: etenim & mēs eorū q̄ i nobis & cognoſcibiliū circa que mens. Inſup continuatiſſima hec ē. Cōtemplari enim poſſumus continuo magiſq̄ quid uis agere. Putamuſq; oportere uoluptatem admixtam eſſe felicitati. Maximā uero omniū

Quod aūt. h̄ i ſpecie oñdit cuius uirtutis itellectiue opatio felicitas dicaſ. cū. n. uirtus itellectiua multifariā dicaſ. nō ſufficit ſcire felicitatē eē opationē uirtutis intellectiue: niſi cū hoc etiā oſtēdaſ cuius itellectiue. itaq; i p̄nti pte oñdit felicitatē eſſe opationē uirtutis itellectiue: nō practice ſed cōtemplatiue. & facit duo. primo iducit ad hoc ꝑbādū rōnes aliqs. ſecūdo ibi. Talis aūt. oñdit quēadmodū ſe habeat hec uita cōtēplatiua ad hoīem. circa primū facit duo. prio itentū ꝑmittit. dicēs ꝙ aūt ea uirtus p̄fati ſubiecti ſit nō practica: ſed cōtēplatiua dictū ē ab aliis q̄buſdā. & iduideſ cōſentaneū ueritati & prius dictis i libro. vi. ſecūdo ibi. Nā & optia. ꝑbat ꝑpoſitū ſex rōnibus. q̄bus uirtutē optimā eē nō practicā: ſed cōtēplatiuā. in hoc eni tota fere materia huius capl'i uerſaſ. ut oñdaſ nobis q̄ de uirtutibus ſit optia. ſi. n. ſcias q̄ uirtus ſit optima: facile ſcies cuius uirtutis opatio ſit felicitas. Et nota prio ꝙ mentis cogitabilia dicūtur celeſtia corpa. eorūq; motores ꝑſertim primus. hoc habes ſupra libro. vi. & planius. vi. & . xi. metha. Secūdo ex hoc loco notabis dignitatem ſcie ſumi ex ſubiecto & obiecto. ſile primi eſt primo rethorice & . vii. poli. cū ſecūdo cōcordat qđ eſt. vi. & . xi. metha. Inſup cōtinuatiſſima. hec eſt ſecūda rō q̄ accipiſ ex cōtinuitate. & ē ſile qđ ſaluator nr̄ dicebat. Luce. x. Maria optimā partem elegit que non auferetur ab ea. Vita eni cōtemplatiua nō finiſ: ſed ꝑficiſ. itaq; non qua talis: ſed qua in nobis exiſtit in terrūpiſ. Putamuſq;. h̄ ponitur tertia rō q̄ accipitur ex uoluptate q̄ felicitati neceſ

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

GREDOS.USAL.ES

ſario utpote ꝓprietas ĩherere dr̃. Et nota uoluptates ſapiẽtie eẽ mirabiles & certitudi ne & puritate. mirabiles qdẽ dicunt̃ qa ĩgẽtes ſũt & rare. pure uero ideo dicũt̃ qa ſibi dolor niſi forte ꝑ accidẽs nõ admiſcet̃. certe uero ĩde ſũt qa mẽtis obiecta ĩuariabilia atq; certiſſima eẽ dicunt̃. & p̃ſertim primũ. Et qm̃ ĩ hac ꝑte ubi nos habemus ſapiẽtia antiq̃ traductio dixit ph̃ia. nõ erit ĩutile meminiſſe iſto aut illo mõ dicere de uarieta te quoq; illorũ nominũ. Ad primũ ẽ dicẽdũ ꝙ p̃termiſſa ph̃ie nois origine q̃ ad ꝓpoſi tũ nõ m'ltũ ĩtereſt. dicimus ĩ rei ſignificatiõe ph̃iam & ſapiẽtiã idẽ penitus eẽ. differre aũt ĩ ſo la nois cõceptione: qm̃ id grecũ hoc latinum eẽ dr̃. itaq; ꝙ greci ph̃iam latine ſapiẽtiã dicũt. Ad ſecũdũ dicimus ꝙ ph̃ie nomen trifariam dici ĩuenimus. ſ. late: ſtricte: & ſtrictiſſime. prĩo caſu cõprehẽdit ciuilẽ & cõtemplati uã. & ſic uidet̃ ph̃iam accipi ſu pra libro. vii. tractatu. ii. c. i. in principio capl'i. Vbi hoc. de uo luptate aũt & dolore eius eſt ui dere q circa ciuilẽ philoſophat̃. itaq; ibi ciuil' ſcĩa ph̃ie ſupponi tur. ſic etiam diffiniebat ph̃iam Boetius ꝓſa q̃rta libri primi de cõſolatiõe. dicẽs eã eẽ ph̃iam q̃ de rebus humanis atq; diuinis differebat. hoc etiã mõ uidet̃ Seneca aſſignare ꝑtes ph̃ie ĩ ep̃l'a. lxxxviii. ad lucillũ. Sic etiã. ff. de iuſticia & iu re. ubi ulpianus. Verã niſi fallor ph̃iam nõ ſimulatam affectãtes. Secũdo caſu ph̃ia ex cludit ciuilẽ & ĩcludit phiſicã: mathematicã & theologiam. ut hẽs plane. vi. & . xi. me tha. Tertio caſu ph̃ia dr̃ eius ſup̃ma atq; ultima ip̃ius ꝑs. ea. ſ. q̃ uerſat̃ circa diuina en tia. cuiuſmodi ſũt corpora celeſtia: eiuſq; motores. p̃ſertim primus. itaq; iſta ph̃orum theologia modicũ uidet̃ differre a nr̃a aſtrologia. Ariſtoteles nãq; eã phiſicã dicere ui det̃ ſecũdo phiſicorũ q̃ ẽ de rebus q̃ mouent̃ & corrũpunt̃. Mathematicã uero ſupra li bro. vi. tractatu. ii. c. v. & . xi. metha. arithmeticã & geometriam ĩtelligit. & his ĩ libro poſteriorũ uidet̃ ſupponere muſicã ꝑſpectiuã & ſil'es. Theologiã uero eã dicit q̃ uer ſat̃ ĩ cõtẽplatiõe ſupiorũ corporũ: eorũq; motorũ & p̃ſerti primi. itaq; ut dixi hec ph̃i theologia nõ m'ltũ ieſt ab aſtrologia tholomei. Eodẽq; mõ diſtiguẽdũ puta nomẽ ſapi entie. ſ. late: ſtricte & ſtrictiſſime. & hoc mõ accipi uidet̃ ſupra libro. vi. tractatu. ii. c. iii. ĩ fine capl'i. & ĩ. c. iiii. ubi ĩfert anaxagorã & thalẽ & alios huiuſmodi ob id dictos eẽ ſapiẽtes: qa circa huiuſmodi entia uerſabãt̃. hoc etiã mõ accipi uidet̃ ph̃ia & ſapĩa ĩ loco p̃nti. Nr̃i uero ſacri doctores alit̃ de ſapiẽtia & theologia ſentiũt. eã qdẽ ueram putãt eẽ theologiã atq; ſapiẽtiã q̃ ĩ ſacro canone biblie ſpũ ſcõ ĩſpirãte. atq; alia q̃ ĩde a ſcĩs doctoribus nobis tradunt̃. tãta itaq; ĩ hac ꝑte ẽ dr̃ia ĩnt̃ gentilitatẽ & xp̃ianitatẽ ut a ph̃is ſacra ſcriptura potius ciuil' q̃ ſapiẽtia diceret̃ ſi hodie uiuerẽt. ea nãq; facul tas q̃ cõſiderat de rebus qbus ꝑuenit̃ ĩ finẽ nõ ſapĩa ſed ciuil' ab ariſtotele plus q̃ ſepiſ ſime. q̃propt̃ ſm̃ eius ueſtigia nõ cõcederet̃ felicitatem cõſiſtere ĩ cognitiõe ſacre ſcri pture. cũ illa ad aliud. ſ. opus ordinet̃. qđ oĩno felicitati repugnat. Tenẽdo tñ ꝙ ſacra ſcriptura ſit nõ ſolũ practica ſed etiã ſpeculatiua. ut tenet ſcũs thomas. dicẽdũ uidet̃ felicitatẽ ĩꝑfectã huius uite cõſiſtere in cognitiõe q̃ ex ſacra ſcriptura nobis tradit̃. & cetere qdẽ uirtutes tã morales q̃ ĩtellectiue ad felicitatẽ ſpectare dicunt̃ nõ principa lit̃ ſed diſpoſitiue. Hec thomas prĩa ſecũde. q. iiii. articl'o. iiii. & ſecũda ſcđe. q. lxxviii articulo. ii. qđ etiã ariſtoteles ſatis exp̃ſſe dicere uidet̃. vii. poli. c. xi. dicẽs Sũt aũt uti les ad ociũ &c̃. ut ſupra nos dixiſſe meminimus. Preterea ſufficiẽtia illa. hic ponit q̃rtã rõnẽ q̃ ſumit̃ ex ſe ꝑ ſufficiẽtia. & concordat cũ hac rõne qđ Philippus dixit ad ſaluatorẽ noſtrũ. Dñe oſtẽde nobis patrẽ & ſufficit nobis. Et nota cõtra eos q uitã cõ tẽplatiua dicũt eẽ ſolitariã. ĩdiget. n. cõtẽplatiuus neceſſariis q̃ ĩ ſolitudĩe uix hr̃e po terit. Itẽ qđ dicit. Et quãto ſapiẽtior &c̃. cõcordat Seneca in epiſtola nona ad lucillum dicẽs ita ſapiens ſe cõtentus eſt. nõ ut uelit eſſe ſine amico. ſed ut poſſit. hec ille.

opationũ uoluptatẽ afferre illã q̃ ẽ ꝑ ſapiẽtiã oẽs cõſentiũt. Videt̃ nempe ſapĩa mirabiles q̃ſ dã hr̃e uoluptates & certitudine & puritate. at rõnabile ẽ ſciẽtib⁹ maiorẽ delectationẽ adeſſe q̃ q̃rẽtib⁹. Preterea ſufficiẽtia illa de q̃ dixi mus ĩ cõtẽplatiõe maxĩa ẽ. Nã neceſſariorũ q dẽ ad uitã & ſapiẽs & iuſt⁹ & ceteri ĩdigẽt. Ta lib⁹ uero affluẽtib⁹ ſufficiẽter iuſt⁹ qdẽ ĩdiget ad quos & cũ qb⁹ iuſticia utat̃. Eodẽ mõ tẽꝑa tus & fortis & aliorum qſq;. At ſapiẽs ꝑ ſeip̃m cõtẽplari põt. Et quãto ſapiẽtior ſit magis me li⁹ fortaſſe ſi adiutores hẽt. ſed tñ ip̃e ꝑ ſe ſuffi

Videturq; ſola. hec eſt rõ q̃nta. circa quã duo notare debes. Prĩo uitã cõtemplatiuã ꝓpt̃ ſe amari. qđ ph̃s ꝑ ſe notũ ſupponit. at alii hoc negãt. Secũdo ꝙ ĩ rebus agẽdis ul' plus ul' minus acq̃rimus p̃ter actionẽ. id uero qđ p̃ter actionẽ acq̃rimus ſm̃ aliquos ẽ honor aut gr̃a. Alii dicũt actiões ordinari: nõ ĩ finẽ extrinſecũ ſed ĩ bonũ agẽtis. quẽ admodũ circa iocũ cõtingere diximus. & hoc magis placet. Videt̃q; felicitas. h̃ po nit ſextã rõnẽ quã etiã reꝑies ĩ. vii. poli. & arguit ſic. Felicitas cõſiſtit ĩ ocio. mẽtis ue ro opatio cõſiſtit ĩ ocio. ergo fe licitas ĩ mẽtis opatiõe cõſiſtere dicet̃. huius ratiõis ph̃s ꝑtes ex ponẽs. primo oñdit ꝙ agibiliũ uirtutũ actio nõ ſit ĩ ocio. & pri mo de bellica ĩduſtria ſiue belli ca prudẽtia. ẽ qdẽ res plana uni uerſa bellica ĩ pacẽ atq; ĩ ociũ re ferri. ſecũdo ibi. Eius etiã. oſtẽ dit ĩ aliud referri ip̃am ciuilem uirtutẽ q̃ al's ciuil' prudẽtia dr̃. Et nota illud Vl' certe felicitatẽ &c̃. quo fit ut ciuilẽ uitã incõtẽ platiuã ordinet̃. at ꝑ hoc ciuilis uita felicitas dicẽda nõ ẽ. cũ fe licitas dicat bonũ in qđ oĩa. ip̃a aũt nuſq̃ ĩ aliud referat̃. ſil'e illi us Vel certe &c̃. ſupra libro. vi. & . vii. poli. tertio ibi. Si ergo cõcludit ex his idẽ dicẽdũ eẽ de ceteris uirtutibus que in actiõe uerſãt̃. ſi ergo rerũ q̃ ſũt ſm̃ uir tutẽ q̃ in actiõe uerſat̃ magnitu dine & pulchritudĩe ciuiles bel liceq; p̃cellũt. & hec negocioſe ſũt: & finẽ quẽdã appetũt. & nõ ꝓpt̃ ſeip̃as ſũt expetẽde. ſubau di idẽ dicẽdũ eẽ cẽſebimus ĩ cũ ctis aliis q̃ his ſubiiciunt̃. uidet̃ qdẽ cõſtructio pẽdere uſq; ad il lã ꝑtem Perfecta utiq;. q̃rto ibi. Mẽtis uero. poſteaq̃ expoſuit mi norem ꝓpoſitionem p̃fate rõnis quãtũ ad uirtutes q̃ ĩ actiõe uer ſant̃: hic mãifeſtat eãdem ip̃am quãtũ ad mẽtis uirtutẽ & opati onẽ. Et nota illud ut humanũ. ſil'e ẽ ſupra lib. i. tracta . iii. c. penul. ubi ĩ fine. Btõs aũt ut hoĩes. q̃nto ibi. Perfecta utiq;. cõcludit ĩtẽtũ. Et nota duo q̃ h̃ põit. prĩo illud ꝑfe cta. ſecũdo illud Nihil horũ q̃ felicitatis ſũt ĩꝑfectũ ẽ. Ex his qdẽ uidere poteris ꝙ fe licitas actiua nõ ẽ ꝓprie noĩanda felicitas: niſi forte qs poſitionẽ cuſtodiat. Patet igit̃ ex his ꝙ felicitas ſit opatio uirtutis: nõ moral' ſed ĩtellectiue: nõ cuiuſq; ſed cõtẽplati ue. Et hoc ſãctus thomas cõfirmare uidet̃ ꝑ hoc ꝙ felicitas nõ põt eẽ uolũtatis opatio cũ uolũtas duas tãtũmodo habeat opatiões ĩ q̃rũ neutra cõſiſtere poterit btĩtudo. uo lũtas. n. aut ĩ btĩtudinẽ ꝑ deſideriũ ĩclinat̃. & ĩ hoc btĩtudo nõ cõſiſtit: qm̃ al's ſtati cũ uelles eẽt beatus. qđ ridiculũ ẽ. aut ĩ btĩtudine gaudet. & ĩ hoc btĩtudo nõ conſiſtit. p̃ ſuppõit. n. huiuſmodi gaudiũ btĩtudinẽ p̃ntẽ. qđ ꝑ uolũtatẽ factũ ñ extitit ſed ꝑ ĩtelle ctũ. itaq; queãdmodũ auarus nõ uolũtate: ſed manu pecuniã acq̃rit: ſic beatus btĩtudi nẽ nõ uolũtate ſed ĩtellectu acq̃re dr̃. Idẽ etiã uidet̃ cõfirmare prĩa ſecũde. q. iii. arti. iiii. Item in q̃rto ſñiarũ diſtin. xlix. q. i. articu. ii. ubi ex auctoribus ſacre ſcripture de mõſtrat btĩtudinẽ cõſiſtere ĩ cõtẽplatiõe. & accipit tria dicta ſacre ſcripture q̃ hoc p̃ci pue dicere uident̃. prĩo dictũ gloſe prĩa ad corinth. xvii. ſup illud uerbũ. Cũ tradide

ciẽtiſſim⁹. Videturq; ſola ꝓpt̃ ſeip̃am ama ri. Nihil. n. ab illa euenit p̃ter contẽplationẽ. At ĩ reb⁹ agẽdis ul' plus uel min⁹ acq̃rm⁹ p̃ter actionẽ. Videturq; felicitas ĩ ocio eẽ. negocia mur. n. ut ociemur & bellũ gerim⁹ ut in pace degam⁹ agibiliũ uero uirutũ ĩ ciuilib⁹ aut bel licis reb⁹ ſũt opatões. Actiões uero q̃ circa iſta uerſant̃ negocioſe uidẽt̃. Bellice qdẽ oĩno nul lus. n. bellũ expetit bellãdi gr̃a neq; parãdi illa q̃ ad bellũ ꝑtinẽt. nã uideret̃ penit⁹ ſãguinolẽ t⁹ qdem eẽ ſi amicos faciat hoſtes & pugne ce deſq; ſequant̃. Ei⁹ etiã q ĩ re. p. uerſat̃ negocio ſa ẽ uita p̃ter admĩſtrãdi laborẽ opes & hono res ſibi inſuꝑ cõꝑantis. Vl' certe felicitatẽ ſibi & ciuib⁹ aliã q̃ ciuilẽ exiſtẽtẽ quã & q̃rim⁹ cer te utpote aliã. Si ergo rerũ q̃ ſũt ſm̃ uirtutẽ magnitudine & pulchritudĩe ciuiles belliceq; p̃cellũt. & he negocioſe ſũt & finẽ quendã ap petũt & nõ ꝓpt̃ ſeip̃as ſũt expetẽde. Mẽtis uero opatio ſtudioſoq; p̃cellere uidet̃ cõtẽpla tiua exiſtẽs & p̃ter ip̃am nullum finẽ appetere hr̃eq; uoluptatẽ ꝓpriã q̃ opationẽ exaugeat & ſufficiẽtiã porro & ocium & trãq̃llitatẽ ut hu manã & q̃cũq; alia btõ tribuunt̃ uiro ſm̃ hãc opationẽ eẽ uident̃. Perfecta utiq; felicitas

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

rit regnū deo & pr̄i.gloſa dicit.ſ.cū pduxerit credētes ī cōtēplationē dei pr̄is. ubi ē fi nis omniū & reqes ſempit̄na.ſed finis omniū & reqes ſempiterna ē btitudo.igit̄ bti tudo ī cōtēplatiōe cōſiſtit.Secūdo ſic.id bonū ī quo ē p ſe ſufficiētia eſt btitudo. ut ſu pra lib.i.& ħ.ſed hoc ē cōtēplatio.ut patet ioānis.xiiii.ubi philippus ad ſaluatorē no ſtrū dicebat.Dn̄e oñde nobis pr̄em & ſufficit nobis.oſtētio uero nō ad amorē : ſed ad cognitionē ptinet. Tertio arguit ex dicto nr̄i ſaluatoris ad pr̄em. Ioannis.xv.dicētis. Hec ē uita eterna ut cognoſcāt te uerū deū & quē miſiſti ieſum xp̄m.ſed uita eterna eſt btitudo ergo ī cognitiōe ſiue cōtēplatio ne cōſiſtit btitudo. qđ erat ppo ſitū.Cōtra hec obiiciūt alii.ſed hec ī capl'o ſequenti opportuni us obicient̄.ubi qd ueritatis ha beāt: & quemadmodū enodāda ſint dicemus. Tal'āt potior ē. hec ē ſecūda ps huius capl'i. ubi oñdit quēadmodū ſe habeat ui ta cōtēplatiua ad hoīem.& facit duo. prio hoc qđ diximus. V bi notare poteris ptē ee melioresm toto.qđ ē ſatis durū.qđ ego itel ligo nō abſolute ſed q̄ totū ī fi nem ptis ordinatur.ſecūdo ibi. Oportet āt. excludit quorūdā errorem. & hoc bifariā. ſecūda ibi. Et uidet̄ porro.& nota il lud ſiqdem hec ē hō.qđ etiā ha bes ſupra libro.ix. tracta.ii.c.i. Sed qa id qđ ħ pħs īpugnat ē di ctū hominū nō parue auctorita tis. dicamus ꝙ uelle ſape īmor talia bifariā fieri poterit . prio ut ea uellet ſape q̄ humanū ex cedūt facultatē.& hoc mō ītelli gamus cathonē.poterit āt qs co gnari talia ſape uelle ut hoī ſūt ſcibilia. & ſic dicamus ariſtote lem intellexiſſe.

hec erit aſſumēs lōgitudinē uite pfectā Nihil n.eoꝝ q̄ felicitatis ſūt ipfectū ē. Tal'āt po tior eēt uita q̄ ſm hominē. Nō.n.q̄ hō ē ita ui uet ſed q̄ diuinū qddā ī ip̄o exiſtit. Quātū aūt differt hoc a cōpoſito tanto & hec opatio ab il la q̄ ē ſm aliā uirtutē.Si itaq; diuinū ē mēs ad hoīem & uita q̄ ē ſm illā diuina ē ad humanā uitā. Oportet āt nō quēadmodū monēt ali q nos humana curare cū ſimꝰ hoīes & morta lia cū ſimꝰ mortales.Sed quātū fieri pōt ad im mortalitatē adniti & oīa facere ut uiuamꝰ ſm optimū eorū q̄ ī nobis ſūt. Licet.n. mole puū id ſit ac potentia & p̄cio multo magis exiſtit.

Et uidet̄ porro qſq; eē hoc ſi qdē principa le & melius.Abſurdum igitur foret ſi non illi us uitā ſed alterius cuiuſdam eligamus.Et qđ prius diximus:nunc quoq; cōgruet. Propriū enim cuiq; natura optima & iocūdiſſimum ē & homini igit̄ ea uita q̄ eſt ſm mentē ſi quidē maxime hec eſt hō. nec uita ergo beatiſſima ē.

Ecūdaria uero illa que ē p aliā uirtutē. Nā opatiōes ſm illā humane ſūt. Iuſta igit̄ & fortia & alia q̄ ſūt ſm uirtutes inuicem

Ecūdaria uero illa.capl'm tertiū.ubi uitā cōtēplatiuā cōpat ad actiuā q̄ ī opatio ne moral' uirtutis cōſiſtere dr̄.& facit duo.prio hoc.ſecūdo oñdit quemadmodū ſe habeat beatus ad bona externa:& ad deos.ſecūda ibi.Indigebit quoq;. circa primū prio ītentū p̄mittit.ſ.uitā actiuā eē ſecūdariā.itaq; uita cōtemplatiua ē prima ac lōge melior.ſecūdo ibi.Nā opatiōes.pbat intentū q̄ttuor rōnibus. ſecūda ibi.V idet̄ etiā. tertia ibi.Eſſe uero.q̄rta ibi.Huius ſignū.Et aduerte ħ circa primū dictum.ubi quaſi iuxta finē uitā actiuā dicit felicitatē.uñ aliq accipiūt occaſionē errādi pperā ītelligē tes ariſtotelē poſuiſſe duas felicitates.ſed iſti nec ariſtotelē nec ſeip̄os ītelligūt. cū fe licitas ſit ultimū bonū.cuius cōtrariū pħs ī hoc loco demōſtrare intēdit.ē eni cōtradi ctio tacita id eē felicitatē quo aliud ſit melius.Nec ē argumētū eorū alicuius ualoris. cū id nomē pħs nō a ſe:ſed ab aliis habuerit q eā uitā felicitatē eē putāt.qđ argumen to īſolubili cōfirmat̄.qm̄ ſi actiua uita eēt ponēda felicitas:potiſſime diceret̄ ciuitatis felicitas.Hoc tn̄ ab ariſtotele negat̄.vii.poli.ubi ut ſupra diximus oñdit felicitatē ci uitatis eē eādē q̄ ē unius.ac nō ī actiōe ſed ī cōtemplatiōe cōſiſtere.Sūt tn̄ aliq q pħm ī hac pte nō tenēt.dicūt.n.lōge meliorē eſſe uitā actiuā cōtēplatiua. idq; rōnibus nō debilibus pbare nitūtur q̄s ħ enodare pmiſimus.qđ ut melius uideri poſſit ad qd re ſpōdeamus:eorū rōnes formabimus.prio arguūt ſic.Felicitas eſt opatio uirtutis opti me:ſed uirtus optima nō ē ītellectiua:ſed moral' uel charitas.ergo felicitas cōſiſtit in

agimꝰ ī cōmertijs & expeditōibꝰ & uarijs rebꝰ In affectibꝰ quoq; decorē unicuiq; ſuamꝰ. hec āt oīa uidēt̄ humana q̄dā etiā a corpe puenire & in ml'tis appropriari affectibꝰ moris uirtꝰ. Cōiugata eſt.n. prudētia moris uirtuti & illa prudētie ſiqdē pricipia prudētie ſūt ſm mora les uirtutes.Rectū āt ī moralibꝰ ſm prudētiā Cōiūcte uero hec affectibꝰ & circa cōpoſitum eēnt.Cōpoſiti āt uirtutes hūane ſūt & uita igi tur ſm illas & felicitas.Illa uero q̄ mētis ſepa ta.hactenꝰ.n.de illa dictū ſit.nā diligentiꝰ diſ cutere ſuprapoſitū foret. Videt̄ etiā externa affluētia paꝝ ul' minꝰ īdigere q̄ moralis.ſit.n. utriſq; neceſſarioꝝ indigētia par q̄q̄ magis la borat circa corpꝰ q ī rē.p.uerſat̄.& q̄cūq; talia tn̄ paꝝ refert.ſed ī opatiōibꝰ mltū differūt.nā liberali qdē pecunia opꝰ ē ad libertatē exercen dā & iuſto ad remuneratiōes: qa uolūtates ho minū obſcure ſūt & ſimulāt multi ſe iuſta uel cū nō ſint iuſti. forti quoq; erit opꝰ potētia ſi pfecturꝰ ſit aliqd ſm uirtutē & modeſto licen tia.Nā qūo alit̄ diſcerni pōt ul' hic ul' alioꝝ qſ piā.Eſt āt q̄ſtio qd tādē pricipalꝰ ī uirtute ſit factum ne an electio utpote in utriſq; exiſtēte uirtute. pfectū ergo in utriſq; conſtat eſſe ſed ad res agēdas mltis ē opꝰ.& quāto maiores & p̄clariores ſint tāto magis.at cōtēplāti nihil ta liū opꝰ ē ad opationē.Sed ut ita dixeri cōtēpla tionē īpediūt.Veꝝ q̄ hō ē & cū pluribꝰ uiuit. eligitq; uirtuoſa facere īdigebit pfecto his ad hoīs uſū. Eſſe uero pfectā felicitatē cōtēplati uā quādā opationē ul' ex eo patebit ꝙ deos ma xie exiſtimamꝰ felices ac btōs eē At q̄s res illis tribuimꝰ agēdas utrū iuſtas At erit ridiculū ſi ī cōtractibꝰ ac reddēdis depoſitis & huiuſmōi rebꝰ occupati dicāt̄. Sed an fortes ī ſuſtinēdis terroribꝰ & picul' ſubeūdis honeſti cā an libe rales at cui dabūt & ſit̄ abſurdū ē dicere ill' eē nūmos ul' tale aliqd an modeſtos & q̄ tādē iſta laus ē nō hn̄tibꝰ prauas cupiditates. Ita p oīa diſcurrēti appebit ī rebꝰ agēdis paꝝ qddā eſſe & indignū numine deoꝝ.At q uiuere illos cū cti exiſtimāt & opari ergo. Nā dormire eos di

opatiōe uirtutis moral'.maior ē pħi ī.c.p̄cedenti.minor patet li bro.v.ubi pħs iuſticiā p̄fert ce teris uirtutibus. Idē patet ex di ctis īpatoris in autentica ut oēs obediāt iudicibus puinciarum ubi īpator ait.unā eē oīum uir tutū maximā arbitrādū eſt hoī bus q̄ nobis oībus iura diſtribu it.hec ē ex cā cognoīata iuſticia eteni unaq̄q; aliarū uirtutū fie ret nihil horū cōpetūt niſi ſub ſequant̄ huiuſmodi bona. itaq; nec fortitudinē q̄ nō eſt cū iuſti cia laudabimus.hec impator.Id etiā cōfirmāt p hoc ꝙ moral' & nō ītellectiua uirtus fac̄ hoīem bonū.ſupra lib.i. ī fine. ꝙ uero charitas ſit mlto melior q̄ ītelle ctiua q̄cunq; patet ex dictis apl'i pria ad corith.xiii. ī fine.c. ubi apl's.ſpes:fides:charitas. maior horū charitas. Ad hec dicimus negādo minorē p̄fate rōnis. ad pbationē dicimus:ꝙ iuſticia p̄ fert̄ ceteris uirtutibus ñ oībus: ſed moralibus tātūmō.& ſic di cimus ītellexiſſe Ariſto.& īpato rē ī locis p̄noīatis.Ad aliud dici mus ꝙ maior pfectio ē btitudi nē efficere aut attīgere qđ ſapīa facit:quā ſit hoīem reddere bo nū.nec de hoc mireris. nō ē eni nouū rē q̄ minus bōa ſit aliquā hr̄e pfectionē q̄ nō hēt ea res q̄ ſimpl'r ē melior.qđ & Ariſto. di xit.iii.thopi.qđ ſi nemo unq̄ di xiſſet:ē hoc plus q̄ māifeſtū.hēt n.aranea pfectionē quā ñ habet hō:ſed hō rōne ītellectus abſo lute ſimpl'r ē lōge melior q̄ ara nea. Per idē fere rñdet ſanctus thomas ad id de charitate ī.iiii. ſen.q.i.ar.ii.argumento.iii. di cēs charitas p tāto dr̄ altior cete ris uirtutibus q̄ ſūt ī uia:qa ipa eſt q̄ ordinat oēs alias ī deū. ipa etiā ē cuius erit ip̄ria ultīa qeta tio in deo. hoc tn̄ non dat ei ꝙ actus eius ſit ipa ſubſtātia btitu dinis:ſed inclinatio q̄dā ī ipam ſicut ī ſtatu uie ul' qetatio ī ipo: ſicut ī ſtatu pr̄ie. Eſt itaq; ītētio thome charitatē ī aliquo eē pfe ctiorē ſapīa.abſolute tn̄ ſapiam eē lōge meliorē: qm̄ ipius ē effi cere aut attingere btitudinē.cū

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ipſius actus ſit ſubſtātia btītudis
huic uero pfectioni nec charita
tis nec cuiuſq̄ alterius uirtutis
pfectio eqparare poterit. & loq
mur ī his ſēp q̄ ſūt unius gene-
ris: qm̄ al's n̄ cōgrue fieret cōpa
tio. itaq̧ ſapiam acqſitā ad cha-
ritatē acqſitā. & īfuſā ad infuſā
cōpamus. Patet igit̄ qd dicendū
ſit ad illā archilē ut aliq putant
obiectionem. ſed marcus cicero
prio officiorū ml'tifariā nitit̄ de
ſtruere ariſtotel' doctrinā de fe-
licitaae & qm̄ eius rōnū ſolutio
pēdet aliquo mō ex dicēdis: ī eū
locum differamus. nūc uero ad
Ariſtotel' lr̄am redeamus. In-
digebit quoq̧. hec eſt ſecūda ps
iſtius. c. ī q̄ duo facit. prio oñdit
quēadmodū ſe hēat felix ad bōa
extn̄a. ſecūdo ibi. Qui ſm. oſtē-
dit quēadmodū ſe habeat ad de
os. circa primū q̄ttuor uidet̄ fa-
cere. prio oñdit q̧ his bōis. ſ. ex
ternis ſit opus felici. Et nota il-
lud Nō. n. natura &c̄. cū eni oīs
uita: oīſq̧ ſtatus bōis extn̄is īdi-
geat hec uita cōtēplatiua magis
ſe cōtēta ē atq̧ minus huiuſmōi
bonis indiget. Nec tn̄. h̄ ſcd'o
oñdit nō eē opus ſapiēti hr̄e hu
iuſmodi bona ī exceſſu ſiue ſup
abūdātia. Et nota illd' imo etiā
magis. ſil'e hēs. iiii. poli. Et ſo
lon. h̄ tertio cōfirmat ſua dicta
p ātiquorū ſapiētū dicta. & īdu
cit circa hoc ſolonis & anaxago
re dicta. Et nota illud. Nā mlti-
tudo: ſil'e hēs ſupra lib. vii. c. pe
nul. ī papho. ſed acceperūt noīs
Cōcordare his. h̄ q̄rto oñdit
iſtorū ſapientū eſſe cōſentiēdū
qm̄ iſtorū dicta cōſonāt eorū fa
ctis qd' potiſſimū eſſe dr̄ ī rebus
agēdis. ut ſupra ī prin. huius li
bri. x. Stoicorū uero dicta ſuis
opibus erāt diſſona cū extn̄a bo
na eē negarēt: eaq̧ ipi nōnunq̄
expeterēt. Dicamus igit̄ felicita
tem ut ſupra demōſtratū extitit
principalit̄ cōſiſtere ī opatione
ſapie. cetera qdē bōa ſm magis
& minus diſpoſitiue. qd' de ſin-
gul' īductiue facile demōſtrat̄.
de ciuili qdē hēs ſupra. c. pcedē
ti. & expſſius libro. vi. ī fi. libri.
Grāmatica uero: dialetica atq̧
rethorica ſub ciuili quemadmo

cēdū nō ē queādmodū. Endimionē uiuēti aūt
ſic nec eligere qcq̄ tribuat̄ & ml'to magis nec
facere qd reſtat tādē pter cōtēplationē. Quare
opatio dei btītudine pcellens cōtēplatiua q̄dā
eēt. Et ī hoīb⁹ ergo illa q̄ huic cognotiſſima ē
erit utiq̧ feliciſſima. Hui⁹ ſignū fuerit q̧ ce
tera qdē aīalia felicitatis capacia nō ſūt cū tali
opatiōe penit⁹ careāt. Nā dijs qdē oīs uita btā
ē. hoīb⁹ uero īquātū ſil'itudo q̄dā ill' exiſtit tal'
opationis. Alioꝝ uero aīaliū nulli felicitas cō
petit: qm̄ nullaten⁹ pticipia ſunt cōtēplatiōis.
Quouſq̧ ergo cōtēplatio ſe extēdit eo uſq̧ feli
citas. & qb⁹ magis eſt cōtēplari eiſdē & felices
eē nō ſm accidēs ſed ſm cōtēplationē. nā ipa p
ſe pcioſa ē. Itaq̧ felicitas utiq̧ erit contēplatio
q̄dā. Indigebit quoq̧ externa pſpitate cū hō
ſit. nō. n. natura ipa p ſe ſufficiēs ē ad cōtēplā-
dū. Sed oportet ſanū eſſe corp⁹ & alimēta. cete
rūq̧ famulatū adeſſe. Nec tn̄ ſi abſq̧ extn̄is
bōis beatū eē n̄ dat̄. Ideo putādū ē ml'tis ac ma
gnis illū īdigere. Nō. n. in exceſſu ſufficiētia ē
neq̧ iudiciū neq̧ actio: ſed pn̄t etiā q nō terre
mariſq̧ dn̄ant̄ honeſta agere. nā mediocrib⁹ ēt
facultatib⁹ pōtqs illa agere q̄ ſunt ſm uirtutē
hoc apte licet ītueri. nā priuati hoīes nō min⁹
uidēt̄ recta facere q̄ illi q ſūt in dignitatib⁹ ac
potētia cōſtituti imo etiā magis. Satis ē uero
tot adeſſe. Erit. n. btā ei⁹ uita q ſm uirtutē opa
bit̄. Et ſolon fortaſſe recte felices oñdit di-
cēs mediocrit̄ abūdātes extn̄is bōis agētes res
pclaras & uiuētes modeſte. Pōt. n. & q medio-
cria poſſidet agere q̄ oportet. Anaxagoras quo
q̧ uidet̄ nō locupletē neq̧ potētē exiſtiare feli
cē. dicēs ſe nequaq̄ mirari ſi illi ml'titudini ab
ſurdus qdē uidet̄. Nā ml'titudo ſolū iudicat a
reb⁹ externis. Cōcordare his uidēt̄ & ſapiē-
tū opiniōes fidē igit̄ quādā hec hn̄t. Ceteꝝ ue
ritas ī reb⁹ ex opib⁹ & uita diſcernit̄. nā ī his ē
pricipale cōſiderāda iſta ſūt ad uitā factaq̧ re-
ferēdo & ſi cōcordāt opib⁹ recipe illa oportet
Si uero diſcordāt rōnē pqrere. Qui ſm mē
tē opat̄ & eādē colit & optie diſpoſit⁹ eſt. Ami
ciſſim⁹ dijs uidet̄ eē. Nā ſi dij curā aliquā hn̄t

humanarū rerū ut exiſtimat̄ & credit̄ rationa
bile ē eos gaudere optio & cognatiſſimo. Hu-
iuſmodi uero ē mēs & amātib⁹ illā maximeq̧
honorātib⁹ fauere tanq̄ rerū ſibi chariſſimaꝝ
curatorib⁹ & recte ac btē agētib⁹. Quod āt
hec oīa maxime cōpetāt nō ē obſcurū. Amiciſ-
ſimus ergo deorū eūq̧ feliciſſimū eē decēs eſt
Itaq̧ & hoc mō ſapiēs utiq̧ erit maxime felix.

dū res militaris & alie q̄dā artes cōtineri uident̄. uerſant̄ eni circa ſmonē quē ſi recte
pferas. nō modicā de moribus uideris hr̄e ptem. qd' Ariſto. viii. poli. & cicero ī princi
pio retho. ad herenium ſenſiſſe uidet̄. dicēs oratoris igit̄ officiū ē: de his poſſe dicere
rebus q̄ ad uſū ciuilē moribus & legibus cōſtitute ſunt. cū aſcenſiōe auditorū quo ad
eius fieri poterit. hec cicero. De mathematica uero habes octauo poli. & expſſius ſu-
pra libro. vi. tractatu. ii. c. v. ſed phiſica habemus expſſe. vii. metha. de uirtutibus mo-
ralibus. vii. poli. & de his oībus
ſanctus Thomas pria ſecūde. q.
iiii. ar. iiii. & ſecūda ſecunde. q.
lxxxviii. ar. ii. ſed de bonis natu
re atq̧ fortune ſupra libro. i. &
libro. vii. c. penul. atq̧ ī pn̄ti. c.
Hec itaq̧ oīa ad ſapientiam hoī
ſuppeditare uident̄. ipa uero ſa
piētia felicitatē efficere atq̧ eli-
cere. q̄ tibi notāda ac plus q̄ no-
tāda tradimus. Qui ſm mētē
h̄ oñdit quēadmodū felix ſe hr̄e
dicat̄ ad deos: ſiue diuinas ſub-
ſtantias. Et nota illud Amiciſſi-
mus. Nā hoc dictū unicū puto ī toto corpore phie ariſtotelice. Quod āt. h̄ cōcludit
pricipale ītentū. Et nota illud. Maxīe felix. ſil'e habes ſupra lib. i. tract. iii. c. ii. ī fine ca
pituli. ubi inqt. id ſi ita ē: btōs dicemus uiuētiū qbus exiſtūt. exiſtētq̧ pdicta. btōs aūt
ut hoīes. h̄ ibi. q̄ſi dicat. nos btōs nō ut deos ſed ut hoīes. qd' ſi mēti teneas. ī locis nō
paucis erit tibi plus q̄ utile. Et ex his patet albertum de colonia: eiuſq̧ fautores nihil
dicere. q fingūt felicitatē humanā eē p cōtinuationē ad ītellectū agētē. hoc totū uide
tur ab eis fictū: ab ariſtotele qcq̄ dictū. cū ſapiētie opationē dicat eē pfectā felicitatē
Sed p cōplemēto huius tractatus de felicitate uidēdū ē de his q̄ Marcus cicero primo
officiorū iuxta finē libri obiicit cōtra hāc determinationē ariſtotelis. nitit̄ eni cicero
oñdere uitā actiuā eē lōge meliorē q̄ uitā cōtēplatiuā. & ut melius uideri poſſit quem
admodū ſit rn̄dēdū. lr̄am ciceronis h̄ tibi referre intendimus. inqt igit̄. Sed ab his pti
bus q̄ ſūt honeſtatis quēadmodū officia ducerent̄ ſatis expoſitū uidet̄. horū aūt ipoꝝ
q̄ honeſta ſūt pōt īcidere ſepe cōtētio & cōpatio. de duobus honeſtis utrū honeſtius.
q locus a panecio ptermiſſus ē. Nā cū oīs honeſtas manet a ptibus. q̄rū una ſit cogni-
tiōis: altera cōitatis: tertia magnitudinis: q̄rta moderatiōis. hec ī deligendo officio ſe
pe int̄ ſe cōpent̄ neceſſe ē. Placet igit̄ aptiora eē nature ea officia q̄ ex cōitate q̄ ea q̄ ex
cognitiōe ducant̄. Hec ē igit̄ cōcluſio ciceronis quā ml'tifariā pbare icipit. prio ſic. id-
q̧ hoc argumento cōfirmari poterit. qd' ſi cōtingerit ea uita ſapiēti. ut omniū rerū af
fluētibus copiis ditet̄: q̄uis oīa q̄ cognitiōe digna ſūt ſūmo ocio ſecū ipe cōſideret &
cōtēplet̄. tn̄ ſi ſolitudo tāta ſit ut hoiem uidere nō poſſit excederet e uita. hec ē pria rō
ciceronis. quā nos ml'tifariā peccare dicimus. Prio qa ſuppōit aduerſariū ei cōcedere
uitā ſolitariā eē poſſe beatā. qd' Ariſto. & nos cū ipo oīno negamus. Sūt eni q̄dā in q-
bus felicitas pricipalit̄ nō cōſiſtit: ſine eis tn̄ btītudo eſſe non pōt. ut plus q̄ ſepiſſime
nos dixiſſe meminimus. ē itaq̧ hec rō ciceronis elencus peccās ī cōtradictōe. cū id qd'
ille cōcludit nobis nequaq̄ cōtradicat. nemo eni ſine amicis: atq̧ ī ſolitudine poſitus
expeteret uiuere. ſupra lib. ix. & expſſius lib. viii. ī prin. Peccat etiā elencus ille ī cōſe
quētia. ſi eni ex eo q̧ uiuere ī ſocietate ſit hoī neceſſariū atq̧ naturale: eā uirtutē dica
mus eē maximā q̄ ī cōitate uerſat̄. eadē rōne dicemus tēperantiā uirtutē ſūmā. uerſat̄
eni circa cibū: potū & coitū q̄ ſūt hoī maxie neceſſaria. maxieq̧ naturalia. temperātiā
tn̄ eē maximā de uirtutibus nemo unq̄ cōceſſerat. Itē q̧ illa cōſequētia ſit nulla patet
Nā iuxta ipm eūdē ciceronem ī prio ſue retho. ille locus ridiculus eē dr̄ q nobis & ad
uerſario cōis exiſtit. ſil'i itaq̧ rōne nos pbare poſſumus uitā cōtēplatiuā eē meliorē q̄
actiuā. ſi eni hoī ea uita cōtigerit ut omniū rerū affluētibus copiis ditet̄: q̄uis ī cōita-
te poſitus oī uirtute ciuili ſit pditus. Nec tn̄ his cōtentus deſideraret ſciam hr̄e earū
rerū q̄ gignūtur & corrūpunt̄. corporū quoq̧ ſupiorū eorūq̧ motorū & pſerti primi.
q̄ nos ad uitā cōtēplatiuā ptinere diximus. Si uis breuit̄ ad ītentionē rn̄dere. dic q̧ rō

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ciceronis ſtat ĩ hoc. uita ſolitaria nõ põt eẽ btã. igiť nec uita cõtẽplatiua. añs ꝓbat hic cõſequẽtiã diceret tenere ꝑ hoc ꝙ uita cõtẽplatiua eſt uita ſolitaria. Ad hoc nos rñdemus negãdo cõſequẽtiã. & negãdo ꝙ uita cõtẽplatiua ſit uita ſolitaria. Secũdo arguit ille ex ꝑfectiõe ſapiẽtie. & ſũt eius uerba hec. Prĩceps omniũ uirtutũ ẽ illa ſapia quã greci ſophiam uocãt. illa aũt quã greci froneſim dicũt aliã quãdã ĩtelligimus: q̃ eſt rerũ expetẽdarũ fugiẽdarũqꝫ ſcia. illa ãt ſapia quã principem dixi rerũ ẽ diuinarũ & humanarũ ſcia. ĩ q̃ cõtineť deorũ & hominũ cõitas: & ſocietas inť ipos. Ea aũt ſi maxia ẽ ut ẽ certe. neceſſe ẽ ꝙ a cõitate ducať officiũ id maximũ eſſe. eteni cognitio cõtẽplatioqꝫ nature mãca eẽt quodãmodo. & ſolũ ĩchoata ſic: ſi nulla actio rerũ cõſequať. ea aũt actio ĩ hominũ cõmodis tuendis maxie cerniť. ꝑtinet igiť ad ſocietatẽ generis humani. ergo hec cognitiõi anteponẽda ẽ. hec ille. Ad hoc dicimus ꝙ hec rõ tulliana multifariã peccat. Prio nomẽ ſapie nõ ꝓprie accepit. nã & iuxta ipm ciceronem q̃rto ſue retho. noiande ſũt res noibus ꝓpriis atqꝫ uſitatis. eã aũt ſciam q̃ alterius gr̃a exiſtit ſapientiã dici nõ frequẽtať: ſed ea potius q̃ ſui gr̃a eẽ dr̃. tal' uero ea apparet q̃ circa ſupiora corpora: eorũqꝫ motores uerſať. & ꝑſertim ea q̃ circa primũ. hec igiť & nõ illa q̃ in cõitate uerſať ꝓprie ſapia appellãda uideť. Sed qcqd ſit de noie dicimus: negãdo cõſequẽtiã: cũ inqt. ea ſi maxia ẽ: ut ẽ certe: neceſſe ꝙ a cõitate ducať officiũ id maximũ eẽ. Hec itaqꝫ cõſequentia eſt nulla. & ad ꝓbationẽ eius cũ dicit. eteni cognitio cõtemplatioqꝫ nature mãca eſſet quodãmodo & ſolũ ĩchoata ſic ſi nulla actio rerũ cõſequatur. Hoc Ariſto. & nos cũ ipo penitus negamus. eſſe eni dicimus cognitionem aliquã q̃ in actionem nõ ordinať. nec tñ ob id erit mãca: nec ĩchoata: nec ĩꝑfecta. cũ ipa nõ alterius ſed ſui gr̃a ſit expetenda cuiuſmodi eſt ea cognitio q̃ circa ſupiora corpora eorũqꝫ motores uerſať. ꝑſertim ea q̃ circa primũ. hãc igiť nõ ĩ actionem ſed actiões ĩ ipam referri dicimus. eſt itaqꝫ hõ natus nõ ut agat ſed ut ĩtelligat. quo ſit ut id officiũ. i. eam opationem maximã dicamus q̃ ĩ cognitiõe uerſať. qđ cicero haud quaq̃ ĩtelligere potuit. Sed qm̃ ipe ſuã ĩtentionẽ rõne & exemplis nitiť cõfirmare: ad ea quoqꝫ dicamus. inqt igiť atqꝫ id optimũ qſqꝫ re ipa oñdit & ĩdicat. qs enĩ tã cupidus in ꝑſpicienda. cognoſcendaqꝫ rerũ natura. ut ſi & tractãti & cõtẽplãti res cognitiõe digniſſimas ſubito ſit illatũ piculũ: diſcrimenqꝫ pr̃ie cui ſubuenire opitulari poſſit: nõ oĩa illa relinq̃t atqꝫ abiiciat. etiã ſi dinumerare ſe ſtellas aut metiri totius mũdi magnitudinem poſſe arbitreť atqꝫ hoc ipm ĩ parentis aut amici re aut piculo fecerit. qbus rebus ĩtelligitur ſtudiis ſcie ꝑponenda eſſe officia iuſticie: que ꝑtinent ad hominũ utilitatẽ: charitatẽqꝫ qua nihil debet eſſe homini antiquius. hec ille. Hanc ciceronis cõfirmationem ariſtoteles excludit unico ac breui flatu. ſunt enim nõ pauca ꝓ loco & tempore magis expetenda. nec tamen ob id ſequitur ꝙ abſolute ſint meliora. aliquando enim expetibilius eſt bellum q̃ pax. Nec tamen ob id cõcedimus bellum eſſe melius pace. cum bellum ꝓpter pacem ſit expetendum. quod ſi tibi placet hoc plenius uidere. inuenies materiam tertio thopicorũ. Iterum cõfirmat cicero ſuam ſententiam quorundam exemplis: dicens. atqꝫ illi quorum ſtudia: uitaqꝫ omnis in cognitiõe rerum uerſata eſt. tamen ab augendis hominũ utilitatibus & cõmodis nõ receſſerũt. Nam & erudierunt multos quo meliores ciues: utilioreſqꝫ rebus ſuis & publicis eſſent. ut thebanum epamundã liſeas pithagoreus enutriuit. ſeracuſium digionem plato docuit. multiqꝫ alii alios doctrinauerũt multos. nos etiam ipi quicquid ad rem publicam attulimus. Si modo aliquid attulimus a doctoribus atqꝫ doctrina inſtructi ad eam & ornati acceſſimus. Nec ſolum uiui atqꝫ preſentes: ſed hoc idem etiam poſt mortem monumẽtis litterarũ aſſequuntur. Nec enim locus ullus pretermiſſus eſt ab ipis qui ad mores: qui ad leges: qui ad diſciplinam reipublice pertinent. ut ocium ſuum ad noſtrum negocium contuliſſe uideantur. ita illi ipi doctrine ſtudiis & ſapiẽtie dediti ad hominum utilitatem ſuam prudentiam: intelligentiamqꝫ potiſſime conferunt. hec cicero. Ad hoc ad hec reſpõdet unico uerbo ſanctus Thomas in ſecunda ſecunde queſtiõe centeſima octuageſimaoctaua arti. vi. dicẽs. quẽadmodũ illuminare melius q̃ lumen tantũmodo habere. ſic melius eſt contemplata aliis cõmunicare q̃ tantũmodo contemplari. illa itaqꝫ uita que ordinatur ad contemplationem ſimul & actionem longe melior eſt q̃ ea uita que ad actionem tantũmodo ordinatur. & hoc in ſententia uidetur quod Ariſtoteles dicebat in capitulo iſto. in ſecunda. Verum qua homo eſt: & cum pluribus uiuit: elegitqꝫ

Universidad de Salamanca. BGH

uirtuoſa facere: indigebit profecto his ad hominis uſum. & expreſſius hoc habes ſeptimo polithice in capitulo undecimo. Itaqꝫ beatus nemo erit niſi contemplationi ſimul & actioni intendat. Ex his patet quid dicẽdum ad illam exemplarem obuiationẽ ciceronis. itaqꝫ illi quorum ſtudia uitaqꝫ omnis in cognitione uerſata eſt maiorem adepti ſunt perfectionem ꝙ aliis contemplata cõmunicarunt. Tertio confirmat cicero prefatam ſuam rationem dicens ob eam etiam cauſam eloqui copioſe: modo prudenter: melius eſt q̃ uel acutiſſime ſine eloquentia cogitare. quod cogitatio in ſeipa uertitur. eloquentia uero complectitur eos quibus cũ cõmunitate coniuncti ſumus. hec cicero. Ad hoc dicimus duplicem eſſe cogitationem. ſcilicet. contemplatiuam que non propter aliud ſed propter ſe expetitur. & huiuſmodi cogitatio melior eſt q̃ eloqui copioſe. Alia uero eſt cogitatio practica que in actionem refertur. & huiuſmodi cogitatione longe melior eſt actio. cum finis melior ſit q̃ res ordinate in finem. primo ethichorum. & tertio thopicorum. ea uero cogitatio que in eloquentia uerſatur non contemplatiua: ſed practica dicitur. ordinatur enim in actionem. iuxta illud oratoris igitur officium eſt de his poſſe dicere rebus que ad uſum ciuilem moribus & legibus cõſtitute ſunt. cum aſſentione auditorum quoad eius fieri poterit. dicamus igitur hanc argumentationem ciceronis peccare aut in conſequentia aut in contradictione. ſiquidem ob ꝙ rethorica atqꝫ omnis practica cogitatio ſit deterior q̃ actio: inferatur omnẽ cogitationem eſſe deteriorem actione. conſequentia non ualet. cum arguatur ab ſpecie ad genus diſtributum. ſi uero concludat particulariter: erit peccatum in contradictione. Nam & nos quoqꝫ concedimus aliquam cogitationem. ut ea que eſt practica eẽ deteriorem actiõe. cum hoc tamen ſtat cogitationem contemplatiuam eſſe longe meliorem omni actione. cum omnis actio ut ab ariſtotele demonſtratum extitit in contẽplationem ordinetur. Confirmat item cicero per exemplum dicẽs: atqꝫ ut apum examina non faciendorum cauſa congregantur: ſed cum natura cõgregabilia ſint: figũt fauos. ſic etiam homines ac multo magis natura congregati adhibent agendi congregandiqꝫ ſolertiam. hec ille. Ad hoc dicimus. ꝙ iſto quoqꝫ ciceronianus elencus peccat in contradictione. Nam & nos quoqꝫ concedimus homines natura cõgregati adhibere agendiqꝫ: congregandiqꝫ ſolertiam ideſt eam uirtutem que ĩ cõmunitate uerſatur. nec tamen hoc ſequitur eam uirtutem eſſe meliorem uirtute cõtemplatiua. Vlterius ex his concludit cicero dicens. itaqꝫ niſi ea uirtus que conſtat ex hominibus tuendis ideſt ex ſocietate generis humani: attingat cognitionem rerum ſoliuaga cognitio & ieiuna uideatur. hec ille. Ad hoc dicimus negando conſequentiam: quoniam id infertur ex hoc uno cognitionem eſſe mancam & ſolam inchoatam ſic ſi nulla actio rerum cõſequatur. hoc profecto a cicerone nuſq̃ probatum extitit. ut patet ex dictis. Quinto confirmare nititur cicero ſuam poſitionem. dicẽs. Itemqꝫ magnitudo animi remota cõmunitate coniunctioneqꝫ humana: feritas ſit quedam & ĩmanitas: ita ſit ut uincat cognitionis ſtudium conſociatio hominum atqꝫ cõmunitas. hec cicero. Ad hoc dicimus concedendo antecedens. & negando conſequentiam. concedimus enim id magnitudo animi remota cõmunitate coniuctione humane: feritas ſit quedam & ĩmanitas. Nec tamen ex hoc ſequitur id quod infertur. cum infert ita ſit ut uincat cognitionis ſtudium cõſociatio hominum atqꝫ cõmunitas. Tota deceptio ciceronis breuiter ĩ hoc conſiſtit ꝙ putauerit uitam contemplatiuã in ſolitudine conſiſtere. quod nos omnino negamus. ut nos dixiſſe plus q̃ ſepiſſime meminimus. Et in fine cicero excludit quod a quibuſdam dicitur. dicens. Nec uerum eſt quod a quibuſdam dicitur propter neceſſitatem uite. ꝙ ea que natura deſideraret conſequi ſine aliis atqꝫ efficere nõ poſſemus: iccirco in uita eſſe cum hominibus & cõmunitatem & ſocietatem. quod ſi oĩa nobis que ad uictum cultumqꝫ pertinent quaſi uirgula diuina. ut aiunt ſuppeditarẽtur. tum optimo quiſqꝫ ĩgenio negociis omnibus obmiſſis totum ſe in cognitione & ſcientia collocaret. non eſt ita. nam & ſolitudinem fugeret: & ſtudii ſocium quereret tum docere: tum diſcere: tum audire uellet. ergo omne officium quod ad coniunctionem hominum & ad ſocietatem tuendam ualet anteponendum. eſt illi officio quod ĩ cognitione & ſcientia continetur. hec cicero. Ad hoc dicimus aſſentiendo marco ciceroni cõtra eos q talia dicũt. Nam & nos quoqꝫ nõ cõcedimus quẽ eſſe beatũ ſine amicis: ſine diuiciis: ſine ciuili potẽtia: ſine aliiſqꝫ bonis. nec tñ ob id ſeqť qđ in fine cicero ĩfert dicẽs. Ergõ oẽ officiũ &c̃. nã & id ſeqreť ſi ea uirtus q̃ ĩ cõitate uerſať eẽt melior q̃ uirtus cõtemplatiua. qđ a cicerone. ut diximus. nuſq̃ ſatis ꝓbatũ extitit. habet

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

itaꝫ hō naturalem īpetū & ad
q̄ i cōitate & ad eā uirtutē que i
cōtēplatiōe uerſat̄. ſed mľto ma
iorē ad eā q̄ i cōtēplatiōe uerſat̄
Patet igit̄ ex his quid ad obuia-
tiones ciceronis ſit dicendum.
Poſſet etiā aliqs obiicere cōtra
ꝑhi ſniam ex.c. niſi cū & pridē
extra de renūciatiōe. ubi eṗs ꝓ-
hibetur ſine licētia pape trāſire
ad religionē. & hoc qa ut papa
ibi uidet̄ inuere ꝑfectior ſtatus
ē eṗalis q̄ monachal̄. ſed eṗs ge-
rere uidetur uitā actiuā. mona-
chus uitā cōtēplatiuā. erit igit̄
ꝑfectior uita actiua q̄ uita cōtē
platiua. Ad hoc rñdet ſanctus
thomas ſecūda ſcđe. q. clxxxiiii
ar. vii. dicēs uitā eṗalē eē ꝑfecti
orē q̄ monachal̄. cū eṗs nō tātū
modo uerū ſui & aliorū ꝓcuret
ſalutē. tum qa eṗs nō ſolū iten-
dit actiōi: ſed etiā cōtēplationi.
melius iqt ē cōtēplata aliis cōi-
care q̄ tātūmodo cōtēplari. Et
ex his patet qd dicēdū ſit ad ca-
pitulū niſi cū & pridē. ita ſi eṗs
ſolā gereret uitā actiuam. argu
mētū aduerſarii eēt alicuius ef-
ficacie. ſed qa ut dictū eſt. ſil' ge
rit utrāꝫ uitam: nullius ꝑfecto
erit momenti. Hec eadē ſolutio
colligit̄ ex uerbis pape i. c. ꝑalle
gato. iuxta finem capľi. ubi hec
uerba ſcribunt̄. q̄uis ſil'i unum
& cōtēplatiuus eē ualeas & acti
uus. legiſlatoris exēplo. q nunc
aſcēdebat i mōtem ut ibi gloriā
dñi cū maiori cerneret liberta-
te. nūc uero deſcēdebat i caſtra:
ut cum maiori utilitate ppľi ne
ceſſitatibus ꝓuideret. ꝓpterea
facilius idulget̄ ut aſcendat mo
nachus ad ꝑſulatū q̄ ꝑſul ad mo
nachatum deſcendat. hec inno-
centius tertius ubi ſupra.

N igit̄. tractatus tertius.
tria cōtinet. iuxta q̄ diui
dit̄ i tria capľa. i prīo inq
rit & oñdit ꝑter ꝑfatā doctrinā
aliā eē neceſſariā. in. c. ii. oñdit
neceſſarium eſſe hoīem fieri le-
giſlatorem. i. c. iii. oſtendit quē-
admodū homo fieri poſſit legiſ
lator. in prīo capitulo facit duo
primo mouet queſtionem. ſecū-
do ibi. Vel quēadmodū. ſoluit.
& primo ponit ſolutionē. ſecū-

N igitur ſi & de his & uirtutibꝰ & de
amicitia ac de uoluptate ſatis dictū fi-
nē iā hr̄e putādū ē itētionē noſtrā. Vel quēad
modū dr̄ nō ē i rebꝰ agēdis finis cōſiderare ſin
gula atqꝫ cognoſcere: ſed magis illa agere. nec
ſane uirtutē ſufficit ſcire: ſed conādū ē illā hr̄e
& uti uľ ſi quo alit̄ boni efficiamur. Si ergo
uerba ſatis eēnt ad faciēdū nos bonos mľtā ac
magnā mercedē ſm theognidē merito reporta
rēt & oporteret illa parare. Nūc āt cōſtat illā
uim hr̄e ut ꝓuocare ꝓpellere iuueneos es q ige
nui ſint poſſint generoſūqꝫ morē & uere hone
ſtatis amātē uirtuti obnoxiū facere: ſed uulgꝰ
ñ poſſe ad ꝓbitatē iducere. nō. n. tales ſūt ut ue
recūdia obtēperēt ſed metu. Neqꝫ ut abſtineāt
a prauis ꝓpt̄ turpitudinē ſed ꝓpt̄ penā affectu
n. uiuētes ꝓprias uoluptates ac ea q̄ illas effici
unt ꝑſequūt̄. fugiūt uero his oppoſitas mole-
ſtias honeſtatis ac uere uoluptatis q̄ nunq̄ gu-
ſtarit ſine cura ſūt. Tales igit̄ q̄ uerba traduce
ret. Nō. n. poſſibile ē neqꝫ facile q̄ ab antiquo
moribꝰ occupata ſūt ea uerbis mutare. Sed
bñ agi putādū ē ſi oībꝰ exiſtētibꝰ ꝑ q̄ bōi fieri
uidēt̄ uirtutē ſuſcipiamꝰ. Fieri uero bonos ex
iſtimāt alij nā alij cōſuetudie alij doctrina. na-
tura qdem nō ē i nr̄a ꝑtāte ſed ꝑ quādā diuinā
cām uero fortunatꝰ exiſtit. ſmo āt & doctrina
nūq̄ i oībꝰ uires hr̄ent: ſed oportet ut añ cultꝰ
ſit moribꝰ auditoris animꝰ ad recte gaudendū
dolēdūqꝫ tāq̄ ager q ſemina ſit nutriturꝰ. nā q
ſm ꝑturbationē aī uiuit: nec audiret monētis
ſuaſiōes nec itelligerēt ei uero q ita diſpoſitꝰ ē
q̄uo cōtrariū ſuaderi pōt. ꝑturbatōes. n. animi
nō uidēt̄ penitꝰ cedere uerbis ſed uiolētie. opꝰ
ē igit̄ ut mos ꝑexiſtat ad uirtutē quodāmodo
aptꝰ amās honeſta & turpia indignans. Sed
ex puericia difficile ē recta inductiōe ad uirtu
tē potiri niſi ſub talibus educatus ſit legibus.
Nā uiuere modeſte & tēꝑate plurimis ac ꝑſer
tim iuuenibus nō ē iocūdū. q̄obrē cōſtitutā eē
oportet educationē & exercitia. Non enim mo
leſtiam afferent ſi fuerunt cōſueta. Nec for
taſſe ſatis ē ut iuuenes recta educatiōe & cura

potiant̄: ſed qm̄ etiā uiros factos oportet eadē
exercere ac moribꝰ tenere ad hec quoqꝫ legibꝰ
idulgebimꝰ oīno certe ꝑ totā uitā. Nā pleriqꝫ
neceſſitati magis q̄ rōni parēt & penīſq̄ hone-
ſtati. q̄propt̄ exiſtimāt qdē oportere legū poſi
tores ꝓuocare & exhortari debere hoīes ad uir
tutē honeſti gr̄a. utpote ilľ q boni ſunt ea ſecu
turis. aduerſus āt inobediētes & tardiores pe-
nas ſuppliciaqꝫ imponere. q uero tales ſint ut
emēdari nō poſſint eos penitꝰ exterminare de
bere. nā ꝓbū uiꝝ & honeſte uiuētē rōni ꝑituꝝ
eſſe. Improbū uero libidinis obnoxiū. q. beluā
quādā ſub iugo poſitā ꝑ dolorē eſſe coercēdū.
Itaqꝫ putāt penas tales eē debere ut cōcupitis
uoluptatibꝰ maxīe aduerſent̄. Si ergo ut dictū
ē eū q bonꝰ futurꝰ ſit. recte educatū iſtitutū ac
moribꝰ eē oportet ac ſubide i exercitijs lauda-
bilibꝰ uiuere: & neqꝫ ſpōte neqꝫ iuitū praua fa-
cere. Hec utiqꝫ erūt uiuētibꝰ ſm quādā mētē ꝑ
cepta & ordinationē recta uim hn̄tē. Pr̄is igit̄
ordinatio uim & neceſſitatē nō hēt nec alterīꝰ
cuiuſq̄ ſoliꝰ uiri niſi ſit rex aut huiuſmodi. At
lex uim habet neceſſitatē rō exiſtens a pruden
tia quadā & mente. Et homines eos q cupidita
tibꝰ ſuis aduerſant̄ & ſi recte faciat tñ indigne
ferūt. Lex aūt nō ē moleſta iubens ꝓbitatem.

N lacedemonioꝝ ciuitate uľ ſola uľ cū
paucis cura publice uidet̄ adhibita a le
gū latoribꝰ circa educationē & exercitia. in ali
is uero ciuitatibꝰ iſta neglecta ſūt & uiuit qſqꝫ
ut uult Ciclopū inſtar regēs filios & uxores.
ſed optimū foret ut publice recteqꝫ cura adhi
beret̄. Idqꝫ facere poſſe: ꝙ ſi publice negligit̄
unicuiqꝫ eſſe debet filios & amicos ad uirtutē
dirigere. uľ ſaltē id conari. Poterit āt maxime
ſm ꝑdicta ſi legiſlator fiat. Nā publicas qdē
curas cōſtat ꝑ leges fieri. laudabiles āt ꝑ ſtudi
oſas leges nec referre uidetur utrū ꝑ ſcriptas uľ ſine ſcripto. nec ꝑ q̄s unꝰ uľ plu
res iſtituāt̄ ceu nec i muſica & gignaſtica & alijs diſciplinis ut. n. in ciuitatibꝰ
uim hn̄t leges & mores ſic i domibꝰ pr̄nis ſmōes & mores ac plꝰ etiā ꝓpt̄ cogna
tionē & bn̄ficia collata. Sūt. n. iā pridē affectiōe deuicti & facile illis ſuadet̄ na-
tura. Differūt. n. priuata inſtituta a publicis uelut in medicina. uniuerſalit̄
enim febricitāti cōfert abſtinētia & quies. ē tñ fortaſſe aliqs cui nō confert ma

do ibi. Si ergo uerba. eā manife
ſtat. & prīo oſtēdit ꝑfatā doctri-
nā nō ſufficere hoīem uirtuoſū
facere. Et nota illā hominū dif-
ferētiam quā tāgit ibi. Iuuenes
eos &c̄. itaꝫ aliq ſunt natura li
beri igenui ac generoſi. alii con
tra qđ exꝑſſius habemus primo
poli. ſecūdo ibi. Sed bñ. oñdit
conſuetudinē eſſe neceſſariā ſi
hō bonus fieri debeat. & tangit
tres opiniones circa modū quo
hō bonus fieri debeat. quorum
duos imediate iprobat. itaꝫ cū
noſtrū ꝓpoſitū ſit tradere modū
quo hoīes bonos faciamus. na-
tura ipa parū nr̄a itereſt. cū illa
nō a nobis: ſed a deo detur. nec
doctrina quoꝫ ſufficiēs erit. cū
uirtutes ille q̄ hoīem bonū faci
unt formalit̄ nō ſint i itellectu:
ſed potius i appetitu. tertio ibi
Ex puericia. oñdit ad rē ꝑfatā
neceſſariā eē legē. & hoc oſtēdit
trifariā. prīo ex hominū diſpoſi
tiōe. ſecūdo ibi. Quapropt̄. per
quoddā ſignū. ꝑ id. ſ. qđ legiſla-
tores facere cōſueuerūt. tertio
ibi. Si ergo. oñdit idē ex natura
ipius legis. circa qđ duas ponit
rōnes. ſecunda ibi. Et hoīes. cir
ca primā ꝑtē facit duo. qa prīo
oñdit legē eē neceſſariā ꝓpt̄ iu-
uenes. ſecūdo ibi. Nec fortaſ-
ſe. oñdit legē eē neceſſariā etiā
ꝓpt̄ alias etates: eas. ſ. que ſunt
indomite.

N lacedemoniorū. c. ii. in
quo oñdit neceſſarium eē
quēlibet pr̄em familias fieri le-
giſlatorē. i. ſic doctū ac prudētē
ut leges ferre poſſit. circa quod
prīo itentū ꝑmittit. ſecūdo ibi.
Nā publicas. māifeſtat ꝓpoſitū.
& hoc duabus rōnibus. q̄rū ſe-
cūda ponit̄ ibi. Differūt etiā.
& notāda ſūt fere uniuerſa q̄ hi
pōit ꝑhs. ē eni nō parū utile ea
ſcire in omni genere ſcientie.

Universidad de Salamanca. BGH
VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

N igiꝉ.c.iii.ī quo oñdiꝉ queādmodū hō fieri poſſit legiſlator. & prīo dubitatio nē ꝓpōit. ſecūdo ibi. Vl' queādmodū. ſoluit dubitationē. & prīo ponit ſolutionē apparētē q̄ ab aliqbus uera putabaꝉ ſolutio. ſcđo pōit uerā ſolutionē. ibi. Cū igiꝉ an‑tiq. circa primū facit tria. prīo pōit ſolutionē. ſecūdo ibi. Vl' nō ſil'e. iprobat eā. oſtendēs nō eē ſil'e ī re.p. & ī aliis generibus ſciarū ſiue artiū opatiuarū. tertio ibi. Cōſtat.n. ꝓbat id qđ in ratiōe ſua ſuppoſuit. & prīo ꝓbat qđ ſecūdo loco ſupponebat. ſ. plures eē q ī re.p. recte uerſenꝉ. & tñ eos nō poſſe alios legiſlatores facere. & circa hoc facit tria. prīo illud ꝓbat ꝑ unū ſignū. ſecūdo ibi. Nec rurſus. ꝓbat illđ ꝑ aliud ſignū. tertio ibi Nō tñ. remouet dubiū qđ ex dictis oriꝉ. Et ſophiſte. ħ ſecūdo ꝓbat aliud qđ in rōne ſupponebat. ſ. defectū ſophiſtarū. & prīmo id ꝓpōit. ſecūdo ibi. Nō enī ꝓbat ꝓpoſitū ꝑ duo ſigna. prīo ꝓbat id qđ ꝓpoſuit q̄le enī id ſit: ſecūdo ibi. Nec putarent. ꝓbat aliud qđ ꝓpoſuit. ſ. aut circa q̄lia. Pro iſtorū ītellectu erit utile meminiſſe qđ ſecūdo libro dicebaꝉ. ſ. artes opatiuas: nō tā ex doctrina q̄ opibus nobis tradi. Itaqꝫ res pu. i. ſcīa de re pu. & legis poſitiua q̄ eſt ipius ps: cū ſit opatiua ille tātūmodo hāc ciuilē prudētiā hr̄e poterit q fuerit doctus ſil' & exptus. i. tal' q in regimine rei pu. diu uerſatus fuerit. Tertio ibi. Forte etiā. ex dictis cōcludit excluſionē erroris cuiuſdā. Cur igiꝉ. ħ pōit uerā ſolutionē p̄fate dubitationis. & prīo ex p̄dictis cōcludit a ſe cōſiderādū eē queādmodū qſqꝫ legiſlator fieri poſſit cum ab aliis hoc fere ſit ītactū. ut patet ex p̄dictis. hoc āt nō ħ ſed ī libro de re.p. enodabiꝉ. Poſſet etiā q uellet aliꝉ continuare caplm̄ iſtud. ut dicamus. prīo p̄mittit dubitationē. ſecūdo ibi. Vel queādmodū. ſoluit. & prīo pōit ſolutionē ipfectā. ſecūdo pfectā. ſcđa ibi. Cū igiꝉ. prīa ī duas prīo pōit ſolutionē. ſecūdo ibi Vl' nō ſil'e. ꝓbat ipfectionē p̄fate ſolutiōis & circa hoc prīo ponit rōnē. ſecūdo ꝓbat duo q̄ ni rōne ſupponebat. ibi. Cōſtat.n. cetere ꝑticule cōtinuētur ut prius. Aliis aliter placet cōtinuare ſolutionem p̄fate q̄ſtiōis. dicūt enim primo ſoluit ſm opinionem aliorū. ſecūdo ibi. Cū igiꝉ. ſoluit ſm ꝓpriā opinionē. primā diuidūt ī duas. qa ut dicūt prīo ponit ſolutionē. ſecūdo ibi. Vel nō ſimile. iprobat p̄fatā ſolutionē. & circa hoc fac̄ duo. prīo pōit rōnē. ſecūdo ꝓbat ea q̄ in rōne ſūpſerat. ibi. Cōſtat.n. cetere ꝑticule cōtinuentur ut prius. quecūqꝫ de prefatis ſen‑

giſter etiā ludi nō eādē cunctis pugnā īponit. Certiꝰ āt ſingl'a magis declarari uidēꝉ adhibita priuatim cura. Magis.n. eo quo debet potiꝉ qſqꝫ ſed & medicꝰ & ludi magiſter & alius qlibet q uñ'ia ſciat de oībꝰ & talibꝰ optīe curaret. nā uñ'is qdē ſcīe dicunꝉ & ſūt ac unū aliquē nihil forte uetat nec recte curari etiā ab eo q ſine ſcīa ſit ſi cōſpexerit diligēꝉ cōtigētia ī unoquoqꝫ ꝑ expiētiā queādmodū & medici quidā ſibi optimi uidēꝉ ſed alijs nō ſufficere nihilominꝰ illi q uelit eē artifex & cōtēplatiuꝰ ad uñ'e uidēdū ē & illđ īternoſcēdū quoad pōt. nā ſcīe circa hec ſūt ut diximꝰ. forte etiā illi q meliores facere uelit uł m̄ltos uł paucos conādū ē ut legiſlator fiat ſiqdē ꝑ legē boni fieri poſſumus queuis.n. etiā q datꝰ ſit diſponere recte nō eſt cuiuſqꝫ ſed alicuiꝰ ē. i. ſciētis ut ī medicina & ī alijs in qbꝰ ē cura aliqua & intelligentia.

N igiꝉ poſt hec cōſiderādū fuerit uñ & qūo legūlator qs fiat uł queādmodū ī alijs ab his q ī re.p. uerſanꝉ. nā ps rei.p. hec eē uideꝉ. Vł nō ſil'e ē ī re.p. ac ceteris ſciētijs & facultatibꝰ. Nā ī alijs qdē idē uidenꝉ eē doctores & opatores ceu medici & pictores. ac ſciētiā gubnādaꝝ reꝝ.p. ſophiſte ꝓfitētur docere quoꝝ nullꝰ rē.p. gerit. Sed illi ī illa uerſanꝉ & hi facultate q̄dā id agere uidēꝉ & expiētia magis q̄ ītelligētia. Cōſtat.n. eos de his rebꝰ nec ſcribere nec loq. at q p̄clariꝰ id foret q̄ orōnes ī iudicio uel cōtiōibꝰ habitas. nec rurſꝰ filios ſuos aptos ad rempublicā efficiunt: nec amicorum aliquos. quod facerent certe ſi ualerent. neqꝫ enim melius qſq̄ ciuitati ſue relinquere poſſent: neqꝫ ſibiip̄is aut his quos chariſſimos

hn̄t magis q̄cq̄ optarēt q̄ huiuſmodi potentiā Nō tñ paꝝ uideꝉ expientia cōferre. nō.n. fieri poſſent ꝑ conſuetudinē ad rē.p. aptiores. itaqꝫ & his q cupiūt de re.p. hr̄e ſciam opus ē īſup expimēto. Et ſophiſte q ꝓfitenꝉ id lōge abeſſe uidenꝉ a docēdo. q̄le.n. id ſit aut circa q̄lia penitꝰ ignorāt. Nō.n. id ē eē qđ rethoricā nec abiectiorē poſuiſſent. Nec putarēt eē facile leges ferre colligēti p̄claras leges. nā eligi poſſe optimas. q. uero electio nō ſit ītelligētie & maximū iudicare recte ut ī muſicis. Expti.n. ī ſingul' recte iudicāt opa. Et ꝑ q̄ & qūo ꝑficianꝉ ītelligunt. In exptis uero ſatis eē putādum ē ſi nō lateat ip̄os utrū bñ uel male factū ſit. Queādmodū ī pictura leges aūt publica opa uidēꝉ Qūo igiꝉ ex his lator legū fieri qs pōt: aut eas q̄ optīe ſūt ītelligere. Nō.n. uidenꝉ neqꝫ medici qdē ex libris fieri q̄q̄ conanꝉ illi nō ſolū curas dicere. Sed etiā modū ꝑ quē medela ſit tradēda & ut cōuenit curare cuiuſqꝫ diſtinguētes habitudines. At hec exptis qdē uidenꝉ utilia his uero q ſine ſcīa ſūt iutilia. Forte etiā & legū & rerū pu. collatiōes his q ꝓſpicere & iudicare ualēt qd recte uel cōtra uel q̄lia q̄libꝰ congruāt utilia eē pn̄t. Sed illi q ſine habitu iſta ꝑuadūt recte iudicare nō eēt niſi fortuito. Intelligētiores uero ī his fortaſſe fiēt. Cū igiꝉ antiq illa q̄ ad poſitionē legū ꝑtinēt ītacta relinq̄rint nos cōſiderare meliꝰ erit & oīno de re pu. ut quātū fieri pōt de rebꝰ humanis phīa ꝑficiatur. Primū igiꝉ ſi qd ī pte dictū ſit a maioribꝰ recte id conemur referre. Deinde ex collatiōe rerū.p. cōſiderādū ē q̄lia illa ſint q̄ ciuitates euertūt & q̄lia unāquāqꝫ rem.p. & ꝑ q̄s cās alie recte alie cōtra gubernenꝉ His.n. uiſis forte magis intelligemus q rei.pu. ſtatus ſit optimus & quomodo una queqꝫ res pu. conſtituta ſit & quibus legibus & moribus.

tentiis ul deꝉ cū l'ra phī ſatis cōſonare. prīa tñ & ſecūda magis placēt: qm̄ ea ſolutio q̄ ī principio poniꝉ nō ē oīno repellēda. Et nota & plus q̄ nota illud de rebus humanis phīa. ex hoc enī duo habes. prīo ut phīa q̄ eſt de rebus agēdis de rebus humanis eē dicaꝉ. itaqꝫ cum due ſint phīe ptes. hec ē q̄ rerū humanarū ſciēntia eē dr̄. Secūdo notabis ciuilem q̄ in rebus humanis uerſaꝉ phīam appellari. cuius ſil'e ē ſupra libro. vii. qđ tñ intellige uerū eē late ſumēdo nomē phīe ut nuꝑ aptius me notaſſe memini. Itaqꝫ ciuil' ſcīa & phīa de rebus humanis ſiue de rebus agendis idē penitus dicūt. hodie tñ non ciuil' ſed ethica aut moral' appellaꝉ. itaqꝫ moral' & generis & ſpeciei nomen eē poterit. prīo caſu phīe morali ſubiciunꝉ uniuerſa genera ſciarū ī qbus agiꝉ de rebus agēdis. Secūdo caſu ſē ea ps phīe q̄ in hoc codice a phō ꝑtractaꝉ. Primū igiꝉ. oñdit quo ordine hoc ſit ꝓſecuturus. & tāgit ī ſūma ea q̄ dicturus ſit a ſecundo libro polithice uſqꝫ ad finē. Nā uſqꝫ ad illud deinde ꝑtinere uidenꝉ ad ſecundū librū. qđ uero ſeqꝉ uſqꝫ ad illam ꝑticiculam His enī uiſis. tāgit q̄ dicūtur a tertio libro uſqꝫ ad ſeptimū. Ab inde uero tāgit q̄ dicūtur libro ſeptimo & octauo. ſed ante hec oīa in prīo libro ꝑtractauit q̄dā prima elemēta rei publice. ubi finiꝉ liber ethicorū & incipit liber polithicorum q latine liber de re publica ītitulaꝉ. Ex his patet librū economice uł ab ariſtotele nō eē factū. uel ab eo factū extitiſſe. poſtea q̄ librū polithicorū cōpleuerit. cū ħ apte ethicā cum polithica cōtinuauerit. de magnis quoqꝫ moralibus ian eius an alterius ſint nō ē nob̄ ſatis certū. Sed de his ac de totius libri ethicorū expoſitiōe ſatis.

Explicit liber Ethicorū cū cōmento magiſtri oſmenſis correctū ꝑ reuerendum magiſtrū de Roa cathedratico in ſtudio Salmātino. Anno dñi. M.cccc.xcvi. Impreſſum Salmantice.

Regiſtum.

bb a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ s t u oēs iſte ſūt q̄terni: p̄ter aa x y q ſunt terni.

Universidad de Salamanca. BGH

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES